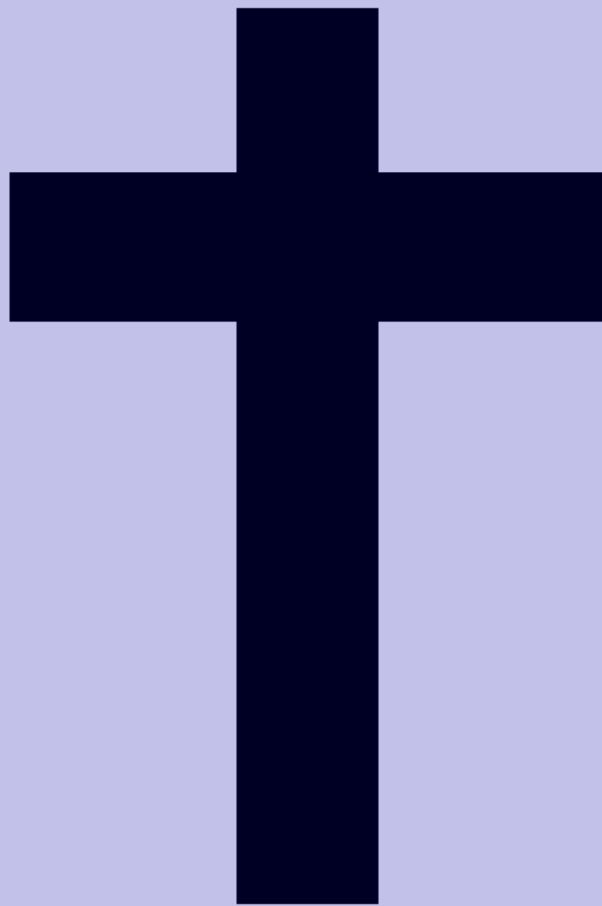

Kawawangalen Tâtâ
Alakŋaŋ

The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea

Kawawangalen Tâtâ Alakŋan
The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Nabak long Niugini

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nabak

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 26 Dec 2018
ea68a902-358a-5c72-82de-a583fc4809e7

Contents

FRT	1
Matiyu	3
Mak	58
Luk	94
Zân	157
Nem	201
Loma	254
1 Kolin	281
2 Kolin	306
Galesia	324
Epesa	334
Pilipai	343
Kolosi	350
1 Tesalonaika	356
2 Tesalonaika	361
1 Timoti	364
2 Timoti	371
Taitas	376
Pilimon	380
Ibulu	382
Zems	401
1 Pita	408
2 Pita	416
1 Zân	420
2 Zân	427
3 Zân	429
Zudas	431
Kie Kienok	434
.	460
Kwit ma Zet Yanjin	472

Kawawangalen Tâtâ Alakŋaŋ
 The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
 Nupela Testamen long tokples Nabak long Niugini

Kawawangalen Tâtâ Alakŋaŋ

The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
 [naf]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1988 by The Bible League

Web version
 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
<http://www.Wycliffe.org>

<http://pngscriptures.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.
- No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.
- In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem yu ken givim kopi long narepela manmeri. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. Yu mas givim nating. Na tu, yu no ken senisim Tok.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narepela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narepela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken askim mipela.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, plis askim mipela.

Kawawangalen Tâtâ Alakŋaŋ Zemâtâtât bili kapi ekbak

Matiyu

Zisasiyet yaňaň Matiyuyaň meluwaň mge

Matiyu ek Zisas Kilaisiyelen nembraňane 12 ke ɲen ek ma kwitnaň ɲen Liwai makumtemien. Âpme ek Loma gapmangalen mânep takis titi an mamtan. Yaň bamgat Zisasiyaň ombempeme egat nembraňaň kwage.

Matiyu egaň buňam zapat kapi Zuda ikɲaňgat amɲaneyet kuye. Âpme Zuda am ekɲenaň an Kawawaňaň ombempepeňaň egaň sakwep koti ekɲengalen Amobotnaňin tatagalen keyet nâwien. Zuda ekɲenaň Ibulu zelinaset an keyet kwitnaň Mesaya makuip ma Glik ekɲengalen zeleset Kilais makuip. Âpme Zuda ilinaňgalen Amobotnaň Zisasiyaň kopmaňgeen ekɲenaň nâme am belaknaň beyeyepmti ekɲengat tuňguwinan mamti kwitnaň kwitnaň meletnaň mme ekti nâmtemtem mbienangut an kapi Kawawaňaň amɲene yomengatnaň gilik zemindatitiyelen an penañ ke ku nâmkɲipewien. Matiyu egaň buňam zapat kapi Zuda am ekɲen Zisas ek Mesaya penañ ke nânâyet meluwaň kumindaye ma Zuda am ilinaňgalen Amobotnaňin zemâtâtindaye. Keyepmti Matiyuyaň Zisas Amobotnaň koge keyet zemsalaň beye ma egaň kegogak zet zapat notnaň Kawawaňgalen Zet Itnaňaň zetik mimiňaň Kawawaňaň ek ikɲaň ombempeme ninmagen toge keyet meluwaň kapiyet mge. Ma zet itnaňaňaň Kilaisiyaň kokotnaňgalen zet zapat zenzeňaň ke penañ sokbeye.

Âpme Matiyuyaň zet zapat ɲen Kilaisiyet zemâtâtâtnaň keyet keňan nin Kawawaňgalen maňge tusumti mama mimi dolaknaň Zisasiyaň nâmtiknaň min ke mâti mimiyet meluwaň mgeen tuňgupaň 5gatnaň 7 kapi main.

Zet ɲoteknaň temaň kapigogaň Matiyuyelen buňam zapat keňan talip:

1:1-2:23 Zisasiyet yeňsokɲane ma sokbembenaňgalen zapat

3:1-12 Zân an tu zululut egaň mulup mge

3:13-4:11 Zisasiyaň tu zulut delaň zeme Sadaňaň koti Zisas tetimae mge

4:12-18:35 Zisasiyaň Galili msalen Zet Zapat Dolaknaň zemkawaň beye

19:1-20:34 Zisasiyaň Galili msat pemti Zudia msalen moti mulupmaň mge keyelen zezapatnaň

21:1-27:66 Zisasiyaň Zelusalem mka teman moti manepeme kume gakikiňaňgalen zet zapat

28:1-20 Zisasiyaň gakikiengatnaň waňpme nembraňaneyañ ekbien

Zisasiyet yeňsok guluk galakɲane sokbemkobien ekɲengalen kwilin

(Luk 3:23-38)

¹ Am maňge ɲen maňge ɲen sokbem kotnepeme Zisas ek Abalaam ma Dewit egegat iňsokɲit penañ sokbeye.

² Âpme Abalaamgat nemuňaň Aisak sokbeye.

Aisakgat nemuňaň Zekop sokbeye.

Âpme Zekowaň nemuňaň Zuda ma meniňane notnaň indambege.

³ Âpme Zudayet nemuňanet Pelesmak Zelamak sokbewun. Egetgat mamit Tama.

Âpme Pelesiyet nemuňaň Eslon sokbeye.

Eslongat nemuňaň Lam sokbeye.

⁴ Âpme Lamgat nemuňaň Aminadap sokbeye.

Aminadapgat nemuňaň Nason sokbeye.

Nasongat nemuňaň Salimon sokbeye.

⁵ Âpme Salimongat nemuňaň Boas sokbeye. Egat mamaň Leap.

Âpme Boasiyet nemuňaň Obet sokbeye. Egat mamaň Lut.

Âpme Obetgat nemuňaň Esi sokbeye.

- ⁶ Âpme Esiyet nemuñaj Dewit ke amobotnañ sokbeye.
Dewit* egat nemuñaj Solomon sokbeye. Egat mamañ ke itnañaj Yulayayet imbiñaj.
- ⁷ Âpme Solomongat nemuñaj Liaboam sokbeye.
Liaboamgat nemuñaj Abaisa sokbeye.
Abaisayet nemuñaj Esa sokbeye.
Esayet nemuñaj Ziosapat sokbeye.
- ⁸ Ziosapatgat nemuñaj Olam sokbeye.
Olamgat nemuñaj Yuzaya sokbeye.
- ⁹ Âpme Yuzayayet nemuñaj Zotan sokbeye.
Zotangat nemuñaj Eas sokbeye.
Easiyet nemuñaj Esekaya sokbeye.
- ¹⁰ Âpme Esekayayet nemuñaj Manase sokbeye.
Manaseyet nemuñaj Amon sokbeye.
Amongat nemuñaj Zosaya sokbeye.
- ¹¹ Âpme Zosayayet nemuñaj Zekonayamak ekñen meniñane notnañ sokbemâbien.
Kan keyet Babilon msalen Zuda am indomti indatimti mebien.
- ¹² Ekñenañ met Babilon msalen met tabien ke Zekonaya nemuñaj Sialtisel sokbeye.
Âpme Sialtiseliyet nemuñaj Salababet sokbeye.
- ¹³ Âpme Salababetgat nemuñaj Abayut sokbeye.
Abayutgat nemuñaj Elayakim sokbeye.
Elayakimgat nemuñaj Eso sokbeye.
- ¹⁴ Âpme Esoyet nemuñaj Sedok sokbeye.
Sedokgat nemuñaj Ekim sokbeye.
Ekingat nemuñaj Elayut sokbeye.
- ¹⁵ Âpme Elayutgat nemuñaj Eliesa sokbeye.
Eliesayet nemuñaj Natan sokbeye.
Natangat nemuñaj Zekop sokbeye.
- ¹⁶ Âpme Zekopgat nemuñaj Zosep sokbeye.
Zosep egañ imbiñaj Malia wage.
Âpme Malia egañ maneti Zisas ambege. Nin eget kwitnañ Mesaya kukuyelen.
Ningalen zeleset Kawawañaj Zisas ombempeme nin yomengatnan timkwat-ndendeyet an sokbein.
- ¹⁷ An sokbemkwebienen kalakumann manje tuk kapigok benak. Abalaamagengatnañ Dewitmagen kwadelañ peinen an manje sokbemkwapme 14 kogok beye. Ma Dewitmagengatnañ Babilon msalen mka katikñan indatmebienen kogogak an manje 14 sokbewien. Ma Babilon mka katiknañgatnañ Kilasmagen kwazinen kogogagak an manje 14 sokbewien.

Zisas Kilais sokbeye
(Luk 2:1-7)

¹⁸ Zisas Kilais sokbeye keyet yañaj kapigok penañ tazin. Mamañ kwitnañ Malia. Egat apmañ Zosep ewe an zapatnañ etañ zempeme igak igak manepemalu Emetak Teñaj menok mme Malia ek namba kambakmak tage. ¹⁹ Kegok mme an zapatnañ Zosep ek mama mimiñaj dolakñaj mangeyepmti keñanñegak kapigok otnânge, “Neñ zetnañ sosok zema sakambuk temañ tisemgat belak buzak katipemti mebañ.” Kegok nânge.

²⁰ Kegok mimiñyelen nâmti manepeme Amobotnañgalen ensel ñenañ mulugen sokbemsamti kapigok dunduye. “Zosep, geñ Dewitgat guluk galakñaj, imbindi Malia wawagat yayañ ku msenik. Namba kambakmak tazin ke Emetak Teñmagengatnañ. ²¹ Namba atam mbe kwitnañ Zisas kuwanik. Kwit keyet yañaj, Egañ ikñaj amñane yomengatnañ indatim kwabe.”

* 1:6: Dewilañ imbi ke kambu wage. 2 Samuel 11.

²² Kwitnañ kwitnañ sokbeye ke golañ zenze an ñenañ eweñan Amobotnañ Kawawañgalen Zet Itnañanen kapigok zeye, ke penañanmak bembeyelen sokbeye,

²³ “Nâip, imbi nembip ñenañ nempa kambakmak tati nempa ambebe. Âpme anemba keyet kwitnañ ‘Immanuel’ kuwep. Immanuel kwit kapiyet ningalen zeleset yañan Kawawañ ninmak main.” *(Aizaya 7:14)*

²⁴ Âpme Zosewañ mulugengatnañ wati Amobotnañgalen ensel egalen zetnañ gawepumti Malia mkañan wati moge. ²⁵ Mobunañgut awembiñ mama ke ñen ku mambun. Belak imbiñan kekenemuñ penañ tetimti manepeme nempa ke sokbeme Zosewañ kwitnañ Zisas kuye.

2

Kasup kwakwatnasetgatnañ amobotnañ nânâñinmagay Zisas eksâgât timat kobien

¹⁻² Elot ek amobotnañ mame kan keyet Zisas Beteleem mkaen Zudia msalen sokbeye. Âpme kan keyet kasup kwakwatnaset an notnañ Zelusalem mkaen kwati am pigok indayañkwesiwien, “Zuda am ingalen Amobotnañ alakñañ sokbeye. Ek mka deset tazin? Nin msatnan beñan daengatnañ okak sokbembeyelen wenzim busatnañ ekti pedondom sesewatpesâgât takotnup.”

³ Kegok zeme amobotnañ Elot ma Zelusalem mka toñañ ekñañ ilinsakwep zet ke nâmti endilipewien. ⁴ Âpme Elot egañ sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma zii zet zikat indanda an ekñañ ondekindemti pigok indayañkwesiye, “Kilais pe msat deset sokbembeyet zenzeñañ ze? Zeme nâne.”

⁵ Âpme ekñañ kapigok dunduwien, “Beteleem mkaen Zudia msalen sokbewe. Golañ zenze an ñenañ kapigok kuye,

⁶ ‘Beteleem mka Zudia msalen tadik geñ Zuda am ekñañ mka tototnañ yek. Mka ñotekñañ temañ. Geñmagen An ñen temañ sokbemti Islael aminne indikdamuñ mbe.’” *(Maika 5:2)*

⁷ Zet kegok zeme nâmti Elot egañ an ekñañ beñangatnañ kobien ekñañ ke buzakset indamandamti wenzim zukñañ sokbeye keyet yañan gat indayañkwesime yañan dunduwien. ⁸ Dundume nâmti, Beteleem mkaen meeegat nâmindemti pigok zeye, “In meti winderñañ mti aikti kot nâgât zeme nâmti neñ kegokak meekti pedondom samti sesewatpesap.” Dâsuki kogok zemindeme mebien.

⁹ Amobotnañan kegok diindome toti meti selen mepme mkañinan wenzim ekbien keyañ ewe ñenañ bemindap meti Zisasiyañ mka wenge keyet dukñañ wenzimañ kalijañ atam tage. ¹⁰ Âpme ekñañ wenzim ekti keñ oloñen igagen mbien. ¹¹ Mti mka keñan moti nempa ma mamañ Malia idikti nempa pedondom samti zemsesewatpewien. Mti milawat bongisiñin mâtâti gol ma kwitnañ kwitnañ sesikñañ dolakñañ tosañan temañ ke timti taolet msawien. ¹² Âpme Kawawañan kieset zemkulumindemti zeye, “In Elotmagen set mebepiñ.” Kegok zemindeme set ñenieset meti msalinan patañ zewien.

An Temañan Zisas nempa okak anjgalañpeye

¹³ Ekñañan gilik zem mepme An Temañgalen Ensel Zosep mulugen sokbemsamti pigok dunduye, “Geñ wati imbi nembandi idatimti Izip msalen meti nâlen zetgat damuñ manepeme neñ zemañgut nâmti kobep. Nânik, Elot ek nempa timati aikti kusât tazein.”

¹⁴ Zeme Zosep egañ tambuyet penañ wati imbi nempañan time Izip msalen kunzuñ mebien. ¹⁵ Kwitnañ kwitnañ kegok sokbeme Amobotnañan golañ zenze an ñeniyet zet zeme nâmti meluwañ pigok mge ke penañan sokbeye, “Nemun Izip msalen met manepeme neñ kumtetima gilik zemti kobe.” *(Hosea 11:1)*

Elolañ zeme nempa okak sambe indomâbien

¹⁶ An kasup kwakwatnaset kobien, ekñañan Kawawañan zemâtâtindame nâmti set butnaset mepme amobotnañ Elot egañ tapme beme pigok nânge, “An ekñañ pi tetimnemti butnaset melo.” E nâmti ñenañ penañ zime an kobien ekñañan nup kan zut

keyet keñan sokbeme ekñenañ zeme nâñge keyepmti kasa kuku an zemindeme Beteleem mkaen meti mka isikñan eyo tokwati anemba okak nup kanñin zut ma keyet kandanjan tozin ekñen indome delañ zemâge. ¹⁷ Âpme kan keyet golañ zenze an Zelemaiayañ zet pigok zeye ke penañan sokbeye.

¹⁸ “Lema mkaen Zuda msalen kwisak temañ sokbein. Nemañine sambe penañ gakimâpme keyepmti Israeel nemba mamine ekñen sume delañ zeme am ekñenañ keñin mme sewakñañ bembeyet olalip.” *(Zelemaia 31:15)*

Zosewañ imbi nemañan indatimti gilik zemti koge

¹⁹ Zosep imbi nemañan ekñen ewe Izip msat mame amobotnañ Elot gakime Amobotnañgalen ensel ñenañ kie Zosep pigok dunduye, ²⁰ “Geñ milawat weyañ bemti imbi nembandi indatimti Israeel msalen ewe melit nemba kume gakikiyet giñgiñ mamtan elak gakiye.”

²¹ Âpme Zosep egañ imbi nemañan idatimti Israeel msalen ewe kobien. ²²⁻²³ Gilik zem koti Zosewañ zet kapigok nâñge. Akeleas ek bipmañgat munduman amobotnañ tati amobotnañ mulup Zudia msalen ke met tapm zeme kingage, yañgut mulugen Kawawañan zet dundume nâmti Galili msaleset meti mka ñen kwitnañ Nasalet ke met mamtemien. Kegok mme golañ zenze an ekñengalen zet ñen pigok tazin ke penañan sokbeye.

“Am ekñenañ, ‘Nasalet an,’ zewep.”

(Aizaya 11:1)

3

Zân tu zululut an egañ mulupmañ yañbeye

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Zân 1:19-28)

¹ Kan keyet Zân an tu zululut egañ Zudia msalen msat tungupman sokbemkawañ bemti mulupmañ yañbem mmambe am zet pigok diindoye, ² “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyañ kot indaombem tazingat in yomgalen set bekañan bee peme tapme keñin gilik zeit.” ³ Zân magen golañ zenze an Aizayayañ muluwañ pigok mge ke penañanmak bein,

“An ñenañ msat tungupman kwizet kapigok takuin, ‘Amobotnañgat setnañ weyañme dolakñañ ma kwetetepmañ bemti tapme kobe.’” *(Aizaya 40:3)*

⁴ Zân ek kâlâpmañ kamel zupmañan weyañan mmamtan ma bitim ñen pemanen zam mamtan. Meuñan didikñañgatnañ bizik tuñañ ma gwidek ke etañ nimti mamtan.

⁵ Âpme am sambe Zelusalem mka temañmak mka isisikñañ ekñen Zudia am ondekti ma Zodan Tu nembet timat butnañ butnañ Zân magen kopmâti ondebien. ⁶ Mti yomin zemsokbeme Zânañ Zodan tuyen tu zulutindeye.

⁷ Âpme Palisi ma Sadusi ekñenañ kegegak tu zulusâgât kopme kapigok diindoye, “In nombeyelen alikñañ. In kapi Kawawañan yominañgat dopmañ mutumindasâgât tapm ke walabep bein? Yek penañ. ⁸ In mama mimi dolakñañ mme keyañ in yomengatnan keñin gilik zewien ke sokbemkawañ bewe. ⁹ In keñinan kapigok ku otnâit, ‘Nin Abalaamgat insokñane manup keyepm Kawawañan ku zemndowe.’ Neñ pigok diindoma nâit, zet ke belakñañ etañ. Kawawañ egañ zenak beme ke ñep zeme nanzañ ekñen kapiyañ Abalaamgat alikñane bewiek.” ¹⁰ Kegok zemti zet zapat sesepmañ ewe tusum pigok zeye, “An ñen ek nâmkñepepeñañmak bewe ke tep katnañ maelikzin keboñ. Âpme an nâmkñepepepeñañ bewe ek tep sinañ memuñ bemti matozin sepem keboñ mme ek kapupme tewen ziwe.

¹¹ Neñ in yomengatnan keñin gilik zeme tu etañ manzulutindeyap yañgut bamnan an kosâpm ek Amobotnañ temañ wendañbeñañ kosâpm. Neñ an tototnañ penañan; ek keboñ ke neñ bukeboñañ elewat temañ timpema ñep ku bewe. Egañ ikñañ Kawawañgalen Emetak Teñ mulupmañ tep manzinok yom zime kwetetepmañ mambein kemak temakwep zulutindewe. ¹² Egañ omkakilili takasetnañmak takozinañ wit omkakilimti mwapme tâgâyañ kumti sekñañ mañge ñen ma wit penañ mañge ñen bewe. Mti wit

penaŋ time mkaŋan mowebe sekrŋaŋ ulume tep katikŋan monzimti manzimopmambe. Keyet yaŋaŋ am nâmkŋipepeŋinmak time maŋgenen mopme am nâmkŋipepeŋinpiŋ time maŋge ŋen mobep.”

Zânaŋ Zisas tu zulutpeye

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kan keyet Zisas egaŋ Galili msalen Zodan tuyen meti Zân egaŋ tu zulutpepeyelen nâmti koge. ¹⁴ Âpme Zân nâme nukŋaŋ beme dunduye, “Neŋ keboŋgat eneyet kot tazenik? Geŋ keboŋaŋ neŋ zulutnemanen ŋep benak.”

¹⁵ Zeme Zisasiyaŋ zet kapigok gilik zem saye, “Geŋ alak yayaŋ pematalak. Kawawaŋaŋ mulup zet teŋ penaŋ gaingapmti gawepusenik.” Kegok zeme Zânaŋ nâmti tu zulutpeye.

¹⁶ Âpme Zisasiyaŋ tu zuluti kwapme keyegak kululuŋaŋ ŋandeme Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ sasakandenombe nemborŋ bemti ekmagen toge. ¹⁷ Âpme kululuŋengatnaŋ zet ŋen kapigok sokbeye, “Kapi nanangat Nemun penaŋ; egat nâmtikŋaŋ omba penaŋ manâmpesap. Neŋ ek ombempewangapmti am yomengatnaŋ indati kwabe keyet oloŋen miap.”

4

Sadaŋaŋ msat tungupman Zisas yaŋaŋ mim ege

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Âpme Emetak Teŋaŋ Zisas msat tungupman Sadaŋaŋ tetipepeyelen nâmti watmeti ² Zisasiyaŋ mame kasup 40 ma tambumbu 40 maneti tu meuyet penaŋ gakiwaleletgalen mge. ³ Âpme Sadaŋaŋ ekmagen koti zeye, “‘Neŋ Kawawaŋgat Nemunaŋ’ kok manzenik keyepmti ke penaŋ manik beme zemanen nanzaŋ kapiyaŋ meu sokbeme ŋep nsenik.”

⁴ Kegok zeme Zisasiyaŋ kapigok dunduye, “Kawawaŋgalen zet meluwaŋ itnaŋanen kapigok kukuŋaŋ tazin,

‘Amnaŋ keŋin tu meuyet etaŋ bemti ku mamayelen. Yek penaŋ. Zet kwep kwep Kawawaŋmagengatnaŋ kozin ke keŋinan mkipmaŋ bembeyelen.’ ” *(Zii Zet 8:3)*

⁵ Kegok zeme Sadaŋaŋ Zisas naman wati Zelusalem sesewat mka temaŋ dukŋan wapmotati ⁶ kapigok dunduye, “Geŋ Kawawaŋgat Nemunaŋ manik beme kapiyetnan palam towepmane zet meluwaŋ ŋen kapigok tazin ke nânik,

‘Kawawaŋaŋ enselŋane ekŋengat belinan geme ekŋenaŋ belen gatam topme nanzaŋaŋ sedi ku aangaŋalen.’ ” *(Sam 91:11-12)*

⁷ Zeme Zisasiyaŋ kapigok dunduye, “Yaŋgut Kawawaŋgalen zet meluwaŋ itnaŋanen zet ŋen kapigok kukuŋaŋ tazinegek,

‘Kawawaŋ Amobotnaŋdi yaŋaŋ ku mim ekbanik.’ ”

⁸⁻⁹ Kegok zeme Sadaŋaŋ kalaŋ teepmaŋ ŋengat watmotati msat sambeyelen kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ sepem igak igak ke zikat samti zeye, “Geŋ pedondom namti dundum namane kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke ekdik beke gâlen belen bepema damuŋ mmambanik.”

¹⁰ Âpme Zisasiyaŋ kapigok gilik zem zeye, “Kawawaŋgalen zet meluwaŋ itnaŋanen zet ŋen kapigok kukuŋaŋ tazin,

‘Kawawaŋ Amobotnaŋdi etaŋ pedondom samti dundum sawanik ma ek kwewetaŋ sisiliŋ msamti mambanik.’ ” *(Zii Zet 6:13)*

Sadaŋ, geŋ nemti met.”

¹¹ Kegok zeme Sadaŋaŋ pemti mege. Âpme Kawawaŋgalen ensel ekŋenaŋ koti mukulem mpewien.

Zisas Galili msalen meti mulupmaŋ yaŋbem mge

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Zân mka katikŋan peme tapme Zisasiyaŋ zapatnaŋ nâmti Galili msalen mege. ¹³ Mti egaŋ Zudia msat peme tapme Galili msalen meti mkaŋaŋ ŋotakŋan Nasalet ke met tabi tabi mineti peme tapme naman Kapaneam mkaen mege. Mka ke Galili tunduamak msat

zut Zebulanmak Naptalai keyet sokñanik ke matatan. ¹⁴ Kegok mme golarj zenze an Aizaya egarj Kawawañgalen Zet Itnanjanen zet ñen kapigok kukurñaj ke katikñaj beye, ¹⁵⁻¹⁶ “Am Zebulan msaleset ma Naptalai msaleset mamaip ekñenaj Galili tundua lemunañ temaneset mamaip. Am Zuda manjeen ku sokbembenañmak lumañti kileñ mamaip. Sambe beke tambusosok temañ kejan mamaip ekñenmagen busatnañaj sokbembendawe. Am waleletgat zapat mamaip ekñen kemagen busatnañ sokbembeyelen.” (Aizaya 9:1-2)

¹⁷ Kan keyet Zisasiyañ Zet Zapat Dolakñaj zemti am kapigok yañbem diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mamayelen kan ilak kolapgat yomengatnan keñin gilik zeit.”

Zisasiyañ nembajane zulak zulak kapi yañbemti idatiye
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Âpme kasup ñeniyet Zisas egarj Galili Tundua keyet nelum palen mepmambe an zut dapmenin idige ñen Saimon egat kwitnañ ñen Pita ma datnañ Endulu. Egelaj tunduaen elengolamit pemti tapmambun. Egegat muluwit ñotekñaj angala titi. ¹⁹ Eget ke idikti zeye, “It kopmalu neñmak meti neñ naman am indatitiyelen mulup ke neñmak tusumti indandayelen zikat idawap.” ²⁰ Zeme keyegak elengolamit mee pemalu tapme Zisasmak tusum mebien.

²¹ Âpme belaknik meti an dapmenin ñen ewe idaige Zems ma meniñaj Zân. Eget Zebediyet nembajanet. Biwitmak wañganinan tati elengolamin taweyañmambien. ²² Idikti Zisasiyañ idakumtetime elengolamit mee ma biwit pemti Zisasmak tusum mebien.

Zisasiyañ am sambe sek zawatmak weyañindeye
(Luk 6:17-19)

²³ Âpme Zisas ek Galili msat toweti sesewat mka katañ mototi am Zet Zapat Dolakñaj diindomti Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet zapatnañ diindoye. Mti am zawalin sepemañ igak igak ke mme alik bemâbien. ²⁴ Kegok mme kwit zapatnañ Silia msalen palakñaj beme nâmti am zawat sepemañ igak igak sek sindemak ma we bekananinmak ma gakim wat gakim wat mamip keboñ ma selin belin selauuñaj ekmagen indatim kopme weyañindemâge. ²⁵ Âpme Galili msalengatnañ ma Dekapolas mkaengatnañ ma Zelusalem mkaengatnañ ma Zudia msalengatnañ ma Zodan tu nembet daeset am manje temañ penañ ondekti ekmak tasât mebien.

5

Zisasiyañ kalañan am Zet Zapat Dolakñaj diindoye

¹ Zisasiyañ am sambe penañ indikti kalañ dukñan mot totapme nembajaneyañ met egat kandañanen totapme ² Zet Zapat Dolakñaj kapigok zemzikat indaye,

³ “Am ilinangat yominangat nâme kemberj mambein ma ilin keñin mtoti mamaip ekñen oloñen mip ma bamgat ekñen keyañ mundum kululuñen toñaj bewep.

⁴ Am yominangat keñinan Kawawañ masumsaip ekñenaj oloñen mip. Am ekñen ke Kawawañaj yomin katipeme keñin sewakñaj penañ mambein.

⁵ Am ilinangat sekñin mamtolip ekñen ke oloñen mip. Ekñen ke Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama aikbep.

⁶ Am mama mimi teñ Kawawañaj indandayet winderaj mamip ekñen oloñen palen talip. Bamgat Kawawañaj winde igagen penañ indawe.

⁷ Am olat olat palen mame maindamukulem mimindep ekñen oloñen palen maip. Ekñen ke Kawawañaj sepem kwep kegogak mimindawe.

⁸ Am keñinangalen yom Kawawañaj katikpepeñaj ekñen oloñen palen maip. Am ekñen keyañ kululuñen moti Kawawañgat zimosetnañ eksâip.

⁹ Am kalalajañ mme keñ kwep mambeip an ekñen ke Kawawañaj keñin mme oloñen palen talip. Bamgat Kawawañaj, ‘Nemunambanne,’ zemindewe.

¹⁰ Am Kawawangangal zikatnan terj mame notnanaŋ nâmbekam bemindemti sisipeŋpeŋ mti maindop ekŋenaŋ oloŋen palen maip. Ekŋenaŋ kululuŋen mundum ke met tiwep.

¹¹ In neŋmak tusumti mame keyepmti amnaŋ zet mgasik diindomti zet dâsuki bemzenze sambe sekŋinan bemzemti sisipeŋpeŋ penaŋ mamimindeip. ¹² In maneti nukŋaŋ maindaip keyepm oloŋen mit. Wa ke in etaŋ yek. Golaŋ zenze an eweŋan tipman baen mamkwabien ekŋen sisipeŋpeŋ sepem kegogak mimindamkwabien keyepm webeit tosaŋin kululuŋen gwaen motiwep.

In am ekŋengalen dalaŋ ma lam keboŋ bemti tabep
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Msalen am mamaip ekŋenmagen mama mimiŋin dolakŋaŋ dalaŋ keyet sepemnok beme mambep. Dalaŋ ke yaŋaŋ kapigok, dalaŋaŋ meuyen pemann meu mme tikŋaŋ mambemâzin. In dalaŋnok kwati am mama mimiŋin mme tikŋaŋmak beme amnaŋ nâmtikŋaŋ mbep. Âk dalaŋaŋ tikŋaŋ maasekzin sepem kegogak in nâmkipepeŋin asekmâbe beme in Kawawangalen Zet Zapat Dolakŋaŋ ku mâbep. Egaŋ zemindeme zupman toweti sakamaŋ dalaŋ bekaŋaŋ timtati selen time mepme amnaŋ mekoti selaŋ maim enzerip in sepem keboŋ bewep. ¹⁴⁻¹⁵ Amnaŋ lam koŋbemti menzimaŋ dukŋan ku makwalaŋeip. Ekŋenaŋ lam koŋti munduman sosok bempeme tapme am mka keŋan matalip bee mbusatnaŋ mambemendein. In sepem kegok kawaŋ sutnan tati am msat sambe mbusatnaŋ bemindeme ekŋen Kawawangalen zapat sokbewep. Mka ŋande temaŋ ŋen kalaŋ sutnan belak kawaŋan tapme kwileki ŋenaŋ ku mautukekzin. ¹⁶ Keyepmti in mama mimiŋin dolakŋaŋ lamnok ke belak peme kawaŋan busatnaŋaŋ busatnaŋ bem talep keyepm am ekŋenaŋ busatnaŋin ke ekme dolakŋaŋ beme ekŋenaŋ ingat Biwin kululuŋen tazin sesewatpewep.

Zisasiyaŋ zii zetgat yaŋaŋ kapigok zemâtâzin

¹⁷ In zii zet ma golaŋ zenze an ekŋengalen zet ke aseksâgât kolap nâgât kegok ŋen zewiegat. Neŋ zet ke aŋgososoyelen yek. Zii zet keyet yaŋaŋ penaŋ zemzikat indasât koban. ¹⁸ Neŋ penaŋ diindoma nâit, msat ma kululuŋ tazin kataŋ zii zelaŋ wemti mulupmaŋ mbe ma zii zet mulupmepiŋ belak ku tabe. Ke penaŋaŋmak etaŋ bemâbe. ¹⁹ Keyepmti am ŋenaŋ zii zet belaknik bugan aŋgosop ma notnane zikat indame zii zet aŋgososoyelen min an ke ek Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke ku map. Naman am ŋenaŋ zii zet gawepumti notnaŋne ke mimiŋet zemzikat indawe egaŋ Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan mambe. ²⁰ Neŋ pigok diindoma nâit, ingalen zii zet gawepum mama keyaŋ zii zet zikat indanda anmak Palisi ekŋen bugan meti sebemindesem. Yek bein beme in Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke keŋan ku tabep.

Am notn ŋenzinziŋ msan keyaŋ kumann gakin bein

²¹ Yeŋ sokŋineyet zet kapigok diindondaŋaŋ,
'Geŋ am ku indomane gakiwep. Am ŋenaŋ kegok mbe beme zet muluwen motabe.' (Kisim Bek 20:13)

²² Zet ke penaŋ keyaŋgut neŋ tusumti pigok diindoma nâit, Am ŋenaŋ notnaŋ ŋenzinziŋ msawe beme an ke zet muluwen wati mebep. Ma ŋenaŋ notnaŋ zemkwelat kuwe beme an ke sesewat mka temaŋgalen an damuŋ ekŋengalen ondedagen onzempewep. Ma ŋen egaŋ notnaŋ ŋen, 'Kopa belakŋaŋ penaŋ,' dundumti mtopewe beme an keboŋ ke teziŋ ŋandaŋgat zapat bewe.

²³ Keyepm geŋ Kawawaŋ sesewatsasâgât meti naman kapigok nâmbanik, 'O neŋ notn kaindeyaŋ nâgât nâmbekam bemberaŋ tazin.' ²⁴ Kegok nâmbanik beme geŋ gilik zemti ekmagen meti nâmbekam bemberjiŋ zemkwetepmaŋ mtiŋgut kot sesewatpewanik.

²⁵ Kegogak geŋ nodi ŋengalen kwileki ŋen dopmaŋ sasayet zemti mbanan yaŋ sasapiŋ mane pemane egaŋ geŋ zet muluwen gati mebe beme geŋ zet muluwen ewe mobopiŋ selen mepmambe nodi kemagen sakwep meti zelit weyaŋbalup. Kegok ku mbanik beme

nodi keyañ sakwep moti zet muluwen geme zet tiyape yape mmane zet nânâyelen an keyañ tipdak kutum ekjen zemindeme ekjenaj kot gatamti met mka katikjanj geme towebanik. ²⁶ Neñ penañ dingoma nâmbak, geñ ke tatneti belak penañ ku tobanik, nodangalen dopmañ mutumane delañ penañ zemeñgut tobanik.

An ñengat imbiñajmak set buzak mamayelen zetgat yañaj alakñaj

²⁷ In Kawawañgalen zii zelañ pigok mandiindome nâip, 'In am ñengalen imbi ma an eyak mti set buzak ku indatmambep'. (*Kisim Bek 20:14; Zii Zet 5:18*)

²⁸ Zet ke penañ keyañgut neñ naman tusumti ingat pigok diindoma nâit, an ñenaj ñengat imbiñaj keñanen ekseगत mti egañ imbi ke menzem wawagat keñaj etañ otñâmbe beme egañ ilak zii zelañ an notnañgat imbiñajmak ku weweyet zewenn kelak imbi kemak wep. ²⁹ Keyepmti zikadi ñenaj bekanaset gatetimti mesât mbe beme geñ kwenzempemane mebe. Mineti geñ zikadi zuzulak tagame maneti teziñ ñandañ towebanikgat kwenzempemane mebe. ³⁰ Bedi ñenaj yomeset gatetimti mesât mbe beme geñ atumti pemane mebe. Mineti geñ bedi zuzulak tagame maneti teziñ ñandañ towebanigat ñen elengemti pemane mebe. Yañaj kapigok, kwitnañ kwitnañ bekanaset gatetimti mesât mme katikpemane tapme mamaset pembenaj ke mobanik.

Awembiñ ku kalalañgalen zet yañaj alakñaj

(*Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

³¹ Kawawañgalen Zet Itnañaj pigok zemti mkwabien, 'Ñen ek imbiñaj katipesâgât nân beme meluwañ asekepeyelen kumti, "Asegeyap," zempeme mametan.' (*Zii Zet 24:1-4*)

³² Yañgut neñ alak ingat naman pigok diindoyap: An ñen imbiñaj an ñenmak set kileñ kumame egañ nâmbempemti imbiñaj belak etañ asekpewe beme an keyañ yom temañ penañ mbe. Imbi keyañ apmañ ewe tapme egañ meti an ñen wabe beme imbiñaj set kileñ imbi keboñ bein. Ma an ñenaj imbi apmañ asekpemti main ek ke wabe beme an keyañ set kileñ an keboñ bein.

Kwitnañ ñengat kwitnañ kumti zedi ku zemkatik bewanik

³³ Yeñsokñine zet kapigok diindondorañ ke nâip, 'In zet zemkatikbembe Amobotnañ egat kwitnañen kuwep beme e ewe ku asekbep. Ke gawepuwep.'

Yañgut in kwileki ñen zemkatik besâti msatgat palen kumti manzemkatik beip.

³⁴ Kegogapm neñ naman ingat pigok diindoyap, zelin zemti ku bandim mbep. Kululuñ ek Kawawañgalen mundum totatat kululuñgat kwitnanen kumti ku bandim mbep. ³⁵ Msat e Kawawañgalen setnañgalen wetnañ bemti maim tazin keyepm msat kwitnañ kumti ku bandim mbep. Zelusalem ek Amobotnañ temañgalen mka temañ keyepm Zelusalem kwitnañ kumti ku bandim mbep. ³⁶ Sepem kegogak winderjin ku tazin keyepm in ñokñinan bem zemti zemkatik bembe e kegogak ku mbep. ³⁷ 'Yek' beme nâmti, 'Yek,' zewanik. 'Penañ' beme nâmti 'Penañ,' zewanik. Zet nânâpiñ kileñ bandim mimipiñ; zet penañ etañ manzemmambanik.

Dopdop ku mimiyeleñ zet

(*Luk 6:29-30*)

³⁸ Zet ñen kapigok zenzeraj ke nâit,

'Ñen egañ zikadi âtâgeme geñ dopmañ egalen âtâpewanik ma ñenaj zedi kume etume geñ dopmañ egalen kumane etuwe.'

³⁹ Keyañgut neñ naman pigok diindosowap, am ñenaj in kwileki ñen myuñgumindawe beme in naman sepem kegogak ku msawep. Ma am ñenaj ñengumdi nembet taiwe beme naman in gilik zemti ñengumin nembet sawep. ⁴⁰ Ma am ñenaj geñmak kasa kasa mti zet nânâ mkañan gapmesât min beme sakwep penañ zelit weyañselup. Mti egañ gâgât tosa zet mgamti, 'Kogok nasenik' zeme geñ mukulem mti bugan moti sawanik. ⁴¹ Ma am ñenaj geñ gati milawatnañ timti selen belatnik mebegat zekañkañ mgawe beme geñ

naman ekmak sasukwep mebanik. ⁴² Ma am nenanj kwileki njengat olati wekumgame geñ ku bankumpewanik zein keyet katarj nâmpewanik.

Kasandineyet gogot mimindewanik
(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Zet nen kapigok zenzenanj ke nâip, 'Geñ nodi gogot mpewanik ma kasandi kasa mpewanik'. ⁴⁴ Keyangut neñ naman ingat pigok zeyap, In am kasañine ekñen gogot mimindewep ma am sisipeñpeñ mamimindaip ma maindoip ekñengat nâmti Kawawangat dunduwep. ⁴⁵ Kegok mti kululuñ Biwinangat nemunambaranj penanj bemti mambep. Eganj ikñanj kasup bempeyeyanj am pembenanj ma bekananj ilinsakwep mambusatnanj bemindein. Ma map kegogak am teñ ma yominmak ekñengat temakwep mme matozin. ⁴⁶ In am notnanj ekñenmak gogot palen mamaip ekñen etanj taolet mimindamti mambep. Kegok mbep beme ke Kawawananj keyet dopmanj ku indawe. An takis mânep titi bekananj mamaip ekñenanj nolineyet sepem kegogak mamip.* ⁴⁷ In am nolin ekñenmak notn notn mti zezapat mamip beme keyanj sepemanj igak penanj ku bein. An Kawawanj ku nâmkijpeip ekñenanj sepem kegogak mamip. ⁴⁸ In Biwin kululuñen eganj teñ main kegogak teñak mamambep.

6

Am indamukulem mimiyelen zet

¹ In Kawawangalen mulup dolakñanj notnanj mti keyet nâmti am sambe ekñengat zikalinan sekñin mmobep beme kululuñ Biwinanj keyet dopmanj ku indawe.

² Keyepmti in am nen kwileki neniyet olapme kwileki nen saip beme keyet zapatnanj zemti sekñin ku mmobep. Am notnanj sek mmobot mamip ekñenanj sesewat mkaen ma ondedak mundumen tokwati amnanj sekñin mmobogat nâmti mulup mimiñanj keyet zapatnanj manzemelip. Neñ pigok diindoma nâit, am ekñen keboñ ke muluwinañgat tosananj eweñanak msalen kapiyegak matime delanj zein. ³ Sepem kegok tazingapmti in am nen olapme kwileki nen mukulem mpewep beme mulup mbep keyet zapatnanj nolin penanj sokñanj tabe ke ku nâmba. ⁴ In belak kogok enzililiñan ke peme tapme Biwinanj kwitnanj kwitnanj enzililiñan maekzin eganj ke ekti muluwin dolakñanj mbep ke ekti keyet tosananj indawe.

Dundunduyelen zet
(Luk 11:2-4)

⁵ In dundusâgât an sek mmobot maip ekñenanj mamip kegok ku mbep. Ekñenanj sesewat mkaen ma ondedak mundumen belak motati dundume am ekñenanj indiktemtem mimindendeyet nâmti kegok mamip. Neñ penanj zema nâit, am ekñen keboñ ke tosanj ilak kapi matime delanj zein. ⁶ Keyepmti in dundusât nâmti mkanj keñan mot sekek tati Biwin enzililiñan main ekmagen buzak dundum sawep. Âpme Biwin kwitnanj kwitnanj enzililiñan eknâm maminanj keyet dopmanj indawe. ⁷ In dundusâti belak zet omañ maiñ sambe mti ku dunduwep. Dundundu keboñ ke am Kawawanj ku manâmkijpeip ekñenanj dundunin teepmanj penanj mamip. Ekñenanj pigok manâip, 'Zet sambe zem toto kwakwat mmann ñep nâmindesem,' zemti mandundui. ⁸ Keyangut in ekñenanj mamip kegok ku mbep. In Biwinangat ewe dundundupij mme eganj in kwitnanj kwitnanjat olalip e eweñanak eganj nâmtapmenjut in mandundui. ⁹ Keyepmti in kapigok zemti dunduwep: 'Ningat Bipm,

Geñ kululuñen mamanik. Nin gâgât kwidi mmotnuwen kogogak am sambeyanj mmobotgat dundunup. ¹⁰ Geñ kot nin am sambe ndadamunj mi. Kululuñen gwaen gâlen zetgat kandanjan mamaip sepem kegogak nin msalen pienen gâlen zedangat kandanjan mamayet nin ñingoganup. ¹¹ Geñ alak tu meu nnanjat weñnok niniyet ndasenik. ¹² Nin am ekñenanj myunjugum ndandananj makatikpenup sepem kegogak geñ ningalen yomm

* 5:46: Takis mânep titi an ekñen an bekananj. E yananj kapigok, ekñenanj takis mânep katnanj bembepmti kambujanmak matip.

katikpe. ¹³ Yomgalen tetimaemaeyan ndatime ku katikndewanik. Windendi ndamane bekananen ku towewanup.'

¹⁴ In amnan yom mimindawien ke katikndewep beme kululun Biwinan kegogak ingalen yomin katikpewe. ¹⁵ Ma in am ekngalengalen yomin timame kululun Biwinan kegogak ingalen yomin ku katikpewe.*

Meu niniyelen zemkulumpemti mamaipgalen zet

¹⁶ Ma in meu zemkulumpemti Kawawangat dundum sesewatsasâgât sesewat mkaen mowetnik beme amnan gej meu zemkulumpenak keyet sepemdi ku ekbep. Eknenan nenzimoselin amnan eekgalen nâmti ku manzululip eknenan amnan meu zemkulumpemti tapmamo nâminindeyet kegok mamip. Nejenan zet zeyawen kapi penan eknen ke tosanin tim delaen zewien. ¹⁷ In meu zemkulumpemti beme zimoselin zuluti njoksinin walabep. ¹⁸ Mti am notnan eknenan in meu zemkulumpemti tapmaip ke ku nâmbep. Mme Biwin enzililijan main egan kwitnan kwitnan maekmâtâzinan dopman indawe.

Zisasijan milawat mobotnan kululun tazin keyet zapat zeye

(Luk 12:33-34)

¹⁹ In msalengalen kwitnan kwitnan sambe ku akumbewep. Msalen kapi milawat gagak makwazin ma etimbemti matozin ma papalaen ime bekanan mambein ma kambu titiyan mka kwaselemti matip. ²⁰ Yangut in kwitnan kwitnan dolaknan mamambep keyet Kawawangat olojen mimindewe. Muluwin dolaknan keyet tosanin kululun gwaen iknan indawe ke bekanan ku bewe. Ke kwawan ku nimbe ma bekanan ku bewe ma ku etim bewe ma kambu titi anan ku tiwep. ²¹ In kwitnan njengat kenin penan maindembein beme ingat kenin sekjin nâmananin peme keyet palen mamepmatim tazin.

²² An nen ek nâmanan Kawawangagen bemti mamain ek busatnanen mamaingapmti kenan ma seknan busatnanen talip. ²³ Mme an nen ek nâmanan Kawawangagen ku mambein an ke tembusosogen mamain kegok zenzeyelen. Keyangut, 'Nen nen Kawawan mâti mamti naman kwitnan kwitnan msatgalen kogogak timambap,' an keyan kogok zein beme ek tambusosogen penan tazin.

²⁴ An kwewetanjan amobotnan jut egetgalen sisilin mulup nen ku mamin. Ek nen gogot mpemti nen egat kenan yeejan mambein. Mti nenmagen met wetekumti nen bankumpewe. In kegogak Kawawangalen mulup ma mânep milawatmak mama eget temakwep idapepebemti ku mimidadayelen.

²⁵ Keyet nen zema nâit, mananjan mobotnan penan bein, tu meuyan mobotnan penan ku bein. Keyepmti sekjinan galen tu meu ma sâkmelakandungat yayan ku mbep. ²⁶ In teduknan gwaen gwasembelembele indigit. Age eknen keyan yayan ku mamip. Eknenan mmonde onde ma timondakti mka milombininanen ku mambeip. Yangut Biwin Kululun gwaenengatnan etanan maikindame manip. Âpme Kawawangalen nânâen age ekme tototnan mambein ma in mobotnan keyepmti Kawawangat indikdamun mamm keyepm yayan mimipin. ²⁷ Ma am inmagengatnan kwiyan yayan mti iknan gat mananjan nup kanan butnan nen tusumti manak? Am nenan kegok nen ku mnak keyepm yayan mimipin.

²⁸ Âpme in kwilekiyet sangum melakandungat yayan penan mamip? In tep belaalik msalen wein ke indigit. Eknenan ilinangat sangum melakandunin ma mulup ku mamip. ²⁹ Yangut keyet nen diindoma nâit, Solomon ek mânep milawatnan temanmak ma miak miaknan dolaknan yangut tep belaaligat katnanan mamiagip keyet katan ku miage. ³⁰ Âpme kwan eknenan alak taliwan sejen lalamba kumann memun beme tewen mambumannzin. Ke Kawawangat iknan elimiaknin mamiakindein. Âpme egan in sangum melakandu nen aik indaweyet yayan ku mseip? In nâmkinjepenin âlâgâlâk, ma? ³¹ Keyet in yanbemti tu meu ma sangum melakandu desetgatnan timambanup zemti

* 6:15: Kan notnangat amnan meu zemkulumpemti mamaip yanjan kapigok: eknenan Kawawangat dundum sasât ma sesewatpepeyelen ma yomin zemkawan bembeyet meupin mamti eknen keyet otnânâ mulup nâmsemen msâgâti kogok mamip.

yayaŋ mimipiŋ. ³² Ke am Kawawaŋ ku nâmkîŋpeip ekŋenaŋ nânâŋin keyet bempemti matalip. Keyaŋgut Biwin kululuŋen egaŋ in kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen keyet olalip ke ŋep nâmindein. ³³ Keyepmti in naman keŋin sekŋin ketalasime Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet kandaŋan mait ma Kawawaŋgalen zetnaŋ kandaŋan mameŋgut keyet palaŋanen tu meu saŋgum melakandu ke indawe. ³⁴ In seŋen zigok sokbewe zemti kuluj kaluj mimipiŋ. Seŋen ninmagen zigok sokbewe ke Kawawaŋgat betnaŋ tazin keyet msasa kwepgat nukŋaŋ Kawawaŋ wekumann ndamukulem mme gapuwanup.

7

*Am ŋengat zemkuku ku mbep
(Luk 6:37-38, 41-42)*

¹ In am ŋengat mama mimiŋinaŋgat sakwep penaŋ ku manâmbemindemambep. Am zemindowep beme Kawawaŋaŋ in bam zemindowe. ² Keyet in am zet zem indondo mbep beme Kawawaŋaŋ in zem indowe. Ma am kwitnaŋ kwitnaŋ mimindawep, sepem keyegak Kawawaŋaŋ naman in mimindawe.

³ Geŋ eneyet nodanŋat zikatnan kakalak isikŋaŋ tazin ke ekti naman gitaŋgalen zikadan tep paŋaŋ tazin ke ku eknâmâtâtnik? ⁴ Tep paŋaŋ gitaŋgalen zikadan tapme ekpemtî geŋ zigoset nodanŋat pigok zemane ŋep bewe, ‘Geŋ nâmane zikadan kakalak tazin ke tim gewi?’ ⁵ Geŋ an nambalamdi zut, gitaŋgalen zikadan tep paŋaŋ ke ŋeŋaŋ timpemti bamgat ekmâtâtî nodanŋalen zikatnan kakalak timpemane ŋep bewe.

In Kawawaŋgalen zetnaŋ am nânâyet wisat mamiwen ku diindowep

⁶ In kwitnaŋ kwitnaŋ kambuk Kawawaŋgalen zenup ke tam ku ketalasim indame tamaŋ timti walelip. Ekŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋ ke selaŋ maim enzeŋip. In kegogak Kawawaŋgalen zetnaŋ am nânâyet wisat mamiwen ku diindowep.”

*Dundundu mimiyelen set katnaŋ
(Luk 11:9-13)*

⁷ Zisasiyaŋ dundundu mimiyelen nâmti bemzenze zet tuk kapi zeye, “Kawawaŋgat dundum same kwitnaŋ kwitnaŋ indawe. Ma timamat mulup mti penaŋaŋ aikbep. Ma ŋande kesaj kume set kwaselemti kwitnaŋ kwitnaŋ indawe. ⁸ Mandunduiwaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ matip. Matimaliwaŋ penaŋaŋ maaigip ma ŋanda kesaj makuip ekŋen sekekek kwaselemti kwitnaŋ kwitnaŋ maindain.” ⁹ Dundunduyelenak ŋen kapigok zeye, “Ma inmagatnaŋ am ŋenaŋ nempaŋaŋ meuyet yaŋkwesime, nanzaŋ ku masain. ¹⁰ Ma aŋgalayet yaŋkwesime nombe kukŋaŋberŋ ku masain. ¹¹ In am bekaŋaŋ penaŋaŋgut nempaŋin kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ maindaip. Âpme Biwin kululuŋen ek An dolakŋaŋ penaŋ. In dundume kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ penaŋ indamukulem mimiyelen indawe.

Notnmak totatatndanŋalen set teŋgat teŋ

¹² Âpme in amnaŋ zigok mimindandayet manâip keyet kataŋ in ekŋen ŋeŋaŋ mimindawep. Zet keyaŋ Mosesiyelen zii zet ma golaŋ zenze an ekŋengalen zet sambe pendemtazin.

*Sekekek gikŋaŋgat bemzenze zet
(Luk 13:24-27)*

¹³⁻¹⁴ Teziŋ ŋandaŋgalen sekekek ke gâlâŋaŋ ma ke mebegalen set tazin ke temaŋ ma kwetetepmaŋ keyepmti am sambeyaŋ ke mâti mamelip. Mama katikŋaŋgalen sekekek ke gikŋaŋ ma set ke isikŋaŋ. Âpme am isikŋaŋ buganaŋ set ke mâti mamelip. Neŋ ingat sekekek gikŋaŋ ke mebegalen nâmtikŋaŋ miyaŋ.

*Golaŋ zenze an dâsuki ekŋengalen yaŋin
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Golaŋ zenze an dâsuki sekŋin sipsip sek nempaŋ naman keŋin tam kukŋaŋberŋ penaŋ nempaŋ. Ekŋen keboŋ keyepm keŋin miŋyunguwepgam keŋin ekdamuŋ mbep.

¹⁶ Mama mimiñin mme in ekñengat yañañ ñep ekmâtâbep. Ke ñen tepgat bem zesowap kapigok. Ñañ zupmañañ penañ niniyelen ku peme totnak. Sañgaleleyañ kegogak sam penañ ku peme totnak. ¹⁷ Ma tep pembedañañ penañañ pembedañ maelikzin ma tep bekanañañ penañ bekanañ maelikzin. ¹⁸ Tep pembedañañ katañ bekanañ sokbembe ke ku maelikzin ma tep bekananen penañañ pembedañ ke ku maelikzin. ¹⁹ Keyepm tep ñen penañañ dolakñañ ku elikme antimti tewen mambumenzin. ²⁰ Sepem kegogak in golan zenze an dâsuki ekñen mama mimiñin ekti yañin indikmâtâbep.

²¹ Ma am notnañañ manzeip, ‘Amobotnañ, Amobotnañ,’ ekñen ke ilinsakwep kululuñen ku mebep. Bien kululuñen egalen zet mañgawepuip ekñenañ etañ keñan mebep. ²² Am sambeyañ kan delañ zenzeñan Kawawañañ zemindome notnañañ nâgât kapigok dinowep, ‘Amobotnañ, Amobotnañ, nin gâlen mañgeengatnangapm Kawawañgale Zet Zapat Dolakñañ diindowenn, ma gâlen zetgat we bekanañ sambe indapmâbenn ma mulup sambe mbenn.’ ²³ Kegok zeme neñ kapigok diindowap, ‘Neñ ingat ku nâmâtâtindeyap. In bekanañ mimi. In sebemâlit.’

Am nânâñañmak ma am seoy
(Luk 6:47-49)

²⁴ Am ñenañ zetn kapi nâmti gawepuwe, ek an nânâñañmak keboñ. An keyañ mkañañ msat kaliñan walage. ²⁵ Walapeme tâgâ lumun temañ ma map tungwam temañ kwati mka butem olapme katikñañ bemti tage. Mka msat kaliñan walalatnangapmti katikñañ bemti tage. ²⁶ Ma am ñenañ nâlen zet nâmti ku gawepuwe ek an seoy keboñ. An seoy keyañ mkañañ señ ñokñañ palen walage. ²⁷ Wala tatnepeme tâgâ lumun temañ kwapme tungwam temañ kwati msat temañ tawalat metnepeme mka señ semuñti mmege.”

²⁸ Zisasiyañ zetnañ sepem igak igak zemdelañ zeme kan keyet an ekñenañ Zet Zapat Dolakñañ zenzeñangât nâmtemtem penañ mpewien. ²⁹ Egañ zet zapat dolakñañ zeye ke sepemañ ekñen zii zet am diindondo nemboñ yek. Egañ am zet diindoye ke Kawawañgale windemak zeye.

8

Zisasiyañ an ñen lingit satnañmak weyañpeye
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Zisasiyañ kalañangatan totu mepme an imbi mañge temañañ mâpmebien. ² Âpme an ñen lingit satnañmagañ Zisasiyet kandañan kot pedondom samti kapigok zeye. “Amobotnañ, geñ nâgât lingit satnañ mmane ñeluluyelen nânik beme ñep weyañnesenik.”

³ Zeme Zisasiyañ betnañ sekñanen timekti zeye, “Nâmgeyapgapm lingidi ñeluk!” Zeme keyegak sekñañ lingit sambe ñelumâge. ⁴ Âpme Zisasiyañ ankeñoo zet kapigok dunduye, “Nânik, geñ zet zapat kapi am ñengat ku zemanen nâmbep. Geñ belak esemteñ met sekdi sâpe sâpe bumbu an zikat samane wilingisem. Ma bam sâpe sâpe bumane ke Mosesiyañ eweñan zeyenok mmane am sambeyañ nâme gâlen lingit satnañ ñelup ke ekbep.”

Sisiliy namba ñen zawatnañ mme alik beye
(Luk 7:1-10)

⁵ Âpme Zisas egañ Kapeneam mkaen memopme Loma gapmangalen kasa kuku an ñeñañ ñenañ ekmagen meti mukulem mpepeyete zeye, ⁶ “Amobotnañ, nâlen mulup an zawat temañ penañ ma wesiy penañ bemti sindem temañ nâmti mkaen etañ tawen.”

⁷ Zeme Zisasiyañ zeye, “Neñ kotingut weyañpesap.”

⁸ Kegok zeme kasa kuku an ñeñañ egañ zet dopmañ kapigok gilik zem zeye, “Yek, Amobotnañ, neñ kwileki pembedañ nnañgat nâlen mkaen kosenik? Geñ belak kapi tatingut zet etañ zemanen alik besem. ⁹ Neñ gâlen yañdi nâmâtâlap. Gâlen zedi winderañber keyepmti gayañkwesima mulup ann kapi tati ñep zemanen alik besem. Eneyet neñ amobotnañ ekñengat kandañinan talap, ma nâgât kandañnanen kasa kuku

an maip. Âpme ekñenmagen ñengatnañ ñen, ‘Met,’ zempema mamezin ma ñengat, ‘Kot,’ zema makozin ma mulup angat, ‘Mulup ke mi,’ zema mamin.”

¹⁰ Zeme Zisasiyañ zet ke nâmti nâmtemtem msamti am mâti mebien ekñen zet kapigok diindoye, “Neñ penañ diindowi, an ke Zuda mañgeen ku sokbembeñañ kapi nâmk-ijpepeñañ temañ. Israeal am mañge tunjuwinangatnan an nâmkijpepeñin keboñ penañ ñen ku aikban. ¹¹ Neñ ingat kok ke zema nâit, am sambe Zuda mañgeen ku sokbembeñañ msat katañ kobep ekñenañ Kawawañgalen mundumen kululuñen Abalaam, Aisak, Zekop ekñenmak tati tu meu nimwiañbep. ¹² Kawawañañ Israeal am mañge ingat kululuñen mebegalen ombemindeye keyañgut ilin bankumpewien keyepmti ekñen sambe penañ tambusosok keñan toti sek sindemgat zelinañ añgalikme si zemzu zemsu mbep.”

¹³ Kegok zemti kasa kuku ñeñañ kapigok dunduye, “Geñ mkandanen mepmame nâmkijpependangat penañañ sokbemgasemin.” Âpme mulup an kan keyegak penañ alik beye.

Zisasiyañ an imbi notnañ zawalin mme alik bewien

(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Âpme Zisasiyañ Pitayelen mkaen moti Pitayet tatnañ imbi zawat sek kikip temañ weme ege. ¹⁵ Ekti betnanen timekme zawatnañ alik beye. Âpme imbi egañ wati Zisas tu meu bumsaye.

¹⁶ Âpme msat gasi tabeme am notnañañ an imbi we bekañañinmak sambe indatimkobien. Âpme Zisasiyañ belak zeletañañ we bekañañin mâge ma am notnañ zawat sek sindemak mme alik bewien. ¹⁷ Zisasiyañ kegok mme golañ zenze an Aizayayelen zet penañañmak beye. Ke Aizayayañ kapigok zeye, “Egañ ningalen zawat weyañme delañ zewe.” *(Aizaya 53:4)*

Zisas mâti mamayelen zet

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Animbi sambeyañ kot Zisas bembuluñ tapme egañ indikmâtâti nembrañaneyet wañga mti nembu nembet mebegalen zeye. ¹⁹ Âpme mesâgât penañ mme zii zet zikat indanda ñeñañ Zisasiyet kandañan penañ koti zeye, “An zikat indanda, geñ deset mesât mmane neñ gapmâti mamambap.”

²⁰ Zeme Zisasiyañ zet dopmañ kapigok gilik zem saye, “Neñ namâti mamayelen ñep yañgut nukñañ temañ penañ titiyelen. Zit ekñen enzuñinmakgapm ke mawep. Ma age ekñen mkañinmak yañgut neñ Angat Nemuñañ mka ma mundum weweyelen ku tatnain.”

²¹ Âpme mamâpnamtemien ekñenmagen ñeñañ dunduye, “Amobotnañ, nâmnemane meti bipm zawalen tazin ya mmalema gakime mzilimtingut gilik ze kobap.”

²² Zeme Zisasiyañ kapigok gilik zem dunduye, “Geñ bipdangat nâmtemtem mimipiñ. Geñ nen napmât. Bipdi gakime nodine ku napmâlipgapmti ekñengat muluwin ke. Geñ pemane tapme kot namât.”

Map tâgâ lumunañ Zisasiyelen zetnañ gawepuye

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kegok zemti wañgaen mopme nembrañaneyañ kegogak moti mebien. ²⁴ Tapmetnepeme keyegak sakwep map tâgâ lumuñ katikñañ penañ kume tundua mamañañ temañ penañ kumti tuyañ lenzimti wañga keñan towepme wañgayañ tu keñan towesât mge. Kegok mge kan keyet Zisasiyañ wañga keñan meluk tawemañge. ²⁵ Âpme nembrañaneyañ met butemti zewien, “Amobotnañ, tu keñan towesât tapminupgat wat ndaagalañ nde.”

²⁶ Kegok zeme egañ kapigok diindoye, “In eneyet kiñgagat temañ penañañ indaikzin. In nâmkijpepeñinpiñ, ma?” Kegok zemti wati tâgâ temañ ma tundua mamañ zet diitdome sewakñañ bemti titokpiñ tabun. ²⁷ Kegok sokbeme nembrañaneyañ ke ekti

nâmtemtem mti zewien, “Ek an zibongapmti tâgâ teman ma tundua mamar egelan egat zetna gawepulup?”

Zisasiyan an zut we bekananjit mâtideye
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Âpme tundua kutumti met nembet daen Gadala ekjengalen msaleset met patan zeme an zut we bekananjitmagar ke koti aikbun. Egelan am zaimengatnan koti kasa penan mmalu am ekjenan kingati keeset ku mametemien. ²⁹ Âpme egelan kwizet njakjak teman mti kapigok zewun, “Gej Kawawangat Nemunan zigok penan mimndesâgât kodik? Kan ewe ku dangome gej sindem teman ndandapin.”

³⁰ Âpme bo mange teman bejanik daenen meu tatnimambien. ³¹ Kegogapm we bekanan ekjenan Zisas kapigok zemti dundum sawien, “Ndamâsât nâmti ndamâpmane bo kejinan metowetne.”

³² Zemalu kapigok diindoye, “Ele ilak kunzujit.” Zeme ekjenan an egegat kejidanan-gatnan kunzujti met bo kejinan metowepmâbien. Kegok mme bo ekjenan kunzujti njandjen gululu kumti tunduaen tageen toti tu nimti gakimâbien. ³³ Âpme bo damuj ekjenan mka teman kunzujti meti boyelen zet zapat ma an zut we bekananjitmak egetgalen zet zapat am sambe diindomâbun. ³⁴ Zet zapat diindome mka temangatnan am ilinsakwep Zisas eksât topmâbien. Toekti nâme igagen beme msalin peme tapme mebegalen nâmti zempewien.

9

Zisasiyan an wesij nen weyanpeye
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Âpme Zisasiyan wangaen ewe moti gilik zem ikjangalen mka temaneset koge. ² Patan zeme an nen wesij loe mkobien. Âpme Zisasiyan nâmkijpepenin igagen ke ekmâtâti an wesij ke pigok dunduye, “Nemun, nâm nukran mimipin. Yomdi ilak katikpeyap.”

³ Kegok zeme zii zet zikat indanda ekjenan kapigok zenâ zenâ mbien, “An kapi zibon? Ek Kawawang nembon yek yangut, ‘Yomdi katikpeyap,’ ke zein. An bekanan penan.”

⁴ Âpme Zisasiyan kejinan ekmâtâti kapigok diindoye, “Kekjinan zet bekanan kebon ke eneyet taotnâip? ⁵ Nej mulup zut kapi mimiyelen winde nananjan tatnain: Am yomin katikpepeyelen ma am, ‘Wati melit,’ zemindema mebegalen kogogak winden tatnain. ⁶ Alak nen mulup msap kapi e in nej Angat Nemunan winde ke nananjan yanjan nâmtâseip. Kapigok Kawawangalen winde tatnain keyepm nej am msalen yomin nej katikpepeyelen.” Kegok zemti an kapigok dunduye, “Wati loendi pumti mkandan met.”

⁷ Zempeme an egan wati mkanan mege. ⁸ Âpme am sambe ekjenan ekti, Kawawangalen winde kebon ke ammagen mge keyepmti nâmtemtem mti Kawawang zemesewatpewien.

Zisas ek an bekanan mimi ekjenmak totati tu meu nijge
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Âpme Zisas ek keyetnan meti mânep takis titi munduman tapme mege. Meti mânep takis titi an ke aikge. Ke nej. Kwitn Matiye.* Nej tapma Zisasiyan koti nikti dinoye, “Gej koti nejmak tusu.” Kegok dinome nej keyegak wati ek mâtî meban. ¹⁰ Meti nâlen mkaen meu niniyelen Zisas zemtetimti mobelin. Âpme am yomton ma an takis mânep titi notnne sambeyan kopme Zisas ma nembane ninsakwep meu nimbenn. ¹¹ Kegok mmann Palisi notnanan ndikti Zisas nembane ningat zewien, “An zikat indandanin eneyet an mânep takis butnan kambu matip ekjenmak am yomton temakwep tati tu meu tatnip?”

* 9:9: Lugañ Matiyuyet kwitnan egan Zet Zapat Dolaknan kuyeen Liwai kuye. Kwit zut kapi an kwegat kwitnan.

¹² Zet ke Zisasiyan nâmti bemzenze zet ñen diindoye, “Doktayan am dolakñan zawalin-piñ ekñenmagen mulup ku mamin. Zawatmak ekñenmagen etañ muluwin mamin. ¹³ In meti Kawawañgalen Zet Itnañan kapigok tazin keyet yañan weyañekmâtâlit, ‘Kawawañan zeye, “Ñeñ in am añgalan gogot mimindemti mama keyet nâmtikñan mamiyap. Wa in neñmak keñin kweteteñman beme mamayet sâpe sâpe mambup ke yek.”’ (Hosea 6:6)

An ek ikñanğat sekñan moti zein, ‘Ñeñ a yomton yek; An dolakñan penañ,’ zein ke neñ an keboñ ke ku indamukulem mimiyele kolap. Ma an ek ikñanğat sekñan mtoti zein, ‘Ñeñ yommak,’ tazein an keboñ ke neñ indamukulem mimiyele kolap.”

Zisasiyan tu meu zemkulumpemti belak mamayelen zemzikat indaye
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kan ñengat Zân an tu zululut egalen nempa ekñenañ Zisasmagen koti yañkwesi-wien, “Ñin ma Palisi an msasa sambenik tu meu zemkulumpemti keñ sindem matatnup. Kwilekiyet mti gâlen nembandine ekñenañ eneyet tu meu ku zemkulumpemti talip?”

¹⁵ Kegok zeme Zisasiyan bemzenze zet pigok zeye, “An ñenañ imbiñan wasât mti notnanemak tapme ekñenañ oloñen penañ tati tu meu nimwianñi tatnepeme an imbi wasâgât mge egat kasañane ekñenañ koti mandamepme kan keyet notnaneyañ keñ sindem palen ma meu zemkulumpemti tabep.”†

Set itnañanmak Zisasiyelen set alakñanmak pepap ñep ku tabuk

¹⁶ Zisasiyan zet ñen kapigok zeye, “Mka token tunğupmanen etimbemberañ alakñan antimti ku weyañ bek. Weyañsât tapmnepmane egañ bululuñ zemtobodak. Keyepmti alakñan etañan mpemane dolakñan kaliñan tadak.” ¹⁷ Bemzenze ñen naman pigok zeye, “Am ñenañ siñgapon sâñsâñ busât selik itnañan pewewenğat ku bunak. Bunak beme seligañ sakwep epeeme siñgapon sâñsâñ kwawadak. Keyepmti selik alakñanen bunak beme dolakñan zinak.”‡

Zisasiyan an ñenğanğat nemuñan gakikiengatan mme wage
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Zisas ek bemzenze zet ke zemti tapme an damuñ eget kandañan kot pedondom samti zeye, “Namban alakñati kapi gakin keyepmti geñ gapmepma met teñgumane ewe gilik zem wasem.” ¹⁹ Kegok zemti mepme Zisas ma nembane nin mâti mebenn.

²⁰ Tapmepmann imbi ñen sipman nup kan 12 omba penañ belak makwawetan. Keyañ Zisas mâti meti egalen sâkñan butnañ etañ atasâgât nânge. ²¹ Keñanñan kapigok otrâyê, “Sâkñan etañ atasap beme dolakñan besap.”

²² Kegok nâmti Zisasiyelen sakñan butnañ atame Zisasiyan gilik zemti ekti zeye, “Ipm, nâmnukñan mimipiñ. Nâmkñependimakgapm dolakñan benik.” Zeme keyegak imbiñan dolakñan beye.

²³ Âpme Zisas egañ metneti an damuñ keyelen mka keñan mowege. Moweti eget mkaen am notnañan si silik kwisak ma am notnañgalen si zemsu zemsu nâyê. ²⁴ Ke nâmti diindoye, “In ilinsakwep wati towepmâlit. Imbi nempa ek ku gaki; ek muluk tawen.” Kegok zeme am ekñenañ Zisas ekyeñbien. ²⁵ Âpme indamâpme towepme delañ zeme egañ imbi nempa gakikiñan tage mka keñan ke meti imbi nempa betnanen atame wage. ²⁶ Âpme keyet zapatnañan msat keyet keñan palakñan bemege.

Zisasiyan an zut zikalit beñan weyañideye

²⁷ Âpme Zisasiyan msat ke pemti mepme an zikalit beñan zut egeleñ ek mâti kwizet kwawet kwawet mti zewun, “Geñ amobotnañ Dewitgalen alikñanñan, nigat kember buğan mi?”

† 9:15: Bemzenze zet kapiyet yañan: Zisasiyan an imbiñan wasât mge zeye ke Zisas ikñan. Zisasiyan nembaneñmak tati oloñen palen tabien ya kan keyet kasa ekñengat belinan mopme ekñenañ tewen kume nembaneñan ekñenañ keñ sindem palen tabien. ‡ 9:17: Bemzenze zet kapi zet yañan pigok: set itnañanmak Zisasiyelen set alakñanmak pepap ñep ku tabuk.

²⁸ Zeme egañ meti mkaen mowepme, an zulañ kandañan mowepmalu idayañkwesimti zeye, “Neñ zikalit weyañidendeyelen ke ñep nâmkijpelup, ma?”

Zeme egelañ zewun, “Amobotnañ, nit nâmkijpemgelup.”

²⁹ Kegok zemalu Zisasiyañ zikalit timekti zeye, “Nâmkijpepeñidangat penañañ nâlup kekok idaktimekma sokbemidak.” ³⁰ Atame keyegak zikalit ekbun. Ekmalu Zisasiyañ amgat ku zemsokbembeyet zemkulumidemti kapigok diidoeye, “Nâlup, it keyet zapatnañ am ñen ku diindomalulu nâseip.” ³¹ Yanğut egelañ zet ke nâmpemti zet zapatnañ zemalu msat keyet keñan palakñañ bemti mepmâge.

Zisasiyañ an zetnepiñ weyañpeye

³² Âpme Zisasiyañ mepme keyegak am notnañañ an zetnepiñ wati kobien. An ke we bekañañañ mpeme zetnepiñ bembenañ. ³³ Zisasiyañ we bekañañ mâpme mepme an egañ zetnañ zeye. Zeme am maña temañ tabien ekñañañ nâmtentem mti zewien, “Israël msalen muluwañ keboñ ñen ku sokbeme ekbenn.”

³⁴ Palisi an ekñañañ zewien, “We bekañañ ekñengalen amobotnañañ mukulem mpeme we bekañañ taindapmâzin.”

Zisasiyañ am indikti kember mge

³⁵ Âpme Zisasiyañ mulup kekok ke mti mka temañ isikñañ mame delañ zeye ma sesewat mka ñen ñen Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyelen Zet Zapatnañ Dolakñañ diidoeye. Diindomti zawat liñgit, sek sindemak mme dolakñañ etañ bewien. ³⁶ Âpme am mañge temañ indikti ekñengat keñañ kember penañ beye. Ekñen pembedañ bembeyelen keñ yayañ mbienangut mukulemin ku aikbien. Ekñen sipsip damuñinpiñ mamti kilerñ maip sepem keboñ mambien. ³⁷ Keyepm nembrañane ningat kapigok diidoeye, “Kawawañgalen mulup sambe penañ tazin âpme mulup an imbi sambe yek. Kwep kwewetañ. ³⁸ Keyepmti in mulup toñañ dundum same mulup mimi an imbi aikindeme mulupmane sakwep mepmâbep.”

10

Zisas nembrañaneyelen kwilin

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Zisas egañ nembrañane 12 ndatime koti we bekañañ mâtindendeyelen ma liñgit ma zawat sek sindem ke mmann yek bem indandayelen winde ndamâge.

²⁻⁴ Nemba 12 ningat kwitn kapigok:

Ñeñañ Saimon kwitnañ ñen Pita

ma yuñañ Endulu

ma Zebedyet nemuñanet Zemsmak

Zân.

Ma Pilip

ma Batolomiyu

ma Tomas

ma neñ Matiyo itnañan takis mânep titi an mamteman

ma Zems Alipiasiyet nemuñan

ma Tadias

ma Saimon Zelot *

ma Zudas, Iskaliot mka temañgatnañ. Egañ mamotneti bamgat Zisas zemkuwe.

Zisasiyañ nembrañane mulup zet indaye

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Âpme Zisasiyañ nembrañane 12 ningat zet zemeti zeye, “In am Zuda mañge ku sokbembenañ msalen selañ ku iwep ma Samalia ekñengalen mka temañ notnanen ku mebep.

* 10:2-4: Kwit Zelot ke an mañge Zuda ekñenmagangatnan an notnañ kasañneyelen selin ma ekñengat mânep takis mee bembeyet penpen mti ilinañgalen yeñsokjine ekñengalen mama mimiyet eksempemti mamtemien.

⁶ Islael am manje ekjen sipsip keboŋ galaŋ zemti waleletgat zapat mamaip ekjenmagen tokwati Zet Zapat Dolakŋaŋ Penarŋ diindom ⁷ meti kapigok zewep, ‘Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama inmagen sokbem tazin’. ⁸ Mti zawalin mme alik bewep ma gakikiŋaŋ mme gilik zemti wabep ma lingit sat mme ŋalumâbe ma we bekaŋaŋ indamâtindewep. In winde mulup keboŋ mimiyet toŋaŋ toŋaŋ indandaŋaŋgapmti mulup ke tosaŋepiŋ mbep. ⁹ Mânep ma milawat notnaŋ ku timebep. ¹⁰ Ele ku tiwep. Saŋgum melakandu sekrjnanen tazin ke ŋep. Setmundunđuŋ ma toŋge ku mbep. Amnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ taolet mimindawep keyepmti in naptalak mebep.

¹¹ Mka temaŋ ma isikŋaŋ keyet keŋan moti am ŋenaŋ ekmak tatagat zemindatetime egalen mkaen metabep keyetnaŋ toti am notnaŋgalen mkaen selak selak ken ke ken ke ku mekobep. Mka indandaŋaŋ keyet tabep. ¹² In amgalen mkaen moti, ‘Keŋ sewakŋaŋ alak inmagen tazin,’ zeme ¹³ mka toŋaŋaŋ tu meu indawe beme keŋ sewakŋaŋ ekjenmak weweyet zewep. Yaŋgut in amgalen mkaen meti, ‘Keŋ sewakŋaŋ alak inmak tazin,’ zeme ekjenanŋ zemindewep ma ekjenanŋ indaikti mka ma tu meu ku aik indawep beme Kawawaŋgalen keŋ sewakŋaŋ ku indawep. Keŋ sewakŋaŋ ilinmak tapme mebep. ¹⁴ Âpme mka temanen mepme amnaŋ ku indamukume ma zelin ku nâmenġut zipelukŋin seŋti ke ku gilik zem kobep. ¹⁵ Neŋ penaŋ zema nâit, Sodom mka ma Gomola mka temanen am bekaŋaŋinaŋgat dopmaŋ titiyelen kanen Kawawaŋ dopmaŋ mtoti indaye yaŋgut mka keyelen am ekjen bekaŋaŋinaŋgat dopmaŋ mmoti mimindawe.

*Am ekjenanŋ Zisasiyelen mulup nemba sisipeŋpeŋ mimindawep
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Nâip, sipsip tam zupmaŋ ekjenġat tunġuwinan zemindema melip keyepm in sawekwikwit keboŋ kakanemuŋ tati weyaŋekmâtâtati mambep mti sasakandenombe keboŋ sewakŋaŋ mambep. ¹⁷ In kasaŋine ekjenġat eksemti mambep. Ekjenanŋ indatimti met zet muluwen indewep ma sesewat mkaŋinan meindemti sindiwaŋ indowep. ¹⁸ Yaŋgut ke etaŋ yek. In nâġât nembanne maip keyepm gapman ma amobotnaŋ ekjenmagen indatimti mebep eneyet in nâġât kwizet buŋam zemâtâbep keġogapm keġok mimindawep. Âpme in ekjenġat zikalinan ma am Zuda manje ku sokbembeŋaŋ ekjenġat zikalinan windeŋaŋ bemti Zet Zapat Dolakŋaŋ zemkawaŋ bewep. ¹⁹ Ekjenanŋ amobotnaŋmagen zemindome, ‘Zet zigok zewanup?’ zemti yayaŋ ku mbep. Kan keyet in zet zenzeyelen ke dembusekŋinan bema in zet ke zewep. ²⁰ Keġok mimindame zet zewep ke ingalen zet ku bewe. Biwinaŋgalen Emetak Teŋaŋ zet ke keŋinanen indame zewep.

²¹ Kan keyet datnaŋaŋ meniŋaŋ zemkume gakiwe ma bipmaŋaŋ nemuŋaŋ zemkumti kume gakiwe ma animbi nembayaŋ mamin biwin kasa mimindamti zemindowep. ²² Âpme in neŋmak mamaipgapmti am sambe ekjenanŋ ingat nâme kaŋgaŋaŋ bewe. Yaŋgut amnaŋ an ŋen nâmkijpepemak sisipeŋpeŋ msame eġaŋ nâmkijpepeŋaŋ katikŋaŋ atam tapmetneti gakiwe beme kan delaŋ zenzeŋaŋ Kawawaŋaŋ an ke mama kanzizit sawe. ²³ Ekjenanŋ sisipeŋpeŋ mme in katikpemti kunzuŋti mka ŋenen mebep. Neŋ zet penaŋ zema nâit, in Islael mka sambe Zet Zapat Dolakŋaŋ ku timek kopme delaŋ zeme Angat Nemuŋaŋ neŋ kobap.”

Kwitnaŋ kwitnaŋ neŋ mnambien keyet kataŋ in mimindawep

²⁴ Zisasiyaŋ nukŋaŋ keyet zet ŋen ewe kapigok zeye, “Melaŋgaŋenaŋ an damuŋ ku seabempenak. Ma sisiliŋ nembayaŋ amobotnaŋaŋ seabempemti mobotnaŋ ŋep ku manak. ²⁵ Keġogapm am ekjenanŋ an damuŋ msawien sepem keyet kataŋ melaŋga ekjen nukŋaŋ aikindame oloŋen palen ku mambep. Âpme an damuŋgat kwitnaŋ Beelsebul kuwien beme sepem keġogak melaŋga ekjenġat kwilin bekaŋaŋ penaŋ kuwep.

²⁶ Ekjenanŋ keġok mimindawep keyepmti in kasaŋineyete ku kiŋgabep. Nanaŋgat kwizapatn mpalakŋaŋ beme amnaŋ nâmkawaŋ bewep. ²⁷ Neŋ zet buzagen diindoma in zet ke tusumti diindoma sambeyet zempalakŋaŋ bewep. Ma in zet buzagen nâmbien ke sambemagen zempalakŋaŋ bewep. ²⁸ Âpme in am sekŋin etaŋ kume gakime emetakŋin ŋep ku kukuyelen ekjen keyet ku kiŋgabep. An ingalen emetakŋin mene sekŋin mene

temakwep âtâtpeme teziŋ ŋandaŋ towebe winderŋaŋ tasain Ek ke Kawawaŋgat ek etaŋ eksempem mambep. ²⁹ Keyepm kasaŋineyet kiŋgagapiŋ. In gwasembelembele indigit. Kawawaŋaŋ indikdamuŋ mam. Gwasembelembele ekŋen belakŋaŋ penaŋ. Ekŋen tosaŋin isikŋaŋ penaŋ titiyelen yaŋgut age ŋen gakime Bienaŋ manâin. ³⁰ Keyaŋgut Kawawaŋ ingat nâme mobotnaŋ penaŋ mambein. ³¹ Keyepmti in kiŋgagapiŋ mambep. In tosaŋin temaŋ penaŋ keyepm Kawawaŋaŋ indikdamuŋ mme mambep.

*An notnne Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zempalakŋaŋ beme nolineyaŋ zemtoindewep
(Luk 12:8-9, 51-53; 14:26-27)*

³² Am ŋenaŋ neŋ mmothnembe beme am ekŋenmagen kogok manzein, ‘Neŋ Zisasmak tusu mayap,’ kogok manzein beme neŋ kegogak kululuŋen gwaen Bipmnaŋgat zikatnan zemkawaŋ bempemti, ‘Ek ningalen maŋgeen tusuye.’ zewap. ³³ Yaŋgut ŋen egaŋ am ekŋengat zikalinan zemkandabe beme neŋ kegogak kululuŋen Bipmnaŋgat zikatnan zemkandatpewap.

³⁴⁻³⁵ Âpme neŋ kululuŋengatnaŋ inmak keŋ kwep mamayelen ku toban. Neŋ kululuŋengatnaŋ toti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ indama in notnaŋaŋ nâmkŋiŋpeme, notnaŋaŋ ku nâmkŋiŋpep keyepm zet keyet in ilinak kalalaŋ tapmip.

‘Bipnemunaŋ kalalaŋ tapmilup. Ma mam nembayaŋ kalalaŋ tapmilup. Imbiyaŋ naniŋaŋmak kasa kasa tapmilup. ³⁶ Ma biwinmak kasa kasa tapmip.’ (*Maika 7:6*)

³⁷ In gogot temaŋ mamin biwinaŋgat ma nemunambaŋineyet ku mbep. Mama mimi keyaŋ tototnaŋ bewe. Âpme neŋ nanaŋgat muluwaŋ toŋaŋ nanaŋgat kwep nâme mamopmambe. Neŋ nikme an tototnaŋ bema in nâgât keŋ kwep penaŋ ku mamneip.

³⁸ An ŋenaŋ neŋ napmâbâgalen nâmti nukŋaŋ puwe sepem neŋ nukŋaŋ puwan kegok. Ek tewen gakikiyet weyaŋ tabe. Nukŋaŋ pupuyet ku weyayaŋ mti tabe beme egaŋ nâgât zapat ŋep ku bewe. ³⁹ Am ŋenaŋ msalen mamaŋaŋ nâme mobotnaŋ beme mambe egaŋ mama penaŋ ku aikbe ma naman am ŋenaŋ ek nâgât mti sisipeŋpeŋ mpeme napmâmamambe egaŋ gakimti mama kanzizitgat zapat bewe.

⁴⁰ An ŋenaŋ mka keŋan indatimti kwati dolakŋaŋ mimindawe ke neŋ egalen mka keŋan natetimti kwati dolakŋaŋ minewiek keboŋ. Ke kegogak Bien Kawawaŋgat mpewiek keboŋ. ⁴¹ Ma an ŋenaŋ mka keŋan nâlen mulup mimi an indaikkwati wembe ke bamgat Kawawaŋaŋ tosaŋit sepem kwep idawe. ⁴² Zet penaŋ zesowap, am ŋenaŋ an nâmkŋiŋpepemak tototnaŋ main egat tu teenŋaŋ bugan omsawe beme egaŋ mukulemaŋ isikŋaŋ bugan keyet tosaŋaŋ tiwe.”

11

*Zân tu zulutindende an egat nembanaŋe indeme Zisasmagen mebien
(Luk 7:18-35)*

¹ Zisasiyaŋ nin nembanaŋe 12 zet kegok zemzikat ndame delaŋ zeme pemann tapme, mka notnaŋ sokŋanen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemzikat indamimiyelen mebenn.

² Âpme Zân tu zulutindende an ek mka katikŋanen tati Kilaisiyaŋ mulup mge keyet zapatnaŋ nâmti nembanaŋe zemindeme meti, ³ Zisasiyet kapigok yaŋkwesiwien, “Zânaŋ nâsâgât tapm keyet zeman nâne geŋ Zânaŋ an Islael ninmagen kokogalen zeye ke geŋ kapi ma ewe ŋen?”

⁴⁻⁵ Zeme Zisasiyaŋ kapigok diindoye, “ ‘An zikalin beŋaŋaŋ alak zikalin taegip, selin bekaŋaŋaŋ set tapmaip, lingilin temaŋaŋ alak lingilin takŋelun, wakŋin kekeŋaŋ alak ekŋenaŋ wakŋin tatnâip, an gakikiŋaŋaŋ gilik zem tawalip ma am towewenaŋ penaŋaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ tatnâip.’ (*Aizaya 35:5-6; 61:1*)

In nâlen zet nâmti mulupm tapmiap ke taegip kapiyet zet zapatn gilik zemeti Zângaŋ zeme nâmti yaŋŋ nâmtâsem. ⁶ Âpme an ŋenaŋ nâgât keŋ zut ku mbe beme egaŋ oloŋen mam. Zet ke mmeti Zângaŋ dunduseip.”

⁷ Âpme Zângaŋen nembanaŋe ekŋenaŋ gilik zemti mebien Zân magen Zisas egaŋ am tabien ekŋen Zângaŋ kapigok diindoye, “In eweŋan Zân magen msat tunŋupman

mebienen in kwileki eegalen otnâmti mebien? In Zân betut sinaɲnok tâgâyaɲ kumbume mebe kokot tapme eksât mebien? ⁸ Ma in msat tuɲgupman an ɲen kâlâpmaɲ dolakɲaɲ tosaɲaɲ temaɲ munduɲ tapme ke eksâgât mebien? Nâip, an kâlâwin dolakɲaɲ ekɲenaɲ amobotnaɲ ekɲengalen mkaen etaɲ mamaip. ⁹ In zeme nâmbi, in kwileki eegalen otnâmti mebien? In golaɲ zenze an eegalen mebien? Ke penaɲ, ek golaɲ zenze an sambe mambien sebemindein enenogat ek golaɲ zenze an mobotnaɲ temaɲ penaɲ. ¹⁰ Kawawaɲgalen Zet Itnaɲanen Zângat zemkawaɲ kapigok zenzeɲaɲ, ‘Neɲ zapat zenze an pema koti egaɲ kukɲaɲgat meti zet am keɲin gilik zenzeyelen gâgât set weyaɲ be.’ (Malakai 3:1)

Kawawaɲaɲ kegek zeye. ¹¹ Neɲ ingat zet penaɲ zeyap, Zân tu zulutindende an egaɲ am sambe msat kataɲ sebemindemti mobotnaɲ penaɲ bein, yaɲgut egaɲ nâgât gakikinnaɲgat yaɲaɲ ku nâmâtâzin. Âpme in neɲ yominaɲgat gakimti yomin katipema in sambeyaɲ nâmkiɲpenewaɲ Kawawaɲgalen zemâtâtât katnanen tapmaiwaɲ in Zân sebempeip. ¹² Kan keyet Zân tu zulutindende an egaɲ mulup yaɲbemti mmepme alak tatnup kapi an ekɲenaɲ Kawawaɲgalen zemâtâtâtgat katnanen mamayet zapatnaɲ msat kataɲ palakɲaɲ bein âpme amnaɲ zet ke nâmti zet ke ewe timti keyet keɲan mamayelen tikɲaɲin temaɲ penaɲ wemindaye. ¹³ Golaɲ zenze an itnaɲan zewien ma Mosesiyelen zii zelen zet tazinen keyet penaɲaɲ Zânaɲ tu zulutindende an ekmagen sokbemkawaɲ beme Kawawaɲgalen zemâtâtât katnanen mama kelak penaɲaɲmak bein. ¹⁴ Âpme itnaɲaɲ penaɲ Ilaizayaɲ mamkwati gakime golaɲ zenze an notnaɲ ekɲenaɲ an ɲen Ilaiza nembon sokbewe zewien. Yaɲ alak Zân tu zulutindende an egaɲ sokbein ek Ilaiza kebon. Âpme in zet itnaɲaɲ nâmkiɲpeip beme in Zânaɲ zet zein ke nâmkiɲpewep. ¹⁵ In zet nânâyelen tikɲaɲaɲ tazinaɲ zet kapi ɲep opeimti nâsem.”

Palisi am ekɲenaɲ wakɲin bekekti Zânmak Zisasiyelen zet ku nâmbien

¹⁶ Zisasiyaɲ pigok zeye, “In pe zibon? Bemzenze zet kapigok diindosowap. Imbi nemba ɲen silik kume notnaneyaɲ dopmaɲ ku maɲgilik zemkuip. Ma silik kum tasume ku masumpeip kebon. ¹⁷ Keyet yaɲaɲ kapigok. Nâgât zetn ma Zângat zetnaɲ ke in nâme pepesut beme ku manâip. ¹⁸ Zânaɲ tu meu belaknik bugan manimti mamtan. Âpme am sambeyaɲ Zângat zewien, ‘Ek we bekanajaɲmak main.’ ¹⁹ Âpme neɲ Angat Nemuyaɲ toti tu meu nima in nikti nâgât manzeip, ‘An kapi tu meu temaɲ ma wain tu manin ma mânep takis titi an ma am yomton ekɲengat nolin.’ In ɲoktikɲin pembenaɲ benak beme nigalen meu zemkulumpepe ma ninindaset ekmâtâbiek.”

Zisasiyaɲ Galili msalen am mambien eknengat golaɲ zet mimindaye (Luk 10:13-15)

²⁰ Zisasiyaɲ zet ke zemdelajaɲ zemti mka temaɲ notnanen itnaɲaɲ maɲgeen ke menok temaɲ sambe penaɲ mme yomengatnan keɲin ku gilik zewienyepmti kan keyet egaɲ gilik zem meti golaɲ zet mimindaye. ²¹ Golaɲ zet kapigok diindoye, “Wakae, inmagen bekanajaɲ penaɲ sokbewe. Kolazin mkaengatnaɲ am ma Besaida mkaengatnaɲ am inmagen neɲ menok kwitnaɲ kwitnaɲ temaɲ sambe mban ke eweɲan am Taia mka ma am Saidon mka temanen ke ekɲenmagen sokbenak ze nap sâk tengeɲaɲaɲ munduɲti kâyaɲ sekɲinan mulati yominaɲgat nâmti sakambuk mti kembeɲ palen talip keyet zikat indame yominmagengatnaɲ gilik zewiek. ²² Keyepmti neɲ in pigok diindoma nâit. Taia ma Saidon am ekɲengat dopmaɲ mututu kananen Kawawaɲaɲ yominaɲgat tosaɲaɲ mtoti ekɲengat indawe yaɲgut in yominaɲgat tosaɲin mmoti penaɲ indawe. ²³ Kapaneam ingalen mka teman tatat mimi mti menok yaɲaɲ yaɲaɲ mma am in nikmotâbien yaɲgut in alak pi in sekɲin tapm molip in nâgât nâmâtâliwaɲgut kegek tapmip ke ɲep yek. Keyepmti ingat tosaɲin teziɲ ɲandanen towebep. Inmagen neɲ menok sepem igak igak mban kegogak Saidon mka temanen am mbak ze alak kan pigogak ewe tabiek. ²⁴ Keyet neɲ pigok zema nâit, Dopmaɲ titi kanen Sodom mkaengatnaɲ yominaɲgat tosaɲaɲ mtoti indawep. Yaɲgut in dopmaɲ mmoti penaɲ indawe.”

*In neymagen pien koti kâtnâmti talit
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Kan keyet Zisasiyan zet kapigok zeye, “Bien kululun msatgalen Amobotnan, ney gâgât wisikj nângeyap enenogat am nânânjinpij ekjenmagen mulupdi ma Zet Zapadi Dolaknan Penan ekjenmagen mkawan bemane ekmâtâbien keyangut an nânânjin tema ekjenmagen kwitnan kwitnan enziliwanan. ²⁶ Bipm, gej kwitnan kwitnan msokbewanen ke gitangat nânâyet ma nâmtiknan dangat mbanan.

²⁷ Bipmnan kwitnan kwitnan sambe kapi betnnan bem nemâge. An nenan nâgât yanj ku nâmâtâzin. Bipmnan nâgât yanj maekmâtâzin. Ma Bipmnan galen yanjan an nenan ku maekmâtâzin nen kwep maekmâtâlap. Ma ney etan am ombem indema Bipmnan galen yanjan maekmâtâlip.

²⁸ Âpme ney an ke sewaknan tojan kogogapm nuknanjin timti neymagen kopme netimpema in kejin sewak beme mait. ²⁹ Ney ingat nuknanjin tiwan ke ke sewaknan palen tati tiwangat kopme, ‘ke sewaknan ke indama neymak tusume mamti keyet yanjan mnâit.’ *(Zelemmaia 6:16)* Eneyet ney An bakbak tojan. ³⁰ Ma kwileki nen zikat indama in am ekjen zet ma mama keyan tintot indendeyelen ku mbep in ekjen melej belan bem indeme mambep. Âpme keyan melej belan bemindeme nâmâbep.”

12

*Zisas ma Palisi am ekjenan Zuda am ekjengalen Sabat tagonjo kanen mdondowien
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Kan keyet bamanan Zisas ma nemanane nin nsakwep Zuda am ekjengalen Sabat tagonjo kanen wit mulup tungupmaset meti nsakwep meuyet mti yanjbemti wit katnan tim nimbenn. ² Kegok mmann Palisi an ekjenan ndikti Zisasiyet kapigok dunduwien, “Pi ekbak, nemandine ekjenan muluwan tapmip ke ningalen Sabat tagonjo kangat nep ku mimiyele!”

³ Zeme kapigok diindoye, “Dewit ma amjane ekjenan meuyet mti kwitnan kwitnan mbien zapatnan ke mamain nâip. ⁴ Egan Kawawangalen sesewat mka temanen moti nupmaman Kawawangat wisikj bembenan ke sâpe sâpe bumbu an egan msame ikjan ma nemanane nupmaman nimbien ke zii zelen tazinen sâpe sâpe bumbu ekjenan etan niniyelen. Dewit egan zii zet angosoye keyangut egat zet bekanan ku manzeip. ⁵ Sepem kegogak in ewenan Mosesiyelen zii zet makumnâmbienen sâpe sâpe bumbu an ekjenan sesewat mka temanen ningalen Sabat tagonjo kan * sâpe sâpe bumbu ke mulup mamtemien. Keyan yom yek kok zenzenan. ⁶ Ney pigok diindowi, an nen kapi tazin ek sesewat mka teman mobotnan sebempein. ⁷ Kawawangalen Zet Itnanan zet nen kapigok tazin,

‘Kawawang zeye, “Ney in am angalan gogot mimindemti mama keyet nâmtiknan mamiyap. Wa in neymak kejin kwetetepman beme mamayet sâpe sâpe mambup ke yek.”’ *(Hosea 6:6)*

In zet keyet yanjan nâmbiek benak ze an ekjen ke yominpij kebongat zetnan ku zemindowiek. ⁸ Eneyet ney Angat Nemanan Sabat tagonjo kangalen Amobotnan keyepmti ney nep ekjenan Sabat tagonjo kangat kwitnan kwitnan ke ma ke mimiyele nep zemindendeyelen.”

*Zisasiyan Sabat tagonjo kan sutnateman an betnan seleuwanan nen weyanpeye
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Kegok zemti nemanane nsakwep keyetnan meti Zuda ekjengalen sesewat mkaen mowebenn. ¹⁰ Âpme kan keyet an nen betnan seleuwanan tapme Palisi an notnanan tati Zisas ekti zelen pepeyelen nâmti yanjkwesiwien, “Ningalen zii zelen tazinen Sabat tagonjo kangat am weyanpepeyelen ma yek?”

* 12:5: Sabat tagonjo kan Zuda am ekjenan Kawawangalen Zet Itnanan mamainnâmtiemien.

¹¹ Zeme Zisasiyan nâmti diindoye, “Inmagen nenan sipsipman kwewetan tatnak beme Sabat tagonjo kanen aimbojan towepme kan keyepmti peme tadak? Yek, mpeme kwadak.

¹² Âpme sipsip ekme nânânjan tototnan mambein. Âpme am mobotnan penan bein keyepmti Sabat tagonjo kanan am mukulem mimi keyan mulup penanjanmak bein.”

¹³ Kegok zemti an betnan seleuunanmak keyet dunduye, “Bedi mututut!” Zeme betnan mututupme betnan dolaknan nembet kebon beye. ¹⁴ Âpme Palisi eknenan Zisas kume gakikiyelen met ondekti zetnan zewien.

Zisas ek Kawawan galen sisili an

¹⁵ Âpme Zisas kume gakikiyelen zet ke nâmti msat ke pemti belaknaset mepme am sambeyan mâti mepme am zawat sambe weyanindeye. ¹⁶ Weyanindemti Zisasiyan iknanjat yanjan am notnan eknenan ku zempalaknan bembeyet zemkulumindeye. ¹⁷ Ke Kawawan zet nen golaj zenze an Aizayayet ewenan zeye ke penanjanmak bein.

¹⁸ Zet ke kapigok,

“Kilais kapi ek nanangat sisili nemban nen ek ombempewan. Nen egat gogot mti olojen mampeyap. Nen Emetak ek sama egan am Zuda mangeen ku sokbembenjan eknenmagen zemkawan beme nen zemdelan zenze zet mulup ten eknenmagen mbap. ¹⁹ Egan zet mdândâ ma kwizet nenzinjanmak ku mbe. Ma egan mka teman kejan selen zet kwizet teman am sambeyet diindondopi mbe. ²⁰ Egan zet katik am yaijan ekngat ku maapitilim indein. Egan mulup tapm metnepeme Kawawan galen zezapat dolaknan msat katan mpalaknan bewe. ²¹ Am Zuda mangeen ku sokbembenjan eknenan egat webe webe palen tabep.” (*Aizaya 42:1-4*)

Amnan Zisasiyan mulup we bekanan ekngat nenjan Beelsebulmak tapm kegok zewien (Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Âpme kan keyet an nen we bekanan mpeme zikatnan bejan ma kopa ke wati Zisasmagen mepme weyanpeme we bekanan pemepmâpme zetnan zemti zikatnan kegok ekmâtâge. ²³ Mme am manje teman tabien eknenan muluwan ke ekti nâmtentem mti zewien, “Dewitgat Nemunan ke kapi mene.”

²⁴ Kegok zeme Palisi eknenan nâmti zewien, “Ek we bekanan ekngat nenjan kwitnan Beelsebul egan manan bempemti winde same maindapmât indein.”

²⁵ Âpme Zisasiyan kejanen daenen zet zigok zesâip keyet ekmâtâti diindoye. “In manzeip ke nen Beelsebul egalen windeen we bekanan maindapmâlap tazeip ke in njektiknin ten penan yek keyepm bemzenze zet kapi zesowapgat nâit. Msat neniyelen am eknenan ilinak kasa kasa mti dolaknan ku tabep. Âpme mka teman ma am manje nen eknenan ilinak nenzinjan dopman dopman mti am mka mundumin ke peme tapme mebe. ²⁶ Keyepmti manje nenan manje nen kasa kasa Sadan galen damun mimi kejan mbiek beme yanjan kapigok eknenan ilinak kalalan mti katiknan ku tabiek. ²⁷ In manzeip ke nen Beelsebul egalen windeen we bekanan maindapmâlap. In nemanine eknenan we bekanan indapmâbiek beme ekngat zet sepem kegok manzeip? Yek, in kok nen ku zewiek. Sadan iknanjat windenan nen ku mtopenak. Ilinangat nemanineyan mulup tapmip keyan msokbenen in an dâsuki ton. ²⁸ Wa ke Beelsebulyelen windenan yek. Kawawan galen Emetak Tenan manapmukulem mme we bekanan maindapmâlap kapiyan msokbemindainen Kawawan galen zemâtâtâtgat katnanen mama windenan alak inmagen kapi tazin.

²⁹ Ma an kwian an windenanben manan moti milawatnan tinak? Ke nen ku mimiyele. Nen an ke atamti setnan betnan zamtingut milawatnan tiwek. Keyet yanjan kapigok, Sadan ek an kuknanben kebon keyangut nen egat windenan nen mtopemti nen zemâbap.

³⁰ An nenan nenmak ku mambe beme ek nâgât kasan. ³¹ Keyepmti yanjan kapi diindoma nâip, An nenan nenmak tadak beme nâgât zetn gawepum mamti yom mbiek beme Kawawan yomin nen katipeme medak keyangut an nenan Emetak Tengan

winde ke Sadangalen winde manzein beme Kawawaŋaŋ yom ke ku katipewe. ³² In nâgâegaŋ emetak bekaŋaŋgat kwitnaŋ kumti mulup tapm ke ku nâmbep. Neŋ Emetak Teŋ egat kwitnaŋ kumti mulup kapi tapmiap. In nâgâegat nâme, ‘Emetak bekaŋaŋmak mulup tapm,’ nâmti zewien keyaŋ Kawawaŋgat Emetak Teŋgat kwelat zet zeme bekaŋaŋ mambein. Keyepmti Kawawaŋaŋ yomin ku katipeme yom kemak kwesiŋ kwesiŋ mamti mamambep.

³³ Tep ŋen ek pembeŋaŋ mozin beme penaaŋaŋ dolakŋaŋ mapein. Ma tepmaŋ bekaŋaŋ bein beme penaaŋaŋ bekaŋaŋgak mapein. In tep katnanen tep penaaŋaŋ dolakŋaŋ ma bekaŋaŋ ke eknâmbep. ³⁴ In nombe bekaŋaŋgalen alikŋane, in mama bekaŋaŋ penanen matalip keyepm zet bekaŋaŋ etaŋ manzeip. Keŋinan kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ ma dolakŋaŋaŋ gak zem matazin keyegak dembusegen sepem keboŋ masokbein. ³⁵ An ŋen keŋaŋaŋ pembeŋaŋ tazin egaŋ zet zesât pembeŋaŋgak manzein. Ma an keŋaŋaŋ bekaŋaŋ wemsain egaŋ kogogak zet zesât bekaŋaŋgak manzein. ³⁶ Neŋ kapigok diindoma nâit, zemdelaaŋ zenze kanaŋ am kwep kwep kataŋ Kawawaŋaŋ zet bekaŋaŋ kataŋ manzenuwen yaŋaŋ nânâyelen indeyaŋkwesime in dopmaŋ teŋ zewep. ³⁷ Zelin ilinaŋgalen manzeiwen pembeŋaŋ ma bekaŋaŋ gilik zemti Kawawaŋaŋ keyet kataŋ zemdelaaŋ zemindeme kweteteŋmaŋ kwabep ma waleletgalen ke diindowe.”

Zisasiyaŋ menok ewe mme eekgalen zet giŋgiŋ mbien
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kegok zeme zii zet zikat indanda an ma Palisi notnaŋ ekŋenaŋ kapigok zemti dunduwiŋ, “An zikat indanda, geŋ menok ŋen mmane ekne.”

³⁹ Ekŋenaŋ kegok zeme diindoye, “Am msat alak kan kapiyet talip ekŋen bekaŋaŋ penaaŋaŋ ma Kawawaŋaŋ bamkumpemti mamaip.” Zisasiyaŋ kapigok zemkawaŋaŋ beye, “In neŋ menok mimiyeŋ nâmti tatnapitilip? O alak yek, yaŋgut in menok kwewetaŋ Kawawaŋaŋ golaŋ zenze an Zonamagen mgeen keboŋ bam ekbep. ⁴⁰ Zona ek kasup ma tambumbu tuk aŋgala temaŋgat kambakŋaŋ keŋanen tage. Kegogak neŋ Angat Nemuŋaŋaŋ kasup ma tambumbu tuk msat aimboŋ keŋan tabap. ⁴¹ Zonayaŋ zet zapat dolakŋaŋ Ninewe am ekŋen diindoyeen yomengatnan keŋin gilik zem mâpme delaŋ zeye keyet dopmaŋ dolakŋaŋ Kawawaŋaŋ indawe. Ma ekŋenaŋ koti Kawawaŋgat zikatnan in zemindowep. Enenogat alak neŋ inmagen pi tati Zona mobotnaŋ penaaŋaŋ sebempemti tapma in nâlen zet zapatn dolakŋaŋ nâmti ewe yominangatnaŋ ku gilik zeip. Keyepmti dopmaŋ bekaŋaŋ temaŋ inmagen sokbewe. ⁴² Âpme imbi mobotnaŋ Siba msalengatnaŋ egaŋ beŋangatnaŋ amobotnaŋ Solomon egat zetnaŋ nâsâgât kotnâmti oloŋen mge. Âpme neŋ amobotnaŋ Solomon omba penaaŋaŋ sebempeyap. Yaŋgut neŋ ingat tuŋguwinan pi tati mulup mma in keŋinan ku mkipmaŋ mbemnemti yominangatnaŋ ku gilik zeip. Keyepmti imbi mobotnaŋ Siba msalengatnaŋ egaŋ Kawawaŋgat zikatnan zemindowe.”

We bekaŋaŋ ek mundumanen meti am penaaŋaŋ walebe
(Luk 11:24-26)

⁴³ We bekaŋaŋaŋ an keŋan zempeme kwati msat tuŋgupman mundum tatagat timati mundum ŋen ku aige. ⁴⁴ Keyepmti ikŋaŋgat kapigok zein, ‘Mkan eweŋan pemti koban keyegak gilik zemti meti eksap.’ Zemti gilik zem meti egeen mka ke toŋepiŋ ma weyaŋti kapupeme tage. ⁴⁵ Keyepmti met we bekaŋaŋ notnane 7 ekŋen ke bekaŋaŋ penaaŋaŋ eksebempeip ekŋen ke indatime kot keyegak tatat mimi mbien. Âpme an ke eweŋan bekaŋanik maŋgeyaŋ bekaŋaŋ penaaŋaŋ bem tazin. Muluwaŋ kok keyaŋ am msat kataŋ alak talip ekŋenmagen sokbemindawe.”

Zisasiyeŋ mamnotnane penaaŋaŋ
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Zisasiyaŋ am zet tadiindomangeen mamnotnane ekŋenaŋ ekmak zapat mimiyeŋen koti zupman baen damuŋ tapme ⁴⁷ maŋgeengatnaŋ ŋenaŋ zeye, “Wae, mamnodine geŋmak zapat msâgât koloyaŋ zupman damuŋ talip.”

⁴⁸ Zeme Zisasiyan dunduye, “Mamnotnne ke kwi?” ⁴⁹ Kegok zemti nembanjane tabieneset bet ombemti kapigok zeye, “Egit! Nâgât mam notnne ekjen kapi! ⁵⁰ Kwi ma kwi ekjenaj Bipm kululunjen tazin egalen zetnaj mangawepuip ekjen nâgât mamm ma notnne beip.”

13

Alialik ondendeyelen bemzenze zet

(Mak 4:1-12; Luk 8:4-10)

¹ Kasup keyet Zisasiyan mkaengatnaj toti met tundua ganzenan met totatnepeme ² am manje sambe penaj koti bembuluñ tapme indikti egañ wañga dukñan mototapme am sambe penañ nelum gambibik palen tabien. ³ Egañ bemzenze zet palen zet notnaj manzemtan. Bemzenze zet ñen kapigok zeye, “Kan ñengat an ñenaj mulupmanen wit katnaj timtetelime mekokogalen mege. ⁴ Egañ mulupmanen wit katnaj tatetelime notnañ mulup selen ke towemâge. Âpme ageyañ koti nimbien. ⁵ Ma wit katnaj notnaj nanzañ palen towemâge. Âpme ke msat belaknik dukñan gwaen tageyepm dukñan sakwep kwabien. ⁶ Keyepmti kindiñañ towesâgât olati nanzañ palen sagak sagak gwaen mepme kasup kukñañber kwati ekme angasimti memuj bewien. ⁷ Ma wit katnaj notnaj didik tunjupman towembien. Âpme epeemti dukñan kwapme didigañ mme kwati eiñeñsimti yek bewien. ⁸ Âpme wit katnaj notnaj msat kelakñañmagen toti kwati penañ sambe penaj sokbewien. Yañañ ñeniyet penañ 100. Yañañ ñeniyet penañ 60 ma yañañ ñeniyet penañ 30 kogok sokbemâge.” ⁹ Zisasiyan zet ke zemdelaj zemti kapigok zeye, “An ñen zet nânâyelen tikñañ tazineñ zet kapi ñep opeimti nâsem.”

¹⁰ Bemzenze zet kegañ zeme nin nembanjaneñ ekmagen meti yañkwesiwenn, “Geñ bemzenze zet ke yañañ zigogat am ekjenmak manzenik?”

¹¹ Âpme egañ kapigok dindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama enzilim tazin ke nembanne in nânâyelen zenenañ. Notnaj ekjenañ ke ku nânâyelen nâmâtât-peye. ¹² Am ñen Kawawañgalen zetnaj nâmti nâmtikñañ mbe beme Kawawañañ nânâ ewe tusumti sawe keyepm egañ nânâñ sambe penaj tasawe. Ma am ñenaj zetnaj nâmtikñañ ku mbe beme Kawawañañ nânâñ isikñañ ke menzem tiwe. ¹³ Âpme am ñenaj zikat eek ekiñgut kwitnaj kwitnaj ku maekmâtâlíp ma wagañ zet nâmtiñgut yañañ ku manâmâtâlíp keyepmti bemzenze zet zeleset mandiindoyap. ¹⁴ Âpme Aizayañ golañ zenze an Zuda am ekñengat Kawawañgalen Zet Itnananen kapigok zeye, ‘Ekjenañ wagañ nânâ ke nâmbep yañgut penaj nâmâtâtât ke ku mamip. Zikalaj eek ke ñep ekbep yañgut kwitnaj kwitnaj ekmâtâti mama ke ku mbep. ¹⁵ Enenogat ekjen ke keñin kaliñañ bembenañ ma wakñin kekekeñañ ma zikalín beñañ. Keyepm zikalinañ kwitnaj kwitnaj ku maekmâtâlíp ma wakñinañ kwitnaj kwitnaj ku manâmâtâlíp. Ma keñinañ kwitnaj kwitnaj ku maweyañnâmâtâlíp. Kegok mti keñin ku gilik zeme neñ zigoset weyañjindewak.’ *(Aizaya 6:9-10)*

¹⁶ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama nembanne inmak tazin e wakñinañ nâmâtâti zikalinañ ekmâtâlíp keyepmti in oloñen palen talíp. ¹⁷ Neñ penaj diindoma nâit. Eweñan baenen golañ zenze an ma an teñ notnaj ekjenañ niksât webe webe mbien. Ekjenañ nâgât zetn nâsât mbien yañgut ku nâmbien.

Wit katnaj ondendenañgalen bemzenze zet keyet yañañ diindoye

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ Âpme pi wit katnaj muluwen ondendenañ keyet bemzenze zet diindowan. Keyet yañañ zema nâit, ¹⁹ An ñen ek Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet Zet Zapat Dolakñañ Penaj dundume nâmti keñañ penaj ku bemti mambe ekmagen Sadañ an bekanaj mimi egañ koti keñanen katnaj teteliliñañ ke mpewe. An ke katnaj selen towerñge keboñ keyet katañ. ²⁰ Ma nanzañ palen towerñge am keboñ Zet Zapat Dolakñañ Penaj nâmtikñañ mmambep ²¹ yañgut kindiñañ msat keñan baen penaj ku towege e am Zet Zapat Dolakñañ Penaj keñinanen katikñañ ku tabeyepmti

nukrañ sambe ma sisipenpen sambeyan sokbemti nâmkijpepenin mme mapeme towen.
²² Ma notnañ didik keñan towenge keboñ mambeyan Zet Zapat Dolakrañ Penañ nânâ ke nântingut keñanen ku bemti keñanañ segesetgalen kwitnañ kwitnañ keyet keñ otanânâñañ bemti mame mânep milawat keyet tikñañañ kwati Zet Zapat Dolakrañ Penañ kume eiñeñsimti penañepiñ bewe. ²³ Msat kelakñanen towenge ekñen keboñañ Zet Zapat Dolakrañ Penañ nâmti keñinañ penañ bemti mambep. Âpme ñen ekmagen penañañ 100 ma ñenmagen penañañ 60 ma ñenmagen penañañ 30 kekok masokbein.”

Nusiyañ wit tungupman kwakwatnañ keyelen zet

²⁴ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama set kapi nemoñ: An ñenañ mulupmanen wit katnañ dolakrañ teteliye. ²⁵ Âpme am sambe meluk tawemâpme kasañañ kogeem nusi katnañ mgasik wit tungupman time mepmâpme kunzunge. ²⁶ Âpme wilañ kwati penañ sokbesâgât mme nusiyañ kekok kwage.

²⁷ Âpme mulup an ekñañañ ke ekti mulup toñañ dunduwen, ‘Amobotnañ, geñ mulupdanen wit katnañ dolakrañ etañ teteliwanan. Âpme nusi mgasik zigoset koti kwazin?’

²⁸ Yañkwesime zeye, ‘Ke kasa ñenañ koti teteliyeyañ kwazin.’

Zeme yañkwesiwien, ‘Keyepm met selumti pemann mesem, ma?’

²⁹ Zeme kapigok diindoye, ‘Yek, wa in nusi selunup zemti wit penañañ ilizuzut seluwepgapm peme tati ³⁰ ilizuzut kwabalup. Âpme wit elengenge kanañ bemengut, mulup an ekñañañ elengemti nusi makumti pendem mti tewen time mot zime wit mkananen beme tabe.’”

Mastat katnañ ma yis keyet bemzenze zet

(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke mastat tep katnañ keboñ an ñenañ ke mulupmanen ondeye. ³² Katnañ ke isikñañ penañ. Yañ semem katikñañ bemtingut tep nemoñ kwati seabemindemti tep temañ mambein. Ma age ekñañañ koti betnanen mkañin walati matalip.”*

³³ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke yis keboñ. Ma neñ yis keyet palen bemzema nâseip. Imbi ñenañ yis isikñañ buganmak plawa omba kemak weyañme plawa keyañ sememti omba penañ mambein.”†

³⁴ Zisasiyañ am zet ke bemzenze palen etañ diindomâge. Zet sosok ku zemsokbemindaeye. Egañ bemzenze zeleset etañ zeye. ³⁵ Kegok mme golañ zenze an ñenañ zet kapigok zeye ke penañmak beye,

“Bemzenze zet paleset zewap. Msat sokbeyeen keyetnañ zet enzililiñañ takoti tage ke neñ zemkawañ bewap.” (Sam 78:2)

Zisasiyañ bemzenze nusiyet zeye keyet yañañ diindoye

³⁶ Âpme Zisasiyañ am indeme mepme mkaen mowege. Mot tapme nemañane nin ekmagen meti zewenn, “Zemane nâne, zet bemzenze nusi muluwen kwakwagat zenak ke yañañ kwileki?”

³⁷ Yañkwesimann dinndoye, “Wit katnañ dolakrañ time mekodak ke Angat Nemuñañ.

³⁸ Mulup ke msat sambe kapi keboñ. Katnañ dolakrañ ke Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mamaen mamaipgat nemañane keboñ. Nusiyañ an bekañañ penañgalen nemañane keboñ. ³⁹ Âpme an kasa nusi bekañañ katnañ ondeye ek ke Sadañ. Âpme akumbembe ke kululuñ msat delañ zewe kenok. Ma akumbembeyelen mulup an ekñañ ke ensel. ⁴⁰ Ensel ekñañañ nusi selumti tewen bume ziwe sepem kekok kan delañ zenzeran sokbewe. ⁴¹ Keyepmti Angat Nemuñañañ ensel zemindeme toti am

* 13:32: Mastet katnañ isikñañañ semem katikbemti temañ mambein sepem kekok Kawawañgalen Zet Zapatnañ sememti mamozin. † 13:33: Kawawañgalen zapatnañ kekok semem palakrañ mambein.

mangeneane ekjenmagengatnaŋ am bekaŋgalen keŋ walalat ma notnaŋ mama mim-iŋin bekaŋ penaj mamaip. ⁴² Ekjen keboŋ ondekindemti teziŋ ŋandaŋgalen zapat indeme towebep. Ke sikalem ma zelin aŋgalikti sek sindem palen mamti mamambep. ⁴³ Âpme Kawawaŋgalen am ekjenaŋ Biwin kululuŋen gwaen tazin egat zimosetnan mambep. An ŋen zet nânâyelen tikŋaŋaŋ tazinaŋ zet kapi ŋep opeimti nâsem.

Zisasiyaŋ zezapat milawat tosaŋaŋ tembe msalen enzilimpewien keyet bemzeye

⁴⁴ An ŋenaŋ ŋengalen mulup an mamtan. Kasup ŋengat mulupmanen ke milawat tosaŋaŋ temaŋen aikti naman msalaŋ kwatampemti keŋaŋ saŋgamaŋ beme mkaŋan mege. Met bo milawatnaŋ sambe ke beme kwitime delaŋ zeye. Delaŋ zeme mânep ke timti met an mulup ma msat keyet toŋaŋmagen mot sokbemsamti mânewaŋ msat ke kwitiye. Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke milawat tosaŋaŋ temaŋ keboŋ. ⁴⁵ Kegok bemzenze zet ŋen pigok zeye. An mânep milawatnaŋ temaŋ ŋenaŋ kekek nanaŋ satnaŋaŋ weyayaŋaŋ keyet matimatan. ⁴⁶ Âpme egaŋ kekek nanaŋ satnaŋaŋ weyayaŋaŋ ŋen tosaŋaŋ mobotnaŋ aikti egaŋ milawatnaŋ sambe am ekjenmagen beme kwitimâpme mânepmaŋ timti met kekek ke tosaŋaŋ mobotnaŋ ke kwitiye. Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke kekek tosaŋaŋ temaŋ keboŋ.‡

Zisasiyaŋ am aŋgala titiyelen keyet bemzenze zet zeye

⁴⁷ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke elengolam temaŋ keboŋ am ekjenaŋ elengolam temaŋ nembuen waŋga mti mapeme towepme aŋgala sepemaŋ igak igak matip keboŋ. ⁴⁸ Âpme ke aŋgalayaŋ gak zem tapme mandame katikŋaŋ mopme kalaŋ kumti niniyelen timti ele keŋan time toge ma ku niniyelen time mege. ⁴⁹ Msatgalen kanaŋ delaŋ zewe sepem kegok ke sokbesâpm. Keyet Kawawaŋgalen ensel ekjenaŋ msat ŋen msat ŋen meti am ilak pembedaŋ bembenaŋ ekjenŋat tunguwinangatnan am bekaŋaŋ indamakumti ⁵⁰ indaâtâtindeme teziŋ ŋandaŋ keŋan towebep. Ke sindem temaŋ timti zelin aŋgalikti mamambep.”

⁵¹ Kegok zemti ndayaŋkweyiye, “In neŋ zet sambe zeya ke nâmâtâlo?”

Âpme nin zewenn, “Nâmâtâtnup,”

⁵² Zemann kapigok dinndoye, “In golaŋ zenze an itnaŋaŋgalen zet ke nâip in keyaŋ nâlen nembanne tati nânâŋin itnaŋaŋmak alakŋaŋ temakwep nânâ temaŋ penaj tiip. Kwep ŋen Kawawaŋgalen zet itnaŋaŋ ma ŋen Kawawaŋgalen zet alakŋaŋ. Zut kemak in am ŋep mzikat indanda dolakŋaŋ mbep.”

Nasalet mka temaŋgatnaŋ am ekjenaŋ Zisasiyet nâmtikŋaŋ kumti bamkumpewien (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Zisas egaŋ bemzenze zet sambe ke zemdelaŋ zemti ke pemti meti ⁵⁴ mkaŋaŋ ŋotekŋan patar zemti sesewat mkaen moti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj zemzikat indame am ekjenaŋ tektek mti zewien, “Nânâŋaŋ temaŋ ma menok mamin kapi desetgatnaŋ penaj aige? ⁵⁵ Nin egat yaŋaŋ nânup. Ek an mka walalat egat nemuŋaŋ ma mamaŋ kwitnaŋ Malia ma meniŋane ekjenŋat kwilin nânup Zemsmak Zosep ma Saimonmak Zuda. ⁵⁶ Ma ipmane ninmak temakwep kapi mamanup. Âpme ek nânâ ma winde sambe ke desetgatnaŋ aige?”

⁵⁷ Kegok zemti peŋpeŋ mpewien. Âpme Zisasiyaŋ kapigok diindoye, “Golaŋ zenze an ŋen kwizet buŋamaŋaŋ msat notnanen tapalakŋaŋ bemepme mkaŋaŋgatnaŋ am ma notnane penaj ekjenaŋ egat wisat mamimpeip.” ⁵⁸ Âpme mka keyetnaŋ am ekjenaŋ ku nâmkiŋpewiengapmti Zisasiyaŋ ekjenmagen menok sambe ku mge.

‡ 13:46: Bemzenze zet zut kapiyet yaŋit kapigok, am ŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke bamkumpemti Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke ekme mobotnaŋ penaj beme ke ti mamayet keŋan sekŋaŋ ondekbemti mamain keyet kataŋ.

14

*Zân tu zulutindende an egalen gakikiyangalen zet zapat
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ Zisasiyan mulup tapmme kan keyet Elolan Zuda am ekjengalen amobotnan tage.
²⁻¹² Elolan tipman baenen meniyan Pilip egalen imbiyan menzemti wage. Imbi ke kwitnan Elodias.

Ke Zân tu zulutindende an ya egan zet kapigok dunduye, “Gej imbi wabanan ke yomanmak bein.” Kegok zeme nenzinziñ mti Zângat betnan atam zamti mka katikjan peye. Nejan zeme Elot egan Zân kegogak kukuyelen nânge keyangut Zuda am ekjenan Zângat golan zenze an manzemtemiangapmti ekjengat kjangati peme tage. Âpme Elotgalen sokbembe kanan beme amobotnan indazemtetime ekjenan kwawati ondek tapme Elodiasiyet nambanjan ekjengat zikalinan silik wendime Elolan sandiyan mti zeye, “Nej penan sukwep zeyap, gej kwileki jengat zenik beme nej gasap.”

Zeme imbi nempa ek mamañan zempeme meti kapigok zeye, “Nej Zân an tu zulutindende an egat jokasetnan elengemti alak kapigogak batien bemti na.”

Kegok zeme amobotnan egan kambekat mge yangut am ekjengat zikalinanen zemkatik beyeyepm ekjenmagen zetnan windejan tototnan besem zemti kasa kuku an zempeme mka katikjan meti Zân biman elengemti jokasetnan batien bem koti imbi nempa same mti mamañ saye. Âpme Zângat nembane ekjenan koti sekjan mti met sumen mebemti met Zisasiyet buñam zapat dunduwien.

Kan keyet amobotnan Elot egan Zisasiyet zapatnan zeme nânge, “An ke Zân tu zulutindende an penan gakikiengatnan wageyepmti windejanberj menok sepem igak igak mamin.” Egan zet ke amobotnan notnan ikjangat kandanjan mulup mamip ekjen keyet zemsokbemindaye.

*Zisasiyan am sambe meu indapelenguye
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Zân 6:1-14)*

¹³ Zisasiyan Zângalen zapat nâmti wanja jengat moti tundua nembet meti msat tungupman igak mamayelen mepme am ekjenan mege keyet zapatnan nâmti mka nen mka nen am manje teman ekjenan seleset meti ekmagen mepatan zeme ¹⁴ Zisas wanjaengatnan toti am manje teman tabien ke indikti kenan kemberj penan beme am zawalinmak mme alik bewien.

¹⁵ Kegok tapminepeme msat gasi beme nembane nin ekmagen koti dunduwenn, “Wae, msat tungupman tatnepemann msat gasi bein. Keyet am indemane mkanjan katan meti tu meujin aigit.”

¹⁶ Zemann Zisasiyan kapigok dinndoye, “Zemindeme mebegalen eneyet tazeip? In meu indame nit!”

¹⁷ Kegok dinndome nin zewenn, “Nin nupmaman 5 ma angala zuletan tatndain.”

¹⁸ Zemann egan kapigok dinndoye, “Ke nejmagen pien mti kolit!” ¹⁹ Âpme am kapigok zemindeye, “In msalen totalit!” Zemti egan nupmaman 5 angala zut ke timtati kululuñ ekme mopme Kawawangat, “Wisikj,” zemti nupmaman mutumti angalamak ndame nin kalañkum ²⁰ am nsakwep nimbenn. Nimti am sambeyan nim nalak nalak mme butnan tage ke makum timann tise 12 gak zem tage. ²¹ Ma am tu meu ke nimbien ke an etan makumann 5,000 kegok. Imbi ma nempa ekjen ku indamakuwenn.

*Zisasiyan tu paleset imti mege
(Mak 6:45-52; Zân 6:15-21)*

²² Kegok mti Zisasiyan nin ndeme wanjaen moti tundua nembet daen nnak mepmann egan am zemindeme mebekobien. ²³ Âpme egan am zemindeme mepmâpme igak etan kalañan motati dunduye. Tapme msat tambume igak etan ke tage. ²⁴ Kan keyet wagayan tundua sutnan kopme tâgâ temanjan mebeneset koge keyepmti tu mamañ teman kumti katikjan kwapme wangayan tapmotopmanje.

²⁵ Âpme msat balalañ tazeme Zisasiyañ tundua paleset meti nin tabennen sokrañ
²⁶ takopme ekti ñakñak mti omba penañ kiñgati zewenn, “We kozin!”

²⁷ Zemann Zisasiyañ dinndoye, “Keñin sewakñañ bek. Nen takolapgat ku kiñgalit.”

²⁸ Zeme Pitayañ zetnañ ñandañañ nâmti zeye, “Amobotnañ, giti penañ takodik beme zemane neñ tu paleset gâlen kobi.”

²⁹ Âpme Zisasiyañ zeye, “Ñepgat kot.” Zeme Pitayañ wañga keñangatnañ toti yañbemi tu paleset Zisasmagen mege. ³⁰ Metnepeme tâgâ temañ kume ekti kiñgati tundua kenan towesât mti Zisasiyet kwizet kuye, “Amobotnañ, nata!”

³¹ Kwizet kekok kume keyegak Zisasiyañ betnannen atamti zeye, “Geñ kwilekiyet keñ zut mnik? Nâmkijpependipij, ma?”

³² Kekok zemti wañgaen mowepmalu tâgâyañ peme tage. ³³ Âpme nembrañe nin wañgaen tabenn nin Zisas sesewatpemi zewenn, “Geñ Kawawañgat Nemañañ penañ.”

Zisasiyañ am zawalinmak Genesalet msalen weyañindeye
(Mak 6:53-56)

³⁴ Âpme nin tundua kutumti Genesalet msat ganzenan mopmann ³⁵ am ekñañañ Zisasi ekmatâti zeme mka sokrañ sokrañ ke am ekñañañ am zawalinmak indatimti kobien. ³⁶ Koti ekñañañ Zisas kapigok wekuwien, “Nâmdemane am zawalinmagañ sekdi atait ma notnañañ sâkdi busiliñañ etañ timekti zawalin ñep delañ zesem.” Kekok zemti ekñañañ kekok mti alik bemâbien.

15

Palisi an ekñengalen zelak zelak mamipgalen zet
(Mak 7:1-23)

¹ Kan keyet Zelusalem mkaengatnañ zii zet zikat indanda ma Palisi notnañ ekñañañ Zisasmagen koti yañkwesimti zewien, ² “Nembandine ekñañañ eneyet weñsokñañe ekñengalen zii zet taangosoip? Meu niniyelen kanaan bet zululugat set bembrañ ke ku mamâlíp.”

³ Kekok yañkwesime Zisasiyañ diindoye, “In zigogat ilinañgalen mama mimi gawepumti Kawawañgalen zii zet ke mamimyunguip? ⁴ Kawawañgalen zet kapigok tazin, ‘Geñ mamdi bipdi eksemindewanik,’ (Kisim Bek 20:12) ma ñen

‘an ñenañ mamañ ma bipmañgat kwelat zet kuwe beme gakikiyet zapat bewe.’ (Kisim Bek 21:17)

⁵ Yañgut in kapigok manzeip, ‘An ñen egañ mamañ ma bipmañgat kapigok manzein, “Kwitnañ kwitnañ it idamti idamukulem mbak yañgut keyañ neñ Kawawañgat tewalañ msasayelen.”’ ⁶ Am notnañañ kekok mme in kapigok manzeip, ‘Mamin biwinangat ñep ku eksemindendeyelen.’ In kekok mti Kawawañgalen zet mtopemti ilinañgalen mama mimi itnañañ mamâlíp. ⁷ In an zetgalen etañ! In an keboñgat golañ zenze an Aizayayañ zet ñen kapigok kuye,

⁸ ‘In nâgât belak zelañ etañ manzeip. In neñ mandiindoyap ke ku mañgawepup. ⁹ In nâlen zii zet ku tazikat indaip. In ilinañgalen zii zet zenâm mip sepem kekokak ke nâlen zii zetnok beingapmti nâgât sekñinan etañ masesewatneip.’” (Aizaya 29:13)

¹⁰ Zisas ek zet kekok diindomti am sambe indamandame kopme diindoye, “Neñ zet diindoma wakbemtati nâmatâlit! ¹¹ Anañ meu manin ke Kawawañajmak mama main ku mambekekzin. Keyañgut bekanañ keñangatnañ makwazin keyañ mme yommak mambein.”

¹² Kekok zeme nembrañe nin egat kandañañ meti dunduwenn, “Gâlen zet Palisi ekñañ diindonak keyañ keñin mme kipmañ bein. Ke nânik?”

¹³ Zemann Zisasiyañ kapigok dinndoye, “Bien kululuñen tazin egalen mulupmanen tep msikokok notnañ ondemti notnañañ belak kwakwatnañ ke egañ kiñdijañ melesij

seluwe. ¹⁴ Keyepmti in Palisi ekñen katikindeit. Ekñen zikalin beñañnok ya zikalin beñañ keyañ beñañ notnañ ekñen indamukulem msâgât tapmip yangut an zikatnañ beñañ zikatnañ beñañ ikñañ nembonak teti medak beme ilisakwep aimboñan towebuk.” ¹⁵ Kegok zeme Pitayañ kapigok dunduye, “Geñ bemzenze zet zenak keyet yañañ zemane nâne.”

¹⁶ Zeme Zisasiyañ dinndoye. “In ewe keyet yañañ nâmâtâtâpiñ mamaip? ¹⁷ Keyepmti in kegogak ku nâip. Kañgaleminan meu nime kambakñañan toweti setnaset makwawezin. ¹⁸ Yangut keñ otnânânaset bekañan makwazin keyañ mme nin Kawawañgat zikatnan yommak mambenup. ¹⁹ Amgat keñangatnañ ñoktik bekañan makwazin keyañ mme sesepem kapigok masokbeip: Am indome gakiki, awembir kalalaj mti mama, an imbi kambu wawat ma imbiyañ kegogak mamip, ma set kilej mama, kambu titi ma zet dâsuki zenze ma notnañgat zet kwelat kuku. ²⁰ Mama mimi keboñañ Kawawañgat zikatnan pembedañ ku bein yangut bet ku zuluti meu niniyelen zet keyañ Kawawañgat zikatnan mme yommak ku talip.”

*Imbi Zuda mangeen ku sokbembenañgalen nâmkiñpepeñañ
(Mak 7:24-30)*

²¹ Âpme Zisas ma nembane nin mka ke pemti Taia ma Saidon mka temañ zut keyet ganzenan mebenn. ²² Met mamann imbi ñen Kenan msalengatnañ keyañ koti Zisasiyet kwizet temañ penañ kumti zeye, “Amobotnañ, geñ Dewitgalen alikñañañ, ya nâgât keñdi bugan kember nâne. Nemban we bekañañañ igagen penañ maoyak sain.” ²³ Kegok zeme Zisasiyañ nâmtingut zet dopmañ ñen ku gilik zem saye. Kegok mme nembane nin egat zewenn, “Geñ imbi belak zempemane melak! Ek ningat bamenen koti kwizet takuñkazin.”

²⁴ Zemann imbi ke dunduye, “Neñ Kawawañañ Israeel mange sipsip galañ zenzenañ keboñ keyet zemneme kwatoban.”

²⁵ Zeme imbiyañ koti Zisasiyet kendañañ pedondom samti zeye, “Amobotnañ, geñ namukulem mne.”

²⁶ Kegok zeme Zisasiyañ ewe dunduye, “An imbi namba ekñengalen meu butnañ mti tam indame ñep ku benak.”

²⁷ Zeme zet dopmañ kapigok gilik zemti saye, “Amobotnañ, neñ Israeel mangeen ku sokbembenañ e ñep zenik, yangut tam ekñañañ meu pâpmañ toweme ke ñep manip.”

²⁸ Kegok zeme nâmti pigok zeye, “Imbi, nâmkiñpependi temañ penañ. Keyepmti yañkwesinik keyet katañ ñep sokbemgasem.” Zisasiyañ kegok zeme keyegak nembaneñ dolakñañ beye.

Zisasiyañ am sambe weyañindemâge

²⁹ Âpme Zisasiyañ msat keyet peme tapme Galili tundua ganzenaset meti kalajan patañ zemti mot totage. ³⁰ Am sambe penañ ekñañañ ekmagen kopmâbien. Am notnañ sebelin wesij ma zikalin beñañ ma am kopa ma zawalinmak notnañ sambe indatimti Zisasiyet kandañañ mange bemindeme indaweyañ indeye. ³¹ Âpme am kopa ekñañañ zet zewien ma sebelin wesij ekñañañ pembedañ bewien ma zikalin beñañ ekñañañ zikalin ekbien. Ke mme amnañ ke ekti nâmtemtem mti Israeel am ekñengalen Kawawañ zemesewatpewien.

*Zisasiyañ am sambe meu indaye
(Mak 8:1-10)*

³² Kegok mti egañ nembane nin dinndoye, “Am kasup tuk ninmak tapmien ya alak meupinpiñ talipgapmti neñ am ekñengat kember penañ miyap. Mneti meupin zemindema meti selen meuyet zikat gililiñ mseip keyet yayañ mimindeyap.”

³³ Zeme nin yañkwesiwenn, “Msat tuñgupman pi meu desetgatnañ aikti indasenup ma am sambe penañ indamann nime ñep bemindesem?” ³⁴ Kegok yañkwesimann egañ gilik zem ndayañkwesimti zeye, “Inmagen nupmamañ zigok tazin?”

Kegok ndayanƙwesime nin zewenn, “Nupmamaɗ 7 ma aɗgala isikɗaɗ bugan tazin.”³⁵ Kegok zemann Zisasiyaɗ am zemindeme totabien.³⁶ Totapme egaɗ nupmamaɗ 7 ma aɗgala ke mti Kawawaɗgat, “Wisikɗ,” zemti mutumti nembraɗane nin ndame am kalaɗti indawenn.³⁷ Indamepmann am sambe ekɗenaɗ nim kingapme butnaɗ tapmege ke makumti beme tise 7 gak zem tage.³⁸ Meu nimbien ke an ekɗen makumann 4 tausen kekok bewien. Âpme imbi ma namba ekɗen ku indamakuwien.³⁹ Kegok mti egaɗ am zemindeme mekopme ek ma nembraɗane nsakwep waɗgaen moti met Magadan msalen pataɗ zewenn.

16

*An damuɗ notnaɗaɗ Zisas egaɗ menok mimiyet yaɗkweziwien
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Âpme Palisi ma Sadusi ekɗenaɗ Zisasmagen koti tetimaemaeyelen toweme ekne zemti mbien, “Geɗ menok mmane nin Kawawaɗgalen winderɗaɗ geɗmak tazin beme eksenuɗ.”

² Kegok zeme egaɗ diindoye, “In kululuɗ piliɗ piliɗ penaɗ tapme ilak mtete kan bein manzeip.³ Ma mseɗan manzeip, ‘Kululuɗ sop kumti map tosâpm,’ manzeip. In kululuɗen ekme mopme msat keyet sepemaɗ eknâmamip keyaɗgut nâlen muluwaɗ masokbein ke eknâm mamiwaɗgut weyaɗti yaɗaɗ ku maeknâmâtâlîp.⁴ In am msat alak kan kapiyet talip in bekanɗaɗ penaɗ ma Kawawaɗ mambamkumpemti mamaip. In neɗ menok mimiyet nâmti tatnapitilip? O alak yek, yaɗgut in menok kwewetaɗ Kawawaɗaɗ golaɗ zenze an Zonamagen mgeen keboɗ bam ekbep. Menok ɗen ku msap.” Kegok zemti indem mege.

Zisasiyaɗ nembraɗane nin Palisi ma Sadusi ekɗengalen zikat indandaɗin ku nânâyet zem-bekekindeye

(Mak 8:14-21)

⁵ Âpme nembraɗane nin meun kandati pemann tapme Zisasmak nin tundua kutumti nembet motiɗgut otnâmbenn.⁶ Moti Zisasiyaɗ kapigok dinndoye, “In Palisi ma Sadusi ekɗengalen yis plawa manzim semen keyet weyaɗ eksemti mambep.”⁷ Kegok zeme nin nânwennen egaɗ nupmamaɗgat tazen ke nâmti nin kekok otnâmti zenâ zenâ mbenn, “Meu ku mkotɗapmti kekok zein.”

⁸ Zet kekok tazemann Zisasiyaɗ nâmti ndayanƙwesiye, “In kwilekiyet meu kum kolo keyet zenâ zenâ tapmip? Nâmkiɗpeperɗin âlâgâlâk.

⁹ Neɗ ɗep menok mti meu aikbak. In ke ku nâmâtâlîp, ma? Neɗ nupmamaɗ keyaɗ an 5,000 indama nimkingapme butnaɗ tapme tise zigok beme gak zeye? In ke ku nâmtalip?¹⁰ Ma nupmamaɗ 7 ke timti keyaɗ an 4,000 indama nimkingepme in maiɗ timti tise zigok beme gak zeye?¹¹ Neɗ melesiɗ palawa manzim semen keyet penaɗgat ku zeya. Neɗ bemzenze zet zema in eneyet ku nâmâtâlîp? Palisi ma Sadusi ekɗengalen zet dâsukiyet weyaɗ eksemti mambep keyet kekok zeya!”¹² Zet kekok dinndome nembraɗane nin nâmâtâbenn ke nupmamaɗgalen melesiɗ palawa manzim semen keyet ku dinndoye keyaɗgut egaɗ golaɗ zet Palisi ma Sadusi ekɗengalen zet dâsuki mâbiek keyet nâmti dinndoye.

Pitayaɗ Zisasiyet yaɗaɗ zemkawaɗ beye

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Zisas egaɗ Sisalia Pilipai mka temaɗen keyet sokɗanik kot pataɗ zemti nembraɗane ningat ndayanƙwesiye, “Am ekɗenaɗ Angat Nemuɗaɗ nâgât kwi manzeip?”

¹⁴ Kegok zeme nin dunduwen, “Notnaɗ ekɗenaɗ, ‘Zân tu zululut,’ an manzeip. Notnaɗaɗ, ‘Ilaiza,’ manzeip ma notnaɗaɗ, ‘Zelegaia,’ ma, ‘Golaɗ zenze an notnaɗ itnaɗaɗ,’ manzeip.”

¹⁵ Kegok dundumann ndayanƙwesiye, “Âpme in nâgât kwi manzeip?”

¹⁶ Kegok ndayan kwesime Saimon Pitayan zeye, “Gej Kilais, Kawawan an ombem-peperan ke ilak gej. Kawawan kwesin kwesin mambe egat Nemunan.”

¹⁷ Zeme Zisasiyan Saimon Pitayet zeye, “Saimon Zonayet nemunan, gâgât nâma tiknan bein. Nânâ ke am nenan ku zemgap. Bipm kululunenan zemkawan bemgain. ¹⁸ Keyepm gâgât zeyap, gej kwidi alaknan Pita. (Ningalen zeleset ‘nanzan katiknan’.) Gej zenak, nâgât Kawawangat Nemunan zenak. Zet ke noteknan penan keyepmti nâgât amnan nâmkijpemmene ondek indema Sadangalen winderanan ku indawalabe. ¹⁹ Nejen winden gama gej am ekjen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan mkawan bemane ekjenan nâgât nâmkijpewep beme gej ekjengat pigok diindowanik, ‘In Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama kejan nep mebep.’ Kegok zewanik. Kegok mmane Kawawan nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama kejan nep kobep.’ Kegok zewe. Âpme naman gej am ekjen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan mkawan bemane ekjenan nâgât ku nâmkijpewep beme gej ekjengat pigok diindowanik, ‘In Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama kejan nep ku mebep.’ Kegok zewanik. Kegok mmane Kawawan nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama kejan nep ku kobep.’” Kegok zewe.

²⁰ Kegok zemti nembane nin zemkatik bem ndemti zeye, “Nejen kwitn Kilais keyet zapatnan am nen ku diindome nâmbep.”

*Zisasiyan gakimti wabe keyet zet zapatnan nembane diindoye
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ Kan keyetnan Zisasiyan yanbemi nembane nin kapigok zemkawan bemndeye, “Nejen Zelusalem mkaen mopma sesawat mka temangalen an damun ma sâpe sâpe bumbu an nenan ma an zii zet zikat indanda ekjenan sek sindem namti gakikien newep. Keyangut kasup mulup mimi tuk delan zeme nejen gilik zem wati mamaen kwabap.” ²² Kegok dinndome Pitayan Zisas igak zem mandamti zemkulumpemti dunduye, “Amobotnan, gej Kawawan angalan geme kwitnan kwitnan kebonan ku sokbemgawe penan.” ²³ Zeme Zisasiyan gilik zemti Pita pigok dunduye, “Sadaj, gej sebe! Gejen setn bekeknik. Gejen zet zenik ke Kawawangalen notiknanngatnan yek, amgat notikninan etan tazinen ke nânik.”

²⁴ Kan keyegak Zisasiyan nembane nin pigok dinndoye, “In nejen nâmâsât mbep beme in sekjinangalen tiknan bankumpemti in zewep, ‘Nejen iknan gakiwe kegogak nejen mopmaneti gakiwap beme keyan nep bewe’. ²⁵ Âpme an nen ek sekjangat yayan mti zewe, ‘Nejen ekmak ku gakiwap,’ zewe beme mama kanzizit ku tasawe. Ma an nen egan seknan nâgât talasiwe beme mama kanzizit ke nep tiwe. ²⁶ An nen ek msat palengalen kwitnan kwitnan sambe matim nalakzin beme egan gakimti Kawawangat, ‘Mama kanzizit tosayan kwitiwap’ ke ku zewe. ²⁷ Nâip, nejen Angat Nemunan nen Bipmnanngalen winderan ma busatnan kejanen enselmak nenmak kwatobap. Kwatoti an imbi sambe manganngat sepem dopnan mutumindawap. ²⁸ Nejen penan sukwep diindoma nâit, in alak talip kapi notnan gakikipin tapme nejen Angat Nemunan winden sosok mkawan bemti mulupmma eksâip.”

17

*Zisasiyet sek sepeman asekti mamanan beye
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Âpme egan gakimti wawatngat zapatnan nembane ningat mimindamti kasup mulup mimi 6 delan peme keyet palanan Zisasiyan Pita ma Zemsmak meninan Zân indaikti ilinak kalan jengat mowebien. ² Motati ekme Zisasiyet sek sepeman asekti mamanan beme zimosetnan busatnan kasup nembon sokbeme melakandunan busatnan lenganan beye. ³ Kegok sokbeme nembane tuk ekjenan Mosesimak Ilaiza kululunngatnan koti Zisasmak zapat tapmmalu indikbien.

⁴ Keyepmti Pitayaŋ zemkawaŋ bemti Zisasiyet zeye, “Amobotnaŋ, kapi tatnup pembenay penay! Nâmane ñep beme mzalaŋ tuk walasenup kwep gâgât ñen Mosesiyet ma ñen Ilaizayet.”

⁵ Kegok zeme zanza busatnaŋaŋmak piyaŋ indasumuŋme zanza keŋanen zet ñande ñenaŋ kapigok zeye, “Kapi nanaŋgat Nemun penay; egat nâmtikŋaŋ mampeyap. Neŋ ek ombempewanaŋ am yomengatnaŋ indati kwabe keyet oloŋen miap. In egat zetnaŋ gawepuwep.”

⁶ Kegok mme nembraŋane ekŋenaŋ zet ñande ke nâmti igagen kiŋgati ñenzimoselin ambulut tabien. ⁷ Mme Zisasiyaŋ kot indatangaŋmti zeye, “Walit, ku kiŋgalit.” ⁸ Zeme ekŋenaŋ ekme am ñenpiŋ; Zisasiyaŋ igak tage.

⁹ Keyetnan toti Zisasiyaŋ zemkulumindemti zeye, “In kwitnaŋ mamananay ego ke am ñen diindondopiŋ tapme neŋ Angat Nemunaŋaŋ gakikiengatnaŋ gilik zem wapmaŋgut.”

¹⁰ Zeme nembraŋaneyaŋ egat yaŋkwesiwien, “Kwilekiyet mti zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ Ilaizayaŋ kukŋaŋgat kopme Mesaya An Kawawaŋaŋ amŋane yomengatnaŋ timekwatindendeyet ombempeye keyaŋ bam kobe manzeip?” ¹¹ Zeme Zisasiyaŋ pigok zeye, “An ñen sepemaŋ Ilaizanok kukŋaŋgat penay koti am ñoktikŋin mkawaŋ bemindemti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe weyaŋme pembenay bewe. ¹² Yaŋgut neŋ pigok diindowi: An ke Ilaizanok tipman baen kopme am ekŋenaŋ ku nâmtâtâti yuŋgu yuŋgu msawien. Sepem kegok yegak neŋ Angat Nemunaŋ yuŋgum nawep.” ¹³ Zeme nembraŋane nin zet ke Zân tu zululut angat tazein ke nâmbenn.

Zisasiyaŋ anemba ñengalen we bekaŋaŋ mâpeye

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Kegok mti Zisasmak nembraŋane nin am maŋgeen kopataŋ zemann an ñen Zisasiyet kandaŋaŋ kot pedondom tati ¹⁵ zeye, “Amobotnaŋ, nâgât nemunaŋgat kemberŋ mi. Ek miakimbe omba kan kataŋ sokbemsame tewen ma tuyen matozin. ¹⁶ Kegok mame neŋ nembandine ekŋenmagen tetim kopma ekŋenaŋ ñep ku weyaŋpeyo.”

¹⁷ Zeme Zisasiyaŋ zeye, “In nâmkŋipepeŋinpiŋ. In set teŋ ku mamâlip! Neŋ inmak kwesiŋ mamti indamukulem mma ewe in nâgât ku nâmkŋipenep. Anemba neŋmagen tetim kolit.” ¹⁸ Aik kopme Zisasiyaŋ we bekaŋaŋ zet msame keyegak nemba pemti mepme nembayaŋ dolakŋaŋ beye.

¹⁹ Âpme nembraŋane nin Zisas igak tapme koti yaŋkwesiwenn, “Nin eneyet we bekaŋaŋ mâpmâgat olapmann bep?”

²⁰ Zemann dinndoye, “Nâmkŋipepeŋin âlâgâlâk keyepmti we bekaŋaŋ ke ku zempeyo. Neŋ penay diindowi, in nâmkŋipepeŋin penayaŋ isikŋaŋ bugan kabis alik katnaŋ isikŋaŋ bugan keboŋ taindanak beme nukŋaŋ kapi delaŋ zek zeme ñep delaŋ zemâtnak. In kwileki ñengat ku olabiek.” ²¹ [We bekaŋaŋ ekŋen keboŋ ke kwileki ñen belakŋaŋaŋ ku indamâbâgalen.]*

Gakimti wabe keyet zapaŋaŋ diindome sek zut beye

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Âpme maneti nembraŋane nin nsakwep Galili msalen meti Zisasiyaŋ nin kapigok dinndoye, “Pi mamanan kan belaknik neŋ Angat Nemunaŋ am ekŋengat belinan neme mopma ²³ nome gakimti kasup tuk tati wabap.” Kegok zeme nâmti nin kemberŋ penay mbenn.

Zisasiyaŋ sesewat mka temangalen takis beye

²⁴ Âpme Zisas ma nembraŋane nin Kapenuam mkaen koti sesewat mkayelen takis titi an ekŋenaŋ koti Pita yaŋkwesiwien, “Ingalen an zikat indandaŋin sesewat mka temangalen takis ke mambein, ma?”

²⁵ Kegok zeme Pitayaŋ zeye, “Âk. Mambein.”

* 17:21: Zet kapi yaŋbemberaŋ an notnaŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet kukuŋaŋ notnaŋegat ku tazin.

Kegok zemti Zisasiyan mka mawemtanen moti zet ewe dundupij tapme Zisasiyan yan kwesimti zeye, “Saimon, geŋ zigok nânik? Msalengalen amobotnaŋ ekŋenaŋ takis kwimagen matip? Noline ekŋenmagen ma maŋge notnaŋ ekŋenmagen matip?”

²⁶ Zeme Pitayaŋ zeye, “Maŋge notnaŋ ekŋenaŋ mambeip; noline ekŋenaŋ ku mambeip.”

Zeme Zisasiyan zeye, “Neŋ Kawawaŋgat Nemuŋaŋ keyepm neŋ ku bewakgalenaŋgut beyap. ²⁷ Mneti nin ekŋen ku indamann ŋenzinziŋ mseip keyepm tunduaen meti uk pemane towepme aŋgala ŋen ŋeŋaŋ mandasenigen keyet kaŋgalemaŋ keŋan mânep mti geŋ sesewat mka temaŋgalen takis nâgât ma gâgât sepem bembeyelen aiksenuk. Ke mmeti ndaŋgat takis besenuk.”

18

Kwiyay mobotnaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan tatatgat usu-lalatnaŋ

(Mak 9:33-37; Luk 9:42-48; 17:1-2)

¹ Kan keyet nemaŋane nin Zisasmagen koti yan kwesiwenn,” Kwiyay Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keŋangalen amobotnaŋ bein?”

² Âpme Zisasiyan nempa isikŋaŋ ŋen zeme kopme tuŋguwinan pemti ³ zeye, “Neŋ penaŋ sukwep diindowi, in keŋin ku gilik zeme nemunamba isikŋaŋ ekŋengat sepem mambe beme Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keŋan ku mobep. ⁴ An ŋenaŋ ikŋaŋgat nâme topme nempa isikŋaŋnok mambe beme egaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan ŋeŋaŋ bein. ⁵ Geŋ neŋmak tusuwanan keyepm geŋ nempa isikŋaŋnok ke mukulem mbanik beme geŋ neŋ namukulem mnewanik bein.

⁶ An ŋenaŋ nempa isikŋaŋnok ekŋengat nâmkijpepeŋin walebe beme ek ke nanzaŋ siput temaŋ bimanen andopemti âtâpeme nempu keŋan towebe keyaŋ nukŋaŋ ku ben. Kawawaŋgalen zemdelay zenze katnaŋ dopmaŋ nukŋaŋ penaŋ tiwe. ⁷ Wakae, msat palen inmagen sindem omba penaŋ tiwep enenogat msalen bekaŋaŋ mimi omba penaŋ tazin ma yommagen keŋ yuŋguŋgu omba wen ma ŋen an ŋenaŋ notnaŋaŋ zet kelakŋaŋ mti yom mbalup beme Kawawaŋaŋ an zet kelakŋaŋ mbe ke sindem omba penaŋ sawe.

⁸ Keyepm sedaŋ ma bedaŋ yomeset gatetimti mesât mbe beme elenŋempemane mepme wesij mambanik. Mineti geŋ sedi bedi ilindiŋ mmaneti teziŋ ŋandaŋ towebanigat ŋen elenŋemti pemane mebe. ⁹ Ma zikatdaŋ mme bekaŋaset gatetimti mesât mbanik beme geŋ kwenzempemane mepme nembet etaŋgat mambanik. Mineti geŋ zikadi ilindiŋ mmaneti teziŋ ŋandaŋ towebanigat ŋen kwenzempemane mebe.

Sipsip galaŋ pepeŋaŋgalen bemzenze zet

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Weyaŋ ekti mambeip. In maŋgeŋine nempa isikŋaŋnok ekŋengat nâme tototnaŋ penaŋ ku bewep. Neŋ keyet zema nâit, enseluŋine kululuŋen maip ekŋenaŋ Biengat zimoseŋnan mamaip ekŋenaŋ in zem indowep. ¹¹ [Angat Nemuŋaŋ neŋ am galaŋpepeŋaŋ indatimat titiyelen toban.]*

¹² In zigok manâip? An ŋen sipsipmaŋ 100 mamambiegaŋ ekŋenmagengatnaŋ kwep galaŋ zenak beme zigok mnak? Egaŋ 99 indeme tapme kwep galaŋ zenak keyet didikŋan timatnak. ¹³ Neŋ penaŋ diindoyap, ek matimatneti aikzin beme 99 ekŋengat oloŋen ku mti kwep galaŋ zenzeŋaŋ keyet oloŋen penaŋ mnak. ¹⁴ Sekam kegogak Biwin kululuŋenaŋ nempa isikŋaŋnok kwep ŋenaŋ ku galaŋ zenzeyelen maotnâin.

Nodaŋ yom mime musuwewetgalen zet

¹⁵ Âpme nodaŋ geŋmagen yom aikzin beme geŋ gitak buzagen yomaŋ zemzikat samane egaŋ zedi nâin beme geŋ nâmane delaŋ zeme notn mpewanik. ¹⁶ Âk egaŋ zedi ku nâme geŋ an kwep ma zut indatetimti yaŋaŋ ilinsakwep nâmti in yom ke

* 18:11: Zet kapi yan bemaŋaŋ an notnaŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet kukuŋaŋ notnaŋgat ku tazin.

mukulem mpemti bandim bandim mti zikat sawep. ¹⁷ Yangut egaŋ ingalen zelin ku nâme dapmelanŋe ekŋenmak weyaŋ bep. Dapmelanŋeyet zelin kulume egat nâme nâmkiŋpepeŋepiŋ beme egat zewep ek an zet kululu keboŋ bein.

¹⁸ Âpme neŋ penaŋ sukwep diindowi, neŋ winden gama geŋ am ekŋen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mkawaŋ bemane ekŋenaŋ nâgât nâmkiŋpewep beme geŋ ekŋengat pigok diindowanik, ‘In Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keŋan ŋep mebep.’ Kegok mmane Kawawaŋaŋ nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan ŋep kobep.’ Kegok zewe. Âpme naman geŋ am ekŋen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mkawaŋ bemane ekŋenaŋ nâgât ku nâmkiŋpewep beme geŋ ekŋengat pigok diindowanik, ‘Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keŋan ŋep ku mebep.’ Kegok mmane Kawawaŋaŋ nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat mama keyet keŋan ŋep ku kobep.’ Kegok zewe.

¹⁹⁻²⁰ Ma neŋ ewe tusumti diindowi, an zut tuk ekŋenaŋ neŋmak tusumti ondekbepe beme neŋ ekŋengat tunŋuwinan mamti egat zut egelaŋ kwileki ŋengat keŋ kwep bemti dundumalu Biwin kululuŋenaŋ nâmindawe.”

Sisiliŋ an keŋ katikgalen bemzenze zet

²¹ Zeme Pitayaŋ Zisasmagen koti zeye, “Amobotnaŋ, âpme notn ŋenaŋ yom mname sek zigok beme neŋ yomaŋ katikpewap? Sek 7 katikpewap, ma?”

²² Yanŋwesime Zisasiyaŋ dunduye, “Sek 7 yek. Sek sambe yomaŋ katikpemti ku makuwanik.

²³ Neŋ kapigok diindowi, Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan mama ke kapigok, kan ŋengat amobotnaŋ ŋenaŋ sisiliŋ anene dopmaŋ mutumsasayelen indamandaye. ²⁴ Yanŋbemti kwep kukŋaŋgat aikobien egalen dopmaŋaŋ mânep temaŋ penaŋ. ²⁵ Egaŋ dopmaŋ temaŋ ke ŋep mututuyelen ku tasaye keyepm amobotnaŋaŋ an ikŋaŋ ke ma imbi nembraŋane ke mânep tosaŋaŋ mututuyelen ma mka ma bo milawatnaŋ ilindiŋ am belakŋaŋ ekŋenaŋ kwitime mânep dopmaŋ ke titiyelen zeye.

²⁶ Kegok zeme sisiliŋ anaŋ amobotnaŋgat kandaŋan pedondom samti zekâkât mpemti zeye, ‘Amobotnaŋ, geŋ naŋgalaŋmane neŋ gâlen mânep ilindiŋ ŋep gawap.’ ²⁷ Zekâkât kegok mti dundum same amobotnaŋaŋ kemberŋ mti dopmaŋ ku mututuyelen zeye.

²⁸ Kegok zempeme egaŋ toti mulup an notnaŋ ŋen ekmagen mânep isikŋaŋ mge ekmagen dopmaŋ titiyelen aikti bimaŋ misik misik mti zeye, ‘Geŋ nâlen mânep dopmaŋ geŋmagen tazin ke mutumna.’

²⁹ Kegok zeme an notnaŋaŋ egat kandaŋan pedondom samti zekâkât mpemti zeye, ‘Geŋ naŋgalaŋmane neŋ gâlen mânep ilindiŋ ŋep gawap!’

³⁰ Dundum same kemberŋ ku mti notnaŋ mka katikŋanen pemti zeye, ‘Geŋ dopmaŋ mutu namanenŋut belak game kwewebanik.’ ³¹ Kegok sokbeme mulup an notnaneyaŋ ekti keŋin bekaŋaŋ beme amobotnaŋmagen meti zapat ke msawien.

³² Msame amobotnaŋaŋ nâmti sisiliŋ an zeme kopme dunduye, ‘Geŋ keŋ katik penaŋ. Geŋ zekâkât mnamane neŋ gâgât kemberŋ nâmti sewakŋaŋ mgema geŋ dopmaŋ ku nawanan. ³³ Âpme neŋ dopmaŋdi katikpema geŋ kwilekiyet nodanŋat kemberŋ ku mbanan?’ ³⁴ Kegok zemti an ke ŋenzinziŋ omba msamti mka katikŋan pemti damuŋ ekŋengat pigok zemindeye, ‘In an kapi damuŋ mti sek sindem omba masamotnepeme nâlen mânep dopmaŋ mutum delaŋ zeme kwalet pewep.’”

³⁵ Ke zemti Zisasiyaŋ bemzenze zet ke zemdelaŋ zemti yaŋaŋ kapigok zeye, “In nolineyelen yom keŋinan penaŋ ku katikpeme kululuŋ Biwinaŋ ingalen kegok ku katikpewe.”

¹ Âpme Zisasiyan zet yanaj yanaj zemdelaj zemti egañ Galili msat katipemti Zudia msalen Zodan tu nembet mepme ² am manje temaj mâti mepme zawatmak ekjen weyanindeye.

³ Mme Palisi ekjenaj ek tetipeme ekjengalen tetimaemaeyelen toweme eksâgât koti yankwesiwien, “Kawawangalen zii zelañ anaj imbiñaj kwitnañ kwitnañ sambe myungume asekepeyelen zein, ma yek?”

⁴ Kegok yankwesime Zisasiyan kapigok diindoye, “In Kawawangalen Zet Itnañan ku mamakuip, ma? Ke kapigok kumpepenaj, ‘Kawawanaj yanbembenañ baen an ma imbi weyanideye.’ *(Sokbembe 1:27)*

⁵ Weyanjidemti kapigok zeye, ‘An ñen ek mamañ bipmañ katim idemti imbiñajmak tusumti eget kwepnok bewalup.’ *(Sokbembe 2:24)*

⁶ Keyepm eget ewe zut yek; kwepnok talup. Kawawanaj temakwep tusumidein keyepm amnañ it kalañidendeyelen yek.”

⁷ Zisasiyan kegok zeme Palisi ekjenaj pigok yankwesiwien, “Âpme kwilekiyet mti Mosesiyan zii zelen an ñenaj imbiñaj asekepeyelen meluwanj kumsamti peme mebegalen nâmindeye?”

⁸ Kegok yankwesime Zisasiyan zeye, “In keñ katik mamti Kawawangalen zetnañ ku mamâlíp ma in imbiñin asekepeyelen manâíp keyepm Mosesiyan ke zeye. Yanbembenañ baen set kegok ku tage. ⁹ Keyepm neñ diindoma nâit, An ñenaj imbiñaj kwitnañ kwitnañ bekanaj ku mme nâmbemti imbiñaj asekpewe beme keyañ ñep bewe.” Âk imbiñanaj set kileñ mame apmanaj asekpewe beme keyañ ñep bewe.” Âk anaj imbiñanaj kegok ku mme egañ imbiñaj ñen wabe beme ek set kileñ anak bewe.

¹⁰ Zeme nembajane nin nâmti pigok zewenn, “Awembiñ mamayelen kegok bein beme imbi wawapiñ mama keyañ ñep bein.”

¹¹ Zemann Zisasiyan kapigok dinndoye, “Zet ke am ilindiñ ekjengalen zapat yek. An kwep kwep Kawawanaj indamukulem mim ekjengat zapaletañ. ¹² Anaj imbi wawapiñ belak maíp ke yanaj tuk kapigok: Notnañ ekjen keñin mamkeñ kegok masokbeip ma notnañ amnañ sekñin butnañ walet indendenañ awembiñ bembeyelen tiknañ ku nâíp ma notnañ keñ sekñin Kawawangalen mulup mimiyet nâmti awembiñ ku mambep. An ñenaj mama mimi delañ zenzenañ kapi mâsât mbe beme ñep mâbe.”

Nemba isisikñaj Ziasmagen indatimkobien

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Âpme an imbi ekjenaj nemunambañine isisikñaj Ziasmagen indatim kopme egañ betnañ sekñinan bemti dundum indendeyet ilinak zenâwien. Zemenjut nembajane nin am ekjen zemkulumindewann. ¹⁴ Kegok mmann Zisasiyan, “Nemba indeme neñmagen kolit. In ku zemkulumindeit,” kegok zeye. “Am ekjen nemba isikñaj keboñ ekjen Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet kandañan mamaíp.” ¹⁵ Kegok zemti betnañ sekñinanen belañ atamti dundum indemti mege.

An ñen mânep milawatnañ temañaj Ziasmagen koge

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Msat ke pemti mepmann an zomolim ñenaj Ziasmagen koti yankwesiye, “An zikat indanda, neñ mulup dolakñaj ñen ziboñ mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

¹⁷ Kegok zeme Zisasiyan kapigok dundoye, “Kwitnañ kwitnañ dolakñajgat eneyet tatnayankwesinik? Msalen kapi an dolakñaj ñen ku tazin. Kawawanj kwewetañ an dolakñaj. Âpme geñ mama kanzizitgat zapat besâgât mbanik beme zii zet gawepumane delañ zemâbe.”

¹⁸ Zeme an keyañ zeye, “Zii zet ziboñ?”

Ke zemti yankwesime Zisasiyan zeye, “Geñ kasa kumti am ku kumane gakiwe, awembiñ kalalañ ku mbalup, kambu ku mbanik, ma am ñengat sekñan dâsuki bem

zenzepir. ¹⁹ Geŋ mambipdi eksemidewanik. Mti gitangat gogot mamnik sepem kegogak amgat gogot mbanik.”

²⁰ Zeme an zomolim keyaŋ kapigok dunduye, “Ke zenigen ke elak gawepumti mamiap yaŋgut ŋen ewe zigok mbap?” ²¹ Kegok zeme Zisasiyaŋ dunduye, “Geŋ teŋ penaŋ mamasât nâwanik ma mama kanzizit ke tisâgât nâwanik beme met milawadi bemane kwitime keyetnaŋ mânep ke kalaŋ kumti am bekopsat indamâbanik. Kegok mbanik beme kululuŋen gwaen kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ geŋ tiwanik. Kegok mti neŋmak tusumti namâbanik.” ²² Zeme an zomolimaŋ mânep milawatnaŋ temaŋ tage keyepmti keŋaŋ beme zetnepir mege. ²³ Mepme Zisasiyaŋ nembaŋane nin kapigok dinndoye, “Neŋ penaŋ zema nâit, am mânep milawalin temaŋ ekŋenmagen Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keŋan mebegalen olalatnaŋmak bewe. ²⁴ Bo temaŋaŋ buŋi aimboŋaŋ isikŋanen ŋep ku modak. Sepem kegogak am mânep milawalinmak ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan mobogalen pepepenaŋ omba penaŋ tazin.”

²⁵ Kegok zeme nembaŋane nin zet ke nâmann nukŋaŋ penaŋ beme zewenn, “Kegok beme kwiyaŋ mama kanzizit ŋep tiwe?”

²⁶ Zemann Zisasiyaŋ zimosetnanen ndik mototi zeye, “Mânep milawalaŋ set bekekme amnaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keŋan ku mebep yaŋgut Kawawaŋaŋ amgat keŋin mme eleŋ belaŋ beme mama kanzizit ke ŋep tiwep.”

²⁷ Kegok dinndome Pitayaŋ sakwep penaŋ pigok zeye, “Nânik, nin kwitnaŋ kwitnaŋ sambe pemann tapme geŋ gapmâbenn keyepm maneti keyet dopmaŋ Kawawaŋaŋ kwileki penaŋ ndawe?”

²⁸ Kegok yaŋkwesime Zisasiyaŋ kapigok dinndoye, “Neŋ penaŋ sukwep diindowi. Maneti bangat kwitnaŋ kwitnaŋ alakŋaŋ sokbemâbe kan keyet neŋ Angat Nemunaŋ Amobotnaŋgalen mundum windemak keyet totapma in kegogak mundum 12 keyet totati Israeŋ mange 12 ekŋengat damuŋine tabep. ²⁹ Ma am ŋenaŋ nâgât mti dapmeniŋene ip-bialine ma mambiwine ma nemunambaŋine ma mkaŋin ma muluwin yaloŋti kobepgapm ekŋen keyet dopmaŋ omba penaŋ indayap ma bangat mama kanzizit tiwep. ³⁰ An ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ alak pigogak mmoti, ‘Neŋ ŋep talap,’ tazein beme egaŋ bangat tototnaŋ bewe. Ma ŋenaŋ alak tototnaŋ tapmain beme egaŋ bangat mobotnaŋ bewe.

20

Zisasiyaŋ wain mulupgalen mulup an ekŋengat bemzenze zet zeye

¹ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet yaŋaŋ pigok, mse ŋengat an ŋenaŋ tambuŋan penaŋ an indatime wain mulupman mimiyelen mebien. ² Egaŋ mulup mimiyelen tosa sepem kwep kina kwep kina kwep kegok indandayelen zetik mimindeme ekŋenaŋ, ‘ŋep,’ zeme wain mulupmanen indatime mebien. ³ Meti tapmme 9 kilok beme an mange notnaŋ belak tabien ekŋenmagen meti diindoye, ⁴ ‘In kogogak kopme nâlen wain muluwen met indema mulup mme tosaŋaŋ ŋep indasap.’ ⁵ Kegok zeme ilinsakwep wain muluwen ke mebien. Âpme 12 kilok beme sepem ewe kegogak mge. Mme 3 kilok beme ewe kegogak notnaŋ indatiye. ⁶ Ma 5 kilok beme ewe meti an notnaŋ mulup mimipiŋ tapme indikti diindoye, ‘In kwilekiyet kasup teepmaŋ pi belak tatnepeme msat gasim bein?’

⁷ Zeme ekŋenaŋ zewien, ‘An ŋenaŋ mulup ke mseip ke nin ku zemndep.’

Zeme egaŋ diindoye, ‘Kopme nâlen wain muluwen meindema mulup mit.’

⁸ Ke tapme mulup tosaŋaŋ indandayelen damuŋ zempemti zeye, ‘Geŋ mulup an zemane kopmâpme mânep inda. An bam kolo ekŋen kukŋaŋgat indamti an ŋenaŋ kolo ekŋen bam indasenik.’

⁹ Kegok zempeme an mulup 5 kilokgat yaŋbemti mbien ekŋen mânep kina kwep kina kwep indaye.

¹⁰ Taindame ŋenaŋ kobien ekŋenaŋ ekti, ‘Nin mânep mmoti ndasâpm,’ nâmti tatnepeme damuŋ egaŋ kina kwep kina kwep ekŋen kwep kwep indam mege. ¹¹ Mânep

kegok indame ekñenañ mulup toñañgat ñenzinziñ msawien. ¹² Mti zewien, ‘An bam kolo ekñenañ mulup belak kan isikñañ bugan miyo. Âpme nin kasup katikñañ penañ muluwen sek sindem palen tatnepemann msat gasim beme kwilekiyet bam kolo ekñenmak mânep sepem kwep ndanik?’

¹³ Kegok zeme mulup toñañgañ ekñenmagen kwep pigok dunduye, ‘Notn, geñ ku tetiñgeyap. Geñ mânep kina kwepgat zema nâmane ñep bep ¹⁴ keyepm mânepdi mti met. Neñ am bam kolo ekñenmak geñmak mânep sepem kwep indandayet nâma ñep bep. ¹⁵ Mânep nenañgalen ya neñ zigok ma zigok msâgât mbak beme nâyap katañ mbak. Neñ keñ taolet mgama geñ nâmbekananik, ma?’ ¹⁶ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet ke zemdelañ zemti pigok zeye, ‘An ñenañ Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama keyet keñan ñeñañ mebe ma ñenañ bam mebe keyañgut Kawawañgañ eget ilizuzut mama kanzizit itdawe.’

Zisasiyañ gakikiñañgat zeme sek tuk beye

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Âpme Zisasiyañ Zelusalem mkaen mosât moti set ganzenaset nembane nin 12 ndatime mepmambe kapigok dinndoye, ¹⁸ ‘Nâip, nin alak Zelusalem mkaen tapmetnup. Ya neñ Angat Nemunañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñenañ ma zii zet zikat indanda ekñengalen belen mopma ekñenañ nome gakikiyet zemdelañ zewep. ¹⁹ Âpme keyet palañan kasanne ekñenañ Loma ekñengalen gapman ekñengat belinan neme mopma ekñenañ pep zet mnamti sindiwañ nawetikti nome gakiwap. Yañgut kasup tuk delañ peme gakikiengatnañ gilik zem wati mamaen mobap.’

Zân ma Zems egegat mamilañ eget amobotnañ tatagat yañkwesiye

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kan keyet Zân ma Zems Zebediyet nemulatnenetgat mamidañ idatimti Zisasiyet kandañan koti pedondom samti nâmitdendeyelen dundum saye. ²¹ Kegok mme Zisasiyañ yañkwesiye, ‘Geñ neñ kwileki mgañgayelen gembein?’

Zeme egañ zeye, ‘Geñ zemkatik bemnamane nemun zut kapiyañ geñ amobotnañ temañ tabanik kan keyet ñenañ bedi penaset ma bedi alomset amobotnañ gitañgat kandañan tabalup.’

²² Kegok zeme Zisasiyañ indayañkwesiye, ‘In ku nâmti kegok yañkwesip. It neñ sindem tiwap ke it ñep tiwalup?’

Zeme egeñañ zewun, ‘E ñep tiwalup.’

²³ Kegok zemalu Zisasiyañ zeye, ‘Neñ sindem tiwap ke it penañ tiwalup yañgut nâlen betn penaset kwiyañ tatatgalen ma betn alomset tabe ke neñ ñep ku zenzeyelen. Mundum ekseseñañmak ke Bienañ an kwi makumindeye ekñengalen zapat tazin.’

²⁴ Kegok mme nemunañe 10 nin keyet zapat nâmti egegat ñenzinziñ mbenn. ²⁵ Mmann Zisasiyañ nin ilindiñ zeme kopmann dinndoye, ‘In nâip msalengalen amobotnañ ekñen winde omba taindame zet windañañberñ msat palen am ekñengat manzeip. ²⁶ Set keboñ ke ingat tunguwinan ñen ku tabe. Keyepmti inmagengatnañ an ñenañ amobotnañ besât nâin beme egañ in sambeyelen sisiliñ an bewe. ²⁷ Ma inmagengatnañ an ñenañ amobotnañ Kawawañgat zikatnan besât nâwe beme egañ sisiliñ nemba etañ kwati toñañgat mulup etañ mpeme tosañañ ku masain keboñ mamambe. ²⁸ Sepem kegogak neñ Angat Nemunañ amnañ sisiliñ mnanayelen ku koban yek. Neñ am ekñengat sisiliñ mulup mimindandayelen koban ma am ekñen nanañgat maman ketalasima amnañ mama kanzizit aiikgat nâmti gakikiyet toban.’

Zisasiyañ an zut zikalit beñañ weyañideye

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Âpme Zisas ma nemunañe nin Zeliko msat pemti tapmepmann am mañge temañañ ndamâti mebien. ³⁰ Keyegak an zut zikalit beñañañ set ganzenañ tapmambun, ‘Ya Zisas kwawezin,’ zeme nâmti kwizet temañ kumti zewun, ‘Amobotnañ, geñ Dewitgat alikñañ,

nigat kemberj mi!”³¹ Kegok zemalut amnañ eget zemkulumidemti buzak tatagalen diit-dowien. Keyañgut egelañ ewe gingiñ mti kwizet omba kuwun, “Amobotnañ, Dewitgalen alikñañ, geñ nigat kemberj mi!”³² Kegok zemalut Zisasiyañ metati idayañkwesiye, “It neñ zigok mimidandayelen nâlup?”³³ Kegok zeme egelañ zuwun, “Amobotnañ, nit eekgalen nâlup.”

³⁴ Kegok zemalut Zisasiyañ egegat kemberj mti zikalit tañgume keyegak zikalit ekti ekmak mebusun.

21

Zisasiyañ Zelusalem mka temanen mowege

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Zân 12:12-19)

¹ Âpme Zisas ma nembrañane nin Zelusalem patañ zesât mti Betpage mkaen ke tati nembrañanet zut kukñañgat² pigok zemideye, “It ñeñañ mkaen met patañ pepeñak doñki ñen tegañ opemti tepum palen opepeñañ nembrañan isikñañ ganzenan tapme ekselup. Ke kwaleti idatetimti neñmagen koselup.”³ Kegok mmalut am ñeñañ zigok ñen zeme, it pigok dunduselup, ‘Amobotnañañ kapiyet mulupmañ sasayelen zemndeme kolup.’ Kegok zemalut egañ keyegak nâmideme mkoselup.”⁴ Ke sokbeye ke eweñañ baenen golañ zenze an ñeñañ zet meluwañ kapi mge keyet katañ sokbemkawañ bein:

⁵ “Zaion* mka temañgalen am diindo, ‘Egit, ingalen Amobotnañin ek inmagen kozin! Keñ sewakñañ toñañ. Doñki nembrañan isikñañ milawat matin keyet dukñañ kozin.’”
(Zekaraia 9:9)

⁶ Zeme nemba zulañ nâmti Zisasiyañ diitdoyenok met⁷ doñki mam nemba idatetimti koti nin melakandundun sakñañgatnañ gulumti doñki egegat palen yeñgepemann Zisasiyañ palañañ mototage.⁸ Âpme am mañge temañañ egat set miakpepeyelen melakanduñin timti selen yeñgewien. Ma notnañañ niwet sinañ atumti selen yeñgewien.⁹ Kegok mme am mañge temañañ kalañti Zisasiyet ñeñañ ma baman meti kwizet kapigok kuwien, “Dewitgalen alikñañ, nin sesewatgenup! Kawawañañ gaombem geñgeñañ kotnik keyet oloñen penañ mti Kawawañ sesewatpenel!”
(Sam 118:25-27)

¹⁰ Kegok mme Zisasiyañ Zelusalem mka temañ keñañ mopme am mka mtoñañ kwisak ke nâmti keñin wapme yañkwesiwien, “An ke kwiyañ kozin?”

¹¹ Kegok yañkwesime am mañge temañañ zewien, “Kapi Zisas. Ek golañ zenze an Nasalet Galili mkaengatnañañ kozin.”

Zisasiyañ aem kwaem an sesewat mkaen indamâge

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Zân 2:13-22)

¹²⁻¹³ Ke moti Zisasiyañ sesewat mka temañ keñañ moti ekme amnañ makau ma sipsip sâpe sâpe bumbuyelen aem kwaem tapmambien. Mânep aem kwaem† tapm mambiengalen mundumañ mgilik zeye ma sasakandenombe takwitimambien ekñengalen mundum kegogak mgilik zemti diindoye,

“Kawawañgalen Zet Itnañañen Kawawañañ pigok zeme meluwañ mimiñañ, ‘Nâlen sesewat mka ke dundundu mka’
(Aizaya 56:7)

keyañgut in mme an kambu titi ekñengalen enzilili mka tabein.”
(Zelemmaia 7:11)

Kegok zemti am ekñen ke zemindemti indamâpme toti kwawebien.

¹⁴ Mme am zikalin beñañ ma wesij ekñañañ sesewat mka temanen kopme weyañind-eye.¹⁵ Ke tapmme nemba isisik ekñañañ, “Dewitgalen alikñañ, sesewatpenel!” kwizet kekok kuperj keñañ mowepme sâpe sâpe bumbu an ekñen ma zii zet zikat indanda ekñañañ muluwañ mamananañ ke ekti keyet ñenzinziñ penañ mti

¹⁶ Zisas yañkwesiwien, “Geñ ekñañañ kwileki tazep ke tatnânik?”

* 21:5: Zaion kwit ke Zelusalemga kwitnañ ñen ke makup. † 21:12-13: Amnañ mânep timkobien keyañ sesewat mkaengalen sâpe sâpe bumbuyet songom ñep ku itiyelen. Kegogapm ekñañañ sesewat mkayelen mânep ke Zuda am ekñengalen mânep ke omaimti ke etañ sesewat mkaengalen milawat kwititiyelen.

Zeme Zisasiyan diindoye, “Âk neŋ ñep tatnâŋap. In Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ ku mamakuip, ma? Ke kapigok kumpepenaŋ, ‘Geŋ nempa isisik ma nempa okak zikat indamane ekŋenaŋ gâgât sesewatgawep.’” (*Sam 8:2*)

¹⁷ Kegok mti Zisasiyan ekŋen katiindemti Betani mkaen tambumbu kwep mepmanŋe.

Zisasiyan tep kwitnaŋ pik ke saik mpeye
(*Mak 11:12-14, 20-24*)

¹⁸ Âpme tambunan penaŋ Zisasiyan mka teman gilik zem kwakwagalen kwati meuyet mge. ¹⁹ Mti ekme set ganzenaset pik tep tapme ekti katnaŋ niniyelen yayaŋ mge yaŋgut katnaŋ niniyelen ñen tatapiŋ; sinaŋ etaŋ tage. Kegok ekti tepgat zeye, “Geŋ kadi ñen ku elikbanik yek penaŋ.” Zeme keyegak tewaŋ memuŋ beye.

²⁰ Kegok sokbeme nempaŋane nin ekti pisemti yaŋkwesiwenn, “Zigogapm tep ke sakwep penaŋ memuŋ bep?”

²¹ Kegok zemann Zisasiyan pigok zeye, “Neŋ penaŋ sukwep diindowi, in keŋ zutmak ku mamti Kawawaŋgat nâmkŋepewep beme in neŋ miyap sepem keboŋ mbep. Mti ke etaŋ yek, in nukŋaŋ kalaŋ nembon keyet pigok zemsawep, ‘Nemba keŋan metot,’ zeme kegok mbe. ²² Ma in nâmkŋepewep beme ke ma ke mimiyyet dundum same egaŋ ñep mbe.”

Zisas mulupmangalen windeyyet yaŋkwesiwien
(*Mak 11:27-33; Luk 20:1-8*)

²³ Zisas ek sesewat mka temanen gilik zem meti am zet zapat dolakŋaŋ tapm zikat indame sâpe sâpe bumbu an ñeŋaŋ ma sesewat mka temaŋ keyelen an damuŋ ekŋenaŋ koti pigok yaŋkwesiwien, “An kwiyay nâmgeme am sesewat mka temanen ke indamâbanan?”

²⁴ Kegok yaŋkwesime Zisasiyan pigok zeye, “Neŋ yaŋkwesisi kwep penaŋ indayaŋkwesima, in dopmaŋ teŋ gilik zem namengut neŋ an kwiyay nâmneme mamiyap ke diindosap.” ²⁵ Kegok zemti zeye, “Zân tu zulutindende an ek am tu zulutindendeyelen an kwiyay mulup ke saye? Kawawaŋaŋ nâmpewe ma amnaŋ nâmpewien?”

Kegok zeme ekŋenaŋ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin zigok zesenuŋ? ‘Kawawaŋmagengatnaŋ,’ zesenuŋ beme egaŋ zet dopmaŋ pigok zesem, ‘Ya kok ke kwilekiyyet mti ku nâmkŋepewien?’” ²⁶ Ma ‘Ammagengatnaŋ,’ zesenuŋ ke nin am ekŋengat kŋanganup kelak yaŋaŋ am ekŋenaŋ Zân ek golaŋ zenze an penaŋ kegok nâmkatik bewien.”

²⁷ Zemti Zisasiyyet pigok zewien, “Nin ku nânup.”

Kegok zeme Zisasiyan ekŋengat zeye, “Neŋ kegogak an kwiyay zemneme mamiyap ke ku diindosap.”

Ayumuŋ egetgalen bemzenze zet

²⁸ Ke zemti zeye, “In zigok nâip? An ñen ek nemuŋanet ayumuŋ mambuk. Egaŋ nemuŋaŋ yumagen meti zenak, ‘Nemun, geŋ alak wain muluwen mulup msenik.’”

²⁹ Zeme nemuŋaŋ yuyaŋ zenak, ‘Yek, neŋ ku msap.’ Kegok zenak yaŋgut keŋaŋ gilik zeme naman muluwen medak.

³⁰ Biwitdaŋ nemuŋaŋ yuyet sepem kogok dunduye âpme nemuŋaŋ muŋaŋ zeye, ‘Neŋ ñep msap.’ Kegok zeye yaŋgut ku mge.

³¹ Âpme nemuŋanet egetmagengatnaŋ kwiyay biwitdaŋ nâŋgenok mge?”

Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋ ekŋenaŋ zewien, “Nemuŋaŋ yu.”

Zeme Zisasiyan zeye, “Neŋ penaŋ diindowi, mme takis mânep titi ma set kileŋ imbi ekŋenaŋ ñeŋaŋ bemti Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet kandaŋan tapmelip. Âpme in keŋan ku talip. ³² Zân tu zulutindende an egaŋ set teŋ zikat indame mâbâgalen ekmâtâbien yaŋgut in ku nâmkŋepewien. Âpme takis mânep titi an ma set kileŋ imbi ekŋenaŋ nâmkŋepewien. Ekŋenaŋ kegok mme in ekbien yaŋgut in yominaŋgatnan keŋin gilik zeme ku nâmkŋepewien.”

*Wain damuŋ keŋ katik ekŋengalen bemzenze zet
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)*

³³ Ke zemti egaŋ sesewat mka temangalen an damuŋ ma sâpe sâpe bumbu an ekŋengat zeye, “Wak bemti bemzenze zet ŋen zesowapgat ewe nâit. Kan ŋengat msat toŋaŋaŋ wain alikŋaŋ msatnaŋen ke onzeye. Mti kimbat kunduŋ kindiŋ bempemti wain katnaŋ misiksikgalen msat walatopemti amnaŋ mulup kalem tati eekgalen mka teepmaŋ walatpeye. Kegok mpemti wain mulupmaŋ ke kalop bemti amnaŋ ekdamuŋ mti mamayet toŋaŋ toŋaŋ indamti msat pem ŋen mege. ³⁴ Egaŋ ke meti manepeme wain katnaŋ mâtâtâtgalen kanaŋ beme mulup anene zemindeme wain damuŋ ekŋenmagen wain katnaŋ titiyelen kobien. ³⁵ Zemindeme kopme wain damuŋ ekŋenaŋ mulup an indatetimti kwep sidiwaŋ witikbien ma ŋen kume gakiye ma ŋen nanzaŋaŋ kuwien. ³⁶ Kegok mme msat toŋaŋaŋ zapat ke nâmti mulup an ewe sambe indeme kukŋaŋgat kobien ekŋen aindangosomti omba penaŋ indeme kobien. Kopme wain damuŋ ekŋenaŋ ewe kukŋaŋgat mimindawien sepem kegogak mbien. ³⁷ Kegok mme bam delaŋ zenzenjan ikŋaŋgat nemuŋaŋ penaŋ peme ekŋenmagen mesâgât mme keŋanen kapigok nâŋge, ‘Penaŋ sukweŋ pi ekŋenaŋ nemun eksempeseip.’ ³⁸ Kegok otnâye yaŋgut wain damuŋ ekŋenaŋ nemuŋaŋ ke ekti ilinak pigok zenâwien, ‘Pi ikŋaŋgat nemuŋaŋ penaŋ kapiyaŋ toŋaŋ bewe keyet kopme nin kumann gakime kwilekiki sambe kapi ningat zapat bek.’ ³⁹ Kegok zemti ekŋenaŋ nemuŋaŋ ke atamti mandamti mulup paselen tot kume gakiye.”

⁴⁰ Kegok zemti Zisasiyaŋ indayaŋkwesiye, “Msat toŋaŋaŋ wain mulupmanen kosâpm ke wain damuŋ ekŋen zigok penaŋ mimindasâpm?” ⁴¹ Kegok zeme ekŋenaŋ zewien, “Egaŋ penaŋ sukweŋ am keŋ katik ekŋen ke indome gakime wain muluwen wain damuŋ alakŋaŋ indeme ekdamuŋ mti katnaŋ titi kananen timti toŋaŋgat mange butnaŋ sawep.”

⁴² Ekŋenaŋ kegok zeme Zisasiyaŋ kapigok diindoye, “Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet ŋen kapigok tazin ke in ku mamaŋ nâip, ma?

‘Mka walalat ekŋenaŋ tepum ŋen ekme bekanan beme wisat mti peme weŋge. Tepum kewan tepum miŋaŋ beye. Sepem kegok ke Amobotnaŋ Kawawaŋaŋ mme nin ekmann ego egoŋaŋmak mambein.’ *(Sam 118:22-23)*

⁴³ Keyet zema nâit, Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke in Zuda mangeen sokbembeyet zenzenjan ke inmagen menzem mti naman am belakŋaŋ ŋen indame ekŋenaŋ mme penaŋaŋ elikbe. ⁴⁴ Amnaŋ, ‘Tepum ke sambuŋaŋ,’ zewien yaŋgut tepum ke kaliŋaŋ ya an keyet palen tokutun beme an ke epeewe. Ma tepum keyaŋ am keyet palen tokutun beme am ke gakime sekŋaŋ kânzunuzuyaŋ bemisikbe.” ⁴⁵ Bemzenze zet zut ke zeme sâpe sâpe bumbu an ma Palisi ekŋenaŋ keyet yaŋaŋ nâmâtâti zewien, “Wakae, an pi ningat tazein.” ⁴⁶ Kegok zemti atamti mka katikŋaŋ pepeyelen nâwien yaŋgut amnaŋ Zisasiyet golaŋ zenze an manzemtemiengapm kiŋgati peme tage.

22

*An imbi zulaŋ awembiŋ bemalu tu meu bumulumalu niniŋaŋgat bemzenze zet zeye
(Luk 14:15-24)*

¹ Âpme Zisasiyaŋ ewe bemzenzeeset am zet kapigok diindoye, ² “Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet yaŋaŋ kapigok. Kan ŋengat amobotnaŋgat nemuŋaŋ ŋenaŋ imbiŋaŋmak bet mututuyelen tu meu weyaŋ bemti ³ mulup anne indeme am kukŋaŋgat indamandandaŋaŋ zeme kokogalen diindowien yaŋgut kokogalen ku indembeye.

⁴ Kegok mme amobotnaŋaŋ mulup anene notnaŋ zemindeme am indamandandaŋaŋ ekŋengat zeye, ‘Nâlen bulmakau ma makau nembraŋaŋ temaŋ temaŋ kumti aŋo ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ilak weyaŋo keyet awembiŋgalen meu niniyelen kolit.’

⁵ Kegok zeye yaŋgut am indamandandaŋaŋ ekŋenaŋ nâmpemambe ilinaŋgat tikŋaŋin nâwiengat kataŋ mepmâbien. Kwewaŋ ikŋaŋgat mulupman mege; ŋenaŋ aem kwaem mkaen mege. ⁶ Kegok mme am notnaŋaŋ mulup annaŋ indatamti indome gakiwien.

⁷ Kegok mme amobotnanaŋ njanŋ penaŋ zime kasa kuku anne zemindeme am mulup anene indowienen ekjen indome gakime mkanin temaŋ tep bume ziye.

⁸ Kegok mti mulup anne diindoye, ‘Nâlen tu meu kelak weyayaŋ tazin ekjengat zapat yek. ⁹ Keyepmti am alaknaŋ set temaŋ meti am omba indaikseip ke indatim koseip.’

¹⁰ Kegok zemindeme mulup anene ekjenaŋ set temaŋ meti am sambe indaikbien am pembedaŋ ma am bekananŋ kwaweti mka bemisik tabien. ¹¹ Kegok mme amobotnanaŋ am indamukukuyelen moti ekme an njan ondedakgalen sâk melakandu sasanaŋ ke ku miak tapme ege. ¹² Ekti zeye, ‘Notn, geŋ keŋan pi zigoset ondedak sâk melakandu miyakpiŋ kwatnek?’ Amobotnanaŋ kegok yanŋwesime an keyaŋ zetpiŋ tage. ¹³ Kegok mme amobotnanaŋ mulup anne diindoye, ‘Setnaŋ betnaŋ zamti zupman tambusosok keŋan peme towelak. Ke mamti sek sindem timti zetnaŋ anŋalikme masumambe.’ ¹⁴ Zisasiyan kegok zemti pigok zemdelan zeye, ‘Kawawaŋan am sambe indamandandaŋan yanŋgut kwep kwewaŋ mebeŋ.’

Takis bembeyelen yanŋkwesisi

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Zisasiyan kegok zeme Palisi notnaŋ ekjenaŋ buzak metati Zisas tetipemti zemkukuyelen zenâ zenâ mbien. ¹⁶ Mti nembraŋine ma Elotgalen an notnaŋ zemindeme meti kapigok yanŋkwesiwien, ‘An zikat indanda, nin gâgât yanŋdi nânup. Geŋ zet dâsuki zenzepiŋ; penaŋak etaŋ manzenik. Ma zapat dolaknaŋgalen zet ke am mobotnaŋ ma tototnaŋ sepem kwep manzikat ndanik. ¹⁷ Keyepmti geŋ zemane nâne. Gâlen nânâyan zigok nânik? Amobotnaŋ Sisamagen takis mânep njan bembeyelen ma yek?’

¹⁸ Kegok zeme egaŋ ekjengalen nânâ bekananŋ ke ekmâtâti diindoye, ‘In an zetgalen etaŋ! In kwilekiyet neŋ tatetineip?’ ¹⁹ Kegok zemti zeye, ‘In takis mânep mambeip ke njan zikat name ekbi.’ Kegok zeme ekjenaŋ mânep same ege. ²⁰ Ekti kapigok indayanŋkwesiye, ‘Am weŋan ma kwit kapi kwiyelen?’

²¹ Zeme ekjenaŋ zewien, ‘Ke amobotnaŋ Sisayelen.’

Kegok zeme egaŋ diindoye, ‘Nâip, Sisayelen weŋanaŋ tatatnaŋ ke Sisa iknaŋ sawep. Âpme Kawawaŋan iknaŋgalen bet meluwanŋ keyepmti in iknaŋgat zapat mait.’

²² Ekjenaŋ ke zeme nânti nântemtem mti pemti mebien.

Zisasiyan Sadusi ekjengalen nânâ bekananŋat yanŋan zemkawaŋ beye

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Kasup mulup mimi keyet Sadusi ekjenaŋ Zisasmagen kobien. Ekjengalen nânâyan am gakiwep ke ku wabep manâip keyepmti Zisas keyet yanŋkwesiwien, ²⁴ ‘An zikat indanda, Mosesiyaŋ kapigok zenzenaŋ, ‘An njan nemunambaŋpiŋ gakin beme notnaŋ isiknaŋan imbi kwambet ke wati nemunamba egaŋ msokbewe keyaŋ an kuknaŋgatnaŋ keyelen sip butnaŋ bewep.’ ²⁵ Kegok zemti ewe zewien, ‘Âpme an njan nembraŋane 7 indabege. Ya maneti ayuyaŋ imbi wati nembapiŋ gakime muŋanaŋ imbi kwambet ke wage. ²⁶ Ya muŋan nembapiŋ gakime gwatnaŋan kwambelin ke wage. Sepem kegogak ekjen sambemagen sokbeme nemunambaŋinpiŋ gakiwien. ²⁷ Ya bam imbi kwambelin keyaŋ yek beye. ²⁸ Ya wawat kanaŋ an kwiyaŋ imbi ke mkipmanŋ beme egat imbiŋan bewe?’

²⁹ Ke tetipemti kegok zeme Zisasiyan zeye, ‘In Kawawaŋgalen Zetnaŋ Itanaŋan ma egalen winde keyet kandati keyepm zet manzemyunŋaip. ³⁰ Wawat kanen awembij mama ke ewe ku mambeŋ. Ekjenaŋ ensel kululunŋatnaŋ nembonŋ bemti tabep. ³¹ Yanŋgut in gakiŋengatnaŋ wawat keyet manâmyunŋaipgat diindowi; Kawawaŋgalen Zet Itanaŋan zet kapigok zenzenaŋ ke in ku mamainŋ nâip, ma? ³² Kawawaŋan kapigok zeye,

‘Neŋ Abalaam ma Aisak ma Zekop ekjengalen Kawawaŋan.’

(Kisim Bek 3:6)

Wa ek am gakiŋanŋgalen Kawawaŋan yek. Egaŋ am mama kanzizitgat zapat ombemindeye ekjengalen Kawawaŋan.’

³³ Kegok zeme am manje temanj ekjenanjan egalen mzikat indanda keyet nâmtemtem mbien.

Zisasiyanj zii zet njoteknanj diindoye

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Zisasiyelen zelanj Sadusi eknjengalen windenjin mtoindeme Palisi an ekjenanjan nâmbien. Keyepm ekjenanjan ilinak ondekti ³⁵ ekjenmagengatnanjan nen zii zet zikat indanda keyanjan Zisas yanjkwesisien tetipeye, ³⁶ “An zikat indanda, zii zet kwilekiyanjan mobotnanjan penanjan bein?”

³⁷ Zeme Zisasiyanjan dunduye,

“Geñ kenji ma nâmamandi ma windendi ma njotikdi ekjen ke ketalasimti Amobotnanjan Kawawanjan etanjan gogot mpewanik.” *(Zii Zet 6:5)*

³⁸ Zet keyanjan zii zet njoteknanjan ma zet mobotnanjan penanjan bein. ³⁹ Ma nen ewe sakam kapigok, ‘Gitanjan kenji mambeinok amgat kegogak gogot mbanik.’ *(Wok Pris 19:18)*

⁴⁰ zii zet ma golanjan zenze an eknjengalen zet sambe keyet keyanjan njoteknanjan belup.”

Kilais ek Dewitgat Amobotnanjan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Âpme Palisi an notnanjan ondekti tapme Zisasiyanjan indayanjkwesimti kapigok zeye,

⁴² “In Kilaisiyet zigok manâip? Ek kwiyelele aliknanjan?”

Kegok zeme ekjenanjan zewien, “Ek Dewitgalen aliknanjan.”

⁴³ Zeme eganjan diindoye, “Kwilekiyepmti Dewit ek Kawawanjan Emetak Tenjanjan ekmak tapme Dewilanjan Kilaisiyet ‘Amobotnanjan,’ zeye? Zet ke Kawawanjan Zet Itjananen kapigok kumpepejanjan,

⁴⁴ ‘Amobotnanjan nâlen Amobotnanjanngat kapigok zeye, “Geñ koti nâlen betn penanjan set totapmane kasandine mtoindewap.”’ *(Sam 110:1)*

⁴⁵ Keyepmti Dewilanjan Kilaisiyet ‘Amobotnanjan,’ zeye beme ke zigoset mti Dewitgat soknanjan bein? Kilais ek Dewitgalen amobotnanjan.” ⁴⁶ Eganjan kegok zemti indayanjkwesime ekjenanjan zet dopmanjan gilik zem sasayet kingabien. Mti kan keyetnanjan baman gwaen yanjkwesisi nen ku yanjkwesiwien yek penanjan.

23

Zisasiyanjan zii zet zikat indanda an ma Palisi an dopmanjan bekanjan mutumindandayelen diindoye

(Mak 12:38-39; Luk 11:43-46; Luk 20:45-46)

¹ Kan keyet palanjan Zisasiyanjan am manje temanjan ma nemanjanane ningat dinndoye, ² “Zii zet zikat indanda an ma Palisi ekjenanjan ilinjanngat nâme Mosesinok beme zii zet alaknanjan mamsokbeip. ³ Ekjenanjan in eknjengalen zii zet alaknanjan ke mâbâgalen manzeip yanjanjut nejan zemkulumindeyanjan eknjengalen mama mimi maip ke ku mâbep. ⁴ Ekjenanjan zii zet omtususunanjan kegok mme nuknanjan beme ingat palen bemti ke mâlit zeme in mâti nuknanjan aikme mukulem ku mimindewep. Ekjenanjan nuknanjan temanjan ke timti ingat palen bemti ilin belak penanjan maip.

⁵ Ekjenanjan kwitnanjan kwitnanjan mamip ke amnanjan indik ekseseyelen etanjan mamip. Sanjanjan panjan palen Kawawanjan zii zet kumpemti amnanjan indidikgalen monzalamananjan zampemti ma belinananjan sanjanjan panjan temanjan sepem kegogak besarnok zampemti sanjanjan busilinanjan teeppepanjan penanjan amnanjan indikti ekseseyelen mamiagip. ⁶ Ma ekjenanjan tu meu niniyelen indamandame ekjenanjan mundum pembenanjan ma kuknanjanngat totatagalen mamip. Ma sesewat mkaen ekjenanjan amobotnanjan mundum pembenanjan keyet manâmtiknanjan mip. ⁷ Ekjenanjan selen amnanjan indikti indamukumti nâme mobotnanjan beme kwilin, ‘Zikat indanda,’ kukuyet maindembein.

⁸ Ma gâgât amnanjan, ‘Zikat ndanda,’ zeme kwit kebonjan keyet ku nâmtiknanjan mbanik. An zikat indandanjan kwewetanjan main keyepm in, ‘Notn notn,’ zemti mambeip. ⁹ Mti in msalen am njengat, ‘Bien,’ ku zewep. Biwin kwewetanjan ek kululujen main. ¹⁰ Ma in an njengat,

'Ŋeṅaṅ bembe,' zemindendeyet kegoḡak ku zewep. Ŋeṅaṅ bemberḡin kwewetaṅ tazin. Ek Mesaya. ¹¹ Ma inmagengatnaṅ ṅenaṅ amobotnaṅ masât nâmbē beme notnaṅ ekṅengat sisiliṅ anok mambe. ¹² Ma ṅenaṅ ikṅaṅgat nâmbē mobotnaṅ bewe beme Kawawaṅaṅ mtopewe. Ma ṅenaṅ ikṅaṅgat nâmbē tototnaṅ bewe beme Kawawaṅaṅ mmopewe.

¹³ Wakae, zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaṅ tiwep! In an zegalen etaṅ! In Kawawaṅgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keṅan amnaṅ mebegalen mambekek ma manzemkekindeip. Mti ilin kegoḡak ku mamelip ma am kwiyaṅ mesât mamin ekṅen kegoḡak mme pepetnaṅmak mamben. ¹⁴ [In an teṅnok mamaip ma kegoḡak tapmamti imbi kwambet mkaṅinan indamâpme kwawepme milawatnaṅ matip. Âpme in dundundu teepmaṅ nukṅaṅin ku mkawaṅ bembeyelen mandundup keyepmti wakae, in sindem omba penaṅ tiwep.]*

¹⁵ Wakae, zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaṅ tiwep! In an zegalen etaṅ! In set omba tokwati mulup kaliṅan mti am maindatip. An kwep mme ilinaṅgat zapat mambein. An ke mme in sebemindemti bekaṅaṅ mimiṅin omba beme ekṅenmak in ilinsakwep teziṅ ṅandaṅgat zapat mambein.

¹⁶ Wakae! In an zikat beṅaṅ nolin set dâsuki tazikat indaip in sindem omba penaṅ tiwep. In manzeip, 'An ṅen sesewat mka temaṅ teṅ keyet kwitnaṅ zetnaṅ zemkatik bewe beme zetnaṅ penaṅepiṅ bewe kegoḡak zemti naman an ṅenaṅ sesewat mka temaṅgalen goḡaṅ mka miak pepeṅaṅ keyet kwitnaṅ zetnaṅ zemkatik bein beme zetnaṅ ke penaṅ manâip.' ¹⁷ In an zikat beṅ ma an seoṅ penaṅ! In nâmbē kwilekiyaṅ mobotnaṅ bein: gol sesewat mka temaṅ miak pepeṅaṅ tazin ke ma sesewat mka temaṅ ikṅaṅ?" Kegoḡak zemti zeye, "Mka penaṅ keyaṅ mkayelen elimiak miakṅaṅ sebem pein. ¹⁸ Ma in kegoḡak manzeip, 'An ṅenaṅ zetnaṅ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen zetnaṅ zemti bandim mbe beme keyaṅ zetnaṅ mme penaṅepiṅ bewe,' ma kogogak manzeip, 'An ṅenaṅ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen sâpe sâpe tazin keyet kwitnaṅ zetnaṅ bandim mbe beme zetnaṅaṅ penaṅ bewe.' ¹⁹ In an zikat beṅ! In nâmbē kwilekiyaṅ mobotnaṅ bein: sâpe sâpe bumbuyet bempeyo ke ma sâpe sâpe mundumaṅ?" Kegoḡak zemti zeye, "Sâpe sâpe ke munduman bemti buwek keyepm sâpe sâpe mundumaṅ keyaṅ mobotnaṅ bein. ²⁰ Âpme an kwiyaṅ zetnaṅ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen zetnaṅ zemkatik bep beme wa sâpe sâpe mundumaṅ etaṅ yek egaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ keyet palen tazin ekṅengat eyo kwilinan zetnaṅ zemkatik bep. ²¹ Ma an ṅenaṅ zetnaṅ sesewat mka temaṅgat kwitnaṅ kumti zetik miwen ke bandim min beme sesewat mka temaṅgat kwitnaṅ etaṅ yek, egaṅ Kawawaṅ sesewat mka temaṅ keyet toṅaṅgat zikatnan zetnaṅ bandim mti zep. ²² Ma an ṅenaṅ zetnaṅ kululungat kwitnaṅ kumti zetnaṅ bandim mimiyet zep beme wa kululungat etaṅ yek egaṅ Kawawaṅgalen mundum totatat ma Kawawaṅ ikṅaṅgat zikatnanen zetikṅaṅ bandim mpemti zep.

²³ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaṅ tiwep! In an zegalen etaṅ! Kwilekiki isikṅaṅ sikok ma suṅem sagom ma kambilak mayawak ma kawak muluwengatnaṅ maṅge 10magengatnaṅ maṅge kwep ke Kawawaṅgat masaip. In kwitnaṅ kwitnaṅ isikṅaṅ keyet eksemti makalopbep yaṅgut in zii zetgalen zet penaṅaṅaṅ tazin ke mamtotindeip. Zii zet ṅotekṅaṅ keyet keṅanen mama mimi kaboṅ kapi mimiyelen eksesemak mama ma aṅgalaṅ gogot palen mama ma nâmbēpepemak mamti mulup isisikṅaṅ Kawawaṅgat mulup bandim mimiyet taolet bembe ke eyo mimiyelen. Mama penaṅ zii zelaṅ zeinen ke in ku mamip. In kwitnaṅ kwitnaṅ isisikṅaṅgat tip butzenze mamip. ²⁴ In an zikat beṅaṅ nolin zet dâsuki tazikat indaip. In zii zet isisikṅaṅ mamâlīp yaṅgut zii zet ṅotekṅaṅ mobotnaṅ ku mamâlīp. In sakam an ṅenaṅ tu menzim keṅan kakalak isikṅaṅ tapme ekti ṅep mpenak yaṅgut belaṅ menzim keṅan tadage keyet yayaṅ ku mnaḡ.

²⁵ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaṅ tiwep! In menzim sekṅaṅ etaṅ manzululip naman keṅanen zululupiṅ mme meu pâpmaṅ melesiṅ matazin.

* 23:14: Zet kapi yaṅbemberḡaṅ an notnaṅ ekṅenaṅ Kawawaṅgalen zet kukuṅaṅ notnaṅegat ku tazin.

Ingalen mama mimiñin sakamañ menzim keboñ. In amgat zikalinan am pembenañnok mamaip yañgut keñinan kambu ma segalen kwitnañ kwitnañan bemisik wen. ²⁶ Palisi an in zikalin beñañ! In kukñañgat menzim keñanen meu pâpmañmak ke zulutingulak sekñaset zulubep.

²⁷ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penañ tiwep! In an zegalen etañ. In sakamin am sum sekñaset elimiakñañ pembenañ ma kwetetepmañ keyañgut keñaset am kasetnañ ma am sek tunañ sambuñ kwilak kwilak mimiñañ keboñ. ²⁸ In sepem keboñ sekñinaset am zikalinan an teñnok mamaip yañgut keñinaset an nambalamin zut ma in yomtoñ.

²⁹ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penañ tiwep! In an zegalen etañ. In golañ zenze an ma an teñ itnañañ gakikiñañ ekñengalen sumen elimiak pembenañ miak pemti ³⁰ in kapigok manzeip, 'Nin itnañañ tipman baen ekñen yeñsokñineyañ mambienen mambenek ze nin golañ zenze an ma an teñ ekñen ku indomann gakiwiek.' ³¹ Ingalen zet keyañ yañañ mkawañ beme in am golañ zenze an indome gakiwien ekñengat alikñine. ³² ñepgat, in yeñsokñineyañ am indondo mulup mbien ke in keyegak tusumti msâbip.

³³ In asiñ! In asiñgalen alikñane! In yominañgat dopmañ teziñ ñandañen indeme towesâgât talip ke yañañ in ku nâmâtâlîp? In weyañ eksewep. ³⁴ Keyepmti zema nâit. Neñ golañ zenze an ma an nânânjinmak ma zikat indanda indema kopme notnañ indome gakiwep. Notnañ tewen indowep ma notnañ sesewat mkaen sindiwañ indawitikbep. Ma notnañ sisipeñpeñ mimindeme mka pemñengatnañ pemñen kunzuñti mebep. ³⁵ Keyepmti an teñ indome gakiwien an indowien ekñen keyelen yom dopmañ mutumindame puwep. An ekñen ke eweñañ yañbembeñañ baenen Keinañ meniñañ, Ebel an teñ kume gakiye keyañ yañbempeye. Keyetnan Belakiyayet nemuñan Zakalaya ek sâpe sâpe bumbuyet munduman ma sesewat mka temañ tunguwitdañ amnañ nanzañañ kume gakiye ma sepem kekok ke in an notnañ omba indowien. ³⁶ Keyet neñ penañ sukwep diindowi, am sambe indom kwabien ekñengalen yominañgat dopmañin am in alak kapi talipmagen sokbesâpm.

Zisasiyañ Zelusalem mka temañgat kembey zet zeye

(Luk 13:34-35)

³⁷ O Zelusalem am, Zuda msalen in golañ zenze an maindome gakip, ma Kawawañgalen zet busup an indeme makolip mee nanzañañ maindoip. Neñ in sakokolok mamañañ nembrañane pâpmañ kandañan mange kwep maondakindemti am bulut tazin sepem kekok kan sambe neñ in tima betn kandañan kwawowogalen nâma in ku manâmneip. ³⁸ Keyepmti neñ zema nâit, ingalen sesewat mka temañ ke Kawawañañ katipeme ilinañgat belinan tapmosâpm. ³⁹ Keyepmti neñ dindowi, in neñ ewe ku nikbep. Ya neñ bamgat kopma in pigok zewep, 'Kawawañañ Nemuñan ombempeme kozin keyet nin oloñen penañ mnup,' *(Sam 118:26)* kekok zewep."

24

Kan delañ zenzeñgalen zet zapat

(Mak 13; Luk 21:5-36)

¹ Zisasiyañ sesewat mka temañ katipemti toti mepme nembrañane nin ekmagen koti pigok zewenn, "Amobotnañ, sesewat mka temañ ekspiseseyelen pi ekbaga."

² Zemann Zisasiyañ dopmañ gilik zem zeye, "In nanzañañ mka temañ walalatnañ kapi alak ego ego mip. Yañgut neñ penañ sukwep diindosowap, maneti bamgat nanzañañ mundumin talip keyet katañ ku tabep. Kasa ekñenañ kokume epeemti nanzañ igak kwep kwep lala bubuk mekobep."

³ Kegok zemambe met Olip Kalañan moti nin yañkwesiwan, "Zenagen ke pe zukñan sokbewe ma geñ kokodan kanen ma kan delañ zenzeñañ pilin ziboñ sokbewe?"

⁴ Zemann egañ dinndoye, “In weyañekmâtât mambep mineti am ñenañ teti mimin-deweyet. ⁵ Am notnañañ koti zewep, ‘Neñ Kilais,’ kekok zemti am omba tetimindewep. ⁶ In kasa kwisakñañ ilinmagen sokñañ ma kasa sukwep auuyelen zapatnañ nâwep yañgut keñin siñsiñ mme yayañ mimipiñ. Kegok ke sokbeweyañgut ke kan delañ zenzeñañ yek. ⁷ Am msat ñengatnañ ma ñengatnañ dopmañ mekum kwakum mbep ma msatgalen amobotnañ zulañ auwalup. Ma msat katañ meuyet kamberñ temañ sokbewe ma msat sambe mâkinañ temañ mbe. ⁸ Ke sepemañ imbiyañ namba titiyelen sindem yañbemti manâip sepem keboñ kwabe.

⁹ Ma am notnañañ ekñañ in nâmkijpemneip keyepm msat palengalen amobotnañ ekñengat belinan beme ekñañ sisipeñpeñ mimindewep. In neñmak tusumti mam-bepgapmti am sambe ekñañ ingat nâme kañañañ bewe. ¹⁰ Kan keyet am sambe nâmkijpepeñinmak ku mkatik bem tabep am notnañ nâmkijpepeñinmak zemsokbe-mindame ekñañ ma notnañañ am notnañgat ilinañgat keñ kasa mimindewep. ¹¹ Ma kekokak golañ zenze an dâsuki ekñañ koti am sambe keñin mme yuñgu mâbe. ¹² Ma mama mimi bekañañ palakñañ beme am notnañañ nolinañgat notn notn ku mbep. ¹³ Yañgut amnañ an ñen nâmkijpepemak sisipeñpeñ msame egañ nâmkijpepeñañ katikñañ atam tapmetneti gakiwe beme kan delañ zenzeñañ Kawawañañ an ke mama kanzizit sawe. ¹⁴ Mti Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet zapatnañañ msat katañ mekopme am sambe nâmeñgut kan delañ zenze sokbewe.

¹⁵ Âpme kan tipman baenen golañ zenze an Danielañ, ‘Kwileki ñen mamañañmak ma kiñgagatnañmak kotabe,’ keyet zetnañ zeye. Kwitnañ kwitnañ keyañ ingalen sesewat mka kambu manzeip keyet keñan sokbem tapme am zet kapi maiñti nâmambe ekñañ keyet yañañ nâmâtâbep. ¹⁶ Âpme kan keyet am Zudia msalen talip ekñañ kunzuñti kalañ dukñañ mowebe. ¹⁷ Ma am ñenañ mka solonan tapmambe ya kan keyañ sokbeme milawatnañ mka keñan ku akum tiwe. Egañ keyegak tati kunzuñ mebe. ¹⁸ Ma sepem kekokak am ñenañ kolopmañ mkañañ tapme ikañ mulupman tapmambe beme keyañ sokbeme kolopmañgat nâmti mkañañ kokopiñ. Egañ keyegak tati kunzuñ mebe.

¹⁹ Kan keyet imbi keñmak ma nembrañin okakñañ ekñañ kunzunzuñgalen timyapewep ke kemberñ penañ. ²⁰ In Kawawañ dundum same nâmindame kunzunzuñin map tâgâ kanen ma Sabat tagoñgo kanen ku sokbemindawe!* ²¹ Keyepm kan keyet nukñañ omba penañ sokbemâbe. Nukñañ keboñ ke itnañañ msat sokbemberañgatnañ alak tatnup kapi keboñ ñen ku sokbeye ma bam gwaenen ñen ku sokbewe. ²² Egañ an imbi ikañgat zapat indamakuye ekñengapm kan ke mme danañ bewe ekñen yek benak ze nukñañ ke kan danañ ku tapme am sambe walapme delañ zenak.

²³ Âpme kan keyet an ñenañ pigok zewe, ‘Egit, kilais daen tazin,’ ma ‘Pi tazin,’ zeme nâmbep beme ku nâmkijpewep. ²⁴ Ma kilais dâsuki sambe ma golañ zenze an dâsuki sambe ekñañ sokbemti menok sepem igak igak ma mulup piseserñañmak mme amnañ ekti nâmkijpemti indamâbâgalen mbep. Sepem kekokak Kawawañañ am ikañgat zapat indamakuye ekñen keyet keñin myuñguindesâgât mbep. ²⁵ Nâip, neñ kwitnañ kwitnañ keyet tazemsalañ beyap ke sokbesâpm.

²⁶ Âpme amnañ pigok zewep, ‘Egit, kilais ek msat tuñgupman tazin.’ Zeme ke mebepiñ. Ma ñen pigok zewep, ‘Ek mka keñan tazin.’ Zeme nâmkijpepepiñ. ²⁷ Âpme neñ Angat Nemuñañ neñ ambeyak sakam kasup kwakwatnasetgatnañ tototnaset ilindiñ sakwep beyak mamnok neñ kekok kobap. Kegok kopma am sambeyañ ñep nikbep.

²⁸ Neñ kokotnañgalen kanen nâlen mañgeyañ ekme tep katnañ sañgamañ penañ elikme age sambeyañ maondagip. Sekam kekokak kwitnañ kwitnañ ke ilinmagen sokbeme ekti nâmkawañ bewep. ²⁹ Nukñañ sambe ke delañ peme keyegak,

* 24:20: Kawawañgalen zet itnañañ zii zelañ Zuda ekñengalen Sabat tagoñgo kangat kapigok zenzeñañ, ‘Amnañ set teepmañ ku mebegalen,’ zenzeñañ.

'kasup zikatnaŋ sopkusâpm ma eyonga busatnaŋ yek besâpm ma wenzimaŋ kululuŋen-gatnaŋ âtâtosâbip.' (Aizaya 13:10; 34:4)

Ma Kawawaŋaŋ kululuŋ buteme titok mme kululuŋengalen kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keyaŋ puluk pilik zem mekobep.

³⁰ In Angat Nemunaŋ neŋ nâlen kokotnnaŋgalen kanaŋ ma pilinaŋgat yaŋkwesiwien kelak dindosowap. Ma in Angat Nemunaŋ neŋ mgulumbuk palen kululuŋen tati winde-mak saŋga soŋga keŋan busatnaŋmak kopma niksâbip. Am maŋge msat sambeyelen ekŋenaŋ nikti susâbip. ³¹ Kan kobawen keyet lumun kwisak omba kume egaŋ enselġane zemindeme msat ganzenaŋ nembet ma nembet ma gwaen ma baen meti am iŋnaŋgat zapat makumindendeŋaŋ ekŋen msat kataŋgatnaŋ ondekindewep.

³² Âpme in balam balam tep ekŋengat otnâit. Kan tep balam balam katnaŋ yaŋbemi kwapme manzeip, 'O, ilak mtete yaŋbesâpm ma tep gwazege sinaŋaŋ taalaŋ sime' in manzeip, 'Tonne mtete tasâpm,' manan sinaŋ betnaŋaŋ epeemti sinaŋaŋ tapmme manzenup, 'Mawalam tasâpm.' ³³ Sakam kegogak in bangat nukŋaŋ sambe sokbeme ekti nâme kan ilak sokŋan bududuk bein keyepm in weyayaŋ mulup mtalit. ³⁴ Neŋ penaŋ sukwep diindowi, am alak talip kapi ilindiŋ ku gakimâpme kwileki sambe kapi sokbesâpm. ³⁵ Msat ma kululuŋ eget asekmalu delaŋ zesâpm yaŋgut nâlen zetnaŋ delaŋ zenzeŋepiŋ matapmambe.

Am ŋenaŋ Angat Nemunaŋ zukŋan kobe ke ku nâin
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-35)

³⁶ Am ŋenaŋ Angat Nemunaŋgalen kan kokogalen ke ku nâin. Ensel kululuŋengatnaŋ ekŋenaŋ ku nâip. Nemunaŋ neŋ kegogak ku nâyaŋ. Bipmnaŋ igak etaŋ kan ke nâin. ³⁷ Angat Nemunaŋ neŋ kokotnnaŋgalen ke itnaŋaŋ Noamagen sokbeye sepem kegok sokbewe. ³⁸ Tuŋgwam kosât mge kan keyet am ekŋenaŋ itnaŋaŋ mamimtemienok tu meu nimwiaŋbien ma an imbiyaŋ awembiŋ bemti msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋgat otnâmti Kawawaŋgat ku otnâwien. Sepem kegok tapmme Noayaŋ waŋgaŋaŋ teman keŋan mowege. ³⁹ Yaŋgut ekŋenaŋ zigok sokbesâpm ke nâme dâsuki beme tatnepeme tuŋgwageman ilindiŋ indaminziliye. Sepem kok penaŋ Angat Nemunaŋ neŋ kosowawen sokbesâpm. ⁴⁰ Kan keyet an zut muluwen mulup tapmambaluwaŋ kwep ŋen teti meti ŋen peme tabe. ⁴¹ Imbi zulaŋ saŋgo sâŋsâŋ tapmambaluwaŋ kwep ŋen teti meti ŋen peme tabe.

⁴² Amobotnaŋin kan zukŋan kobe ke in ku nâipgapmti kelem mti nâpeŋ nâpeŋ mambeb. ⁴³ In pigok nâit, mka toŋaŋaŋ kan kwilekiyet an kambu titiyaŋ kokogalen ke nânak beme egaŋ keik tati mkaŋaŋ damuŋ mme an kambu titiyaŋ mka ku asekti keŋan tiŋkwabiek. ⁴⁴ Sepem kegogak Angat Nemunaŋ neŋ in kan zukŋan sokbewap ke nânâpiŋ tapme kobapgapmti in weyaŋti nâpeŋ nâpeŋ mamambep.

Mulup an dolakŋaŋ ma mulup an bekaŋaŋ keyelen bemzenze zet
(Luk 12:41-48)

⁴⁵ Mulup nempa dolakŋaŋ nânâŋaŋmagaŋ mulup kapigok mbe. Amobotnaŋaŋaŋ pem ŋen mesât mti mulup nempa notnaŋ ekŋengat damuŋ peme egaŋ indikdamuŋ mti meu kananen teŋ maindain. ⁴⁶ Kegok tapmme bamgat amobotnaŋaŋ gilik zem kobeen ekme mulup nempa egaŋ zemâtâtpeyenok tapmme ekti nâme oloŋen bewe. ⁴⁷ Neŋ penaŋ sukwep diindowi, ek ke amobotnaŋaŋaŋ iŋnaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke egat betnan beme ekdamuŋ mbe. ⁴⁸ Âk egaŋ mulup nempa bekaŋaŋ penaŋ beme egaŋ keŋan pigok nâwe, 'Amobotnaŋ ek sakwep ku kobe.' ⁴⁹ Kegok nâmti egaŋ mulup nempa notnane indomti meu ma tu katikŋaŋ an tu katikŋaŋ nini ekŋenmak nimbe.

⁵⁰ Âpme mulup nempa egat amobotnaŋaŋ egalen kanaŋ kokogalen ku nâmâtâbe. ⁵¹ Mti amobotnaŋaŋaŋ dopman omba penaŋ mutumsamti putatime an nambalamin zut ekŋenmak mambe. Mamti sindemgat si zemsu zemsu mti zelin aŋgalikme mamambep.

25

Imbi namba 10 ekjengalen bemzenze zet

¹ Kan keyet Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke imbi nembip 10 ekjenan tañamin timti an ñenan imbi wawagalen kopme selen aiikgalen mebien ke sepem sokbewe. ² Ekjenmagengatnan imbi namba 5 ekjen nânâñinpiñ ma 5 ekjen nânâñinmak. ³ Nânâñinpiñ ekjenan tañamin mbienangut tuñan butnan ñamgat ku mbien. ⁴ Âpme nânâñinmak ekjenan sergewinan tañam tuñan kasime topme tañaminmak ilinsakwep mmebien. ⁵ An imbi wawagalen egañ sakwep ku kopme imbi nembip ekjenan damuñ tabienan melupgat sukñan bemti meluk wembien.

⁶ Tawene peme tambu sutnan teman kwizet pigok koge, 'An imbi wawagalen kozin! In wati toaigit!'

⁷ Kegok kume nâmti imbi nembip ekjenan ilindiñ wati tañamin weyanbien. ⁸ Kegok mti nânâñinpiñ ekjenan nânâñinmak ekjengat zewien, 'In nin tañam tuñan bugan kasim ndait. Ningalen tañamlak bep zein.'

⁹ Zeme nânâñinmak ekjenan gilik zemti zewien, 'Inmak ninmak nsakwep tuñan bugan kapiyan ñep ku bendesemgat in dalañ mkaen met ilinangat kwitim kolit.'

¹⁰ Kegok zemindeme imbi nembip nânâñinpiñ ekjenan tuñan kwitisât mebien. Ekjenan met mame mame an imbi wawagalenan patan peye. Âpme imbi nembip 5 damuñ tabien ekjenan ekmak awembiñ bembeyelen tu meuyet ondedak mkaen mowepme sekekek kege.

¹¹ Kegok sokbeme bamgat imbi nembip nânâñinpiñ ekjenan patan zemti zewien, 'Amobotnan, amobotnan, nâmdemane kwatne!'

¹² An imbi wawagalenan zeye, 'Neñ penan diindowi, neñ in kandat indeyap.'

¹³ Zisasiyan zet kegok zemdelan zemti kapigok zeye, in kan kwilekiyet ma bet kwilekiyet ma tambunan ma gasiyet kobe ke ku nâip keyepmti in kelem mbep.

Mulup namba mânep indandanangalen bemzenze zet

(Luk 19:11-27)

¹⁴ Maneti amobotnan ñenan msat pemñen mesât mti egañ mulup nembane kume kopme kwilekikiñan sambe belinan bemti ekdamuñ mimiyet zemindeye. ¹⁵ Egañ mulup namba kwep kwep ekjengat sepemin ma winderjin nâmti keyet katan mânep indaye. Kwep ñen 5000 kina saye. ñen 2000 kina saye. ñen 1000 kina saye. Kegok indamâti egañ msat sukwep mege. ¹⁶ Egañ mepme mepme mulup namba 5000 kina tiye egañ sakwep penan mânep keyan mulupman mmepme 5000 kina ñen ewe mânep tâgâñan aige. ¹⁷ Sepem kegogak mulup namba mânep 2000 kina tiye egañ mulupman mmepme 2000 kina ñen ewe mânep tâgâñan aige. ¹⁸ Âpme mulup namba mânep 1000 kina tiye egañ mobotnanangalen mânep ke msat walati keñan kwatampeye.

¹⁹ Kan teepman penan delan zeme bamgat mulup namba ekjengat amobotnaninan gilik zem koge. Koti mânep indaye keyelen yanñan nâsât ondek indeye. ²⁰ Mulup namba 5000 kina tiye egañ 5000 kina tâgâñan aikge ke mkoti zeye, 'Amobotnan ekbak, geñ 5000 kina nawananañ neñ mulupman sama 5000 kina tâgâñan aikban.'

²¹ Amobotnanan zeye, 'Geñ mulup namba pembenan penan. Geñ zetn gawepumti mulup pembenan penan mbanan. Geñ mânep isikñan ñep mandamuñ mnikgapmti neñ mânep temanggat damuñ mimiyelen gewap. Geñ neñmak kopmane oloñen mdi.'

²² Mulup namba 2000 kina tiye egañ kogak koti zeye, 'Amobotnan, geñ 2000 kina nawananañ. Ekbak, neñ mulupman sama 2000 kina tâgâñan aikban.'

²³ Amobotnanan pigok dunduye, 'Geñ mulup namba pembenan penan. Geñ zetn gawepumti mulup weyanñi mbanan. Geñ mânep isikñan ekdamuñ ñep mbanan keyepmti neñ mânep temanggat damuñ mimiyelen gewap. Keyet geñ neñmak kopmane oloñen mdi.'

²⁴ Âpme mulup namba 1000 kina tiye egañ koti zeye, 'Amobotnan, neñ nâyap ke geñ an katikñan. Geñ mânep tungupman nemandineyan monze onze mulup mti

onzenzerjanengatnaŋ timti tosayet bemane kopme matinik ma geŋ mânep setnaŋ mtitiyelen omba nâmtatnik. ²⁵ Kegok nâmti neŋ mânep tima mebegat kingati met 1000 kina ke msat keŋan atam pema matazin keyepmti ekbak, kapi gitanŋalen mânep iknaŋ ke gilik zem gayap.'

²⁶ Zeme amobotnaŋaŋ gilik zemti zeye, 'Geŋ mulup an bekaŋaŋ ma awisatoŋ! Geŋ nânak, neŋ mânep tuŋgupmaŋ nembannaŋaŋ monze onze mulup mti onzenzerjanengatnaŋ timti tosayet bema kopme matiap ma neŋ mânep setnaŋ mtitiyelen omba nâmtalap. ²⁷ Nâmane kekok beme geŋ nâlen mânepm mânep mkaŋan bewekwan ya neŋ gilik ze kobagen nenanŋalen mânep ilindiŋ timti tâgânaŋ notnaŋ tiwak.'

²⁸ Amobotnaŋ kekok zemti gilik zemti an mulup an ŋengat zeye, 'Mânep ke menzem mti an 10,000 kina tasain ke sait.' ²⁹ Amobotnaŋ keyaŋ tusumti zeye, 'An ŋenaŋ kwileki notnaŋ tasame keyet mulupmaŋ mam beme kwileki notnaŋ ewe tusumti same ekmagen polak polak wemsawe. Âk am ŋenaŋ kwileki ŋen isiknaŋ tasame mulupmaŋ ku mbe beme ewe kwileki isiknaŋ penaŋ bugan tasain ke kogogak menzempewep. ³⁰ Keyepmti mulup nempa bekaŋaŋ ke putatime zupman tambusosok keŋan ke mamti si zemsu zemsu mti zetnaŋ anŋalikti mamambe.'

Zisasiyaŋ koti am kalaŋsâpm

³¹ Maneti Angat Nemuŋaŋ neŋ winde temaŋmak enselne indatetimti kosowap. Koti damuŋ mulup mimiyele Amobotnaŋalen munduman totasowap. ³² Âpme am sambe msat ŋen msat ŋen keyet keŋangatnaŋ am ilindiŋ mamkandaŋnan ondek indesowap. Sekam sipsip damuŋaŋ sipsipmak meme makalaŋidein sepem kogak mbap. ³³ Mti neŋ am teŋ maip ekŋen betn penaset zemindema tabep naman am notnaŋ betn alomeset zemindema tabep.

³⁴ Maŋge bemindemti Amobotnaŋ neŋ am betn penaset pigok diindowap, 'In Bienmak tusum talip keyepm kolit. Kawawaŋalen zemâtâtâtgat katnanen mama keŋan mamayelen eweŋan msat sokbeme baenen ke weyaŋpepeŋaŋgat koti mama kanzizit tit. ³⁵ Ke pigogat neŋ meuyet mma in meu nambien. Neŋ tuyet tapmma in tu name nimban. Neŋ an mamanam kopma in notn mnemti mkaŋinan natetimobien. ³⁶ Neŋ melakandunduyet olapma in melakandu nawien. Neŋ zawat mma in nikdamuŋ mbien. Neŋ mka katikŋan tapma in met nikdamuŋ mti mukulem mnembien. Keyepmti in kolit.'

³⁷ Zema am teŋ bemberjaŋaŋ pigok gilik zesâbip, 'Amobotnaŋ, nin kan kwilekiyet geŋ gikmann meuyet tapmmame meu gawenn ma tuyet tapmmame tu gawenn? ³⁸ Ma geŋ denen an mamanamaŋ kopmane nin weyaŋgewenn ma melakandunduyet olapmane melakandu gawenn? ³⁹ Ma kan kwilekiyet zawalen ma mka katikŋan wemane nin mukulem mgewenn?'

⁴⁰ Âpme Amobotnaŋ neŋ zet dopmaŋ pigok gilik zewap, 'Neŋ penaŋ zema nâit, in kan ke ma keyet nâlen notn an tototnaŋ nâmkijpepemak mukulem mpewien in ke ek etaŋ ku mukulem mpewien. Ke neŋ mukulem mnewienok bein.'

⁴¹ Mti neŋ betn alomset tabep ekŋengat pigok zewap, 'In nenemti sebeit! In teziŋ ŋandayet zapat ombemindendeŋaŋ. Teziŋ taŋamaŋ delaŋ zenzerjepiŋ ke Sadaŋ ma enselŋane ekŋengat weyaŋpepeŋaŋ keyet keŋan towelip! ⁴² Ke pigogat neŋ meuyet mma in meu ku nawien. Neŋ tuyet mma in tu ku nawien. ⁴³ Neŋ an mamanam kopma in neŋ notn mnemti mkaen ku newien. Neŋ melakandunduyet olapma in neŋ melakandu ku nawien. Neŋ zawalen ma mka katikŋan tapma in ku namukulem mnewien.'

⁴⁴ Zema ekŋenaŋ pigok gilik zem zewep, 'Amobotnaŋ, nin denen gikmann meuyet mmane ma tuyet mmane ma an mamanam kopmane ma melakandunduyet olapmane ma zawalen wemane ma mka katikŋan tapmane nin ku mukulem mgewenn?'

⁴⁵ Âpme Amobotnaŋ neŋ dopmaŋ pigok gilik zem indawap. 'Neŋ penaŋ sukwep diindowi, in kan ke ma keyet nâlen notnne peweweŋaŋ ekŋenmagatnaŋ ŋen mukulem ku mpewien beme in neŋ ku mukulem mnewienok bein.'

⁴⁶ Kokgapmti zemindema ekñenañ yomgalen dopmañ gakiki delañ zenzepiñ keñanen towebep. Âpme am teñ Kawawañgat zet kandañan maiwañ mama kanzizit tiwep.”

26

Sâpe sâpe bumbu an ma an ñeñañ ekñenañ Zisas kume gakikiyelen zet zemtâwien
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Zân 11:45-53)

¹ Âpme Zisasiyañ zet sambe ke zemzikat indame delañ peme nembrañane ningat pigok dinndoye, ² “Bet mulup mimi zut delañ peme Anğalalañ Kendo bewe ke in ñep nâip. Kan keyet neñ kasanneyañ zemnomti Angat Nemuñañ amgat belinan neme tewen nowep.”

³ Kan keyegak sâpe sâpe bumbu an ñeñañ sambe ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñeñañin kwitnañ Kayapas egalen mka temanen ondekti ⁴ Zisas buzageset atamti kume gakikiyelen setnañgat zenâ zenâ mbien. ⁵ Yañgut ilinak pigok zewien, “Nin kendo keñan kapi ku msenup. Mnepemann am sambeyañ kasa kileñ mseipmagengat.”

Imbi ñenañ wet kelakñañ sesikñañ pembenañ penañ Zisasiyet ñokñañ mulapeye
(Mak 14:3-9; Zân 12:1-8)

⁶ Âpme Zisasiyañ Betani mkaen tage ke an ñen kwitnañ Saimon ek sekñañ lingit satnañmak itnañañ mamtan ya Zisasiyañ weyañpeye egalen mkaen tabien. ⁷ Ke motati meu tatnmann imbi ñenañ wet kelakñañ sesikñañ pembenañ penañ sengepmañmak tosañañ temañ ke mkoti Zisasiyet ñokñañ mulapeye.

⁸ Âpme imbiyañ kekok mme nembrañanyañ nin ekti ñenzinziñ mti yañkwesiwenn, “Kwilekiyepmti pi belak walezin? ⁹ Wet kelakñañ kapi tosayet beme mânep temañ ime kopme am bekopsat indandayelen.”

¹⁰ Zemann Zisasiyañ nin zigok zewenn ke nâmti, “In kwilekiyet mti imbi dundumti zekalumpeip? Egañ mnep ke pembenañ penañ. ¹¹ Am bekopsat ekñenañ inmak kwesiñ penañ mamambep âpme neñgut inmak kwesiñ kapi ku mamambap. ¹² Imbi egañ kwileki mip ke nâgât sekñ kapi weyañti kelakñañañ zulupeme sumen nambembeyelen mip. ¹³ Neñ penañ sukwep dindowi, msat katañ deset ma deset Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi mebennok imbi kapiyañ nâgât mnep kapi kogogak zenâ mti egat otñâwep.”

Zudasiyañ mânepgapm Zisas zemkuye
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Âpme nembrañane 12 ninmagengatnañ kwep ñen kwitnañ Zudas Iskaliotgatnañ egañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñenmagen meti ¹⁵ pigok indayañkwesiye, “Neñ Zisas in zikat indamti belinan bema in tosañañ kwileki naseip?” Yañkwesime ekñenañ mânep silwa kasetnañ 30 kekok makumti sawien. ¹⁶ Âpme Zudasiyañ kan keyet yañbemti, “Zigoseet mti Zisas zemkusap,” zemti setnañgat timage.

Zisas ma nembrañanyañ Anğalalañ Kendoyet meu nimbien
(Mak 14:12-26; Luk 22:7-23; Zân 13:21-30; 1 Kolin 11:23-25)

¹⁷ Âpme Nupmamañ Yispiñ Niniyelen Kendo keyet yañbembenañ nembrañane nin Zisasmagen koti yañkwesiwenn, “Geñ nin Anğalalañ Kendoyelen tu meu denen weyañ bembeyelen gambein?”

¹⁸ Yañkwesimann Zisasiyañ zeye, “In Zelusalem mka temañ keñan meti an ñen aikseip keyet pigok dunduseip, ‘Ningalen zikat ndandayañ zep, “Nâlen gakiki kan ilak dañgoin keyepm nembanemak nin Anğalalañ Kendoyet gâlen mkaen tasenup,” ‘kekok zeseip.’ ”

¹⁹ Nembrañane nin Zisasiyañ ikñañ zemâtâtndeye keyet katañ mâti Anğalalañ Kendoyet tu meu weyañ bewenn.

²⁰ Kegok mti mkokok kume Zisas ma nin 12 nsakwep tu meu niniyelen tomtabenn. ²¹ Ke tati tu meu nimambe Zisasiyañ dinndoye, “Neñ penañ diindowi inmagengatnañ ñenañ neñ zemnosem.”

²² Kegok zeme nembajane nin keñ sindem mti ikñanggat kwep kwep yañbemti yañkwesiwenn, “Amobotnañ, geñ nâgât tazenik, ma?”

²³ Kegok yañkwesimann delanjpeme Zisasiyañ dinndoye, “An ñenañ nupmamañ tu batien nsakwep pemalu towepme nselup an keyañ neñ zemnosem. ²⁴ Angat Nemuñañ neñ Kawawañgalen Zet Itnañañ zeinok gakiwap yañgut an ñenañ Angat Nemuñañ neñ kasayet belinan besâpm an ke wakae, sindem omba penañ tiwe. An ke mamañañ ku ambedak ze ñep bempenak.”

²⁵ Zudas an keyañ Zisas kasayet belinan beweyañ zeye, “Zikat indanda, geñ nâgât tazenik, ma?”

Zeme Zisasiyañ dunduye, “Geñ zenik kok kemak.”

²⁶ Zemti Zisasiyañ nupmamañ ñen mti Kawawañgat wisikñ zemutumti ndamti zeye, “In mti nit. Kapi nanañgat sek sesumbannok.”

²⁷ Nimann delañ zeme wain okop tageen ke mti Kawawañgat wisikñ zemti kegogak ndamti zeye, “In ilindiñ mti nit.” ²⁸ Ewe tatnimambe zeye, “Kapi nanañgat sipmnok. Kapi tâtâ alakñañ ammak Kawawañmak sipmnañ tâmindeyap. Âpme sipm tewen nome sipmnañ tobe ke am sambe ekñen yomengatnan indatim kwakwagat nâmti kegok mbap.”

²⁹ Kegok zemti zeye, “Neñ penañ sukwep zema nâit, neñ wain tu ke ninipiñ maneti bangat Biengalen zemâtâtât katnanen mama kululunjen gwaen tati wain alakñañ ke nsakwep nbanup.”

³⁰ Zeme delañ zeme keyegak tapeñ tati sesewat silik kumann delañ zeme mkaengatnan toti tambuyelak Olip Kalañan mowebenn.

Zisasiyañ Pitayañ yañpewe keyet zetnañ zeye

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Zân 13:36-38)

³¹ Motati Zisasiyañ nembajane nin pigok dinndoye, “In kasa kuku an ekñenañ kopme ekñengat kingati nemkunzuñ mekopme nenak etañ tasap. Kawawañgalen Zet Itnañanen ikñañ pigok zeye,

‘Neñ sipsip damuñ kuma gakime sipsip ekñenañ kileñ lala bubuk kunzuñ mekobep.’

(Zekaraia 13:7)

³² Yañgut bam Kawawañañ neñ mme gakikiengatnan gilik zem watingut Galili msalen mepma in bam napmâkobep.”

³³ Zeme Pitayañ zemkatik bemti pigok zeye, “Nemba notnañañ bankumgemeseip yañgut neñ ñep ku bankumgemesap!”

³⁴ Zeme Zisasiyañ dopmañ pigok gilik zem saye, “Alak tambumbu kapiyet sakokolok apmañ kwitnañ sakwep kumti sek zut ewe kukupiñ tapme geñ nâgât sek tuk yañnesenik.”

³⁵ Zeme Pitayañ zekañkañ mti zeye, “Neñ nome gakikiyelen msawañgut neñ geñ ku yañgesap penañ.” Zeme nemba notnañ sambe nin zet sepemañ kwep kegogak zemâbenn.

Zisasiyañ Gesemani muluwen dundundu mulup mge

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Zemti nsakwep olip muluwen msat kwitnañ Getsemani ke mebenn. Mepatañ zemti Zisasiyañ nembajane ningat zeye, “In kapi totapme neñ nenak daen metati dundumti kosap.” ³⁷ Zemti egañ Pita ma Zebediyet nemuñane zut idatetime mebien. Ke meti Zisasiyañ yañbemti kemberañ ma keñ sindem omba nâye. ³⁸ Nâmti nembajane tuk ekñengat zeye, “Neñ keññ sindem beme gakikiyelenok tapmiap keyepm in muluk wewepiñ. Neñmak keik tapmasenup.” ³⁹ Kegok zemti belaknik bugan met ñeñzimosefnaset msalen kutuwemti pigok dunduye, “Bien, geñ nâmane ñep mimiyelen beme sek sindemgalen nukñañ kapi mâtâtne! Keyañgut neñ nâyapnok yek. Giti nânik katañ sokbesem.”

⁴⁰ Kegok mti egañ gilik zem koti nembajane tuk indikme meluk taweme indabutemti Pitayet pigok dunduye, “In tuk kwilekiyepmti neñmak kan belaknik bugan pi keik tati otnânâ mulup bugan ku mbiék? ⁴¹ In keik tati dombemti dunduit mneti nukñanen toindosem. Keñinañ nâgât kemberañ nâyo yañgut sekñinañ nukñañ beme tawemo.”

⁴² Zisasiyañ sek ñen ewe meti dunduye, “Bien, sek sindemgalen nukñañ kapi ñep ku mâ tâpepeyelen beme ma neñ ke pupuyelen penañ bein beme geñ nânîknok neñ ñep pusap.”

⁴³ Egañ sek ñen ewe gilik zem koti nembrañane koindikme meluk tawemambien enenogat zikalinan nukñañ penañ beye. ⁴⁴ Zisasiyañ nembrañane katim indemti ewe gilik zem meti dundundu sek tuk mge. Ke zet eweñan dundumti zeye keyegak dunduye.

⁴⁵ Mti egañ nembrañanemagen gilik zemkoti zeye, “In ewe meluk wemwat wemwat ma kâtnâmtat kâtnâmtat tapmip? Egit! neñ Angat Nemuñañ kasannañ zemnomti am yomtoñ ekñengat belinan neneyelen kanlak bein. ⁴⁶ Wati, kopme metne! Egit, an ñen neñ zemnonoyelen ilak kolep!”

Kasa ekñañ Zisas atawien

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Zân 18:3-12)

⁴⁷ Zisasiyañ ewe nembrañane nin zet tadindome dindome Zudas nembrañane 12 ninmagengatnañ kwep egañ am mañge temañmak wanam ñilikñañ ma wenzom timti kobien. An ekñen ke sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñañ zemindeme kobien. ⁴⁸ Selen kopmambe Zudasियाñ pigok zemâtâtindaye, “Neñ meti an mukumpesap ke in ekti keyegagak ataseip.” ⁴⁹ Zeyenok Zudasियाñ Zisasmagen teñ mebedak zeye, “Tambuyet Amobotnañ!” Zemti nañguman nuknuk mpeye.

⁵⁰ Âpme Zisasiyañ pigok dunduye, “Kwilekiyet nâmkodak ze, sakwep mi!” Zeme ekñañ Zisasiyet betnañ kili kili atamti zampewien. ⁵¹ Atame an Zisasmak mamambien ekñenmagengatnañ ñeñañ wanamañ ñilikñañ mandam kwati sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñeñañgat mulup nembrañañ wakñañ nembet sâmpeye. ⁵² Mme Zisasiyañ egat pigok zeye, “Geñ wanamdi munduman gilik zem bepe. Zigogak an ñeñañ wanamañ kasa makuip ek an notnañañ wanamañ kegogak añme gakiwe. ⁵³ Âpme neñ Biengat mukulem mimiyet yañkwesima egañ alagalak kapiyet ensel sopmañ sambe penañ ku makukuyelen zemindeme kot napmukulem mbiek. Ke geñ ku nânîk? ⁵⁴ Kawawañgalen Zet Itnañanen kapiyok zenzeñañ neñ ñep sindem titiyelen keyepm Kawawañgat nemukulem mimiyelen zewak beme Kawawañgalen zet itnañañ keyañ penañmak ku benak.”

⁵⁵ Kan keyet Zisasiyañ an mañge temañ pigok diindoye, “In nâgât nâme an kambu tititoñ beme in wanam ñilikñañ ma wenzomak natatayelen kolo? Neñ kasup katañ Kawawañgalen sesewat mka temañ keñan tomtati manzikat indamtemanangut in ku natawien. ⁵⁶ Keyangut kwileki sambe sokbep ke nâgât Kawawañgalen Zet Itnañanen golañ zenze an zet meluwañ mge ke penañañ sokbemkawañ bembeyelen.” Kegok mme nembrañane nin ilindiñ katikpemti kunzuñ mebenn.

Zisas zelen pewien

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zân 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Âpme am Zisas atawien ekñañ mmeti Kayapas, sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengalen ñeñañin egat mkaen an zii zet zikat indanda ma sesewat mka temañgalen an damuñ sambeyañ ondektabiennen ke tetimebien. ⁵⁸ Mepme Pitayañ ewe sukwep tati indamâti Kayapasiyet mka kimbale mege. Meti kimbat keñan moti zigok sokbesem ke eegalen Zuda ekñengalen an kukñañbeñ kimbat damuñ ekñenmak tomtage.

⁵⁹ Âpme sâpe sâpe bumbu an ma Zuda am ekñengalen am ñeñañ bemberin sambeyañ Zisas zet zigoset ma kwilekiyet bemzemti gakikiyet zemdelañ zempepeyelen timabien. ⁶⁰ Am sambe penañañ ñeñañ kot sokbemti dâsuki bemzewienangut zet ñen ku aikbien.

Bam delañ zenzeñan an zulañ kot sokbemti ⁶¹ zewun, “An kapiyañ zeye, ‘Neñ ñep Kawawañgalen sesewat mka temañ kapi asekmatope delañ zeme nan bet mulup mimi tuk kapiyet keñan etañ ñep walabak.’”

⁶² Âpme sâpe sâpe bumbu an sambeyet ñeñañinan watati Zisasiyet pigok yañkwesiye, “An zut egelañ gâgât zet bemzelut kelak ñep nânîk? Keyet geñ dopmañ gilik zenzeyelen ñen mtadik?” ⁶³ Yañkwesime Zisasiyañ zet ñen ku zeye.

Ewe keyegak sâpe sâpe bumbu an sambeyet ñeñañinañ egat yañkwesiye, “Neñ Kawawañ mama toñañ egat kwitnanen bandim mti gayañkwesima geñ zemkatik bemti dino: Geñ Kilais Kawawañgat Nemunañ penañ?”

⁶⁴ Zeme Zisasiyañ gilik zemti dunduye, “Geñ zenik kok kemak. Keyangut neñ ilinsakwep diindowi: Kan belaknik penañ palañan in taekme Angat Nemunañ neñ Kawawañ winde toñañgat betnañ penaset Amobotnañ tati kululuñ mgulumbik palen kosowap!”

⁶⁵ Zeme sâpe sâpe bumbu an sambeyet ñeñañinañ zet ke nâmti ñeñañ zimeyepm kâlâpmañ mendeleti zeye, “Egañ Kawawañgat zet mobotnañ min. Nin egat zet ñen zemti zemkukuyelen ewe ku timabagalen! In alagalak kapi egalen kwelat zelak nâyo!”

⁶⁶ Keyepm in zigok nâip?”

Zeme ekñañan gilik zewien, “Ek yomañ zemsalañ begapm gakime delañ pesem.”

⁶⁷ Zemti ekñañan zimosetnan zawaga wasekpeñti bet mutumti kuwien ma notnañan bet palak palak neñguman taiwien. ⁶⁸ Mti zikatnañ kwaikpeñti zewien, “Geñ gitangat golañ zenze an manzenik. Ele, golañ zenze an mulup mi! Kilais, geñ kwiyañ goin? Ke zemane nâne.”

Pitayañ Zisas yañpeme sek tuk beye

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Zân 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Âpme Pitayañ mka kimbat keñañ kayakñañ totapme sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñeñañgalen mulup imbi ekñañmagengatnañ ñeñañ ekmagen koti zeye, “Geñ kogok Zisas Galiliyetnañmak mambanan.”

⁷⁰ Kegok dunduye yañgut egañ ekñañ sambeyet zikalinan yañti zeye, “Neñ geñ kwiyet tazenik ke ku nâypap.”

⁷¹ Zemti egañ kimbat sekekegen metopme mulup imbi ñeñañ ekti an ekñañ tabien keyet zeye, “Ek Zisas Nasaletgatnañmak mamtan.”

⁷² Pitayañ ewe kogak yañti gilik zeye, “Neñ penañ sukwep zemkatik bemti zeyap: Neñ an ke ku nâmpayap!”

⁷³ Kegok zeme belaknik bugan tati am dendañ tapmambien ekñañan Pitamagen koti zewien, “Penañ sukwep, geñ ekñañmagengatnañ ñen kwilekiyet zedi ñandañanañ zein geñ Galili msalengatnañ ekñañgat nolin!”

⁷⁴ Zeme Pitayañ zeye, “Neñ zemkatik bemti zeyap. Neñ penañ sukwep penañ zeyap! Neñ dâsuki zeyap beme Kawawañan dopmañ ñep mutumnasem. Neñ an ke ku nâmpayap penañ!” Zeme zeme keyegak sakokolok apmañan kwitnañ kuye. ⁷⁵ Kume Pitayañ eweñañ Zisasiyañ pigok dunduye ke otnânge, “Sakokolok apmañan kwitnañ sek tuk ewe kukupij tapme geñ nâgât ku nâmpayap zewanik.” Kegok mti keñañ teñ peme egañ zupman meti si omba penañ suye.

27

Zuda an ñeñañ ekñañan Zisas amobotnañ Pailletmagen teti mebien

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Zân 18:28-32)

¹ Âpme msat msame sâpe sâpe bumbu an ñeñañ sambe ma amgalen sesewat mka temañgalen an damuñ ekñañan Zisas gakikiyet zenâmti zemdelañ zempewien.

² Zemdelañ zemti betnañ zamti mtetim meti Loma gapmangalen amobotnañgat betnan bewien. An ke kwitnañ Paillet.

Zudasiyañ tapelen tage

³ Âpme Zudas an zemkuku egañ egeyañ Zisaslak gakikiyet zemdelañ zempepeñañ beme keñañ gilik zeme mânep kasetnañ 30 silwawan mti sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ gilik zem indamti ⁴ pigok zeye, “Neñ an teñ zemkuma gakikiyet zapat beme yom temañ tiap.”

Zeme ekñañan dunduwien, “Ke ningalen kwitnañ kwitnañ yek. Ke giti nâniknok msenik.”

⁵ Zeme Zudasianj mânep kasetnaj mkoti Kawawangalen sesewat mka temanj kejan peme topme katimindemti mege. Meti tapelen tage. ⁶ Kegok mme sâpe sâpe bumbu an njanj ekjenanj mânep ke makum timtati zewien, “Mânep kapi sipgalen tosa. Ke ningalen zii zelanj mânep kebonanj Kawawangalen sesewat mka temangalen tewalanj kejan ku bembeyelen zemkatikbemberanj.” ⁷ Keyepmti ekjenanj zenâmti zemtâmpemti mânep ke mtati an menzim weyeyanj egalen msat kwitiwien ke am Zuda manjeen ku sokbemberanj indabembeyelen sumin. ⁸ Kegok mti msat ke kwitnaj “Sip Msat” kuwienanj pigogat ewe makup. ⁹ Kegok mme golanj zenze an Zelemaiyanj pigok zeyenok penanj bein,

“Israël am ekjenanj mânep kasetnaj 30 silwa ke mti egat tosananj kwititiyelen zemtâmpewien. ¹⁰ Mti mânewan mtati an menzim weyeyangalen msat kwitiwien. Ke Amobotnananj nejj zemâtât nejjengnok.” *(Zelemaia 32:6-9; Zekaraia 11:12-13)*
Ke penanj sokbeye.

Pailelanj Zisas gakikiyet zemdelañ zempeye
(Mak 15:2-15; Luk 23:3-25; Zân 18:33-19:16)

¹¹ Âpme Zisasianj Loma gapmangalen amobotnangjat zimosetnaj tapme eganj yanjkwesiye, “Gejj Zuda am ekjenangalen amobotnaj, ma?”

Zeme Zisasianj zeye, “Gejj zenik kok kemak.”

¹² Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an njanj ma sesewat mka temangalen an damuj ekjenanj Zisasiyet yom ombem zewienangjut Zisas ek yomepij keyepm ekjenangalen zeombem zenzenangjat dopmanj nen ku diindoye. ¹³ Kegok mme Pailelanj egat pigok zeye, “Gejj ekjenanj zet sambe gâgât tabemzeip ke tatnânik ma yek?” ¹⁴ Yanjkwesiye yangjut Zisasianj dopmanj zet kwep bugan gilik zenzepij mge. Kok keyepmti Loma gapmangalen amobotnananj nâmtemtem omba penanj mge.

¹⁵ Âpme nup kan kwep kwegat Angalalanj Kendoyet Loma gapmangalen amobotnananj an mka katiknan nup kan kwegat an kwep ma nup kan njengat sepem kegogak maindemekwawetemien. Am ekjenanj an kwiyet kwitnaj makumtemienien ke matasim indam kwatan. ¹⁶ Kan keyet an bekananj kwizetpatnajmak nen mka katiknan matatan kwitnaj Zisas Balabas. ¹⁷ Keyepmti amnanj ondekme delanj peme Pailelanj pigok indayanjkwesiye, “An kwi in nejj belak lala kwalepema kokogalen nâip: Balabas ma Zisas am notnananj Kilais manzeip keyet nâip?” ¹⁸ Pailelanj Zuda am ekjenangalen am njanj bemberjin ekjenanj Zisasiyet mulupmangalen ma windejanngalen kejj kuku mti ekmagen wakobien keyet eganj nejj penanj nânge. ¹⁹ Kegok zeme Pailelanj zemdelañ zenze munduman mka kejan totapme imbinanj mulup ananj zempeme egat zet zapat pigok kot zeye, “Gejj an yomepij ke kwileki nen msasapij. Nejj an keyet paleset ki bekan bekan alak tambuyet takimbemayet.”

²⁰ Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an njanj ma sesewat mka temangalen an damuj ekjenanj an imbi sambeyet kejjin walati Pailletgat yanjkwesime Balabas kwaletindamti Zisas gakikien pepeyelen am kejjin walabien.

²¹ Kegok mbienangjut Pailelanj ewe am sambe pigok indayanjkwesiye, “Eget zut kapimagengatnaj kwi in nejj belak kwaletpepeyelen nâip?”

Zeme ekjenanj zewien, “Balabas!”

²² Zeme Pailelanj yanjkwesiye, “Nejj Zisas am notnananj Kilais manzeip ke zigok penanj msap?”

Ke zeme ekjenanj ilindiñ yanjbemti kwizet kuwien, “Tewen kume gakik!”

²³ Kegok zeme Pailelanj ewe indayanjkwesiye, “Ek yom kwitnaj kwileki mgeyepm?”

Zeme ekjenanj ilindiñ kwizet kwakwak omba penanj mti zewien, “Tewen kume gakik!”

²⁴ Âpme Pailelaŋ egeyaŋ tapmnepe kasa ŋenzinziŋ sokbembeyelenok kok beme egaŋ ewe ŋep ku zenzeyelen. Keyepmti tu mti betnaŋ am sambeyet zikalinan zuluti zeye, “An kapiyelen gakiki ke neŋ toŋaŋ ku beyap. Ke ilinaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋ!”*

²⁵ Kegok zeme am sambe ilindiŋ zewien, “Pemane egalen gakikiŋaŋgalen dopmaŋ ke nin ma nemunambanne ningat palen wembe!”

²⁶ Kegok zeme Pailelaŋ Balabas kwaletindaye. Âpme Zisas peme witikti piliŋ tewen kukuyelen an kukŋaŋbeŋgat belinan beye.

*Loma kasa kuku ekŋenaŋ Zisas mobotnaŋ yaŋaŋ yaŋaŋ msawien
(Mak 15:16-20; Zân 19:2-3)*

²⁷ Âpme Loma ekŋengalen kasa kuku an ekŋenaŋ Zisas aikti Pailetgalen mka temanen mmeti kasa kuku sambe ilindiŋ bembuluŋti tabien. ²⁸ Mti ekŋenaŋ Zisas iŋaŋgalen sâkŋaŋ gulumpemti melakandu ŋamaŋ teepmaŋ ŋenaŋ miakpemti ²⁹ naman sepmeŋaŋ amobotnaŋgalen elimiaknok muŋgumti ŋokŋaŋ peme toge. Mti takanzi ŋen betnaŋ penanen sawien. Ekŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mbienen ke amobotnaŋgalen kataŋ miakpewien. Kegok miakpemti mamkandaŋan pedondom samti mobotnaŋ ma pep msamti zewien, “Zuda am ekŋengalen amobotnaŋ kwesiŋ mamanigaŋ mamambanik!” ³⁰ Kegok mti zawak wasekpemti takanzi mtati ŋokŋaŋ kwep kwep meti witikbien. ³¹ Âpme ekŋenaŋ mobotnaŋ ma pep msame delaŋpeme melakandu ŋamaŋ teepmaŋ gulumpemti iŋaŋgalen sâkŋaŋ miakpewien. Mti aikti kukuyelen wapmebien.

*Zisas tewen kuwien
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Zân 19:17-27)*

³² Ekŋenaŋ Zelusalem mkayelen kimbalen toti mesât meti an ŋen Sailini msalengatnaŋ kwitnaŋ Saimon aikti kasa kuku ekŋenaŋ Zisasiyelen tep pupuyelen apitilimpeme puye. ³³ Kegok mme moti msat ŋen Ibulu ekŋengalen zeleset kwitnaŋ Golgata ke patan pewien. Golgata ke nanaŋ sakamaŋ am gakikiŋaŋgalen ŋokaset nemboŋ keyepm kwit ke “ŋokasetgalen msat” makumtemien. ³⁴ Patan pemti ekŋenaŋ Zisas wain tu sakokolokgalen munziŋ kaŋkaŋaŋmak lelimti sawienaŋ nime ŋep kumbeme wisat mge. ³⁵ Kegok mme tewen masasokpemti gwilimaŋ kuwien. Iŋaŋ kumti sâkŋaŋ maŋge kwep bemti nanaŋ guluk gilik mti an ŋenaŋ nanaŋ omba kumtiwien kataŋ saŋgum melakanduŋaŋ kwep kwep kalaŋ tiwien. ³⁶ Mme delaŋ zeme ke totati Zisasiyet damuŋ mbien. ³⁷ Âpme ŋokŋaŋgat palaŋaŋ zet muluwaŋ zet ombemzemti tep palen kuwien. Ke kapigok kumpewien,

“KAPI ZISAS ZUDA AM EKŊENGALEN AMOBOTNAŋ.”

³⁸ Mti ekŋenaŋ an kambu titi zut Zisasmak ŋen betnaŋ penaset ma ŋen betnaŋ alomeset tewen gwilimaŋ idowien. ³⁹ Âpme am keeset mebe kokot mbien ekŋenaŋ ŋok kilin kilin mti Zisas tipkwasisi zet pigok dunduwien, ⁴⁰ “Geŋ an kapiyaŋ Kawawaŋgalen sesewat mka temaŋ asekatopme neman ewe bepmulup mimi tugat keŋan etaŋ walalagalen zewanen! Geŋ penaŋ Kawawaŋgat Nemunaŋ beme gitanaŋ sekdi aŋgalaŋti tewengatnaŋ kwatot!”

⁴¹ Sepem kegotak sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋ ekŋenaŋ pep msamti pep palen pigok dunduwien, ⁴² “Egaŋ am notnaŋ mukulem mamiindenanaŋ iŋaŋgat sekŋaŋ ŋep ku mukulem mpein! Ek Islael ekŋengalen Amobotnaŋ bein bemelak tewengatnaŋ kwatopme nin ekti penaŋ nâmk-iŋpesenup! ⁴³ Egaŋ Kawawaŋ nâmk-iŋpemti manzein, ‘Neŋ Kawawaŋgat Nemunaŋ.’ ŋep, kegotak kame taekmann Kawawaŋaŋ alak aŋgalaŋpesâpm manzemti ekne!” ⁴⁴ Sepem kegotak an kambu titi zut ekmak tewen idowienaŋ tipkwasisi zet dunduwun.

*Zisas gakiye
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Zân 19:28-30)*

* 27:24: Betnaŋ zuluge keyet yaŋaŋ kapigok: egaŋ nânâŋaŋaŋ otnâyeen egaŋ yom keyet toŋaŋ ku bein amnaŋ nânâyelen ke mge.

⁴⁵ Tewen kuwienen ke tatnepeme tinsutnan beme msat ilindiḡ sopsop kume tambumbuyan sumuḡ tatnepeme 3 kilok mee kekok beye. ⁴⁶ Tambum tatnepe 3 kilok mee kekok beme Zisasiyan kwizet Ibulu zeleset omba pigok kuye, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” (Sam 22:1)

Zet ke yanḡ pigok, “Kawawaḡḡ, Kawawaḡḡ, geḡ kwilekiyet katiknenak?”

⁴⁷ Kekok kume am notnaḡ sokḡan ke tabien ekḡenaḡ nâmti pigok zewien, “An piwan Ilaiza golaḡ zenze an itnaḡḡ egaḡ mukulem mpepeyelen takun.”

⁴⁸ Âpme ekḡenmagengatnaḡ ḡenaḡ sakwep winde bem meti kwilekiḡen yembem nembon ke mti wain tu akḡaḡ keyet keḡan pemetopme mwati pum kasetnaḡ dukḡan bem zampemti Zisas same niniyelen mge. ⁴⁹ Kekok msât mgeyaḡgut am notnaḡ ekḡenaḡ zewien, “Petalak, kame tati ekmann Ilaizayaḡ koti mukulem mti mââtâpesâpm manze ekne!”

⁵⁰ Kekok tazeme Zisasiyan kwizet omba ewe kumti yek beye.

⁵¹ Kekok mti gakime Kawawaḡḡalen sesewat mka temanen utu kekek saḡgum teepmaḡ mapeme totatan ke sutnan temaḡ kauyetnan eselepeme mane mane kaim delaḡ zeye.† Mti mâkinaḡ mme msat titok mme nanaḡ sambe epeewien ⁵² ma am sum sambe kekok andeye. Âpme Kawawaḡḡalen an imbi sambe nâmkḡḡepemak gakiwien ekḡen mbelak zemindeme mamaen wabien. ⁵³ Wati ekḡenaḡ sumin katipewien. Âpme Zisasiyan gakikiengatnaḡ wage keyet palaḡaḡ Zelusalem mka teman mepme am sambeyaḡ indikbien.

⁵⁴ Kekok sokbeme kasa kuku ḡenaḡ ma kasa kuku an Zisasiyet damuḡ tabien ekḡenaḡ mâkinaḡ mge ma kwilekiki notnaḡ sambe ke sokbemmege ke ekti igagen penaḡ kiḡḡati pigok zewien, “Penaḡ sukwep, an kapilak Kawawaḡḡat Nemuḡaḡ penaḡ!”

⁵⁵ Imbi notnaḡ ekḡenaḡ kekok sokḡanik tati Zisas ektitimti tapmambien. Imbi ekḡen ke eweḡan Galili msalen gwaenen mâpmamti mukulem mampemtemien. ⁵⁶ Ekḡen kemagengatnaḡ kwilin Malia Makdala mkaengatnaḡ ma Malia Zemsmak Zosep egegat mamit ma imbi ḡen Zebediyet imbiḡaḡ.

Zisas sekḡaḡ nanaḡ enzuḡaḡ bempewien

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Zân 19:38-42)

⁵⁷ Âpme gasim beme an mânep milawatnaḡ temaḡ ḡen kwitnaḡ Zosep mkaḡaḡ kwitnaḡ Alimatia ek kekok Zisasiyet nemuḡaḡ mamtan egaḡ koti ⁵⁸ Pailletmagen meti Zisas sekḡaḡ mmet bembeyet yaḡkwesime Pailelaḡ kasa kuku anene ekḡenaḡ Zisasiyet sekḡaḡ ke Zosep sasayelen diindoye. ⁵⁹ Kekok mme Zosewaḡ mtoti saḡgum alakḡaḡaḡ sumuḡpeye. ⁶⁰ Kekok mpemti ikḡaḡḡalen sum alakḡaḡaḡ penaḡ nanaḡ palakḡaḡaḡ keḡan kakalimpeyeen keyet keḡan Zisasiyet sekḡaḡ bempemti nanaḡ temaḡ ḡen wililime meti sum zetnaḡ bekek tapme mege. ⁶¹ Âpme Malia Makdala mkaengatnaḡ ma Malia ḡen egelaḡ zimoseleit sumeset ektapmambun.

Kasa kuku an ekḡenaḡ sum damuḡ tabien

⁶² Âpme mseḡan Sabat tagoḡḡo kan beye keyet sâpe sâpe bumbu an ḡenaḡ ma Palisi ekḡenaḡ Pailletmagen meti ondekti ⁶³ ekḡenaḡ pigok zewien, “Amobotnaḡ, an dâsukitoḡ egaḡ alik mamtanen zet kapigok zeye, ‘Bet mulup mimi tuk delaḡ zeme neḡ ewe belak zem wabap.’ Kekok zeye ke nin nânup. ⁶⁴ Keyepmti mulup zet indamane sum ekdamuḡ mtapme bet mulup mimi tuk bewe. Mneti nembraḡane ekḡenaḡ meti sekḡaḡ kambu mkwawebepgat ma am ekḡenaḡ gakikiengatnaḡ belak zem walep koke zewepmagengat ke damuḡ mbanup. Zet alik mamti zeye keyaḡ dâsuki penaḡ bein keyaḡgulak zet dâsuki temaḡ penaḡ bam sokbesâpm keyaḡ dâsuki kukḡaḡḡat ke sebempesâpm.” ⁶⁵ Zet ke kasa kuku ekḡenaḡ zeme Pailelaḡ ekḡengat kapigok zeye, “In kasa kuku an notnaḡ indatetimti sum weyaḡti penaḡ damuḡ mseip.” ⁶⁶ Kekok zeme ekḡenaḡ met sum weyaḡti damuḡ mimiyelen kasa kuku an indemti nanaḡ sekekek ke welime mekindiḡ zeme tegaḡ

† 27:51: Keyet yanḡ amnaḡ nin ilak Kawawaḡḡaḡmagen ḡep mebegalen pilij sokbeye.

melim kwalim mbien mneti amnañ tek ke mpemti kambu mmeseipmagen nâmti piliñ zampewien.

28

Zisasiyañ gakikiengatnañ wage

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Zân 20:1-10)

¹ Âpme Sabat tagonggo kan delañ zeme mserjan Sonda tambuñan msat tapmsame msame Malia Makdala mkaengatnañmak Malia ñen kemak Zisasiyelen sum eksât mebun.

² Âpme Amobotnañgalen ensel ñenañ kululuñengatnañ kwatoge keyepm mâkinañ temañ memendepmak mge. Ensel keyañ kwatoti sumen ke meti nanzañ sekekek mâtâpemti keyet dukñañ totapmañge. ³ Ensel ek sepemañ ambeyak nembon ma sâk miayakñañ satnañ leñganañ penañ. ⁴ Âpme kasa kuku damuñ tabien ekñañ egat kingagat omba mti selin belin omba wendime katik katik sim gakikiñañnok msalen tokutumti wembien.

⁵ Kegok mme enselañ imbi egegat pigok zeye, “It kingagapiñ. Ke neñ nâyap, it Zisas tewen kukuñañ egat tatimalup. ⁶ Ek kapi ku tazin. Ek itnañañ zeyenok belakzem walep. Pien koti mundumañ bewienen egit. ⁷ It sakwep kapiyak meti nemuñane pigok diindoseip, ‘Eklak gakikiengatnañ walep. Mti egañ ñenañ bemindemti Galili msalen alak mezin in ke meti ekseip!’ In neñ zet diindowan ke nâit!”

⁸ Kegok mti egelañ kingagat ma oloñen temakwep nâmti sum sakwep katikpemti nembane ningat zapat dinndosât winde bembek mebun. ⁹ Âpme Zisasiyañ eget memendepmak idaikti diidoeye, “Tambuñan penañ, keñ sewakñañ itmak tasem.” Zeme egelañ ekmagen koti setnañ ambepumti sesewatsawun. ¹⁰ Kegok mmalut Zisasiyañ egegat diidoeye, “It ku kingalit. It meti nembanne ekñengat zemalut ekñañ Galili daen meti ke menaikbep.”

Kasa kuku ekñañ damuñ tabien keyet zapat mbien

¹¹ Âpme imbi egelañ selen tapmepmalu an kasa kuku sum damuñ tabien ekñañmangatnañ notnañañ gilik zemti Zelusalem mka teman meti sâpe sâpe bumbu an ñenañ ekñañ kwitnañ kwitnañ sambe sokbeye keyet zapatnañ mbien. ¹² Zapat ke mme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ekñañ nâmti sesewat mka temañgalen an damuñ ekñañmak ondekti zet zemtâmpewien. Kegok mti kasa kuku ekñañ mânep makukuñañ temañ penañ indamti ¹³ pigok zewien, “In am pigok diindoseip, ‘Nin meluk tawemann nembaneñañ tambuyet koti Zisasiyet sekñañ kambu mmelo.’ ¹⁴ Âk Loma ekñañgalen amobotnañ zapat kapi nâsem beme nin ñep zemann nâsem. Âpme in keyet yayañ ku mseip.” ¹⁵ Kegok zeme kasa kuku ekñañ nâme ñep beme mânewin timti zemâtâtindawienok zembien. Kok keyepmti zapat kapiyañ Zuda am ekñañmagen palakñañ beyeyañ pigogat ewe tazin.

Zisasiyañ nemuñanemagen sokbemindaye

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:8)

¹⁶ Âpme nembane 11 nin Galili msalen meti kalañ ñen Zisasiyañ ikñañ zemâtâtndaye ke mebenn. ¹⁷ Meti ikñañ aikbenn ya nembaneñañ nin dundum sawennañgut notnañañ egañ gakikiengatnañ wage keyet keñ zut mbien. ¹⁸ Mme Zisasiyañ sokñañ koti zeye, “Winde sambe kululuñ keñan ma msat palen Kawawañañ neñ name delañ zenzerañ. ¹⁹ Keyepmti in msat katañ meti am sambe Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zikat indame nâgât nâmkînpeme Kawawañ Bipm ma nâgât kwitnnan ma Emetak Teñ ningat kwitnnan tu zulutindewep. ²⁰ Mti neñ kwitnañ kwitnañ sambe zemâtâtindawan ke gawepupuyelen kegok zikat indawep. Âpme neñ zema nâit, neñ kan katañ inmak kwesiñ kwesiñ mamti tapmanepema kan delañ zenzerañ bewe.”

Mak Magañ Zisasiyet yañañ meluwañ kapi mge

Mak ek Zisasiyet nembrañane ekñengalen mañeengatnañ yek. Ek Pâlyet notnañgat donañ. Egat kwitnañ ñen Zân Mak makuip. Ek Zelusalem mkaen sokbeye kogogapmti Zisasiyañ zigok mamkwakwatnañ e nâmâtâtîm tati keyet ketañ kuye. Ma Zisasiyet nembrañane ekñenmagengatnañ zet notnañ nânge kemak temakwep timtusum kuye. Makgat donañgat kwitnañ Banabas (Kolosi 4:10) kegogapmti egañ Pâlmak donañ idamâti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ kapi kumbeme am Zuda mañgeen ku sokbembrañmagen mege (Nembayelen Muluwin 15:38-40).

Kan egañ buñam zapat kapi kuyeen am Loma msalengatnañ amobotnañañ egat kenderañ mambien ekñañ an winde toñ ekñengat nâme mobotnañ mambemtan-gapmti Zisasiyet yañañ an winde toñ Kawawañmagengatnañ koge kegok kuye. Magañ Zisasiyañ mulupmañ Bipmañ Kawawañañ zempeme kogeen yañbemti mgeen sakwep sakwep mimiñañnok kogok kuye. Egañ meluwañ mgeen zet kabonj sambe aikbek: “Mim-ijak”, “Mmambeyegak”, “Patañ zemti keyegak”. Zet notnañ zet timtâmti zenzeñañnok kumâge. Zisasiyañ msalen koti mañgeyelen ma gakikiñañ ma gakikiyengatnañ wage keyelen zet zapatnañ omba mge.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Makgalen buñam zapat keñan talip:

1:1-8 Zân an tu zulutindenderañ mulupmañ yañbeberañ

1:9-11 Zisas Zânañ tu zulutpeye

1:12-13 Zisasiyañ Sadangañ tetimaemaen moti ku sukñañ beye

1:14-6:29 Zisasiyañ Galili msalen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ beye

6:30-9:32 Zisasiyañ Galili msalen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ mulup mde-lañpepeyelen bududuk beye

10 Zisasiyañ Zudia msalen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ beye

11-15 Zisasiyañ sindem timti gakikiñañgalen zet zapat

16 Zisas wawatnañgalen zet zapat

Zân tu zululut anañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ beye

(Matiyu 3:1-12; Luk 3:1-18; Zân 1:19-28)

¹ Zânañ Kawawañgat Nemunañ Zisas Kilaisiyelen Zet Zapatnañ Dolakñañ kapi yañbemti ku zemsokbeye. ² Kwitnañ kwitnañ kapuk sokbembeyet Kawawañgalen golañ zenze an Aizayañ eweñañ baen meluwañ pigok mge:

“ ‘Nânik!’ Kawawañañ zet pigok zeye, ‘Neñ buñam zapat zenzenn an ñen zempema egañ koti ñeñañ bemindamti selin weyañindewe.’ *(Malakai 3:1)*”

³ An ñeñañ msat tungupman kwizet kapigok takuin, ‘Amobotnañgat setnañ weyañme doñañ bak.’” *(Aizaya 40:3)*

⁴ Zet keyet katañ Zân tu zululut anañ msat tungupman sokbemkawañ beme am sambeyañ ekmagen meti yomengatnan keñin gilik zemti tu zulupme Kawawañañ yomin zemzulutindendeyet mandiindomtan. ⁵ Âpme Zudia msalen ma Zelusalem mka teman am mambien ekñen sambeyañ ekmagen âlâk zem meti mama mimiñin bekanañ ke zemsokbeme Zânañ Zodan tuyen tu zulutindeye.

⁶ Âpme Zânañ ikñañ melakanduñañ teepmañ kamel keyet zupmañañ weyañañ ke peme topme bitimañ songom sekñañañ weyañañ pemanen zamamtan. Âpme meuñañ gwidek ma bizik tuñañ mee ke timti manimamtan. ⁷ Egañ Zet Zapat Dolakñañ kapigok am zemkawañ bemindaye, “An bamnanen takozin, ek winderajañber penañ, ek bekebonj neñ bukabonañ eleñañ timpema ñep ku bewe. ⁸ Neñ belak in tu etañ manzulutindeyap. Yañ egañ ikñañ kobeen Kawawañgalen Emetak Teñ ke indame tiwep.”

Zânaŋ Zisas tu zulupeme Sadaŋaŋ tetipeye
(Matiyu 3:13-14; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Kan keyet Zisasiyaŋ Nasalet mkaengatan Galili msalen kopataŋ zemti Zânmaŋen mepme Zânaŋ Zisas Zodaŋ tuyen tu zulutpeye. ¹⁰ Zulutpeme Zisasiyaŋ tuyengatanan kwapme kwapme keyegak kululuŋ ŋandem tapme Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ sasakandenombe keboŋ bemti ekmaŋen toge. ¹¹ Topme kululuŋengatanŋ zet ŋen kapigok toge, “Geŋ nâgât Nemun dolakŋaŋ penaŋ. Neŋ gâgât gogot penaŋ mamiap. Geŋ nâgât keŋ mamim oloŋen bemnenik.”

¹² Zemdelanŋ zeme keyegak Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ Zisas peŋpeme msat tuŋgupan igak mege. ¹³ Meti ke kasup 40 kekok soŋgom kukŋaŋbeŋ didikŋaŋatanŋ ekŋengat tuŋguwinan meti mame Sadaŋgalen tetimaemae sambe sokbemsaye yaŋgut egaŋ katikŋaŋ bemti tage. Kegok mme Kawawaŋgalen ensel kululuŋengatanŋ ekŋenaŋ kot mukulem mpewien.

Zisasiyaŋ nembajane yaŋbemti zulak zulak indatiye
(Matiyu 4:12-22; Luk 4:14-15, 31-37; 5:1-11)

¹⁴ Âpme amobotnaŋ Elolaŋ Zân mka katikŋan peme tage. Kan keyet Zisas ek Galili msalen meti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ am sambe ¹⁵ pigok manzemzikat indametan, “Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama kan bududuk bein. Keyet yomengatanŋ keŋin gilik zemti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ nâmti nâmkŋipeit.” Kegok mandiindometan.

¹⁶ Yaŋ miserjen Zisasiyaŋ Galili tundua ganzenaset wapme wapme metneti Saimonmak datnaŋ Endulu egeŋaŋ tunduanaŋ angalayet eleŋgolamidan angala tatimalut idige. An zut ke muluwit ŋotekŋaŋ angala titi mulup ke mamtemun. ¹⁷ Yaŋ Zisasiyaŋ metneti idikti pigok diidoŋe, “An zut, it neŋmak kopmalu meti neŋ angala matilup kekok am timti neŋmaŋen tusum indendeyelen mulup ke zikat idawap.” ¹⁸ Zeme egeŋaŋ nânâŋak eleŋgolamit mee pi timalu temepme keyegak wati Zisas mâpmebun.

¹⁹ Belaknik bugan dati meti naman Zebediyet nemulatnenet Zemsmak Zân idaige. Egeŋaŋ kekok waŋŋaŋidan tati eleŋgolamit taomkekmalu ²⁰ idikti keyegak kwizet idakumtetime nâmti biwit Zebedi ma mulup an notnaŋ waŋgaen tabien ekŋen katim indemti kot Zisas mâti mebun.

²¹ Meti ekŋenaŋ Sabat tagoŋgo kanen kan keyet Zisasiyaŋ nembajane ekŋen ke indatime Kapaneam mkaen moti Zuda ilinaŋgalen sesewat mkaen moweti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ am zemzikat indammege. ²² Âpme amnaŋ zetnaŋ ke nâmti zet zenzenaŋgat nâmtemtem omba penaŋ mbien. Zisasiyaŋ naman zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ zet manzemtemienen e silim indemti windenaŋbeŋ zemzikat indammege.

²³ Âpme an ŋen we bekaŋaŋmagaŋ totapmaŋgeyaŋ wat kaŋkaŋ temaŋ kumti zeye, ²⁴ “Zisas Nasalet mkaengatanŋ, geŋ eneyet kot omenaŋ ndamti ndawalesâgât tapmnik? Geŋ Kawawaŋmagenganŋ An Teŋ penaŋ ke nâmtâtageyap.”

²⁵ Zeme Zisasiyaŋ we bekaŋaŋ an keŋan tage keyet zemkulumpemti zeye, “Geŋ zet sambe mimipiŋ buzak angat keŋanganŋan kwati belakŋan met!”

²⁶ Zeme we bekaŋaŋaŋ an bekaŋ piwan sekŋaŋ windenaŋbeŋ mbutemti kaŋkaŋ temaŋ penaŋ kumti an keŋanganŋan kwati mege. ²⁷ Âpme am tabien ekŋenaŋ nâmtemtem penaŋ mti ilinak met zenâ zenâ mti zewien, “An kapi kwilekiyet set alakŋaŋ penaŋ zikat ndame eknuwa? An kapi we bekaŋaŋ ekŋen zemindeme mebegalen keyet windenaŋ tasingapmti zetnaŋ zeme gawepumti mezin.”

²⁸ Âpme keyet zapatnaŋaŋ sakwep penaŋ Galili msalen ilindiŋ palakŋaŋ bemekopme am sambeyaŋ nâme delaŋ zeye.

Zisasiyaŋ am zawatmak sambe weyaŋindeye
(Matiyu 8:14-17; Luk 4:38-44)

²⁹ Zemsmak Zânaŋ Zismak ilinsakwep Zuda ilinaŋgalen sesewat mkaengatanŋ toti Saimonmak Endulu egegalen mkaen mowebien. ³⁰ Âpme Saimongat tatnaŋ imbi zawat

sek kikip teman tapmme keyet zapatnaŋ Zisasiyet ³¹ dundume nâmti egaŋ mka keŋaŋ tawemaŋgaen ke meti betnanen atamti mwapme keyegak zawat sek kikip bepiwan katikpeme wati timumuluŋ indaye.

³² Mti tatnepeme msat tambusât tapmme am notnaŋ ekŋenaŋ noline zawatmak ma we bekaŋaŋinmak indatimti Ziasmagen kopmâbien. ³³ Kogogak mka keyetnaŋ am mee piyaŋ ilinsakwep mka dembusegeset pi met gak zemti tabien. ³⁴ Âpme egaŋ an zawalin sepem igak igak ma we bekaŋaŋinmak mâtindeme we bekaŋaŋ ekŋenaŋ Zisasiyet yaŋaŋ nâmâtâpewiengapmti egat yaŋaŋ ku zemsokbembeyet zemkulumindeye.

³⁵ Mulup ke tapmnetneti weŋge yaŋ tambuŋan penaŋ ewe msasapiŋ tapme Zisasiyaŋ wati mkaengatnan toti msat kwisak piŋan penaŋ igak metati dundundu mulup tapmi-maŋge. ³⁶ Âpme Saimonmak am notnaŋ tabienyaŋ Zisas mâti mebien. ³⁷ Meaikti zewien, “Zisas! Am sambe ekŋenaŋ gâgât tatimalip.”

³⁸ Zeme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Neŋ Kapaneam mka ke wa belak ku pemkola, ke nin mka sokŋanik notnaŋ tapmezinen ke meti Zet Zapat Dolakŋaŋ eyo diindondoyet nâmti kola.”

³⁹ Âpme Galili msalen mka kataŋ tokwati Zuda ilinaŋgalen sesewat mkaen meti Zet Zapat Dolakŋaŋ diindomti am notnaŋ we bekaŋaŋaŋ keŋinan tatatnaŋ eyo mâtindeye.

Zisasiyaŋ an ŋen liŋgit satnaŋaŋmak mme ŋeluye
(Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Âpme an ŋen liŋgit satnaŋmagaŋ Ziasmagen kotpedondom samti pigok yaŋkwe-siye. “Amobotnaŋ, geŋ ŋep weyaŋneneyelen nânik beme liŋgit satn kapi mmane ŋeluk.”

⁴¹ Zeme Zisasiyaŋ an ke ekti egat kemberŋ penaŋ nâmti betnaŋaŋ sekŋanen timakti zeye, “Ŋep nâmgeyapgat liŋgidi ŋepbak!” ⁴² Kogok zeme keyegak liŋgit satnaŋaŋ piwan ŋelume sekŋaŋ dolakŋaŋ beye. ⁴³⁻⁴⁴ Âpme Zisasiyaŋ an keyet zeye, “Geŋ meti am ŋengat sedi dolakŋaŋ bep keyet zet zapatnaŋ ku diindomane nâseip. Geŋ belak buzak meti sâpe sâpe bumbu an ekmagen mepmame egaŋ sekdi weyaŋ wiliŋgim gikme delaŋ zeme geŋ eweŋan baenen Mosesiyaŋ sâpe sâpe zigoset bumbuyelen meluwaŋ mge keyet kataŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe bumane amnaŋ liŋgit satnaŋdi dolakŋaŋ bep keyet yaŋaŋ nâseip.” Zisasiyaŋ zet winderŋaŋbeŋ kegok zemti keyegak zempeme mege. ⁴⁵ Yaŋgut an piwan selen mepmambe dolakŋaŋ beye, keyet zet zapatnaŋ am sambe diindom mege. Keyepmti Zisasiyaŋ mka teman am sambeyaŋ kot bemisikti bembuluŋ tabien. Keyepmti egaŋ igak msat tuŋgupman meti âlâk gâlâk tapme am mka ŋande sambeyaŋ ekmagen kopmâbien.

2

Zisasiyaŋ an wesij ŋen mme dolakŋaŋ beye
(Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Zisasiyaŋ mameti ewe gilik zem Kapaneam mka teman kopataŋ zeme amnaŋ buŋamaŋ nâmbien. ² Nâmti am sambeyaŋ kot mka keŋan ma set dembiseen meti gak zem tapme Zisasiyaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ tadiindomange. ³ Diindomambe tapme an zulak zulagaŋ an wesij luanzamti Ziasmagen kobien. ⁴ Koti ekme am sambeyaŋ misik tabiengapm Ziasmagen sokŋan kokogat kwindemti mka nukŋan moti Zisas tageen penaŋ ke mka ŋokŋaŋ ampambelaŋ taiiŋaŋ ke asekbem asekbem mti aimboŋan an wesij ke luanaŋ melesiŋ tegen timtapme âlân âlân peme towege. ⁵ Zisasiyet kandaŋan towepme Zisasiyaŋ nâmkinpepeŋin kaliŋaŋ ke ekmâtâti awesiŋgat zeye, “Nemun, gâlen yomdi katikpeyaŋ.”

⁶ Zeme zii zet zikat indanda an notnaŋ tapmambien ekŋenaŋ zet ke nâmti keŋinaŋ kapigok otnâmbien, ⁷ “An kapi Kawawaŋgat zet mobotnaŋ penaŋ min! Msalen an ŋen yom katikpepeyelen winderŋaŋ ku tazin; yom katikpepe mulup e Kawawaŋgalen etaŋ!”

⁸ Nânâ keboŋ otnâme keyegak Zisasiyaŋ keŋinaŋgat yaŋaŋ ekti pigok diindoye, “Kwilekiyet in nânâ bekaŋaŋ keboŋ keŋinanen taotnâip? ⁹ In nâme an wesijgat zet zigok

zenzeyelenan eler beles bein, 'Yomdi delan zein'; ma 'Wati luendi gapumti met keyan bein?' ¹⁰ Pi Angat Nemunan ney keyepmti ney msalen am yomin katikpepeyelen Bien Kawawanan windennanngayan tatnain, ke mma in nâgât yan nâmâtâtâtgalen miap." Zemti awesinmageset ekti zeye, ¹¹ "Gej wati sinkwilimbañdi ambepolet timti mkandan met." ¹² Zeme egan wati keyegak sinkwilimbañan ambepolet timtoti tambangumen mepme am sambeyan ekti nâmtemtem teman penañ mti zewien, "Nin muluwan kapi mamananan penañ sokbeme eknup. Zemti Kawawangat kwitnan mwati sesewatpewien."

*Zisasiyan an nen kwitnan Liwai zemtetiye
(Matiyu 9:9-17; Luk 5:27-39)*

¹³ Egan mulup ke mme delan zeme mka petapme toti ewe Galili tundua ganzenan negak mepme am sambeyan ek ekti kot ondekti bembuluñ tapme egan Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan zemzikat indammge. ¹⁴ Tadiindoneti toti met Alipiasiyet nemunan Liwai takis mânep mkaen totati mulup tapmme ekti zeye, "Gej kopmane medi." Zeme keyegak mulupman bee pem wati toti koge.

¹⁵ Koti Zisas aikme ilinsakwep meti mkanan patan zewien. Âpme Zisasiyan egalen mkaen ke moti meu tatnime am takis mânep timti butnan kambunanmak ilinangat matimtemien eknen ma am yomton eknenmak Zisas iknangat nemunane ilinsakwep keyegak motati tu meu tatnimambien. ¹⁶ Mme Palisi ekngalengalen mangeengatanan an zikat indanda notnanan meti Zisas nembananeyet indayan kwesiwien, "Kwilekiyet Zisasiyan tu meu am yomton ma an mânep takis butnan kambu matip eknenmak pi tati tatnin?"

¹⁷ Tazeme Zisasiyan nâmti pigok diindoye, "Am zawatpin eknenan doktamagen ku mamelip, zawatmak eknenangut doktamagen mamelip. Sepem kegogak ney wan am ilinangat nâme teñ mambein eknen indatitiyet ku toban. Am yomton eknen yominangatnan gilik zemti indatitiyelen toban."

¹⁸ Zuda am ilinangalen set Kawawangat sesewatsasâti tu meu mee manzemkulumpemmatatemien. Kegogak kan nengat Zân tu zululut anmak Palisi ekngalengalen nembayan meu zemkulumpemti tapme am notnanan Zisasmagen koti yan kwesiwien, "Zân tu zululut anmak Palisi ekngalengalen nembanineyan meu zemkulumpemti matalip âtnaman galen nembayan kegok eneyet ku mip?"

¹⁹ Yan kwesime Zisasiyan pigok diindoye, "Ney eknenmak talapgapmti eknenan olojen mti tu meu zemkulumpemti belak ku talip. Âpme ney an nenan mge kebojak an keyan imbiñanmak bet butete kanan beme notnane meuyet indamandame koti meu ninipin belak ku matalip, eknenan tu meu nimwian ti olojen mamip. ²⁰ Yan maneti kan dangome an ke notnanemak tatnepeme kasa eknenan kot mandanti mepme kan keyet kemben mti tu meu ninipin nep zemkulumpemti tabep.

²¹ Mka tokan tungupmanen etimbemberan alaknan atimti ku weyan bek. Weyansât tapmnepmane egan bululuñ zemtobodak. Keyepmti alaknan etanan mpemane dolaknan kaliñan tadak keboj. ²² Ma am nenan singapon sânsân busât selik telepmanen bunak beme pululuk zemti mulatnak. Keyepmti selik alaknanen bunak beme egan epeepin; dolaknan zinak!"

*Sabat tagonjo kangalen zet
(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Sabat tagonjo kan nengat Zisasmak nembane eknenan set wit mulup tungupmaset meti Sabat tagonjo kan keyet keñan kwileki nen ku mimiyelen zenzenangut nembane eknenan mepmambe wit katnan notnan belinan tapmâtâtnimepmambien. ²⁴ Âpme Palisi eknenan indikti Zisasiyet pigok yan kwesiwien, "Zisas, pi ekbak, nembandine eknenan Sabat tagonjo kangalen set bemberan notnan pi kwilekiyet taangosoip?"

²⁵ Zeme nâmti Zisasiyan pigok indayan kwesiye, "In yensok Dewit ma anene meuyet olati meluwan ku mimiñan mbien. Ke papiaen muluwan mimiñan e in ku mamain

nâip? ²⁶ Abiatayan sâpe sâpe bumbu an ñeñan manje kan keyet amobotnan Dewilar Kawawangalen sesewat mkaen moti Kawawangat zikatnan nupmaman bemberan ke mnimti anene notnan indame nimbien. Nupmaman ke am belakñan ku manimtemien. Sâpe sâpe bumbu an ekñenan etan matimnimtemien keyangut ekñenan meuyet penan gakimti kileñ ke anene timkotindame nimbien.”

²⁷ Zet zapat ke mimindamti zeye, “Amgapmti Kawawangat Sabat tagonjo kan ke mme sokbeye. Wa Sabat tagonjo kan keyepmti Kawawangat am ku indaweyange. ²⁸ Angat Nemunan neñ Sabat tagonjo kan ma kwitnan kwitnan sambe wein kapiyelen Amobotnanin mayap.”

3

Zisasiyan Sabat tagonjo kan sutnateman an betnan seleuñan ñen weyanpeye (Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Zisasiyan ewe gilik zemti Zuda ilinanjalan sesewat mkaen negak moti an betnan seleuñan ñen tapme ege. ² Âpme Palisi notnan tabien ekñenan Zisasiyan an kapi Sabat tagonjo kanen kapi weyanpeme ekti wapmet zelen pesenup, zemti ekdamun mtabien. ³ Âpme Zisasiyan an betnan seleuñangat zeye, “Geñ wati ñeñan pienen kwatat.” ⁴ Zemtetime motapme Zisasiyan am pigok indayan kwesiye, “Sabat tagonjo kanen mulup dolakñan mimiyele ma bekanan mimiyele am mananin ewe weyanindendeyelen ma indawalapme gakikiyele? Ze zeme nâmbi.” Indayan kwesime ekñenan zelinpin buzak tabien. ⁵ Âpme amnan keñ katik mme Zisasiyan nâme ñep ku beme ñenzinziñmak tokwaindikti an betnan seleuñangat zeye, “Bedi mututut.” Zeme betnan mututupme betnanwan dolakñan beye. ⁶ Ke mme Palisi ekñenan sesewat mkaengatnan toti meti keyegak amobotnan Elotgat mukulem mimiñane ekñenmak ondekti, “Set zigoset aikti Zisas kumann gakiwe,” zemti zemkabewien.

Am sambe penan tundra ganzenan ondekbien

⁷⁻⁸ Âpme Zisasmak nemanane ekñenan Galili tundraen mesât mme Galili msalengatnan am sambe penan indikti indamâpmebien. Mepme am sambe Zudia msalengatnan ma Zelusalem mka temangatnan ma Idumea msalengatnan ma Zodan tu nembetgatnan ma Taia ma Saidon mka teman keyet nembet nembet mka isisikñan notnangatnan am sambe penan Zisas mulup mimiñangat zapatnan mekopme nâmbiangapmti ekmagen ondek kopmâbien. ⁹ Am sambeyan kot bembulunti Zisas neñ ekbi geñ ekbi mti Zisas bekan mangalanpeme weweyelen mbiangapmti nemananeyan wanga ñen sakwep aiksasayet zeye. ¹⁰ Zisasiyan am sambe maweyanindemtangapmti am zawatmak sepem igak igagan koondakti Zisas timekti dolakñan bembeyet âmandamti dopman âtâpe dopman âtâpe mti mangalanpeme weweyelen mge keyepmti, “Wanga aiigat,” ke zeye. ¹¹ An we bekananinmak kwep kwep ekñenan Zisas zimosetnan kot ekti kandan tokutumti ñagak teman palen tazemambien, “Geñ Kawawangat Nemunan.”

¹² Âpme Zisasiyan we bekanan egat kekok zemkawan kumbembeyelen zemkulumindeye.

Zisasiyan an 12 ombemindeme Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan Penan zempalakñan bembeyet zemindeye

(Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Âpme tundraengatnan am notnan Zisasmak ilinsakwep kalanan mobien. Motati Zisasiyan am kwiyet nâme ñep beye ekñen ke indazemandame ekmagen kopme ¹⁴⁻¹⁵ 12 ekñen pi ikñanmak mamayelen indaombemti an Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan zempalakñan bembe an zenzeyelen ma we bekanan indapmobogalen zemindemti winde indaye.

¹⁶ An ekñen keyelen kwilin kapigok:

Saimon (kwitnan ñen Zisasiyan Pita kuye) ma

¹⁷ Zebedi nemulatnenet Zemsmak meniñan Zân egeñan ñenzinziñ mti kwizet ñagak temañ makumtemun, keyepmti Zisasiyan egegat kwilit Boaneges kuye. Kwit keyet yanjan ningalen zeleset gilik zemann kululuñ kwisak kekok bein.

¹⁸ Ma Endulumak

Pilip ma

Batolomiyumak

Matiyu ma

Tomasimak (Alipiasiyet nemuñan)

Zems ma

Tadiasmak

Saimon Zelot*

¹⁹ ma Zuda Iskaliot mkaengatnañ. An keyan maneti bam Zisas zemkuye.

Amnañ Zisasiyan mulup we bekanan ekñengat ñeñanin Beelsebulmak tapm kekok zewien (Matiyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Meti mkaen motapme am sambeyan ekti ewe kobem misik tapme keyepmti Zisas nembanane ekñenan tu meu niniyelen set ku sokbemindaye. ²¹ Âpme Zisasiyet mamnotnaneyan zapatnañ ke nâmti, “An pi keñan kilom beme mene tapm,” zemti aiksât mebien.

²² Âpme zii zet zikat indanda an notnañ ekñenan Zelusalem mka temangatnañ koti Zisasiyet zewien, “An kapi Beelsebul† keñan tazin.” Ma am notnañan zewien, “An kapi we bekanan ekñengalen ñeñanin winde same we bekanan ekñen am keñinangatan tapmâindeme melip.”

²³ Zeme Zisasiyan nâmti am ekñen ke indamandame kopme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Sadañan zigoset Sadañ ikrñanak mâpme medak? ²⁴ Ma msat kwepgalen am mangeyan kalañti âmandawiek beme msat kwep am mange keyan winderinber ku tabiek. ²⁵ Ma mka ñen keyet keñan amnañ kalañti âmandawiek beme mka keyet kwitnañ bekanan benak. ²⁶ Âpme Sadañgalen mulup an ekñenan epeemti ilinak âwiek beme windember ku tabiek ma ekñengalen mamarin dolakñan ñep ku tatnak.

²⁷ Âpme an ñen winderanber penan e nâmtiñgut kwindiñ moti milawatnañ kilom kambu ku matip. Egan ñeñan an katikñan beke ambeti setnañ betnañ zampeme tadak beme ñep milawatnañ tinak. Bemzenze zet kapi Sadañgat zeneyan. Sadañ ñeñan ambeti zampeme tapmeñgut we bekanan am keñinan talip ekñen ke ñep indamâbâgalen.”

²⁸⁻³⁰ Amnañ Zisasiyet, “We bekanan keñan tazin,” kekok zewiengapm Zisasiyan zet kapi zeye, “Ñeñ zet kapigok penan zema nâit, amgalen mama mimi bekanan sambe ñep katikpepeyelen ma Kawawangat zet mobotnañ mimi keyelen yom kekok ñep katikpepeyelen. Ñeñ Emetak Teñan winde name we bekanan taindapmâlapgapmti Emetak Teñat zet mobotnañ zenze keyelen yom ñep ku katikpepeyelen. Yom ke delañ zenzeñepiñ tapmetnepeme yom keyet dopman time delañ zewe.”

Am Kawawangalen zet mangawepuwen Zisasiyet sipbutnarjene (Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Âpme Zisasiyet mamnotnane ekñenan mka solonan baen kotati Zisasiyan kwatogotog zepeme mopme tapmambien. ³² Zeme am sambe ekmak mka keñan tabienan Zisasiyet zewien, “Mamnodine ekñenan zupman baen kotati gâgât tazeip.”

³³ Zeme egan am ekñengat pigok indayankwesiye, “Kwiyan nâgât mamnotnne beip?” ³⁴ Zemti am tabien ekñen meindik koindik mti zeye, “In talip kapiyan nâgât mamnotnne penan beip! ³⁵ Am ekñen Kawawangalen zet mangawepup ekñenan nâgât mamnotnne penan beip.”

* 3:18: Kwit keyet yanjan Matiyo 10:4 ekbak. † 3:22: Beelsebul ek we bekanan ekñengalen an ñeñan beme an. Zuda am ekñenan Sadañgat kekok manâmtiemien.

4

*An nenan alialik katnanj time megeyet bemzenze zet
(Matiyu 13:1-17; Luk 8:4-10)*

¹ Âpme Zisasiyanj ewe Galili tundua ganzenanak meti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj tazemzikat indame am sambe penanjanj koti bemisik tabiengapmti eganj wanja nengat moti tu palen tapme amnanj tu ganzenan gambibigen totabien. ² Tapme eganj bemzenze zet zemti nânâ sambe zemzikat indameti bemzenze zet nen kapigok zeye,

³ “Nâip, an nenan wit katnanj muluwen meti timtetelime mekoge. ⁴ Âpme katnanj notnanjanj bululuŋ zemti selen totemepme ageyanj koti ekti nimbien. ⁵ Âpme katnanj notnanjanj bululuŋ zemti msat nanzanj palen toge. Ke msat isiknanj bugan bududuk gwaen nanzanj palen etanj tageyepmti duknanj sakwep patanj zemkwage. ⁶ Yanj kasuwanj kwageen kan keyet kindinanj msalen baen penanj ku tototnanjanj zime gakiye. ⁷ Âpme katnanj notnanj bululuŋ zemti didik nusi kejanen toti kwakwat e nep kwage yangut nusi kwati minzilime einjeij siye. ⁸ Âpme katnanj notnanjanj bululuŋ zemti msat kelaknanj temanen togeyepm penanjanj dolaknanj epeem kwat temanj bemti tepmanj notnanjat katnanj 30 sokbeye. Ma tepmanj notnanjat penanjanj 60 sokbeye. Ma tepmanj notnanjat penanjanj 100 sokbeye.” ⁹ Zisasiyanj bemzenze zet kegok zemdelanj zempemti pigok diindoye, “An nen zet nânâyelen tiknanjanj tazinanj zet kapi nep opeimti nâsem.” ¹⁰ Kegok zemdelanj zeme amnanj kalanj mekopme Zisasmak nembanjane ma am notnanj ek kwesij mâpmamtemien eknanjanj ilinak tati bemzenze zet keyet yanjanjat yanjkwesiwien. ¹¹ Yanjkwesime eganj pigok diindoye, “Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet zet enzililinanjanj tazin keyet yanjanj in sosok zemkawanj bem indandanjanj. Âpme an notnanj belak kilej zupman maip eknjengut bemzenze zet etanj diindondoyet zenzenjanj. ¹² Keyepmti Aizayayanj pigok zeye, ‘Eknanjanj zikalanj eek ektingut penanj ku maekmâtâlíp. Ma waganj zet nânâ e nâmtingut penanj ku manâmâtâlíp. Eknanjanj weyanjekmâtâbiek ze Kawawanjmagen keŋ gilik zenze aikme yomin katikpenak.’” *(Aizaya 6:9)*

*Zisasiyanj bemzenze zet zeye keyet yanjanj zemkawanj beye
(Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ Zisasiyanj zet kegok mti pigok indayanjkwesiye, “In kwilekiyet bemzenze zet mandiiindoyap keyet yanjanj ku nâmâtâlíp? In zigoset bemzenze zet notnanj sambe zewap keyet yanjanj nâmâtâbep?” ¹⁴ Kegok indayanjkwesimti bemzenze zet keyet yanjanj pigok diindoye, “An wit katnanj time mege ke Kawawangalen zet keboŋ ¹⁵ ma katnanj notnanj selen totemegeen am keŋin keboŋ ke Kawawangalen zet nâme keŋinan topmatazinanjut Sadanj koti makumsagat min. ¹⁶ Ma am notnanj nanzanj palen toge keboŋ eknanjanj Kawawangalen zet nâmti keyegak zet keyet nâme dolaknanj beme oloŋen temanj mamip. ¹⁷ Keyanjut keŋinan penanj Kawawangalen zet zapat ku nâmkatik bemti kindinjanjanj ku time towewetnanjanj Kawawangalen zet zapat dolaknanjanj kasa ma sisipenpenj mimindame keyegak makatikpeip. ¹⁸ Naman am notnanj eknen nusi kejan totemege keboŋ. ¹⁹ Eknen keboŋanj msatgalen nuknanj sambemak mânep milawatgat tiknanjanj ma kwitnanj kwitnanj notnanjat eyak mimi keyanj mamanjin minzilime einjeij masimtalip. ²⁰ Ma am notnanj katnanj msat kelaknanj temanen towenge sepem keboŋ. Eknanjanj Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj nâmti nâmkijpemti keyet penanjanj am notnanjmagen 30 ma notnanjmagen 60 ma notnanjmagen 100 mee kegok masokbeip.”

*Lam batijan ku kwalatpepeyelen zet zapatnanj
(Luk 8:16-18)*

²¹ Zemti zet nen naman pigok tustum zeye, “Âpme amnanj lam korj bemti batijan duknanj ku makwalapenup ma mundum wewe kandanjanj ku mambepenup. Nin lam korjti mundumanj tatatnanen sosok bempemann tapme am mka kejan matalip mbusatnanj mambemindein. ²² Nâlen zetn ke lam nembonj keyepmti in nâlen zetn zemkawanj bewep

beme nânâ enziliyañ matazin ke ewe ku enzilim tabe ma nânâ kwatam tazin mâtâpeme kawarj bewe. ²³ An ñen zet nânâyelen tikñañaz tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.

²⁴ Keyepmti in weyañnâmâtâbep enenogat am ñen Kawawañgalen zetnañ nâmti nâmtikñañ mbe beme Kawawañaz nânâñañ ewe tusumti sawe keyepm egañ nânâñañ sambe penañ tasawe. ²⁵ Ma am ñenañ zetnañ nâmti nâmtikñañ ku mbe beme Kawawañaz nânâñañ isikñañ ekmak tasain ke menzem mbe.

Wit katnañ epeem kwapmâgeyet bemzenze zet

²⁶ Kawawañgalen zelañ ammagen msat katañ mekopme am sambeyañ kwati egalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan mepmâbien keyet pigok bem zema nâit. An ñenañ muluwen wit katnañ time mege. ²⁷ Âpme egañ tambu misa pi wemwat wemwat mti katnañaz mulupmañ zigok tapm bee eekpiñ mme msat keñanak kaim igak epeemti dukñañ makwazin. ²⁸ Msalañ ikñañ katnañ ke mukulem mme dukñañ epeemti kwat sinañ betnañ mti penañaz mapein. Yañ maneti ekñen beewan ²⁹ penañaz memuj memuj bemtemepme elañgeñge kanañ beme wanam mti maantip.”

*Mastat katnañgat bemzenze zet
(Matiyu 13:31-32; Luk 13:18-19)*

³⁰ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet ñen kapigok zemti diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet yañaz mastat katnañ keboñ. Ma neñ mastat katnañ keyet palen bemzema nâseip. ³¹ Msat sambe tep katnañ notnañaz mastat katnañ sebempeip. Mastat tep keyet katnañ isikñañ bugan penañ yañ an ñenañ mulupmanen mmet ondeme ³² epeem kwat sememti antemañelip bemti sinañ betnañ mekopme age ekñañaz ke motati keyet eyoñan mkañin mawalati kelin mambeip.” *

³³ Zisasiyañ bemzenze zet keboñ keboñ notnañ sambe zemti animbi Zet Zapat Dolakñañ Penañ nânâñañaz katañ mandiidomtan. ³⁴ Egañ am sambe zet sosok yañazmak zemkawañ bembepiñ belak bemzenze zet etañ mandiidomtan yañ nembañanemak ilinak tati naman bemzenze zet manzemtan keyet yañaz manzemkawañ bem indamtan.

*Zisasiyañ tâgâ lumun temañ zemkulumpeye
(Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Kasup keyegak manepeme gasim beme Zisasiyañ nembañaneyet zeye, “Nin tundua nembet daeset mebegalengat kame metne.” ³⁶ Kegok zeme nembañane ekñañaz am sambe bepi katim indemti Zisasiyañ tapmañgeen wañga keyegak moti Zisasmak ilinak mepme am notnañaz wañga notnañgat moti indapmoti keyegak mebien. Mepmambe Zisasiyañ mulukgat mti wañga butnañ delañ zenzeñañ kwilimbeñañ met bemti mulukñañ bekan tawemañge. ³⁷ Taweme tâgâ lumun temañ penañ kwati tundua kumbume tundua mamañ temañ kwati wañga keñan tuyañ toti gak zesât mge. ³⁸ Âpme nembañane ekñañaz mebutemti zewien, “An zikat indanda, tuyen toti walesâpmnup pi geñ nânâpiñ belak muluk kwapem tawenik?”

³⁹ Zemti buteme mulugengatnan wati tâgâ ma tu zemkulumidemti zeye, “It buzak talit!” Zeme tâgâyañ zetnañ gawepumti katipeme tuyañ titokñepiñ tage. ⁴⁰ Mti nembañane pigok indayañkwesiye, “In kwilekiyet kiñgati sebelañ diñdiñ pi tapmip? In nâmkijpeperjin bugan ku tazin?”

⁴¹ Zisasiyañ kegok mme nembañane ekñañaz nâmtemtem mti ilinak buzak zenâ zenâ mti zewien, “An kapi ziboñ penañgapm am ma tumak tâgâ mee piyañ zetnañ mañgawepuipgat!” Kegok zemti tundua ganzenañ nembet daen mesât mebien.

5

*Zisasiyañ an ñen we bekañañaz sambe mâpeye
(Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39)*

* 4:32: Mastat katnañ bemzenze zetgat yañaz Luk 13:21 ke maiñ nâmbek.

¹ Meti ekñenaj tu nembet daenen Gelasan msalen patanj zemti ² nembajaneyanj tapme Zisasiyan wanngaengatnan toti met an ñen we bekananajmak kopme ege. An beke mkanaj am zaimen nanzaj einzujan ke mawemtanañ kwati koge. ³ Âpme egañ miña keyet keñan ke weme we bekananaj winde same mobotnañ mme amnañ waia katikñaj piyan setnañ betnañ manzampemtemienaj egañ mamitimutan keyepm belak katipeme kilej belak matokwatan. ⁴ Ekñenaj waia katikñaj piyan setnañ betnañ manzampemtemienajgut egañ met nanzaj palen talinaj kunepeme etim toweme mametan. An ñenaj windenaj bemti ek ñep ku mtopepeyelen yek. ⁵ Tambu msa egañ sekñaj nanzaj aimbojan mawetindemetemien keyet keñan mawemetan. Mti kalajan mototi ñagak mti sekñaj sambe nanzaj mti kilej ikñaj mawaletan.

⁶⁻⁹ An keyaj Zisas bejan daen kopme ekti windembemti mepme Zisasiyan ekti zeye, “We bekanaj in an keñangatnan kwati melit!”

Zeme ekñenaj Zisasiyet nâme mobotnañ beme kandañan pedondomti ñagak palen yankwesiwien, “Zisas Kawawaj Amobotnañ penangat Nemunaj, geñ nin kwileki mindasâgât tapmnik?” Nin Kawawangat monzalaman penaj diñgonup, “Nin sek sindem ku ndasenik.”

Zeme Zisasiyan baenen we bekanaj ekñen ke kwati mebegat zeyeyepmti Zisasiyan an keyet yankwesiye, “Geñ kwidi kwi?”

Yankwesime egañ zeye, “Nâgât keñnan we bekanaj sambe talip keyepmti nâgât kwitn ‘Sambe Sopmaj.’” ¹⁰ Âpme we bekanaj ekñenaj zet giñgiñ mti zewien, “Geñ msat kapiyetnañ ku ndapmâpmane mesenup.”

¹¹ Âpme kalañ keyet kandañan bee an ñengalen bo sambe penaj tati meu tatnimambien. ¹² Keyepmti we bekanaj sambe am keñan tabienaj zet giñgiñ mti zewien, “Geñ ndapmâpmane nin bo keñinan ñep metowemâsenup.” ¹³ Zeme Zisasiyan we bekanaj nâmindeme an keñangatnan kwati met bo keñan towepme boyaj keñin kilom beme ekñenaj kunzuj met tundua keñan toti tu nimti gakimtemebien. Bo ekñen ke sambe penaj 2 tausen kegogaj toweti gakiwien.

¹⁴ Boyaj kegok mme am bo damuj mamtemien ekñenaj ekti winde bemti met mka teman ma mka isikñan am notnangat zet zapat diindome ekñenaj kwitnañ kwitnañ sokbeye ke eksât kopmâbien. ¹⁵ Zisasmagen koti an itnanañ we bekanaj sambe keñanen tapme keñ kilom kilom mti matokwatan ke ekme keñan tej beme sangum melakandunaj miakti totapme ekti Zisasiyan mulup kiñgagatnañmak mge beke ekti kiñgabien. ¹⁶ Âpme am bo damuj mamtemien ekñenaj an we bekananajmak mamtan egat zapatnañ ma bo ekñenmagen kwitnañ kwitnañ sokbeye keyet zet zapatnañ am sambe diindome nâmbien. ¹⁷ Nâmti ekñenaj Zisasiyan msat ke pemti mebegalen yanjbemti apitilim pewien.

¹⁸ Zisasiyan naman wanjaen moti mesâgât mme an itnanañ we bekananajmak mamtan egañ Zisasmak mesâgât yankwesim giñgiñ mge.

¹⁹ Yangut Zisasiyan zemkulumpemti zeye, “Geñ ipnodine ekñenmagen meti Amobotnanañ kemberj mgamti weyayan mulup mme dolakñaj benak keyet zet zapadi diindosenik.”

²⁰ Zeme egañ gilik zem meti Zisasiyan ekmagen kwitnañ kwitnañ mge keyet zapatnañ Dekapolas mka keyet keñan diindome am ekñenaj nâmti nâmtemtem temaj penaj mbien.

Zisasiyan Zailas nembajan gakikiengatnan mwage ma imbi ñenaj Zisasiyet melakandunaj timmekti dolakñaj beye

(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Âpme Zisasiyan wanjaen moti tu nembet daen mepatañ zemti ewe nembu ganzenanak tapme am sambe penaj ekmagen kot ondekbien. ²²⁻²³ Ekñengat tunjuwinangatnañ an ñen kwitnañ Zailas, Zuda am ekñengalen sesewat mka damuj an ñen beke egañ koti Zisasiyet nâme mobotnañ beme pedondom samti pigok wekum saye, “Amobotnañ, neñ namban gakisât bududuk penaj tapmgat geñ koti bedañ sekñanen

bemti mmane alik bemti mak.” ²⁴ Zeme nâmti an kemak mepmalu am sambeyan idamâpmeti ekjenan set tunjupman Zisas misik peme wesât mmebien.

²⁵ Âpme am mebien ekjengat tunjuwinan imbi nen sipman makwawetnepeme nup kanan 12 beye. ²⁶ Imbi keyan kan teepman dokta ekjenmagen mepme ekjenan weyanpenup zemti mme ekjenmagen mânepman sambe katipeme delan zeme ewe sindem teman timti sip omba penan tusumti ewe makwawetan. ²⁷ Imbi keyan Zisasiyan am maweyanindentan keyet zapatnan nângeyepmti am sambeyet kejan Zisas tanjuwi zem kilik kilik mege. ²⁸ Kapigok otnâmti mge, “Nej melakandunan etan timmeksap beme nep alik besap.” Zemti kilik kilik mmeti met ²⁹ melakandunanak timmekme keyegak sipman katime kejanen nâme zawatnan yek beye. ³⁰ Imbi keyan timmekme Zisasiyet winderan notnan ekmagen mepme nâmti zeye, “Kwiyay melakandunan timmekme nâyap?” ³¹ Zeme nemanane ekjenan zewien, “Am sambe penayan misik koti gatimego. Âpme gejan kwilekiyet, ‘Kwiyay natim mekzin,’ tazenik?” ³² Yanjwesime Zisasiyan am timmege keyet guluk gilik mti timmage. ³³ Âpme imbi keyan timmekme sekjanen kwitnan kwitnan sokbeye keyet yanjan nâmti set belan dijan mti Zisasiyet kandan pedondom samti zet zapatnan sambe ke msaye. ³⁴ Msame Zisasiyan imbi keyet zeye, “Ipm, nâmkijnenakgapm pembedan benak keyepm kenji sewakjan beme meti alik benak kegogak mepmambanik.”

³⁵ Egan imbi keyet zet ewe zemambe tapme Zuda am ekjengalen sesewat mka nejnan egalen mkaengatan am notnanan Zailas ekmagen koti zewien, “Nambandi walak yek bep. Keyet gejan Zisas belak ku wakosenik.” ³⁶ Ekjenan zet kegok tazenâme Zisasiyan nâmti keyegak Zuda am ekjengalen sesewat mka damun egat zeye, “Gejan yayan ku mi; nâmkijpependi mkipman be.” ³⁷ Kegok zemti am notnan mampmebien ekjen zemkulumindemti Pitamak Zems meninan Zan ekjen etan indatime mebien. ³⁸ Meti Zuda am ekjengalen sesewat mka damungalen mkaen moti Zisasiyan nâme amnan kwisak teman mti ambembesi tapme moti ³⁹ indikti am sambe ambembesi tapme zeye, “In kwilekiyet kwisak teman mti yuyu yeye tapmip? Imbi nempa kapi ku gakip; belak muluk tawen.” ⁴⁰ Zisasiyan kegok zeme ekjenan an pi zigogot kwat siwakjan tapmin zemti yanbien. Mme Zisasiyan am sambe mka kejan tapmambien ke indampme zupman baen topme delan zeme nempa keyet manan bipman ma nemanane Pitamak Zemsamak Zan etan zeme ilinak nempa gakikijan tageen ke tabien. ⁴¹ Tati imbi nempa keyet betnan atamti Zuda zeleset pigok zeye, “Talita kumi,” keyet yanjan, “Imbi nempa isikjan, nej gejan wawagat zeyap!” ⁴² Zeme keyegak imbi nempa isikjan keyan wati mebe kokot mge. Imbi nempa ke nup kanan 12 etan. Âpme imbi nempa isikjan ke gakikengatan wapme ekti ekjenan nâmtemtem penan mbien. ⁴³ Âpme Zisasiyan keyet zet zapatnan am nen ku diindondoyet zemkulumindemti nempa meu mkosame ninijet zeme meu mkot same ninje.

6

Zisasiyet mkanan notakanen am ekjenan wisat mpewien (Matiyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Zisasiyan mka ke peme tapme ikjanngat mkanan noteknan Nasalet mesât mme nemananeyan mâti ilinsakwep mebien. ² Mepmane peme Zuda am ilinangalen kâtnânâ kan beme sesewat mkaen moti Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan zemzikat indaminge. Âpme am sambe ekjenan zetnan nâmti nâmtemtem penan mti zewien, “Kwitnan kwitnan sambe mamin kapi ma nânâ teman teman kapi egan desetgatan penan tiye? Egan zigoset mulup dolakjan teman teman kapi aikti mamm?” ³ Nin egat yanjan nânup. Ek bipman mka walalat an ma manan kwitnan Malia ma meninane Zemsamak Zoses ma Zudamak Saimon ma ipmanemak ke nin nâmtatnup.” Kegok zemti zemtalati mtowewien.

⁴ Mtopeme Zisasiyan pigok diindoye, “Kawawangalen golaŋ zenze an ŋengat kwizet bujamaŋ msat notnanen palakŋaŋ bem tapmepme ikŋaŋgat mamnotnane ma doipmane ma ikŋaŋgalen mkaengatnaŋ amnaŋ zentalatpempti kwizet bujamaŋ ku mamwalip.”

⁵ Kegok zemti Zisasiyan ekŋenmagen mulup temaŋ ŋen ku mge. Am zawalinmak kwep kwep etaŋ notnaŋ betnaŋaŋ indatamti zawalin mme alik bewien. ⁶ Mkaŋaŋ ŋotekŋan am ekŋen nâmkŋepeŋinpingapmti tektek penaŋ miindemti egaŋ mka notnanen etaŋ tokwat meti Kawawangalen Zet Zapat Dolakŋaŋ zemzikat indam mge.

*Zisasiyan nembraŋane 12 mulup mimiyet zemindeme mekobien
(Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)*

⁷ Zisasiyan nembraŋane 12 indazem tetime kopme Kawawangalen Zet Zapat Dolakŋaŋ zenzeyelen ma we bekaŋaŋ indapmâbâgalen winde indamti nempa zut zut zemideme mka kataŋ mekokogat zemindeye. ⁸ Ekŋenaŋ mesât mme Zisasiyan kapigok diindoye, “In mesâti set mebegalen toŋgaŋin etaŋ mmebep. Meu ma ele ma mânewin mee ŋen ku timebep. ⁹ Sewewelin mmebep ma melakanduŋin tipmasek mee ku munduŋ bep. Sekŋinan tazin ke etaŋmak mebep.” ¹⁰ Mti pigok diindoye, “In mepme mka keŋan ŋen indame in kwep keyegak mawemetneti mebep. ¹¹ In mka ŋen patan zeme mka keyelen am ekŋenaŋ mka weweyelen ku indawep beme in mesât mbep, kan keyet zipelukŋin seŋti zewep Kawawangalen ŋenzinziŋaŋ mka kapimak tazin zemti mebep.”

¹² Zeme nâmti ekŋenaŋ msat kataŋ meti amgat zeme yomengatnan gilik zenze keyet zetnaŋ diindowien. ¹³ Diindomti we bekaŋaŋ sambe am keŋan indapmâindewien ma zawatmak sambe olip kelakŋaŋ tuŋaŋaŋ sekŋinan zulutindemti mme alik bewien.

*Zân tu zululut gakikiŋangat zapatnaŋ
(Matiyu 14:1-12; Luk 9:7-9)*

¹⁴⁻²⁹ Elolaŋ meniŋaŋ Pilipgat imbiŋaŋ Elodias menzem wageyepmti Zânaŋ moti Elotgat zeye, “Geŋ meniŋdaŋgat imbiŋaŋ menzem wadik kapi geŋ Kawawangalen zii zet tazin e aŋgasonik.” Kegok zeme Elodiasiyaŋ Zânaŋ Elotmak egegat yomit zemkawaŋ bemidaye keyet nâme ŋep ku beme Zângat ŋenzinziŋ mti zemdelan zeme Elolaŋ am notnaŋ zemindeme Zân atamti setnaŋ betnaŋ zamti mka katikŋan met pewien.

Imbi Elodias keyaŋ Zângat ŋenzinziŋ mti kukuyelen nâŋgeyaŋgut Elolaŋ Zân ek Kawawangalen mulup an teŋ ma yomepiŋ kwetetepmaŋ mamain keyet mti mineti, “Neŋ kuma gakime Kawawaŋaŋ naman neŋ kegogak nawalebemagen,” zemti kiŋgati aŋgalaŋ peme mamti zetnaŋ zeme nânâyelen nâmtikŋaŋ mamtan.

Âpme maneti peme Elot sokbembeŋaŋ keyet kan daŋgome egaŋ egat kandaŋan an ŋeŋaŋ bembe notnaŋ mamtemien ma an kasa kuku ekŋengalen ŋeŋaŋin ma Galili msat notnaŋ ekŋengalen an ŋeŋaŋ notnaŋ indamandame kopme bumuluŋti indamti tapmambien. Kan keyet Elodiasiyaŋ Zân kume gakikiyelen setnaŋ dolakŋaŋ penaŋ sokbemsaye. Elot ma an ŋeŋaŋ notnaŋ ekŋenaŋ ondek tapme Elodiasiyet nambaŋaŋaŋ ekŋengat zikalinan meti silik wendiye. Silik wendime Elot ma an ŋeŋaŋ notnaŋaŋ egome Elolaŋ nambaŋaŋ keyet zeye, “Geŋ kwileki ŋengat gembeme zeman neŋ ŋep gasap. E Kawawaŋgat zikatnan pigok zemkatik bem gayap. Geŋ kwileki belakŋaŋ ŋengat zeman neŋ gasap ma msat mandamuŋ miap kapi butnaŋ elenŋem gaŋgayelen zeman e kegogak ŋep elenŋemti gasap.”

Zeme imbi nempa keyaŋ mka butnan gwaen mamaŋgalen meti mamaŋgat yaŋkwe-siye, “Maŋge, neŋ bienaŋ kwileki nanayet zesap?”

Yaŋkwesime mamaŋaŋ Zân tu zululut egat ŋenzinziŋ mamtan keyepmti nambaŋaŋgat pigok zeye, “Geŋ Zângat ŋokasetnaŋ gaŋgayet zesetik.”

Zeme nambaŋaŋaŋ nâmti keyegak winde bemti amobotnaŋ Elotmagen toweti zeye, “Alak kapi Zân tu zululut angat ŋokasetnaŋ usumti batien bemti nasetik.”

Zeme amobotnaŋ Elolaŋ zet ke nâmti keŋaŋ bekaŋaŋ penaŋ beye, yaŋgut amgat zikalinan zemkatik beyeyepm yek ŋep ku zenak. Keyepm egaŋ kasa kuku an ŋen zempeme egaŋ mka katikŋan meti Zângat bimaŋ usumti ŋokasetnaŋ batien bem

mti kot nambaŋaŋ ke same egaŋ Zângat ŋokasetnaŋ pelep ke mti mamaŋ mesaye. Âpme mamaŋaŋ Zângat ŋenzinziŋ mamtan keyepmti Zângat ŋokasetnaŋ ke same egat ŋokasetnaŋ ke ekti nâme ŋep beme mti mepeme mege. Kegok mme nambaŋane ekŋenaŋ zet zapatnaŋ nâmti kot sekŋaŋ mti met miŋa keŋan wat pemti atampewien.

Elot kekok mmame Zisasiyet zet zapatnaŋ msat kataŋ palakŋaŋ bemeti amobotnaŋ egat wakŋan topme nâmti zeye, “Zân tu zululut nerj bimaŋ elenġewan keyaŋ naman gakikiengatan walep keyepm winderjaŋ igagen penaŋ tapm.”

Yaŋgut am notnaŋaŋ zewien, “An kapi Kawawaŋgalen golaŋ zenze an Ilaiza,” ma notnaŋaŋ zewien, “Èk Kawawaŋgalen golaŋ zenze an itnaŋaŋ baen mamtemien ekŋen keboŋ.”

Zisasiyaŋ am 5 tausen meu indaye

(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Zân 6:1-14)

³⁰ Zisasiyaŋ nambaŋane zemindeme mka kataŋ mebienjaŋ maneti Zisasmagen koon-dakti ammagen kwitnaŋ kwitnaŋ mbien ma Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemzikat indawien keyet zezapatnaŋ msawien. ³¹ Âpme am sambeyaŋ ekŋenaŋ tabienen ke mekopeŋ tapme Zisas ma nambaŋane ekŋenaŋ meu niniyelen kan tuŋgupaŋ bugan ku sokbemindame keyet mti Zisasiyaŋ nambaŋaneyet zeye, “Kame, nin pi pemti msat tuŋgupman nnak daen meti bugan kâtnâmtati meu nsenup.” ³² Zemti ekŋenaŋ ilinak waŋgaen moti msat tuŋgupman tu nembet daeset ke mesât mebien.

³³ Tapmepme am sambe mka temangatnan ekŋenaŋ indik mâtâti ekŋenaŋ nembu gilop windem bemti nembet daen ŋeŋaŋ met pataŋ zewien. ³⁴ Âpme Zisasmak nambaŋane ekŋenaŋ bam met ganzenan patakpemti Zisasiyaŋ toti met am sambe penaŋ indige. Ekŋenaŋ sipsip damuŋinpiŋnok tabiengapmti Zisasiyaŋ am ekŋengat kemberj penaŋ mti yaŋbemti Zet Zapat Dolakŋaŋ sambe zemzikat indam mge. ³⁵⁻³⁶ Tazemzikat indam mnepeme msat tambusât penaŋ tapmme nambaŋaneyjaŋ ekti Zisasmagen meti zewien, “Msat penaŋ tambusât tapm keyet geŋ am indemane mka temanen ma isikŋanen meti meuŋin ilinaŋgat aikti kwitimti nseip.”

³⁷ Zeme Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem zeye, “In meu ŋen aikti indame nila!” Zeme ekŋenaŋ Zisasiyet yaŋkwesiwien, “Nin 200 kina kapiyaŋ nupmamaŋ met kwiti koindamann niniyet nâmti tazenik?”

³⁸ Âpme egaŋ pigok indayaŋkwesiye, “In meti eleŋinaŋ nupmamaŋ zigok tazin ze egit?” Zeme ekŋenaŋ meekti zewien, “Eleen nupmamaŋ 5 ma aŋgala zulaŋ talup.”

³⁹ Zeme nâmti egaŋ nambaŋaneyet zeme am zemindeme maŋge ŋen maŋge ŋen kwaŋ sinaŋ dolakŋaŋ palen gwilelaŋ pemti totapmebien. ⁴⁰ Maŋge notnaŋgat am 100 ma maŋge notnaŋgat am 50 kekok tapmebien. ⁴¹ Tapmepme Zisasiyaŋ nupmamaŋ 5 kemak aŋgala zut ke timtati zikatnaŋ kululuŋen gwaen ekme mopme Kawawaŋgat, “Wisikŋ,” zemti nupmamaŋ ke meselemti nambaŋane indame ekŋenaŋ ambepelet timti am maŋge tabien kataŋ indamebien. ⁴²⁻⁴⁴ Indamepme am 5 tausen piyaŋ meu nimkiŋgapme meu butnaŋ kileŋ temepme ke naman nemba ekŋenaŋ akumtim akumtim mti tise 12 kekok wepme gak zeme nambaŋane ekŋenaŋ timti mebewien.

Zisasiyaŋ tu paleset mege

(Matiyu 14:22-23; Zân 6:15-21)

⁴⁵ Kegok mti Zisasiyaŋ ikŋaŋ ewe keyegak tati nambaŋane ekŋen ŋeŋaŋ zemindeme ekŋenaŋ waŋgaen moti tu nembet Besaida mkaen daeset mesâgât tapmepme egaŋ ikŋaŋ ke tati am sambe zemindeme mekobien. ⁴⁶⁻⁴⁸ Ekŋenaŋ mekopme delaŋ zeme Zisasiyaŋ dundusâgât kalaŋan memoge. Moti Zisasiyaŋ igak kalaŋan ke dundumambe tapme gasi penaŋ beme indikme nambaŋane ekŋenaŋ ilinak etaŋ piyaŋ tundua sutnan penaŋ daen mepme tâgâ temaŋaŋ mebieneset kot indakumbume mesâgât taolapmambien. Tambu tetak piwan mulup temaŋ ke tapmnetnepeme msasâgât tapmme, Zisasiyaŋ toti tundua paleset ekŋenmagen sokŋan seabem indesâgât mge. ⁴⁹ Egaŋ kekok mme ekŋenaŋ, “Wa,

we bekananaj kozin,” zemti kingati yeye mme ⁵⁰ Zisasiyan pigok diindoye, “Kingagapij. Nej nen penaj takolapgat sewak talit.” ⁵¹ Zemti Zisasiyan wanja kerjan mowepme keyegak tãgãyan katikjan takumanjewan bep zeme nembananeyan nãntemtem teman mti tabien. ⁵² Ekjenaj Zisasiyan am sambe penaj meu indame nimbien windejan keyet yanaj mee kegogak ku eknãmbien.

*Zisasiyan Genesalet msalen am zawalinmak weyanindeye
(Matiyu 14:34-36)*

⁵³ Âpme ekjenaj tundua nembet daenen meti Genesalet msalen patanj zemti wanja mandame kainan mopme tekjan mandamti mot tep palen ⁵⁴⁻⁵⁵ zampemti Zisasmak nembane ekjenaj toti mepme am notnanaj indikmãtãti windembemti mka kataj meti am zawalinmak indaluanzamtimti Zisasmagen kopmãbien. ⁵⁶ Âpme Zisasiyan mka temanen ma mka isikjan notnanen mege kan keyet am zawalinmak luemtimti tambangum sutnanen koindeme wemti ekme Zisasiyan takopme melakandujan butnan etaj ke timekti dolakjan bembeyet wekuwien. Wekume nãmindeme am zawalinmak ekjenaj sanjumanj busilijan etaj timekti alik bemãbien.

7

*Yejpawineyelen mama mimi itnanaj ke mãti mamtemien
(Matiyu 15:1-20)*

¹ Âpme zii zet zikat indanda an ekjenaj Zelusalem mkaengatnan kot Palisi indaikme ilinsakwep met Zisasmak ondekbien. ² Ondak tati Zisasmak Zapat mmambe tati indikme Zisasiyet nembane notnan ekjenaj yejpawineyelen zii zet tazin keyet kataj belin zululupij tu meu taatannimambien.

³ Âpme Palisi ma Zuda am ekjenaj yejpawineyelen mama mimi ke mãti keyet kataj belin mee zululupij tu meu nen ku maatannimtemien. ⁴ Ma ekjenaj bemkwiti kwiti mundumengatnan gilik zem meti kegogak tu zululupij meu nen ku maatannimtemien. Wa ke etaj yek, mama mimi keboj notnan menzim bati ma okop mee pi ewe zululutnan keyegak sakwalam zuluti mambumbemnimtemien. Ma mama mimi keboj keboj sambe notnan ewe wemezin.

⁵ Keyepmti Palisi ma zii zet zikat indanda ekjenaj Zisas nembananeyelen muluwanj ke ekti Zisasiyet pigok yankwesiwien, “Nemandine ekjenaj kwilekiyet yejpapmnanjgalen set tazin ke kulumti tu meu mee belin zululupij bumbulumimaganj kilej tatim nip?”

⁶ Yankwesime Zisasiyan ekjengat pigok zeye, “Ewejan tipman baenen Kawawanjgalen golaj zenze an Aizayayan in tetimaemae an kebojgat esemtejan penaj meluwanj pigok mge,

‘An ekjen keboj keyan kerjanjan penaj bamkunemti kwizet bujamm belak seganj etaj mwati manzempalakjan bemneip. ⁷ Mti ilinanjgalen yejpawineyelen set keyan nãlen zii zetnok bempemti ke am sambe zemzikat indamamipgapmti nãgãt belak seganj etaj mandundunaip.’ ” *(Aizaya 29:23)*

⁸ Zemti pigok diindoye, “In Kawawanjgalen zii zet penaj ke imgulume topme ilinanjgalen yejpawineyelen set sambe ke mamkatikjan bem maip.”

⁹ Zemti ewe tusumti pigok diindoye, “In yejpawinanjgalen set ke mtati Kawawanjgalen zii zet imgulume totogalen setnanj dolakjan penaj masokbemindain. ¹⁰ Mosesijan Kawawanjgalen zet nen mti kapigok zeye, ‘Gej mambipdangat nãmane mobotnanj bewe. An nenaj mambipmangat zet mgasik zeween an ke kume gakiwe.’ *(Kisim Bek 20:12)*

¹¹ Keangut in naman am set sepem nen zikat indame ekjenaj pigok mamip. ‘Mam biwine ekjenaj olat olat ke temimti mamejgut ekjenaj pi ilak Kawawanjat tewalanj sasãgãt zemti bempeya.’ ¹² Zemti mam biwine indamukulem dolakjan penaj ku mamiindeip. ¹³ Set kegogak in Kawawanjgalen zii zet mtopemti ilinanjgalen set manzemzikat indaip. Mama mimi sambe keboj notnanj sambe penaj mamãlip.”

¹⁴ Kegok zemti am sambeyet ewe zeme kopme pigok diindoye, “In sambe wakbemti tapme zet kapi zema weyaŋnâmâtâlit. ¹⁵ Kwitnaŋ kwitnaŋ nime kambakŋinan matowezin keyaŋ yom kum bein. Keŋinangatnan nânâ bekanaj ma dembusek bekanaj makwazin keyaŋ keŋin mme bekanaj mambein. ¹⁶ An ŋen keŋanmagaŋ zet zeyap kapi nâmti ikŋaŋak opeim nâsem.”

¹⁷ Egaŋ zet kegok zemdelaj zemti am indeme mekopme mkaen mowepme nembajane ekŋenaŋ keyegak mâpmoti bemzenze zet zeye keyet yaŋaŋ zemâtâtindame nânâyelen yaŋkwesiwien. ¹⁸ Yaŋkwesime Zisasiyaŋ pigok diindoye, “In kegogak ŋoktikŋinpiŋak tapmaip? ¹⁹ Meu nimann tipkambakŋinan matowezin keyaŋ keŋinanen toti keŋin mme bekanaj ku mambein. Keyaŋ belak tipkambakŋinan totapme baeset tipman makwawezin.” (Keyepmti Zisasiyaŋ meu sambe kapi ku zemkuluye ŋep etaŋ niniyelen zeye.)

²⁰ “Âpme keŋinangatnan nânâ ma zet bekanaj makwazin keyaŋ keŋin mme bekanaj mambein. ²¹⁻²² Am keŋaŋgatnan kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaj kapigogaŋ makwazin: ŋoktik bekanaj, ma animbi zomolim ekŋenaŋ set kileŋ mama ma awembiŋ bembenaŋaŋgut notnaŋgalen imbi menzeng wawat ma kambu, kasa kuku, imbi indaasek indende, mobotnaŋ sakam igak igak, dâsuki, kakiki ma amgat zet bekanaj notnaŋ zenze ma nânâŋin kilom maotnâip. ²³ Nânâ bekanaj keboŋaŋ keŋinangatnan kwati keŋin mme bekanaj beme Kawawaŋgat zapat ku matalip.”

*Zisasiyaŋ Silia mkaengatnaŋ imbiyet nâmkiŋpepeŋaŋ kaliŋaŋ ege
(Matiyu 15:21-28)*

²⁴ Kegok zemdelaj zemti Zisasiyaŋ mka ke peme tapme Taia ma Saidon mka temaŋ egegat msat tuŋgupmanen mege. Egaŋ meti mka tambaŋgumen moti amnaŋ egat zet zapatnaŋ ku nânâyelen otnâŋge. Yaŋgut am ekŋenaŋ mepme zapatnaŋ nâmâbiengapmti ŋep ku enzililiyelen sepem beye. ²⁵ Keyepmti Zisasiyaŋ mopme mopme keyegak imbiŋenaŋ zet zapatnaŋ nâmti nambaŋaŋ we bekanaj ŋenaŋ mme keŋan kileŋ mambemtangapmti Zisasiyet nâme mobotnaŋ beme pedondo saye. ²⁶ Imbi ke Pinisia imbi Silia mkaengatnaŋ zetnaŋ Glik zet manzemtan. Imbi keyaŋ nambaŋaŋgat keŋangatnan we bekanaj mâpepeyelen Zisasiyet zet giŋgiŋ mge. ²⁷ Keyepmti Zisasiyaŋ imbi keyet pigok dunduye, “Nemba ekŋenaŋ meu ŋeŋaŋ manip. Âpme geŋ nâmane nembayelen meu menzemti tam ŋep ku sasayelen bein. Sepem kegogak neŋ Zuda am ekŋen ŋeŋaŋ indamukulem mtinŋut bam am Zuda maŋgaen ku sokbemeŋaŋ in indamukulem mimiyeleŋ.”

²⁸ Zeme imbi keyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem saye, “Amobotnaŋ, geŋ zet e penaŋ zenigaŋgut tam ekŋenaŋ nembayelen meu pâpmaŋ bap palen toweme kileŋ ke mambeseip.”

²⁹ Egaŋ kegok zeme Zisasiyaŋ kapigok zeye, “Geŋ zet kegok penaŋ zenigapmti nambandi we bekanajaŋ katipe mezingat gilik ze mkandan met.”

³⁰ Zeme imbiyaŋ mkaŋan meti ekme nambaŋaŋ we bekanaj pemepme sinanen muluk dolakŋaŋ taweme ekti nâme dolakŋaŋ penaŋ beye.

An wakŋaŋ kekeŋaŋ ma zet ku manzemtan ke Zisasiyaŋ weyaŋpeye

³¹ Zisasiyaŋ Taia mka katikpem met Saidon mka sebempemti Dekapolas mka sebemindemti Galili msat tundraeset mepme ³²⁻³³ am notnaŋaŋ an wakŋaŋ kekeŋaŋ zet mee zesât maolatan ke wati Zisasiyaŋ betnaŋaŋ timekme dolakŋaŋ bembeyelen nâmti ekmagen wapmebien. Wapmeti Zisasiyaŋ weyaŋpepeyet yaŋkwesiŋ giŋgiŋ msame Zisasiyaŋ nâmti egaŋ an ke wati ganzenanik meti betnan nemuŋaŋaŋ wakŋaŋ nembet nembet wapemti naman mtot zawaŋaŋ betnanen wasekpemti an keyet nambalamanen ³⁴ bemtati an keyet kemberŋ mti zikatnaŋ kululuŋen ekme mopme Zuda ilinaŋgalen zeleset Bipmaŋgat pigok zeye, “Epata.” Zet keyet yaŋaŋ, “Wakdi teŋ beme zet ze!”

³⁵ Zeme wakŋaŋ teŋ peme zet dolakŋaŋ zeye. ³⁶ Âpme Zisasiyaŋ keyet zapatnaŋ ku zenzeyelen am indazemkulum aleme am ekŋenaŋ nâpemtati keyet zapatnaŋ zempalakŋaŋ bemâbien. ³⁷ Ekŋenaŋ nâmtemtem penaŋ mti zewien, “An kapiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ

mme dolaknaŋ etaŋ mambein. Mti kegogak am waknaŋ kekekeŋaŋ ma zet ku manzeip ekŋen mme zet zeip ma wakŋin teŋ mapemâzin.”

8

*Zisasiyaŋ am 4 tausen meu indapelanguye
(Matiyu 15:32-39)*

¹⁻² Zisasiyaŋ tipman baenen am sambe meu indaye yanaman mise ŋen am sambe penaŋ ondek tapme kasup tuk bepi Zet Zapat Dolaknaŋ tadiindometne peme, am ekŋenaŋ meu bugan mkobien e nime delaŋ zemâge. Âpme amnaŋ tu meu aikti niniyelen setnaŋ ŋen ku aikbiengapm Zisasiyaŋ nembajane indapmandame kopme zeye, “Neŋ am sambemak kasup tuk takwati meuŋin belaknik mkobien elak nime delaŋ zeyeyepmti alak meuŋinpiŋ tapme indikti neŋ ekŋengat kemberŋ penaŋ miap. ³ Am notnaŋ mkaŋin beŋangatnan penaŋ kobiengapmti belak indema gilik zem mkaŋinan mesât meti meuyet selen suknaŋ bemti zikalin gililiŋ peme tokutuseip beme ŋep ku besem.”

⁴ Zeme nembajane ekŋenaŋ yaŋkwesiwien, “Msat tungupman pi tu meu desetgat aikti indamann nseip?”

⁵ Zeme Zisasiyaŋ indayaŋkwesiye, “In nupmamaŋ zigok mtalip?”
Zeme ekŋenaŋ zewien, “Nupmamaŋ 7 mtatnup.”

⁶ Kegok zeme nâmti am ekŋengat zeme ondekti msalen gwilelaŋ totapme nupmamaŋ 7 ke mti Kawawaŋgat, “Wisikŋ,” zemti meselem nembajane kalaŋ indame ekŋenaŋ timti am indamebien. ⁷ Âpme aŋgala isiknaŋ notnaŋ kegogak taindaye. Ke Zisasiyaŋ mti kegogak Kawawaŋgat wisikŋ zemti nembajane kalaŋ indame timti am kalaŋ indamebien. ⁸⁻⁹ Indame am 4 tausen piyaŋ meu nimkiŋgapme butnaŋ belak temege ke timti tise 7 wepme gak zeye. ¹⁰ Kegok mti Zisasiyaŋ am zemindeme mkaŋinan mekobien. Am zemindeme mekopme Zisas ma nembajane ekŋenaŋ ilinak etaŋ waŋgaen moti Dalmanuta msalen daen mebien.

*Palisi am notnaŋaŋ Zisasiyaŋ menok mme eegalen yaŋkwesiwien
(Matiyu 16:1-4)*

¹¹ Dalmanuta msalen met tapme Palisi an notnaŋ ekŋenaŋ Zisasmagen koti menok temaŋ notnaŋ mme ekŋenaŋ Kawawaŋgat Nemuŋaŋ penaŋ ke nâmâtâtâgalen tetipem ekbien. ¹² Mme Zisasiyaŋ ekŋen ke indikti keŋan bekanaj beme zeye, “Alak kan pigogak am talip ekŋen kapiyaŋ kwilekiyet menok mme eegat etaŋ manzeip? Keyepm alak kan kapiyet neŋ ekŋenmagen menok ŋen ku mma ekseip, yek penaŋ.”

¹³ Egaŋ kegok zemti katiindemti nembajane ilinsakwep gilik zemti waŋga keŋan ewe moti tundua nembeleset mebien.

*Palisimak amobotnaŋ Elot ekŋengat yaŋin Zisasiyaŋ nupmamaŋ yisiyaŋ mme masemen keyet palen bemzenze zet zeye
(Matiyu 16:5-12)*

¹⁴ Nemba ekŋenaŋ nupmamaŋ mekwititiyet kandati nupmamaŋ kwewetaŋ waŋga keŋan tagaen ke mkobien. ¹⁵ Âpme Zisasiyaŋ Palisi ekŋengalen mama mimi ke ekme ŋep ku beye keyepmti selen kopmambe Zisasiyaŋ nembajaneyet golaŋ zet zemti bemzenze zet kapigok diindoye, “In Palisimak Elot egetgalen yis keyet eksewep.” *

¹⁶ Zeme nembajane ekŋenaŋ Zisasiyelen zet keyet yaŋaŋ ku weyaŋnâmbiengapmti ilinak zenâ zenâ mti pigok zewien, “Nin nupmamaŋ ŋen kwititipiŋ belak kotngapmti Zisasiyaŋ keyet tazen.”

¹⁷ Ekŋenaŋ kegok zenâ zenâ tapmme Zisasiyaŋ nâmti pigok indayaŋkwesiye, “In nupmamaŋ kwititipiŋ kolo keyet eneyet zenâ zenâ tapmip, in nâgât yaŋŋ ku eknâmâtâlîp, ma? In keŋin uwatnaŋ penaŋ! ¹⁸⁻¹⁹ In neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mima

* 8:15: Palisi ekŋengalen mama mimi ke Kawawaŋ sesewatsasayet setnaŋ sambe bemtimâpmbien ke nâmkiŋpepe palen yek. Amnaŋ indikgoŋgoyet segaŋ etaŋ mti mambien. Elolaŋ Zisasiyaŋ menok mme eekgalen etaŋ manâmtan. Egaŋ menok ke ekti nâmkiŋpepeyelen yek.

‘Zikalinaŋ eek ektingut ku maekmâtâlîp ma zet zema wakŋinaŋ zet nânâ nâmtingut ku manâmâtâlîp.’ (Esekiel 12:2)

In tipman baenen am 5 tausen pi nupmamaŋ 5 etaŋ bukeyaŋgut meselem indama nimbien ke ku nâmâtâlîp?”

Zemti nembajane indayaŋkwesiye, “In nupmamaŋ nimkingapme belak temepme timti ele zigok webien?”

Indayaŋkwesime ekŋenaŋ zewien, “Ele 12 kekok webenn.”

²⁰ Zeme Zisasiyaŋ ewe indayaŋkwesiye, “Kan ŋengat nupmamaŋ 7 mti am 4 tausen pi indama nimkingapme butnaŋ totemepme timti ele zigok webien?”

Indayaŋkwesime ekŋenaŋ zewien, “7 webenn.”

²¹ Zeme nâmti pigok diindoye, “In neŋ kekok mimiyet windenn tatnain keyet yaŋŋ mkawaŋ bema in nikti yaŋŋ nâmâtâlîpgapmti Palisi ekŋengalen mama mimi ku mâbep.”

Zisasiyaŋ Besaida mkaen an ŋen zikatnaŋ beŋaŋ weyaŋpeye
(Matiyu 16:8)

²² Âpme Zisas ma nembajane ekŋenaŋ Besaida mkaen mepataŋ zeme mka keyetnan an ŋen zikatnaŋ beŋaŋ an keyet notnaneyaŋ Zisasiyaŋ sekŋane atamti mme dolakŋaŋ bembeyet watoti Zisasiyet yaŋkwesim giŋgiŋ mbien. ²³ Kegok zeme nâmti Zisasiyaŋ an zikatnaŋ beŋaŋ ke betnamti mka ganzenan ilidak baen metati Zisasiyaŋ an keyet zikatnanen zawagaŋ wasekpehti betnaŋ zikatnanen mobemti yaŋkwesiye, “Zikadan kwilekiki notnaŋ ŋep taekdik?”

²⁴ Zeme an keyaŋ belak zem wat ekti zeye, “Neŋ am taliwen pi ŋep taindigap yaŋgut indikma tep ŋotekŋaŋ nemborŋ tabem temezin.”

²⁵ Zeme Zisasiyaŋ betnaŋ ewe zikatnan bemti weyaŋpeme zikalaŋ bikbik mti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bepi ekmâtâpmâge. ²⁶ Âpme Zisasiyaŋ zempemti zeye, “Geŋ am mka tuŋgupman moti am keyet zapat diindondopiŋ belak buzak lolotnak mkandanen mesenik.”

Pitayaŋ Zisasiyet yaŋŋaŋ zemâtâge
(Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Âpme Zisasiyaŋ nembajane ilinsakwep Sisalia Pilipai mka temaŋ manzemtemien keyelen mka isisikŋaŋ ŋengat seleset mepmambe Zisasiyaŋ nembajane pigok indayaŋkwesiye, “Am ekŋenaŋ nâgât kwiyaŋ tapmain manzeip?”

²⁸ Indayaŋkwesime nembajane ekŋenaŋ zewien, “Gâgât am notnaŋaŋ, ‘Zân tu zulutindende an egaŋ gakikiengatnan wati tapmain,’ manzeip ma notnaŋaŋ, ‘Kawawaŋgalen golaŋ zenze an itnaŋaŋ ŋen egaŋ wati tapmain,’ manzeip ma notnaŋaŋ, ‘golaŋ zenze an Ilaiza egaŋ kululuŋengatnan toti tapmain,’ kekok manzeip.”

²⁹ Zeme nâmti naman Zisasiyaŋ ilinaŋgat indayaŋkwesiye, “Âpme in nâgât kwi manâmneip?”

Indayaŋkwesime Pitayaŋ dopmaŋ pigok gilik zem zeye, “Geŋ Kilais Kawawaŋaŋ am nin yomengatnan gilik zemndatitiyet zengeme tobanan. Kegok penaŋ manâmgenup.”

³⁰ Zeme yaŋaŋaŋ ke am notnaŋ ku zemindandayet nembajane zemkulumindeye.

Zisasiyaŋ sindem timti gakiweyet zapatnaŋ diindoye
(Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Âpme Zisasiyaŋ nembajane zet zemzikat indam metneti zeye, “Angat Nemuŋaŋ neŋ mamoti amnaŋ sindem temaŋ penaŋ nawep. Sesewat mka temaŋgalen an damuŋ ma sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ niktakalimti nome gakiwawaŋgut naman kasup tuk etaŋ tati ewe gilik zemwabap.” ³² Kegok zemkawaŋ bemindame keyegak Pitayaŋ Zisas wati namba notnaŋ bamkumindemti yaŋbemti Zisasiyaŋ ku gakikiyet zemkulumpeye. ³³ Zeme Zisasiyaŋ naman nembajane notnaŋ ekŋenmagen gilik zemindikti Pitayet zeye, “Geŋ Sadanŋgalen nânâ mgasik ke pemane

talak! Geŋ zet zenik ke Kawawaŋgalen ŋoktik yek, amgalen ŋoktik etaŋ otnâmtiyepm zenik!”

³⁴ Âpme Zisasiyaŋ am sambe ekŋen ma nembraŋane indazemtetime ekmagen kop-mâpme ekŋengat zeye, “An ŋenaŋ neŋmagen tususâgât mbe beme egaŋ ikŋangat sekŋaŋ mtoti segalen kwitnaŋ kwitnaŋgat ku nâmtikŋaŋ mti egaŋ sindem temaŋ Angat Nemuŋaŋ neŋ tiwap sakam keboŋ timti namâbe. ³⁵ Ma am ŋenaŋ ek sekŋangat yayaŋ mti Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ ku mkawaŋ bewe beme egaŋ mama kanzizit ku tiwe. Yaŋgut am ŋen egaŋ sekŋaŋ nâgât talasiwe beme mama kanzizit mama ke ŋep tiwe. ³⁶ Am ŋen ek msat kapiyelen milom bilombi sambe ke tim nalak nalak mam mnepeme mamaŋaŋ yuŋgume ek keyaŋ walebe. Msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ keyaŋ zigok mukulem mme mama kanzizit tiwe? Yek penaŋ. ³⁷ Egaŋ walelet mundumen met tazin ke naman kwitnaŋ kwitnaŋ ŋenaŋ bamamaŋaŋ ku kwitimti gilik zem wawagalen. Yek penaŋ. ³⁸ Mineti am ŋenaŋ Angat Nemuŋaŋ nâgât ma Zet Zapatn Dolakŋaŋ kapi am Kawawaŋgat zentalatpempti kileŋ mamaip ekŋengat zikalinan zemkawaŋ bembeyet sakambuk mbe beme neŋ bam kululuŋ Bipmnaŋgalen winde ma busatnaŋmak ma Kawawaŋgalen ensel teŋ maip ekŋenmak kobap kan keyet neŋ kegogak am ekŋen keyet nâma sakambukŋaŋmak beme bamkumindewaŋ.”

9

¹ Zisasiyaŋ zet ŋen ewe pigok tusumti diindoye. “Neŋ zet penaŋ sukwep penaŋ pigok zema nâit, in am talip kapiyetnaŋ am notnaŋaŋ ewe gakikipiŋ tapmetnepeme Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyaŋ windenaŋmak kawaŋ beme ekbep.”

*Zisasiyet sekŋaŋaŋ asekti mamanamaŋ penaŋ beye
(Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² Manepeme kasup 6 mepme Zisasiyaŋ nembraŋane Zânmak Zems ma Pita indatime ilinak etaŋ kalaŋan memoti Zisasiyaŋ sek sepemaŋ asekti naman sepemaŋ igak penaŋ beye. ³ Melakanduŋaŋ mee pi satnaŋ penaŋ bemti sokŋaŋaŋ puyuk peyak penaŋ mge. Msalen an ŋenaŋ melakandu zuluŋme sepem keboŋ penaŋ ŋep ku benak. ⁴ Âpme nembraŋane ekŋenaŋ ke ekpeŋ tapme Mosesimak Ilaizayaŋ keyegak koti Zisasmak zenâ zenâ tapmme indikbien. ⁵ Indikti Pitayaŋ Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, pi dolakŋaŋ penaŋ nnak kapi tatnupgapmti nâmane mka minzalaŋ tuk, ŋen gâgât, ŋen Ilaizayet, ŋen Mosesiyet walati mambanup.” ⁶ (Pitayaŋ kingagat palen tati zet yaŋaŋ nânâpiŋ; belak kileŋ kegok zeye.)

⁷ Zeme keyegak zanza ŋenaŋ tot indasumuŋme indidikpiŋ mbien. Âpme zanza keyet keŋanen zet kapigok sokbeye, “Kapi nanaŋgat Nemun penaŋ. Neŋ egat tikŋaŋ manâyapgat in egat zetnaŋ gawepuwep.” ⁸ Zet kegok sokbeme keyegak nembraŋane ekŋenaŋ meek koek mti Zisasiyaŋ igak etaŋ tapme ekbien.

⁹ Âpme Zisasiyaŋ kot indatimti kalaŋangatnan kwatopmambe Zisasiyaŋ Nembraŋaneyet zemkulumindemti zeye, “In kwitnaŋ kwitnaŋ e ego keyet zet zapatnaŋ am ŋen diindondopiŋ manepeme Angat Nemuŋaŋ neŋ gakikiengatnan gilik zemti wabap.”

¹⁰ Zet ke ekŋenaŋ nâmti keŋinan bemti ilinak pigok zenâ zenâ mti zewien, “Gakikiengatnan wawat zet kapi kwilekiyet nâmti zeina?” ¹¹ Ilinak kegok zem mbien aŋ yek beme Zisasiyet yaŋkwesiwien, “Zuda amgalen zii zet zemzikat indanda an ekŋenaŋ eneyet Kawawaŋgalen golaŋ zenze an Ilaiza egaŋ ŋenaŋ kopmeŋgut bam Mesaya An Kawawaŋaŋ amŋane yomengatnaŋ timkwatindendeyet ombempeye keyaŋ kobe manzeip?”

¹² Kegok yaŋkwesime Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Ilaizanok ek ŋenaŋ penaŋ koti am yomengatnan timkwat indendeyet mulupmaŋ mimiyet zenzeŋaŋ mge. Âpme zet ŋen zenzeŋaŋ tazin kapi zigosetgat Angat Nemuŋaŋ neŋ sindem temaŋ namti bamkumneneyet Kawawaŋgalen zelen kogok meluwaŋ mimiŋaŋ? ¹³ Neŋ pigok penaŋ

zema nâit, an Ilaiza nembon ilak kopme amnan muluwan bekanan sepem igak igak msawien.* Kawawangalen Zet Itnananen meluwan mimiñan keyet katañ sokbeye.”

*Zisasiyan we bekanan anemba ñeniyet keñanangatnan zempeme mege
(Matiyu 17:14-21; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Zisasmak nembane tuk ekñenan kalañangatnan nembane notnan tabien ekñenmagen toti indikme am notnanan inda bembuluñ tapme Zuda amgalen zii zet zemzikat indanda an ekñenmak Zisasiyet nembane notnan tabien ekñenan ñenan ñengat zemtalat ñenan ñengat zemtalat tapmambien. ¹⁵ Yan am sambe ekñenan tatneti ekme Zisasiyan daen kopme ekti Zisasiyet olimti windenbemeti mkuwien. ¹⁶ Met mkume Zisasiyan indayanñkweziye, “Indati kwilekiyet dopmanñat tapmdândâmo?”

¹⁷ Âpme an ñen ekñengat tunñuwinangatnan wati zeye, “An zikat indanda, neñ nemun we bekanan mme zet zenzepiñ mamngapmti geñmagen wakolap. ¹⁸ Nemba kapi we bekanan mtati msalen kutupeme kwati zawak salañ kwilak kwilak mti zetnan angalikti setnan betnan mutututi katikñan mambein. Keyepm neñ nembandine ekñengat zema we bekanan zempeme mebegat olalo.”

¹⁹ Zeme Zisasiyan zet ke nâmti am tabien ma nembane ekñengat zeye, “In nâmkinpepeñiñ penañ! Neñ inmak kan teepman kapi mamti indamukulem mamambap?” Diindomti zeye, “Anemba denze wati kopme ekbi!” ²⁰ Zeme anemba ke Zisasmagen sokñan wapmepme we bekanan Zisas ekti nemba piwan belak msalen mkutupeme kwati kililiñ mti zawak salañ kwilak kwilak mge. ²¹ Âpme Zisasiyan nemba keyet bipmanñat yanñkweziye, “Nemandi kapi kan zukñan penañ yanñbemti muluwan kapi mge?”

Yanñkwesime bipmanñan zeye, “Nemba isikñanenagak yanñbemti mge. ²² We bekanan egañ sesepelimti wat tokwapme meti sekñan waleletgalen mulup temañ penañ mamin. Keyepmti geñ windendi tazin beme ñep ndapmukulem mimnde.”

²³ Âpme Zisasiyan zeye, “Kwilekiyet geñ windendi ñep tazin beme mbek zet e zenik? An ñenan nâmkinpepeñan katikñan penañ tabe beme kwitnan kwitnan zein keyet katañ ñep sokbem sawe.”

²⁴ Zeme keyegak nemba keyet bipmanñan sinzet palen zeye, “Neñ nâmkinpempgeyan yanñgut nâmkinpepen katikñan yegat napmukulem mmane geñmagen nâmkinpepen katikñan bak.”

²⁵ Âpme am sambe penañ windem bemti taondak kopme Zisasiyan we bekanan anemba masesepelimwati mamtan keyet zet windeñanber zempemti zeye, “Geñ anemba keñangatnan kwati meti ewe gilik zem kapiyegak ñen ewe ku kwatowebanik.”

²⁶ Âpme we bekanan kwati mesât mge, kan keyet nemba bekan piwan omba penañ butemti we bekanan yeye mti kwati mepme anemba keyan gakikiñanñok toanñasim weme am ekñenan ekti zewien, “Nemba pito ilak gakip.” ²⁷ Kegok zeme Zisasiyan nemba betnanen atamti mwat onzempeme tage.

²⁸ Kegok mti Zisasiyan mkaen mowepme nembane ekñenan keyegak moti ilinak etañ tati yanñkweziwien, “Kwilekiyet nin we bekanan ke mâbâgat olapmann bep?”

²⁹ Yanñkwesime Zisasiyan zeye, “We bekanan ekñen kebon ke belak ñep ku indamâbâgalen dundundumak tati ñep indamâbâgalen.”

*Zisasiyan gakikiñangat zet zapatnan ewe diindoye
(Matiyu 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰⁻³¹ Zisasiyan nembane gakikiñangat zapatnan ilinak diindondoyet nânge keyepmti ekñenan mka ke katipemti Galili msat tunñupmaset buzak buzak enzilimti mebien. Selen mepmambe Zisasiyan nembane zemzikat indamti zeye, “Angat Nemun neñ maneti amgat belinan mopma ekñenan nome gakima nabewep. Yan kasup tuk etañ tati ewe gilik zem wabap.”

* 9:13: Ilaiza e Zân tu zululut an egat nâmti zenzeñan (Matiyu 17:13).

³² Eganj kekok zeme ekjenan zet ke yanaj ku weyanâmâtâti yanjkwesimti nâsâgât mbenangut naman kingati belak peme tage.

*An kwiyan amobotnan bein?
(Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Ekjenan meti Kapaneam mkaen patanj zemti mka njengat motati Zisasiyan nembanane indayanjkwesimti zeye, “Selen daen in kwilekiyet tazenâmkopmo?”

³⁴ Kegok indayanjkwesime ekjenan selen daenen koti, “Kwiyan ningat amobotnan mambe?” Zemti zenâ zenâ tapmkopmambiengapmti zelinpij buzak tabien. ³⁵ Âpme Zisasiyan mkaen koweyeyan totati nembanane 12 ekjengat zeme koondak tapme zeye, “An nenan amobotnan mamasâgât nâin beme eganj tototnan penanj mamti am notnan ekjen sisilij mulup mimindamti mambe.” ³⁶⁻³⁷ Kegok zemti nempa isiknan nen wati tunguwinan mwat ambetati zeye, “Nempa keboj kapi an nenan nâgât mti gogot mpewe beme eganj nej gogot mnewe ma nenan nej gogot mnewe beme An zemneme toban ek kekok gogot msawe.”

*An nenan ningat mulupmnangat ku zemtalabe beme ek ningat notn
(Luk 9:49-50)*

³⁸ Âpme Zânanj Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, nin an nenan gâgât kwidan kumti we bekananj mâpeme ekti ninmak ku mamaingapmti zemkulumpenn.”

³⁹ Kegok zeme nâmti Zisasiyan nembanane ekjengat pigok diindoye, “In an nenan nâgât kwitnnan kumti muluwanj tototnan keboj mme ekti ku zemkulumpewep. An keboj keyanj sakwep elenj belej bemti nin ku zemtalatndewe. ⁴⁰ An nen mulupmnangat ku zemtalatndewe ek ningat notn kekok nâmpewanup. ⁴¹ Nej pigok penanj zema nâit, in nâgât nembanne maipgapmti am nenan kwitnanj kwitnanj dolaknanj nen ma okowen tu etanj bemindame nimbep beme an ke tosanepij belak penanj ku tabe bam maneti keyet tosananj tiwe.

Mama mimi bekanangalen tetimaemae sokbemindame suknan ku bembeyet ankenoo zet diindoye

(Matiyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Am nenan notnan nen nâmkinpepejanj isiknanj bugan tasain ek bekanan mimiye zet kelaknanj mpeme bekanan mbe beme an bekanangat zet kelaknanj mpewe ke bimanen nananj siput temanj opempemti nembu kejan âtâpeme towepme dolaknanj bein mneti ekjenan kekok ku mme eganj belak tapmetneti Kawawangalen zemdelanj zenze kanen dopnanj nuknanj bekanan penanj tiwe. ⁴³ Sepem kekok tazingapmti bedi nenan mama mimi bekananen gaik mesâgât mme elengem pemane mebe. Gej mineti bedi zuzulak mmaneti tezij njandanj toti tewen zimti sek sindem tipej mamambanikmagengat bedi elengem pemane mepme bedi nembet dumanj maneti mama kanzizit tiwanik. ⁴⁴ [‘Âk kekok ku mbanik beme tezij njandanj meti sambum kuluk kwilak mti gakikipij sindem tipej tipejak mamambanik ma tewanj kogogak gazime sindem tipej mamambanik.’]† ⁴⁵ Ma gej sedanj mama mimi bekanaset gapmesâgât mme sedi nembet elengem pemane mepme kananj kananj mamambanik. Mineti sedi zuzulak maneti tezij njandanj towebanigat sedi nembet elengem pemti sedi nembet dumanj piyanj kananj kananj maneti mama kanzizit aikbanik. ⁴⁶ [‘Âk kekok ku mbanik beme tezij njandanj meti sambum kuluk kwilak mti gakikipij sindem tipej tipejak mamambanik ma tewanj kogogak gazime sindem tipej mamambanik.’] ⁴⁷ Ma gej zikadi nenan mama mimi bekanaset gapmesâgât mbe beme gej kwenzempemane mebe. Mineti gej zikadi ilindij maneti tezij njandanj towebanikgat kwenzempemane mebe. ⁴⁸ Âk kekok ku mbanik beme tezij njandanj meti sambum kuluk kwilak mti gakikipij sindem tipej tipejak mamambanik ma tewanj kogogak gazime sindem tipej mamambanik. ⁴⁹ Nej gejmak tususu mimiye zetik

† 9:44: An Kawawangalen zetgat yananj mkawanj bembeyet nânâ mulup mamip notnananj zet kukujanj ke tususujanj manzeip papia notnangaz tazin; notnangaz yek.

mban keyet katnaŋ ku mambanik beme neŋ katikgema teziŋ ŋandaŋgat zapat bewanik.
⁵⁰ Dalaŋ ke tiknaŋ keyaŋgut dalaŋgat tiknaŋ delaŋ zeme amnaŋ selen mulati maimmak kolip keboŋ. Kogogapm in dalaŋ nembon keyet tiknaŋin kwesiŋ tatagat nâmti in keŋin dolaknaŋ tapme nolimmak keŋ kwep bemti keŋ sewaknaŋ palen mamambep.”

10

Zisasiyaŋ awembiŋ ku kalalaŋgat zetnaŋ zeye
 (Matiyu 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Âpme Zisasiyaŋ mka ke naman katipemti Zudia msaleset meti Zodan tu nembet daen mepme am sambeyaŋ ewe koondakme manzemzikat indamtan, kegogagapm Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ diindom zikat indamiŋge.

² Tadiindome Palisi an notnaŋaŋ koti, “Zisas tetipemann egaŋ zet ŋen zemyuŋgume ekti wati zelen mepesenup,” zemti kapigok yaŋkwesiwien, “An ŋenaŋ imbiŋaŋ asepepeyelen Mosesiyelen zii zelen set ŋen tazin ma yek?”

³ Zeme Zisasiyaŋ naman dopmaŋ yaŋkwesiyegak kapigok indayaŋkwesiye, “Mosesiyaŋ awembiŋ kalalaŋgat zigok zeye?”

⁴ Indayaŋkwesime ekŋenaŋ zewien, “An ŋenaŋ imbiŋaŋ asekpemti zemâtâtât papia kumsame mebegat Mosesiyaŋ ŋep mimiyeleŋ zeye.”

⁵ Kegok zeme Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem indaye, “In keŋ katik mbiengapmti Mosesiyaŋ nâmindamti zii zet ke kumindaye wa ke Kawawaŋgalen ŋoktik penaŋ yek.

⁶ Kawawaŋaŋ yaŋbemti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mge kan keyet egaŋ an ma imbi betnaŋaŋ penaŋ miideye. ⁷⁻⁸ Keyepmti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋen kapigok zein,

‘An ŋenaŋ imbiŋaŋ wazin beme egaŋ mambipmaŋ katiidemti egeleŋ keŋit segit pepep bemalu kwep beme mambalup. ⁹ Kawawaŋaŋ animbi kapi tusum idendeŋaŋgapmti ilit ma am ŋenaŋ kileŋ ku kalaŋidewe.’” (Sokbembe 2:24)

¹⁰ Mkaen motati nembraŋane ekŋenaŋ zet keyet yaŋaŋ nânâyet yaŋkwesiwien.

¹¹ Yaŋkwesime egaŋ yaŋaŋ pigok diindoye, “An ŋenaŋ imbiŋaŋ asekpemti an ŋengat imbiŋaŋ menzem wabe beme yom mbe. ¹² Ma imbi ŋenaŋ apmaŋ asekpemti imbi ŋengat apmaŋ menzemwabe beme egaŋ awembiŋ mama ke kalaŋti yom tiwe.”

Nemba isisiknaŋ Zisasmagen indatim kobien
 (Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Âpme am ekŋenaŋ nembraŋine Zisasiyaŋ indati mebegat indatim kopme Zisasiyet nembraŋane ekŋenaŋ nemba isiknaŋ ekŋengat nâme tototnaŋ beme Zisasiyaŋ ku indati mebegat zemkulumindewien. ¹⁴ Kegok tapmme Zisasiyaŋ indikti nâme ŋep ku beme zeye, “Kululuŋen gwaen mama katiknaŋen amnaŋ nemba ekŋen keboŋ bemti mebegat zenzeŋaŋgapmti nemba zemkulumindendepeŋ katiindeme neŋmagen kolit. ¹⁵ Neŋ penaŋ zema nâit, an ŋenaŋ nemba isisiknaŋ ekŋenok bemti zet nâme penaŋ penaŋ etaŋ beme yaŋkwesim giŋgiŋ ku mamip. Keyet katnan yaŋkwesi yaŋkwesi mimipiŋ. Belak etaŋ nâmkirpewe beme ekŋen Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan meti masâip.” ¹⁶ Kogok diindomti nemba kwep kwep ekmagen kopme indambetati popop kumindemambe betnaŋ ŋokjinan bemti Kawawaŋaŋ indamukulem mimindendeyet zemgwatnaŋ mge.

An mânep milawatnaŋ temaŋaŋ Zisasiyet nâme mobotnaŋ beme ekmagen mege
 (Matiyu 19:16-20:19; Luk 18:18-33)

¹⁷ Âpme Zisasiyaŋ mka ke katipemti tapmepme an mânep milawatnaŋ temaŋ keyaŋ ekti windembem kot Zisasiyet nâme mobotnaŋ beme pedondom samti yaŋkwesiye, “An zikat indanda dolaknaŋ, neŋ zigok penaŋ mti mama kanzizit ke tiwap?”

¹⁸ Yaŋkwesime Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem dunduye, “Geŋ nâgât ‘An zikat indanda dolaknaŋ,’ zenik. Zet keyet yaŋaŋ ŋep nâmdelaŋ zemti zenik? Kawawaŋ

kwewarj dolaknarj. ¹⁹ Gej Mosesiyelen zii zet kapigok tazin ke nânik, 'Kasa ku kuwanik, imbimak sek kilerj ku mambanik ma kambu ku tiwanik, zet dâsuki ku zewanik ma amgalen milawat notnarj kilerj ku omenzarj tiwanik, ma gej mambipdineyet kandanidan meti zet nânânj mambanik.' ”

²⁰ Zeme an keyarj zeye, “An zikat indanda, kwitnarj kwitnarj zenik ke nempa isikjane-nak baenen yarjbemti mangawepumkwalap.”

²¹ Zeme Zisasiyarj ekti nâmtiknarj mpemti zeye, “Gej kwileki nen ewe mimiyelen tagain. Gej gilik zem mkandan meti milawadi sambe tazin ke kalarj kumti am bekopsat indamâpmane delarj zeme kopmane nejmak meselup. Âpme keyet dopmarj maneti kululuhen gwaen tiwanik.” ²² Zisasiyarj kok zeme egarj mânep milawatnarj temangapm nâpeme mekwapme belak zetnepinj kusum tati kembenj palen mege.

²³ Mepme Zisasiyarj nembajarjane guluk gilik zem meindik koindik mti zeye. “Am mânep milawalin temarj ekjenarj Kawawarjgalen zemâtâtâtgat katnanen mama kejarj mebegalen e kwindenderjarj temarj penarj.”

²⁴ Zeme nempa ekjenarj zet ke nâmti nâmtentem penarj mme Zisasiyarj ewe pigok diindoye, “Nembanne kululuhen gwaen mama katikjanen mebegalen set ke nukjarj penarj. ²⁵ Bo temarjarj buji aimbojarj isikjanen nep ku modak. Yek penarj. Sepem kegogak am mânep milawalinmagarj Kawawarjgalen zemâtâtâtgat katnan maip ekjenmak tususuyelen nâmnukjarj penarj mamip.”

²⁶ Kegok zeme ekjenarj nâmtentem temarj mti zewien, “Kok zenik beme kwiyarj mama kanzizit nep tiwe?”

²⁷ Zeme Zisasiyarj indikmototi zeye, “Mânep milawalarj set bekekme am Kawawarjgalen zemâtâtâtgat katnan maip ke ku tusuwep yangut Kawawarjarj am ekjen keyet kejin mim elerj belarj beme mama kanzizit ke nep tiwep.”

²⁸ Zeme Pitayarj zet ke nâmti Zisasiyet pigok dunduye, “Nânik, nin kwitnarj kwitnarj sambe bamkumpemann delarj zeme genmagen kobenn.”

²⁹ Zeme Zisasiyarj dopmarj pigok gilik zem saye, “Nep penarj sukwep zema nâmbak, am nenarj nâgât ma Zet Zapat Dolakjarjgapmti mkarjarj ma dapmenjarj ma ipmamnotnane ma mambipmane ma nemunnambajarjane ma msatnarj mee pi katipe mâbe beme ³⁰ Kawawarjarj egat tosarjarj 100 ewe tusum sawe. Pien msalen msat, mka ma dapmenjarj ma ipmarj ma mamarj bipmarj ma nemunambajarj ma mâmulupmarj mee pi omba samâbe. Âpme msalen kapi nâgât zet zapatn mti mame amnarj keyet pepetnarj mti sisipenpenj mpeme ola olat palen mambe keyet penarjarj mama kanzizit titiyet kanarj dangoween kan keyet egarj mama kanzizit keyet tojarj bemtabe. ³¹ Apme an nenarj ikjarjgat sekjarj alak pigogat mmoti, 'Nep nep talap,' tazein beme egarj bangat tototnarj bewe. Ma nenarj alak tototnarj tapmain beme egarj bangat mobotnarj bewe.”

³² Zisasiyarj nenarj bemindame meti met set tungupman tati Zisasiyarj Zelusalem mkaen mopme kwitnarj kwitnarj msawep keyet zet zapatnarj nembajarjane ma am notnarj zet zapat mimindame ekjenarj nâmtentem mti kingagat palen Zisas mâti Zelusalem mkaen mosâgât mobien. ³³⁻³⁴ Mopmambe Zisasiyarj zeye, “In nâip, nin Zelusalem mkaen mosâgât tapmotnup. Âpme kan keyet Angat Nemunarj nep sâpe sâpe bumbu an nenarj ma zii zet zikat indanda an ekjenarj zemnome Zuda am mangagatnarj ku sokbembegarj ekjengalen belen mopma ekjenarj tetepulet mnamti sindiwarj nawitikti sindem temarj nameti nome gakima met nabewep yangut kasup tuk etarj tati naman ewe gilik zem wabap.”

*Zemsmak Zân egelarj amobotnarj tatagalen Zisas yarjkwesiwun
(Matiyu 20:20-28)*

³⁵ Âpme Zebedi nemulatnenet Zemsmak Zân egelarj Zisasmagen meti zewun, “An zikat indanda, nit gej kwileki nen minndandayet nâmti gayarjkwesisâpmilup.”

³⁶ Zemalu Zisasiyarj idayarjkwesiye, “An zut, nep pe kwileki miidandayet nâmti kotazelup?”

³⁷ Idayanjkwesime egelañ dopmañ kapigok zewun, “Geñ bam Amobotnañ mundumdanen tabanigen nit nâmdemane ñenañ gâgât sukwakalakdi penaset ma ñenañ alomeset tabalup.”

³⁸ Zemalu Zisasiyañ pigok diidoeye, “It zet keyet yañañ kandati kekok yañkwesilup. Neñ amnañ sindem nawep ke okowen tu akñañmak nemboñ bemname nimbap. Ke it ñep nimbap? Ma sindem tiwawen amnañ tu zulutnewepnok ke it kekok ñep zulubalup?”

³⁹ Âpme egelañ egat zewun, “Nit ñep mbalup.”

Zemalu Zisasiyañ pigok diidoeye, “Neñ tu okop nimbawen keyegak it ñep nimbap ma neñ tu zulubawen keyegak it ñep zulubalup. ⁴⁰ Keangut neñ sukwakalakñ penaset ma alomeset tatagalen keyet zetnañ neñ ñep ku zesap e Kawawañañ iñañ mundum ke tatagat am kwi ombemindeye, ekñen keyañ tabep.”

⁴¹ An zulañ Zisasiyet kekok zemalu nembrañane notnañ ekñenañ egegat nâme bekanaj beme ñenzinziñ miidame ⁴² Zisasiyañ ilinsakwep indazem tetime kot ondek tapme pigok diidoeye, “Msat sambe ekñengalen amobotnañ temañ ekñenañ mulup añañe mka katañ indem mepme mamti ekñenañ am notnañ indadamuñ mme maip in keyet yañañ ñep nâip. ⁴³ Set kabon kapiyañ inmagen ku sokbewe. Inmagengatnañ an ñenañ amobotnañ besât mbe beme egañ am tototnañ notnañ ekñengat sisiliñ mulup mimi an bewe. ⁴⁴ Ma inmagengatnan an ñenañ ñenañ mamayelen nâmti notnane ekñengat kandañinan mamti am sisiliñ mulup etañ tosañinpiñ mamip keyet katañ miindawep. ⁴⁵ Neñ Angat Nemuñañ amnañ neñ napmukulem mneme mamayet nâmti ku koban. Neñ nen am notnañ indamukulem mimindemti neñ nanañgat mamann ke ketalasimti am yomengatnañ kwitim indatimti mama kanzizit indandayet nâmti toban.”

Zisasiyañ Batimeasiyet zikatnañ weyañpeye
(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Âpme Zisasmak nembrañane ekñenañ Zeliko mka sebempemti mepme am sambeyañ baminan indamâti mebien. Âpme Timeasiyet nemuñañ Batimeas ek zikatnañ beñañañ set ganzenan ke mepeme totati mânep milawatgat am mawekum indamtan. ⁴⁷ Yañ am notnañañ “Zisas Nasalet mkaengatnañañ takozin,” zeme nâmti ñagak palen zemsu zemsu mti zeye, “Zisas, geñ Dewitgat sokñañañ nâgât kembeñ mi!”

⁴⁸ Egañ kekok ñagak mtasume am notnañ ekñenañ, “Buzak tat,” zemi zemkulumpewienangut egañ ewe ñagak temañ msumti zeye, “Zisas, geñ Dewitgat sokñañañ nâgât kembeñ mi!”

⁴⁹ An zikat beñ keyañ kwizet takume Zisasiyañ nâmti set tungupman ke metati zeye, “An ke zeme neñmagen pien wakolit!”

Zeme am ekñenañ egat kwizet kumti zewien, “Batimeas, Zisasiyañ gâgât tazeingat oloñen palen wati daen ekmagen met!”

⁵⁰ Zeme egañ zet ke nâmti tâgâ melakandunañ sakwep gaipeme toweme belañ bemti Zisasmagen mesât pumpem pumpem mege. ⁵¹ Mepme Zisasiyañ yañkwesiye, “Neñ geñ kwileki penañ mganayelen nâmti tazenik?”

Yañkwesime an zikatnañ beñañ keyañ zeye, “An zikat indanda, geñ zikatn weyañne mane eegalen nâmti tazeyap.”

⁵² Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Nâmkijpependangat penañañ zikadi alik beme ekti mesenik.” Zeme keyegak zikatnañ alik beme ekmâtâti Zisas mâti mege.

11

Zisasiyañ Zelusalem mka teman mopme am ekñenañ zem olioli mpeme mowezin
(Matiyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Zân 12:12-19)

¹⁻² Zisas nembrañane ekñenañ Zelusalem mka teman sokñanik moti Betpasi ma Betani mka zut Olip kalañan tazin ke mopatañ zemi Zisasiyañ nempa zut zemidemti zeye, “It mkaen kainde mot patañ zenzeñak ekmalu doñki nembrañañ ñen tegañ opempepeñañ am ñenañ dukñañ ñen ewe ku mamañañ ke tapme ekti kwalet mti koselup.

³ Metakwaletnepemalu an nenan, 'It zigok msâgât takwalelup?' idayan kwesime an keyet kapigok zeselup, 'Amobotnanañ kapi mmet samalu egañ mmaneti naman sakwep ewe mkoti mundumanak gilik zem opempepeyet zeme kot takwalelup.' Kegok zemalu egañ nâmideme kwalet mti koselup."

⁴ Kegok zeme namba zut egeñañ meti doñki nembrañ tegañ mka set keyet solonan opempepeñañ tapme ekti metakwalepmalu ⁵ am notnañ sokñañ tabienañ idikti zewien, "It kuwiekiet doñki nembrañañgatañ tekñañ ke takwalelup?"

⁶ Zeme egeñañ Zisasiyañ zet zemideye keyet katañ zemalu nâmideme egeñañ tekñañ ⁷ kwaleti Zisasmagen mmeti melakandujit gulumti doñki bisetnañ palen bempemalu Zisasiyañ keyet palen mototati ⁸ Zelusalem mka teman mopme am sambe penañañ melakandujin ma notnañ ekñañ tep belak set ganzenan tapmege bee mutumti siñsasatnañ melesin kot selen yengembien. ⁹ Mti bembuluñ meti ñagak ma kwisak temañ mti zewien,

"Kot ndapmukulem mti ndağalañ nde! An kapi Amobotnañmagengatañ ndamukulem minndesâgât kozingapmti kopme kwizet bujanañ mwati sesewatpene.

¹⁰ Yeñsokñ Dewit egañ am indadamuñ mme dolakñañ mambien. Keyet katañ an kapiyañ nin kot ndamukulem minndemti ağalañndesâgât kozingat kopme oloñen mti sesewatpene!" *(Sam 118:26)*

¹¹ Kegok mpeme egañ Zelusalem mkaen Zuda am ekñengalen sesewat mka temañ keyet keñañ moti kwitnañ kwitnañ sambe bempeme wemege ke tokwati ekmâge. Mti ke manepeme msat gasi penañ beyeyepm nembrañane ¹² indatime Zelusalem mka katipemti Betani mkaen mebien.

*Zisasiyañ tep kwitnañ pik saik kumpeye
(Matiyu 21:18-19)*

¹² Mewembienañ mseñan ewe gilik zem Zelusalem mka temanenak kosât koti Zisasiyañ meuyet penañ mge. ¹³ Mti ekpeme mepme tep kwitnañ pik ñen sinañ kundumañ temañ tapme ekti, "Wa katnañ ñen tazinañ mâtâti nsap," zemti met timapme beye. Pik katnañ eliligalen kanañ ewe ku beye. ¹⁴ Zisasiyañ pik tepmañgatañ zet kapigok zeye "Am ñenañ gâgât kadi ñen ewe ku nimbe." Kegok zeme nembrañane nâmbien.

*Zisasiyañ Zelusalem Zuda amğalen sesewat mka temanen mege
(Matiyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Zân 2:13-22)*

¹⁵ Kegok zeme ekñañ Zelusalem mkaen meti Zisasiyañ sesewat mka temañ keñañ mepmoti ekme amnañ kwaweti sâpe sâpe bumbuyet age ma mânep bemkwiti kwiti tapmme indikti egañ mânep mundum âtât peme kutume age mundumañ setnañ ke mâtâtindemâpme kwawepmâmbien. ¹⁶ Kegok mti muluwañ keboñ ke sesewat mka temanen ewe kwitnañ kwitnañ timet timkot mimiyeleñ zemkulumindeye. ¹⁷ Mti zet kapigok diindoye, "Kawawağalen Zet Itnañanen meluwañ ñen kapigok mimiñañ tazin, 'Nâlen mkannan am msat sambeyañ kwaweti dundundu mulup mbep!' *(Aizaya 56:7)*

Âpme in naman mka kapi mme, 'Am kambu titi ekñengalen mkanok tabein.' " *(Zelemmaia 7:11)*

¹⁸ Zisasiyañ kegok mme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma zii zet zikat indanda an ekñañ ñeñin zime set ñen aikti Zisas kume gakikiyeleñ nâmbien. Keyağgut am sambeyañ Zisasiyet zetnağgatañ nâme mobotnañ mambemtangapmti kiñgati belak peme tage.

¹⁹ Âpme Zisasmak nembrañane ilinsakwep ke manepeme tambusâgât tapmme ekñañ Zelusalem mka temañ katipemti Betani mkaenegak gilik zem mebien.

*Pik tep memuñ beye
(Matiyu 21:20-22)*

²⁰ Mewembienan msame tambunan gilik zem koti ekme pik tep piwan memunan penan bem tapme ekti ²¹ Pitayan Zisasiyan zet zeye ke otnamti zeye, “An zikat indanda, geñ sarjenen pik tep saik kumpemanan piwan memunan bem tazingat ekbak!”

²²⁻²³ Apme Zisasiyan dopman kapigok gilik zem indaye, “Neñ zet penan zema nait, inmagengatnan nenan keñ zutpin Kawawangat namkinpewe beme nuknan notnan kalañ nembon keyet kapigok zewe, ‘Geñ epeemti nembuen towet,’ zemti zetnangat penan sokbembeyet zemti keñ zutpin tati dunduwe beme nuknan kalañnembon keyan ñep etumti nembuen metowebe. ²⁴ Neñ ingat pigok penan zema nait, in namkinpepe kalinan mti kwitnan kwitnan ke penan sokbemindandayelen e namkatikbemti dunduwewen ñep sokbemindawe. ²⁵ Apme geñ dundusât mbanik kan keyet am nenmak kalalanjit tazin beme yoman ke katikpewanik. Katikpeman Kawawan kululun main egañ kegoak gâlen yomdi katikpewe. ²⁶ Ak geñ an nenmak yomit tazin ke ku katikpewanik beme Bipdi kululun main egañ kegoak gâlen yomdi ku katipewe.”

“Zisasiyan mulup winde deyet timti mamin,” zemti Zuda an nenan eknenan yankwesiwen (Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷⁻²⁸ Zisasiyan zet kegoak zemdelan zeme eknenan naman Zelusalem mkaen ewe mesâgât mebien. Meti Zisasiyan ewe sesewat mka temanen moti tatokwapme sâpe sâpe bumbu an nenan ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temangalen damun notnan eknenan ekmenan kot ondekti yankwesiwen, “Geñ kwian namgemti zemgeme kot am sesewat mkaen indamâtnak ma muluan mamanaman notnan mamnik? Keyet yanjan zemane nane.”

²⁹ Yankwesime Zisasiyan dopman pigok diindoye, “Neñ nenan yankwesisi nen yankwesima in keyet dopman nenan gilik zem namergut neñ kwian namneme muluan mamanaman mamiap keyet yanjan kegoak zema naseip.” ³⁰ Zemti pigok indayankwesiye, “Zân tu zululut an egañ mulup mam ke Kawawanmagengatnan ma ammagengatnan timam ze zeme nambi?”

³¹ Kegoak indayankwesime eknenan ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin ‘Zanan mulup Kawawan saye,’ zesenu beme egañ zesem, ‘Apme kwilekiyet in egat zetnan ku manamkinpeip?’ dindosem. ³² Ma nin, ‘Ammagengatnan timti mamm,’ zesenu beme naman am sambayan, ‘Egat nane golañ zenze an mobotnan teman,’ manzeip keyepmti zet ke namti ndoseipmagen zemti kingati peme tage.”

³³ Mti Zisasiyet zewien, “Nin egat yanjan ku nanup.”

Zeme Zisasiyan zeye, “In egat yanjan ku nâip keyepmti neñ kwian namneme mulup kapi mamiap keyet yanjan e kegoak ku diindosap.”

12

Wain mulup damun bekanangat bemzenze zet Zisasiyan zeye (Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Zisasiyan Zuda am ma nenanine ekngat bemzenze zet nen pigok diindoye, “An nenan wain mulup mti kimbatnan tokwat bembulun peye. Mti wain katnan misikme tunan bembeyet namti munduman simenan weyan taimpemt mka teepman bejan walatpemt an nenan mka keyet duknan gwaen tati mulup ke ekdamun mimiyet walage. Mulup ke mmâpme delan zeme an notnan ekngat belinan bemti an eknen keyan damun mme manep keyetnan mme kwapme butnan ilinangat timti butnan iknangat masam kwakwagat zemindemti iknan msat nenaset mege. ² Yan met maneti peme wain penan matâtâgalen kanan beme mulup tonanan mulup anan nen zempeme mulup mamtemien eknenmagen meti katnan notnan timti met sasayelen namti zempeme mege. ³ Mulup an keyan mepatan zeme mulup damun eknenan atamti omba penan witikne witikne peme weme zempeme gilik zem belak etan mege. ⁴ Mepme ekti mulup tonanan mulup an nen ewe zempeme mepatan zeme mulup an eknenan atam tati tep pamanan noknan somti sakambuk samti ku mampme belak gilik ze mege. ⁵ Mepme ekti

egañ ewe tusumti mulup an ñen zempeme kopme ekñenañ penañ kume gakiye. Gakime mulup toñañañ mulup an sambe ewe zemindeme kopme notnañ penañ indome gakime notnañ belak indom peyak peyak mamtemien. ⁶ Indomwalet mme delañ zeme ikñañgat nemuñañ kwep etañ ek tikñañ nâmpeme mamtan egañ igak tage. Tapme bam pigok nâmti nemuñañ penañ ke zempeme mege, 'Neñ nanañgat nemun penañ kapi zempema mesemnen egat nâme mobotnañ beme zetnañ gawepuwep.' ⁷ Nâmti zempeme mepme mulup damuñ mamtemien ekñenañ nembrañ penañ ke kopme ekti ilinak zenâ zenâ mti zewien, 'Maneti bam nemuñañ penañ kapiyañ mulup kapi toñañ beweyet kame nin kumann gakime mulup pi ningat bewe.' ⁸ Kegok zemti ekñenañ atamti kume gakime sekñañ mandamti paset zupman baen met peme weñge.

⁹ Âpme mulup toñañ keyañ bam koti am ekñen ke zigok penañ mimindawe? Egañ koti an ekñen ke indome gakimâpme naman mulup ke an notnañ ñen indome ekñenañ damuñ mbep. ¹⁰ In Kawawañgalen zet itñañañ zet ñen kapigok kukuñañ tazin ke in nâip, 'Mka walalat ekñenañ tepum ektalati belakñañ peme mewenğeyañ tepum keyañ alak sutneteman peme kwatageyañ kaliñañ penañ bemtazin. ¹¹ Amobotnañ Kawawañañ ikñañ ke mme sokbeyeyepmti nin ke ekmann dolakñañ penañ bein.' ”

(Sam 118:22-23)

¹² Zisasiyañ zet kegok diindome nâmti an ñeñañ bembem notnañ ekñenañ, "Bemzenze zet ke ningat zein," kegok nâmtâti ñeñin zime atamti zemkukuyelen nâmbienañgut am sambeyañ zetnañ zeme tatnâmbien ekñen keyet kiñgati peme tage.

Takis mânep bembeyet Zisas dombem kuwien

(Matiyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Âpme Palisi ñeñañ ma Elotgalen mulup an ñeñañ ekñenañ mulup anñin notnañ zemindeme Zisasi met tetipeme, "Egañ zet ñen zemyuñgume ekti met zemkusenuñ," zemti zemindeme mebien. ¹⁴ Meti Zisasiyet zet kelakñañ kapigok msawien, "An zikat indanda, nin nânuwen gâlen zedi ma mzikat indandandi esemteñ penañ mamkawañ benik. Nin nânuwen am kwilinmak ma am kwilinpiñ ekñenmagen Kawawañgalen zezapat dolakñañ sakam kwep mamkawañ bemindenik. Yanğut geñ zet penañ Kawawañmagengatnañ amnañ mama mimi zigok tatagalen ke mamkawañ bemindenik. Keyepmti zemane nâne, ningalen zii zelañ zeinen nin mânep takis Loma gapman sasayelen ma yek?"

¹⁵ "Nin ek takis mânep ñep sawanup ma ku sawanup? Ze zemane nâne."

Zeme Zisasiyañ dâsukiñinañgat yañañ nâmtâti zeye, "Eneyet neñ tatetineip? In mânep kasetnañ ñen mkopme ekbi."

¹⁶ Zeme ekñenañ mânep kasetnañ ñen mkosame ekti indayañkwesiye, "Mânep palen an zimoseñañ ma kwitnañ kwiyelen kumpepeñañ?" Kegok indayañkwesime ekñenañ zewien, "Loma gapmangalen amobotnañ kwitnañ Sisa egat weñañmak kwitnañañ tazin."

¹⁷ Ekñenañ kegok zeme Zisasiyañ zeye, "Ele, kwitnañ kwitnañ amobotnañ Sisayet weñañ tatatnañ beme ek sawep ma am in Kawawañ ikñañgalen bet muluwañ keyepmti in ikñañgat zapat mait." Kegok diindome ekñenañ zetnañgat nâmtemtem mpepmti peme tapme belak mepmâbien.

Sadusi ekñenañ gakikiengatnan gilik zemwawat keyet Zisas yañkwesiwien

(Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸⁻¹⁹ Âpme Sadusi ekñenañ am gakikiengatnan wawat ku tazin manzemtemien keyepmti an ekñen keyañ Zisasmagen koti yañkwesiwien, "An zikat indanda, Mosesiyañ zii zelen zet meluwañ kapigok minndaye, 'An ñenañ imbi wati nembrañ ñen sokbembepiñ mme an keyañ gakiwe beme meniñañañ imbi kwambetnañ ke wati datnañgat mundumañ alikñañ ñen mme sokbewe.' ²⁰ Âpme an yañkogili 7 kegok mamtemien. Maneti yuñinañ imbi ñeñañ wage. Wat maneti nembrañañ gakiye. ²¹ Gakime muñañañ toti imbi keyegak wati nembrañañ maneti gakiye. Gakime gwalañ kegogak wage. ²² Mti an 7 ekñen piwan imbi kwep ke wati nembrañinpiñ belak etañ gakimâbien. Yanğ maneti

ekñengalen imbi kwambet keyañ kegogak gakiye. ²³ An yañkwep 7 ekñenañ imbi kwep ke wabiengapmti gakikiengatnan wawat kanen imbi ke an kwiyet imbiñañ bewe?”

²⁴ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “In Kawawañgalen winde ma egalen zetnañ ku weyañ manâmâtâlîpgapmti zet ke zemyunçuip. ²⁵ An ma imbi gakikiengatnan gilik zemwabewen awembiñ mama ewe ku mambep. Belak Kawawañgalen ensel kululujen talip keboñ etañ bemti mambep. ²⁶ In gakikiengatnan wawat ku tazin manzeip âpme Mosesiyañ didik kunduman tep tazime ke ekti tapme Kawawañañ zapat dundume nâmti egañ zapat meluwañ mge ke maiñti manâmâtâlîp. Kawawañañ Mosesiyet kapigok zeye, ‘Neñ alak kapiyet Abalaamgalen Kawawañ ma Aisakgalen Kawawañ ma Zekopgalen Kawawañ.’ *(Kisim Bek 3:6)*

²⁷ Keyepmti neñ ingat pigok zema nâit. Kawawañañ zet ke yañañ kapigogapmti zeye, ‘Ek am gaki meti mama kanzizit mamaip ekñengalen Kawawañ wa ek am gakiki katikñañ mañgakip ekñengalen Kawawañ yek. In zet ke manâmyunçuip!’ ”

*Kawawañgalen zii zet kapiyañ zii zet notnañgalen ñotekñañ penañ bein
(Matiyu 22:34-40; Luk 10:25-28)*

²⁸ Âpme zii zet zikat indanda an ñenañ keyak tati ekme Zisasiyañ Sadusi ekñenmak zenâ zenâ mti yañkwesisinñañgatañ yañañ dolakñañ tagilik zemindame egañ nâmti Zisasmagen meti yañkwesiye, “Zii zet zibonañ notnañ sambe bee silim indemti ñotekñañ penañ bein?”

²⁹ Yañkwesime Zisasiyañ dopmañ pigok gilik zem zeye, “Zii zet sambeyet ñotekñañ kwep kapiyañ bein, ‘Israël am in nâit, Amobotnañ ek kwewetañañ ningalen Kawawañañ bein. ³⁰ Keyepmti in Kawawañgat gogot mpemti keñinmak wenjin ma ñoktikñinmak winderjin bee katañ egat ketalasim samâbep.’ *(Zii Zet 6:4-5)*

³¹ Zii zet keyet kandañan zet notnañ ñen kapigok tazin, ‘Gitañgat mañgembein keyet katañ am notnañ ekñengat gogot mbanik.’ *(Wok Pris 19:18)* Zii zet ñenañ eget zut kapi ku sebemidein.”

³² Zeme zii zet zikat indanda an keyañ nâmti Zisasiyet pigok zeye, “An zikat indanda, geñ ñep penañ zenik, ‘Amobotnañ e Kawawañ kwewetañ egat baman ñen ewe ku tazin. ³³ Keyepmti am ñenañ Kawawañgat gogot mpemti keñañmak ñoktikñañ ma winderñañ egat etañ sawe.’ *(Zii Zet 4:35; 6:5)*

Mti ikñañgat manâin keyet katañ am notnañ ekñengat keñañ bewe beme sâpe sâpe bumbu ma Kawawañgat taolet bembe set ke sebem pemâbe.”

³⁴ Zii zet zikat indanda an keyañ yañañ dolakñañ penañ zeme nâmti Zisasiyañ zeye, “Geñ ilak Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke titiyelen sokñañanik penañ kodik.” Zet esemterñ kegok zemti selin bekekme ekñenañ yañkwesisi ñen ewe yañkwesisiyet olapme beme peme tapme mebien.

*Kilais ek Dewitgat alikñañ ma eget Amobotnañ
(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

³⁵ Zisasiyañ Zelusalem sesewat mka temañ ke tati zet zapat tadiindoneti ekñen kapigok indanyañkwesiye, “Ingalen zii zet zikat indanda an ekñenañ Kilais ek Dewitgat insoññañañ bam kobe manzeiwañgut ³⁶ eweñañ Kawawañgalen Emetak Teñañ zet kapi amobotnañ Dewit zem same Dewilañ pigok zemkawañ beye, ‘Amobotnañ Kawawañañ nâgât Amobotnaññ Kilaisiyet pigok zeye, “Geñ Amobotnañgat kot betn penaneset totati windendi temañ timti tabanik. Âpme neñ gapmukulem mma geñ kasandine sambe ekñen winderjin mtoidewanik.” ’ *(Sam 110:1)*

³⁷ Dewilañ ikñañ Kilaisiyet ‘Amobotnaññ’ zeye keyepmti zigoset Kilaisiyañ naman Dewitgat insoññañ bein etañ? Ke penañ neñ Dewitgat alikñañmagen sokbewan yañgut neñ Kawawañgat Nemunañ penañ kogogapm Dewilañ Kawawañgalen Zet Itnañañen kuyeen ke nâgât ‘Amobotnaññ,’ zeye eneyet neñ Kawawañañ zemnemtot amgat yomgat

dopman gakiyiet toban.” Zisasiyan kok zeme am sambe penan tabienan zetnan nâmtiknan mbien.

*Zisasiyan an zii zet zikat indanda ekjengat mama mimiin kumâbâgat zeye.
(Matiyu 23:1-36; Luk 20:45-47)*

³⁸ Âpme Zisasiyan am sambe tazemzikat indammetneti pigok zeye, “In an zii zet zikat indanda ekjengalen njotik mgasik ke ku mâti mbep. Ekjenan melakandu teepman gwaen biminangatnan baen selinan tot lapit mepme mamti ilinangat nâme mobotnan beme selen ma tambangumen mame amnan sekjin moindendeyet etan manâip. ³⁹ Ekjenan sesewat mkaen amobotnangalen mundumen njenan gwaenen etan mametalip. Ma ondedak temanen ekjenan meu ma songom teman indame niniyelen etan manâip. ⁴⁰ Ekjenan imbi kwambetgalen mânep milawat ma mkanin mee pi menzem timti indamâpme kilej mepme dundundu teepmanan myungungunjin beke mamim atanepeme amnan njep ku eegalen mambein. Am ekjen kebonj ke maneti kan delanj zenze kanen Kawawanjan zem indomti tosanjin bekanan penan mmoti indawe!”

*Imbi kwambet njenan tewalan mânep beye
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Zisasiyan sesewat mka temanen mânep pelep keyet sokjanik tati ekme am sambeyan mânep pelewen tabem mambien. Am sambe ekjenan mânewin teman pelewen tapeme towepme ⁴² imbi kwambet bekopsat njenan koti mânep njaman isisiknan jut piwan peme pelewen towege. ⁴³ Kegok mme Zisasiyan ekti nembananeyet zeme kopme pigok diindoye, “An ekjen, nej penan sukwep zema nait. Imbi kwambet bekopsat kapiyan mânep pelewen bep keyan an imbi sambe notnanan tewalan beyo bee sebemendein. ⁴⁴ Am mânep milawatmak notnan ekjenan mânewin omba penan tazinangut butnan bugan timti kot pelewen time towelep. Yangut imbi kwambet bekopsat keyan mânepman bugan tazin elak kopeme pelewen towepme delanj zein mkananen daenen butnan nen ewe ku tasain, yek penan.”

13

Zisasiyan Zelusalem sesewat mka teman beke kasa ekjenan kumasekbep keyet zapatnan diindoye

(Matiyu 24:1-31; Luk 21:5-28)

¹ Zisasmak nembanane ekjenan sesewat mka temanengatnan toti mepmambe Zisasiyiet nembanan njenan sesewat mka teman beke ektemtem mti zeye, “Wenane naneye, an zikat indanda, gwa ekbak, nanzan yanan tatat nembonj weyanji mka dolaknan walapepejan gwa ekbak!”

² Zeme Zisasiyan dopman pigok gilik zem saye, “Gej nanzanjan mka teman walalatnan kapi alak ego ego mnik. Yan maneti bamgat nanzanjan mundumin talip keyet katanj ku tabep. Kasa ekjenan kokume epeemti nanzan igak kwep kwep lala bubuk mekobep.”

³⁻⁴ Kok zemti Zelusalem mka peme tapme meti Olip kalanan mosât mobien. Motati Pitamak Zems Zânmak Endulu ekjenan ilinak Zisasmagen meti zikalin Zelusalem mkaeset ekme topme Zisasiyiet yan kwesiwien, “Sesewat mka temanen daenen tati zet zenak ke kan zuknan penan sokbewe. Ma keyan sokbesâgât tapmme menok zigogan njenan beme ekti nâmbanup kwitnan kwitnan gâgâegan sokbembeyet zeye walak kapi sokbesâpm zewanup.”

⁵ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “In weyan eksem mambep. Mineti am notnanan tetimindemti indatetimti mebegat. ⁶ An notnanan Zisasiyiet kwitnan belak mimyambumti kot an imbi notnan tetimindemti zewep, ‘Nen Kilaisyan kolap!’ ⁷ Ma msat butnan butnan kasa tawapmepme keyet bujam zapatnan nâwep ma kasa kwisak wekumepme keyet yayan palen ku tabep. Kawawanjan kwitnan kwitnan kebonjan njenan sokbembeyet zeye yangut msat kululuj kumasesegalen kan sakwep ku kobe. ⁸ Am manje kwewan epeemti dopman mekum kokum mbep. Ma msat temanen amobotnan zulan wati âwalup. Ma

msat kataŋ mâkīnaŋ temaŋ mbe ma msat sambe meuyet kambaŋ temaŋ sokbemmebe. Kwitnaŋ kwitnaŋ ke imbiyaŋ nempa sokbesâpmme yaŋbenti sindem manâip keyet kataŋ sokbemmâbe.

⁹ Ekŋenaŋ belak kileŋ indatimti amobotnaŋ ekŋengalen ondedagen meti zet muluwen indewep ma Zuda ekŋengalen sesewat mkaen indatim moti sindiwaŋ indawitikbep keyet eksemambep. Ekŋenaŋ kogok mimindamti gapmangalen am ŋenaŋ notnaŋ ma amobotnaŋ temaŋ ekŋengat zikalinan met onzemindeme tati nâgât yaŋŋ zemâtâtât mulup mbep. ¹⁰ Kogok mme msat kataŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋaŋ ŋenaŋ am ilindiŋ bemindemeŋgut keyet sakŋan gwaenen msat kululuŋ aseke. ¹¹ Keyepmti am notnaŋ ekŋenaŋ indapmeti zem indomti mka katikŋan indesât mbep. Kan keyet in zet muluwen motati, 'Pe zet zigok zesenuŋ,' zemti yayaŋ temaŋ penaŋ ku mbep. Kan keyet Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ zet keŋinanen bemindeme zewep. ¹² Âpme datnaŋaŋ meniŋaŋ kume gakikiyet mezemdelajaŋ zewep. Ma biwinaŋ nempaŋane kogogak indome gakikiyet mezemdelajaŋ zemindowep. Ma nempa ekŋenaŋ mambiwine kasa mimindemti indome gakikiyet zemindowep. ¹³ In nâgât manâmkiŋpeipgapmti amnaŋ ingat nâme kaŋgaŋaŋ etaŋ bewe. Yaŋgut am ŋenaŋ nâmkiŋpepeŋaŋ katikŋaŋ bemtapmetneti gakiwe beme kan delaŋ zenzeŋaŋ Kawawaŋaŋ an ke mama kanzizit sawe.

¹⁴ Golaŋ zenze an Danielaŋ meluwaŋ kapigok mge, In zet kapi maiŋti weyaŋ nâit, 'Kwileki ŋen mamaŋaŋmak ma kiŋgagatnaŋmagaŋ Zuda am ekŋengalen sesewat mkaen ku moti tatagalenajaŋgut egaŋ mot ke tati indawalebeyet,' (*Daniel 9:27; 11:31; 12:11*) in ke ekti am Zudia msalen mambewaŋ keyegak tapeŋ tati kunzuŋti kalaŋan mowebep. ¹⁵ Âpme am ŋenaŋ mka solonan tatneti gilik zem mka keŋan moti milawatnaŋ tiyaŋ zemti tim yape yape mti kan ku walabe msalen keyegak tati kunzuŋ mebe. ¹⁶ Ma ŋenaŋ muluwen maneti gilik zem tâgâ melakanduŋaŋ msâgât mkaŋan ku mebe keyegak tapeŋ tati kunzuŋbe. ¹⁷ Imbi keŋmak ma imbi nempaŋin ewe okakŋaŋ nam manip bekakane ekŋen keboŋaŋ zigok penaŋ mbewe. ¹⁸ In kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋbeŋ ke map tâgâ keŋan ku indandayet nâmti Kawawaŋgat dundume egaŋ mteteyet sokbembeyet nâmindewe. ¹⁹ Kan keyet amnaŋ sek sindem tisâiwen keboŋ ke eweŋan Kawawaŋaŋ yaŋbenti kwitnaŋ kwitnaŋ msokbeye ma tuŋgupman mamkwati alak tatnup ma bam mamti masâpmnup keyet keŋaŋ ŋen ku sokbeye ma ku sokbewe. ²⁰ Amobotnaŋaŋ kan ke ku mme pemkwepmaŋ benagen am ŋenaŋ alik ku manak. Yaŋgut egaŋ am ikaŋgaŋat indaombemindeye ekŋengat nâmti nukŋaŋ temaŋ keyaŋ kan teepmaŋ ku sokbembeyet nâmti kan ke mme pemkwepmaŋ beye.

²¹ Âpme kan keyet am notnaŋaŋ tetimindemti zewep, 'Kilais pien tazingat koegit!' Ma 'Kilais daen tazingat meegit!' Zeme zelin gawepumti ku nâmkiŋpemindowep. ²² Sadaŋaŋ am sambe winde indame ekŋenaŋ wati Kilais ma Kawawaŋgalen zapat zem zemsokbembe an ekŋengat kwilinan mimyambumti menok sepem igak igak mti Kawawaŋgalen am keŋin mme yuŋgum mâbe. Yaŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen am ikaŋgaŋ ombemindeye ekŋengat keŋin myuŋguŋguyelen nâmbep beme ŋep mbep. ²³ Kwitnaŋ kwitnaŋ ke ewe sokbembepiŋ tapme neŋ eweŋanak yayaŋ mti diindoyapgapmti weyaŋ eksemti mambep.

²⁴ Sindem kan keyet kwati delaŋ zeme sakŋan gwaen kasup zikatnaŋ sopsop sime eyoŋga busatnaŋ yek bewe. ²⁵ Ma wenzim notnaŋ kululuŋengatnan tuluk talak zemti topme enzuŋaŋ sokbeme wenzim notnaŋ tabep ekŋenaŋ ulugâlâk bemtemebep. ²⁶ Kogok mme neŋ Angat Nemuŋaŋ neŋ mgulumbuk palen tati windennbeŋ penaŋ ma saŋga soŋgaŋaŋ uluŋ elajaŋ tapmme kopma in nikbep. ²⁷ Mti keyegak neŋ ensel kululuŋengatnan zemindema,

'Ekŋenaŋ msat butnan butnan ma msat tuŋgupman mekoti Kawawaŋaŋ amŋane ombemindendeŋaŋ ekŋen indaakume maŋge kwep kwao tabep'. (*Zii Zet 30:4; Zekaraia 2:6*)

*Balam balam tepgat yaŋaŋ Zisasiyaŋ zemâtâge
(Matiyu 24:32-35; Luk 21:29-33)*

²⁸ In balam balam tep ke ekti nâmâtâlît balam balam tep keyet katnaŋaŋ dolakŋaŋ penaŋ sokbeme ekti manzenup, ‘Olak mtete kan sokŋan bein.’ ²⁹ Sepem kegogak nukŋaŋ sambe beke sokbeme ekti nâmbep, ‘Olak Zisas kokotnaŋgalen kan ilak sokŋan bein.’ ³⁰ Neŋ penaŋ sukwep zema nâit, am in talip kapi notnaŋaŋ ewe gakikipiŋ tati ekme kwitnaŋ kwitnaŋ zeyap kapi sokbeme ekbep. ³¹ Msat ma kululuŋ eget kapi asekbaluŋ yaŋgut nâlen zetn ku delaŋ pewe yek penaŋ.

*Zisasiyaŋ kobe keyet kanaŋ an ŋenaŋ kasup ma kan tunŋupmaŋ desetgat kobe ke ku nâin
(Matiyu 24:36-44)*

³² Neŋ kokotnaŋgalen kan ke kasup ma kan tunŋupmaŋ desetgat kobap ke msalengatnaŋ am ŋenaŋ ku nâin penaŋ. Ma kululuŋen gwaen Kawawaŋgalen ensel ekŋenaŋ kan keyet penaŋ kobe ke ku nâip ma nenn ikŋaŋgat Nemuŋaŋ penaŋaŋgut zukŋan zemneme kobap keyelen kan ke ku nâiap. Bipm Kawawaŋaŋ igak etaŋ nâin. ³³ Kan zukŋan kobap ke ku nâipgapmti nâpeŋ nâpeŋ kelem mti mambep. ³⁴ Kan ke amobotnaŋ ŋenaŋ mkaŋaŋ peme tapme msat ŋenen mesâti an mulupmaŋ weyaŋdamuŋ mimiyet zemâtâtât mulup mpemti sekekek damuŋ kaliŋaŋ mimiyet zempemti pigok dunduye, ‘Neŋ kopma set kwalet newanigat nâpeŋ nâpeŋ matapmambanik.’ ³⁵ Sepem kegogak in weyaŋ eksemti mamambep. Neŋ gasiyet ma tambusutnan ma msat msasât tapmme ma tambuŋan kobap ke kan esemteŋ penaŋ ku nâipgapmti in nâpeŋ nâpeŋ nâgât damuŋ matapmambep. ³⁶⁻³⁷ Mineti in nânâpiŋ meluk tawenepeme neŋ koti indikma endilipewepmagengat in ma am sambe zet kapi nâmti nâpeŋ nâpeŋak mamambep.”

14

*Zuda an ŋenaŋ ekŋenaŋ Zisas kume gakikiyelen zembiliwebien
(Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Zân 11:45-53)*

¹ Zuda amgalen Anŋalalaŋ Kendo Nupmamaŋ Yispiŋ Niniyelen Kendo kasup zut delaŋ zemeŋgut tatagalen tapme sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ ma zii zet zikat indanda ekŋenaŋ Zisas buzakset atamti betnaŋ zamti kume gakikiyelen zemkabewien. ² Yaŋgut naman pigok zemti kiŋgabien, “Mineti nin kendo kanen pigogat msenup beme amnaŋ kasa kileŋ kuseipmagengapmti pemann talak.” Zemti peme tage.

*Imbi ŋeneyaŋ Zisasiyet ŋokŋan welaŋ mulage
(Matiyu 26:6-13; Zân 12:1-8)*

³ Zisasiyaŋ Betani mkaen Saimon itnaŋaŋ an lingit satmak mamtanaŋ weyaŋpeye egalen mkaen meu nini mundumen totapme imbi ŋenaŋ wet kelakŋaŋ sesikŋaŋ dolakŋaŋ kwitnaŋ nalat ke okop nanzanaŋ weyaŋaŋaŋ keyet keŋan tapme mkoti butnaŋ ŋilikŋaŋ gwaen kume etume Zisasiyet ŋokŋan mulapme toge. Wet ke tosaŋaŋ mobotnaŋ penaŋ. ⁴ Kegok mme am notnaŋ ekŋenaŋ ekme ŋep kumbeme ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Pi kwilekiyet penaŋ wet tosaŋaŋ mobotnaŋ penaŋ pi belak kileŋ walezin? ⁵ Egaŋ wet kapi nin ndame mmet bemann tosaŋaŋ 300 kina mee kegok ndame am bekopsat ekŋen kalaŋ indawanek ze ŋep benak.” Zemti imbi keyet nâme bekaŋaŋ beye.

⁶ Âpme Zisasiyaŋ nâmti pigok diindoye, “Imbi kapiyaŋ neŋmagen mulup dolakŋaŋ mipgat in egat zet ŋen zenzepiŋ belak peme talak. ⁷ Am bekopsat ekŋen pi inmak kwesiŋ kapi mamambepgapmti in kwileki ŋen miindasâgât nâmti ŋep miindawep. Âpme neŋ inmak msalen kapi kwesiŋ ewe ku mambap. ⁸ Belatnik bugan bukapi tapmoti gakima am sumen nabewepgapmti egaŋ ikŋaŋgat keŋan galak eweŋanak wet sesikŋaŋ dolakŋaŋaŋ mulati zulutnein. ⁹ Neŋ penaŋ sukwep zema nâit. Am msat kataŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemebep kataŋ imbi kapiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mnain keyet zapatnaŋ eyo zeme manâmambep.”

*Zudayaŋ amobotnaŋ ekjengat zikalinan Zisas zemkukuyet zetik mimindeye
(Matiyu 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Zisasiyet nembajane 12 ekjenmagengatnaŋ nempa ŋen Zudas Iskaliot mkaengatan egaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋejaŋ ekjenmagen meti Zisas zemsokbemindandayet zemkaliŋ bemindeye. ¹¹ Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ŋejaŋ ekjenaŋ nâmti oloŋen mti dopmaŋ mânep sasayet zetik mpeme Zudayaŋ set ŋen aikti Zisas zemsokbemindame atatayet mulupmaŋ mge.

*Zisasiyaŋ nembajanemak Anġalalaŋ Kendoyet meu bimbijaŋat nimbien
(Matiyu 26:17-30; Luk 22:7-23; Zân 13:21-30; 1 Kolin 11:23-25)*

¹² Nupmamaŋ yispiŋ niniyelen kendo ke kan sokŋanik beme am ekjenaŋ sipsip makumbumtemien kan ke beyeyepm nembajaneyaŋ Zisasiyet yaŋkwesiwien, “Nin mkan den meti Anġalalaŋ Kendo tati tu meu niniyet weyaŋ besenup?”

¹³ Yaŋkwesime Zisasiyaŋ nembajane zut zemidemti zeye, “It Zelusalem mka teman moti ekmalu an ŋenaŋ tu menzim belen mmepme aikti keyegak baman mâti mepmalu ¹⁴ egaŋ mka ŋengat mowepme ekti keyegak mâpmoti mka keyet tojaŋgat zeselup, ‘Amobotnaŋaŋ pigok zemndeme kolup. Neŋ nembannemak Anġalalaŋ Kendoyelen meu mka kejaŋ de tati nsenup?’ ¹⁵ Zemalu egaŋ idati mka kejan temaŋ tedukŋan gwaenen kwitnaŋ kwitnaŋ ewejaŋanak weyaŋ bembajaŋ ke zikat idame it meu ke bumbemalu kot nsenup.”

¹⁶ Zisasiyaŋ kegok diidome egelaŋ meti kwitnaŋ kwitnaŋ zeye keyet kataŋ penaŋ aikti Anġalalaŋ Kendoyelen meu niniyet weyaŋ tabumbemambun.

¹⁷ Âpme msat tambusât tapmme Zisasiyaŋ nembajane 10 indatimti mka keyet kejan mopmâbien. ¹⁸ Motati meu nini mundumen totati meu nimambe Zisasiyaŋ pigok zeye, “Neŋ penaŋ sukwep penaŋ zema nâit, inmagengatnan nempa ŋenaŋ meu neŋmak pelep kwep tatnilup egaŋ zemnome kasa ekjengat belinan bemneme ekjenaŋ nome gakiwap.”

¹⁹ Zeme nembajane ekjenaŋ nâme nukjaŋ beme Zisasiyet igak kwep kwep pigok yaŋkwesiwien, “Mneti nâgât mene tazemasenigat zema nâmbi?”

²⁰ Kegok yaŋkwesime egaŋ pigok diindoye, “Nempa neŋmak nsakwep nupmamaŋ tu batien pemalu towepme mkwat nselup an keyet nâmti tazeyap. ²¹ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen neŋ Angat Nemujaŋaŋ neŋ zemâtâtnenejaŋnok meti gakikiyelen zemnenejaŋ. Wakae, neŋ zemnowe an ke sindem omba penaŋ tiwe. An ke mamaŋaŋ ku ambetnak ze dolakjaŋ penaŋ benak.”

²² Zemti Zisasiyaŋ nupmamaŋ ŋen mti Kawawaŋgat wisikŋ zemutumti indamti zeye, “In mti nit kapi nanaŋgat sek sesumban.” ²³ Nime delaŋ zeme wain okop tageen ke mti Kawawaŋgat wisikŋ zemti kegogak indame nimbien. ²⁴ Nime zeye, “Kapi tâtâ alakjaŋ ammak Kawawaŋmak sipmnaŋ tusum indeyap. Ke am sambe ekjen yomengatnan indatim kwakwagat nâmti kegok mbap.” ²⁵ Kegok zemti zeye, “Neŋ penaŋ sukwep zema nâit, neŋ wain tu ke ninipiŋ maneti bamgat kululuŋen gwaen mama katikjaŋanen tati wain niyap kaborŋ yek; wain alakjaŋ nimbap.” * ²⁶ Zeme delaŋ zeme keyegak taperŋ tati sesewat silik kume delaŋ zeme mkaengatnan toti tambuyelak Olip Kalaŋan mowebien.

*Pitayaŋ Zisas yaŋpewe keyet zetnaŋ zeye
(Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Zân 13:36-38)*

²⁷ Motati Zisasiyaŋ nembajane pigok diindoye, “In kasa kuku an ekjenaŋ kopme ekjengat kiŋgati nemkunzuŋ mekopme nenak etaŋ tentewat tasap. Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen Kawawaŋaŋ ikjaŋ pigok zeye, ‘Neŋ sipsip damuŋ kuma gakime sipsip ekjenaŋ kileŋ lala bubuk kunzuŋ mekobep.’
(Zekaraia 13:7)

* 14:25: Wain alakjaŋ Zisasiyaŋ nsât zeye ke ikjaŋ mama kanzizilen ningat Amobotnaŋ tati mama ekmagengatnaŋ kopme timti ekmak nimwianwian kwesij mti mambanup keyet zeye.

²⁸ Yanggut bam Kawawanaŋ neŋ mme gakikiengatnan gilik zem watingut Galili msalen mepma in bam napmâti kobep.”

²⁹ Zeme Pitayaŋ pigok zeye, “Nemba notnaŋaŋ bankumgemeseip yanggut neŋ ŋep ku bankumgemesap.”

³⁰ Zeme Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem saye, “Alak tambumbu kapiyet sakokolok apmaŋ kwitnaŋ sakwep kumti sek zut ewe kukupiŋ tapme geŋ nâgât sek tuk yaŋnesenik.”

³¹ Zeme Pitayaŋ zekaŋkaŋ mti zeye, “Neŋ nome gakikiyelen mseiwangut neŋ geŋ ku yaŋgesap penaŋ.” Zeme nemba notnaŋ sambe ekŋenaŋ zet sepemaŋ kwep kegogak zemâbien.

Zisasiyaŋ Gesemani muluwen dunduye

(Matiyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Zemti ilinsakwep Gesemane muluwen mebien. Mepataŋ zemti Zisasiyaŋ nembraŋaneyet zeye, “In kapi totapme neŋ nenak mulup butnan daen metati dundumti kosap.”

³³ Zemindemti Zisasiyaŋ nembraŋane tuk Pitamak Zems ma Zân indatimti mege. Âpme yaŋbemti nuknaŋ sambe penaŋ keyet nâmti keŋaŋ sindem igagaŋ penaŋ beme sek monzalamaŋ ululuŋ pem toge. ³⁴ Mti nembraŋane tuk ekŋengat zeye, “Neŋ keŋ sindem beme gakikiyelenok tatnâyapgat in kapi kaik tapmaseip.”

³⁵ Kegok zemti belaknik bugan meti keŋaŋ nuknaŋ beme msalen ŋenzimosetnaset palak palak tokutumwemti pigok dunduye, “Bien, geŋ set eleŋ belaŋ ŋen aiknanayelen nâsenik beme aiknamane sindem temaŋ timti ku gakisap.” ³⁶ Kegok dundumti zeye, “Bien, Bien, geŋ nâmane sindem temaŋ kapiyaŋ dukŋnan ku mosem. Yanggut nâlen zet zeap ke mâti msenik yek; giti nâmtadik keyet kataŋ mâsenik.”

³⁷ Kegok dundum delaŋ zemti nembraŋane tuk ekŋenmagen gilik zem koti indikme meluk taweme Saimon Pitayet zeye, “Pita, geŋ ewe kegogak meluk tawenik? Kan belaknik bugan kaik tati otnânâ mulup bugan ku mbek? ³⁸ In mama mimi bekananen ku toindondoyet nâmti eksem kaik tati dundundu mulup mit. Keŋinaŋ nâgât kemberg nâyo yanggut sekŋinaŋ nuknaŋ bein.”

³⁹ Zemti ewe gilik zem met zet Bipmaŋgat dunduye kegogak ewe zemdunduye. ⁴⁰ Dundum delaŋ zemti koindikme zikalin ewe melugaŋ kwasime taweme keyet zeme ekŋenaŋ zet dopmaŋ gilik zem sasayet timabien.

⁴¹ Âpme met sek tuk ewe dundumti gilik zem koindikme ewe muluk taweme zeye, “In ewe tagomti meluk tawep? Angat Nemuraŋ neŋ zemnomti am yomtoŋ ekŋengalen belen mobogalen kann ilak sokŋanik bein. ⁴² Wapme an neŋ zemsokbemneneyelen walek kozingat meti eknel!”

Zudasiyaŋ meti kasa ekŋen Zisas zikat indame atawien

(Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Zân 18:3-12)

⁴³ Zisasiyaŋ nembraŋaneyet zapat kegok diindomambe tapme nemba 12 ekŋengat tuŋguwinangataŋ ŋen Zudasiyaŋ piwan kasa kuku an ŋeŋaŋ bemindeme kobien. Zudasiyaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋ notnaŋ ekŋenaŋ kasa kuku an notnaŋ ekmak zemindeme wanam kuknaŋmak ma tepemaŋ mee pi belen belen timti kopmâbien. ⁴⁴ Selen kopmambe Zudasiyaŋ pigok zemâtâtindeye, “Neŋ meti an mkumpema in ekti keyegak weyaŋ atamti bembuluŋ wapmeseip.”

⁴⁵ Zemindatim koti keyegak Zisasmagen meti “Amobotnaŋaŋ” zemti ambet mkumpeye. ⁴⁶ Kegok mme ekti kasa ekŋenaŋ met betnanen atam kitik mti tabien. ⁴⁷ Âpme Zisasiyet nembraŋane ekŋenmagengataŋ ŋeŋaŋ ŋeŋaŋ zime wanam kuknaŋmak pitakŋanengatan mandapeme kwapme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋgat mulup anaŋ wakŋaŋ nembet sâmpeye. ⁴⁸ Âpme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “In nâgât nâme kambu titi an bema wanam kuknaŋmak ma tepemaŋ mee pi timti kot natam kitik mtalip? ⁴⁹ Neŋ kan kataŋ inmak sosok sesewat mka temanen an imbi Zet Zapat Dolakŋaŋ diindomti mamtemanen ke in

ku natawien. Yangut alak pi Kawawangalen Zet Itnanan nâgât meluwanj mimiñan keyet katañ sokbein.”

⁵⁰ Zeme nembajane sambe ekñenanj kingati pemkunzunj mâpme delanj zeye.

⁵¹⁻⁵² Notnananj kunjzunj mâpme Zisas nembajane ekñenmagengatnan nemba zomolim ñen sanjgum kwewetanj kaik mamarjgeyanj atanup zem sanjgumarj kwep mâtât mtapme belak talak kunzunj mege.

Ekñenanj Zisas sâpe sâpe bumbu an ñenanj ekñengat temañin ma amobotnanj notnanj ekñenmagen wapmebien

(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zân 18:13-14, 19-24)

⁵³ Sâpe sâpe bumbu an ñenanj ekñen ma zii zet zikat indanda an ma damunj notnanj ekñenanj sâpe sâpe bumbu an ñenanjin temañ egalen mkaen met ondek tati Zisas taekme Zisas zem kukuyet nâmti ekmagen wati ⁵⁴ tapmepme Pitayanj baman mâti kingapeñ beñan daen igak takopmanje. Koti ekñenanj zem kuku mka kimbalen toti mka keñan mowepme Pitayanj kegogak kimbat keñan toweti zupman baen sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñenanjin egalen mulup ananj tep bum kâtapmambien ten toti tep kâti tapmanje. ⁵⁵ Âpme ekñen sâpe sâpe bumbu an ñenanj ma amobotnanj sambe ekñenanj ondekti Zisasiyet nukñananj ñen aikti kume gakikiyet zemtimapme beye. ⁵⁶ Am sambe ekñenanj Zisas zemkukuyelen zet dâsuki notnanj bemzem zewienanjgut zelinanj sepem igak igak bemâge.

⁵⁷⁻⁵⁸ Âpme an notnananj ondedagen tabienanj wati Zisasiyanj zet zeme nâmbien ke mti pigok zewien, “Nin sek ñen tatnâmann Zisasiyanj kapigok zeye, ‘Neñ sesewat mka temañ amnanj walabien bekapi ñep asekti kasup tugat keñan neñ alakñanj ñen walabap.’ ” ⁵⁹ Zet notnanj kogok zewien keyanj zelin sepemanj kwewagak ku bemâge.

⁶⁰ Mme sâpe sâpe bumbu an ñenanj ekñengat ñenanjananj wat zimoselinan tati Zisasiyet pigok yanjkwesiye, “Ekñenanj gâgât zet sambe tabem zep; kapi geñ dopmanj ñen gilik zem indandayelen ñen nânik ma yek?”

⁶¹ Yanjkwesime Zisasiyanj belak zetnepiñ tapme naman ñen pigok yanjkwesiye, “Kawawanj masesewatsanup egat Nemunanj Kilais kokotnanjat damunj matatnuwan, geñ kapi?”

⁶² Yanjkwesime Zisasiyanj zeye, “Penanj ke zenikmak. Neñ Kilais. Angat Nemunanjanj neñ yanj bam in nikme neñ winde toñanj Kawawangalen betnanj penaset tati gilik zem am indatisât msalen zanza palen tati tobanj.” *(Sam 110:1; Daniel 7:13)*

⁶³ Zeme sâpe sâpe bumbu an ñenanj sambe ekñengat ñenanjin bekeyanj nâme bekananj beme ñenzinziñ palen ikñanjat melakandunanj mendalemte zeye, “Kwilekiyet zet sambe ewe tusumzesenup? ⁶⁴ Eganj Kawawanjat zet mobotnanj penanj min keyepmti in zuk nâip?” Zeme am sambe ekñenanj zemdelanj zemti zewien, “Ek gakikiyelen zapat etanj bein.”

⁶⁵ Zemdelanj zeme keyegak notnananj yanjbemti zawaganj wasekpewien ma notnananj zikatnanj melakandunanj zampeme tapme kumti zewien, “Kwiyanj goin? Ze zemane nâne.” Tapmme sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñenanjin egalen mulup an ekñenanj kwapem penanj kuwien.

Pitayanj Zisasiyet yanjpeye

(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Zân 18:15-18, 25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ Âpme Pitayanj mka temañ keyet kimbat keñan tep kâti tapme sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñenanjananjat mulup imbi ñenanj koti Pita ekmototi zeye, “Geñ kapiyanj Zisas Nasalet mkaengatnanj ekmak manik.”

⁶⁸ Zeme Pitayanj yanjpeñti zeye, “Geñ zet tazenigen ke yanjanj ku nâyap.” Zemti set tokwakwalen metowesât mme sakokologanj kwitnanj yanjbem kâkâkââk kuye.

⁶⁹ Âpme imbi keyanj metneti Pita ewe aikti am tabien ekñengat zeye, “An kapi Zisasiyelen manjeyengatnanjanj tazin.” ⁷⁰ Imbi keyanj kok zeme Pitayanj ewe yanje belaknik

tapmetneti am tabien ekjenan Pitayet zewien, “Penan, geñ ekjengalen manjeengatnan Galili msalengatnan kopmanan.”

⁷¹ Zeme Pitayan zeye, “Neñ Kawawangat zikatnan penan zeyap, an ke ku nâyp. Neñ dâsuki zeyap beme Kawawangat nâgât sekñ nep saik kumnewe.”

⁷² Zemambe tati nâme sakokolok apmanan kwitnan sek zut kume Pitayan ewejan baenen Zisasiyan, “Sakokolok kwitnan zut kukupin tapme geñ yanemane sek tuk bewe,” zeye ke otnâmti kejan bekanan penan beme si sum netjet temañ mti tusumti suye.

15

Loma gapmangalen an nejan nen Zudia msalen matatan kwitnan Paillet ekmagen wati mebien

(Matiyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zân 18:28-38)

¹ Msat msasâgât tapmme sâpe sâpe bumbu an nejan ma sesewat mka temangalen an damun notnan ma zii zet zikat indanda an ekjenan ondekti, “Zisas zigok msasenu,” zemti zembiliwati am notnanan Zisas tek katikjanan betnan zamti amobotnan Pailletmagen wapmepme ² Pailelan Zisas yankwesimti zeye, “Geñ penan Zuda am ekjengalen Amobotnan manik?”

Zeme Zisasiyan zeye, “Zet penan ke zenikmak.”

³ Âpme sâpe sâpe bumbu an nejan ekjenan zet dâsuki zet sambe sekjanen be-mzewien. ⁴ Kegok zeme Pailelan yankwesiye, “Am sambeyan gâgât bemzenze zet sambe tazeip. Âpme geñ ekjengat zelin dopman nen gilik zenzeyelen mtatnik ma yek?”

⁵ Yankwesime Zisasiyan dopman nen ku gilik zem zeyeyepmti Pailelan nâmtemtem penan mpeye.

Pailelan Zisas gakikiyet zemdelañ zempewe

(Matiyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Zân 18:39-19:16)

⁶ Nup kan katan Angalalan Kendo matakwatemien amobotnan Pailelan am mka katikjanatnan nen amnan zetnan zemdelañ zempeme makwawetan. ⁷ Kogogapm an notnan ekjenan gapmanmak kasa mwati am notnan indome gakiwien keyepmti an ekjen ke indatimti mka katikjan meindewien. Ekjenmagengatnan an nen kwitnan Balabas egañ kegogak kasaen meti am notnan indoye keyepmti mka katikjan ilinsakwep met indeme matatemien. ⁸ Âpme am sambe penanan Pailletgalen mka solonan koondakti Pailletgat nup kan katan Angalalan Kendo mamtan keyet katan mimiyelen yankwesiwien. ⁹ Yankwesime egañ zeye, “In neñ Zuda am ilinangalen Amobotnanin nâmpema inmagen kokogalen nâip?” ¹⁰ Amobotnan Paillet egañ sâpe sâpe bumbu an nejan ekjenan Zisasiyet keñ kuku mti pien wakolo e nâmtatitayepm kegoñ indayankwesiye.

¹¹ Âpme sâpe sâpe bumbu an nejan notnan ekjenan am ke tabien ekjengat keñ walatindemti zewien, “In Zisasiyet munduman Balabas zempeme kwatotogat,” zeseip.

¹² Zeme Pailelan ewe indayankwesimti zeye, “In Zuda am ilinangalen Amobotnanin, ek neñ zigok msasayet nâip?”

¹³ Indayankwesime ekjenan ngak palen zewien, “Tewen kumasasok peme gakik!”

¹⁴ Zeme Pailelan indayankwesiye, “Egañ kwileki yom mgeyepmti tewen kuseip?”

Yankwesime ekjen sambeyan kwizet ngak ewe mti zewien, “Tewen kumasasok peme gakik!”

¹⁵ Kegok zeme Pailelan am ekjen keñin mme olojen bembeyelen nâmti Balabas nâmpeme ekjenmagen mege. Mti Zisas zemdelañ zempeme Pailletgat mulup anene ekjenan sindiwan witikti tewen kumasasok pepeyet kasa kuku ekjengat belinan bemindeye.

An kasa kuku ekjenan Zisas sekneyak igak igak msawien

(Matiyu 27:27-31; Zân 19:2-3)

¹⁶ Kasa kuku an notnañ ekñenañ Zisas wati Pailletgalen mka teman meti kasa kuku an notnañ indakumtetime ¹⁷ kopmâpme ekñenañ melakandu ñamañ amobotnañ mamundunmamtemien keboñañ Zisas mundunpewien. Ma amobotnañ bundun mamundunmamtemien keyet sesepmañ ekñenañ sepmeñ muñgumti ñokñanen mundunpewien. ¹⁸ Mundunpempti yanbem kwizet kalinañ msamti zewien, “Zuda ekñengalen Amobotnañ geñ ewe gakikipiñ kan teepmañ mamambanik!” ¹⁹ Zemti puñ kasetnañ ñokasetnanen somti zawagañ wasakpempti belak segañ etañ dâsuki beke pedondom samti zemesewatpewien. ²⁰ Ekñenañ mobotnañ ma pep kegek tapmsaneti kasa kuku ekñenañ Amobotnañgalen melakandu mundunpewien. Ke guluñpempti ikañgalen itnañ keyañ ewe gilik ze mundunpempti tewen kumasasok pesâgât wapmebien.

Zisas tewen kumasasokpewien

(*Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Zân 19:17-27*)

²¹ Selen mepmambe an ñen aikbien kwitnañ Saimon ek Aleksandia ma Lupus egegat biwit. Ek Apelika msalengatnan mkañañ Sailini keyetnan koti Zudia msalen ke mamtan, an keyañ Zelusalem mka teman mesâgât tapmepmañgeyañ selen ke aikti Zisas ku masasokpepeyelen tepmañ ikañ pumti taolat kopmañge ke mukulem mti pupuyet ze kañkañ ²² mpeme pume Golgata kalañan mowesât mowebien. Golgata kwit keyet yañañ “am ñokanziñañ ekñengalen mundum.” ²³⁻²⁵ Kalañ ke moti Zisas tambuñan 9 kilokat tewen masasokpempti gwilimañ kumpewien mti sindem temañ ku nânâyet nâmti wainmak sakokolokgalen munziñ kañkañmak lelimti sawienañ egañ niniyet wisat mge. Âpme kasa kuku an ekñenañ kwitnañ kwitnañ gulum m timti mañge kwep bemti nanañ guluk gilik mti an kwiyañ nanañ omba kum timti katañ sañgum melakanduñ kwep kwep tiwien. ²⁶ Kumasasokpempti tep keyet palen meluwañ kapigok kumpewien,

“AN KAPI ZUDA AM EKÑENGALEN AMOBOTNAÑ.”

²⁷ Kan keyegak am indomti milawalin kambu matimtemien ekñenmagengatnañ an zut ñen Zisasiyet betnañ penaset ma alomeset kumasasok idewien. ²⁸ [Kegok mme Kawawañgalen zet zapat itnañ meluwañ pigok mimiñañ ke penañañ sokbeye, “Ekñenañ ek am bekañañ egetmak temakwep tusumti indowien.”] (*Aizaya 53:12*)

²⁹⁻³⁰ Âpme amnañ selen mebekoti Zisas ekti tete pulet msamti zewien, “Anbeñgwa egit! Geñ Zelusalem sesewat mka temañ beke asekti kasup tugat keñanen etañ walasât manzenik wan geñ gitañgat sekdi mukulem mpempti tewengatnan palam kwatot!”

³¹ Naman ekñen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma zii zet zikat indanda an ekñenañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An kapiyañ am notnañ ñep mamukulem miindeinañ naman ikañgat sekñañ ñep ku mukulem mpen. ³² Ek Kilais Islael am ningalen Amobotnañ penañ mamain beme tep ke pemti kwatopme ekti egat penañ nâmkirpesenup.” Zeme an zut tewen ilinsakwep kumasasokindewien egeñañ kegogak zemtalalat zet zewun.

Zisas gakiye

(*Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Zân 19:28-30*)

³³ Tewen ke kumpeme an zam tatnepeme meti msat tinsutnan penañ 12 kilok beme kasup zikatnañ sop kume tambumbuyañ msat katañ sumuñ tatnepeme gasiyet 3 kilok beye. ³⁴ Kan keyegak Zisasiyañ Zuda zeleset kwizet pigok kuye, “Eloi, Eloi, lama Sabaktani?” Zet keyet yañañ kapigok, “Kawawañ, Kawawañ, kwilekiyet bamkumnenik?”

³⁵ Kwizet kegek kume, am notnañ sokñanik tabienañ nâmti pigok zewien, “Nâip, Zisasiyañ golañ zenze an Ilaizayet kwizet takun.” ³⁶ Âpme Zisasiyañ eyak geyak temañ tatime an ñeñañ winde bemti met kwileki ñen yembem nemboñ ke mti wain tu akñañ keyet keñan peme topme mkwat puñ kasetnañ palen zampempti Zisas same beseseyet nâmti mge. Mti zeye, “Yegat kame nin belak tati ekmann golañ zenze an Ilaizayañ kot mukulem mpesem manze eknel!”

³⁷ Kegok tazeme Zisasiyañ kwizet temañ kumti keyegak gakiye.

³⁸ Kan keyet Zelusalem sesewat mka temanen sangum teepmarj mapeme totatatnañ keyañ gwaengatnan yanjbem endelepeme mane mane tot yanjañ baen endelet delañ zemti metat kotat mge. ³⁹ Âpme kasa kuku ekñengat ñeñañinañ taekme Zisasiyañ gakime Golgata kalajañ mâkinañ ma kwitnañ kwitnañ sambe notnañ ke sokbeme ekti zeye, “Penañ sukwep an kapi Kawawañgat Nemunañ penañ!”

⁴⁰ Imbi notnañ ekñenañ kegogak bejanik tati Zisas ekti timti tapmambien. Imbi ekñen keyet kwilin: Malia Maktala mkaengatnan ma Malia Zems nemba zomolim ma meniñañ Zoses egegat mamit ma imbi ñen Salome ekñen kegogañ tapmambien. ⁴¹ Zisasiyañ Galili msalen mamtanen kan keyet imbi ekñen ke ma imbi notnañ ekñenañ mâpmamti mukulem mampemtemiengapm Zisasiyañ Zelusalem mkaen kopme ekñenañ keyegak mâti kobien.

Zisas sekñañ nanzañ enzunañen bewien

(Matiyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Zân 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Zuda ekñengalen kâtnânâ kan sokñañ beme weyeyañ mulup mimi kan keyet Zosep Alimatia mkaengatnan an keyañ koti amobotnañ Paillet egat zikatnan nâmtalati kiñgagapiñ motati Zisas sekñañ nâmpeme mâtpmpti mebembeyet yañkwesiye. Zosep ek Zuda an ñeñañ ekñengalen manjeengatnan an notnañ ekñenañ ek kwizet buñamañ temañgapm egat nâme mobotnañ mambemtan. An keyañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama eegat damuñ matatan. ⁴⁴ Egañ mezeme Pailelañ sakwep gakip zemti nâmtemtem mti kasa kuku ñeñañgat zeme kopme yañkwesiye, “Zisas ilak gakip?” ⁴⁵ Yañkwesime, “Egañ ilak gakip,” zeme nâmti Zosewañ sekñañ mmet sumen bembeyet ⁴⁶ nâmpeme Zosewañ met sangum satnañ ñen kwitimti met Zisas sekñañ tewengatnan mpeme topme sangum satnañ sumuñti am sum nanzañ ñen kakalim pepeñañ keyet enzunañen mebebemti nanzañ temañ ñen mewililipemetot aimboñañ bekek tage. ⁴⁷ Malia Makdala mkaengatnañ ma Malia Zoseyete mamañ egelañ taekmalu Zosewañ Zisasiyete sekñañ mmet beye.

16

Zisasiyañ sumengatnan wage

(Matiyu 18:1-8; Luk 24:1-12; Zân 20:1-10)

¹ Zuda am ekñengalen kâtnânâ kasup kwep elak tapme delañ zeme imbi tuk Malia Makdala mkaengatnañ ma Malia Zemsiyete mamañ ma Salome ekñenañ wet sesikñañ dolakñañ Zisas sekñañen zulutpepeyete met kwitimti bewembien. ² Yañ Sonda tambunañ penañ kasuwañ alagak patañ zemkwapme keyegak am zaimen mebien. ³ Selen mepmambe ilinak pigok zenâ zenâ mtapmepmambien, “Pe kwiyañ penañ nanzañ temañ aimboñañ bekek tazin, ke mâtâtndeme keñañ moti sekñañ zulupesenu?” ⁴ Zemambe ekñenañ beñañ pieneñ metati ekme nanzañ temañ penañ pi walak ñeñañ kwanzepeme nanzañ aimboñañ ñandem tage. ⁵ Ke ekti ekñenañ mobotnak amsum nanzañ aimboñañ keyete keñañ moti ekme anemba zomolim melakandunañ satnañ teepmanañ mundumti bet penaset totapme ekti endilipeme ⁶ indikti imbi ekñengat pigok zeye, “In endilipepepiñ neñ nâyap in Zisas Nasalet mkaengatnañ tewen kumasasok peme gakime mkobemien ke eksât kolip. Ek pi ku tazin. Ilak wati melepgat mundumañ etañ pi tazingat egit. ⁷ Keyete in met Zisasiyete nembañane Pita ma notnañ ekñengat pigok diindoit: ‘Eweñañ baenen Zisasiyañ diindoye keyete katañ in Galili msalen ñeñañ bemindemti metatme meekbep.’”

⁸ Zet kegok zeme imbi ekñenañ nâmti keñin puñpuñ mme sebelañ diñdiñ mti nanzañ keñangatnan kwakwatnak toti am zaim katipemti windembem mebien. Kogok mbiengapm kiñgagalañ sekñañ sumuñme selen am ñengat zapat dundundupiñ belak windembemti mebien.

Zisasiyañ Malia Makdala mkaengatnañ sokbemsaye

(Matiyu 28:9-10; Zân 20:11-18)

⁹ Zisasiyan Sonda tambujan penan wati nenan penan Malia Makdala mkaengatnan ke sokbemsaye. Imbi ke ewenan baen Zisasiyan iknan we bekanan 7 kekok mâpeye. ¹⁰ Am itnanan baenen Zisas mâti mamtemien eknenan kejin nuknan beme nâpeme mekwapme sumti matatemienan imbi keyan winde bemti met Zisasiyan sokbemsame ege keyet zapatnan pigok diindoye, ¹¹ “Zisasiwan gakikiengatnan wati alik tapmain,” kekok diindome eknenan zetnan nâme penan ku beye.

Zisasiyan an zut nâmkijpeperjtmak sokbemidaye
(Luk 24:13-35)

¹² An zut nâmkijpeperjtmak egelan Zelusalem mka teman katipemti selen tapmep-malu Zisasiyan sepeman asekti am belaknan nen nembon bemti egetmagen mesokbemidame ¹³ ilinsakwep zepmak zepmak metneti egan gelan zemepme an zut egelan gilik zem ewe Zelusalem mkaen koti nempa notnan ekjengat diindome eknenan zelit keyet nâme penan ku beye.

Zisasiyan nembajane 11 ekjenmagen sokbemindaye
(Matiyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:6-8)

¹⁴ Keyepmti nembajane 11 eknenan meu nini mundumen totati meu tatnime Zisasiyan kot sokbemindamti, “Am notnanan ney gakikiengatnan wala kekok diindome kwilekiyet kejin katiknan beme ekjengalen zet ke ku nâmkijpeip?” Zemti memendep mimindamti ¹⁵ naman tusum zeye, “In msat katan meti am sambe Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan diindome ¹⁶ am nenan nâmkijpem nemti tu zulube ek mama kanzizit tiwe. Âk am nen egan nâmkijpem nenepin mbeen ek bamgat zet muluwen moti walelet aikbe. ¹⁷ Am ney nâmkijpem newep eknenan mulup kapigok mmebep. Nâgât kwitnnanen kumti am we bekanan nep mândewep ma zet nandan nenjaset zewep. ¹⁸ Ma eknenan menemae mee pi ke belan nep atawep ma kwitnan kwitnan tu meu mgasik notnan amnan nimti gakikiyelenangut eknenan nimti ku gakiwep. Ma am zawatmak belinan sekjinan bem dundume eknenan nep ewe alik bewep.”

Kawawangal Zisas kululun wapmoge
(Luk 24:50-53; Nembayelen Muluwin 1:9-11)

¹⁹ Zisasiyan zet kekok zemdalan zemti tapme Kawawangalen windeyan mpeme katiindemti kululun moti egan Kawawangat betnan penan windejanmak keyeset totazin. ²⁰ Mowepme nembajane eknenan Zudia msat katan meti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan pi zemkawan bewien. Kan keyet Amobotnanan iknan winde indame menok kwitnan kwitnan mti zelin mme windejanber etan bemâge.

Luk Zisasiyet yaŋaŋ Lugaŋ meluwaŋ mge

Luk ikŋaŋgat yaŋaŋ penaŋ kapigok. Egaŋ Zisasiyet nembraŋane ekŋengat tunġuwinan-gatnaŋ yek. Naman ek kegogak am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ yaŋgut egaŋ buŋam zapat kapi meluwaŋ mge. Ma Luk ek kegogak an dokta mamtan (Kolosi 4:14) ma an nânâŋaŋ temaŋ Gilis amgalen zet mninge keyepmti buŋam zapat kapi weyaŋti Zisasiyaŋ sokbem mamkwati gakiyet keyet buŋamaŋ weyaŋ kuye. Egaŋ kegogak Pâl mukulem mti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi timti timet timkot mbun.

Lugaŋ buŋam zapat kapi an kwepgat kumsaye. An ke kwitnaŋ Tiopilas. An ikŋaŋ kapiyegak kwitnaŋ ewe nempa ekŋengalen muluwinanġalen papia keyet keŋan tazin. Kogogapmti am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋaŋ mulupmaŋ mamiwaŋ zeuwen Lukgaŋegak Nembayelen Muluwin ke kogogak kuye. Zet zapat an kwepgat kuye yaŋgut zet keŋaŋ tazin keyaŋ an kwepgalen zapatnok ku ekbak. Zet zapat keŋaŋ tazin keyaŋ nin sambe ŋep ndamukulem msâpm. Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ an tuk ekŋenmak Lugaŋ kuwienanġ belak etaŋ ku kuwien. Ekŋenaŋ yaŋaŋmak nâmtati kuwien. Zet sepem kwepnok kuwienanġut an maŋge ikŋak ikŋakgat nâmti kuwien. Kegogapmti Lugaŋ am maŋge Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋengat Zisasi nâmkijpepeŋin mamti zet notnaŋ ekŋenaŋ manzemmaipnok keyet wetekume zeye. Lugaŋ Zisasiyet kwitnaŋ Angat Nemuŋaŋ kuye ma ikŋaŋegak Zisasiyaŋ mulup notnaŋ am ekŋenmagen mge keyet zetnaŋ omba kuye: Animbi yomtoŋ ekŋenmak meu nini ma am kwep kwepgalen mkaen mot indige ma am kwep kwepget nâmtikŋaŋ mindeye. Egaŋ kogogak Emetak Tenġat mulupmaŋgat yaŋaŋ zemâtâge. Zet kapi egalen buŋam zapalen etaŋ tazinaŋ makuwek.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ kapigogaŋ Lukgalen buŋam zapat keŋan talip:

1:1-4 Zet katnaŋ bemzenzeyelen zet

1:5-2:52 Zisasimak Zânmak sokbemberiŋdanġalen busup zet zenzerjaŋ

3:1-4:13 Zisasiyaŋ ammagen mulup msâgât weyayaŋ mulup mge

4:14-9:9 Zisasiyaŋ Galili msalen an kwep kwep mukulem mimindeye

9:10-11:54 Zisasiyaŋ ikŋaŋgat yaŋaŋ msokbemti nembraŋane mulup zet indaye

12:1-19:27 Zisasiyaŋ amgalen mama mimi bekaŋaŋgat zet kutuk mti zemâtâtât zet omba keyet paleset bemzeye

19:28-24:53 Zisasiyaŋ ningapmti gakimti wat kululuŋen mowage

Lugaŋ Zisasiyelen zapat pembraŋ Tiopilasiyet zapat meluwaŋ kumsaye

¹⁻² O amobotnaŋ Tiopilas, am notnaŋ ekŋenaŋ Kilais egaŋ msalen maŋge keyet zet zapatnaŋ ke mulup winderjaŋberŋ mti meluwaŋ mme nin ekbenn. Mti ekŋenaŋ zet zapat dolakŋaŋgalen an ekŋen yaŋbemberaŋ baenen Zisas ikŋaŋmak sokŋan mamti zikalinan weyaŋ eknâmâtâtmkwabien an ekŋen keyaŋ meluwaŋ ke mbien. ³ Âpme neŋ kegogak kukŋaŋgat penaŋ kwileki notnaŋ sokbemkwage keyet papia sambe makumti nâmâtâti amobotnaŋ Tiopilas gâgât neŋ Zisasiyelen zet zapat ekdelaŋ zewann keyet kataŋ kapi kabemti meluwaŋ kuyap. ⁴ Ma neŋ meluwaŋ kumgama geŋ zet zapat mgaŋgaŋaŋ ke zet zapat penaŋ kogok nâmâtâbanik.

Zânaŋ sokbemberaŋgalen zet zapat

⁵ Âpme an kwitnaŋ Eloŋaŋ Zuda msalen amobotnaŋ mame kan keyet sâpe sâpe bumbu an ŋen maŋge egat kwitnaŋ Zekalayasi ek Abiyayelen mulup mimi katnanengatnaŋ mamtan. Imbiŋaŋ kwitnaŋ Elisabet ek kegogak sâpe sâpe bumbu an Alongat sipbutnaŋ. ⁶ Egeŋaŋ Kawawaŋgat zimosetnan mama mimiriŋit dolakŋaŋ kwetetepmaŋ mamkwati Amobotnaŋ Kawawaŋgalen zet ma zii zetnaŋ maŋgawepum mâti mambun. ⁷ Ma Elisabet ek imbi tipkatik keyepm egeŋaŋ nembapiŋ mamkwatneti an imbi ilip bewun.

⁸ Âpme kan ñengat Zekalasiyañ sâpe sâpe bumbu mulupmanen Kawawañgalen sesewat mka temanen mge. Egañ mulup ke kan katañ mammtan keyet katnañ mge. ⁹ Sâpe sâpe bumbu an ilinañgalen selin sepem mama mimiñin ek ombemti zempeme Kawawañgalen sesewat mka teman kambe sesikñañmak dolakñañ Amobotnañgalen zikatnan busât mowege. ¹⁰ Egañ moti kambe sesikñañmak dolakñañ tabume Zuda am ekñañ zupman ondek tati Kawawañgat dundundu mulup tapmambien. ¹¹ Egañ kekok tapmnepe me Kawawañgalen enseliyañ sokbemti kambe sesikñañ bumbu sisak ganzenañ bet penaset kotage. ¹² Ke kotapme Zakalasiyañ ekti palapemti weñañ mepme kiñgage. ¹³ Kegok mme enseliyañ ekti pigok dunduye, “Zakalias, geñ kiñgagapiñ. Kawawañgañ dundunduñit nâyeyepmti imbindi Elisabelañ nempa keñmak tati nempa ambepme egat kwitnañ Zân kuwanik. ¹⁴ Kegok sokbeme keñdan oloñen nâwanik ma am sambe ekñañ sokbembenañgat nâmtikñañ mpewep. ¹⁵ Egañ Amobotnañ Kawawañgat zikatnan an temañ mambe. Mti egañ wain ma tu katikñañ notnañ ku nimbe. Egañ mamañgat keñanenak taweme Emetak Teñañ ekmak tabe. ¹⁶ Ma Israeal am sambe yomengatan keñin mgilik zemindeme Amobotnañ Kawawañgañ sesewatpewep. ¹⁷ Âpme golañ zenze an itnañ kwitnañ Ilaiza ekmagen Kawawañgalen Emetak Teñgalen winde wemsaye sepem kekok Zân magen wemsame zet zapat dolakñañ zenze an bemti mambe. Egañ mulup mbeen kapigok: egañ bipnempa ekñañ yominangatnañ keñit mgilik zeme kwep tusum tabalup. Ma am keñin katikñañmak ekñañ Zânañ weyañindeme an teñ ekñañgalen nânâyeyet kandañanen wakbemti ekñañ Amobotnañgat Zânañ zeme katañ weyañti tabep.”

¹⁸ Enseliyañ kogok zeme nâmti Zakalasiyañ zet kapigok gilik zem saye, “Imbinmak nit an imbi ilip penañ keyepm gâlen zet ke nâma ñep penañ ku bein.”

¹⁹ Kegok zeyeyepmti enseliyañ pigok dunduye, “Nânik, neñ kwitn Gabiel. Neñ Kawawañgat zikatnan matalawañ ikañ zemneme toti zapat pembedañ kapi diñgoyap ²⁰ keyañgut zetn ku nâmkiañpenik keyet dopmañ geñ kopa bemti zetpiñ manepemane zet diñgoyap kapiyañ penañañmak sokbewe. Bam nâlen zetn penañañ sokbeme ekbanik.” Enseliyañ kekok zeye.

²¹ Kan tungupmañ keyet Zakalasiyañ Kawawañgalen sesewat mka temanen kwisiñ penañ tapme an imbi ekñañ egat damuñ kwisiñ penañ tati, “Zigok tapm,” zemti yayañ igagen mbien. ²² Kegok tapmnepe me bam ekñañmagen toti zet diindosâgât olapme ekñañ pigok nâmtâtâbien ek sesewat mka temanen, “Kuleki ñen mamananañañ sokbemsap.” Ma egañ belañ sesepmañ etañ mimindaye, zet zigoset zenak.

²³ Zakalasiyañ kekok ke tapmnepe me kasup mulup kan delañ zeme mkañan gilik zem mege. ²⁴ Âpme bamgat imbiñañ Elisabelañ nempa keñmak tati mkañan etañ tatnepeme eyoñga 5 zeye. ²⁵ Delañ zeme pigok zeye, “Neñ nembapiñ mambanañ Kawawañañ kan kapiyet namukulem mnein keyepm am sambeyet zikalinan sakambuk ku msap.”

Ensel Gabieliyañ Zisasiyet busup zet Malia zemsokbemsaye

²⁶ Elisabelañ nempa keñmak tapme eyoñgañañ 6 beme Kawawañañ ensel Gabiel zempeme Galili msalen Nasalet mkaen mege. ²⁷ Mka keyet keñan imbi nembip ñen mañge kwitnañ Malia ekmagen busup zet ñen mmege. Ek ke an ñen kwitnañ Zosep amobotnañ Dewitgat iñsokñañ egat imbi zapatnañ zempepeñañ. ²⁸ Enseliyañ Maliamagen sokbemsamti zeye, “Ai, nânik, keñ sewakñañ geñmagen wesemin. Kawawañ Amobotnañañ geñmak tazin ma egañ gâgât nâmtikñañ mgain.”

²⁹ Enseliyañ zet kekok zeme keñañañ nâmkwindemti pigok nâye, “Kwilekiyet zet nukñañ kabon kapi dinoin?”

³⁰ Kegok otnâme enseliyañ pigok dunduye, “Malia, geñ ku kiñgat! Kawawañañ nâmtikñañ mgain. ³¹ Nânik, geñ kambakmak tati nempa an ambeti kwitnañ Zisak kuwanik. ³² Egañ Amobotnañ penañ mambe. Amnañ egat, ‘Amobotnañ Temañ Penañgat Nemuñañ,’ zewep. Amobotnañ Kawawañañ sokñañ Dewitgat munduman zempeme tabe.

³³ Âpme egañ Zekopgat alikñane ekñen Zuda am ekñenmagen Amobotnañ bemti damuñ mulup mimiñañ delañ zenzepeñ mmobe.”

³⁴ Kegok zeme Maliayañ ensel kapigok yañkwesiye, “Neñ apmpin mayapgapmti zet zenik keyet penañañ zigoset sokbewe?”

³⁵ Kegok zeme enseliyañ zetnañ pigok gilik zemsaye, “Kawawañgalen Emetak Teñañ gâgât keñdan menok msokbeme nempa kambakmak tapmane Kawawañ zewe, ‘Nempa ke nâlen Nemun Penañ.’ Kegok zeme Nempa ambebanik ke Teñ Toñañ mambe.

³⁶ Keyepmti kapigok zema nâmbak. Imbi nodi Elisabet ek imbi iliwañ nempa kambakmak tapme eyoñañañ 6 bein. Egat, ‘Imbi tipkatik,’ manzeiwañgut ekmagen kegok sokbein.

³⁷ Keyepmti Kawawañ kwileki ñen msât mñagen ku mim alenak egañ ñep mñak.”

³⁸ Kegok zeme Maliayañ pigok dunduye, “Neñ Amobotnañgalen mulup imbi nempa keyepmti zet zenik keyañ neñmagen ñep sokbemnasemin.” Kegok zeme enseliyañ pemti mege.

Maliayañ Elisabet eksât mege

³⁹ Enseliyañ mepme kan teepmañ ku beme Maliayañ sakwep penañ milawatnañ omakumbe akumbe mti Zudia msat kalañan mka ñen tageen ke memoge. ⁴⁰ Mot patañ pemti Zakaliasiyelen mkaen moti imbiñañ Elisabet ekti zem oloñen mpeye. ⁴¹ Zem oloñen mpeme tatnânepeme keyegak kambakñanen nempa okagañ titokñañ mge. Âpme Emetak Teñañ Elisabetgat keñan tot bemisige. ⁴² Âpme Elisabelañ olimti Maliayet zeye, “Kawawañ imbi ñenañ nempa kapi ambebegalen ku ombempeye. Egañ gâgât nâme mobotnañ penañ beme geñ gaombem geye. Keyepmti am ekñenañ gâlen nempa ke egat nâme mobotnañ penañ beme ek sesewatpewep. ⁴³ Geñ Amobotnañ ambebanigañ Kawawañ zeme geñ neñmagen kodik keyepm oloñen miap. ⁴⁴ Zem oloñen mnemane nâma keyegak keññanen nempa okagañ endilipemti oloñen mme nâyap. ⁴⁵ Geñmagen Kawawañ menok mme sokbembeyet zeyeen nâmkijpewanangapmti geñ imbi oloñen toñ.”

Maliayañ Kawawañgat sesewat silik kuye

⁴⁶⁻⁴⁹ Âpme Maliayañ silik kapigok kuye, “Kawawañ egañ mulup imbi nempañañ tototnañ penañ neñ mnotneme neñ sesewatpemti keñnan oloñen penañ nâmpema am sambeyañ nâgât nâmneme neñ imbi oloñentorñ bemobe. Ma Kawawañ ek An Winde Toñ keyepmti menok kapi neñmagen min. Ek kwitnañ An Teñ Toñ. Egañ yomengatnañ mkwatnein. ⁵⁰ Âpme am keñin Kawawañgat nâme mobotnañ mambein ekñen ilin ma alikñañine ekñenmagen añañalañ gogotnañañ wemti wemobe. ⁵¹ Kawawañ ek windeñañ igagen wemsain keyepm am notnañañ nânâninañgat nâme mobotnañ mambein ekñen nânânin makume tozin. ⁵² Egañ amobotnañ notnañ ilinañgat nâme mobotnañ penañ mambein ekñen munduminangatnañ zemindeme keñnan mamtotindein, yañgut am ilinañgat nâme tototnañ penañ mambein ekñen mnot indeye. ⁵³ Egañ ola olat palen mamaip ekñen indamukulem mimindein. Ma polak polak maip ekñen ku maindamukulem mimindein. ⁵⁴ Egañ yeñsokñe ekñenmak zetik mimindaye ke katikñañ bein. Keyet penañañ Israeñ amñane ekñen indamukulem min. ⁵⁵ Ke añañalañ gogotnañgat penañañ Abalaam ma egat alikñane sambe ekñenmagen wemoti weweyelen nâmâtâti kegok zikat sasañañ.” Silik kogok kuye. ⁵⁶ Maliayañ eyoña tuk mee kegok Elisabetmak tapmâti mkañan gilik ze koge.

Zânañ sokbeye keyelen zet zapat

⁵⁷ Âpme Elisabet nempa ambebegalen kanañ kopme nempa okak an sokbeye. ⁵⁸ Kegok sokbeme am notnañ sokñañ ke mambien ekñenañ keyet zapatnañ nâmti ekmagen koti Amobotnañgalen añañalañ gogotgat penañañ ekmagen sokbeye keyet olim sesewatsawien.

⁵⁹ Keyet palañan kasup mulup mimi 7 delañ zeme 8gat ekñenan nempa okak keyet sekñan butnañ Kawawañgalen pilin antumpemti kwitnañ bipmañgat opmañ Zakalias kusâgât zewien. ⁶⁰ Kegok zeme mamañan zemkulumindemti zeye, “Ekñen, ke yek; kwitnañ Zân kusenup.” ⁶¹ Mamañan kegok zeme ekñenan kapigok zewien “An nodinemagen kwit keboñ ñen ku matazin!”

⁶² Kegok zemti zet mmot mtot mti bipmañ an kopa beyeyepm belañ sesepmañ msamti yañkwesiwien, “Kwitnañ kwi kukuyelen nânîk?” ⁶³ Yañkwesime egañ meluwañ mimi-mak papiamak meluwañ kukuyet belañ sesepmañ mme mkot same egañ, “Kwitnañ Zân,” kegok meluwañ mme ekbien. Ekti ekñenan keyet nâmtentem igagen mbien. ⁶⁴ Kegok mme keyegak Zakalias nambalamañ gilik zeme zetnañ zemti Kawawañ sesewatpeye. ⁶⁵ Âpme an notnañ sokñañ sokñañ mambien ekñenan zet zapat ke nâme igagen penañ beye. Ma zet timet timkot mmetnepeme Zudia msat kalañan zelañ memot sambelenge. ⁶⁶ Âpme Amobotnañ nempa ke ektikñañ mpeyepmti an imbi notnañ zapat ke nâme igagen penañ beme pigok zewien, “Anempa keboñañ sememti bamgat amobotnañ temañ bewe.”

Zekalayasiyañ Kawawañgat sesewage

⁶⁷ Âpme Zângat bipmañ Zakalias ek Emetak Teñañ keñanen bemisikme kwitnañ kwitnañ bam sokbewe keyet golañ zenze anañ zenzeñañnok zet kapi zeye,

⁶⁸ “Israel am, nin Amobotnañ Kawawañ sesewatpene! Ikñañ amñañe ninmagen koti walelelengatnan ndatin. ⁶⁹⁻⁷⁰ Itnañan golañ zenze an teñ ekñenan busup zet zewienen kelak kapi sokbemkawañ bein. Ke kapigok zewien, ‘Mulup anañ Dewitgat alikñañe nin walelelengatnañ ndatitiyelen Amobotnañ awindeñañbeñ ñen mmonzemndain. ⁷¹ Ma ekñenan kasa mimindawien ekñengalen windeengatnañ ndamukulem mbe.’ ⁷² Kawawañan yeñsokñneyet kapigok diindoye, ‘Neñ añañalañ gogot mimindewap. Ke tususu zet inmak mimiñañ keyet otnâmti kegok mbap.’ ⁷³⁻⁷⁴ Egañ ningat sokñ Abalaamgat kapigok zemkatik beye, ‘Neñ kasañine ekñengat belinañgatnañ indamukulem mimindema in nâmtalasimti neñ sesewatnewep. ⁷⁵ Keyet in nâgât zimoseñnan kwetetepmañ ma keñinañ teñ mamti zezapatn mmamkwatneti gakime delañ zewe.’ ⁷⁶ Âpme nemun, gâgât amnañ, ‘Kawawañ Temañ penañgalen golañ zenze an,’ zewep. Geñ Amobotnañan ammagen kokogalen kukñañgat setnañ weyeyañ mulup mti keyet zezapatnañ diindowanik. ⁷⁷ Mti amñañe pigok diindowanik, ‘Kawawañan yomin katikpenti walelelengatnañ indatisâpm.’ ⁷⁸ Âpme kasuwañ msat mme mambusatnañ mambeinok keyet katañ Kawawañan an ñen zempeme koti ndamukulem mti tambusosogengatnañ mbusatnañ bemndemti ikñañmagen timkwatndewe. Ke Kawawañgalen añañalañ gogot ma keñ sewakñañgapmti kegok mimndewe. ⁷⁹ Ma busatnañ keyañ nin am tambusosok katikñañan matatnup nin mbusatnañ bemndeme busatnanen kwati keñ sewakñañgalen set aiikgalen sokbeme meti aikbanup.”

Egañ kegok zeye.

⁸⁰ Âpme anempa ek sekñañ ma nânâñañ Kawawañmagen kegogak semen katik beye. Kegok mti msat tuñgupman mepmanepeme Kawawañgalen mulup mimiyañen kanañ sokbeme Israel am ekñenmagen koti sokbemkawañ bemindeye.

2

Zisas sokbeyeyelen zezapat (Matiyu 1:18-25; 2:1; Zân 1:14)

¹ Âpme kan keyet Loma msatgalen amobotnañ temañ kwitnañ Ogastas egalen zemkatik bembe ñen kapigok zemkatik beye, “Am msat katañ nâlen zemâtâtâtgat katnanen maip ekñen kwilin makumti papiaden mkatikñañ beseip.” ² (Âpme an kwitnañ Kwilinas ek Silia plowins amobotnañ temañ tati kan keyet mulup nempañane

zemindeme am kwilin makuku mulup ke egañ kukñañgat yañbemti mge.) ³ Kegok sokbeme am sambe ekñañgañ mkañin ñotakñañen katañ kwilin besâgât mepmâbien.

⁴ Mepmâpme Zosep egañ Galili msalen Nasalet mkaen mangeyañ pemti Zudia msalen Beteleem mkaen amobotnañ Dewit egañ sokbeyeen mkañgañ ñotakñañ ke kwitnañ bembeyelen mege. Ek amobotnañ Dewitgat alikñañgapmti ke mege. ⁵ Egañ imbi zapatnañ Malia tetimti ilizuzut kwilit amobotnañgalen papiaen besât mebun. Ke Malia nempa keñmak tetime mebun. ⁶ Beteleem ke met tatnepemalu Malia okak sokbembeyelen kanañ bududuk beye. ⁷ Kegok sokbeme am sambeyañ amkupgalen mka ke bemisikti tabien keyepm Maliayañ bulmakau mkañan nemuñgañ yu ambeti sañgumañ sumuñti peme bulmakau batiñan towenje.

Sipsip damuñ an ekñañmagen enseliyañ sokbeye

⁸ Âpme msat keyegak sipsip damuñ ekñañgañ tambuyet msat tungupman kwañ tageen sipsiwin ekdamuñ mbien. ⁹ Mti tatnepeme Amobotnañgalen ensel ñenañ ekñañmagen sokbemindame busatnañgañ mbusatnañ bemindeme omba penañ kiñgati sebelañ diñdiñ mbien. ¹⁰ Kegok mbien yangut ensel egañ kapigok diindoye, “An ekñañ, in ku kiñgalit! Neñ zapat dolakñañ ñen diindosâgât kolap. Keyet penañañ an imbi sambe ekñañgañ oloñen temañ palen tabep. ¹¹ Alak Amobotnañ Kilaisiñin yomengatnan indatiti ek Dewitgalen mka ñotekñañ sokbemindain. ¹² Keyepmti an am yominangatnañ indetitiyelen kozin egalen piliñañ kapigok: In nempa okakñañ penañ bulmakau mkañan sañgumañ sumuñpepenañ bulmakau batiñanen weme meekseip.”

¹³ Zeme zeme keyegak kululuñengatnañ ensel manje temañ penañ ekñañgañ kotati pigok zemti Kawawañgat olim sesewabien, ¹⁴ “Kululuñ bete bete gwaen penañ Kawawañ olim sesewat mpepeyelen. Egañ msalen am kwi ekñañ nâmtikñañ mimindeme egalen keñ sewakñañ ekñañmak wembe.”

¹⁵ Ensels ekñañgañ kekok zemdelañ zemti gilik zemti ekñañgañ kululuñen mowepme sipsip damuñ ekñañgañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An ekñañ, kame nin Beteleem mkaen meti Amobotnañgañ kwileki sokbeme dindoin keyet penañañ meekne.”

¹⁶ Ekñañgañ kekok zemti sakwep bulmakau mkaen meti Zosepmak Malia egelañ nempa okak pemalu batikondoen weme tapmalut moindikbien. ¹⁷ Ke metati sipsip damuñ ekñañgañ ekñañ meindikti nempa okak ekti enseliyañ nempa okakgat zezapat mimindaye ke diidowien. ¹⁸ Âpme am notnañ ekñañgañ sipsip damuñ ekñañgalen zezapat ke nâmti nâme igagen penañ beme nâmtemtem mbien. ¹⁹ Ma Maliayañ zet ke keñañ penañ bempemti otnâperñ penañ mamamtan. ²⁰ Sipsip damuñ ekñañgañ kekok zemdelañ zemti gilik zemti meti enseliyañ kwileki sambe mzikat indame eknâm mbien keyepmti Kawawañgat olim sesewatbien.

Nempa okak kwitnañ sawien

(Luk 1:59)

²¹ Âpme mulup mimi kasup 7 delañ zeme 8gat nempa sekñañ butnañ antumpemti kwitnañ Zisas kuwien. Kwit ke kukñañgat nempa okak ku sokbeme enseliyañ zemsokbeye.

Malia ma Zosewañ Zisas wati sesewat mka temanen mobun

²² Âpme Mosesiyelen zii zelen tage ke mâti Maliamak Zosewañ sesewat mka temañ mobopiñ mamtemun ya bamgat Malia egalen nempa sokbeyeyelen sip katim delañ zeme Zelusalem sesewat mka temanen Zisas Amobotnañgat zapat sasayet wapmobun. ²³ Ma Mosesiyelen zii zelen kapigok zenzenañ, “Anempa yu ekñañ Amobotnañgat zapat indandayelen.” *(Kisim Bek 13:2-12)*

²⁴ Ma Amobotnañgalen zii zelen zet ñen kapigok mimiyeleñ,
“Sasakandenombe awembiñ zut yek beme kopende awembiñ zut sâpe sâpe bumbuyelen mobogalen.” *(Wok Pris 12:6-8)*

Egelañ ke mâti kwitnañ kwitnañ ke timti bumbuyelen mowebun.

²⁵ Âpme kan keyet an ñen kwitnañ Simion egañ Zelusalem mka teman mamtan. Ek an dolakñañ Kawawañgalen zet gawepumti Israeël am ekñenmagen yominangatnañ indatitiyelen An ñengat damuñ mamtan. Ma egañ Emetak Teñmak mamtan. ²⁶ Keyepmti Emetak Teñañ kapigok zemâtâtpeme mamtan, “Geñ gakikipiñ tapmane Kawawañañ Kilais zempeme kokogalen zetik mpepeñañ ke ektingut gakiwanik.” ²⁷ Zeme tatnepeme Zisas mamañ bipmañañ wati sesewat mka temanen zii zelañ zenzeñañ ke mâti mowebun. Kan keyet Emetak Teñañ Simion zemâtâtpeme sesewat mka temanen mowet ²⁸ tapme Maliayañ nemba okak same ambetati Kawawañgat wisikñ kapigok zeye,

²⁹ “Amobotnañ, geñ zetikdi bandim mnik keyepmti alak mulup andi neñ nemba okak ambetati keñ sewakñañ penañ beingapm nemane ñep gakisap. ³⁰ Alak neñ nemba kapiyañ am nin walelelengatnañ ndatim kwakwagalen ke zikatnnañ penañ egañ. ³¹ Kawawañ geñ weyeyañ mulup ke am sambe ekñenañ ek nâmâtâtâgalen kekok mnik. ³² Ma an geñ pemane kozin keyañ Zuda am ningat tungupmañ tati walelelengatnañ ndamukulem mbe ma egañ kekok am Zuda mañgeen ku sokbemberñañmagen meti Kawawañgalen zezapat dolakñañ mzikat indame ekñenañ nâmâtâbep.”

³³ Kegok zemsesewatpeme nemba mamañ bipmañ egelañ Simionañ nemba okakgat zet ñandañ zeye ke nâmti nâmtemtem mbun. ³⁴ Kegok mmalu Simionañ Kawawañañ eget winde idadayelen wekumti egañ Zisas mamañgat kapigok dunduye, “Nemba okak kapi Kawawañañ ikñañ ombempeme koge. Ya Israeël am notnañ egat nâmkinpewewañ ku walebep. Ma notnañ ekñenañ egat sek kañañ nâmpewewañ walebep. Nemba okak kapiyañ Kawawañgalen golañ zet ammagen diindome ekñenañ zet ke ku mkipmañ bewep. ³⁵ Ma nemba kapiyañ amgalen nânânin enzililiñañ penañ keyet yañañ mkawañ bewe. Kegok sokbeme geñmagen sindem omba penañ sokbewe sakamañ wanam kukñañ penañañ sekdi añañ sindem mambein keboñ penañ tiwanik.” Kegok zemdelañ zeye.

³⁶ Âpme kan keyegak imbi ilip golañ zenze imbi ñen mamtan kwitnañ Ana. Ek imbi kwambet Panueliyet nembrañañ Aseliyet sipbutnañ. Egañ an wati manepeme nup kan 7 etañ beme apmañañ gakime ³⁷ igak kwambet manepeme nup kanañ 84 beye. Egañ sesewat mka temanen mene mene Kawawañgat olim sesewati mandundum samtan ke tu meuyet nâmtalati kekok mamtan. ³⁸ Egañ Simionañ olim sesewat tapmañgeen keyegak kot patañ pempti Kawawañgat wisikñ zemti am notnañ ekñen Kawawañañ Israeël am yomengatnañ indatitiyelen damuñ matatemien ekñen nemba keyet zapat diindoye.

Zisasmak mambipmaneyañ Nasalet mkaen gilik zewien

³⁹ Âpme Zosepmak Malia egelañ Amobotnañgalen zii zelañ zenzeñañ ke mâti kwileki mimiyyet zenzeñañ ke mdelañ zemti nemba okak wetimti gilik zemti mkañitdan Nasalet Galili msalen mebun. ⁴⁰ Âpme nemba ek winderñañmak ma nânânjañ temañmak sememe Kawawañañ ek oloñen igagen mpeye.

Zisasiyañ anembaen sesewat mka teman mowege

⁴¹ Nup kan katañ Zisasiyyet mamañ bipmañañ Anjalalañ Kendoyet Zelusalem mka temanen mamotemun. ⁴² Âpme Zisasiyañ nup kanañ 12 beme Kendoyet mamotemun kekokapm mowebien. ⁴³ Ke moti mame Kendo delañ zeme am ekñenañ gilik zemti mkañinan mekopme an nemba Zisas ek Zelusalem mka temañ tapme mamañ bipmañañ nânâpiñ pempti ilidak mebun. ⁴⁴ Egelañ, “Wan notnañnemak olokati melep,” zemti mebun. Kegok tapm nepemalu kasup kwep delañ zeme selen ekmepmalu yek beme sipbutnañ ma notnane ekñenmagen timamat mulup mbun. ⁴⁵ Egelañ kekok mti ku aikbungapm egelañ Zelusalem mka temañ gilik zemti egat timapmebun. ⁴⁶ Kegok tapmalut kasup zut delañ zeme tugat keñañ egelañ Zelusalem sesewat mka temañ keñañ Zuda zii zet diindondo an ekñenmak tomtati zenâ zenâ tapmme moti aikbun. ⁴⁷ Ekñenañ egat nânânjañ ma yañkwesisininañgat dopmañ zeye ke ekti nâme igagen beme nâmtemtem mbien. ⁴⁸ Kegok tapme mam bipmanelañ ek ekti kan keyet nâmtemtem temañ mti

mamañ pigok dunduye, “Nemun, kwilekiyet mti geñ pigok mimndamane bipdimak nit keñ sindem palen gâgât timalup?”

⁴⁹ Kegok zeme egañ kapigok gilik zemti diidoeye, “Mañge bien, kwilekiyet natimalup? It neñ Bipmnañgalen mka keñan tatagalen ke ku nâlup?” ⁵⁰ Kegok zeme egeñañ Zisasiyelen zetnañ gilik zemidaye keyet yañañ ku nâmâtâbun.

⁵¹ Kegok sokbeme Zisasiyañ mamañ bipmañ egetgalen zelit gawepumti ilinsakwep gilik zemti Nasalet mkaen mebien. Meti ke mamti mamañ bipmañgalen zelit gawepumti mamtan. Mamañañ egalen zet ke keñanen mkatikñañ bemti nâmamtan. ⁵² Âpme Zisasiyañ sekñañ sememe nânâñañ kegogak nâmtelen peme Kawawañañ ma amñañ ek ekti nâmtikñañ mme mañge.

3

*Zânañ Zisasiyelen mulupmañ mbe keyelen weyeyañ mge
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Zân 1:6-8, 15-36)*

¹ Âpme an kwitnañ Tibeliasiyañ Loma msalen amobotnañ temañ mañge. Kan keyet an ekñen kapiyañ polowins sambe Lomayelen zemâtâtât kandañan mambien ekñengalen amobotnañ mambien: Pontias Paillet Zudia, Samalia, Idumea polowins tuk ekñen keyelen amobotnañ mañge; Eloñañ Galili ma Pelea polowins zut keyelen amobotnañ mañge. Elotgat meniñañ kwitnañ Piliwañ Itulia am ma msat isikñañ kwitnañ Talakonaitis ekñengalen amobotnañ mañge. Âpme Lisaniaiyañ msat isikñañ kwitnañ Abilin ekñengalen amobotnañ mañge. ² Âpme Anas ma Kaiapas egeñañ Zelusalem sesewat mka temañgalen sâpe sâpe bumbu amobotnañ ilizuzut mambun. Kan keyet Kawawañañ zezapat Zân Zekalayasiyet nemuñangat msat tuñgupman ke zemsame kopme ³ Zân egañ Zodañ tu nembet nembet mka ñande tapmege ke meti zezapat kapigok diidoeye, “Keñ gilik zenze aikti yomengatnan kwati tu zulupme Kawawañañ yomin katikpesem.” ⁴ Zeme zet ñande keyet golañ zenze an Aizayayañ Kawawañgalen zapat itnañanen meluwañ mge keyet katnanen sokbein. Zet ke kapigok,

“An ñenañ msat tuñgupman kwizet buñam kapigok takuin, ‘Amobotnañañ kokotnañgalen weyeyañ mulup mit. Set mobototot mimiñañ utume kwetetepmañ beme egañ kokogalen setnañ sokbak. ⁵ Ma luñ temañ tototnañ sambe msat añañbeme kwepmâlak ma kalañ mobotnañ utume tolak. Set guñgwañ guñgwañ mimiñañ weyañme teñ bek ma set aimboñañmak ma kañañ mobot totot mme kwetetepmañ bek. ⁶ Msalen am sambeyañ Kawawañañ yomengatnañ ndatetim kwazin ke ekmâtâbep!’ ” *(Aizaya 40:3-5)*

Zet ñande ke Aizayayañ zeye ya Zânañ ewe zet ñande keyegak zeye.

⁷ Âpme am sambe ekñenañ Zânañ tu zulutindende ekmagen kopme kapigok diidoeye, “In nombeyelen alikñañ. In nâme Kawawañañ yominañgat dopmañ mutumindasâgât tapm ke walabep bein? Yek penañ. ⁸ In mama mimi dolakñañ mme keyañ in yomengatnan keñin gilik zewien ke sosok sokbemkawañ bewe. In keñinan kapigok ku otñât, ‘Nin Abalaamgat iñsokñane manup keyepm Kawawañañ ku zemndowe.’ Neñ pigok diindoma nât, zet ke belakñañ penañ. Kawawañ egañ zenak beme ke ñep zeme nanzañ ekñen kapiyañ Abalaamgat alikñane bewiek.” ⁹ Kegok zemti zet zapat sesepmañ ewe tusum pigok zeye, “An ñen ek nâmkiñpepeñañmak bewe ke tep katnañ maelikzin keboñ. Âpme an ek nâmkiñpepeñepiñ bewe ek tep sinañ memur beme tobe keboñ ke ek tepgat zapat bewe.”

¹⁰ Kegok zeme am ekñenañ yañkwesiwien, “Nin zigok mmann ñep benak?”

¹¹ Zeme egañ zet dopmañ kapigok gilik zemidaye, “An ñen melakanduñañ zut wemsain beme ñen an melakanduñepiñ main ke sawe ma an ñen meu nimwiañ wiañañmak main beme am notnañ tu meupiñ ekñen kalañkum indawe.”

¹² Kan keyet takis mânep titi an ekñenañ kegogak Zânmagen tu zululugalen kobien. An ekñen keyañ kapigok yañkwesiwien, “An diindondo, nin kwileki mmann ñep benak?”

¹³ Ekñen kekok yañkwesime egañ kapigok diindoye, “In takis mânep katnañen bemberañ ke anjosomti moti matip ke katikpenti zemâtâtpepeñanen esemteñ matimambep.”

¹⁴ Âpme kasa kuku an notnañ ekñenañ koti kekokak yañkwesiwien, “We nin zigok? Nin kwileki mbanup?” Zeme kapigok diindoye, “In am ekñenmagen mânep indapilimti zem kiñgat indemti zet mutum mutum zemti ku tiwep. In muluwinañgat tosañañ keñ pemberañ palen indame tiwep.”

¹⁵ Am ekñenañ webe webe mamimtemien keyet penañañ yañbemti sokbeme ekñenañ keñinan kapigok otrânwien, “Zân kapi Kilais sokbembeyelen zenzeñañ ke mene.”

¹⁶ Kegok zeme Zânañ ekñen sambe kapigok diindoye, “Neñ keñin gilik zeme tu etañ manzulutindeyap yañgut bamnan An kosâpm ek Amobotnañ temañ windeñañbeñ penañ. Ek Amobotnañ penañ; neñ an tototnañ. An keyañ koti ikñañ Kawawañgalen Emetak Teñ mulupmañ teziñañ yom zim kwetetepmañ mambein kemak temakwep zulutindewe. ¹⁷ An keyañ am nâmkiñpepeñinmak time mañge ñen motasâip mti nâmkiñpepeñinpiñ kekokak time mañge ñen motatsâpmnen sepemañ imbi ñenañ kawakñañ ondesâgât makalopbein kogok mbe. An ke mulupmañ imbiyañ kawakñañ makalopbemti bekañ matime mezin keyet katañ egañ am nâmkiñpepeñinpiñ timti time teziñ ñandan towebep. Mti kawak ketnañ pemberañ ondesât time mamotazinen kogok ke am nâmkiñpepeñinmak indatime ikñañmak tabep.” ¹⁸ Âpme Zânañ am mama mimiñin ekmâtâti keñ gilik zenze aiikgalen egañ zapat dolakñañ yomengatnañ indamukulem mbe keyelen golañ zet set katnañ igak igak zemsokbemindaye.

Zânañ Zisas tu zulutpeye
(*Matiyu 3:13-17; Mak 1:9-11*)

¹⁹⁻²² Âpme am ekñenañ tu zulutpeye delañ zeme Zisasiyañ kekokak mepme tu zulutpeye. Kegok mti keyegak tadundume kululuñ ñandeme Kawawañgalen Emetak Teñañ sasakandenombe nemboñ bemti ekmagen toge. Ke topme kululuñengatnañ zet ñande kapigok sokbeye, “Geñ nanañgat Nemun penañ. Neñ gâgât nâmtikñañ omba penañ manâyp. Neñ geñ gaombemgewanen am yominangatnañ indati kwabanik keyet oloñen miap.”

Âpme amobotnañ Elolañ meniñangalen imbi kwitnañ Elodias kambu menzem wage ke ma sekñeyak notnañ bekañ penañ mge keyepmti Zânañ egañ yom mge keyet musuwewet zet zeye. Kegok mme Elolañ Zân mka katikñañ peye ke yom temañ ñen ewe tusuye.

Zisasiyet yeñsokñane ekñengat kwilin

²³ Âpme Zisasiyañ nup kanañ 30 beme mulupmañ yañbemti mge. Am notnañañ Zisasiyet nâme Zosep ikñañgat nemuñañ penañ beye.

Zosepgat bipmañ Eli,

²⁴ Eliyet bipmañ Matat.

Matatgat bipmañ Liwai.

Liwaiyet bipmañ Melki.

Melkiyet bipmañ Zanuai.

Zanuaiyet bipmañ Zosep.

²⁵ Zosepgat bipmañ Matatias.

Matatiasiyet bipmañ Amos.

Amosiyet bipmañ Naum.

Naumgat bipmañ Esili.

Esiliyet bipmañ Nagai.

²⁶ Nagaiyet bipmañ Mat.

Matgat bipmañ Matatias.

Matatiasiyet bipmañ Semein.

Semeingat bipmañ Zosek.

Zosekgat bipmanj Zoda.
²⁷ Zodayet bipmanj Zoanan.
Zoanangat bipmanj Lesa.
Lesayet bipmanj Zelubabel.
Zelubabeliyet bipmanj Sealtiel.
Sealtieliyet bipmanj Neli.
²⁸ Neliyet bipmanj Meliki.
Melikiyet bipmanj Adi.
Adiyet bipmanj Kosam.
Kosamgat bipmanj Elimadam.
Elimadamgat bipmanj Eili.
²⁹ Eiliyet bipmanj Zosua.
Zosuayet bipmanj Eliezel.
Eliezeliyet bipmanj Zolim.
Zolimgat bipmanj Matat.
Matatgat bipmanj Liwai.
³⁰ Liwaiyet bipmanj Simion.
Simiongat bipmanj Zuda.
Zodayet bipmanj Zosep.
Zosepgat bipmanj Zonam.
Zonamgat bipmanj Eliakim.
³¹ Eliakingat bipmanj Melea.
Meleayet bipmanj Matata.
Matatayet bipmanj Natan.
Natangat bipmanj Dewit.
³² Dewitgat bipmanj Zesi.
Zesiyet bipmanj Obet.
Obetgat bipmanj Boas.
Boasiyet bipmanj Salimon.
Salimongat bipmanj Nason.
³³ Nasongat bipmanj Aminadap.
Aminadapgat bipmanj Alini.
Aliniyet bipmanj Esilon.
Esilongat bipmanj Peles.
Pelesiyet bipmanj Zuda.
³⁴ Zodayet bipmanj Zekop.
Zekopgat bipmanj Aisak.
Aisakgat bipmanj Abalaam.
Abalaamgat bipmanj Tela.
Telayet bipmanj Naol.
³⁵ Naoliyet bipmanj Seluk.
Selukgat bipmanj Leu.
Leuyet bipmanj Pelek.
Pelekgat bipmanj Abel.
Abeliyet bipmanj Sela.
³⁶ Selayet bipmanj Kainan.
Kainangat bipmanj Alapasat.
Alapasatgat bipmanj Sem.
Semgat bipmanj Noa.
Noayet bipmanj Lemek.
³⁷ Lemekgat bipmanj Metusela.
Metuselayet bipmanj Enok.

Enogat bipmanj Zalet.
 Zaletgat bipmanj Maalalel.
 Maalaleliyet bipmanj Kenan.
³⁸ Kenangat bipmanj Enos.
 Enosiyet bipmanj Set.
 Setgat bipmanj Adam
 ma Adamgat bipmanj Kawawanj.

4

*Sadañan msat tungupman Zisasiyet yanjan mim ege
 (Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Âpme Zisas Emetak Tenjan kerjanden tage keyepm eganj Zodan tu katipemti mepme Emetak Tenj keyanj Zisas msat tungupman met zeme ke meti ² msasa 40 ke Zisasiyanj tu meu ninipinj mamti eganj tu meuyet penanj gakiwaleletgalen mge.

³ Kegok tapmme msasa 40 delanj zeme Sadañan ekmagen koti yanjan m eksâti pigok dunduye, “Geñ Kawawanjat Nemujanj penanj benik beme nanzanj kapi zemanu meu sokbeme ñep nsenik.”

⁴ Kegok zeme Zisasiyanj kapigok dunduye, “Kawawanjalen Zet Itnananen meluwanj kapigok kukuñanj tazin, ‘Amnanj keñin tu meuyet etanj bemti ku mamayelen. Yek penanj.’ ” *(Zii Zet 8:3)*

⁵ Kegok zeme Sadañan Zisas kalañ teepmanj temanj ñengat dukñan aikmoti msat katañ amobotnanj sambe ekñengalen msat sambe zikat same ekmâpmeñgut ⁶ Zisas kapigok dunduye, “Neñ amobotnanj sambe ekñengalen msat sambe msat katañ tazin ke ma ekñengalen kwitnanj kwitnanj dolakñanj sambe ke gâgât gasap. Ekñen kwitnanj kwitnanj sambe kapi nâlen ma neñ an ñen ma an ñen sasâgâti ñep sasap. ⁷ Keyet geñ nâgât pedondomti dundundu mnasenik beme kwitnanj kwitnanj sambe ekdigen ke gâgât gasap.”

⁸ Kegok zeme Zisasiyanj zet dopmanj kapigok dunduye, “Kawawanjalen Zet Itnananen meluwanj kapigok kukuñanj tazin, ‘Kawawanj Amobotnanjdi etanj pedondom samti dundum sawanik ma ek kwep etanj sisilinj mim samti mambanik.’ ” *(Zii Zet 6:13-14)*

⁹ Kegok dundume Sadañan Zisas Zelusalem sesewat mka temanj dukñanen aikti mot peme tapme kapigok dunduye, “Geñ Kawawanjat nemujanj beme kapiyetnan palam towet ¹⁰ enenogat Kawawanjalen Zet Itnananen meluwanj ñen kapigok kumpepeñanj tazin, ‘Kawawanjanj enselijnanj peme kot anjalangeme ku walebanik.’ ”

¹¹ Ma ñen ewe kapigok, ‘Ekñenanj belinanj gatam topme nanzanj sedu ku anje.’ ” *(Sam 91:11-12)*

¹² Kegok zeme Zisasiyanj Sadañ kapigok dunduye, “Yanjut Kawawanjalen Zet Itnananen meluwanj ñen kapigok tazinegak, ‘Kawawanj Amobotnanjdi tetimaemaen ku pewanik.’ ” *(Zii Zet 6:16)*

¹³ Sadañ ek yanjan kegok m ek m ek mgeyanj yek beme bam yanjan m eekgalen nâmti pemege.

Zisasiyanj Kawawanjalen zet zapat dolakñanj yanjbemti Galili msalen zemsokbeye

¹⁴ Âpme Zisasiyanj Galili msalen gilik zem mepme Emetak Tenjalen winde ekmak tage. Ke kot mame kwizapatnanjanj sakwep palakñanj bemti msat ke ma notnanj sokñan tapmeliwen ke mekoge. ¹⁵ Ke mekopme eganj Zuda amgalen sesewat mka isisikñan sambe ke meti am Kawawanjalen zezapat dolakñanj diindome ekñenanj zetnanj ke nâmtikñanj ma olojen penanj mti zemsesewabien.

Nasalet mkaengalen am ekñenanj Zisas zetnanjat ku nâmtikñanj mbien

¹⁶ Âpme Zisasiyan Nasalet mkaen mamti semeyeen ke metapme Sabat tagonjo kan sokbeme sesewat mkaen kan katarj mametan kegogak metati Kawawangalen zezapat itnanañ maingalen dendañ watapme ¹⁷ sesewat mkaengalen mulup an ñenañ golañ zenze an Aizayayelen papia mungugunañ meluwanañmak ke mti same mototi zet ñen kapigok ekti mainge,

¹⁸ “Aizayayan kapigok zenzenañ,
‘Amobotnangalen Emetak Teñañ ekmagen koti egañ ombem neme am tototnañ ekñengat zezapat dolakñañ mkawañ bembeyelen koban. Ma am notnañ mka katikñañ matalip ekñañ lala mebep. Ma am zikalín beñañ ekñañ zikalín ekbep. Ma am notnañ am notnañ mtoindewien ekñañ ke tiñkwatindewe. ¹⁹ Ma egañ Kawawañ amñane yomengatnañ indamukulem mimiyelen kanañ sokbein keyelen zet zapat zemkawañ bewe.’ ” *(Aizaya 61:1-2)*

²⁰ Zet kegok mainge delañ zeme papia ke mungumti mulup an ke samti egañ zet keyet yanañ mkawañ bembeyelen totapme animbi sambe sesewat mkaen tabien ekñañ zikat gwalalañ ek kwep ekbien. ²¹ Kegok mme egañ zet yañbemti kapigok diindoye, “Alak zet zapat mainma nâip keyet penañ neñmagen sokbem tazin.”

²² Kegok zeme ekñañ nâme penañ beme zetnañgat nâmtikñañ mti tek tek mti nânâñañgat pisem zewien, “Anemba kapi sosok Zosepgat nemunañ wa kapi.”

²³ Kegok zeme egañ diindoye, “Neñ nâyap in neñ zapat dinosâbip ke amnañ zezapat ke nânâñañ manzeip ke kapigok, ‘Geñ dokta benik beme gitangat nodine weyañindesenik.’ Ma in nâgât kegogak zesâbip, ‘Geñ Kapaneam mka temanen menok sepem igak igak mbananen ke alak kapi mkandi ñotekñañ mulupdi ke kegogak mmane ekne.’ ”

²⁴ Kegok zemti egañ tusum zeye, “Golañ zenze an ñen mkañañ ñotekñañ tapme ikñañgalen manje ekñañ notn notn dolakñañ ku mamimpeip.” ²⁵ Ma zet ñen ewe pigogat zema nâit, “Golañ zenze an Ilaiza egañ manje kan keyet Israeël msat katarj nup kan tuk ma eyonga 6 kegok mtete temañ tapme msat katarj meuyet kamben sokbeye. Ke penañ kan keyet Israeël msalen imbi kwambet sambe mambien. In ma neñ nânup. ²⁶ Kawawañ egañ golañ zenze an Ilaiza imbi kwambet Israeël msalen mambien ekñañ indamukulem mimiyelen ku zempeme mege. Yek penañ. Egañ ek Israeël manjeen ku sokbemberañ mka kwitnañ Salepat Saidon msalen imbi kwambet ñenmagen zempeme mukulem mpepeyelen mege. ²⁷ Âpme naman golañ zenze an ñen kwitnañ Elisayan manjeen kan keyet Israeël msalen am liñgit katikñañinmak sambe penañ mambien yañgut egañ ekñañmagengatnañ ñen mukulem mme dolakñañ ku beye. An kwitnañ Naeman ek Zuda manjeen ku sokbemberañ ek Silia msalengatnañ mukulem mpeme ek etañ liñgitnañ ñeluye.”

²⁸ Zisasiyan kegok diindome am sesewat mka keñan tabien ekñañ zet keyet nâmti ñenzinziñ penañ mbien. ²⁹ Kegok sokbeme ekñañ wati Zisas âtâpe âtâpem toti Nasalet mka ñande ganzenan met pewien. Ma ekñañgalen mka ñande ke kalañ temañ keyet dukñañ matatan. Keyepmti ekñañ mandamti kalañ kandañaset moti ekñañ Zisas ñandañan âtâpeme towesât mbien ³⁰ yañgut egañ ekñañgat tunjuwinaset mege.

Zisasiyan we bekanañ an ñengat keñangatnañ zempeme mege

³¹ Âpme Zisasiyan ke toti met Galili msalen mka temañ kwitnañ Kapaneam ke patañ zemti Sabat tagonjo kanen zezapat dolakñañ am ekñañ kemagen zemzikat indaye. ³² Egañ zetnañ windenañmak zeye keyepm amnañ egañ zezapat diindoye ke nâmti nâmtemtem mbien.

³³ Âpme sesewat mka keyet keñan an ñen we bekanañañmagañ keyak tapmanje. ³⁴ Yañ we bekanañ keyañ Zisas ekingati omba penañ kwizet kumti zeye, “Eii! Zisas Nasalet mkaengatnañ, geñ ninmak mulup msâpmnik ke nin nânup. Geñ nin ndawaleletgalen nâmti kodik, ma? Geñ an kwi ke neñ ñep nâmtâlap. Geñ Kawawangalen Nemunañ Teñ penañ.”

³⁵ Kegok zeme Zisasiyan we bekanan keyet pigok zeye, “Buzak tati an kejangatnan kwati met.” Kegok zeme we bekanan an keyet kejangatnan kwaweti am ekjengat zikalinan an ke mme tokutum peweme egan ku waletpeye.

³⁶ Kegok sokbeme an imbi sambeyan ke ekti nâmtemtem mti ilinak kapigok zemâbien, “Kae, egan zet windenjanben penan tazein. Ke ek an kwizapatnanmak ma windenjanmakgapm zet zeme we bekanan am kejangatnan wati mamepmâlîp.” ³⁷ Âpme amnan Zisasiyet zezapat ma menok mamananan mkwage keyan Galili msalen mka njande igak igak soknan ma bejan ke zapatnanan mekopme delan zemâge.

Zisasiyan Saimongat tatnan imbi ma am notnan weyanindeye

³⁸ Âpme Zisas sesewat mkaengatnan toti Saimongalen mkaen mowege. Kan keyet Saimongat tatnan imbi zawat sek kip teman mti tawemangeyan egat yayan mti Zisasiyet pigok yan kwesiwien, “Gej imbi kapi nep mukulem mpesenik ma yek?” ³⁹ Kegok zeme Zisasiyan imbi wengeen mka keyet kejan meti mundum imbiyan tawemangeen ganzenan denda tati kusum toti seknan kipman ke atam nâmti zawat sek kikip ke zempeme egan keyegak wawatnak ekjengat tu meu weyeyan mulup mge.

⁴⁰ Kegok mti tatnepeme kasup towesâgât mme Sabat tagonjo kan delan zeme am sambeyan noline zawat kwitnan igak igakmak indatimti Zisasmagen kopme betnan ilizuzut am kwep kwep seknanan beme nep bewien. ⁴¹ Kegok mme we bekanan am kejinangatnan kwati kwizet ngak omba penan mti zewien, “Gej Kawawangat Nemunan penan!”

Eknenan Zisasiyet yanjan Kilais nâmbien keyepmti egan ekjen zemkulumindemti, “Buzak talit,” zemindeye.

⁴² Âpme msat msame egan toti msat tunjupman butnan nen met dundundu mulup mti tapmange. Âpme am eknenan Zisas timat meti met aikti ekjenmak mamayet angalanbien. ⁴³ Eknenan kegok mme egan pigok diindoye, “Nen mka teman katan meti Kawawangalen zemâtâtât katnanan mama keyet zet zapatnan diindondoyelen Kawawangal zemnenerangapmti nep ku tasap.”

⁴⁴ Kegok zemti Zudia msat keyelen sesewat mkaen meti Kawawangalen zezapat dolaknan mandiindometan.

5

Zisasiyan mulup nembanane yanbemti tiye

(Zân 21:6-8)

¹ Âpme kasup nengat Zisas egan Genesalet tundua* ganzenan gambibigen tati Kawawangalen zezapat dolaknan tazeme keyegak animbi sambeyan nânâyelen kot nenan nen âtâpem âtâpem mti kot bembulunti zetnan ke nâwien. ² Ma gambibik palen ke wanga zut kegok tapme anjala titi an eknenan wangjanangatnan toti met elengolan teman angalayelen ke tazulutmambien. ³ Kogok tapmme Zisasiyan wanga nengat duknan mowege ke tonan kwitnan Saimon. Ke motati egan Saimongat zeme wanganganame tundua palen mepme egan ke totati Kawawangalen zezapat dolaknan animbi zemzikat indaye.

⁴ Diindomâpme delan zeme Saimon egat zeye, “Nin nsakwep tundua sutnatemanen imberanan meti in elengolan teman peme topme anjala notnan tiseip.”

⁵ Kegok zeme Saimonan kapigok dunduye, “An zikat indanda, nin mulup teman tambu tetak kapi elengolan penangut anjala nen ku tin. Yangut gej zenikgapmti ewe mepemti eksâpminup.” ⁶ Kegok zemti ilinsakwep meti Saimongalen mulup anjaneyan elengolan teman peme towepme anjala igagen penan keyet kejan atame nuknangat penan mti elengolan teknan etisâgât penan mge. ⁷ Kegok mti mandam alewienan ku kwapme noline wanga nen mambien ekjengat kwizet kumti bepelep mme kot indamukulem

* 5:1 Galilijet kwitnan nen Genesalet.

mindemti angala wangga zut keyet kejan time topme ilizuzut gak zemkwapme wangga tundua kejan towesâgât mbun.

⁸⁻⁹ Kegok mti Saimonanj angala mange teman tiwien ke ekti iknanj ma an notnanj eknanj ke ektemtem penanj mbien. Kegok sokbeme Saimon Pitayanj ke ekti Zisasiyet kandanjan met pedondom samti zeye, “Amobotnanj, neŋ a yomtonj keyet geŋ nemti met!”

¹⁰ Ma Saimonmak mulup an notnane mamtemienen kwilit Zems ma Zân Zebediyet nemulatnenet egelanj koekti ektemtem kegogak mbun. Mme Zisasiyanj Saimon kapigok dunduye, “Geŋ ku kingat! Geŋ angala titiyanj bam Kawawangalen zezapat dolaknanj am titi mambanik.” ¹¹ Kegok zeme eknanj wangga mandame gambibik palen kejan mowepme kwitnanj kwitnanj sambenjin bamkumpemti Zisasmak tusumti mebien.

Zisasiyanj an nen lingit satnanjmak weyanpeye
(Matiyu 8:2-4; Mak 1:40-44)

¹² Âpme Zisas ek maneti mka nen met mame an nen lingit satnanjmak tapmangeyanj Zisas ekti kot kandanjan pedondom samti weyanpeyelen otnâmti kejananj sume kapigok zeye, “Amobotnanj, weyanne. Geŋ nâgât sekŋ mmane nep bembeyelen nânik beme nep weyannesenik!” ¹³ Kegok zeme Zisasiyanj betnanj seknanen timekti zeye, “Nâmgeyapgam sekdi nep bak!” Zeme keyegak seknanj lingit sambe neluye.

¹⁴ Kegok mpemti Zisasiyanj zemkulumpemti kapigok dunduye, “Nânik, geŋ zet zapat kapi am nengat ku zemane nâmbep. Geŋ belak esemterj met sâpe sâpe bumbu anmagen meti sekdi met zikat samane wilingisem. Ma Mosesiyanj ewerjan zeyenok sâpe sâpe bumane am sambeyanj nâme gâlen lingit satnanj nep bein ke zewep.”

¹⁵ Âpme an nep beye keyet buŋam zapalanj sakwep penanj mekopme animbi sambeyanj Kawawangalen zezapat dolaknanj Zisasiyanj zeme nânâyelen kobien ma am zawalinmak sambe Zisas eganj weyanjindendeyelen kopme maweyanjindemtan. ¹⁶ Kogok mmambe Zisasiyanj mene mene dundunduyelen msat tungupman metati mandundumtan.

Zisasiyanj an wesij nen weyanpeye
(Matiyu 9:2-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Âpme kasup nengat Zisasiyanj am Kawawangalen zapat dolaknanj tadiindo mangeen Palisi an ma zii zet zikat indanda an notnanj eknanj kegogak kejan ke koti tabien. An eknen ke Galili ma Zudia msalen ma Zelusalem mka temanj keyetnanj kopmâbien. Tapmme am zawalinmak weyanjindendeyelen Amobotnanj Kawawangalen winde Zisas ekmak tasaye. ¹⁸ Âpme an notnanjanj wesij nen lueen lue mti koti mka Zisas tapmangeen pum moti Zisasiyet kandanjan bembeyelen moolatbien. ¹⁹ Am sambeyanj mka kejan-gatnanj bemisik peme sekekegen kot kindij zeye keyepm eknanj mowewegalen set ku sokbeye. Mme beme pumti mka njoknanj moweti mka njoknanj butnanj asekti luejanj melesij âlâlânj peme am sambeyet tunguwinan Zisasiyet kandanjan totage.

²⁰ Eknanjanj nâmkijpewienen Zisasiyanj an wesij weyanpesem nâmbien keyepmti Zisasiyanj nâmkijpeperjin ekti an wesij dunduye, “Notn, gâlen yomdi katikpeyap.”

²¹ Kegok zeme Palisi an ma zii zet zikat indanda an eknanjanj zet ke nâmti kejanan kapigok otnâmbien, “Amgalen yom katikpepe mulup ke Kawawangalen etanj. Âpme an kapi iknanjngat nâme kwileki penanj ben?”

²² Eknanjanj kegok nâme Zisasiyanj kejanngat yanjanj ekmâtâti kapigok diindoye, “In kwilekiyet neŋ zet zeya ke nâme Kawawangat mobotnanj mpayap penanj beme nânâjinanj taosolalip? ²³ Neŋ kapigok zeya, ‘Notn, gâlen yomdi katikpeyap’. Zet nande zeya ke in nâme pepesut bep. Ele, in naman wak bemti egat zet nande nen zesowap kapi in eknâme pepesut ku besem. Kawawangalen winde neŋmagen tatnain keyepm neŋ zet nande nen ma nen zewak beme penanj sokbenak. ²⁴ Neŋ Angat Nemujanj am msalen yom katikpeyelen Bipm Kawawangalen winde nayeyepmti neŋ yom nep katikpeyap. Keyet yanjanj ekmâtâliti.” Kegok zemti an wesij ke kapigok dunduye, “Neŋ gâgât zeyap, geŋ wati luendi gapumti mkandan met!”

²⁵ Zeme keyegak ekñengat zikalinan wati luanjañ tawemañgeen wati gapumti mkanjan mesâti mepmambe selenak tapmeti Kawawañgat sesewatsaye.

²⁶ Mme am sambeyañ ke ekti nâmtentem temañ mti kiñgagatmak tati Kawawañ sese-watpempti ilinak zenâ zenâ mti kapigok zewien, “Alak kapi menok sepem mamanamañ igak igak sokbeme zikatnnañ eknup.”

*Zisasiyañ Liwai ekmak tusumti mamayelen zeme koge
(Matiyu 9:9-17; Mak 2:13-22)*

²⁷ Âpme Zisasmak nembrañane ekñenañ mka temañ tapmambien ke katipesâgât mti takis titi an kwitnañ Liwai ek mânep titi mkanjan totapme meekti Zisasiyañ ek kapigok dunduye, “Geñ koti nâlen mañgeen tusumane metne.” ²⁸ Kegok dundume Liwai ek wati kwitnañ kwitnañ weyañ bepempti Zisasiyelen mañgeen tusume mebien.

²⁹ Meti Liwaiyelen mkaen moti egañ Zisasiyet nâmti tu meu temañ bume mânep takis titi an sambe ma an notnañ keggogak mototati tu meu ilinsakwep nimbien. An ekñen meu ilinsakwep Liwaimak kobien ekñen ke an yomtoñ. ³⁰ Tatnime Palisi an ma ilinañgalen zii zet zikat indanda an ekñenañ ke eknâme bekanañ penañ beme Zisasiyet nembrañane ekñenmagen meti kapigok indayañkwesiwien, “In kwilekiyet am yomtoñ ma an mânep takis butnañ kambu matip ekñenmak meu tatnimo?”

³¹ Kegok indayañkwesime Zisasiyañ nâmti kapigok diindoye, “Am zawatpiñ maip ekñenañ doktamagen ku mamelip. Yek penañ. Am zawalinmagañ mamelip. ³² Ma neñ am teñ maip ekñen indamukulem mimiyelen ku toban yek; am yomtoñ indamukulem mima yomengatnan keñ gilik zenze aiikgalen nâmti msalen kapi toban.”

Am ekñenañ Zisasmagen koti tu meu zemkulumppeyelen set keyet zet zewien

³³ Âpme Zisas zet keggok zeme am notnañ ekñenañ egat kapigok zewien, “Zângalen nempa ekñenañ msasa sambenik tu meu zemkulumpempti dundundu mulup mamip ma Palisi an ekñengalenañ keggogak mamiwangañgut gâlen nempa ekñenañ tu meu ku zemkulumpempti dundundu mulup ku mamip.”

³⁴ Kegok zeme Zisasiyañ bemzenze zet ñen ikñañgat palen bam sokbewe keyelen bemzeye, “An ñenañ imbiñañ wasât mti notnanemak tapme ekñenañ tu meu zemkulumpepepiñ; oloñen penañ tati tu meu nimwianñti tatnepemengut ³⁵ an imbi wasâgât mge ek kasañane ekñenañ koti manda mepme kan keyet notnaneyañ keñ sindem palen ma tu meu zemkulumpempti tabep.”

³⁶ Zisasiyañ bemzenze zut zesâpm kapi yañañ kwep e kapigok. Set itnañañmak ikñañgalen zet zapat alakñañmak pepap ñep ku tabuk keyelen bemzenze kapi bem zeye, “Mka tokan tungupmanen etimbembeñañ selik alakñañ antimti ku weyañ bek. Weyansât tapmnepepmane egañ bululuñ zemtobodak. Keyepmti alakñañ etañañ mpepmane dolakñañ kaliñañ tadak keboñ. ³⁷⁻³⁸ Ma am ñenañ singapoñ sâñsâñ busât selik telepmañ pewewenangañ ku bunak. Bunak beme seligañ sakwep epeeme sâñsâñañ mulatnak. Keyepmti selik alakñañen buwek beme egañ epeepiñ; dolakñañ zinak! ³⁹ Âpme am notnañañ mama mimi itnañañ keyet nâme dolakñañ beme mâti mama mimi alakñañ neñmagengatnañ kapiyet nâme pepesut penañ mambein eneyet mama mimi alakñañ neñmagengatnañ tikñañmak ke ekñenañ ñen ku tiwien.”

6

*Sabat tagoñgo kangalen zet
(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)*

¹ Âpme Sabat tagoñgo kan ñeniyet Zisas ma nembrañaneyañ set wit mulup tungup-maset mebetnañ ke moti mebien. Mepmambe nembrañane ekñenañ meuyet mti wit katnañ kwep kwep timti belañ enzañme wit sekñañ toweme penañañ nimbien. ² Ekñenañ keggok tapmepme Palisi an notnañ ekñenañ indikti indayañkwesiwien, “In kwilekiyet Sabat tagoñgo kangañ mulup ku mimiyelen zenzeñañ ke tapmip?”

³ Kegok indayan̄kwesime Zisasiyan̄ kapigok diindoye, “In Dewit ma anene ekñen̄a meuyet mti kwitnañ kwitnañ mbien keyet zapatnañ Kawawañgalen Zet Itnañan tazinen ke in mamain̄ nâip. ⁴ Ke kapigok, Dewit egañ Kawawañgalen sesewat mka temanen moti nupmamañ Kawawañgat wisikñ bembenañ ke sâpe sâpe bumbu an egañ msame ikñañ ma nembajane nupmamañ ke nimbien. Ke zii zelen tazinen sâpe sâpe bumbu an ekñen̄a etañ niniyelen zenzenañ. Am notnañan̄ ke ku niniyelen zii zelen zemâtâtpepeñañ. Dewit egañ zii zet an̄gosoye keyañgut egañ mge keyet bekanañ ku manzeip.” ⁵ Kegok zemti zet kapigok zemdelañ zeye, “Angat Nemunañ neñ Sabat tagoñgo kangalen Amobotnañ talap.”

Zisasiyan̄ an betnañ seleuunañ weyañpeye
(Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Âpme Sabat tagoñgo kan ñeniyet Zisasiyan̄ Kawawañgalen sesewat mka isikñan moti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ am zemzikat inda mme an ñen betnañ penaset seleuunañ ke motapmange. ⁷ Ma keyegak zii zet zikat indanda an ma Palisi an notnañ ekñen̄a Zisasiyan̄ am Sabat tagoñgo kangat weyañindeme ekti zelen pepeyelen damuñ motapmambien. ⁸ Ekñen̄a kegok otnâwien yañgut Zisasiyan̄ ekñengat nânânjin ekmâtâti an betnañ seleuunañ keyet kapigok dunduye, “Geñ wati neñmagen pien sosok kotat.” Kegok zeme nânânjak wati ekmagen mege.

⁹ Ke mepme Zisasiyan̄ am sambe kapigok diindoye, “Neñ indayan̄kwesima in zigok nâip? Keyet dopmañ zeme nâmbi. Ningalen zii zelañ zigok zein? Sabat tagoñgo kanen kwitnañ kwitnañ dolakñañ mimiyelele ma kwitnañ kwitnañ bekanañ mimiyelele zein? Am weyañindendeyelele ma am waletindendeyelele zein?” ¹⁰ Zisasiyan̄ kegok indayan̄kwesimti am meindik koindik mti an tageen ke kapigok dunduye, “Bedi weyañ mututut!” Zeme keyegak an keyañ betnañ mututume dolakñañ beye.

¹¹ Kegok sokbeme ekñen̄a menok ke ekti kerjinañ kasayañ sokbeme Zisas e ma e msasayelele zet zenâ zenâ msâgât zewien.

Zisasiyan̄ mulup nembajane 12 ombemindeye
(Matiyu 10:2-4; Mak 3:13-19)

¹² Âpme kan keyet Zisasiyan̄ kalañan dundundu mulup msât moweti tambu teepmañ Kawawañgat dundum samti tapme msat msaye. ¹³ Msat msame egañ nembajane mâp-mamtemien zeme ekmagen kopme indaondak indemti ekñenmagengatnañ 12 kegok ombemindeyelele Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembeyelele an ombemindemti indemebegalele ombemindeye. ¹⁴⁻¹⁶ An ekñen keyet kwilin kapigok:

Saimon, kwitnañ ñen kegogak Pita Zisasiyan̄ kuye,

ma datnañ Endulu

ma Zems

ma Zân

ma Pilip

ma Batolomiyu

ma Matiyu*

ma Tomas

ma Zems Alapeasiyet nemunañ

ma Saimon amnañ kwitnañ ñen Zelot makumtemien,

ma Zuda Zemsiyet nemunañ

ma Zudas, Iskaliot mka temañgatnañ. Egañ bamgat Zisas kasa ekñengat belinan bewe.

Zisasiyan̄ am zezapat dolakñañ zemzikat indaye ma am zawalinmak weyañindeye

¹⁷ Âpme egañ nembajane 12 indatimti kalañangatnañ msat dowerjan toti dapme-lañgenane sambe indaige ma am sambeyañ kegogak ekmagen ondekbien. Am sambe ekñen ke Zudia msalengatnañ ma Zelusalem mka temañgatnañ ma Taia ma Saidon

* 6:14-16: Kwitnañ ñen Liwai, an takis titi mamtan (Luk 5:27-29).

mka temañ zut nembu ganzenangatnañ. ¹⁸ Ekñenañ kot zezapat dolakñañ nânâyelen ma am zawalinmak weyañindendeyelen indatim kobien. Ma am we bekanañañ waletindendenañ kegogak kopme ekñen sambe ke weyañindeye. ¹⁹ Kegok sokbeme am sambeyañ ek timekti dolakñañ bembeyelen nâmti windenañ mbien. Enenogat timekbienen ekñenmagen windenañañ mepm eknenañ dolakñañ bemâbien.

*Olojen ma kembergalen zet
(Matiyu 5:3-12)*

²⁰ Âpme Zisasiyañ nembrañane ekñenmagen zikat indikti zet kapigok diindoye, “In yominañgat nâme kember mambein ma keñ sekñin mtoti mamaip beme in kululuñgat zapat ombemindewan keyepm olojen temañ inmagen sokbein.

²¹ Ma in mama mimi teñ Kawawañañ indandayet windenañ mamip in olojen temañ palen talip. Eneyet Kawawañañ keñinan nâip keyet katañ mimindame olojen palen tabep. Ma in yominañgat keñinan masumsaip in olojen temañ mamip. Keyet in Kawawañañ yomin katipeme keñin olojen penañ bewe.

²² In Angat Nemañañ neñmak mamaip keyepm amnañ wisat nâmindemti ingat tikñañ ku nâmti zet bekanañ diindomti ingat am bekanañ manzeip keyañgut olojen temañañ inmak taindain. ²³ In maneti nukñañ keyañ inmagen sokbeme in keñ olojen penañ mti pala motobep. Enenogat tosañin temañ kululuñgen gwaen motiwep. Wa ke in etañ yek; golañ zenze an eweñañ tipman baen mamkwabien ekñen am ingat wisat mimindewep ekñengat yeñsokñineyañ sisipeñpeñ sepem kegogak mimindamkwabien.

²⁴ Wakae, in alak mânep milawalin temañmak talip in msat kapiyelen zapat etañ. Inmagen sindem omba penañ tiwep! ²⁵ Wakae, inmagen sindem omba penañ tiwep. Enenogat in mama mimi dolakñañ mâbâgalen ku nâwiengapm in kemak walebep. ñen ewe kapi in yominañgat keñinañ ku masuip in Kawawañañ yomin ku katipeme keñinañ bekanañ penañ bewe. ²⁶ Wakae, sindem omba penañ tiwep. Amnañ ingat yañin bekanañ ke ku nâmtâtâti keyepm ingat, ‘An dolakñañ,’ manzeip. Sakam kegogak am ekñengat yeñsokñineyañ itnañañ golañ zenze an dâsuki ekñengat zewienok.

Kasanneyet gogot mbanup

²⁷ Âpme neñ ingat ilinsakwep zema nâit: In kasañinangat gogot mti am ingat wisat mamip ekñengat pembenañ mimindawep. ²⁸ In amnañ saik kumindeip ekñengat zet dolakñañ zewep. Ma am ingat bekanañ mbep ekñengat Kawawañgat dundum same yomin katipewe. ²⁹ Ma am ñenañ neñgumdi nembet omba taime geñ pemane nembet kegogak taiwe. Ma am ñenañ tâgâyelen melakandu sekdanen gulum mme melakandu tipmangatnañ pemane kegogak gulum mbe. ³⁰ Ma an ñenañ olati kwitnañ ñengat wekumgame nâmtalati sawanik. Ma am ñenañ gâlen kwitnañ ñen mme zemane gilik zem gangayet zet katikñañ ku zewanik. ³¹ Amnañ geñ mgangayelen manânik sepem kegogak geñ kukñañgat mimindawanik.

³² Âpme in am ingat gogot mamip ekñengat etañ mbep beme Kawawañañ in dopmañ dolakñañ ku indawe. Am yomtoñ ekñenañ kegogak gogot dopdop mamip. ³³ Ma in notn notn am mimiñañmak etañ mme ekñenañ kegogak mamimindaip beme ke Kawawañañ in dopmañ pembenañ ku mimindawe. Enenogat am yomtoñ ekñenañ kegogak mamip. ³⁴ Ma am ñenañ kwitnañ kwitnañgat olalat penañ mti notnañgat zeme mânep sain beme notnañ mânep sain keyañ, ‘Mânepmañ dopmañ nain ma yek,’ keyet webe webe penañ mimiñ. Am yomtoñ ekñenañ kogogak dopmañ sam dopmañ sam mamip. Keyet ñenañ webe webe mbe beme Kawawañañ dopmañ pembenañ ku sawe. ³⁵ Yañgut in kasañinangat gogot mimindemti dolakñañ mimindewep ma mânep indamti dopmañ titiyelen webe webe ku mbep beme in tosa pembenañ tiwep ma amnañ ingat ‘Amobotnañ Kawawañgat Nembrañane,’ zewep. Kawawañañ an keñ katik ma an bekanañ ekñen keboñ maïndamukulem min. ³⁶ Ma Biwin Kawawañañ ingat kember mam keyepm in am sambeyet sepem kegogak kember manâmindemambep.

In am njen zem kukupij

³⁷ In am njen sakwep penañ ku manâmbemindemambep. Am zemindowep beme Kawawañañ in zemindowe. Ma in am notnañ yomin katipewep sepem kegogak Kawawañañ ingat yomin katipewe. ³⁸ Ma in am taolet mimindame Kawawañañ in kegogak taolet mimindawe. Egañ in indawe ke elendanan meu sambeyañ gak zeme eleyañ etim totogalen mnak bemzenze zet keboñgat sepem indawe. Âpme in kwitnañ kwitnañ sepem zigok amgat mbep Kawawañañ sepem amgat sawanik kegok gawe.”

³⁹ Kegok zemdelañ zemti Zisasiyañ bemzenze zet kapigok diindoye, “An zikat beñ njenañ notnañ zikat beñañ njen ñep ku betnamti mebuk. Egelañ kegok mbuk beme ilizuzut enzuñan toidonak. ⁴⁰ Ma nembayañ an zikat indandañañ sebem pepeyelen ku tazin yek. Nemba keyañ kwitnañ kwitnañ nâmâtâti an zikat indandayet katañ beme mandelañ zein.

⁴¹ Âpme geñ kwilekiyet nodangalen kakalak isikñañ zikatnan tazin ke eknigañgut gitañgalen zikadan tep pañañ temañ tazin ke ku nâmâtâtnik? ⁴² Ma naman tep pañañ temañ gitañgalen zikadan tapmeñgut nânâpiñ geñ zigoset nodangat kapigok zempemane ñep bewe, ‘Notn, nâmane zikadan kakalak isikñañ tazin ke timgewi.’ An nambalamdi zut, geñ njenañ gitañgalen tep pañañ temañ ke mpeñti zikadañ weyañ ekmâtâtigañgut nodangalen kakalak ke timpewanik.

Tep katnañañ tepgat yañañ mamsokbein

⁴³ Âpme tep dolakñañañ penañañ bekañañ ku maelikzin ma tep wesiañañ penañañ pembeañ ku elikdak. ⁴⁴ Ma amnañ tepgat yañañañ eegalen penañañañ manzem sokbein. Ma an njenañ sañganenanan sindip katnañ ku mâtâtnak. Ma sepem kegogak sâkâyañ meyowak ku eliknak. Yek penañ. ⁴⁵ Am njen dolakñañ keñañ dolakñañ egañ mama mimiñañ pembeañ mkawañ beak. Ma an njen bekañañ egañ mama mimiñañ bekañañ mkawañ beak. An keñanen kwitnañ kwitnañ gak ze matazin keyañ zet dembusekñanen masokbein.

An zulañ mkañit walabungat bemzenze zetmak keyet yañañ

(Matiyu 7:24-27)

⁴⁶ Kulekiyet nâgât, ‘Amobotnaññ,’ zemnamti zet manzeyap ke ku mañgawepuip? ⁴⁷ An njen neñmagen koti zetn nâmti gawepun ek an sepem ziboñ ke neñ am ke ñep mkawañ besâwap kapigok mbe. ⁴⁸ Ek ke an njenañ mka walage keyet katañ bein. An ek keyañ tepum msalen teepmañ walapme towepme nanzañañ tepum ganzenan time towepme gwatnañ mpeme kaliñañ bemti tage. Mti mka walapme delañ zeme map tâgâ temañ kwageen tuñgwam kwati tuyañ mka kumaleme gwengweñ penañ kumti tage. Enenogat tepumañañ msat imberañ penañ towepme nanzañañ ganzenan gwatnañ mge kogogapm katikñañ tage. ⁴⁹ Yañgut an njenañ zetn nâmti ku gawepuwe ek an njen mka winderpepiñ keboñ tepumañ imberañ ku toge ma nanzañañ tepum ganzenan ku gwatnañ mpeye. Keyepmti tuñgwam kwageen tuyañ mkañañ kume tepumañ bik zemti mka tu palen kutume walelet temañ aikge. An nâgât manâmkiñpeinen an mka katikñañ walage keboñ. Ma nâgât ku nâmkiñpeinen an mkañañ tuwat tuwat walage keboñ.”

7

Zisasiyañ Loma kasa kuku njenañin angat mulup anañ zawatnañ mme alik beye

(Matiyu 8:5-13)

¹ Âpme Zisasiyañ zet zapat ke am diindome delañ zeme Kapaneam mka teman koge. ² Ke koti tapme Loma mka temañgalen kasa kuku an njenañ bemberinañgalen mulup nembañañ nâmtikñañ penañ mamtan keyañ zawat nukñañ mti gakikiyelen bududuk tage. ³ Kegok sokbeme kasa kuku an njenañ keyañ Zisasiyet zet zapat nâmti egañ Zuda sesewat mka temañgalen an damuñ indeme Zisasiyet zenânâyelen mebien egañ ñep koti mulup nemba weyañpepeyelen zeye. ⁴ Kegok zemindeme ekñenañ Zisasmagen

koti egat zebabak zet giŋgiŋ mti zewien, “An ke gâlen mulup mamingat mukulem mpesenik. ⁵ Egaŋ ningalen aminne gogot penaŋ mamimindein ma egaŋ ikrjaŋ mânep beme ningalen sesewat mka walatndewien.”

⁶ Kegok dundume nâmti ekŋenmak meti mkaŋanen sokŋan kwapme kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ an notnaŋne zet kapigok zemti zemindeme Zisasmagen meti zewien, “Amobotnaŋ, an ŋeŋaŋnaŋ zet kapigok zep, ‘Geŋ kapi tati nâlen mkaen set kokogalen mulup ewe ku msenik.’ Neŋ an gâgât kandaŋdan talap geŋ nâlen mkaen ŋep ku kokogalen. ⁷ Ma kegogak neŋ nâyawen gâgât zikadan neŋ ŋep ku kokogalen geŋ amobotnaŋ penaŋ keyepmti geŋ belak zet etaŋ zemane nâlen mulup an alik besem. ⁸ Neŋ kegogak kasa kuku an ŋeŋaŋ notnaŋgalen kandaŋan tati mulupm mamiyap ma kegogak neŋ kasa kuku annemak ekŋenaŋ nâgât kandaŋnan matalip. Neŋ ann ŋengat, ‘Met,’ zema mamezin ma ŋengat, ‘Kot,’ zema makozin ma mulup nemban ŋen egat, ‘Mulup mi,’ zema zetn gawepumti mamm. Keyepm neŋ nâyawen geŋ kapi tati zedi etaŋ zemane nâlen mulup annaŋ alik besem.”

⁹ Kegok zeme Zisasiyaŋ zet ke nâme nâmtentemŋaŋmak beme gilik zem am notnaŋ baman kobien ekŋen indikti diindoye, “Neŋ zema nâit, neŋ Israeŋ aminne inmagengatnaŋ nâmkiŋpepe temaŋ keboŋ ŋen ku aikban!”

¹⁰ Kegok zeme amŋane ekŋenaŋ gilik zemti mkaen moti ekme mulup nembayaŋ alik bem totage.

Zisasiyaŋ imbi kwambet ŋengat nemuŋaŋ mme gakikiengatnan wage

¹¹ Âpme kasup ŋen Zisasiyaŋ mka temaŋ ŋen kwitnaŋ Nain ke mepme nembane ma am sambe ekmak mebien. ¹² Ke meti egaŋ mka temaŋgalen setokwakwalen kwapme am notnaŋ an gakikiŋaŋ lueen pumti setokwakwalengatnaŋ kwati sumen mesâgât mebien. An gakikiŋaŋ ke imbi kwambet ŋengat nemuŋaŋ kwep etaŋ keyaŋ gakime am sambe mka temaŋ keyetnaŋ ekmak mebien. ¹³ Ke takopme Amobotnaŋ egaŋ egeen keŋaŋaŋ imbi kwambet keyet kembeŋ penaŋ mti kapigok dunduye, “We, imbi, geŋ susupiŋ.” ¹⁴ Kegok zemti met an gakikiŋaŋgalen lue atame an tapummepmambien ekŋenaŋ kot teŋ pemti msalen an gakikiŋaŋ tobewien. Tobeme Zisasiyaŋ kapigok zeye, “An zomolim, geŋ wat!” ¹⁵ Kegok zeme gakikiŋaŋaŋ wati yaŋbemti zet zeme Zisasiyaŋ betnanen betnamti mamaŋ saye.

¹⁶ Kegok sokbeme am ekŋenaŋ ke ek kiŋgati Kawawaŋgat zemsesewatpemti kapigok zewien, “Golaŋ zenze an temaŋ tunŋupmnan kapi sokbein ma Kawawaŋ ek amŋane indamukulem mimindein!”

¹⁷ Kegok sokbeme keyet zapatnaŋaŋ Zudia msalen palakŋaŋ beye ma msat notnaŋaŋ kegogak nâme delaŋ zemâge.

Zisasiyaŋ Zân tu zulutindende nembanaŋeyet zet zeye

(Matiyu 11:2-19)

¹⁸ Âpme Zân mka katikŋan tapme nembanaŋeyaŋ ekmagen koti Zisasiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mge keyet zapatnaŋ msawien. ¹⁹ Ma egaŋ nembane zut Zisasmagen mebegalen zemideye. Kegok zemti diidome, “Amobotnaŋmagen egat zenânâyelen meseluwen kapigok yaŋkwesiselup, ‘An kokogalen Zânaŋ zeyeen ke geŋ kapi ma ŋen?’ Meti kegok yaŋkwesiselup.”

²⁰ Kegok zemideme egeŋaŋ Zisasmagen kobunen kapigok yaŋkwesiwun, “Zân tu zulutindende an egaŋ gâgât gayaŋkwesi nânâyelen ndeme kolup, ‘An kokogalen egaŋ zeyeen geŋ kapi ma ŋen?’ ”

²¹ Yaŋkwesimalu yegak Zisasiyaŋ kan keyegak am zawat sepem igak igak weyaŋindeye ma we bekaŋaŋ mâtindeye ma zikalin beŋan zikalin mme ekbien. ²² Kegok tapmme an egeŋaŋ koti yaŋkwesimalut kapigok diidoye, “It kwitnaŋ kwitnaŋ eknâmâtâlut keyet met Zângaŋ zezapat msamti kapigok dunduselup: ‘Zikalin beŋaŋaŋ zikat taegip, selin wesin ma selin tapmaip ma am liŋgit satnaŋmak mma liŋgilin takŋelun ma wakŋin kekeŋaŋ mma zet tatnâip ma gakikiŋaŋ mma wati tapmaip ma an tototnaŋmagen zet zapatn

dolakñaᅇ ekñaemagen timepme tatnâip. ²³ Ma am ñenaᅇ nâgât keᅇ zut ku min beme egaᅇ oloᅇen palen tazin.' Kegok met Zân dunduselup!"

²⁴ Kegok zemideme Zângalen nempa egeᅇan gilik zemi Zânmeden mepmalut Zisas egaᅇ am sambe tabien ekñaen Zângat kapigok diindoye, "In eweᅇan Zânmeden betut sinaᅇnok tâgâyaᅇ kumbume mebe kokot tapme msat tuᅇgupman eksât mebien? Yek. Zân ek windeᅇepiᅇ keboᅇ yek. ²⁵ Ma in msat tuᅇgupman an ñen kâlâpmaᅇ dolakñaᅇ tosaᅇaᅇ temaᅇ ke eksâgât mebien? Yek penaᅇ. Nâip, an kâlâwin dolakñaᅇ ekñaenaᅇ amobotnaᅇnok mka pembenañ etaᅇ keyet keᅇan matalip. ²⁶ In zeme nâmbi, in kwileki eegalen otnâmti mebien? In golaᅇ zenze an eegalen mebien? Ke penaᅇ, ek golaᅇ zenze an sambe mambien sebemindein enenogat ek nâlen set weyeyaᅇ. ²⁷ Kawawaᅇgalen zet zapat itnaᅇanen Zângat kapigok zemkawaᅇ bembenaᅇ, 'Neᅇ zapat zenze an pema koti egaᅇ kuᅇñaᅇgat meti set neᅇmeden keᅇin gilik zenzeyelen gâgât weyaᅇ be.' (Malakai 3:1)

Kawawaᅇgaᅇ keᅇok zeye. ²⁸ Neᅇ ingat zet penaᅇ kapi zesowap, Zân tu zulutindende an egaᅇ am sambe msat kataᅇ sokbemkwabienen sebemindemi mobotnaᅇ penaᅇ bein. Yaᅇgut am in neᅇ napmâti tapmaip in Kawawaᅇgalen zemâtâtâtgat katnaᅇ ke in weyaᅇ eknâmâtâti nâmkñaᅇpeip keyepm Zân sebem pemti nâmtâlîp."

²⁹ Âpme am sambe ma takis mânep titi an ekñaenaᅇ Zângat zetnaᅇ nâwienen ekñaenaᅇ Kawawaᅇgalen mama mimi teᅇ mâpme egaᅇ tu zulutindeye. ³⁰ Yaᅇgut Palisi an ma zii zet zikat indanda an ekñaenaᅇ Kawawaᅇgalen ñoktik ku mâti wisat mpewien ma ekñaenaᅇ Zânmeden tu ku zulubien.

³¹ Âpme Zisasiyaᅇ pigok zeye, "Neᅇ kwilekiᅇan am alak talip kapiyelen mama mimiᅇin keboᅇmak bemzewi? Ekñaen pe ziboᅇ? ³² Ekñaen imbi nempa egaᅇ silik kume notnaneyaᅇ dopmaᅇ ku maᅇgilik zem kuip. Ma silik kum tasume ku masumpeip. Ekñaen keboᅇ. ³³ Ma Zânaᅇ tu meu ninipiᅇ mamayelen set mâpme am sambeyaᅇ Zângat kapigok zewien, 'Ek we bekanañmak main!' ³⁴ Ma Angat Nemaᅇaᅇ neᅇ koti tu meu ninipiᅇ mamayelen set ku mâpma in nikti nâgât zet kuku mamip ke kapigok, 'An kapi tu meu temaᅇ ma wain tu manin ma mânep takis titi an ma am yomtoᅇ ekñaᅇgat nolîn!' Kegok manzeip. ³⁵ In nânâᅇinmak benak beme nigalen yaᅇnit meu ninindaset ma mama mimindaset ekmâtâbiek."

Imbi yomtoᅇaᅇ Zisasiyet setnaᅇ zulutpeye

³⁶ Âpme Palisi ñen kwitnaᅇ Saimon egaᅇ Zisasiyaᅇ ekmak meu niniyelen zem mandame mkaᅇan moti meu niniyelen munduman totage. ³⁷ Ke motapme mka temanen keyetnaᅇ imbi yomtoᅇ ñenaᅇ Zisas Palisiyelen mkaen tu meu niniyelen molep zeme nâmti wet kelakñaᅇ sesikñaᅇ dolakñaᅇ tosaᅇaᅇ temaᅇ seᅇgewen gak zem tatatnaᅇ ke mti ³⁸ mot Zisasiyet bamanen setnanen pedondom tati si sume siapmaᅇaᅇ toti setnaᅇ mme tutulupsek beme ñoksinaᅇaᅇ kaput pemti setnaᅇ nuknuk mpemti wet kelakñaᅇ sesikñaᅇ dolakñaᅇ setnanen mulapme toge. ³⁹ Imbiyaᅇ keᅇok mme Palisi egaᅇ Zisas zem mandame koge egaᅇ ke ekti keᅇaᅇaᅇ kapigok otnâye, "Imbi kapi kwitnaᅇ kwitnaᅇ msain kapi bekanañ. An kapi golaᅇ zenze an penaᅇ benak beme imbi egat setnaᅇ taatain keyet yaᅇaᅇ ñep ekmâtâdak ma imbi ke imbi yomtoᅇ penaᅇ ke ñep nânak!"

⁴⁰ Kegok otnâme Zisasiyaᅇ kapigok dunduye, "Saimon, neᅇ zet ñen zema nâmbak."

Zeme zeye, "An zikat indanda, ñepgat zemane nâmbi."

⁴¹ Zeme Zisasiyaᅇ pigok yaᅇbemti zeye, "An zut ñenaᅇ mânep an mânepmak eᅇalen ñenaᅇ 5000 kina ma ñenaᅇ 50 kina belak mti bam dopmaᅇ mututuyelen nâmti mbun.

⁴² Ya bam koti mânep dopmaᅇ sasayelen kanaᅇ sokñaᅇ kopme eget mânepmak ku taidaye. Kegogapm mânep toᅇaᅇaᅇ eᅇalen mânep mbun keyet ketalasimidaye. Geᅇ nânigen egetmagengatnaᅇ kwiyaᅇ mânep toᅇaᅇgat nâmtikñaᅇ mpeye?"

⁴³ Kegok yaᅇkwesime Saimonaᅇ pigok dunduye, "Neᅇ nâyawen an mânep temaᅇ mge keyaᅇ keᅇanen nâmtikñaᅇ penaᅇ mpeye."

Kegok zeme Zisasiyaᅇ kapigok zeye, "Geᅇ ñep zenik."

⁴⁴ Kegok zemti imbimagen gilik zemti Saimon kapigok dunduye, “Imbi pedondom tazin kapi ekdik? Neŋ gâlen mkaen kwalaen geŋ nnaŋgalen set moti tu setn zululugalen ŋen ku nanak. Yaŋgut imbi egaŋ siapmaŋaŋ setn mme tutulupsek beme ŋoksinaŋ kaputnep. ⁴⁵ Geŋ nâgât oloŋen mti nuknuk ku mnanak yaŋ imbi egaŋ neŋ kwatapma keyegak yaŋbemti setn nuknuk mpeme tatnup. ⁴⁶ Geŋ wet kelakŋaŋmak nâgât ku weyaŋ benak yaŋgut imbi egaŋ wet kelakŋaŋ sesikŋaŋ dolakŋaŋ tosaŋaŋ temaŋ keyaŋ setnnaŋ mulapme tolep. ⁴⁷ Neŋ diŋgoma nâmbak, egaŋ ke mip ke egaŋ gogot omba mnep keyaŋ mkawaŋ bep ke yomaŋ sambe delaŋ zep. Yaŋgut am ŋenaŋ nâme yomaŋ isikŋaŋ bugan Kawawaŋaŋ yomaŋ ke katikpenak manâin beme ekmagen gogot isikŋaŋ bugan tasain.”

⁴⁸ Kegok zemti imbiyet kapigok dunduye, “Yomdi katikpeyap.”

⁴⁹ Kegok zeme am notnaŋ tu meu ilinsakwep nimti tabien ekŋenaŋ yaŋbemti nânâŋinaŋ kapigok otnâwien, “Ek kapi am yomin ŋep ku katikpepeyelen. Ek dâsuki tazen.”

⁵⁰ Ekŋenaŋ kekok otnâme Zisasiyaŋ imbi ke pigok dunduye, “Nâmkiŋpependaŋ gapmukulem mme keŋdi sewakŋaŋ beme met mamambanik.”

8

Imbi notnaŋ Zisasmak mamti mulup mbien

¹ Kan keyet palaŋaŋ Zisasiyaŋ Galili msalen mka teman ma isikŋaŋ sambe mameti am Zet Zapat Dolakŋaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnaŋ mama kanaŋ bududuk bein ke diindom mege. Ma nembraŋane 12 ilinsakwep mamtemien ² ma imbi notnaŋ kekok indamât mebien. Imbi ekŋen ke Zisasiyaŋ eweŋaŋ we bekananmak ma zawalinmak mâtindeye. Ekŋen ke kwilin kapi: Malia ek Makdala mka temangatnaŋ ekmagen we bekanan 7 Zisasiyaŋ mâpeye. ³ Ma ŋen kwitnaŋ Zoana apmaŋ kwitnaŋ Kusa ek Elotgalen mkayelen an damuŋ matatan. Ma imbi ŋen kwitnaŋ Susana ma imbi sambe notnaŋ mânep milawalin ilinaŋgalenaŋ Zisas ma nembraŋane indamukulem mbien.

Wit katnaŋ time muluwen mekokogalen bemzenze zet

(Matiyu 13:1-17; Mak 4:1-12)

⁴ Âpme mka temaŋ ŋen mka temaŋ ŋen keyelen am sambe penaŋ Zisasmagen koondakti tapme indikti egaŋ bemzenze zet kapigok zeye,

⁵ “An ŋenaŋ wit katnaŋ muluwen time mekokogalen mege. Meti wit katnaŋ msalen time mekogeŋ notnaŋ selen totem mepme amnaŋ mekti selaŋ dukŋaŋ ime ageyaŋ ekti onimbien. ⁶ Sepem kekok wit katnaŋ notnaŋ msat memuaŋ nanaŋ keŋaŋ totemepme dukŋaŋaŋ patan zem kwageyaŋgut kasuwaŋ ekme memuaŋ beye enenogat msat ke nanaŋ kuluŋ kâlân. ⁷ Ma wit katnaŋ notnaŋ nusi keŋaŋ totem mege. Keyet dukŋaŋaŋ patan zem kwapme nusiyaŋ mzilime eiŋeiŋ simti ku kwage. ⁸ Ma wit katnaŋ notnaŋ msat kelakŋaŋmagen toti kwati penaŋaŋ sambe penaŋ sokbeye. Yaŋaŋ kwep kwepgat penaŋaŋ keŋaŋ katnaŋ sambe sopmaŋ kekok elik mâge.” Zisasiyaŋ zet kekok zemdelaŋ zemti zeye, “An ŋen zet nânâyelen tikŋaŋaŋ tazinaŋ zet kapi ŋep opeimti nâsem.”

⁹ Âpme Zisasiyet nembraŋane ekŋenaŋ bemzenze zet keyet yaŋaŋ nânâyelen yaŋkwesime ¹⁰ egaŋ diindoye, “Kawawaŋaŋ in zet enzilim tazin sambe keyet yaŋaŋ ŋep nânâyelen nâmpepeŋaŋ enenogat bemzenze zet sambe keyaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnaŋ mama kanaŋ bududuk bein ke mkawaŋ tabein yaŋgut am ekŋenmagen bemzenze zet etaŋ bewe, eneyet keŋin keyet ayak ku bemindain keyet penaŋ,

‘Am ŋenaŋ zikat eek ektingut kwitnaŋ kwitnaŋ ku maekmâtâlîp ma ekŋenaŋ nânâ nâmtingulak yaŋaŋ ku nâmâtâbep.’ *(Aizaya 6:9)*

Sepem golaŋ zenze an itnaŋaŋ ekŋenaŋ zet bam sokbewe zewien kekok.

Zisasiyaŋ bemzenze zet keyet yaŋaŋ zemkawaŋ beye

(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

¹¹ Bemzenze zet zeya keyet yaŋaŋ kapigok, wit katnaŋ keyaŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ bein. ¹² Ma wit katnaŋ selen totem mege ke sepemaŋ am Kawawaŋgalen Zet Zapat

Dolakñaṅ manâip yangut Sadañaṅ koti Kawawaṅgalen Zet Zapat Dolakñaṅ nâwienen ke mme Kawawaṅgat ku nâmkijpepeyelen ma ekmagen kejin ku gilik zenzeyelen masokbein. ¹³ Ma wit katnaṅ nanaṅ palen toweṅge ke sepemaṅ am ekjen keboṅaṅ Zet Zapat Dolakñaṅ nâmtikñaṅ mti oloṅen palen mmambep yangut kindiñaṅ msat keṅan baen penaṅ ku towege ke am Zet Zapat Dolakñaṅ kejinanen katikñaṅ ku tageyepmti nukñaṅ sambe ma sisipeṅpeṅ sambeyaṅ kwabeen nâmkijpepeṅin mme towembe. ¹⁴ Ma wit katnaṅ notnaṅ tek kukñaṅmak keṅan totemege ke sepemaṅ am ekjen Zet Zapat Dolakñaṅ nâmbewaṅgulak kwitnaṅ kwitnaṅgat yayaṅ omba penaṅ mamip ma mânep milawatgat kandaṅan mamelip ma segesetgalen kwitnaṅ kwitnaṅgat oloṅen mti ilinaṅgat etaṅ maotnâip. Mama mimiṅin keboṅ keyaṅ nâmkijpepeṅin mme ku mkatikñaṅ beme towembep. ¹⁵ Ma wit katnaṅ notnaṅ msat kelakñaṅmagen totemege am ekjen keboṅaṅ Zet Zapat Dolakñaṅ nâmti mkatikñaṅ bemti mambep. Ma Kawawaṅgalen zezapat pembenayaṅ am notnaṅmagen zemkawaṅ beme am ekjen keyaṅ kegogak nâmkijpewep.

Lamgalen bemzenze zet

(Matiyu 5:15-16; Mak 4:21-23; Luk 11:33)

¹⁶ Âpme amnaṅ lam koṅ bemti menzimaṅ dukñaṅ ku makwalapenup ma mundum wewe kandaṅan ku mambepenup. Nin lam koṅti munduman tatatnanen sosok bempemmann tapme am mka keṅan matalip mbusatnaṅ mambemindein. ¹⁷ Nâlen zetn ke lam nemoṅ keyepmti in nâlen zetn zemkawaṅ bewep beme nânâ enziliñaṅ matazin ke ewe ku enzilim tabe ma nânâ kwatam tazin mâtâpeme kawaṅ bewe.

¹⁸ Keyepmti in weyaṅ nâmtâbep enenogat am ṅen Kawawaṅgalen zetnaṅ nâmti nâmtikñaṅ mbe beme Kawawaṅaṅ nânâñaṅ ewe tusumti sawe keyepm egaṅ nânâñaṅ sambe penaṅ tasawe. Ma am ṅenaṅ zetnaṅ nâmti nâmtikñaṅ ku mbe beme Kawawaṅaṅ nânâñaṅ isikñaṅ ekmak tasain ke menzem mbe.”

Zisasiyet mam notnaneyaṅ eksâgât kobien

(Matiyu 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Âpme Zisasiyet mam notnane ekjenaṅ Zisas eksâgât kobien yangut am sambeyaṅ ekmagen kot bembuluṅ tabiengapm mamnotnaneyaṅ kot olati belak ganzenan tabien. ²⁰ Kegok mme an ṅenaṅ indikti Zisas kapigok met dunduye, “Mamnodine ekjenaṅ giksâgât koloyaṅ olati mka tambagumen baen talip.”

²¹ Kegok zeme Zisasiyaṅ nâmti am ekjen kapigok diindoye, “Am Kawawaṅgalen zet nâmti maṅgawepup ekjenaṅ nâgât mam notnne beip.”

Tâgâ temaṅmak nambu mamaṅaṅ Zisasiyet zetnaṅ gawepuwun

(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Kasup ṅengat Zisas ma nemaṅane ilinsakwep waṅgaen motati egaṅ kapigok diindoye, “Kame nin tundua kutumti tundua nembet daeset metne.” Kegok zem-nâmti yaṅbemti mebien. ²³ Tapmepmambe Zisas melukgapmti waṅgaen meluk weṅge. Taweme tâgâ temaṅ penaṅ kwati tundua mamaṅ temaṅ kumbume waṅga keṅan tuyaṅ towepme waleletgalen mbien. ²⁴ Kegok sokbeme nemaṅane ekjenaṅ met butemti zewien, “An zikat indanda! Tundua keṅan towesât tapmnupgat wat ndaangalaṅ nde!”

Kegok zeme egaṅ wati tâgâ temaṅ ma tundua mamaṅ zemkulumideme egat zetnaṅ gawepumti tunduayaṅ titokṅepiṅ penaṅ tage ma tâgâyaṅ diṅpeye. ²⁵ Mti ekṅengat kapigok diindoye, “In nâmkijpepeṅin yek, ma?”

Kegok zeme nema ekjenaṅ menok ke ekti kiṅgati nâmtemtem mti ilinak kapigok zenâwien, “An kapi kwi penaṅ? Egaṅ tâgâ ma tundua mamaṅ zeme zetnaṅ gawepulup!”

Zisasiyaṅ we bekanayaṅ an keṅangatnaṅ zemindeme bo keṅanen towemâbien

(Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Âpme ekjenaṅ ke metneti met tundua kutumti Galili msat tundua nembet met Gadala msalen am ekjenmagen met patayaṅ zewien. ²⁷⁻³⁰ Ke meti Zisasiyaṅ keṅan

mowepme mka keyetnaŋ an ŋen we bekanaj sambemak keyaŋ koti Zisas aikge. Egaŋ talak kwisiŋ mamkwage ma mkaen ku mawemtan, egaŋ am sumen kileŋ kileŋ mamamtan. We bekanaj an ke kan sambe ek damuŋ mme amnaŋ setnaŋmak betnaŋmak senaŋ zam-peme mitim yaloŋti msat tuŋgupan makunzuŋ metan enenogat we bekanajaŋ winde same ke mamtan. Âpme we bekanaj an keyet keŋaŋ tabienaŋ Zisas ekti ekŋenaŋ egat kwizet ŋakŋak temaŋ kumti an ke msalen mkutum peme Zisasiyet kandaŋan pedondom samti zet omba kapigok zenzeyet zeme zeye, “Zisas geŋ Kawawaŋ Temaŋgalen Nemuŋaŋ penaŋ, geŋ ninmagen mulup msâpmnik ke nin ŋep nânuŋ keyepm nin gâgât gawekunup keyet geŋ nin sindem temaŋ ndandapiŋ.”

Zeme Zisasiyaŋ we bekanaj an ke keyet keŋan tageengat yaŋaŋ nâsâti an ke yaŋkwe-siye, “Geŋ kwidi kwi?”

Yaŋkwesime zeye, “Neŋ kwitn Samba Sopmaŋ Penaŋ.” We bekanaj sambe penaŋ egat keŋan matatemien keyepm egaŋ kekok zeye.

Zeme Zisasiyaŋ we bekanajaŋ, “Anmagengatnaŋ kwaweti mebegat,” zeme nâmti we bekanajaŋ ³¹ Zisas wekum samti zewien, “Geŋ nin ndapmâti ndemane we bekanaj nnaŋgalen mundum bekanan ke mebeŋiŋ.” Kekok zewien.

³² Âpme msat keyet bo maŋge temaŋ kalaŋ nembeleset tati meu tatnimmambien keyepm we bekanaj ekŋenaŋ Zisas wekumsamti egaŋ ŋep nâmindeme boyet keŋinan ŋep metobiek keyet yaŋkwesim nâwien. Yaŋkwesime Zisasiyaŋ nâmindeme ³³ we bekanajaŋ anmagengatnan kwati bo keŋinan towepmâbien. Kekok mme bo maŋge temaŋ ekŋenaŋ kagwiliŋti windem bemti ŋandaŋen palamtoti tunduaen toti tu nimti gakimâbien.

³⁴ Âpme bo damuŋ ekŋenaŋ muluwaŋ sokbeye ke ekti kunzuŋti mka teman ma isikŋan meti keyet zezapat zeme nânmâbien. ³⁵ Menzeme nâmti ekŋenaŋ mka katipemti kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye ke eegalen mebien. Meti ekŋenaŋ Zisasmagen pataŋ zemti ekme an we bekanajmak mamtan piwan we ekŋenaŋ peme mopme egat ŋoktikŋaŋ ŋep beme saŋgum melakandu miakti Zisasiyet setnanen totapmaŋge. Ekŋen ma bo damuŋ ilinsakwep ke koekti nâmtentem mti kiŋgabien. ³⁶ Âpme am ke tati ekme an we bekanajmak mamamtaŋaŋ pembedaŋ beye keyet zapat mimindamâbien. ³⁷ Ekŋenaŋ ke eknâmti Zisasiyaŋ Gadala msat katipemti mebegalen zempewien enenogat ekŋen kiŋgalaŋ penaŋ indaige keyepmti Zisas ma nembajane ekŋen ilinsakwep waŋga keŋan moti mebegalen motapme ³⁸ an we bekanajmak Zisasiyaŋ mâpeye egaŋ Zisasmak mebegalen wekumsamti zeye, “Neŋ nânmemane geŋmak mebi.” Yaŋgut Zisasiyaŋ ŋep ku zemti ³⁹ kapigok zempeye, “Geŋ mka temaŋdan gilik zem meti Kawawaŋaŋ muluwaŋ geŋmagen mge keyet kwizapatnaŋ mpalakŋaŋ bewanik.” Zeme nâmti an egaŋ gilik zem meti Zisasiyaŋ ek weyaŋpeye keyet zet zapatnaŋ amŋane diindomâge.

*Imbi namba gakikiŋaŋmak ma imbi zawatmak egegalen zezapat
(Matiyu 9:18-26; Mak 5:22-43)*

⁴⁰ Âpme Zisasiyaŋ tundua nembet gilik zem kogeŋ am sambe egat olim peme koge enenogat ekŋenaŋ egat damuŋ matatemien. ⁴¹ Kotapme sesewat mka isikŋaŋ amobotnaŋ ŋen maŋge kwitnaŋ Zailas egaŋ Zisasiyet kandaŋan pedondom samti egalen mkaen mebegalen wekumsaye. ⁴² Enenogat ek nembajaŋ imbi kwewetaŋ egat nup kanaŋ 12 etaŋ keyaŋ zawat nukŋaŋ gakikiyelen katnan tage.

Tapme Zisasiyaŋ selen tapmepme am maŋge temaŋ ekmak bembuluŋti tapmepmambien. ⁴³ Tapmepmambien tunguwinangatnaŋ imbi ŋen sipmaŋ nup kan 12 sipmaŋ omba penaŋ belak makwawetan. Egaŋ mânep milawatnaŋ ilindiŋ dokta ekŋen indame weyaŋpepeyelen nâmti indame ekŋenaŋ ŋep ku weyaŋpewien. ⁴⁴ Âpme imbi keyaŋ am ekŋengat tunguwinaset moti Zisas bamanen meti kolopmaŋ butnaŋ atame sipmaŋ keyegak katiye.

⁴⁵ Mme Zisasiyaŋ ke nâmti zeye, “Am kwiaŋ natain?” Am sambeyaŋ, “Nin yek,” zemâbien.

Zeme Pitayan zeye, “An zikat indanda, am sambeyan gambembulunŕi geŕmagen watakumti tatalip.”

⁴⁶ Yangut Zisasiyan zeye, “Am nenan natame windennan mepme nâyap.”

⁴⁷ Âpme imbiyan ke eknâyeen ilak mkawan beip nâmti koti sebet diŕdiŕ mti Zisas setnan kandan benĕumen gundunŕi am sambe zikalinan yanŕan kwilekiyet mti ataye ma zawatnan keyegak ŕep beye keyet zemkawan beye. ⁴⁸ Mme Zisasiyan egat kapigok zeye, “Ipm, yayan mimipiŕ, geŕ nâmkŕnenakgapm mma ŕep benik. Keyet keŕdi sewakŕan beme meti mambanik.”

⁴⁹ Zisasiyan kekok zemti tapme sesewat mkayelen amobotnanmagen an nenan buŕam zet mkoti kapigok dunduye, “Nembandi ilak gakip, keyet an zikat indanda ku zempeman kolak.” ⁵⁰ Yangut Zisasiyan zet ke nâmti Zailas kapigok dunduye, “Geŕ kŕngagapiŕ nâmkŕpependi mkipman bemanegayan ŕep alik besem.” Zisasiyan Zailasiyet kekok zeme nâme mebien.

⁵¹ Meti eknenan Zailasiyelen mkaen mepatan zemti Zisasiyan am mka keŕan mobogalen indaombeyeen: Pita ma Zân ma Zems ma mambipmanet eknen etan mobogalen zemti notnan zemkulumideye. ⁵² Kegok mti am si zesu zesu imbi nempa gakiye keyet tapmambien eknen Zisasiyan kapigok diindoye, “In ku suit, imbi nempa ek ku gakip ek belak meluk etan tawen.”

⁵³ Kegok zeme eknenan penan gakip ke nâmkatik bemti eŕan zet zeye keyet zeyen teman yeŕbien. ⁵⁴ Kegok mme Zisasiyan imbi nempa gakikŕnanan tawemangeen mka keŕan moweti imbi nempa keyet betnan atamti zet omba mmoti zeye, “Imbi nempa, geŕ wat.” ⁵⁵ Kegok mme mamaŕanŕan gilik zeme eŕan keyegak dendaŕ wage. Mme Zisasiyan mamaŕ bipmanŕat meu notnan sait zemideme sawun. ⁵⁶ Zisasiyan kekok mme mamaŕ bipmanŕan nâmtemtem penan mbun. Âpme Zisasiyan mamaŕ bipmanŕat am ŕengat kwitnan kwitnan sokbeye keyet ku zenzeyelen zemkulumideye.

9

Zisasiyan nembajane mulup zet indamti zemideme mebien (Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Âpme Zisas ek nembajane 12 zeme kot ondek tapme we bekanan amŕat keŕan mâtindendeyelen ma am zawalin sepem igak igak mme alik bembeyelen winde ke talasim indamâge. ² Mti indeme Kawawaŕgalen zezapat dolakŕan diindomti Kawawaŕ eknenmak keŕinan damuŕ msâpm ke diindowep. Ma zawatmak weyanindendeyelen zezapat mindamti zemideme mebien. ³ Kegok zemti zemâtâtindeye, “In selen mesâpmti kwitnan kwitnan ŕen ku timebep. Am in indamukulem mbep eknen keyan in indikdamuŕ mbep keyepm tonŕe ma ele ma tu meu ma mânep ma melakandu zut ku timebep. ⁴ Ma mka teman ŕen mobep beme an nenan ingat egalen mkaen tatagalen indamandame ekmak etan tati mebep. Mneti in selak selak mame mka tonŕanŕan, ‘Nâgât wisat mip,’ nâmindeweyet. ⁵ Ma in mka teman ŕen patan zeme am eknenan ingalen zet ku nâmti mka weweyelen ku indame keyet Kawawaŕanŕan ekŕengalen mama mimi keboŕ keyet ŕenzinziŕ min nânâyelen zipelukŕin seŕti ke ku gilik zem kobep.”

⁶ Kegok zemdiindome eknenan Zisas pemeti mka ŕande ŕen ŕen meti Zisas Kilaisiyelen zezapat dolakŕan diindomti am zawatmak weyan indemâbien.

Elolan Zisasiyet zapatnan nâmti kŕngage (Matiyu 14:1-12; Mak 6:14-29)

⁷⁻⁹ Âpme Galili msalengalen amobotnan kwitnan Elot eŕan Zisasiyan menok igagen mme keyet zapatnan nâmti, “Wa Zân tu zulutindende an gakikiengatnan gilik zem koti mamaŕan tin.” Kegok zeme nânŕe. Kegok nâme notnanŕan, “Golan zenze an Ilaiza ewe sokbemti tapmain,” zewien ma notnanŕan, “Golan zenze an itnanŕan nenan mamaen gilik zem koti tapmain,” nâwien. Kegok zeme Elolan nâmti keŕ sindem palen tati kapigok

zeye, “Zân ek neŋ zema bimaŋ elenŋewien. Âpme an ke kwiyaŋ keŋok mme neŋ zapaŋnaŋ taŋnâyaŋ?” Keŋok zemi Zisa eegalen penaŋ mge.

Zisaŋyaŋ am sambe tu meu indaye

(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Zân 6:1-14)

¹⁰ Âpme nempaŋane eŋenaŋ gilik zem koti kwitnaŋ kwitnaŋ mmebien keyet zezapat Zisa msamâbien. ¹¹ Keŋok dundume nâme ilinsakwep mepme am sambe penaŋ eŋenaŋ mebien ke nâmâtâti indamâti mebien. Egaŋ neŋ nâmindeme Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke zemkawaŋ bemindaye ma am zawalinmak notnaŋ weyaŋindeye.

¹² Keŋok tapmnepe me kasup zikatnaŋ toweŋâgât mme nempaŋane 12 eŋenaŋ Zisasmagen koti zewien, “Kapi msat tuŋgupman penaŋ taŋnup keyet geŋ am indemane mka temanen ma isiknaŋan mekoti tu meu ma mka weweyelen aikseip.”

¹³ Keŋok zeme Zisaŋyaŋ kapigok diindoye, “In ilin meu aik indait.”

Keŋok zeme eŋenaŋ zet dopmaŋ kapigok gilik zemi zewien, “Ninmagen nupmamaŋ kumbuŋaŋ isisiknaŋ 5 ma aŋgala sonaŋ isisiknaŋ zut etaŋ taŋndain.” Keŋok zemi egat yaŋkwesiwien, “Geŋ nin am sambe penaŋ kapiyet meu mekwiti kokogalen tazenik?”

¹⁴ Âpme am tabien ke an etaŋ indamakume 5000 keŋok beye. (Âpme imbi ma nempa isisiknaŋ ku indamakukunaŋ.)

Âpme Zisaŋyaŋ nempaŋaneyet kapigok zeye, “Am eŋengat zeme maŋge kwep kwepgat keŋan am makume 50 50 keŋok totaseip.”

¹⁵ Zeme nempaŋanyaŋ egat zetnaŋ nâmti am eŋen egaŋ zemindeye keyet kataŋ zeme totabien. ¹⁶ Totapme Zisaŋyaŋ nupmamaŋ 5 ma aŋgala zut ke mti zikatnaŋ kululuŋen ekme mopme Kawawaŋgat, “Wisikŋ,” zemi meu ke mutumti nempaŋane indame eŋenaŋ am eŋen kalaŋkum indawien. ¹⁷ Keŋok mme eŋenaŋ nimwiaŋti butnaŋ notnaŋ tapmege ke nempa eŋenaŋ makumti beme tise 12 gak zem tage.

Pitayaŋ Zisaŋyaŋ yaŋaŋ zemkawaŋ beye

(Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Âpme kan neŋgat Zisaŋyaŋ igak dundundu mulup tapmaŋgeen nempaŋane eŋenaŋ ekmagen mebien. Mepme egaŋ kapigok indayaŋkwesiye, “Amnaŋ nâgât kwi manzeip?”

¹⁹ Keŋok zeme nempaŋane eŋenaŋ kapigok dunduwien, “Notnaŋaŋ gâgât Zân tu zulutindende an manzeip. Ma am notnaŋaŋ gâgât Ilaiza manzeip. Ma am notnaŋ golaŋ zenze an itnaŋaŋ neŋaŋ mamain gilik zem kolep manzeip.”

²⁰ Keŋok zeme Zisaŋyaŋ nâmti eŋengat zeye, “Âpme in nâgât an kwi manâip?”

Egaŋ keŋok indayaŋkwesime Pitayaŋ zeye, “Geŋ Kawawaŋaŋ ombemge me am yomen-gatnaŋ indatitiyelen kobanan. An Kilais ilak geŋ ke.” ²¹ Keŋok zeme Zisaŋyaŋ am notnaŋgat zet ke ku zenzeyelen zemkulumindeye.

Zisaŋyaŋ gakikinaŋgat zapaŋ diindoye

(Matiyu 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

²² Zemkulumindemti egaŋ ewe tusumti zeye, “Sesewat mka temanaŋgalen an damuŋ ma sâpe sâpe bumbuyelen neŋaŋin ma zii zet zikat indanda an eŋenaŋ nâgât ku nâmtiknaŋ mti Angat Nemaŋaŋ neŋ sindem temaŋ nambep. Neŋ nome gakimti kasup zut delaŋ zeme tugat yaŋbemberaŋ ewe gilik zem mamaen wabap.”

²³ Ma egaŋ ewe eŋengat zet neŋ kapigok zeye, “Am neŋaŋ neŋmagen tusuŋâgât mbe beme egaŋ iknaŋgat seknaŋ mtoti segalen kwitnaŋ kwitnaŋgat ku nâmtiknaŋ mti egaŋ kasup kataŋ sindem temaŋ Angat Nemaŋaŋ neŋ tiwap sakam keboŋ timti namâbe. ²⁴ Ma am neŋaŋ seknaŋgat yayaŋ mti Kawawaŋgalen Zet Zapaŋ Dolaknaŋ ku mkawaŋ bewe beme egaŋ mama kanzizit ku tiwe. Yaŋgut am neŋ egaŋ seknaŋ nâgât talasiwe beme mama kanzizit mama ke neŋ tiwe. ²⁵ Am neŋ ek msat kapiyelen milom bilombi sambe ke tim nalak nalak maminepe me mamaŋaŋ yuŋgume ek keyaŋ walebe. Msalengalen

kwitnaŋ kwitnaŋ keyaŋ zigok mukulem mme mama kanzizit tiwe? Kegok ŋep yek.
²⁶ Am ŋenaŋ nâgât ma zezapatn dolakŋaŋgat sakambuk mbe beme Angat Nemunaŋ
 neŋ kegoak kobawen an ke sakambuk mpewap. Neŋ ensel tenmak gilik ze kobap.
 Ma Bipmnaŋgalen windenaŋ ma busatnaŋaŋ nasumuŋme kobap. ²⁷ Neŋ zet penaŋ
 zema nâit, am in talip inmagenaŋ notnaŋ ku gakimti tapmoti ekme Kawawaŋgalen
 zemâtâtâtgat katnanen mama ke sokbesâpm.”

Zisasiyet seknaŋ asekmepem ŋen beye
 (Matiyu 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Âpme Zisas ek zet kegoak zemti tapme sonda kwep delaŋ zeme dundundu mulup
 msâgât nembraŋane Pitamak, Zânmak Zemsmak indatimti kalaŋan dundusâgât mowe-
 bien. ²⁹ Moti kan keyet tadundumaŋgeen iknaŋgat zimoseŋnaŋaŋ sepemaŋ kasupgalen
 busatnaŋ nembraŋ beye ma kâlâpmaŋ teepmaŋaŋ satnaŋ lenŋanaŋ penaŋ bemti tage.
³⁰ Keyegak an zulaŋ ekmak tati zet zenâ zenâ mbien. An zut ke Mosesimak Ilaizamak
 egelaŋ ³¹ kululuŋgataŋaŋ saŋga soŋgaŋitmak kotati Zisasiyaŋ Zelusalem mka teman
 gakiwe keyelen zezapat msamti Kawawaŋgalen nânâ ekmagen sokbewe keyet zemkawaŋ
 bempewun. ³² Pita ma notnane zut eknaŋaŋ meluk temaŋ wembien yaŋgut wati Zisas
 saŋga soŋgamak tapme an zut ekmak tapmalut ke ekbien. ³³ Eknaŋaŋ ke ekme an zut
 keyaŋ yaŋbemti Zisas pemeâgât tapmalut Pitayaŋ Zisasiyet kapigok zeye, “An zikat
 indanda, kapi dolaknaŋ penaŋ tatnup keyepm nâmane mka mzalaŋ tuk walatne gâgât
 ŋen Mosesiyet ŋen ma Ilaizayet ŋen.” (Egaŋ zet ke yaŋaŋ ku nâmâtâti zet kegoak zeye.)

³⁴ Kegok zeme keyegak zanza sepemaŋ ŋen busatnaŋmak keyaŋ eknaŋgat dukŋinaset
 kwatoti an eknaŋ tuk kululuŋgalen busatnaŋmak tabien eknaŋ indasumuŋme Zisasiye-
 len nembraŋane tuk eknaŋaŋ ke ekti kiŋgati sebelan dindiŋ mbien. ³⁵ Kegok sokbeme
 zet ŋande ŋen zanza keŋaset kapigok zeme eknaŋaŋ nâwien, “Kapi nâgât Nemun penaŋ;
 nen ombempewan. In egat zetnaŋ nâmti gawepuwep.”

³⁶ Âpme eknaŋaŋ zet ke nâmti ekme Zisas igak tapme ekbien. Kegok sokbeme nempa
 tuk eknaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye ke ekti kan keyet am ŋenaŋgat diindondopiŋ;
 keŋinan etaŋ bemti mamtemien.

Zisasiyaŋ we bekanan anemba keŋangataŋaŋ zempeye
 (Matiyu 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Eknaŋaŋ ke tatneti tapme miya balaŋ peme eknaŋaŋ kalaŋangatanan topme an
 imbi sambeyaŋ meti Zisasmak selen kumaikbien. ³⁸ Âpme keyegak am eknaŋgat
 tunŋuwinaŋgataŋaŋ an ŋenaŋ Zisasiyet kapigok kwizet temaŋ kumti zeye, “An zikat
 indanda, ekbak, neŋ gâgât gawekuyap neŋ nemun ma namban sambe ku talip. Nemun
 kwewetaŋ kapi mukulem mpesenik.” ³⁹ Kegok zemti ewe zeye, “We bekanan egat keŋan
 metoweti mme egaŋ kaŋkaŋ kumti endilipemti katik katik sim zawak sala kalak kalak
 mam. Ma we bekananaŋ mse kwep kwepgat pemeâpmti nempa ke kumsagat omba
 penaŋ mpemti mamezin. ⁴⁰ Âpme neŋ nembandine eknaŋaŋ we bekanan mâbâgat
 indawekuma eknaŋaŋ mim aleo.”

⁴¹ Egaŋ kegoak zeme Zisasiyaŋ am sambe tabien eknaŋgat kapigok zeye, “In nâmk-
 iŋpepeŋiŋiŋ, ma? In set teŋ ku mamâlip! Neŋ inmagen menok igak igak mma in ewe
 Kawawaŋgalen windeyete ku nâmkinaŋpeip.” Kegok zemti nempa keyet bipmaŋgat zeye,
 “Nemundi neŋmagen tetim kot.”

⁴² Kegok zeme nembraŋaŋ takopmaŋgeen we bekananaŋ mme nempa keyaŋ msat
 palen kutumti katik katik sim zawak sala kalak kalak mge. Kegok mme Zisasiyaŋ
 ke ekti we bekananaŋ nempa ke pemti mebegalen zempeye. Kegok sokbeme nempa
 keyaŋ alik bemti wati bipmaŋaŋ tapmaŋgeen mege. ⁴³ Kegok sokbeme am sambe
 eknaŋaŋ Kawawaŋgalen winde temaŋ ke ekti nâmtentem penaŋ mbien. Ke sokbeme
 am eknaŋaŋ Zisasiyaŋ mulup mge keyet ewe nâmtentem tapmme egaŋ nembraŋaneyet
 kapigok diindoye, ⁴⁴ “Neŋ zet diindosowap kapi in kandadapiŋ! An notnaŋaŋ neŋ Angat

Nemuñaj natamti amobotnañ windemak ekñengalen belinan nemti nome gakiwap. Ke amgat nânâyeyet yek; Kawawañ ikñanggat nânâyeyet kok sokbewe.”⁴⁵ Kegok zeme nembajane ekñenañ zet keyet yañaj ku nâmâtâbien. Zet yañaj ke nukñaj penañ; ku nâmâtâtâgalen Kawawañaj nâmpeye. Ma ekñenañ kegogak zet keyet egat yañkwesisiyet kiñgabien.

An kwiyañ amobotnañ bein?

(Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

⁴⁶ Âpme nembajane ekñenañ ilinak an kwi egañ amobotnañ bewe keyet mdândâwien. ⁴⁷ Kegok tapme Zisasiyañ keñinan indik mâtâti namba isikñaj ñen mti ikñanggat ganzenan pemti ⁴⁸ ekñengat kapigok zeye, “An ñen namba isisikñaj nâgât mti zem oloñen mpewe egañ neñ zem oloñen mnein sepem keboñ bein. Ma an ñen neñ zem oloñen mnewe egañ kegogak an neme kobanen ke zem oloñen mpewe. Keyepmti in namba isikñajnok tototnañ mamambep beme Kawawañgat zikatnan mobotnañ bewep.”

An ñenañ ku zemtalat indein ek ingalen nolin bein

(Mak 9:38-40)

⁴⁹ Âpme Zânañ Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, nin an ñenañ gâgât kwidan kumti we bekanaj mâpeme ekti ninmak kumamaingapmti zemkulumpenn.”

⁵⁰ Kegok zeme Zisasiyañ Zân ma nembajane notnañ ekñengat pigok diindoye, “An ñen ingat ku zemtalatindein ek ingat nolin kegok nâmpeip keyepm in zemkulumpepiñ.”

Samalia am ekñenañ Zisas ekñengalen mka temanen ku tatagalen zemkulumpewien

(Zân 7:2-10)

⁵¹ Zisas ek kululuñen gilik zemti mobogalen kanañ sokñan beme Zelusalem mkaen mobogalen ikñaj nâmdelañ pemti mege. ⁵² Nâmdelañ pemti an notnañ egañ mebegalen zemindeme busup zet mmebien. Kegok zemindeme meti Samalia msalen mka temañ ñenmagen met patañ zemti Zisasiyet mka ma kwitnañ kwitnañ aik sasayelen busup zet am ekñen diindowien. ⁵³ Yañgut Samalia am ekñenañ Zuda am ekñenmak ku sekbem maip keyepm ekñenañ ek Zelusalem mka temanen dundundu mulup msât kozin kegok nâwien. ⁵⁴ Zisas ma nembajane ekñenañ Samalia msalen mka teman kokogalen sokñanik kopme an ekñen busup zet mkobien ekñenañ zet nembelen dopmañ diindowien ke nâmkoti Zisas ma nembajane koindaikti diindomti zemkulumindewien. Kegok zeme Zems ma Zânañ eknâmmti egeñaj Zisasiyet kapigok zewun, “Amobotnañ geñ nâmane kululuñengatnañ teziñ zemalut toti indembuk ma geñ zigok nânik?”

⁵⁵ Kegok zemalu Zisasiyañ egegat gilik zemti musuwawat zet diidoye. ⁵⁶ Kegok zeme ekñenañ mka temañ ke pemti mka temañ ñen mebien.

Zisasmagen tusumti mebegalen zet

(Matiyu 8:18-22)

⁵⁷ Tapmetnepeme an ñenañ Zisasmagen koti kapigok dunduye, “We, geñ deset ma deset mesâgât mmane neñ gamâpmebap.”

⁵⁸ Kegok zeme Zisasiyañ kapigok dunduye, “Neñ namâti mamayelen ñep yañgut nukñaj temañ penañ titiyelen. Zit ekñen mkañinmak ma age ekñen kegogak mkañinmak yañgut Angat Nemuñaj neñ mka ma mundum weweyelen ku wemnain.” ⁵⁹ Âpme Zisasiyañ an ñen ekti kapigok dunduye, “Geñ koti neñmagen tusum kot.” Zeme an egañ Zisas kapigok dunduye, “Amobotnañ, nâmnemane meti bipm zawalen tazin ya mmalema gakime mzilimtingut gilik ze kobap.”

⁶⁰ Zeme Zisasiyañ egat kapigok dunduye, “Geñ pemane am ku napmâlíp ekñenañ bipdi gakime bewep. Yañgut geñ meti Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama keyet zetnañ ammagen zemkawañ bemebanik.”

⁶¹ Sepem kegogak an ñenañ Zisas kapigok dunduye, “Amobotnañ, neñ geñmagen tususuyet nâyap yañgut geñ nânemane kukñanggat meti mam bipm ma notnneyet geñmak mebegalen zet diindomtingut gilik zemti kobap.”

⁶² Zeme Zisasiyan egat kapigok dunduye, “Am nenan mulup selen winde taben beme egan gilik ze bamseset egepin. Egan selen weyan tep kindinan ma nanzan mee notnan zigoset tazin ke ekmâtâti winde benak. Âk egan bamseset ekdak beme setetek mti tokunak. Sepem kegogak am nenan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan mkawan besât nân beme ek bamanan gilik zemti kwitnan kwitnan msat palengalen ke eknâmtiknan mimipin. Egan kegok mbe beme Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen maip kejan mulup nep ku mbe.”

10

Zisasiyan nembajane sambe zemindeme mepmâbien

¹ Âpme maneti Zisasiyan nempa sambe makumti 72 ewe indaombemindemti mulup zet zemindeye. Kegok mti iknan bam msat mebegalen nângeen katan nempa zut zut kegok zemindeme mebien. ² Kegok mti egan ekngat ewe kapigok tusum zeye, “Kawawangalen mulup sambe penan mimiyelen tazin yanggut mulup am sambe yek. Kwep kwewetan keyepmti in mulup tonan dundum same mulup mimi am notnan aikindeme mulupmanen sakwep mepmâbep. ³ In meti kapigok otnâmbep, ney alak in sipsip nembon tam zupnan ekngat kejan zemindema melip keyepm in weyan eksemti mebep mneti eknenan indawalebepgat. ⁴ In mesâpmti mânep ma ele teman milawatmak ma setwewet titipin mebep. Ma selen am nen aikti zapat belaknan zenâ zenâ ku mbep. Belak etan mebep. ⁵ Âpme kan katan mka ngat kejan weweyelen mosâgât mti kuknanngat mka tonanngat kapigok dunduwep, ‘Kej sewaknan inmak tabe.’ ⁶ Zeme egan mkananen indaikti mobe beme, ‘Kej sewaknan genmak tazin,’ kegok dunduwep. Âk kegok ku mbe beme kej sewaknan ilinmak tapme mebep. ⁷ Âpme mka motabewen keyegak tatat mimi ke tapme tu meu ilin nimti zibon indaip beme in ke mti nimbep. In mulup ekmagen mbep keyepm tu meu nep indame nimbep. Ma in mka kuknanngat tabep ke pemti mka nen weweyet ku mebep.” ⁸ Kegok zemti ewe kapigok tusumti zeye, “Kan katan mka teman ngat kejan mopme amnan ingat zemolonen mti kolit zeme meti meu zibon ingat weyan mbep ke nimbep. ⁹ Kegok mti am zawalinmak mka teman keyet kejangatnan weyanindemti am ekngat kapigok diindowep, ‘Kawawangalen Amobotnanin kozinen keyelen kanan mulup anene inmagen kolip keyan zemkawan beinen egalen zemâtâtât katnan mama ilak sokbein.’ ¹⁰ Yanggut kan katan mka teman ngat kejan mopme eknenan ingat zemolonen ku mip beme mka temangalen set tungupman tazinen metati amgat kapigok zewep, ¹¹ ‘Ingalen kânzunzun ningat setnnanen imann talep ke pâmpâm kumann ilinmagen tozin keyan mkawan beinen Kawawangalen ingat nenzin min. Yanggut in kapigok otnâit Kawawangalen ingalen Amobotnanin inmagen kotati in indikdamun msâpmme in ku nâmtiknan mti zempeip.’ ¹² Ney penan zema nâit, ewenan baenen Sodom mka teman am eknenan bekanan mimiñinngat zet mulup mimi kanen Kawawangalen dopnan bekanan katiknan penan indaye. Âpme in mka keyelen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan inmagen kopme in ku nâmtiknan mti ektalabien. Keyepmti Kawawangalen dopnan titiyelen kanen in dopnan bekanan penan Sodom am eknen sebemindemti in mobotnan penan tiwep.” ¹³ Kegok zemti nembajaneyet mka teman zut kapiyet zet diindoye, “Wakae, inmagen bekanan penan sokbewe. Kolazin mka temangalen am ma Besaida mka temangalen am inmagen ney menok igak igak teman sambe mban ke ewenan Taia mkaengalen am ma Saidon mkaengalen am eknenmagen sokbenak ze, nap sâk tenenganan ambuluti kâyan sekñinan mulati yominngat nâmti sakambuk mti zemsu zemsu palen talip keyet zikat indanagen yominmagengatnan gilik zewiek. ¹⁴ Keyepmti ney in ewe pigok diindoma nâit, Taia ma Saidon eknen am bekanan tipman baen mambien ekngalen dopnan titiyelen kananen Kawawangalen yominngat tosan mtoti indawe yanggut in yominngat tosanin mmoti penan indawe. ¹⁵ Kapaneam ingalen mka teman ney tatat mimi mti menok yan yan mma Kapaneam am in nikmâtâbien yanggut in alak pi sekñin

omba penañ tapmmolip. Keyepmti neñ ingat pigok nâyap, In sekñin omba penañ tapmmoliwanğut Kawawanğaj in indeme teziñ ñandanen towebep.”

¹⁶ Eganğ keğok zemti nembanane ekñengat kapigok diindoye, “Am ñenanğ ingalen zet nâmti mkipmañ bewe eganğ nâlen zet keğogak nâmti mkipmañ bewe. Ma am ñenanğ in indik kiñgatindewe eganğ keğogak neñ nakiñgat newe enenogat in zet zapat dolakñanğ manzeip ke nâlen zezapat bein. Ma ñenanğ neñ makiñgatnein eganğ keğogak An neñ zemneme koban ek keğogak makiñgatpein enenogat nâlen zezapat ma Kawawanğalen zezapat eget sakam kwep bein.”

Nembanane 72 ekñenanğ gilik zemkobien

¹⁷ Âpme Zisasiyanğ nembanane 72 indeme mebien ekñenanğ met maneti gilik zemti koti ekñenanğ Zisasiyet zezapat oloñen palen kapigok dunduwien, “Amobotnañ, nin gâlen kwidanen we bekananğ amgat keñinan keğogak zemindemann ekñenanğ ningalen zet gawepumti kwawabien!”

¹⁸ Ekñenanğ keğok zeme eganğ zet dopmañ kapigok gilik zem zemti zeye, “In keğok mbien ke enenogat Sadanğat windenğat tatimtopme eganğ kululuñengatnañ sakamañ ambeyak busatnañ sakwep peyak mamm keğok windenğat katipemti toge ein menok nâgât kwitnnañ tapmmeyepm topme ekban. ¹⁹ Nâit, in winde indawan ke asiñ am indindi ma lanzi ekñen sela indiwep ma kasa ekñengalen windenğin kume tobe. Keğok mme kwitnañ ñenanğ ku indawalebe. ²⁰ Yanğut in we bekananğ zelin gawepuwien keyet keñ segeyak ku mit. Kawawanğat kwilin papiaen kululuñen kumpepeñanğ ma in mama kanzizit kwesiñ kwesiñ mamayelen ke tiwep keyet keñ segeyak mbep.”

*Zisasiyanğ keñ oloñen nâmti Bipmañ Kawawanğat wisikñ zeye
(Matiyu 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Âpme kan keyet Emetak Tenğanğ Zisas keñanen oloñen mimiyelen mpeme penañ mti kapigok zeye, “Bien, kululuñ ma msatgalen Amobotnañ, neñ gâgât wisikñ nâmgeyap enenogat am nânâninpiñ ekñenmagen mulupdi ma zezapadi dolakñanğ ekñenmagen mkawanğ bemane ekmâtâbien keyanğut an nânânin temañ ekñenmagen kwitnañ kwitnañ enziliwanan. Bipm, geñ kwitnañ kwitnañ msokbewanan ke gitanğat nânâyat ma nâmtikñanğanğat mbanan.

²² Bienanğ kwitnañ kwitnañ sambe kapi betnnañ bem neñge. An ñenanğ nâlen yanğ ku manikmâtâzin; Bienanğ kwep manikmâtâzin. Ma Biengalen yanğanğ keğogak an ñenanğ ku maekmâtâzin. Nenañ kwep maekmâtâlap. Ma neñ am ombemindema Bipmnanğat yanğanğ maekmâtâlip.”

²³ Keğok zemti Zisasiyanğ nembanane 72 ekñenmagen gilik zem zetnañ ñandanen mtoti kapigok diindoye, “In oloñen palen talip enenogat in kwitnañ kwitnañ sambe ilin mti ma ke eknâmâtâbien. Neñ kapigok diindowi, ²⁴ eweñan baenen golañ zenze an ma an teñ notnañ ekñenanğ kwitnañ kwitnañ mamiyap eksâtgât ma nâgât zetn nâsâgât webe webe mbien yanğut ku nikti nâmbien. Naman in alak nen nikti zetn nâmtinğut ku nâmtâlip.”

*Samalia an dolakñanğ ñengat bemzenze zet zenzenanğ
(Matiyu 22:34-40; Mak 12:28-34)*

²⁵ Âpme kan ñengat an zii zet nâmtâtnanğanğmak ñenanğ koti Zisas tetipemti eegalen kot yanğkwesiye, “An zikat indanda, neñ kwileki mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

²⁶ Keğok zeme Zisasiyanğ nâmti kapigok dunduye, “Mosesiyelen zii zelen mama kanzizitgat zigok kumpepeñanğ? Keyet yanğanğ geñ zigok otnânik?”

²⁷ Yanğkwesime eganğ zeye, “Geñ keñdi ma nâmamandi ma windendi ma ñoktikdi ekñen ke ketalasimti Amobotnañ Kawawanğat etanğ gogot mpewanik. Ma zet ñen ewe kapigok, gitanğat manğemben katanğ am notnanğat kogogak gogot mbanik.”

²⁸ Zeme Zisasiyanğ zet dopmañ kapigok gilik zem dunduye, “Geñ zet teñ penañ zenik. Geñ keğok mbanik beme mama kanzizit tiwanik.”

²⁹ Yangut zii zet nâmâtâtât an egañ am notnañgat gogot ku mge keyepmti egañ nânâñañ ke Zisasiyañ ku nâmâtâtâgalen nâmti egañ zet ñen zesât mti zet kukñañgat ke atam pemti zeye, “Nâgât notn ke an kwi?”

³⁰ Kegok zeme Zisasiyañ egat dunduye, “Kan ñengat Zuda an ñenañ Zelusalem mka temangatnañ Zeliko mkaen totogalen totnepeme kambu titi an ekñañ ek aikti milawatnañ kambu timti kume gakikiyelen wembe katnan etañ tapme pemti kunzuñ mebien. ³¹ Kegok sokbeme an zut Zuda mañgaengatnañ sâpe sâpe bumbu an ñenañ Zeliko mka temanen mebegalen nâmti set egañ togeen ke tatotneti an ke ekti set keñañset toti mege. ³² Sepem kegogak Kawawañgalen sesewat mka temañgalen mulup an set keyegak kotneti an kemagen patañ zemti ekmagen sokñañ meti ekmâtâti pemti set keñañset toti mege. ³³ Âpme Samalia am ekñañ Zuda am ekñañmak kasa kasa mamip. Yangut Samalia an ñenañ set keyegak tapmetneti an ke egeen keñañ an keyet kember penañ nâye. ³⁴ Keyepmti ekmagen sokñañ penañ meti wain ma tep tuñañ kelakñañmak kumsowienen ke bepemti sâk butnañ mti kwaikpeye. Kegok mti doñkiñañ dukñañ ambepeme mopme aikmeti an ñengalen mkaen mowebun. Ke moweti ekdamuñ mge. ³⁵ Âpme mseñan mka keyet toñañ mânep silwa kasetnañ zut msamti kapigok zempeye, ‘Geñ an kapi weyañ ekdamuñ mbanik. Âpme neñ set kapiyegak gilik zem koti gâlen kwitnañ kwitnañ timane mebe ke neñ koti dopmañ ñep mutuwap.’”

³⁶ Zisasiyañ zet kegok zemdelañ zemti zii zet zikat indanda an keyet yañkwesiye, “Geñ zigok otnânik, an tuk ekñañgat tunguwinangatnañ an kwiyañ an kambu titiyañ kuwien ke notn dolakñañ mpeye?”

³⁷ Kegok yañkwesime zii zet zikat indanda an keyañ kapigok zeye, “An egat kember nâmti mukulem mpeye ke.”

Zeme Zisasiyañ zetnañ dopmañ gilik zeye, “Geñ meti sakam kegogak mbanik.”

Zisasiyañ Matamak Malia egetmagen mege

³⁸ Âpme Zisas ma nembane ekñañ tapmetneti mka ñande temañ ñen kopatañ zemti Zisasiyañ mka temañ keyet keñañ moweti imbi ñen kwitnañ Mata egalen mkaen mowege. ³⁹ Ma egat weneñañ kwitnañ Malia. Egañ koti Zisasiyañ mot totapmañgeen ke koti Amobotnañ egat setnañ ganzenan totati egañ zezapat dolakñañ tazemzikat indamañgeen ke tatnâmañge. ⁴⁰ Âpme Matayañ meu weyañ igak tapm olati weneñañgat nâmsokumti keyepm koti Zisasiyet zeye, “Amobotnañ, geñ taekdik, weneñañ neñ nemti geñmagen kotapme mulup nenak tapm olalap. Zemané koti neñ namukulem mik!”

⁴¹ Zeme Zisasiyañ kapigok dunduye, “We, o Mata, geñ kwilekiyet kwitnañ kwitnañ sambeyet yayañ mti nâmnukñañ mnik? ⁴² Maliyañ nâgât zetnañgat nâmtikñañ min keyañ kwitnañ kwitnañ sambe msalen kapi sebemindein. Ke ñenañ menzem mimiyelen sakam yek.”

11

Dundunduyelen set katnañ (Matiyu 6:9-13; 7:7-11)

¹ Âpme kan ñengat Zisasiyañ mundum ñen metati tadundumañge. Ya dundum delañ zeme nembane ñenañ egat yañkwesiye, “Amobotnañ, geñ dundundu set katnañ ñen Zânañ nembane zemzikat indayenok zemzikat ndasenik.”

² Zeme egañ diindoye, “In dundundu sakam kapigok dunduwep: Bien, nin gâgât kwidi mmotnuwen kogogak am sambeyañ mmobogat dundunup. Geñ kot nin sambe ndadamuñ mi.

³ Geñ alak tu meu nnañgat weñnok niniyet ndasenik.

⁴ Nin am ekñañ myuñgum ndandañañ makatikpenup sepem kegogak geñ ningalen yomm katikpe. Yomgalen tetimaemaeyañ ndatime ku katikndewanik. Windendi ndamane bekananen ku towebanup.”

⁵ Zisasiyan kekok zemti nembajane kapigok diindoye, “Inmagengatnanj am nenanj tambusutnan notnanj nenmagen medak beme meti set tonjon kumti zenak, ‘Notn, gâlen nupmamanj tuk naseniganj dopmanj gawap. ⁶ Nâlen notn nen set teepmanj koti kotapme neñj meu eksasayelen nen ku tatnain!’ ⁷ Geñ kekok zewek beme nodi keyanj mka keñan tati kapigok zenak, ‘Geñ nabutetepiñ, sekekek kekpeya ma nemban ma nen ma imbin nsakwep mundumen meluk tawenup. Neñ wati kwitnanj nen ku gasap.’ ⁸ Yanjut neñ kapigok diindowi, geñ egat notnanj ya eganj ku wati gamukulem mgenak. Yanjut geñ yanjkwesij giñgij mbek beme eganj nep wati nupmamanjat zewek ke nep mganak. ⁹ Âpme neñ dundundu mimiyelen set katnanj ingat bemzenze zet tuk kapigok diindowi: Kawawanjat dundum same kwitnanj kwitnanj indawe. Ma timamat mulup mti penanjanj aikbep ma njanda kasanj kume set kwaselemti kwitnanj kwitnanj indawe. ¹⁰ Mandunduiwanj kwitnanj kwitnanj matip. Matimaliwanj penanjanj maaigip ma njanda kasanj makuiwanj sekekek kweselemindamti kwitnanj kwitnanj maindain.” ¹¹ Dundundayelen zet nen ewe kapigok zeye, “Inmagengatnanj an nenanj nembayat biwin tatnak beme nemunanjanj meuyet mti angalayet yanjkwesime nombe kuknanjbenj ku masain. ¹² Ma eganj sakokolok katnanjat yanjkwesime lanzi ku masain. ¹³ In am bekananj penanj ya nemunambanjin kwitnanj kwitnanj dolaknanj maindapelanguip. Âpme Biwin kululunjen ek An dolaknanj penanj. Eganj kwitnanj kwitnanj dolaknanj biwineyanj nempa maindaip ke sebempemti mobotnanj penanj indaweyeyepm in Kawawanjat Emetak Terj ndandayelen dundum same eganj Emetak Terj nep indawe.”

Am ekñenanj Zisas we bekananjmak main kekok sekñan bemzewien (Matiyu 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Am nen we bekananjmak mamti zet ku manzemtan. Ek an kopa ya Zisasiyanj we bekananj mâpeye. We bekananjanj kwawepme an keyanj yanjbemti zet zeye. Kekok sokbeme am sambeyanj nâmtemtem mbien ¹⁵ yanjut am notnanjanj zewien, “Zisas ek we bekananj ekñengalen nenanj bembenjanj kwitnanj Beelsebul eganj winde same we bekananj tazemindein.”

¹⁶ Kekok zeme am notnanjanj Zisas tetipemti eegalen ma eganj menok notnanj mme Kawawanj ekmak penanj tazin ke nâmti egat yanjkwesiwien. ¹⁷ Âpme Zisasiyanj ekñengat nânânjanin zekukunjanj mbiengapm kapigok diindoye, “Am manje nenanj ilinak kalañti manje nen manje nen bemtati maom kwaom mbiek beme ekñenanj kwesij ku mambiek ma ekñenanj mama mimiñinanj kileñ bewiek. Sepem kekokak awembiñ ma nemunambanjin ekñenanj ilinak kalañbiek beme ekñengalen mama mimiñinanj kileñ benak. Neñmak Sadanjmak kasa kasa mamilup kogogapmti Sadanjanj winde name egalen winde kumatotogat winde ku nanak. ¹⁸ Eneyet Sadanjalen manjgeyanj kalañti ilinak maom kwaom mbiek beme ekñenanj windemak nep ku tabiek. ¹⁹ Âpme neñ Beelsebul egalen windeyete we bekananj mamâtindeyap zeyoyepmti kwiyanj nembanjin winde indame we bekananj mâtindewep, Beelsebul egalen windeyete ma Kawawanjalen windeyete mamâlíp? Ilinanjat nembanjinayanj we bekananj mâlo keyanj in zekuku miyo ke mme penanepiñ bep. Eneyet nembanjinenanj yanjanin msokbeyo. ²⁰ Wa ke Beelsebulgalen windenanj yek. Kawawanjalen Emetaganj manapmukulem mme we bekananj maindamâlap. Kapiyanj msokbemindainen Kawawanjalen zemâtâtâtgat katnanj mama keyelen winde ke alak inmagen kapi tazin.

²¹ Âpme an windenanjbenj nenanj kasayet damunj msâgât timbiñanj weyanji mkananj damunj mnagen mkananj dolaknanj tadak. ²² Yanjut an windenanjbenj penanj nenanj koti an ke kumsagapmti timbiñanj namukulem msem nâyeyeen ke, ‘Kambu titi an ke mtopesap,’ nâmti mgeyanjut egalen kwitnanj kwitnanj ke ma milawatnanj kambu tiye. Timeti notnane ekñenmak kalakumti tiwien.*

²³ An nenanj neñmak ku mambe beme ek nâgât kasan.

* 11:22: Zet zapat keyanj mkawanj beinen Sadanj windenanjmananjgut Zisasiyelen windenanj Sadanjalen winde mtopein.

*We bekanaj gilik zem toti mundumanj mobotnanen mege
(Matiyu 12:43-45)*

²⁴ We bekanajan an kejangatnanj kwaweti msat tungupman mundum tatagat timati mundum nen ku aige. Keyepmti iknangat kapigok otnaye, 'Mkan ewejan pemti koban keyegak gilik zem meti eksap.' ²⁵ Kegok zemti gilik zem meti egeen mka ke belak weyanji kaput peme tonpeij tage. ²⁶ Keyepmti met we bekanaj notnane 7 eknen keyan bekanaj penaj ek sebempeip eknen ke indatime kot keyegak tatat mimi mbien. Kegok sokbeme an ke ewejan bekananik maangewan bekanaj penaj bemtazin."

Olojen mama mamayelen yanaj

²⁷ Apme Zisasiyan zet kegok zemdelañ zeme imbi nen am manje tabien ekngat tunguwinan tati Zisasiyet kapigok zeye, "Imbi geñ gambage ma nam gaye eganj olojen penaj mbe!"

²⁸ Kegok zeme Zisasiyan imbi keyet kapigok dunduye, "Geñ kegok zenik, apme nen nayawen am Kawawangalen zezapat dolakñan nãmti mangawepup ekñenan olojen penaj mbep.!"

*Zona eganj pilij beye
(Matiyu 12:38-42)*

²⁹ Apme am sambeyan koondakbienen kan keyet Zisasiyan zet ewe tusumti kapigok ekngat diindoye, "Am alak kan kapiyet talip in bekanaj penaj ma Kawawangat ku namkinpeip! In neñ menok nen mma eegat nãmti manayanjkwesip. Yanjut in menok nen ku ekbep. Pilij kwewetan Kawawangalen golañ zenze an itnanaj kwitnanj Zonamagen sokbeye keboñ bam ekbep. ³⁰ Ke kapigok golañ zenze an Zonayan Ninewe msalen keñ gilik zenzeyet zeye keyet pilij beye sepem kegogak Angat Nemunan neñ am alak talip in kapimagen nen pilij beyap. Ninewe ekñenan keñ gilik zenzeyelen zet Zonayan mediindome keñin gilik zeye. Apme neñ inmagen keñin gilik zenzeyet diindoma keñin gilik zeme namkinpepemak mamayelen nãmti tadiindoyap. ³¹ Apme itnanaj baenen imbi mobotnanj Siba msalengatnanj eganj bejangatnanj amobotnanj Solomon nanãñanj temañ ke eksãgãt nãmti koge. Apme neñ amobotnanj Solomon ek sebempeyap. Yanjut neñ ingat tunguwinan pi tati mulup mma in keñinan ku mkipmanj benemti yominangatnanj ku gilik zeip. Keyepmti imbi mobotnanj Siba msalengatnanj eanj Kawawangat zikatnan zemindoween, 'Neñ bejangatnanj Solomon etanj eksãt koban apme in Zisas sokñan tazinanjut in yanaj ku ekmãtãlipapmti keyanj ingalen yom temañ bein.' ³² Apme Zonayan zet zapat dolakñan Ninewe am eknen diindoyeen yomengatnan keñin gilik zem mãpme delañ zeye keyet dopmanj dolakñan Kawawanganj indawe. Ma ekñenanj Kawawangat zikatnan in zemindowep. Enenogat neñ alak inmagen pi tati Zona mobotnanj penaj sebempeimti tapma in nãlen zet zapatn dolakñan nãmti ewe yomengatnanj ku gilik zeip. Keyepmti dopmanj bekanaj temañ inmagen sokbewe.

*In am ekjengalen lam keboñ bemti tabep
(Matiyu 5:15-16; 6:22-23; Mak 4:21-22; Luk 8:4)*

³³ Apme amnanj lam koñ bemti menzimanj dukñan ku makwalapenup. Nin lam koñti munduman tatatnanen sosok sapemann tapme mbusatnanj beme amnanj ekti mka keñan makwalip. ³⁴ An nen ek namamanaj Kawawangagen bemti mamain ek busatnanen mamaingapmti keñan ma sekñan busatnanen talip. Mme an nen ek namamanaj Kawawangagen ku mambein an ke tembusosogen mamain kegok zenzeyelen. Keyanjut, 'Neñ neñ Kawawang mãti mamti naman kwitnanj kwitnanj msatgalen kogogak timambap,' an keyanj kogok zein beme ek tambusosogen penaj tazin. ³⁵ Weyanj ekmãtãbep. Mti zikalinek peme Kawawangagen mebe keyanj keñin sekñin mme busatnanjanmak bewe. Kogok ku mbep beme tembusosogen keñin ma sekñin pesak pewe. ³⁶ Apme keñinan busatnanj tisãgãt indembein ekñenanj zet zapat penaj ke tip ma busatnanj kogogak

tip eneyet neɗ busatnaɗ ma zet zapat penaɗ. Sepem keyet kataɗ lamaɗ mka keɗan mbusatnaɗ mambein keɗok mbe.”

Zisasiyaɗ Palisi zet memendep mimindaye
(*Matiyu 23:13-36; Mak 12:38-40*)

³⁷ Âpme Zisasiyaɗ zet keɗok zemdelaɗ zeme Palisi an ɗenaɗ Zisas egalen mkaen tu meu niniyelen zemmandaye. Keɗok zeme mka keɗan moweti meu niniyelen mundumen totage. ³⁸ Ke totati betnaɗ Zuda am ilinaɗgalen zii zelaɗ bet zuluti tu meu niniyelen zenzeɗaɗ ke ku mâti bet zululupiɗ tu meu niɗge keyepm Palisi an keyaɗ ke ekti nâmtemtem mge. ³⁹ Keɗok otnâme Zisasiyaɗ egat nânânaɗ ekmâtâti kapigok dunduye, “In menzim seɗnaɗ etaɗ manzulupme keɗanen zulupiɗ mme meu pâpmaɗ melesij matazin. Ingalen mama mimiɗin sepem menzim keboɗ. In amgat zikalinan an pembenaɗnok mamaip yaɗgut keɗinan kambu ma sekgalen eiyak kwitnaɗ kwitnaɗaɗ bemisik wen. ⁴⁰ Wakae, inmagen bekaɗaɗ penaɗ sokbewe. In an kileɗ penaɗ. In zigok otnâip? Kawawaɗaɗ menzim seɗnaɗset weyaɗti egaɗ keɗogak keɗaɗset weyaɗge, ma? ⁴¹ Yaɗgut menzim ma pelep keɗan kwilekiyaɗ tazin ke timti am tototnaɗ ekɗen indawep. Keɗok mme kwitnaɗ kwitnaɗ sambe inmagen kweteteɗmaɗ bewe.

⁴² Wakae, Palisi inmagen bekaɗaɗ penaɗ sokbewe! In kwilekiki isikɗaɗ sikokok ma suɗem saɗgo muluwengatnaɗ ma soɗgom ekɗen keboɗgalen maɗge 10magengatnaɗ maɗge kwep ke Kawawaɗaɗ masaip. Yaɗgut in Kawawaɗaɗ kweteteɗmaɗ mama ku mamaip ma ek gogot ku mampep. Egat ke mti keyet palaɗan kwitnaɗ kwitnaɗ isisikɗaɗ keɗogak mbep.

⁴³ Wakae, Palisi inmagen bekaɗaɗ penaɗ sokbewe! In sesewat mkaengalen mundum totatat dolakɗaɗ ilin ombempepeɗaɗ etaɗ matotalip. Ma amnaɗ bem kwiti kwiti munduman indikti indamukume nâme mobotnaɗ bembeyet manâip. ⁴⁴ Wakae, inmagen bekaɗaɗ penaɗ sokbewe! In sum piɗiɗaɗ ma elimiakɗaɗpiɗ tapme am sambumbunaɗ tazin ke nânâpiɗ amnaɗ dukɗan mamelip. Ma ingalen keɗin bekaɗaɗ penaɗ ke amnaɗ seɗɗinaset ku maegip. Amnaɗ sum dukɗan eɗapiɗ mamelip sepem keboɗ.”

⁴⁵ Âpme an zii zet zikat indanda ekɗenmagengatnaɗ ɗenaɗ Zisasiyete kapigok dunduye, “An zikat indanda, geɗ zet zenik keyaɗ nin keɗogak mtotndein!”

⁴⁶ Keɗok zeme Zisasiyaɗ zeye, “Wakae, an zii zet zikat indanda inmagen keɗogak bekaɗaɗ penaɗ sokbewe! In nukɗaɗ sambe timbemâti am ekɗengat dukɗinan bemindeme ekɗenaɗ taolapme ilin belak kakanemuɗ bet bugan kukupiɗ mamaip. ⁴⁷ Wakae, inmagen bekaɗaɗ penaɗ sokbewe! In nanaɗ temaɗ dukɗan meluwaɗ kumpemti yeɗsokɗineyaɗ golaɗ zenze an indowien ekɗengat suminanen bempewien. ⁴⁸ Ma yeɗsokɗine ekɗenaɗ golaɗ zenze an indokwebien ke nâmti, ‘ɗep,’ zeip keyepmti in sumin elimiak pembenaɗ mamiakpeip. ⁴⁹ Âpme Kawawaɗaɗ an nânânaɗ temaɗ egaɗ kapigok zeye, ‘Neɗ golaɗ zenze an ma an zet zenze ekɗenmagen indema kopme notnaɗ indome gakiwep ma notnaɗ sisipeɗpeɗ mimindawep.’ ⁵⁰ Inɗat yeɗsokɗineyaɗ kan Kawawaɗaɗ msat ma kululuɗ weyaɗgeen keyetnaɗ yaɗbemti golaɗ zenze an ekɗen indokwebienɗat dopmaɗ alak talip in Kawawaɗaɗ musuwet indesâpm. ⁵¹ Ke yaɗbembeɗaɗ baenen Keinaɗ meniɗaɗ Abel kume gakiye ma keyetnaɗ mamkwati Zakalaya ek sesewat mka temaɗgalen sisak ma kambuk mka teɗ tunɗuwidan amnaɗ nanaɗaɗ kume gakiye. Neɗ penaɗ zema nâit, am alak talip in keyet dopmaɗ Kawawaɗaɗ indame puwep!

⁵² Wakae, an zii zet zikat indanda inmagen bekaɗaɗ penaɗ sokbewe! In Kawawaɗaɗ galen zet penaɗ amnaɗ nânâyet kwatapemti ku mamkawaɗ beip. In zet penaɗ ke ku mkipmaɗ bemti am keɗogak zemkulumindeme ekɗenaɗ zet penaɗ ke ku nâmkɗinɗepewien!”

⁵³ Keɗok zemdelaɗ zemti Zisasiyaɗ Palisi an keyelen mkaengatnaɗ toti pem ɗen mege. Âpme kan kataɗ Zisasiyaɗ am zet zapat mandiindome zii zet zikat indanda ma Palisi ekɗenaɗ kot ek mtopepeyelen zet zemti yaɗkwesisi sambe sepem igak igak mayanɗkwesimtemien. ⁵⁴ Ma ekɗenaɗ egat yaɗaɗ m ekti tetipemti zet bekaɗaɗ ekɗengalen zii zelen tazinen ɗen mtopeme eknâmti zelen pepeyelen keyet mamtemien.

12

Zisasiyan nembananeyet Palisi ekngengat weyan eksemambep keyet golañ zet diindoye
(Matiyu 10:26-27; Mak 8:14-21)

¹ Âpme am tausen sambe penañ ñep ku makukuyelen koti koondakti kitik kitik tati notnañ notnañ kakalim notnañ kakalim kekok tapmme notnañ ewe takopmambien kan keyet Zisasiyan nembananeyet golañ zet kapigok diindoye, “In Palisi ekngengalen yis plawa manzim semen keyet weyan eksemti mambep. Zet keyet yanañ ekñen an zet nambalam zut zenze. ² Âpme in yis nupmamañ keñan ku egoyangut nupmamañ sememe nâyo yis keñan beyo. Keyet katañ Palisi ekngengalen mama mimi an nambalam zulañ mama keyet penañ bamgat sokbembekawan beme yanañ ekmâtâbep. ³ Ma Palisi ingalen zet mama mimi enzilim tazin ke bamgat ku enzilim tabe. Sosok sokbeme keyañ yanañin dâsuki ke msokbewe.

Zisasiyan ku kingagagat zet zapat diindoye
(Matiyu 10:28-31)

⁴ Notnne, neñ zema nâit, amnañ sekñin etañ kume gakime keñ kayombañin kukuyelen windeyet timabep keyepmti ekngengat ku kingabep. ⁵ Neñ An kwiyet kingabep ke zikat indama egit: In Kawawangat etañ kingabep enenogat ek winde tasainen am indome gakimengut teziñ ñandenñ âtâtindeme towebep. Zet ke penañ. Egat etañ kingabep.

⁶ Âpme in gwasembelebele indikgit ekñen Kawawangat nâmâtâti indikdamuñ mamm. Gwasembelebele ek belakñañ penañ. Ekñen tosañin isikñañ penañ titiyelen yangut ekñenmagengatnañ ñen gakime Kawawangat age ñen gakin manâin! ⁷ Keyangut in gwasembelebele belakñañ penañ keboñ yek. Kawawangat nâinen in mobotnañ penañ beip. Ma in age ekñen sebemindeip ya kwitnañ kwitnañ bekanañ sambe inmagen sokbeme Kawawangat ingat nâmâtâzin keyepm kingagapiñ!

Am ñenañ Zisas mâbâgalen sakambuk ku mbe
(Matiyu 10:32-33; 12:32; Matiyo 10:19-20)

⁸ Am ñenañ, ‘Neñ Zisasiyet nâmkinpemtî ekmagen tusuyap,’ zemti am notnañgat zikalinan egañ kekok zemkawan bewe beme Angat Nemuñañ neñ kekok Kawawangalen ensel ekngengat zikalinan an ke, ‘Nenañgat zapat penañ,’ kogok zewap. ⁹ Yangut am ñenañ am ekngengat zikalinan nanzemkandabeen Angat Nemuñañ neñ kekok Kawawangalen ensel ekngengat zikalinan zemkandatpewap.

¹⁰ Âpme an ñenañ zet bekanañ notnañ Angat Nemuñañ nâgât zeiben Kawawangat yomin katipen yangut am ñenañ Emetak Tengalen windeyet naman Sadangalen winde zeiben Kawawangat yomin ke ku katipewe. ¹¹ Ma in sesewat mka isikngangalen mulup an zelen idendeyelen indateti mobep ma gapmangalen zet mulup mimi mundumen indati mebep ma amobotnañ ñen zet nânâyelen winderañmak ekmagen indati mepme, ‘Zet zigok zesenu?’ ma ‘Zet kwileki zesenu?’ keyet yayañ mimipin. ¹² Kan keyet Kawawangalen Emetak Teñañ zet kwileki zenzeyelen ke mzikat game zet zewanik.”

An kileñ mânep milawatnañmak egat bemzenze zet zenzenañ

¹³ Zisasiyan zet kekok zemdelañ zemti tapme an ñen manje temañ kemagengatnañ Zisasiyet zet kapigok yañkwesiye, “An zikat indanda, datnmak nigat bipmdañ gakisât mti msat ma mânep milawat datnmak nilisakwep ndaye. Ya neñ alak milom bilombi ke nâgât butnañ zenzenañ ke kalopbemtî nanayelen nâyapgat datnnañgat zemane nasem.”

¹⁴ An keyañ kekok yañkwesime Zisasiyan dunduye, “Notn, Bien Kawawangat neñ igalen zet weyayangalen ma milawat milom bilombiñit ke kalalangalen nâmti ku neme koban.” ¹⁵ Zisasiyan zet ewe tusumti am manje temañ ekngengat kapigok diindoye, “In milawatmak mamayet eksepat ku mbep. Keyañ indamukulem mme mama kanzizit ku tiwep.”

¹⁶ Kegok zemti Zisasiyan bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “An mânep milawatnañmak egalen muluwen sañgo ma meu notnañ dolakñañ penañ kwage. ¹⁷ Kegok sokbeme

egañ nânâ mulup mge, ‘Neñ mundum ñen sañgo ma meu notnañ bembeyelen ñen ku tatnain. Neñ zigok mbap?’ ¹⁸ Kegok otnâmti egañ nânâñañ ñen kapigok aige: ‘Neñ mkan isikñañ sambe kapi asekma delañ zeme mkan temañ sambe walati sañgo ma meu notnañ ke timti mka keyet bewap.’ ¹⁹ Kegok otnâmti ikñañgat kapigok zeye, ‘Neñ an delañ zenzeñañ! Neñ kwitnañ kwitnañ sambe ke nup kan sambe tatnawe. Neñ nanañgat mamann mma eleñ beleñ penañ bein ma olojen palen tu meu ntabap.’

²⁰ Egañ kekok otnâme Kawawañañ egat zeye, ‘Geñ an kileñ penañ! Geñ tembumbu kapiyet gakisenik. Âpme kwitnañ kwitnañ sambe gitañgat ondebwananen ke kwiañ tiwe?’ ”

²¹ Zisasiyañ zet kekok zemdelañ zemti ewe tusum zeye, “Am milom bilombi ilinañgat etañ maondakbeip am ekñen keboñ ke Kawawañgat zikatnan ekñen am mânep milawal- inpiñ bewep.”

*Msat palengalen kwitnañ kwitnañgat yayañ ku mbep
(Matiyu 6:25-34)*

²² Âpme Zisasiyañ nembanañeyet kapigok diindoye, “Neñ zet keyet butnañ ewe kapigok zema nâit: In alik tatagalen meuyet ma in sekñinañgalen sâk melakanduyet yayañ mimipiñ. ²³ Ma sâk melakanduyet ma tu meuyet etañ ku maotnâmambeb. Naman in mama kanzizit titiyelen keyet maotnâmambeb. ²⁴ In tedukñañ gwaen gwasembelebele indigit. Ekñenañ meuyet yayañ ku mamip. Ekñenañ mmonde onde ma timondak mka mzalañen ku mambeip yañgut Kawawañ egañ meu maaikindame manip. Kogogapm Kawawañañ ingat nâme mobotnañ mambein. Ma egañ indikdamuñ mamm keyepm yayañ mimipiñ mamambep. ²⁵ Ma am inmagengatnañ kwiañ yayañ mti ikñañgat mamañañ nup kanañ butnañ ñep tusum manak? Am ñenañ ñep yek, keyepm yayañ mimipiñ mamambep.

²⁶ Ma in nup kan butnañ tususuyelen isikñañ bukapi ñep ku mamip ya in kwilekiyet tu meu ma sâk melakanduyet yayañ penañ mamip? ²⁷ Âpme in tep belaalik msalen wein ke indigit. Ekñenañ ilinañgat sañgum melakandurjin ku maweyañip ma mulup ku mamip. Yañgut keyet yañañ neñ ingat diindoma nâit. Solomon ek mânep milawatnañ temañmak miak miakñañ dolakñañ yañgut tep belaaligat katnañ ego egoñañmak keyet katañ Solomonañ ku miage. ²⁸ Âpme Kawawañañ didik ekñen ikñañ kwapme mamiakindein yañgut kan belaknik tati sakwep memuj beme tep mambumannzin. Âpme Kawawañañ in sañgum melakandu ñep ku maindaingapm in yayañ mamip? In nâmkijpepeñinpiñ, ma? ²⁹ Keyepm in nânâ mulup, ‘Tu meu kwileki nsenu?’ Keyet nâmti yayañ mimipiñ. ³⁰ Ke am Kawawañ ku nâmkijpeip ekñenañ nânâñin keyet maketalasip. Keyañgut Biwin kululuñen egañ in kwitnañ kwitnañ ekñen keyet olalip ke ñep nâmindein. ³¹ Keyepmti in naman keñin sekñin ketalasime Kawawañgalen zemâtâtât katnañ mama kandañan tabep ma Kawawañgalen zetnañ kandañan mepmenjut keyet palañanen tu meu sañgum melakandu indawe.”

*Mama mimien kwitnañ kwitnañ dolakñañ ondek bembeyelen
(Matiyu 6:19-21)*

³² Zisasiyañ zet ewe kapigok tusum diindoye, “Nâmkijpepemak mange isikñañ, in Biwin kululuñengatnañ egalen zemâtâtâtgat katnañ mama ke ikñañmak damuñ mbep keyepm kijañgapiñ mambeb. ³³ Ma in milom bilombiñin taindain ke beme amnañ kwitime mânep ke timti am kwiañ olalip ekñen indawep. Ma in kwitnañ kwitnañ dolakñañ keboñ mammambep beme keyañ Kawawañañ olojen mpewep. Mama mimi dolakñañ keyet dopmañ ikñañ kululuñen gwaen indame kambu titi an ekñenañ ku tiwep ma kwawañ ku nimbe. ³⁴ In kwitnañ ñengat keñin penañ maindembein beme ingat keñin sekñin nâmanañin peme keyet palen mamepmatim tazin.”

*In Amobotnañgat damuñ weyañ tabep
(Matiyu 24:37-25:30)*

³⁵ Zisasiyan zet kekok zemti ewe kapigok tusumti diindoye, “In sangumin zamti melakandunjin mundunji lam korji peme tazime kwitnanj kwitnanj weyayanj mulup mme delanj zeme Amobotnanjat damuj tabep ³⁶ sakam kekok amobotnanjanj awembinj bembeyelen mundumengatnanj gilik zem kobe kan keyet mulup amjane ekjenanj egat damuj mti weyayanj mulup mbep. Kan eganj kobeen kwizet kume mulup amjane ekjenanj sekekek sakwep kwaseleme kejan mowebe. ³⁷ Kan keyet mulup amjane ekjenanj ikjanj zemindeme kataj mâti meluk wewepinj egat damuj kaik tapmambep kokog tapmti ilinanjat olojen penanj mbep. Nejj diindoma nait, amobotnanj keyanj sangum melakandunjanj gulum yalontj nen tim miakti ekjenjat zemindeme meu niniyelen munduman totapme eganj meu sentj indawe. ³⁸ Apme amobotnanjanj tambusutnanj ma msasayen koindikme mulup amjane ekjenanj meluk wewepinj tapmambep beme ilinanjat kekok mbep keyet olojen mbep. ³⁹ Yanjut in nâmatâlit. Mka tonjanj kambu titijan kan zukjan kobe ke nânak beme eganj mkananj ekdamuj mme kambu titijan mkananj kwaselemti kambu ku tinak. ⁴⁰ In sakam kekok weyayanj mulup mtabep enenogat Angat Nemujan nen in kan ku nâme nejj memendepmak kobap.”

⁴¹ Zisasiyan zet kekok zeme Pitayanj kapigok yanjkwesiye, “Amobotnanj, gejj bemzenze zet zenagen ke ningat etanj ma am sambe kapiyet temakwep nâmti zenak?” ⁴² Pitayanj kekok zeme Amobotnanjanj zeye, “Nejj bemzenze zet nen an damuj nânânanj temanjat zesowap ke kapigok, an nen amobotnanjanjalen mkananj ekdamuj mti mulup amjane meu indandayelen kan ke amobotnanj ikjanj ombempewe kan keyet maindamtan. ⁴³ Kekog tapmnepepe amobotnanj keyanj gilik zem kobeen an mulup mamtan keyelen mulupmanj koekme dolaknanj beme an damuj keyanj olojen penanj mpemti tosanjanj temanj sawe. ⁴⁴ Nejj diindoma nait, amobotnanjanj mulup damujanj ke kwitnanj kwitnanj sambe amobotnanj ikjanjalen ekdamuj mimiyelen zempewe. ⁴⁵ Yanjut an damuj keyanj ikjanj kapigok zenak, ‘Amobotnanj sakwep ku kobe,’ kekok zemti mulup animbi ndomti meu ma tu kalijan nimti kejanj yunju yunju kwadak. ⁴⁶ Kekog sokbeme kan njengat an damuj keyanj amobotnanjanjanj kobeen ke ku nâmatâge. Amobotnanjanjanj koekti an damuj ke sindiwanj omba penanj witkdak enenogat amobotnanjanj mulup zet saye keyet kataj ku mge. Keyepmti wati met am bekananj mimi ekjenjalen mundum bekananen ke peme ilinsakwep tabep.

⁴⁷ Apme an damuj keyanj amobotnanjanalen nânânanj nâmatâge yanjut eganj weyayanj mulup ku mti esemtejj penanj ku mâpme amobotnanjanjanj koekti sindiwanj omba penanj witikbe. ⁴⁸ Yanjut an damuj nen mulup amobotnanjanalen nânânanj mulup sakam zigog mimiyelen ke ku nâmatâti eganj mulup mme bekananj bewe ya amobotnanjanjanj koekbeen omba penanj ku witikbe. An nen ek mânep milawatnanj ma nânânanj omba talasim sasanjanj beme eganj penanj ombaegak aikme njep bewe ma mulupmanj kokog windembenj mbe.”

*Zisasiyan am mange kalañindewe
(Matiyu 10:34-36)*

⁴⁹ Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “Nejj msalen am ingalen nâmkinjpepe mkatiknanj bembeyelen koban. Ma ingalen nâmkinjpepe ikjanj ke mma temanj bemti tezij kebonj omba penanj ziwe. ⁵⁰ Apme nejj nuknanj temanj ma sindem omba penanj tiwap keyet nâmnuknanj palen mmeti tima delanj zewe. ⁵¹ In nâgâeganj an kasa kume totogalen koge ke manâip, ma? Yek, nejj keyet penanj zema nait, nejj am kalalanjanj koban. ⁵² Kan kapiyet yanjbemti am mka kwegat makukuñin 5 ya kalañti an tuganj nembet ma an zulanj nembet nembet tati kasa kasa mbep. ⁵³ Sakam kekok biwineyanj nemujanine ekjenmak kasa kasa mbep. Ma nanijanj apmanjat mamanjmak nanijanj nemujanjat imbinjanmak kasa kasa mbe. Âe yanjanj kapigogat, ekjenmagen notnanjanj nâgât nâmkinjpepe notnanjanj ku nâmkinjpepe keyepm set sakam kekok sokbewe.”

*Kulekiki tasokbein keyet yaŋaŋ ku nâmmâtâbien
(Matiyu 16:2-3)*

⁵⁴ Âpme Zisasiyaŋ am maŋge temaŋ ekŋengat kapigok diindoye, “In kasup towewet-naset zanza sop kume in sakwep penaŋ, ‘Maŋ tosâpm,’ manzeip. In kekok zeme penaŋ masokbein. ⁵⁵ Ma tâgâyaŋ baeset keyetnaŋ kwapme beme in, ‘Kasup tasâpm,’ manzeip. In kekok zeme penaŋ masokbein. ⁵⁶ In an zet nambalam zutmak zenze! In kululuŋ ma msat egegaleŋ sakamaŋ ekti eknâm mamip keyaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ alak tasokbein kapiyelen yaŋaŋ ku maeknâmâtâlip.”

⁵⁷ Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tusum zeye, “Neŋ nâyawen inmagen zet weyayaŋaŋ set katnaŋ kapiyaŋ ku tazin. ⁵⁸ Ke kapigok weyaŋ bep, inmagengatnaŋ an ŋen zet muluwen aik mebep beme ewe zet mulup mimi mkaen mebepiŋ tati igalen mânepgalen zet ke weyaŋbalup. Mneti geŋ zet nânâ an ekmagen gaik mepme egaŋ an dakutum ekŋengat belinan geme an dakutum ekŋenaŋ mka katikŋan kekgewep. ⁵⁹ Neŋ zema nâmbak, geŋ mka katikŋaŋ towewepiŋ ewe belakŋaŋ tati mânep dopmaŋ sambe indamane delaŋ zewe mneti mka katikŋaŋ kwesiŋ kwesiŋ mamayelen gewepgat.”

13

Am keyin ku gilik zewep ekŋen bam walebep

¹ Zisasiyaŋ zet kekok zemdelajaŋ zeme kan keyet am notnaŋ Pailelaŋ zemindeme Galili am notnaŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe tabumambien Pailletgalen kasa kuku an ekŋenaŋ indome gakiwien keyelen zezapat Zisasiyet msawien. ² Kegok zeme Zisasiyaŋ ekŋengat zeye, “Galili am ekŋen set katnaŋ kekok mme indowien ekŋen keyelen yominaŋ mkawaŋ benen Galili am notnaŋ yomin sebemindeip, ma? ³ Yek penaŋ! Neŋ zema nâit, in yomengatnaŋ ku gilik zewep beme ekŋenaŋ gakiwien in sakam kekok gakiwep.” ⁴ Kegok zeme Zisasiyaŋ zet ewe tusumti kapigok zeye, “Am 18 Siloam mkaengatnaŋ ekŋen keyaŋ mka teepmaŋ kandaŋan tapme mka keyaŋ etumti indakwatame gakiwien. In nâiwen keyaŋ mkawaŋ beinen ekŋengalen bekanajaŋ mimiŋinaŋ Zelusalem am sambe ekŋengalen bekanajaŋ mimiŋin sebemindein, ma? ⁵ Yek penaŋ! Neŋ zema nâit, in yomengatnaŋ ku gilik zewep beme in sambe sakam ekŋenaŋ gakiwienok in gakime delaŋ zewe.”

*Tep kwitnaŋ pik katnaŋ elikipiŋ mamm keyelen bemzenze zet
(Aizaya 5:1-7; Matiya 21:18-20)*

⁶ Âpme Zisasiyaŋ bemzenze zet kapigok diindoye, “An ŋenaŋ tep pik wain mulup-manen ondempye. Ya egaŋ tep pik katnaŋgat meegeyaŋ penaŋepiŋ beye. ⁷ Keyepmti egaŋ mulup angat kapigok zeye, ‘Nânik, neŋ nup kan tuk pi tep pik katnaŋgat tepmanen mekoti ekbanaŋ ŋen ku elige. Keyepmti geŋ aŋpemane melak enenogat tep kapiyaŋ msat kelakŋaŋ saik mamm.’ ⁸ Kegok zeme mulup an keyaŋ kapigok zeye, ‘Damaŋ, nup kan kwep ŋen pemane belak tapme neŋ tep yaŋan msat tokwat utumti sakokolok tipmaŋ timatopme omguluk gilik mti ekbap. ⁹ Kegok mma katnaŋ elikzin ma ze ekbap. Elikbe beme dolakŋaŋ penaŋ. Âk yek bewe beme neŋ ŋep aŋbap.’”

Zisasiyaŋ imbi wesij ŋen Sabat tagoŋgo kanen weyaŋpeye

¹⁰ Âpme Sabat tagoŋgo kan ŋengat Zisasiyaŋ sesewat mkaen am Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemzikat indaye. ¹¹ Kegok tapmme imbi ŋen keŋan ke tage ek we bekanajaŋmak. We bekanajaŋ keyaŋ nup kan 18 ekmak mamkwapme egaŋ zawat mkwage. Ma bisetnaŋaŋ kusum topme egaŋ dendaŋ esemteŋ ku matatagalen. ¹² Kogok mame Zisasiyaŋ imbi ke ekti kwizet kume kopme egaŋ egat kapigok dunduye, “Imbi, geŋ zawadi mâlap!” ¹³ Kegok zemti egaŋ betnaŋaŋ imbi keyet bisetnaŋ atame keyegak bisetnaŋaŋ esemteŋ beme imbi keyaŋ Kawawaŋgat sesewage.

¹⁴ Kegok sokbeme sesewat mkaengalen amobotnaŋaŋ Zisasiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ke Sabat tagoŋgo kangat mge keyepm egaŋ ŋenzinziŋ mge. Mmambe egaŋ am sambe tapmambien ekŋengat kapigok diindoye, “Kasup mulup 6 keyet mulup mamambep

keyepmti kan ekñen keyet koti am weyañindende mulup mamambep wa Sabat tagoñgo kangat yek!”

¹⁵ Egañ kegoñ zeme Amobotnañ egalen zetnañ nembet gilik zeye, “In an zet nambalam zut zenze! In Sabat tagoñgo kangat makau apmañin ma doñkinin tegen kwalet indemti mkañinangatnañ indatimti tu meu indaipgalen mundumen meti tu meu indame manip.” ¹⁶ Kegoñ zemti zeye, “Imbi kapi Abalaamgalen alikñañ ya we bekanañañ ekmak nup kan 18 mkipmañ penañ bemtage. Ya ek ñep Sadañgalen winde Sabat tagoñgo kanen ñep mâpepeyelen.” ¹⁷ Egalen zet dopmañañ kasañane ekñen mme sakambuk penañ tiwien. Keyegak am sambe tabien ekñañañ menok sokbeye ke ekti oloñen penañ mbien.

Mastat katnañ keyelen bemzenze zet
(Matiyu 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet ñen kapigok zemti diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtât katnañmamayet yañañ ke mastat katnañ keboñ. Ma neñ mastat katnañ keyet palen bemzema nâseip. ¹⁹ Ke sepemañ mastat tep katnañ isikñañ penañ amnañ mti muluwen ondeme kwati tep temañ sinañ betnañañ mme age ekñañañ mkañin tep betnañ dukñañ walabien keyet sakam.”*

Yis keyelen bemzenze zet
(Matiyu 13:33)

²⁰ Kegoñ zemti ewe kapigok tusum zeye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke yis keboñ. Ma neñ yis keyet palen bemzema nâseip. ²¹ Ke yis plawa melesenañ isikñañ bugan imbi ñenañ plawa omba kemak lelime keñan kaindeyegak tasemem kwatneti temañ sosok makwazin keboñ.†

Setokwakwat isikñañ
(Matiyu 7:13-14, 21-23)

²² Zisasiyañ Zelusalem mka temanen mebegalen meti mka ñande isikñañ ma mka ñande temañ keyelen am Kawawañgalen zezapat dolakñañ zemzikat indaye. ²³ Kegoñ tapmepme an ñenañ egat kapigok yañkwesiye, “Amobotnañ, geñ zigok nânik, am kwep kwewañ mama kanzizit tiwep ma?”

Kegoñ zeme Zisasiyañ am sambeyet diindoye, ²⁴⁻²⁵ “In setokwakwat isikñañ mama kanzizit titiyelen keyet keñan mobogalen mulup windenañbeñ mbep. In kegoñ ku mbep beme mka toñañañ wati sekekindewe. Neñ diindoma nâit, am sambe keñan ke mobogalen mbep keyañgut ñep ku mobep. Kegoñ sokbeme in zupman tati mka toñañgat kwizet kumti zewep, ‘Amobotnañ, set kwaselemanen kwatne!’ zewewañ egañ zewe, ‘In deyetnañ kolip? Neñ ingat ku nâmindeyap!’

²⁶ Egañ kegoñ zeme in egalen zet dopmañ kapigok gilik zewep, ‘Nin tu meu geñmak ningalen mkaen nimbenn ma geñ ningalen mka temanen Kawawañgalen zezapat dolakñañ mzikat ndawanan.’

²⁷ In kegoñ zeme egañ ewe zewe, ‘In deyetnañ kolip ke neñ ku nâmindeyap. In am mama mimi bekanañ mamipgat in sebeit!’ ²⁸ Kegoñ sokbeme in kululuñen Kawawañgalen mundumen Abalaam ma Aisak ma Zekop ma golañ zenze an dolakñañ ekñen indikme Kawawañañ zemindeme in zupman tati sindemgat si zemsu zemsu mti zelin añgalikbep! ²⁹ Âpme am sambe kasup kwakwatnaset ma towewetnaset ma baeset ma gwaeset nâmkñañpepeñinmagañ keñan mowebep. Ekñen keyañ Kawawañgalen mundumen totati Kawawañ ikñañmak tu meu nimwiyañbep. ³⁰ Mme am ñen kwitnañpiñ

* 13:19: Zet kapiyet yañañ kapigok: Kawawañgalen zezapat dolakñañañ am sepem igak igak msat sambemagen mekopme am ekñen keyañ mme nâmkñañpepeñinmak tabep. † 13:21: Bemzenze zut ekñetgat yañañit kwep eget kwitnañ kwitnañ isikñañ penañ yañgut muluwit mamuluwen windenañbeñ penañ. Keyet katañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnañ mama ke An kwepmagen yañbein keyañ palakñañ bemti am sambemagen mekobe.

tototnaŋ mamti Kawawaŋgat manâmkinpein egaŋ bamgat Kawawaŋgat zikatnan kwitnaŋmak bewe. Ma am ŋenaŋ kwitnaŋ mmoti winderŋaŋmak mamti Kawawaŋgat ku nâmkinpein egaŋ bamgat Kawawaŋgat zikatnan kwitnaŋpiŋ bewe.”

Zisasiyaŋ Zelusalem amgat kemberŋ mge

(Matiyu 23:37-39; Luk 19:41-44)

³¹ Âpme kan keyegak Palisi an notnaŋ Zisasmagen koti zewien, “Wae, amobotnaŋ Elolaŋ gosâgât zepgapm geŋ kapi pemti mesenik.”

³² Ekŋenaŋ kekok zeme Zisasiyaŋ diindoye, “In tam kukŋaŋberŋ keyet kapigok met dunduseip, ‘Neŋ alak ma saŋenen we bekaŋaŋ ammagen zemindewap ma am weyaŋjindewap. Ya âgânen mulupm mdelaŋ zemti mebaŋ.’ ³³ Egaŋ zet kekok zemdelaŋ zemti am tabien ekŋengat kapigok diindoye, ‘Neŋ alak ma saŋen ma âgânen Zelusalem mka teman mebaŋ.’ Golaŋ zenze an ŋen msat belakŋan kume gakikiyelen ke ŋep yek. Ek Zelusalem etaŋ mepme kume gakikiyelen.

³⁴ O Zelusalem am, in golaŋ zenze an ekŋen maindome gakip. Ma in Kawawaŋgalen zet busup an indeme makolip ke nanzaŋaŋ maindome gakip. Kan sambe neŋ betnnaŋ in Zelusalem am sambe indabembululuŋgalen manâyaŋ sakam sakokolok mamaŋaŋ nemaŋane time pâpmaŋ kandaŋan maŋge mambemendein kekok. ³⁵ Keyepmti neŋ zema nâit, ingalen sesewat mka temaŋ ke Kawawaŋaŋ katipeme ilinaŋgat belinan tapmosâpm. Âpme neŋ diindowi, Zelusalem am, in neŋ ewe ku nikbep ya maneti kan delaŋ zenzeen keyet in kapigok zewep, ‘Kawawaŋaŋ Nemaŋaŋ ombempeme kozin keyet nin oloŋen penaŋ mnup.’ (Sam 118:26) Kegok zemeŋgut neŋ kobap.”

14

Zisasiyaŋ an zawatnaŋmak weyaŋpeye

¹ Âpme Sabat tagoŋgo kanen ŋengat Zisasiyaŋ Palisi amobotnaŋ ŋengalen mkaen moti tu meu nimbien. Kegok mme Palisi notnaŋaŋ Zisasiyet zikat giŋgiŋ tapmmambien.

² Kegok tapmme an setnaŋ betnaŋ sememeŋaŋ ŋenaŋ Zisasmagen kopme ³ egaŋ ekti zii zet zikat indanda an ma Palisi an ekŋengat kapigok indayaŋkwesiye, “In zigok nâip, ningalen zii zelaŋ am Sabat tagoŋgo kanen ŋep weyaŋjindendeyelen ma yek?” ⁴ Kegok indayaŋkwesime ekŋenaŋ zetpiŋ diliŋ zemtabien. Kegok sokbeme Zisasiyaŋ an ke betnaŋaŋ atamweyaŋti zempeme mege. ⁵ Kegok mti egaŋ ekŋengat indayaŋkwesiye, “Inmagengatnaŋ an ŋengat nemaŋaŋ mene ma makau apmaŋaŋ pusak teepmaŋ penaŋ keŋan baenen tuyaŋ tatatnaŋ keyet keŋan Sabat tagoŋgo kangaŋ towedak beme zigok mnak? Egaŋ nemaŋaŋ mene ma makaŋaŋ ke keyegak mandame kwadak, ma yek?”

⁶ Egaŋ kekok zeme ekŋenaŋ ke nâmti sakambuk mtati zet dopmaŋ gilik zenzepiŋ diliŋ zemtabien.

Am ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ mtoti mamayelen

⁷ Tapme meu niniyelen mundumen tati Zisasiyaŋ indikme am notnaŋ zemindaman-dawien ekŋen keyaŋ koti mundum amobotnaŋgalen ombempewienzen totabien. Kegok sokbeme Zisasiyaŋ ekti bemzenze zet ŋen kapigok diindoye, ⁸ “An ŋenaŋ geŋ awembij bembeyelen tu meu niniyelen zemgamandanak beme geŋ meti amobotnaŋgalen mundumen sokŋan an imbi wawagalen tadak ekmak ŋep ku totabek, mneti mundum egat ganzenan ke amobotnaŋ geŋ sebem gein ŋengat ombem penak. ⁹ An imbi wawagalen keyaŋ geŋmak an ŋenmak idamandanak ya egaŋ geŋmagen koti zenak, ‘Notn, geŋ mundum totadigen kapi an ŋen kapiyet ombempewe keyepm geŋ watati ek pemane totalak.’ Kegok zeme geŋ sakambuk penaŋ mti bam baenen metabek. ¹⁰ Ma naman geŋ an imbi wawagalen keyaŋ zemgamandame geŋ meti mundum bam baen totabanik. Geŋ kekok mmane an geŋ ganzemandawe keyaŋ kot gikti zewe, ‘Notn, geŋ koti mundum nenmak sokŋan kukŋaŋgat gwaen totat.’ Kegok zeme mebanik keyaŋ mkawaŋ benen geŋ mobotnaŋ am sambeyet zikalinan kwabanik. ¹¹ Am ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ tapmozin

bewe Kawawaŋaŋ an ke mtopewe âk am ŋenaŋ iŋŋaŋgat sekŋaŋ tapmtozin beme Kawawaŋaŋ an ke mmopewe.”

¹² Kegok zemti Zisasiyaŋ Palisi an ek zemandaye egat kapigok dunduye, “Kan ŋengat meundi dolakŋaŋ ŋen bumti nodi ma gitangat nodi penaŋ ma gitangat sip butnaŋ ma an mkaŋandaŋjit kwep ŋen mânep milawatnaŋmak ekŋen ke ku zem indamandawanik enenogat geŋ meu zem indamandamti tu meu indawanik keyepm ekŋenaŋ dopmaŋ zengamandamti gawep. Geŋ sakam kegok mnik beme dopmaŋ dilak ke tatinik. ¹³ Âpme naman tu meundi bumuluŋti am towewenaŋ ma am setnaŋ betnaŋ seleuunaŋ ma am wesij ma am zikat beŋ ekŋen ke zemindamandawanik. ¹⁴ Geŋ kegok mbanigen Kawawaŋaŋ gâgât nâme dolakŋaŋ penaŋ bewe enenogat ekŋenaŋ gâlen tu meu dopmaŋ ŋep ku mutuwep. Kan am teŋ ekŋenaŋ sumengatnaŋ wabep kan keyet Kawawaŋaŋ dopmaŋ mutumgawe.”

An ŋenaŋ tu meu niniyelen am zemindamandaye keyelen bemzenze zet (Matiyu 22:1-14)

¹⁵ Âpme an ŋen Zisas ekmak tu meu tatnmambien egaŋ Zisasiyaŋ zet zeye ke nâmti kapigok zeye, “Am Kawawaŋ mundum maekdamuŋ mnen kululuŋen ke ondekti ekmak tu meu temaŋ nimwianŋbep am ekŋen keyaŋ oloŋen penaŋ mbep.”

¹⁶ Egaŋ kegok zeme Zisasiyaŋ dunduye, “An ŋenaŋ tu meu temaŋ bum ondekti am sambe zemindamandaye. ¹⁷ Kan tu meu temaŋ bumuluŋgalen kwapme egaŋ mulup anaŋ zempeme am notnaŋ zemindamandawienen ke zeme kokogalen kapigok zempeye. Geŋ meti kapigok zesenik, ‘Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe weyeyaŋ mulup mme delaŋ zepgat in kolit.’ ¹⁸ Mulup an keyaŋ meti ekŋengat kegok zeme ekŋenaŋ zapat ke nâmti yaŋbemti zet tiŋko yaloŋ yaloŋ zet zewien.

An kukŋaŋgat egaŋ kapigok zeye, ‘Neŋ msat butnaŋ ŋen kwitiman ya ke meti eksâbap. Keyepm nâmnemane neŋ ŋep ku kosap.’

¹⁹ Ma an ŋenaŋ ewe kegoŋak zeye, ‘Neŋ makau apmaŋ 10 kwitiman ya alak ekŋen ke mulup indandayelen m ek m ek mimiyeŋen weyayaŋ mulup miyaŋ. Keyepm nâmnemane neŋ ŋep ku kosap.’

²⁰ An ŋenaŋ ewe sakam kegoŋak zeye, ‘Neŋ alakŋati imbi wapman ya yaŋaŋ keyepmti neŋ ŋep ku kosap.’ ²¹ Kegok zemâpme mulup an keyaŋ zet sambe ke timti met an damuŋaŋ dunduye.

Kegok zeme amobotnaŋaŋ ŋenzinziŋ penaŋ mti mulup anaŋgat kapigok dunduye, ‘Geŋ sakwep penaŋ mka ŋande temaŋgalen set isisikŋanen ma set temanen meti ekmane am towewenaŋ ma am sebelin seleuunaŋ ma am selin wesij ma am zikalin beŋaŋ indatimane nâlen mkaen koseip.’

²² Kegok zeme mulup anaŋ meti egaŋ zeyenok mme delaŋ zeme koti zeye, ‘Amobotnaŋ, neŋ geŋ zemnenaknok mma delaŋ zep keyaŋgut mka keŋan amnaŋ ewe ku gak zep.’

²³ Kegok zeme amobotnaŋaŋ mulup anaŋgat zeye, ‘Geŋ mka ŋande temaŋ ke pemti set temanen ma isikŋanen meti ekmane amnaŋ wianŋme indatimane nâlen mkaen koti gak zeseip.’ ²⁴ Kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, ‘Neŋ in nâlen mkaen kolip ingat zema nâit, am ekŋen kukŋaŋgat zem indamandama ekŋenaŋ ku kobien ekŋen keyaŋ nâlen tu meu tikŋaŋ ku nim nâwep, yek penaŋ.’ ”

Zisas mâbâgalen mama mimi sewakŋaŋ penaŋ yek (Matiyu 10:37-39)

²⁵ Âpme Zisasiyaŋ Palisi an keyelen mka keŋangatnaŋ zupman toti mepme am manŋe temaŋaŋ ekmak mebien. Ke kopme egaŋ gilik zem indikti diindoye, ²⁶ “An ŋenaŋ neŋ napmâti nâgât nemban kwasât nâwe beme keŋaŋaŋ nâgât omba penaŋ gogot mti mambipmaŋ ma imbiŋaŋ ma nemunambaŋane ma iŋŋaŋgat ip notnane sip kwep ma iŋŋaŋgat nâme tobe. Âk egaŋ kegok ku mbe beme egaŋ nâgât nemban ku tabe. ²⁷ Ma naman an ŋenaŋ nâgât nemban tasât nâwe beme egaŋ neŋ napmâti iŋŋaŋgat nukŋaŋaŋ

pumti egañ gakikiyelen weyeyañ mulup mbe enenogat egañ nâgât manâmkinpein.”
²⁸ Kegok zemti zeye, “An inmagengatnañ ñenañ mka teepmañ amnañ tati an kasayet dombembeyet walasât nânak beme egañ, ‘Mânep zigok time mebe?’ ma ‘Kwitnañ kwitnañ ziboñ kwitiwap?’ ke nâmâtâti kwitimti mka ke ñep walapme delañ zenak.
²⁹ Âpme an keyañ kegok ke ku mnañ beme mka teepmañ ke walat delañ zenzepiñ mka ke timbilange etañ mpeme tatnak. Egañ kegok mpeme am notnañ mka ke ekte egat zet mtopenen zet zemti ek yeñti kapigok zewiek,³⁰ “An kapi mkañañ yañbeye ya egañ ewe ku mdelañ zein!”³¹ Sepem kegogak amobotnañ ñen kasa kuku anañ ten tausen (10,000) etañ ya egañ amobotnañ ñengalen kasa kuku anañ twenti tausen (20,000) ekñenmak auuyelen nânak beme egañ weyañ nâmâtâti amobotnañ ñen keyelen windenañ kume totogalen ma yek keyelen nâmbiliwetnak.³² Kegok sokbeme egañ otnânagañ ñep ku auuyelen benak enenogat amobotnañ ñen keyelen kasa kukuñane windenberñ penañ. Keyepm egañ an notnañ indeme sabenañ keyegak tapme amobotnañ ke meaikti ku auuyelen yañkwesimti egañ milawat kwilekiyet nâmtikñañ min keyet yañkwesiwiek.³³ Sakam kegogak am ñenañ nâgât nemban ma neñ napmâsât nâwe beme egañ kwitnañ kwitnañ sambe bamkumpewe.”

In am ekjengalen dalañ keboñ bemti tabep
 (Matiyu 5:13; Mak 9:50)

³⁴ Âpme Zisasiyañ zet ewe kapigok tusum zeye, “Dalañ ek dolakñañ ma tikñañ penañ. Âk dalañ tikñañ delañ zenak beme nin tikñañ ke mulupmañ mti ñep ku aikbenek.³⁵ Dalañ sakamañ keboñ keyañ muluwen sikokok ma meu ñep ku mukulem mme dolakñañ kwakwagalen keyepm belak peme mebegalen. An ñen zet nânâyelen tikñañ tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.”

15

Sipsip galañ zenzenangalen bemzenze zet
 (Matiyu 18:12-14)

¹ Âpme kan ñengat an mânep takis titi ma am yomton ekñenañ Zisasmagen sokñan egalen zet nâsâgât kobien.² Kegok sokbeme Palisi ma zii zet zikat indanda an notnañ yañbemti sekañañ zet zemti kapigok zewien, “An kapi a yomton ekñenmak notn notn mti meu mka kwep manip!”³ Ekñenañ kegok zeme Zisasiyañ bemzenze zet ñen kapigok diindoye,

⁴ “An inmagengatnañ ñen sipsipmañ 100 tasanak ya kwep ñen galañ zenak beme egañ zigok penañ mnañ? Kegok sokbenak beme egañ sipsip 99 ekñen meuñin maniniñanen munduman indeme tapme egañ kwep keyet timat metneti aikdak.⁵ Egañ aikdagen kan keyet oloñen penañ mti ñandenañ oletetep peme weme⁶ mkañan pum kotnak. Kegok mti egañ notnane ma am egalen mkamagen sokñan talip ekñengat zeme koondakme diindonak, ‘Neñ sipsipm galañ zeme timalawañ aikti oloñen penañ miyap keyepm koondakme tu meu bumuluñti nne!’ ”⁷ Zisasiyañ kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Neñ in zema nâit, sakam kegogak msalengalen an yomton ñenañ yomengatnañ keñañ gilik zemti neñmagen matusunen kululuñen ekñenañ oloñen penañ mamip. Kegok sokbeme am 99 ekñenañ yominangatnañ ku gilik zeip ekñengat manâiwen ekñen an kwetetepmañ penañ.”

Mânep galañ zenzenangalen bemzenze zet

⁸ Kegok zemti ewe tusum zeye, “Imbi ñen tambu kwep tu meu kwitim niniyelen silwa mânep kanziñañ 5 tasanak ya ñen galañ zenzenañ benagen egañ zigok mnañ? Egañ lamaan korñti mka keñañ kaputi weyañ timat metneti mânepmañ ke aik mti⁹ kan keyet oloñen penañ mti notnane ma am egalen mkamagen sokñan talip ekñengat zeme koondakme diindonak, ‘Ekñen, mânepm galañ zeme matimalawañ aikti oloñen penañ miyap keyepm koondakme tu meu bumuluñti nne!’¹⁰ Neñ diindoma nâit, sakam kegogak

Kawawangalen enselhane kululuhen ekñenañ a yomtoñ ñenañ mama mimiñañ bekanañ bankumpemti neñmagen matusunen ensel ekñenañ oloñen penañ mamip.”

Anemba zomolim ñenañ mambipmañ idemege keyelen bemzenze zet

¹¹ Kegok zemdelañ zemti ewe kapigok tusum zeye, “An ñen nemuñane zomolim melezut matapmambuk. ¹² Ya nemuñañ muñañ bipmañmagen koti kapigok zenak, ‘Bien, msat ma milom bilombi bam nanayelen nâwanan ke ilak alak kapi na!’ Kegok zeme biwidañ msat ma milom bilombi kalañti nemulatnene idaye. ¹³ Kegok sokbeme kasup mulup mimi notnañ delañ zeme nemuñañ muñañ msat ma milom bilombiñañ beme amnañ kwitime egañ msat ke pemti mânepmañ timti pem ñen beñan penañ mege. Ke mepmamti mânepmañ sambe mama mimi bekananen time mepme delañ zeye. ¹⁴ Kan mânepmañañ delañ zeyeen meuyet kambenñ temañ msat katañ sokbeye. Kegok sokbeme ek kwitnañ ñen ku tasaye. ¹⁵ Keyepm egañ met an msat keyelen an ñengalen mulup mge. Âpme an keyañ peme met egalen bo mkaen bo damuñ mge. ¹⁶ Egañ meuyet penañ gakisât mti boyelen meuñañ ke niniyelen nâye yangut bo damuñ keyañ ku nâmpeme ninge. ¹⁷ Kegok sokbeme kan egañ nânâ dolakñañ aigeen ikñangât kapigok zeye, ‘Bipmañgaleñ mulup am sambe meu maniwianip ya neñ pi tati meuyet gakisowap! ¹⁸ Keyepm neñ wati bipmañmagen meti kapigok zewañ, ‘Bien, neñ Kawawangât zikatnan ma gâgât zikadan yom mban. ¹⁹ Ya ‘Geñ nâgât nemun,’ ñep ewe ku zenzeyelen. Geñ nemane gâgât mulup andi etañ tabi.’” ²⁰ Kegok nâmti wati bipmañmagen mege.

Egañ ewe bipmañgaleñ mkaen mebepiñ beñan tapmepme bipmañañ ekti keñañañ nemuñangât kembenñ penañ nâmti winde bem meti nemuñañ kot ambeti zem oloñen mpemti egañ gilik ze koge keyelen oloñen penañ mge. ²¹ Kegok mti nemuñañañ bipmañgât zeye, ‘Bien, neñ Kawawangât zikatnan ma gâgât zikadan yom mban. “Geñ nâgât nemun,” zenzeyelen ñep yek.’ ²²⁻²⁴ Nemuñañañ kegok zeme bipmañañ mulup an sambeyet kwizet kume kopme diindoye, ‘An ekñen, nemun kapi neñ nemti mepmame wa gakiye zem mban yangulak alak pi ninmak alik tazin keyepm in sakwep penañ met kâlâp teepmañ dolakñañ penañ ke mkoti munduñpeit ma besañ isikñañ mkoti betnañ dukñanen wepeit ma set munduñduñ mkoti setnanen munduñpeme tapme makau nembañañ gandenañ mepmti kume gakime tu meu bumuluñti olioli temañ mti nsenuñ!’ Egañ kegok zemindeme zetnañ gawepumti tu meu weyañ beme nimti oloñen mbien.

²⁵ Kegok sokbeme kan keyet nemuñañ yuyañ muluwen tage. Ya egañ mulup mdelañ zemti mkaen kokogalen sokñan koti nâme ekñengalen olioli silik ma gwasim kwisak nâye. ²⁶ Egañ kwisak ke nâmti mulup anañ ñen ekti kwizet kume kopme yanjkwiseye, ‘Wae, an notn, da kwileki tapmip?’

²⁷ Kegok zeme mulup anañañ dunduye, ‘Muñdi gilik zem kopme bipdañ makau nembañañ gandanañ kumti bup enenogat muñdañ kasayet belinan mobopiñ esemteñ tati gilik ze kolep keyepm olioli tapmip.’ ²⁸ Kegok zeme nemuñañ yuyañ ñenzinziñ penañ mti mka keyet keñan mobogalen ku nâmtikñañ mge keyepmti bipmañañ zupman kwatoti egat keñan mtoti mka keñan mobogalen wekuye. ²⁹ Bipmañañ kegok zeme nemuñañañ bipmañgât zeye, ‘Bien, ekbak, neñ nup kan sambe pi mulup katikñañ mulup andinok gâgât mkwabani ma neñ gâlen zet ñen ku makuluyap. Geñ kwileki penañ mnawanan? Geñ meme nembañañ gandenañ bugan ñen ku namane notnne ekñenmak bumuluñti ku nimbenn, yek penañ!’ ³⁰ Kegok zemti ewe zeye, ‘Ya nemundi muñ kapiyañ gâlen msat ma milom bilombi beme amnañ kwitime mânep timeti sek kileñ imbi indame delañ zeme gilik zem mkaen kolewen geñ makau nembañañ gandenañ egat kumti bunak!’

³¹ Egañ kegok zeme bipmañañ dunduye, ‘Ayu, nemun, geñ neñmak kwesiñ matakwadik ya nâlen kwitnañ kwitnañ sambe kapi gâlen etañ. ³² Nodi kapi nin ndemti mepmame wa gakiye zem mbenn yangulak alak pi ninmak alik tazin keyepmti nin tu meu bumuluñti olioli temañ msenuñ.’”

16

Mânep milawat damuñ an ñjotikñañ temañ keyelen bemzenze zet

¹ Âpme Zisasiyañ nembrañane ekñengat zet kapigok diindoye, “An mânep milawatnañ temañmak ñen mañge. Egañ an ñen mulup damuñ peye ya maneti am notnañañ mulup damuñ keyañ mânep kambu mip kegok zemti an mulup toñañmagen zem kuwien. ² Kegok zeme an mulup toñañ keyañ mulup damuñ ke zemandaye, ‘Geñmagen zet nâya ke kwilekiyelen? Geñ meti nâlen kwitnañ kwitnañ sambe ke kabemane topme nen kotna enenogat geñ nâlen mulup damuñ ewe ku tatagalen.’ ³ Kegok zeme mulup damuñ keyañ ikñañgat kapigok zeye, ‘An mulup toñañ muluwen zemnen ya neñ zigok penañ mbap? Neñ an pembrañ msat enzuñañ walalatgalen winde ku tatnain ma neñ amgat mânepgat wekukuyet sakambuk penañ miyap. ⁴ Oo neñ kwileki mbap ke alakñañti nâyap. An mulup toñañ zemneme notne sambe ekñañañ nikedamuñ mbep.’

⁵ Keyepmti am an mulup toñañgalen mânep butnañ belak tiwien ekñañ inda zemandame egalen mkaen koondakbien. Kegok sokbeme kwep kukñañgat koge keyet yañkwesiye, ‘Geñ mânep amobotnañmagen zigok tiwanan?’

⁶ Yañkwesime egañ zeye, ‘Neñ kelakñañ tunañ nukñañañ 800galen tiwan.’

Kegok zeme an damuñ keyañ zeye, ‘Ele, kelakñañ tunañ belak mbanan keyelen papia kapi tewen bumane zime alakñañ kapi mti kelakñañ butnañ 400 etañ kumpe.’

⁷ Kegok mti an damuñ keyañ an ñengat yañkwesiye, ‘Geñ an mulup toñañgalen mânep belak zigok tiwanan?’

Kegok zeme an keyañ zeye, ‘Neñ wit katnañ bek 400 kwep kwep nukñañañ 50 kilo kegok tiwan.’

Kegok zeme an damuñ keyañ zeye, ‘Ele, wit katnañ belak mbanan keyelen papia kapi tewen bumane zime alakñañ kapi mti bek 300 etañ kumpe.’ ⁸ Kegok mme an damuñ keyelen an mulup toñañ an damuñ keyañ ikñañgat kambuñañ añañgalalañgalen zet nâmâtâtâtñañmak zeye keyet nâmti nâme moge. Enenogat am msalen Kawawañgat ku manâmkinpeip ekñañañ mama mimiñin bekañañ mimenzililiyelen nânânin pembrañ matatindame am Kawawañgat manâmkinpeip ekñañ sebem indeip.”

⁹ Zisasiyañ nembrañane zet ewe kapigok tusum zeye, “In nâwienen neñ sakam kegok ku mimiñyelen zemindewan, yek penañ. Neñ notn notn tetimaeyañ kwititiyelen ku zemindewan. Ma tetimae keyañ nânâ dolakñañ game mama kanzizit ke mti kwesiñ kwesiñ mambanik? Yek penañ! ¹⁰ An ñenañ kwitnañ kwitnañ isikñañgat dâsuki ku zewe beme egañ kegogak kwitnañ kwitnañ temañgat dâsuki ku zewe. Ma an ñenañ kwitnañ kwitnañ isikñañgat dâsuki zewe beme temañgat kegogak dâsuki zewe.

¹¹ In msatgalen kwitnañ kwitnañ weyañti dolakñañ ku ekdamuñ mbep beme Kawawañgalen mulup ñep ku nâmindeme ekdamuñ mbep. ¹² Ma in nolin ñengalen kwitnañ kwitnañ weyañti dolakñañ ku ekdamuñ mbep beme kululuñengalen kwitnañ kwitnañ Kawawañañ in ñep ku nâmindeme ekdamuñ mbep. ¹³ Mulup an ñenañ mulup damuñ zutgat kandañidañ ñep ku mamayelen. Egañ kegok mnak beme ñengat sekañgañ mpemti ñengat gogot mnak. In kegogak Kawawañgalen mulup ma mânep milawatmak mama eget temakwep idapepebemti ku mimidadayelen.”

Nemba isisikñañ Zisasmagen indatimkobien

(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁴ Âpme Zisasiyañ zet kegok zeme Palisi ekñañañ zet ke nâmâtâtâti ekñañañ mânepgat nâmtikñañ mamip keyepmti Zisasiyet zetnañgat wisat mbien. ¹⁵ Ekñañañ kegok mme Zisasiyañ indik mâtâtâti zeye, “In amgat zikalinan ilinañgat nâme mobotnañ penañ mambein yañgut Kawawañañ ingat keñin maekmâtâzin. Amnañ in kwilekiyet nâme mobotnañ mambein ke Kawawañgat zikatnan okbi okbi mambein.” ¹⁶ Zisasiyañ zet ewe tusum zeye, “Itñañañ baen Mosesiyelen zii zelen ma golañ zenze an notnañañ meluwañ mbien amnañ ke mâpmane peme kan Zân tu zulutindende an egañ koge. Kan keyet Zânañ Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama keyelen zezapat dolakñañ mkawañ

beme amnaŋ zezapat dolakŋaŋ keyet nâmtikŋaŋ penaŋ mti mâbien. ¹⁷ Kululuŋ ma msat ke Kawawaŋaŋ eler beler penaŋ asekte keyaŋgut Kawawaŋ ikrŋaŋgalen zet ke ku asekte.”

¹⁸ Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tustum zeye, “An ŋenaŋ imbiŋaŋ asekte imbi ŋen wabe beme egaŋ awembiŋ mama ke kalaŋti yom tiwe. Ma an ŋenaŋ imbi apmaŋ asektepepeŋaŋ wabe beme an keyaŋ awembiŋ kalalaŋ mti egaŋ Kawawaŋgat zikatnan yom tiwe.”

An mânep milawatnaŋmak ma Lasalus egegalen zet zapat

¹⁹ Âpme Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tustum zeye, “An mânep milawatnaŋmak ŋen maŋge. Egaŋ kâlâp teepmaŋ dolakŋaŋ penaŋ tosaŋaŋ temaŋ mamunduŋ mamtan ma kan kataŋ egalen tatat mimiŋaŋ dolakŋaŋ penaŋ matakwatan. ²⁰ Âpme an ŋen pewewaŋaŋ penaŋ kwitnaŋ Lasalus egaŋ Kawawaŋgat gogot penaŋ mamtan. Ma ek sekŋaŋ ilindiŋ lingilaŋ pesak pepeŋaŋ ke wakoti an mânep milawatnaŋmak ke egalen kimbat setokwakwalen peme mawemtan. ²¹ Ke matapme, ‘An mânep milawatnaŋmak egalen meu butnaŋ temepme makumtinti kot name nsap,’ kekok otnâmti matatan. Ma tam ekŋenaŋ koti egalen lingitnaŋ mambesemtemien. ²² Kegok sokbeme Lasalus ek gakime Kawawaŋgalen ensel ekŋenaŋ kopmti Abalaamak kululuŋen gwaen mopewien. Kegok mme an mânep milawatnaŋmak keyaŋ kekok gakime sumen mebewien. ²³ Kegok sokbeme an keyaŋ teziŋ ŋandaŋen metoti sindem temaŋ tiye. Kegok mti ekme mopme Lasalus ya Abalaamgat ganzenan beŋan tabalut idige. ²⁴ Ke tapmalut egaŋ idikti kwizet kapigok kume moge, ‘Bipm Abalaam, geŋ nâgât kember nâmti Lasalus zempemane tu bugan betnaŋaŋ olekti nambalam mnan olekme kipmaŋ kapiyaŋ ombem tolak enenogat tewen kapi tati sindem omba penaŋ tiyaŋ!’

²⁵ Egaŋ kekok zeyeyaŋgut Abalaamaŋ dunduye, ‘Nemun, geŋ kapi otnâmbak, geŋ msat palen baenen mamandi dolakŋaŋ penaŋ mambanan âpme Lasalus ek an peme wewaŋaŋ penaŋ maŋge. Yaŋgut egaŋ pienen nenmak oloŋen tapme geŋ teziŋ ŋandaŋen sindem tatinik. ²⁶ Âpme ŋen kapi, ningat tuŋgupmnan ma gâgât tuŋgupdan ŋandaŋ temaŋ penaŋ tazin keyepmti an ŋenaŋ piengatnaŋ geŋmagen kainde kwakwagalen nâin beme ŋep ku kwadak. Ma ŋenaŋ geŋmagengatnaŋ ninmagen pien ŋep ku kwakwagalen.’

²⁷ Abalaam kekok zeme an mânep milawatnaŋmagar kapigok zeye, ‘Bien, neŋ gâgât gawekuyap, geŋ Lasalus pemane nâlen bipmnaŋgalen mkaen melak. ²⁸ Mkaen ke notnne 5 ekŋenmagen meti mama mimiŋin bekanan mamip keyet golaŋin timti diindome ekŋenaŋ mundum bekanan sindemaŋmak neŋ talap kapi ku kobep.’

²⁹ Kegok zeme Abalaamaŋ dunduye, ‘Mosesiyelen zii zet ma golaŋ zenze an notnaŋgalen golaŋ zet kumpepeŋaŋ ke maiŋti nânâyelen. Zet keyaŋ ekŋengat golaŋin titiyelen.’

³⁰ Kegok zeme an mânep milawatnaŋmagar kapigok zeye, ‘Bipm Abalaam, zet keyaŋ ekŋen ku mkawaŋ bem indendeyelen yaŋgut an ŋenaŋ gakikiengatnaŋ wati Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mkawaŋ bewe beme keyaŋ mme keŋin yominanŋatnaŋ gilik zewep.’

³¹ Egaŋ kekok zeyeyaŋgut Abalaamaŋ dunduye, ‘Âpme ekŋenaŋ Mosesiyelen zii zet ma golaŋ zenze an ekŋengalen zet wisat mbiek beme ekŋenaŋ an gakikiengatnaŋ wadak egalen zet ku nâmti mâbiek.’”

17

*Yom katikpepeyelen set katnaŋ
(Matiyu 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)*

¹ Âpme Zisasiyaŋ zet kekok zemdelan zemti nembraŋane ekŋengat kapigok diindoye, “Am yomen zet kelakŋaŋ mti tetipepeyelen keyaŋ inmagen takwasâpm keyaŋgut wakae, am ŋenaŋ yomen tetimae mbe keyaŋ sindem omba penaŋ tisâpm! ² An ŋenaŋ nembra isikŋaŋnok ekŋen kapimagengatnaŋ ŋen tetipeme yom mbe beme an walepewe ek ke nanaŋ siput temaŋ penaŋ bimanen andopemti âtâpeme nembu keŋan toweti gakiwe keyaŋ dolakŋaŋ bein ma musuwewet keyaŋ nukŋaŋ ku bein. Mneti ekŋenaŋ kekok

ku mme egañ belak tapmetneti Kawawangalen zemdelañ zenze kanen dopmañ nukñañ bekanañ penañ tiwe. ³ In weyañ ekmâtâbep!

Âpme nodi ñen nâmkijpepeñañmagañ yom kwitnañ ñen mbe beme zet weyeyañ katnan meti weyañpewanik. Kegok mmane yomañ zemkawañ bein beme yomañ pemane mebe. ⁴ Âpme nodi keyañ geñmagen kasup kwepgat yom sek zigok min beme egañ geñmagen sek mbe keyet katnañ koti nâmsokukuñañ ke zemkawañ bemgeme geñ egalen yomañ katipewanik.”

Nâmkijpepe msokbembeyelen yañañ set katnañ

⁵ Âpme Zisasiyañ zet kekok zemdelañ zeme nembrañane ekñañ egat kapigok zewien, “Geñ mukulem mindemane ningalen nâmkijpepenñ katikñañ bak.”

⁶ Ekñañ kekok zeme Amobotnañ zeye, “Kapis alik katnañ ek isikñañ penañ keyangut egañ msat keñangatnañ windenañ bemti sosok patañ penti sinañañ mme matimbunup. Ya ingalen nâmkijpepenñ sakam keboñ benak beme in tep kaindeyete zewiek, ‘Geñ giti señti gitiyegak, nembu tungupman metabanik.’ Kegok zempeme egañ ingat zelin gawepumti kekok mnak. Ya ingalen nâmkijpepenñ sakam keboñ benak beme in Kawawangalen mulupmañ ñep mme penañañ sokbenak.”

Kawawangalen mulup an ekñañ ammagengatnañ zemesewatgat zikat ku mbep

⁷⁻⁸ Âpme Zisasiyañ zet ewe tusum zeye, “Inmagengatnañ ñengat imbiñañ muluwengatnañ mulupmañ mdelañ zemti tep yâgâp mti mkaen koti yalonpempti tu meu bume nimbiek keyet apmañ mânep sawe? ⁹ Yek, kekok ñep ku mnak. Egañ ikñañgat mulup imbiñañ mimiyeleñ zempepeñañ keyet katnañ mip.” ¹⁰ Zisasiyañ kekok zemti ewe tusum zeye, “Inmagen sakam keboñ keyañ bein. In Kawawangalen mulup mti am ekñañ ingat wisikñ zenzeyete ku wekuwep eneyete mulup e in mimiyeleñ zemindendenañ. ‘Nin mulup an etañ kwizapatñañ. Nin mulup zemndendenañ etañ katnan mâti mbenn.’ ”

Zisasiyañ an 10 liñgit satnañinmak weyañindeye

¹¹ Âpme Zisasiyañ Zelusalem mka teman mebegalen Galili msalen koti Samalia msalen kot patañ zenzeyelen koge. ¹² Keyetnañ koti mka ñande isikñañ kopatañ zeme an liñgilin satnañmak 10 ekñañ beñañ tati ¹³ kwizet kapigok kuwien, “Zisas! Amobotnañ! Ningat kemberñ nâmnde!”

¹⁴ Kegok zeme Zisasiyañ indikti zeye, “In sâpe sâpe bumbu an ekñañmagen mepme ekñañ ingat sekñañ wilingisem.” Kegok zemindeme ekñañ selen tapmetnepeme sek liñgilin ñeluye. ¹⁵ Kegok sokbeme ekñañmagengatnañ an ñenañ sekñañ wilingiyeyañ sekñañ liñgit satnañ ñelume gilik ze Zisasmagen koti Kawawangat kwitnañ mwati kwizet kumsesewage. ¹⁶ Kegok mmeti Zisasmagen patañ zemti egat setnanen msalen baenen pedondo mti egat wisikñ zeye. (Âpme an ke Zuda am mangeen ku sokbemberñañ ek Samalia msalengatnañ.) ¹⁷ An keyañ kekok mme Zisasiyañ ke ekti kapigok zeye, “Neñ nâyawen an 10 ekñañ ñep beyo ya ekñañ neñmagen koti Kawawangat wisikñ ñep zenzeyelen yañgut 9 ekñañ belak mepme an kapi Zuda ekñañgalen mangeengatnañ yek yañgut ek etañañ Kawawangat wisikñ neñmagen kozein.” ¹⁸ Kegok zemti zeye, “Ekñañ Kawawangat sesewawatgalen neñmagen ku kolo keyangut an msatnañ pemngatnañ kapiyañ etañ kolep.” ¹⁹ Zisasiyañ kekok zemti an keyete kapigok dunduye, “Geñ nâgât nâmkijpenik keyepm geñ ñep benigat wati met.”

Kawawangalen zemâtâtât katnañ mamayañ kotazin

(Matiyu 24:23-28, 37-41; Luk 19:11-12)

²⁰ Âpme Palisi notnañañ Zisasiyete yañkwesiwien, “Kan kwilekiyete Kawawañañ an peme koti egalen zemâtâtât katnanen mamayete zeye keyañ kobe?”

Ekñañ kekok yañkwesime Zisasiyañ kapigok diindoye, “Kawawangalen an kobe ke amnañ ku eknâmâtâtâgalen set katnañ kekok kobe. ²¹ Ma am ñenañ kapigok ku zewe,

'Pien tazingat egit!' ma 'Daen tazingat meegit!' Kegok ku zewe. Enenogat Kawawaŋ an peme kokogalen zeye ke ingat tuŋguwinaŋ tazin."

²² Zisasiyaŋ kekok zemti nembane eknengat diindoye, "Âpme Angat Nemuŋgalen kanaŋ kopme in kasup kwep eegalen nâmtiknaŋ penaŋ mbep keyaŋgulak in ek ku ekbep. ²³ Ma am notnaŋ ingat kapigok zewep, 'Egit, ek danen tazin!' ma 'Ek pien tazin!' Kegok zeme in ke meegapiŋ. ²⁴ Angat Nemuŋ naŋ kokotnaŋgalen kanen sakam ambeyegaŋ kululuŋ nembetgataŋ nembet busatnaŋ temaŋ peyak mme am sambeyaŋ maegip sakam keboŋ kopma in nikti nâmâtâbep. ²⁵ Yaŋgut kuknaŋgat am alak talip kapiyaŋ sekaŋgaŋ nâmnemti ku nâmtiknaŋ mnemti nomti sindem ombanawep. ²⁶⁻²⁷ Âpme set katnaŋ an kwitnaŋ Noa eegalen kanen sokbeyeen amnaŋ mamtemienok tu meu nimwianŋti awembiaŋ bemâti Kawawaŋgat ku otnâwien. Sakam kekok tapmambien Noayaŋ waŋga temaŋ keŋan mowepme tuŋgwam temaŋ kwati animbi ekŋen ma kwilekiki sambe indanziliye. Angat Nemuŋ naŋ kokotnaŋgalen kanen sepem kekok sokbewe. ²⁸ Ma set katnaŋ kekok an kwitnaŋ Lot eegalen kanen sokbeye keboŋ. An imbi sambeyaŋ tu meu nimwianŋbien ma aem kwaem mbien ma timonzewien ma mka walabien. Kegok mti Kawawaŋgat ku otnâmbien. ²⁹ Kan Lot an egaŋ Sodom mka temaŋ pemti mepme teziŋmak nanaŋ salpa kululuŋengataŋ mapnok toti animbi indawalepme gakiwien. ³⁰ Sakam kekok Angat Nemuŋ naŋ sosok kwakwagalen kanen sokbewe.

³¹ Âpme kan keyet am ŋenaŋ mkaŋaŋ tambaŋguman tapmambe ya keyaŋ sokbeme milawatnaŋ mka keŋan ku akum tinak. Ma sepem kekok an am ŋenaŋ muluwen tapmanak ya keyaŋ sokbeme egaŋ milawatnaŋgat nâmti mkaen ku medak. Mneti ek pemepme olatnagat. ³² Sakam Lotgat imbiyaŋaŋ bamanen gilik zem ekti gakiye keyet otnâit! ³³ Âpme an ŋenaŋ sekaŋgat yayaŋ mti sekaŋ ku ketalasiwe beme egaŋ mama kanzizit ke ku tiwe. Ma an ŋenaŋ sekaŋ nâgât nâmti talasiwe beme egaŋ mama kanzizit ke ŋep tiwe. ³⁴ Neŋ diindoma nâit, kan Angat Nemuŋ naŋ kokotnaŋgalen kanan keyet an zulaŋ tambuyet mka keŋan kwepgat meluk tawemambaluwaŋ kwep ŋen aikmepme ŋen peme tabe. ³⁵ Ma imbi zulaŋ saŋgo sâŋsâŋ tapmambaluwaŋ kwep ŋen teti meti ŋen peme tabe. ³⁶ [Ma an zulaŋ muluwen mulup tapmambaluwaŋ kwep ŋen teti meti ŋen peme tabe."] ³⁷ Zisasiyaŋ zet kekok zemdelat zeme nembane eknenaŋ egat yaŋkwesiwien, "Amobotnaŋ, zenigen ke msat deset sokbewe?"

Ekŋenaŋ kekok yaŋkwesime Zisasiyaŋ diindoye, "Ke in nâip kan tep katnaŋ saŋgamaŋ penaŋ elikme age sambeyaŋ maondagip. Sekam kekok kwitnaŋ kwitnaŋ ke ilinmagen sokbeme ekti nâmkawaŋ bewep."

18

Imbi ŋenmak an zet nânâ ŋenmak egegalen bemzenze zet

¹ Âpme Zisasiyaŋ bemzenze zet kapi nembaneyaŋ kan kataŋ dundume Kawawaŋaŋ nânâyelen mzikat indaye ma ekŋenaŋ nâmnuknaŋ ku mimiyelen kapigok diindoye, ² "An zet nânâ ŋen mka teman ŋengat matatan. Egaŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ ku gawepuye ma amgat nâme ku moge. ³ Âpme mka temaŋ keyegak imbi kwambet ŋen ke matatan. Egaŋ an zet nânâ kemagen kan sambe mekoti zeye, 'Kasan ŋenaŋ zelen nepgat geŋ namukulem mi!' ⁴ Imbiyaŋ kekok zeme an keyaŋ kan teepmaŋ penaŋ ku mukulem mimiyelen naye yaŋgut bamgat iknaŋgat kapigok zeye, 'Ke penaŋ, neŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ ku maŋgawepuyap ma amgat nâma ku mamozin. ⁵ Yaŋgut imbi kwambet kapiyaŋ kan kataŋ mekoti nuknaŋ nanayelen min keyepm mukulem mma kasaŋaŋ mtopewe. Mneti kekok ku mma mekoti tapmnanepeme sekaŋgaŋ ma egat zimasetnaŋ eegat wisat miyap!'"

⁶ Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kekok zemti ewe kapigok tusum zeye, "An zet nânâ bekanŋ keyaŋ imbi kwambet ke ŋep mukulem mpeye. ⁷ In nâwien Kawawaŋgat tambu msa mandundum samti keŋinaŋ masuip ke egaŋ kasaŋine zemindomti in maindamukulem min.

Ma egañ sakwep maindamukulem min. ⁸ Neñ in diindoma nâit, Kawawañañ ikañgat pembenaññgat mti sakwep penañ indamukulem mamin. Am nâgât manâmkiñpeip ma dundum naip ekñenañ keñin mkipmañ bemtapme kan kobawen ke koti indikbap.”

Palisimak mânep takis titi an egetgalen bemzenze zet

⁹ Âpme Zisasiyañ kegogak bemzenze zet kapi am ilinañgat nâme kwetetepmañ beme am sambe ekñengat nâme bekañ beme maindiktalalip ekñen keyet diindoye, ¹⁰ “Ke kapigok, an zulañ sesewat mka temañ keñan dundusât mowebun. ðen ek Palisi ma ñen ek mânep takis titi an. ¹¹ Ke moweti Palisi an keyañ am notnañ tabien ekñen keyañ eegalen nâmti kawañan sosok dendañ tati kapigok dunduye, ‘Kawawañ, neñ gâgât wisikñ zeyap. Am notnañañ kwitnañ kwitnañ guwak matimaip ma zet dâsuki manzeip ma set kileñ mamaip. Neñ am ekñen keboñ yek. Kawawañ neñ gâgât wisikñ zeyap neñ takis mânep titi an kanda nembon yek. ¹² Neñ sonda katañ kasup zut gâgâpm meu zemkulumpemti dundundu etañ mamiyap. Neñ meu ma mânep milawat matiyap ekñen keboñgalen mañge 10magengatnañ mañge kwep ke gâgât mañgeyap.’ ¹³ Egañ kegok mme mânep takis titi an egañ Palisi an ekmagen sokñan ku tage. Beñan tati zikatnañañ ñep ku ekme mobogalen nâye ma egañ bekañ mimiññgat nâmti sakambuk penañ nâmti ñokñañ kusum toweti Kawawañgat kapigok dunduye, ‘Kawawañ, neñ yomton ke nâmti dundugayap keyepm kember nâmn!’ ” ¹⁴ Zisasiyañ bemzenze zet kegok zemdelañ zemti kapigok tusum zeye, “Neñ diindoma nâit, takis mânep titi an keyañ sesewat mka temañ pemtoti mkañan mege. Ma Kawawañgat zikatnan an keyañ kwetetepmañ kwage. Âpme Palisi an keyañ kwetetepmañ ku kwage. Am ñenañ ikañgat yomañgat nâme pepesut beme Kawawañgat sakambuk palen ku mandunduin ek ke Kawawañañ yomañ ku katipewe. Âpme naman am ñenañ yomañgat nâme nukñañ beme sakambuk palen mandunduin ek ke Kawawañañ yomañ makatipein.”

*Zisasmak namba isisik ekñengalen zezapat
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Âpme an imbi sambeyañ nemañin okakñañ Zisasmagen indakopme egañ betnañañ sekñin teñgunyuyelen nâmti kobien. Kegok mme nemañane ekñenañ ke ekti ekñenañ Zisasmagen ku kokogalen zemkulumindewien. ¹⁶ Nemañane ekñenañ kegok mme Zisasiyañ namba okak mamañ bipmaneyet kwizet kegok kumti nemañane ekñengat diindoye, “In namba mam biwine zemkulumindendepiñ. In peme neñmagen kolit. Enenogat am ekñen namba isikñañ tototnañ keboñ ekñenañ Kawawañgalen zemâtâtât-gat katnanen mama ke tusuwep. ¹⁷ Neñ penañ sukwep diindowi, in sekñin ku mtoti ma yomin ku bamkumpemti nemunamba isikñañ ekñengat sepem ku mambep beme in Kawawañgalen zemâtâtât-gat katnanen mama ku tusuwep.”

*An mânep milawatnañmak ñengalen zapat
(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Âpme an damañ ñenañ Zisasmagen koti yañkwesiye, “An zikat indanda dolakñañ, neñ mulup dolakñañ ñen ziboñ mti mama kanzizitgat zapat bewap?” ¹⁹ Egañ kegok zeme Zisasiyañ dunduye, “Geñ nâgât, ‘An zikat indanda dolakñañ zenik.’ Zet keyet yañañ ñep nâmdelañ zenik? Kawawañ kwewañ dolakñañ. ²⁰ Geñ Mosesiyelen zii zet kapigok tazin ke nânik. Ke kapigok kumpepeñañ, ‘Geñ awembiñ kalalañ ku mbanik ma kasa kasa kumti am ku kumane gakiwe ma kambu ku mbanik ma zet dâsuki ku zewanik ma mambipdineyet kandañidan meti zet nânâ katnan mambanik.’ ”

²¹ Zisasiyañ kegok zeme an damañ keyañ zeye, “An zikat indanda, kwitnañ kwitnañ zenik ke namba isikñanenanak baenen yañbemti gawepumkwabanañ ewe mañ-gawepuyap.”

²² Kegok zeme Zisasiyañ zet ke nâmti egat pigok dunduye, “Geñ mulup ñen ewe mimiyyelen tagain. Geñ gilik zem mkandan meti milawadi sambe tazin ke bemane kwitime mânep timtati am bekopsat indamtiñgut neñmagen kopmane meselup. Kegok

mbaranigen maneti dopman dolaknan kululujen gwaen tiwanik.”²³ Kegok zeme an ek mânep milawatnanj temanj penanj tasayeyepm zet ke nâmti mânep milawatnanjgat kenanj penanj beye.

²⁴ An keyanj kegok mme Zisasiyanj ke ekti zeye, “Am mânep milawalin temanj eknenanj msalen kapi am nâmkijpepenjinmak Kawawanjgalen zemâtâtâtgat katnan maip eknenmak tususuyelen olalatnanjmak mbep!”²⁵ Zisasiyanj zet kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Bo temanj buji aimbojanj isikjanen nej ku modak. Yek penanj. Sepem kegogak am mânep milawalinmaganj Kawawanjgalen zemâtâtâtgat katnan maip eknenmak tususuyelen nâmnuknanj penanj mamip.”

²⁶ Kegok zeme am tabien eknenanj zet ke nâmti egat yanjkwesiwien, “Kegok beme kwiyanj mama kanzizit nej tiwe?”

²⁷ Eknenanj kegok zeme Zisasiyanj zeye, “Mânep milawalanj set bekekme am Kawawanjgalen zemâtâtâtgat katnan maip ke ku tusuwep yangut Kawawanjanj am eknen keyet kenjin mim elenj belenj beme mama kanzizit ke nej tiwep.”

²⁸ Kegok zeme Pitayanj pigok zeye, “Wae, Amobotnanj, nânik, nin kwitnanj kwitnanj sambe pemann tapme gej gapmâbenn keyepm maneti keyet dopmanj Kawawanjanj kwileki penanj ndawe?”

²⁹ Kegok yanjkwesime Zisasiyanj kapigok diindoye, “Nej penanj sukwep kapigok zema nâit, am nenanj nâgât ma zet zapat dolaknanjgapmti mkananj ma imbi nembanjane ma dapmenijane ma ipmamnotnane ma mambipmane mee pi katipemâbe beme³⁰ Kawawanjanj egat dopmanj omba penanj msalen pien sawe ma maneti bam kululujen mama kanzizit ke sawe.”

*Zisas ek ewe iknanjat gakikiyet zapatnanj nembanjaneyet diindoye
(Matiyu 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ Âpme Zisas ek nembanjane 12 zem indamandamti kayaknaset toweti kapigok diindoye, “An eknen nâip, nin alak Zelusalem mka temanen tapmotnup. Golanj zenze an eknenanj tipman baen Angat Nemunanj egat zewienen ke penanj mkawanjbesâpm.³² Âpme Zuda am eknjengalen amobotnanj Zelusalem mka temanen mambien eknenanj Loma gapman eknjengalen amobotnanjine Zelusalem mambien eknjengat belinan mopma kasa kukuñineyanj soknanj tati pep zet mnamti zawaganj waseknewep.³³ Kegok mti sindiwanj nawitikti nome gakiwap. Yangut kasup tuk delanj peme gakikiengatnanj wati mamaen mobap.”

³⁴ Eganj kegok zeme nembanjane eknenanj zet keyet yanjanj nâmkandabien. Zisasiyanj zet keyet yanjanj ku mkawanj bemindemti zet keyet eknenmagen enzilim tage keyepm eknenanj yanjanj ku nâmâtâbien.

*Zisasiyanj Zeliko mka temanen an zikat bejanj weyanjpeye
(Matiyu 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Âpme Zisas ek metneti Zeliko mka teman soknanik mege. Ke mepme set ganzenanj an zikatnanj bejanj nen totati mânep milawatgat mawekumtan.³⁶ Âpme an keyanj am manje temanj eknjengat sepalak kwisaknin ma zezet bambanjin nâmti, “Wae, zigogat kwisak temanj amnanj tapmmukup,” am indayanjkwesime³⁷ am eknenanj egat zewien, “Zisas Nasalet mka temanengatnanj kozin.”

³⁸ Kegok zeme eganj nâmti kwizet temanj kumti zeye, “Zisas, gej Dewitgalen aliknanjanj, nâgât kembej mi!”

³⁹ Kegok mme an nejnanj bemti mobien eknenanj kwizet peme tatagalen zemkulumpewien. Yangut eganj zelin ku nâmti ewe tusumti kwizet omba kumti zeye, “Gej Dewitgat aliknanj, nâgât kembej mi!”

⁴⁰ Kegok kume Zisasiyanj nâmti ewe ku meti selen keyegak tati zeye, “In an ke nejmagen tetim kolit.” Zeme an zikatnanj bejanj Zisasmagen tetim kopme yanjkwesimti zeye,⁴¹ “Wae, nej gejmagen kwileki penanj mganjgayelen nâmti tazenik?”

Kegok zeme an zikatnanj bejanjanj zeye, “Amobotnanj, nej zikatn ewe eegalen nâyap.”

⁴² Egan kekok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “Zikadi belak zem ekbak! Nâmk-ijpendangapm zikadan dolaknan bein.”

⁴³ Zisasiyan kekok zeme an keyan zikatnan keyegak ege. Kekok mme Zisas mâpmeti Kawawan sesewatsaye. Ma am sambe menok ke ekbienan eknenan kekokak Kawawan sesewatpewien.

19

Zakiasiyelen zet zapat

¹ Âpme Zisas ma nembanjane ma am sambe Zeliko mka teman kot patan zemti Zeliko mka tungupmaset moweti mebien. ² Âpme mka keyegak mânep takis titiyelen amobotnan ngen milombi lombinan sambe ke matatan kwitnan Zakias. ³ Ya Zisasiyan selen tapmepme egan, “Zisas an kwi penan?” nâmti eegalen mege. Egan kekok mme am sambayan bembuluyme ek an danangapm Zisas ku ekti, ⁴ “Set kapieset kosem,” ke nâmti kuknangat meti tep kwitnan sikamo keyet duknan Zisas eksât nâmti mowege. ⁵ Âpme Zisasiyan tep keyet yanjan soknan kokogalen koti ekme mopme Zakias ekti zeye, “Zakias, geŋ sakwep kwatot; neŋ alak gâlen mkaen geŋmak metaselup.”

⁶ Egan kekok zeme Zakiasiyen tep duknangatnan sakwep kwatoti zemolonen mpemti keŋan olonen penan beme Zisas aikti egalen mkaen mebun. ⁷ Zakiasiyen kekok mme am sambe ke ekbienan zet yupmet yupkot mti zewien, “Zisas ek ayomton egalen amkup mezin!” zewien.

⁸ Egan ke meti mka keŋan moti totati tagoun. Kekok mme Zakiasiyen dendan watati Amobotnangat kapigok dunduye, “Amobotnan, geŋ nâmbak! Neŋ milombi lombin butnan kalaŋti am bekopsat indamti am notnanmagen tetimae mti mânewin tiwan ke sek zulak zulak dopnan tusum indasap.”

⁹ Egan kekok zeme Zisasiyan dunduye, “Alak mka kapiyet tonan geŋmak imbindi nembandine in Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan nâmti yomin bankumpemti Kawawangalen nemunamba kwalip. ¹⁰ Ma Angat Nemuŋan neŋ am Zakias ek nemboŋ Kawawangat ku manâmkijpemti yom mamip eknen indamukulem msâgât ma yomin katipepeyelen keyet toban.”

Mânep kasetnan golmak keyelen bemzenze zet (Matiyu 25:14-30)

¹¹ Âpme am mange teman nan Zisasiyelen zet nâmdelan zeme egan bemzenze zet ngen zesât naye. Kan keyet eknen Zelusalem mkaen soknan koti eknenan otnâwien Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama alak sakwep sosok sokbesâpm ke otnâme Zisasiyan keŋinan indikmâtâti ¹² bemzenze zet ngen kapigok zeye, “An kwizapatnanmak ngen mange yan egan msat beŋanen mepme keyelen amobotnanan msatnangalen amobotnan kwakwagalen ombempeme gilik zemti msatnan yanjan kokogalen weyan weyan mge. ¹³ Kan egan mebegalen tati mulup anjane 10 ekjengat zeme kotondakme mânep kanjan golmak ke kwep kwep indamti kapigok diindoye, ‘An eknen nait, mânep kapiyan mulup notnan same mânep tâgânan butnan mandamindame neŋ koti ekbap.’

¹⁴ Kekok zemindemti mepme am mkanan nande kwep eknenan sekanan nâmpewien keyepm an zet zenze notnan indeme ekmagen meti kapigok zewien, ‘Nin geŋ amobotnan tatagat ku ndembeme wisat mgenup.’

¹⁵ Eknenan kekok zewien yan gut amobotnan ke msat keyelen amobotnan amnan ombempeme gilik zem msatnan yanjan koge. Kotati mulup anene 10 eknen keyet zeme kopme mânep indaye keyet yanjan nânâyelen indamandaye.

¹⁶ Kekok mti mulup an ngen kuknangat koti amobotnangat dunduye, ‘Amobotnan, geŋ mânep golmak kwep nawanan ya ke mulupnan sama mânep tâgânan 10 mandawan.’

¹⁷ Egan kekok zeme amobotnanan dunduye, ‘Geŋ mulup nempa dolaknan penan keyepm geŋ mulup dolaknan penan mbanan! Geŋ kwitnan kwitnan isiknan weyan dolaknan ekdamun mbanan keyepm neŋ mka nande teman 10 geŋ gema indikdamun

mbanik.’¹⁸ Sakam kegotak mulup an nenan amobotnanmagen koti zeye, ‘Amobotnan, geñ mânep golmak kwep nawanan ya ke mulupman sama tâgânjan 5 aikban.’¹⁹ Kegok zeme amobotnanjan dunduye, ‘Geñ mka nande 5 gema indikdamun mbanik.’

²⁰ Kegok sokbeme mulup an nenan koti zeye, ‘Amobotnan, gâlen mânepdi golmak kwep ke pine. Neñ sangum panjan kwaikti belak mambema tazin.’²¹ Geñ an keñdi kaliñan keyepm neñ gâgât kingati mânep golmak belak mambema tazin.’ Kegok zemti egañ ewe tusum zeye, ‘Geñ mânep amnan bemberjan ke geñ matinik ma sunem sanjo amnan tim onzenenan ke geñ kegotak matinik.’

²² Egañ kegotak zeme amobotnanjan dunduye, ‘Geñ mulup an bekanan penan. Gitangat zedi tazenik keyet neñ zemgosowap! Geñ nâgât yanñ nânik. Neñ an keñ kaliñan ma am notnanan milawat bemberjan matiyap ma sunem sanjo timonzenenan ke matiniyap.’²³ Ya kegotak benak beme kwilekiyet mti nâlen mânepm mânep mkanan ku bewanan? Kegok mbanan ze neñ mânep tâgânjan notnan mandam nanak.’²⁴ Amobotnanjan kegotak zemti am notnan ke tabiangat zeye, ‘In mânep kwep golan mimiñan ekmagen tasain ke mti an mânep 10 tasain an ke sait.’²⁵ Egañ kegotak zeme ekñenan zewien, ‘Amobotnan, ek mânep golmak 10 tasain. Kulekiyepmti mânep kwep kapi eksasenu?’

²⁶ Ekñenan kegotak zeme amobotnanjan zeye, ‘Neñ diindoma nâit an nen kwitnan kwitnan notnan tasame mulupman masain beme kwitnan kwitnan notnan ewe tusumti same ekmagen polak polak wemsawe. Âk an nen kwitnan kwitnan nen isikñan tasawe beme ewe kwitnan kwitnan isikñan penan bugan tasain ke kogak menzempewep.’²⁷ Kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, ‘Neñ amobotnan msat nengalen takwapma am nâgât zekuku mti nâgât ku nâmtikñan mbien ekñen ke indatim kot nâgât zikatnan indome gakit!’ ”

*Zisasiyan Zelusalem mka teman keñan moge
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Zân 12:12-19)*

²⁸ Âpme Zisasiyan bemzenze zet kegotak zemdelan zemti egañ nenan mepme nembanane ma am sambe ekñenan Zelusalem mowewegalen mâti mowebien.’²⁹ Moweti Betpage ma Betani mka nande teman mobogalen moti kalañ nen kwitnan Olip Kalañ ke motati nembanane zut kukñangat ideme mebegalen³⁰ buñam zet kapigok zemideye, “An zut, Betani mka nanden sokñan kanda meti keñan moweseluwen doñki nembanan tegen opemepenjan amnan ku mim mamañan ke ekti kaluti neñmagen pien tetim koselup.’³¹ It kegotak mmalut toñanjan kapigok idayankwesim, ‘It kwilekiyet doñki tekñan takwalelup?’ zeme it kapigok dunduselup, ‘Amobotnanñnan kapiyan mulupman sasayelen zemndep,’ kegotak zeselup.”

³² Kegok zemideme egelañ meti mkaen patan zemalut kwitnan kwitnan Zisasiyan kabem idaye keyet katnan sokbeye.’³³ Kan keyet ke metati doñki nen ekti tegan takwalepmalut doñki keyet toñanjan koti idayankwesiye, “It kwilekiyet doñki tekñan takwalelup, e?”

³⁴ Egañ kegotak idayankwesime egelañ zewun, “An nodi, Amobotnan kapiyan mulupman sasem.” Egelan zet dopman kegotak zemti³⁵ doñki nembanan piwan Zisasmagen teti meti tâgâ melakandu teepman gulumti doñki palanan yangempemti Zisas mukulem mti doñki palanan ambepeme moge.’³⁶ Âpme kan Zisasiyan doñki dukñan motati megeen am sambe penanjan tâgâ melakandu teepman gulumti doñkiyan set megeen yangempeme mege.

³⁷ Kegok sokbeme Zisas ma am ekñenan Zelusalem mka temanmagen sokñan koti set isikñan Olip Muluwen towezinen ke patan zewien. Ke koti am sambe Zisas mâti kobien ekñen keyan yanbemti Zisasiyan menok teman mzikat indaye keyet Kawawangat wisikñan zemti kwizet palen zemsesewati kapigok kuwien,

³⁸ “ ‘Kawawanjan Nemujan Amobotnan ombempeme kozin keyet nin oloñen penan mnup;’
(Sam 118:26)

Ekñen sambe kululuñen talip ekñenañ sesewatpeit ma nin Kawawañ kululuñen gwaen penañ tazin egat kwitnañ mmot penel!”

³⁹ Kegok sokbeme Palisi an notnañ am ekñengat tunjuwinan ke tati Zisas ekti kapigok yañkwesiwien, “An zikat indanda, geñ mañgendine ekñen kapi zemkulumindemane kwizetpiñ buzak talit!”

⁴⁰ Ekñenañ kekok zeme Zisasiyañ diindoye, “Notnne, neñ zema nâit, ekñenañ kwizet kukupiñ mseip beme nanzañ ekñenañ Kawawañgat kwitnañ zemsesewatseip.”

Zisasiyañ Zelusalem mka walebe keyet nâmti si suye

(Luk 13:34-35)

⁴¹ Ke meti Zelusalem mka temañmagen sokñañ kwati Zisasiyañ Zelusalem ekti egañ keñañ bekanañ beme sumti ⁴² kapigok zeye, “Zelusalem am, neñ nâyawen in kwileki mti keñ sewakñañ aiikgalen ke in ku nâip alak keñ sewakñañ aiikgalen kan delañ zein. ⁴³ Âpme bamgat kasañineyañ inmagen kot nembet nembet indabembuluñti sepaloñ teepmañañ ingalen kimbaleñ tim onzemti keyet dukjaset moti nembet nembet kwatobep. ⁴⁴ Ke kwatoti mka temañ kapi kasañineyañ walebep ma am keñañ matalip ekñenañ kekokgak walebep. Ma mka nanzañañ walalatnañ ma kimbat ma sesewat mka temañ nanzañañ walalatnañ ekñen keyañ mundumin katipemti lala bubuk totemebep enenogat alak Kawawañañ An in yomengatnañ gilik zemindatitiyet zempeme kozin ke in ku mkipmañ beip!”

Zisasiyañ sesewat mka temañ keñañ moge

(Matiyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Zân 2:13-22)

⁴⁵ Âpme Zisasiyañ kekok zemdelañ zemti Zelusalem mka temañ keñañ ke moti sesewat mka temañ keñañ moweti ekme amnañ keñañ ke aem kwaem tapmme yañbemti indamâti zeye, ⁴⁶ “Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok zeme meluwañ mimiñañ, ‘Nâlen sesewat mkan ke amnañ dundundu mulup ke mbep.’ *(Aizaya 56:7)* Yañgut in naman mme,

‘An kambu titiyelen enzilili mka kwazin!’ ” *(Zelemaia 7:11)*

⁴⁷ Kegok mdelañ zemti msasa katañ sesewat mka temañ keñañ am zezapat dolakñañ mzikat indaye. Kegok tapmme sâpe sâpe bumbu an ekñengalen an ñeñañ bembe ekñen ma an zii zet zikat indanda ekñen ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ Zisas kume gakikiyelen setgat timabien. ⁴⁸ Ekñenañ kekok mimiyet nâwien keyañgulak am sambe ekñenañ egalen mzikat indandañañgat nâmtikñañ penañ mti ekñenañ egalen zet sambe ke nânâyelen etañ nâwien keyepm kekok ku mbien.

20

Zisas mulupmañgalen windeyet yañkwesiwien

(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Âpme kasup ñengat Zisasiyañ sesewat mka temañ keñañ tati am Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ tazikat indamañge. Egañ kekok tapmme sâpe sâpe bumbu an ekñengalen ñeñañ bembe an ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ ekmagen koti ² kapigok yañkwesiwien, “Wae, geñ winde deyetnañ ma kwiyañ nâmgame amnañ sesewat mka keñañ bem kwiti kwiti tapmme indamâbanan?”

³ Ekñenañ kekok yañkwesime Zisasiyañ pigok zeye, “An ekñen, neñ yañkwesisi kwep penañ indayañkwesiwi. Ele, notnne, zeme nâmbi, ⁴ Zân tu zulutindende an ek am tu zulutindendeyelen kwiyañ nâmpeye? Kawawañañ nâmpeye ma amnañ nâmpewien?”

⁵ Egañ kekok zeme ekñenañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin egat zigok zesenuñ? ‘Kawawañmagangatnañ,’ zesenuñ beme egañ zet dopmañ pigok zesem, ‘Yañ kok ke kwilekiyet mti Zângalen tu zulutul mulupmañ ke ku nâmkiniñpewien?’ ⁶ Yañgut nin, ‘Ammagen,’ zesenuñ beme am sambeyañ nanzañañ ndome gakisenuñ. Enenogat ekñenañ nâiwen Zân ek golañ zenze an dolakñañ kekok nâip.” ⁷ Kegok zemti ekñenañ Zisasiyet dunduwien, “Wae, deyetnañ ke nin ku nânup.”

⁸ Kegok zeme Zisasiyan diindoye, “Ele, neŋ kegogak winde deyetnaŋ timti kwitnaŋ kwitnaŋ tapmiyap ke ku zema nâseip.”

*Wain mulup an keŋ katik ekŋengalen bemzenze zet
(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)*

⁹ Âpme Zisasiyan zet kapigok tusum zemti bemzenze zet ŋen am ekŋenmagen zemkawaŋ bemindeye, “An ŋenaŋ wain alikŋaŋ mulupmanen ondemti an notnaŋ ekŋenaŋ ekdamuŋ mti ikŋaŋgat notnaŋ sasayelen zemindemti msat pemŋen meti kwesiŋ maŋge. ¹⁰ Ke mepmame kan wain katnaŋaŋ elikti ŋep bem weme an mulup toŋaŋ mulup an ŋen zempeme wain katnaŋ egat weŋaŋnok muluwen ke titiyelen mege. Kegok zempeme mege yaŋgut an ekŋen mulup damuŋ mamtemien ekŋen keyaŋ mulup an ke omba penaŋ kumti kwitnaŋ ŋen sasapiŋ mme belak mege. ¹¹ Kegok sokbeme an mulup toŋaŋ ewe mulup an ŋen zempeme muluwen ke mege yaŋgut mulup damuŋ mamtemien ekŋenaŋ kumsage penaŋ mti zet sakambuk igak igak msamti belak kwitnaŋ ŋen sasapiŋ zempeme mege. ¹² Kegok sokbeme mulup toŋaŋaŋ mulup namba ŋen ewe zempeme keyegak mege. Yaŋgut mulup damuŋ ekŋenaŋ kumsage penaŋ mti zempeme kimbat zupman toge. ¹³ An kemagen kegok sokbeme mulup toŋaŋ keyaŋ ikŋaŋgat zeye, ‘Neŋ zigok penaŋ mbawe? Oo, alakŋati nâyap. Neŋ nananŋat nemun penaŋ gogot mamiap ke zempema muluwen ke mebe. Kegok mbawen ekŋenaŋ eksemti wain katnaŋ ŋep same kobe!’ ¹⁴ Egaŋ ikŋaŋgat kegok zemti ikŋaŋgat nemuŋaŋ ke peme mege. Ke meti muluwen kokogalen sokŋan kopme mulup damuŋ mamtemien ekŋen mulup toŋaŋ ikŋaŋgat nemuŋaŋ ke ekti ilinak zenâ zenâ mti zewien, ‘Ikŋaŋgat nemuŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi toŋaŋ bewe keyepm nin kuman gakime kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi nin toŋaŋ bewanup.’ Kegok zewien. ¹⁵ Ekŋenaŋ kegok zenâ zenâ tapmme mulup toŋaŋaŋ nemuŋaŋ keyaŋ paselengatnaŋ keŋan moti ekŋenmagen sokŋan mepmme ekŋenaŋ ambeti paselen watoti kume gakiye.” Zisasiyan kegok zemti am indayaŋkwesiye, “In zigok nâip, wain mulup toŋaŋaŋ an keŋ katik ekŋen kemagen zigok mimindewe?”

¹⁶ Egaŋ kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Mulup toŋaŋ keyaŋ kasa kuku an ekŋenmak koti an keŋ katik ekŋen indome gakime wain mulup ke an notnaŋ belakŋaŋ indame ekŋenaŋ ekdamuŋ mti wain katnaŋ notnaŋ ikŋaŋgat sasayet nâmti indaye.”

Egaŋ kegok zeme am tabien ekŋenaŋ ke nâmti zewien, “Yaŋgut an keŋ katik ekŋen keyaŋ kok ke ŋep ku mbiek!”

¹⁷ Ekŋenaŋ kegok zeme Zisasiyan ekŋen indikti kapigok diindoye, “Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet papiaen kapigok kumpepeŋaŋ,

‘Mka walalat an ekŋenaŋ tepum ŋen ekme bekananŋ beme wisat mti peme weŋge. Yaŋ
tepum kewan tepum miŋaŋ beye.’ *(Sam 118:22)*

Zet kapiyet yaŋaŋ zigok?” ¹⁸ Zemti ewe tusum zeye,

“‘Tepum ke amnaŋ, “Sambuŋaŋ,” zewien yaŋgut tepum ke kaliŋaŋ. Ya amnaŋ tepum
keyet dukŋan tokutuin beme tepum tapeŋ tapme am ke gakiwep. Ya tepum keyaŋ
am keyet palen tokutun beme am keyaŋ kegogak gakiwe.’ *(Aizaya 8:14-15)*

Keyepm neŋ tepum kenok beyap.”

¹⁹ Egaŋ kegok zeme zii zet zikat indanda ma sâpe sâpe bumbuyelen an ŋeŋaŋ bembe ekŋenaŋ Zisas keyegak atamti mka katikŋan pepeyelen nâwien enenogat bemzenze zet keyaŋ ekŋen indaampuye. Ekŋenaŋ kegok mimiyelen nâwien keyaŋgut am maŋge temaŋ ekŋenaŋ nanzaŋaŋ ndoseip ke nâmti kiŋgabien.

*Takis mânep bembeyet Zisas yaŋaŋ m ekbien
(Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17)*

²⁰ Kegok nâmti ekŋenaŋ Zisas weyaŋ maeknâmtemien. Ekŋenaŋ kegok tapmti an dâsukitoŋ notnaŋ mânewaŋ indakwitimti zemindeme an pembenaŋnok Zisasmagen zikat kambu eegalen ma egaŋ zet zemyuŋgume zii zet zikat indanda ma sâpe sâpe

bumbu an ñeñañ bembe ekñenmagen gilik zem koti zemkume ekñenañ Loma gapmangalen amobotnañmagen zemkumti winde tasain ma zemdelañ zenze ekmak tazingapm zemindeme mebien. Yanggut an zikat kambu eek ekñen ke an bekanañ. ²¹ An zikat kambu eek ekñen keyañ meti Zisasiyet yañkwesiwien, “An zikat indanda, nin nânuwen gâlen zedi ma mzikat indandandi esemteñ penañ mamkawañ benik. Nin nânuwen am kwilinmak ma am kwilinpiñ ekñenmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ sakam kwep mamkawañ bemindenik. Yanggut geñ zet penañ Kawawañmagengatnañ amnañ mama mimi zigok tatagalen ke mamkawañ bem indenik. ²² Ekñenañ kekok zemti ewe tusum zewien, ‘Ele zemane nâne. Ningalen zii zelañ zeinen nin mânep takis Loma gapman sasayelen ma yek?’ ”

²³ Ekñenañ kekok zeme Zisasiyañ ekñengalen tetimaenjin ke ekmâtâti kapigok diindoye, ²⁴ “Ele, notnne, in mânep kanziñañ ñen taindain beme name ekbi. Mânep palen an zimoseñañ ma kwitnañ kwiyelen kumpepeñañ?”

Kegok indayañkwesime ekñenañ zewien, “Loma gapmangalen amobotnañ kwitnañ Sisa egat weñañmak kwitnañañ tazin.”

²⁵ Ekñenañ kekok zeme Zisasiyañ zeye, “Ele, kwitnañ kwitnañ amobotnañ Sisayet weñañ tatatnañ beme ek sawep ma am in Kawawañ ikñañgalen bet muluwañ keyepmti in ikñañgat zapat mait.”

²⁶ Kegok diindoye keyepm kan egañ ammak tapme ekñenañ ekmagen tetimae mti zemkukuyelen ñen ku mbien enenogat egañ ekñengalen yañkwesisi dopmañ zeye keyet nâmtemtem mti zetpiñ buzak tabien.

*Sadusi ekñenañ am gakikiengatnañ gilik zem wawat keyet Zisasi yañkwesiwien
(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)*

²⁷ Âpme Sadusi an notnañ Zisasmagen kobien. An ekñen keyañ maotnâmtemienan am gakikiñañañ ku belek zemwabep. Kogogapmti ekñenañ koti Zisasiyañ yañkwesiwien, ²⁸ “An zikat indanda, Mosesiyañ meluwañ papiaen kapigok kuye, ‘An ñenañ imbiñañ wadak ya maneti an keyañ nembajapiñ gakinak beme notnañ isikñañañ imbi kwambet ke wati notnañ temañgalen kwitnañ mwawagalen nempa ambedak.’ ” *(Zii Zet 25:5)*

²⁹ Kegok zemti ewe tusum zewien, “Kan ñen an ñengat nemulatnene 7 mamkwabien. Ya yuñinañ imbi wati nemunambañapiñ belak gakiye. ³⁰ Yuñinañ gakime muñañañ imbi kwambet ke wage. ³¹ Ya muñinmagen sakam kekok sokbeme an gwalañ imbi kwambet ke wage. Sakam kekok ekñen sambemagen ilindiñ sokbeme nemunambañinpiñ gakiwien. ³² Ekñenmagen kekok sokbeme bam penañ imbi keyañ gakiye. ³³ Kegok sokbeme an 7 ekñenañ imbi ke mkipmañ bewien keyepm kan am gakikiñañ belek zem mamayan wabep kan keyet imbi ke an kwiyet imbiñañ penañ bewe?”

³⁴ Ekñenañ kekok zeme Zisasiyañ diindoye, “An ma imbi alak takwalip kapiyañ awembij mambeip ³⁵ yanggut an ma imbi ekñenañ kululuñgat zapat matalip ekñenañ ñep gakikiengatnañ belek zem wati kululuñ mobep. An imbi ekñen keyañ kululuñ gwaen awembij ku mambep. ³⁶ Ma ekñenañ enselnok mamti ewe ku gakiwep. Ekñen Kawawañgalen nempa matalip enenogat ekñenañ gakikiengatnañ belek zem wabien. ³⁷ Âpme ingalen yañkwesisi penañ am gakikiñañgatnan wawat keyet yañañ nâsât nâmti mkoloen yañañ kapigok. Mosesiyañ am gakikiñañañ mambeleke zemwati mama kanzizit matip keyelen yañañ msokbembeyelen Kawawañañ didik kunduman tep tazime keyet Moses sokbemsame Mosesiyañ Kawawañgat kapigok zeyeyet meluwañ mge ke maiñti ku manâmâtâlíp? Mosesiyañ Kawawañgat kapigok zeye, ‘Geñ alak kapiyet Abalaamgalen Kawawañ ma Aisakgalen Kawawañ ma Zekopgalen Kawawañ tadnik.’ *(Kisim Bek 3:6)*

³⁸ Wae, ek am gakikiñañgalen Kawawañ yek. Ek am ikñañ mama kanzizitgat zapat ombemindeye ekñengalen Kawawañ mañgeyañ tapmain. Am gakiwien ekñen ewe alik mamaip enenogat Kawawañañ nâmindeinen ekñen alik ikñañ nembon tapmaip.”

³⁹ Egañ kekok zeme zii zet zikat indanda an ekñenañ zewien, “An zikat indanda, geñ yañkwesisiyet dopmañ dolakñañ penañ zenik!” ⁴⁰ Kegok ke sokbeme Zisasiyet yañkwesisi nèn yañkwesisiyet kiñgagatnañmak mbien.

*Kilais ek Dewitgat alikñañ ma eget Amobotnañ
(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)*

⁴¹ Âpme Zisasiyañ am ekñengat diindoye, “Am inmagengatnañ ñoktik dâsuki nèn tageen kapigok, Kilais ek Dewitgat iñsokñañañ etañ manzeip. ⁴² Dewilañ Kilaisiyet zet kapi kulekiyet mti papia kwitnañ Sam keyet keñan kapigok kuye, ‘Amobotnañ Kawawañañ nâlen Amobotnañgat pigok zeye: geñ betn penaset kwatotati tapmopmane ⁴³ kasandine mtoidewap.’ (Sam 110:1)

⁴⁴ Dewilañ Kilaisiyet ‘Amobotnañ’ zeye ke zigoset mti in ‘Dewitgat alikñañ etañ tadak?’ Ke penañ Kilais neñ sokbewan yañgut neñ Kawawañgat Nemuñañ penañ kogogapm Dewilañ zet zapat itnañañen kuyeen ke nâgât ‘Amobotnañ,’ zeye eneyet neñ Kawawañañ zemnemtot amgat yomgat dopmañ gakikiyet toban.”

*Zisasiyañ an zii zet zikat indanda ekñengat mama mimi kumâbâgat zeye
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40)*

⁴⁵ Âpme am sambeyañ wak bemti Zisasiyelen zet tatnâme egañ nembrañaneyet kapigok diindoye, ⁴⁶ “In zii zet zikat indanda an ekñengalen ñoktik mgasik ke ku mâti mbep. Ekñenañ melakandu teepmañ gwaen biminañgatnan baen selinan tot lapit mepme mamti ilinañgat nâme mobotnañ beme selen ma tambañgumen mame amnañ sekñin moindendeyet etañ manâip. Ekñenañ sesewat mkaen amobotnañgalen mundumen ñeñañ gwaenen etañ mametalip. Ma ondedak temanen ekñenañ meu ma songom temañ indame niniyelen etañ manâip. ⁴⁷ Ma ekñenañ imbi kwambetgalen mânep milawat ma mkañin mee pi menzem timti indamâpme kileñ mepme dundundu teepmañañ myuñguñguñin beke mamimatanepeme amnañ ñep ku eegalen mambein keyepm kan delañ zenze kanen Kawawañañ zem indomti tosañin bekañañ penañ mmoti indawe!”

21

*Imbi kwambet ñenañ tewalañ mânep beye
(Mak 12:41-44)*

¹ Âpme Zisasiyañ sesewat mka temañ keñan mânep pelep mambeip keyet sokñanik tati ekme am mânep milawalinmak notnañ ekñenañ tewalañ mânewin temañ pelewen tapeme topwemañge. ² Ma egañ kekok ekme imbi kwambet bekopsat ñenañ koti mânep ñamañ isisikñañ zut piwan peme pelewen towege. ³ Kegok mme Zisasiyañ ekti nembrañaneyet zeme kopme pigok diindoye, “An ekñen, neñ penañ sukwep zema nâit. Imbi kwambet bekopsat kapiyañ mânep pelewen bep keyañ an imbi sambe notnañañ tewalañ beyo bee sebemindein. ⁴ Am mânep milawatmak notnañ ekñenañ mânewin omba penañ tatindainagut butnañ bugan timti kot pelewen time towelep. Yañgut imbi kwambet bekopsat keyañ mânepmañ bugan elak kopeme pelewen towepme delañ zein. Mkañanen daenen butnañ nèn ewe ku tasain, yek penañ.”

*Zisasiyañ Zelusalem sesewat mka beke kumasekbep keyet zapatnañ diindoye
(Matiyu 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Âpme Zisasmak nembrañane ekñenañ sesewat mka temanengatnañ toti mepmambe nembrañane notnañañ sesewat mka temañgalen nanañ temañ kweteteppañ ma am Kawawañgat taolet mânep temañ bewien keyelen miak miakñañ dolakñañ penañ ke ektemtem mti zewien. ⁶ Ekñenañ kekok zeme Zisasiyañ diindoye, “In kwitnañ kwitnañ ekti zeip ke kan ñengat kasa kuku ekñenañ kumasekme nanañ keyañ mundumin katipemti lala bubuk totemebeb.”

*Sisipenpej sokbewe keyet Zisasiyan zemkawan beye
(Matiyu 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Egan kekok zeme ekjenan kapigok zewien, “An zikat indanda, zenagen ke pe zukjan sokbewe? Ma kwilekiyan mkawan beme kan keyan kwasâpm ke nâwanup?”

⁸ Ekjenan kekok zeme Zisasiyan zeye, “An sambeyan nâlen kwilen koti, ‘Nej Kilais!’ zewep ma, ‘Kan delan zenze ilak kozin.’ Kekok zeme in zelin gawepumti indamâbâpij. In weyan ekmâtâbep mneti indayunguwepgat. ⁹ Ma in msat temar jengalen kasa kuku an ekjenan msat temar jengalen kasa kukumak aume nâmti in keyet kingagapij. Enenogat kwitnan kwitnan keboj keyan kukjangat sokbewe wa ke kan delan zenze yek.”

¹⁰ Kekok zemti egan ewe tusum zeye, “Msat temar jennmak msat temar jennmak meaum kweaum mbalup. ¹¹ Ma mâkinan temar penan kwabe ma meuyet kamben sokbewe ma nukjan ekjen keboj ke msat katan sokbewe. Ma kwitnan kwitnan kingagatnanmak sokbeme amnan ke ekti kingabep. Ma kululun pili jamanaman sokbeme amnan ekti kingabep. ¹² Kan kwitnan kwitnan keyan sokbembepij mme inmagen sisipenpej temar nâgât mti mimindawep ma in notnan an damu ekjengat zikalinan sesewat mkaen indatim mepme ekjenan zem indomti mka katikjan indewep. Ma in notnan msalinangalen amobotnan temar ma amobotnan egat kandan matalip ekjengat zikalinan zemindowep. Nennmak matusuip keyepm nukjan kekok inmagen sokbewe. ¹³ In kekok mbewen set katnan dolakjan Kawawangalen zezapatnan zemkawan bebeyelen sokbewe. ¹⁴ In zelen ewe mebepij tati, ‘Zet zigok zewanup,’ keyet yayan mti nâmnukjan mimipij ¹⁵ enenogat nen zet zenzeyelen nânâ dolakjan indama zet zenzeyeen kanen kasanine ekjenan in ku mtotindewep. ¹⁶ Ma notnan in mambiwin ma noline ma sip butnan ekjenan msalinangalen amobotnan ekjengat belinan beme mka katikjan indewep. Ma in notnan indome gakiwep. ¹⁷ Ma in nej napmât maip keyepm am sambeyan ingat sekangan nâmindewep. ¹⁸ Yangut nej indikdamu mbap keyepm an jenan ku indowe ma kekokak jokzuwin jen ku towembe. ¹⁹ In kekok mimindame in nâmkijpepen kaliyan tabewen in mama kanzizit ke jep tiwep.”

*Zelusalem mka temar walebe keyet Zisasiyan zemkawan beye
(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ Âpme Zisasiyan kapigok tusum zeye, “In ekme kan kasa kuku an ekjenan Zelusalem mka temar kot bembuluŋme in nâwep, ‘Ower, walelelak sokjan sokbesâpm,’ ke otinâwep. ²¹ Kekok sokbeween am Zudia msalen talip ekjenan kunzunti kala dukjan mowebep. Ma am jenan mka temar kejan tapmambe egan ke pemti pem jen mebe. Ma am jenan mka temar ganzenan talip ekjenan mka temar kejan ku mobep. ²² Kan keyet Kawawang Zuda am yominangat dopmar bekanan penan indawe. Ke Kawawangalen Zet Itnananen meluwan kumpepejan keyet katnan sokbewe. ²³ Keyan sokbeween imbi keŋmak ma imbi nempa okakjanmak kan keyet ekjenan kunzunungat nâmnukjan penan mme ekjenmagen kwitnan kwitnan bekanan penan sokbewe. Enenogat nukjan temar penan msalen kapi sokbewe ma Kawawang Zuda am ekjen kemagen jenzinzi jenan nâmbep. ²⁴ Ma am notnan kasanineyan wanaman indanme gakiwep ma notnan msat bejan bejan indatim mepme ke jiti mulup kaliyan mbep. Ma am Zuda manje ku sokbembepjan ekjenan Zelusalem mka temar kejan timkwati kwitnan kwitnan kumasekti kekok mme ekjengalen kan delan zeme peme tabe.”

*Angat Nemujan kokotnan galen kan
(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ Âpme Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “Kan keyet pili jamanaman sepem igak igak kasup ma eyonja ma wenzim ekjenmagen sokbewe. Ma am msat sambe katan ekjenan kwitnan kwitnan ke sokbeme kandadat mulup mbep ma nembu temar kwisakjan ma nembu man temar takutume kwisakjan nomti kingagat omba penan mbep. ²⁶ Ma wenzim ma kwitnan kwitnan sambe ekjen keyan mundumin matokwaliwen puluk pilik pemti mundum belakan tokwabep keyepm am sambeyan kwitnan kwitnan

sokbesâpm keyet nâmti kingagat omba penaŋ aikbep. ²⁷ Kegok sokbeme Angat Nemunaŋ neŋ zanza palen winde temaŋmak ma sanŋa sonŋa busatnaŋ temaŋ keŋan kopma nikbep. ²⁸ Âpme kan keyaŋ yaŋbemti sokbeween in dendaŋ tati zikalin kululuŋen ekme mobe enenogat Kawawaŋaŋ in indatitiyelen kan ilak bududuk bein. Kegok otnâwep.”

*Tep balam balamegeset nânâ aiikgalen
(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹ Âpme Zisasiyaŋ bemzenze zet ŋen kapigok zeye, “In balam balam tep ekŋengat otnâit. ³⁰ Kan tep balam balam katnaŋ yaŋbemti kwapme manzeip, ‘O, ilak mtete yaŋbesâpm’. ³¹ Sakam tep katnaŋ kwabe kegoak kwitnaŋ kwitnaŋ mamananamaŋ ekŋen keyaŋ sokbeme nâwep, ‘Ilak Kilaisiyelen zemâtâtât katnan mama kanaŋ sokŋan bein,’ otnâwep.

³² Neŋ penaŋ sukwep diindoma nâit am alak talip kapi ilindiŋ ku gakimâpme kwilekiki sambe kapi sokbesâpm. ³³ Âpme msat ma kululuŋ asekmalut delaŋ zesâpm yaŋgut nâlen zetn delaŋ zenzeŋepiŋ matapmambe.”

*Kan delaŋ zenze sakwep kosâpm keyepm weyaŋ ekmâtâbep
(Matiyu 24:34-51; Mak 13:30-37)*

³⁴ Âpme Zisasiyaŋ zet ewe tusum zeye, “Weyaŋ ekmâtâbep! Mneti in amandanda ma tu kaliŋaŋ ma segalen kwitnaŋ kwitnaŋgat ŋoktikŋin temaŋ ekŋen keyet nâmkatik bemti tapmne peme kan delaŋ zenze sakwep kobeyet weyaŋ eksemti mambep. ³⁵ Ke sakamaŋ lelembeyaŋ kwap sakwep makuin keboŋ msat sambe am ekŋenmagen sokbewe. ³⁶ In weyaŋ ekmâtâtî Kawawaŋgat dundupeŋ tapme winde indame kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ keyaŋ inmagen gwaŋkumepme in windebeŋ tabep. In kegoak mbewen Angat Nemunaŋ nâgât zikatnan ŋep tabep.”

³⁷ Âpme kasupgat Zisasiyaŋ Zelusalem mka temanen tati egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ sesewat mka temaŋ keŋan am mamzikat indamtan. Egaŋ kegoak tapmme tambume egaŋ Olip Kalanjaŋ meti mawemtan. ³⁸ Kegok mamme msat msame am sambeyaŋ sesewat mka teman tambuŋan penaŋ Zisasiyaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mkawaŋ beme nânâyelen makotemien.

22

*Zudasiyaŋ amobotnaŋ ekŋenmagen Zisas zemkukuyet zetik mge
(Matiyu 26:1-16; Mak 14:1-11; Zân 11:45-53)*

¹ Âpme Nupmamaŋ Yispiŋ Niniyelen Kendo kwitnaŋ ŋen Anŋalaŋ Kendo sokŋan sokbeye. ² Ke sokbeme sâpe sâpe bumbuyelen an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ Zisas kume gakikiyet nâwien. Yaŋgut amnaŋ ndoseip nâmti kingati Zisas kukuyelen setgat timabien.

³ Kegok tapmme Zuda kwitnaŋ ŋen Iskaliot Sadaŋaŋ egat keŋan towege. Ek Zisasiyet nembaŋane 12 ekŋenmagengatnaŋ. ⁴ Kegok sokbeme egaŋ sâpe sâpe bumbuyelen an ŋeŋaŋ ma sesewat mka temaŋgalen tipdakutum ekŋengalen amobotnaŋ ekŋenmak met Zisas set katnaŋ zigoset atamti ekŋengat belinan bembeyelen zemâtâtindaye. ⁵ Kegok zeme amobotnaŋ ekŋen keyaŋ egalen zetnaŋgat oloŋen penaŋ mti ek mânewaŋ kwititiyelen zetik mbien. ⁶ Kegok mme Zudas egaŋ ekŋengalen zetik keyet ŋep zeye. Ŋep zemti egaŋ Zisas set ŋen aikti ekŋengat belinan bembeyet kan amnaŋ ku mambembuluŋtemien keyet nâye.

*Zisasiyaŋ tu meu Anŋalalaŋ Kendoyet weyaŋgat zemindeme weyaŋbien
(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Zân 13:21-30)*

⁷ Âpme Nupmamaŋ Yispiŋ Niniyelen Kendo keyaŋ sokbeme kan keyet sipsip nembaŋaŋ kumbumti nupmamaŋ yispiŋ kemak niniyelen kwitnaŋ Anŋalaŋ Kendo keyaŋ sokbeye. ⁸ Ke sokbeme Zisasiyaŋ Pita ma Zân egeŋaŋ met weyaŋ mulup mimiyelen

zemâtâtidaye ke kapigok, “It meti Anġalaġ Kendo meu nimtasenupgat weyaġ mulup mselup.”

⁹ Eġaġ keġok zeme nembraġane eġelaġ yaġkwesiwun, “Wae, Amobotnaġ, nit tu meu pe mka deset weyaġselup?”

¹⁰ Eġelaġ keġok yaġkwesimalut Zisasiyaġ diidoje, “It nâit, it mka temaġ keġan moweseluwen an nġen menzim temaġ tumak keyaġ idaiksem. Idaikme it ek mâti mka eġaġ mepme keyegak mât moweselup. ¹¹ Ke moti mka toġaġgat kapigok dunduselup, ‘An zikat indandayaġ gâgât yaġkwesip: Mka keġan nembraġane Anġalaġ Kendoyelen tu meu nsenup ke deset tazin?’ Keġok zeselup. ¹² It keġok zemalut eġaġ mka tedukġan mot zikat idasem. Keyet keġan mundum totatat ma menzim pelep ma meu bumbu mundumaġ ma kwitnaġ kwitnaġ notnaġ keyet keġan tapme it tu meu weyeyaġ mulup mselup. It nâlup?”

¹³ Zemideme eġelaġ meti kwitnaġ kwitnaġ Zisasiyaġ zemideye keyet kataġ sokbeme eġelaġ Anġalalaġ Kendoyelen tu meu weyaġbun.

Zisasiyaġ nembraġane tambuġalem indaye

(Matiyu 26:20-30; Mak 14:17-26; 1 Kolin 11:23-25)

¹⁴ Âpme tambuġalem niniyelen kan sokbeme Zisas ma nembraġane ekġenaġ mundum totatalen totabien. ¹⁵ Ke totati eġaġ ekġengat diidoje, “Neġ Anġalalaġ Kendo kapiyelen tu meu inmak niniyelen eweġan baenen nâmtikġaġ penaġ mban ya alak tatnnpup bamgat an notnaġaġ sindem omba penaġ naseip! ¹⁶ Neġ diindoma nâit, neġ Anġalaġ Kendoyelen meu ewe sek nġen ku nimbaġ yaġ maneti am yomengatnaġ timkwat indema nâmkinpepe aikme mulup keyaġ delaġ zeme kan keyet kululuġen gwaen tu meu ke nsakwep nimbanup.”

¹⁷ Eġaġ ke zemti okop wain tumak mti Kawawaġgat wisikġ zemti ekġengat zeye, “In kapi mti ilinak nit.” ¹⁸ Keġok zemti zeye, “Neġ penaġ sukwep zema nâit, neġ wain tu ke ninipiġ maneti bamgat Kawawaġgalen zemâtâtâtgat katnaġ mama kululuġen gwaen tati wain alakġaġ ke nsakwep nbanup.”

¹⁹ Sakam keġogak eġaġ nupmamaġ nġen mti Kawawaġgat wisikġ zemutumti nembraġane indamti zeye, “In mti nit. Kapi nanaġgat sek sesumbannok ke ingat indayap. Ke ingat indama nimti nâgât otnânâyelen nâmti indayap.” ²⁰ Kan ekġenaġ tu meu nim delaġ zeme sakam keġogak okop ikġaġ ke mti zeye, “Okop wain tumak kapi tususu alakġaġ inmak Kawawaġmak. Sipmnaġ tusum indeyap. Sipm tewen nâme sipmnaġ tobe ke in yominanġatnan indatim kwakwagat nâmti keġok mbap.

²¹ Yaġgut, nembraġane, in egit! An nġenaġ zemnowe ke ninmak meu nini munduman kapi totazin! ²² Angat Nemuġaġ neġ Kawawaġaġ zemâtâtâtnaġ set katnaġ ke mâti gakiwap. Yaġgut an neġ zem nosem an kemagen bekaġaġ penaġ sokbewe!”

²³ Zisasiyaġ keġok zeme nembraġane ekġenaġ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An ekġen, an pe kwiyaġ kogok mbe?” Keġok zewien.

An kwiyaġ amobotnaġ bein?

(Matiyu 20:25-28; Mak 10:42-45)

²⁴ Âpme Zisasiyet nembraġane ekġenaġ ilinak an kwiyaġ mobotnaġ bein zemti zet mmot mtot mti mdândâwien. ²⁵ Keġok tapmme Zisasiyaġ nâmti diidoje, “Msalengalen amobotnaġ ekġen amġin indikdamuġ mimiyelen winde taindain. Ma an damuġ ekġen amnaġ, ‘Amgalen noline,’ kwilin makuip. ²⁶ Yaġgut inmagen keboġ keyaġ ku sokbewe. Yek penaġ. Âpme naman ingat tunġuwinan amobotnaġ an kwiyaġ tabeen ikġaġgat sekġan mtoti am kwilinpiġ ekġengat kandaġinan mambe. ²⁷ An kwi ek amobotnaġ? An mundum totatalen totati meu tatnin ke ma meu menzimen taseġzin an ke? Ke penaġ, an mundum totatalen totati meu tatn an ke amobotnaġ. Yaġgut neġ keġogak ingalen amobotnaġin neġ nanaġgat sekġ mtoti tapmamti taindamukulem miyap.

²⁸ Âpme kan nukġaġ sepem igak igak neġmagen sokbeyeen in neġ ku katinewien. ²⁹ Bipm kululuġen eġaġ am indikdamuġ mimiyelen zetik mneyeyepm ma neġ keġogak

in indazetik mimindeyap ³⁰ in neŋmak kululuŋen gwaen mundum totatalen totati tu meu nsakwep nimbanup ma in mundum elimayakŋaŋmak keyet dukŋan totati Israeŋ am maŋge 12 indikdamuŋ mbep.”

Pitayaŋ Zisas bamkumpewe keyelen Zisasiyaŋ zemkawaŋ beye

(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Zân 13:36-38)

³¹ Âpme Zisasiyaŋ ewe tusum zeye, “Saimon, Saimon, geŋ nâmbak, Sadaŋaŋ ingalen nâmkiŋpepeŋin mimindikme mkatikŋaŋ bep ma tuwat tuwat talip keyelen Kawawaŋaŋ nâmpep. ³² Yaŋgut Saimon, neŋ Kawawaŋaŋ gapmukulem mme nâmkiŋpependaŋ kaliŋaŋ tatagalen dunduya. Ya geŋ yomdi ke nâmkawaŋ bewanigen keŋdi gilik zeme nâlen zetr tapmâtigulak nodine neŋ manamâtmaip ekŋengalen nâmkiŋpepe bandim mimindewanik.”

³³ Egaŋ kegek zeme Pitayaŋ kapigok dunduye, “Amobotnaŋ, neŋ geŋmak mka kaliŋan meti geŋmak gakikiyelen weyeyaŋ mulup miyap!”

³⁴ Egaŋ kegek zeme Zisasiyaŋ dunduye, “Pita, neŋ gâgât zema nâmbak, alak tambuyet sakokolok apmaŋ kwitnaŋ kukupiŋ mme geŋ nâgât sek tuk zemkandaseniŋ.”

Kan nukŋaŋ pupuyelen sokbesâpm

³⁵ Âpme Zisas nembraŋaneyet kapigok diindoye, “Neŋ indema msat notnaŋ Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ mkawaŋ bembeyelen mebienen kan keyet in mânep eleŋaŋ ma ele milawat wawat ma set wewet ke ku ti mebien kan keyet in kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋgat olalat mbien ma yek?”

Egaŋ kegek indayaŋkwesime ekŋenaŋ zewien, “Yek penaŋ, ku olabenn.”

³⁶ Ekŋenaŋ kegek zeme Zisasiyaŋ zeye, “Yaŋgut alak an mânep eleŋaŋmak ma ele milawat wawat ke tiseip. Ma an ŋen wanam teepmaŋaŋ yek egaŋ kâlâp tâgâyelen munduŋ main ke beme kwitime wanamaŋ teepmaŋ kwitiwe. ³⁷ Ma neŋ diindoma nâit: Kawawaŋgalen zezapat itnaŋaŋ kapigok zenzeŋaŋ, ‘Ek zelen zem kuwep sakam aindondo am ma an kambutiti ekŋen maindeipnok!’ Âpme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe golaŋ zenze an ekŋenaŋ nâgât kukuŋaŋ ke sosok sokbemkawaŋ tabein.” ³⁸ Egaŋ kegek zeme ekŋenaŋ zewien, “Amobotnaŋ, ndikbak, nin wanam zut tatndain.”

Zeme egaŋ zeye, “Neŋ wanam kwititiyet zeya ewan wanam penaŋ kwititiyet ku zeya. Nukŋaŋ bam sokbesâpm keyet amnaŋ zigok weyeen mulup mimiyyet nâmti zeya. Keyet wanamgat zapat ŋen ewe zenzepiŋ. Ele, metne.”

Zisasiyaŋ Olip Kalajaŋ dundundu mulup mge

(Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42; Zân 18:1)

³⁹ Âpme Zisasiyaŋ mka temaŋ ke pemti Olip Kalajaŋ mametan kegek mepme nembraŋane ekŋenaŋ mâti mebien. ⁴⁰ Ke meti ekŋenaŋ ke patar zemti egaŋ ekŋengat zeye, “In kapi tati tadundumaseip mneti Sadaŋaŋ ingat yaŋin mimindikme toweseipgat.”

⁴¹ Kegen zemindemti ekŋen katim indemti amnaŋ nanzaŋ mapemezin keyet kataŋ metati pedondomti kapigok dunduye, ⁴² “Bien, gitangat nânâyet nâlen nukŋaŋ kapi mâtâpeseniŋ. Yaŋgut geŋ nâlen nânân mâbâpiŋ; geŋ gitangat nânândi mâseniŋ.”

⁴³ Kegen tadundume Kawawaŋgalen enselaŋ kululuŋengatnaŋ ek winde sasayelen koge.

⁴⁴ Kegen sokbeme Zisasiyaŋ gakikiyelen kan bududuk sokbeye keyepm nâmnukŋaŋ mti ewe tusum omba winderŋaŋberŋ penaŋ dunduye ma pusinaŋaŋ sekŋanengatnaŋ sakam sipnok petak petak msalen toge.

⁴⁵ Nembraŋanyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sokbesâpm keyet nâmnukŋaŋ penaŋ mti ma tambu tetak takwabiengapm melugaŋ indome wem kopa bewien. Egaŋ dundu delaŋ zemti dendaŋ wati nembraŋanemagen meti indikme tawemambien. ⁴⁶ Indabutemti ekŋengat zeye, “In meluk wewepiŋ. Kaik watati dundundu mulup mit. Mneti amnaŋ koti ingat nâmkiŋpepeŋinaŋgat yaŋaŋ mimindikseipgat.”

Zudasiyaŋ Zisas kasayet belinan beye

(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Zân 18:3-11)

⁴⁷ Zisasiyan zet ewe tusumti tazeme an manje temañan kobien. Âpme ekñenmagengatnañ an Zudas ek Zisasiyet nembanane 12 ekñenmagengatnañ egañ kukñañgat indatimkoti Zisasmagen mebien. ⁴⁸ Ke kopme Zisasiyan yañkwesiye, “Zudas, geñ nuknuk mnesenik keyañ mkawañ beinen Angat Nemuañ neñ amgat belinan nesenik, ma?”

⁴⁹ Âpme Zisasiyet nembanane ekñenañ kwitnañ kwitnañ sokbesâpm ke ek kawañ bemti egat zewien, “Amobotnañ, geñ nâmdemane nin wanamañ ekñen indañsenup?” ⁵⁰ Kegok zemti ekñenmagengatnañ ñenañ sâpe sâpe bumbu an ñenañ egalen mulup an ñen wanamañ wakñañ penaset sâmpeme enzañ galañ galañ mge.

⁵¹ Kegok sokbeme Zisasiyan ekti zeye, “Muluwañ bekañ ke katipe!” Kegok zemti an keyet wakñañ anزام tage ke tangume ñep beye.

⁵² Kegok sokbeme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma sesewat mka temañgalen an dakutum ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ Zisas atasâgât kobien ekñen keyet zeye, “In wanam ñilikñañ ma wenzomak natatayelen kolo keyañgut neñ an kambu tititoñ yek. ⁵³ Neñ inmak kasup katañ Kawawañgalen sesewat mka temañ keñan matateman ke in ku natawien. Ya alak ingalen kan neñ natatayelen beme Sadañan mulup bekañ mamnen sosok sokbein.”

Pitayan Zisas yañpeye

(Matiyu 26:57-58; Mak 14:53-54, 66-72; Zân 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Zisasiyan kegok zeme ekñenañ atamti tetimet sâpe sâpe bumbu an ekñengalen an ñenañ egalen mka keñan wapmobien. Âpme Pitayan igak bam sukwep takopmanje. ⁵⁵ Ke koti ekme an notnañan zet nânâ mka tuñgupman tep mmenzime totatmambien Pitayan kot ekñenmagen totage. ⁵⁶ Ke kototapme mulup imbi ñenañ tewen ke totapme ekti weyañ zikat memuñ ektati zeye, “An kapi kegogak Zisasmak mamtan!”

⁵⁷ Imbiyañ kegok zeme Pitayan yañti zeye, “Imbi nânik, neñ an ke ku nâmpeyap!”

⁵⁸ Ya belaknik ke tati an ñenañ Pita weyañ ekmâtâti zeye, “Geñ kegogak Zisasiyelen manjeen mamani!”

Kegok zeyeyañgut Pitayan ewe yañti zeye, “Notn, geñ zenigen ke penañ sukwep an ke neñ ku nâyap!”

⁵⁹ Ke tapmâti aua kwep kegok delañ zeme an ñenañ ekti zet windenjañbeñ yañkwesimti zeye, “Kapi penañ, an kapi kegogak Zisasmak tapme ekban ma ek kegogak Galili msalengatnañ!”

⁶⁰ Kegok zeme Pitayan zeye, “Notn nânik, geñ an zenigen ke neñ ku nâmatâlap!”

Egañ kegok tazeme keyegak sakokolok apmañan kwitnañ kuye. ⁶¹ Kegok kume Amobotnañan gilik zemti Pita eksem tage. Amobotnañan kegok mme Pitayan egalen zet eweñan dunduye ke nâmkawañ beyeen kapigok, “Geñ alak sakokolok apmañ kwitnañ kukupin tapme geñ nâgât ku nâmpeyap sek tuk zeseni.” ⁶² Pitayan zet ñande ke otnâmti zupman kwatoti si omba penañ suye.

Zisasiyet pep zet msamti witikbien

(Matiyu 26:67-68; Mak 14:55-65; Zân 18:19-24)

⁶³ Âpme an ekñen Zisas ekdamuñ mbien ekñen keyañ pep zet msamti witikbien. ⁶⁴ Kegok mti sañgum pañañan zikatnañ kwaik pemti yañkwesiwien, “Geñ golañ zenze an manzenikgat an kwiyañ goin geñ ke zemane nâne!” ⁶⁵ Kegok msamti zet bekañan totot tototnañ sambe msawien.

⁶⁶ Msat msame sesewat mka temañgalen an damuñ ma sâpe sâpe bumbuyelen an ñenañ ma zii zet zikat indanda ekñenañ Zisas wati an damuñ sambeyañ ondekbien ke aik meti yañkwesiwien, ⁶⁷ “Geñ zema nâne, geñ Kilais, Kawawañ an ikñañ ombe-mgeñgeñan ma an kwi?”

Kegok yañkwesime egañ diindoye, “Neñ keyet yañan ingat zesap beme in ku nâmk- inpeseip. ⁶⁸ Ma neñ yañkwesisi ñen indayañkwesisap beme in keyet yañan ku dinoseip. ⁶⁹ Yañgut kwitnañ kwitnañ sokbesâpm kapiyet bamen Angat Nemuañ neñ mundum

bet penaset Kawawaŋaŋ an ikŋaŋmak tatagalen nâme matazin mundum ke windeyelen mundum ke nename totabap.”

⁷⁰ Egaŋ kekok zeme ekŋen sambeyaŋ yaŋkwesiwien, “Keyepm geŋ Kawawaŋgat Nemuaŋ, ma?”

Ekŋenaŋ kekok yaŋkwesime egaŋ diindoye, “Ilin zemkawaŋ bep kelak neŋ kapimak.”

⁷¹ Egaŋ kekok zeme ekŋenaŋ zewien, “Nin yegak zetnaŋ zem kukuyelen kelak nâmâtâtnup keyepm an ŋen egalen zet bandim mimiyelen ku aiksenuŋ.”

23

Zisas amobotnaŋ kwitnaŋ Pailetmagen teti mebien (*Matiyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Zân 18:28-38*)

¹ Âpme amobotnaŋ sambe ekŋenaŋ zet ŋande ke nâmwati Zisas aikti amobotnaŋ Pailetmagen mebien. ² Ke metati egat zet dâsuki ekŋenaŋ Pailetgat zikatnan ombem zewien, “An kapiyaŋ ningalen amm ekŋengat amobotnaŋ Sisamagen mânep takis ku kwititiyelen zemkulumindeye ma egaŋ ikŋaŋgat ‘Amobotnaŋ Kilais’ zeye.”

³ Ekŋenaŋ kekok zeme amobotnaŋ Pailelaŋ Zisasiyet yaŋkwesiye, “Geŋ Zuda maŋgeyelen Amobotnaŋ ma?”

Zeme Zisasiyaŋ egalen zet dopmaŋ gilik zeye, “Giti ke zenik kemak.”

⁴ Kegok zeme amobotnaŋ Pailelaŋ sâpe sâpe bumbuyelen an ŋeŋaŋ ma am maŋge tabien ekŋengat zeye, “Neŋ an kapi zem kukuyelen zet dolakŋaŋ penaŋ ŋen ku aigap.”

⁵ Egaŋ kekok zeme ekŋenaŋ zet omba moti zewien, “An kapiyaŋ Galili msat kataŋ yaŋbemti am keŋin mwaŋpme gapmanmak kasa kukuyelen zempeme Zelusalem mka teman zemkwezina. Ma Zudia msalen kataŋ sakam kekok tasokbein.”

Zisas amobotnaŋ kwitnaŋ Elotmagen teti mebien

⁶ Âpme amobotnaŋ Pailelaŋ zet ke nâmti am ekŋen indayaŋkwesiye, “An kapi Galili msalengatnaŋ, ma?” ⁷ Egaŋ otnâyeen Galili msat ke amobotnaŋ Elolaŋ maekdamuŋ min nâmti Zisas peme amobotnaŋ Elotmagen teti mebien. Elolaŋ kan keyet Zelusalem mka temanen kotage. ⁸ Ya Zisas amobotnaŋ Elotmagen tetimebien kan teepmaŋ Elolaŋ Zisasiyelen zet zapat sambe ke nâmti ek eegalen maotnâmtan keyepm Zisas eegalen oloŋen penaŋ mge. Egaŋ otnâyeyen Zisas egaŋ menok ŋen mme eegalen nâye. ⁹ Keyepmti amobotnaŋ Elolaŋ Zisas yaŋkwesisi omba penaŋ yaŋkwesiye yaŋgut Zisasiyaŋ egalen zet dopmaŋ ŋen ku zeye. ¹⁰ Kegok sokbeme sâpe sâpe bumbuyelen an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda ekŋenaŋ amobotnaŋ Elotmagen sokŋan koti Zisas zemkukuyelen zet windeŋaŋberŋ zewien. ¹¹ Kegok zeme amobotnaŋ Elot ma egalen an kasa kuku ekŋenaŋ Zisas pep zet msamti zet mtopepe zet zemti kâlâp teepmaŋ dolakŋaŋ penaŋ same mundumge sepem amobotnaŋ ekŋenaŋ mamunduŋip keboŋ mundumpemti tetimti amobotnaŋ Pailetmagen gilik ze mebien. ¹² Tipman baenen amobotnaŋ Elotmak amobotnaŋ Pailet egetmagen kasa kasa takwage ya kan keyet egelaŋ notn notn pemaŋ mbun.

Pailelaŋ Zisas gakikiyelen zemdelan zeye (*Matiyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Zân 18:39-19:16*)

¹³ Ke aikti kopme amobotnaŋ Pailelaŋ sâpe sâpe bumbuyelen an ŋeŋaŋ ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋ ma an imbi sambe zeme ondekme ¹⁴ kapigok indayaŋkwesiye, “In an kapiyaŋ animbi keŋin tapm yuŋgun kekok zemti in neŋmagen aiikolo yaŋgut neŋ ingat zikalinan an kapiyet yaŋaŋ mim egeyaŋ egalen bekaŋaŋ mimiŋaŋ in zem kuyoyen ke ŋen ku aigap. ¹⁵ Ma kekok amobotnaŋ Elolaŋ egalen bekaŋaŋ mimiŋaŋ ku aikti peme ninmagen kozin. Ma an kapi nin kumann gakikiyelen bekaŋaŋ mimiŋaŋ ŋen ku mge. ¹⁶ Keyepmti neŋ zema kasa kuku an ekŋenaŋ witikme belak zem pema mesem.”

¹⁷ [Âpme Anŋalalaŋ Kendoyet kataŋ amobotnaŋ Pailelaŋ an kwep Zuda ekŋenmagen-gatnaŋ mka katikŋan tatatnaŋ ekŋen manzemindeme belak kwawetemien.]

¹⁸⁻¹⁹ Âpme an ñenaj kwitnaj Balabas ek am kerjin walapme Loma gapmanmak an kasa kasa Zelusalem mka temaj kerjan ke mti an ñen kume gakime mka katikñan pewien. Pailerañ Zisas peme belak mebegalen nâm zemenjut an imbi sambeyañ kwizet kumti zewien, “Kume gakik. Balabas belak peme mesem!”

²⁰ Âpme amobotnaj Pailerañ Zisas belak peme mesât nâmti am ekñengat yañkwesisi kwizet paleset kuye. ²¹ Kegok kuye yañjut ekñenaj kwizet dopmaj kapigok kuwien, “Tewen kume gakik! Tewen kume gakik!” kwizet kegok kuwien.

²² Kegok kume egañ sek ñen ewe indayañkwesime sek tuk beme kapigok zeye, “An kapiyañ kwileki myuñguye? Neñ egañ gakisem kapiyelen myuñgunñuñ ñen ku aigap! Keyepm witikti belak pemann mesem.”

²³ Egañ kegok zeyeyañjut ekñenaj kwizet ewe giñgiñ kumti Zisas tewen kume gakikiyelen zewien. Kwizet kegok takume amobotnaj Pailerañ zelin gawepumti ²⁴ ekñenaj nâwienen keyet katañ Zisas zemdeleñ zempeye. ²⁵ Pailerañ kegok mti an ekñenaj belak mka katikñan kwaselen peme kwawewegalen an ke wekume belak zempeme kwawege. An ke gapmanmak kasa kasa mti an ñen kume gakime mka katikñan pewien. Kegok mti Zisas ekñengat belinan beme ekñenaj ilin nâwien keyet katañ mbien.

Zisas tewen kume gakiye

(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Zân 19:17-27)

²⁶ Âpme ekñenaj kegok mti Zisasiyañ gakikiñangalen tepmaj ikñaj pume mepmambe an ñen kwitnaj Saimon Silini msalengatnaj an ke Zelusalem mka temaj keyelen kimbat zupman tapmañge ya egañ Zelusalem kimbat kerjan mowepme kasa kuku an ekñenaj aikti apitilime Zisasiyelen gakikiñangalen tep ke pumti Zisasiyet bamanen mege.

²⁷ Ekñenaj kegok mme an imbi sambeyañ Zisas mâbien ekñengat tunjuwinangatnaj imbi notnaj si zesum zesum egat tapm mepmambien. ²⁸ Ekñenaj kegok tapm mepme Zisasiyañ gilik zem indikti zeye, “Zelusalem imbi, nâgât susupin! Neñ nâyawen dolakñaj ilinañgat ma nembrañineyet suit. ²⁹ Enenogat kan nukñaj temañaj sokbeme amnaj zewep, ‘Imbi ekñen nembrañinpiñ ma imbi nempa okak ku maambelip ma imbi nempa okak nam ku maindap ekñen keyañ oloñen penañ mbep.’ ³⁰ Ma kan keyegak amnaj kiñgati

‘Kalañgat pigok zewep, “In epeemti ndakwatait!” ma sepem kegogak kalañ isikñangat zewep, “Nin añañgalañ nde!” zewep!’ *(Aizaya 2:19-20)*

³¹ Âpme an yomepiñ ekmagen kwitnaj kwitnaj bekanaj ekmagen sokbein beme am yomton ekñenmagen bekanaj penañ sokbewe!”

³² Ma keyegak kasa kuku ekñenaj an zut idatim mebien. An zut ke an kambu titi ya Zisasmak idome gakikiyelen idati mebien. ³³ Ke meti kalañ kwitnaj ñokanziñ Kalañ ke patañ zemti Zisas tewen kumasasok pemti mwat onzempewien. Ma Zisas betnaj penaset ma alomset an kambu titi zut ke tewen gakikiyelen idewien.

³⁴ Ekñenaj kegok mme Zisasiyañ zeye, “Bien, ekñenaj kwitnaj kwitnaj tapmip ke ku nâmâtâlíp keyepm ekñengat yomin katipe!” Egañ kegok zeme kasa kuku an ñeñañinañ sâk melakanduñaj nanzañ bet guluk gilik mti kwiyañ penañ tisem ke nâmti mbien. ³⁵ Kegok sokbeme an imbi sambeyañ dendañ tati taekme keyegak Zuda ekñengalen amobotnaj ekñenaj Zisasiyet pep zet msamti zewien, “Egañ am notnaj maindamukulem mimindein ya ek Kilais, Kawawañaj ikñaj ombempepeñaj beme ikñangat sekñaj ñep mukulem mpesem!”

³⁶ Sakam kegok kasa kuku an ekñenaj msamti ekmagen sokñan koti wain tosañaj isikñaj ke same niniyelen ke nâmti mbien. ³⁷ Kegok mti zewien, “Geñ Zuda amgalen Amobotnaj beme gitangat sekdi mukulem mi!”

³⁸ Âpme meluwañ ñen kapigok kumpewien,
“AN KAPI ZUDA AM EKÑENGALEN AMOBOTNAJ.”

³⁹ Kegok sokbeme an kambu titi zut egetmagengatnaŋ ŋenaŋ Zisasiyet pep zet msamti zeye, “Geŋ Kilais, Kawawaŋ an ikŋaŋ ombemgeŋgeŋaŋ beme gitangat sekdi mukulem mti nit kegogak ndamukulem mi!”

⁴⁰ Ŋenaŋ kegok zeme ŋenaŋ zet ke nâmti ŋenzinziŋ msamti zeye, “Geŋ Kawawaŋgat kiŋgadik ma yek? Nin tuk kapi nsakwep gakikiyelen zemdelan zemndeyo. ⁴¹ Nit bekananŋdanŋat dopmaŋ gakisâpmilup ke ŋep yaŋgut an kapi ek myuŋguŋguŋaŋ ŋen ku tazin, yek penaŋ.” ⁴² An keyaŋ kegok zemti Zisasiyet zeye, “Geŋ Amobotnaŋ kobanigen nâgât nâmnewanik!”

⁴³ Egaŋ kegok zeme Zisasiyaŋ dunduye, “Neŋ penaŋ sukwep zeyap, alak geŋ neŋmak kululuŋen tasenik.”

Zisasiyaŋ gakiye

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Zân 19:28-30)

⁴⁴ Âpme 12 kilok kasup sutnaŋ bembeyelen sokŋan beme msat tambumbuyaŋ pesak peme tapmeti 3 kilok gasiyet beye. ⁴⁵ Kegok sokbeme sangum temaŋ Zelusalem sesewat mka temaŋ keŋan maopem peme topmatatan ke tuŋgupman edelet balalaŋ zemtoti butnaŋ butnaŋ beye. ⁴⁶ Kegok sokbeme Zisasiyaŋ kwizet temaŋ kumti zeye, “Bien, nâmamann gâlen belen beyap!” Kegok zemti gakiye.

⁴⁷ Kegok sokbeme kasa kukuyelen an ŋenaŋ egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ke eknâmti Kawawaŋgat sesewati zeye, “Penaŋ sukwep, an kapi an kwetetepmaŋ penaŋ!”

⁴⁸ An imbi sambe tabien ekŋenaŋ ke ekmâtâtî kemberŋ penaŋ nâmti mkaŋinan mebekobien. ⁴⁹ Âpme am Zisas egat nâmâtâbien ma imbi ekŋen Galili msalengatnaŋ Zisas mâkobien ekŋenaŋ beŋanik tati kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye ke eknâmâtâbien.

Zisas sumen mziliwien

(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Zân 10:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Âpme an ŋen kwitnaŋ Zosep ek Zuda ekŋengalen mka temaŋ kwitnaŋ Alimatia keyetnaŋ. Ek an dolakŋaŋ ma an kwetetepmaŋ ma ek amobotnaŋ Zisas zemkuwien ekŋenmagengatnaŋ ŋen ek keyaŋgut egaŋ ekŋengalen nânâ Zisas kukuyelen nâmbiliwebien keyet nâmtikŋaŋ penaŋ ku mge. Egaŋ Kawawaŋ an ikŋaŋ ombem pepeŋaŋ koti Kawawaŋgalen zemâtâtât katnaŋ mama mamkwatan. ⁵² Keyepm egaŋ amobotnaŋ Pailletmagen meti Zisas sekŋaŋ tewen mtoti sumen bembeyelen meti yaŋkwesime amobotnaŋ Pailelaŋ ŋep nâmpeye. ⁵³ Ŋep nâmpeme Zosewaŋ Zisasiyet sekŋaŋ tewen mtoti sâk palakŋaŋaŋ sekŋaŋ sumuŋ pemti mti met nanzaŋ kapalaŋ enzuŋ temaŋ kwaŋ pepeŋaŋ an ŋen ku bemberaŋ keyet keŋan mmet beye. ⁵⁴ Ma kan keyet Bepmaŋ ma Sabat tagoŋgo tatagalen sokŋan koge.

⁵⁵ Kegok sokbeme imbi ekŋen Galili msalengatnan Zismak kobien ekŋen keyaŋ Zosep mâti Zisas sekŋaŋ mepme sum deset bembeyelen ma sepem zigok pewesem ke eegalen mebien. ⁵⁶ Imbi ekŋen keyaŋ ke koekti gilik zemti mkaŋinan meti wet sesikŋaŋ dolakŋaŋ Zisas sekŋaŋ kumpepeyelen ke met weyeyaŋ mulup mbien. Enenogat Sabat tagoŋgo kanen mulup ŋen ku mimiyelen ilinaŋgalen zii zelaŋ zemkatik bein.

24

Zisasiyaŋ gakikiengatnaŋ wage

(Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Zân 20:1-17)

¹ Âpme Sabat tagoŋgo kan delaŋ zeme mseŋan Sonda tambuŋan msat tapm msame imbi ekŋen wet kelakŋaŋ weyeyaŋ mulup mbien ekŋen keyaŋ wet kelakŋaŋ ke mti sumen ke kobien. ² Ekŋenaŋ ke koti ekme nanzaŋ temaŋ sumgalen sekekek bekek pewien ke welilim peme ganzenan metage. ³ Kegok sokbeme ek nâmti ekŋenaŋ keŋan mowebien yaŋgut Amobotnaŋ Zisasiyet sekŋaŋ ku tapme ekbien. ⁴ Ke motati nâpeme mekwapme tatnepeme keyegak an zut melakandunŋit busatnaŋ temaŋmak keyaŋ ekŋenmagen sokŋan kotabun. ⁵ Ekŋenaŋ ke ekti kiŋgalaŋ indatime kusumti zikalinaŋ msalen

baen ektatnepeme an zut keyañ kapigok zewun, “In kwilekiyet mti am gakikiñgagen mundumen pi an alik walep keyet kwilekiyet taegip? ⁶ An in eegalen kolo ke kapi ku tazin. Egañ gakikiengatnañ walep. In egañ Galili msalen inmak tati zezapat kapigok diindoye ke otnâit ke, ⁷ ‘Angat Nemunañ neñ a yomtonñ ekñengat belen mopma tewen gwilimañ nowep. Ya kasup mulup mimi tuk keyet mamaen gilik zem wabap,’ kekok diindoye.”

⁸ An zut keyañ kekok zematut imbi ekñen keyañ zet ñande ke otnâmti ⁹ sum katipemti mkañinan gilik zem meti kwitnañ kwitnañ eknâmbien keyet met Zisasiyelen nempa 11 ma notnañgat zezapat mimindawien. ¹⁰ Imbi ekñen zezapat nempaane ekñengat kozewien ekñen ke kwilin Malia Makdala mkaengatnañ ma Zoana ma Malia Zemsiyet mamañ ma imbi notnañ ekñen ke. ¹¹ Kegok kozewien yangut nempaane ekñenañ imbi ekñen keyelen zelin nâme pepesut imbi zezet beye ma ekñengat ku nâmkñepewien. ¹² [Pitayañ zet ke nâmti wawadak winde bemti sumen meti sekekegen kusum toti zikatnañ Zisasiyelen mundumanen ke egeen sangum miak pewien ke etañ taga. Ke ekti mkañan meti kwitnañ kwitnañ sokbeye keyet nânâ mulup temañ mge.]

*Zisasiyañ am zut Emaus mka temañgalen selen idaige
(Mak 16:12-13)*

¹³ Âpme kan keyet am zut Zisas mâpnamtemien egelañ Emaus mka temañgalen selen mkaen ke mebegalen tapmepmambun. Mka keyetnañ Zelusalem mka temanen ke mebegalen mael 7 kekok mametemien. ¹⁴ Egelañ ke mepmambe Zisasmagen kwitnañ kwitnañ sokbeye keyet zenâ zenâ tapmepmambun. ¹⁵ Kan egelañ zenâ zenâ tapmepmambunen keyegak Zisas ikñañ egegat tunjuwidan ke patak zemti ilinsakwep mebien. ¹⁶ Ke sokbemidame egelañ an ke ekbun yangulak egelañ am ke Zisas ke ku eknâmâtâbun. ¹⁷ Âpme Zisasiyañ idayañkwesimti zeye, “It pe kwilekiyet set teepmañ pi zenâ zenâ tapmkolup?” Egañ kekok idayañkwesime egelañ teñ kindiñ pemtati zimoselidan kemben sakam ekbun.

¹⁸ Egetmagatnañ an ñen kwitnañ Kelopas egañ Zisas yañkwesiye, “Notn, geñ kwitnañ kwitnañ Zelusalem mka temanen âgânen ma tugenen da sokbeye ke geñ ku nâmâtâdik?”

¹⁹ Kegok zeme Zisasiyañ zeye, “Pe kwilekiyet tazenik?”

Zeme Kelopasiyañ zeye, “Nit kwitnañ kwitnañ Zisas Nasalet mkaengatnañ ekmagen sokbeyan keyet tazelup. An ke golañ zenze an dolakñañ penañ. Kawawañañ ma amnañ egat dolakñañ nâmpewien enenogat egañ menok temañ sepem igak igak mge ma zetnañ winderñañmak zemkawañ beye. ²⁰ Kegok tapmkwapme ningalen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ Loma gapmangat belinan beme gakikiyet zemdelañ zempeme tewen gwilimañ kumasasokpeme gakiyan. ²¹ Nin otnâwenen an ke Kawawañañ Israeal am mange indamukulem mimiyele koge ke nâwenn! Âpme kwitnañ kwitnañ sokbeyanen keyetnañ kwati alak kasup mulup mimi tuk tatnuwen kapiyegak kwitnañ mamanamañ ñen kekok sokbep. ²² Ningalen mangeengatnañ imbi notnañ ekñenañ zet alakñañ dindoyo, ‘Ekñenañ msat balañ zem topme topme sumen melo ²³ yangut Zisas egat sekñañ ku ego.’ Kegok sokbeme ekñenañ gilik zem koti zeyo, ‘Nin ensel ekmann enselañ kapigok dindop, “Zisas ek alik tazin,” kekok zep.’ ²⁴ Imbi ekñenañ kekok kozeme ningalen mangeen an notnañ sumen ke melo ya imbi ekñenañ zeyoyen katañ ekmâtâti Zisas ñen ku ekti mkaen gilik zem kolo.”

²⁵ Kegok zematut Zisasiyañ diidoye, “It ñoktikñitpiñ, in golañ zenze an ekñenañ zet zewien ke in sewak sewak penañ manâmkñipeip! ²⁶ In kapigok nânâyelen Kilais an Kawawañañ ikñañ ombempepeñañ ek sindem timti gakimti set katnañ keyañ mme kululuñ meti Amobotnañ kwabe.” ²⁷ Zisas egañ Kawawañgalen Zet Itnañanen Mosesiyelen papiaen yañbemti ma golañ zenze an ekñenañ ikñañgat meluwañ mbien keyet zemkawañ bemideye.

²⁸ Ekñenañ ke takotneti mka kosâgât nâwienen ke patañ zemti Zisasiyañ ewe mebegalen nok mge ²⁹ yangut egelañ zemkulumpemti zewun, “Kopmane ningalen mkaen

metne enenogat kasuplak towepme tambumbuyan pesak pesâpm.” Kegok zematul Zisasiyan eget idamâti egetgalen mkaen meti tabien. ³⁰ Ke tati me nini munduman egetmak totati Zisasiyan nupmaman mtati Kawawangat wisikn zemti meselemti eget idame ³¹ egelan kwitnan kwitnan egetmak takoti mkawan beye ke nâmkawan bemti Zisas iknan ekmâtâbun yangut ke sokbemidamti keyegak galañ zeye. ³² Kegok sokbeme egelan ilidak zenâ zenâ mti zewun, “Notn, selen daenen egañ nigat zet zapat tazemap ma Kawawangalen zet zapat itnanan tazemkawan bemndemap kan keyet nigat keñndan tip busat penañ nâlut.”

³³ Kegok zemti keyegak wawadak Zelusalem mka temanen gilik zembun. Ke meti Zisasiyet nembajane 11 ekñenan notnan ekñenmak mka keñan ondek tapmambien ke met patañ zewun. ³⁴ Ke metapmalut ekñenan egetgat kapigok diidowien, “Amobotnanan gakikiengatanan wazan ke penañ. Ke Saimonmagen sokbemsayan!”

³⁵ Ekñenan kegok zeme egelan kwitnan kwitnan sambe selen sokbeye keyet zemkawan bewun ma nupmaman meseleme Zisas eknâmâtâbun keyet zezapat mimindawien.

Zisasiyan nembajanemagen sokbemindaye

(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:6-8)

³⁶ Egelan ewe kegok tusumti tazematul Zisas iknan ekñengat tunguwinan keyegak sokbemindamti kapigok diindoye, “Keñ sewakñan inmak taindain.”

³⁷ Ke sokbemindame ekñenan, “We eknup,” zemti kinngalañ omba penañ indatiye. ³⁸ Ekñenan kegok mme egañ diindoye, “In nâgât zemkandadapiñ ma in neñ gakikiengatanan wapman keyet keñ zut mimipiñ! ³⁹ In nâgât setn betn gwilim zemberañ pi egit. Neñ nenn kapimak. In nâgât sekñ timekti nâit. We ekñen sesumbañin ma kanziñinpiñ. Neñ sakam we nembon yek. Neñ sesumbann ma kanziñmak talap ke in egit.”

⁴⁰ [Egañ kegok zemti setnan betnan gwilim zemberañ zikat indeme] ⁴¹ nâmtemtem penañ mti keñin oloñenan pesak peye yangut egañ ekñenmagen koti tage keyet ku nâmkinpwien keyepm egañ indayan kwesiye, “In me notnan kapi taindain ma yek?” ⁴² Kegok zeme ekñenan anjala zinziñan butnan msame ⁴³ ekñengat zikalinan ke niñge.

⁴⁴ Egañ ke nim delañ zemti ekñengat zeye, “Kan neñ inmak takwabanen neñ ingat zezapat kapi diindowan: Mosesiyelen papiaen ma golan zenze an kwep kwep ekñengalen papiaen ma Sam papiaen nâgât meluwan kwitnan kwitnan mbien ke penañ sokbein.”

⁴⁵ Ke zemti ekñengat ñoktikñin mkawan beme zet zapat keyet yanñ nâmâtâbien. ⁴⁶ Kegok mti ekñengat diindoye, “Zet zapat kapiyan nâgât Kawawangalen Zet Itnananen zenzeñan: An Kilais, Kawawan iknan ombempepeñan ek sindem timti kume gakime kasup mulup mimi tuk keyet gakikiengatanan wabe. ⁴⁷ Ma nâgât kwitnnanen zet ke amnan mkawan beme amnan nâmti yomengatanan keñin gilik zenzeyelen ma an Kawawan iknan ombempepeñan egañ amgalen yomin ke katikpepeyelen Zelusalem ammagengatanan yanbem am sambe msat katan ekñenmagen sepem kegok sokbewe. ⁴⁸ Ma in golan zenze an ekñenan zet zewien ke penañ sokbeme in kwitnan kwitnan sambe ke eknâmbien. ⁴⁹ Âpme nenn Bienan Emetak Teñ indandayelen zetik mimindeye ke indawap. Yangut in Zelusalem mka temanen kapiyegak tapme Kawawangalen Emetak Teñan winde indawe.”

Kawawan Zisas kululujen wapmoge

(Mak 16:19-20; Nembayelen Muluwin 1:9-11)

⁵⁰ Kegok zemti Zisasiyan nembajane indatimti mka teman katipemti zupman toti Betani mka ñande isiknan ke meti ondekindemti betnan ilizuzut mwati zet ñande kapigok zeye, “Keñ sewakñan ma Kawawangalen winde inmagen taindawe.” ⁵¹ Egañ zet ñande kegok tazeme zeme keyegak ekñen katim indemti Kawawan kululujen wapmoge. ⁵² Kegok sokbeme egat zemesesewati oloñen palen Zelusalem gilik zem mebien. ⁵³ Âpme ekñenan Zelusalem ketati mse katan Kawawangalen sesewat mka teman keñan Kawawangat manzemesesewatemien.

Zân Zisasiyet yaŋaŋ Zânaŋ meluwaŋ mge.

Zânaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj kapi kuye. Zân kapi Zisasiyet nembraŋaneyet tunŋuwinanŋatnaŋaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj kapi kuye. Zemsiyet meniŋaŋ ma biwidanŋat kwitnaŋ Zebedi (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19 ma Luk 6:12-16). Zânaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ kuyeen ikŋanŋat kwitnaŋ esemteŋ kumti, “Neŋ Zânaŋ kuyap,” keŋok ku zeye. “Egaŋ nembraŋaŋ nâmtikŋaŋ mamin,” keŋok kuye. Zet keboŋ ke omba kukuŋaŋ makuwek. Egaŋ buŋam zapat kapi etaŋ ku kuye. Zapat meluwaŋ tuk ŋen kuyeyaŋ bamgat eknup.

Matiyumak Mak ma Luk ekŋenaŋ am maŋgeen kwep kwepgat kumindawien. Zânaŋ buŋam zapat kapi apapalak papia kuye. Am sambe msat kataŋ ekŋengat zapat kuye. Zet Zapat Dolakŋaŋ kapi Matiyumak Mak ma Luk ekŋenaŋ kuwien keyet kateŋ yek. Egaŋ Zisasiyet yaŋaŋ penaŋ deyetnaŋ kokotnaŋ ma egaŋ kuleki penaŋ mimiyet koge keyet yaŋaŋ weyaŋ kuye. Zet ŋotekŋaŋ Zânaŋ kuyeen ŋen kapigok, Zisas ek Kawawaŋaŋ an peme koti am mama mimiŋin bekananenganŋaŋ gilik zemindatimti mama teŋ am indandayet zenzenaŋ wan ilak koti keŋok mmâge.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ Zânŋalen buŋam zapat keŋan kapigogaŋ talip:

1:1-18. Zisas eweŋan an kwi penaŋ maŋge

1:19-51. Zân an tu zulutindende egaŋ mulupmaŋ ewe tapme Zisasiyaŋ yaŋbemti nembraŋanen indage

2-6 Zisasiyaŋ am tunŋuwinanŋ mulup yaŋbemti mge

7-11 Zisasiyaŋ menok notnaŋ mti an ŋeŋaŋ bembe ekŋenmak zet mdândâ notnaŋ mge

12-19 Zisasiyaŋ gakikiyelen set im mege

20 Zisasiyaŋ gakikiyenganŋaŋ wage

21 Nembraŋaneyet zemgwaŋnaŋ notnaŋ mimindamti kululunjen mowege

Zet mamaŋaŋmak keyaŋ naman am sokbeye

¹ Eweŋan baen Zet egaŋ yaŋbemti Kawawaŋmak ilisakwep mamkwabunaŋ Zet ke Kawawaŋagak. ² Ke tipman baen Kawawaŋmak ilisakwep mamti ³ Kawawaŋaŋ zempeme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bepi mme sokbemâge. Ek piŋan kwitnaŋ kwitnaŋ igak ŋen ku sokbemâge yek. ⁴ Zet ek mama keyet toŋaŋ egalen busatnaŋaŋ am mbusatnaŋ bemindeye.

⁵ Âpme busatnaŋaŋ tambu sosok keŋan mepme tambu sosogaŋ kunzuŋti mege.

⁶⁻⁷ Âpme an ŋen kwitnaŋ Zân. Ek msalen kapi am busatnaŋgat zapatnaŋ diindome am ilindiŋ busatnaŋ toŋaŋ Zisas egat zapatnaŋ nâmti nâmkinŋepeyeyet nâmti Kawawaŋaŋ ikŋaŋ zempeme koge. ⁸ Wa Zân ikŋaŋ am mbusatnaŋ bemindendeyet ku koge. Egaŋ belak an busatnaŋ toŋaŋ tobe keyet buŋam zapatnaŋ etaŋ manzemtan. ⁹ An busatnaŋ toŋaŋ keyaŋ msalen kapi sokbemkawaŋ bemti am msalen mammbusatnaŋ bemindein.

¹⁰ Ek ke eweŋan Bipmaŋmak mambunen msat kapi mme sokbeye. Ya egaŋ naman mamkwati msalen kapi amnaŋ masokbenupnok sepem sokbemŋgut am msalenganŋaŋ ekŋenaŋ naman egat yaŋaŋ penaŋ ku weyaŋ eknâmâtâbien. ¹¹ Egaŋ Zuda msalen ke mame Zuda am ma ikŋanŋat donnotnane ma einbipmane mee penaŋ piyaŋ ek mtopemti wisat mpewien. ¹² Âpme am ek notn mpemti nâmkinŋepewien ekŋen Kawawaŋgat nemunambaŋane bemti mamayet indapmukulem mimindeye. ¹³ Wa animbi Kawawaŋgat nemunambaŋane penaŋ bemti mamaip ke animbiyaŋ mame nemba masokbeip sepem keboŋ yek. Ma angalen segat tikŋaŋaŋ ndabeme mamaip keyet penaŋaŋ yek. Kawawaŋaŋ ekŋenaŋ ikŋanŋat nemunambaŋane bembeyet nâmindeme kogok ekŋenmagen sokbeye.

¹⁴ Âpme Zet egañ amnañ masokbenup keyet katañ sokbemti am ningat tunggupmnan kapi mamtan. Mamti keñ taoletmak ma zetnañ penañ penañak zem mamti menok sepem igak igak mme amnañ Kawawañgat Nemunañ kwep etañ keyet mama mimiñañ dolakñañ ke ma windeñañ temañ ke Bipmañañ miak peme koge ke ekbenn.

¹⁵ Zânañ egat zetnañ pigok zemkawañ beye, “Neñ an ikñañ keyet buñam zapatnañ diindowan, ‘An bamnan takozin egañ neñ sebemnemti Amobotnañ penañ bein. Msat kululuñ ma neñ mee pi sokbembepiñ tapma egañ tipman penañ baen mamkwage.’”

¹⁶ Egañ ningat tikñañ manâmndein keyepmti keñ taoletnañgat penañañ ikñañgalen mama mimi dolak dolakñañ sambe piyañ elimiak ndeye. ¹⁷ Moses egañ Kawawañgalen zii zet ke aikndaye. Âpme Zisas Kilaisiyañgut keñ taoletmak Zet Zapat Dolakñañ penañ timtot ndaye. ¹⁸ An ñenañ Kawawañ sepemañ bugan ku ege. Nemunañ neñ Bipmmañ mamayañ neñ egalen zet zapatnañ ke mkoti zemkawañ bemindama nâmbien.

*Zân an tu zulutindende anañ ikñañgat yañañ zeye
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 2:1-18)*

¹⁹ Zuda amobotnañ ekñañ Zelusalem mkaen tati sâpe sâpe bumbu an ekñañgat kandañañ mulup an mamaip ekñañ zemindeme Zânmañgen meti pigok yañkwesiwien, “Geñ pe Kilais ma an kwi? Ze zeman nâne.”

²⁰ Zeme egañ keyegak ikñañgat yañañañ pigok penañ zemkawañ bemti diindoye, “Neñ wa Kilais yek.”

²¹ Zeme ekñañ naman ewe pigok yañkwesiwien, “Âpme geñ an kwi? Geñ Ilaiza?”
Zeme egañ pigok zeye, “Neñ ek yek.”

Zeme ekñañ zewien, “Âpme geñ nin golañ zenze an temañ ñen ninmañgen kokogat damuñ matatnuwen geñ kapi?”

Zeme egañ pigok zeye, “Neñ golañ zenze an ke yek.”

²² Zeme ekñañ pigok zewien, “Geñ kwi penañ? Ze weyañ yañañdi zeman nâne. Am zemndeme kotn am ekñañ keyet pe zigok met zeman nâseip? Geñ gitangañ penañ yañdi zigok penañ manzenik?”

²³ Zeme Zânañ pigok diindoye, “Neñ golañ zenze an Aizaya egañ zet pigok zeye keyet penañañ,

‘An ñenañ msat tunggupman mamti animbiyet pigok takuin, “Pi mamti amnañ yomin zeme delañ zeme keñin weyañti Amobotnañgat damuñ talit,” mandiidoin!”

(Aizaya 40:3)

²⁴ Âpme an ekñañ Palisi ekñañ zemindeme kobienan ²⁵ naman pigok yañkwesiwien, “Nin tatnâmann geñ, ‘Neñ Kilais yek ma Ilaiza yek ma golañ zenze an ñen yek,’ zenik. Kegok beme geñ kwilekiyet am tu manzulutindenik?”

²⁶ Zeme Zânañ kapigok diindoye, “Neñ am tu etañ manzulutindeyap. Âpme an ingat tungguwinan sokbeyeyañ mamain ek ke in ku maekmâtâlíp. ²⁷ An keyañ bamnan gwaen takozin. An bekeboñ beke neñ bukaboñ kapiyañ elewat temañ timpema ñep ku bewe.”

²⁸ Ekñañ meyañkwesiwiennen ke Betani mka Zodan tu nembet daeset tazinen ke mebien. Zânañ mka ke mamti am Zodan tuyen tu manzulutindemtan.

Zânañ Zisasiyet yañañ zemkawañ beye

²⁹ Msat msame Zânañ am tu zulutindemambe tati ekme Zisasiyañ ninmañgen takopme ekti ningat pigok dindoye, “An inde takozingat egit. An kainde Kawawañgalen Sipsip Nemañañ. Zuda am ekñañ yomin delañ zenzeyet nâmti Sipsip Kawawañgat sâpe sâpe mambuip. Sepem kegogak Kawawañañ ikñañgat Nemunañ takozin ke amgat belen beme msat sambe am ningat yom delañ zenzeyet kume gakiwe. ³⁰ Neñ an keyet ilak eweñañ pigok diindowan, ‘An bamnan takozin ke Amobotnañ temañ neñ ewe sokbembepiñ tapma egañ eweñañ tipman penañ baen mamkwage.’ ³¹ Ek eweñañ Kawawañañ an yomengatnañ gilík zemndadagat ombempeye ke neñ ku ekmâtâban yañgut Kawawañañ zet zapatnañ etañ zemkawañ bemname neñ Israel am in ondekindemti egat zapatnañ

diindoma nâmti in egañ kokogat weyeyañ mulup mti mamayet nâmti inmagen tu zululut mulup kapi mimiyet zemneme inmagen yañbewan.”

³² Kogogapm Kawawañañ pigok dinoye, “Neñ Emetak Teñañ kululuñengatnan age sasakandenombe nemboñ bemti ekmagen totapme ekbanik beme an ilak ke. ³³ Nen an ke eweñan ku nâmâtâtpewan yañgut Kawawañañ neñ am tu zulutindendeyet mulup zet kapi nañgeyañ pigok dinoye, ‘Nâlen Emetak Teñañ toti dukñanen tapme ekbanik beme an keyañ am nâlen Emetak Teñ ke indamâbe.’ ³⁴ Neñ yañañ kekok zemâtâtname ekbangapmti muluwañ kekok sokbeme ekti ek ilak Kawawañgat Nemunañ penañ elak nâmâtâtpewan.”

Zisasiyañ yañbemti nembajane zulak zulak ilak indatiye

³⁵ Msat msame Zânañ nembajaneñ zut nit ndatimti msat keyegak koti tapmambenn. ³⁶ Tatnepemann Zisasiyañ keyegak kwawepme ekti Zânañ nigat pigok dinitdoye, “An zut, an da egit. Ek Kawawañgalen Sipsip Nembajañ.”

³⁷ Zeme nempa zut piwan nânâñak keyegak Zân pemti met Zisasiyet baman mâti mebun. ³⁸ Mepmalu Zisasiyañ gilik zem idikti pigok idayañkwesiye, “An zut, it kwilekiyet napmâti takolup?”

Ndayañkwesime nit pigok zewelin, “Labai, (E lbulu zet âpme ningalen zeleset ‘an zikat indanda,’ kok zewanek.) geñ mka pe deset mawenik.”

³⁹ Yañkwesimalu pigok dinitdoye, “It kopmalu neñ met mkan zikat idama egit.” Zemti idati tapmetnepeme msat gasim beme ekmak ke tapmetneti tambu sutnan gilik zemti naman mkañidanen kobun.

⁴⁰ An zut Zânañ Zisasiyet yañañ zeme nâmti ekmagen mebun nitmagengatnañ nempa ñen kwitnañ Endulu ek Saimon Pitayet datnañ. ⁴¹ Enduluyañ metneti meniñañ Saimon aikti pigok dunduye, “Neñ Mesaya, kwitnañ ñen Kilais* manzeip ek ilak aiga.”

⁴² Kegok zemti meniñañ Zisasmagen wati mepmalu Zisasiyañ ekti zeye, “Geñ Saimon Zângat nemunañ muñ. Gâgât kwidi alakñañ neñ Sipas gayap.” (Sipas kwit keyet yañañ “nanzañ”.)

⁴³ Msat msame Zisasiyañ Galili msalen mesât tati Pilip selen aikti pigok dunduye, “Geñ kopmane neñmak medi.” Zemti wati mebun. ⁴⁴ Âpme Pilipmak Endulu muñanet ekñen mkañin kwep Besaidayetnañ.

⁴⁵ Metneti Piliwan Nataniel meaikti pigok dunduye, “Mosesimak golañ zenze an notnañañ itnañañ baenen an kapi Kawawañañ nin yomengatnañ gilik zem ndadagat ombempaye keyet zetnañ meluwañ mbien ewan penañañ alak aikti ekmak tapmanup. An ke Zisas Zosepgat nemunañ Nasalet mkaengatnañ.”

⁴⁶ Zeme Natanieliyañ zet dopmañ kapigok gilik zemti saye, “Geñ nâmane Nasalet mkaen bukanda kwileki dolakñañ ñen sokbewe bein?”

Zeme Piliwañ zeye, “Kok zenikgat kopmane met zikat gama ekbak.”

⁴⁷ Zemti Nataniel wati Zisasmagen mepme Zisasiyañ Nataniel ekti zeye, “An kapi Islael an penañ. Ek zet dâsuki ñen ku manzein.”

⁴⁸ Zeme Natanielañ zeye, “Zisas, neñ pe de mama yaññ nikbanangapmti kekok zenik?”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Piliwañ geñ ewe met gaiikpiñ tapme geñ tep kwitnañ pik kandañan ke tapmane giga.”

⁴⁹ Zeme nâmti egañ Zisas pigok dunduye, “An zikat indanda, geñ penañ sukwep Kawawañgat Nemunañ penañ Islael am ningalen Amobotnañ Temañ.”

⁵⁰ Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Neñ geñ tep pik kandañan tapmane giga zeya keyepmti nâgât nâmkinpempnenik? Nânik, pi ewe belak yañbemti butnañ isikñañ bugan ekdik. Âpme penañ penañ ewe bam sokbeme mamti ekmebanik!”

* 1:41: Kwit zut keyet yaññit kapigok Kawawañañ am yomengatnan gilik zemndatitiyet ombempaye.

⁵¹ Kegok dundumti naman nembraane ilinsakwep pigok diindoye, “Nerj zet penarj nen pigok diindoma nâit, bamgat in taekme kululurj gwaenen nandem tapme Kawawangalen ensel ekjenarj Angat Nemunarj nerjmagen motopme ekbep.”

2

Zisasiyarj zeme tu penarjarj naman wain beme nimbien

¹⁻² Ke mti manepeme kasup zut bemelak Galili msalen mka nen kwitnarj Kana manzeip ke animbi zut nen awembiarj bemidesâgâti tu meu mee akume kopme bumti Zisas mamarj ma Zisas ikjarj ma nembraane nin nsakwep ndamandame tu meu nsâgât meti ³ meu tatnepemann meuyarj ewe tapme wain tu ilak delarj zeme Zisas mamarjarj ekti pigok zeye, “Wae, ekjen pi ilak wain tu delarj zeme belak talipgat nâmbega.”

⁴ Zeme Zisasiyarj mamarjarj pigok zeye, “Mange, wa mulup kapi nin tapminup yek. Nâlen mulup miminn kann ewe bam sokbemnawe.”

⁵ Zeme mamarjarj mulup nempa ekjenmagen meti pigok zeye, “In tatnepeme Zisasiyarj kwileki nen mimiyeet diindome zetnarj gawepumti mseip.”

⁶ Âpme mka keyet ganzenan menzim tosiarj temarj temarj ⁷ bekapi onzemindeme matatemien. Menzim tosiarj temarj kwep bekeyet tu 100 lita mee kegok makasimpentemien. Kasimpeme tapme sesewat mkayelen amobotnarjarj set bemindaye keyet katarj mâti kasup katarj selin belin manzulutemien. Menzim tosiarj bekeboarj sambe mka katarj mawemetan.

⁷ Kegogapm Zisasiyarj mulup an ekjen pigok diindoye, “In tu omti menzim tosiarj temarj taliwen kapi kasime towepmâlak.” Zeme mulup an ekjenarj menzim tosiarj temarj ⁷ pi tu omti kasime gak zemâge.

⁸ Omkasime delarj zeme pigok diindoye, “In tu butnarj menzim isikjarj kasimtimti met an meu damurj ke sait.” ⁹⁻¹⁰ Zeme omti mmepme tuyarj wain beme an meu damurj keyarj wain tu ke nim ekti kapi pe desetgatnarj mkolip ke ku weyarj nâmâtâti mulup nempa ekjenarj Zisasiyarj zeme tu penarj omti mebien. Kegogapm ekjenarj wain tu zigoset sokbep eyet yajarj nep nâmâtâbien.

Kegok mme an meu damurj keyarj animbiarjmak bet butewun ke zeme kopme pigok dunduye, “Ningalen set temarj kapigok tazin, wain tu dolakjarj penarj ke am nenarj indame nimti tapmenjut naman bam bekanarjnik ke maindame nip. Yangut gerj kilej mnak wain pembenarj pi belak pemane tapme bekanarjnik nenarj indamane niyo. Gerj set dâsuki mti wain tikjarj kapi arjarj pemane tapmawarj bam mti kolip.”

¹¹ Zisasiyarj mka keyet yarjbemti menok ke mti Amobotnarj main keyet yajarj am ekjenmagen mkawarj beme nembraane nin winderjarjgarj yajarj ekti nâmkijpewenn.

¹² Keyetnan Zisasmak mamnotnane ma nembraane nin nsakwep Kapaneam mkaen ke tambu msasa isikjarj bugan topmambenn.

Zisasiyarj sesewat mka temanen amnarj omkwiti kwiti tapmme indikti indapmâge (Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Topmanepemann Zuda ningalen Angalalarj Kendo elak bududuk beye keyepmti Zisasiyarj Zelusalem mka teman Kendo ke eksâgât mowebenn. ¹⁴ Moti ekme sesewat mka mamarjarj tambangumen amnarj kwaweti Kawawangat sâpe sâpe bumbuyet makau ma sipsip ma sasakandanombe mee pi time kwawepme omkwiti kwiti mti mânep sisak dukjarj bemti omairj maip tapmmambien. ¹⁵ Tapmme Zisasiyarj indikti nenarj penarj zime egarj tek timti menderjme katikjarj beme mtati makau ma sipsip mee pi wuwap indawitikti indamâpme kunjzunurj kwawepmâpme mânewin timtati time mekopme sisakjarj mtati gilik zempeme wenje. ¹⁶ Âpme am sasakandenombe mtabien ekjen indikti memendep mimindamti pigok diindoye, “In sasakandenomberj timti toti melit. In Biengalen mka kapi mme ingalen bemkwiti kwiti mkanok ku bek.” ¹⁷ Zisasiyarj moti kegok mme nembraane nin Kawawangalen zet zapat itnarjanen meluwarj pigok mimijarj tazin keyet otrnâmbenn,

“Gâlen sesewat mkayepm neŋŋ penaŋ zimetip.”

(Sam 69:9)

¹⁸ Âpme Zuda amobotnaŋ ekŋenaŋ Zisasmagen koti pigok yaŋkwesiwien, “Geŋ kapigok penaŋ tapminikgat pe Kawawaŋaŋ winde game egalen windeen maminik beme geŋ menok ŋen mmane nin ekti yaŋaŋdi ekmâtâsenup?”

¹⁹ Yaŋkwesime egaŋ keyegak pigok zeye, “In sesewat mka temaŋ kapi asekyaloŋme neŋ naman kasup tuk keyet keŋan etaŋ timtusu tusu mti walapma delaŋ zemâbe.”

²⁰ Zeme ekŋenaŋ Zisasiyet pigok zewien, “Yeŋsokŋne ekŋenaŋ nup kan 46 bepi sesewat mka temaŋ kapi tawatlatne walatne peme delaŋ zeye. Âpme geŋ bukapiyaŋ kasup tugat keŋan etaŋ walasât zenik?”

²¹ Yaŋgut Zisasiyaŋ zet ke wa sesewat mka temaŋ keyet penaŋ nâmti ku zeye egaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋgat nâmti zeye. ²² Yaŋ maneti Zisasiyaŋ gakiyeyaŋ gilik zem wapme kan keyet nembraŋane nin sesewat mka temaŋ asekti walalagat zeye keyet ma Kawawaŋgalen zet zapat itnaŋanen muluwaŋ mimiŋaŋ keyet penaŋaŋ ekmagen sokbeme ekti nâmkŋpewenn.

²³ Zisasiyaŋ Zelusalem mka teman Aŋgalalaŋ Kendoen mamti menok temaŋ sepemaŋ igak igak mme am sambe ekŋenaŋ ke ekti Zisasiyet nâmkŋpewien. ²⁴ Yaŋgut Zisasiyaŋ am sambe ekŋen bekapi notnaŋaŋ keŋinan ŋenzinziŋaŋ tage e indik mâtâti ekŋen sambe keyet nâme notnaŋne etaŋ ku beye. ²⁵ Egaŋ am ŋeniyet yaŋaŋ nâsâti am ŋen yaŋkwesime ku dundume nâŋge. Egaŋ ikŋaŋ am keŋin baen ekti yaŋaŋin eknâmâtâge.

3

Zisasiyaŋ Nikodimasmak zapat mbun

¹ Palisi an ekŋenmagengatnaŋ an ŋen kwitnaŋ Nikodimas. An beke Zuda am ekŋengalen sesewat mka temaŋgalen an damuŋ temaŋ ŋen ek ke. ² An keyaŋ buzak tambuyet Zisasmagen moti pigok dunduye, “An zikat indanda, nin gâgât yaŋaŋdi nânup. Geŋ an zikat indanda penaŋ Kawawaŋmagengatnaŋ kwatobanan. Âpme geŋ menok sepem igak igak maminik keboŋ kapi an ŋen Kawawaŋpiŋ mamti mulup keboŋ keboŋ ke ŋep ku mnak.”

³ Âpme Zisasiyaŋ zeye, “Neŋ penaŋ sukwep pigok zema nâmbak: An ŋenaŋ nempa okak masokbeip keyet kataŋ okak ku sokbewe beme an keyaŋ Kawawaŋmak tusumti egalen zemâtâtâtgat katnaŋen mama keŋan ke ku mebe.”

⁴ Zeme Nikodimasiyaŋ pigok zeye, “Weneŋe, an temaŋ penaŋ bekeyaŋ naman zigoset mamaŋgat keŋan toweti naman nempa okak sokbewe?”

⁵ Zeme Zisasiyaŋ naman pigok dunduye, “Neŋ zet penaŋ sukwep pigok zema nâmbak: An ŋenaŋ tuyaŋ ma Emetak Teŋmagengatnaŋ mama alakŋaŋ ke ku tiwe beme an keyaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keŋan ŋep ku mebe. ⁶ Amgalen mamaen masokbep ekŋen amgat sepem. Âpme Emetak Teŋaŋ ammagen mulup mme mama teŋ matip ekŋen Kawawaŋgat zapat mambeip. Ekŋen ke Emetak Teŋgalen am penaŋ. ⁷ ‘Geŋ neŋ sokbembe alakŋaŋ sokbembe,’ keyet zema geŋ nâmane nukŋaŋ penaŋ kumbek. ⁸ Tâgâ ek belak kileŋ ke kumbume kwisakŋaŋ etaŋ kume manânup. Âpme geŋ pe deset yaŋbemti met deeset mamezin e ku manânik. Âpme Emetak Teŋaŋ am ŋenmagen mulup mme mama teŋ matin ekmagen Emetak Teŋaŋ tâgâyaŋ mulup maminok mamin.”

⁹ Zeme Nikodimasiyaŋ nâmti zet dopmaŋ kapigok gilik zem saye, “Pe zigok penaŋ mti alakŋaŋ sokbembeyelen nâmti zet kapi tazenik?”

¹⁰ Zeme Zisasiyaŋ Nikodimas pigok dunduye, “Geŋ Israeal am ekŋengalen an zikat indanda temaŋaŋ zet kapi zema geŋ kwilekiyet nâmane nukŋaŋ taben? ¹¹ Neŋ penaŋ pigok diŋgoma nâmbak: Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe Kawawaŋaŋ zemâtâtname nâmban keyet zapatnaŋ ma Kawawaŋaŋ ammagen mulupmaŋ kawaŋan sosok mamme egap keyet zapatnaŋ diindoma in sambeyaŋ ningalen zet ke nâme ewe pepesut beme ku manâmkŋpeip. ¹² Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ msalen sosok masokbemâpme egip kapiyet palen bemzema in ku manâmkŋpeip. Âpme neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ kululujen gwaen

masokbemezin keyet palen bemzema in zigok ñep nâwiek? ¹³ An ñenañ kululuñen gwaen moti kwitnañ kwitnañ tazin ke ku ege. Angat Nemuñañ neñ kululuñengatnan toban keyepmti kululuñen gwaen kwitnañ kwitnañ wein e nâmâtâpma delañ zemâzin.

¹⁴ Itnañañ Moses egañ msat tungupman nombe weñañ aenañ weyañti tep palen kwasim pemti mwat onzempeme tapme ekbien. Sepem kegogak Angat Nemuñañ neñ ke tep palen palak palak masasok neme wema nomti mwat onzemneme tapma ekbep.

¹⁵ Amnañ neñ nikti nâmkiñnemti mama kanzizit aiikgat kekok mbep. ¹⁶ Kawawañ egañ msalen am sambe ingat gogot penañ mamimindein keyepmti egañ ikrãngat Nemuñañ kwep penañ ke ketalasimti msalen peme toge. Keyepmti am neñ nâmkiñnewep ekñenañ walelepiñ; mama kanzizit tiwep. ¹⁷ Kawawañañ Nemuñañ neñ msalen neme toban ke wa am yominañgat dopmañ indandayet nâmti ku neme toban. Neñ am yomengatnan gilik zemti indatitiyet Bipmañañ zemneme toban.

¹⁸ An ñenañ Kawawañgat Nemuñañ neñ manâmkiñnein beme yomañgat dopmañ ku tiwe. Âpme an ñenañ Kawawañgat Nemuñañ neñ ku manâmkiñnein ek yomañgat dopmañ ilak titiyet damuñ matazin. Elak egañ Kawawañgat Nemuñañ neñ nâmkiñnenepiñ mamm keyepmti sepem kekok sokbemsawe. ¹⁹ E yañañ kapigogapmti tosa mgasik kapi tiwe. An ekñenañ busatnañ msalen kapi sokbeme buñam zapatnañ ekñenmagen mepme nâmtiñgut ekñenañ bamkumpemti ekñenañ mama mimi bekañ mti tambusosogat zapat mambeip. ²⁰ An ñenañ yom mamin beme egañ busatnanen mopma yomm sosok sokbesem zemti busatnañgat mañgazin. ²¹ An ñenañ Kawawañgalen zet nâmti mañgawepumti main egañ busatnañgat ku mañgazin. Âpme egañ busatnanen mopme busatnañañ mama mimañañ dolakñañ ke sosok mamkawañbein.”

Zânañ Zisasiyet yañañ zemkawañ beye

²² Ke maneti Zisasiyañ nemañane nin ndatime Zelusalem mka pemti Zudia msat butnaset ñen meti mambenn. Ke met ekñenmak mamti animbi tu mazulutindemtemenn.

²³ Âpme Zân egañ kekok mka ñen kwitnañ Enon zeme ke Selim msaleset tu sambe penañ matatan ke mamti am tu manzulutindemtan. ²⁴ [Kan keyet Zân ewe mka katikñañ pepipiñ tapme egañ belak mamti mulup ke mamtan.]

²⁵ Zângalen nemañane Zudayetnañmak Zuda an ñenmak tu zululugat ²⁶ mdândâmti Zângat nemañane ekñenañ Zânmagen meti pigok dunduwien, “An zikat indanda, geñ an ñen Zodañ tu nembet daeset tapme zikat ndamane ekbenn an keyañ alak am tu tazulutindeme am sambe pi ekmagen etañ ondek mepmâpme delañ zein.”

²⁷ Zeme Zânañ nâmti pigok diindoye, “An ñen Kawawañañ mulup ñen zemdelañ zem sasapiñ mme egañ mulup belak keñan galak ku mamin. ²⁸ ‘Neñ Kilais yek, neñ belak Kawawañañ an keyet zapatnañ zenzeyet ñenañ zemneme koti zema nâmbien. Âpme in zet ke eneyet sakwep penañ kandabien.’ ²⁹ An ñeniyet imbi zapat zempepeñañ an keyañ imbi keyet apmañ penañ. Yañ egañ imbiñañ kemak bet butemti keñ oloñen mme notnane ekñenañ zapatnañ nâmti ekmak tusumti ilinsakwep oloñen mamip. Keñ oloñen temañ penañ keboñ ke sokbemnanayelen kan elak alak penañ kapi sokbemnain. ³⁰ Zisasiyet kwizet buñamañañ palakñañ beme kopme nâlenañ naman uluk zemti towebe.

³¹ An ñen msalen kapiyetnañ sokbemañ egañ kwitnañ kwitnañ msalen kapiyetnañ etañ ekti manzein. Âpme an kululuñen gwaengatnan tototnañ ek kwitnañ kwitnañ sambe kapiyet Amobotnañañ tazin. ³² Egañ kululuñen kwitnañ kwitnañ sambe tazin keyet zapatnañ zemeñgut am ekñenañ nâme dâsuki beme ku nâmkiñpewien. ³³ Âpme an ñenañ zetnañ ke nâmti mamkitik pein beme egañ Kawawañgat yañañ an zet penañ penañañ zemti main, e nâmâtâpewep. ³⁴ Kawawañañ an zempeme toge an keyañ koti Kawawañgat yañañ manzemkawañbein. Keyepmti Kawawañgalen Emetak Teñañ winde omba penañ same egalen windeen mulup mamin. ³⁵ Bipmañañ Nemuñañ egomti kwitnañ kwitnañ sambe bepi egañ damuñ mimiyet betnanen bemâge. ³⁶ Âpme an ñenañ Kawawañgat Nemuñañ ke manâmkiñpein beme mama kanzizit eweñañ msalen

kapiyegak yañbemti masokbemsain yangut am ñenañ Kawawañgat Nemunañ egalen zet ke ku gawepuwe beme mama kanzizit ke ku tiwe. Am keboñ ekñenmagen Kawawañgalen welili eweñanak msalen kapiyegak masokbemindain.”

4

Zisasiyañ Samalia imbi ñenmak zapat mbun

¹ Zisasiyet zapatnañ Palisi ekñengat pigok kot zeme nâmbien: Zisasiyañ am tu tazulutindein eyañ Zânañ am tu zulutindeye ekñen indasebemindeye. ² (Zisasiyañ ikñañ am tu ku zulutindeye nembrañane nin etañ am tu zulutindewenn.) ³⁻⁵ Amnañ Zudia msat pemti Galili msalen mesât Samalia msat tunjupmaset beke tapmetne metne Galili msalen mapatañ zemtemien.

Âpme Zisasiyet zet sambe kekok tazeme nâmti egañ nin nembrañane ndatime Zudia msat pemann tapme Galili msalen gilik zemti mesât Samalia msaleset beke tapmetne metne mka ñande ñen kwitnañ Saika zeme ke patañ zewenn. Mka ke Zekowañ nemunañ Zosep msat saye keyet ganzenan matatan. ⁶ Msat keyegak Zekowañ tu pusak timpeyeyañ maomnimtemien. Âpme Zisasiyañ set teepmañ kotne kotne tinsutnan penañ beme sebetnañ sukñañ beme tu pusak solonan ke moti totapmañge.

⁷⁻⁸ Ke tot tagom tati nembrañane nin zemndeme mkaen tu meu kwitim tisât mepmann Zisasiyañ igak tu pusagen ke totati ekme Samalia imbi ñenañ tu osâgât menzimañ kwindiñti kot tuyen osât tapmme Zisasiyañ ekti pigok yañkwesiye, “Geñ tu bugan bemti namane nimbi.”

⁹ Kegok yañkwesime imbi keyañ pigok dunduye, “Israël ammak Samalia am nin zapat zenâ zenâ kwep ku mamnup. Yañ geñ eneyet koti tuyet nâgât tatnayañkwesinik?”

¹⁰ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Kawawañgañ geñ kwileki ñen taolet gasât tapm ma neñ an tuyet tadingoyap nâgât yaññ nânâpiñ keyepmti tapminik âk nâmti ze nayañkwesimane neñ tu zikatnañ kwapeñ matazin keyetnañ gama nimbek.”

¹¹ Zeme Samalia imbi keyañ pigok zeye, “Amobotnañ tu kapi pusak bejan penañ baen mambemtimkwatnup. Âpme geñ tu oo menzimdi ñen ku tagain ke geñ tu zikatnañmak e deset tazinañ omti nasenik? ¹² Ningat sokñ Zekop egañ tu pusak temañ kapi timpeye. Mti ikñañ ma nemunañ ma sipsip ma makañane ekñañ tu kwep kapi manimzulutemien. Âpme geñ Zekop ek sebempemti naman tu dolakñañ penañ ñen zikatnañmak makozin ke desetgatnañ aikndasâgât tazenik?”

¹³ Samalia imbi keyañ kekok zeme Zisasiyañ kapigok dunduye, “In tu kapi ometnimti ewe tuyet mti mene mene mamekotomni. ¹⁴ Âpme nâlen tu tazeyap ke am ñen sama nimbe beme egañ tuyet ñen ewe ku atotoyelen. Neñ tu sawap ke keñanen baen tu yeeñañ dolakñañ zikatnañmak penañ kwati telepgat tati mama aiksame mambe.”

¹⁵ Zeme Samalia imbi keyañ pigok dunduye, “Amobotnañ, geñ tu tazenik ke namane nimti tuyet ñen ewe atotopiñ mamambap. Mti tuyen pien mene mene mamekolap e alakñañ ñen ewe ku mekobap.”

¹⁶ Kegok zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Geñ meti apdimak wati kolit.”

¹⁷ Zeme imbi keyañ zeye, “Neñ apmpiñ; belak mamayap.”

Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Geñ, ‘Neñ apmpiñ,’ e penañ zenik. ¹⁸ Yangut geñ an 5 ekñenmak mamkwati asekindemkwabanan. Ya alak pi ñen wapmanik ke gitanggat apdi penañ yek keyepmti geñ, ‘Apm yek,’ zet e penañ zenik.”

¹⁹ Zeme imbi keyañ pigok dunduye, “Amobotnaññ alagati neñ gâgât yañañdi nâyap. Geñ Kawawañmagen golañ zenze an ñen penañ. ²⁰ Âpme geñ nânik, ekñen yeñsokñne ekñañ kalañ kapiyet dukñañ motati Kawawañgat mandundum samttemien. Âpme Zuda am ingulak Zelusalem mka teman ke tati Kawawañgat mandundum saip.”

²¹ Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Imbi, neñ pigok zema nâmbak, in kan ke penañ sokbeme kalañ kapiyet ma Zelusalem mkaen met ondekti Bien ku dundum sawep.

²² In keyet yañañ nânâpiñ; belak ek masesewatsaip. Âpme Israël am ningut egat

yaŋaŋ nâmâtâti maminup. Kawawaŋaŋ Zuda am ningat tungupmnangatnaŋ an ŋen am yomengatnaŋ gilik ze ndatitiyet peme kokogat zenzeŋaŋ ²³ kan kelak alak kapi sokbem tazin. Âpme egalen am manŋe penaŋ ekŋenaŋ keŋinaŋ penaŋ Emetagalen set esemteŋ penaŋ tazin keyet kataŋ mamti Bien dundum sawep. Bienaŋ am ekŋen keboŋgat nâme dolakŋaŋ mambein. ²⁴ Kawawaŋ ek an enzililiŋaŋ mamain keyepmti amnaŋ ek sesewatsasâgât mbep beme ekŋengalen sesewawalin ke keŋinan baenengatnaŋ kwapme mama mimiŋin esemteŋ penaŋ kemak tati sesewatsawep.”

²⁵ Zeme imbiyaŋ pigok dunduye, “Mesaya ma kwitnaŋ ŋen Gilik zeleset Kilais makuip egaŋ sokbemti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keyet yaŋaŋ zemkawaŋ bemndandayet zenzeŋaŋ e neŋ nâyaŋ.”

²⁶ Âpme Zisasiyaŋ pigok dunduye, “An e sokbembeyet zenzeŋaŋ elak neŋ kapi tati zet tadingoyapmak.”

²⁷ Kegok tazeme zemelak nin nembraŋane ilak meu kwitim timti koti ekmann Zisasiyaŋ Samalia imbi kemak zapat tapmme ekti nâmtemtem mbien. Mti imbiyet, “Geŋ pi kwileki tapmnik?” ma Zisasiyet Samalia imbiyet, “Zet kwileki tadundumann?” mee ke idayaŋkwesisâgât mbennaŋgut nâmann ŋep ku beme belak pemann tage.

²⁸ Âpme imbi piwan tu menzimaŋ mee piwan peme weme belak windembemti mkaen meti am pigok diindoye, ²⁹ “In kopme neŋ Zuda an ŋen kotazingat met zikat indama egit. An keyaŋ nâlen yomm sambe bepi sosok zemkawaŋ bem namâlep. An ke Kilais sokbembeyet zenzeŋaŋ wa ke mene?”

³⁰⁻³¹ Zeme nâmti am bee ilinsakwep Zisasmagen kosât ewe selen takopme kan keyet nembraŋane nin pigok zewenn, “An zikat indanda tu meu bugan niya!”

³² Âpme egaŋ ningat zeye, “Neŋ tu meu sepemaŋ ŋen tatnain e in kunâip.”

³³ Kegok zeme nâmti nempa nin nnak pigok zenâmbenn, “Am pe kwiyaŋ meu mkot same niwaŋ?”

³⁴ Tazemann ndikti pigok dinndoye, “Neŋ Bienaŋ mulupmaŋ mimiyaŋ zemneme toban keyepmti egalen mulupmaŋ mdelaŋ zesap keyaŋ tu meunok penaŋ bein. ³⁵ In pigok manzeip, ‘Meu muluwen ondemann kwati eyoŋga zulak zulak beme meu penaŋ masokbein.’ Yaŋgut neŋ pigok diindoma nâit, in teŋ zemwati mulup egit muluwen meu penaŋ sokbembe temaŋ ilak alak kapi sokbein. ³⁶ Âpme an ŋenaŋ mulup mti keŋanen mapein kemak am nusi mti penaŋaŋ maakumtin. Egeŋaŋ ilisakwep muluwit keyet tosaŋaŋ timti oloŋen temaŋ mbalup. Sepem kegogak an nâmkijpepemak ŋenaŋ an ŋen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ dunduye. Âpme naman ŋenaŋ mukulem mme yomengatnaŋ keŋan gilik zemti kululuŋen mobotgat zapat bemti main keyepmti an zut keyaŋ muluwidaŋgat tosaŋaŋ ilizuzut timti oloŋen ilisakwep mbalup. ³⁷ Âpme nin set kapigok maminup: An ŋenaŋ mulupmaŋ mti maondein. Âpme an ŋenaŋ mukulem mti nusi kayak mti penaŋaŋ timti time manŋe kwep mamozin. ³⁸ Âpme neŋ in nâlen muluwen meti mulup nembanne indamukulem mti ekŋenmak ilinsakwep meu penaŋ akum time temakwep mobogat nâmti zemindeyapgat melit.”

³⁹ Tazeme Samalia imbi piwan meti animbi sambe ekŋen pigok diindoye, “Neŋ yom kwitnaŋ kwitnaŋ mkwaban piwan egaŋ zemkawaŋ bemti namâpme delaŋ zep.” Zet kegok zeme nâmti am sambeyaŋ ek nâmkijpewien. ⁴⁰ Keyepmti Samalia am ekŋenaŋ Zisasmagen koti ekŋenmak mamayet yaŋkwesime Zisasiyaŋ nâme ŋep beme nin meti ekŋengalen mkaen kasup zuletaŋ nsakwep mambenn.

⁴¹ Ke met mamti zet zapatnaŋ diindome am sambe penaŋaŋ ewe tusumti Zisasiyet nâmkijpewien. ⁴² Mti imbi Zisas ŋenaŋ met aige ek ke pigok dunduwien, “Nin ŋenaŋ geŋ zet zeman nânaŋ pi ilak nin penaŋ dembusekŋanen zetnaŋ penaŋ nâmti nâmkijpenup. An kapi penaŋ Kilais msat sambe am nin pi yomengatnaŋ gilik zemti ndatiwe.”

Zisasiyaŋ gapmangalen amobotnaŋ ŋengat nembraŋaŋ ŋen zawalen tapme mme alik beye

⁴³ Âpme Zisas nembraane nin kasup zut pi Samalia am ekjenmak ke maneti naman gilik zemti Galili msalen mebenn. ⁴⁴ Mesât mepmambe Zisasiyan ikrjan pigok zeye, “Golañ zenze an ñen ikjanngalen mkanjan ñotakjanen ke tapme ikjanngalen manje ñeneyan zetnan gawepumti egat nâme mobotnan ku mambein.” ⁴⁵ Âpme Zisasmak nembraane nin meti Galili msalen patañ zemann Galili msalen animbi ekjenan olojen mti ndazemtetime mkaen mobenn. Nin Anjalalañ Kendoyet Zelusalem mka teman baen met mamti ekmann Zisasiyan menok notnan mme ekbenn keyepmti Zisas ekti ndazemtetime mobenn.

⁴⁶ Ke nin moti keyetnan mane mane naman Kana mka msalen tu zeme wain beye mka keyegak met patañ zewenn. Âpme Kapaneam mka keyet gapmangalen amobotnan ñen manje egat nemunan zawat nukjan penañ mti mawemtan. ⁴⁷ Âpme Zisasmak nin Zudia msalengatnan ewe Galili msalen kopmann zeme nâmti amobotnan piwan Kana mka msalen meti nembrañ gakisât penañ tapmme koge keyepmti Zisasi wati mebegat yan kwesim nânge. ⁴⁸ Âpme Zisasiyan pigok dunduye, “In kapi neñ menok ma kwitnan kwitnan zikalinan mamanamañ sokbeme ekti zetn nâmkijpesât maâip.”

⁴⁹ Zeme amobotnan keyan pigok zeye, “Amobotnan Zisas, nemban gakisemmagat kopmane sakwep medi.”

⁵⁰ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Nemundi ilak alik beingat ñepgat gitak met!” Zeme amobotnan keyan Zisasiyet zetnan nâmkijpempti mege. ⁵¹ Selen tapmepme sisilij nembraane ekjenan ek aiksâgât selen metaikti pigok dunduwien, “Nemundi alik bep.”

⁵² Zeme egañ indayan kwesiyé, “Kan zukjan penañ alik bep?”

Zeme ekjenan zewien, “Sañenen kasup sutnan teman penañ tapme kan keyet zawatnan yek bep.” ⁵³ Kegok zeme amobotnan keyan yanjan pigok nâmmâtâge. Kan keyet penañ Amobotnan Zisasiyan zemnemti pigok zep, “Nemundi ilak alik bep.” Ke nâmti mam ip don notnane zemâtâtindame nâmti ilinsakwep Zisasiyet nâmkijpewien.

⁵⁴ Zisasiyan Zudia msalengatnan Galili msalen sek zut meti menok ke mme sek zulak beye.

5

Zisasiyan an ñen Betesda tu lemunan weyanpeye

¹ Ke manepeme Zuda am ekjengalen kendo teman ñen beme Zisasiyan Zelusalem mka teman mege. ² Âpme Zelusalem mka teman keyet kejan tu lemunan temanik ñen sipsip set tokwakwat manzemtemien keyet solonan matatan. Âpme tu lemunan keyet nembet nembet mka mzalañ 5 walapeme matatan. Ma Zuda ekjengalen zelinaset tu keyet kwitnan Betesda makumtemien. ³ Âpme mzalañ keyet kejanen am zawatmak ma am zikalin bejan ma am setnan wesij ma selin belin wesij bembrañ sambeyan ke wemti tu titok mme ekti towewegat damuñ matatemien. ⁴ Ke tatnepeme kan notnangat tu lemunan keyet palen Kawawanngalen enselañ kululuñngatnan ñenan tot titok mme ekti an kwiyen ñenan penañ mapalamti totan egañ sakwep sekjan dolakjan mambemtan. ⁵ Âpme an ñen setnan betnan wesij yan kan teepman nup kan 38 pi notnan ekjenan windenan bemti towepme egañ olapme beme belak ke kwesij matatan. ⁶ Âpme Zisasiyan an ke kan teepman penañ matatan ke ekti kemberj penañ mti yan kwesiyé, “Geñ dolakjan bembeyet nânik ma yek?”

⁷ Zeme an wesij keyan zeye, “Amobotnan, an notn dolakjan penañ kwiyen tu titok mme sakwep nambepeme tu kejan towebak? Nen towesât ewe wati tiktik takuma an ñenalak sakwep palam tu lemunan toti ilak alik mambein.”

⁸ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Geñ sindi ambepolet timti met.” ⁹ Zeme keyegak an keyan wawadak Zisasiyet nânâpiñ belak sinañ ambepoleti mkanjan mesât mege kasup keyegak Sabat tagonjo kan tapmambien. ¹⁰ Keyepmti Zuda amobotnan notnan ekjenan an dolakjan beye ke selen aikti egat pigok dunduwien, “Alak Sabat tagonjo kan sutnan milawadi ambepoleti wati kodik ke set dolakjan penañ yek.”

¹¹ Zeme egañ pigok diindoye, “An weyañnep egañ pigok dinop, ‘Geñ wati sindi ambepelet timti met.’”

¹² Zeme nâmti an keyet pigok yañkwesiwien, “An wati sindi ambepelet met ñingop an ke geñ kwitnañ nâmtadik?”

¹³ Yañkwesime an sekñañ weyayañañ keyañ Zisas ñañan ku nâmtâtâge. E eneyet am sambe penañ tabien keyepmti Zisasiyañ sakwep am tungupmaset enzilimege.

¹⁴ Yañ ke maneti Zisasiyañ an ke sesewat mka temanen tapme aikti añañoo zet pigok dunduye, “Geñ sekdi ilak dolakñañ bep. Keyet geñ bekañañ ñen mbanikmagat eksemti mamambanik. Mineti nan nukñañ temañ penañ ñen dukdan mobeyet.”

¹⁵ Zeme an piwan Zisas weyañ ekmâtâti met Zuda amobotnañ pigok diindoye, “An weyañnewan kwitnañ Zisas.” ¹⁶ Zisasiyañ Sabat tagoñgo kan sutnan penañ an ke weyañpeye keyepmti Zuda amobotnañ ekñañ Zisasiyet nâme ñep ku beme kan keyet yañbemti Zisas kume gakikiyet zetnañ mbien. ¹⁷ Ñenzinziñ mme Zisasiyañ pigok diindoye, “Bianañ am tagoñgoñepiñ indamukulem mammin âpme neñ sepem kegogak mamiyañ.”

¹⁸ Âpme Zuda an ñeñañ ekñañ Zisasiyañ an ñen Sabat tagoñgo kan sutnan weyañpeye keyet ma Kawawañgat nâgât Bipm penañ nit mulup tagoñgoñepiñ mamilup zeye keyepmti ñeñin penañ zime kume gakikiyet zewien.

Kawawañañ Zisas mulup sambe mimiyeleñ winde betnan beye

¹⁹ Âpme Zisasiyañ zet pigok diindoye, “Neñ penañ sukwep pigok zema nâit: Neñ Kawawañgat Nemuñañ neñ keññangalak mulup ku mamiyañ. Neñ Bianañ mulup mme ekti keyegak mamiyañ. ²⁰ Âpme Bianañ Nemuñañ neñ ke manigoin keyet mti mulup mamiyañ katañ egañ weyañ zikat name mamiyañ. Yañ mulup mma maegip ke etañ yek. Temañ penañ ewe zikat name mma in ekti nâmtentem penañ mbep. ²¹ Bianañ am gakikiengatnan mme mawalip. Keyepmti Nemuñañ neñ kegogak an ñen gakikiengatnan mma wasât mbawen ñep mma wabep. ²² Âpme Bianañ ikñañ am mama titiyet ma walelet keyet zelin ku zemdelañ zewe. Mulup ke Bianañ nâgât betnnan etañ beme delañ zeye. ²³ Keyepmti amnañ Bipmnañgat kwizet buñañam mamwalip sepem kegogak Nemuñañ nâgât kwizet buñañam mwabep. An ñeñañ nâgât kwizet buñañam ku mwabe beme egañ Bipm zemneme koban an keyet kwizet buñañam kegogak ku mwabe.

²⁴ Neñ penañ zema nâit: An ñeñañ nâlen zet kapi nâmti An zemneme toban ek nâmkipewe beme an keyañ walelet ku aikbe. Egañ msalen kapiyegak gakiki ma yom dopmañ titi set e pemti mama kanzizit elak tiyeyañ mamain. ²⁵ Neñ zet penañ pigok diindoma nâit: Kan alak tatnuwen kapiyet keyepmti am mama mimi bekañañgalen seleset mâti mamaip ekñañ neñ Kawawañgat Nemuñañ nâlen zet nâmti nâmkipewep beme naman mama kanzizit aikbep. ²⁶ Bien ek mama keyet ñotekñañ âpme Nemuñañ neñ kegogak mamayet ñotekñañ bembeyet Bianañ nâmnenge. ²⁷ Neñ Angat Nemuñañ keyepmti Kawawañ Bipmnañ amgat zet zemdelañ zenze mulup ke mimiyeleñ zemdelañ zemneñge. ²⁸ In neñ zet zeyap keyet nâme setnañ ku mimiyeleñok ku besem. Kan ñen besâpmnen am zaimen am tawep ekñañ kwizetn nâmti wapmâpme delañ zewe. ²⁹ Âpme am mama mimiñin dolakñañ mti mambien ekñañ mama kanzizit titiyet oloñen palen wapmâbep. Âpme am mama mimiñin bekañañ ekñañ yominañgat dopmañ timti teziñ ñandañ towesât bembesipeñ wapmâbep.

Kawawañgat Nemuñañgat yañañ mamsokbein

³⁰ Neñ nanañgat keññangalak mulup ke ku mamiyañ. Bipmnañgalen zet keyet katnañ am mama mimiñinañgat katañ zet muluwen indemti dopmañ esemtañak mutumin-dawap. Ke wa nanañgalen zet yek An zemneme koban egalen zet gawepumti mbap.

³¹ Neñ nanañgat yaññ nenak zema in nâme penañ ku mambein. ³² Nâgât yaññ Bipm Kawawañañ manzemkawañ bemnein keyañ penañ bein. ³³ In Zân an tu zululut an ekmagen yañkwesime egañ zet penañ ñotekñañ ilak ke zemkawañ bemindame nâmbien

kemak. ³⁴ Wa Zânañ nâgât yaññ zemkawañ bemindaye ke nâgât kwizet buñamm temañ bembeyet nâmti yek. In nâgât yaññ nâmâtâti neñmagen keñ gilik zenze aikti mama kanzizitgalen set ke mâti mebegat diindoye. ³⁵ Zân an tu zulutindende egañ lam temañnok bemti in mbusatnañ bemindeme sokñan in kan isikñañ bugan ke ekti belak etañ egowien. ³⁶ Âpme nâgât yaññ bee Bienañ ikñañ manzemkawañbein. Ek ke wan Zân keboñ yek. Ek winderñañ sepemañ igak penañ. Egañ neñ mulupm ke mimiyet zemneme koban. Mulup ke mima mulup keyañ neñ Kawawañ ikñañgat Nemuñañ e sosok mamimsokbemnein. ³⁷⁻³⁸ Bienañ nâgât yaññ in ilak zemkawañ bemindame nâmnembien. In ekmak dopmañ ek dopmañ ek ku mamip ma egañ indik tati zet ikñañ esemteñ penañ diindome ku manâip. Âpme in naman neñ egañ zemneme koti egalen zet manzemkawañ beyap mee pi ku manâmkiñpemneip. ³⁹ In Kawawañgalen Zet Itnañanen zet kapigok tazin ke maiñti yaññ maomkakalimti nâip. Zet keyet keñan mama kanzizit aiksenuñ zematimaliwañ zet keyañ nâgât yaññ manzemâtâtindainen mama kanzizit neñmagen titiyelen. ⁴⁰ Âpme in neñmak tusum mamti mama kanzizit titiyelen e ewe wisalagak mamip.

⁴¹ Âpme wa neñ amnañ sekñ mmobotgat am tunğupman belak motati ku manzeyap. ⁴² Neñgut ingat yaññan elak nâma delañ zein. In keñinan Kawawañ gogot penañ ku mampeip. ⁴³ Neñ Bienañ ikñañgat munduman zemneme toban keyañgut in neñ ku nâmkiñpemneip. Âpme an ñenañ igak nânâñak koti neñ an keboñ keboñ zemengut in an ke sakwep manâmkiñpeip. ⁴⁴ Mti ilinak notnañan notnañgat kwizet buñamañ mwat notnañan notnañgat kwizet buñamañ mwat mmamti keyet nâme dolakñañ mambein. Keboñ ke ingat kwizet buñamin zigok mwabe? Naman in zigoset nâgât nâmkiñpemnewep? ⁴⁵ In nâgât pigok ku nâseip egañ Bipmañmagen meti nin zemndowe neñ egok ñep ku mbap. In Mosesimagen mawetekummaip keyepmti Mosesiyañ Bipmagen zemindowe. ⁴⁶ Egañ zet kuye ke nâgât kuye. Yañ in Mosesiyelen zet penañ nâmkiñpewiek ze elak nâgât nâmkiñpenewiek. ⁴⁷ In Mosesiyañ zet kuye ke ku nâmkiñpewien keyepmti naman neñ zet manzeyap, kapi zigoset nâmkiñpewiek?”

6

*Zisasiyañ an 5000 bepi tu meu indame nimbien
(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)*

¹ Zisasiyañ zet kegok zeme delañ zeme Galili tundua kwitnañ ñen Taibilias manzemtemien tundua ke somti nembet daeset mebenn. ² Mepmann animbi sambe ekñañ Zisasiyañ animbi zawatmak ma wesiy mee pi taweyañindeme ekmambien-gapmti keyegak ndamâti mebien. ³ Âpme Zisasmak nin nembet moti ndatimti kalañ dukñañ gwaenen moti totapmambenn. ⁴ Kan keyet Zuda am ekñengalen Angalañ Kendo sokñañ beye.

⁵ Âpme Zisasiyañ am mañge temañ penañ kwaweti weme indikti egañ Pilip pigok yañkwesiye, “Pilip, am mañge temañ penañ kapi nupmamañ desetgat penañ kwitimti am sambe kapi indamann nseip?” ⁶ (Zisasiyañ, “Kwitnañ kwitnañ zigok msap e nâmtati,” Pilipgat belak tetipem ege.)

⁷ Âpme Piliwañ wa penañ penañ zep mene zemti pigok zeye, “Nin mânep 200 Kina bukapiyañ meu kwitimti am mañge temañ bekapi indamann isiksik bugan munzuti nseip mene.”

⁸ Zeme Zisasiyet nembrañan ñen Endulu Saimon Pitayet datnañ egañ Zisasiyet pigok dunduye, ⁹ “Zisas, anemba ñenañ nupmamañan 5 ma angalañan zut etañ eleñan weti tapme ekti aikolap. Âpme am sambe kamendepmañ bekabon bekapi bukapi zigok munzutindamann ñep benak?”

¹⁰ Zeme nâmti Zisasiyañ ningat pigok dinndoye, “In am ekñen zemindeme sutnakwep totalit.” Zeme nin am zemindemann kwarñ sinañ yati gwilelañ totabien an 5000. Âpme imbimak nembamak ekñen ku indamakukuñañ. ¹¹ Zisasiyañ nupmamañ ke mti

Kawawaŋgat wisikŋ zemti mutumti am tapmebienen indaye. Mti aŋgala sepem kegogak meselemti am kalaŋti indamepme nimâbien. ¹² Meu nimkingapme temepme Zisasiyaŋ ningat pigok dinndoye, “Nime meu butnaŋ totemelep e belak wemti walesemmagenat akume maŋge kwep molak.” ¹³ Âpme nin nupmamaŋ 5 etaŋ bukapiwan Zisasiyaŋ mme sambe beme nimwiaŋme butnaŋ temege. Pi timti tise 12 kapi wepme gak zeye.

¹⁴ Âpme am ekŋenaŋ Zisasiyaŋ menok ke mme ekti pigok zewien, “Kawawaŋmagen golaŋ zenze an temaŋ msalen pi sokbembeyet zenzeŋaŋ kelak an ikŋaŋ kapimak!” ¹⁵ Zemti Zisas atamti amobotnaŋin onzempesâgât tazenâme egaŋ wak kambu nâmti nâme ŋep kumbeme igak buzak kalaŋan mowege.

*Zisasiyaŋ tundua paleset mege
(Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52)*

¹⁶⁻¹⁷ Msat ilak gasi penaŋ beme nembraŋane nin nnak tundua ganzenan toti waŋga ŋen mti Kapaneam mka msalen daen mesât nâmti towebenn. Towepmann msat tambuyeyepmtlak Zisas ke tapme nnak waŋga ŋen mti mebenn. ¹⁸ Tapmepmann tâgâ omba penaŋ kumbume tundua mamaŋ omba penaŋ takume ekmambe tapmepmambenn. ¹⁹ Nin waŋgaen moti ilak beŋan daen tu sutnan* kegok tapmepmann Zisasiyaŋ kalaŋangatnan toti nembu paleset ninmagen sokŋanik tapmepme nin ekti, “Wa! we eknup,” zemti kingabenn.

²⁰ Kegok mmann ndikti kwizet kumti zeye, “Neŋ nen takolapgat in ku kingalit.” ²¹ Zemti met pataŋ zeme nin betnamann waŋgaen molak zem tapminepeme waŋgayaŋ ilak msat mesât nâmti mebiennen ke met sakwep metage.

Am ekŋenaŋ Zisasiyet timabien

²² Animbi sambe ekŋenaŋ tundua nembet daen tatnepeme msat msame zewien, “Saŋen tambuyet waŋga kwewetaŋ tapme ekmenn elak Zisasiŋ nembraŋenaŋ etaŋ moti mepme indikmen.” ²³ Kegok zemti tatnepeme waŋga notnaŋ Taibilias mkaesetgatnan Amobotnaŋ Zisasiyaŋ Bipmaŋgat wisikŋ zeme tu meu sambe sokbeme amnaŋ nimwiaŋbien keeset kot pataŋ zemâbien. ²⁴ Âpme am ekŋenaŋ Zisas ma nin ndatimati naman waŋga keyet moti Kapaneam mka msalen meti tokwat ndatimabien.

²⁵ Timat meti met ndaikti Zisasiyet zewien, “An zikat indanda, geŋ zukŋan tu nembet daengatan kopmanan?”

²⁶ Yaŋkwesime zet kapigok diindoye, “Neŋ zet penaŋ sukwep zema nâit: Neŋ menok winderŋaŋberŋ inmagen mamiyap keyet nâmkŋipemnemti ku kolo yek. In meu sambe penaŋ aikindama nimti ekmien keyepmti nâgât tatokwatnatimalip. ²⁷ In kwitnaŋ kwitnaŋ walebe keyet mulupmaŋ ku mbep. Mama katikŋaŋ keyelen meu keyet mulupmaŋ weyaŋ mbep. Mama katikŋaŋgalen meu ke Angat Nemunaŋaŋ neŋ indandayet Kawawaŋaŋ ikŋaŋ nâmneme ŋep beme zemdelan zemneŋge.”

²⁸ Zeme zet dopmaŋ pigok gilik zemti sawien, “Nin mulup pe ziboŋ ke mmann Kawawaŋaŋ ningat nâme dolakŋaŋ bewe.”

²⁹ Yaŋkwesime pigok diindoye, “An Kawawaŋaŋ zempeme koge ke nâmkŋipewep keyaŋ muluwin ŋotekŋaŋ penaŋ bein.”

³⁰ Zeme ekŋenaŋ zet pigok dunduwien, “Geŋ pe menok ziboŋ penaŋ mmane ekti nâmkŋipemgewanup? Ma geŋ pe mulup ziboŋ penaŋ mbanigat tazenik? ³¹ Nin yeŋsokŋne ekŋenaŋ msat tuŋgupman meu piŋan mamti meuŋin kululuŋengatnaŋ topme nimti mambien. Keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen pigok meluwaŋ mamaiŋ nânuŋ, ‘Kawawaŋaŋ meu kululuŋengatnaŋ aikindame manimtemien.’”

³² Âpme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Neŋ zet penaŋ diindoma nâit: Moses egaŋ meu kululuŋengatnaŋ penaŋ ke ku indaye. Mosesiyaŋ Bien Kawawaŋgat dundume Bienaŋ kululuŋengatnaŋ meu ke belak sekŋin etaŋ bandim mimiyet maindamkwatan. Âpme

* 6:19: mael tuk ma zulak zulak

alak meu penañ ke Kawawañañ iññañ am indapmukulem penañ mimiyet nâmti kululujengatnan peme toti alak ingat tunjuwinañ kapi tazin. ³³ Meu kululujengatnanñ toti am mama maaikindain ke Kawawañmagen meu penañ elak kapi tazin.”

³⁴ Zeme ekñenañ zewien, “Amobotnañ, geñ meu zenik ke nin manndamambanik.”

³⁵ Zeme dopmañ pigok diindoye, “Mamayelen meu elak neñ kapimak. Am ñenañ neñmagen wetekumti mambe beme egañ meuyet ku mbe. Ma am ñenañ neñ nâmkijpemnewe beme egañ kegogak tuyet ku atowe. ³⁶ Neñ pigok diindoma nâit: in neñ zikalinañ ke niktingut ewe ku manâmkijpemneip. ³⁷ Bienañ am nâmindeme neñmagen makolip ekñen ke neñ ñep ku zemindema mebep. ³⁸ Neñ kululujen gwaengatnan toban e wa msalen kapi nanañgat nânânañgat etañ mamayet ku toban. An zemneme toban egalen zet gawepumti keyet katañ mamayet toban. ³⁹ Bienañ am nâmdelañ zemti nâlen belen bemindeye. Ekñen ke maneti walelet aikbiekmagengapm neñ indikdamuñ dolakñañ mti maneti bam kobawen ekñen ke ilindiñ gakikiengatnan mamaen mkwatindewap. An zemneme toban egalen nânâ ilak zeya kekok. ⁴⁰ Am neñ nikmâtâti manâmkijpemneip ekñen bam gakikiengatnan mwat indema mama kanzizit keyet toñañ bewep. Biengalen nânâñañ kekok penañ tazin.”

⁴¹ Zisasiyañ “Neñ meu kululujengatnañ” zeye keyepmti Zuda am ekñenañ nâme bekanañ beme zet mmot mtot sambe penañ mbien.

⁴² Mti pigok zewien, “Zisas pi mamañ bipmañ Zosep ma Malia e nâmidenuñ. Âpme naman egañ zigoset neñ kululujengatnan kwatoban pi tazein?”

⁴³ Zemti ilinak zet ñunuñ ñunuñ tapmmepme Zisasiyañ indikti pigok diindoye, “In zet ñunuñ ñunuñ peme talak. ⁴⁴ Nâip, an ñenañ iññañgat keñañgalak neñmagen kokot ke ñep ku tazin. Bienañ an ke nâmpemeñgut ñep neñmagen kokogalen. Âpme neñ an neñmagen kobe ke maneti bam kokot kananen koti gakikiengatnan mwat pewap. ⁴⁵ Golañ zenze an egañ Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok meluwañ mbien,

‘Kawawañañ iññañ am sambe iññañgat yañañ zemkawañ bemindawe.’ (Aizaya 54:13) Keyepmti an ñenañ Biengalen zet ke nâmti keyet katañ mambe egañ neñmagen kobe.

⁴⁶ An ñenañ Bien sepemañ bugan ku ege yek penañ. Neñ Kawawañmagengatnan toban neñ etañ gulak nâmpeyap. ⁴⁷ Neñ zet penañ pigok diindoma nâit: An ñenañ neñ nâmkijpemnewe beme egañ mama kanzizit tiwe. ⁴⁸ Mamayelen meu e neñ. ⁴⁹ Yeñsokñine ekñenañ msat tunjupman mamti meunin meu kululujengatnañ manimtemien yañgut gakimâpme delañ zeye. ⁵⁰ Âpme meu kululujengatnan kwatoge ke an ñenañ nimbe beme egañ ñep ku gakiwe. ⁵¹ Mama keyelen meu kululujengatnan toge elak nen kapi. Keyepmti an ñenañ meu kululujengatnan tototnañ ke nimbe beme ek mama kanzizit mameti mambe. Sesumban keyañ meunok bein ke msat sambe am indama nime keyañ mama kanzizit aikindaweyet indawap.”

⁵² Âpme Zuda am ekñenañ ke nâmti ilinak ñenzinziñ mti zewien, “An kapiyañ zigoset iññañgat sesumbanañ munzut ndame nin niniyet tazein?”

⁵³ Tazenâme Zisasiyañ indikti pigok diindoye, “Neñ penañ sukwep penañ pigok zema nâit: In nâgât sesumbann ma sipm ke ku nimbep beme in mama kanzizit ku tiwep. ⁵⁴ An ñenañ nâlen sip sesumbann nimbe beme egañ mama kanzizitgat zapat bemti mame neñ kobawen ek gakikiengatnan mima wabe. ⁵⁵ Nâlen sip sesumbann ke tu meu nemboñ penañ ⁵⁶ keyepmti an ñenañ nâgât sipm sesumbann ke nimbe beme egañ neñmak tusuwe. Âpme neñ ekmak tususu dolakñañ mti mambalup. ⁵⁷ Bien Kawawañ ek mama toñañ egañ iññañ zemneme toban. Neñ ekmak mamayap keyepmti neñ mama kanzizit timtalap. Kegogapm an ñenañ neñ natnimbe beme egañ nâgât pembenañnañgat mti mama kanzizit timti mamambe. ⁵⁸ Meu kululujengatnan toge wa e yeñsokñineyañ msat tunjupman mamti meu manimtemien sepem keboñ yek. Ekñenañ meu ke timti manimkwatemienañgut gakim mâbien. Âpme an ñenañ nâlen meu zeyap kapi nimbe beme egañ gakikiñ kwesiñ kwesiñ mameti mambe.”

⁵⁹ Zisasiyan Kapaneam sesewat mkaen am Zet Zapat Dolaknan tazemzikat indametneti iknanngat zet zapatnan kapi zeye.

Am notnanan Zisasiyet nâme wisat beme bamkumpemti mebien

⁶⁰ Am notnan ek mâti mamtemien eknanan zetnan ke nâmti pigok zewien, “Zet kapi pe zeme nâmann keñj penan ku bein. Zet keboñ ke an kwiyan ñep apumti zenak?”

⁶¹ Zemti wisat zet mme Zisasiyan keñjanan baen indikmâtâti pigok diindoye, “In zet zeya keyet nâme keñjin penan ku beme wisat mnemti mesât tatnâip! ⁶² Âpme in tati ekme Angat Nemunan neñ gilik zemti naman mundumnan maneti tobanen keyegak mowepma in ke ekti pe zigok nâmbep? ⁶³ Nin mambipmmagen masokbenup ke eknanan mama msat palen kapi mamayelen mme masokbenup keyangulak Kawawangalen Emetak Teñan mama alaknan titiyelen keñnan mam mme sokbein. Keyepmti neñ zet zeya ke Kawawangalen zet in mama indandayelen ke diindoya. Âpme an ñenan zet ke nâmkijpewe beme egañ Emetak Teñan mama kanzizit ke same mamambe. ⁶⁴ Âpme inmagen am notnanan zet keyet nâme penañepiñ beme ku nâmkijpeyo.” (Zisasiyan am zet zapatnan dolaknan kapi bamkumpewep ma maneti bam an zemkuwe e mee eweñanak indikmâtâpme mamamtemien keyepmti egañ zet kekok diindoye.) ⁶⁵ Mti zet butnan ñen pigok tusum zeye, “Neñ kegapmti eweñan pigok diindoya an ñen Bienan keñan mim eleñ beleñ bembepiñ mme egañ igak nânâñak nâlen ñep ku kobe.”

⁶⁶ Zeme kan keyet am notnan ekñen Zisas mâti mamamtemien eknanan ewe mâti mamayet wisat mti bamkumpemti mepmâbien.

⁶⁷ Âpme Zisasiyan nembane 12 nin pigok ndayankwesiye, “In am notnanan tapmelip kekokak nemti mesât tatnâip?”

⁶⁸ Zeme Saimon Pitayan pigok zeye, “Amobotnanñ, nin geñ gemti naman kwimagen mebanup? Mama katiknan titiyelen zetnan geñ etan manzemâtândamane nânup. ⁶⁹ Nin geñmak mamti pigok manânup geñ Kawawangat Nemunan teñ penan e nâmgemti manâmkijpemgenup.”

⁷⁰ Zeme Zisasiyan nin pigok dinndoye, “Neñ nempa in 12 kapi indatimamayap yangut ingat tunguwinanngatnan ñen Sadanmak mamain.” ⁷¹ Egañ Zudas Saimonat nemunan Iskaliot mkaengatan keyet nâmti zeye. Zudas ke nempa 12 ninmagenganan an ñen ilak ke. Yan maneti an keyan Zisas zemkuwe.

7

Zisasiyet meniñane ekñenan ku nâmkijpewien

¹ Zelusalem mka teman Zuda amobotnan mambien eknanan Zisas kume gakikiyet zeme nâme Zisasiyan ilinanngalen msalen Zudia ke mebepiñ Galili msalen mka isisiknan sambe tokwati mulup mamtan. ² Âpme Zuda am ekñengalen mka mzalan isiknan walati Mzalan Kendo keyet weweyelen ilak soknan beye. ³ Âpme Zisas iknanngat meniñane eknanan koti pigok dunduwien, “Geñ Galili msalen pien mamti menok sepem igak igak mamunik kekokak Zudia msadan gwaen meti mmane amdine eknanan gikbep. ⁴ An ñenan kwizet buñaman teman tisât nâmti mulup enzilimti ku mamin. Geñ mulup kekok msât yanbewanngat sosok sokbemti mulup mmane am msat sambe eknanan gikmâtâbep.” ⁵ Meniñane eknanan Zisas nâmkijpepepiñ mtopemti zet kekok zewien.

⁶ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “In Zelusalem mka teman moti mulup e ma e msâti kileñ belak mamolip. Âpme neñgulak ke mobotgalen kan ewe ku beingapmti talap. ⁷ Am eknanan in belak ekñengat kandanjanan zet nânân mame zigogat eknanan kasa mimindawep? Neñgulak ekñengat myunngunjin zemkawan bemindama keyepmti neñ kasa kasa mamimnaip. ⁸ In Kendoyet ñepgat ilinak Zelusalem mka teman mowelit. Âpme neñ ke mobogalen kan ewe ku beingapmti sakwep ku mosap.” ⁹ Kekok zemti Galili mkaenak tage.

Zisasiyan Mzalan Kendoyet Zelusalem mkaen mege

¹⁰ Tapme ekñenañ pemti mepme egañ igak bam meti am keñan buzak buzak tatokwap-manje. ¹¹ Âpme Kendo beme Zuda amobotnañ ekñenañ am indayañkwesimti zewien, “Zisas ek de tazin zenâit?”

¹² Indayañkwesime am sambe ekñenañ egat zapatnañ omba mezem kozem mme palakñañ beye. Mme am notnañ zewien, “An ke an dolakñañ.”

Âpme notnañ naman pigok zewien, “Yek, an ke am keñin mme mayuñgumtemezin.”

¹³ Amnañ Zuda amobotnañ ekñengat kiñgati zet sosok sosok ku zewien.

¹⁴ Âpme Kendo tapmetnepeme sutnateman bemeñgut Zisasiyañ sesewat mka temanen moti am Kawawañgalen Zet Itnañan zemzikat indame ¹⁵ Zuda amobotnañ ekñenañ nâmtemtem temañ mti zewien, “An kapi ningalen zii zet zikat indanda anne ekñengat kandañinan ku mañgeyañ egañ zigok mti Kawawañgalen Zet Itnañan galen yañan kapi dolakñañ penañ tazemâtâzin?”

¹⁶ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ Kawawañgalen Zet Itnañan diindoyap kapi wan nanangat keñnanañgalak yek. An zemneme koban ekmagengatnañ timti tazeyap.

¹⁷ Âpme an ñenañ zet kapi Kawawañmagengatnañ ma nenmagengatnañ nâsât mbem beme egañ eleñ beleñ bemti Kawawañgalen zet ke gawepumti neñmagengatnañ ke ñep nâmâtâbe. ¹⁸ An ñenañ ikñañgat etañ nâmti mulup mbe beme egañ belak ikñañgat kwizet buñamañ etañ mwabe. Mme neñ An zemneme toban egat kwizet buñamañ mwasât toban wa neñ zet ke dâsuki ku manzeyap. Zet penañ penañak zemti kwizet buñamañ mamwapeyap. ¹⁹ Mosesiyañ zii zet mtotindaye ke inmagengatnañ an ñenañ ke ñeselak penañ gawepume delañ penañ ku manzein. Âpme in naman neñ zii zet ku mañgawepuyap zemnome gakikiyet pi manzeip?”

²⁰ Zeme am sambeyañ pigok zewien, “Geñ kwiyañ gosât manzein? Geñ penañ keñdanan we bekanayañ totapme zet kileñ kileñ tazenik.”

²¹ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ Sabat tagoñgo kanen menok temañ kwep mma ekbien keyepmti in nikti nâmtemtem omba penañ mamimneip. ²² Neñ pigok diindoma nâit, Mosesiyañ in nemuñine sekñin butnañ antim indendeyet zemindeme mamip yañgut ke Mosesiyañ ikñañ set ke ku yañbeye; ingat yeñsokñine ekñenañ yañbewien. Yañ mulup ke mamkwatne kwatnelak alak pilak namba sokbemberin mâti Sabat tagoñgo kanen eyo mamip. ²³ In Mosesiyelen zii zet ke gawepumti Sabat tagoñgo kanen eyo nemuñine sekñin butnañ maantip. Âpme neñ an wesij ñen Sabat tagoñgo kanen sekñañ mma dolakñañ penañ beye keyet naman kwilekiyet nâgât ñenzinziñ mbien? ²⁴ In zet nâmâtâtâpiñ belak kileñ ku manzemambep. In weyañ nâgât yaññ nâmâtâlî. Neñ Kawawañgalen nânân dolakñañset kwitnañ kwitnañ penañak manzemti mamiap.”

Zisas ek penañ Kilais Kawawañmagengatnañ toge zemti zem usulabien

²⁵ Âpme Zelusalem mka mtoñ notnañ ekñenañ pigok zewien, “An damuñ ekñenañ an kusât manzeiwan an ikñañ kapi manze egit. ²⁶ Egañ zet sosok penañ am sutnan penañ kapi tazeme amobotnañne ekñenañ ekti eneyet ku zemkulumpeip? Ekñenañ ek ilak Kilais e sosok ekti keyepmti belak nâmpeme tati tazein mene? ²⁷ Nin an kapiyelen mkañan ñotekñañ ñep nânup. Âpme Kilais kobe ek nin yañanañ ma mkañan mee ñep ku nâmpewanup.”

²⁸ Zisasiyañ Zelusalem sesewat mka teman ke tati am ikñañgat yañan diindomambe nâme kekok zeme nâmti bim ñandenañ mwati pigok diindoye, “In nâgât yaññ penañ zigoset koban ke ku nâmâtâlîp. Neñ nenak keññ nañgalak ku toban. An zet penañ penañak manzein An keyañ zemneme toban nâip. Âpme in An ek ku nâmâtâpeip. ²⁹ Neñ ikñañmak manepema zemneme toban keyepmti neñ egat nâmâtâpeyap.”

³⁰ Kekok zeme ñeñin zime wati mka katiñan met pesât nâmbien yañgut Kawawañan egat kanañ beye e ewe ku koge keyepmti atatayet belin nukñañ beme peme tage. ³¹ Âpme am notnañ sambe tabien ekñenañ Zisas nâmkiñpemti pigok zewien, “Kilais egañ koti menok sepem igak penañ mbe zenzenañ elak an kapiyañ set kwitnañ kwitnañ sambe bee mme delañ tazein.”

Zisasiyan Bipmangalen gilik zemti mosât zeme ekjenan kadatbien

³² Am ekjenan zet kusun kasak tapmme Palisi ekjenan nâmti met sâpe sâpe bumbu an nenan ekjenmak zenâmti sesewat mka temangalen antipdakutun zemindeme Zisas wati met mka katiknan pesât mebien. ³³ Âpme Zisasiyan pigok diindoye, “Nej kan isiknan bugan kapi inmak maneti bam gilik zemti naman An zemneme koban ekmagen mowebap. ³⁴ Âpme in nej natimabep yanjut nep ku naikbep. Nej met mambawen ke in ku kobep.”

³⁵ Kegok zeme Zuda amobotnan ekjenan pigok zemti ilinak zenâ zenâ mbien, “An kapi pe deset buzak penan mepme nin timabanupgat tazein? Ma ek pe Glik msalen Zuda am notnane ekjenmagen met enzilim mamti iknanngat yanjan dâsuki ke Glik am diindosâgât mene nâmti pigok tazein? ³⁶ ‘In natimati nep ku naikbep ma mebap ke in ku kobep,’ zet kebon ke yanjan penan zigogat nâmti tazein?”

Zisasiyan Emetak Tengat yanjan zeye

³⁷ Zuda am ekjenan Mzalan Kendo ilak tat delan zesât mme sâpe sâpe bumbu an ekjenan mawan kokogat dundusât towepme Zisasiyan tunguwinan watati zet memendepmanmak pigok zeye, “Am nen tuyet maatoin beme egan nenmagen koti tu nimbe. ³⁸ Kawawangalen Zet Itnananen tu ke Emetak Tengat nâmti zet zemak zemak miminan keyet yanjan kapigok, ‘An nenan nej nâmkijpewnewe beme egat kejanen tu am mama maaikindain keyan an keyet kejanen zikatnanmaknok kwati kwesij matapmambe.’ ” ³⁹ Zet kekok tazin keyepmti am Zisas nâmkijpewien ekjenngat Zisasiyan pigok zetik mimindaye, “In kapi tapme nej kululuwen mundum elimiaknanmak keyet kejan gilik zem moti Emetak Terj zempema inmak totmambe.”

⁴⁰ Am ekjenan zet ke nâmti ilinak Zisasiyet pigok zemebien, “An kapi penan golan zenze an nin egat kokogat damun matatnuwen ilak kapi.”

⁴¹ Âpme am notnanan pigok zewien, “An kapi penan Kilais Kawawangal iknan ombempeme kokogat zeye.”

Zeme am notnanan zewien, “Kilais ek Galili msalen kapi ku sokbembeyet zenzenan? ⁴² Kawawangalen Zet Itnananen zet pigok zenzenan, ‘Kilais ek amobotnan Dewitgat soknan keyepmti egan Dewitgalen mka notaknan Beteleem sokbembeyet zenzenan.’ ” (Maika 5:2)

⁴³ Am ekjenan Zisasiyet zet kekok zemti ilinak kalanbien. ⁴⁴ Mti am notnan ekjenan Zisas atamti met mka katiknan pesât mbienanngut belak peme tage.

Zuda an nenan ekjenan Zisas ku nâmkijpewien

⁴⁵ Âpme sesewat mka temangalen antipdakutum zemindeme mebien ekjenan naman belak etan gilik zemti Palisi ma sâpe sâpe bumbu ekjenngalen an nenan ekjenmagen mepme indikti ekjenan pigok indayankwesiwen, “In zigogat Zisas wawapij belak pi kolip?”

⁴⁶ Indayankwesime ekjenan zewien, “Egan zet manzein kekok ke an nenan zet kebon penan nen nep ku zenzeyelen keyepmti nâmtentem mti ku atan kotnup.”

⁴⁷ Zeme Palisi ekjenan pigok diindowien, “In egan kejin kekokak myungup mene wa kapi? ⁴⁸ In ekme sâpe sâpe bumbu ekjenngalen an nenan ma Palisi an ninmagengatnan notnan ekjenan egat zetnan nen nâmkijpewiekbien? ⁴⁹ Am ek mâti tapmaip ekjen ke Mosesiyelen zii zet kapi ku weyan manâmâtâlîp keyepmti am ekjen ke maneti bamgat Kawawangal indawalebe.”

⁵⁰⁻⁵¹ Âpme Palisi an ekjenngat tungupwinangatnan an nen kwitnan Nikodimas. An keyan itnanan tambuyet moti Zisasmak zapat mbun. Ek keyan notnane ekjenngat pigok zeye, “In nin an nen yomanmak ma yek keyet yanjanan nânâpij belak etan gakikiyet zetnan zemdelan zenzeyet zetnan nen zii zelen meluwan miminan nen ku tazin.”

⁵² Zeme notnane sambe ekjenan pigok dunduwien, “Gejmak ek msalit Galili kwepgapmti m angalan pemti tazenik? Gej Kawawangalen zet meluwan itnanan miminan

ke weyañ maiñti keyet nânâ mulup omba mbegen An Kawawañañ ombempewe ke sokbembeyet zenzerañ ke Galili msalen kapi ku sokbembeyet zenzerañ ekbek.”⁵³ [Mti ondedagen zet mmot mtot mti belak kalañti ekñenañ mkañinan mekopme Zisasiyañ Olip Kalañan mowege.

8

Imbi set kileñ mamañañ ñen wati Zisasmagen mebien

¹⁻² Zisasiyañ Olip Kalañan ke mopmanepeme msame toti sesewat mka temanen mowepme am sambe penañañ ek ekti ekmagen met pende pende tapmme egañ ke totati Kawawañgalen zet zapat dolakñañ tadiindome³ kan keyet Palisi ma an zii zet zikat indanda an ekñenañ imbi ñen set kileñ mame ekti wati met am tunguwinan onzempemti Zisasiyet zewien,⁴ “An zikat indanda, imbi kapi apmañ pemti met set kileñ manepeme ekti wati gâlen kotnup.⁵⁻⁶ Imbi ekñen kaborj kapi nin nanzañ timti indomann gakikiyet Mosesiyañ zii zelen zemâtâtndaye.” Ekñenañ, “Nin yañkwesimann Zisasiyañ zet zigok ñen zeme ekti wati zelen met pesenup,” zemti pigok yañkwesiwien, “Amobotnañ imbi kapi zigok msasenup ze zemane nâne?”

Zeme Zisasiyañ kusum tati betnañ yuyañ msalen baen meluwañ takumañge.⁷ Âpme ekñenañ yañkwesim giñgiñ penañ mme egañ nâmtage tageyañ yek bemeñgut teñ zem wat indikti pigok diindoye, “Inmagengatnañ an ñen yomepiñ kwetetepmañ penañ main egañ yañbemti imbi kapi nanzañ kukñañgat kumeñgut in sambeyañ kummeti kume gakisem.”⁸ Zemindamti egañ ewe kusum toti msalen baen betnañ yuyañ meluwañ takumañge.

⁹ Âpme ekñenañ ilinak pe an kwiyañ yañbem kume ekti kusenup zemti meek koek mbienañ yek beme an penañ penañ ñenañ yañbemti pakpak kwep kwep toti kwawet mme eyetnan am notnañ ekñenañ tapmetne metne peme delañ zemâge. Âpme imbi kemak Zisasmak ilidak etañ tabun.¹⁰ Âpme Zisasiyañ teñ zem wati ekme imbi piwan igak tapme ekti zeye, “Am gosâgât kot tapmmo ekñen pi wan de melo? An ñenañ tati geñ ku gonak?”

¹¹ Zeme imbiyañ pigok zeye, “Amobotnañ, am pi kunzuñ mepme delañ zep.”

Âpme Zisasiyañ zeye, “Neñ kegoğak yomdañgat dopmañ ñen ku zemgoñgoyelen. Geñ mepmamti set kileñ mama manik ke pemane tabe.”]

Zisasiyañ ikñañgat yañañ zemkawañ bemandaye

¹² Âpme kan ñengat Zisasiyañ sesewat mka temañ keñan tati am zet ñen pigok diindoye, “Neñ msat sambe bekapiyelen tañam keyepmti am ñenañ neñ napmâti mamambe beme egañ tambusosok keñan ku mambe. Ek nâlen busatnañañ mbusatnañ bempeme egañ ekmâtâti mama dolakñañ mambe.”

¹³ Kegok zeme Palisi ekñenañ pigok dunduwien, “Pi gitiyegak yañañdi dinndonik kapi nâmann penañ ku bein.”

¹⁴ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ nanangat yaññ zeyap kapi penañepiñ ku bein. Neñ deyetnañ koban ma maneti naman deeset mehap e nâmâtâtati tazeyap. Âpme in ke ku nâmti belak kileñ tazeip.¹⁵ In neñ zet zeya keyepmti ilinañgalen nânâñinañ ma mama mimiñin mamimkwalip ke nâmti keyet katañ zet muluwen neip. Âpme neñ am zet muluwen nenak ku pepeyelen.¹⁶ Neñ kwileki ñeniyet am ñengat zetnañ zemdelañ zesâti esemteñ penañ zemdelañ zempewak. Neñ am zet muluwen indendeyet mulup e nenak etañ ku mamiyap. Bien zemneme koban egañ napmukulem mnemeñgut nilisakwep ñep mimiyeleñ.¹⁷ Ilinañgalen zii zelinan zetgat yañañ kapigok tazin, ‘An zulañ an ñeniyet yañañ kok kok main zemalu amnañ nâne penañ mambein.’ (Zii Zet 17:6; 19:15)

¹⁸ Âpme neñmak Bipm zemneme toban nit nilisakwep nâgât yaññ bandim mti manzemkawañbein keyepmti neñ nanangat zema zetn penañ mambein.”

¹⁹ Zet kekok diindome ekñenaj pigok yañkwesiwien, “Bipdi pe deset tapme tazenik?”

Zeme pigok diindoye, “In nâgât yañ ku maekmâtâlíp keyepmti Bipm kekokak ku manâmâtâpeip. In nâgât nâmâtâbiek ze Bipm kekokak nâmâtâpewiek.”

²⁰ Zisasiyan Kawawangat tewalanj mânep bembé bonjis matatan mka keñaj keyet keñan tati am zet zapat dolakñaj tadiindometneti zet kapi zeye. Keyepmti am ekñenaj ek wati mka katikñan met pesât nâmbienanjgut Kawawangaj egat kanaj beye e ewe ku beye keyepmti atatayet belin nukñaj beye.

In neñ Bienmagengatnaj koban ke in ku nâip

²¹ Mti Zisasiyan ewe pigok tusumti diindoye, “Neñ indemti mepma in natimapme yek beme bekanajin msekpeñ gakiwembep. Neñ meti mambap ke in ñep ku kobep.”

²² Kegok zeme Zuda am ekñenaj zewien, “‘Neñ mebap ke in ku kobep,’ kekok ke yañaj kwilekiyet nâmti tazein? Ikñaj sekñaj waleti gakisâgât mene nâmtazein?”

²³ Âpme Zisasiyan pigok diindoye, “In msat kapiyelen am. Âpme neñ kululujen gwaengatnaj wan neñ msat kapiyetnaj yek. ²⁴ Keyepmti neñ eweñanak pigok diindoya in yomin melesij maneti gakiwep. In neñ Kilais mayap ke ku nâmkijpempnewep beme in maneti yomin sekpeñ gakiwembep.”

²⁵ Zeme nâmti pigok yañkwesiwien, “Âpme geñ kwi? Ze zemané nâne.”

Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ ilak yañ zemkawanj bemindama nâmâlo kemak. ²⁶ Neñ ingalen nukñaj sambe weme ekti ñep zemindondoyelen yañgut belak ekpemti mamayap. An zemneme toban egañ keyet zet esemteñ zemti dopmaj mutumindawe. Âpme neñ belak zetnaj zeme eknâm mban ke etañ msalen kapi mamti am sambe kapiyet sosok manzemkawanj bemindayap.”

²⁷ Zisasiyan Bipmangaj zapatnaj kekok diindome amobotnaj ekñenaj ku weyan nâmâtâbien. ²⁸ Keyepmti Zisasiyan tusumti ewe pigok diindoye, “In Angat Nemujanj neñ tewen nâmti mwat onzemnemtingut neñ Kilais keyet yañaj weyan ekmâtâbep. Neñ wa mulup mamiyap kapi nanangaj windeyet mamiyap yek. Bienaj zet zemâtâtneñge keyet katañ zet am manzemâtâtindayap. ²⁹ An zemneme toban ek neñmak mamain. Âpme neñ mulup sambe zemti mma egañ manigoin keyepmti egañ ku manemezín.”

³⁰ Zet kekok zeme am sambeyanj zetnaj ke nâme penañ beme nâmkijpewien.

An ñenaj bekanaj mbe beme keyet kandanaj meti mambe

³¹ Âpme Zuda am Zisas nâmkijpewien ekñen keyet pigok diindoye, “In neñ zet diindoyap keyet katnanen mamti nemunambanne penañ bewep. ³² In nâlen zet ke mâti keyet katañ mame keyañ bekanajgalen kikitek ke elanjgemindeme neñmak tusumti belak lala mambep.”

³³ Âpme am notnaj Zisasiyet ku nâmkijpewien ekñenaj zet ke nâmti zet dopmaj pigok dunduwien, “Nin Abalaamgat nemunambanjane nin an kwiyaj ndangalanji kandanaj ndeme matatnupgapmti geñ ningat, ‘In kikitekjin e kwalet indema belak lala mambep.’ Pi zenik?”

³⁴ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ penañ sukwep pigok diindoma nâit. An ñen yom mamimambe beme an ke yomgat kandanaj meti egat sisilij muluwetaj mamimambe. ³⁵ Sisilij an egañ amobotnaj egalen mkaen kwesij matazin keyangut nemujanj yek. An keyet nemujanj penañaj kelak ikñangaj nemujanj. ³⁶ Keyepmti Kawawangat Nemujanj neñ yomgalen kikitek keñan mamti sisilij mulup mamip ke kalutindewap beme in belak lala penañ mambep. ³⁷ In Abalaamgat insoqñane e neñ nâmindeyap. Keyepmti neñ zet diindoma zetnnañ belak ingat sekñinan mot kumti gwalalaj kumti matozin keyepmti in neñ nosât manzeip. ³⁸ Neñ Bienaj kwitnaj kwitnaj zikat name ekban keyet zapatnaj mandindoyap. Âpme in biwineyanj kwitnaj kwitnaj zikat indawien ke mamip.”

³⁹ Zeme pigok dunduwien, “Ningat bipm Abalaam.”

Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “In Abalaamgat nemunambañane penañ mambiek ze Abalaamañ Kawawañgat zetnañ kandañan mamamtan keyet sepem mamambiek. ⁴⁰ Neñ Kawawañgalen zet penañan kapi mandiindoma in naman nâme dâsuki beme nosât mamip. Abalaamañ muluwañ bekañan keboñ ke ñen ku mge. ⁴¹ In biwinañgalen set mâti mamip.”

Âpme ekñenañ pigok zewien, “Nin an ñenmagengatnañ ku sokbewenn; Kawawañ ek ningat Bipm penañ.”

⁴² Zeme Zisasiyan pigok zeye, “In Biwin Kawawañ ze in Egañ neñ zemneme toban keyepmti in neñ ñep notn mnewiek wa neñ nanañgat keñnañ galak etañ ku toban Kawawañan iññañ zemneme toban. ⁴³ In zigogat penañgapm keñ katik mmame neñ zetn zema keñinan ku matowezin? Ma zigogat neñ zet zema wakñin ku mambeip? ⁴⁴ In biwin Sadañ keyepmti egañ zemâtâtindame egalen nânâen mulup mamip. An ke eweñan am indawalelet mulup mgeyañ ewe mamimkwazin. Egañ Kawawañgalen zet bamkumpeye keyepmti egat keñanen zet penañ zenze ke ñen ku matazin. Ek zet dâsuki zenze keyañ mama mimiñañ beyeyepm ek an dâsukitoñ ma zet dâsuki zenze ke bipmañ ek. ⁴⁵ In egat kandañan meti mamaip keyepmti neñ Kawawañgalen zet penañ kapi diindoma in ke nâmti zetn ke ku manâmkinpeip. ⁴⁶ Inmagen an ñenañ nâlen yomm ñen zemkawañ bename nâsap? Neñ an teñ penañ mamayawañ zet zapat dolakñañ kapi diindoma in kwilekiyet penañ zetn ku manâmkinpeip? ⁴⁷ Am Kawawañgat zapat mamaip ekñenañ Kawawañgat zetnañ manâip. Âpme in Kawawañgat zapat ku mamaip keyepmti in zetnañgat wisat mamip.”

Abalaamak Zisasiyet zet zenzeñañ

⁴⁸ Zeme Zuda am ekñenañ zet dopmañ pigok gilik zemti sawien, “Nin kegogapmti manzenup Samalia an geñ kapi we bekañañan keñdan tapme zet kileñ kileñ tazenik.”

⁴⁹ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ we bekañañan keñ ku mimiyañguin. Neñ Bipm Kawawañgat kwitnañ mamwapeyap. Âpme ingulak neñ niktalati selañ nime belakñañ penañ mambeyap. ⁵⁰ Wa neñ nanañgat kwizapatn temañ bembeyet nâmti mulupmañ ku mamiyap. Nâgât kwizet buñamm mwati zenze mulup ke An ñenañ mbe. An ke zemdelañ zenze anañ mbe. ⁵¹ Neñ zet penañ pigok diindoma nâit, An ñenañ nâlen zet gawepumti mim mambe beme ek gakikiyelen set ku aikbe.”

⁵² Kegok zeme Zuda am ekñenañ pigok zewien, “We bekañañan keñanen tazin zet e penañ tazenu! Abalaam gakiye ma golañ zenze an ekñen sambe kegogak gakimâbien. Âpme geñ na zet pigok tazenik, ‘An ñenañ nâlen zet kapi gawepumti mambe beme egañ ku gakiwe.’ ⁵³ Bipm Abalaam temañ bepiwan gakiye. Âpme geñ bukapiyañ ek sebempesâgât zenik? Golañ zenze an sambe bepi kegogak gakime delañ zemâge. Âpme geñ ziboñ penañgapm kok zemti gitañgat sekdi omba penañ mmodik?”

⁵⁴ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ nanañgat sekñ mmopma ñep penañ ku benak. Bipm in egat, ‘Kawawañ,’ manzeip egañgut nâgât kwizet buñamm mamwazin. ⁵⁵ In ek ke ku maweyañ nâmâtâpeip âpme neñgut ek manâmâtâpeyap. Neñ zigok dâsuki ke ek ku nâmpyap zesap e mtilak in nemboñ an dâsukitoñ besapgat. Neñ egat yañañ nâmâtâti keyepmti zetnañ mañgawepuyap. ⁵⁶ Biwin Abalaam ke neñ kopma niknikgat keñañ señme muluk kaik matatan. Yañ nen koban kapiyet belak sesepmañ Kawawañan zikat same ekti keñ oloñen penañ nânge.”

⁵⁷ Zeme Zuda am ekñenañ zewien, “Geñ ewe anemba nup kandi 50 bembepiñ bukapiyañ Abalaam zigoset ekbanan?”

⁵⁸ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Neñ penañ pigok zema nâit, neñ Abalaam ewe sokbembepiñ tapme mambanañ ewe mamamkwalap.”

⁵⁹ Kegok zeme ekñenañ ñeñin zime nanzañ timti kusât mme egañ buzak am keñan keñanset sesewat mka temañ pemti zupman toweti mege.

9

Zisasiyañ an ñen zikatnañ beñañ mamkeñ sokbembeñañ weyañpeye

¹ Zisasiyañ kunzuñ toti nembrañane ndatime nsakwep selen tapmetneti selen ke an ñen zikatnañ beñañ mamkeñ keboñ sokbembeñañ aikbenn. ² Aikti nin Zisas pigok yañkwesiwenn, “An zikat indanda, an kapi kwiyeleñ yomgat zikatnañ beñañ kapi mamkeñ sokbeye mamañ bipmañ egetgalen yomgat ma namba kapi ikañgalen yomgapmti kapigok sokbeye?”

³ Zemann Zisasiyañ pigok dinndoye, “Wa ke mamañ bipmañgalen yomgat ma ikañgalen yomgapmti kekok ku sokbeye. Kawawañgalen winde ke ekmagen sokbemkawañ bembeyet ek keboñ sokbeye. ⁴ Nin an zemneme koban egalen mulup ewe kasup tapme kapiyet tapmmambanup. Yañ kan ñeniyet msat tambuwe beme ilak mulup mimiyeñ setnañ yek bewe. Zet kapiyet yañañ pigok zemâtâpma nâit: Nin ewe alik mamti kan kapiyet An zemneme toban egalen mulup mbanup. Maneti gakiwanup beme egalen mulup ñen ku mimiyeleñ. ⁵ Neñ msatgalen busatnañgapmti neñ msalen kapi mamamti am mambusatnañ bemindeyañ kekok mti am ñoktikñañ mkawañ bema ekñañ Kawawañgat yañañ manâmâtâlíp.”

⁶ Kegok zemti zawagañ msat wasekpeñti lelimâpme bakñañ beme mkwati zikat sâkñañnen witaliwañ zulupeñti pigok zempeye, ⁷ “Geñ meti Siloam lemuñan ke zimosedan witalip kapi zulupmane kwawesem.” (Siloam zet keyet yañañ Zempeme mege). Âpme an piwan meti zimoseñañ tuyen zuluti zikatnañ dolakñañ beme mkañañ gilik zemti kopme ⁸ am notnane ma am notnañ mânep milawatgat mawekumindame ektemien ekñañ ekti ilinak dopmañ yañkwesim yañkwesim mti zewien, “An kapi selen totati nin mânep milawatgat mawekumndain wan an kapi?”

⁹ Âpme am notnañ ekñañ zewien, “An ikañ kapimak,” zeme notnañañ, “Yegat,” zemti,

“An kapimak ñenmak egat sepemit kwegat.”

Kegok zeme an ikañ keyañ pigok zeye, “Nenen mânep milawatgat mawekumindayap kemak.”

¹⁰ Zeme pigok yañkwesiwien, “Geñ zigok mti zikadi ekdak?”

¹¹ Yañkwesime pigok diindoye, “An ñen kwitnañ Zisas an keyañ zawañañmak msatmak lumañti zikatn sâkñañ gwaen kaput nemti pigok dinop, ‘Geñ Siloam tu lemuñan meti witalip zulupmane melak’ zemnep. Âpme neñ meti zikatn sâkñañnen witalip kaputnep ke zulupma mepme zikatn pembeñañ beme ega.”

¹² Kegok zeme pigok yañkwesiwien, “An ke deset tazin ke geñ nânik?”

Yañkwesime zeye, “An ke pe deset tazin ke neñ ku nâyap.”

¹³ Âpme am ekñañ an zikatnañ ege ke Palisimagen wati mebien. ¹⁴ Zisasiyañ an zikatnañ zawañañmak msatmak lumañti zikatnañ weyañpeye ke Sabat tagoñgo kanen mge keyepmti wati mebien. ¹⁵ Mepme Palisi an ekñañ ewe pigok yañkwesiwien, “Geñ zikadi pe zigok mti ekdak?”

Yañkwesime pigok diindoye, “Neñ msalañ zikatnan zulupeñti met tuyen zuluti zikatn ega.”

¹⁶ Zeme Palisi ekñañmagatnañ an notnañañ pigok zewien, “An zikadi weyañpeye ek Kawawañgalen mulup an yek. Keyepmti nin Sabat tagoñgo kanen ke tapmann egañ tagoñgo sutnan penañ mulup mip.”

Zeme notnañañ pigok zewien, “Ek a yomtoñ mamananak ze egañ mulup keboñ ke zigok mnañ?” Kegok zemti ilinak zet mmot mtot mbien.

¹⁷ Mti an zikatnañ beñañ weyañpeye ek sek tuk ewe pigok yañkwesiwien, “An zikadi weyañgep an keyet geñ zigok nâmpenik?”

Yañkwesime egañ pigok zeye, “An ke neñ nâmpema golañ zenze an ñen bein.”

¹⁸ Âpme Zuda amobotnañ ekñenañ an kapi pe zikatnañ beñañ kapuk sokbeye. Zemti keñ zut mbienañ yek beme mamañ bipmañ idazemtetime kopmalu pigok idayañkwesiwien, ¹⁹ “Nemuñit kapi ilak penañ zikatnañ beñañ sokbeye? Ek zigok mti zikatnañ egap ke it bugan nâlup?”

²⁰ Idayañkwesime mambipmanelañ pigok zewun, “Ek nigat nemunit penañ okakñanak zikatnañ beñañ sokbeye e nit ñep nâlup. ²¹ Yañgut naman zigok mti zikatnañ egap ma an kwiyañ zikatnañ weyañpep ke nit ku nâlup. Ek ilak an temañ kwitnañ kwitnañ ikñañ nâmâtâtâtñañmak keyet ikñañ weyañ yañkwesime diindome nâit!” ²²⁻²³ Zuda amobotnañ ekñenañ zet kapigok zemkatik bewien. An ñenañ Zisasiyet Kilais zewe beme ek mâpman paset zupman belakñañ mebe zewien keyepmti mamañ bipmañ egelañ Zuda amobotnañ ekñengat kiñgati zet pigok zewun, “Ek ilak semem delañ zenzenağgat ikñañ yañkwesime yañañañ diindome nâit!”

²⁴ Zemalu ekñenañ an zikatnañ bekañañ weyañpeye ke ewe zeme kopme pigok dunduwien, “Geñ Kawawağgat zikatnan zapadi penañ penañak zemane nâne. Nin an weyañgep keyet yañañ nânup an ke an yomtoñ.”

²⁵ Zeme an keyañ pigok diindoye, “An ke an yomtoñ ma yek ke neñ yañañ ku nâmâtâlup. Yañgut neñ eweñañ zikatn beñañ mamtemanañ egañ mme zikatn ekman e penañ nâmtalap.”

²⁶ Zeme ewe pigok yañkwesiwien, “Pe sepem zigok penañ mti zikadi mme ekmanan?”

²⁷ Yañkwesime pigok diindoye, “Neñ zet elak diindoma nâyo e ewe ku nâmâtâlo. Eneyet zet ewe ikñañ keyegak diindoma nânâyet tatnayañkwesip? In egat kandañan meti egat nemañane bembeyet nâmti tatnayañkwesip?”

²⁸ Zeme kwelatnañ kumti zewien, “Egat nemuñañ elak geñ kapimak ningut Mosesiyet nemañane. ²⁹ Moses ek Kawawañañ zet dunduye e nin nâmtatnup. Âpme an ke deeset sokbemti mulupmañ tapm kozin ke nin ku nâmpenup.”

³⁰ Zeme an keyañ zet pigok gilik zemindaye, “In an zikatn weyañnep egat sokbembenağgat kanda zenze mulup mme neñ nâmtentem penañ mimindeyap. ³¹ Kawawañañ am yomtoñ ekñengalen dundunduñin ku manâin ke nin nânup. Egañ am kwizet buñañañ mamopeip ekñen etañ manâmindein. Egañ ikñağgalen nânâñañ ke amnañ mimiyyet nâmbiliwege. ³² Nin msat kululuñ sokbembenağgatnan alak pi tatnup pi an ñenañ am zikatnañ beñañ ñen weyañpepeñañ keyet zapatnañ ñen ku manânup yek penañ. ³³ Keyepmti an ke Kawawañmagengatnañ ku kodak ze mulup kegok ke igak zigoset mnak?”

³⁴ Zeme pigok dunduwien, “An bekañañ yomdimak mamkwabananañ ewe mamañan geñ bukaboñañ nin kapi set zikat ndasât tazenik?” Kegok zemti sesewat mkaengatnan zempeme zupman toti mege.

³⁵ Zempeme paset zupman mege zapat ke amnañ ilinak zenâ zenâ tapmmepme Zisasiyañ wak kambu nânge. Keyepmti an ke selen aikti pigok yañkwesiye, “Geñ Angat Nemuñañ egat nâmkijpenik ma yek?”

³⁶ Âpme an keyañ zeye, “Amobotnañ, geñ zenik ke an kwi ze zikat namane ekti ñep nâmkijpempewi!”

³⁷ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Neñ zet tadingoma tatniknik an elak neñ kapimak.”

³⁸ Zeme an keyañ zeye, “Amobotnañ, neñ penañ nâmkijpemgeyap.” Kegok zemti tot pedondom samti sesewatpeye.

³⁹ Âpme Zisasiyañ pigok zeye, “Neñ am yañañin mimsokbembeyet msalen toban keyepmti am notnañ zikalin beñañ ekñenañ zikalin dolakñañ ekbep. Âpme am zikalin ekti mamaip ekñenañ zikalin naman beñañ bewe.”

⁴⁰ Kegok zeme Palisi am ekmak ilinsakwep tabien ekñenañ zet ke nâmti pigok zewien, “Zeme nin mee kogok zikatn beñañ nâmndenik?”

⁴¹ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “In an zikalin beñañ mamambiek ze in yominpiñ mamambiek. In ilinağgat, ‘Nin an zikatn beñañ yek,’ manzeip keyepmti in yominmak mamaip.”

10

Zisas ek sipsip damuḡ dolakḡaḡ

¹ Zisasiyaḡ zet ḡen pigok zeye, “Neḡ zet penaḡ sukwep pigok diindoma nâit, An ḡenaḡ sipsip ekḡengalen kimbaleḡ towesâgât egaḡ set penaḡ tapme kimbat dukḡaḡ belakḡaset aḡgosomti towebe beme an ke kambutoḡ ma an sage kuku toḡaḡ kegek zewanup. ² An ḡenaḡ set tokwakwaleset meti sipsip ekḡenmagen mebe beme an ke sipsip toḡaḡ penaḡaḡ mowezin nâmpewanup. ³ Mopme setokwakwat damuḡ egaḡ ek sipsip toḡaḡ penaḡ e ekmâtâti kwalet peme moti sipsip kwilinan kwilinan indakumtetime toḡinaḡgat bim ḡandaḡaḡ nâmti ekmagen kopme indatimti zupman baen matowezin. ⁴ Ikḡaḡgat zapat ke indatimti zupman toti mepme ekḡenaḡ bim ḡandaḡaḡ nâmti ekmâti mamâmelip. ⁵ Ekḡenaḡ an bimḡandaḡin mamananḡ ekḡen ku maindamâti melip. Ekḡenaḡ bimḡandaḡin sepemaḡ igak ke nâmti makingakunzuḡip.”

⁶ Zisasiyaḡ am ningat nâmti bemzenze zet sipsip palen bemti zeme am ekḡenaḡ pe bemzenze zet kapi yaḡaḡ kwilekiyet zein ke ku nâmtâbien.

⁷ Keyepmti Zisasiyaḡ bemzenze zet kapiyet yaḡaḡ kapigok zeye, “Neḡ penaḡ sukwep penaḡ diindoma nâit, sipsip ekḡengalen setokwakwat e neḡ. ⁸ Neḡ ewe sokbembepiḡ tapma am tetimaemae ḡeḡaḡ sokbemti inmagen kobien ekḡen an kambu titinok mamti zet dâsuki, ‘Neḡ Kawawaḡaḡ an zempeme kosât zetik mge nen kapi,’ zemti mambien keyepmti nâlen am ekḡenaḡ zelin ku mâbien. ⁹ Âpme neḡ amgalen sekekek keyepmti am ḡenaḡ neḡ nâmkḡipemneinen ek aḡgalaḡ pewap. Neḡ ekḡen indikdamuḡ mimindema mamambep. ¹⁰ Âpme an kambu titi ekḡenaḡ belak buzakset moti kwitnaḡ kwitnaḡ kumsagat mti sipsip mee kileḡ indomkumti notnaḡ buzak kambu indatimti mesâgât makolip. Yaḡgut neḡ sipsip ekḡen indadamuḡ dolakḡaḡ mimindema ekḡenaḡ kakanemuḡ mamti mamobep.

¹¹ Âpme neḡ sipsip toḡaḡ penaḡ keyepmti ekḡenmagen kwileki ḡen sokbeme ekḡen-gapmti ḡep gakiwap. ¹² Mme sipsip damuḡ belak tosayelak etaḡ nâmti mamin ek toḡaḡ penaḡ yek keyepmti mulup wisat palen tapneti ekme tam zupmaḡ ḡenaḡ sipsip indim nsât kwindiḡ kwapme ekti sipsipgat yayaḡ mimipiḡ ketalat indemti yayaḡaḡgat kunzuḡme tam zupmaḡaḡ kwati indimâpme makalaḡ mekolip. ¹³ Ek sipsip damuḡ penaḡ yek keyepmti egaḡ sipsip ekḡengat yayaḡ mimipiḡ kiḡgati makunzuḡzin. ¹⁴⁻¹⁵ Neḡ sipsip ekḡengat toḡin penaḡ mamayap keyepmti Bienaḡ nâgât mama miminnaḡgat yaḡaḡ dolakḡaḡ nâmnein mme neḡ kegek egat nâmtâpeyap. Sepem kegek neḡmak sipsip maḡganne nin dopmaḡ nâm dopmaḡ nâm mti maḡga kwep mamananup. Keyepmti kwileki ḡen sipsipmagen sokbeme neḡ sipsip ekḡengapmti mamanan ḡep ketalasiwak. ¹⁶ Âpme neḡ sipsip maḡganne notnaḡ ewe maip wa ekḡen kimbat kapiyet keḡangatnaḡ yek. Neḡ ekḡen ke eyo indakakalima kot neḡmak kapi mamti bimḡanden nâme delaḡ zeme sipsiwaḡ maḡga kwep tapme nenn kwep indadamuḡ mbap.

¹⁷ Neḡ mamanan ketalasimti gakiwap ya naman gilik zem wati mamanan ke naman tiwap keyepmti Bien Kawawaḡaḡ nâgât nâmneme dolakḡaḡ penaḡ mambein. ¹⁸ An ḡenaḡ nânâḡak neḡ kileḡ nome ku gakiwap neḡ nen nâmtâtâti mamann ketalasiwap. Ya naman gilik zemti wawagalen winde ke tatnain. Bipmnaḡ neḡ kegek mimiyet nâmneḡge.”

¹⁹ Zisasiyaḡ zet kegek zeme nâmti Zuda am ekḡenaḡ nâme ḡep ku beme ilinaḡgat bet wanok zet mmot mtot mbien. ²⁰ Mti am sambe penaḡaḡ pigok zewien, “An kapi we bekaḡaḡaḡ keḡaḡ mme yuḡgume zet kileḡ kileḡ tapmme in eneyet momtati zetnaḡ taweyaḡ nâip?”

²¹ Âpme naman am notnaḡaḡ pigok zewien, “An ḡen we bekaḡaḡaḡ keḡan tapme zet dolak dolakḡaḡ kabonḡ kapi ḡep ku zenak. Ma an zikatnaḡ beḡaḡ mee ḡep ku weyaḡpenak.”

Zuda am notnaḡaḡ Zisas ek Kilais ku nâmkḡipewien

²² Zelusalem sesewat mka kambuk mme belakñañ bemberñañ Omzuluti mme kambuk bemberñañgalen Kendo ke nup kan katañ matakwatemien. Yañ nup kan katañ Kendo ke mawalam keñan masokbein. ²³⁻²⁴ Âpme Zisasiyañ sesewat mka temañ keyet keñañ ñen Solomon zeme keyet setokwakwalen ke mebe kokot tapmme Zuda am ekñañ tokwat bembuluñ tati pigok yañkwesiwien, “Geñ eneyet yaññdi sosok penañ zemkawañ bembepiñ mmane nin gâgât weyañ ku manâmâtâtñup? Geñ penañ Kilais, an Kawawañañ ombemgeñgeñañ beme yaññdi weyañ zemâtâtñdamane nâne!”

²⁵ Âpme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ nananggat yaññ diindoma in ku manâmkiñpemneip. Neñ Bipmñañgalen windeyet mulup dolak dolakñañ mamiyap keyañ nanañgat yaññ Kawawañañ ikñañ zemneme toban ke mammsokbemnain. ²⁶ Âpme in nâlen sipsip mañganne penañ bemti ku mamaip keyepmti zetn ku manâmkiñpeip. ²⁷ Âpme am nâlen sipsip mañga bemti mamaip ekñañ bimñanden nâmti neñ manamâpmaip. ²⁸ Keyepmti neñ mama kanzizit indama walelepiñ kwesiñ kwesiñ mameti mamambep. Ekñañ ke nâlen belengatnan am ñenañ ku indamenzemtimti mebe yek penañ. ²⁹ Am ekñañ ke Bipmñañ ikñañ nâlen belen mamayet nañgeyepmti mame ikñañ maindadamuñ min. Ek windeñañ igagen penañ keyepmti am ekñañ ke an ñenañ nâlen belengatnan ku indamenzem tiwe. ³⁰ Bienmak nit keñ kwep penañ bemti mulup mamilup.”

³¹ Kegok zeme Zuda am ekñañ nâme ñep ku beme nanañ ambepelet timti kusât mbien. ³² Mme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ mulup dolak dolakñañ sambe penañ Biengalen windeen mamima egip. Âpme in mulup mamiyap ke mulup ziboñ ke ekme bekanañ beme nanañ timti nosât tapmip?”

³³ Zeme Zuda am ekñañ zewien, “Wa geñ mulup dolakñañ maminik keyet mti gosât ku tapminup. Giti zet mobotnañ mti geñ am nin nemboñak yañgut, ‘Neñ Kawawañ,’ tazenik keyepmti gosât pi tapmñup!”

³⁴⁻³⁶ Kegok zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok zenzeñañ tazin, Kawawañañ an zemdelañ zenze an mamkwabien ekñengat pigok zeye, ‘In mulup kegok mamip enenogat in Kawawañ nemboñ.’ Kawawañgalen zet sambe ke tapmezine ke anañ nin ku omenañpepeyelen yek penañ. Âpme neñ Kawawañañ ikñañ mulup dolakñañ mimiyet zemdelañ zemneme msalen kapi toban keyepmti neñ Kawawañgat Nemuñañ zema in eneyet egañ set ku mimiñ mti Kawawañ mtopemti sek mmobot zet tazein manzeip. ³⁷ In mulup mamiyap kapi ekme Bipmñañgalen katañ ku mambein beme zetn kapi bamkumpeme ñep bewe. ³⁸ Âk ekme mulupm Kawawañañ mnak keyet katañ mamiyap wa zet manzeyap etañ yek. Mulupm mamima egip keeset eyo ekti Bienmak nit keñ kwep bemti mulup mamilup e ndik mâtâbep.”

³⁹ Kegok diindome ekñañ ñeñin penañ zime wati mka katikñañ pene zeminepeme yumbemindemti toti mege.

⁴⁰ Meti Zodañ tu nembet daen Zânañ am tu itnañ manzulutindemtanen ke meti mamtan. ⁴¹ Ke meti mame am sambeyañ ekmagen koti pigok zewien, “Zânañ menok ñen ku mme ekbenn. Âpme Zânañ an ikñañ kapiyet nâmti zet sambe zemâge ke an kapimagen penañmak etañ tasokbemâzin.” ⁴² Zemti am sambeyañ egat nâmkiñpemâbien.

11

Lasalus gakime bewien

¹ Betani mka msalen ke an ñen mamtan kwitnañ Lasalus ek zawat temañ penañ mti tapme ipmanet Maliamak Mata egeñañ ke tati mamomtatemun. ² Lasalusiyet ipmañ Malia kapiyañ maneti bam Amobotnañ Zisas gakikiñañgalen kan bududuk beme wet kelakñañ sesikñañ dolakñañ penañ piyañ ek setnanen zulutpemti ñoksinañañ kaput pewe. ³ Lasalusiyet ipmanet zut keyañ iwitdañgat yayañ mti Zisasmagen zet pigok bemalu mege: “Amobotnañ, nodi penañ Lasalus piwan zawat temañ tapm weingat kot eksenik.”

⁴ Âpme Zisasiyan zet ke nâmti pigok zeye, “Zawat keyet penayan wa gakiki sokbem-beyet yek. Kawawangat Nemunan egalen kwizet bunaman msalen pien palaknan beme Kawawangat kwizet bunaman mwat onzempepeyet kegok sokbein.”

⁵ Zisasiyan Lasalus ipmanet Matamak Malia ekjen kemak notn notn dolaknan mti mamtemien. ⁶ Âpme Zisasiyan zapat ke nâmpemti mka keyegak kasup zut pi ewe tage. ⁷ Yan msame wati Zisasiyan nemanane ningat pigok zeye, “Kame naman Zudia mkaenak gilik zemti metne.”

⁸ Zeme nin pigok dunduwenn, “An zikat indanda, geŋ alagati kanda manepemane nanzayan gosâgât mme kunzunŋi kotn yanaman keyegak gilik zemti mesâgât tazenik?”

⁹ Yan kwesimann pigok dinndoye, “Pi ewe tambunanak mulup mimiyele kan ewe teepman tazin. An ŋen kasupgat zikatnan ekmâtâti mepme kwileki ŋenan seknan ŋen ku mawalezin. ¹⁰ An ŋenan tambuyet mamezin beme egaŋ busatnan ku tazingapmti tambusosokgat pumpem pumpem olat metiŋgut tep palen ma nanzan palen mee seknan mawalezin.”

¹¹ Kegok zemti zet ŋen ewe pigok tusumti ningat zeye, “Notn Lasalus ek zawat mti muluk tawein yan neŋ meti butema wasem.”

¹² Zeme nemanane nin pigok zewenn, “Amobotnan, egaŋ zawat mti muluk tawen beme iknan ŋep alik bemti wabe.”

¹³ Zisasiyan Lasalus penan gakiye ke met mme wawagat nâmti zeye. Âpme neman nin nâmann zawat mti muluk tawenan met buteme wasem kok nâmti zewenn. ¹⁴ Âpme Zisasiyan naman pigok weyan zemkawan bemndaye, “Lasalus ek tambumbu tuk wenŋe yan neŋ meti butema ewe wasem. ¹⁵ Neŋ zawat zapatnan nâmban yanŋut kapiyegak mamann gakiyan. Âpme neŋ ekmagen mulup mma in ekti nâmkiŋpepe kaliŋan aikbep keyepmti nâma dolaknan penan bein. Ele kame nin ilak ek eksât metne.”

¹⁶ Âpme ninmagenganan neman ŋen kwitnan Tomas kwitnan ŋen Glik zeleset Didimas makumtemien ke ningalen zeleset neman pepet kok zewanek. Egaŋ nin pigok dinndoye, “Kame nin sambe bepi nsakwep ekmak mepmann ndome gakimâbanup.”

Zisas ek gakikiengatan wawat ma mama keyet tojan

¹⁷ Zismak nin ewe kainde maman Lasalus met beme kasup zulak zulak pi sumen weme egaŋ bam mege. Keyepmti kwapatan zemann am eknan zewien, “Lasalus ilak tungan bewen.” ¹⁸ Betani mka ke beŋan penan yek; Zelusalem mka teman keyet soknanik. (Mail zut mee kegok mamekotemien.) ¹⁹ Keyepmti Zuda am sambe eknan Matamak Malia iwit gakime ambembesi mimidesât mepmâbien.

²⁰ Âpme Matayan Zismak nin kotnup zeme nâmti wenenan ke tapme egaŋ windembem toti selen meti ndaige. ²¹ Kegok mti Zisasiyet pigok dunduye, “Amobotnan, geŋ kapi mambek ze ipm ku gakinak. ²² Yanŋut alak pigogat geŋ kwileki ŋeniyet nâmti bipdi dundum samane egaŋ keyet penayan ŋep mamgain.”

²³ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Geŋ yayan ku mi, ipdi Lasalus ek ŋep gilik zemti wasem.”

²⁴ Zeme nâmti Matayan pigok zeye, “Maneti bam kan temanen gilik zemti wabe e ŋep nâyan.”

²⁵ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Gakikiengatan wawat ma mama keyet ŋoteknan neŋ keyepmti am nanan neŋ nâmkiŋpemnewe beme gakiwe yanŋut neŋ ŋep manan ewe gilik zemsawap. ²⁶ Ma am ŋen ewe seknan melesin mamti neŋ nâmkiŋpemnewe beme egaŋ gakikipin mamambe. Geŋ neŋ zet zeyap kapi ŋep nâmkiŋpenik?”

²⁷ Zeme Matayan zeye, “Amobotnan, geŋ Kilais, Kawawangat Nemunan, msalen kapi togot bunam zapatnan zenenan elak geŋ kapi e penan nâmkiŋpemgeyap.”

²⁸ Zet kegok zemti met wenenan Maliayet zeme kopme igak buzak pigok dunduye, “An zikat indanda ilak kotati gâgât tazein.” ²⁹ Zeme Maliayan nânâŋak wati sakwep Zismak nin tabenen mege. ³⁰ Nin mka set biman baen tati Mata zempeme kwapme ewe keyegak totapmambenn. ³¹ Zeme nâmti Maliayan mka keŋangan sakwep wawatnak

toti mepme Zuda am ekmak ambembesien tapmambien ekñenañ wa sumen daen susât mezin mene zemti mâti kwatopmâbien.

³² Âpme Maliayañ windembemti mka set biman baen toti ndikme tapmmann Zisas pedondom samti pigok zeye, “Amobotnañ, geñ kapi tabek ze ipm ñep ku gakinak.”

³³ Zemti sume Zuda am ek mâti mebien ekñenañ ek mukulem mti ambembesi temañ mbien. Tapmme Zisasiyañ indikti keñañ bekañañ penañ beme siyañ bimañ soye. ³⁴ Some pigok indayañkwesiye, “In sekñañ pe denen bemien?”

Indayañkwesime ekñenañ zewien, “Amobotnañ, kopmane meti sumañ zikat gaman ekbak.”

³⁵ Met zikat same ekti Zisasiyañ siap ulu alep timti suye.

³⁶ Sume Zuda am ekñenañ ekti zewien, “An pi an kapimak notn notn penañ mti mamalup keyepmti egat tasuin egip.”

³⁷ Âpme notnañ ekñenañ zewien, “An kapi an ñen zikatnañ beñañ ñen weyañpeye keyet zapatnañ mekopme nâmbenn. Kogogañ an kapi sakwep kodak ze Lasalus kapi ñep weyañpeme alik tadak.”

³⁸ Âpme Zisasiyañ keñañ ewe bekañañ penañ beme sum sokñañ penañ mebenn. Lasalus gakime sekñañ mti met miña keñañ wepemti nanzañ temañ ñen wilili peme met einzunañ bekek tage. ³⁹ Keyet mti Zisasiyañ sumpemti pigok zeye, “In nanzañ temañ kapi kwanzepeme kaiñañ melak.”

Zeme an gakiye keyet mâñañañ pigok zeye, “Amobotnañ, tambumbu zulak zulak ilak sumen tapme tozin yalak pi sek sesikñañ tapein pi zigogat nanzañ kwanzempepeyet tazenik.”

⁴⁰ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Neñ zet daen ñingoya e nâmane betetnañ bein. Geñ belak nâmkijpem nemane neñ Kawawañgalen winde keyet penañañ mma sokbeme eksenik.” ⁴¹⁻⁴² Âpme am notnañ ekñenañ nanzañ temañ bepiwan kwanzepeme mepme Zisasiyañ zikatnañ kululuñen gwaen ekme mopme pigok dunduye, “Bien, geñ dundundun kan katañ nâmti manamukulem mnik keyepmti wisikñ ñingoyap. Neñ am manje sambe talip ekñen kapiyañ neñ giti penañ zemnemanen koban keyet yañañ ekmâtâtâgat mulup msât tati ñingoyap.” ⁴³ Kegok zemti kwizet temañ pigok kuye, “Lasalus, geñ pien kwatot!” ⁴⁴ Zeme am gakikiñañ piwan banisiyañ setnañ betnañ kwasim pepeñañ ma ñokñañ sañgum meselem zempewien melesin kwatopme Zisasiyañ zeye, “In banisiyañ betetak temañ mpepeñañ e kwalet pemti peme melak.” Zeme kwalet pewien.

Zuda an ñeñañ ekñenañ Zisas kume gakikiyet zemdelañ zempewien

⁴⁵ Âpme Zuda am sambe Maliayet ipmañgat siyet kobien ekñenmagengatnañ am sambe notnañañ Zisasiyañ muluwañ mamananañ mme ekti nâmkijpempewien.

⁴⁶ Âpme notnañañ belak Palisi ekñenmagen meti Zisasiyañ Lasalus gakikiengatnan mme watage keyet zet zapatnañ mimindawien. ⁴⁷ Minindame nâmti sâpe sâpe bumbu an ñeñañ temañ ma Palisi egat kandañan mambien ekñenañ an ñeñañ bembe notnañ indazemtetime kot ondekme pigok diindowien, “An kapi muluwañ mamananañ omba penañ am sutnan tapmmezinañ kapi zigok msawanup?” ⁴⁸ Nin nâmti belak nâmpemti mamann am sambe bepi ekmagen met tuseumape delañ zeme Loma amobotnañ manndadamuñ min egañ ekme ñep ku beme ningalen sesewat mka temañ pi kumasek yalonti aminne eyo indom yalom bep!”

⁴⁹ Ekñengat tunguwinangatnañ an ñen kwitnañ Kaipas ek kan keyet sâpe sâpe bumbu sambe ekñengat ñeñañin mamtan. An keyañ pigok diindoye, “In sambe bekapi keñinpiñ penañ! ⁵⁰ Nin am sambe bekapi waleletgat zapat etañ bemâpmann ñep ku bewe keyepmti an kwewañ ningat dopm gakimti am sambe pi ma nin mee eyo ndamukulem mbe.” ⁵¹ Zet ke belak ikñañgat keñañgalak ku zeye. Kawawañañ zet ke keñañen beme zemkawañ beye. Nup kan keyet egañ sâpe sâpe bumbu sambe ekñengat ñeñañin mamtan keyepmti kwitnañ kwitnañ bam sokbewe keyet zetnañ zemkawañ beye. Zisas ek penañ Zuda am nin yomengatnan gilik zemti ndatitiyet gakikiyet zenzeñañ. ⁵² Wa ke Zuda am ekñen

etañ indamukulem mimiyet etañ ku gakiwe. Egañ gakiñti am Kawawañgalen mañge msat katañ mamanan nin bepi ondekndeme mañga kwep bemti mamambanup.

⁵³ Âpme Zuda an ñeñañ ekñenañ kan keyet yañbemti Zisas kume gakiñiyet zetnañ mbien. ⁵⁴ Âpme Zisas Zuda amobotnañ ekñenañ mineti gakiñiñañ temañ ewe tapme sutnateman kume gakinakmagengapmti Zuda msalen sosok penañ ku mañge egañ nin msat tunggupman keyet ganzenan mka ñen kwitnañ Epalaim zeme ke met mamtemenn.

⁵⁵ Zuda am ekñengalen Añgalalañ Kendoñin ke sokñañ beme mka isisikñañ am sambe ekñenañ Zelusalem mka teman yominangâ nâmti Kawawañgat sâpe sâpe busâgât eweñanak ñeñañ mepmâbien. ⁵⁶ Meti Zuda am ekñenañ sesewat mka temanen motati Zisas zimosetnañ timati ilinak met zenâm kot zenâm mti zewien, “An kapi pe Añgalalañ Kendoyet kapi kopme eksenup manze weyañ zeme nâne.” ⁵⁷ Zeme Palisi an ma sâpe sâpe bumbu ñeñañ ekñenañ zet pigok am zemkabem indawien, “Zisas kopme ekti ningat kot sakwep zemsokbemndaseip. Mme nin an ke wati met mka katikñañ pesenup.”

12

Lasalusiyet weneñañ Malia egañ Zisas wet sesik dolakñañ zulutpeye

¹ Añgalalañ Kendo tatagalen kasup 6 ewe tapme Zisasmak nin Betani mkaen mebenn. Nin mka ke Lasalus gakiñiengatnan mme wage keyet motabenn. ² Zisasmak nin mepmann ekti notnane ekñenañ tu meu weyañ bume mopme ambepeti met Matayelen mkaen tapme am zeme moti Zisasmak nin Lasalusmak totapmann Matayañ tu meu timti kalop bem ndame nimbenn. ³ Ke tati tatnimann Maliayañ wet sesikñañ dolakñañ penañ tosañañ mobotnañ penañ makwitimtemien ke nukñañ temañ pi mkoti keyañ Zisasiyet setnan mulapme topme zulutpenti ñoksinañañ kapupeye. Âpme mka keñañ tapmambenn bee wet sesik dolakñañ bepiyañ pimpmeti tage. ⁴ Âpme nembrañane ningat tunggupmnañgatnañ Zudas ek Iskaliot mkaengatnañ nempa keyañ maneti Zisas bam zemkuwe. ⁵ Egañ nâmti pigok zeye, “Wet kelakñañ sesikñañ dolakñañ penañ kaborñ kapi belak mti met bemann amnañ 300 Kina ndame mti am bekopsat ekñen indawenek ze ñep benak!” ⁶ Egañ wa mânep ke timti am bekopsat penañ indasât nâmti ku zeye. Egañ ningalen mânep ele nemuñ ke mmamti mânep ndame mwatpenti mânep butnañ buzak kambu matim makumkwitim nimtan keyepmti ndame wanok kok mbak nâmti zeye.

⁷ Âpme Zisasiyañ pigok zeye, “In imbi kapiyet zet sambe zenzepiñ. Egañ wet sesikñañ dolakñañ ke neñ sekñ kapi zulutneinen maneti gakima nabembeyet nâmti kwitimti beme matazin yañ alak kapi zulutnein. ⁸ Am bekopsat sambe ekñen bepi inmak msalen kapi kan teepmañ ewe mamambep mme neñ inmak kan teepmañ ewe ku mambañ.”

⁹ Âpme Zisasiyañ Betani mkaen ke met Lasalusmak mame Zuda am ekñenañ zapatnañ nâmti Zisasmak Lasalus an Zisasiyañ gakiñiengatnan mme wage an ke eyo ilisakwep idiksâgât kobien. ¹⁰⁻¹¹ Zuda am ekñenañ Lasalusmageset sâpe sâpe bumbu an ekñen bankum indemti Zisas mâti mepmâbien. Keyepmti sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñenañ Zisasmak Lasalus ilisakwep idome gakiñiyet zetnañ zewien.

Zisas Zelusalem mka teman mowepme kwizet buñañ mwabien (Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Msat msame am sambe penañ ekñenañ Añgalalañ Kendo tasâgât Zelusalem mka kopmâbien ekñenañ zet pigok nâmbien: Zisas ewe selen baen takozin zeme nâmti ¹³ ekñenañ niwet sinañ mee pi mutum timti Zisasmak nin selen baen ndaiksâgât mepmâbien. Met ndaikti kwizet buñañ mwati kwizet pigok kumbien, “An kapi Amobotnañ Kawawañañ ikñañ zempeme kozingat Kawawañgat kwizet buñañ mwati sesewatpene! Kawawañañ ikñañ Islael am ningalen Amobotnañ kapi keñ sewakñañ mpen.” (Sam 118:25)

¹⁴ Keyet Kawawañgalen Zet Itnañanen kapigok zenzeñañ keyet katañ Zisasiyañ doñki nembrañ ñen aikti keyet dukñañ totati moge.

¹⁵ “Am Zaion mka temañ talip in ku kiñgalit. Amobotnañjin ilak kozin. Egañ doñki nembrañ ñeniyet dukñan mot totati ingalen kozin.” *(Zekaraia 9:9)*

¹⁶ Nembrañane nin kwitnañ kwitnañ sokbeye ke ekbennañgut yañañ ku nâmâtâbenn. Yañ bam Zisasiyañ gakimti kululuñen mundumañ sañga songañam keyet keñan ewe mowepme nin Kawawañgalen Zet Itnañanen zet keyet yañañ eknâmâtâti pigok otñâmbenn, “O, an pi sesewatpewenn ke meluwañ pi mimiñañ keyet katañ penañ msawenn.”

¹⁷ Zisasiyañ Lasalus gakikiengatnan mme wapme am sambe tati ekbien ekñenañ meti am notnañ zet zapat mimindame ¹⁸ am sambe penañ ekñenañ zapat ke nâme delañ zeye keyepmti ekñenañ selen meti Zisas aikbien. ¹⁹ Aiksâgât selen mepmâpme Palisi ekñenañ indikti ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin belak zet mulup etañ tapmmann am sambe bepi ilak ekmagen met tusume delañ zemâzin!”

Glik am notnañ ekñenañ Zisas eksâgât mebien

²⁰ Zuda am Añgalalañ Kendoyet Zelusalem mka teman Kawawañ sesewatsasât mopmâbien kan keyet Glik am notnañañ kegogak Kawawañ sesewatsasâgât koti tapmambien.

²¹ Yañ an ekñen keyañ Pilip Galili msat keyet mka ñen Betsaida keyetnañ ekmagen meti zewien, “An notn, nin Zisas eksâgât nâmti kotnup.”

²² Zeme Piliwañ met Enduluyet zeme wati ilisakwep Zisasmagen meti “Glik am notnañ giksât kolip,”

²³ zemalu Zisasiyañ nâmti zeye, “Kawawañañ Angat Nemuñañ kwizet buñamañ mwat peme amnañ eegalen temañ ilak dañgoin. ²⁴ Neñ zet penañ pigok zema nâit, nin sañgom alik kwewetañ sumuñti kasiñen bemann e ikñañ kwep keyak matazin. Yañ msalen met ondemann moti penañ bilimak sambe mapein. ²⁵ Âpme an ñenañ msalen kapi mamti nâgât kwizet buñamnañgapmti mamañañ ketalasiwe beme bam mama kanzizit tiwe. Âpme am ñenañ nâgât kwizapatnnañgat mti mamañañ ketalat ku pewe beme bam an ke walelet aikbe. ²⁶ Am ñenañ nâlen sisiliñ nempa besât nâmba beme neñ mambawenak napmâpmeti mulupm mti mambe. Am ñenañ nâlen mulup mti mambe beme Bienañ kwizet buñamañ mwapewe.

Zisasiyañ gakikiñangatañ yañañ zemkawañ beye

²⁷ Pi gakikiyelen kan sokñan penañ kopme nâmti keññ sindem penañ bein. We, ne pe zigok msap? ‘Bien, geñ kan bewanan kapi sebem neneyelen zesap ma zigok?’ Wa kegok yek, sindem kegok ke titiyet msalen kapi toban. ²⁸ Keyepmti Bien, geñ ñepgat nukñañ beke pemane nâgât palen mopme keyañ gâgât kwizet buñamdi mwabel!”

Zeme kululuñengatnañ zet pigok sokbeye, “Geñ mmame nâgât kwizet buñamm msalen ke palakñañ beyeyañ ewe mmame omba penañ palakñañ bem mekobe.”

²⁹ Âpme am sambe ninmak tapmambenn ekñenañ kwisak ke nâmti zewien, “Kululuñ kwisak kun.”

Zeme am notnañañ zewien, “Kawawañgalen ensel ñenañ Zisas zet tadunduin.”

³⁰ Zeme Zisasiyañ zet ke nâmti pigok zeye, “Wa zet ke nâgât mti ku zep. Ingat mti kululuñengatnañ zet ke sokbep. ³¹ Pi ilak msalen am Kawawañañ zelin nâmti keyet dopmañ mutumindandayelen kan bein. Keyepmti msalengalen mama mimi mgasik keyelen toñañ Sadañ ilak mkutupeme wembe. ³² Âpme neñ tep palen palak palak wema nomnemt mawatnzemnewep kan keyet msat sambe am ekñenañ zapatn ke nâmti neñmagen kot tusumti mambe.” ³³ Ke Zisasiyañ gakiki zigok gakiwe keyet zetnañ zemkawañ bemindaye.

³⁴ Zeme nâmti am tabien ekñenañ pigok dunduwien, “Nin Kawawañgalen Zet Itnañanen zet kapigok maeknup, Kilais ek msalen koti gakikiپیñ kwesiñ kwesiñ mamambe. Âpme naman geñ eneyet pigok zenik, Angat Nemuñañ ek tewen kumti mwatonzem-pewep. Geñ Angat Nemuñañ ke pe an kwiyet penañ nâmti tazenik?”

³⁵ Yañkwesime Zisasiyañ zet dopmañ pigok gilik zem diindoye, “Nâlen tañamm busatnañañ ingat tunjuwinan kan isikñañ bugan busatnañ bemti tabe. Tapme in tañam

sokɲaset ke ekti mebep. Mineti in tambusosok temaɲaɲ indasumuɲme keyet keɲan mebebmagengat ek titiwep. Geɲ tambusosok kiɲkiɲaɲ keɲan mebegen set ɲep ekmâtâti ku mebek. ³⁶ Keyepmti taɲamm busatnaɲ toɲaɲ neɲ ewe kapi yagak tapma in nâgât nâmkɲipemti nâgât nemunamban penaɲ bewep.” Zisasiyaɲ zet kekok dinndomti buzak pak zemti met enzilim mebenn.

Zuda am notnaɲaɲ Zisas ku nâmkɲipewien

³⁷ Zisasiyaɲ am zikalin palen penaɲ menok sepem igak igak mme ekbienanɲgut am sambe penaɲaɲ ku nâmkɲipewien. ³⁸ Bee golaɲ zenze an Aizayayaɲ eweɲan baen zeye keyet kataɲ amnaɲ mbien. Egaɲ pigok zeye,

“Amobotnaɲ, am pe kwiyaɲ penaɲ ningalen zet nâmkɲipewe? Ma Amobotnaɲaɲ am pe kwi penaɲmagen menok mme windendi temaɲ ke ekbep?” *(Aizaya 53:1)*

³⁹ Amnaɲ Zisas ku nâmkɲipewien keyet zetnaɲ eweɲan golaɲ zenze an Aizayayaɲ ikɲaɲak zet ɲen ewe pigok zeye,

⁴⁰ “Am ekɲenaɲ zet zapatn nâmti nâme belakɲaɲ mambein keyepmti am ekɲen keyaɲ kwitnaɲ kwitnaɲ ɲen ekti yaɲaɲ nâmatâbiekmagengapmti Amobotnaɲaɲ zikalin ma keɲin mee pi mme bubep pemâge. Mineti ekɲenaɲ eknâmâtâti keɲ gilik zenze aikme weyaɲindenakmagengapmti kekok mge.” *(Aizaya 6:10)*

⁴¹ Golaɲ zenze an Aizayayaɲ zet zeye kapi egaɲ Zisasiyelen mulupmaɲgat windeɲaɲ bam kwabe beke ektati egat zetnaɲ kapi zeye.

⁴² Âpme an ɲeɲaɲ bembe notnaɲ ekɲenaɲ Zisas nâmkɲipewien. Yaɲgut nâmkɲipewien sosok zemkawaɲ bemann Palisi ekɲenaɲ ndiksokbemti paset zupman ndamâpme towewanupmagen zemti buzak mamtemien. ⁴³ Ma am ekɲenaɲ zapatn nâmti mme kwizapatn tototnaɲ bewemagen zemti nâme nukɲaɲ beye. Mti ekɲenaɲ Kawawaɲ kwizet buɲamaɲ mwatpepeyet nâme tototnaɲ beye.

Zisasiyelen zetnaɲaɲ bam zemndowe

⁴⁴⁻⁴⁵ Zisasiyaɲ zet pigok bekap penaɲ zeye, “Am ɲenaɲ neɲ nikmâtâti nâmkɲipemnewe beme wa neɲ etaɲ yek an zemneme toban ek eyo ekmâtâti nâmkɲipempewe.

⁴⁶ Neɲ kululuɲgatnan msalen kapi am mbusatnaɲ bemindesâgât toban. Âpme am ɲenaɲ neɲ nâmkɲipemnewe beme egaɲ tambusosogengatnan nâlen busatnanen kwabe. ⁴⁷ Am ɲenaɲ zetn nâmti wisat mti bamkumpewe yaɲgut neɲ keyet dopmaɲ ku sawap. Neɲ wa am yominaɲgat dopmaɲin indandayet msalen kapi ku toban am yomengatnan gilik zemti indatitiyet toban. ⁴⁸ Âpme am ɲenaɲ neɲ bam kumnemti zetnnaɲgat wisat mbe beme bam zet mulup temanen tabe. Zet zema wisat mamin zet kapiyaɲ ikɲaɲ kan delaɲ zenzeɲaɲgat zet muluwen peme tati ekbe. ⁴⁹ Wa neɲ zet kapi nanaɲgat keɲnaɲgalak ku manzeyap. Bien zemneme toban egaɲ ikɲaɲ zenzeyet zemâtâtnaɲge keyet kataɲ penaɲ manzemkawaɲ beyap. ⁵⁰ Neɲ zetnaɲ ikɲaɲ kapiyaɲak am mama kanzizit maaikindain e nâmkɲipemti keyepmti egalen zet ke ikɲaɲ zemâtâtnaɲgenok esemteɲ manzemkawaɲ beyap.”

13

Zisasiyaɲ ningat setn zulutndeye

¹ Anɲalalaɲ Kendo tatagalen kasup kwep ewe tapme Zisasiyaɲ pigok nâɲge, “Olak, neɲ msat kapi pemti Bipmmagen mobogalen kan ilak bududuk penaɲ bein,” nâmti ammak nin ek nâmkɲipemti ekmak oloɲkati oloɲen palen mamamtemenn keyepmti ningat kembeɲ temaɲ penaɲ nâmndeye.

² Zisas ma nembraɲane nin tambume tu meu nsâti mot ondektati tatnneti pemann Saimongat nemuɲaɲ Zudas Iskaliot mkaengatnaɲ ek Sadaɲaɲ Zisas zemkukuyet zet kelakɲaɲ mpeye. ³ Âpme Zisasiyaɲ pigok nâɲge, “Bienaɲ kwitnaɲ kwitnaɲ sambe pi nâgât betnnaɲ beye. Âpme neɲ ikɲaɲmagengatnan toban yanaman ewe gilik zemti naman ikɲaɲmagennak mowebap.” ⁴ Ke nâmtati egaɲ meu nini mundumengatnan wati

kâlâpman teepman sakñangatnañ bee gulupeme weme taot mti pemanen kwasimpemti⁵ tu pelewen kasime topme mti yanbenti nemanane nin sambe setn palakñañ zulutndemti taot pemanen zampeye ke mti takaput ndemepmanje. ⁶ Tapmmetneti Saimon Pitamagen koti setnañ zulupesâpme egañ pigok zeye, “Amobotnañ, geñ eneyet neñ bukapiyet setn penañ pi zulutnesenik?”

⁷ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Neñ muluwañ tapmiyap kapiyet yanañ penañ alak kapi ku nâmâtâdik bamgegut o nâgâek piwan yanañ pigogapmti tapmnemanje e nâmâtâbanik.”

⁸ Âpme Pitayañ pigok zeye, “Yek penañ, geñ nâgât setn zululupij!”

Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Neñ sedi ku zulutgesap beme geñ nerñmak tususunit ewe ku tabe.”

⁹ Zeme Pitayañ pigok dunduye, “Amobotnañ, kekok beme setn etañ yek, betn ma ñokj mee temakwep zulutne!”

¹⁰ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Amnañ tu zuluti bam belaknik meti kot witolip selinan etañ zuluti matalip. In sambe kapi yompiñ kwetetepman etañ bemâbien. Âpme tunjuwinangatnañ an kwewañ kwetetepman penañ ku mamain.” ¹¹ Egañ an zemkuwe egat nâmti keyepmti pigok zeye, “In sambe kapi dolakñañ etañ yek; an kwep bekanañ.”

¹² Setn zulut mepme delañ zeme kot kâlâpman ewe mim mundunji met munduman tot tagom tati pigok dinndoye, “In neñ selin zulutindeya kapiyet yanañ ñep nâip? ¹³ In nâgât Amobotnañ ma An zikat indandan manzeip e ñep nânmemti manzeip. ¹⁴⁻¹⁵ Âpme neñ Amobotnañin ma An zikat indandañin manâmneip neñ alak selin zulutindema egip sepem kekokak in ilinak ñenañ ñengat setnañ zulutpem ñenañ ñengat setnañ zulutpem mammambep. ¹⁶ Neñ zet penañ pigok diindoma nâit, sisiliñ nempa ñenañ Amobotnañ sebebemti egañ mobotnañ ku mamain ma amobotnañ ñenañ nempa ñen mulup zet manzempeme mezin beme nempa mamezin keyañ an mulup zet masain ke ñep ku mamtopein. ¹⁷ In zet kapi dinndoma nâyo keyet katañ penañ mbep beme in set ke ekme dolakñañ beme oloñen mbep.

¹⁸ Neñ zet kapi zema in sambe ilinsakwep ku indati mâzin. Neñ in sambe kapi nenn nâmti indati mâban. Âpme kwep ñen bekanañ e nâmtiñgut waban keyepmti ekmagen Kawawañgalen Zet Itanañanen zet ñen pigok tazin ke katikñañ bewe, ‘An nerñmak meu pelep kwep nilut egañ neñ zemnowe.’ (Sam 41:9)

¹⁹ Kwitnañ kwitnañ kapi penañ ewe sokbembepiñ tapme neñ eweñanak diindoyap keyepmti kwitnañ kwitnañ nâgât palen tasokbeme ekti pigok nâmbep. ‘O, Amobotnañ ikñañ zeme nâmbenn wan penañ ilak alak kapi sokbemsame eknuptomak,’ nâmbep. ²⁰ Neñ zet penañ sukwep pigok zema nâit, am ñenañ neñ an ñen zempema kopme egañ kwitnañ kwitnañ dolakñañ mimindawe beme wa ekñen mimindanup zemti nerñmak Bien zemneme koban nit eyo keñ taolet minndawe.”

*Zisasiyañ nemanane ekñenmagangatnañ ñenañ zemkuwe keyet zemkawañ bemindaye
(Matiyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)*

²¹ Zisasiyañ zet kekok zeme delañ zeme Zudasियाñ alak zemnosem e nâmti keñañ bekanañ penañ beme nemanane nin pigok zem sokbemndaye, “Neñ penañ sukwep penañ zema nâit, ingat tunjuwinangatnañ ñenañ neñ zemnosem.”

²² Zeme nâmti nemanane nin weñ mepme nnak meek koek mti pe kwiyet nâmti zein zemti nâpemann mekwapme tabenn. ²³ Âpme nempa ninmagangatnañ Zisasiyañ nâmpeme dolakñañ penañ mambemtan nempa keyañ Zisasiyet solonan penañ totapmanje. ²⁴ Keyepmti Saimon Pitayañ nempa keyet zikat petañ mti zeye, “Kwiyet nâmti tazein ze belaknik yanñkwesimane ningat zeme nâne.”

²⁵ Âpme neñ ulunzemet Zisasiyet wakñanen bemti pigok yanñkwesiwani, “Amobotnañ, geñ zet kapi ninmagangatnañ kwiyet nâmti tazenik? Ze zemanane nâne.”

²⁶ Yanñkwesima Zisasiyañ pigok dinoye, “Neñ meu tunjanen nupmamañ pema topme olek sama nsem an keyet nâmti tazeyap.” Kekok zemti nupmamañ peme topme mkwati

Saimongat nemuñaj Zudas Iskaliot mkaengatñaj ke same mti ninje. ²⁷ Nime nime keyegak Sadaraj keñanen toti keñaj mme yuñgume delaj zeye. Âpme Zisasiyaj pigok dunduye, “Geñ keñdan kwileki msâgât tatnânik elak sakwep meti miya!” ²⁸ Zisasiyaj Zudas zet kekok tadundume nema nin tabenn nin Zisasmak Zudas egelaj zet eneyet tazelup ke ku nâmbenn. ²⁹ Keyepmti nema notñañaj pigok otnâmbien Zudas ek ningalen mânep egañ mandamuñ min keyepmti Zisasiyaj Kendoyet meu nim tabanupgat nâmti meu met kwititiyet mene ma am bekopsat ñen mânep met sasayet tazempein mene nâmti tapmambenn.

³⁰ Âpme nupmamañ Zisasiyaj Zudas olek same nim pemti keyegak tambu sutnan toti mege.

³¹ Zudasiyaj toti mepme mepme Zisasiyaj nemañane nin pigok dinndoye, “Angat Nemuñaj neñ alak nukñaj palen mopma keyaj kwizet buñamm temañ tisowap. Âpme nâgât paleseti Kawawañgalen kwizet buñamañ kekokak temañ bemesâpm. ³² Âpme Kawawañaj Angat Nemuñaj neñ kwizet buñamm ammagen mpalakñaj beme neñ egat kwitñañ kekokak mwat onzempewap. Kelak belaknik penañ kapi sokbeme eksâip. ³³ Nembanne, neñ inmak kan isikñaj bugan kapi etañ tasâpmnup. Âpme bamgat in neñ tokwati natimapme bewe. Âpme neñ zet Zuda an damuñ diindowan keyegak naman ingat diindoma nâit, ‘Neñ mebap ke in ñep ku kobep.’ ³⁴ Kegogapm neñ zii zet alakñaj pigok diindoma nâit: In ilinak ñenañ ñengat gogot ñenañ ñengat gogot mti gogot palenak mambep. Neñ in gogot mimindemti indatimamkolap sepem kekok in ilinak mti mambep. ³⁵ In kekok mti dolakñaj mame am ekñenañ in nâgât nembanne mamaip e sosok nâmâtât indewep.”

Pitayañ Zisas zemkandatpesem keyet zemkawañ beye

(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Âpme Saimon Pitayañ pigok yañkwesiye, “Amobotñañ, geñ pe deset mebanik?”
Yañkwesime Zisasiyaj pigok zeye, “Neñ mebawen geñ keyegak ñep ku kobanik bangulak ñep kobanik.”

³⁷ Zeme Pitayañ pigok zeye, “Amobotñañ, geñ pigogat neñ ku gapmât kokogat zenik? Neñ gâgât mti geñmak meti maman ñep ketalasiwap nânik!”

³⁸ Âpme Zisasiyaj pigok dunduye, “Geñ nâgât mti neñmak meti sekdi ketalasi sâgât zenik? Neñ penañ sukwep pigok zema nâmbak, tambu sutnan sakokolok kwitñañ ewe kukupin tapme geñ sek tuk zemkandat newanik.”

14

Zisasiyaj Kawawañmagen mebegalen set damuñ bein

¹ Zisasiyaj nemañane nin pigok dinndoye, “In nâgât kembeñ temañ mti keñinañ yayañ temañ ku mit in belak Kawawañmak nit nsakwep nâmkinpemndemti windemak talit. ² Bienañ mamainen gwaen mka sambe sambe penañ wemezin e ku tatnak ze neñ met mkañin weyañpepeyet zetñañ kapi ku diindowak. ³ Neñ pi meti mundumin beke weyañne weyañne pema delaj zemeñgut naman gilik zemkoti indatima nsakwep meti neñmak ke mamambanup. ⁴ Neñ mebap in mka set ke nâip.”

⁵ Zeme Tomasiyaj pigok yañkwesiye, “Amobotñañ, geñ pe deset mebanik? Nin zet tazenik kapi ku weyañ nâmâtâtnup keyepmti nin pe set zigaset gâlen ke kwabanup?”

⁶ Zeme Zisasiyaj pigok zeye, “Set ma zet penañ ma mama keyet toñañ neñ. Neñ kandat nemti ñenañ igak set belakñaset Bienmagen ñep ku mobogalen. ⁷ In eweñanak baen mamkwabennen ke nâgât Kilais kekok nâmâtât nembiek ze Bipmnañgat kekokak ñep nâmâtâpewiek. Yañ alak pi kwitñañ kwitñañ sambe nâgât palen kwapmâsâpm ke ekti Biengat yañaj ñep ekmâtâsâip.”

⁸ Kegok zeme Piliwañ pigok zeye, “Geñ Bipdi ke de ze zikat ndamane nin ekti nâmann delaj zeme olojen palen mambanup.”

⁹ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Pilip, ney kan teepmarj bepi inmak mamkwaban pi gej ewe yanj ku niknamâtâtnik? Am nenaj ney maniknâmâtâzin beme egañ Bien maekmâtâzin. Âpme gej zigogat pigok nayanjkwesinik, ‘Gej Bipdi ke de tazin ze zikat ndamane ekne?’ ¹⁰ Bienmak nit kwep mamamti napmukulem mme mulup mamiyap pi Pilip, gej ewe ku manndikmâtâdik? Ney zet sambe mandiindoyap ke wa nananjat keñnanjalak ku manzeyap. Bienaj neymak mamti zet keññnanj bemneme manzeyap. ¹¹ Bienmak nit kwep mamalup manzeyap. In zet ke penaj nâmkiñpewep. Ney zelañ etañ zema nâme zet dâsukinok besemagengat mulup sambe mamiyap beke ekti penaj nâmkiñpemnembe. ¹² Ney zet penaj pigok diindoma nâit, am nenaj ney nâmkiñpemnewe beme egañ ney mulup mamiyap kaboñaj ñep mbe. Ya wa ke etañ yek egañ ney mamiyap ke sebempemti sambe mmebe. Ney Bienmagen mobap keyepmti am ekñen ke winde indamti indamukulem mimindema ekñenaj mulup kegok mbep. ¹³⁻¹⁴ In ney nâmkiñpemnemti nâgât kwitnnanen kwileki ñeniyet nâmti dundum name ney keyet penañaj ñep maaikindamambap. Kegok mma Bienaj nâgât paleset kwizet buñamañaj temañ tiwe.

Zisasiyan Emetak Teñ peme totogat zetik mge

¹⁵ In nâgât gogot mti mamambep beme in nâlen zetn manzeyap kapi mangawepup. ¹⁶ Keyepmti ney moti Bipmnanjat zema egañ ingat mukulem mimiñin ñen peme toti inmak kwesiñ kapi mamti maindamukulem mmambe. ¹⁷ Zet penanjalen Emetak Teñ kapi am msalen nâmkiñpepeñinpiñ belak kileñ mamaip ekñenaj ku tiwep. Ekñenaj ek ku ekbien ma keyet yanaj ku nâip. Âpme ingut egat yanaj nâip keyet mti ingat keñinan mame in egat yanaj nâmpeip.

¹⁸ Ney gakimti indemti mebet katikñaj penaj ku mebap; Ney bam ewe gilik zemti inmagen kobap. ¹⁹ Ney kan isikñaj bugan kapi tapmoti gakimti naman wabap. Âpme am msalen belak kileñ mamaip ekñenaj ku nikbep. Âpme ingut ñep nâmkiñpemnemti mamaip keyepmti nikbep. Ney mama kanzizit ke indama timti mambep. ²⁰ Ney gakikiengatnan wabap kan keyet Bienmak nit kwep penaj bemti mambalup ma ney kegogak inmak kwep bemti mambanup. Keyet yanaj ñep mamañinañ ekmâtâbep.

²¹ Am nenaj nâlen zeomkalili sambe kapi nâmti gawepumti nâgât kandaññan meti nâgât gogot mimnewe beme Bipmnanj an ke kegogak gogot mpewe. Âpme ney an ke gogot mpemti yanaj penaj zemkawañ bem sama nâmâtâtnembe.”

²² Kegok zeme nâmti Zudas Iskaliot mkaengatnaj keyet opmañaj pigok yanjkwesiye, “Amobotnaj, geñ kwilekiyet yanajdi am sambe bepi anjalaj indemti nin etañ kapi zemkawañ bem ndasâgât etañ pi zenik?”

²³ Yanjkwesime Zisasiyan zet dopmaj pigok gilik saye, “An nenaj ney gogot mnewe beme egañ nâlen zet nâmti ñep gawepuwe. Âpme Bipmnanj ek gogot penaj mpewe keyepmti Bienmak nit nsakwep ekmagen koti ekmak mamambalup. ²⁴ Âpme an nenaj nâgât wisat nâmnembe beme egañ zigoset zetn nâmti ñep gawepuwe. Zet sambe mandiidomkwapma nâip ke wa nenanjalen ñoktikñanjat etañ yek. Bien zemneme toban ekmagengatnaj ke timti mandiindoyap.

²⁵ Nenn ewe inmak kapiyak mamti zet kapi mandiindoma nâip. ²⁶ Âpme ney moti zema Bienaj mukulem mimiñin Emetak Teñ ke zempeme egañ toti nânâ dolakñaj sambe sambe zikat indamâbe. Mti ney zet diindoma in notnaj kandapmâbien mee pi ewe mbutem indame nâmbep.

²⁷ Ney indemti mesât tati betziñj keñ sewakñaj palen mama ke indayap wa ke am belakñaj nenaj mamimindaip keboñ yek nenanjalen keñ sewakñaj penaj ke keñinan bemindeyap. Keyepmti neymagen kwitnaj kwitnaj nukñaj sambe sokbeme ekti in keñin yayanj temañ kwapme ku kiñgabep. ²⁸ Ney nenaj pigok diindoma nâyo, ‘Ney indemebawañ met maneti bam ewe inmagen gilik zemti kobap.’ In keñin neymagen penaj bempemti mamambiek ze ney Bien an windeñajbeñ ekmagen mobap zema nâmti oloñen temañ mbiek. ²⁹ Pi ewe kwitnaj kwitnaj sokbembepiñ tapme eweñanak

tadiindoyap keyepmti in tati ekme kwitnañ kwitnañ nâgât palen ke sokbeme ekti zet tazema nâip kapi nâmkijpewep. ³⁰ Neñ zet sambe teepmañ ku diindosap msat kapiyelen damuñ Sadan ek ilak kokogalen bududuk penañ min. Egan neñ ñep ku mtot neneyelen. ³¹ Neñ Bienañ ikñañ zemâtâtneye keyet katanñ Bien gogot msanti zetnañ gawepumti mulup sambe kapi mmepma msalen am sambe kapiyañ nikhmâtâpmâbep. Keyet wapme ilak mka pi pemti metne.

15

Zisas ek wain tep yañañ nembon

¹ Neñ wain tep yañañ ñotekñañ penañ âpme wain mulup keyet toñañ Bienañ ikñañ bein. ² Keyet mti mulupmañ mmeti ekme betnañ ñen neñmagen om mebetnañangut penañañ pepepiñ tapme ekti maantimpeme mezin. Âpme naman betnañ ñen ekme penañañ dolakñañ maelikzin beme egañ weyañ betnañ bekañañ notnañ elengem time topme tati penañañ sambe maelikzin. ³ In neñ zet diindoma zetañ nâmti nâmkijpemtii ilak kwetetepmañ bemti neñmagen tusumâbien. ⁴ Keyet mti in neñmak tususuñin dolakñañ mme neñ inmak tususu kegogak dolakñañ mti mamambanup. Âpme wain tep betnañ ñen pemanen daen tususuñin belak igak tungupman anzam tati penañañ igak ñep ku maelikzin. Egañ tep penañmak daen tusum tatingut penañañ maelikzin. Âpme in kegogak neñmak tususuñin mambep beme in penañin dolakñañ zigoset elikbe?

⁵ Wain tepmañ bee neñ mme sinañ betnañ e in keyepmti am ñen neñmak tususunit kwep tabe beme am kemagen penañañ omba elikhmâbe. In neñ nemti ilinak etañ anzam tati kwileki ñen pembenañ ku aikbep. ⁶ An ñen neñmak tususuñañ tapme keyet penañañ ku sokbein beme neñ tususunit ke elengem pewe. Âpme wain betnañ elengem time towemti angasimti memuñ bem weme timti tewen time moti manzin ek sepem kegogak msawep. ⁷ In neñmak tususuñin kwep tapme zetañ gawepumti mambep beme in kwileki ñeniyet nâmti dundum nawep beme neñ keyet penañañ msokbewap. ⁸ In ammagen mulup mme am nâmkijpewepmak sambe sokbemâbep beme set keyeset am ekñañ in nâgât nemunnambanne penañ mamti mulup mamip e indikhmâtâti Kawawañgat kwizet buñamañ omba penañ mwabep. ⁹ Âpme in neñmak tususuñin matazin keyepmti in am sambe gogot mamimindeip keyepmti neñ ingat gogot penañ mamimindeyap sepem kegogak Bien Kawawañañ neñ gogot penañ mamnain. ¹⁰ Âpme neñ Biengalen zet sambe bee gawepumti mamiap keyepmti Bienañ nâgât gogot penañ mamnain. In sepem kegogak nâlen zetañ sambe gawepumti mambep beme neñ ingat gogot penañ mimindewap.

¹¹ Âpme neñ oloñen palen mamayap keyepmti in neñmak pepep bemamti kwitnañ kwitnañ zeya kapi kegogak mbep beme in neñ mamayapnok keñ oloñen palen mamambep. ¹² Neñ ingat zemâtâtât zet ñen kapigok diindoma nâit, neñ in gogot mamimindeyap sepem kegok in ilinak ñenañ ñengat gogot mti mamambep. ¹³ An ñenañ am notnaneyet mti mamañañ kileñ ketalasiwe beme an keyet nâma amgat gogot omba penañ mamimindein kegok nâmpewap. ¹⁴ In mulup zet diindoyap keyet katanñ mâti mme neñ indikma nâgât notnne penañ bewep. ¹⁵ Neñ ingat sisiliñ nembanne ewe ku zeyap neñ ingat notnne penañ zeyap. Sisiliñ an egañ amobotnañangalen keñanen zet zigok tazin ke ku manzeme nâinañgut Bienmagengatnañ zet sambe timti toban bee in sambe diindoma nâmbien keyepmti neñ ingat nâma notnne penañ mambemâzin. ¹⁶ In neñ ku nabien; neñ in neñmak mamayet indati zemindema meti muluwin dolakñañ mme penañañ sambe sokbemti wemti kwesij tatagalen keyet diindowan. Keyepmti in met mulup mimamambe kwileki ñeniyet olati nâgât kwitnnanen Bien dundum same egañ indamukulem mimindewe. ¹⁷ Neñ zemâtâtât zet ñen pigok diindoma nâyo keyegak ewe zema nâit, in ilinak ñenañ ñeniyet gogot mti mamambep.

Zisas nembajane ekñen mulup mme sisipeñpeñ mimindewep

¹⁸ In mulup tapmim mepme am ekjenaj indik talati mtoindewep beme in nenn mamimname egip keyet otnâmbep. ¹⁹ In am ekjen kemak tusumti mambiek ze ekjenaj kasa kasa nep ku mimindawiek. Neŋ in am kapiyet tunŋuwinangatnan indatimti set nen zikat indama ilinaŋgalen set itnaŋaj ke bamkumpemti nâlen mama mimi mâti mamip. Keyet mti indiktalati mtoindewep. ²⁰ In neŋ zet nen pigok diindowan e nâip, 'Sisiliŋ nembayaŋ amobotnaŋaj sebempemti mobotnaŋ nep ku manak.' Keyepmti am ekjenaj neŋ sisipeŋpeŋ mimnawien sepem kegogak in mimindawep. Ma am notnaŋaj nâlen zet gawepuwien sepem kegogak am notnaŋaj ingalen zelin nep gawepuwep. ²¹ Am nâmkiŋpepepiŋ ekjen kapiyaŋ neŋ Kawawaŋaj ikŋaj zemneme toti mulup mamiap ke ekjenaj ku nâmâtâlîp. Keyepmti ekjenaj in neŋmak tusumti mamaip keyepmti in omba penaŋ mtoindewep. ²² Neŋ msalen kapi toti am ekjen ke zet zapatn kapi ku diindowan ze zet kapiyaŋ yomin sosok ku mkawaŋ bem indenak. Pi zemkawaŋ bewan keyepmti yomin sosok mamimkawaŋbein. Kwileki ŋenaŋ yomin ke nep ku aŋgalaŋpepeyelen. ²³ An ŋenaŋ neŋ niktalati mammtotnein beme egaŋ Bien kegogak mammtopein. ²⁴ Neŋ am tunŋuwinan menok temaŋ temaŋ amnaŋ ku mimiyelele ke mamkolap ke ku mbak ze ekjenaj nâgât ŋenzinziŋ mti yom temaŋ ku aikbiek. Pi neŋ yomin mimsokbema yomin ke ekmâtâtîngut ekjenaj naman nâgâek mtopenup zemti Bien kululuŋen main ek eyo mammtopeip. ²⁵ Kegok mme golaŋ zenze an zet nen kapigok zenzeŋaj ke penaŋaj masokbein,

'Ekjenaj yompiŋ belak tunŋupman penaŋ ŋenzinziŋ msamti mammtopeip.' (*Sam 35:19; 69:4*)

²⁶ Neŋ mulupgat indamukulem mimiŋin Emetak Teŋ Bienmak mamain ke moti zempema toti egaŋ Bien Kawawaŋmak nigat yaŋŋ weyaŋ zemkawaŋ bem indame nâmâtât ndewep. ²⁷ Âpme neŋ in indatimti mulup yaŋbemti mkopma nikbien keyet zet zapatn am zemkawaŋ bemindame nâmâbep.

16

¹ Mineti amnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaj ŋen mimindame nâmkiŋpepeen sukŋaj bewepmagat zet eweŋanak tipman baen pigok diindowan. ² Am ekjenaj in Zuda am ekjenŋgalen sesewat mkaen mebegat zemkulumindemti pase zupman indewep ma kan ŋen beme am ekjenaj nin Kawawaŋgalen mulup penaŋ tapminup zemtati mamti in indome gakiwep. ³ Ekjenaj Bienmak nigat yaŋŋ ku weyaŋ manâmâtâlîp keyepmti sepem kegok mimindawep. ⁴ Neŋ zet eweŋanak kapi tadiindomkwapma nâip keyepmti manepeme kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋ sokbemindame ekti zewep. 'O, Amobotnaŋaj zet dindoye walak penaŋaj piki sokbemndain,' zewep. Zet kapi ilak kan teepmaŋ tipman baen mamkwabennen ke ku diindowan. Pilak Bienmagen mobogalen kann bududuk beme nâmti keyepm tadiindoyap.

Emetak Teŋgalen mulup kapigok mam

⁵ Pi neŋ An zemneme toban ekmagen mobogalen kan bududuk penaŋ beme mosât tapmma inimagen ŋenaŋ pigok ku nayaŋkwesin, 'Geŋ pe deset mebanik?' ⁶ Neŋ indemesât zet kapi zema keyepmti in belak kemberaŋ keŋin bemisikme belak zelinpiŋ talip. ⁷ Neŋ zet penaŋ pigok zema nâit, neŋ mobap ke ingat mti mobap. Âk neŋ ku mobap beme mukulem mimiŋin ke nep ku todak keyepmti neŋ moti ek zempema tobe. ⁸ Âpme egaŋ koti am msalen kapi yominangataŋ yaŋaj zikat indawe ma egaŋ mama mimi teŋ ke yaŋaj zikat indawe ma yominangataŋ dopmaŋ zemindondo keyet yaŋaj zikat indawe. ⁹ Âpme ekjenaj yominangataŋ yaŋaj pigok ekbep ekjenaj neŋ ku manâmkiŋpemneip keyaŋ yomin bein. ¹⁰ Ekjenaj mimiŋunŋunŋunangataŋ nâme nep mambein. Kulekiyet neŋ Biengalen melap yaŋgut in ewe neŋ nep ku nikbep. ¹¹ Ekjenaj Kawawaŋgalen yominangataŋ dopmaŋ zemindondo keyet yaŋaj ku nâip. Kwilekiyet msalengalen damuŋ Sadaŋ ek eweŋan zemkuye.

¹² Zet keboŋ keboŋ ke diindondoyelen sambe penaŋ timtalap yaŋgut alak kapigogat sambe diindoma zigok ambepeseip. ¹³ Emetak Teŋaŋ tobe kan keyet egaŋ Kawawaŋ an zet penaŋgat ŋotekŋaŋ keyet yaŋaŋ zemâtâtindamti mama mimi dolakŋaŋ keyelen set zikat indame nâmâtâbep. Egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ikŋaŋgat keŋanegak etaŋ ku zewe. Nen zemâtâtsama nâmti kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbemâbe keyet zapatnaŋ diindowe. ¹⁴ Zet ke nâgât keŋŋnaŋgatnaŋ timti zemkawaŋ beme nâgât kwizet buŋammaŋ msalen palakŋaŋ penaŋ bemti mekobe. ¹⁵ Bienmagen kwitnaŋ kwitnaŋ tazin keyet toŋaŋ neŋ keyepmti neŋ zet pigok eweŋan diindoya, Emetak Teŋaŋ nâlen keŋnaŋngatnaŋ zet timti in diindowe.

Zisasiyaŋ met maneti naman gilik zemti ndatisât kobe

¹⁶ Neŋ kan isikŋaŋ bugan tazin kapi delaŋ zeme mepma in neŋ natimati ilinak mame neŋ met belaknik bugan mamti naman gilik zemkopma nikbep.”

¹⁷ Kegok zeme nin nnak sek putuŋ pitij mti zewenn, “An kapi zet kapi pe yaŋaŋ zigogat nâmti pigok pi zein? ‘Kan isikŋaŋ bugan tazin ke delaŋ zeme mepma natimabep yaŋ met belaknik maneti naman ewe gilik zemti inmagen kopma nikbep.’ Naman zet ŋen pigok zep, ‘Neŋ Bienmagen mobap?’ ” ¹⁸ Kegok zemti ewe sakwalamti zewenn, “An kapi, ‘Pe kan isikŋaŋ bugan tazin,’ tazein kapi kwilekiyet nâmti tazeinaŋ? Ke nin yaŋaŋ ku nâmâtâtnup!”

¹⁹ Zem mbenajaŋ yek beme Zisas yaŋkwesisâgât tapmmann Zisasiyaŋ ndik mâtâti zeye, “ ‘Neŋ kan isikŋaŋ bugan tazin ke beme mepma natimabep. Ya naman met kan isikŋaŋ bugan tati naman gilik zem kopma nikbep,’ zeya keyet in zenâmti nayaŋkwesisât tapmip? ²⁰ Neŋ zet penaŋ pigok zema nâit, neŋ nome gakima in nâgât si kembeŋ temaŋ tapmme am nâmkiŋpepeŋinpiŋ ekŋenaŋ keŋ oloŋen temaŋ penaŋ mbep. In kembeŋ palen ke manepeme neŋ bam gilik zemti indatisât kopma nikti oloŋen temaŋ mbep. ²¹ Imbi ekŋenaŋ nempa sokbesâpme sek sindem omba penaŋ timti keŋin sindem mambein. Yaŋ bam nempa sokbeme nempaŋaŋ ke ekti sindem titijaŋ ke nâme betetnaŋ beme keŋ oloŋen temaŋ mamip. ²² Âpme in sepem kegogak kan isikŋaŋ bugan kapi in si kembeŋ mti mambeŋ. Manepeme neŋ mamaen gilik zem wapma nikti naman keŋ oloŋen penaŋ mbep. Keŋ oloŋen keboŋ ke am ŋenaŋ ku menzembe.

²³ Neŋ Bienmagen mobap kan keyet in kwileki ŋeniyet yaŋaŋ penaŋ nâsâgât ŋen ku nayaŋkwesiwep. Neŋ penaŋ sukweŋ pigok zema nâit, in kwileki ŋeniyet olati Bien dundum same egaŋ nâgât pembenaŋnaŋgapmti kwilekiyet olati wekuwep ke indawe. ²⁴ Neŋmak tusumti mamkwabien kan keyet in kwileki ŋeniyet olati nâgât kwitnnanen Biengat ku yaŋkwesiwien. Yaŋ alak pi in nâgât kwitnnanen kwileki ŋengat olati Biengat yaŋkwesime egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ŋep indame olalapiŋ timamti oloŋen palenak mambeŋ.

Zisasiyaŋ Sadangalen winde sambe kume topmoge

²⁵ Neŋ zet sambe diindomkwaban ke belak bemzenze zet etaŋ diindomkwaban. Maneti bamgat neŋ bemzenze zet ŋen ewe ku diindowap neŋ Biengat yaŋaŋ belak sosok zemkawaŋ bemti zemâtâtindama nâmâbep. ²⁶ Kan keyet in nâlen bembeŋaŋ keyepmti nâgât kwitnnanen Biengat gwaen dundum same neŋ ingat munduminan tati Biengat manzemtemanok ewe ku zewap. ²⁷ Neŋ Kawawaŋmagengatnan kwatoban e in nâmkiŋpemnemti nâgât gogot penaŋ mamimneip keyepmti Bienaŋ ingat sepem kegogak gogot penaŋ mamimindein. ²⁸ Neŋ Bien pemti msalen pien inmagen kwatoban yaŋ pi naman in indemti kululuŋen Bienmagen gilik zem mowebap.”

²⁹ Kegok zeme nin nâmti pigok dunduwenn, “Geŋ alak pi bemzenze zet ŋen zenzepiŋ sosok belak zemâtâtndamane nâmâtâtnup. ³⁰ Keyepmti nin gâgât pigok nâmgenup geŋ an ŋenaŋ gayaŋkwesisipiŋ mme geŋ gitiyegak kwitnaŋ kwitnaŋ sambe beeyet yaŋaŋ manâmâtâpmane delaŋ zein. Keyepmti geŋ Kawawaŋmagengatnan tobanan e nâmkiŋpemgenup.”

³¹ Zeme Zisasiyan pigok dinndoye, “Kapi zema in alakɔatingut nâmkijpemneip?
³² Kan belaknik penaŋ kapi in neŋ nemti kunzuŋti mkaŋinan me enzilim kot enzilim msâip. Ke nem mekopme neŋ nenak etaŋ ku tabap Bienaŋ namukulem mti neŋmak tabe. ³³ In neŋmak tusumti mamaip keyepmti in keŋ sewakɔaŋ palen mamayet nâmti zet sambe bee diindomkwala. In msalen kasa kasa mimindame keyet keŋaŋ nâmisim mamaip. Âpme nenn msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ sambe kapiyelen windenaŋ mtopemâban.”

17

Zisasiyan nembajane ekɔengat nâmti dunduye

¹ Zisasiyan zet kekok zemdelaŋ zemti zikatnaŋ kululuŋen gwaen ekme mopme pigok dunduye, “Bien, gakiki kann ilak bududuk penaŋ bein. Kan keyet geŋ nâgât kwizet buŋamm mwapmane neŋ naman gâgât kwizet buŋamdi mwabap. ² Kawawaŋ, geŋ msalen am sambe bekapi ilindiŋ neŋ indadamuŋ mimiyet nâgât kandaŋnnaŋ yaloŋ indemti indadamuŋ mimiyet winde nawanana. Mti am geŋ gitaŋgat zapat penaŋ ombem indewanan ekɔen ke neŋ mama kanzizit indawap. ³ Amnaŋ mama kanzizit ke yaŋaŋ kapigoset mti matip: geŋ Kawawaŋ penaŋ mamanik ma Zisas Kilais neŋ nemane toban am ekɔenaŋ yaŋnit kekok penaŋ nâmatâtndemtiŋgut mama kanzizit ɔep tiwep. ⁴ Geŋ mulup mimiyet zemneman tobanuŋ mulup bepi mmetne metne pema msalen kwizet buŋamdaŋ palakɔaŋ bemti tazin. ⁵ Bien, msat kululuŋ ewe ku sokbeme neŋ eweŋaŋ geŋmak mamti kwizet buŋamm temaŋmak mamamteman. Sepem kekok pi ewe gilik zemti geŋmagen kwapma kwizet buŋam ke ewe namane timti gâgât monzalamdanen mamambap.

⁶ Msalen am sambe penaŋ kapiyet keŋaŋ am gitaŋgat zapat ombemindewanan ekɔen ke nâlen belen beindewanan ekɔenmagen kwizapadi ilak zemkawaŋ bemindama nâmti mkatikbemâpme delaŋ zeye. ⁷ Mti ekɔenaŋ neŋ mulup kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mamiyap ekɔen kapi winde geŋmagengatnaŋetaŋ matimiyap elak ekɔen sambeyaŋ eknâme delaŋ penaŋ zemâzin. ⁸ Zet sambe nawanana e diindoma delaŋ zeye. Ekɔenaŋ penaŋ nâmkijpeip neŋ geŋmagengatnaŋ koban. Ma geŋ nemane koban.

⁹ Keyepmti neŋ geŋ am gitaŋgat zapat ekɔen ke nâgât belen bewanan ekɔen keyet etaŋ nâmti pigok dundum gayap. ¹⁰ Am sambe geŋ nâlen belen bemane maindadamuŋ miap pi toŋaŋ nilizuzut belup ya am ekɔen kapiyaŋ nâgât kwizet buŋamm ɔep mwatnewep. ¹¹ Âpme neŋ msalen pien kwesiŋ penaŋ ku mambap ilak geŋmagen kwakwagalen kan bududuk bein. Âpme amdine ekɔen bekakan nâlen belen bemane maindadamuŋ mkwalap pi ewe msalen kapi kwesiŋ mamambep. Keyepmti Bien, An teŋ mamanik, geŋ kwileki ɔenaŋ mto indeweyet indadamuŋ dolakɔaŋ mimindemane mambep. Âpme ekɔenaŋ gâlen winde ke sosok ekmâtâti keŋ kwep bemti kume kwaopme mambep. Nit keŋ kwep bemti mamalup sepem kekok ¹² neŋ ekɔenmak mamayap. Kan kapiyet neŋ gâlen windeen zet zapadi dolakɔaŋ kapi zemti mkatikɔaŋ bemindewan keyepmti ekɔen sambe penaŋ ku walebien. Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet tazin ke katikɔaŋ bembeyet an kwewetaŋaŋ set tetakɔaŋ palakɔaŋ beme mmetneti mme pilik zeme teziŋ ɔandaŋgat zapat beye. ¹³ Neŋ ilak geŋmagen kokogat kann bududuk beme keyepmti neŋ ekɔengat yayaŋ mimindemti dundum gayap. Geŋ indamukulem mimindemane oloŋen palen mambep nen mamayap sepem kekok. ¹⁴ Âpme neŋ zedi zemâtâtndama ekɔenaŋ ke nâmti neŋmak tusume mamanup keyepmti am ninmak tusumti ku mamaip ekɔenaŋ nsakwep ɔenzinziŋ minndamti mamtot ndeip. ¹⁵ Wa neŋ geŋ msalen kapiyetnaŋ indatimti mobogat nâmti ku dundum gayap. Mneti Sadaŋgalen windeyaŋ mtoidewemagengapmti geŋ indapmukulem mimindemane mamayet nâmti dundum gayap. ¹⁶ Neŋ msat kapiyet zapat ku mamayap sepem kekok ekɔen kapiyaŋ msat kapiyet zapat ku mamaip. ¹⁷ Geŋ gitaŋgat zedi penaŋ sukwep penaŋ keyaŋ keŋin mmane kweteteŋmaŋ penaŋ beme ekɔenaŋ yomgalen mama mimi bekaŋaŋ ke bamkumpemti

gâgât zapaletañ mamambep. ¹⁸ Geñ neñ msalen pien zedi penañ sukwep penañ ke zempalakñañ bembeyet zemnemane toti mamiyap kegogak ekñen bekakan kapi neñ zemindema msalen kapi ammagen zedi ke tim mebep. ¹⁹ Neñ ekñenañ gâlen zedi teñ penañ kapi nâmti gâgât kandañdan penañ kokogat nâmti indamukulem mimiyet keññ temañ penañ matazin.

²⁰ Ya wan neñ ekñengat etañ nâmti ku dundum gayap ekñenañ kapi mamti zedi timepme am notnañañ zelin nâmti nâgât nâmkñipemnemti mambep ekñengat eyo nâmti dundum gayap. ²¹ Bien, neñmak geñmak keñ kwep bemti gogot palen mamalup sepem kegogak ekñenañ nitmak tusumti ilinak keñ kwep bemti gogot palen mame am notnañ gâlen zet zapat dolakñañ bankumpemti mamaip ekñenañ geñ giti neñ zemnemane toban ke penañ nâmkñipemnewep zemti dundum gayap. ²² Geñmak nit keñ kwep bemti mamalup sepem kegogak ekñenañ ilinak keñ kwep bemti mamambep. Geñ neñ nigomti kwizet buñamm temañ nambanan sepem kegogak neñ ekñen kegogak indikgomti kwizet buñamin mamwalap. ²³ Geñmak nit keñ kwep bemti mamalup sepem kegogak neñ ekñenmak keñ kwep bemti mamanan. Kegogak ekñenañ ilinak keñ kwep penañ bemti mambep. Sepem kegok mti mame am gâlen zet bankumpemti mamaip ekñenañ mama mimiñin dolakñañ ke ekti penañ geñ giti zemnemane toban ma geñ gogot mnemti ekñen eyo gogot mamimindanik e nâmâtâbep.

²⁴ Bien, geñ am indamakumti nâgât betnnan bewanan. Keyepmti ekñenañ neñ kwabap keyegak kwabep. Mti ekñenañ geñ msat kululuñ ewe sokbembepiñ tapme geñ nâgât gogot penañ mnemti kwizet buñamm temañ nawanan kwizet buñamm temañ ke ekmâtâbep. ²⁵ Bien, An teñ penañ mamanan, am sambe msalen pi wemelip ekñen bepiyañ gâgât yañdi eweñan ku nâmbien neñ kwep gâgât yañdi nâmgeyap. Keyepmti geñ am ekñen ke nânânin mkawañ bemane ekñenañ neñ geñmagengatnan toban e nâmâtâtnewep. ²⁶ Neñ am ekñen kemagen zet zapadi zemâtâtindawan yañ pi ewe manzemâtâtindamelap. Keyet geñ nâgât gogot mamimmenik sepem kegogak ekñengat gogot mimindewanik.”

18

Kasayañ Zisas met atawien

¹ Zisasiyañ dundundu kegok dundumepme delañ zeme wati nin ndatime mka pem toti met Kidolon tu somti tu nembet daen olip mulup temañ matatanen ke mobenn. ² Mulup keyet keñan Zisasiyañ ninmak kan katañ ke meti maondaktemenn keyepmti Zudasियाñ mulup set ke nâme delañ zein. ³ Keyepmti ekñenañ ke mepme Zudasियाñ meti zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma Palisi ekñenañ an kasa kuku ma sesewat mkayelen an tipdakutum mee pi zemindeme Zudas Zisasiyañ ikñañ nembrañ wati mamtan egañ ikñañ ñeñañ bemti indatime ñelip sage timti tambuyet tañam koñti koñti piyañ Zisas wasâgât kopmâbien. ⁴ Âpme Zisasiyañ am kasayañ koti kwitnañ kwitnañ sambe mnamâseip e nâme delañ zeye keyepmti ekñenañ takopme kopme egañ keeselak ekñenmagen sokñan meti pigok zeye,” In an pe kwiyet tatimalip?”

⁵ Zeme ekñenañ zewien,” Nin Zisas Nasalet mkaengatnañ ek tatimatnup.”

Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Ne toka kapi talap.” ⁶ Zeme ekñenañ weñin mepme tikande kande meti toindomâge. ⁷ Mme Zisasiyañ ewe indayañkwesiye, “In an pe kwiyet tatimalip?”

Indayañkwesime zewien, “Nin Zisas Nasalet mkaengatnañ egat tatimatnup.”

⁸ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ pi talap,” tazeyap pe tatnâip ma yek? In neñ tatnatimalip beme nembanne indondopiñ; nen kwep natamti napmelit. ⁹ Sepem kegok sokbeme Zisasiyañ ekñengat dunduyeen keyet penañañ sokbem katik beye, “Nemba akum namane maindadamuñ mkwalap ekñenmagengatnañ ñeñañ ku walege.”

¹⁰ Âpme Saimon Pitayañ Zisasiyepmti gembo pitakñanen yuñmamañge pi sakwep señkwati sâpe sâpe bumbu an ñeñañ egalen sisiliñ nembra ñen kwitnañ Malakas zeme ke ek wakñañ penaset sâmpeme mege. ¹¹ Kegok mme Zisasiyañ Pita pigok dunduye,” Geñ

gembondi sakwep mti mkanan wepe. Bienan neŋ sindem teman kapi titiyet zemnerge pi alak geŋ naman bekek nesât tapmnik?”

Zisas wati Anas egalen mkaen mebien

¹² Zemti tapme am ek wati kosât mebien ekŋenan Zisas atamti betnan tegaŋ zampemti wati mebien. ¹³ Ekŋenan ŋenan Kaipasiyet tatnan Anas ekmagen wati mebien. Kaipas egaŋ nup kan keyet sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengat ŋenanjin teman mamayet ombempeme mamtan. ¹⁴ Kaipas an keyaŋ Zuda am ekŋengalen ondedagen tati zet kapigok zeye, “Zisasiyaŋ tapme nin nukŋaŋ teman aikbanupgat nin ek kwep kumann gakime dolakŋaŋ mambanup.”

Pitayaŋ Zisas zemkandat peye

¹⁵ Saimon Pitamak notnan kwep ŋenmak Zisas zet muluwen wati mepme mâti eksât mebun. Nemba ŋen ke sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋenanjin teman keyaŋ egat nâmpem keyepmti Zisas wati egalen mka keŋan mopme mâti keyegak mowege. ¹⁶⁻¹⁷ Âpme Pitayaŋgut igak paset zupman baen tati notnan mebun ke sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋenanjin teman egaŋ nâmpem keyepmti egaŋ nâmtalati met imbi sekekek damuŋ keyet zeme nâmti Pita set kwalet peme keŋan kwapme imbi keyaŋ Pita sepemaŋ ekti yaŋkwesiye, “Geŋ kapi an kandayet nemaŋaŋ ŋen tagigap.”

Yaŋkwesime Pitayaŋ yaŋti zeye, “Geŋ pe kwiyet tazenik ne pi ka yegat.”

¹⁸ Kegok zempemti mulup an ma kasa kuku an ekŋenan tâgâyet mti tep bume zime bembuluŋti kât tapmambien ke mot wanzaŋgum tati tep kât tapmaŋge.

Sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋenanjin teman Zisas yaŋkwesisi sambe tayaŋkwesimaŋge

¹⁹ Âpme sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋenanjin teman keyaŋ Zisasiyet nemaŋane nin zigoset indatiye ma egaŋ zet ziboŋ zikat indammge pe zigok penaŋ manzein keboŋ keboŋ keyet yaŋaŋ nâsâgât tayaŋkwesimaŋge. ²⁰ Âpme Zisasiyaŋ pigok dunduye, “Neŋ am sambe ekŋengat tuŋguwinan ma Zuda am nanaŋgalen sesewat mka temanen ma am ondedakŋin tema temanen sosok belak zetn zemzikat mti mkawaŋ bemeban. ²¹ Âpme geŋ nâgât pi eneyet tatnayaŋkwesinik? Am sambe zet mandiidoma nâip ekŋen ke indayaŋkwesimane zet pe zigok mandiidoyap e ekŋenan zeme nâmbak.”

²² Kegok zeme an tipdakutum damuŋ mti tapmambien ekŋenmagengatnan ŋenan bepalaksat naŋgumaŋ somti zeye, “Geŋ sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋenanjin teman kapi zet keboŋ ke eneyet dundunik?”

²³ Zeme Zisasiyaŋ an ke ekti pigok zeye, “Neŋ zet bekanan ma pemaŋaŋ zeya ze yaŋaŋ weyaŋ zemane nâmti tapmaŋgut nowek. Geŋ belak kileŋ etaŋ eneyet nonik?”

²⁴ Zeme Anasiyaŋ sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋenanjin mulupmaŋ teman delaŋ zeme belak pemti mamtan keyepmti Zisas betnan ewe zapeŋ ke tapme zempeme sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋenanjin alakŋaŋ tatnan Kaipas ekmagen wati mebegat zemindeye.

Pitayaŋ Zisasiyet sek ŋen ewe ku nâmpeyap zeye

²⁵ Âpme Pitayaŋ ewe tep ke kâpmambe tapme am notnaŋaŋ ekti yaŋkwesiwien, “Geŋ kapi pe an kandayet nemaŋane ekŋengat tuŋguwinanŋatnan ŋen geŋ kapi ma zem tatnânap?”

Âpme egaŋ zeye, “Neŋ yek penaŋ.”

²⁶ Zeme Pitayaŋ sâpe sâpe bumbu ŋenanŋat mulup anaŋ ŋen wakŋaŋ sâmpewe keyet notnaŋaŋ ekti zeye, “Geŋ saŋenen ekmak ilinsakwep muluwen daen mamane gikman pi.”

²⁷ Zeme Pitayaŋ yaŋti zeye, “Neŋ penaŋ egat ku nâyaŋ.” Zeme zeme keyegak pepup apmaŋaŋ yaŋbemti kâkâkââk kuye.

Zisas wati naman amobotnan Pailtmagen mebien

²⁸ Tambuyet pi Kaipasiyelen mkaen ke zet mulup mti tapmetnepeme msame watoti naman Loma amobotnañ Paillet Zelusalem mkaen matatan ekmagen wati meti ilin penañ amobotnañ Paillet egalen mkaen ku mobien. Ekñenañ puk nâmti mbien, “Nin Anğalalañ Kendoyen tu meu niniyelen kan sokñanik bein kapi egalen mkaen mopmann ñep ku besem.” Kegok nâmti zupman baenak kot tabien. ²⁹ Ekñenañ wakoti belak tambağumen baen tapme indikti Pailelañ mka kejangatnan toti pigok indayañkwesiye, “In an ke pe yom zigok mme wati kotalip?”

³⁰ Indayañkwesime ekñenañ zewien, “An kapi bekanañ ku mnak ze nin wati geñmagen kapi ku kobenek.”

³¹ Zeme amobotnañ Pailelañ pigok diindoye, “In ilinağalen zii zelin tazin keyet katañ nâmtati zetnañ zemdelañ zempeit.”

Zeme Zuda am ekñenañ zewien, “Nin am ñen zetnañ zemdelañ zemti kumann gakikiyet ku nâmdenderañ.” ³² Zuda am ekñenañ kegok zemti Zisas Loma amobotnağgat betnan beme Zisasiyañ maneti bam tep palen nomti masasoknewep zeye zet ke penañ sokbeye.

³³ Âpme Pailelañ mkañañ keñan motati Zisas zemandame mopme pigok yañkwesiye,” Geñ penañ Zuda am ekñengalen Amobotnañ manze zeman nâmbi?”

³⁴ Yañkwesime Zisasiyañ zeye, “Zet ke am notnañañ zeme nâmti zenik ma gitağgat keñdağgalak nâmti tazenik?”

³⁵ Zeme Pailelañ zeye, “Neñ Zuda an keyepmti nâğât tatnayañkwesinik? Zet ke gitağgat amdine ma sâpe sâpe bumbu an ñeñañdine ekñenañ geñ zigok mmane gikti gati nâlen pi kolo?”

³⁶ Zeme Zisasiyañ zeye, “Wa neñ Amobotnañ msat kapiyetnañ yek. Neñ Amobotnañ kululuñen gwaengatnañ. Neñ msat kapiyelen Amobotnañ mambak ze neñ aminne zemindema ekñenañ nadamuñ katikñañ mtapme Zuda am ekñenañ ñep ku natamti kobiek.”

³⁷ Zeme nâmti Pailelañ zeye, “Âpme geñ Amobotnañ temañ ñen geñ bekapi?”

Yañkwesime Zisasiyañ pigok zeye, “Giti zenik kemak! Neñ zet penañ ñotekñañ kapi zemkawañ bembeyet nâmti msalen kapi toti am mamaen sokbewan. Am zet penañ ñotekñañ kapiyet yañañ manâmâtâlíp ekñenañ nâlen zetn manâip.”

³⁸ Zeme Pailelañ nâmti pigok zeye, “Zet penañ ñotekñañ ke pe kwilekiyet nâmti tazenik?”

Kegok zemti ewe tambağumen toti Zuda am pigok diindoye, “Neñ ankağwayelen yomañ ñen ku aigap. ³⁹ Keyepmti neñ ilinağalen set tazin keyet katañ Anğalalañ Kendo katañ am mka katikñanen tatatnañ an ñen ilin zeme nâmpema zupman makwawezin keyet katañ zeme neñ Zuda ilinağalen Amobotnañin kapi belak zempema totogalen nâip?”

⁴⁰ Âpme ekñenañ kwizet ñak ñak temañ mti zewien, “Wa ek yek. Balabasiğgut belak zempemane tolak!” Balabas egañ Loma gapman mtoindeme keyepmti ekñenañ wati mka katikñañ mepewien.

19

Amobotnañ Pailelañ Zisas gakikiyet zemdelañ zempeye

¹ Amgat zemiğgeyañ yek beme gilik zem mka keñan wapmoti Zisas kume gakikiyet zetnañ zemdelañ zemti kasa kuku an zemindeme sindiwañ witikti ² sepmeñ muñğunñi ñokñanen peme topme kâlâp teepmañ ñamañ piyañ munduñpeme tapme ³ zimosetnan met ondektati kwizet kaliañ temañ msamti mbien ke pep mtiyepm zewien, “Geñ Zuda am ekñengalen Amobotnañ kan teepmañ telepgat penañ mamambanik.” Zemti bepalaksat neğguman taiwien.

⁴ Âpme Paillet egañ Zuda am ekñenmagen ewe toweti zeye, “Neñ an kağwa yomañ penañ timapma bemeyepmti watotindesât totdiindoyap. Keyepmti in ilin nâmti talip keyet katañ msaseip.” ⁵ Zemti mot Zisas ek sepmeñ tekñañ ñokñan kwasim pewien ma

kâlâp ñamarj teepmarj mundurj pewien mee bee melesij watoti Paillelañ zikat indamti zeye, “In an bukapi ekti kemberj bugan mip ma yek?”

⁶ Zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekñen ma aminjine sambe ekñenaj kwizet ñakñak mti zewien, “Tewen kume gakik! Tewen kume gakik!”

Kume Paillelañ zet dopmarj pigok gilik zemti indaye, “Neñ yomarj ñen ku aiga keyet in ilin nâipnok wati met tewen kume gakik!”

⁷ Âpme Zuda am ekñenaj pigok zewien, “An keyaj ikñangjat, ‘Neñ Kawawangjat Nemunaj,’ zemti mobotnaj mamm. Ma zii zetnnan an mobotnaj keboñ ke indome gakikiyet zenzeñaj. Keyepmti an Kawawangjat zet mobotnaj mamin kapi kume gakisem.”

⁸ Zeme Paillelañ zet mobotnaj mamm zewien ke nâmti kinjage. ⁹ Mti Zisas ewe mka keñan gilik zem wapmoti pigok yanjkwesiye, “Geñ pe mkandi ñotekñaj pe deset?” Yanjkwesime Zisasiyaj zetnaj dopmarj gilik zemasapiñ; ¹⁰ belak etaj tapme Paillelañ pigok dunduye, “Geñ zetn dopmarj ñen eneyet ku gilik zemti nanik? Neñmagen winde zemdelaj zema tewengonjyoyelen ma belak zemgema mebegalen tatnain ke ku nâmnienik?”

¹¹ Zeme Zisasiyaj pigok dunduye, “Geñ nâgât zetn zemdelaj zenze keyet winde Kawawaj kululuñen gwaen mamain egañ gaye keyepmti geñ nâgât zetn zemdelaj zesâpmnik. Belak ze geñ nâgât zetn ñep ku zemdelaj zewek. Mme am nati kot gâlen belen neyo ekñengalen yominañ gâlen sebempein.”

¹² Paillelañ zet ke nâmti set ñen aikti Zisas belak zempeme kwaweweget zeme Zuda am ekñenaj kwizet kalijañ kumti zewien, “Geñ an ke belak zempemane mesem beme damurjdi temaj Sisa ekmak Loma mka ñotakñan tazin ekmak tususundi ku tabe. An ñenaj amobotnaj nen kwep zemti amobotnaj Sisa mimtopewe beme Sisayaj ekmak kasa kasa mbe.”

¹³ Paillelañ zet ke nâmti egañ Zisas wati zupman baen toti egañ zemdelaj zenze munduman mototage. Mundum ke nanzaraj weyarjti kwetetepmarj mpepeñaj keyepmti Ibulu zeleset Gabata makumtemien. ¹⁴ Kan ke ilak Angalalaj Kendo sajen ñokñan tatagalen beye keyepmti zet mulup ke tapmimetnepeme tinsutnan penaj beme Paillelañ Zuda am pigok diindoye, “In Amobotnajin wa piyet egit!”

¹⁵ Zeme ekñenaj kwizet kalijañ temaj kumti zewien, “An ke kumeñ gakik, kumeñ gakik, tewen kumasasokpeit!”

Âpme Paillelañ zet dopmarj pigok diindoye, “Ilinangalen Amobotnajin kapi neñ tewen kumasasokpepyet nâmti tazeip?”

Zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekñenaj Pailletgat pigok zewien, “Wa nin amobotnajin jutmak yek. Nin amobotnajin Sisa kwewetaj.”

¹⁶ Am sambeyaj zet sambe ke mme ekti Paillelañ nâme ñep kumbeme Zisas nâmisimti tewen kumasasokpepyet zemdelaj zempeye.

Zisas tewen kumasasokpewien

¹⁷ Zemdelaj zempeme kasa kuku an ekñenaj Zisas tep palen bemkukuyelen tepmarj bee ikñaj mesame pumti Golgata kalañan mowebien. “Golgata” ke Ibulu ekñengalen zeleset makuip âpme ningalen zeleset ñokaset Kalañ kuwanek. ¹⁸ Ke wapmoti tewen kumasasok pewien. Zisas tunjupman kumpemti an zut nembet nembet gakikiyet kogogak kumindewien. ¹⁹ Âpme Paillelañ zeme Zisas kuwien tep keyet dukñanen gwaen meluwanj kapigok kumpewien,

“ZISAS NASALET MKAENGATNAJ ZUDA AM EKJENGALAN AMOBOTNAJ.”

²⁰ Zisas kumpewien msat keyet sokñan bee Zelusalem mka ñande temaj ke matatan. Âpme Amobotnaj Paillelañ zeme meluwanj ke Ibulu ekñengalen zeleset ma Glik ma Latin zeleset kumpeme tage. Âpme amnaj setemamen mekoti zet ke mainnâmbien.

²¹ Keyepmti sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekñenaj ekme ñep ku beme Pailletgat pigok dunduwien, “Geñ, ‘Zuda am ekñengalen Amobotnaj kegek eneyet kumpenak.’ Yegat,

asekti naman pigok kumpe, 'An kapiyan ikjangat pigok manzein, "Nej Zuda ekjengalen Amobotna."'"

²² Zeme Pailelan pigok zeye, "Nej zet ilak kumpeya ewe asekti naman sepem nen ewe ku kusap."

²³⁻²⁴ Âpme an kasa kuku ekjena Zisas tewen kumpeme tapme sekjanen kwitna kwitna gulum m timti manje zulak zulak beme tapme ikjangat ikjangat tojan tojan tiwien. Âpme kâlâpman kenangatna teepman kenjut ku selilinan keyepmti pigok zewien, "Pi mineti mendelemann kilej besemagengat kopme nin nanzan guluk gilik mti an kwiyan nenan kwasem beme egan kâlâp ke mti mesem zemti kekok mbien." Sepem kekok mme Kawawangalen Zet Itnananen meluwan pigok mimiyan tazin keyet katarak beye,

"Ekjena sekjanen kwitna kwitna gulum m timti tojan tojan tiwien. Âpme kâlâp teepman kenangatna ke nanzan guluk gilik mti an nenan kwage egan mge."

(Sam 22:18)

²⁵ Zisas tewen kumpeme tapme Zisas ikjangat manan ma mawenayan Malia Kolopasiyet imbiyan ma Malia Makdala mkaengatna imbi ekjen keyan Zisasiyet kembej nâmti met tep mwatonzempewien kandanan tati ekpeme mopme tapmambien.

²⁶ Tapmann Zisasiyan nâgât gogot penan mamtan kegapm mananmak nit tapmalu ndikti manangat zeye, "Manje, nemundi kemak mamambalup."

²⁷ Zemti nej nikti zeye, "Gej mamdi talup kapimak mamambanik." Âpme ke tatneti kwawesâti nej Zisasiyet manan wati mkannanen meti ekdamun mpema mamamtan.

Zisas tewen anzamtapmetneti gakiye

²⁸ Zisasiyan tewen ke anzam tati gakikiyan kenan minzilim kopme nâmti pigok nanje. Mulup msalen mkoban ewan ilak alak delan zein. Zemti Kawawangalen Zet Itnananen zet nen kapigok tazin ke penanan bembeyet zet pigok zeye, "Nej tuyet penan miyapgat tu nen omti name nimbi."

²⁹ Âpme ekjena menzim nen wain tu akjan penan pi kasim pepejan ke ekti yembem notna timti takaset dukjan gwaen tegan jeliwen zampemti peme menzim kenan ke towepme mkwati peme mane mane dembusekjan mot olaime ke ululuk ninje. ³⁰ Wain tu akjan penan ke nimti zeye, "Ilak msalen mulup mimin delan zein." Kekok zemti gakimti jokjanan gwak zemtoe.

³¹ Kan ke Angalalan Kendo tatagat kan sokjanik penan beye keyepmti Zuda am ekjena Pailatgat pigok zewien, "Sanenen tagongo kanen am sekjan ekjena tep dukjanak ku tabep." Zeme Pailelan an kasa kuku ekjena am ekjen ke met selin kasetna kume etume anzam tati gakime sekjin timti met indabembeyet nâmindeye.

³²⁻³³ Âpme kasa kuku an ekjena meti an zut bekanan mimi Zisasmak idowien. Eget ke met nen setnan kasetna kume etume met nen setnan kasetna kume etume Zisasmagen koti ekbienalak ek ilak gakim wenjeyepmti setnan kasetna ku kume etuye. ³⁴ Belak kasa kuku an nenan jeliwan gatnaneset omti jeliw serjkwapme sipmak tumak luman tobun. ³⁵ Nej sokjan ke tati ekma kwitna kwitna ke nanangat zikatn palen sokbeme ekban keyepmti zet kapi kumti indayap. In zet kapi nâme penan sukwep penan bewe. ³⁶ Kwitna kwitna kapi Kawawangalen Zet Itnananen zet nen kapigok tazin ke penanmak bembeyet nâmti sokbemmâge,

"Ekjena kanzian nen ku kume etuwe."

(Sam 34:20)

³⁷ Naman zet itnananen keyegak zet nen pigok tazin,

"Ekjena jeliwan omti sejme amnan zikaln gwalalan ek ekbep."

(Zekaraia 12:10)

Zisas sekjan mâtapmtoti met sumen bewien

³⁸ Âpme Zosep Alimatia mkaengatna an ke Zisasiyelen manje yangut sosok sokbemti mama Zuda amobotna ekjena nikmâtâti mka katikjan met newepmagen zem meti buzak enzilim mamtan. An keyan Zisas sekjan mti met bembeyet Pailat yanjkwesime

ņep bembeyet nâmpeme met Zisas sekņaj mâtâtosât mege. ³⁹ Met mâtâtoti tobeme tapme Nikodimas an tambuyet buzak moti Zisasmak zet zenâmbun an keyaņ bam mâti mege. Egaņ mesâti wet am sekņin mme sesikņaj dolakņaj mapein ma keyaņ am sekņin mme sambumbupiņ kwesiņ matazin ke mti mege keyet nukņajaj 50 kilo mee kegok. ⁴⁰ Meti Zosep mukulem mme egelaņ Zisas sekņaj Zuda ilin am gakime sekņin miak indemti maindabemtemien keyet kataņ wet sesikņaj dolakņaj zulutpemti sâk satnaņaj weyaņ sumuņpemalu tapme besât luanzamti mebun. ⁴¹ Zisas kuwien msat keyet nembet daeset tep belak mulup ņen matatan ke nanzaņ temaņ ņen eweņan am bembeyet nâmti kakalimpepeņaj ke am ņen ku indabembeņaj belak etaņ matatan. ⁴² Âpme Zuda am ekņen ilak tagoņgo kan tatagat kan bududuk penaņ beye keyepmti egelaņ Zisasiyet sekņaj sakwep mâtâpmti sokņan ke met bempemti kobun.

20

Zisasiyaņ gakikiengatnan gilik zemti wage

¹ Sonda tambuņan penaņ msat ewe sasat takume Malia Makdala mkaengatnaņ keyaņ Zisas sekņaj eksâgât meti ekme an zulaņ nanzaņ temaņ ņen wilili pemalu met enzuņ bekek tage e naman wililipeme kaiņan met tage. ² Kegok ekti egaņ weņaņ mepme windembem mane mane Saimon Pitamak neņ Zisasiyaņ nâgât gogot mamtan ninmagen meti zeye, “An zut, Amobotnaņ sekņaj piwan ewande ņen mmelo mme neņ sumen daen meti ekma yek bep!”

³ Kegok zeme Pitamak neņmak nâmti am sumen daen eksât mebelin. ⁴ Windembem mane mane Pita ewe sewak sewak tapmepme neņ sakwep windembem met sumen pataņ zewan. ⁵ Meti keņa baen ku towewan. Belak zupman baen tati bim kekesimti saņgum satnaņ etaņ baen tapme ekban. ⁶ Âpme Pitayaņ bam met pataņ zemti keņa keim toweti saņgum satnaņ kwasimpewien kwep weme ege. ⁷ Ma ņokņanen sâk kwasim pepeņa e kegogak weyaņ mutumti igak bempepeņa tapme ege. ⁸ Âpme neņ kegogak keņa toweti nilisakwep kwitnaņ kwitnaņ sambe ke ekmâti pigok nâmkinņewan. Zisasiyaņ ikņa wasât zeme nâmban walek penaņ kapi wati melep. ⁹ Mme nempa notnaņ ekņenaņ Kawawaņgalen Zet Itnaņanen Zisasiyaņ gakikiengatnan wawagat zetnaņ meluwaņ mim- iņa ke ekņenaņ ku nâmbien. ¹⁰ Ke ekti egelaņ belak weņit mepme am zaimengatnan kwakwadak mkaen mebun.

Zisasiyaņ Malia Makdala mkaengatnaņ sokbemsaye

¹¹⁻¹² Âpme Malia Makdala mkaengatnaņ keyaņ naman met sum ganzenan ganzenan ke tokwat sumti mgeyaņ yek beme met bimkekesimti zikatnaņ sum keņa baen ekpeme mepme Kawawaņgalen ensel zut kâlâwit satnaņ satnaņaj miakpewun piyaņ Zisas peme wengeen ke ņenaņ setnaņaj weņgeeset ņenaņ ņokņajaj weņgeeset totapmambun. ¹³ Egelaņ imbi ke ekti zewun, “Imbi, geņ pe kwilekiyet nâmti tasunik?”

Âpme egaņ zeye, “Amobotnaņ nnaņgalen sekņaj pi ewande ņen mmepme munduman timapma beme tasuyap.”

¹⁴ Kegok zemti gilik zemti wa belakņan zem Zisas ikņa ege yaņgut kapi Zisas ke ku ekmâtâge. ¹⁵ Âpme Zisasiyaņ pigok yaņkwesiye, “Imbi, geņ pe kwilekiyet tasunik?”

Zeme imbi keyaņ wa mulup kapiyet damuņa ņenaņ mene tazin zemti pigok dunduye, “An sum damuņ, geņ mene an sekņaj kapi mti ewande ņen met benak beme zemane nâmti met mkobi.”

¹⁶ Zeme Zisasiyaņ Malia pigok dunduye, “Malia!”

Zeme nâmti Maliayaņ eleņ zem kwat Zisas ekti Zuda zeleset pigok zeye, “Laboni!” (Zet keyet yaņa An Zikat Indanda.)

¹⁷ Zemti endilipemti atasât mme Zisasiyaņ pigok dunduye, “Geņ kot sekņ timak- makpiņ! Neņ Bienmagen ewe mobopiņ talapgat! Geņ notnne ekņenmagen meti pigok diindo, ‘Neņ nin sambeyet Bipmmagen ma nin sambeyet Kawawaņmagen mowebap.’”

¹⁸ Zeme nâmti Malia Makdala mkaengatnañ keyañ sakwep windembemti Zisas ikñañ-gat nembrañane ninmagen meti pigok dinndoye, “Neñ Amobotnañ ekti kolap!” Zemti zet dunduye ke dinndomâge.

Nemba ekñañ mka keyan ondek tatnepeme Amobotnañ sokbemindaye

¹⁹⁻²⁰ Âpme Sonda tambuyet nin mka kwep ñeniyet mot ondek tati Zuda amobotnañ ekñengat kingati setn kili kili penañ kekti tapmann Zisasiyañ belak tuñgupmnan ke petak zem kwatati pigok dinndoye, “Inmagen keñ sewakñañ wembe.” Kegok zemti betnañ zemberañ nembet nembet ma gatnanen zemberañ ke zikat ndaye. Âpme nin Zisas ekti keñ dolakñañ penañ beme tabenn. ²¹ Âpme ewe pigok dinndoye, “Inmagen keñ sewakñañ wembe. Bienañ neñ zemneme toti inmagen mulup mban kegogak neñ in muluwen mebegat zemindayap.” ²² Kegok zemti indakumbumti zeye, “In Emetak Teñ tit. ²³ In am yomin zemzulutindewep beme yomin penañ yek bewe. Âk am notnañgat yomañ tatagat nâmpewep beme yomañ ke kaliñañ tabe.”

Tomasiañ Zisas ege

²⁴ Âpme Zisas nembrañane 12 ninmagengatnañ nemba ñen kwitnañ Tomas ek keyet kwitnañ ñen Didimas manzemtemenn, ningalen zeleset, nemba pepet kegok zewanek. Egañ ewande ñen mame Zisasiyañ nemba notnañ etañ sokbemindaye. ²⁵ Keyepmti nemba notnañ nin Zisas sokbemndame ekbenn nin zewenn, “Nin Amobotnañ sokbemndame ekñ.”

Zemann Tomasiañ pigok dinndoye, “Neñ nen penañ betnañ palakñañ gwilim zemberañ ke ma gatnanen ñelip zemberañ ke betnañ atam ektiñgut zelin kapi nâma penañ bewe.”

²⁶ Zemti mamotnepeme Sonda ñen beme naman Tomasmak nsakwep mka keñañ ñengat ondekti mka wanok setnañ keñaset kili kili kekpemti tapmambenn. Tatnepemann Zisasiyañ ewe tuñgupmnan patañ zem kwatati pigok zeye, “Keñ sewakñañ inmagen wembe.” ²⁷ Zemti Tomas pigok dunduye, “Geñ zewanangat betn zemberañ pi timak ekbak ma betdañ daen pemane mepme ñelip zemberañ timak nâmbak. Mti keñ zut ewe mimipiñ; penañ nâmkñpemne.”

²⁸ Zeme Tomasiañ atam ekti zeye, “Geñ penañ Amobotnañ ma Kawawañ!”

²⁹ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Geñ natimak ekti keyepmti nâmkñpemnenigat. Âpme am neñ sepem eekpiñ belak manâmkñpemneip am ekñen ke Kawawañ in-damukulem mimindeme olojen palen penañ mamambep!”

³⁰ Zisasiyañ ewe msalen pien mamti menok sepemañ igak igak sambe penañ nembrañane ningat zikatnañ mamimkwapme ektemenn. Sambe bee papiaen pi ku kuma delañ zemâge. ³¹ Bagan pi kumpepeñañ pi ilak kapigogapmti kukuñañ. In sambeyañ maiñnâmti Zisas ek Kilais ek Kawawañgat Nemuñañ penañ ke nâmkñpepeyet bugan kapi kumpewan. Keyepmti an ñenañ zet kapi maiñnâmti egat nâmkñpewe beme egañ mama kanzizit aikbe.

21

Zisasiyañ nembrañane 7 sokbemindaye

¹⁻³ Mamoti Zisas nembrañane 7 ke nin kapigok: Saimon Pita, Tomas kwitnañ ñen Nemba pepet, Natanael Galili mkaengatnañ ma Zebediyet nemulatnenet ma nembrañane zut nit ewe Taibilias tundua ganzenan met ondek tapmann Saimon Pitayañ nin pigok dinndoye, “Neñ aŋgalayet timasât tapmiap.” Zeme nin nsakwep meti wañgaen moti meti tambu tetak pi mulup temañ mti aŋgala ñen ku atawenn.

⁴ Ke tapmimetnepemann ilak msaye. Âpme Zisasiyañ gambibik palen daen tapmame ekbenn. Yañgut nin an ke Zisas ke ku nâmmâtpewenn. ⁵ Mme Zisasiyañ ndikti kwizet pigok kuye, “An ekñen da, in aŋgala ñen mandayo ma yek?”

Ndayaŋkwesime nin zewenn, “Yek, ñen ku mandann.”

⁶ Zeme pigok dinndoye, “In elengolamin mti naman wanja ganzenan bet penaset peme topme anjala omba mandait.” Zeme nin elengolam mti wanja nembeleset pemann towepme anjalayan totne totne elengolam bepi gak zem tapme elengolam mandamann kwasâgât teñteñ penañ siwenn.

⁷ Âpme neñ Zisasiyan nâmneme dolakñañ mambemtan keyañ Pitayet pigok zewan, “Pita, an kanda ilak Amobotnañ ikñañ tazin nânik.” Zeme Saimon Pitayan nânâñak kâlâpmañ mti biman kaikti tuyen palam toti tukutumti tu paleset zelean mege. ⁸⁻⁹ Âpme wanja bugan nembu sutnanik daen 100 mita mee kegok tage keyepmti namba notnañ nin wanja mme kainan mopmann elengolam anjala melesin mandapemann kainanik motapme gambibik palen gwaen moti ekmann tep kwetnanen anjala ma meu mee piyan tazimañge.

¹⁰ Âpme Zisasiyan dinndoye, “In anjala tiyo e notnañ piennen mti kolit.”

¹¹ Zeme Saimon Pitayan wanjaen moti elengolam tekñañ pi kwaleti elengolam anjala melesin mandamti katikñañ mot peme wenje. Keñanen bee anjala temañ temañ penañ 153 bekapiyan tabien yangut elengolam tekñañ ku etiy. ¹² Mme Zisasiyan pigok dinndoye, “In anjala ke tapme pien kot meu timti nit.”

Zeme nin ilak Amobotnañ elak nâmpewenn keyepmti nin, “Geñ pe an kwi?” kegok ke ku yankwesiwenn. ¹³ Âpme Zisasiyan kot totati anjalamak meu tewen tapmañge ke timti kalañ ndame nimbenn.

¹⁴ Zisasiyan gakikiengatnan wati nin sek zut ilak sokbemndaye yalak kan piyet sokbemndame sek tuk bein.

Zisasiyan Saimon Pita sek tuk kapi yankwesiye

¹⁵ Nin meu ke ndame nimann delañ zeme Zisasiyan Saimon Pita pigok yankwesiye, “Saimon, Zângat nemuñañ, nodine ekñañ nâgât keñin temañ penañ bemti gogot mamimneip. Âpme geñ nâgât zigok penañ manâmnunik?”

Zeme Pitayan zeye, “Amobotnañ, neñ gâgât gogot omba penañ mamiyap elak ñep nâmnunik.”

Zeme Zisasiyan zeye, “Geñ nâlen sipsip mañge maindadamuñ mmambanik.” ¹⁶ Kegok zemti ewe keyegak sakwalamti zeye, “Saimon, Zângat nemuñañ, geñ penañ nâgât gogot penañ mamunik?”

Zeme Pitayan zeye, “Amobotnañ, neñ gâgât gogot penañ mamimgeyap e nâmnunik.”

Zeme Zisasiyan zeye, “Geñ sipsip mañganne maindikdamuñ mmambanik.”

¹⁷ Zeme Zisasiyan ewe sakwalamti pigok yankwesiye, “Saimon, Zângat nemuñañ, geñ penañ nâgât gogot mamimnunik?”

Egañ zet sepemañ kwep ke yankwesime sek tuk beme Pitayan nâmti keñañ bekanañ penañ beme zeye, “Amobotnañ, geñ kwitnañ kwitnañ sambeyet yañañ nâmane delañ manzein. Neñ gâgât gogot mamimgeyap e kegogak nâmnunik.”

Zeme Zisasiyan zeye, “Geñ sipsip mañganne kapi maindikdamuñ mmambanik. ¹⁸ Neñ penañ sukwep penañ pigok ñingoma nâmbak, geñ nambaengatnan mamkwabanan yañ ewe mamobanik pi bitimdi giti zamti set deset ma deset mesâti giti nâmtati mamepmambanik. Yañ maneti an penañ bewanik kan keyet geñ bedi etañ mwapmane am notnañ ekñañ bitimdi zamgemti geñ mesât ku nâmbanigen ke gaik mebe.”

¹⁹ Zisasiyan kegok zemti Pitayan zigok gakiwe keyet zet bimbim zet zeye gakikiñañ sepemañ igak keyañ Kawawangat kwizet buñamañ mim wawagat zeye. Zet kegok dundumâti pigok dunduye, “Geñ nâlen namba penañ kwati mamambanik.”

²⁰ Âpme Pitayan gilik zemti ekme Zisasiyan neñ namba ektikñañ mampemtan keyañ egegat bamidan penañ mepma nikbun. Neñ Anjalalañ Kendoen meu tatnimambenn kan keyet neñ Zisasiyet wakñañ bemti pigok yankwesiwan, “Amobotnañ, pe kwiyañ geñ zengowe?”

²¹ Neñ bamidan taidamâtmepma Pitayan nikti Zisas pigok yankwesiye, “Amobotnañ, namba kapi bam amnañ zigok msame gakiwe?”

²² Yaŋkwesime Zisasiyaŋ pigok dunduye, “Egaŋ ewe alik mame neŋ gilik zemti kobap ma gakime kobap e nen nâyap. Âpme geŋ zet keyet eneyet tatnayaŋkwesinik? Geŋ nâlen namba penaŋ kwati mamambanik.”

²³ Âpme am Zisas nâmkiŋpemti mamtemien notnaŋ ekŋenaŋ zet ke nâmti Zângat pigok zemyuŋguwien, “Nemba kapi ku gakiwe.” Wa Zisasiyaŋ ek gakikipiŋ telepgat mamambe keyet nâmti ku zeye.

Pitayaŋ yaŋkwesime keyepmti Zisasiyaŋ pigok zeye, “Egaŋ ewe alik mame neŋ gilik zemti kobap ma gakime kobap e nen nâyap. Âpme geŋ zet keyet eneyet tatnayaŋkwesinik?”

²⁴ Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke eknâm mima delaŋ zemâge keyepmti zet sambe beke papiaen kapi weyaŋ zemâtâti kumâti peyap. Keyepmti nin zet meluwaŋ kumpeye kapiyet nâmann penaŋ penajak bein.

Zânaŋ zet kapiwok zemdelaŋ zeye

²⁵ Âpme Zisasiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mkwage sambe bee ilindiŋ papiaen kuma topmâdak ze papia notekŋaŋ sambe penaŋ sokbemâdak.

Nembayelen Muluwin

Zisasiyet nembayaneyan egalen bujam zapat dolaknan timet timkot mbiengalen zapatnan kukunan

Kawawanngalen Zet Zapat kapi kwitnan Nembayelen Muluwin. Zet zapat kapi Lugaŋgak kuye. An sepem kwep bujam zapat ŋeŋan kumsaye keyegak zet zapat ŋen kapi kogogak kumsain. An keyet kwitnan Tiopelas. An keyet yanŋan ku nânup yanŋut Lugaŋ zet zapat kapi kogogak kume an kwep keyelenegak mezin. Zet notnan zet zapat kapiyet keŋan tazinen an zet zapat kukunan kapiyan ilinsakwep mamti mulup miminŋapmti zet zapat esemtan penan kumâge. Zet ŋen zeyeen kapigok, “Nsakwep msat ke pemti met ke kwabenn.” Ek iknan ilin sekwegak mamtemien (Nembayelen Muluwin 16:10-17; 20:5; 21:18; 27:1-28:16). Zet kapiyet keŋan makunikgen zet zeya ke ilak eknik.

An ekŋen kapiyan Zisasimak mambien keyepmti kwilin Zisasiyelen nembayaneg kokog zenzenan. Âpme zet zapat kapiyet keŋan makusâpmnigen an ekŋen keyan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan zempalaknan bewien keyet zetnan omba penan tazin. Zet Nembayelen Muluwin 1:8 keyet penan zet zapat kapiyet omba penan makumnânik. Tungupman kwepgatnan 28 delan zeinen zet kapigok ŋep mainnâsenik: Emetak Teŋgalen winde ma mulupmanngalen yanŋan ma Emetak Teŋan an Kawawanngalen zet timamti zempalaknan bembeyet indakumtetitinan indamukulem mimindeme Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timmet zempalaknan bemâbien ma ekŋenan Zelusalem mka temanengatnan timmet timkot mme msat katan palaknan bemâge.

Zet ŋoteknan teman kapigogan Nembayelen Muluwin zenup kapiyet keŋan talip:

1:1-5:42 Dapmelange kuknanŋat yanbembenanngalen zezapatnan

6:1-9:31 Dapmelange ekŋenmagen sisipenpen sokbembenanngalen zet zapatnan

9:32-12:25 Pitayan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan zemkawan bemti naman Zuda am mama kemak bukŋen zemyunŋunŋan

13:1-14:24 Pâlan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timti set ŋeŋan yanbem megeyelen zet zapat

15:1-41 Dapmelange ŋeŋan ekŋengalen an damun ekŋenan ondekek ŋeŋan Zelusalem mka teman ondebien

16:1-18:23 Pâlan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timti set mepme sek zut beye

18:24-21:14 Pâlan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timti set mepme sek tuk beye

21:15-28:31 Pâl atamti peme Loma mkaen zelen tasâtmege

Zisasiyan moti Emetak Teŋ zempeme togotat zetik mge

¹⁻² Tiopilas an notn, neŋ eweŋan tipman baen papia kum gawan ke Emetak Teŋan Zisas winde same egaŋ kwitnan kwitnan mti ombemindendenanngane nânâ zikat indamkwage keyet Zapatnan ma mulupgat yanŋan zikat indamti msat katan mekoti mulupman mimiyet mulup belinan bemindemti kululunen mowege keyet zapatnan kum gama ekbanan. ³ Âpme Zisas amnan sindem sameti kume gakime bewenan bangat gilik zem wati kasup 40 kegok ewe msalen kapiyegak mamti Ombemindendenanngane kan sambe sokbemenzilimindamti mange. Mneti ekŋenan pe penan wageyan main ma yek kegok zemti keŋ zut mbiŋgapmti egaŋ yanŋan zemkawan bem indamti Kawawanngalen zemâtâtât katnanen mama keyet zapatnan kegogak diindoye. ⁴ Âpme kan ŋengat ondek tati Zisasiyan Ombemindendenannganeyet zeye, “In Zelusalem mka teman kapi ku peme tapme mebep. In kapiyak tatnepeme neŋ eweŋan kwileki ŋen Bienan indandayet zetik mge keyet zapatnan zema nâmbien ke sokbemindawe. ⁵ Nâip, Zânan am tu etanŋan

manzulutindemtan yarj kan belaknik kapi mamopme Kawawararj Emetak Terj ingat kerjnan bemindewe.”

Zisasiyarj kululurjen mowege

⁶ Zisasiyarj Ombemindenderarjjanemak Olip kalajarj mot ondek tati Ombemindenderarjjaneyarj Zisasiyet yarjkwesiwien, “Amobotnarj, gerj alak Islael am marje ndaondak ndemti ningalen Amobotnarj teman bemane nin Itali msalen amobotnarj Loma mka teman tazin egat kandarjan ewe ku tabanup?”

⁷ Kegok yarjkwesime Zisasiyarj zeye, “Bienarj kwitnarj kwitnarj ke mme sokbembeyelen windenarj tasainarj kanarj beye ke ewe tazingat in eneyet keyet tatnayarjkwesip yangut ke ingalen kwitnarj kwitnarj yek. ⁸ In belak kapi tatnepeme Emetak Terjarj kopme in ke time winde indame nâgât zet zapat zenze an bemti Zelusalem mkaen ma Zudia msalen mka sambe tapmezinen ma Samalia msalen mka sambe tapmezinen ma msat sambe zet zapatn zempalaknarj beme pelearj bem mekobe.”

⁹ Zisasiyarj zapat kegok diindomti tapme Kawawararj mme Zisasiyarj elej belej bemti kululurjen mopme Ombemindenderarjjanekjarj ektitiperj tatnepeme zanza rjenarj koti utuk kekme eekpirj mbien.

¹⁰⁻¹¹ Mopme ekjarj kululurjen gwaenegak ektitiperj tatnepeme keyegak an zut melakandurjit satnarj ekjenmagen sokbem tati zewun, “Galili mkaengatnarj an, in kwilekiyet zikalin kululurjen gwaenen negak ekpeme mowepme talip? Zisas in taekme indemti kululurjen mowelep ek maneti sepemarj kebojak ewe gilik zemkopme ekbep.”

Zudayet munduman Matiasiyarj tatagat ombempewien

¹² Kegok zeme nâmti ekjarj Olip Kalaj ke katipemti Zelusalem mkaen gilik zemti mebien. Olip Kalajarjngatnan Zelusalem mkaen mametemiennen set tungupmarj ke maeljarj butnarj etarj mametemien. ¹³ Meti Zelusalem mka temanen patarj zemti mot mundumin matatemien keyegak an kwilin kapigogarj motabien:

Pita,
Zân,
Zems,
Endulu,
Pilip,
Tomas,
Batolomiyu,
Matiyu,

Zems, Alipiasiyet nemurjarj,

ma Saimon, itnarjarj an marje Zilot ekjenmak marje ekmak

Zuda, Zemsiyet nemurjarj an kegogarj tapmambien.

¹⁴ An ekjen ke ma Malia Zisasiyet mamarj ma imbi notnarj ma Zisasiyet menirjane ekjarj kerj kwep bemti dundundu mulup kan katarj omterj mamkwatemien.

¹⁵⁻¹⁶ Kan katarj kegok maondak metne peme bamgat ondedak rjngat am nâmk-irjpeperjinmak 120 kegogarj tapme Pitayarj ondedagen ke watati zeye, “Dapmenirjgne, ewerjan tipman baenen Kawawarjgalen Emetak Terjarj Zudasiyarj Zisas kasa ekjen zemsokbemindame atawep keyet zet zapatnarj Dewit zemsokbemsame zemkawarj beye keyet penarjarj ilak sokbeme ekbenn ke. ¹⁷ Zudas ek ningalen marjngaengatnarj Zisasiyarj ikjarj mulup ninmak mimiyelen nâmti ombempeyeyangut egarj kilen beye.”

¹⁸ (Keyepmti egarj myungungungarjgalen tosarjarj ke timti msat kwitiye. Msat ke kwitimti msatnanen ke met anzamti dilirj zem tokumti kambakjarj epeeme tipmarj wiselepmarj âlâk zemti zupman kwawege. ¹⁹ Kogok mme Zelusalem mka temanen am sambe tabien ekjarj Zudasiyet zapatnarj ke nâmti msat keyet kwitnarj ilingarj zelinaset Akeldama zewien, zet ke ningalen zeleset gilik zewanegen, Sip Sombem kegok benak).

²⁰ Âpme Pitayarj Kawawarjgalen zet zapat itnarjarj Sam papiaen zet tazin ke mti pigok zeye,

“ ‘Mkarañ ñepgat belak tabe an ñenañ ke ku tabe.’ (Sam 69:25)
 Âpme Sam ikñañ keyegak zet ñen pigok tazin, ‘Mulupmangut an ñenañ toñañ bemti mbe.’ (Sam 109:8)

²¹⁻²² Keyepmti nin Zuda egat munduman an ñen Zân tu zululut anañ mulup mge keyetnañ yañbemti kwat Zisas Kawawañañ kululuñen wati moge. Kan tungupmañ ke ninmak mamkwati kwitnañ kwitnañ sambe bee ekmâtâpme delañ zemâge. An keboñ aikmann ninmak mamti Zisas wawatnañgalen zet zapat kapi zemkawañ bewe.”

²³ Pitayañ kegek zeme an zut idaikbien. An ñen kwitnañ Zosep Balsabas manzemtemien ma ikñañ keyak kwitnañ ñen Zastas ma an ñengat kwitnañ Matias. ²⁴⁻²⁵ Idaikidemti dundundu mulup mti zewien, “Amobotnañ, geñ am ningat keññañgat yañañ nâmâtâdik. Keyepmti geñ an zut kapiyet nâmane an kwiyañ Zuda an mama mgasik mâti metneti keyet dopmañ timti gakiye. Egat munduman tati egañ Zisasiyañ mulup zet ndaye ke mimiyet nânik beme aik ndamane eksenup.” ²⁶ Kegen dundumti ekñañ takaset zut teepmañ ñen pemkwepmañ ñen mti butnañ baen angalañ tati butnañ etañ zenzelim peme kwatapme Matiasiyañ teepmañ señ mge keyepmti egañ Zudasiyelen mundum ke time Ombemindendeñañ ewe 12 munduminan egañ kwapme kegek beye.

2

Pentikos Kendoyet Emetak Teñañ kululuñengatnan toge

¹⁻² Nup kan katañ Pentikos Kendoyet Kawawañgat sâpe sâpe bumbuyet kwitnañ kwitnañ timti buluñ belañ mmekoti mambemtemien ke beme am nâmkiñpepemak ekñañ mka keñañ kwegat ondek tatnepeme keyegak kululuñengatnan tâgâ kwisaknok temañ penañ kumtoti ekñañ mka tabienen ke kwisakñañañ bemisik tage. ³ Kwisak kokume ekbienañ tañam nambalam keboñañ am tabien katañ ekñañmagen pelelañ beme tapmâge. ⁴ Emetak Teñañ keñinanen bemisik indemti zet sambe keñinan bemindeye katañ yañbemti zet ñen ñenaset zemâbien.

⁵ Âpme Zuda am sambe mulupgapmti msat sambe mekoti mamtemien ekñañ Kawawañgat zetnañ kandañan mamamtemien. Ekñañ kendo keyet koti keyegak tapmambien. ⁶ Yañ Emetak Teñ toge kan keyet am ekñañ keyañ tatnâme kwisak temañ takume pe kwilekiyañ tapm zemti weñin mepme kwaweti ekme Zisasiyet nembajane ekñañ Emetak Teñañ nânâ indame ekñañ zet zapat dolakñañ tazeme am sambe keyañ nâme zelinan esemter tazeme nâmâtâpmâbien. ⁷ Meluwañ mamananañ kegek mme ekñañ nâmtemtem temañ mti zewien, “An ekñañ zet ñen ñenaset tazeip an ekñañ kapi Galili msalengatnañ etañ. ⁸ Nin msat katañ met ambesomti ekñañgalen zet nâwenn zet keyegak ikñañgat ikñañgat kapi zigoset nâmti zeme nâmâtâpman delañ zein. ⁹ Nin bepi msat sambe kapigogatnan kopmobenn: Palitia, Midia, Elam Mesopotamia msalengatnañ, Zuda, Kapadosia, Pontas, Esia, ¹⁰ Pilisia, Pampilia, Izip ma Libia msat ilindiñ ke Sailini msat keyet sokñañik. Ninmagengatnañ am notnañ Loma mka temañgatnan kopmâbien. ¹¹ Ma Zuda am penañ ma am Zuda mañgaen tususañ ma notnañañ Kilit ma Alebia msat sambe keyetnan kopmâbien. Kawawañañ an ekñañ kapimagen menok temañ mme ekñañ am sambe nin bepi ninañgat zetnnaset Kawawañgalen zet zapatnañ pi zemâtâtndame tuluñ telañ penañ weyañ nâmâtâtnup.” ¹² Ekñañ ke ku weyañ ekmâtâti nâmtemtem mti ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Kwitnañ kwitnañ kapi yañañ zigoset sokbein?”

¹³ Mme am notnañ ekñañ an nâmkiñpepeñinmak ekñañgat zet kanzowak mti zewien, “Ekñañ tu katikñañ niyoyañ keñin kileñ beme zet kilom kilom tazeip.”

Pitayañ am ekñañgat zet zeye

¹⁴ Âpme Ombemindendeñañ 11 ekñañ ilinsakwep watati Pitayañ am sambe penañ tabien ekñañgat kwizet kumti pigok diindoye, “Zuda am notne ma amkup notnañ koti Zelusalem mkaen tadik, in wakñin weyañ beme neñ kwitnañ kwitnañ tasokbein kapiyet

yaŋaŋ zema weyaŋ nâit. ¹⁵ In nâme nin kapiyaŋ tu katikŋaŋ nimti keŋŋ kileŋ tabein mene kekok otrnândeip. Yaŋgut yek. Pi ewe tambuŋan 9 kilok etaŋ pimak. ¹⁶⁻¹⁷ Muluwaŋ kapi sokbembeyelen Kawawaŋgalen golaŋ zenze an Zoel egaŋ kapiyet eweŋan baenen Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen pigok zeme nâmti meluwaŋ kapigok mge,

‘Kan bududuk beme neŋ nemunambaŋine ekŋenaŋ neŋmagen bamgat zigok sokbeweyet zet timti zemkawaŋ bemâbep. Ma nambaŋine zomolim notnaŋ ekŋen zikalim mitima meluwaŋ mamanan notnaŋ ekbep ma ailip ekŋen kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ kieset zikat indama ekbep ma Emetakŋ Teŋ msat sambe am keŋinan bemisik indewap. ¹⁸ Ma kan keyet sisiliŋ animbinne ekŋen Emetakŋ Teŋaŋ keŋinan mulat indema ekŋenaŋ neŋmagen bamgat zigok sokbeweyet zet indama zemkawaŋ bemâbep. ¹⁹⁻²⁰ Neŋ kululuŋen ma msalen menok notnaŋ kapigok mma sokbemâbe. Msalen tep temaŋ zime kasak temaŋ kwaikbe ma am sipmaŋ kileŋ mulapmebep ma kululuŋen neŋ kasup zikatnan mma sopsop kuwe ma eyoŋga zikatnaŋaŋ ŋamaŋ sip nemborŋ beme Amobotnaŋaŋ kopme oloŋen mimi keyet kanaŋ ke bewe. ²¹ Kegok sokbeme an ŋenaŋ Amobotnaŋgat kwitnanen dunduwe beme egaŋ aŋgalaŋpewe.’ *(Zoel 2:28-32)*

²² Israeŋ am notnne, in zet kapi tatnâme zema nâit: Kawawaŋaŋ ikŋaŋ Zisas Nasalet mkaengatnaŋ mulup same egaŋ inmagen menok kwitnaŋ kwitnaŋ mzikat indamkwapme ekmâtâbien. ²³ Ewaŋan tipman baen Kawawaŋaŋ ikŋaŋ ke mimiyelen nâmâtâtpeye keyet kataŋ inmagen sokbeme in an bekanan mimi penaŋ ekŋengat belinan beme ekŋenaŋ tewen kumasasok peme tati gakiye. ²⁴ Yaŋgut gakikiyelen windeyaŋ ku atam tage. Kawawaŋaŋ mme gilik zem wati gakikiyelen nukŋaŋ sambe beye gaipeme weŋge. ²⁵ Keyet Dewilaŋ eweŋan Zisasiyet zetnaŋ kapigok zemkawaŋ beye,

‘Neŋ Amobotnaŋ ekma zimasetnnaŋ kwesiŋ matazin. Egaŋ nâgât betn penaset tazin-gapmti kwilekiŋen nukŋaŋaŋ ku naikbe. ²⁶ Egaŋ neŋ gakikiengatnan mme wapma mama kanzizit nanayet zetik mneŋgeyet webem mayap. Keyepmti neŋ nâma dolakŋaŋ penaŋ beme zetn oloŋen palen manzeyap. ²⁷ Geŋ ek ketalatpemane am gakikiŋaŋ mundumen ku tabe. Ma geŋ Nemundi Teŋ ek pemane gakimti sekŋaŋ msalen ku sambuwe. ²⁸ Geŋ mama kanzizitgalen set zikat nawanen. Âpme gâgât monzalamdan neŋ oloŋen temaŋ penaŋ mbap.’ *(Sam 16:8-11)*

²⁹ Notnne, neŋ yeŋŋ sokŋ Dewit egat zet pigok penaŋ zemkawaŋ bema nâit. Ek ilak itnaŋaŋ gakime bewien yaŋ bewien ke am zaimaŋ sosok tapme maeknup. ³⁰ Ek golaŋ zenze an mamkwapme Kawawaŋaŋ egat zetik mpemti kapigok zemkatik bempaye. In sokdine ekŋenmagatnaŋ an ŋen aikma egaŋ nâlen Amobotnaŋ mundumm ke tiwe. ³¹ Ke nâmti eweŋanak tipman baen Kilaisiyaŋ gakimti wabeyet zetnaŋ pigok zeye,

‘Kawawaŋaŋ am gakikiŋaŋ ekŋengat tunŋuwinan peme wemti sekŋaŋaŋ ku sambuwe.’ *(Sam 16:10)*

³² Zet keyet kataŋ Zisas ek Kawawaŋaŋ gakikiengatnan mme wapme nin Zisas walep elak penaŋ ekmâtâbenn. Keyet zapatnaŋ kapi manzemkawaŋ benup. ³³ Egaŋ wati moti Kawawaŋgat betnaŋ penaset moti tapme Kawawaŋaŋ Zisasiyet Emetak Teŋ peme totogat zetik mpeye keyet kataŋ Emetak Teŋ peme toti ninmak tati mulup mme in alak egat yaŋaŋ kapi sokbeme egip. ³⁴⁻³⁵ Dewit sekŋaŋ melesiŋ kululuŋen ku moge yaŋgut zet belak kapigok etaŋ zeye,

‘Kawawaŋaŋ nâlen Amobotnaŋgat pigok dunduye, “Kot betn penaset tot tapmane neŋ kasandine maŋge kwep bemindema geŋ windenjin mtoidewanik.” ’ *(Sam 110:1)*

³⁶ Keyepmti Israeŋ am in pigok nâmkatik beseip, in Zisas an yomengatnan ndatitiyet koge an ke tep palen kume gakiye. Kilais ek ke Kawawaŋaŋ alak mtati Amobotnaŋ onzempeme tazin.”

³⁷ Pitayaŋ zet kekok zeme amnaŋ nâmtemtem mti Pita ma ombemindenderaŋ an notnane notnaŋ pigok indayaŋkwesiwien, “Notnne, nin zigok penaŋ mmanŋ ŋep penaŋ besem?”

³⁸ Zeme Pitayan pigok diindoye, “In kwep kwewaj bekananjin eknâmti yomengatnan gilik zemti Zisas Kilais nâmkijpemti egat kwitnanen tu zulutme Kawawajan ingat yomin katikpewe. Kegok mme Kawawajan in Emetak Tej taolet m indawe. ³⁹ Ilin ma nemunambajine ma am msat sambe tapmelip kapi Amobotnan Kawawangat zetnan nâmti ekmagen kobep katan egaj Emetak Tejan indandayet zetik mpeye ke indawe.”

⁴⁰ Pitayan zet kegok diindomti ewe tusumti golaj zet pigok diindoye, “In am myungungunjin temaj ekjenmagen peme tapme kejin gilik zemti kobep. Am bekanan ekjen ke Kawawajan indawaletbe nâip!” ⁴¹ Kegok zeme kasup keyegak am 3000 mee kogaj Kawawangalen zet zapat dolaknan nâmti nâmkijpeme tu zulutindeme Kilaisiyelen am manje ekjenmagen tusuwien.

Am nâmkijpepemak ondedakjin ma mama mimiin kwep dolaknan wemkwage

⁴² Âpme am ekjen kapi ombemindendenan ekjenan Kawawangalen zet zapat dolaknan mandiindom kwatemien. Mti kejin kwep penan bemti tambujalem ninijet ma dundundu mulup mimiijet mene mene maondaktemien.

⁴³ Âpme Kawawajan ombemindendenan ekjengat palesetgatnan menok sambe penan mgeyepmti am sambe ekjenan nâmtentem palen mamkwabien. ⁴⁴ Am nâmkijpepemak ekjenan kejin kwep bemti kwitnan kwitnanjin sambe bee temakwep apalak tim nimwian wian mmamkwabien. ⁴⁵ Ma ekjenan msalin mkanjin ma kwitnan kwitnanjin sambe bee ketalasime amnan keyet tosanjan mânep indame timti ondek bemti naman ilinagak olat zeme katan kalan indame matimtemien. ⁴⁶ Ekjenan tambu misa katan Zuda am ilinangalen sesewat mka teman ilindin maondaktemien. Ondekpemti naman kalanji mka nen mka nen mekoti meu time kwawepme ilindin kalan kumnimti olojen palen tati tambujalem manimetemien. ⁴⁷ Mama mimi dolaknan kegok mkwati Kawawaj kwizet bujanan mwati sesewatsamkwapme am notnanjan ke egomti ekjenmagen tusumti nâmkijpepe aikme Amobotnan Kawawaj iknanngalen manjeen ke matusum indentan.

3

Pitamak Zânan an setnan bekanan nen weyanpewun

¹ Kan nenijet Pitamak Zân egelan 3 kilok dundundu kanan beme Zuda am ilinangalen sesewat mka teman dundundu mulup msât mowebun. ² Âpme an nen setnan wesij mamken keboj sobbemberan an ke notnanayan tambu msa luaen luenzamti kot Zuda ilinangalen sesewat mka temaj keyet “Setokwakwat Dolaknan” manzemtemien keeset peme tati ekme am sambayan sesewat mka temanen mobot totot mme indikti mânep milawatgat mawekumindamtan. ³⁻⁴ An keyan tati idikme Pitamak Zân egelan sesewat mka teman mowesât mmalu idikti kegogak mânep milawatgat idawekume egelan eksememuñ mtati Pitayan pigok dunduye, “Geñ pien ndikbak!” ⁵⁻⁶ Mme an setnan bekanan egaj wa kwileki nen nasâpmilup mene zemti eleñzemoidikme Pitayan egat zeye, “Nit mânep milawat mene nen ku tatndain. Kwewetan tatndain ke gasâpmilup. Zisas Kilais Nasalet mkaengatnan egat kwitnanen zeyapgat wati met!” ⁷⁻⁸ Kegok zemti betnan penaset betname setnan nandonan dolaknan beme sakwep eleñ beleñ bemti wat mutututi mebekokot mti egetmak ilinsakwep sesewat mka temaj kejan moti set mamañngat olojen mti palam mobot totot mti Kawawaj zemesesewatpeye. ⁹⁻¹⁰ Âpme an keyan set tapmamti Kawawaj tasesewatsame am sambayan ekti nâmtentem mti zewien, “Sesewat mka temaj ‘Sekekek Dolaknan’ manzeip ke totati mânep milawatgat ndawekumti matazin wa an iknan kapimak zemti nâmtentem mbien.”

Pitayan am Kawawangalen zet zapat dolaknan diindoye

¹¹⁻¹² An keyan Pitamak Zân egetmagen met ilinsakwep mka kejan nen kwitnan Solomon makumtemien ke mame amnan indikti bulun bililij ilinsakwep ekjenmak ke met ondektati nâmtentem temaj mti tapme Pitayan am ke indikti pigok diindoye, “Am in kapi kwilekiyet an wesij dolaknan bep keyet ektemtem mti nit nandem tatndigip?”

Kwitnaŋ kwitnaŋ ke ndangŋat windenidangŋat ma teŋ mamandangŋat mamaŋaŋ ku aiksalut. ¹³ Nit yeŋsokŋne Abalaam ma Aisak ma Zekop mee ekŋengalen Kawawaŋ egaŋ Nemuaŋ Zisas ek Amobotnaŋ mwat onzempemti winde temaŋ saye. An ke in zemkumti kasa kuku an ekŋengat belinan beme ekŋenaŋ wati amobotnaŋ Pailletmagen mepme egaŋ yomaŋ ŋen ku aikti belak zempeme mebegalen mgeyaŋgut in zekaŋkaŋ mti kume gakikiyet zewien. ¹⁴ In An Teŋ ma Kwatetepmaŋ ek bamkumpemti amobotnaŋ Pailletgat kwizet kaliaŋ kumti an bekaŋaŋ am indom enzilili ke nâmpeme inmagen totogat zewien. ¹⁵ Mti in An mama toŋaŋ ek kume gakiye yaŋgut Kawawaŋaŋ gakikiengatnan mme gilik zem wage. Nin an keyet zet zapatnaŋ manzempalakŋaŋ benup. ¹⁶ Keyepmti nit Zisasiyaŋ ikŋaŋ winde ndame nit nâmkŋpepemak tati ikŋaŋgat kwitnanen an kapi mmalu dolakŋaŋ bemti ingat zikalinan tapme taegip kapi.

¹⁷ Notnne, neŋ ŋep nâmindeyaŋ in ma amobotnaŋine in Zisasiyet yaŋaŋ ku nâmtiyepm ek yomepiŋaŋgut belak kekok msawien. ¹⁸ In meluwaŋ ke mme Kawawaŋaŋ golaŋ zenze anane ekŋengat zeme ekŋenaŋ Kilais sindem nâmeti gakikiyet zet zapatnaŋ dolakŋaŋ papia itnaŋanen meluwaŋ mkwabien ke penaŋaŋmak beye. ¹⁹ Keyepmti in yomengatnaŋ keŋin gilik zemti Kawawaŋmagen kopme egaŋ mama mimiŋin bekaŋaŋ ke katikpemti gilik zemindatime in sek welelaŋin kwawepme mambep. ²⁰ Zisas Kilais ke Kawawaŋaŋ ninmagen peme kokogat ombempeye. Yaŋ maneti zempeme ninmagen kapi toge. ²¹ Zisasiyaŋ Bipmaŋgalen mowegeen keyegak mame Bipmaŋaŋ msat kululuŋ pi asekti naman alakŋaŋ mme sokbemâbe keyet zetikŋaŋ eweŋaŋ golaŋ zenze anane teŋ zemindeme ekŋenaŋ keyet zapatnaŋ esemteŋ zemkawaŋ bemâbien. ²² Golaŋ zenze an ekŋen keyet tunguwinangŋatnaŋ ŋen Moses egaŋ zet kapigok zemsokbeye, 'Amobotnaŋ Kawawaŋaŋ inmagengatnaŋ nolin ŋen mwat onzempeme egaŋ neŋ golaŋ zenze an mamayaŋ keyet kataŋ mamti zetnaŋ zeme nâmti gawepuwep. ²³ Golaŋ zenze an keyelen zetnaŋ am notnaŋaŋ gawepumti ekmagen ku tusuwep beme Kawawaŋgalen maŋgeengatnan zemindeme zupman meti walelet aikbep.' (*Zii Zet 18:15, 19*)

²⁴ Âpme eweŋaŋ tipman baenen golaŋ zenze an Samuel ma notnaŋ egat bamaŋ mamkwabien ekŋenaŋ kan kapi sokbembeyet zetnaŋ papiaen meluwaŋ mkwabien. ²⁵ In golaŋ zenze an ekŋengat nemunambaŋine in kapiyet Kawawaŋaŋ yeŋsokŋin Abalaamak tususu mti egat zetik pigok mpeye ke toŋaŋ in bewep. Kawawaŋaŋ egat pigok zeye, 'Neŋ gâlen maŋgaengatnaŋ an ŋen egat pembenangŋapmti msalen am sambe talip ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ mimindawap.' (*Sokbembe 22:18*)

²⁶ In kapiyepm Kawawaŋaŋ eweŋaŋ nâmatâti Nemuaŋ Zisas zempeme kot msalen kapi sokbeye ke in ŋeŋaŋ mama mimi bekaŋanengatnan indapmukulem mti gilik zemindatitiyet kekok mge."

4

Pitamak Zânmak mka katikŋan idewien

¹⁻³ Pitamak Zânaŋ ke tati animbi zet kekok diindomambe tapmalu sâpe sâpe bumbu an ekŋen ma Zudayelen sesewat mka temaŋgalen an tipdakutum ekŋengat ŋeŋaŋin ma zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ kopmâbien. Ekŋenaŋ kotati ekme Pitamak Zânaŋ Zisasiyaŋ wage ma am gakikiŋaŋaŋ wabep keyet zapatnaŋ animbi sambe tadiindom kwapmalu ekŋenaŋ keyet nâme ŋep ku beme indatimti zemidosât nâmbienangŋut msat gasi beyeyepmti belak idatimti met mka katikŋan sekek idewien. ⁴ Yaŋgut am egetgalen zet nâmti notnaŋaŋ nâmkŋpepe aikti Zisasmagen tusume am nâmkŋpepemak sambe penaŋ temakwep 5000 mee kogok beye.

Pitayaŋ an damuŋ ekŋengat monzalaminan Zisasiyet yaŋaŋ zemkawaŋ beye

⁵⁻⁷ Msa msame sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋ notnaŋ ma zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ meti sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋin temaŋ Anas ma egalen maŋgaengatnaŋ am notnaŋ ma Kaipas ma Zân ma Aleksandia ma sâpe

sâpe bumbu an notnaŋ ekŋenmak temakwep Zelusalem mka teman ondekti Pitamak Zân tunŋuwinan onzemidemti pigok idayaŋkwesiwien, “It winde kwiyaŋ ma kwiyet kwitnanen ma meluwaŋ zigok penaŋ mti an wesij kapi mmalu dolakŋaŋ beyan?”

⁸⁻⁹ Idayaŋkwesime Pitayet keŋanen Emetak Teŋaŋ zet same zelin dopmaŋ pigok gilik zemindaye, “Sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋŋne ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋŋne in nit awesij ke zigok penaŋ mti mmalu dolakŋaŋ bep keyet yaŋaŋ penaŋ nâsâgât ndayaŋkwesimti talip. ¹⁰ Keyepmti nit zemkawaŋ bemalu in ma Islael am ilinsakwep yaŋaŋ nâmâtâlît. Zisas Kilais Nasalet mkaengatnaŋ e in tewen kumasasok peme gakime bewien. Yaŋ Kawawaŋaŋ naman gakikiengatnaŋ mme wageyaŋ main. Egat kwitnanen an wesij kapi sekŋaŋ mmalu dolakŋaŋ beyanaŋ kapi tapme taegip. ¹¹ An Zisas keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen baen meluwaŋ kapigok mimiŋaŋ tazin,

‘Mka walalat an ekŋenaŋ tepum ŋen bekaŋaŋ zemti peme mewenŋeyaŋ alak tepum keyaŋ mka tepumaŋ kaliŋaŋ penaŋ bemti mka atam tazin.’ *(Sam 118:22)*

¹² Kawawaŋaŋ msalen an ŋenaŋ am ŋen yomengatnaŋ gilik zemti indatitiyet winde ŋen ku saye. Egaŋ Zisasiyaŋ mulup ke mimiyet nâmti ek etaŋ saye.”

¹³ Zet keboŋ keboŋ etaŋ tazemalu am tabienaŋ nâmti zewien, “An zut kapiyaŋ nânâ mka temanen ku mebun. Zisasmak belak mamtemunaŋgut nânâ kaboŋ kapi deeset tiwunaŋ kiŋgagaŋ pi nâmtalati tazelup.” Zemti nâmtemtem penaŋ mbien. ¹⁴ Âpme ekŋenaŋ an setnaŋ bekaŋaŋ weyaŋpewun ke egetmak ilinsakwep tapme indikti zet dopmaŋ ŋen gilik zemindandayet nâme ŋep ku beme peme tage. ¹⁵ Kegok zemti tabienaŋ yek beme eget zemideme zupman towepmalu ilinak tati pigok zenâ zenâ mbien, ¹⁶ “An zut kapi zigok mimidasenup,” zem zenâwien? “Egelaŋ menok ke msokbemalu Zelusalem mkaen animbi sambeyaŋ keyet zapatnaŋ ilak nâme delaŋ zep keyepmti nin ŋep ku iyaŋ indendeyelen bein.” ¹⁷ Zem mbienaŋ yek beme zewien, “Yegat mulup ewe tusum mmalu am sambeyaŋ nâmbepgapmti nin zemkiŋgagat zet zemann egelaŋ keyet kiŋgati Zisasiyet kwitnaŋ ewe ku mpalakŋaŋ bewalup.”

¹⁸ Kegok zemnâmpemti naman idazemtetime mka keŋanenak mowepmalu pigok zewien, “It am ŋen ewe Zisasiyet yaŋaŋ ŋen ku zemzikat indawalup.” ¹⁹ Kegok zeme Pitamak Zân egelaŋ zewun, “Nit zet kapi zemalu ilin opem nâit. Ingalen zet gawepumti Kawawaŋgalen zet peŋ pemalu toweme keyet Kawawaŋaŋ nigat nâme zigok bewe? ²⁰ Nit Zisasiyet mulupmaŋgat yaŋaŋ sambe be ekmâtâpmalu delaŋ zeye. Keyepmti kwizapatnaŋ kapi belak atam pemalu ku tabe.” ²¹ Egelaŋ kegok zemalu an ŋeŋaŋ ekŋenaŋ zemkiŋgagat zet notnaŋ ewe tusumdiidomti belak ideme toti mebun. Am sambe ekŋenaŋ muluwaŋ ke ekti Kawawaŋgat sesewatsawien keyepmti an temaŋ temaŋ ekŋen keyaŋ kwindemti an zut ke kwileki ŋen ku miidawien. ²² An wesij Pitamak Zânmak menok temaŋ egat palen mti weyaŋpewun. An ke nup kanaŋ 40 sebempein.

Am nâmkijpepemaŋaŋ dundundu mulup katikŋaŋ mbien

²³ Pitamak Zânaŋ amobotnaŋ ekŋenaŋ katikideme egelaŋ nâmkijpepemak am nolitne ekŋenmagen koti ondedagen sâpe sâpe bumbu an ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋ notnaŋ ekŋenaŋ zet zewien keyet zapatnaŋ mimindawien. ²⁴ Âpme ekŋenaŋ zet ke nâmti keŋin ondek kwep bemti Kawawaŋgat pigok dunduwien,

“Amobotnaŋ, geŋ kululuŋ msat ma nembu temaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mamaŋaŋ-mak wemezin kapi mmane sokbem mâge. *(Kisim Bek 20:11; Sam*

146:6)

²⁵ Geŋ ningat yeŋsokŋ Dewit mulup andi Emetakdi Teŋaŋ keŋaŋ m eleŋ beleŋ beme zet kapigok zeye,

‘Zigogat am Zuda maŋgaen ku sokbembenaŋ ekŋenaŋ Amobotnaŋgat ŋenzinziŋ mti kusât tapmip? Ma pe kwilekiyet am ekŋen kapiyaŋ ondekti kwitnaŋ kwitnaŋ yaŋaŋ yaŋepiŋ kapi msâgât tazenâip? ²⁶ Msalen an damuŋ sambe ekŋenaŋ Amobotnaŋ Kawawaŋ ma Nemuŋaŋ Kilais egetmak âsâgât keŋ kwep bemti zenâ zenâ tapmip.’ *(Daniel 9:24)*

²⁷ Dewilarj zeye keyet kataj amobotnañ Elotmak amñane Isael ekñenmak am Zuda mangeen ku sokbemberañmak amobotnañin Paillet ekñenañ mka temañ kapi temakwep bemti Kawawañ geñ Zisas mulup andi teñ ke pemane am yomengatnan ndatitiyet ombempemti zempemane koge ek kume gakikiyet mulupmañ penañ sukwep mbien.

²⁸ Geñ eweñan baen mulup andi kemagen kwitnañ kwitnañ ke sokbembeyet zemk-abewanan keyet kataj sokbemsaye. ²⁹ Yañ alak pi naman nin Zisas mâti mamann amnañ ningat kasa tapminndaip keyet Amobotnañ geñ kasa keyet keñan winde ndamti ndamukulem mmane nin kiñgagapiñ gâlen zet zapadi dolakñañ kapi ammagen windeñamberj zemkawañ bemann zet zapadañ palakñañ bewe. ³⁰ Kawawañ, geñ mulup andi teñ, Zisas egat mti winde ndamane nin am zawatmak ekñen mmann alik bewep ma nemundi Zisas egat kwitnane nin menok yañañ igak igak mbanup.”

³¹ Kegok dundum delañ zeme mka ondek tapmambienen ke titok temañ mti mekwapme Kawawañgalen Emetak Teñañ am tabien bee keñinan topme ekñenañ kiñgagapiñ elej belañ bemti zet zapat dolakñañ am keñan windeñamberj penañ zemkawañ bembien.

Nâmkiñpepemak ekñenañ kwitnañ kwitnañin apalak timambien

³² Zisas nâmkiñpepeñañ am ekñenañ ondekti keñ kwep bemti milawalin mee toñan toñan ku timamkwabien ekñenañ milawalin belak apalak timamkwabien. ³³ Kegok taindame ombemindendeñañ ekñenañ Zisas gakikiengatnan wage keyet zapatnañ windeñañberj am ekñengat zemkawañ bewien. Âpme am nâmkiñpepemak ekñengat tunguwinan Kawawañgalen keñ taolelañ bemisik tage. ³⁴ Ekñenmagen ñenañ ola olat palen ku mañge. Ekñenañ msalin mee tage ke an ñenañ kwitime mânep ke mti met ombemindendeñañ an ekñengat belinan mambemtemien. ³⁵ Âpme ekñenañ ke timtati am ñenañ kwileki ñengat olati kot zeme kataj milombiñinanengatnan ke timtati maindatemien.

³⁶ Âpme kan keyet an ñen Zosep ombemindendeñañ ekñenañ kwitnañ Banabas manzemtemien. (Banabas kwit keyet yañañ, An Zemgwatnañ Mimi.) An ke Liwaiyelen mañgeengatnañ msatnañ Saipalasiyetnañ. ³⁷ An keyañ msatnañ an ñeniyet zeme kwitime mânep ke mti kot ombemindendeñañ ekñengat belinan beye.

5

Ananiasmak imbiñañ Sapila egetgalen zapat

¹ Awembiñ zut ñen mamamtemun apmañ kwitnañ Ananias imbiñañ Sapila egelañ kegogak msalit butnañ ñen tosayet zemalu amnañ kwitiwien ²⁻³ yangut mânep piwan timti imbiñañmak zenâmti keñ kwep bemti mânewit butnañ enzilim pemti butnañ etañ apmañañ mti met ombemindendeñañ ekñenmagen beme Pitayañ mânep ke ekti zeye, “Ananias, geñ kwilekiyet Sadanañ keñdi myungume mânep msadangat tosañañ tinak ke butnañ buzak enzilimpemti butnañ etañ mti kot Emetak Teñ tatetipenik? ⁴ Geñ msadi kegok nâmti belak pemane gitangat zapat tadak. Ma an keyañ msadi kwitime mânepdi giti timti kwilekindi ñen msât nâmti mbek piwan? Geñ kwilekiyet mânep ekti keñdi puñpuñ mme kegok mnak. Geñ wa nin ku tetindenak; Kawawañ tetipenak nânik!” ⁵ Zet kegok zeme Ananiasiyañ nâmti keyegak tokutumti gakime am notnañ tabien ekñenañ ekti kiñgabien. ⁶ Âpme an zomolim notnañ tabien ekñenañ moti egat sekñañ sâgañ sumuñti met am sumen bewien.

⁷⁻⁸ Ke mti belaknik tatnepeme Ananiasiyet imbiñañañ apmañgat zapat nânâpiñ belak kwawopme keyegak Pitayañ egat zeye, “Msatgalen mânep kapi etañañ apdañ mti kobep?”

Zeme imbiñañañ zeye, “Ilak buke etañ keyalak ke mkobepmak.”

⁹ Zeme Pitayañ zeye, “Abdimak it kwilekiyet Emetak Teñ tetipepeyet keñit kwep belut? Nemba zomolim set tokwakwalen talip ekñen kaimañ abdi mmet beyo yañ geñ kegogak gapmet beseip!” ¹⁰ Kegok zeme imbiwan setnañ kandañan ke tot gakiweme an nemba

zomolim tabien ekjenaj mka kejan kwati sekjan mti apmaj bewien keyet solonan mebewien. ¹¹ Kegok mme am namkinpeperjinmak manje ma am notnaj ekjenaj zapat ke namti zemkinjagat omba penaj mbien.

Ombemindendejan ekjenaj menok sambe mkwabien

¹²⁻¹³ Ombemindendejanmak am namkinpepemak ekjenaj kejan kwep bemti sesewat mka temaj kejan nen Solomon manzemtemien ke maondaktemien. Mti tokwati am tunjuwinan menok sepem igak igak mme ekti am notnajaj namkinpepemak ekjengat namindeme mobotnaj beme ekjenmak tususagat manamtemien yanjut Zuda amobotnaj notnajat makingatemien. ¹⁴ Yanjut mulup ke ewe tusum mmepepe animbi sambe penajaj Zisas namkinpepti ombemindendejan ekjengalen manjeen omba penaj metusumabien. ¹⁵ Apme ombemindendejan an ekjenaj menok sambe mme kwizet burjamanaj mekopme namti keyepm am ekjenaj noline zawat sek sindemak indaluanzam timti Pitayan kasuwen kwawepme wejanaj ekjengat paleset kwawepme dolakjan beseip zemti ekjen set ganzenan sin yangemindeme toti selen dombem tapmebien. ¹⁶ Apme Zelusalem mka temaj keyet sokjanik mka tapmege keyet am sambe penaj ekjenaj kegogak noline zawat sek sindemak ma we bekanajan kerjina tatatnaj indatimti kopme Pitayan weyanindeme dolakjan bemabien.

Ombemindendejan sisiperpejan mimindawien

¹⁷⁻¹⁸ Mulup dolakjan kegok tapm mepme sape sape bumbu an sambe ekjengat nenajan ma notnane Sadusi notnaj ekjenaj ilinsakwep ombemindendejan ekjengat nambekambemindemti keyegak wati met indatamti mka katikjan meindeme ¹⁹⁻²⁰ tatnepeme tambu sutnan Kawawangalen enselaj toti set kwaletindemti zupman indatimtoweti zeye, "In meti sesewat mka temaj kejan moti animbi mama mimi alakjan kapiyet zapatnaj ewe tusumti diindoseip." ²¹ Ombemindendejan ekjenaj zet ke namti toti met tambunan penaj sesewat mka temanen moti animbi zezapat diindomabien. Apme sape sape bumbu an sambe ekjengat nenajan ma notnane ekjenaj Zuda am ekjengalen amobotnaj sambe ekjenaj kopme ondektati ombemindendejan zelen indendeyet namti zet beme mekopme an nenajan notnaj zemindeme mka katikjan meti ombemindendejan ekjen indatim kopme amobotnaj zimoselina tati yanjan zenzeyet namti zemindeme mebien. ²² Am indatisat mebien ekjenaj mka katikjan galen an damuj ekjen ilinsakwep damuj mti tapme moindaikti mka katikjan set matati kejan moti ekme ombemindendejan ekjen nen ku tabiangapmti meti zewien, ²³ "Nin met pataj zemti set damuj ekjen bee nsakwep sekekek kalijan tapme ekti set matati moekmann ombemindendejan ekjen kejan ku talo." ²⁴ Zet kegok zeme namti sape sape bumbu an sambe ekjengat nenajan ma sesewat mka temaj galen antipdakutum ekjengat nenajan ekjenaj ombemindendejan ekjenaj kwawabien ke zeme namti namtemtem temaj mbien. ²⁵ Tazem timatnepeme an nenajan pataj zemkwati zeye, "An in mka katikjan met kek indeyo ekjen piwan kwawaloyaj sesewat mka teman daen moti animbi Zet Zapat Dolakjan Penaj tadiindoip." ²⁶ Zeme namti sesewat mka temaj galen damuj mimi egat nenajan an notnaj ndatime sesewat mka temanen meti nin mot ekjengat zet zenepemann amnan nanzajan ndoseipmagen zemti kinjaper met ombemindendejan ekjen zesewak sewak mimindemti indatkobien.

Ombemindendejan ekjenaj an damuj temaj temaj ekjengalen ondedagen tati zet kingapij zewien

²⁷ Indatim koti amobotnaj ondedagen indat koindeme ekjengat tunjuwinan tapme sape sape bumbu an sambeyet nenajan pigok indayan kwesiye, ²⁸ "Nin an kapiyet kwit zapatnaj am ekjenmagen zempalakjan ku bembeyet zemkulumindewan. Apme in Zelusalem mkaen am zapat ke ewe zempalakjan bemti an Zisas ke kuwien e nin kukanjanok manzemndoip."

²⁹ Zeme Pitamak ombemindenderaj notnaj ekjenaj dopmaj pigok gilik zem zewien, “Nin amgalen zet gawepumti Kawawangalen zet kulumann nep penaj ku bewe. ³⁰ In Zisas tewen kumti masasokpeme gakiye yangut yersokjnemak ningalen Kawawangaj buteme wageyan ewe alik mamain. ³¹ Apme Kawawangaj mme wapme wapmota ikjangat betnaj penaset Amobotnaj peme tati Islael am yomengatnan keñj gilik zemann ndatitijet mulup zet eyo saye. Keyepmti Islael amnaj Zisasmagen yom zemkaway bemann egañ yomm katimndendeyet damuñ matazin. ³² Nin zet tazenuwen pi wa kwitnaj kwitnaj notnaj sokbemâpme eknâmâtâben ke manzemkaway benup. In Kawawangalen zet gawepumti mame Kawawangaj Emetakñaj Tej ikjangat keñj taoletnangapmti tewalan indaye egañ in zet sambe kapi zemkaway bemindame kegogak ekmâtâbep.”

³³ Zet kegok zeme an neñaj ekjenaj nâmti keñjin bekanaj penaj beme ombemindenderaj ekjen indome gakikijet zenâ zenâ mbien.

Gamalielijay notnane notnaj zemkulumindeye

³⁴ Amobotnangalen ondedak keyet keñjan an nen Gamaliel ek an zii zet zikat indanda. An ke am sambeyaj nâmpeme mobotnaj penaj mambemtan. Egañ watati, “Ombemindenderaj ekjen belaknik zemindeme zupman baen towewegat,” zeye. ³⁵ Zeme ombemindenderaj ekjen zemindeme towepme ilinak tati amobotnaj sambe ekjengat zeye, “In an ekjen kapi kwileki nen mimindasâgât nâseip beme weyanâmâtâtati mseip. ³⁶ Itnajañ tipman baen an nen kwitnaj Teudas egañ wati, ‘Neñ amobotnaj,’ zem mme am 400 kegogaj ekmagen met wetekumti manepeme an ke kume amjane ekjenaj kalañ mekopme ondedak nin takwage ewan yek beye. ³⁷ Ya naman bam an nen Zuda zeme ke Galili mkaengatnaj egañ gapmanan am kwilin bemtiti mulup mge kan keyet am notnaj Zudayan zet kelakñaj mimindeme koti ek mâti meti amobotnaj notnaj mtoidesâgât mme ekjenaj ek kegogak kume gakime mangejane ekjen indomkume kalañ mekobien. ³⁸ Keyepmti in am ekjen kapi indondopiñ belak indeme talit. An neñaj neñaj bemti tapm beween mulup tabep kapiyan nep towembe. ³⁹ Ak Kawawangaj ikñaj neñaj beme tapmip beme in m aleme yek bewe. Mneti nin Kawawangalen mulupgat kasa mbanupmagengat eksewanup!”

⁴⁰ Kegok zeme an neñaj notnaj tabien ekjenaj nâme nep beme ombemindenderaj ekjen ewe indazemtetime mopme sindiwan indomti Zisasiyet kwizet buñamaj ewe tusumti ku zenzeyelen zemkulumindemti zemindeme ⁴¹ toti met Zisasiyet kwizet buñamangapmti katikñaj bemtati sindem ma sakambuk time keyet Kawawangaj nâme nep beyepmti oloñen mti ⁴² kan katañ sesewat mka temanen ma am nâmkijpepemak ekjengalen mka katañ ondekmeti Zisas Kilaisiyet kwizet buñamaj ewe zempalakñaj bembien.

6

An 7 indaombemindeme ombemindenderaj indamukulem mti segeset mulup mbien

¹ Kan keyet am nâmkijpepemak manje temañ penaj sokbemti mambien keyepmti am Glik zet manzemtemien ekjenaj zewien, “In am zet Ibulu manzeip in kan katañ meu ma milawat makalañkuip katañ ningalen kwambet notnaj dolakñaj ku maweyajindeip.” Kegok zemti zetnaj belaknik bugan sokbeye. ² Keyepmti ombemindenderaj 12 ekjenaj nâmkijpepemak am ekjen ondekindemti zewien, “Nin segalen bandimgat yayan mti Kawawangalen buñam zapat zenze mulup pemann toweme nep ku bewe. ³ Keyepmti notnne, in ilinangat tunguwinangatnaj an nânâñinmak ma an kwizet buñamin dolakñaj Emetak Teñaj keñjanan bemisik matazin. Ekjen keboñ indik mâtâti an 7 indaikti kopme nin segalen bandim mulup maminup kapi ekjengat belinan bemann ekjenaj mbep. ⁴ Apme nin dundundu ma Kawawangalen zet zapat ammagen zemzikat indanda mulup etañ mbanup.”

⁵ Zet ke zeme nâmkijpepemak am ekjenaj nâme nep beme an 7 kapigok indaikbien:

Stiwen ek an nâmkijpepenaj kaliñaj ma kejanen Emetak Teñaj bemisik matatan.

Ek ma Pilip

ma Polokolasimak

Naikena

ma Taimonmak

Pamenas

ma Nikolas an kapi Antiok msalengatnan egañ Zuda am ekñenmak eweñan kot tusumti am nâmkijpepemak bewien an ekñen kegok indaikbien. ⁶ Mti an ekñen kapi ombemindenderaj ekñenmagen indatimepme ekñenaj belin ñokñinan bemti dundum indemti mulup ke belinan bemindewien.

⁷ Kegok mme Kawawañgalen zelañ meti Zelusalem am m eleñ beleñ bemindeme Zisas nembrañane ekñenmagen tatusumepme sambe penañ beye ma sâpe sâpe bumbu an notnañ sambe ekñenaj nâmkijpepe aikti ekñenmagen metusumâbien.

Zuda am ekñenaj Stiwen zet muluwen pewien

⁸ Stiwen ek Kawawañmagengatnañ keñ taolet ma windeyañ bemisik tapme am sambe tunñuwinan menok kwitnañ kwitnañ sambe mge. ⁹ Kegok mme Zuda am notnañ msalin yañaj pemti Silia ma Aleksandia ma Silisia ma Esia msalen met mamañajañ koti sesewat mka ñen kwitnañ “Am Lala” ekñengalen manzemtemien ke kot tusumti mamamtemien ekñen keyañ yañbemti Stiwenmak zet mmot mtot mbien. ¹⁰ Âpme Kawawañgalen Emetak Teñaj Stiwen nânâ dolakñañ same zet tazemañge keyepmti an notnañaj egañ zetgat windeñaj ñep ku mtopepeyelen sepem tabemañge. ¹¹ Keyepmti ekñenaj am notnañ zet dâsuki notnañ bemzenzeyet zet kelakñañ buzak set mimindeme ekñenaj zet dâsuki pigok zewien, “Penañ, nin tatnâmann egañ Mosesimak Kawawañ egetgat zet mobotnañ tapmmañge.” ¹² Ekñenaj kok zemti am notnañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ notnañ ma zii zet zikat indanda an notnañ ekñengat keñin walapme ekñenaj zelin nâmti kot Stiwen wati ondedak temanen mebien. ¹³ Ekñenaj am notnañ Stiwegat bemzenze zet notnañ zenzeyet zemindeme ekñenaj ondedagen meti sekñañ bemzenze zet notnañ sambe Stiwegat ewe pigok zewien, “Kan sambe an kapiyañ sesewat mka kapiyet ma Mosesiyelen zii zet zentalalat zet manzeme eknup. ¹⁴ Nin tatnâmann egañ zet ñen ewe pigok zeye, ‘Zisas Nasalet mkaengatnañ egañ sesewat mka temañ bekapi kumasek muti Mosesiyañ mama mimi notnañ zikat ndaye ke egañ mguluk gilik mme naman sepemañ ñen bewe,’” kok zeye. ¹⁵ Âpme am notnañ amobotnañ ekñenmak ondedak temanen tapmambien ekñenaj Stiwen zimasetnañ ekme Kawawañgalen ensel ekñengalen zimosenlin keboñ beme weyañeksememuñ mtapmambien.

7

Stiwenaj amobotnañ ondedak temanen tapmambien ekñengat zikalinan zet zapat dolakñañ zemkawañ beye

¹ Âpme sâpe sâpe bumbu an ñeñañaj Stiwegat pigok yañkwesiye, “Amnañ gâgât zet sambe tazeip kapi penañ ma dâsuki ze zemanen nâmbi?”

² Yañkwesime Stiwenaj pigok zeye, “Bipnotnne, neñ pigok zema nâit. Yeñsokñ Abalaamañ ewe Alan mka msalen mebepiñ Mesopotamia msalen mame busatnañ toñañ Kawawañaj sokbemsamti pigok dunduye,

³ ‘Neñ msat ñen zikat gama geñ amdine ma msadi kapi katikpemti ke mepmambanik.’
(*Sokbembe 12:1*)

⁴ Zemti zempeme Abalaamañ nâmti keyet katañ Kalidia msat ke pemti met Alan mkaen matatan. Mka ke Silia msat keyet keñan tazin. Ya ke met manepeme bipmañ e gakime naman Kawawañaj zempeme mka ke pemti msat ñen kot tiye yañ msat timpeye keyegak nin matatnup. ⁵ Wa msat ke egat penañ ku saye ma msat butnañ bugan ku ketalasim saye yek. Egañ nembrañepiñ mañge yañgut Kawawañaj maneti msat ke ekmak nembrañane indandayet zetik mimindeye. ⁶ Mti Kawawañaj zet ñen ewe kapigok dunduye,

'Iñsokdine ekñenañ nup kan 400 pi msat tungupman belak mamti amgat sisiliñ mulup etañ mti ola olat palen ma sek sindem palen mambep.' (Sokbembe 15:13)

⁷ Mti Kawawañañ zet ñen ewe pigok zeye,

'Am manje kwiyañ sisiliñ mulup an etañ indatimti mambep ekñen ke neñ dopmañ mutumindamti gilik zemindatima koti msat kapi mamti neñ etañ sesewatnamti mambep.' (Kisim Bek 3:12)

⁸ Kok zemti egañ Abalaamak tususu mge keyet piliñañ Abalaamgat nemuñañ ñen sokbeme sekñañ butnañ antitiyet zempeye keyepmti Abalaam manepeme nemuñañ Aisak sokbemtape kasup 8 beme Aisakgat sekñañ butnañ antimpeye. Âpme Aisakgat nemuñañ Zekop sokbeme Aisagañ Zekop sakam kegogak mpeye. Yanaman Zekopgat nembrañane 12 sokbewien ekñen bee Zekowañ sakam kegogak etañ mimindeye.

⁹ Âpme yeñsokñne an 12 keyañ meniñin isikñañ Zosep biwinañ gogot penañ mam-pemtan keyepmti ekpeñpeñ mpemti an ekñenmagen beme mânep indamti Izip msalen wapmeti sisiliñ an peme mamtan ¹⁰ yangut Kawawañañ ekmak tati nukñañ sambe keyet keñan mukulem mti nânâ dolakñañ same mulupmañ dolakñañ mme Izip am ekñengalen amobotnañ Palaoyañ egomti nâmpeme ikñangalen kwitnañ kwitnañ damuñ mti Izip amgalen amobotnañ eyo mamtan. ¹¹ Kan keyet meuyet kamberñ temañ Izip msalen ma Kenan msalen sokbem weme yeñsokñne ekñenañ meuyet penañ timabien. ¹² Kegok tapme Zekowañ nâme amnañ Izip msalen meu tapme takwitip kegok zeme nâmti nembrañane zemindeme meu kwitisât Izip msalen mebien. Met kwitimti kot e nime delañ zeme ¹³ naman sekñan ewe mepme meniñin Zosewañ yañañañ datnaneyet zemâtâtindame amobotnañ Palao egañ Zosepgat sipbutnane nâmâtâtindeye. ¹⁴ Âpme Zosewañ datnaneyañ met biwin Zekop aïkokogalen zeme ekñenañ met biwin aïkti amñane notnañ indaaïkti kobien ekñen am 75 kogañ ¹⁵ koti Izip msalen ke maneti Zekowañ gakiye. Âpme Zekopgat nemuñane ningat yeñsokñne ekñenañ ewe Izip msalen keyegak maneti kegogak gakimâbien. ¹⁶ Gakime iñsokñine ekñenañ indatim met Sikem msat Abalaamañ am sumgat nâmti Emo ekñengalen msat butnañ ñen kwitiye ke maindabemtemien.

¹⁷ Âpme Kawawañañ Abalaamgat zetik mpeye keyet kanañ dangome Israeal am ekñenañ Izip msalen omba penañ ¹⁸ sambelenñti mame Izip amobotnañ alakñañ ñen sokbeye keyañ Zosewañ mamti mulup dolakñañ mkwage keyet yañañ ¹⁹ kandati ningat yeñsokñne ekñenmagen meluwañ mgasik penañ mti zeme mulup temañ penañ mamtemien. Âpme amobotnañ alakñañ keyañ yeñsokñne ekñenañ nemuñine indatimti met zupman indeme gakikiyet zemkatik bemandeme nempa an timti met tuyen matimemetan. ²⁰ Kan keyet Moses nempa okak sokbeye ek sek sepemañ dolakñañ penañ. Âpme mamañ bipmañañ eyonga tuk pi mkañinan ke buzak enzilimpeme tapme matatemien. ²¹ Tapmetneti met suasembeen peme weme tuyen mebeme Palaoyet nambañañañ metneti aïkti nempa ke mkot toñañ bemti ekdamuñ mme ²² bugan sememe Izip am ilinañgalen mama mimiñinañgalen nânâ ke ma zet zemusuwewet zenze ke zemzikat sam mme egañ zet zemâtâti mulupmañ dolakñañ mkwage.

²³ Mosesiyañ ke manepeme nup kan 40 mee kok beme Israeal am notnane bugan meindidigalen ²⁴ nâmti indiksât selen tapmetneti ekme Izip an ñenañ Israeal an ñen takume ekti Mosesiyañ notnañ Israeal ke mukulem mpemti Izip an bee kume gakiye. ²⁵ Mti Mosesiyañ Israeal am mangeñene kapiyañ kapigok nâip nânge. Kawawañañ nâgât pembenañ nnañgapmti gilik zemndatiwe. Nâip nânge yangut ekñenañ kegok ku nâmbien. ²⁶ Naman mise ñen ewe indiksâgât meti ekme Israeal an zulañ ilidak taâmalu idikti idasubemti zeye, 'In sip kwewañ kwilekiyet taâlup?' ²⁷ Zeme an anjuk ñenañ yañbemti mge egañ notnañ takumañge e peme tapme Moses âtâpeme mepme ñenzinziñ msamti zeye, 'Geñ kwiyañ nin ndadamuñ mti zemdelañ zenze mulup mimiyyet zemgeye?' ²⁸ Geñ sarjen Izip an ñen kumane gakiyan ewan alak naman neñ nâmane gakikiyet nâmti kot tazenik?' ²⁹ Kegok zeme nâmti Mosesiyañ Izip amobotnañ egañ zapat kapi nâmti

nowemagen zemti kingati Midian ekngalolen msalen kunzupmet ke mamti imbinan msat keyetnan wati mame nemunanet yumun zut sokbewun.

³⁰ Egan Midian msalen ke meti nup kan 40 kekok mame delan zeme kan tungupman keyet Sainai Kalan kandan msat tungupman am pinan ke mame Kawawangalen enselnenan tep noteknan tep tazime keyet kenaset sokbemsaye. ³¹ Mosesian tep ke tazime yanar ekmatâsâgât nâmti mululumti soknan tapmetnepeme Amobotnanan Mosesiyet pigok dunduye, ³² ‘Moses, neŋ yeŋsokdine Abalaam, Aisak ma Zekop ekngalolen Kawawan.’ Zeme Mosesian zet ke nâmti kingati sebelan dinjin mti mot eegat nâmtitem mti belak kusumti tage. ³³ Âpme Amobotnanan zeye,

‘Geŋ msat imti tadik ke kambuk penan keyet setwewedi gulumm. ³⁴ Neŋ Izip msalen aminne sisipeŋpeŋ mimindame sek sindem teman palen tati si kember mname nâmti indamukulem msât kwatolap. Keyet geŋ wati Izip msalen meti indatim kot.’

(Kisim Bek 3:7-10)

³⁵ Kawawanan zet kekok zeme Mosesian kingaga e yanar kapigogat. Egan Izip msalen daen mame Isael am eknenan ek kingati zewien, ‘Geŋ kwiyan ningalen amobotnan ma damun teman geye?’ Zeme kunzupmet koge an ke naman tep noteknan tep tazime Kawawangalen enselan tep kenan sokbemsame ke ekti kusumtapme Kawawanan Isael am ekngat amobotnanan onzempemti zempeme meti Isael am nenan bemindemti indatim kokogat mege. ³⁶ Izip msalen meti indatimkosât tati Izip msalen menok sepeman igak igak mme amobotnan Palaoyan ekti kingatindeme selen indatimeti nup kan 40 pi Nembu ŋamanen ma msat tungupman mee pi menok sepem igak igak mti indatimti koge. ³⁷ Kopmambe Mosesian Isael am pigok diindoye, ‘Bam Kawawanan ningat tungupmananatanan notn nen mti onzempeme neŋ golan zenze an mayapnok mambe.’ ³⁸ Âpme Mosesian indatimti met msat tungupman ondekindeme tapme egan iknan Sainai Kalan mowepme ensel egan zet zapat dunduye. Mme Mosesian zet mamaŋanmak ke nâmtimtoti nin dindome nâmatâbenn.

³⁹ Yanŋut yeŋsokne eknenan Mosesiyelen zetgat wisat mti bamkumpemti nânâninan gilik zemti naman Izip msalen mesâgâlak manâmtemien. ⁴⁰ Âpme Mosesian kalan ke moti ewe ke mame Isael am eknenan Elongat zewien, ‘Geŋ ningat kawawan nen weyannda. Mosesian Izip msalenganan ndatim kot msat tungupman pi kilom ndemti deset melep e nin ku nânupgat geŋ ke mimndamane keyan nenan bemndame naman gilik zemti Izip mkaenak mebanup.’ ⁴¹ Zeme egan makau nemanan weyan nen ke betnanan weyanpeme weme bepmeluwanin ke ekti oloŋen mti sâpe sâpe bum samti age silik teman msawien. ⁴² Mobotnan kekok mme Kawawanan indikti pigok nâmti bamkumindeye. Eknenan kasup eyonga ma wenzimgat nep sesewatsasayelen nâmti kekok mge. Muluwan kebon keyet golan zenze an eknenan Kawawanan Isael am ekngat zet pigok zeye ke mtati Kawawangalen Zet Itnananen meluwan kapigok mge, ‘Isael am, in msat tungupman nup kan 40 mambien kan keyet in sipsip ma makau kumti sâpe sâpe ke nâgât buwien?’ ⁴³ In kawawanin nopiom Mâlok ek sesewatsamti egalolen sesewat mka mzalan walalan nan ke luanzamti mamaip. Ma in kawawanin wenzim Lapan ke sesewatsamti egat weyan weyanpeme weme luanzamti mamaip. Keyepmti neŋ zemindema Babilon mka teman ke sebempemti naman beŋan daen mebeŋ.’

(Aizaya 63:10; Zelemaia 19:13; Amos 5:25-27)

⁴⁴ Eweŋan yeŋsokne eknenan msat tungupman mamtemien ke eknenan Kawawanan penanganan sesewat mka mzalan ke gapum mamti egat masewatsamtemien. Mka mzalan ke Kawawanan iknan Moses sokbemsamti mka mzalan zigok walalagalen keyet weyan zikat samti zemâtâtsaye keyet katan walabien. ⁴⁵ Bam yeŋsokne eknenan biwine ekngemagen sesewat mka mzalan ke mgapumti Zosuyan nenan bemindeme kasaen mepme Kawawanan iknan indamukulem mti kasanine indamâpme mepme msat kapi indaye. Âpme sesewat mka mzalan ke matakwatnepeme Dewit amobotnan sokbeye. ⁴⁶ Âpme Zekopgalolen Kawawanan Dewit keŋ sewaknan mpeme nâmti Kawawanan

sesewat mka ñen walalagat nâmti Kawawangat yañkwesiye yañgut Kawawangaj ku nâmpeye. ⁴⁷ Maneti bam Dewitgat nemuñaj Solomonaj Kawawangalen sesewat mka ke walage.

⁴⁸ Yañgut Amobotnaj Temaj Penaj kululuñen main egañ sesewat mka amnaj walalatnaj keyet keñan ku matazin. Kegogapmti Kawawangaj ikañ pigok zeme golañ zenze an Aizayayan meluwan pigok mge, ⁴⁹ ‘Amobotnajañ pigok zein, “Kululuñ ke nâlen mundumm penañ ke tati msalen belak setnajañ etañ maimtalap. Keyepmti in nâlen mka pe sepemañ ziborañ penañ walabep? Ma neñ mundumm ziboranen penañ tot kâtnâm tabap? ⁵⁰ Neñ betnajañ kwitnajañ kwitnajañ ke ku mban ma?” ’

⁵¹ In an keñin katikajañ penañ Kawawangalen zet wakjañajañ nânâ nâmtiñgut keñinan penañ ku mambeip. Mti itnajañ yeñsokjañeyañ mamtemienok in Emetak Tejañ inmagen mulup msâpmme in kan katañ belak maâtâpeme mezin. ⁵² An Teñ tojañ sokbembeyelen zet golañ zenze an ekjañajañ manzemkwatemien ekjañmagen ñen angalañ pewien? Sokjañe ekjañajañ an keborjañ sambe penañ indomwalet mkwabien. Yañ maneti an ikañ ke sokbeme am in kapiyañ kume gakiye. ⁵³ In Kawawangalen zii zet ensel ekjañajañ indawien ke nânâ nâmtiñgut makuluip nâip!”

Zuda am ekjañajañ Stiwen nanzajañ kume gakiye

⁵⁴ Stiwenajañ zet kekok diindome an ñejañ ondedagen tabien ekjañajañ tiwin kwasime egat ñenzinziñ temaj penañ mbien. ⁵⁵ Mme Stiwen Emetak Tejañ keñanen bemisikme zikatnajañ kululuñen gwaen ekme mopme Kawawangalen busatnajañ keñan Zisasiyañ Kawawangat betnajañ penaset tapme ⁵⁶ ekti zeye, “Kululuñen gwaen egit! Neñ kululuñ ñandeme Kawawangat Nemujañ am mamaen sokbeye egañ Kawawangat betnajañ penaset tapme egañ!”

⁵⁷⁻⁶⁰ Kegok zeme am sambe tabien ekjañajañ wakjañ bekekti zet oyak oyak temaj mti wati ekmañen windembemti met âtâpeme mebe kokot mti tetimti Zelusalem mka temaj solonan baen topemti an ñejañ ekjañajañ kolowin sakjañgatnajañ gulumti an zomolim Sâl egat kandañan bempeme tapme ekjañajañ yañbemti nanzajañ mâtâti kume an notnajañ indamukulem mti kume egañ kusumtati Amobotnajañ Zisasiyet pigok dunduye, “Amobotnajañ Zisas, geñ nâlen emetakjañ mi!” Kegok zemti tot pedondom tati kwizet temaj penañ kumti zeye, “Geñ an ekjañ tatnoip kapiyelen myuñguñguñ katipe.” Kegok zemti wembekatnajañ topme gakime Sâlañ ke tati ekti keyet nâme dolakjañ penañ beye. Âpme sesewat mka temangalen an damuñ ekjañajañ gilik zem meti sâpe sâpe bumbu an ñejañ temaj egat zapatnajañ met zeme nâñge.

8

Sâlañ am nâmkijañpepemak ekjañgatañ kasa mimindaye

¹⁻² Âpme an notnajañ Zisasiyelen mama mimi mâti mamtemien ekjañajañ nâmtalat meti Stiwegat sekjañ mti am sumen mmet bemti ambembesi temaj mbien. Kan keyet penañ yañbemti am nâmkijañpepemak Zelusalem mkaen mamtemien ekjañ kasa kasa mimindame ekjañajañ kalañti Zudia ma Samalia msalen mekopme ombemindendañ ekjañajañ etañ Zelusalem mkaen matatemien.

³ Âpme Sâl egañ setetekjañ palakjañ beme ñejañ bemti animbi nâmkijañpepemak indawaleti ekjañgaleñ mka katañ moti indatime kwawepme mka katikajañ timet maindeman.

Piliwañ Samalia msalen zet zapat dolakjañ am zemkawañ bemindaye

⁴ Kegok mti am nâmkijañpepemak indamâpme ekjañajañ msat sambe lala bubuk mekoti Zet Zapat Dolakjañ Penañ msat sambe zemkawañ bemâbien. ⁵ Âpme Piliwan Samalia am ekjañgaleñ mka ñande temaj ñengatañ patañ zemti am Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakjañ Penañ zemkawañ bemindame ⁶ am sambe ekjañajañ zetnajañ nâmti tikjañgat mbien. Ma kwitnajañ kwitnajañ mamananajañ mti ⁷ am we bekanajañinmak sambe tabien ekjañ we bekanajañ indapmâpme am keñangatan kwati ñakjañ mti kunzuñbien ma am sambe

notnaŋ selin belin wesij mee pi mme dolakŋaŋ bemâbien. ⁸ Keyepmti mka keyelen am ekŋenaŋ Pilipgat oloŋen mti Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mwabien.

⁹ Âpme mka temaŋ keyet keŋan an ŋen mamtan kwitnaŋ Saimon egaŋ ke mamti aŋkambuk mulup nup kan sambe penaŋ mamtan. Mti egaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ mmoti, “Neŋ amobotnaŋ mayap,” zeme animbi sambeyaŋ egat nâmpeme mobotnaŋ mambemtan. ¹⁰ Egaŋ kekok mme amobotnaŋ ma tototnaŋ ekŋenaŋ Saimongaŋ zetnaŋ nâme mobotnaŋ beme zewien. “An kapiyaŋ Kawawaŋmagen Winde Temaŋ manzeip ke timti mamin.” ¹¹ Âpme egaŋ aŋkambuk mulup nup kan sambe penaŋ mti mamkwage keyepmti am ekŋenaŋ egat nâme mobotnaŋ penaŋ mambemtan. ¹² Kegok mti manepeme Piliwaŋ met pataŋ zemti animbi sambe Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keyet yaŋaŋ ma Zisas Kilaisiyet yaŋaŋ zemkawaŋ bemindame nâmti nâmkiŋpepe aikme tu zulutindeye. ¹³ Âpme Saimon egaŋ kekok zet nâmkatik bemti nâmkiŋpepe aikme tu zulutpeme Pilipgat kandaŋan mame Piliwaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mamanamaŋ mme ekti nâmtemtem mamtan.

¹⁴ Âpme Samalia am ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet zapat nâmti mkatik bewien keyet zapatnaŋ Zelusalem mka teman ombemindendeŋaŋ ekŋenmagen mepme nâmti ekŋenaŋ Pitamak Zân zemideme ¹⁵ Samalia msalen mepataŋ zemti am nâmkiŋpepemak ekŋenaŋ Emetak Teŋmak bembeyet nâmti Amobotnaŋgat dundum sawun. ¹⁶ Tipman baenen ekŋenmagen Emetak Teŋaŋ ku toge belak Amobotnaŋ Zisasiyet nâmkiŋpeme egat kwitnanen tu etaŋ zulutindewien. ¹⁷ Keyepmti ombemindendeŋaŋ zut egelaŋ belit ŋokŋinan bemti dundumalu Emetak Teŋaŋ tot keŋinanen bemisikme ¹⁸ Saimon an keyaŋ tati ekme ombemindendeŋaŋ zut keyaŋ amgat belit ŋokŋinan bemti dundumalu amnaŋ Emetak Teŋmak tabeme indikti egaŋ winde ke kwitisât met mânepmaŋ timti egetmagen koti zeye, ¹⁹ “It winde tapmilup ke neŋ namalu neŋ kekok am notnaŋ betnnaŋ ŋokŋinan bema Emetak Teŋmak bewep.” ²⁰ Zeme Pitayaŋ pigok gilik zemsaye, “Geŋ nâmane Kawawaŋgalen taolet takozin kapi mânewaŋ ŋep kwititiyelen bein? Keyepmti geŋ mânepdi tipen teziŋ ŋande towebanik! ²¹ Geŋ ŋoktik bekaŋaŋ kekok nânik keyaŋ nitmak tusumti mulup kaboŋ kapi ŋep ku mimiyele. Kawawaŋaŋ ŋoktikdi kekok tazin ke ekti nâme bekaŋaŋ bein. ²² Keyepmti geŋ otnânândi bekaŋaŋ taotnânik ke pemane tapme keŋdi gilik zemti Amobotnaŋ Kawawaŋgat dundum samane egaŋ nânândi bekaŋaŋ keyelen yom katipewe. ²³ Geŋ mama mimi bekaŋaŋ keboŋ keboŋ keyaŋ keŋdanen gak zemti tazin keyepmti nit mulup dolakŋaŋ kapi tapmmalu geŋ ndikti eyak penaŋ tapmmane gigup.”

²⁴ Zemalu Saimonaŋ egegat zeye, “Ililagak nâgât mti Amobotnaŋgat dundumalu egaŋ napmukulem mneme kwitnaŋ kwitnaŋ zelup keyaŋ neŋmagen ku sokbemâbe.”

²⁵ Egelaŋ Kawawaŋaŋ egetmagen mulup zigok mge keyet zapatnaŋ ma Amobotnaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ Samalia am zemkawaŋ bemindamalu delaŋ zeme Zelusalem mka teman mesât mepmambe sele selen mka isisikŋaŋ notnaŋ indaikmeti am Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindom diindom piyaŋ mebun.

Itiopia msalengatnaŋ an ŋen Piliwaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ zemkawaŋ bemsaye

²⁶ Âpme Kawawaŋgalen ensel egaŋ Pilipmagen koti zeye, “Geŋ wati toti Zelusalem mkaengatnan Gaza mkaen mesât mamelip set keeset mâti mesenik.” ²⁷ Zeme nâmti Piliwaŋ set ke metneti selen an ŋen Itiopia msalengatnaŋ aige. An ke Itiopia imbi mobotnaŋ Kandasi egalen mânep ekdamuŋ mamtan. Egaŋ Zelusalem mka teman Kawawaŋgat sesewat mulup met mti ²⁸ gilik zemti mkaŋan mesât kalisiŋan mototati mepmambe ²⁹ golaŋ zenze an Aizayayelen meluwaŋ ke tapmaiŋ mepme Emetak Teŋaŋ Pilip zempemti zeye, “Geŋ kalis tapmezinaŋ kainde met aikti an kemak melit.” ³⁰⁻³³ Zeme Piliwaŋ winde bemti met sokŋan ke meti nâme an keyaŋ golaŋ zenze an Aizayaŋaŋ papia pigok kuye ke tapmaiŋ maŋge,

“Ekŋenaŋ sipsipnok kume gakikiyet wati kolip. Ekŋenaŋ sipsip zupmaŋ elenŋesâti wati kopme kwitnaŋ ku makuin sepem kekok an ke wati kopme egaŋ yeye ŋen ku

mge. Ekñenaj omba penaj mtopemti zetnaj esemterj zemdelanj zenzepij belak kume gakiye keyepmti nin egat inşokñane ñen ku mamame indiknup.” (*Aizaya* 53:7-8)

Âpme Piliwanj zet ke nâmti yañkwesime, “Zet ke maiñti zigogak penaj nâmti zenzenaj keyet yañaj bugan tatnânik?”

Yañkwesime an keyaj pigok zeye, “An ñenaj zet kapiyet yañaj ku zemâtâtname neñ nenak etanj zigoset yañaj nâmâtâbak? Keyet kwati neñmak kapi totati zet kapiyet yañaj weyaj zemâtâtnamane nâmbi.” ³⁴ Zemtetime motapme amobotnaj keyaj Pilip pigok yañkwesiye, “Geñ zemanen nâmbi an papia kuye kapi ikñangaj nâmti kuye ma anñengaj nâmti kuye?”

³⁵ Yañkwesime Piliwanj golanj zenze an keyelen zet ke mtati Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñaj Penaj kemak pepep bemti zemkawanj bemsame ³⁶ mepmambe amobotnaj keyaj zeye, “Tu pi tazingaj geñ neñ tu zulutneneyet nâmane ñep beme zulutnesenik?”

³⁷ [Zeme Piliwanj zeye, “Geñ Zisas Kilais ilak penaj nâmkinpenik beme zenik kegok ñep mimiyeleñ.”

Zeme an keyaj zeye, “Zisas Kilais ek Kawawanj Nemujanj penaj e ñep nâmk- inpeyap.”]

³⁸ Zemti mulup ananj zeme kalis atam tapme Pilipmak amobotnanaj tuyen toweti Piliwanj tu zulutpemti ³⁹ ilisakwep kaiñan kwati keyegak Amobotnanjal Emetak Teñaj Pilip wati mepme amobotnaj keyaj Pilip ñen ku ege. Mti egañ setnaj mesâgât nâmti kogeen ke mâti keñ oloñen palen mege. ⁴⁰ Âpme Pilip wapmeti Azotus mka msalen met peme egañ mka temanj notnaj ke tokwapmeti am Zet Zapat Dolakñaj Penaj diindom diindom meti Sisalia mka msalen met patanj zeye.

9

Sâliyanj keñaj gilik zeye

¹ Âpme Sâlanj am Amobotnaj Zisas mâti mamamtemien ekñen indikti timti indap- mâtindome gakikiyelen mulupmaj temanj penaj mamimtan keyepmti egañ sâpe sâpe bumbu an ñeñaj temanj ekmagen meti ² zemâtâtât papia ñen same mti Damaskas mkaen Zuda ilinanjalen sesewat mka isisikñaj kataraj meti animbi Amobotnaj Zisasiyelen set alakñaj mâti maip ekñen indatimatimti kokogaj yañkwesime sâpe sâpe bumbu aniyaj zemâtâtât zet kapigok kumsaye. An ma imbi ekñenaj Amobotnaj Zisasiyelen mama mimi alakñaj kapi mâti maip beme egañ ñep indatimti belin zamtimti Zelusalem mkaen indatim kobe.

³ Kegok kumsame mti Damaskas mka sokñanik mepme kululujengatnaj busatnaj temanj penanj totti egat palen mbusatnaj bemti tage. ⁴ Kegok mme egañ msat palen tot kutum wemti tati nâme zet ñen kapigok sokbeye, “Sâl, Sâl, geñ kwilekiyet neñ napmât giñgiñ penaj mti nawalesât mulupmaj temanj tapmnik?”

⁵ Zeme Sâliyanj pale kaim wepeñ tati yañkwesiye, “Amobotnaj, geñ kwi?”

Zeme Amobotnanaj zeye, “Neñ Zisas, geñ napmât giñgiñ mti nawalesât maminik kapimak. ⁶ Keyet geñ wati mka temanj daen mepmanengut bam an ñenaj mulupdi zigok mbanik ke zemâtâtgame nâmbanik.”

⁷ Âpme Sâlmak am notnaj mebien ekñenaj muluwanj ke ekti weñin mepme zetpiñ belanj diliñ zem tati nâme zet ke sokbeye yañgut ekñenaj am penaj ke ku ekbien.

⁸ Âpme Sâlanj wati zikat eksâgât olapme am notnane ekñenaj betnamti Damaskas mkaen mebien. ⁹ Ke mepeme kasup tuk pi zikatnaj beñaj piyanj tu meu mee ninipiñ; belak mawemtan.

¹⁰ Âpme Zisas nâmkinpepeñaj an ñen kwitnaj Ananias zeme ke egañ Damaskas mkaen ke matatan. An keyet Amobotnanaj kie kienok sokbemsamti Ananiasiyet pigok kuye, “Ananias!”

Zeme Ananiasiyaj zeye, “Amobotnaj, neñ pine talap.”

¹¹ Zeme Amobotnanaḡ pigok dunduye, “Geḡ wati Set Teḡ manzeip keeset meti Zudayelen mkaen moti an ḡen Tasas mkaengatnanaḡ dundundu mulup tapmgat moti aiksenik. An keyet kwitnaḡ Sâl. ¹² Egaḡ tati geḡ kie kienok gikme geḡ ekmagen meti bedaḡ ḡokḡanen bemane zikatnaḡ ewe dolakḡaḡ beme ekmâtâlep.”

¹³ Amobotnanaḡ kegek dundume nâmti Ananiasiyaḡ ke nâme nukḡaḡ beme zeye, “Amobotnaḡ, am sambe ekḡenaḡ an keyet yaḡaḡ pigok manzeme nâyap. Egaḡ Zelusalem mkaen amdine geḡ gapmâtmaip ekḡen ke egaḡ sambe penaḡ maindawalezin. ¹⁴ An ke sâpe sâpe bumbu an ḡeḡaḡaḡ nâmpemti papia same mti Damaskas mka temaḡ pien animbindine geḡ sesewatgamti mandundumganup. Nin setn betn zamti mka katikḡaḡ ndatimti mesât kozan.”

¹⁵ Zeme Amobotnanaḡ zeye, “Geḡ ḡeḡgat met an ke nen mulup an aikman. Egaḡ nâgât kwizet buḡamm mti am Zuda maḡgeen ku sokbembenaḡ ma amobotnanaḡ ma Islael am ekḡenmagen meti zemkawaḡ bemnewe keyet geḡ met ekti zikatnan weyaḡpe. ¹⁶ Âpme nenn egaḡ kwizet buḡamm mmamti sek sindem tiwe keyet set zikat sama ekbe.”

¹⁷ Zeme Ananiasiyaḡ mka zemâtâtpeye ke esemteḡ met aikti mka keḡan moti betnaḡaḡ Sâl ḡokḡanen bemti zeye, “Sâl notn bekan, Amobotnaḡ Zisasiyaḡ selen baen sokbemgame ekdak. Egaḡ neḡ kot zikadi mma ewe eegalen zemneme kolap. Egaḡ geḡ zikadi ekti Emetak Teḡmak bembeyet tazein.” ¹⁸ Zeme keyegak zikatnaḡ keḡangatnan aḡgala galaḡaḡ pâpmaḡ nemborḡ piyaḡ doloḡ zem topme zikatnaḡ weyaḡ ekti wati zeme Zisasiyet kwitnanaḡ tu zulutpemti ¹⁹ bam tu meu same nimti winderḡaḡ timti ²⁰ keyegak Zuda am ilinaḡgalen sesewat mka sambe meti Zisasiyet yaḡaḡ zempalakḡaḡ bemti pigok zeye, “Zisas ek Kawawaḡgat Nemuḡaḡ penaḡ.”

²¹ Kegenk zeme nâmti amnaḡ nâmtemtem mti zewien, “An kapiyaḡ Zelusalem mkaen daen an kwitn kapi kumti sesewatsame egaḡ indom walet mammnaḡ naman pien koti kegek animbi kwit keyegak kumti masesewatsaip. Ekḡen kapi belin zamtimti sâpe sâpe bumbu an ḡeḡaḡ ekḡenmagen indatimti mesât koge e wa an ikḡaḡ kapi manzeegit?”

²² Yaḡgut Sâlaḡ Zet Zapat Dolakḡaḡ Penaḡ ke winderḡaḡbeḡ zemti amgat Zisas ek Kilais keyet yaḡaḡ weyaḡ diindomti zemâtâpme am Zuda Damaskas mkaen matatemien ekḡenaḡ zet ḡen dundunduyet olati ḡeḡin penaḡ zime ²³ ekḡenaḡ ilinak ondedak mti Sâl kume gakikiyet zemtâwien. ²⁴ Zuda am ekḡenaḡ kegek zemti tambuyet ma msayet mka temaḡ keyet set biman baen damuḡ mtati Sâl topme kusenup zemti tapme egaḡ zapalin ke nâḡge. ²⁵ Kegenk mme Sâlगत notnane Zisas nâmkḡipepeḡaḡ ekḡenaḡ tambusutnan buzak Sâl suasembeen weti kimbat enzuḡaset tegen timtati peme âlâlâlân zupman baen toweti mege.

Sâlaḡ Zelusalem mka teman mege

²⁶ Sâl egat yaḡaḡaḡ manâmtemien keyepmti egaḡ Zelusalem mkaen gilik zem meti am Zisas nâmkḡipepeḡaḡ ekḡenmak ondeksât mme ekḡenaḡ egat nâme Zisasiyet kasa mamm wan an kapi nâmbien keyepmti ek kiḡgatpeme ²⁷ Banabasiyaḡ Sâl tetimti ombemindenderḡaḡ ekḡenmagen meti Amobotnanaḡ Sâl Damaskas selen sokbemsamti zet dunduye ma Sâlaḡ Damaskas mkaen moti Zisasiyet yaḡaḡ winderḡaḡbeḡ penaḡ zemâtâge keyet yaḡaḡ zemkawaḡ bemindame ekḡenaḡ nâmtât peme ²⁸ ekḡenmak ke tati egaḡ Zelusalem am nâmkḡipepemak ekḡengalen ondedakḡinan kan kataḡ meti Amobotnaḡgat kwizet buḡamaḡ winderḡaḡbeḡ manzempalakḡaḡ bemtan. ²⁹ Mti Zuda am Glik zet manzemtemien ekḡenmak Sâlmak zet zapat dolakḡaḡgat zet mmot mtot mti Zuda Glik zet manzemtemien ekḡengat ḡeḡin zime set ḡen aikti Sâl kume gakikiyet nâmbien. ³⁰ Âpme am notnane notnaḡ Zisas nâmkḡipepeḡaḡ ekḡenaḡ zapat ke nâmti Sâl wati Sesalia mka teman topeme Tasas mkaen mege.

³¹ Âpme Zudia ma Galili ma Samalia msalen am Zisas nâmkḡipepeḡaḡ maḡge mambien ekḡenmagen sisipeḡpeḡaḡ ku sokbeye keyepmti ekḡengat tuḡguwinan sewakḡaḡaḡ weme Emetak Teḡaḡ indapmukulem mimindeme nâmkḡipepeen gweḡ gweḡ kumti Amobotnaḡgat kandaḡaḡegak mambien. Âpme Am notnaḡ Emetak Teḡaḡ keḡin m eleḡ

belerj beme ekñenañ kot am nâmkijpepemak ekñenmagen tusume indama kume omba penañ beye.

Pitayañ Lida mkaen an wesij ñen mme dolakñañ beye

³² Pitayañ msat katarj Zet Zapat Dolakñañ Penañ mandiindom metneti Zisas nâmkijpepeñañ Lida mka msalen mamtemien ekñenmak kegogak met mamti Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindoye. ³³ Egañ mka keyetnañ an ñen kwitnañ Inias ek setnañ wesij bemberañañ nup kan 8 pi egañ set mee bugan mebepij belak mkaen milam mawemtan. ³⁴ Yañ Pitayañ an ke meekti pigok dunduye, “Inias Zisas Kilaisiyañ mme dolakñañ benik keyet geñ wati sindi weyañ kutumbe.” Zeme egañ keyegak pututuk zemwati sinañ bekan kutum bemti mebe kokot mge. ³⁵ Pitayañ muwañ kegok mme Lida am ma Selon am ekñenañ an wesij wati mepme ekti Amobotnañ Zisasiyet nâmkijpewien.

³⁶ Âpme naman Zopa mka msalen imbi ñen nâmkijpepeñañmak mamtan kwitnañ Tabita kwitnañ ñen Glik zeleset Dokas makumtemien. Egañ kan katarj am sambe bee keñ taolet mimindamti am bekopsat notnañ ola olat palen mamtemien ekñen indapmukulem mti maweyañindemtan. ³⁷ Âpme Pitayañ ewe Lida mka msalen keyegak mame kan keyegak imbi keyañ zawat temañ mti gakime tuyañ sekñañ zulutpempti met mka keñan sakñañ gwaen mopeme weñge. ³⁸ Âpme Zopa mka ke Lida mka keyet sokñañit matatan. Keyepmti Zopa am nâmkijpepemak ekñenañ Pita Lida mkaen kotazin zeme nâmti ekñenañ Zopa an zut zemideme meti Pitayet zewun, “Lida am ekñenañ nit geñ gaikti sakwep mebegat zemndeme gaikmesâgât kolup.” ³⁹ Zemalu Pitayañ milawatnañ bekan mutuweti egetmak Zopa mkaen mebien. Met patañ zeme keyegak wati Dokas mka keñañ ñen tedukñañ gwaen peme weme tapmambien ke wati mopme imbi kwambet sambe ekñenañ Pita bembulutati Dokasiyañ alik mamti kâlâwin teepmañ ma kwitnañ kwitnañ notnañ sambe selim indamâge ke zikat samti si kundundu tapmmambien. ⁴⁰ Mme Pitayañ am ekñen ke zemindeme zupman towepmâpme igak tot pedondom tati Kawawañgat dunduye. Dundum delañ zemti zimoseñañ imbi gakikijañ tage keeset ekti zeye, “Tabita wat!” Zeme imbi gakikijañañ belak zemti Pita waekme ⁴¹ Pitayañ met betname am nâmkijpepemak ma imbi kwambet ekñen indakumtetime kwapmâpme Dokas mme alik beye ke zikat indame ekti oloñen temañ penañ mbien. ⁴² Âpme keyet zapatnañañ Zopa animbi sambe bee nâme delañ zeme am sambe penañañ Amobotnañgat nâmkijpewien. ⁴³ Mme Pitayañ an ñen Saimon songom sekñañañ kwitnañ kwitnañ notnañ maweyañtan an keyelen mkaen kan teepmanik mawemtan.

10

Kawawañgalen ensel ñenañ Konelias sokbemsaye

¹ Sisalia msalen Loma an ñen mamtan kwitnañ Konelias. Ek kasa kuku an 100 ekñengalen an damuñin. Ekñen keyet amnañ “Itali ekñengalen kasa kuku an” manzemtemien. ² Koneliasiyañ Kawawañgat nâme mobotnañ beme ek mâti mamtan. Keyepmti egalen mkaen animbi mamtemien ekñenañ ilinsakwep Kawawañgat masesewatsamtemien. Âpme Konelias egañ ikñañ Kawawañgat mene mene penañ mandundum samtan. Mti Zuda animbi bekopsat notnañ indapmukulem omba penañ mamimtan. ³ Koneliasiyañ kegok mamimkwatnepeme kan ñeniyet Kawawañgalen ensel ñenañ gasiyet 3 kilok keyet kie kienok sokbemsamti egat kwitnanen kumti zeye, “Konelias!”

⁴ Zeme Koneliasiyañ ensel ekti weñañ mepme eksememuñ mtage tageyañ yek beme yañkwesiye, “Amobotnañ, zigok ze zemane nâmbi?”

Zeme Amobotnañañ zeye, “Taolet mimindi ma dundundundi Kawawañmagen ilak mopme nâp. ⁵ Keyet geñ an ñen zempemane Zopa mkaen meti an ñen kwitnañ Saimon ma ikñañ keyegak kwitnañ ñen Pita manzeip ke wati koti kapi koseip. ⁶ An ke opmañ Saimon songom sekñañañ milawat weyeyañ egalen mkaen tazin. An keyelen mka nembu ganzenan penañ baen matazin.” ⁷ Kawawañgalen ensel egañ kegok zemti galañ zemepme Koneliasiyañ mulup anenet zut ma kasa kuku an ñen mkañañ ekdamuñ mmamti egañ

Koneliasmak ilizuzut Kawawangat nâme mobotnañ beme mamamtemun. ⁸ An ekñen ke zeme kopme zet weyañ zemâtâtindame nâmti Pita wasâgât Zopa mkaen mebien.

Pitayañ kie kienok muluwañ mamananañ ñen ege

⁹ Ekñenañ selen ke tapmetne peme tambume tambuyet eyo tusumti tapmetne metnepeme msat msame met Zopa mkaen patañ zewien. Âpme Pitayañ kan keyegak tambuñan dundundu mulup msâgât mka dukñan gwaen mowege. ¹⁰ Opmangat imbiñañan meu ewe tabume Pitayañ mowege keyepmti egañ meuñangat wiselepmañ alañan beme kan keyet kie kienok kwileki ñen pigok sokbemsame ege. ¹¹ Kululuñ gwaen ñandeme sañgum temañ wakñan zulak zulak piyañ kululuñ keñangatnan peme Pitamagen âlâlâlân piyañ toge. ¹² Sañgum keyet keñan zit sepem igak igak ma nombe sepem igak igak ma age sepem igak igak piyañ misik tapme toge. ¹³ Âpme zet ñen kapigok sokbeye, “Ele Pita, geñ wati ekñen kapi kumañti ni.”

¹⁴ Zeme Pitayañ zeye, “Amobotnañ, neñ kwitnañ kwitnañ kabonñ kapi niniyet zemkulumneneñan keyepmti ñep ku kumañti nsap.”

¹⁵ Zeme zet ewe pigok sokbeye, “Kawawañan mme dolakñan bein ke geñ keyet mgasik zenzepiñ.” ¹⁶ Muluwañ kegok sokbemsame sek tuk beme ekme beewan naman gilik zemti melesiñ kululuñenagak mowege.

¹⁷ Âpme Pitayañ muluwañ kie kienok ege keyet yañan nânâyet nânâ mulup temañ tapmme kan keyegak Koneliasiyañ am zemindeme kobien. Ekñenañ Saimon Pitayet timati amgat mezeme mka zemâtâtindame nâmti met egalen mkaen setokwakwalen tati ¹⁸ zewien, “Saimon Pita mka kapi tazin ma yek?”

¹⁹ Âpme Pitayañ ewe muluwañ keyet yañan nâsâgât nânâ mulup temañ tapmmepe Emetak Teñañ pigok dunduye, “Pita nânîk, an tugañ baen gâgât kot tatimalip. ²⁰ Keyet geñ totindaikti tañga tañgandi kutum weti ekñenmak mebegat nâmane nukñañ beme nâmtentem ku msenik. An ekñen ke nenn zemindema gaiksâgât kolo.” ²¹ Âpme Pitayañ gwaengatan totî sekekek mâtâti ekñenmagen zupman toweti zeye, “An in kapiyañ nâgât tatnatimapmo? In kwilekiyet kolo ze zeme nâmbi?”

²² Zeme pigok dunduwien, “Kasa kuku an ñeñañ Konelias ek Kawawañ sesewatsamti mama teñ mame Zuda am ekñenañ egat nâme dolakñan mambein. Ek Kawawangalen ensel teñ egañ geñ gati egalen mkaen mepmann geñ zapat dundumane nânâyelen dundume nâmti zemndeme geñ gaiksâgât kotnup.” ²³ Kegok zeme nâmti Pitayañ an ekñen ke mkaen indatim moti timum muluñti indatime wembienañ msame wati mesât mme Zopa am nâmkîñpepeñañ notnañ ekñenañ Pitamak an tuk kobien ekñenmak ilinsakwep mebien. ²⁴ Ekñenañ Sisalia msalen mesât tapmetnepeme msat tambume tambuyet eyo metnepeme msame msayet meti Sisalia mkaen patañ zewien. Âpme Koneliasiyañ am sipbutnane kwep ma am notnane notnañ zeme kopme eweñanak ondekti ekñengat posi tapmambien. ²⁵ Keyepmti Pitayañ set kwaleti mka keñan mopme Koneliasiyañ kandañan sokñanik met pedondom samti zemesewatpeye. ²⁶ Âpme Pitayañ pigok dunduye, “Konelias wat! Neñ kegogak geñ nembonñ mkaengatanñ amnegak.” ²⁷ Pitayañ ekmak zet zenâmambe ilisakwep mka keñan motneti am sambe tapme indikti ²⁸ Pitayañ ekñengat pigok diindoye, “In Zuda am nin am notnañ belakñañ ekñenmak metati zapat zenâ zenâ mimi ma ekñenmagen metatat keyet zemkatik bembenañ tazin ke ilin nâip. Yañgut neñ Kawawañan kie kienok sokbemnamti an ñeniyet bekanañ ñep ku zenzeyelen dinomti zemneme inmagen kapi kola. ²⁹ Keyepmti in nâgât zet beme mege ke nâmti inmagen kokogalen nâmtentem ku mban. Keyepmti in yañan eneyet nazemtetiyoye zeme nâmbi?”

³⁰ Zeme Koneliasiyañ dunduye, “Neñ muluwañ ñen pigok sokbemname ekti manepema kasup ilak tuk mezin keyet zema nâmbak. Ne gasiñeniyet 3 kilok mee kok beme dundundu mulup tapmma an ñen melakanduñan satnañ penañ puyuk peyak piyañ sokbemnamti ³¹ pigok dinoyan, ‘Konelias, Kawawañan dundundundi ma taolet mimindi ke ekti gâgât nângeme dolakñañ penañ bein. ³² Keyepm geñ Zopa mkaen

am zemindemane an ñen kwitnañ Saimon Pita ke tetim koseip. An ke opmañ Saimon songom sekñañañ milawat weyeyañ egalen mka nambu ganzenan ke mawein kekok zemâtâtnap.’³³ Keyepm neñ an tuk kapi zemindema geñmagen kopmien. Âpme geñ zetn gawepumti kodak keyepm neñ gâgât nâma dolakñañ bein. Kawawañgat zimoseñañ ondekti tatnupgat geñ Amobotnañañ zet zigok zemkawañ bem game timti kodak ze zemâtâtndamane nâsenup.”

Pitayañ Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindoye

³⁴ Zeme Pitayañ yañbemti pigok zeye, “Kawawañ egañ am segeset nâmndeme mobototot ku mambein ke nâmkijpeyap. ³⁵ Yañgut msat sambe am kwi ekñañ Kawawañgat kandañan meti mama mimi teñ penañ mti mamaip. Am ekñañ keyet Kawawañ tikñañ manâmindein. ³⁶ Am sambe nin kapiyelen Amobotnañ Temañ Zisas Kilais ek nâmkijpemti Kawawañmak mama sewakñañ mmamayet Kawawañañ ikñañ keyet zetnañ Israeal am ninmagen zemkawañ bemndaye e in nâmtalip. ³⁷ Zânañ am tu zuluti Kawawañmak tusumti mama keyet yañañ diindom kwage. Keyet sekñañ gwaen Zisasiyañ Galili msalen yañbemti kwitnañ kwitnañ nukñañbeñ mpeme keyetnañ Zudia msat sambe bee eyo palakñañ bemekoge. ³⁸ Âpme Zisas Nasalet mkaengatnañ ek Kawawañañ winde ma Emetak Teñ same egañ Zuda mka katañ mekoti am keñ taolet mimindaye ma Sadañañ am mme wesij bemberañ ma am notnañ keñin mme yuñgume mamtemien eboñ eboñ e Sadañ mâpme mepme mme dolakñañ bewien. Kawawañañ ekmak tati mukulem kekok mme mulup temañ temañ sepem kekok mkwage. ³⁹ Âpme Zuda am ningalen msalen ma Zelusalem mka temanen kwitnañ kwitnañ mge ma zet zemkwatnapeme Zuda am ekñañañ ñenzinziñ mti tep palen kumasasok peme gakiye ke nin ekmâtâbenn. ⁴⁰ Âpme sekñañ sumen met beme sumen ke kasup tuk wenepeme bangat Kawawañañ mme gilik zemti wati sokbemndam galañ mkwage. ⁴¹ Wa ke am belakñañ ekñañmagen penañ ñen ku sokbeye. Egañ gakikiengatnan gilik zem wati am zapatnañ dolakñañ zenze am Kawawañañ eweñan ndaige nin etañ sokbemndame nin ekmak meu nimti zenâ zenâ kwep mbenn. ⁴² Âpme Kawawañañ ek mmoti am gakikiñañ ma alik mamanup ningalen zemdelañ zenze an onzempeye. Egañ mosâti nin ikñañgat zet zapatnañ ke nin am msat katañ zemkawañ bemindandayet mulup zet ndamti moge. ⁴³ Âpme am ñenañ egat nâmkijpewe beme Kawawañañ egat pemberañgat mti yomin zulutindewe. Ewañan golañ zenze an ekñañañ zet kekok zemkwabien.”

Koneliasiyelen manje ekñañañ Emetak Teñ tiwien

⁴⁴ Pitayañ zet kekok diindomambe tapme Emetak Teñañ toti am nâmti tapmambien ekñañgat keñinan gak zemti tage. ⁴⁵ Âpme Zuda am nâmkijpepemak notnañ Zopa mkaengatnan Pitamak mebien ekñañañ ekme Kawawañañ am Zuda manjeen ku sokbemberañ ekñañmagen eyo Emetak Teñ indame ⁴⁶ ekñañañ zet ñande igak igak zemti Kawawañgat kwitnañ mwat zemsesewatpeme ekñañañ indikti nâmttemtem temañ mbien. ⁴⁷ Âpme Pitayañ zeye, “Nin ilak Emetak Teñ timti Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zulubenn keyepmti am ekñañ kapi kekokgak Emetak Teñ ilak tiyo. Âpme nin naman kwilekiyet Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zuluugat añgalañ indesenu?” ⁴⁸ Kegok zemti Konelias ikñañ ma amñañ ekñañ bee Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zulutindeme Pita añgalañme kasup mulup mimi notnañ pi ekñañmak ke ewe tati Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindomkwage.

11

Pitayañ ikñañgat yañañ am nâmkijpepeñinmak ekñañgat diindoye

¹ Ombemindenderañ notnane notnañ ma am nâmkijpepeñinmak Zudia msalen mambien ekñañañ am Zuda manjeen ku sokbemberañ eyo Kawawañgaleñ Zet Zapat Dolakñañ nâmti mkitik zewien keyet zapatnañ mme nâmbien. ² Keyepmti Zuda am nâmkijpepemak Zelusalem mkaen mamti am sekñin butnañ antitiyet zet windenañ

mamimtemien ekjenaj Pitayan am ekjen ke sekjin butnaj antitipij belak indemti gilik zemkopme ekti nâme nep ku beyeyepmti Pita mtopemti pigok zewien, ³“Gej kwilekiyet am Zuda mangeen ku sokbemberaj sekjin butnaj ku antitijaj ekjengalen mkaen met mamane ekjenaj tu meu kilej game mti manimtemanan.”

⁴ Kegok zeme Pitayan kwitnaj kwitnaj sambe am ekjen kaimdemagen sokbemindaye keyet yanjanen baengatan yanjbemti pigok zemâtâti zemkaway bemindaye. ⁵ “Nej Zopa mkaen dundundu mulup tapmma kie kienok Amobotnajaj muluway kapigok zikat name ekban. Kuleki nen sangum temaj keboj busilijaj zulak zulak piyaj kululuwen gwaengatan âlâlâlâj nejmagen totapme ⁶ ne kejan baenen weyaj ekbanen keyet kejan songom didiknajatnaj sepem igak igak ma nombe sepem igak igak ma age sepem igak igak piyaj kejan beke misik tapme ekban. ⁷ Âpme nejmagen zet nen kapigok sokbeme nâmban, ‘Pita, gej wati kwitnaj kwitnaj kejan tazin ke tim arji ni!’

⁸ Âpme nej zet ke nâmti zewan, ‘Amobotnaj, nej kwitnaj kwitnaj zemkulumnenejaj ma bekanaj keboj ku maniap, yek penaj.’

⁹ Kegok zema kululuwengatan zet nen ewe kapigok sokbeme nâmban, ‘Kawawajaj kwitnaj kwitnaj mme dolaknaj bein ke gej ku zemtalat.’ ¹⁰ Zet kegok sek tuk zeme nâma naman kwitnaj kwitnaj beewan gilik zemti sembe melesij kululuwen mowepme ¹¹ keyegak an nen Sisaliayetnajaj an tuk kapi zemindeme nej naiksâgât mka nej matatemanen ke kot tapme ¹² Emetak Tejaj nâgât pigok dinoye, ‘Gej toti am kot talip ekjen kemak mebegat nâmtemtem ku msenik.’ Kegok zeme nej toindikti ekjenmak mesât mma am nâmkijpepemak an ⁶ ekjenaj napmât meti nsakwep kasa kuku an nejaj Konelias egalen mkaen mowepmann ¹³ egaj zapat kapigok dinndoye, ‘Nâlen mkaen Kawawajajaj ensel nenaj kwati pigok dinop. Gej am zemindemane Zopa mkaen meti an nen kwitnaj Saimon Pita ek wati kopme ¹⁴ egaj zet zeme nâmti gej ma mangendine in nâmkijpepe aikme Kawawajaj in yomengatan gilik zemindatiwe.’ ¹⁵ Âpme nej Zet Zapat Dolaknaj Penaj diindomambe tapma ewejaj Emetak Tej ninmagen toge sepem kegogak ekjenmagen topme ¹⁶ nej kwitnaj kwitnaj ke ekti Amobotnajaj zet pigok zeye ke otnâmban, ‘Zânaj animbi tu etaj zulutindeye âpme nej Emetak Tejaj kejinan bemisikindewaj.’ ¹⁷ Keyepmti nin Amobotnaj Zisas Kilais nâmkijpemti zet zapatnaj dolaknaj zemkaway bemindamann egaj nin Emetak Tej ketalasim ndaye sepem kegogak egaj Emetaknaj Tej ketalasim indame nej bukaboajaj zigok Kawawajaj zemkulumpewak.”

¹⁸ Kegok diindome ekjenaj zet ke nâme penaj beme Kawawajaj zemsesawatpemti pigok zewien, “Kawawajaj am Zuda mangeen ku sokbemberaj ekjen kegogak yomengatan keji gilik zenze aikti mama kanzizit keyet tojaj bembeyet eyo tatnâmindein.”

Antiok mka teman Zet Zapat Dolaknajaj palaknaj beye

¹⁹ Stiwen kuwien kan keyet am nâmkijpepemak Zelusalem mkaen mambien ekjenaj ke ekti sekjin zime msat kataj kalaaji kilej mekobien. Notnajaj bejaj Pinisia msalen mepmâbien ma notnajaj Saiplas msalen mepmâbien ma notnajaj Antiok mka teman mebien. Kegok mekoti Kawawajajaj Zet Zapat Dolaknaj Zuda am ewejaj meti msat ke mamaajaj ekjenmak ilinak etaj zenâ zenâ mti mamamtemien. ²⁰ Yangut am nâmkijpepemak notnaj Saiplas msalen ma notnaj Sailini mka teman Zuda am nâmkijpepemak mambien notnaj ekjenaj Antiok mka teman meti am Zuda mangeen ku sokbemberaj ekjen kegogak Zisasiyelen Zet Zapat Dolaknaj Penaj diindome ²¹ Amobotnajajaj windeyaj ekjenmagen sokbemindame am sambe penajaj nâmkijpepe aikti Amobotnajajaj tusumâbien.

²² Keyet zet zapatnaj Zelusalem mka teman met pataj zeme nâmti Banabas zempeme egaj Antiok mka teman meti ²³ indikme Kawawajajaj keji taoletnaj ekjenmak tapme indikti nâme dolaknaj beme kejinaj Amobotnajajaj ewe kalijaj bemtatagat nâmti animbi sambe zemgwanaj mimindeye. ²⁴ Banabas ek an dolaknaj nâmkijpepejaj temaj ma Emetak Tejaj egat kejan bemisik matatan. Keyepmti Zet Zapat Dolaknaj

Penañ zeme am sambe penaññan nâmti nâmkijpepe aikti Amobotnañmagen ewe tusumâ-bien.

²⁵ Âpme Banabasiyañ Talasas mkaen Sâl eksâgât meti ²⁶ meaikme ilisakwep gilik zemti Antiok mkaen koti Antiok mkaen animbi nâmkijpepeñañ sambe ekñengat tunjuwinan ke nup kan kwep mamti am Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindom zikat indam mamtemun. Âpme kan keyet am Kilais nâmkijpepeñañ ekñenañ yañbemti kwilin Kilaisiyelen am manje ke kuwien.

²⁷ Kan keyet golañ zenze an notnañ ekñenañ Zelusalem mka temañ katikpemti Antiok mkaen kobien. ²⁸ Âpme golañ zenze an kobien ekñengat tunjuwinangatnañ an ñen kwitnañ Agabas. Ek Emetak Teñañ zet keñanen bempeme egañ ondedak temañ ñeniyet motati msat sambe kamberñ temañ sokbewe keyet zet zapatnañ diindoye. Yañ maneti Loma amobotnañ Kolodiasiyañ manje kan keyet zetnañ zeye keyet penaññan sokbeye. ²⁹ Keyepmti am nâmkijpepemak ekñenañ Zudia am nâmkijpepemak noline indamukulem mimiyet zenâmti ³⁰ am kwep kwewañ mânewin taindaye katañ sepem minok ondek bemti Banabasimak Sâl zemideme egeñañ mânep ke timti Zudia msalen am nâmkijpepemak ekñengalen an ñeñañine mambien ekñenmagen mmebun.

12

Elolañ Pita mka katikñañ mepeye

¹ Âpme Elolañ yañbemti am notnañ nâmkijpepemak indom walet mti notnañ belak mka katikñañ timet indeye. ² Elolañ zeme kasa kuku an ekñenañ Zems Zângat datnañ ek wanam kukñañbeñañ omeseleme gakiye. ³ Egañ muluwañ mgasik kekok mme Zuda am ekñenañ set keyet nâme dolakñañ beme indikti keñin wapme Pita kekok Angalalañ Kendoyet atamti mka katikñañ mepeye. ⁴ Pigok nâmti mepemti kasa kuku an 16 kapi indeme damuñ mammatemien. Ke tapme nin Angalalañ Kendo kapi tapmann delañ zeme naman keyegak tusumti Nupmanañ Yispiñ Manimtemien Kendo ke yañbemtati keyet kuma gakiwe zemti wati mepeye. ⁵ Âpme am nâmkijpepemak ekñenañ Kawawañañ Pita mka katikñañan mukulem mpepeyet dundundu mulup mene mene mkwabien.

Pitayañ mka katikñañgatnan kwatoge

⁶ Elolañ Pita wati zelen onzempepeyelen kanañ sarjen nokñañ tapme tambu keyet kasa kuku an zulañ nembet nembet tati damuñ katikñañ mmalu egetgat tunjuwidan sen katikñañ zulañ zampepeñañ beye melesin tawemange. Âpme kasa kuku an notnañ ekñenañ setokwakwalen baen damuñ katikñañ mti tapmambien. ⁷ Âpme keyegak Amobotnañgalen ensel ñenañ mka keñan ke belak sokbemtapme busatnañañañ mka keñañ bee mbusatnañ bemti tage. Âpme Kawawañgalen ensel keyañ Pita butemti zeye, “Pita, sakwep wati dendañ tat!” Zeme Pitayañ dendañ pututuk wapme setnañ betnañ sen katikñañañ zampepeñañ ewan belak puluk pilik pemti topmâge. ⁸ Kegok mme Kawawañgalen enselañ Pitayet zeye, “Pita, geñ bitimdi weyañ zamti set wewedi weti melakanduñdi teepmañ mti pemane topme napmât kot.” ⁹⁻¹¹ Zeme Pitayañ zeye kekok mti Amobotnañgalen ensel ke mâti ilisakwep kasa kuku an notnañ ekñenañ setokwakwat ñeñañ gwaen damuñ mti tapmambien ke topmalu set ikñañ dâlân zeme toti met namañ sekekek ñen towepmalu e kekokak ikñañ belak dâlân zeme toti eyetnan met kimbatgalen sekek aen temañ ke mepmalu belak ikñañ etañ ñandeme zupman baen toti mka temanen mebun. Amobotnañgalen enselañ Pita wati kwitnañ kwitnañ mmege ke Pitayañ nâme kapi penañ tapmiap ma belak kie kien tapmiap mene kekok otnânge. Selen metneti Amobotnañgalen ensel egañ galañ zemti mepme Pitayañ keyegak keñañ teñ peme nâmti pigok nânge, “Penañ sukwep pi neñ nâmtâtâlap. Amobotnañañ ensel ñen zempeme toti egañ Elotgalen belangatnan ma Zuda am ekñenañ neñmagen kwitnañ kwitnañ mnasâgât mimien keyetnan nanjalañti natozin.”

¹² Egañ kegek otnâmti keñañ yayañ kwapme met Zângat mamañ Malia egalen mkaen memoge. Am nâmkijpepemak sambe ekñañañ egalen mkaen ke ondek tati Pitayet nâmti dundundu mulup tapmmambien. ¹³ Âpme Pitayañ moti setokwakwat zupmaset baen kwat set toñtoñ takume mulup imbi namba kwitnañ Loda egañ am pe kwiyañ set toñtoñ kwatakuin zemti eksâgât koti ¹⁴ Pitayet zet ñandañañ nâmti segeyak mti set kwalelepiñ belak mka keñañ gwaen meti am notnañ tabiengat pigok diindoye, “Pitawan kolewañ kamba tazin.”

¹⁵ Zeme ekñañañ zewien, “Keñdi kileñ beme tazenik! Pita pi mka katikñañ daen tazin.”

Zeme egañ zekañañ mti zeye, “Penañ sukwep ek kamba kotazin.”

Zeme ekñañañ zewien, “Bati ke ensel ñenañ mene kotapme ekti kotazenigat.”

¹⁶ Âpme Pitayañ ewe set toñtoñ giñgiñ kupen tapme ekñañañ meti set kwaleti ekti weñin mepme zezebañañ omba mbien. ¹⁷ Âpme Pitayañ ekñañañ zet temañ temañ ku zenzeyelen nâmti belak belañ sesepmañ mti zemkulumindeye. Mti egañ Amobotnañañ mka katikñañgatnan gilik zemti añañalañ peye keyet zet zapat mimindamti zeye, “In meti Zems (Zisasiyet meniñañ) ekmak am notnane notnañgat zet zapat kapi met miindaseip.” Kegok zemindemti toti naman msat butnaset ñen mege.

¹⁸ Âpme tambuñan penañ kasa kuku an ekñañañ wati Pitayet ekme yek beme weñin mepme zewien, “Ege! Pita pi zigoset melep?” Zemti tokwatimabienañ yek beme zet beme ¹⁹ Elotmagen mepme egañ nâmti kasa kuku an notnañ ewe zemindeme Pita aikiñgalen tokwat timabienañ yek beme kasa kuku an ¹⁶ Pita damuñ mti tabien ekñañ met indatimti zet muluwen met indeme zet zesât olabiengapmti Elotgat mezeme egañ zemdelañ zemindeme Pitayet munduman ekñañ ke indome gakiwien. Elolañ Zudia msat pemti Sisalia mka msalen topmaneti gilik zem kokogat nâmti towege.

Amobotnañ Elot gakiye

²⁰ Kan keyet Elolañ Taia ma Saidon animbi ekñañgat ñenzinziñ temañ mimindeye. Keyepmti animbi sambe mka keyetnañ ekñañañ temakwep bemkoti meluwañ damuñ Balastas ekmagen mot zet zemti ñenzinziñ kapi yek bembeyelen nâmti egañ indatimti amobotnañ Elotmagen mepme zelin weyayañgat nâmti zet kelakñañ mpewien. E yayañ kapigogat ekñañañ Amobotnañgalen msalen ke meti meu makwitimtemien keyepmneti egañ setnañ bekekme olati meuyet gakiwanupmagen zemti yayañ mti muluwañ kegek mbien.

²¹⁻²² Âpme Elolañ yañkwesisiñjin keyet dopmañ gilik zemindandayet nâmti kan bemindaye ke dañgome amobotnañgalen miak miak sopmañ ke mti amobotnañgalen mundumen mototati zet tadiindome am sambe ekñañañ kaliañ temañ kumti zewien, “Zet kapi dolakñañ penañ Kawawañañ manzein keyet katañ penañ tazein.” ²³ Kegok zemsesewatpeme Elolañ ikñañgat nâme mopme Kawawañgat nâme tototnañ beye keyepmti kan keyegak Amobotnañgalen ensel egañ nâmbekam bempeme binañ keñañan inkume gakiye.

²⁴ Kegok mme Kawawañgalen zelañ winderñañbeñ palakñañ bemti msat katañ mekoge.

²⁵ Âpme Banabasimak Sâl egelañ Zelusalem mka temanen mulup zemidenderñañ ke mmalu delañ zeme egelañ Antiok mkaen mesât mti Zân Mak ek wati ilinsakwep mebien.

13

Banabasimak Sâl Kawawañgalen mulup mimiyet zemideme mebun

¹ Antiok dapmelange keyet keñañ golañ zenze an ma an zikat indanda kapigogañ mambien: Balabas ma Simion an sopmañ makumtemien ma Lusias Sailini mkaengatnañ ma Manaen ekmak amobotnañ Elotmak egelañ ilisakwep zenzelim mamti same mbun ma Sâl am ekñañ kogañ ke mamti mulup mamtemien. ² Ekñañ keyañ meu zemkulumpemti Kawawañmagen keñin ondek bemti sesewatpemti tapmambien. Âpme Emetak Teñañ ekñañgat zeye, “In Banabasimak Sâlmak ideme egelañ neñ mulup mimiyelen nâmti zewan ke met mbalup.”

³ Ekñenaj meu zemkulumpemti dundundu muluwen an zut eget ke Kawawañaj mulup keyet ombem idep nânâyêet tati eksokbemti belinan ñokñidan atamti mulup ke mimiyyet zemgwatñaj mimidamti ideme meibun.

Saipalas msalen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj zemkawañ beye

⁴ Emetak Teñaj zemideme egelañ meti Selusia mkaen toweti wañga ñen mti msat nembu tuñgupman tageen kwitñaj Saiplas ke meti ⁵ egelañ mka ñotakñan Salamis ke mot patañ zemti Zuda am ekñengalen sesewat mka tapmege katañ meti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj zemkawañ bewun. Zânañ eget idamukulem mti ilinsakwep mulup mbien.

⁶ Ekñenaj msat ke meti Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñaj zempemalu mane mane nembet daen mka ñen Papos ke patañ zemti mka keyetñaj Zuda añkambuk ñen aikbun. Kwitñaj Bal Zisas an keyañ ikñanggat, “Neñ golañ zenze an” kogok manzemtan. ⁷ An keyañ msat keyelen gapman ñeñaj kwitñaj Selegias Pâlas an kemak notn notn mmamtemun an ke nânâñaj temañ penañ. Amobotnañ temañ keyañ Banabasimak Pâlañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj dundumalu nânâyêet nâmni idazemtetime kobun. ⁸ Yanğut añkambuk Bal Zisas kwitñaj ñen Glik zeleset Elimas makumtemien an keyañ amobotnañ temañ egañ Sâlmak Banabas egelañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj ke zemalu nâme penañ ku bembeyelen timyape yape zet notnañ dunduye. ⁹ Yanğut Sâl kwitñaj ñen Pâl manzemtemien an ke Emetak Teñgalen windeyañ keñanen misik tapme Elimas zikat memuy ektati zeye, ¹⁰ “Sadangat nemuñaj, geñ mama teñ keyet kasa mpemti am tetimaemae omba mimindamti Kawawañgalen zet pi imkwatamane belakñaj penañ mambein. Geñ mama mimi bekanaj ke geñmagen omba penañ gak zem tazin nânik! ¹¹ Keyepmti alak Amobotnañ Kawawañaj betnañaj zikadi enzungeme beñan besem. Âpme geñ kasup ñen eekpiñ mane pemane kan sambe mebe.”

Pâlañ zet kekok zeme keyegak sakwep zanza keboñaj tot Elimasiyyet zikatnañ bekekme tambusosok beme Elimas zikatnañ eksât olage. Mti, “An ñen aikma napbetnamti set zikat name mebi,” zemti olati bemanzat mege. ¹² Muluwañ kekok sokbeme gapman an ñeñaj keyañ Amobotnañ Zisasiyelen windeñaj temañ ke ekti nâmtemtem temañ mti Zisasiyelen zet keyet nâme penañ beme Zisasiyyet nâmkiñpeye.

Pâlmak an notnañ Pisidia msalen meti Antiok mka teman mulup mbien

¹³ Pâlmak am notnañ ekmak mebien ekñenaj Papos mka ke peme tapme wañga ñen mti Pampilia msalen Pelga mka temanen ke mebien. Âpme Zânañ ekñen katikindemti igak Zelusalem mkaen gilik zemti koge. ¹⁴ Âpme ekñenaj Pelga mka ke peme tapme naman Pisidia msalen meti Antiok mkaen ke mulup mti manepeme Sabat tagoñgo kan ke beme Zuda am ekñengalen sesewat mkaen motati ekme ¹⁵ ekñenaj Mosesiyelen zii zet ma golañ zenze an ekñenaj zet kuwien ke maiñ mepme delañ zeme sesewat mka keyet ñeñaj ekñenaj Pâl ma amñane mototabien ekñengat pigok indayañkweysiye, “Notnne, in animbi kapi zemgwatnañ mimindendeyelen zet ñen mti talip beme kwatati diindome nâit.” ¹⁶ Zeme Pâlañ wati belañ sesepmañ mti zeye, “Israel am ma am notnne Zuda mañgeen ku sokbembeñaj in Kawawañgat masesewatsaip, in wakñin weyañ bemti tapme zet kapi zema nâit. ¹⁷ Israel am ningalen Kawawañ egañ yeñsokñe ekñen ikñanggat zapat penañ indaombemindeye. Yañ ekñenaj Izip msalen lueñ mamti omba penañ sokbem sambelenti mame Kawawañaj Kenan msalen indatimti kosât tati egañ Izip amobotnañ Palaomagen menok sepem igak igak mme ekti kiñgatnâmindeme Izip msat pemti mebien. ¹⁸ Selen msat tuñgupman indatim kopme ekñenaj mobotnañ msamkobienangut egañ sewakñan mti indadamuy mamimkotnepeme nup kan 40 bepi set tuñgupman ke delañ zeye. ¹⁹ Kan keyet Kenan msalen am mañge 7 bepi Kawawañaj indaasekti ekñengalen msat ke yeñsokñe ekñengat indame ekñenaj msat ke toñaj bemti mame ²⁰ nup kan 450 kekok delañ zeme keyet baman gwaen Kawawañaj zemdelañ zenze an notnañ indaakme ekñenaj mamti amgat zelin nâmni maindamusuwat indemkwatnapeme golañ zenze an Samueliyañ sokbemti mulupmañ mkwage. ²¹ Zuda mañge

ekñenañ amobotnañin ñen aiikgat zeme Kawawañañ Benzamingalen mangeengatnañ an ñen Kis egat nemuñañ Sâl ek aikindame egañ Amobotnañ mulup mti indamamkwatnepeme nup kan 40 pi delañ zeye. ²² Yañgut naman Kawawañañ ikañ zempemti mundumanen Dewit ek nâmpeme amobotnañ tapme zeye,

‘Neñ Zesiyet nemuñañ Dewit ek ekma dolakñañ penañ beme keyepmti amobotnañ mamayelen nâmti aiga. Egañ nâlen ñoktik ke mâti keyet katañ mulupmañ mbe.’
(1 Samuel 13:14; 15:23, 26, 28; 16:1, 13)

²³ Kawawañañ amobotnañ Dewit egat sokñañ ñen sokbemti Israeal animbi sambe yomengatnan gilik zemti indatitiyet Israeal am zetik mimindeye keyet penañ Zisasiyañ kot sokbeye. ²⁴ Eweñan Zisasiyañ mulupmañ ewe mimipiñ tapme Zân tu zululut anañ ñeñañ yañbemti Israeal am ekñen mama mimiñin bekañ ke katikpemti keñ gilik zenze aikme tu zulutindendeyet zetnañ windenañbeñ diindom kwage. ²⁵ Zânañ Kawawañañ mulup zempeye ke mmepme ilak delañ zenzeyelen bududuk beme am pigok indayañkwesiye, ‘In nâgât nâme kwi mambeyap? Wa in nâme neñ an ñen kokogalen damuñ mamip ke bein? An ikañ ke ewe bam daen takozin an bekeboñ beke neñ bukaboñañ elenn sama time ñep ku bewe.’

²⁶ Ip notnne Abalaamgat ñsokñañe ma notnne Zuda mangeen ku sokbembenañ Kawawañ masesewatsaip ingat pigok zema nâit, an yomengatnan gilik zemndadagat zenzeñañ e ninmagen sokbembeyet nâmti zenzeñañ. ²⁷ Yañ an ke sokbeme Zelusalem animbi sambe ma an ñeñañine ekñenañ an yomengatnan gilik zemndatitiyet koge elak an kapi kegok nânâpiñ ma ekñenañ kâtnânâ kendo katañ golañ zenze an ekñenañ an kapiyet meluwañ mimiñañ mamaiñ kwatnup ke an kapi e nâmâtâtâpiñ belak etañ ekandatpemti kume gakiye. Kegok mme golañ zenze an ekñenañ zet meluwañ mbien bee penañañmak etañ bemâge. ²⁸ Zuda am ekñenañ an keyelen myuñguñguñañ ñen gakikiyelen katañ ku aikbien yañgut ekñenañ egat ñenzinziñ etañ mpemti amobotnañ Pailelañ zemdelañ zeme kume gakikiyet zekañkañ penañ mbien. ²⁹ Kegok mme golañ zenze an ekñenañ an kapi muluwañ kapigok msameti kume gakikiyet zetnañ eweñan meluwañ mkwabien keyet katañ am ekñenañ tewen kumasasokpewienañ mâtâpmti am sumen met bewien ³⁰ yañgut Kawawañañ am sumengatnan mme gilik zemti wage. ³¹ Âpme am nâmkijpepemak notnañ ekmâti Galili msalengatnan Zelusalem mkaen mebien. Ekñen kemagen Zisasiyañ gakikiengatnan gilik zem wati sokbemenzilim sokbemenzilim mamkwatan. Am ekñen keyañ keyet zapatnañ am diindom kwabien. ³²⁻³³ Kawawañañ yeñsokñañe ekñengat Nemuñañ penañ peme togotat zetik mimindeye keyet penañañ elak ningalen kanen kapi Nemuñañ Zisas gakikiengatnan mme wage keyepmti Banabasimak nit inmagen kapi Zet Zapat Dolakñañ ke mti koti tazelup. Keyet zapatnañ Kawawañgalen Zet Itnañañ Sam tuñgupmañ zut keyet keñan meluwañ kapigok mimiñañ tazin,

‘Geñ Nemunn penañ alak neñ gâgât Bipdi penañ beyap.’ (Sam 2:7)

³⁴ Zisas gakikiengatnan gilik zemti wageyañ ñen ewe gakimti ku sambuwe. Keyepmti Kawawañañ keyet zet kapigok zeye,

‘Neñ Dewitmagen zetik mban keyet penañ kwitnañ kwitnañ dolakñañ in indamâbap.’
(Aizaya 55:3)

³⁵ Naman Kawawañgalen Zet Itnañañ Sam ikañ keyegak pemañ ñen naman pigok zein,

‘Geñ Andi Terj ek kileñ pemane msalen ñep ku sambuwe.’ (Sam 16:10)

³⁶ Amobotnañ Dewitgat yañañ pigok nânup. Dewilañ Kawawañgalen am mambien ekñenmagen Kawawañañ mulup zempeye ke ekñengat tuñguwinan mmeti gakime sekñañ mti yeñsokñañ notnañ indabewien mundum keyegak mebeme sekñañañ msalen ke sambuye. ³⁷ Yañgut Zisas ek Kawawañañ mme gakikiengatnan gilik zem wage. Ek sekñañ msalen ke ku sambuye. ³⁸ Keyepmti notnne in pigok penañ nâseip. Nin ingat zet sosok zemkawañ bemti kapigok manzenup. Yom delañ zenzeyelenset e Zisasmageset etañ tazin. ³⁹ Mosesiyelen zii zet sambe ke gawepumti mame Kawawañañ keyet mti yomin

ku makatipein yek. Am sambeyan Zisas ek kwep nâmkijpemengut Kawawayan egat mti yomin nep makatipein. ⁴⁰ Golan zenze an nenan Kawawayan zet kapigok zeme nâmti meluwan pigok mge. Ke penayan inmagen sokbewemagengat weyan eksemti mambep. Kawawayan ekjengat pigok zeye,

⁴¹ 'In nâip, nep nukjan teman inmagen sokbewe keyet zapatnan diindomangut in zetr nâme pepesut mambein ma nep am nen zempema koti zapat keyegak diindome e kegoak zetnan nâme pepesut beme nep mamimtotneip. Keyepmti nep kwitnan kwitnan nukjanber penan inmagen sokbembeyet zewan ke pema kopme in ekti kinjati gakim temebeb!' ” *(Habakuk 1:5)*

⁴² Pâlan zet kegoak zeme delan zeme Banabasimak egelan toti kwawesât mmalu animbi sambeyan zewien. It kot Sabat tagonjo kan nen tabanuwen zet ikjan kapiyegak ewe tusumti zemâtpmalu nâmbanup. ⁴³ Kegoak zemti sesewat mkaengatnan asek toti Zuda am ma am Zuda manjeen ku sokbemberan Zudayelen nâmkijpepe keyet katar nâmkijpemti mamanan ekjenan Pâlmak Banabasimak idapmât mepme egelan gwatnan zet diindomti Kawawayan ken taoletnan ekjenmagen weme ekjenan eegalen mulupman mti mamayet diindowun.

⁴⁴ Naman Sabat tagonjo kanan neniyet mka teman keyelen animbi sambe penayan Kawawayan zet nâsâgât sesewat mkaen kwaweti bemisik tabien. ⁴⁵ Âpme Zuda sesewat mka keyet kenan nenan mambien ekjenan ekme animbi sambe penayan kwaweti weme indikti nâmbekam bembe mimindemti ekjenan Pâlmak Banabas egegat zelit windejan mtoidendeyet nâmti zentalalat zet zewien. ⁴⁶ Kegoak mme Pâlmak Banabasiyan zet windenamber ewe pigok zewun, “Israël am in zet kapi nenan diindome nânâyelen zenzenangut in bamkumpemti mama kanzizit mama keyet wisat mnup zeipgapmti nep nit in katimindemti am Zuda manjeen ku sokbemberan ekjenmagen etan mulup mmann nâmbep. ⁴⁷ Amobotnanan pigok zemndeye, ‘Nep am Zuda manjeen ku sokbemberan ekjenmagen busatnan mti mebegat zemindeyap. In msat sambe tapmezinen mekoti animbi indapmukulem mimindeme nâgât nâmkijpem neme Kawawayan yomengatnan gilik zemindatiwe.’ ” *(Aizaya 49:6)*

⁴⁸ Âpme am Zuda manjeen ku sokbemberan ekjenan zet ke nâmti olojen teman mti Kawawayan wisikj zewien. Âpme am mama kanzizitgat zapat bembeyet Kawawayan ewen nâmindeye ekjenan zet zapat dolakjan nâmti nâmkijpewien.

⁴⁹ Mme msat keyet kenan Amobotnan Zisasiyelen Zet Zapatnan Dolakjan palakjan bemti mekoge. ⁵⁰ Yanjut Zuda am sesewat mka keyet nenan mambien ekjenan mka keyelen imbi kwizet bujamin teman Kawawayan mandundumtemien ma an nenan notnan ekjengat kenin walapme ekjenan Pâlmak Banabas idapmâpme msat ke pemti belakjan mebun. ⁵¹ Egelan Aikoniam mka msalen mesât tati mama mimiñin bekanan ke timti mamayet nâmindemti selidangan kakalakjan ke kapupmalu mka keyegak topmâpme mebun. ⁵² Âpme naman am notnan Zet Zapat Dolakjan ke nâmti Zisas nâmkijpewien ekjenan olojen palenagak mame Emetak Tenan ekjengat keninan bemisik tage.

14

Pâlmak Banabasiyan Aikoniam mka teman mulup mbun

¹ Egelan Aikoniam mka teman ke meti muluwan sepeman kapigok mbun. Egelan Zuda am ekjengalen sesewat mkaen moti Zet Zapat Dolakjan setnanmak weyan bemti zemâtpmalu Zuda am ma Glik am sambeyan Zisasiyet nâmkijpepe aikmâbien. ² Âpme Zuda am notnan Zisasiyet ku nâmkijpewien ekjenan wati am Zuda manjeen ku sokbemberan notnan zet kelakjan mimindeme ekjenan nâmkijpepemak am ekjengat nenzinziñ mimindawien. ³ Pâlmak Banabasiyan kan teepmanjik Aikoniam mkaen ke ewe nâmisim mamti Kawawayan Zet Zapat Dolakjan windenamber penan zemkawan

bewun. Âpme Amobotnañanñ ikñanñ winde idame menok mbun. Keyepmti animbi sambeyanñ Kawawañgalen keñ taoletnañ keyet penañanñ ekti nâmtentem mti zet keyet nâme penañ etañ beye. ⁴ Keyepmti mka keyet keñanen animbi sambeyanñ kalañ kumti notnañanñ met Zuda am Zisasiyet kwizapatnañgat kasa mamimtemien ekñenmak tabien ma notnañanñ epeemti Pâlmak Banabas egetmak metabien.

⁵ Âpme Zuda am ma am Zuda mañgeen ku sokbemberanñ ekñen ma ñeñanñine ekñenañ ondekti keñ kwep bemti Pâlmak Banabas nanzañanñ idome gakikiyet zemtâwien. ⁶⁻⁷ Âpme egelañ zet ke nâmti kunzuñ naman Likonia msalen mka isisikñanñ wemegeen ke Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñanñ zepemalu mane mane met mka ñande temañ temañ zet Lisitalamak Delebe ke patañ zewun.

An wesinñ ñen dolakñanñ beye

⁸ Âpme Listala mkaen ke an ñen mamkeñ setnañ wesinñ sokbemberanñanñ ke tapme ekbun an ke set mebe kokot bugan ku mamimtan penañ. ⁹ Yanñ Pâlañ zet tazeme an keyañ totati zet ke nâmambe tapme Pâlañ zikat memunñ an ke ekti nânge, “An wesinñ kapi nâmkijpepeñanñ ñep tazin yanñ neñ ñep mukulem mma dolakñanñ besem nâyap.” ¹⁰ Kegok nâmti an keyet zet pigok zeye, “Geñ wat mutututi sedañ imti tat.” Zeme keyegak sakwep pututuk wati dendañ mebe kokot mge.

¹¹ Pâlañ muluwanñ mamanamañ kegok mme am sambeyanñ ekti Likonia ilinañgalen zeleset ñakñak mti zewien, “Nin nopiom zut masesewatidanup piwan am nembonñ bemti kwatolulañ pi tunğupmnan tapmalup.” ¹² Zemti Banabas egat kwitnañ nopiom Zeus kuwien. Âpme Pâl ek zemâtâtât an keyepmti egat kwitnañ nopiom Elemes kuwien. ¹³ Nopiom Zeus egalen sesewat mka temañ ke mka temañ keyet ganzenan daen matatan. Yanñ sesewat mka temañ keyet sâpe sâpe bumbu an ñenañ makau ma tep katnañ dolak dolakñanñ ke timti an zut egegat sâpe sâpe bumidasâgât met ambepelet timti mka temañ keyelen kimbat setokwakwalen koge.

¹⁴ Kegok mme Banabasimak Pâl egelañ zapat ke nâmti weñit mepme kâlâwit ku-mendelet muti windenitbenñ am sambeyet keñan meti kwizet ñagak pigok kuwun, ¹⁵ “Am in pi kwilekiyet muluwanñ kapigok penañ kapi tapmip? Nit an in talip kabonjak! Nit Zet Zapat Dolakñanñ kapi zemalu in nâmti kwitnañ kwitnañ belakñanñ kapi time mepme gilik zemti Kawawañ penañ mamañanñmak ekmagen mebegalen nâmti manzenup. Kawawañ nit zapatnañ tazelup kapiyanñ msat kululuñ ma nembu ma kwitnañ kwitnañ sambe weme eknup bepi mme sokbeye. ¹⁶ Kan tipman baenen am Kawawañanñ nâmindeme belak kileñ lala bubup mamkwabien. ¹⁷ Yanğut Kawawañanñ am ekñenañ nikseipmagen zemti ku enziliye. Eganñ kululuñen mamti am keñ sewakñanñ mimndamti map ma muluwinan kwitnañ kwitnañ mme dolakñanñ sokbeme manimwianñti oloñen palen mamanup.” ¹⁸ An zulañ zet mulup temañ kegok mti zekañkañ mti zemkulumindeme sâpe sâpe bumidasât tapmambien e naman peme tage.

¹⁹ Kegok mme Zuda am notnañ Antiok ma Aikoniam mka metatatnañ ekñenañ animbi Zuda mañgeen ku sokbemberanñ notnañ keñin walapme ekñenañ Pâl nanzañanñ kumti wa gakip nâmti sekñanñ mandamti tot mka temañ ganzenan baen totpeme ²⁰ weme nâmkijpepemak am ekñenañ kot ondekti mti mebene zemtapmnepe me egañ wat indikti met mka temanenak ke mowenğeyanñ msame wati Banabas ilisakwep Delebe mka teman ke meti ²¹ Zet Zapat Dolakñanñ am ekñengat zemkawañ bemalu am sambe ekñenañ koti Zisasiyelen mañge bemâbien. Âpme egelañ bam gilik zemti ewe Listala, Aikoniam, Antiok am nâmkijpepemak wilingim indik indik mebun. ²²⁻²³ Zisasiyelen mañge ekñen nâmkijpepeñinaset zemğwatnañ mimindem mimindem mti animbi keyet ñeñanñine eyo aikindemti tu meu zemkulumpemti belak tati ekñengat dundundu mulup mti Amobotnañgat betnanen indem indem mmebun. Mti pigok zemebun, “Nin msalen sisipeñpeñ palen kapi mametneti bam Kawawañmak mama kanzizit gwaen tatagalen zemndendeñanñanñ manup.”

²⁴ Kegok mti egelañ Pisidia msat sutnatemaset kumalu balañ zeme meti Pampilia msalen patañ zemti ²⁵ Pelga mka msalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ bemti eyetnan toti Atalia mka msalen met patañ zewun. ²⁶ Egelañ Atalia mkaen ke wangaen mopmalu idatimti naman Antiok mkaen kobun. Mka ke am nâmkijpepemak ekjenañ an zut ke tipman baenen Kawawañgalen keñ taolelañ egetmak tati idamukulem mme mulup mimiyet dundum idamti zemidedeñañ ke ilak mdelañ zemti kobun.

²⁷ Âpme animbi nâmkijpepemak sambe ekjen ondek indemti Kawawañañ mukulem mimideme mulup mammetneti kobun keyet zapatnañ ma Kawawañañ am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekjen eyo nâmkijpepeyet set mâtâtindeye keyet zapatnañ mimindamti ²⁸ ekjenmak ke kan teepmañ mamantemun.

15

Ondedak temañ Zelusalem mkaen sokbeye

¹ Zudia mkaengatnañ am nâmkijpepeñañ notnañañ Antiok mkaen meti am nâmkijpepeñinmak mka ke mambien ekjengat pigok zemzikat indam mti zewien, “In Mosesiyañ zet zeye keyet katañ sekñin butnañ ku antiwep beme in mama katikñañ ku mebep.” ² Kegok zeme Pâlmak Banabasiyañ zet ke nâmti ekjengat nâme bekanañ penañ beme zelin wendeñañ mtopemti zet mmot mtot kan teepmañ tapmme am nâmkijpepemak Antiok mkaengatnañañ indikti zewien, “In kapi mme nin ekmann ñep ku bein keyepmti Pâlmak Banabasimak am nâmkijpepemak notnañin Zelusalem mkaen meti ombemindendeñañ ma an ñeñañ notnañ ekjenmagen zet kapi mmepme ekjenañ zemusuwebep.”

³ Kegok zemti dapmelañge ekjenañ zemgwatnañ mimindemti zemindeme meti Pinisia ma Samalia msat sutnatemaset mepmambe am nâmkijpepemak indaikti pigok diindom diindom mebien. Am sambe ekjenañ nâmkijpepemak bemti ninmak tatusuip. Kegok diindome ekjenañ nâmti oloñen temañ mbien. ⁴ Zemambe zemambe piyañ mane mane Zelusalem mkaen mot patañ zeme Zet Zapat Dolakñañgalen an ñeñañ ma ombemindendeñañ ma am nâmkijpepeñinmak ekjenañ indapmukum indeme motati ekjenañ Kawawañañ winde indamti indamukulem mimindeme mulup mbien keyet zet zapatnañ mimindawien. ⁵ Zet zapat sambe mimindame delañ zeme Palisi ekjengalen mañgaengatnañ an nâmkijpepeñañ notnañañ wati zewien, “Am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ yañ nâmkijpepemak bewien. Am mañge ekjen ke zeme sekñin butnañ antim pemti Mosesiyelen zii zet ke zemâtâtindame weyañ nâmti gawepume delañ zewe.”

⁶ Âpme ombemindendeñañ ma dapmelañgeñine notnañ ekjenañ zet ke zemusuwewegat ilinak ondek tati ⁷ zet zepeme mebe kokot tapm metnepeme Pitayañ watati zeye, “Notnne, am Zuda mañgeengatnañ ku sokbembeñañ ekjenmagen Zet Zapat Dolakñañ yañbem zenze ke Kawawañañ eweñañ ingat tunguwinangatnañ neñ naombem neme neñ meti ekjenmagen mulup mma ekjenañ nâmti Zisas nâmkijpewien keyet yañañ e ilin nâip. ⁸ Âpme Kawawañ am keñinan eek toñañañ Zuda am ningat eyak mti Emetak Teñañ ndaye. Kegogak egañ am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekjengat eyak mti Emetak Teñañ kegogak indaye. ⁹ Wa egañ ekjenmagen mulup naman sepemañ igak ku mge. Ninmagen mge sepem kegogak ekjenañ nâmkijpepe aikme keñin mme kwetetepmañ beye. ¹⁰ Keyepmti in kwilekiyet Kawawañ tazemusuwat peip? In am nâmkijpepemak ekjen kwitnañ kwitnañ nukñañ keyañ biminanen andom indendeyet zetnañ sambe ku mit. Itnañañ yeñsokñne tipman baen mamkwabien ma alak nin pi manup nin zii zet ke timanuwañgut zet ke ku mañgawepumann delañ penañ zein. ¹¹ Keyepmti nin kapigok nâmkijpenup Amobotnañ Zisasiyelen keñ taoletnañgapmti Kawawañañ nin ma ekjen nsakwep yomengatnan gilik zem manndatin.”

¹² Âpme am sambe ondedagen tabien ekjengat Pâlmak Banabasiyañ am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekjenmagen mulup mmalu Kawawañañ menok sepem igak igak ekjengat palen mge keyet zet zapatnañ mimindame am ekjen keyañ buzak

penaŋ diliŋ zem tati tatnâmbien. ¹³ Âpme egeŋaŋ zet ke zemeti zemdelan zemalu Zemsiyaŋ wati zeye, “Notnne, neŋ pigok zema nâit, ¹⁴ Kawawaŋaŋ ŋeŋaŋ yaŋbemti am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ notnaŋ ekŋenmagen meti ikŋaŋgat zet zapatnaŋ diindondoyet set weyaŋge keyet zapatnaŋ ilak Saimon Pitayaŋ zeme nâyo ke. ¹⁵ Âpme golaŋ zenze an ekŋengalen papiaen meluwaŋ mimiŋaŋ keyaŋ Pitayaŋ zet zep kemak sepem kwep belup. Zet meluwaŋ kapigok mimiŋaŋaŋ tazin,

¹⁶ ‘Amobotnaŋaŋ pigok zeye: Bam neŋ gilik zemkoti Dewitgalen mka etumtoge ewan naman ewe mwat onzempewap. ¹⁷ Kegok mma am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ animbi sambe ekŋenaŋ wati Amobotnaŋgat timapmat mulup temaŋ mbep. Am ekŋen ke nenn eweŋan nanaŋgat zapat ombem indewan. ¹⁸ Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ zet keboŋ tipman baen zeye.’ (Amos 9:11-12; Zelemaia 12:15; Aizaya 45:21)

¹⁹ Keyepm neŋ kapigok nâyaŋ: Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ notnaŋ ekŋenaŋ keŋ gilik zenze aikti Kawawaŋ nâmkŋipemti ekmagen mepme nin mulup temaŋ ŋen ewe dukŋinan bemindaman ŋep penaŋ ku bewe. ²⁰ Nin belak nopiom egat meu bemberaŋ ke ninipiŋ mimiyet ma imbimak set kileŋ ku mamayet ma soŋgom tegen timtapme sipmaŋ keŋanak tatatnaŋ ke ma sip mee ku niniyet zemkululu meluwaŋgut bemann mepme ekbep. ²¹ Tipman penaŋ baen yaŋbemti alak pi mamkwatnuwen msat kataŋ sesewat mka tapmezinen kataŋ Sabat tagoŋgo kanen Mosesiyelen zii zet ke maiŋ indamti Kawawaŋgalen zet eyo manzemkawaŋ bemindamkwaliŋ.”

Meluwaŋ kumti Antiok mkaen beme mege

²² Âpme ombemindendeŋaŋ ma dâpmeŋge ŋeŋaŋ beme an notnaŋ ekŋenmak dâpmeŋge sambe ilinsakwep zenâmti an damuŋ zut idaikti Pâlmak Banabasimak ideme mebegalen nâmti an zut idaikbien. An ŋen kwitnaŋ Zuda ma an ikŋaŋ keyegak kwitnaŋ ŋen Balsabas ma an ŋen Sailas eget ke ombemideme an zutmak ilinsakwep Antiok mkaen zemindeme mesât mme ²³ meluwaŋ ŋen kapigok kumti indawien,

“Nin noline ombemindendeŋaŋ ma Zet Zapat Dolakŋaŋgalen an ŋeŋaŋ beme ma am nâmkŋipepemak maŋge pien maip nin nsakwep tati am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ nâmkŋipepemak notnne Antiok mkaen ma Silia ma Silisia msalen maip ingat zemesewatindemti meluwaŋ kapi kumbemann kozin. ²⁴ Nin ku nâmann an notnaŋ piengatnaŋaŋ koti zet diindomti keŋin mme yuŋgum temege. ²⁵ Keyepmti nin nnaŋk pien ondekti keyet zetnaŋ zenâmti keŋ kwep bemti an damuŋ zut idaikti idemann Pâlmak Banabasimak ilinsakwep kolip. ²⁶ An zut Pâlmak Banabasimak kolup egeŋaŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais eget zet zapatnaŋgâp mamaŋit ketalasiwun. ²⁷ Âpme an zut Zudasmak Sailas zemidemann kolup egeŋaŋ eyo tusumti zet zapat dembusek dolakŋaŋ mimindame weyaŋ nâmbep. ²⁸ Emetak Teŋaŋ nin ingat palen nukŋaŋ sambe penaŋ bembeyelen ku nâmti keyepm belaknik pigok gulak bemindesâgât zemnâmti zemtâmpenn: ²⁹ In nopiomgalen sâpe sâpe ma soŋgom belak bimanen tegaŋ mzame gakikiŋaŋ ma sip ma imbimak set kileŋ ku mambep beme mama keyaŋ dolakŋaŋ bewe.”

³⁰ Zet kegok kumti indame mti Antiok mkaen met patan zemti am nâmkŋipepemak sambe ondek indemti papia ke indawien. ³¹ Zemgwatnaŋ mimi papia ke indame maiŋ ekti keŋin oloŋen temaŋ beye. ³² Âpme Zudamak Sailas egeŋaŋ ilit Kawawaŋmagen zet mti zenze an mamtemun keyepmti egeŋaŋ tusumti zemgwatnaŋ zet sambe zemti nâmkŋipepeŋin mkatikŋaŋ bem indawien. ³³ Ekŋenaŋ Antiok mkaen ke kan teepmanik maneti Zudamak Sailasiyaŋ naman gilik zem ewe Zelusalem mkaen mesât mmalu am nâmkŋipepemak ekŋenaŋ Kawawaŋaŋ selen idadamuŋ mimideme mebegat nâmti dundumti mukum ideme mesât mineti naman Sailasiyaŋ asekti tapme Zudayaŋ igak etaŋ mege. ³⁴⁻³⁵ Âpme Sailasmak Pâl ma Banabas ekŋenaŋ ilinak ewe Antiok mkaen tati am sambe ekŋenmagen mulup mti Amobotnaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ zemkawaŋ tabeme am nâmkŋipepemak notnaŋ ekŋenaŋ indâpmukulem mti mulup mbien.

Pâlmak Banabasiyaŋ kalaŋti mekobun

³⁶ Kasup sambenik ke maneti Pâlaŋ Banabasiyet zeye, “Nit mka ŋande temaŋ kataŋ am sambe Zet Zapat Dolakŋaŋ diindomalu nâmkijpepemak bewien. Notnaŋ ekŋen ŋep tapmaip manze ewe tokwat indawilingimpemalu mebe.” ³⁷⁻³⁸ Kok zeme nâmti Banabasiyaŋ Zân Mak ek tetimti ilinsakwep mebegat zeme Pâlaŋ zeye, “Eweŋan Zân Mak egaŋ nitmak mulup mmetneti belak tuŋgupman Pampilia mkaen metati gilik zemkolep keyepmti ek ŋen ewe ku wapmeselup.” ³⁹ Egeleŋ ilidak Zân Makgapmti zet mmot mtot mti kalaŋti Banabasiyaŋ Zân Mak aikme met waŋga mti Saipalas msat ŋetakŋaŋ mebun. ⁴⁰ Âpme Pâlaŋ Sailas wapme mesât mmalu am nâmkijpepemak ekŋenaŋ Kawawaŋgalen taolelaŋ egetmak tatagalen dundum idemti ideme mebun. ⁴¹ Met Silia ma Silisia msat tuŋgupman kumalu etume meti am nâmkijpeprjnmak ekŋen zemgwatnaŋ mimindem mimindem keyaŋ mebun.

16

Timotiyaŋ Pâlmak Sailasmak mege

¹ Pâlmak Sailas egeleŋ meti Delebe ma Listala mkaen met pataŋ zemti mka keyet keŋanen an nâmkijpepeŋaŋmak ŋen mamtan. Kwitnaŋ Timoti nempa ke Zuda imbi nâmkijpepeŋaŋmak ŋeniyet nemuŋaŋ nempa keyet bipmaŋgut Glik msalengatnaŋ. ² Lisitalamak Aikoniam am nâmkijpepeŋinmagaŋ koti Timotiyaŋ mama mimi dolakŋaŋ mamtan keyet yaŋaŋ Pâl zemâtâtsawien. ³ Âpme Pâlaŋ Timoti melengeŋaŋ wati matokwakwagat dunduye. Âpme msat keyet Zuda am mambien ekŋenaŋ Timoti bipmaŋ Glik msalengatnaŋ ke nâmatâtpewiengapmti Pâlaŋ Mosesiyelen zii zet tazin keyet kataŋ Timoti sekŋaŋ butnaŋ antimpemtiŋgut wapmebun. ⁴ Mka kataŋ meti Zelusalem mkaen daen am nâmkijpepeŋinmak ma ombemindenderaŋ ŋeŋaŋ notnaŋ ondekti mama mimi kapi mimiyet zemâtâtât zet ke animbi nâmkijpepemak ekŋen diindom diindom piyaŋ mebun. ⁵ Kegok mme an ekŋen nâmkijpepeŋinmak gwatnaŋ mimindeme nâmkijpepeŋin katikŋaŋ penaŋ beye. Âpme am maŋge notnaŋaŋ mama mimi dolakŋaŋ ke egomti kan kataŋ nâmkijpepeen tatusum metnepeme am omba penaŋ beye.

Pâlaŋ Masedonia an ŋen kie kienok ege

⁶ Ekŋenaŋ Piligia ma Galesia msat tuŋgupman mulup tapmepme Emetak Teŋaŋ Esia msaleset Zet Zapat Dolakŋaŋ am ku diindondoyet zem bekekindeme ⁷ ekŋenaŋ Misia msalen met tati keyetnan Bitinia msalen mesât mbienangut Zisasiyelen Emetak Teŋaŋ kegogak zemkulumindeye. ⁸ Keyepmti ekŋenaŋ Misia sebempemti Toloas mkaen towebien. ⁹ Âpme tambuyet Pâlaŋ kie kienok tati ekme an ŋenaŋ Masedonia msaleset daen tati Pâlgat bepelep pelep mti kwizet kumti zeye, “Geŋ pien kwati nin ndamukulem minnde.” ¹⁰ Pâlaŋ kegok ekti wat zeme nin pigok nâmbenn. Kawawaŋaŋ ikŋaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ am ekŋen kaindamagen zenzeyet ndakumtetin kegok zemti wat milawatn mebegalen sakwep weyaŋ bewenn.

Lidiayaŋ nâmkijpepemak beye

¹¹ Âpme nin Toloas mkaen ke waŋga mti Samoteles mkaen ke met pataŋ zewenn yanaman keyetnan mane mane Niapolis mkaen ke kwati waŋga pemann tapme naman ¹² seleset meti Pilipai mkaen pataŋ zewenn. Ke Masedonia msat temaŋ keyelen mka temaŋ ŋen beke Loma gapman ŋeŋaŋ egaŋ mka ŋotekŋaŋ ke tati am maindadamuŋ mtan. ¹³ Mka ke meti manepemann Sabat tagoŋgo kanen beme mka ganzenan tu matatanen ke kapigok zemti towebenn. Zuda am ekŋenaŋ dundundu mulup tu ganzenan tati mamambiekat toti ekne. Zemti met indikme imbiyaŋ ilinak ondek tapme indikti ekŋenmak ke metotati Zet Zapat Dolakŋaŋ diindowien. ¹⁴ Âpme imbi ekŋen keyet tuŋguwinangatnaŋ imbi ŋen kwitnaŋ Lidia ek Tiatila mkaengatnaŋ mulupmaŋ sangum ŋamaŋ dolakŋaŋ penaŋ pi selim timti ammagen timepme makwitimtemien. Imbi keyaŋ Kawawaŋgat masesewatsantan keyepmti Amobotnaŋ Zisasiyaŋ keŋan mme eleŋ beleŋ

beme Pâlaŋ zet tazeme ŋandemti zikatnanak taekmaŋge. ¹⁵ Yaŋ ondedak ke delaŋ zeme imbi keyaŋ tu zulutindendeyet zeme Pâlmak notnaneyaŋ imbi ke ma egalen mkaen am matatemien ekŋen ilinsakwep tu zulutindeme imbi keyaŋ zeye, “In nâme neŋ penaŋ Amobotnaŋgat penaŋ nâmkŋŋpeyaŋ bein beme in nâlen mkaen pien kwapme nsakwep wesenuwaŋgut saŋenen indema mebep.” Zeme moti ekmak ke wembien.

Pilipai mkaen Pâlmak Sailas mka katikŋan idewien

¹⁶ Kan ŋeniyet Pâlmak Sailasiyaŋ dundundu mulup msâgât ondedak mundumen mesât metnepemalu sisiliŋ mulup imbi nempa ŋenaŋ selen ke kot idaige. Imbi nempa ke we bekanaŋaŋ keŋan tapme egaŋ zet enzililiŋaŋ notnaŋ manzemsokbemtana. Mti zet kwileki ŋeniyet we bekanaŋ ke yaŋkwesime egaŋ penaŋ esemtaŋjak maŋgilik zemsamtana keyepmti animbi nempa ke damuŋ mamimtemien ekŋenaŋ mânep milawat temaŋ penaŋ matimtemien. ¹⁷ Imbi nempa keyaŋ Pâlmak nin selen ndapmât meti kwizet ŋakŋak mti kapigok tazemaŋge, “An in kapiyaŋ Kawawaŋ Amobotnaŋ temaŋ egalen mulup mti am yomengatnaŋ gilik zemti indatitiyet zetnaŋ manzemâtâtindaip.” ¹⁸ Zet kwizet ŋakŋak sepem kegogak kan kataŋ mamimkwatnepeme Pâlaŋ sekŋaŋ kaŋgaŋaŋ beme gilik zem we bekanaŋgat pigok dunduye, “Neŋ Zisas Kilaisiyet kwitnanen zema we bekanaŋ geŋ imbi nempa keŋangatnaŋ kwati met!” Zeme keyegak we bekanaŋaŋ kwati kunzuŋ mege. ¹⁹ Âpme imbi nempa ke damuŋ mti mânep milawat titiyet webem mamtemien piwaŋ setnaŋ yek beme ekti imbi nempa damuŋ mamtemien ekŋenaŋ meti Pâlmak Banabas idatamti mka tuŋgupmaset idamandamti met amobotnaŋ egalen ondedagen meti ²⁰ zemdelaŋ zenze angat kandaŋan moti zewien, “An zut kapi Zuda an yaŋ egelaŋ ningalen mka temaŋ kapi koti mulup notnaŋ mwati mmalu set ke ekmann bekanaŋ tabem temezin. ²¹ Ekŋenaŋ koti Zuda ilinaŋgalen mama mimi ke Loma am nin ku mimiyelen ke tazikat ndaip.” ²² Âpme am maŋge temaŋ tabienaŋ ŋenzinziŋ temaŋ penaŋ nâmidemti met idatamti amobotnaŋ ekŋenmagen idatimepme ekŋenaŋ egegat kâlâwit mendelet yalom idemti zeme sindiwaŋ ²³ omba penaŋ idome segit duluŋ diliŋ peme idatimti met mka katikŋaŋ idemti mka katikŋaŋgalen an damuŋ ekŋenaŋ an zut ke weyaŋ idadamuŋ katikŋaŋ mtatagat zemindewien. ²⁴ An damuŋaŋ zet kegok zeme nâmti egaŋ idatimti met mka keŋan sutnateman penaŋ ke idemti tep an selemti selit ilizuzut keŋan peme topme kemak limbeŋ bemti bem zam idemewembun.

²⁵ Yaŋ tambusutnaŋ penaŋ Pâlmak Banabasiyaŋ Kawawaŋgat silik dundundu mti tazemsesewatpemambun. Âpme am mka katikŋan indenderaŋ ekŋenaŋ kwisagit ke tatnâmbien. ²⁶ Mme keyegak mâkinaŋ temaŋ penaŋ mme mka katikŋaŋgat tepumaŋ bee mme titokŋaŋmak etaŋ bemâpme setokwakwat sambe bee ilin belak ŋande mâpme delaŋ zeme am selin belinan tek katikŋaŋaŋ zam indeme mawemtemien e ikŋaŋ belak kwalet topmâpme delaŋ zeye. ²⁷ Âpme mka katikŋaŋgalen damuŋ egaŋ mulugengatnaŋ wati meekme set sambe bee ŋandeperŋ ŋandeperŋ weme ekti endilipeye. Mti wa am mka katikŋaŋ kek indenderaŋ pi ilak kunzuŋ mâlo zemti ikŋaŋgat gemboŋaŋ ŋilikŋaŋ pitakŋanen yuŋmamaŋge e mandapeme kwapme sekŋaŋ ikŋaŋ osâgât mme ²⁸ Pâlaŋ ekti ŋakŋak penaŋ mti zeye, “Ai, geŋ sekdi giti walelepiŋ. Nin sambe pi ewe ilindiŋ esemteŋ tatnup.”

²⁹ Zeme nâmti egaŋ am ekŋengat zeme taŋam mkot same mka keŋan sebelajaŋ dindiŋ mpeŋ moti Pâlmak Sailasiyaŋ tabunen met kandaŋidan tot pedondom idaye. ³⁰ Mti tambu sutnaŋ keyegak mka keŋangatnaŋ idatim beŋgumen toti idatimti mkaŋan mege. Motati an zutgat idayaŋkwesiye, “Amobotnaŋnne, neŋ zigok penaŋ mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

³¹ Âpme egelaŋ zewun, “Geŋ ma imbi nembandine in Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet nâmkŋŋpemtiŋgut mama kanzizitgat zapat bemâbep.” ³²⁻³⁴ Kegok zemalu nâmti mka katikŋaŋgalen damuŋ egaŋ an zut sindiwaŋ idome segit buyuk beyak bemti liŋgit bemberaŋ ke zului kwasim ideme tati egelaŋ ek ma maŋgeŋane Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ diindomti tu zulutindeme ekŋenaŋ indatimti mkaŋinan moti tu meu

nini mundumen ke ideme toapmalu zeme meu bumti idame nimalu naman idatimti kot mka katikjanak ideye. Âpme an mka katikjan damuŋ ma manŋerane ekjanan Zisasiyet nâmkijpemti Kawawaŋgat zapat bewien keyepmti segeyak mti oloŋen mbien.

³⁵ Msat msame tambuŋan an zemdelan zenze an ekjanan an tipdakutum notnan zemindeme koti mka katikjanŋgalen damuŋgat zewien, “Geŋ an zut kapi belak kwalet idemane melit!”

³⁶ Zeme mka katikjanŋgalen damuŋ keyan koti Pâlgat zeye, “Zemdelan zenze an ekjanan neŋ it belak idema mebegat zeme kolep. Keyepmti neŋ idema met keŋ sewakjan palen mambalup.”

³⁷ Zeme Pâlan am zet mti mebien ekjengat pigok diindoye, “Nit Loma mka mtoŋ penan yangut in nigat zet esemteŋ zemti yom ŋen aiikpiŋ kegogaŋgut belak kileŋ am zikalinan onzemndemti sindiwan sekŋ bekan kume etim temepme mka katikjan met ndeyo. Yanaman pi in buzak enzilimti zemndeme mebegat tazeip? Nit ku meselup, yek penan. Mka kapiyelen Loma an ŋenan ilin kotingut ndatimti tot zupman baenen ndeme meselup.”

³⁸ Kegok zemalu an tipdakutum ekjanan nâmti met zemdelan zenze an ekjengat zapat ke diindome nâmti endilipemti kiŋgati ³⁹ ekjanan ilin wati mka katikjan meti kembeŋ zet diindomti belak zemindeme mka katikjan ke katipemti zupman toindemti mka belakjan ŋen mebegat zemidewien. ⁴⁰ Âpme egelan toti met Lidiayelen mkaen meti am nâmkijpepemak ke indikti zemgwatnan zet diindomti naman msat ŋenan mekun.

17

Pâlmak Sailasiyan Tesalonaika mkaen mekun

¹ Âpme Pâlmak Sailas egelan Ampipolis ma Apolonia msat tungupman nesetgatnan met Tesalonaika mkaen pataŋ zewun. Mka eyet keŋan Zuda am ekjengalen sesewat mka ŋen matatan. ² Pâlan msat notnanen mamimkwatan kegogak sesewat mka ke moti Sabat tagoŋgo kan kasup tuk pi ewe ekjenmak ke tati Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakjan ke maiŋti ³ yanŋan diindom metneti Zisas Kilais sindem teman timti gakimti wawagat golaŋ zenze an ekjanan itnanan meluwan mbien ke zemkawan bemindamti Zisas ek Kilais penanŋan gakimti wage. ⁴ Kegok zeme Zuda am notnan ma Glik am sambe Kawawaŋ sesewatsamti mamamtemien ma imbi sambe kwizet buŋamin teman ekjanan zet keyet nâme penan beme Pâlmak Sailas egetmak am sambe penanŋan kot tuseumâbien.

⁵ Keyepmti Zuda am notnan ekjanan nâmbekambemindemti met an bekopsat ma am keŋin katikjan notnan indatimti ŋakŋak teman mti mka teman keyet keŋan tokwapme am sambe penanŋan ekjenmak kot tuseumti Zesongalen mkaen ke an zut kot idatimti met an damuŋ ekjengat belinan idendeyet nâmti kopmâbien. ⁶ Koti ekbienan yek beme dopman Zeson ma am nâmkijpepeŋinmak notnan indapmandamtimti mka damuŋ ekjenmagen indatim meti kwizet ŋagak kapigok mmebien, “Msat kataŋ set yuŋgu yuŋgu masokbem mezin. Piwan alak ninmagen sokbeme ⁷ Zesonan am ekjen ke indatibumuluŋti timbewep. An zut ekmak kot welut keyan Loma amobotnan ewe tapme egat kwizet buŋaman mtopemti naman Amobotnan alakjan Zisas egat kwizet buŋaman tazempalakjan tabemelup.” ⁸ Zet kegok zeme nâmti mka mtoŋ sambe ma an damuŋ ekjanan nâmti weŋin mege. ⁹ Âpme an damuŋ ekjanan Zeson ma amŋane notnan ekjen zet kaŋkan miindame mânep etaŋ beme nâmindeme toti mebien.

Pâlmak Sailasiyan Belea mkaen mulup mbun

¹⁰ Âpme tambu keyegak penan am nâmkijpepemak ekjanan Pâlmak Sailas ideme tambuyet toti metne metne Belea mkaen met pataŋ zemalu msat ke msaye. Âpme Zuda am ekjengalen sesewat mkaen amnan tapmowepme indikti setugit melesin keyegak mowebun. ¹¹ Msat ke am mambien ekjen keŋin sewakjan wa am Tesalonaika msalen maip ekjen keboŋ yek keyepmti ekjanan Zet Zapat Dolakjan eleŋ beleŋ bemti nâmbien. Mti Pâlgalen zet ke penan ma dâsuki zemti kasup kataŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat

Dolakñaŋ itnañanen maiñti yañaŋ mguluk gilik zemti zenâ zenâ mbien. ¹² Kegok mti Zuda animbi sambe ma Glik an sambe ma Glik imbi kwizet bujamin temaŋ notnaŋ ilinsakwep nâmkîŋpepe aikbien. ¹³⁻¹⁴ Pâlaŋ Belea mkaen meti am Zet Zapat Dolakñaŋ zemkawaŋ bemindaye keyet zapaŋnaŋ elelaŋ Zuda am notnaŋ Tesalonaika mkaen mamtemien ekñenmagen mepme nâmti ekñaŋ Belea mkaen koti tokwati animbi sambe ondek indemti Pâlmak Sailas mtot indendeyet zet kelakñaŋ mimindeme am keñin yuŋgum temege. Âpme am nâmkîŋpepemak ekñaŋ Sailasmak Timoti idanğalaŋme Belea mkaen ke tapmalu notnaŋ Pâl wati nembu ganzenan baen toti ilinsakwep waŋga mti ¹⁵ Aten mkaen mepemti kosât mme Pâlaŋ zet kapigok Sailasmak Timotiyet zemindeme kobien, “In met an zut eget zemideme sakwep penaŋ neŋmagen kobalup.”

Pâlaŋ Zet Zapat Dolakñaŋ Aten mkaen zemkawaŋ beye

¹⁶ Pâlaŋ Aten mkaen ke an zutgat damuŋ tati mka keyet keñan kawawaŋñaŋ dâsuki sambe penaŋ timamti pedondom indamti mame indikti keñan bekaŋñaŋ penaŋ beye. ¹⁷ Keyepmti egaŋ kasup kataŋ sesewat mkaen meti Zuda am ma am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋñaŋ Kawawaŋgat masesewatsamtemien ekñenmak zet zenâ zenâ mpepmi naman asek toti ekme amnaŋ tambaŋgumen ondek tapme indikti met ekñenmak Zet Zapat Dolakñaŋ zenâ zenâ mammetan. ¹⁸ Âpme Epikulian ma Sitoik am nânânjin temaŋ notnaŋ ekñaŋ Pâlmagen koti zet yaŋaŋgat zemguluk gilik mmekti notnaŋ ekñaŋ ilinak Pâlgat pigok zewien, “An nânânjapiŋ penaŋ kapiyaŋ nânâ penaŋ ziboŋ penaŋ zikat ndasât belak kot sek mmobot zet tazein.”

Âpme am notnaŋñaŋ zewien, “Egaŋ msat notnanen kawawaŋ dâsuki matazin keyet yaŋaŋ kotadinndoin.” Âpme Pâlaŋ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñaŋ Penaŋ zemeti gakikiengatan wage keyet zapaŋnaŋ diindoye keyepmti ekñaŋ kegok zemti ¹⁹ ondedak mundum temaŋ Aliopagas ke wapmoti am sutnan onzempeme tapme pigok yaŋkwesiwien, “Geŋ animbi sambe zet mamananñaŋ penaŋ tadiindomedik ke weyaŋ zemâtâtndamane nâne. ²⁰ Nin gâlen zedi ke eknâman mamananñaŋ penaŋ tabein keyepmti geŋ ewe keyet yaŋaŋ weyaŋti penaŋ zemâtâtndamane nâne.” ²¹ (Aten mka mtoŋ ma amkup ekñaŋ zet mamananñaŋ ñen sokbeme ke nâmti naman ekñaŋ zet ke eleŋ beleŋ bemti manzempalakñaŋ mambemetemien.)

²² Âpme Pâlaŋ Aliopagas ondedagen am zikalinan wati mot tati zeye, “Aten animbi sambe, neŋ kapi kopmamti yaŋaŋin pigok taeksokbeyap. In kawawaŋin sambe ekñengat nâme mobotnaŋ beme masesewatindamelip. ²³ Neŋ ingalen sesewat mka sambe mekoti ekma nopiom sambe mti yaloloŋaŋ weme maindikmelap. Mti sâpe sâpe bumbu mundumen moweti ekma meluwaŋ ñen kapigok mimiñaŋ tapme maiña, ‘Kapi Kawawaŋ ñen nin ku nânup egalen.’ In Kawawaŋ keyet yaŋaŋ ku nâmti belak etaŋ masesewatsaip. Keyet zet zapaŋnaŋ alak kapi diindoma nâit. ²⁴ Kawawaŋ keyaŋ msat kululuŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bekapi mge. Egaŋ msat kululuŋ kapiyet toŋaŋ. Egaŋ amnaŋ sesewat mka walalatnaŋ keyet keñan ku matazin. ²⁵ Ma egaŋ mulup kwileki ñen msât olapme an ñenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ timeti mukulem mti ku mampein. Egaŋ ikñaŋ am sambe nin mama ma Emetak Teŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe pi maketalasim ndain. ²⁶ Egaŋ an kwewetaŋ mme sokbeme ekmagesetgatan am sek sepem igak igak pi sokbemti msat sambe palakñaŋ bemti mekobenn. Âpme eweŋaŋ egaŋ am mambep ke nâmtati msat kalaŋ kumti ikñaŋgat ikñaŋgat ndamti msat ke kan zigok mambanup ke eweŋanak nâmâtâtpeye keyet kataŋ mamambanup. ²⁷ Kawawaŋaŋ am nin ek timapmetnetiŋgut aiikgat zeye keyepmti nin egat timatmat mulup mbanup beme ñep aikbanup. Wa ek beŋan ku mamain ninmak sokñaŋ kapi mamain. ²⁸ Zeme an nânânjaŋ temaŋ ñenaŋ wati puk zeye, ‘Nin egalen zetnaŋ keyet kandaŋaŋ etaŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ mti mambanup.’ Âpme inmagatnaŋ an nânânjin temaŋ notnaŋ ekñaŋ kegogak egat puk manzeip, ‘Nin egat nemunambaŋane nin mama ekmageset matinup ma egalen windeen mamanup ma egaŋ ndadamuŋ mme matatnup.’ ²⁹ Nin Kawawaŋgat nemunambaŋane manuan Kawawaŋgat nâmann

nanzañ ma gol ma silva amnañ nâmâtâti belañ weyañpepeñañ Kawawañ sepem keboñ ke ku nâmpewanup. ³⁰ Kawawañañ am tipman baen mamkwabien ekñen ikñañgat yañañ dañañ ku nâmbiengapmti myuñguñgu sambe mkwabien ekñen ke zet mulup omba penañ ku indaye mama keyelen kanañ delañ zeye. Âpme alak pi msat katañ am sambe yomengatnañ keñin gilik zemti mama mimi bekanañ ke peme tapme ikñañmagen kot tususuyet tazein. ³¹ Egañ kan ñen beyeyañ tazin kan ke sokñañ beweyen am msat sambe mama mimiñañgat yañañ msokbemti keyet katañ tosañañ indamobe. Mulup ke mimiyeleñ an ñen aikpeye an ke msalen am sambeyañ ek nâmâtâtpepeyet nâmti Kawawañañ gakikiengatnan mme wageyañ mamain.”

³² Pâlañ zet kekok diindome am notnañañ zet ke nâmti yeñbien. Âpme notnañañ zewien, “Kan ñengat ewe koti zapat zenik kapiyegak dinndomane nâmbanup.” ³³ Âpme Pâlañ zetnañ tazemañgeen elak peme tage. ³⁴ Âpme am notnañañ zet ke nâmti Zisas Kilaismak tusumti nâmkñepepe aikbien ekñengat tunguwinangatnañ an ñen kwitnañ Dionisias ek Kansol ekñengalen mulup an ñen. Ek ma imbi ñen Damalis ma am notnañ sambe tusumâbien.

18

Pâlañ Kolin mkaen mulup met mge

¹ Egañ mulup ke mdelañ zemti Aten mka katipemti Kolin mkaen mege. ² Mka ke Zuda an ñen kwitnañ Akwila zeme ke aige. Ek Pontas mkaengatnan yañ met Itali msalen manepeme msat keyelen amobotnañ temañ Kolodias Loma mka teman matatan egañ Zuda am Itali msalen maip ekñañañ msat ke pemti mebe kokogat zeye keyepmti Akwilamak imbiñañ Pilisila ekñañañ Itali msat pemti Kolin mkaen ke alaknik koti mamtemun. ³ Animbi zut keyañ muluwit mka walalatgalen sañgum katikñañ selimti mamtemun âpme Pâlañ mulupmañ sepemañ kwep keboñak mamimtan keyepmti egañ animbi zut ke idikti egetmak ke tati mânep mulupmañ mka walalatgalen sañgum katikñañ ke selim beme amnañ kwititiyet nâmti mamtan. ⁴ Mulupmañ ke mmambe tati Sabat tagoñgo kan katañ Zuda am ekñengalen sesewat mkaen motati Zet Zapat Dolakñañ keyet yañañgat Zuda am ma Glik ammak zet peme mebe kokot mti egañ nâmkñepemak bembeyet indapmukulem mamimtan.

⁵ Yañ bam Sailasmak Timotiyañ Masedonia msalengatnan gilik zem kopmaluñgut Pâlañ yañbemti mulup keyegak mti Zuda am ekñengat Zisas Kilais ek Kawawañañ ikñañ ombempemti zempeme toge keyet yañañ zemâtâtindaye. ⁶ Yañgut am notnañ ekñañañ zetnañ windeñañ mtopemti zet mobotnañ msamti zetnañ ku nâmbiengapmti egañ kekok diindoye, “In bam walelet aikbep keyelen yomañ neñmagen ku kobe yek.” Kok zemti kâlâpmañ tetelime kakalakñañañ bululuñ zemtopme zeye, “In kekok mnaipgapmti neñ in indemti am Zuda mañgeen ku sokbemberñañ ekñenmagen meti mulup mbap.” ⁷ Kegok zemti an ñen Titias Zastas egalen mkaen ke meti mawemtan. Âpme an keyañ Kawawañgat sesewatsamti mamtan egalen mkañañ Zuda ekñengalen sesewat mka keyet sokñañik matatan. ⁸ Âpme Zuda am ekñengalen sesewat mka keyet damuñ temañ egat kwitnañ Kilispas ek ma egalen sip butnañanen ma am notnañ sambe ekñañañ Pâlgalen zetnañ nâmti Amobotnañ Zisasiyet nâmkñepeme Pâlañ tu zulutindeye.

⁹ Âpme tambu ñeniyet Amobotnañañ Pâl kie kienok sokbemsamti pigok dunduye, “Geñ nâgât zapatn ammagen zenzeyet kñigati dembusekdi aŋgalalañpiñ nâmtalati zemkawañ bewanik. ¹⁰ Neñ geñmak tapma an ñenañ wati ku gawalabe mka temañ kapiyet keñañ nâlen animbinne sambe penañ talip.” ¹¹ Kegok zempeme Pâlañ mka keyegak mamti am ekñen ke Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ ewe mandiindom zikat indam mkwatnapeme nup kan kwepmak butnañ ñen mege.

¹² Âpme Galio ek Akaia ekñengalen amobotnañ mmonzempewien kan keyet Zuda am ekñañañ Pâlgat keñin kasa beme ilinak zenâ zenâ mti keñ kwep bemti Pâl Galiomagen wapmeti zewien, ¹³ “An kapiyañ zii zet keñañ mama mimi tazin ke tapme egañ naman

animbi sambe indatimti set sepemaŋ ŋen zikat indame Kawawaŋgat masesewatsaip.”
¹⁴ Kegok zeme Pâlaŋ zet zesât mmaŋgeyaŋ Galioyaŋ Zuda am Pâl wakobien ekŋengat zeye, “An kapiyaŋ yom nukŋaŋ penaŋ ŋen zetnaŋ neŋ mimiyeleŋok benak ze neŋ inmak sewakŋaŋ totati ŋep zewanek. ¹⁵ Âk pi in zii zelin tazin keyet zet mmot mtot mti zesâti ilinak etaŋ baen manzemambep ke nâlen mulup yek.” ¹⁶ Kegok zemti indamâpme zupman toti ¹⁷ ekŋen sambeyaŋ Zuda sesewat mka keyelen damuŋ atamti Galioyelen mka solonan met kwapem penaŋ kume Galioyaŋ indikŋingut ku indidikŋaŋ sepem tapme takumambien.

Pâlaŋ gilik zemti Antiok mkaengatnan Zelusalem mkaen daen mege

¹⁸ Pâlaŋ Kolin mkaen kan sambenik maneti bam nâmkŋipepemak am indamukum indemti Silia msalen mesât mme Pilisilamak apmaŋ Akwila egelaŋ ilinsakwep meti Seŋkilia mkaen patañ zemti mka ke Pâlaŋ mulup ŋen msât nâmti egaŋ Kawawaŋgat zemkatik bempemti keyet piliŋaŋ ŋoksinaŋ an ŋeniyet zeme kwenzipme mepme delaŋ zemâpme bam waŋgaen moti Silia msalen mebien. ¹⁹ Keyetnan ewe waŋgaen moti met Epesa mkaen moti ke kalaŋ mebien. Âpme Pâlaŋ igak Zuda am ekŋengalen sesewat mkaen moti ekŋenmak Zet Zapat Dolakŋaŋ zenâ zenâ mbien. ²⁰ Âpme Zuda am ekŋenaŋ Pâlaŋ ekŋenmak ewe tusumti mamayet zeme egaŋ zelin kumti zeye, ²¹ “Neŋ manepema Kawawaŋaŋ nâmnewe beme ewe bam inmagen kapi gilik zem kobap.” Kegok zemti ekŋen mukumindemti waŋgaen moti Sisalia msalen mesât mege.

²² Waŋgayaŋ Sisalia msalen mepeme egaŋ meti Zelusalem mkaen moti am nâmkŋipepemak am bet butem indemti eyetnan toti Antiok mkaen meti ²³ ke kan belatnik bugan maneti naman msat temaŋ Galesia ma Piligia meti mka isikŋaŋ notnanen tokwat meti am nâmkŋipepemak zemgwatnaŋ mimindem mimindem piyaŋ mege.

Apolosiyaŋ Epesa mkaen Zet Zapat Dolakŋaŋ zemkawaŋ beye

²⁴ Zuda an ŋen Epesa mkaen ke koti mamtan an keyet kwitnaŋ Apolos Aleksandia mka temaŋ ke sokbemamti temaŋ beme ²⁵ am notnaŋ ekŋenaŋ Zânaŋ tu zululut mulup mge keyet yaŋaŋ ma Zisas kobe keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet tazin ke eyo zeme nâmti oloŋen palen am kopma diindomtan. ²⁶ Yaŋ kan ŋeniyet Pilisilamak apmaŋ Akwila egelaŋ sesewat mkaen ke motati nâmalu egaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ windeŋaŋbeŋ bemti am tazemâtâtindame nâmti egelaŋ wati mkaŋidan meti Zisas toti gakimti wage keyet zapatnaŋ weyaŋ yaŋaŋmak zemâtâtsamalu nâŋge. ²⁷ Âpme Apoloyaŋ Akaia msalen mesât mme am nâmkŋipepemak Epesa mkaen mambien. Ekŋenaŋ Akaia msalen am nâmkŋipepemak mambien ekŋengat zet kapigok kumti Apolo ikŋaŋ same mti mege, “An kozin ke inmagen kopme ekti in notn mpewep.” Meluwaŋen zet kegok kumti ikŋaŋ same mti mege. Mane mane Kolin mkaen met patañ zemti am Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgapmti nâmkŋipepemak bewien ekŋen Zet Zapat Dolakŋaŋgalen mulup penaŋ indapmukulem mti ²⁸ am maŋge temaŋ penaŋ ekŋengat zikalinan zetnaŋ windeŋaŋbeŋ zemti Zuda am ekŋenmak zet mmot mtot mti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen golaŋ zenze an ekŋengalen zet tazin ke mkatikŋaŋ bemti zeye, “Zisas ek Kawawaŋaŋ an yomengatnaŋ gilik zem ndadagalen ombempeye.” Kegok zeme amnaŋ zetnaŋ nâmkŋipepewien.

19

Pâlaŋ Epesa mkaen mulup mge

¹ Apolos egaŋ ewe Kolin mkaenagak tapme Pâlaŋ Esia msat tuŋgupmaset mane mane Epesa mkaen patañ zemti mka ke Kilais nâmkŋipepeŋaŋ am notnaŋ ke indaikti ² indayaŋkweŋsiye, “In Zet Zapat Dolakŋaŋ diindome nâmti tu zulutbien kan keyet Emetak Teŋ tiwien ma yek?”

Zeme ekŋenaŋ zewien, “Nin Emetak Teŋ tazin mee keyet zapatnaŋ ku nânup.”

³ Kegok zeme naman ewe indayaŋkweŋsiye, “In kwiyet nâmkŋipepenti tu zulutbien?”

Zeme ekŋenaŋ zewien, “Nin Zânaŋ zet zemkoge ke nâmkŋipepenti tu zuluben.”

⁴ Zeme Pâlañ zeye, “Zânañ tu e amnañ keñ gilik zenze aikti yomin bam kumpepeyet etañ mulupmañ ke mti Israeal am ekñengat pigok diindom kwage, ‘In an Zisas bamnan takozin egat nâmkijpeit.’ ”

⁵ Kegok zeme ekñenañ zet ke nâmti Amobotnañ Zisasiyet kwitnanen tu zulutindeme ⁶⁻⁷ Pâlañ betnañ ñokñinan beme Emetak Teñañ kululujengatnan ekñenmagen toti keñin m elej belej beme am 12 mee kogañ zet meluwañ igak igak taoselem zem metnepeme Kawawañañ zet keñinan beme katañ ikñanggat ikñanggat zemkawañ bewien.

⁸ Âpme Pâlañ eyonga tuk pi ekñenmak ke tati kan katañ Zuda am ilinañgalen sesewat mkaen motati Zet Zapat Dolakñañ windenañmak manzemâtâtindamtan. Mti Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama sokbewe keyet zetnañ zemti am notnañ ekñenmak zet mmot mtot mamtemien. ⁹ Ma an notnañ ekñenañ nâmkijpepepiñ belak Zisasiyet Zet Zapatnañ Dolakñañ bam kumpemti ondedak temanen Zisas Kilaisiyet zem-talatpewien keyepmti Pâlañ katimindemti am notnañ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñañ nâmti tikñañgat mbien. Ekñen ondekindemti Tilanas nânâ mkaen ke mene mene ondekti ekñenmak Zet Zapat Dolakñañ zenâ zenâ mamtemien. ¹⁰ Egañ mulup kegok mti Zuda am ma Glik am Esia msalen mambien ekñengat tunguwinan nup kan zut pi mamti mme ekñenañ Amobotnañgalen zet zapatnañ nâme duluñ delañ zemâge.

¹¹ Kawawañañ ikñañ Pâlmak mamti mukulem mme egañ menok temañ sambe am ekñenmagen msokbemkwage. ¹² Am ekñenañ ñetip kapuputnañ ma sañgum kâlâpmañ mee pi timti met am zawatmak ma am we bekañañinmak mee pi indame tim ekti zawalin ma we bekañañin mee pi kwati mepmâpme naman dolakñañ bemâbien.

¹³ Âpme Zuda an notnañ mka katañ tokwati we bekañañ notnañ am keñangatnan manzemindeme kwati mamtemien ekñenañ naman mmak mmak Amobotnañ Zisasiyet kwitnanen kumti we bekañañ am keñan tage ekñengat zewien, “Nin Pâlañ an Zisas egat zet zapatnañ manzempalakñañ bein egat kwitnanen ingat zet windenañbeñ pigok zenup: In am keñangatnan kwati melit!” ¹⁴ Âpme Zuda am Epesa mkaen mamtemien ekñengalen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ Siwa egat nemuñane 7 kapi mamtemien. Ekñenañ mulup keyegak mamtemien.

¹⁵ Ekñenañ an we bekañañañmak ñengalen mkaen meti Zisasiyet kwitnañ kumti we bekañañ zempeme kwaweweget zeme an we bekañañañmak egañ kapigok gilik zem zeye, “Neñ Zisasmak Pâl egegat nâmidewap âpme in kapi kwiyañ desetgatnan kolo ke ku nâmindeyap.”

¹⁶ Kegok zemti egañ wati indom kumti sañgum kâlâwin kumandeleiti indamunzut kume sip balak balak timti talak piyañ mkañinan kunzuñ mepmâbien.

¹⁷ Âpme keyet zet zapatnañ Zuda ma Glik am Epesa mkaen mamtemienañ nâmti omba penañ kingati Kilaisiyet kwitnañ mwati sesewatpewien. ¹⁸⁻¹⁹ Mti am sambe nâmkijpepe aikti kwitnañ kwitnañ notnañ anjambugat ma am indindiyelen zetnañ ma gwesep gwesepgalen zetnañ notnañ papiaen kumtimti ekti mamtemien ke ma dipsawat ma am kasetnañ ma nopiom mee bee timti kot ondekti am zemkawañ bemindamti ekñengat zikalinan bume zimâge. Âpme am ekñenañ papia bewien keyet mânep maiñme 50,000.00 kina beye. ²⁰ Kegok mti Kawawañgalen zelañ windenañbeñ palakñañ bemti pelelañ mekotu am tunguwinan dolakñañ sokbem weñge.

Pâlañ mulup tapmme am notnañañ ekti endilipewien

²¹ Pâlañ mulup kegok mine mine mimdelañ zemti egañ naman Masedonia ma Akaia msat kume balañ peme Zelusalem mkaen mesâgât otnâmti zeye, “Neñ Zelusalem mkaen meti bam naman gilik zemti Loma mkaen kwawabap.” ²² Âpme egañ mukulem mimiñanet an zut Timotimak Ilastas ideme egeleñ Masedonia msaleset mepmalu Pâlañ ikñañ Esia msalen ke bugan ewe tusumti mange. ²³ Kan keyet am notnañ ekñenañ Amobotnañgalen zet keyet nâme ñep ku beme ekñen am sambeyañ zet ke mtopepeyet zet kelakñañ mimindawien. ²⁴ Silwiyañ an weñañ mee weyeyañ an ñen mamtan kwitnañ Dimitilias egañ Glik am nopiom imbi Atemis egalen sesewat mkaen

iknanggat weŋaŋ temaŋ matatan keyet sepemma egaŋ isisikŋaŋ buk pi weyaŋme mopme animbiyaŋ makwitimtemien keyepmti ek ma an notnaŋ ke maweyaŋtemien ekŋenaŋ mânep temaŋ penaŋ matimtemien. ²⁵ Keyepmti egaŋ mulup anene ma an mulup keboŋ mamtemien keboŋ keboŋ ondek indemâti pigok diindoye, “Nin mulup kapigoset mânep temaŋ matinup. ²⁶ Âpme an ŋen kwitnaŋ Pâl zeme ke egaŋ koti zet zapat tazein elak ilin eknâmien. Egaŋ Esia msalen mka kataŋ mekoti animbi keŋin mme yuŋgume egalen zet ke mamâpmaip. Yaŋ alak Epesa mkaen koti animbi sambe keŋin myuŋgumti pigok tazein, ‘Kawawaŋ amnaŋ belaŋ mimiŋaŋ ke penaŋ yek.’ Kegok zeme am sambeyaŋ nâme penaŋ beme ek tapmâpmelip. ²⁷ Egaŋ kekok mme wa in nâme mulupm kapi etaŋaŋ yek bewe ku nâseip. Nopiom imbi temaŋ Atemis egalen sesewat mka temaŋ keyet animbi ekŋenaŋ nâme belakŋaŋ beme bamkumpeme delaŋ zeme Atemis egalen kwizet buŋamaŋ tototnaŋ penaŋ bewe nâip? Esia msalen ma msat sambe notnaŋ ekŋenaŋ nopiom imbi keyet masesewatsaip. Yaŋ Pâl egaŋ kwizet buŋamaŋ ke mme tototnaŋ bembeyet mulupmaŋ omba tapm.”

²⁸ Zet kekok zeme nâmti ŋeŋiŋ zime ŋok kiliŋ kiliŋ temaŋ mti zewien, “Epesa mkaen nopiom imbi Atemis tazin egaŋ etaŋ imbi mobotnaŋ temaŋ bein.” ²⁹ Kegok zemti mka temaŋ Epesa keyet keŋan tokwati ŋakŋak mme am sambeyaŋ wati tusumti ŋakŋak mpeŋ piyaŋ met Masedonia an zut Pâl mâti mamtemun kwilit Gaiasmak Alistakasimak idamandam timti ondedak mundumen ke mesât mepme am sambeyaŋ zet yaŋaŋ nânâpiŋ belak baminan mâti ŋakŋak mmepme ³⁰ Pâlaŋ kwisak ke nâmti indapmâti ondedak keyegak msâgât mepme am nâmkijpepemak ekŋenaŋ aŋgalaŋme tage. ³¹ Mme Pâlgat notnane mobotnaŋ mambien ekŋenaŋ zapat ke nâmti Pâlaŋ ondedagen ke ku mebegat nâmti zemkululu zet beme mege. ³² Âpme ondedak mundumen ke tati animbi sambeyaŋ omba penaŋ ŋakŋak tapmimambien. Yaŋgut am notnaŋaŋ yaŋaŋ penaŋ kwilekiyet minup ke nânâpiŋ belak ke ŋakŋak etaŋ tapmimambien. ³³ Kegok mme Zuda am ekŋenaŋ nolin ŋen kwitnaŋ Aleksandia ke zempeme zet zenze keyet mundumen am sutnateman motati animbiyaŋ kwisak bugan peme tapme zet diindondoyet betnaŋaŋ sesepmaŋ mme am sambeyaŋ wa an ewelak kapi mozinmak zemti mbien. ³⁴ Yaŋ bam ekŋenaŋ ek Zuda an ŋen ke ekmâtâti kan teepmanik aua zut mee kekok am sambeyaŋ kwizet ŋakŋak mti tazemambien, “Ningalen Atemis Epesa mkaen tazin egaŋ etaŋ imbi mobotnaŋ bein.”

³⁵ Kegok tapmnepepeme Epesayetnaŋ an ŋeŋaŋ egaŋ wati kwizet kaliyaŋ tapmimambien ke zemkulumindeme peme tapme zet zemdelaŋ zemti pigok zeye, “Epesa am, an kwiyaŋ Epesa mka temaŋ keyaŋ Atemis temaŋ egalen sesewat mka temaŋ mandamuŋ min ma nanzaŋ kambuk kululuŋengatnaŋ toge ke kekokak mandamuŋ min keyet in ku nâip? ³⁶ An ŋenaŋ ningalen kwitnaŋ kwitnaŋ kapi ŋep ku mtopewe keyet in nâme delaŋ zein. Keyepmti in keŋin bugan mtoti kwitnaŋ kwitnaŋ kileŋ ŋen ku mseip. ³⁷ An zut idatimti kolo egelaŋ ningalen nopiom imbi Atemisiyelen sesewat mkaengatnaŋ kwileki ŋen kambu ku mbun ma Atemis egat zemtatalat zet ŋen ku mbun. ³⁸ Keyepmti Dimitiliasmak mulup sepem kwep mamimtemien an notnaŋ ekŋenaŋ an ŋeniyet nâme bekaŋaŋ bein beme nâmbekambembe zenze kan ke beme amobotnaŋ ekŋenmagen meti zemkawaŋ bem indawep. ³⁹ Ma ilinaŋgat zelin igagen zesâti an ŋeŋaŋine notnaŋ ekŋengat zeme ekŋenaŋ kan ŋen beme ke ondekti ekŋengat zikalinan zelin zemusuwebep. ⁴⁰ In muluwaŋ yaŋepiŋ belak kileŋ am keŋin walapme kasa sokbesât mip keyet zapatnaŋ amobotnaŋ temaŋ Loma mka temaŋ tazin egaŋ nâmti yaŋaŋ nâsâgât ndapmandame nin moti yaŋaŋ zigoset zemann nâmâtâtâgalen ke zet penaŋ ŋen ku tazin.” ⁴¹ Amobotnaŋaŋ zet kekok zemti ondedak ke kalaŋindeme belak mekobien.

¹ Zet kwisak temañ takumañge ke delañ zeme Pâlañ Epesa peme tapme Masedonia msalen mesât tati am nâmkinpepemak ondekindemti zemgwatnañ mimindemti bet butem indemti mane mane met ² Masedonia msalen ke patañ zemti selen selen am nâmkinpepemak indikti zet diindomti gwatnañ mimindem mimindem piyañ metne metne Glik msalen patañ zemti ³ msat ke eyoñga tuk pi ekñenmak ke maneti bam naman nembuyen baen toweti wañgaen moti Silia msalen mesât mme Zuda am ekñenañ setnañ bekekti buzak kupeme mebegat zewien. Keyepmti egañ naman kogeenañgak Masedonia msalen selak mesât mme ⁴ Belea mkaengatnañ Pilasiyet nemuñañ Sopatelmañ Tesalon-aika mkaengatnañ an zut kwilit Alistakasmak Sekandas ma an ñen kwitnañ Gaias Delebe mkaengatnañ ma an ñen kwitnañ Timoti Esia mkaengatnañ ekñenañ Pâl mâti ilinsakwep mebien. Âpme an zut Tikikasmak Tolopimas ⁵ egelañ ilidak nembeleset ñeñañ meti Toloas mkaen ke ekñengat damuñ matatemun. ⁶ Âpme Nupmamañ Yispiñ Niniyelen Kendo ke Pilipai mkaen ke tapmann delañ zeme toti wañga mti kasup 5 kekok nembu palen etañ metne metne bam Toloas mkaen patañ zemti an zut ñeñañ mebus ke idaikti nsakwep mka ke sonda kwep ekñenmak tapmann mege.

Pâlañ Toloas mkaen anemba ñen gakikiengatnañ mme wage

⁷ Sabat tagoñgo kan ñeniyet tambuyet tambuñalem niniyet nâmti temakwep ondek tati Pâlañ msame indemti mesât nânge keyepmti egañ tambu keyet animbi Zet Zapat Dolakñañ tadiindom metnepeme tambu sutnañ penañ beye. ⁸ Âpme mka ekñenañ tapmambien keyet keñañ lam sambe penañ koñti sapeme towemti tazimambien. ⁹ Âpme anemba ñen kwitnañ Yutikas zeme egañ mka tipmasek tipmasek wala mobotnañ keyet keñañ sakñañ gwaen tâgâ setnaset ke totati Pâlañ zet tazeme tatnâmañge. Pâlañ Zet Zapat Dolakñañ kan teepmañ penañ tazemepme anemba piwan nâmtage tageyañ ilak zikatnañ mulugañ kwasime wemkopa bemtingut telak zemti wuwup msalen baen pup tokutum weme am ekñenañ topmimkwat ekbienañ ilak gakimti sâlâgât toge. ¹⁰ Âpme Pâlañ keyegak toweti anemba piwan ambepuluñ mkwat ekti am ekñengat zeye, “In si kembeñ temañ ku mit. Ek ewe mamañañ tazin.” ¹¹ Kegok zemti wati ilinsakwep ewe mka keñañ moti tambuñalem nime delañ zeme Pâlañ ewe zet tusumti zemege. Tazenâmetnepeme msat msame Pâlañ tambuñan penañ toti ¹² mepme ekñenañ anemba tot gakiyeyañ ewe alik bem wage ke ekti keñin oloñen penañ beme wati mebien.

Pâlañ Toloas katipemti Mailitas msalen mege

¹³ Âpme am notnañ nin Pâlañ zemndeme wañgaen moti Asos mkaen mosât moti mepmann Pâlañ ikñañ nembu gilot seleset meti Asos mkaen keyegak patañ zeye. ¹⁴ Mti Pâlañ naman ekñenmak wañgaen moti ilinsakwep Mitilini mkaen met patañ zewien. ¹⁵ Nin Malitas mka pemti metne metne pemann msat tambume tambuyet eyo metne metne Kios msat ñetakñañ ke patañ zemti Kios msat ke sebempemti mepmann msat msaye. Keyetnañ mane mane pemann msat naman tambume tambuyet eyo mane mane Samos mkaen patañ zewenn. Ya e pemti naman mepmann tambume tambuyet eyo mane mane Malitas mkaen patañ zewenn. ¹⁶ Âpme Pâlañ Pentikos Kendo ke Zelusalem mkaen ke tatagat nânge keyepmti wañgayañ Epesa mkaen ke peme Esia msat ñetakñañ ke manepeme kan delañ zenak keyepmti belak Malitas ¹⁷ ke metati namba notnañ zemindeme Epesa mkaen ke meti Zet Zapat Dolakñañgalen an ñeñañ bembe notnañ indatimti ¹⁸ kopme Pâlañ zet kapigok diindoye, “In neñ Esia msalen kwati mulupm inmagen yañbemti mban keyet yañañ ilin ñep nâmâtâtalip. ¹⁹ Neñ Zuda am ekñenañ niktalati mtot nemti nome gakikiyet mulupmañ omba penañ mbien. Yangut kileñ ke si kembeñ palen mamti Amobotnañgalen sisiliñ mulup mti mamteman. ²⁰ Zet in diindondoyelen ñen ku añañalañ pema tage. In pembenañ bembeyelen nâmti Zet Zapat Dolakñañ tambeñgum sutnañ ma mka sambe mekoti sosok belak mandiindomteman. ²¹ Kan katañ neñ Zuda am ma Glik am in temakwep yomengatnañ keñ gilik zenze aikti Kawawañmagen sokñañik meti Amobotnañ Zisas Kilais nâmkinpepeyet zet

winderanber manzeyap. ²² Neŕ Emetak Teŕaŕ zemneme zetnaŕ gawepumti Zelusalem mka teman zesowap yanŕgut daen sepem zigok sokbemnawe ke ku nâŕap. ²³ Neŕ mka temaŕ tapmezinen kataŕ mesât mma Kawawaŕgalen Emetak Teŕ egaŕ am ekŕenaŕ kasa mnemti mka katikŕan ma sindem nawep eyet zapatnaŕ eweŕanak mandinoin. ²⁴ Neŕ mama nnaŕgat nâma mobotnaŕ penaŕ ku mambein. Zet zemâtâtnaŕanaŕ ke oloŕen palen mamti mmetne metne mma delaŕ zenzeyet keŕŕ temaŕ matazin. Ma Kawawaŕnaŕ keŕ taoletnaŕgapmti Zet Zapat Dolakŕaŕ ke zemkawaŕbembeyelen Zisas Kilaisiyaŕ zemneŕge. Mulup ke mmeti mma delaŕ zenzeyelen keŕ temaŕ ke matazin.

²⁵ Âpme pi naman zet ŕen pigok diindoma nâit: Neŕ ingat tunŕuwinan kapi mamti Kawawaŕgalen zemâtâtât katnanen mama keyet zapatnaŕ diindomambe mama manigip. Yanŕ bamgat zimoseŕn ŕen ewe ku ekbep. ²⁶ Neŕ Kawawaŕnaŕ kwitnaŕ kwitnaŕ zemâtâtnaŕge e ilak okindama delaŕ zemâge ŕen ku aŕgalaŕban. ²⁷ Keyepmti neŕ inmak mambanen Kawawaŕnaŕ ingat kwitnaŕ kwitnaŕ nâmbiliwepme weŕŕge keyet zetnaŕ ŕen ku aŕgalaŕpemtı zewan. ²⁸ An damuŕ in ilinak kegogak dopmaŕ damuŕ dopmaŕ damuŕ mti am Emetak Teŕaŕ Kawawaŕ Nemunaŕgalen gakikiŕaŕ keyet paleŕeti dapmelaŕgeŕane indaige ekŕen ke indadamuŕ mimiyet zemindeye ekŕen ke weyaŕ indadamuŕ mimindeme mambep. ²⁹ Neŕ nâŕap neŕ indemebap kan keyet an bekaŕnaŕ notnaŕ ekŕenaŕ koti Zisasiyelen Zet Zapat Dolakŕaŕ diindondoraŕ myunŕgumti sepe- maŕ ŕen diindowep. ³⁰ Âpme an notnaŕ ilinaŕgat tunŕuwinaŕgatnaŕ notnaŕaŕ eyo wati Zet Zapat Dolakŕaŕ zem yunŕgumti tetim indemti ilinaŕgalen nânâ mŕasigeset ke indamandamtimebegaŕ zet zewep. ³¹ Keyepmti in weyaŕ eksemti mambep. In nâip, neŕ inmak nup kan tuk bepi mamti in nâmkıŕpepe aiikgaŕ nâmti am ilinak kwep kwep penaŕ indapmukulem mimindemti mulup temaŕ simak simak mban. Ke in nâpeme mepme nâmâtâlit!

³² Neŕ Kawawaŕgat belen bemindeyaŕ. Egaŕ keŕ taoletnaŕgalen zet keyaŕ ŕep gwatnaŕ mimindewe. Âpme in am keŕin mme teŕ bemberaŕ sambe indatime met mama kanzizit ke toŕaŕ toŕaŕ bemtiwep. ³³ Neŕ mânep milawat titiyet am ŕenmagen met zema ŕenaŕ ku naŕge. ³⁴ Neŕ nenn betnaŕ mulup sek sindem mti keyet penaŕaŕ aikti notnne notnaŕ nsakwep mamti mulup maminup ekŕen indabandim mimindemti nin nsakwep ola olat palen ku mamtemenn e ilin ŕep nâmtalip. ³⁵ Neŕ belar mulup temaŕ kegok mti keyet penaŕ aikti am toweweŕaŕ indamukulem mimindendeyelen set dolakŕaŕ ke ilak zikat indama eknâm mbien. Âpme neŕ baen ekpema mepme Amobotnaŕ Zisasiyaŕ mge ke nâŕap, ‘An ŕenaŕ kwitnaŕ kwitnaŕ am maindaiŕ keyelen keŕ segeyaŕaŕ kwitnaŕ kwitnaŕ an masain keyelen sebempein.’”

³⁶ Pâlaŕ zet kegok zemdelaŕ zeme ilinsakwep tot pedondom tati ³⁷ dundum delaŕ zemti bim kuluŕ mti omba penaŕ sumpewien. ³⁸ Egaŕ neŕ sepem ŕen ewe ku ekbep zeye keyepmti keŕin bekaŕnaŕ penaŕ beme bim kulum mti sumpemti wati waŕgaen topemti betnaŕ butempeme mege.

21

Pâlaŕ Zelusalem mkaen mesât mege

¹ Nin Epesa am ekŕen belin butem indemti waŕgaen moti esemteŕ piyaŕ mane mane Kosi mkaen pataŕ zewenn. Eyetnaŕ mametne metne Lodes mkaen pataŕ zemann msat ke msame keyetnaŕ metne metne Patala mkaen pataŕ zewenn. ² Ke met tati ekmann waŕga ŕen Pinisia msalen mesât tapmme ekti naman waŕga ŕen kobenn ke pemi ŕen keyet moti mebenn. ³ Meti ekmann Saiplas msat bet alomeset daen tapme ekti belak sebempemti metne metne Silia msalen pataŕ zemti waŕgayaŕ Taia mkaen met ombem tati waŕgayaŕ milawat msat keyelen timti mege ke tatime topmaŕge. ⁴ Âpme nin toti met am nâmkıŕpepemaŕ notnaŕ indaikti ekŕenmak kasup 7 mambenn. Âpme Emetak Teŕaŕ am notnaŕgat zemindeme ekŕenaŕ koti Pâlaŕ Zelusalem mkaen ku mebegalen zemkulumpewienanŕgut egaŕ zelin ku nâŕge. ⁵ Ke manepemmann mebegalen kan beme

imbi ma nempa sambe ekjenan ndatimti nembuyen toweti nsakwep pedondom tati Kawawangat dunduwenn. ⁶ Dundum delaŋ zemti bet butem ainti nin wangäen moti mepmann ekjenan gilik zemti mkanjan mobien.

Sisalia msalen Agabasiyan Päl golaŋ zet dunduye

⁷ Nin wangäen moti Taia msat katipemti metne metne Tolemes mkaen patan zemti am nâmkijpepemak ekjen mukum indemti kasup kwep pi ekjenmak ke wembenn. ⁸ Yan msat msame metne metne Sisalia mkaen patan zemti Pilip aikbenn. Egan msat ke mamti Zet Zapat Dolakŋan Penan manzeman. Ek ke aikti ekmak ke matatemenn an ke eweŋan Zelusalem mkaen daen mame ombemindendeŋan indamukulem mti mulup mimiyet zemindewien ekjen kemagengatnan an ŋen ilak ke. ⁹ Ek nambalatnene zulak zulak nembip bepiyan mamtemien. Ekjen ke Kawawangat kwitnan kwitnan bam zigok sokbewe keyet zapanan diindome nâmti am mandiindomtemien. ¹⁰ Nin ke ondektatnepemann Zudia mkaengatanan golaŋ zenze an ŋen kwitnan Agabas zeme ke egaŋ kotneti ninmagen patan zeye. ¹¹ Patan zemti Pâlyet bitiman kwaleti egalen bitim ke mtati ikŋangat setnan betnan zampemti zeye, “Emetak Teran kapigok dinop, ‘Bitim kapiyet toŋan ek Zelusalem mkaen met patan zeme Zuda am ekjenan kapigok msamti am Zuda manŋeen ku sokbembeŋan ekŋengat belen bempewep.’”

¹² Agabasiyan zet kekok zeme nin ma mka mtoŋ nin nsakwep ondekti Pâlan Zelusalem mkaen ku mebegat zemkulumpewenn. ¹³ Âpme Pâlan pigok dinndoye, “Kulekiyet nâgât keŋin bekanan beme tasumnaip? Neŋ Zelusalem mkaen mka katikŋan etan mobogalen yek. Amobotnan Zisas kwitnanŋat mti gakikiyelen nâmdelaŋ zemti weyan talap.”

¹⁴ Nin egat zet kekok zemann egaŋ ningalen zet ku nâme keyepmti nin pigok etan zewenn, “Yegak pemann ke mepme Amobotnanan ikŋan nâmtazin kekok msawe.”

Pâlan Zelusalem mkaen mege

¹⁵ Kasup notnan pi ekjenmak ke tapmann delaŋ zeme naman Zelusalem mkaen mebegalen milawatn weyan bewenn. ¹⁶ Âpme Sisalia am nâmkijpepemak notnan ekjenan ndatime Zelusalem mka teman meti Mnasongalen mkaen meti ekmak ke matatemenn. An ke Saiplas mkaengatanan yan egaŋ Zisasiyet eweŋan penan nâmkijpemti mamtan.

¹⁷ Ekmak ke mamann am nâmkijpepemak notnan ekjenan ndikti ningat oloŋen teman penan minndawien. ¹⁸ Yan msat msame dapmelanŋeyelen an ŋeŋan notnan ekjenan Zemsiyelen mkaen mot ondek tapme Pâlan nin ndatime bam keyegak moti ¹⁹ Pâlan belin butem indemti Kawawangat mukulem mpeme am Zuda manŋaen ku sokbembeŋan ekjenmagen Zet Zapat Dolakŋan diindom mege. Keyet zapanan ilindiŋ penan weyan diindom mâge. ²⁰ Pâlan zet zapat ke zemdelaŋ zeme ekjenan Kawawangat zemesewatpemti Päl pigok dunduwien, “Notn, nânik Zuda am sambe penan tausen ŋen tausen ŋen pi Zisas nâmkijpem mâbianaŋ talip. Ekjen sambeyan Mosesiyelen zii zet ke omba penan windeŋan bemti bandim mti matalip. ²¹ Âpme geŋ muluwen daen mamane gâgât zapadi kapigok kopme nâmbenn. Gâgât egaŋ Zuda am kwep kwep am manŋe notnan ekŋengat tunŋuwian met maip ekjen Mosesiyelen zii zet ku mâbâgat mandiindon. Mti nemuŋine ekŋengat sekŋin butnan ku antitiyet manzemkuluminde-mezin. Ma Zuda am mama mimiŋin ke katikpe mâpme delaŋ zenzeyet maindapitilin. ²² Am ekjen piyan gâgât yanand kekok manâip kapi zigok msenup? Ekjenan gâgât ek Zelusalem mkaen kolep zapadi elak nâmpmien. ²³⁻²⁴ Keyepmti nin geŋ zemgenup kapigok sakwep penan msenik. An zulak zulak ekjen talip kapi Kawawangat zikatnan kwetepman etan mamayet nâmti zetik katikŋan penan mti mamaip keyepmti geŋ ekjen kapi indatimti met Zuda nanaŋalen mama mimi tazin keyet katan ekŋengat ma gitangat sipsip mee ke kwitimti Kawawangat sâpe sâpe bumti ilinsakwep ŋokŋin kwenzipme mepme tapme am notnan ekjenan in Kawawangat zikatnan kwetepman maip. Keyet yanand ke indikti gâgât zet bemzenze mamip ke peme tapme geŋ Mosesiyelen zii zet e anŋosopiŋ manŋawepunik ke gikmâtâbep. ²⁵ Âpme msat notnanen am nâmkijpepemak bembeŋan ekjen keyegut nin ekjenan songom sipman ma songom

minzamti tatatnaŋ ke ma imbimak set kilom mee ku mamayet nin papia ŋen kumti bemann mepme ekti gawepuwep.”

²⁶ Kegok zenâmti tabien yaŋ msat msame Pâlaŋ an zulak zulak ke idatimti sekŋin weyaŋ zuluti kwitnaŋ kwitnaŋin weyaŋme dolakŋaŋ beme sesewat mka teman moti kan zigok sesewat mka teman ke tapmetiŋgut bam kot sâpe sâpe nnaŋgat buwanup zemti keyet yaŋaŋ sâpe sâpe bumbu an yaŋkwesim nâsâgât mowebien.

Pâlaŋ sesewat mka temanen tapme atawien

²⁷ Sâpe sâpe bumbuyelen kan sokŋan beme Pâlaŋ moti sesewat mkaen mame Zuda am Esia msalen mamtemien ekŋenaŋ ekti animbi keŋin walapme ekŋenaŋ ²⁸ atam kitik mtati kwizet ŋakŋak mti zewien, “Israël am kot ndapmukulem mit! An kapiyaŋ msat kataŋ meti nin sambe kapi Mosesiyelen zii zet ma sesewat mkan kapi eyo zentalati mamimtotndein. Mti Glik an notnaŋ indatimti kwapme ekŋenaŋ mme sesewat mkan temaŋ kapi okbi okbiŋaŋmak mambein nâip!” ²⁹ Pâlaŋ an ŋen kwitnaŋ Tolopimas Epesa mkaengatnaŋ ke wati Zelusalem mka temaŋ ke mebe kokot mmalu maidiktemien keyepmti ekŋenaŋ wa sesewat mka temaŋnan eyo mawakwazin kegok nâmyuŋgumti kegok zewien.

³⁰ Kegok zeme Zelusalem animbi sambe ekŋenaŋ zapat ke nâmti weŋin mepme windem bemti kot ondekti Pâl atamti sesewat mka temanengatnan mandamti zupman baen toweti sesewat mka temaŋgalen set sakwep puŋ puŋ kekme delaŋ zemâge. ³¹ Am ekŋenaŋ Pâl atamti kume gakikiyelen tapmme keyet zapatnaŋaŋ elelaŋ Loma kasa kuku an ŋeŋaŋ temaŋ ekmagen pigok mopme nâŋge. Zelusalem am ekŋenaŋ kasa kukuyelen ilinsakwep zenâ zenâ mti talip. ³² Kegok nâmti kasa kuku an mobotnaŋ ma tototnaŋ indatime buluŋ sakwep mepme am ekŋenaŋ Pâl takunapeme kasa kuku ŋeŋaŋaŋ kasa kuku notnaŋ ekŋen indatimti mepme indikti peme tapme telelaŋ mekoti tabien. ³³ Âpme kasa kuku an ŋeŋaŋ keyaŋ zeme Pâl wati tek katikŋaŋ zulaŋ betnaŋ zampeme tapme am ekŋengat indayaŋkwesiye, “An kapi kwitnaŋ kwi ma ek desetgatnaŋ ma yom zigok penaŋ mip?” Kegok yaŋkwesime ³⁴ animbi sambeyaŋ zet yaŋaŋ sepemaŋ igak igak zemti kwizet kaliyaŋ temaŋ mbien. Kegok mme kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ zelinangat yaŋaŋ ku weyaŋ nâmtâtâti keyepm zeme Pâl wati kasa kuku ilinaŋgalen mkaen wati mobien. ³⁵ Âpme Pâl wati mka sepaloŋen mopme am ekŋenaŋ mot yuptot kusât mme kasa kuku an ekŋenaŋ luanzamti mka keŋan ³⁶ wapmosât mopme am sambeyaŋ baman moti ŋakŋak mti pigok zewien, “An ke kume gakik, kume gakik!”

³⁷ Pâl mka keŋan wati mosât tapmopme Pâlaŋ kasa kuku ŋeŋaŋgat yaŋkwesimti zeye, “Geŋ ŋep nâmnemane neŋ am kamba zet ŋen diindosap?”

Zeme an ŋeŋaŋaŋ yaŋkwesiye, “Geŋ Glik zet ŋep nânik? ³⁸ Eweŋan penaŋ Izip an ŋenaŋ gapmanmak kasa kukuyelen am 4000 indatimti msat tuŋgupman mebien an ke geŋ kapi ma belakŋaŋ ŋen?”

³⁹ Yaŋkwesime Pâlaŋ pigok dunduye, “Neŋ Zuda an penaŋ Talsas mka temaŋ penaŋ Sisilia msalen tazin ke sokbewan keyet geŋ nâmnemane neŋ am zet bugan diindowi.”

⁴⁰ Zeme nâmpeme Pâlaŋ sepaloŋ dukŋan gwaen tati am zemkulumindeme zepiŋ buzak tati nâme zet Ibulu zeleset pigok zeye,

22

¹ “Notnne ma bipmne, neŋ ŋeŋaŋ nanaŋgat yaŋaŋ pigok zemâtâpma nâit!” ² Pâlaŋ Ibulu zeleset kegok zeme nâmti kwisak ma zet sambe topme delaŋ zeme buzak penaŋ tapme pigok diindoye,

³ “Neŋ Zuda an penaŋ Silia msalen Talsas mka temanen ke sokbewan yaŋ Zelusalem mka teman kapi koti mamti an zikat indanda Gamaliel egat kandaŋan mtoti mama egaŋ zet Mosesiyelen zii zet yeŋsokŋ ekŋen indandaŋaŋ keyet zapat weyaŋ zemkawaŋ bem name eksemti keyet kataŋ mâti mamban. In alak Kawawaŋ windenaŋ bemti mâti tapmaip sepem kegogak. ⁴ Neŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ alakŋaŋ kapi mma yek

bembeyelen mulupmanj mti animbi sambe ke mâti mamañan ekñen ilinsakwep belinan zamtimti mka katikñan maindem meteman. ⁵ Nâgât yanñ sâpe sâpe bumbu an ñeñan ma sesewat mka temañgalen an damuñ notnañan ñep nâmtalip. Wa neñ zet kapi dâsuki ku zeyap. Ekñen keyañ am nâmkijpepemak notnañ Damaskas mkaen mambien ekñengat papia kumti name mti pigok nâmti mmeban. Ne meti animbi nâmkijpepemak notnañ Damaskas mkaen indaikti belinan zamtimti Zelusalem mkaen mka katikñan indatimti kobap.

Pâliyan ikñan keñan gilik zeyeyet yanñan zeye

⁶ Kegok otrnâmti selen metne metne kasup sutnateman beme Damaskas mka sokñanik mepma busatnañan kululuñen gwaengatnan neñmagen naombem tapme ⁷ neñ totpale baen kutum wemti nâma zet ñen kapigok sokbeye, ‘Sâl, Sâl, geñ kwilekiyet napmât giñgiñ penañ mti nawalesât tapmnik?’

⁸ Yanñwesime neñ kaimak wepeñ tati zewan, ‘Amobotnañ, geñ kwi?’

Zema egañ pigok dinoye, ‘Neñ Zisas Nasalet mkaengatnañ. Geñ napmât giñgiñ mti nawalesât mamnik elak neñ kapimak.’

⁹⁻¹⁰ Zeme nâmti neñ sekñan ñen ewe yanñwesiwan, ‘Amobotnañ, neñ kwileki mnasâgât tapmnik?’

Zeme Amobotnañan zeye, ‘Geñ belak wati Damaskas mkaen daen mepmanengut mulup kwileki mbanik keyet zapatnañ daenen Kawawañan ikñan diñgome nâmbanik.’ Âpme an notnañ neñmak mebenn ekñenañ busatnañ ke ekbienangut zet dinoye ke ekñenañ ku nâmbien. ¹¹ Mme neñ busatnañan zikatn mme bekananñ beyeyepmti ekma sopsop kume olati teñtewat tapma aminne ekñenañ nabetnamti Damaskas mkaen nati mebien.

¹² Mka ke an ñen mamtan kwitnañ Ananias egañ zii zet sambe ke weyañ ekdamuñ mti gawepumti mamtan keyepmti Zuda am mka ke mamtemien ekñenañ egat nâme dolakñan mambemtan. ¹³ An keyañ neñmagen koti pigok dinoye, ‘Pâl, geñ zikadi dolakñan ekbak.’ Zeme keyegak zikatn busatnañ beme ekmâtâban. ¹⁴ Ekma zet kapigok dinoye, ‘Yenñsokñne ekñengalen Kawawañ egañ yanñanñ ke zikat game an teñ tonñan ekti zet zapatnañ nâmkaliñ bembeyelen nâmti ikñan selen daenen gaombemgeyan. ¹⁵ Keyepmti geñ kwitnañ kwitnañ eknâm mbanan ke am msat katañ diindomane nâmbep. ¹⁶ Keyepmti pi kan teepmanñ eneyet belak mambanik? Keyet geñ wati Zisasiyet kwitnañ nâmkijpemane tu zulutgema Zisasiyet dundumane egañ yomdi katipewe.’ Zemti tu zulutnembien.

Kawawañan Pâl am Zuda manñeen ku sokbembenañ ekñenmagen zet zapat timmepmegat peme mege

¹⁷ Kegok mneme Zelusalem mkaen kapi koti sesewat mka temanen dundundu mulup tapmmambe tati kie kienok Zisas ikñan ekmâtâpma ¹⁸ kapigok dinorñe, ‘Mka kapiyelen am ekñenañ gâgât dembusegen nâgât zet zapatnañan topme nâmti wisat mbep keyepmti geñ sakwep Zelusalem mka kapi pemti belakñan met.’ ¹⁹ Zeme nâmti neñ dopmanñ pigok gilik zemti zewan, ‘Amobotnañ, neñ amdine mka sambe meti sesewat mkaen indakapisikma motapme sindiwanñ kwapem maindomteman. ²⁰ Mti buñam zapadi zenze an Stiwen ek kusâti an ekñenañ melakanduñin gulumti neñ name timtati ekma nanñanñ mâtâti kume sip balak balak timti gakime ego ego mti nâma ñep beye.’ ²¹ Kegok zema Amobotnañan pigok dinoye, ‘Geñ mebegalen weyañ tapmane neñ msat beñan am Zuda manñeen ku sokbembenañ ekñenmagen gema mebanik.’ ”

²² Pâlanñ am zet kegok diindome nâmti keyegak kwizet kaliyanñ temañ kumti zewien, “An keboñ ke gakime delañ zep. An keboñ keyañ msalen kapi ku tatagalen!” ²³ Kegok zemti ñakñak temañ mti melakanduñin gulumti time mebekopme tot kânzunzu timti tetelime am palen palen gwaen mekopme ñenzinñin palen tapme indikti ²⁴ Loma kasa kuku an ñeñan egañ kasa kuku an ekñengat zeme Pâl wati mkañin keñan moweti sindiwanñ witiñingut amnanñ yanñan kwilekiyet penañ muluwanñ kapi tapmip. Zemti Pâl

yaŋkwesim nânâyet zemindeye. ²⁵ Âpme ekŋenaŋ sindiwaŋ witiksâgât mot tep palen mututut pemti setnaŋ betnaŋ tepmak pepe bemti zampemti witiksât tapmme Pâlaŋ an ŋeŋaŋin keyet yaŋkwesiye, “In Loma an penaŋ zetnaŋ dolakŋaŋ zemdelan zenzepiŋ belak sindiwaŋ witiŋgalen set ŋen tapme mamiwaŋ neŋ alak kekok mnasât tapmip?”

²⁶ Kegok zeme an ŋeŋaŋ keyaŋ an ŋeŋaŋin temaŋ ekmagen meti zeye, “An kapi Loma an keyepm zigok penaŋ msasenup?”

²⁷ Zeme kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ Pâlmagen meti zeye, “Geŋ Loma an penaŋ manze zemane nâmbi?”

Yaŋkwesime Pâlaŋ zeye, “Ilak penaŋ sukwep penaŋ ke zenikmak.”

²⁸ Zeme kasa kuku an damuŋ temaŋ keyaŋ nâmti zeye, “Neŋ mânep omba penaŋ katipemti keyepmti Loma an penaŋ bewan.”

Zeme Pâlaŋ zeye, “Âpme neŋgut bipm Loma am mangeengatnaŋ kokotnaŋ keyepmti neŋ Loma an penaŋ beyap.”

²⁹ Zeme nâmti Pâl bembuluŋ tati sindiwaŋ witiksâgât tapmmambien piwan keyegak peme tapme mepmâpme kasa kuku an ŋeŋaŋin temaŋ egaŋ neŋ kwilekiyet an keboŋ kapi kileŋ penaŋ zema setnaŋ betnaŋ zamti kusât miyo. Zemti weŋaŋ penaŋ mepme nâpeme mekwapme tatneti weŋge.

³⁰ Yaŋ msat msame kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ Pâl sen katikŋaŋaŋ zampewien ke kwaletpemti Zuda ekŋengalen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma an ŋeŋaŋ notnaŋ sambe indamandame kopme zigoset mti Pâlyet nâmsopkuku aikbien keyet yaŋaŋgat indayaŋk-wesisâgât nâmti zeme ondekme egaŋ Pâl wati tot ondedak keyegak peme totapmange.

23

Pâlaŋ Zuda am ekŋengalen ŋeŋaŋ bembe ekŋenmagen zet zemkawaŋ beye

¹ Pâlaŋ an ŋeŋaŋ bembe indiktitimti pigok diindoye, “Notnne, neŋ Kawawaŋgat zikatnan zii zetgat zemtalalat zet ke ŋen nânânnan ku tapme mambanaŋ ewe mayap.”

² Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ sambe ekŋengalen ŋeŋaŋin temaŋ penaŋ Ananias egaŋ am Pâlyet kandaŋaŋ tabien ekŋengat pigok diindoye, “In an ke zet kilom tazeingat dembusekŋaŋ kutut!”

³ Zeme Pâlaŋ Ananias pigok dunduye, “An yompaŋ, egaŋ segeset mulup dolak dolakŋaŋ notnaŋ mti an pembedaŋnok mamaniŋ. Âpme keŋdanen baengut mama mimi bekaŋaŋ etaŋ gak zemti matazin. Keyepmti geŋ bam Kawawaŋgaŋ gawalebe. Geŋ zii zelaŋ zein keyet kataŋ mamti mulup mimiyet zemgeŋgeŋaŋ yaŋ geŋ kwilekiyet ke kulumti neŋmagen musuwewet mulup kileŋ mimiyet kekok diindonik?”

⁴ Kegok dundume am Pâlmak tabien ekŋenaŋ pigok dunduwien, “Geŋ Kawawaŋgalen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ pi eneyet zet mgasik keboŋ ke dundunik?”

⁵ Zeme nâmti Pâlaŋ pigok zeye, “Notnne, neŋ ek sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ main ke nâmti ku zeyap. Mosesiyelen zii zet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen kapigok zenzeŋaŋ, ‘In Kawawaŋgalen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋine ku zemtalalat indewep.’” (*Kisim Bek 22:28*)

⁶ Âpme ondedagen ke an notnaŋ Sadusi ma notnaŋ Palisi ekŋenaŋ ilinsakwep tapmambien. Pâlaŋ ke indikti ŋakŋak omba penaŋ mti pigok zeye, “Nâgât yeŋpapmne tipman baenen Palisi mamkwati gakikiengatnan wawat tazin manzemtemien. Yaŋ alak neŋ gakikiengatnan wawat keyet webem mayap tazema kapiyepmti in alak zelen pi onzemneip.”

⁷ Zet kekok zeme Palisi ma Sadusi ekŋenaŋ ilinak sakwep wati zet mmot mtot mti ŋeŋaŋ bembe ilinaŋgat tunguwinan kalalaŋ temaŋ sokbeye. ⁸ Sadusi ekŋenaŋ gakikiengatnan wawat ma Kawawaŋgalen ensel ma we mee ku talip manzemtemien. Âpme Palisi ekŋenaŋ naman ke talip manzemtemien. ⁹ Keyepmti ondedakŋinan ke kwisak temaŋ penaŋ kuye. Kegok mme Palisi ekŋenmagengatnaŋ zii zet zikat indandanaŋ an notnaŋaŋ wati zet memendepmak mti zewien, “Nin an kapiyelen yomaŋ ŋen ku tapme eknup. Kawawaŋgalen ensel ma we ŋeŋaŋ dundume nâŋge mene ke ku nânup.”

¹⁰ Kegok mti kasa kasa omba penañ mme kasa kuku an ñeñañañ nânge. Mneti ekñenañ Pâl yupmet yupkot mme sutnañ teman etim mebekokot mme gakisem zemkiñgati kasa kuku an zemindeme met Pâl am ekñengat tunjuwinangatnan sañ mti kasa kuku mkaen wati mebien.

¹¹ Tambu keyet Amobotnañañ Pâlmagen sokbemti zeye, “Geñ windendi timti kaliñañ bemti tabanik. Zelusalem mkaen pien manzemkawañ bemnenik sepem kegogak naman Loma mkaen meti zemkawañ bemnewanik.”

Zuda am notnañ ekñenañ Pâl kume gakikiyet buzak zemtâmpewien

¹² Msat msame Zuda an ekñenañ zet zemtâmti zewien, “Nin tu meu mee ninipij belak mamti Pâl kumann gakimeñgut tu meu bamgat nimbanup.” ¹³ An 40 mee kogañ zenâ zenâ mti kegok zemtâmpewien. ¹⁴ Mti an ekñen keyañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an danuñ notnañ ekñenmagen met sokbemti pigok zemsokbemindawien, “Nin tu meu ninipij belak mamti Pâl kumann gakimeñgut tu meu niniyet zemkatik bempemti pi inmagen kot sokbemindanup. ¹⁵ Keyepmti in kasa kuku an ñeñañ ekmagen zet kapigok beme mebe. Geñ Pâl ningalen ondedagen ewe pemane kopme pien zetnañ ondedakñnan ke zetnañ zemdelañ zewanup. Âpme egañ zelin nâmti peme kopme nin selen dombemti buzak kumann gakiwe.”

¹⁶ Kasa zet kegok tazemnâme Pâlyat biatnañañ zet ke wak kambu nâmti windem bemti kasa kuku mkaen ke moti eiñañgat zet ke dunduye. ¹⁷ Dundume nâmti Pâlañ kasa kuku an ekñengat ñeñañin ñen zeme kopme zeye, “Geñ nemba kapi wati kasa kuku an ñeñañ temañ ekmagen wati mepmane nemba isikñañ kapiyañ zapat ñen dundusem.”

¹⁸ Zeme kasa kuku ñeñañ keyañ naman kasa kuku ñeñañ temañ penañ kaindemagen wapmeti zeye, “Pâl an mka katikñan pemann matazin egañ nazemtetime mepma nemba kapiyañ gâgât zapat ñen ñingonoyelen nâmti mene zeme aikti geñmagen kolap.”

¹⁹ Kegok dundume kasa kuku an ñeñañ temañ keyañ nemba isikñañ ke betnamti ganzenan ilidak metati yañkwesiye, “Zet zigok ze zeman nâmbiya?”

²⁰ Zeme nemba keyañ pigok dunduye, “Zuda an ñeñañ ekñenañ geñmagen zet kapigok beme kokogat zet zenâ zenâ tapmme nâya. Geñ Pâl ekñengalen ondedagen wati meti yañañ penañ ewe zemâtâtindandayet zeyo. ²¹ Keyepmti geñ tatnâmane ekñenañ zet ke beme kopme geñ zelin ku nâmindesenik. An 40 mee sebempein kegogañ Pâl kume gakikiyet nâmti tu meu kiñgati belak mamti Pâl kume gakimeñgut bam tu meu niniyet zemkatik beyo. Ekñenañ selen baen dombem tati Pâl geñ zempemane mepme kukuyet gâgât damuñ talip.”

²² Nemba isikñañañ zet kegok zeme kasa kuku an ñeñañ temañ egat pigok zempemti peme mege, “Geñ zet zeman nâyap ke an ñen ewe ku dundundupiñ.”

Kasa kuku an ekñenañ Pâl Sisalia mkaen wati mebien

²³ Âpme an kasa kuku ñeñañ temañ egañ kasa kuku an ñeñañ zut idamandame kopmalu pigok diidoeye, “It kasa kuku an seleset mebegalen an 200 ma âs palen tati mebegalen an 70 ma ñelip sage tiwep an 200 kegok indaaikmane ekñenañ 9 kilok tambuyet penañ wati Sisalia mkaen mebeb. ²⁴ Âpme Pâl egat âsiñañ ñen weyañpeme keyet palen totapme kakanemuñ wapmane mane amobotnañ temañ Pilik ekmagen wati moseip.” ²⁵ Kasa kuku an ñeñañ temañ Kolodias Lisias egañ ekñenañ mesât mme amobotnañ temañ egat papia ñen kapigok kuye,

²⁶ “Neñ kasa kuku ñeñañañ amobotnañ Pilik gâgât zemkawañ bembe papia kapi kuyap.

²⁷ An kasa kuku ekñenañ wati kolip ke Zuda an ekñenañ kume gakikiyet zeme keyepmti neñ an ke Loma mkaengatnañ kegok nâmtiyepm kasa kuku an ekñenmak meti Zuda am ekñengat belinangatnan menze mti pemann geñmagen kozin.

²⁸ Yañañ kwilekiyet wati zelen pewien keyet yañañ penañ weyañ nâmtâtâtâgat nâmti an ñeñañ ekñen indaondak indemti Pâl wati ondedagen ke meban. ²⁹ Wati met ke tati ekma ekñenañ Pâlañ kwilekiñen nukñañ ku mge keyañgut ilinañgalen zii zet keeset belak sekñan bemti zeme pigok nâmban. Kwitnañ kwitnañ notnañ

mge keyañ mka katikñan ma kukuyelen keyet katañ ku beye. Keyepmti wati mka katikñan mepewan. ³⁰ Âpme Zuda an notnañ ekñenañ selen dombemti kume gakikiyelen zeme keyepmti neñ ek pema geñmagen kozin ma am egat sekñan mambemzep. Ekñen kegogak zemindema kopme geñ taindikmane zelin zem musuwebep.”

³¹ Papia kegok kumti indame kasa kuku an ekñenañ an ñeñañin egat zetnañ gawepumti Pâl tambuyet penañ wati mane mane met Antipatilis mkaen ke met wembien.

³² Yañ msat msame kasa kuku an sambe ekñenañ naman gilik zemkopme an âsien tati mebien ekñenañ etañ Pâl wati Sisalia mkaen mebien. ³³ An âs palen tati mebien ekñenañ meti Sisalia mkaen patañ zemti amobotnañ temañ ke papia samti Pâl wapmet zimasetnan onzempeme tage. ³⁴ Âpme amobotnañ temañ egañ papia ke makume delañ zeme Pâlyet yañkwesiye, “Geñ msat desetgatnañ?”

Yañkwesime Pâlañ zeye, “Neñ Sisalia mkaengatnañ.”

³⁵ Kegok zeme amobotnañ zeye, “Ele, an sek danen bemzenze zet manzeip ekñenañ kopmeñgut zedi mti kodak ke zeman nâmbap.” Zemti egañ kasa kuku an zemindeme wati amobotnañ Elotgalen mkaen ke met pemti damuñ mamimtatemien.

24

Zuda an ñeñañ notnañ Pâl zet muluwen pewien

¹ Kasup 5 delañ zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ Ananias ma an ñeñañ notnañ ma an zet zenze an Teltalas ekñenañ Sisalia mkaen meti Pâl zemkukuyet Loma amobotnañ Pilik Sisalia mkaen matatan ekmagen sokbewien. ² Âpme amobotnañ Pâl zeme kot tapme Teltalasiyañ Pâlyet sekñañ bemzenze zet zesâti ñeñañ yañbemti pigok zeye, “Pilik amobotnañ temañ, geñ ndadamuñ mmane sewakñañ palen dolakñañ mamamkwatnup. Mti am mañge ningat nâmtemtem mti ndamukulem minndemane ³ mka sambe mulup mmann dolakñañ mambein keyepmti nin gâgât nâmann dolakñañ penañ mambein. ⁴ Mneti neñ zet teepmañ mandam tazenepema teepmañ besemgat nâmane neñ zet pemkwepmañ bugan pigok dingoma nâmbak. ⁵ Nin an kapi myuñguñuñ sambe penañ mamme eknup. Egañ Zuda am sambe msat katañ manup pi ñenzinziñ omba penañ minndame tuñgupmnan kasa kasa matazin. An kapi Nasalet am mañge ekñengat ñeñañin main. ⁶ Âpme egañ sesewat mkan temañgalen zii zet notnañ eyo aḡosome nin ekti atawenn. Keyepmti nin zii zetn tazin keyet katañ kwitnañ kwitnañ msasâgât tapmnepemann ⁷ kasa kuku an ñeñañ temañ Lisias egañ kasa kukuñanemak kot memendepmak belak menzemwati mebien. ⁸ Mti an met zelen pewien ekñen ke geñmagen kapi kot sokbengamti egat zetnañ geñmak zenzeyelen zemindemti wati mege. Keyepmti nin egat zet zenup ke geñ Pâl ikñañ yañkwesimane egañ ikñañgat yañañ ikñañ zemkawañ bemgame nâsenik.” ⁹ Egañ zet kegok zemsokbeme Zuda an notnañ tabien ekñenañ mukulem mti zetnañ ke mkatikñañ bewien.

¹⁰ Âpme amobotnañ zet zenzeyelen Pâlyet belak belañ sesepmañ mpeme Pâlañ wati zeye, “Geñ msat kapi amobotnañ kan teepmañ mamti Zuda ningalen yañ ñep nânik. Keyepmti neñ zet nâmtemtempin pigok zema nâmbak. ¹¹ Neñ Zelusalem mkaen Kawawañ sesewatsasâgât moti manepema kasup 12 kegok beye. Geñ zetn nâmti keñ zut msenik beme ekñengat indayañkwesimane zeme nâsenik. ¹² Neñ sesewat mka temañ ma sesewat mka notnan ma ondedak mundum notnanen am ondek indemti zet mdondondo mti ammak an mee ââyet keñin walalat zet ñen ku diindowan. ¹³ An ekñen kapiyañ belak sekñnan bemti tazeip ke penañañ zigoset zikat game ekti nâmtâsenik? ¹⁴ Ekñenañ nâgât pigok manzeip, ‘Nin mama mimi alakñañ maektalatnup ke egañ mamin manzeip ke penañ. Neñ ke mti yeñ papmne ekñengalen Kawawañ ek mandundum sayap. Mti Mosesiyelen zii zet ma golañ zenze an ekñengalen zet zemkwabien e eyo mañgawepuyap.’ ¹⁵ Nin maneti am teñ ma bekañañ nin nsakwep gakikiengatnañ Kawawañañ mme wapmobanup keyet an ekñen kapi ma neñ nsakwep webemti mamanup. ¹⁶ Kegok

mti neŋ Kawawaŋgat zikatnan ma amgat zikalinan myuŋguŋgupiŋ mamayet nâmti eksemti kuma kwaopme mamayap.

¹⁷ Âpme neŋ Zelusalem mka pemti nup kan sambe pi msat belakŋaŋ met mamti zema am nâmkijpepemak am msat belakŋaŋgatnaŋ ekŋenaŋ Zuda am ekŋengat mânewin bugan akumti beme ke timti indasât ma Kawawaŋgat sâpe sâpe eyo busât nâmti Zelusalem mkaen meban. ¹⁸ Meti sesewat mka teman moti Kawawaŋgat wisikŋ zemti sâpe sâpe tabumamban kan keyet mka keŋan ke am sambe neŋmak ŋen ku tabien ma am notnaŋ kasa kukuyet keŋin ŋen ku walaban. ¹⁹ Zuda am notnaŋ Esia msalen met maneti kokotnaŋ ekŋenaŋ kwep Zelusalem sesewat mkaen ke tapme indikbangat ekŋenaŋ nâlen myuŋguŋgunn ŋen kan keyet aikbien beme kwati ilin gâgât zemkawaŋ bem game nâsenik. ²⁰ Ma an ŋeŋaŋ ondedagen talip ekŋen kapiyaŋ nâlen myuŋguŋgunn ŋen Kansol ondedagen tabienen ke ekbien beme ilin kwat zemkawaŋ bem game nâsenik. ²¹ Neŋ ekŋengat tuŋguwinan tati zet kwep ŋen zema yuŋgume ekŋenaŋ nâme ŋep ku beye mene. ‘Ma neŋ gakikiengatnan wawat tazin manzeyap.’ Keyepmti ekŋenaŋ nâme ŋep ku beme zelen neme ingat monzalaminan kapi kwatalap.”

²² Amobotnaŋ Pilik egaŋ Pâlyet zet zemdelan zenze sakwep ku mge egaŋ zapatnaŋ isikŋaŋ bugan nâŋgeyepm belak etaŋ pigok diindoye, “Nin zet kapi belak pemann tapme kasa kuku an ŋeŋaŋ temaŋ Lisias egaŋ Zelusalem mkaengatnan kopmeŋgut ekmak tati nsakwep zet kapi zemdelan zewalup.” ²³ Kegok zemti kasa kuku an ŋeŋaŋ pigok dunduye, “In Pâl damuŋ mti tati kasa zimoseŋ ku ekbep ma notnane notnaŋaŋ wati kwileki ŋen sasâgât mme nâmindeme mot ŋep masamambep.”

Pâlaŋ Pilikmak Dulusila egetgat monzalamidan tage

²⁴ Mepeme ke matatnepeme amobotnaŋ Pilikmak imbiŋaŋ Dulusila egeŋaŋ Sisalia mka pemti Zelusalem mkaen kobun. Dulusila imbi ke Zuda imbiŋaŋ. Yaŋ egeŋaŋ motati Pâl zem tetimalu moti egat Zisas Kilais nâmkijpepeyet yaŋaŋ manzemkawaŋbemtan keyet yaŋaŋ ²⁵ ma dolakŋaŋ bemti mamayelen setnaŋ ma set kileŋ mama keyet ma eksemti mama ma dopmaŋ titiyelen kan keyet zapatnaŋ Pilik imbinet zemâtâtidame Pilik windeŋaŋ topme delan zeme Pâl pigok dunduye, “Ŋepgat met ya maneti neŋ kan tuŋgupaŋ ŋen sokbemnameŋgut ewe zema kot tusumti zeman nâmbap.” ²⁶ Amobotnaŋ egaŋ Pâlaŋ mânep sasayet nâmti kan kataŋ mamandame kopme zet zenâ zenâ mamimtemun. Yaŋgut Pâlaŋ mânep ku saye.

²⁷ Mamotneti nup kan zut delan zeme amobotnaŋ alakŋaŋ ŋen kwitnaŋ Polsias Pestas zeme ke. Egaŋ Pilik egat munduman tage âpme amobotnaŋ Pilik egaŋ Zuda am ekŋenaŋ egat nâmpeme dolakŋaŋ bembeyet nâmti Pâl ewe mka katikŋanak peme tapme mege.

25

Zuda am ekŋenaŋ Pâl amobotnaŋ alakŋaŋ Pestasiyet zikatnaŋ zemkuwien

¹ Pestasiyaŋ amobotnaŋ mundum timti mame kasup tuk etaŋ mepme Sisalia mkaengatnan Zelusalem mkaen mesât mege. ² Met patan zeme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma Zuda an ŋeŋaŋ bembe notnaŋ ekŋenaŋ ekmagen koti Pâlyet zapat dundume ³ egaŋ zelin nâmindemti Pâl peme Zelusalem mkaen kokogat yaŋkwesim giŋgiŋ mbien. Ekŋenaŋ Pâl selen baen bekekti kume gakikiyet nâmti amobotnaŋgat kegok yaŋkwesiwien. ⁴ Pestasiyaŋ pigok diindoye, “Pâl ek Sisalia mkaen mka katikŋan tazin âpme neŋ gilik zem keyegak sakwep kapi towepap. ⁵ Keyepmti in Pâlyet zet ŋen zesât mbep beme inmagatnaŋ an ŋeŋaŋ notnaŋ neŋmak nsakwep Sisalia mkaen toweti egat zetnaŋ kaim taindikma zewep.”

⁶ Kegok zemti Zelusalem mkaen ke kan teepmanik kasup 8 ma 10 mee kegok maneti Sisalia mkaŋan met towepap. Towepgeyaŋ msat msame zet zenze mkaen motati Pâl zeme wati mowebien. ⁷ Mopme Zelusalem mkaengatnaŋ Zuda an ŋeŋaŋ notnaŋ mebien ekŋenaŋ mot bembuluŋ tati sekŋan bemzenze zet omba penaŋ tapmambien. Yaŋgut zet bemzenzeŋinaŋgat zet katnaŋ penaŋaŋ ŋen ku sokbeye. ⁸ Zeme Pâlaŋ zelin mtopenmti

pigok diindoye, “Nej Zuda ekñengalen zii zet ma sesewat mka temañin ma Loma amobotnañ keyet ñen ku zem talaban.”

⁹ Zeme Pestasiyañ Zuda am ekñen ke keñin mme olonjen mimiyeleñ nâmti Pâlyet pigok yañkwesiye, “Geñ Zelusalem mkaen gwaen gapmoti ke zedi zemdeleñ zewap ma zigok nânik?”

¹⁰ Yañkwesime Pâlañ pigok dunduye, “Loma am ningalen zet zemdeleñ zenze mka kapi. Geñ ningat yañañ nâmtadik nej Zuda am muluwañ bekañañ ñen ku mimindawan. Yañgut ekñenañ zelen pi belak taonzemneip. ¹¹ Neñ yom penañ ñen mbagen geñ nâsâgât mbegen sekñ ñep ku añañgalañbak. Pi ekñenañ belak sekñañ tabemzeip keyepmti an ñenañ ekñengat tiwin busat bembeyet nâmti ekñengat belinan ku bem newe. Keyepmti Loma amobotnañ Sisayañ zetn zemdeleñ zenzeyelen penañ nâmti zeyap.”

¹² Kegok zeme Pestasiyañ Zuda an ñeñañ ekñenmak zenâ zenâ mti Pâl pigok dunduye, “Geñ amobotnañ temañgat nâmti zenik keyepmti ekmagen mepmene egañ zedi zemdeleñ zemgewe. Kegok zemti wapmet ewe mka katikñañak peme tage.”

Pestasiyañ Pâlyet zet zapat Agilipa msaye

¹³ Ke mamotneti kan ñeniyet amobotnañ Agilipamak imbiñañ Belnismak amobotnañ Pestas eksâgât ¹⁴ meti kan teepmanik pi ekmak ke mamalu Pestasiyañ amobotnañ ke Pâlyet zet zapat msam metneti zeye, “Amobotnañ Pilikñañ mka katikñañ an ñen zemdeleñ zenzeipiñ belak pemti mepmene kan teepmañ pi egañ belak mka katikñañak matazin. ¹⁵ Âpme nej Amobotnañ alakñañ onzemnewien kan keyet Zuda sâpe sâpe bumbu an ñeñañ notnañ ma Zuda an ñeñañ notnañ ekñenañ koti an ke nej kuma gakikiyet nayañkwesiwien. ¹⁶ Âpme nej zet dopmañ pigok diindowan, Loma an nin notn ñen belak ñenzinziñ etañ mti ku maindonup. Nin zet toñañ ma an zelen mapeip ekñen ondedagen zet dopdop zemti yañañ mmann sosok kawañ sokbeme ektatingut keyet katañ dopmañ maindanup. ¹⁷ Kegok diindoma Zuda an ekñenañ zetgat lele mti nejmagen kot sokbeme nâmindemti wembennañ msameñgut Pâlmak ilinsakwep ondekindemti taindikma zelin zeme zelinañgat yañañ ekmâtâban. ¹⁸⁻¹⁹ Wa ekñenañ egat yomañ penañ ñen aikseip mene zemti taindik nepema ekñenañ nâmkijpepeniñañgat zetnañ ma an ñen gakikiñañ kwitnañ Zisas egat zetnañ tazemambien. An keyet Pâlañ gakikiengatnan walewañ main manzeman. Keyet mti Pâl zet omba tapmsamambien. ²⁰ Zet kegok sokbeme nej zelin ku weyañ nâmtâtâti keyepmti Pâl Zelusalem mkaen mopme zetnañ ke zemdeleñ zenzeyelen nâmti Pâl ikñañ yañkwesima ²¹ egañ ikñañ Loma amobotnañ zetnañ zemdeleñ zenzeyelen nâmti dinâñge. Keyepmti nej Loma amobotnañmagen pema mebegalen damuñ ewe mka katikñañ pema matazin.”

²² Pestasiyañ Agilipa kegok dundume nâmti Agilipayañ zeye, “An keyañ nej zet notnañ ñep dinome nâsap?”

Zeme Pestasiyañ zeye, “Ñep, sañenengulak wati kopma zet nâsât zenik ke zeme nâmbanik.”

²³ Zemti wembienañ msat msame Agilipamak imbiñañ Belnis egelañ miak miak sopmañ mti zet zenze mkaen mepmalu kasa kuku an ñeñañ ma mka katikñañgalen an ñeñañ notnañ ekñenañ indapmâti keyegak mowebien. Motati Pestasiyañ zeme Pâl wati keyegak mowebien. ²⁴ Motati Pestasiyañ zet kapigok diindoye, “Amobotnañ Agilipa ma aminne notnañ kotalip, nej pigok zema nâip. An tapme egip kapiyet Zuda am Zelusalem mkaen talip ma notnañ Sisalia mkaen talip ekñenañ zekañkañ mti kwizet ñak ñak mti pigok zewien: An kapi ewe msalen teepmañ ku mambe. Kegok penañ zewien ²⁵ yañgut nej an kapiyelen yom ekma gakikiyelen katañ penañ ku beye. Âpme an kapiyañ ikñañ naman Loma amobotnañ zetnañ zemdeleñ zenzeyet zeye keyepmti nej Loma amobotnañmagen pema mesâpm. ²⁶ Âpme zet wikatnañ penañ amobotnañ temañ Loma mkaen tazin egat zemkawañ bembe zet zigok penañ kumti besap zemti maolalap keyepmti an pi alak in ma amobotnañ Agilipa in tati ekme ingat zikalinan onzempema tazin. Keyepmti in zetnañ pembedañ ñen aikti zemeñgut zemkawañ bembe zet papiaen

meluwarj mti bemann mepme egarj ke ekti Pâlyet zetnarj nep zemdelaŋ zempewe. ²⁷ Neŋ an mka katikŋan tatatnarj nen yom zigok mge keyet zet zapatnarj nen zemkawaŋ bem papiaen kukupiŋ belak etaŋ pema mebegat nâma nep penaŋ ku bein.”

26

Pâlaŋ amobotnarj Agilipa ma Pestas egegat zikalidan zet zeye

¹ Âpme Agilipayaŋ Pâlyet zeye, “Geŋ giti yaŋaŋdi zemkawaŋ bemane nâne.”

Zeme Pâlaŋ zet kapigok diindoye, ² “Zuda am ekŋenaŋ zelengatnan zelen etaŋ maonzemnemkolip. Ke naman alak Amobotnaraŋ Agilipa geŋ tapmane gâgât zikadan zetn zesâgâti keŋj oloŋen bein. ³ Geŋ ilak Zuda am nin mama mimiyet zet mmot mtot mamnup ma kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋgat mamnup ke giti yaŋaŋ penaŋ nep nâmâtât tadik. Keyepmti geŋ wisat mimipiŋ wakdi bemti tatnâmane zetn zewi.

⁴ Neŋ nempa isikŋaŋ bugan penaŋaŋ Talsas mkaen ma Zelusalem mka teman ke mebe kokot mmamti sememban. Sememti mamkwalap kapi set notnaŋ myuŋgungupiŋ mamkwabanaŋ mayap ke Zuda am ekŋenaŋ nep nâme delaŋ zein. ⁵ Keyepmti Zuda am notnaŋ nâlen kanen mambien ekŋenaŋ nâlen mama mimi ziboŋ mkwabanaŋ ke nep nâmatalip. Neŋ kan keyet Palisi an mamti zii zet ma zet sambe notnaŋ ilin bemti maŋgawepup ke windaŋaŋ bemti baengatnan maŋgawepuŋkwalap. Keyepmti ke mama am yaŋaŋ ekmâtâbien beme ekŋenaŋ nâgât yaŋj nep nâmatalip. ⁶ Âpme neŋ alak pi Kawawaŋaŋ yeŋsokŋne ekŋengat zetik mimindeme webem mambien keyet penaŋaŋ sokbeme ekti neŋ egat nâmkiŋpema keyepmti pi tazemnoip. ⁷ Amobotnaraŋ, neŋ pigok zema nâmbak. Ekŋen yeŋsokŋne maŋge 12 mambien ekŋenaŋ Kawawaŋaŋ zetik mpeye keyet penaŋaŋ sokbeme titiyet damuŋ mamti tambu msa Kawawaŋgat mandundum samtemien. Neŋ zetik keyet penaŋ sokbeme keyet nâmkiŋpema keyepmti zelen pi manemkolip nânik. ⁸ Kawawaŋaŋ am gakikiengatnan mme mawalip zet ke in kwilekiyet nâme nep ku mimiyelenok mambein?

⁹ Âpme neŋ nanangat yaŋaŋ pigok diindoma nâit. Neŋ Zisas Nasalet mkaengatnaŋ egat kwizet buŋamaŋ mma yek bembeyet mulupmaŋ windaŋaŋbeŋ penaŋ mkwabanaŋ. ¹⁰ Zelusalem mkaen kainde muluwaŋ ke yaŋbemti mban. Mti sâpe sâpe bumbu an neŋaŋ ekŋengat zema zemâtâtât papia nen kumti name ke mti am nâmkiŋpepemak maŋge sambe penaŋ indakapisikma met mka katikŋaŋ gak manzemtemien ekŋen ke notnaŋ indome gakikiyet zelin zemdelaŋ zemindeme nâma nep penaŋ mambemtan. ¹¹ Neŋ Zuda am nnaŋgalen sesewat mka tapmege kataŋ meti am nâmkiŋpepemak Zisas zemtalalatgat kwitnaŋ kwitnaŋ mgasik penaŋ mamimindamteman. Mti neŋj penaŋ zime msat kataŋ mekotu am nâmkiŋpepemak sisipeŋpeŋ temaŋ penaŋ mamimindamkwateman.”

Pâlaŋ iŋyaŋ keŋ gilik zenze aige keyet zapatnarj diindoye

¹² “Kegok tapmma sâpe sâpe bumbu an neŋaŋ ekŋenaŋ nikme nep beme papia nen namti zemneme Damaskas mkaen mesâgât meban. ¹³ Tapmetnepema kasup zikatnaŋ sutnateman beme busatnaŋ temaŋ nen kululuŋengatnan puŋ zem toti neŋ ma aminne tabenn nin mbusatnaŋ bem ndeye. Wa amobotnaŋ, neŋ kasupgalen busatnaŋ pi ekma windaŋaŋ tototnaŋ beye. Âpme busatnaŋ ekban keyet busatnaŋaŋ temaŋ penaŋ. ¹⁴ Âpme nin sambe ke msat palen tokutumti wemti neŋ tatnâma Zuda zetnnaset zet nen kapigok sokbeme nâmban, ‘Sâl, Sâl, geŋ kwilekiyet nâgât sisipeŋpeŋ igagen tapmnanik? Sisipeŋpeŋ tapmnik ke yaŋepiŋ penaŋ. Mti keyaŋ gitaŋgat sekdi sindem tasanik kegok bein.’

¹⁵ Zeme neŋ pigok yaŋkwesiwan, ‘Amobotnaŋ, geŋ pe kwi?’

Yaŋkwesima egarj pigok dinoye, ‘Neŋ Zisas kwizapatn yek bembeyet animbinne indamât giŋgiŋ mti maindamâdik nenn kapimak. ¹⁶ Geŋ wati dendaŋ tat neŋ geŋ nâlen mulupm mimiyet nâmti sokbemgayap. Keyepmti neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ alak zikat gama ekdik kapi ma bam zikat gamobap keyet zet zapatnaŋ zenze an mambanik. ¹⁷ Neŋ mulupmnaŋgapmti geŋ Zuda amdine ekŋengat tuŋguwinan ma Zuda am maŋgeen ku

sokbemberañ ekñenmagen zengema mepmane ekñenañ gawalesât mme neñ nenn gap-mukulem mti anğalaŋgema mamti mulupm mbanik. ¹⁸ Mti ekñenmagen zengema meti busatnaŋgalen set dolakñañ ke zikat indamane ekñenañ tambu sosokgalen set mgasik ke ek mâtâti bam kumpemti busatnaŋgalen set etañ mâti mambep. Mti Sadanğalen mulup peme tapme Kawawaŋgat zapat bemti neñ nâmkiñpemneme neñ yomin katikpema Kawawaŋgalen am maŋge indaombemindeye ekñenmak tusumti kululuñen mundum dolakñañ tazin ke motiwep.’

Pâlañ mulupmañ mmege keyet zapatnañ diindoye

¹⁹⁻²⁰ Amobotnañ Agilipa, neñ kululuñengatnan zet kekok zeme nâmti ke gawepumti Damaskas mkaen ma Zelusalem mka teman ma Zuda msat sambe ma Zuda am maŋgeen ku sokbemberañ ekñenmagen meti amnañ yomengatnañ keñin gilik zemti Kawawaŋmagen pepem bemti keñ gilik zenze keyet penañañ aiikgalen nâmti Zet Zapat Dolakñañ mandiidom meteman. ²¹ Neñ kekok mbaŋgapmti Zuda am ekñenañ sesewat mka temanen tatnepema mot naikti natamti nome gakikiyet nâmti namandamti mebien. ²² Yaŋgut Kawawaŋañ naŋgalañ neme ewe mamti Zet Zapat Dolakñañ ewe manzemkwalap. Mti am mobotnañ ma tototnañ zet zapat belakñañ ñen yek. Golañ zenze an ekñenmak Mosesiyañ zet wesip zet zemkwabien ke mandiidom kwalap. ²³ Kilais ek Zuda am nin ma am maŋge notnañ busatnaŋgat zapatnañ diindondoyet zempepeñañ ma sindem nâmeti gakiweyañ naman gilik zemti am gakikiñañ ekñengat ñeñañin bemwawagat zenzeñañ neñ zet ke bandim mpepmi manzeyap.”

²⁴ Pâlañ mulupmaŋgat zetnañ kekok zemâtâti diindome amobotnañ Pestasiyañ nâmâti zeye, “Pâl, geñ keñdi penañ yuñguin. Geñ nânâ mulup temañ mamne pemane ñoktikdi kileñ penañ bein nânik!”

²⁵ Zeme Pâlañ nâmti zet dopmañ pigok gilik zemti saye, “Amobotnañ Pestas, neñ keñ ku yuñguin neñ zet penañ sukwep penañ kapi tazeyap. ²⁶ Amobotnañ Agilipa, kwitnañ kwitnañ sokbeye kapi enzililiñañ ku sokbeye keyepmti geñmagen kapi tazemkawañ bema geñ zet tazeyap kapiyet yañañ ñep tatnâmâtâdik. ²⁷ Amobotnañ Agilipa, geñ golañ zenze an ekñengalen zet ke nâmane penañ bein ma yek? Neñ gâgât yañdi ñep nâyap. Geñ nâmane penañ bein!”

²⁸ Zeme Agilipayañ Pâl pigok dunduye, “Kan belaknik bugan kapi tapm nepema an kapi Kilaisiyelen an besem nâgât kekok nânnenik?”

²⁹ Zeme Pâlañ pigok dunduye, “Geñ ma am notnañ in alak kapi zet kapi zema nâit. In Amobotnañ Kawawaŋañ indamukulem mme neñ nemboñ bembeyelen nâmti zapat pi tadiindoyap. Wa neñ mka katikñañ mayap kekok mamayet yek. Zet zapat Dolakñañ Penasetgat nâmti tazeyap.” ³⁰ Kekok zeme amobotnañ Agilipa ma Pestas ma Belnis ma am notnañ ekñenmak ondedagen tabien ekñenañ dendañ wati ³¹ met zenâm kot zenâm mti pigok zewien, “An kapi mka katikñañ tatagalen ma kume gakikiyelen keyet katañ muluwañ mgasik penañ ñen ku mge.” ³² Âpme Agilipayañ Pestasiyet pigok dunduye, “An ke ikñañ Loma amobotnañañ zetnañ ku zemdelañ zenzeyet zenak ze neñ ñep kapi zemdelañ zempema met belak manak.”

27

Pâl nembueset Loma mkaen wati mebien

¹ Itali msalen mebegalen kan bewien ke beme amobotnañañ zet beme mepme Loma amobotnaŋgalen kasa kuku an ñeñañ ñen kwitnañ Zulias zeme ke egañ koti Pâlmak mka katikñaŋgalen an notnañ ndatime ² waŋgaen mobenn waŋga ke Adalamitiam am ekñengalen yañ msat keyetnañ milawat notnañ timti Esia msalen bemesât koge. Nin waŋga keyet keñan mobennen an ñen kwitnañ Alistakas zeme an ke Masedonia mkaengatnañ mkañañ penañ Tesalonaikayetnañ ekmak nsakwep moti mebenn. ³ Tambuyet yañbemti tapmetnepemann msat msame met Saidon mkaen waŋga ombemti tabenn. Mka ke Zuliasiyañ Pâlmak oloñen mkobun keyepmti nâmpeme notnane notnañ mka

ke tabien ekjenmagen mepme meu mee bugan same ninje. ⁴ Eyetnan naman moti mepmann tâgâyan mebeneset winderjamber penaj koge keyepmti nin wanja mti Saipalas msat njetakjan ganzenaj daeset mebenn. ⁵ Nin nembu Silisia ma Pampilia msat e baeset totapmalu gwaen kumann epeeme metne metne Mila mkaen ke mot ombemti taben. Mila mka ke Lisia msat keyet kejan tazin. ⁶ Ke metati kasa kuku amobotnaj egañ Aleksandia mka temañgalen wanja ñen Loma mkaen mesât tapmme aikti naman ndatime naman wanja ñen keyet ⁷ moti manepemann tâgâ temañaj ndakumbume mulup temañ mti sewak sewak metne metne Kidus mka sokjanik patañ zewenn. Ke metnepemann naman tâgâyan ndakumbume Kilit msat njetakjan keyet kandañaj daeset toweti ekmann tâgâ temañ kumbubupin mge keyepmti keeset meti Salmone mka ke sebempemti meti ⁸ Kilit msat njetakjan ke tâgâmak mulup temañ mti sewak sewak metne metne wanja munduman dolakjan manzemtemien mundum ke met ombem tabenn. Mka ke Lasia mka temañ keyet sokjanik tage.

Pâlan yayan zet zeme ekjenaj kulumti mebien

⁹ Mka ke kan teepmanik tatnepemann map tâgâ kanañ sokjan beme mesâtati Pâlan yayan zet pigok diindoye, ¹⁰ “Nin ewe gilik zem mebegalen keyet nâma ñep penaj ku bein. Mesenup beme wanja kume epeeme milawat ma am nsakwep nembu kejan towesenupmagen zemti nâmtemtem mti pi tazeyap.” ¹¹ Kegok zeme kasa kuku amobotnanañ Pâlyelen zet ke nâmtalatpenti wanja damuñ an ma wanja toñajmak egegalen zet etañ nâme penaj beye. ¹² Âpme mka ke nembu palakjan penaj keyepm wanjañ ke tatagalen nâme ñep penaj ku beme wanjayelen mulup an ekjenaj zewien, “Nin mundum kapi pemann tapme Pinik nembu betnaj ke wapmoti keeset enzilim tatnepemann map tâgâ temañ kapi delañ zemengut mebanup.” Zemti nembu betnaj ke wati mobien.

Nembu kejan meti walesâgât mbien

¹³ Tapmopmann bamnaset tâgâ belaknik bugan kopme ekti aen butnaj wanja atam tatagat nâmti peme nembu kejan topmatatan ke mandamann kejan mopme Kilit msat wapme wapme ¹⁴⁻¹⁵ tapmetnepemann keyegak tâgâ winderjanber penaj Kilit msat njetakjaset koti ndakumbume wanja weyañ musuwet pemann melak zem olat mbenaj yek beme pemann tapme belak tapmann wanja ke belak tâgâyan etañ kumbume mege. ¹⁶ Meti msat njetakjan ñen Kauda keyet bamaset daen mepme tâgâ winderjan bugan topme nin wanja isikjan tapmanda mepmambenn ewan naman mandapemann wanja kejanen mobotgat mulup temañ penaj mbenn. ¹⁷ Mulup temañ mne mne mandamann wanja kejan mowepme tegañ kili kili zam pewenn. Mti Apelika msat sokjanik ke met gambibik palen mot kusenupmagen zemti sâk mandamann topme belak tu palen etañ elelañ mebenn. ¹⁸ Tâgâ ewe winderjanber tapeñ tageyepmti msat msame yanbemti milawat notnaj timtati timann nembu kejan mepmâge. ¹⁹ Naman mise ñen ewe kegogak tageyepmti wanjayelen milawat notnaj kejan tage ke timtati time nembuyen mebâge. ²⁰ Naman kan notnangat map tâgâ temañ mti zanzayan kwasim tapme nin kasup eyonja mee pi eekpin mti kapuk manâmtemenn. Puk penaj tapminup pi nin ewe alik ku mabanup yek.

²¹ Âpme an ekjenaj wejin mepme tu meu mee kingati tapme Pâlan tunguwinan met tati pigok diindoye, “In neñ zet zewan ke nâmti Kilit msat ke pempti ku kobenek ze nukjan temañ pigok sokbeme milawat notnaj tatimann mezin pigok ku mbenek. ²² Yanjut in keyet yayan temañ ku mit an nin ñen ñep ku walebanup wanja kapiyanjut penaj walebe. ²³ Sanjen tambuyet Kawawañ neñ masesewatsayap egalen ensel egañ nejmagen kosokbemnamti pigok dinoyan, ²⁴ ‘Pâl, geñ nembuyen toti walesap zemti kingagapin. Ñep meti Loma amobotnaj ekmagen patañ zewanik. Kawawañ neñ gâgât mti am sambe gerjmak wanja kwep maip in anğalañ indewe.’ ²⁵ Keyepm notnne, in wa walesenup zemti yayan temañ ku mit. Neñ Kawawangat keñ zut ku miap. Zetnañ zep

ke penajak ndamukulem mimndewe. ²⁶ Yangut wangka kapiyan msat njetaknan ngen mot kumti asasim tobe.”

²⁷ Kegok zeme namti nin Edilia Nembu ke mati mulup temaj maminepemann tambumbu 14 kapi mege. Apme nin pigok nambenn pi ilak msat ngen sokjanik kotnup mene. ²⁸ Kegok namti pe msat bejanik ma sokjanik tazin zemti tegaj kwileki ngen nuknan ke opempemti tek butnan atamtati pemann towegeyan ³⁷ mita beme naman mandamann mowege. Naman kan belaknik bugan tati ewe pemann towepme ekbenaj ²⁷ mita beye. ²⁹ Apme nanzan palen mosenup mee zemkingati wangka tikandaset baen aen nuknan temaj zulak zulak bepi tegaj opem pemann towepme msat sakwep penaj msasayet otnapej otnapej ³⁰ tatnepemann wangayelen mulup an eknenaj buzak set wangka isiknan mti mesagati mot wangka isiknan piwan teknan kwaleti dasuki puk zewien, “Nin wangka nenaset gwaen meti aen nuknan ngen pemann towasapmgat in kapi tapme,” ³¹ kegok zemti tapmme nejan indikti met kasa kuku amobotnan ma kasa kuku an notnan pigok diindowan, “Wangayelen mulup an piyan wangka peme tapme wangka isiknan moti mepme nin nembuyen towesenup nape.” ³² Kegok zeme namti am tabien eknenaj wangka isiknan piwan teknan antime nembuyen mepme naman peme tapme tabien.

³³ Apme msat bugan balajan tapeme Palan am sambe eknen pigok diindoye, “In kasup 14 keyet kejan wangayan taindakutum kotnepeme meu kingati belak lelep mtemelip keyepemti in meu namisim nimti winderin bugan timti talit. ³⁴ Nin tu meun nimkatik besenup beme nembuyen palam toti nembu paleset mesenup beme sekjan butnan ngen ku walesenup.” ³⁵⁻³⁶ Kegok diindomti nupmaman ngen mti Kawawangat wisikjan zemti ekngat zikalinan meselemti nime ekti eknenaj kegogak meu niniyelen indem beme meujan time kwapme nim katikbemti tabien. ³⁷⁻³⁸ Wangka keyet am 276yan mebenn meu igagen nim kingati wangka kejangatnan wit bek temaj temaj pi ambe timann nembu kejan mepmape wangayan bugan elejan belean bemti lejan zemkwage.

Wangka bekanan bem tage

³⁹⁻⁴⁰ Msat msame msat deset penajan kotnup ke ekmataatapijan meti nembu ganzenan ngen nanzan meekpian belak gambibik etan ekti wangka mpemann mangalimti ke towewegat namti an eknenaj aen nuknan temaj opem pewien piwan teknan antimann delajan zeme timann nembu kejan towepme stia teknan moti zampewien ewan kwalet peme munduman totapme sak mandamann mopme tagayan ndakumbume gambibigen esemterjan musuwepmann mebegat namti ⁴¹ wangka omkakilili mulup temaj mti taolatnepemanngut ewe nembu sutnatemanik kaimak wangka butnan jilikianjan gambibigen omnan gemti kalijan bem tage. Apme nembu mamanan meti wangka keyak tapejan tapme tikelakaset baen kume lamajan bem toge.

⁴² Topme kasa kuku an eknenaj zet kapigok zemtawien, “Am mka katikjangatnan indatimti kotn eknen tu paleset nembet moti kunzuan meseipgat kame kapiyegak indomann gakit.” ⁴³ Zeme kasa kuku an nenan egajan Pal ekgapm zemkulumindemti zeye, “Am tu paleset mebegalen yanjan bugan naiwan in nenan tuyen palam toti tu paleset nembu nembet daen mepmalit.” ⁴⁴ Apme am notnan tu paleset mebegat yanjan ku nape eknenaj tep pemanjan notnan ma wangayelen katapa butnan butnan timti keyet paleset mepmalit zemindeme timti mepmabien. Am ngen tuyen ku mege ilindian gambibigen daenen mot purpurjan mtemebien.

28

¹ Nin ke ilindian mot tapmann msat njetaknan motabenn keyet kwitnan Malta kume nambenn. ² Apme msat keyelen am eknenaj kot ndikti notn notn minndamti map taga temaj minndame tagayet dijan tapmmambenngapmte tep timkoti bum ndeme kati tapmambenn. ³ Apme Palan tep sembe melesian kopeme wenje ke kwabume nombe kuknanjan ngen tep sembe kejan ke tageyan tewan zime tep kipmangapm kwati Pal betnanak imtapme ⁴ msat mtonjan eknen keyan ekti wenjan mepme ilinak zet kusjan kasjan

mti zewien, “An kapi am kilerj maindoin keyepmti nembuyen baen toti gakikipinj mip yarj pi kwat tatnepeme nombeyarj dopmarj pi mutumsain egip.” ⁵ Nombe kukjarjbenj keyarj ime Pâlarj tetelipeme tewen toti zime egarj sek sindem ma zikat gililinj mee nen ku mge. ⁶ Kegok mme am ekjenarj sekjarj semesem ma zikatnarj gililinj peme tokutumti gakisem mene zemti tati ekbien ekbienarj yek beme zewien, “Kawawarj nen an kapi!”

⁷ Nin msat moti mambenn keyelen amobotnarjin kwitnarj Pabilias. Egalen mulupmarj nin taben keyet sokjarjik kandati tage. An keyarj nin egalen mkaen ke mebegalen zet beme mepme kopme nin met ekmak ke kasup tuk tabenn. ⁸ Kan keyet Pabiliasiyet bipmarjarj mkananen ke zawat temarj sek kip ma tip zawat mti mawemtan. Yarj Pâlarj zapatnarj nâmti mkananen moti betnarj an penarj egat jokjar bemi Kawawarjgat dundume zawatnarj delarj peye. ⁹ Kegok mme am msat keyetnarjarj zapatnarj nâmti am zawatmak ma lingilinmak indatim kopme weyarjindeme alik bemâbien. ¹⁰ Pâlarj kegok mme am ekjenarj kerjin pembenarj nâmdemti tebumolet omba penarj mimdamti ke ndapmanepeme eyongja tuk delarj zeme keyet sakjar naman mebegalen kan beme set njalem mee bumti ndame timti naman warja njengat moti mebenn.

Pâl mee ekjenarj warja nen moti Loma mkaen mebien

¹¹ Warja ke Aleksandia mka temangatnan koge. Warja keyet njenaset gwaen msat keyelen kawawarjin nempa pepet keyet wenjt miminarj ke onzemideme matatemun. Nin tabenn kan keyet warja ke map tâgâyepm keyegak met matatan. ¹² Yarj keyet moti mane mane Silakus mka temanen patarj zemti mka ke kasup tuk etarj tabenn. ¹³ Eyetnan naman mane mane Legium mka teman patarj zewenn. Msat msame naman tâgâ njenarj kot bamnaset windejarjbenj ndakumbume sakwep msasa zut etarj pi nembu palen e metne metne Puteoli mka teman patarj zemti ¹⁴ mka keyetnarj am Zisas nâmkinjpepejarj notnarj indaaimann ekjenarj ndazemtetime moti kasup 7 pi ekjenmak ke matatemenn. Keyetnan ewe tusum meti Loma mka teman patarj zewenn. ¹⁵ Âpme Loma mka keyet am notnarj Zisas manâmkinjpemamtemien ekjenarj nin kokogalen zapatn ewerjanak nâmbien keyepmti notnarjarj koti Apias bemkwiti kwiti mundumen ke ndaikbien. Âpme notnarjarj Mukup Tuk mka teman ke ndaikme Pâlarj indikti kenarj elenj belej beme Kawawarjgat wisikj zeye.

Pâlarj Loma mka teman Zisasiyelen Zet Zapat Dolakjarj Penarj zemkawarj beye

¹⁶ Met patarj zemann Lomayelen amobotnarj temarjarj Pâlyet zeme met mkanarj igak nen timti tapme kasa kuku an kwewarj damurj mti tatagat zempeye.

¹⁷ Pâl ke mepeme kasup tuk kegok tati Zuda an njenarj notnarj Loma mkaen ke mamtemien ekjen indaondak indemti zeye, “Zuda am notnne nej Zuda am notnne notnarj ku kalañindewan ma yensokjne ekjengalen mama mimi ke ku myunguwan yarjgut an damurj nne ekjenarj belak etarj Loma an ekjenmagen zem nome ekjenarj Zelusalem mkaen mka katikjar newien. ¹⁸ Âpme Loma amobotnarj Sisalia mkaen main egarj zetn ke guluk gilik mti yarjarj nângeyarj yom yarjarj nenpij nome gakikiyelen kataj nen kum beye keyepmti belak nâmneme kwaweweget zeye. ¹⁹ Yarjgut Zuda am notnarj ekjenarj Sisalia amobotnarj mamain egalen zet mtopemti nej nome gakikiyet zetnarj windejarj mbien. Keyepmti nej pigok nâmban yegat nej amobotnarj temarj Loma tazin egalen mepma egarj zetn nâmti zetn zemdelarj zemnewe. Kegok nâmti zema keyepmti neme kapi kopman. Nej notnne ekjen kaindeyarj muluwarj mnawien keyet nâmbekambemindemti ekjengat njenzinj nen ku mimindawan. ²⁰ Keyepm nej in indikti inmak zet zenâ zenâ mimiyelen nâmti zema kolo. Nej Isael am nin Kawawarjarj zetik mndandarjarj keyet penarjarj sokbembeyet webemti mamamtemenn keyet penarjarj sokbeme keyet zet zapatnarj zempalakjarj bema keyepmti nati mka katikjarj met newienarj ewe mka katikjarjanagak ewe pi tatakolap.”

²¹ Kegok diindome ekjenarj zewien, “Msatnnan Zuda am notnne mambien ekjenarj gâgât zemâtâtât papia nen ku ndame ekbenn ma am nen zempeme egarj koti gâlen yom zet nen ku zeme nâmbenn. ²² Keyepm gej giti yarjarjdi penarj weyarj dindomane

nâne. Am nâmkînpupe set alakñaṅ mâti tapmaip am maṅge ekñen keyet zapalingulak manzeme nânup. Am maṅge alakñaṅ ilinak ondekti tapmaip ekñengat am sambeyan peṅpeṅ mamiindeip. Keyegulak zapalin zemkopme manânup.”

²³ Kegok zemti belak ondedagat kananṅ kwep bem indamti belak zemindeme mekobien. Met manepeme kan ke bemeṅgut Zuda am Loma mkaen ke mamtemien ekñen sambe penaṅ Pâlyelen mkaen ke met gak zem tabien. Âpme Pâlaṅ Kawawaṅgalen zemâtâtât katnanen mama keyet ma Mosesiyelen zii zet ma golaṅ zenze an ekñenaṅ Zisasiyet zetnaṅ zemkwabien keyet yaṅaṅ tambuṅan yaṅbemti tadiindom metnepeme met msat gasi penaṅ beye. ²⁴ Zet zapat mimindame nâmti am notnaṅ ekñenaṅ zetnaṅ nâme penaṅ beye. Âpme am notnaṅ ekñenaṅ nâmti ku nâmkînpewien. ²⁵ Mti ilinak zet mmot mtot mme Pâlaṅ nâmti zet kapigok diindoye, “Emetak Teṅaṅ dolakñaṅ penaṅ golaṅ zenze an Aizayayet zet pigok dundume nâmti egaṅ met yeṅsokṅneyet diindome nâmbien. ²⁶ Geṅ meti am maṅge pigok diindo,

‘Wak etaṅ bemti zet ṅep nâmbep yaṅgut yaṅaṅ nâmâtâtât ke ku mbep. Kwitnaṅ kwitnaṅ zikalaṅ eek e ṅep ekbep yaṅgut kwitnaṅ kwitnaṅ ekti yaṅaṅ ku ekmâtâbep. ²⁷ Am maṅge ekñen kapi seṅ penaṅ keyepmti ekñenaṅ wakñin mambekek maip ma zikalin manzimoṅ maip kegok ku mbiek benagen zikalinaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ ṅep ekmâtâbiek ma wakñinaṅ zet ṅep nâmâtâbiek ma keṅinaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ ṅen nâmâtâtât ke penaṅ ṅep penaṅ nâmbiek. Kegok mti neṅmagen keṅin gilik zeme neṅ ṅep mukulem mimindema nâgât yaṅṅ nâmâtâti napmâpmambiek.’ ” (*Aizaya 6:9-10*)

²⁸ Zet kegok penaṅ diindoye keyepmti neṅ pigok diindoma nâit, “Kawawaṅaṅ am weyaṅ timkwat indendeyet setnaṅ aige ke am msat belakñaṅ ekñenaṅ setnaṅ ke ekmâtâti nâmkatikñaṅ mbep am ekñen keyet zapat bewe.” ²⁹ [Pâlaṅ zet kegok zemdelan zeme Zuda am ekñenaṅ ilinak zet mmot mtot mbienṅ yek beme belak toti mepmâmbien.]

³⁰ Âpme Pâlaṅ nup kan zut pi mka belakñaṅ igak maweme am ekñenaṅ mot ekmak zet zapat zenâ zenâ msâgât mamototemien. ³¹ Mot ekmak tapme egaṅ ekñengat kwalanṅ kwalanṅ Kawawaṅgalen zemâtâtât katnanen mama keyet zapatnaṅ ma Amobotnaṅ Zisas Kilaisiyet zapatnaṅ zet winderṅaṅberṅ manzemâtâtindamtan. Âpme keyet an ṅenaṅ ṅen ku manzemkulumpemtan.

Loma Loma am nâmkîņpepeņinmak ekņengat zapat meluwaņ Pâlaņ kumindaye.

Loma zapat meluwaņ kapiyelen zet yaņbemti zenzeyelen kapigok. Pâl egaņ Zisasimak ku maņge yaņgut egat kwitnaņ Zisasiyelen nemba ekņengalen maņgeen tazin. Yaņaņ kapigokgalen: Egaņ mulup mge ke Zisasiyet nembaņaneyañ mimiyelelel sepem keyet kataņ Pâlaņ mulup mge. Kogogapmti egat kwitnaņ Kawawaņgalen Zet Zapat Dolakņaņ Penañ timamti zenzeyelen an kumteti ombempepeņaņ kekok ñep zewanek. Loma zapat meluwaņ kapi Pâlaņ kuye. Pâlaņ Kawawaņgalen Tâtâ Alakņaņ kapiyet keņanen egaņ zapat meluwaņ mme 14 kekok beye. Pâlaņ Loma zapat meluwaņ kapi kukņaņgat ku kuye yaņgut an maņge Kawawaņgalen Zet ondekbeme papia ñotekņaņ kwep kwage ekņenaņ Loma ñeņaņ bewien. Pâlaņ zapat meluwaņ kapi Kolin mkaen tati am nâmkîņpepeņinmak Loma mka temanen mamtemien ekņengat kumindaye.

Pâlaņ zet yaņaņ kulekiyet zapat meluwaņ kapi kuye? Zet ñotekņaņ kapigok: Kawawaņgalen Zet Zapat Dolakņaņ Penañaņ set pembenañ zikat ndame Kawawaņmagen tususu aiikgalen setnaņ nâmkîņpepe. Kekok mme Kawawaņaņ an teņ zemindendeyelen. Wa ke zii zet gawepupuņinaņgapmti yek. Ke Zuda am maņge ekņengalen etaņ yek. Am notnaņ Zuda maņgeen ku sokbembeņaņ ekņengat temakwep. An ñeņaņ Loma zapat meluwaņ Pâlaņ kuye kapiyet zet ñen pigok zeye, “An ñen notnaņ set zikat same nâmkîņpepe aiikgalen nâmti Loma zapat meluwaņen mâtâti notnaņ set ke ñep zikat sasayelen, enenogat tuņgupaņ sambeyet yeweņinan set keboņgat zetnaņ e zemâtâzin etaņ.” Zet isisikņaņ notnaņ kapigok: Egaņ Loma dapmelange met indikti keyetnaņ Sipenia mebegalen nâmti kumindaye (1:10-15; 15:22-29). Pâlaņ Kawawaņgalen keņaņ temaņ kapigok tazin zeye, Zuda am ma am sambe ekņen temakwep Kawawaņmagen kokogalen nâmti kuye.

Zet ñotekņaņ temaņ kapigogaņ Loma zapat meluwaņ kapiyet keņa talip:

1:1-15 Zet mopmaņ bemti zet zenzeyelen zet

1:16-17 Zet yeweņaņ kapiyet keņa taziņa zet zapat meluwaņ kapiyelen zet ñotekņaņ penañ bein

1:18-8:39 Zuda ammak am Zuda maņgeen ku sokbembeņaņ ekņen temakwep am yom toņaņ. Nâmkîņpepe etaņa am mme teņ makwalip

9:1-11:36 Islael am ekņengalen zet kululuņin ma Kawawaņaņ ekņengat zigok manâm-tazin keyelen zetnaņ

12:1-15:13 Mama mimiyelel nâmkîņpepeyeta yaņa ñep msokbembeyelen

15:14-16:27 Zet zemdelañ zenzeņa notnaņ ma wisikņ zetmak zemgwatnaņ zet notnaņ mge

¹ Neņ Pâl Zisas Kilaisiyelen mulup anaņ mamti Kawawaņgat Zet Zapat Dolakņaņ Penañ zempalakņaņ bembeyelen nâmti ombemneņge

² Kawawaņgalen Zet Itnaņa teņ keyaņ Zet Zapat Dolakņaņ Penañ keyet eweņa Kawawaņa zetik mti golaņ zenze anene zeme kumâbien. ³⁻⁴ Ke ikņaņgat Nemuņa ningat Amobotnaņa Zisas Kilais. Ek an ningalen sek penañ timti amnaņ masokbenup keyet kataņ Dewit egalen maņgeen sokbeye. Naman Kawawaņa gakikiengatnan mme wage keyaņ msokbeinen ek ilak Kawawaņgat Nemuņa. Ek An Teņ Kawawaņmak windeen tati zemâtâtât mulup msâpm ke sosok sokbemkawaņ beye. ⁵ Zisas Kilais Amobotnaņaņaņgat pembenangat Kawawaņa keņ taolet mnamti ombemnelel Zet Zapat Dolakņaņ Penañ mmebegalen mulup ke naņge. Kekok mti Zet Zapat Dolakņaņ Penañ kapi msat kataņ zemepma ikņaņgat kwizet burjamaņ palakņa bemepelel amnaņ nâmkîņpepmti gawepupuyelel nâmti zemneņge. ⁶ Mti in Loma mkaen talip kekokgak Zisas

Kilaisiyelen am bembeyelen Kawawaṅaṅ indazemtetiṅaṅ keyepmti Kawawaṅgalen mulup kapi inmagen kegogak mimiyet zemneṅge.

⁷ Keyepmti neṅ in sambe Kawawaṅ gogot mimindamti indakumtetime iṅṅaṅgat zapat bewien Loma mkaen maip ingat zapat meluwaṅ kapi kumindayap. Neṅ ingat keṅṅ nembeinen Bipm Kawawaṅ ma Amobotnaṅ Zisas Kilaisiyaṅ keṅ taolet ma keṅ sewak mimindawe.

Pâlaṅ Loma am ekṅen met indidikgat nâṅge

⁸ In Zisas Kilais nâmkṅepewien keyet zapatnaṅ msat kataṅ am sambe ekṅenmagen mekopme ingat nâmindeme dolakṅaṅ bein keyepmti neṅ in sambeyet nâmti Zisas Kilaisiyet kwitnanen Kawawaṅṅnaṅgat wisikṅ zeyap. ⁹ Neṅ Nemunaṅgat Zet Zapatnaṅ Dolakṅaṅ Penaṅ zemti keṅnaṅ Kawawaṅ sisiliṅ mulup msama egaṅ eknâm mme neṅ penaṅ zeyap neṅ kan kataṅ mandunduyapnok ingat maotnâṅap. Ke Kawawaṅaṅ ṅep nâin. ¹⁰ Maneti Kawawaṅaṅ nâme ṅep beme sakwep set aikme inmagen kokogak nâmti mandundum sayap. ¹¹ Neṅ in koindidigalen penaṅ nâṅap. Neṅ kolawen ingat nâmkṅepewien mkatikṅaṅ bema Emetak Teṅmagengatnan mama mimi makozin keyaṅ kot mukulem mimindeme katikṅaṅ bemti tatagat nâṅap. ¹² Yaṅ inmagen kolawen nâlen nâmkṅepewien Kawawaṅmagen tazin keyaṅ in indamukulem mimindawe ma ingalen nâmkṅepewien Kawawaṅmagen tazin keyaṅ neṅ kogogak mukulem mnewe. Kogok mbanup keyaṅ ningalen tususu kwep e wemdain kegok nâmbanup.

¹³ Kilaismagen notnne, in nâgât yaṅṅ kandabepmagengapmti pigok zema nâit. Neṅ am Zuda maṅgeen ku sokbemberaṅ notnaṅ ekṅen Kilaismagen timkwat indendeyet mammelap kegogak inmagen mulupmnaṅgat penaṅaṅ sokbembeyet manâṅap. Yaṅgut kan sambe kosât penaṅ mma mulup sambeyan nayupme tentewati matalap. ¹⁴ Neṅ am sambe Glik zet nâip ekṅenaṅ ilinaṅgat nânâṅinmak manâip ma am zet notnaṅ nâiwengat nâmindeme an tototnaṅ mambeip ekṅen kemagen Zet Zapat Dolakṅaṅ Penaṅ timmet diindondoyet mulup zet ke nananaṅ ke ilak ekṅengalen tosa butnaṅ neṅmagen tazin keboṅnok. ¹⁵ Kegok keyepmti neṅ Loma mka teman am inmagen Zet Zapat Dolakṅaṅ Penaṅ zenzeyet keṅnaṅ puṅpuṅ kogogak mamin.

Nâmkṅepewe etaṅaṅ mme mama kanzizit tiwanup

¹⁶ Neṅ Zet Zapat Dolakṅaṅ Penaṅ kapiyet nâma sakambukṅaṅmak ku mambein. Ke Kawawaṅgalen winde keyepmti am kwiyaṅ nâmkṅepewe beme egaṅ kululuṅgat zapat mambe. Zet Zapat Dolakṅaṅ Penaṅ ke Zuda am ekṅenaṅ ṅeṅaṅ nâmbien. Âpme alakṅati am notnaṅ Zuda am maṅgeen ku sokbemberaṅ ekṅenmagen mesokbein. ¹⁷ Zet Zapat Dolakṅaṅ Penaṅaṅ manzemâtâtndainen Kawawaṅaṅ am mme iṅṅaṅmak teṅ mamayelen manzemkawaṅ beinen am ek nâmkṅepewien. Kegok ke eweṅaṅ baenen mkwageaṅ ewe tusumti mmobe ke nâmkṅepewien Kawawaṅmagen tazin keyepm ekṅengat kogok manâin. Kawawaṅgalen Zet Itnaṅaṅ pigok zenzeṅaṅ,

“Am Kawawaṅ manâmkṅepewien ekṅen Kawawaṅaṅ nâmkṅepewien ekmagen tazin ke ekti kwilin, ‘An teṅ,’ makuin.”

(Habakuk 2:4)

Am sambeyan Kawawaṅ bamkumpemâbien

¹⁸ An ekṅenaṅ Kawawaṅ bamkumpemti ekṅenaṅ mama mimi bekanan mti Kawawaṅgalen zet penaṅ ke mtopeipgapmti Kawawaṅgalen ṅenzinziṅ kululuṅgatnaṅ sosok masokbemkawaṅ bein. ¹⁹ Kawawaṅgalen yaṅaṅ am ekṅenaṅ nânâyelen ke sosok penaṅ. Kawawaṅaṅ iṅṅaṅgak zemsokbemindaye. ²⁰ Kawawaṅaṅ kululuṅ ma msat yaṅbemti mge kaimgatnan alak kapi amnaṅ ek ku eekgalen yaṅgut windenaṅ delaṅ zenzeṅiṅ ke sosok nâip. Ke egaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ mge keeset eknâm mamip. Keyepmti ekṅenaṅ sapepe zet ṅen ku zenzeyelen. ²¹ Ekṅenaṅ Kawawaṅ mamain ke nâmtiṅgut ku mamainok egat nâme belakṅaṅ penaṅ beme egat kwizet buṅamaṅ ku mwabien ma egat wisikṅ zet ṅen ku zewien yek. Ekṅenaṅ zem yuṅguṅgu omba penaṅ mti keṅin kilom beme tambusosogaṅ indasumuṅge. ²² Mti, “Nin nânânmak mamanup,” zemti mbienṅgut

ekjen nânâninpij penaj bewien. ²³ Kegok mti ekjenaj Kawawaj mama kanzizit mamain ke sesewatsapij ekjenaj nopiom ma age wejaj nemboj ma songom wejaj nemboj ma sayomgamak nombe wejaj nemboj bam yek bemâbe ekjengat wejin sâme temepme ke sesewatsawien.

²⁴ Kegok mme keyepmti Kawawajaj indik talat indeme mama mimiin bekanaj-gat tiknajaj indamandame meti bekanaj omba sakambuknajmak penaj ilinajgat nâmtiknajajngat mamip. Keyaj indamandame nolin ilin nemboj kemak set kilej mama omba mbien. ²⁵ Ekjenaj Kawawajgalen zet penaj peme tapme zet notnaj dâsuki tusumti nâmebien. Âpme ekjenaj Kawawajgat mundumanen kwitnaj kwitnaj egaj mme sokbeye ke sesewatindawien. Kawawaj An kwitnaj kwitnaj mme sokbembeyelen An iknaj ke amnaj kan kataj sesewatgatnan sesewatsasayelen. Ke penaj.

²⁶ Am ekjenaj ek bankumpewien keyepmti Kawawajaj katik indeme ekjenaj sekjinajgalen tiknaj ombajaj indamandame yom sakambuknajmak mbien. Ma imbi mee ekjenaj kogak Kawawajgalen zemâtâtât katipemti mama mimi bekanaj imbiyaj imbi nolinmak set kilej mambien. ²⁷ Ma an ekjenaj kegogak awembiyaj mama ke katikpenti kejinan set kilej mamayelen tiknaj ombajaj indamandame anaj nolinemak tamaj mama kataj mambien. Ili ilinagak kegok mti sakambuk temaj aikbien ma keyet penajaj sekjinan walelet aikme delaj zeye.

²⁸ Naman ekjenaj Kawawajgat yajaj ke nâmtiingut nânâninaj ek mkatik bembeyet ku nâmbien keyepmti Kawawajaj katimindemti nâmindame ekjenaj mama mimi mgasik penaj amnaj ku mimiyelen ke ekjenaj mkwabien. ²⁹ Mti ekjenaj mama mimi bekanaj yajaj yajaj sambe ma nolinyelen kwitnaj kwitnajgat kakiki ma kasa kasa ma pepet ma dâsuki tetimae ma zekuku mamip. ³⁰ Ma zeok zet ma Kawawajgat njenzinij mimi ma noline mtoidende zet ma segeyak notnaj ma sek mmobot mti mapongenjin makup ma ekjenaj bekanaj sambeyet njotik bembe ma mambiwineyet zet kululu ³¹ ma kej weyaj otnânâpij mama ma zemkatik bemberjin ku mamtalip ma am kemberjinpij. Mti ilinajgat siwin butnaj ku maotnândaip. ³² Kwitnaj kwitnaj ke mbep beme gakiwep Kawawajgalen zii zet tejen kegok tazin ke nâmtiingut mamaip. Yajgut ke etaj yek. Notnaj ekjenaj mama mimi keyegak mme ekjenaj kwizet bujamin mamwatindeip.

2

Nin am sambe an yomtoj

¹ Kilaismagen notnne, in eneyet amnegak yominajgat tosanaj mutumindandayet omkakali mulup mamip? Kawawajaj am yominajgat tosanin mamutumindain keyet zet mobotnaj mimipij mbek? In ekjengat am bekanaj dopmajin mutumindandayelen kogok zeip beme in ilinajgat yomin zemsokbeip. Eneyet in yom sepem kwep ekjenaj mamip keyegak mamip. ² Mti am kegok mamip ekjen ke Kawawajaj zet zemdelaaj zenze mulup mti yominajgat dopmajin mutum maindainen keyet yungungujaj ku tazin. Ke nin nâmtatnupgapmti ³ kapiyet otnâit. In ilin ekjengalen myungungujin keyet zetnaj zemti naman ilin keyegak mamip. In nâme Kawawajgalen dopmaj mututu kan keyaj in ku sebem indewe nâseipgat. ⁴ Kawawajaj ingat gogot ma kej pembenaj tatnâmindein ma damuj nâmisim main pi yajajmak: Egan in yominangatnaj kejin gilik zemti egat kejin talasim sasayelen nâmti damuj tazin keyepmti in bankumpepepij. Mama mimi bekanaj tapmip keyaj zemsokbeinen in Kawawajgat yajaj ku nâmtâtâlip. ⁵ Ma kegogak inmagen zigok sokbewe kapi nâmtâtâbep. In kejin katiknaj penaj. Kok keyepmti in yominajgat dopmajin Kawawajgalen njenzinij ma zemdelaaj zenze myungungujepij keyet kanaj sokbesâpm ke ewe inmagen mobogalen mme omba mambein. ⁶ Kawawajaj nin mama mimi mben keyet kataj tosanaj ndamâbe. ⁷⁻¹⁰ Am notnaj ekjenaj mama mimi dolakjanen katiknaj bemti matalip. Mti mama mimi busatnajmak mamip ma mama mimi Kawawajaj nâmtiknaj mam ke ma mama njep ku yek bembeyelen Kawawajmagen titiyelen webem maip ekjen ke Kawawajaj mama kanzizit ke indawe. Zuda am ekjen nejaj indamti am notnaj Zuda am manjeen ku sokbemberaj bam

indawe. Yangut am notnaŋ ilinaŋgat etaŋ nâmti zet penaŋ ɲotekɲaŋ mambamkumpemti mama mimi bekaŋaŋ mâtimaip ekɲen Kawawaŋaŋ ɲenzinziŋ m indamti dopmaŋin kwitnaŋ kwitnaŋ nukɲaŋber penaŋ mutumindawe. Bekanaŋ mimi am sambe ekɲen sindem ma nukɲaŋ temaŋ ekɲenmagen sokbewe ke Zuda am ekɲenmagen ɲeŋaŋ ma am notnaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ bam sokbemindasâpm. ¹¹ Kawawaŋmagen ekɲ ke ekɲ ke ku tasain.

¹² Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekɲenaŋ zii zet nânâpiŋ mamti bekaŋaŋ mamipgapmti yominaŋgat dopmaŋ mutumindamti walelelen indaween zii zelen timtati ku zem indowe. Enenogat ekɲenaŋ bekaŋaŋ ke pembenaŋ ke keɲinan baen zemâtâtât kekok ke sokbeme nâmpemti mamip keyet penaŋaŋ Kawawaŋaŋ dopmaŋ mutumindawe. Ma am zii zet nâmâtâtîngut bekaŋaŋ mamip ekɲen ke Kawawaŋaŋ zii zelaŋ tazin keyet kataŋ zelin zemdelan zemindewe. ¹³ Zii zet belak wagaŋ etaŋ manâmpeme wein ekɲen keboŋ ke Kawawaŋaŋ indikme teŋ penaŋ ku mambeip. Nâmti maŋgawepuip ekɲen keboŋgagut egaŋ nâmindeme teŋ mambeip. ¹⁴ (Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekɲenaŋ zii zet ɲen ɲep zemzikat indam ku mimiŋaŋ ekɲenaŋ keɲinaŋgalak zii zet gawepumti am zii zepiŋaŋgut zii zetmak mamaŋaŋ mamaip. ¹⁵ Kegok mme zii zet keɲinan baen meluwaŋ mpepeŋaŋ keyet yaŋaŋ mamsokbemkawaŋ bein. Zii zet ke Kawawaŋaŋ keɲinan kumpeye keyepmti keyaŋ kemi kemi mamimindain. Âpme Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ ilinaŋgat ɲotikɲinan epeeme kalaŋti nembet mambekekindeip naman nembet mama mimi mamip keyet nâmindeme ɲep mamip.) ¹⁶ Kawawaŋaŋ Zisas Kilais amgat zet zemdelan pepeyet mulup zet zapat zepepeŋaŋ kan ke kosâpm. Koti am sambeyelen bekaŋaŋ mimiyelen tikɲaŋin, ɲotikɲinaŋ nâmbien ma keɲinan enzililiŋan maakumbeip ke kalaŋ kumti ekmâbe. Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakɲaŋ Penanen zem ndowe mandiindoyap. Keyet kataŋ am sambe Kawawaŋgalen zet muluwen tapmann delaŋ zemâpbe.

Zuda am ekɲenaŋ zii zet ekɲenmagen tazin kogok zemti sek mmobot mamip

¹⁷ Âpme in Zuda am keyepmti sekɲin mmoti manzeip, “Zii zelaŋ etaŋ ɲep ndamukulem m ndeme Kawawaŋmak notn notn mmambanup,” manâip. ¹⁸ “Nin Kawawaŋ amnaŋ zigok mimiyelen manâmain ke ɲep nâmtatnup. Nin zii zet keŋan pembenaŋ de mamayet ke eweŋan nâmbenn,” zemti sek mobot maip. ¹⁹ Mti in am zii zet ku matimaipgat pigok manâip, “Ekɲen ke zikalin beŋaŋ ma tambusosogen mamaipgapmti nin ɲep indamandamti busatnanen kweindewanup.” ²⁰ In am nânâŋinpiŋ ekɲengalen zemâtâtât ma Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ ekɲen nemunambanok nâmindemti manzikat indaip ma in zii zet taindaingapmti in kwitnaŋ kwitnaŋ ɲep nâmâtâtâtnup zemti zet mobotnaŋ mamip keyepmti in zet zeip ke penaŋak kok manâip. ²¹ Ma in kekok zemti am notnaŋ etaŋ zemzikat indaip yangut keɲin zemzikat sasapiŋ mamip. In amgat, “In kambu ku tiwep,” zemtingut ilin kambu matip. ²² “In sek kileŋ ku mambeŋ,” zemtingut in ilin sek kileŋ mamaip. In nopiom mee manzentalat indeip yangut in ilin naman nopiomgalen mkaengatnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ kambu matip. ²³ In zii zetgat nâme mobotnaŋ beme sek mmobot palen mamaip yangut zii zet kulumti mama mimi bekaŋaŋ mamip keyaŋ Kawawaŋ kwizet buŋamaŋ mamtopeip. ²⁴ Keyepmti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen kapigok zein, “Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekɲenaŋ ingalen myuŋguŋgu ke ekti Kawawaŋgat kwitnaŋ kwelat makumpeip.” (Aizaya 52:5; Esekiel 36:22)

Sek butnaŋ antimpepe keyaŋ mme Kawawaŋgalen am ku bembeyelen penaŋ

²⁵ In ilinmagen Kawawaŋgalen piliŋ bemti sekɲin butnaŋ antipepeŋaŋ ke zii zet gawepume penaŋaŋmak bewe. Ma zii zet ku gawepume sekɲinan piliŋ bemberaŋ keyaŋ penaŋepiŋ bewe. ²⁶ Keyepmti an Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ sekɲaŋ butnaŋ ku antim pepeŋaŋ yangut mama mimi esemteŋ mti zii zet gawepuween ek Kawawaŋaŋ egat nâme sekɲaŋ butnaŋ antimpepeŋaŋ keboŋ bewe. ²⁷ Zuda am in zii zet taindain ma sekɲin butnaŋ antitiŋaŋ keyaŋgut in zii zet maŋgosoip keyepmti am Zuda maŋgeen

ku sokbemberaj ekjenaj mama mimi dolakraj mamip keyaj in zem indoin. ²⁸ An enaj sekraj butnaj antitirajaj sekjanen pilij etaj mti belak sekraj Zuda am sepem mambe an keboraj Kawawajgat zikatnan an ke Zuda ammagengatnan penaj ku bein. Sek butnaj antiti ke kegogak mamayelen ma kengalen pilij. Angat namkinpepeaj Kawawajmagen tazin ke pilij nemberaj. ²⁹ Ak an ke kejaset pilij bemberaj beme egaj Zuda an penaj mambein. Ke Kawawajgalen Emetak Teraj kejanin mulupmaj mme namkinpepe maaigip wan zii zelaj yek. An ke Kawawajaj masesewatpein, amnaj yek.

3

Mama mimi bekanajaj mama mimi pbenajgalen winde nep ku mtopepeyelen

¹ Keyepm Zuda am mama ma sek butnaj antimpemti Kawawajmak tej mama aikgalen setnaj nep ku tazin yangut Zuda am mama ma sek butnaj antiti eget muluwitmak. ² Penaj sukwep! Kukrajgat Kawawajaj Zuda am ekjen ikrajgalen Zet Itnajaj kukuran ke ti mamayelen indaye. ³ Apme Zuda am ekjenaj Kawawajgalen Zet Itnajaj kukuran am notnaj ke ku namkinpewien yangut Kawawajaj ekjen zigok mindasagat zemkatik beye keyet kataj mbe. ⁴ Penaj sukwep! Kawawajaj zetik mge ke penaj msapm. Dasuki yek. Am sambeyaj dasuki manzemann delaj zein. Kawawaj etajaj zet penaj manzein. Keyepmti Kawawajgalen Zet Itnananen zet pigok zenzejaj, “Zedi sambe ke esemtej etaj bemazin. Mti ekjen zemindowanik beme galen zemindondo ke esemtej ma tej.” *(Sam 51:4)*

⁵ Apme mama mimi bekanaj Kawawaj Teraj mamarajgat yajaj mamsokbein keyepmti Kawawajaj mama mimi bekanaj keyet dopmaj mutumndame nep ku bewe. (Zet ke amgalen nanâ etaj penaj zeyaj.) ⁶ Kegok nep zenzeyelen. Ke nep penaj yek. Kawawaj ek bekanajngat tosaraj ndame nep penaj bewe. Kawawaj ek esemtej ku mamanan ze zigoset egaj am sambe kapiyelen zelin zemdelaj zenak?

⁷ Apme naman Zuda am nin Kawawajgalen zet ku gawepumti keyet namann pbenaj tatnup beme kejan kapigok nanup. Kawawajaj am indikme yom mip ekrajgat am yomtoj manzeingapmti nej bekanaj miap keyaj Kawawajaj manzein ke bandim mti mma egat kwitnaj mamwatomzempeap. Mti pigok zenup Kawawajaj ningalen bekanan nrajgat dopmaj ku mutumnayanelen enenogat egaj Zuda am manjeen ku sokbemberaj ekjen mammimindain keyet kataj nep ku minndawe. ⁸ Apme njotikjen Zuda am ekjenaj manaiwen kapigok, “Nin bekanaj omba penaj mne, kogok mman Kawawajmak tej mama ke sokok sokbek.” Am notnaj ekjenaj njotik keborj ke timamti tazempalakraj beyaj zemti nej nambem neyo. Keyepm bam maneti keyet tosaraj tiwep. Zet ke penaj sukwep.

An nen tej yek

⁹ Zemdelaj zesati zet nen kapigok zesowap. Zuda am nin Zuda am manje ku sokbemberaj ekjen silim indemti pbenaj mamnup kegok nep ku zenzeyelen. Yek, nin kegok nep ku zenzeyelen. Am nin sambe ilak bekanajgat kejan toweti tatnup.

¹⁰ Kawawajgalen Zet Itnananen zet kapigok tazin,

“Msalen am enaj tej penaj nen ku mamain. Yek penaj. ¹¹ Ma am ekjen ke Kawawaj ku namatalip. Ma ekjen ke Kawawaj ku matimalip. ¹² Am sambe Kawawaj bankumpeme delaj zeme yom mti mimiek etaj mamip. Am enaj mama mimi nen dolakraj ku mamin. Yek penaj.” *(Sam 14:1-3)*

¹³ “Dembusekjin zaim timpeme matazin kegogak njandemti matalip. Nambalaminaj mobototot mme zet dasuki manzemyalajip.” *(Sam 5:9)*

“Zelin kukrajberj nombeyelen zet turaj bekanaj am indime mangakip keborj keborj.” *(Sam 140:3)*

¹⁴ “Dembusekjinanen saik zet akraj bemisik tazin.” *(Sam 10:7)*

¹⁵ “Ekñenañ am indome gakikiyet windenañ penañ mamip. ¹⁶ Kan katañ ekñenañ kwitnañ kwitnañ kumwaletmeti am nukñañ maindaip. ¹⁷ Ekñenañ mamasi palen mama keyet setnañ ñen ku nâip.” (Aizaya 59:7-8)

¹⁸ “Mti ekñenañ Kawawañgat bugan ku makingalip.” (Sam 36:1)

¹⁹⁻²⁰ Nin kapigok manânup, zii zelen zet zenzenañ sambe ke am zii zetgat kandañan mamaip ekñengat etañ zenzenañ. Zii zet etañ mâti Kawawañgat zikatnan teñ mamayelen ku tazin. Kegok yek. Keyepmti an ñenañ pigok ñep ku zenzeyelen, “Ñer teñ penañ mamayap.” Zii zelañ mama mimi bekanañ etañ manzikat ndain. Msat sambe am mamanupgalen yomnañgat Kawawañgat dopmañ mutumndandayelen kan keyet am ñenañ ku zemusulabe.

Am Kilais manâmkinjpein egañ kwit “Teñ mama” ke matin

²¹ Keyepmti Kawawañgat zii zet ke tapeñ tapme egañ mama mimiñañ teñ ke sokbembawañ bembeyet setnañ ñen aigeñañ amnañ ekti nânâyelen tazin. Zii zetmak golañ zenze an ekñengalen meluwañen tazinen Kawawañgat amnañ mama mimi teñ mamayet setnañ ñen aikbe. ²² Am Zisas Kilais manâmkinjpeip ekñen etañ Kawawañgat mme teñ makwalip. Kogok mti Kawawañgat am Kilais nâmkinjpepeñañ Zuda ma am Zuda mangeen ku sokbembenañ ekñen Kawawañmagen nâmkinjpepeeset kolip ekñen ke indikme sepem kwep mambeip. ²³ Nin sambe yom mbenn keyepmti Kawawañgalen mama teñ ke nin ku titiyelen. Kegok mti nin Kawawañgat mama mimiyelele nânge ke ku mbenn kegoselañ Kawawañgat kwitnañ ku mwatpewann. ²⁴ Kogok mamann Kawawañgat ningalen yomgat dopmañ Zisas Kilais peme toti gakiye. Kogok mge ke Kawawañgat keñ taolet mindayepmti ningat, “An teñ,” kogok manzein. ²⁵ Kawawañgat eweñañ amnañ yom mkwabien keyet dopmañ sakwep ku mutumindaye. Egañ keñ taolet mimindamti Zisas peme koti yominañgat dopmañ gakikiyet nâmti maindiktatan. Ya am egat nâmkinjpepewien Zisasiyet sipmañañ toti yomin zulut kwetetep mamindein kan keyet Kawawañgalen mama mimi teñ ke mamkawañ bein. ²⁶ Yangut Kawawañgat ikñañ keñ teñ toñañ keyet yañañ zikat indandayelen alak pigogak am yomin belak ku maekpeme wen. Kogok mti egañ ikñañ teñ keyet penañañ am Zisas manâmkinjpeip ekñen mme teñ mambeip. ²⁷ Keyepmti nin mampongañ ene pembenañ mbengapm kuwanek. Kegok nin ku mimiyelele. Enenogat ningalen mama kanzizitgat setnañ ke nnañgat pembenañnnañgapmti ku aiikgalen. E Kilaismagen nâmkinjpenup keyañ maaikndain. ²⁸ Keyepmti kapigok nâmann wembe. Am nin zii zet gawepumtiyepm teñ ku mambenup. Nâmkinjpepenn Kawawañmagen tazin ke ekti ningat an teñ manâin. ²⁹ Kawawañgat ek Zuda am ningalen etañ yek. Ek kogogak am Zuda mangeen ku sokbembenañ ekñengalen. Ek nin sambeyelen Kawawañgat temakwep. ³⁰ Ek Zuda am ma am Zuda mangeen ku sokbembenañ ningalen Kawawañgat apapalak matatndain. Zuda am notnañ ekñenañ Zisas nâmkinjpewiengapmti am teñ manâmindein. Am Zuda mangeen ku sokbembenañ notnañ ekñen kogogak nâmkinjpepeñañnnañgapmti am teñ manâmindein. ³¹ Nâmkinjpepeen kogok mti Kawawañgalen zii zetgat winde ke ku maasekman delañ zein. Yek penañ. Nin zii zet ke mwatonzemti matatnup.

4

Kawawañgat Abalaamgat an teñ zeye

¹ Abalaam ek an nin kabonak ningat yeñsokñ. Keyepmti nin Abalaamañ mama mimi sepem zibon mame Kawawañgat an teñ zeye e enenogat yañañ zenâ zenâ mne. ² Abalaam ek zii zet gawepupunañgapmti teñ benak ze egañ ñep ikñañgat kwizet buñañam mwatnak. Yangut Kawawañgat egañ kwitnañ kwitnañ dolakñañ mge ke ekme betetnañ beye kogogapm Abalaamañ mampongañ zigok sonak? ³ Kawawañgalen Zet Itnañanen zet kapigok zein, “Abalaam ek Kawawañgat nâmkinjpeye keyepmti Kawawañgat egat an teñ nâmpeye.” (Sokbembe 15:6)

⁴ An ñenaj mulup mme nin tosañaj samti kapigok ñep ku zenzeyelen, “Kapi taolet gayap.” Kegok ku zewanek. Ke mulupmanjat tosañaj. ⁵ Am nâmindeme teñ kwakwagalen ke Kawawañaj etañ mimiyelele ke gogapm an ñenaj zii zetgat mulup mimipiñ belak tati Kawawañaj nâmkijpewe beme Kawawañaj an yomañmak keyet an teñ zewe. ⁶ Dewilañ zet ñen zenzeñaj kangwa bandim mti zeye, “Am zii zet ku mañgawepup yangut Kawawañaj nâmkijpeme ekñen keyet an teñ zemti yomin katikpepgapmti am ekñen ke keñin oloñen bewe.” ⁷ Naman Dewilañ meluwañ pigok kuye, “Kawawañaj, geñ myuñgunñunjin makatikpenik ma yomin manzuludik ekñen keyañ keyet nâme oloñen penañ bein. ⁸ An ñen Amobotnañaj nâmpeme yomañmak ku mambein an keyañ oloñen min.” *(Sam 32:1-2)*

⁹ Keñ oloñen ke am sekñin butnañ elenñenñenaj ekñengat zapat etañ bein yek. Am sekñin butnañ elenñengepiñ mimiñaj ekñengat zapat kogogak bein. Abalaam eget yañaj pigok nânup, ek Kawawañaj nâmkijpepeñajgapmti, “An teñ,” zeye. ¹⁰ Kawawañaj Abalaamgat, “An teñ,” kuyeen kan egañ sekñaj butnañ antimpepepiñ mame kuye. ¹¹ Ek sekñaj butnañ ewe antitipiñ mamti Kawawañaj nâmkijpeme Kawawañaj yomañ katipeye ke gogok mtiñgut bam sekñaj butnañ antitiyet zempeye. Âpme Abalaamañ ke gogok mti am bam nâmkijpepe aikti yompiñ mambeip ekñengat ñeñaj bem indeye. Am ekñen ke sekñin butnañ antitipiñajgut nâmkijpepeñajgapmti, “An teñ” maip ke gogok nâmindeye. ¹² Mti am piliñinmak nin Zuda am ningalen ñeñaj bembe ke gogok beye. Yangut piliñmak etañgapmti yek. Abalaam piliñpiñ mamti nâmkijpemtiti keyañ ningat set bein ke nin keyegak mâti nâmkijpemtiti Abalaam egat ñeñaj bembe an zemann ñep bembeyelen. ¹³ Kawawañaj Abalaam ma iñsokñane msat sambeyet toñaj bembeyet zetik mimindeye. Ke zii zet gawepupuñinajgapmti yek. Nâmkijpepeñinajgapmti yomin katikpemtiti ke gogok mimindeye. ¹⁴ Âpme zetik mimindandañaj ke nâmkijpeme indandayet zetik mimiñaj wan zii zet mañgawepup keyet yek. Kogogapm Kawawañaj kwitnañ kwitnañ sokbembeyet zapatnañ diindoye ke elak penañepiñ bein, eneyet ku nâmkijpewien. ¹⁵ Zii zelañ ndamukulem mme zetikgat keyet penañaj ku msokbenak. Ziin zelañ yomgat dopmañ sekñnanen Kawawañajalen ñenzinziñ matime mozin; zii zetpiñ ze nin am zii zet kululu ñep ku zewanek. ¹⁶ Keyepmti kwitnañ kwitnañgat zetik mimindandañaj ke nâmkijpepeyepmti penañaj Kawawañajalen keñ taolet palen sokbemti Abalaamgalen iñsokñane nin sambemagen katikñaj bemti tabe. Am zii zet timaip ekñenmagen etañ yek. Abalaamañ nâmkijpepemak set iye keyegak mâti mamnup ninmagen sepem ke gogok masokbein. Egañ Kawawañaj zikatnan ningat yeñsokñ bein. ¹⁷ Kawawañajalen Zet Itnañanen zet kapigok kukuñaj, “Neñ geñ am sambe ekñengat biwin bewanik zemti zemgewan.” *(Sokbembe 17:5)*

Kawawañaj zikatnan am nâmkijpepemak nin Abalaamgat iñsokñane benup. Ek am gakikiñaj ñen mme wasât nâmti ñep mme wadak. Ma Kawawañaj windañaj kwitnañ kwitnañ alakñaj ku tatatnanen kwitnañ kwitnañ ñep mme sokbenak. ¹⁸ Abalaam ek am sambeyet biwin bembeyet Kawawañaj zeye keyet webemti zet ke penañaj zigok sokbewe keyet otnâpeñ mamtan. *(Sokbembe 15:5)*

“Alikñandine sambe sokbemâbep,” kapigok penañ Kawawañaj dunduyeyepmti keñ zut ku mge keyet nâmkijpemtiti mamamtan. ¹⁹ Yangut ek nup kanañ 100 besât mme nânge, “Neñ ailip. Neñ nempa ñep ku msokbembeyelen. Ma Sela ek ke gogok imbi ilip penañ beye keyepm egañ ñep nempa ku ambebegalen.” Sepem Abalaamañ ilidangat ke gogok ekti keyañgut nâmkijpepeñaj ku katikpemâge. ²⁰ Kawawañaj zetik mpeye keyet nâme penañepiñ ku beye. Mti nâmkijpepeen katikñaj bem tati Kawawañaj nâme mobotnañ beme zemsesewatsamti zeye, ²¹ “Kawawañaj kwileki ñen mimiyelele zetik mamin beme keyet penañaj masokbein.” ²² Keyepmti Abalaam ek zet keyet nâmkijpemtiti mamkwage keyepmti Kawawañaj, “An teñ,” zempeye. ²³ Kawawañaj nâme an teñ beye zet ke Abalaamgat etañ ku zenzeñaj. Ningat eyo nâmti zenzeñaj. ²⁴ Nin Kawawañaj Amobotnañ Zisas gakikiengatnan mme wage ke nâmkijpenup. Kegok mman Kawawañaj nin an teñ nâmindewe. ²⁵ Ningalen

yomgapmti Kawawaŋaŋ nâmindeme Zisasi kume gakiye. Naman nin kwetetepmaŋ bembeyet Kawawaŋaŋ gakikiengatnan mme wage.

5

Kawawaŋaŋ ningat, "An teŋ," manzein

¹ Nin nâmkîŋpepenaŋgapmti, "An teŋ" bewen keyepmti nin Zisas Kilaismagen wetekum tati Kawawaŋgalen keŋ sewakŋaŋ keyet kandaŋan mamanup. ² Zisasiyaŋ ikŋaŋ set kweselem ndeme Kawawaŋgalen keŋ sewakŋaŋ keyet keŋan mebennaŋ mamanup. Mamti Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgapmti ningat kwitnaŋ kwitnaŋ ego egomak ikŋaŋmak mamayet nâme weŋge keyet webemti oloŋen palen mamanup. ³ Yaŋgut ke etaŋ yek. Nin nukŋaŋ palen mama keyet kegogak oloŋen mamnup. Mti pigok manânuŋ nukŋaŋ palen mamti nukŋaŋ ku mann tolep keyaŋ keŋŋ mgwatnaŋ mindeme epum mamayelen winde mandain. ⁴ Keŋ mgwatnaŋ mindeme epum manupgapmti Kawawaŋaŋ maman ke ekme ŋep beme mulup anaŋ manâmndein. Mti kegok mmann Kawawaŋaŋ ningat kwitnaŋ kwitnaŋ ego egomak ndandayelen keyet webepen tabanup. ⁵ Nin nâmdelaŋpenuwen ningalen webembenn Kawawaŋmagen tazin ke penanaŋ kapigok: Kawawaŋgalen taolet Emetak Teŋ keŋnanen beme keyaŋ Kawawaŋgalen gogot bemisikndeme mambanup. Keyet webem tapmmann zeye kataŋ mindasâpm. ⁶ Eweŋan am nin bekaŋaŋ mti Kawawaŋ bamkumpem mambenn kan keyet Kilaisiyaŋ nin gilik zemndatitiyet gakimti am Kawawaŋ bamkumpemti mamanup nin ndatimâge. ⁷ An ŋenaŋ an teŋ penanŋat mti gakiki ke ninmagen kwep kwep tazin. ⁸ Keyaŋgut Kawawaŋ egaŋ nin bekaŋaŋ msamti mamann egaŋ gogot mimndamti zeme Kilaisiyaŋ ningat mundumnan gakiye. ⁹ Egat sipmaŋgapmti nin kwit animbi teŋ ke tiwen. Keyepmti nin pigok nânuŋ, egaŋ nin aŋ-galaŋ ndeme nin Kawawaŋgalen ŋenzinziŋen ku mobanup. ¹⁰ Nin Kawawaŋ kasa msamti bamkumpemmanepeman Nemunaŋaŋ gakiye keyet pembenanŋgapmti Kawawaŋmak keŋ kwep bewen. Naman Kilaisiyaŋ alak pigogat ek mama kanzizit mamti ningat Bipmaŋgat mamkandaŋan tati nin am nâmkîŋpepemak yom ku mimiyet tadundum sain. ¹¹ Kogok mge keyepm nin keŋ oloŋen palen mane enenogat nin Kawawaŋgat kasaŋaŋ yek. Nin ekmak tususu mbenn e Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet gakikiŋaŋgapmti Kawawaŋaŋ kegok minndain.

Adamaŋ walelet mkotndaye ma Zisasiyaŋ mama mkotndaye

¹² Keyepmti nin kapigok nâme. Adamgalen yomgapmti am sambe yommak bemann delaŋ zeme gakiki ke ningat zapat bemâge. Eneyet nin Adamgat iŋsokŋaneyepmti kogok sokbemndaye. Adamaŋ Kawawaŋgalen zet kulume Kawawaŋaŋ gakiki ekmagen sokbembeyet zeye keyet kataŋ. ¹³ Zii zet ewe sokbembepiŋ tapme bekaŋaŋaŋ eweŋan sokbemti weŋge. Zii zetpiŋ keyepmti bekaŋaŋat zem kakaliliyelen set ŋen ku tage. ¹⁴ Âpme gakikiyaŋ Adam ekmagen yaŋbemti am sambe zii zetmak mamkwabien ma zii zetpiŋ mobotnaŋ bem indeme mamkwatnepeme Mosesiyaŋ zii zet tiye. Adamaŋ bekaŋaŋ mme keyaŋ peuŋ pemti am sambe nin ndabuluge sepem kegogak Kilaisiyaŋ gakimti mama aikndaye keyaŋ peuŋ pemti nin sambe ndabuluge. Neŋ ewe an zut kapiyet yaŋit zigosetgatnaŋ igak igak bein keyet tusumzesowap.

¹⁵ Adamgalen yomaŋ am keŋin utukek indeme Kawawaŋgalen set ku mâbien yaŋgut Kilaisiyelen zet gaipupuyaŋ am Kawawaŋgalen set bemindeme mama aikmâbep. An kwepgalen yomgat am sambe gakiwien yaŋgut Kawawaŋgalen keŋ taolet eyaŋ omba penaŋ am ninmagen lenzim polak polak mimiyet nâmti Zisas Kilaisi peme toge. ¹⁶ Mti kogogak Adamgalen zet kululuyet penanaŋaŋ am sambemagen gakiki sokbeye. Zisas Kilaisiyelen zet gaipupuyet penanaŋaŋ am sambeyelen yom zem zuluge. Kogok mti nin sambe Kawawaŋgalen ŋenzinziŋengatnaŋ ambulut ndemti an teŋ mama kogok zemndeye. ¹⁷ An kwewetaŋgalen zet kululuyepmti gakikiyaŋ sokbemti am sambe indatiye yaŋgut Kawawaŋgalen keŋ sewakŋaŋ ma keŋ taolet keyet penanaŋ ningat am teŋ kegok zeye. Keyaŋ gakikiyelen mama mimi ke omba penaŋ sebempemti tazin.

Keyepmti am sambe ekñenañ kapi tiwep beme ekñenañ mama kanzizit oli oliñañmak Zisasmagen metimti mambep ke Zisas Kilais egalen mulup keyet penañañ.

¹⁸ Keyepmti pigok eknup an kwewetañañ zet kulume am sambe nin teziñ ñandañgat zapat bemâben. Sepem kegok an kwewetañañ mama mimi teñ mme Kawawañañ am nin ñep an teñ kegok zemndeme mama kanzizit matinup. ¹⁹ An kwep egalen zet kululuyepmti am sambe bekañañ bemann delañ zemâge. Kegogak an kwepgalen zet gawepupuñañgapmti nin ñep teñ bemâbanup. ²⁰ Âpme bam zii zet sokbeme zii zet angososoyelen mama mimiyañ omba penañ sokbeye. Yomgalen mama mimi temañ penañ sokbeyeyangut kan keyegak Kawawañgalen keñ taoletñañañ zii zet angososoyelen mama mimi sebempemti omba penañ beye. ²¹ Zet timtâmmti kapigok zenzeyelen, yomañ gakikiyelen amobotñañ bemti mamain. Sepem kegogak Kawawañgalen keñ taoletñañ amobotñañ bemti yompiñ an teñ bemann egañ ndaikti mama kanzizit ndawe. Ke Amobotñañ Zisas Kilais gakimeyepmti set kegok ke sokbeye.

6

Nin Zisasmak temakwep gakiwen

¹ Am notñañañ kegok nâmtiyepm kapigok mene manzeip, “Nin yom ewe mti mimiek tapmmann Kawawañgalen keñ taoletañ sokbemti temañ beme bekañañgalen mama mimi sebempewe.” Zet kegok ke zewienangut kegok ñep ku zenzeyelen. ²⁻³ Kegok ñep yek. Nin Zisas Kilais nâmkñipemti tu zulutbenn kan keyet ningalen keñ itñañañ yomen ndatimti matowezin ke gakiyenok. Mti mamaen keyañ ndatimti Kilaisiyelen gakikñañmagen temakwep tusumndeye. Eweñañ yomañ ndatimti mme gakikñañnok mambenn keyepmti nin ewe yomen tusumti mama ke ku mambanup. In zet ke nâip, ma? ⁴ Nin Kilaismak tusumti tu zulutbenn kan keyet ekmak gakimann sumen ndabewienok. Kegok ke sokbeyeyepmti Kawawañ Bipmañ winde toñañ egañ Zisas am sumengatnan mme wapme mama alakñañ saye kegogak nin ekmak wati mama alakñañ tiwenn. ⁵ Ke nin ekmak tusumti egañ gakiyenok gakiwenn keyepmti egañ gakikiengatñañ wagenok nin wati egañ mama alakñañ tiyenok nin kogogak timti mmamambanup. ⁶ Nin kapigok nânuwen ningalen keñ itñañañ ke Zisasmak tewen kuwien ke keñ itñañañ bekañañgalen winde yek bembeyelen ma bekañañgalen sisiliñ mulup ewe ku mimiyet kegok mge. ⁷ An Kilais nâmkñipemti ekmak tususu mge egalen keñ itñañañ Kilaismak gakiyenok keyepmti yomgalen mama mimiyañ ku maata kitik mamtazin. ⁸ Nin Kilaismak gakiwenn keyet penañañ mama mimi alakñañ kapiyegak aikti masâpmnup. Kegok penañ sukwep nânup. ⁹ Nin Kilais egat yañañ nânuwen ek gakikiengatnan wage yañ bam ewe ku gakiwe. Gakiki windenañ kume togeyepm gakikiyañ egat mobotñañ ewe ku mimiyelen. ¹⁰ Bekanañgapmti gakiki kwep Zisasiyañ ke gakime delañ zeye. Yañ alak pi egañ mama mimi Kawawañañ nâmtikñañ mimiyelen ke mamin. ¹¹ Naman in ilinañgat kapigok nâpeñ nâpeñ mamambep inwan bekañañ ilak gakimti gaipeme weme pi ilak Zisas Kilaismak tusumti mama mimi Kawawañañ nâmtikñañ mam ke mpeñ mpeñ mamambep. ¹² Keyepmti yomgalen mama mimi keyañ ewe amobotñañ bemti ku indikdamuñ mme keñ itñañañgalen tikñañ bekañañ ke ku mâbep. ¹³ In gakikiengatñañ indame wawatñañgapmti sekñin ewe bekañañgalen mama mimien ketalasime sisiliñ mulup ku mbe. Yek. In sekñin Kawawañañ mama mimi nâmtikñañ mamin keyet sisiliñ kuwep mti sekñinañ bekañañgat tikñañ manâinen gaipeme weme Kawawañañ teñ mama indandañañ keyet mulupmañ mbep. ¹⁴ In zii zet kandañan mamaipgapmti yek. Kawawañgalen keñ taolet keyet kandañan mamaip keyepmti bekañañ amobotñañ ku bemindewe.

Nin mama mimi teñ keyelen sisiliñ mulup mbanup

¹⁵ Am notñañañ keñinan kegok nâmti kapigok zeip mene, “Nin Kawawañgalen keñ taoletgalen kimbat keñan tatnup. Ma naman zii zelañ zemndowe keyet keñañ ku tatnup keyepmti nin bekañañ ewe mti mimiek mbanup.” Kegok zeip yangut nin kegok ñep ku

zenzeyelen. ¹⁶ Msalengalen amobotnaŋ ŋeniyet tikŋaŋ nâmti zetnaŋ gawepumti egalen sisiliŋ an bemti mulupmaŋ mamip. Kogogapmti keŋ itnaŋaŋgalen zet gawepup beme ek sisiliŋ kumsamti gaki walelolen melo yanggut keŋ alakŋaŋgalen mama mimiyet tikŋaŋaŋ tazin ke gawepuwanik beme ek sisiliŋ kumsamti mama mimi teŋ ke titiyelen. In zet ke nâip, ma? ¹⁷ In eweŋan bekaŋaŋgat sisiliŋ mulup mkwabien ke ilak delaŋ zeye. Âpme pi in Kawawaŋ mâti mamti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penangŋat kandaŋan mepmâbien. Yaŋ alak pi in zet ke timti mamaip keyepmti nin Kawawaŋgat wisikŋ zenup. ¹⁸ In mama mimi bekaŋaŋgalen kimbat keŋan mambienen kelak Kawawaŋaŋ kweselem indeme paselen kwawewetnaŋ. Kogok mti in mama teŋ keyet sisiliŋ kukuyet an bem indeme mamaip. ¹⁹ Kwitnaŋ kwitnaŋ nâmâtâtâgalen ŋoktikŋin windeŋaŋ ewe ku taindain keyepmti zet ŋen sisiliŋ mulup mimi keyet bem zema nâip. In eweŋan selin belin ma seŋin ke ketalasime mama mimi mgasik mti zii zet aŋgosomti yom sepem igak igak keyet sisiliŋ mulup mti kileŋ penaŋ mamkwabien. Ya kan pi in selin belin ma seŋin ketalasime mama mimi teŋgalen ma Kawawaŋaŋ mama mimi tikŋaŋ nâin keyet sisiliŋ mulup mit. ²⁰ Eweŋan penaŋ in bekaŋaŋgalen sisiliŋ mulup mmamkwabien kan keyet mama mimi teŋaŋ ku indatam kitik mti tage. ²¹ In alak pigogat mama keyet nâmti sakambuk aigip keyepm mama mimi keyet penaŋaŋ pembenanŋ yek. Keyet seŋan gwaen gakiki aiikgalen etaŋ tazin. ²² Âpme kan pigogat bekaŋaŋgalen tek ke kwalet topme Kawawaŋgalen am bemti maip. Mti keyet penaŋaŋ keŋ kweteteŋmaŋ mama ke tiwien yaŋ bam maneti mama kanzizit ke tiwep. ²³ Bekaŋaŋgat tosaŋaŋ teziŋ ŋandaŋen mebegalen âpme Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogot keyet penaŋaŋ Amobotnaŋ Zisas Kilaismak tusumti mama kanzizit ke tiwep.

7

Zet zemkawaŋ bembeyet zet ŋen awembiŋgat palen bem zenze zet zein

¹ Kilaismagen notnne, neŋ zet kapi an zii zet nâmâtâtâtnaŋ ingat nâmti zeyap. In pigok nâip zii zelaŋ am alikmagen mulupmaŋ mam. Ekŋen gakikiŋaŋmagen yek. ² Zet zesowap kapi zet zeya kangwayet bem zenzenok zesowap. Imbi ŋen apmaŋ ewe alik tazinen awembiŋ mama keyaŋ apmaŋmak tâm itdeme awembiŋ talup. Gakiki etaŋaŋ awembiŋ mama ke maelaŋgein. Mme imbiyaŋ keyet paleŋaŋ kwileki ŋen msât ŋep minn. ³ Âk imbi ke apmaŋ ewe alik ke mame ek katipemti met an ŋen wabe beme egaŋ awembiŋ mama walepme yomaŋmak bewe. Apmaŋ gakime awembiŋgalen tâtâ ke eleŋgewe. Âpme keyet palaŋaŋ an ŋen mewabe beme keyaŋ awembiŋ walepme yomaŋmak bein kekok ku bewe. ⁴ Keyepmti Kilaismagen notnne, nin bemzenze keyet yaŋaŋ kapigok nânâyelen, Kilais ek tewen kume gakiye kan keyet nin ekmak temakwep ndome gakiwannok. Mme zii zet keyet windeŋaŋaŋ nin ku ndatam tatagalen. Eneyet zii zet am gakikiŋaŋgalen zapat yek. Nin Zisas Kilais Kawawaŋaŋ gakikiŋeatnaŋ mme wage an keyelen zapat. Keyepmti nin zii zetgat kandaŋan ku tatnup; nin Kilaisiyet kandaŋan tati Kawawaŋgalen mama mimi ego egoŋaŋmak ke nin toŋaŋ bemti timamasâpmnup. ⁵ Nin an sekmak mambennen mama mimi bekaŋaŋgalen kimbalen tabenn kan keyet zii zelaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mgasik mimiyelengat tikŋaŋ nânâ ke mme mamnup keŋ itnaŋaŋ ke tatndaingapmti yom mamnup. Kogok maminupgalen penaŋaŋ gakiki maaikndain. ⁶ Yanggut nin alak gakimti kwitnaŋ kwitnaŋ mandatamkitik mimtazin ke Kawawaŋaŋ kwelet ndein. Mme Zuda amgalen zii zelaŋ ŋen ewe ku ndatam kitik mti tazin. Keyepmti alak nin mama mimi tapmnup kapi nin Emetak Teŋaŋ ndamukulem mme mama mimi bekaŋaŋ katikpemti Kawawaŋaŋ mama mimi nâmtikŋaŋ mamin ke tapminup.

Yomaŋ nâlen tususun Kawawaŋmagen tazin maantiin

⁷ Keyepmti am notnaŋaŋ zet ke nâmti kapigok mene tazeip, “Zii zet bekaŋaŋgat ŋotekŋaŋ.” Kegok zeip keyaŋgut nin kekok ŋep ku zenzeyelen. Zii zet ku tadak ze neŋ yomgat yaŋaŋ ku weyaŋ nâmâtâbak. Zii zelaŋ kapigok mandiindoin, “Geŋ am ŋengalen kwitnaŋ kwitnaŋ ku kakim tiwanik.” (Kisim Bek 20:17)

Zet ke zii zelen ku tadak ze kwitnaŋ kwitnaŋ kakim titi keyet yaŋaŋ ku nâmbak. ⁸ Yaŋgut bekaŋgalen mama mimi ke zii zelaŋ mamaŋ bempeme, zii zelaŋ keŋnanen kwitnaŋ kwitnaŋ kakim titiyet ŋoktik omba penaŋ mamandain. Zii zet ku tadak benagen yom belakŋaŋ ŋenok benak. ⁹ Neŋ eweŋan zii zetpiŋ nânâpiŋ mambanen dolakŋaŋ penaŋ mam kwaban. Yaŋ bam neŋ zii zetgat yaŋaŋ nâmban kan keyet neŋ kakim titi ewan nâma yom beye. Kogok mme neŋ nâyap Kawawaŋgalen zimoseŋnan neŋ a yomtoŋ beyap. ¹⁰ Zii zelaŋ neŋ napmukulem mneme Kawawaŋmak mamayet zenzeŋaŋ ewanan zenzeŋaŋ keyet kataŋ ku mip egaŋ tususun Kawawaŋmagen tazinen antinep. ¹¹ Yom mimiyet tikŋaŋaŋ Kawawaŋgalen zii zet myembumti natetineme wa penaŋ zemti yom mamiap. Kegok mme Kawawaŋaŋ zii zetnanen egalen set mâbâgalen zenzeŋaŋ ke maŋgosoyap. ¹² Keyepmti nin pigok nânup, zii zet ikŋaŋ teŋ penaŋ ma Kawawaŋgalen mama mimi kwep kwep nin mimiyet zein ke esemteŋ ma dolakŋaŋ penaŋ.

¹³ Âpme zii zet dolakŋaŋ keyaŋ nâlen Kawawaŋmak tususun ku antineŋge. Kegok yek. Yomgalen mamayaŋ ikŋaŋ nâlen Kawawaŋmagen tususun antim nemti mama mimi bekaŋaŋ ikŋak ikŋak keŋan towege. Keyepmti yomgalen mama mimi keyaŋ zii zet dolakŋaŋ pi mgilik zeme yom bekaŋaŋ penaŋ ke mamsokbemkawaŋ bein. Egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ ke timti gakikiyet zapat neye.

Bekanaŋaŋ sekŋ sambe sulume delaŋ zeye

¹⁴ Nin pigok nânup, Kawawaŋ ek zii zet keyet toŋaŋ; yaŋgut neŋ an msalengat-nangapmti yomgalen mama mimiyap naopeme tati egalen sisiliŋ mulup mamiyap. ¹⁵ Neŋ mama mimin mamiyap keyet yaŋaŋ penaŋ ku manâmâtâlap. Neŋ kwileki ŋen mimiyelen penaŋ manâyap ke ku mamiap ma kwileki ŋen maektalalap ke naman mamiyap. ¹⁶ Mti mama mimi mgasik penaŋ manzeap ke mamiap. Kogok mti zii zelaŋ mama mimi ku mimiyet zenzeŋaŋ ke kuluyayet ŋoktikŋnan gwaenen nâyaen zii zet esemteŋ elak ku mâti miya. ¹⁷ Keyepmti neŋ myuŋguŋgu mimiyelen tikŋaŋ ku nâyap keyaŋgut myuŋguŋgu ke mamiyap. Kegok miawen ke nâgât keŋnanen bekaŋaŋ mimiyet tikŋaŋ ewe tatnain keyaŋ keŋ tikok mpeme bekaŋaŋ mamiyap. ¹⁸ Neŋ pigok nâmâtâlap, nâgât keŋnanen baen kwileki dolakŋaŋ ŋen ku tazin penaŋ. Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ mimiyelen manembein ke ku mamiyap. ¹⁹ Kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ msâgât penaŋ mamiyap ke ku mamiyap. Ma kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ ku msât zemtiŋgut naman ke mamiyap. ²⁰ Bekanaŋ ku msât zempemtiŋgut mamiyap keyet yaŋaŋ kapigok. Ke nen mimiyet penaŋ nâmti bekaŋaŋ ke ku mamiyap. Yomgalen mama mimi keŋnan tazin keyaŋ tikok mneme mamiyap. ²¹ Keyepmti neŋmagen mama mimi kapigok masokbein elak nâmâtâlap. Neŋ mama mimi dolakŋaŋ msât manâyap yaŋgut mama mimi bekaŋaŋaŋ neŋ napaŋpaŋ mti mamtazin. ²² Penaŋ keŋnan baen Kawawaŋgalen zii zet keyet nâma tikŋaŋ penaŋ mambein ²³ yaŋgut yomgalen winde sekŋ sambe sulunŋti matazin. Kemak Kawawaŋgalen zii zetmak notn notn ku mti an âmalu manâyap. Mti bekaŋgalen winde sekŋ sambe sulunŋti matazin keyaŋ naŋgalaŋme egalen mka katikŋan matalap. ²⁴ Neŋ an kembeŋ penaŋ. Kwiyap sekŋ gakikiyelen zapat kembeŋaŋ keyetnan gilik zemnapbe? ²⁵ Amobotnaŋ Zisas Kilais etaŋ sekŋ gakikiyelen zapalengatnan kwaletneyepmti keyet Kawawaŋgat sesewatsayap. Nenn keŋnaŋaŋ penaŋ Kawawaŋgalen zii zetnaŋ gawepumti sisiliŋ mulup mamsayap yaŋgut keŋ itnaŋaŋaŋ bekaŋgalen winde ke gawepumti sisiliŋ mulup mamsain.

8

Kilaisiyaŋ yomengatnaŋ gilik zemndatimti Emetak Teŋ ndaye

¹⁻² Emetak Teŋaŋ Zisas Kilaisiyaŋ ningat yomgat gakimti mama alakŋaŋ aikndaye ke windenaŋmak beme keŋ itnaŋaŋmak gakiki ninmagen ku kwakwagalen mulupmaŋ mam. Kilais Zisasiyaŋ yomgat dopmaŋ ke gakikiŋaŋaŋ mutumti nin ekmak tusumndeyepmti Kawawaŋaŋ nin ndikti zein, “In an ku zemindowan ma teziŋ ŋandaŋgat zapat ku mambep.” ³ Zii zet ke keŋ itnaŋaŋ keyaŋ windenaŋ mtopeme ninmagen

mulup msâgât penaj olage. Zii zelarj nin nep ku ndamukulem mgeyangut Kawawanjaj nin ndamukulem msâgât set nen ewe aikge. Iknjangat Nemunanj penaj ke zempeme am bekananj mimi ningalen sek sindem timti bekanjangat dopmaj gakiye. ⁴ Kogok mgeyepm nin keñ itnanjangalen mama mimieset mebegalen yek. Set alaknang Emetak Tenjalen set mâti zii zet gawepumti mama mimi tej Kawawanjaj nântiknang mnen ke Emetak Tenanj keñnan mulup mme Kawawanjalen zii zet kegoset mamâtnup. ⁵ Mama mimi itnanjangalen seleset mamaip ekñengat ñoktikñin temanj ma mama mimiñin keñ itnanjangalen mama mâti sekñinjangat tiknang tazin ke etanj mamip. Ma Emetak Tenjalen seleset mamaip ekñen keñin otnânânñin ma mama mimiñinan Kawawanjaj ekñenang mama mimiyelele nântiknang minen ke mamip. ⁶⁻⁷ Emetak Tenjalen mama mimi ke mâti minuwen Kawawanjmagengatnang keñ sewaknang ma mama kanzizit ke maaikndain. Naman nembet kogogak keñ itnanjangalen mama mimiyelele maotnâip keyang Kawawanj kasa msamti Kawawanjmagen tususunn tazin ke maelenkein. Mme Kawawanjalen zii zet ku mamâlip. Eneyet ekñenmagen winde keboñ ke nen ku tat indain. ⁸ Am keñ itnanjangalen seleset mamaip ekñenang Kawawanjaj mama mimi mimiyelele manân ke nep ku mimiyelele. ⁹ Yangut nin keñ itnanjangalen mama mimiyan ku ndadamun mme tatnup. Nin Emetak Tenjalen kogogapmti Emetak Tenanj ndadamun mti ndap mme Kilais egalen zapat bemti Kilaisiyelen Emetak Tenanj ningat keñnan matazin. An nen Kilaisiyelen Emetak Tenpiñ main beme ek Kilaisiyelen zapat ku main. ¹⁰ Kogogapmti Kilais keñnan tazinangut sekñ yom tonanj kapi penaj gakiwe. Mme nan nâmmamananj Kilaismak mama kanzizit ke mepmambe, eneyet Kawawanjaj Kilaisiyet pembenjangat mti nin an tej manzein keyet penanj. ¹¹ Âpme Kawawanj Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage. Egan kogogak in gakikiengatnang mme wabep. Enenogat Emetak Tenanj keñinan bem indeyeyepmti egat Emetak Tenanj am in gakikijang ke kegok mme wabep.

Emetak Tenanj mme Kawawanjalen nemunambanjane mambanup

¹² Keyepmti notnne, nin mama mimi itnanjangalen set ku mâbâgalen. ¹³ In mama mimi itnananen mâti mambep beme in walelet aikbep. Ma in Emetak Tenjalen mama mimi dolaknang mâti mambep beme keñ itnanjangalen mama mimi mgasik ke kume gakiwe. In mama mimi katiknang ke timti kwesij mamti mambep. ¹⁴ Am ekñen Kawawanjalen Emetak Tenanj mama mimi dolaknang zeinen mâti mamip ekñen ke Kawawanjat nemunambanjane. ¹⁵ Nin Kawawanjat nemunambanjane ma egalen Emetak Tenanj ninmagen tazin keyepmti nin keñ itnananj sisiliñ ku kumsasayelen ma Kawawanjat ku kingagagalen. Nin “Kawawanjat Bipm,” kumti ekmagen nântalati mebegalen. ¹⁶ Nin Kawawanjat nemunambanjane mamanup keñ keyet nânâyet Emetak Tenanj keñnanen baenen zemkawang mambemndein. ¹⁷ Nemunambanjane mamanuwang bam Kawawanjalen kwitnang kwitnang ke Kilaismak ninmak temakwep tonanj bemti tiwanup. Ewan msalen pienelele eganj sindem tiye keboñagak nin sindem tiwanup ke epum timaneti Kawawanjalen mama ego egoñangmak main ke nin keyegak mopmambanup.

Bam nin mama ego egoñangmak mambanup

¹⁸ Bamgat nin mama ego egoñangmak Kawawanjaj ikñangmak mambanup kemak alak msalen kapi mamti sek sindem tatinup eget ke sepem kwep yek. Bamgat mama tiwanup keyang sebempemti mobotnang penang bein. ¹⁹ Keyepmti kwitnang kwitnang sambe Kawawanjaj zeme sokbemberang ekñengat webeberjin temanj penang tatindainen ekñen kan deyet nin Kawawanjat nemunambanjang mama ego egoñangmak Kawawanjaj ikñangmak mama ke ninmagen sokbembeyet nâpeñ nâpeñ talip. ²⁰ Kwitnang kwitnang sambe masambuinele ma bekananj mambemâzin ke ilinangat yomgat mti kegok ku masokbemindain. Kawawanjaj ikñang kegok sokbembeyet zempeye. Enenogat yomang sokbeme keyepmti kegok mge. Yangut ekñen sindemen kwesij kegok tatagat ku nâmindenderang. ²¹ Kwitnang kwitnang sambe Kawawanjaj mge ekñenang kegogak gakim walet mamip. Ke katikpemtinele nin Kawawanjat nemunambanjane mama ego egoñangmak Kawawanjaj ikñangmak tabanup keyen kotusumti mamayet webemtalip. ²² Nin nânup

kwitnaŋ kwitnaŋ Kawawaŋaŋ mme sokbewien ekŋenaŋ kemberŋ palen mamti sek sindem temaŋ penaŋ imbiyaŋ nempa ambesâti manâip sepem kegok tatnâip. ²³ Yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ sambe Kawawaŋaŋ mge ekŋenaŋ etaŋ kegok ku mamip. Nin Kawawaŋaŋ Emetak Teŋ ndandaŋaŋ keŋŋnan tazin keyaŋ bamgat Kawawaŋaŋ ikŋaŋmak mamayet zeye keyet wembekat alaŋnok ndaye. Nin nemunambaŋane mamanup nin kogogak sek sindem timambe webe webe palen tapmanuwen wan kan keyet Kawawaŋaŋ ningat sosok zemkawaŋ bemndemti, “nemunambaŋane,” zewe keyet damuŋ mti tatnup. Mti kan keyet sekŋ gakikiyelen kapi mme alakŋaŋ ku gakikiyelen ke ndawe. ²⁴ Kawawaŋaŋ sekŋ alakŋaŋ ku gakikiyelen ndasâgât zetik mge ma nemunambaŋane kwakwagat zetik mge ke alak kapigogat sosok ku mindame eknup yaŋgut ekŋen ke penaŋ enzililiŋaŋ tazin keyepmti nin ke titiyet nâmkŋipemti webe webe palen mane eneyet kan denen ke ndandayet zeye e ewe tazin kegogapmti ku ekti yaŋgut nâmkŋipepen giŋgiŋ mti mamanup. ²⁵ Penaŋaŋ sosok penaŋ ku masokbein yaŋgut nin ewe webepen mamambanup.

²⁶ Ningalen webembe keyet mukulem mimiŋaŋaŋ Emetak Teŋ Kawawaŋ ndaye keyet keŋŋnan tazin egaŋ ningalen nukŋaŋ keyet mukulem mimiyet ninmak keŋ sindem kwep nâmti egaŋ Kawawaŋaŋ nin giŋgiŋ nâmkŋipem tatagat Kawawaŋ windeŋaŋbeŋ mandundum sain. ²⁷ Emetak Teŋ ek Kilaisiyelen am maŋge ekŋengalen nukŋaŋin nâmtazin ma Kawawaŋaŋ ekŋengat zigok mimindandayelen kogogak nâmtazin keyepmti keyet katnaŋ Kawawaŋaŋ indamukulem mimiyet mandunduin. Mme Kawawaŋ ek am keŋŋnaŋgat yaŋaŋ maekzinaŋ Emetak Teŋgalen dundundu ke manâin. ²⁸ Nin nâmtatnup am Kawawaŋ gogot mamsaip ma amŋene ikŋaŋgat zapat mamayet nâmbiliwet indendeŋaŋ ekŋenmagen nukŋaŋ sokbein beme Kawawaŋaŋ nukŋaŋ keyet keŋan mulup mme nukŋaŋ keyaŋ zigoset amŋene kemagen pembedaŋ sokbembeyelen mulupmaŋ mam. ²⁹ Nin nânp itnaŋaŋ Kawawaŋaŋ am Nemuŋaŋ Zisas nâmkŋipewep ekŋen ke ombemindeme ikŋaŋgat beip. Mti am ekŋen ke mme ikŋaŋgat Nemuŋaŋaŋ mama mimi mge keyet kataŋ mamip. Kogok mamip egaŋ dalin temaŋ beme ekŋenaŋ ipmeniŋane bemti mamambep. ³⁰ Kawawaŋ ek am ikŋaŋgat bembeyet ŋeŋaŋ nâmindemti ikŋaŋmak mamayet kumindatetime kobien. Egaŋ am ekŋen keyet zeye, “In an teŋ,” zemindemti sekŋin alakŋaŋ gakikiyaŋ ku mme waleletgalen ego egoŋaŋmak keyaŋ elimiak indewe.

Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogot ninmagen delaŋ zenzeŋaŋpiŋ wemti wembe

³¹ Zet zeya keyet penaŋaŋ ilak zet kapiyaŋ mamaŋnok besâpm. Kawawaŋaŋ ninmage-set tazin keyepmti an ŋenaŋ ningat tususu ekmagen tazin ke ku elengem ndendeyelen. ³² Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat Nemuŋaŋ ningat ketalasim ndaye. Kogogapm egat tusumti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ ningat maman mukulem mimiyelen ke eyo ndawe. ³³ Kawawaŋaŋ nin ikŋaŋgat bembeyet nâmti kumndatimti ikŋaŋgak ke an teŋ manzemndein keyepm nin Kawawaŋaŋ zikatnan zelen ku tatagalen. ³⁴ Kilais Zisasiyaŋ ningat gakiye keyepmti an ŋenaŋ Kawawaŋmagen nin an bekaŋaŋ ŋep ku zemti zemndondoyelen. Kilais ek gakikiengatnan wageyaŋ alak pigogat kwizet buŋamŋaŋmak Kawawaŋaŋ betnaŋ penaset tati nin ndamukulem mimiyet mandunduin. ³⁵ Kawawaŋgalen gogot Kilaisiyaŋ ningat mti msokbeye keyet keŋan tapmann kwitnaŋ kwitnaŋ ŋenaŋ ŋep ku ndamenzemndabe:

Nukŋaŋ ikŋak ikŋak msalen nin mtotndendeyelen tazin keyaŋ
 ma sekŋ sindemaŋ keŋ nukŋaŋ palen mamayaŋ matim kozin keyaŋ
 ma nâmkŋipepenaŋgapm sisipeŋpeŋ mindanda keyaŋ
 ma meuyet kamberŋ palen mama keyaŋ
 ma olat olat palen mama keyaŋ
 ma kwileki bekaŋaŋ ŋenaŋ ndawaletsâgât mbeyaŋ
 ma an ŋenaŋ ndome gakiwanup keyaŋ

ma kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen keboŋaŋ Kilaisiyelen gogolen ŋep ku ndamenzemndabe.

³⁶ Kawawaŋgalen Zet Zapat Itnaŋanen zet ŋen pigok zein keyet kataŋ kwitnaŋ kwitnaŋ masokbemndain.

“Nin gâlempmti kan kataŋ omba penaŋ mandawalet kwalip. Ekŋenaŋ nin ndikme sipsip maindoip keboŋ beme mandawalelip.” *(Sam 44:22)*

³⁷ Yangut kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋaŋ Kilaisiyelen gogolen ŋep ku menzemndenak. Nin Zisas ikŋaŋmak tatnup kegoŋapm kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋaŋ mtot ndesâgât mnaŋgut ikŋaŋ ndamukulem mme windembenŋ tati nukŋaŋ ekŋen keyelen windenŋin kumann topme nin windennbenŋ matatnup. ³⁸⁻³⁹ Keyepmti ŋen kapigok nâmkatikpeyap, mama ma winde notnaŋ kapi kusowap ekŋenaŋ Kilaisiyelen gogolen ŋep ku menzem ndadagalen.

Gakiki keyaŋ

ma mama alak talap kapiyelen nukŋaŋ notnaŋ keyaŋ

ma ensel windenŋaŋbenŋ ŋenaŋ ŋep ku menzem ndadagalen

ma we nombeyaŋ nin mtot ndesât mamip ekŋen kegoŋak

ma kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ alak tapminup kapiyaŋ

ma bam kwitnaŋ kwitnaŋ ninmagen sokbewe keyaŋ

ma kwitnaŋ kwitnaŋ windenŋaŋbenŋ nin ndawaleletgalen talip zeip keyaŋ

ma mundum gwaenen ŋen mot enzililiyelen nânik keyet

ma mundum ŋen msat keŋaŋ towet enzililiyelen nânik keyaŋ

ma kwitnaŋ kwitnaŋ Kawawaŋaŋ msokbeye keyaŋ Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogotnaŋ-gatnaŋ ŋen ku menzem ndadagalen. Kawawaŋaŋ aŋgalaŋ gogotnaŋ keyet penaŋaŋ Amobotnaŋaŋ Kilais Zisas ikŋaŋgat Nemunaŋ nâmpeme ningat mti gakiye.

9

Pâlaŋ Zuda am notnane indikti ekŋengat kemberŋ mimindeye

¹ Emetak Teŋaŋ keŋnanen zet zesowap kapiyet mopmaŋbemti mkawaŋ beme nâmti ingat keyegak zemkawaŋ bemindasowap. Neŋ Kilaisiyelen an keyepm zet zesowap kapi dâsuki yek; penaŋ sukwep. ² Kilaismagen notnne, ingat kemberŋ temaŋ penaŋ mti kan kataŋ keŋnan sindem penaŋ mambein. ³ Zuda am notnne sip kwep ekŋenaŋ Kilais nâmkŋipeyelen nâmti keyet sepaloŋaŋ nâgât palen Kawawaŋaŋ nukŋaŋ ŋen nanak mme keyet palengatnaŋ indamandame kosâgât nânak beme keŋok ŋep mnanak. ⁴ Nin Israeŋ am maŋge Kawawaŋaŋ ikŋaŋ nemunambaŋane ndatimti ikŋaŋgalen busatnaŋ saŋge soŋgaŋaŋmak yeŋsokŋne kemak ndat kopme ekbien. Mti Kawawaŋaŋ ekŋenmak zet zemtâtâyet nâmti zii zetnaŋ indame ekŋenaŋ ek etaŋ sesewatpepeyet zemindemti ekŋen indamukulem mimiyet ikŋaŋgalen buŋam zet zetik mimindame mmambien. ⁵ Ningat yeŋ sokŋine baenen mamkwabienen Kawawaŋgalen am maŋge katikŋaŋen ma ekŋen ke ningat yeŋsokŋne mamkwapme Zisas Kilais sokbeye ek ningalen sip butnaŋ. Yaŋ ke etaŋ yek. Ek kogogak Kawawaŋgat nemunaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keyet amobotnaŋin tazin keyet nin Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mwati kan kataŋ masesewatpemamabanup. Ke penaŋ.

⁶ Zuda am notnaŋ ekŋenaŋ Kilais ku nâmkŋipeipgapmti kapigok ŋep ku zewiek, “Kawawaŋ Abalaamak zetik mge ke penaŋepiŋ beye.”

Kegok ku zenzeyelen. Eneyet Israeŋ an penaŋ mama ke ekŋengalen siwenn sokbembe ke yek. Am Kawawaŋ nâmkŋipeip ekŋenaŋ Israeŋ maŋge penaŋ beip. ⁷ Abalaamgalen sip butnaŋ sambe yangut ekŋen sambe keyaŋ Kawawaŋgalen zetik Abalaam mpeye keyet toŋaŋ ku bemâpbien. Am Kawawaŋaŋ zetik keyet toŋaŋ bembeyet ombemindeye ekŋen keyaŋ etaŋ Abalaamgat sipmaŋ butnaŋ bewien, “Aisakgalen nembayaŋ gâgât sokdine penaŋ bewep.” ⁸ Zet zeya keyet yayaŋ kapigok, nempa Abalaamgat iŋsokŋane zeip ekŋen ilindiŋ Kawawaŋgalen am ku beip. Nempa Kawawaŋaŋ Abalaamgat nempaŋane bembeyet zetik mti ombemindeye ekŋen keyaŋ Abalaamgat iŋsokŋane penaŋ beip. Zetik penaŋaŋ nembandi an Selamagen sokbembgawe kemagen sokbewe Ismael imbindaŋgalen sisiliŋ imbi keyelen nempa yek. ⁹ Zetik kapigok mŋaŋgaŋaŋ,

“Nup kan sakñan kangwayet eyonga sepem kwep kapigogak neñ koti Sela imbindi m eleñ belañ mpema namba kambakmak tabe ke namba an sokbemgawe.” *(Sokbembe 18:10)*

¹⁰ Zet tusumti ewe kapigok zewi. Sip kwep ilinmagen muluwan mamanaman nèn kapigok sokbeme Kawawanğalen zetik penañanmak beye. Lebekamagen sepem kapigok sokbeye. Egan yeñsokñin Aisakmak mamti namba pepet sokbewun. ¹¹⁻¹² Âpme namba zut keyañ ewe ku sokbemti bekanan ma pembenan keyet yanñan nânâpiñ tapmalu Kawawanğan mamidanğat kapigok zeye,

“Datnanan meninğat sisiliñ mulup mbe.” *(Sokbembe 25:23)*

Kawawanğan ikñan zetnan katikñan bembeyet nânge keyet katan namba kwep ombempeyeyan ikñanğalen zet ke penañanmak bembeyet keğok mge. Namba ikñanğat pembenanğat yek. ¹³ Kawawanğalen Zet Itnananen zet keyet kapigok zenzeñan,

“Neñ Zekop nâmtikñan mti ombempewan. Âpme Isâ yek.” *(Malakai 1:2-3)*

¹⁴ Am notnanan zet ke nâmti kapigok mene zewiek, “Kawawanğan egatmagen mulup teñ penañ ku mge.” Zet keğok neñ ku zenzeyelen. ¹⁵ Kawawanğan Mosesiyet zet pigok dunduye,

“Neñ an nèn anğalan gogot mpesâğât nâmti neñ anğalan gogot mpewap. Ma nèn keñ taolet msasâti neñ msawap.” *(Kisim Bek 33:19)*

¹⁶ Keyepmti amğat windenin ma ekñengat mama mimiñ dolakñan mme keyepm Kawawanğat keñan ekñengat beme ku mam. Kawawanğam am ikñanğat bembeyet maombemindein ke anğalan gogot nânâñak mam. ¹⁷ Kawawanğalen Zet Itnananen Kawawanğan Palaoyet zet pigok dunduye,

“Neñ geñmagen kwitnan kwitnan mgawap keyañ nâlen winde msokbeme kwizet buñamnan msat katan mebet kopme nâmbep.” *(Kisim Bek 9:16)*

¹⁸ Keyepmti Kawawanğat yanñan kapigok nânup, “Ek an nèn anğalan gogot mpepeyet nâmti neñ anğalan gogot mpein. Ma nèn zetnan ku nâme ikñanğalen keñ ke mâti nâmpeme keñin katikñan beme mamaip.”

¹⁹ Geñ nâğât zet zeya kangwayet kapigok mene yankwesiwek, “Kawawanğan nâmneme keñ katik mmaya keyet naman kwilekiyet Kawawanğan mama keyet zem nonoyelen? Egan nâmneme keñ katik mmaya, e?” ²⁰ Amnan kwilekidanğat Kawawanğat zetnanğat zet mobotnan msamti zewanik? Menzimanğ zigoset an weyanğe egat pigok zewe. “Geñ zigogapm sepem kabon kapi naweyanbanan?” ²¹ Neñ zet zesowap kapiyet in neñmak keñ kwep beseip e nâyap. An menzim tosi weyanğe egan ampambet sakam kwep mti menzim nèn weyanğsât nânin beme egan menzim zibon ma zibon weyanğsât nâp ke weyanğep. Menzim tosi mobotnan nèn weyanğep ma menzim nèn kan katan me timbumbuyelen weyanğep ilak an weyanğep egat betnan tazin. ²²⁻²³ Neñ bemzenze zet an menzim maweyanğingat palen bemzeya e nin Kawawanğan amagen mulupman mam keyet yanñan nânâyet nâmti zeya. An menzim weyanğanğan ikñanğat keñanğat nânâñak menzim zibon ma zibon weyanğzin keyet katan Kawawanğan ikñanğat keñanğalak Zuda am ma am Zuda manğeen ku sokbemberanğ nânâñak kwitnan nèn mimindasâğât mamindan. Kawawanğan Zuda am ekñengat nâmti kan teepmanğ indame ekñenanğ yom mti Kawawanğanğat ku otnâme keyañ Kawawanğanğ am Zuda manğe ku sokbemberanğ egalen nenzinziñ ke eekgalen nâmti Zuda am ketalat indeme walelet aiikgalen nânge. Mti naman am manğe nèn ekñenmagen Kawawanğanğ muluwanğ mamanamanğ sepem ikñak notnanğ mgeen ke anğalan gogotnanğ beke eekgalen mge. Ekñen keğok mimindayeen ekñenanğ Kawawanğmak mama ego egoñanğmak Kawawanğ ikñanğmak mamayet nânge ke eweñanğ baen nâmbiliwapme weñge. ²⁴ Kogogapmti Zuda am nin etanğ Kawawanğanğ anğalanğ gogotnanğ mamayet ku ombemndeyet am Zuda manğeen ku sokbemberanğ ekñen kogogak egalen anğalanğ gogolen mamayet ombemindeye. ²⁵ Keyet golanğ zenze an Osiyanğ Kawawanğalen zet nèn kapigok zeye,

“Am manje ku indatiwen ekjen nâlen am manje kekok zemindeyap. Ma am manje ke neŋ gogot ku mimindawan ekjen ke neŋ gogot mimindamti, ‘Nembanne,’ zewap.” (Hosea 2:23)

²⁶ Ma Kawawaŋaŋ kogogak Osiayet zet ŋen kapigok zeye,

“In nâlen am yek zenzeŋaŋgut in am msat kainde mamaip in amnaŋ, ‘Kawawaŋgat nemunambannane,’ zemindewep.” (Hosea 1:10)

²⁷ Mti Aizaya egaŋ Israeŋ ekŋengat yayaŋ mti kapigok zeye,

“Israeŋ egalen alikjane tu ganzenan nelum gambibik tazin keyet kataŋ sokbesâgât nâmti ŋep sokbewewaŋgut Kawawaŋaŋ keyet keŋanen manje isikŋaŋ bugan indatiwe. ²⁸ Amobotnaŋgalen bimbim zetnaŋaŋ penaŋaŋ msalen muwaŋ memendepmak mme penaŋaŋmak bemâpbe.” (Aizaya 10:22-23)

²⁹ Aizayaŋ itnaŋaŋ zet ŋen kapigok zeye,

“Kululuŋgalen an kasa kuku manje temaŋ ekŋengalen Amobotnaŋaŋ ninmagengatnaŋ am notnaŋ ŋen ku katikindeme tabiek ze Sodom ma Gomola mkaengatnaŋ am egegalen sepem penaŋ bewenek.” (Aizaya 1:9)

Israeŋ am ekjenan mama mimi teŋ penaŋ mamayet olapme beeye

³⁰ Keyepmti nen zet kapigok zemdelan zesowap, am Zuda manjeen ku sokbemberaŋ ekjenan kopa mame Kawawaŋgalen zelaŋ koindaikme keŋ gilik zenze sakwep aikbien eneyet yominangat ekme nukŋaŋ beme Kawawaŋmagen nâmkijpenti Zisas Kilais ek ekŋengat mti gakiye e nâmkijpewien. ³¹ Âpme Israeŋ am ekjenan Kawawaŋaŋ indikme an teŋ kwakwatgalen setnaŋ zii zet etaŋ gawepumti mama manâmtemienangut Kawawaŋaŋ an ŋenaŋ set kegoset mamamti egalen am ku bembeyelen zeye. ³² Ke yaŋaŋ kwilekiyet kekok mbien? Ekjenan nâmkijpepeŋin Zisasmagen ku bemti zii zet etaŋ gawepumti an teŋ kwabanup manâmtemien. Mti nanaŋ selen tazin ekjenan ekti sebempemti mebegalen Kawawaŋaŋ peme koti ekŋengat yomgat gakiye ke ku nâmkijpenti Kilaisyaŋ ekŋengalen nanaŋ selen ulugaluk tapme ku nâmkijpepgapmti ime uluk zeme topmaindon. ³³ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋane pigok zein,

“Nâip, neŋ Saion Kalaŋan nanaŋ ulugaluk ke am ime uluk peme indawaleletgalen kataŋ nâmti beyap. Âpme an ŋenaŋ Zisas nanaŋ ulugaluk nembon ke nâmkijpewe an ke Zisasiyaŋ ku bamkumpewe.” (Aizaya 8:14; 28:16)

10

Israeŋ am ekjenan Kawawaŋgalen mama mimi teŋ penaŋ ke ku tiwien

¹ Kilaismagen notnne, neŋ Kawawaŋaŋ Israeŋ amŋane ewe keŋin gilik zeme indatitiet kembeŋ nâmti kan kataŋ Kawawaŋgat mandundum sayap. ² Ekjenan Kawawaŋ sisiliŋ msasayet winderŋin tazin ke maindikgapgapmti kekok zeyap, yaŋgut ekjenan Kawawaŋaŋ ekmagen kokogat set nâŋge ke ku mamâlip. ³ Ekjenan Kawawaŋmagen meti yompiŋ bembe keyet setnaŋ makandalip. Keyepmti ilinagak dolakŋaŋ bembeyet mulupmaŋ mti ekjenan Kawawaŋ am indamukulem mme teŋ makwalip an ke mabamkumpeip. ⁴ Kilais egaŋ zii zet amnaŋ zii zet gawepumti teŋ kwabanup nâmti mulup mamip keyet ŋoktik kume totogat koge. Kekok mti am indamukulem mme Kawawaŋ nâmkijpenti an teŋ kwakwagalen setnaŋ beye.

Kawawaŋaŋ am sambe gilik zemndatitiet manâin

⁵ Zii zet gawepumti mama keyet Moses egaŋ zet pigok kuye, “An ŋen zii zetgalen set mâpme delaŋ zenak beme egaŋ mama kanzizit keeset tinak.” (Wok Pris 18:5)

⁶ Ma Mosesiyaŋ zet ŋen amnaŋ nâmkijpenti teŋ bembeyelen keyet zet pigok zeye, “An ŋenaŋ kululuŋen ku moti Kilais wat topme amnaŋ teŋ bembeyelen zetnaŋ diindondoyelen mowatobe.”

⁷ Ma am ñenaj Kilais gakikiengatnaj towakwapme amnaj tej bembeyelen keyet zetnaj diindowe,

“Kogok ku mimiyelen enenogat Kilais ilak kululuengatnaj toti gakimti wage.”

⁸ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnananen meluwan kapigok kukuñaj tazin,

“Kawawañaj am mme tej bembeyelen keyet buñam zapatnaj enzililiñaj yek; sokñaj tazin. Ke zikalinan mama kuip mti keñinan ke nâmkijpepeyelen ma dembusekñinan zet keyet zenâ zenâ tunguwinan mimiyelen.” *(Zii Zet 30:11-14)*

Ke zet nin nâmkijpepeen timet ndendeyelen zet. ⁹ Keyepmti zet zenzeñinan, “Zisas ek Amobotnaj,” ke zemkawañ bewep. Ma Kawawañaj Zisas mme wage keyelen zet keñinan nâmkijpemengut Kawawañaj ingat, “An tej,” zemindemti mme ikñangat nembawañ bewep. ¹⁰ Keñin penañaj Zisas nâmkijpewewen an tej bewep. Ma dembusekñinan Zisas Kawawañaj An in mukulem mimiyet peme toti indage kogok zemkawañ bewewen in an tej talip bein. ¹¹ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnananen kapigok meluwan kukuñaj, “An Zisas nâmkijpewe an ke Zisasiyan ku bankumpewe.” *(Aizaya 28:16)*

¹² Kogogapm am sambe nin zet keyet kandañan tapmann delañ zein. Zuda am ma Glik am ekñen sepem igak igak penañ ku beip. Zisas kwep etañaj ningat Amobotnaj temakwep mamamndain. Mti am ñenaj egañ mukulem mimindendeyelen nâmti mandundum saip ekñen taolet mamindain. ¹³ Zet ke Kawawangalen Zet Itnanañaj bandim mti pigok zenzeñaj,

“Am ñenaj Amobotnajañ yomañ katikpepeyelen dundum sawe beme an ke yomañ katikpewe.” *(Zoel 2:32)*

¹⁴ Ekñenañ Amobotnaj Zisas ku nâmkijpeip keyañ zeinen ekñenañ egañ yomin peme mebegat ku mandundum saip. Mti nan ekñenañ Kawawañ zetnaj ku nâmbien benak beme zigoset egat nâmkijpewiek? Ma an ñenaj Zet Zapat Dolakñaj Penañ ke timti ku met diindonak beme zet ke zigok nâmbiek? ¹⁵ Ma am ñenaj buñam zet mmebegalen an ñen ku indeme mebiek benak beme buñam zet ke zigok nâmbiek? Kawawangalen Zet Itnananen kapigok meluwan mimiñaj tazin,

“Am Kawawangalen Zet Zapat Dolakñaj Penañ Nemunañ ningat Amobotnaj nin ndamukulem mimiyet peme toge an zet ke timti ninmagen kobien ekñen keyañ muluwan pembrañ penañ mip.” *(Aizaya 52:7)*

Israel am Zet Zapat Dolakñaj Penañgalen mama mimi dolakñaj ku mâbien

¹⁶ Zet Zapat Dolakñaj Penañ am sambe ilinsakwep penañ ku gawepuwien keyepmti golañ zenze an Aizayañ pigok zeye,

“Amobotnaj buñam zapat zemkawañ bembrañ an ke am sambeyañ ku nâmkijpewien.” *(Aizaya 53:1)*

¹⁷ Keyepmti nin kapigok nânup, Zet Zapat Dolakñaj Penañ zemkawañ beme nânup keesetgatnaj nâmkijpepe maaikndain. Ma nan am ekñen keyañ Zet Zapat Dolakñaj Penañ Kawawañaj Kilais ningapmti peme toti gakimti ndage zet ke zemkawañ beme nin nânup am ekñen ke Kawawañaj zemindeme ninmagen kobien. ¹⁸ Yanğut notnajañ in kapigok mene nâgât zesâip, ekñenañ Kawawangalen Zet Zapat Dolakñaj Penañ Zisas Kilaisiyet zein ku nâmbien. Ke penañ yek. Sam Kawawangalen Zet Itnananen zet ñen kapigok tazin,

“Msat sambe buñam zapat timti zempalakñaj bemepme amnaj nâme delañ zemâge. Buñam zapat keyañ msat ilindiñ bemisikti msat beñan eyo mepme kopmâge.” *(Sam 19:4)*

¹⁹ Yanğut ewe tusumti yanğwesisowap, “Israel am ekñenañ zet kapi ku nâip ma zigok?” Kegok yek. Ekñenañ zet kapi nâmtalip. Ñeraj Mosesiyañ zet pigok kuye ke zemkawañ bewi,

“Neñ am Zuda mañgeen ku sokbembrañ indatima ekñenañ nen nâmkijpem neme ekñengat dolakñaj nâmindema in ke egomti nâmbekam bemnembep. Neñ am

eknen nânâninpiñ indatima in keyet nâmbekam bemti ñenzinziñ mbep.” (*Zii Zet 32:21*)

²⁰ Naman bam Aizayayan kinagapiñ zet winderanber kapigok zeye,
“Am Zuda mangeen ku sokbemberan nâgât ku natimamat mulup mbienangut eknenan nâmkinpemnewien. Am nâgât zem timapmapin mambien eknenmagen sosok sokbemindawan.” (*Aizaya 65:1*)

²¹ Mti Aizayayan Israel am ekngat zet pigok meluwan mge,
“Neñ am zet kululu ma zet gaipupuñin yek ekngat kan teepman neñmagen gilik ze kokogalen damuñ tati bet talalan mimindamti matalap.” (*Aizaya 65:2*)

11

Kawawan Zuda am kej taolet mimindasâpm

¹ Kawawan Israel am ekngat keñan zigok manâin keyet zetnañ kapi zesowap. Kawawan amene ku bankumindeye. Kawawan eknen ku katimindeye. Yek penañ. Neñ kegogak Israel an mamayap. Neñ Abalaamgat iñan ma nâgât yanñ omâtâbagen met Benzamin am mange kemagen patan zenak. ² Kawawan amene ombemindemti indatiye ke ku kandat indeye. In Ilaizayet Kawawangalen Zet Itnananen zet zapatnañ tazin ke in makumti manâip. Ilaiza egañ Israel am ekngat ñenzinziñ nâmindemti Kawawangat pigok dunduye,

³ “Amobotnañ, eknenan golan zenze andine indom walet mti sâpe sâpe bumbu mundumdi kume epeem temege. Âpme pi neñ nenak mama kegogak nosâgât tazeip.”

⁴ Kogogapm Kawawan zet dopman kapigok dunduye,
“Geñ kwep yek. Neñ am 7,000 indaangalanma nopiom Bal ku sesewatsamti tapmaip.” (*1 Kij 19*)

⁵ Âpme kan pigogak Kawawan Israel am isiknan bugan kej taoletnañgapmti angalan ndeme mamamup. ⁶ Nnangat mulupgat dopmangapm ku ndatiye. Egañ kej taoletnañgapmti ndatiye. Nin nnangat mulupnnangat dopman zewenek beme Kawawangalen kej taolet ke penañepin benak. ⁷ Keyepmti nin kapigok ñep zenzeyelen, Israel am eknenan Kawawanmak teñ mamamup nâmbienangut Kawawan indikme eknenan teñ mama ke titiyet tim yape yape mbien. Indamakum titinan eknenan etan teñ mama ke aikbien. Notnan sambayan Zisas ku manâmkinpeip kegogapmti eknen keñin katiknan beme maip. ⁸ Kogok sokbemindayelen Kawawangalen Zet Itnananen pigok zein,
“Kawawan keñin myungum indeme zikalín taegiwan gut mme beñanok bewe. Ma waknin tatnâiwan gut bekekeñanok bewe. Kegok mimindame mambienan ewe mamamkwali.” (*Zii Zet 29:4; Aizaya 29:10*)

⁹ Naman Dewilan kegogak Kawawangat pigok dunduye,
“Israel am eknenan Kawawan ningat nâmtiknan mamm nânâ manâip keyan ilinan gat ankapipilinok beme ñoktiknin nâip keyet penañ ku msokbeme keyan indowe. Ma nin Kawawangalen zii zet timama toñan manâip keyan ankapipit ñandolopman songom biman tim tapme gakisât mammnok nânânin keyan nuknanin beme bekanangat dopman mutumindawe. ¹⁰ Eknen zikalín beñanok beme ñep ku ekmâtâbep. Âpme geñ Kawawan nuknan indawanik keyan bisekaselin mututunanok bewe keyan kwesiñ matamambe.”

Dewilan Kawawangat kogok dunduye. (*Sam 69:22-23*)

Kawawan Zuda am mangeen ku sokbemberan indatiye

¹¹ Keyepmti nin keñnan pigok ku nâmbanup, Kawawan ek ilak amjane Zuda nanzan ulugaluk selen amnan ekti sebempepeyelen ke imti toindome egañ ekngat keñan teenan beye. Yegat. Kawawan egok mnen am Zuda mangeen ku sokbemberan eknenan Kawawan nâmkinpepeyelen nâmti kan tusumindain. Kawawan kegok mme Zuda am eknenan ke ekti keñin walatme Kawawanmak mamayet tiknanin sokbemindame

kot ekmak tusumti mambep. ¹² Zuda am ekjenan nanzan ulugaluk amnan ekseyet Kawawanjan bempeye ke ekti ime ulukpeme toindoye. Kan keyet Kawawanjan am msat sambe ekjenan Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan keyan koindaikme namkinpepe aikbien. Yangut nambak, Zuda am ekjenan gilik zemti Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan ke eknamti namkinpepe aikbep beme keyet palaanan am nin sambemagen Kawawanjamak mama eyan lembimti wembe.

¹³ Am Zuda mangeen ku sokbemberan ingat zet kapi diindoma nait. Nejan ingalen an Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan timamayet an ombem nejan keyet nama mobotnan penan bein. Kogogapmti nejan Kawawanjan inmagen Zet Zapat Dolakjan Penan ke diindondoyet zemneme takum indayap. ¹⁴ In Zet Zapat Dolakjan Penan diindoma keeset mene nanangat sipm butnanne kejan puppujan mme yomin ekme topme Kawawanjan gilik zemindatitiyelen dundum sawep. ¹⁵ Kawawanjan Zuda am katikindeye kan keyet ejan msat kataran am sambe indatime ekmak kejan kwep bembeyet namti mge. Ya bangat Zuda am ekjenan Kawawanjanmagen gilik zemkopme indatiwe beme ekjenan gakikiengatan walip sepem kekok bewe. ¹⁶ Abalaamak Aisakmak Zekop ekjen Kawawanjan ikjanat anene zemindeye keyepmti am mange ekjenmagengatan sokbemberan Zuda am ekjen kogok Kawanganat amjane beip. Enenogat am ekjen kapiyet yanjan Kawawanjan ikjan yanbemi ombemindeye ke tep tengat yanjanok beip. Mme tepgat betnanne kekokak tejan mama ke tiip. ¹⁷ Apme Kawawanjan olip tep betnan notnan elengem time mege. Zuda am kogok miindemti in olip zupmangat betnan antim olip tep notekjan kwep keyet kot tusumindeye. Apme in Zuda mangeen ku sokbemberan in olip zupmangat betnan keyan kot tepgat tunan pembedan in tim nimti pembedan tapmaip. ¹⁸ In olip zupmangat betnan in olip penangat betnan etum towewenan ekjengat namindeme tototnan ku beme ilinangat sekjan ku mmobep. Kekok mamip beme pigok nait, tewan tu meujan betnasetgatan koti kindinjan kumapelanguin yek. Kindinasetgatan kwati sanan betnan mapelanguin. ¹⁹ Nejan kekok zema in nembetan kapigok mene zewiek, "Kawawanjan nin tusumndesagat namti betnan itnanan antu time mepmage." ²⁰ Ke nejan zeip yangut Zuda am ekjen ke tati namkinpepe ku aikbiengapmti antum indemti ekjengat munduminan in namkinpepe aikbien keyepmti tusumindeme talip. Keyepmti in ilinangat sekjan mmobopijan mamti eksewep. ²¹ Kawawanjan olip betnan penan ku angalan indeye. Apme in olip zupmangat betnan in mobotnan mbewen in Kawawanjan kekokak tususunjan ekmagen tazin ke elengem indewe. ²² In Kawanganat yanjan penan ku namatlip. Ejan am kejan taolet mamimindainen bakbak palen mamin. Ma am nen kasa mimindasati bewelep kwisak palen mamimindain. Am Kawawangalen mama mimi ku mamalip ekjengat kasa mamiminden ma in namkinpewien keyepmti in bakbak mimindeme tapmaip keyepmti Kawawangalen mama mim eksemti mmambep. Kogok ku mbep beme ejan ingat zewe, "Nejan in ku namindeyan." ²³ Apme betnan itnanan atum time mebetnan ekjenan kejan katik penan ku tabep ma Kawawanjanmagen gilik zemti namkinpewep beme ejan indatimti tusum indesat nejan tusumindewe. ²⁴ Kogogapmti in olip zupmangat betnan mti olip mtawenganat palen tusumindeye kekokak Kawawanjan olip mtawenganat betnan elengempewe ke ewe mkwat tusumpesat nambe beme sewak mkwat tusumindewe enenogat olip yanjan e olip mtawenan.

Kawawanjan am sambe kejan taolet mamimindain

²⁵ In ilinaganen nananen tusumti manamyungupgapm Kawawanjan Zuda am ekjengat nambiliwepme tazin ke zemkawan bema in am Zuda mangeen ku sokbemberan in kapigok nait. Ekjenan Kawawanjan bamkumpewien kan keyet in Zuda mangeen ku sokbemberan in sambe ke Kawawanjan ombem indeme koti Kawawanjan namkinpepeyet indame tapmaip keyet sekjan mmobopijan. ²⁶ Kawawanjan Zuda am ewe gilik zemindatisapm kan ke ewe kabigok. Am Zuda mangeen ku sokbemberan ekjenmagengatan Kawawanjan ikjanat ombemindeye ekjen sambe keyan namkinpemenjut kan keyet Zuda am

sambe Kawawaŋ nâmkijpeme gilik zemti indatiwe. Kawawaŋgalen Zet Itnanjanen pigok meluwaŋ mimiŋaŋ tazin,

“Saion mkaengatnan Weyeyaŋ An ŋen koti Zekopgalen iŋsokŋane yomengatnaŋ gilik zem Kawawaŋmagen kopme yomin katikpesâpm.”

²⁷ Kawawaŋgalen zet ŋen ekŋengat kapigok zeye,

“Neŋ ewe yomin zulupma mepme ekŋenmak tâtâ alakŋaŋ ewe mbap.” (Aizaya 27:9)

²⁸ Zuda am ekŋenaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ bamkumpewien keyepmti Kawawaŋaŋ ekŋengat kasaŋin beye. Yaŋgut eweŋan Kawawaŋaŋ yeŋsokŋin Abalaam, Aisak ma Zekop ikŋaŋgat zapat ombemindeye keyepmti ekŋenmak zetik mge keyet nâmti keŋ taolet mamimindain. ²⁹ Kawawaŋaŋ Zuda am ŋenemak zetik mge ke kanda kume zet tim yape yape ŋep ku mimiyeleŋ. Zetnaŋ zeye ke bandim mti penaŋaŋ mme sokbewe.

³⁰ Zuda am maŋgeen ku sokbemeŋaŋ in eweŋan Kawawaŋ ku nâmtiyepm zetnaŋ kulumti mamamtemien. Âpme Zuda am ekŋenaŋ Kawawaŋmak mamayet wisat mme egaŋ naman in indatime egalen aŋgalaŋ gogot keŋan kwabienan mamaip. ³¹ Mme nan Zuda amnaŋ in eweŋan mambienok Kawawaŋ tazin e nâmtiŋgut egat zetnaŋ nâmti ku manâmkijpeip mme in Kawawaŋaŋ aŋgalaŋ gogot in mamimindain. Yaŋgut ekŋenaŋ gilik zemti Kawawaŋ nâmkijpeme egaŋ kogogak Zuda am ekŋen aŋgalaŋ gogot mimindawe. ³² Zuda ammak am Zuda maŋgeen ku sokbemeŋaŋ ekŋen ilinsakwep Kawawaŋgat zimoseŋnan a yompaŋset bemâbien. Kogok mame Kawawaŋaŋ ilinsakwep kemberŋ mimindamti aŋgalaŋ gogotnanen indatim kwat indeme tapmaip.

Nin Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mimwatonzempewanup

³³ Wakae, Kawawaŋgalen nânâ ma egalen ŋoktik ke temaŋ penaŋ tu temaŋ bekeboŋ. Zemdelan zenzeŋaŋgat yaŋaŋ ke am ŋenaŋ yaŋaŋ ŋep ku nâmtâtâtâgalen. Ma mulup mimiŋaŋgat yaŋaŋ kegogak am ŋenaŋ ŋep ku eknâmtâtâtâgalen. ³⁴ Kawawaŋgalen Zet Itnanjanen zet kangwayet kapigok zein,

“Amobotnaŋgat kejanen zet tazin ke an ŋenaŋ ŋep ku nânge. Ma egaŋ zet tazeme an ŋenaŋ ku mukulem mpepmi zeye.” (Aizaya 40:13)

³⁵ Zet ŋen ewe kapigok zein,

“Ma an ŋenaŋ kwitnaŋ ŋen ŋenaŋ msayeyaŋ keyet dopmaŋ mutumsawe?” (Zop 35:7; 41:11)

³⁶ Kwitnaŋ kwitnaŋ ekmagengatnaŋ etaŋ makopmâzin. Egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keyet ŋotekŋin bein ma egaŋ keyet damuŋin bein ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mge keyet nin egat kwizet buŋamaŋ mwawagalen kegok mti sesewatsapeŋ mamambanup. Ke penaŋ.

12

Nin keŋ ma sekŋ Kawawaŋgat sâpe sâpenok sawanup

¹ Kilaismagen notnne, neŋ Kawawaŋ aŋgalaŋ gogotnaŋgapmti zet nanaŋaŋ ŋen zema nâit. In keŋ sekŋin Kawawaŋgat sâpe sâpenok ke teŋ ewe segen alik kapi tapmamti ketalasime egat etaŋ bewe. Mme in ilin sâpe sâpeŋin nemoŋ ke Kawawaŋaŋ ekme oli oliŋaŋmak nâmtikŋaŋ min keyet kataŋ wembe. In kogok mip keyaŋ Kawawaŋgat sesewatsaip keyet kataŋ bein. ² Mti mama mimiŋinaŋ am nâmkijpepepiŋaŋ mamamti maip sepem keboŋ ku mambep. In keŋ otnânâŋin mim gilik peme sepem ikŋak penaŋ beme Kawawaŋgalen zetnaŋ tazin keyet kataŋ mulup dolakŋaŋ ma mulup Kawawaŋaŋ ektikŋaŋ mimiyeleŋ ma kweteteŋmaŋ keyet zapat mambep.

Am ŋen Kawawaŋaŋ winde saye keyet kataŋ mulupmaŋ mbe

³ Kawawaŋaŋ keŋ taolet mnamti mulup kapi naŋgayepmti in sambeyet pigok zema nâit. Am ŋenaŋ ikŋaŋgat nâme mobotnaŋ ku bewe. Kawawaŋaŋ in nâmkijpepeyew winde indaye keyet nâmkijpepe keyaŋ mopmaŋ bemindeme keŋin mtoti mambep. ⁴ In kapigok nâit, sekŋ kwewetaŋ yaŋgut betnaŋ setnaŋ mee keyaŋ mulup mimiŋin sepem ikŋak ikŋak miwaŋgut ekŋen sek kwepgat butnaŋ. ⁵ Kenok nin Kilaismak tusumti kwep

bewennaŋ manup nin sepem kwep keboŋ. Nin am sambeyaŋ ondekti nâmkijpepen kwep bemti Kilaisiyet setnaŋ ma betnaŋnok bemmamti mukulem ikrjak ikrjak mamnup. Ewan sek kwep ke bandim mpesâgât mamnup. Nin sambe piwan sek kwepgat butnaŋ butnaŋnokgapmti mukulem mukulem kegok mamambanup. ⁶ Nin Kilaisiyet sekŋaŋ butnaŋnokgapm Kawawaŋaŋ keŋ taolet m ndamti sisiliŋ kukuyet winde toŋak toŋak ndaye. Am ŋenaŋ Kawawaŋmagengatnaŋ zet notnaŋ tin ma Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋ bembeyelen winde sasaŋaŋaŋ buŋam zapat ke zemkawaŋ besâgâti Kawawaŋaŋ zet kapi ndain ke nâmkijpemti zet ke etaŋ zewep. ⁷ Ma ninmagengatnaŋ ŋen ek notnaŋ mukulem mimiyet winde sasaŋaŋ beme mulupmaŋ ke eksemti mbe ma ŋen ek Kawawaŋgalen zet zikat indandayet winde sasaŋaŋ egaŋ an zikat indanda mulupmaŋ ke eksemti mbe. ⁸ Ma nan ninmagengatnaŋ ŋen ek Kawawaŋgalen zelen zet tazin ke timti am zemgwaŋnaŋ mimiyelen winde sasaŋaŋ ek mulup ke weyaŋti mbe. Manan ŋen ek mânep milawatmak mama keyet winde sasaŋaŋ ek mânep milawatnaŋ ekdamuŋ mti bekopsat indamukulem msâgât nâmtemtempij mbe. Ma ŋen ek an damuŋ mulup mimiyet winde sasaŋaŋ egaŋ an damuŋ mulupmaŋ weyaŋ mbe. Ma ninmagengatnaŋ ŋen ek notnaŋ nukŋanen tapme kemberj mimiyelen winde sasaŋaŋ egaŋ nukŋaŋ titi ke oloŋen palen mbe.

Notn notn mamayelen set

⁹ Notdaŋgat gogot mimi ke keŋdaŋgatnaŋ penaŋ kwapme mbanik belak dembusek etaŋaŋ yek. Mti mama mimi bekaŋaŋ ke kasa kumpemti naman mama mimi pembenaj mkipmaŋ bemti mamambanik. ¹⁰ In notn notn penaŋ mti mambeb. Mti in sambeyaŋ noline ekse ekse mti ilinaŋgat manâme topmambe. ¹¹ In Kawawaŋgalen mulup mimiyet sebet susukpiŋ, windeninberj mbep. Naman mulup kegogak windemberj mamambep. ¹² In Amobotnaŋaŋ inmagen kwitnaŋ ŋen mimindaŋpŋgat damuŋ mamti oloŋen palen mambeb. Nukŋaŋ ŋen inmagen sokbeme in winde timti katikŋaŋ bemti tabep. Mti kan kataŋ in dundundu mulup mpeŋ mamambep. ¹³ Naman Kawawaŋgalen am notnaŋ indikme olat olat palen mame indamukulem mimindewep. Ma am mukup notnaŋ kopme indikti in weyaŋ indikdamuŋ mimindewep.

Am nâmkijpepeninpiŋmak notn notn mamayelen set

¹⁴ Amnaŋ in tototŋak indom walesâpme in Kawawaŋaŋ ekŋen dolakŋaŋ mimindandayet dunduwep. Kegogak ingat dembusekŋinaŋgatnan saik zet ŋen ku tobep. ¹⁵ Nolinaŋ keŋan segeyek mme in ekmak seabemti kwilekiyet segeyek min ke mukulem mti tabep. Naman nolin ŋen keŋ sindem palen tapme mukulem mti keŋin sindem palen tabe. ¹⁶ In ilinaŋgat maotnâip ŋoktik sepem keboŋagak noline tototnaŋ ekŋengat otnâmindewep. In ilinaŋgat nâme mobotnaŋ ku bewe, nolineyet nâme mobotnaŋegak bewe. ¹⁷ An ŋenaŋ inmagen kwileki ŋen mim yuŋgum indame in dopmaŋ kegogak ku myuŋgum sawep. Yaŋgut in am sambe ekŋengat zikalinan mama mimi dolakŋaŋ etaŋ mamambep. ¹⁸ Mti an ŋenmak ŋenzinziŋ ku mbep. Am sambe ekŋenmak notn notn mmambep. Naman an ŋenaŋ gâgât notn notn ku mbe beme e egalen kwitnaŋ kwitnaŋ. ¹⁹ Notnne penaŋ, in am ŋenaŋ myuŋgum indame keyet dopmaŋ ku gilik zemti mindawep. Myuŋguŋgu ke Kawawaŋgat betnan esemteŋ bempewep eneyet Kawawaŋaŋ ikŋaŋ pigok zeye.

“Dopmaŋ mututu ke nâlen mulup.”

(Zii Zet 32:35)

²⁰ In kapigok etaŋ mbep,

“Kasaŋin meuyet gakime meu indawanik ma tuyet gakime tu samane nimbe. Geŋ kegok mmane gâlen mama mimi dolakŋaŋ keyaŋ an tondi ke sakambuk temaŋ sawe.

Mme keŋaŋ mgilik zenak mene.”

(Totatatgalen Set 25:21-22)

²¹ Mama mimi bekaŋaŋaŋ geŋ ku mtogewe. Geŋ mama mimi dolakŋaŋ mmane keyaŋ bekaŋaŋgalen winde kume topmâbe.

¹ Gapman mulup ke Kawawañmagengatnan sokbeyeyepm am sambe gapmangalen zet kandañan mepm delañ zemâpbe. Ekñen Kawawañañ zemâtâtpeye keyet katnanen mulupminn mamip. ² Kegogapmti annne gapman mulup mti maip ekñengalen zet ku kuwanup. Zelin kulunup beme ekñengalen yek; Kawawañgalen zet kulunupnok bein. Keyet dopmañ kangat zelen tabanup. ³ Mti am damuñin mamaip ekñengat kiñgagatpiñ. Mama mimindi dolakñañ tagain beme eneyet kiñgasât? Bekanañ mamip ekñenañ kiñgat indeip eneyet ekñenañ bekañ mamip keyepm kekok mip. Âpme nin kiñgagatpiñ mamasât nâmti mama mimi dolakñañ mbanup. ⁴ Gapman ekñen Kawawañgalen mulup angapmti ndamukulem mme dolakñañ mamayet mulup mamip. Âk ekñengalen zet dolakñañ mimiyet zeip ke ku gawepumti bekañ mnup beme ekñen bekañgat dopmañ mututuyet mulup mimiyelen Kawawañañ mulup zet ke indaye. ⁵ Keyepmti in zelin penañ gawepuwep. E yañañ kapigogat: dopmañ mutumgawep keyet kiñgagatnañgat etañ yek ma ingat keñinanen ke mimiyelen keñin maindembein keyet penañañ msâtnâmtiyepm mamip. ⁶ Ekñen Kawawañañ damuñ mulup mimiyet zemindeye ke mamip. Keyet nin takis mânep bemann keyetnañ timtati tosañin tiwep ma ninmagen mulup mbep. ⁷ Âpme in kwitnañ kwitnañ zemâtâtâtnañ keyet katañ mbep. Takis indandayet zenzeñañ ekñen takis mânep indawep. Ekñen sisiliñ mulup mimindandayet zenzeñañ ekñen sisiliñ mulup mimindawep. Kandañinan mtoti mamayet zenzeñañ ekñengat kandañinan mtoti mambep. Kwizet bujamin mwawatgat zenzeñañ ekñen kwizet bujamin mwat indewep.

Notn notn mti kej taolet dopdop mbep

⁸ Nodañgalen dopmañ geñmagen tazin beme ke mutuwanik. Ninmagen dopmañ ñen mututuyelenok tazin ilak nolinañgat indembembe ke taindame nolin kan katañ gogot mimindemambep. Kogok mbewañ zeinen in nâlen gogotgalen zii zetn mañgawepup bein. ⁹ Zii zelen pigok zenzeñañ:

“Awembiñit kalelañ ku mbalup,”

“Geñ kasa ku kuwanik,”

“Geñ kambu ku tiwanik,”

“Nodañgalen kwileki ñeniyet ayak ku mbanik.”

(Kisim Bek 20:13-17)

Zii zet ke ma añkeño zet notnañ sambe talip ekñengat temakwep bemti ñotekñañ pigok zenzeñañ,

“Gitañgat mañgembein sepem kekokak nodañgat gembewe.”

(Wok Pris 19:18)

¹⁰ Am gogotmak mambe egañ notnañ kwileki ñen ku myuñgum sawe. Keyepmti am ñenañ gogot palen mamain egañ zii zet nodañgat gogot mimi ke ilak mañgawepun.

¹¹ Kogok mimiyet zemindenderañ in kan alak tapmanup kapiyet yañbemti mit. In muluk wewerñanok mama tapmaip e peme tapme ewerñan Kawawañ nâmkijpenti mama mimi dolakñañ mbien ewan mit eneyet Amobotnañ kokotnañgalen kan sokñañ bein. ¹² Tambumbu delañ zeme msalañ msasâgât sasat kuingapmti nin tambumbuyelen kwitnañ kwitnañ timan tamepme msat msame kasayelen timbi sâk timti eksemte tatne. ¹³ Nin amnañ msayet mamanup kekokapm mama mimi pembeñ mam mambanup. Nin tu katikñañ nimti keñ kileñ ku mbanup. Nin kanzowak kileñ kileñ mti imbimak set kileñ ku mambanup. Ma nin am notne ekñengalen kwitnañ kwitnañgat ayak mti ñenzinziñ kileñ ku mbanup. ¹⁴ Zisasi Kilais ek nâmkijpenti ekmak tususuñin tapme mamti mambep. Mti keñ itnañgalen mama mimi mgasik sambe e bankumpenti keyet ñen ewe ku otnâmbanik.

14

Nin notnneyelen mama mimiñinañgat yañañ ekti, “Geñ keboñ neñ keboñ nnagak,” zemti ku atindândâwep

¹ Am nâmkijpepeñinmak notnañ ingat tuñguwinan tapmaip ekñen nâmkijpepeñin tuwat tuwat kogogapmti mama mimiñinañgat ku atindândâwep. ² Notnañ inmagen an

nâmttemminpij ekñengalen mama mimiñin kapigok tatindain, “Nej kwitnañ sambe ñep nimâbâgalen etañ.” Ma notnañ nâmttemmñinmak pigok nâip, “Nej kwitnañ kwitnañ Kawawañañ nâme neñ niniyelen beye ke etañ niniyelen,” zemti msikokok etañ manip. An nâmttemmañpiñ an nâmttemmñañmagat ku ekme topme nâmtalat pewe. ³ It temakwep Kawawañgalen am kegogapm geñ nâmttem kumti kwitnañ kwitnañ ekseseñij mannik in noline nâmttemmñinmak ku indikme topme ektalat indewep. ⁴ Keyepmti geñ an ziboñañ an ñeniyele mulup an ñeniyet, “Geñ Kawawañgalen set tazinen ke ku mainik,” zeme ñep bewe? Egañ mulupmanen winderañ bemti tabe ma tuwat tuwat bewe keyet zetnañ zenze ke Amobotnañañ zenzeyelen, eneyet zet keboñ zenze ke Kawawañgalen; nin yek. Keyepmti egañ tuwat tuwat ñep ku bembeyelen Amobotnañañañ mukulem mpeme ñep gweñ gweñ kumti tabe. ⁵ An ñenañ kasup kwep ñeniyet nâme mobotnañ penañ beme pigok manâin, “Kasup mulup mimi kwep kapiyañ kasup notnañ sebemindemti gwaen tazin kegok mambein.” Âpme an ñenañ nâme, “Kasup mulup mimi sambe bepi sepemin kwep mambein” Am sambe nânâñin sepem ikñak ikñak kegok tazingapmti kwileki ñen msât nâmbep beme ñep ilinak kwep kwep nâmti mbep. ⁶ An msasa ñen Amobotnañgat sesewatsasayet nâmti ombepewep beme egañ Amobotnañ kwitnañ kwitnañ mwasâti kegok mip. Ma an songom meu nâmttemmañpiñ manin ma an nâmttem mti eksemti egañ sikokok etañ manin. Mti egelañ kegok milut ke Amobotnañ Kawawañañ kwitnañ kwitnañ meu maidain keyet nâmti dundum samti wisikñ zemti manilup. ⁷ Am nin mamanup kapi ninañgat kwizet buñamak bembeyet mti ku mamanup yek. Nin mama miminnanen kwitnañ ñen minup beme nin ke mman Kawawañañ keyet kwizet buñamañ tin. Mti mama mamanup ke Kawawañañ nâme tikñañ bembeyelen ke mti keyet keñan mene gakiki aiknup beme ke kegogak Kawawañgat zapat bein. ⁸ Kegogapmti nin msalen kapi mamti Amobotnañgat kwitnañ mwatomzempemti mamambanup. Nin Kawawañgalen zapat mamanup keyepmti gakinup ma alik mambanup beme Kawawañgalen kwitnañ kwitnañ etañ. ⁹ Amobotnañ gakimti naman gilik zemti wage ke yañañ kapigogat, Kilaisiyañ am gakikiñañ ma am alik mamanup ningat Amobotnaññ temakwep mamayet nâmti gakimti wage eyañ ningat Amobotnaññ tazin. ¹⁰ Kilais ek ningat Amobotnaññ kogogapm geñ songom meu ku manik in ekñen songom meu manip ekñengat zekukuñin ku mbep. Naman kegogak geñ songom meu manik in ekñen songom meu ku manip ekñengat zekuku ku mbep. Nin sambeyañ Kawawañgat zikatnan sokbemann egañ nin sambeyet zetn zemdelañ zewe. ¹¹ Kawawañgalen Zet Itnañanen golañ zenze an Aizayayañ zet meluwañ kapigok mimiñañ tazin,

“Amobotnañañ zeinen neñ penañ sukwep penañ mamayapgapmti in nâgât pedondom namti zewep. Nen Kawawañ neñ an zet zemdelañ zenze an.” (*Aizaya 49:18; 45:23*)

¹² Keyepm nin sambe pi Kawawañgat zikatnan yañ zemsokbemann delañ zemâbe.

In nolineyañ Kawawañ mâbâgalen selin kwitnañ ñenañ ku bekekbep

¹³ Keyepmti in Kilaisiyelen am mañge ekñengat zet zemdelañ zenze zet mulup ku mbep. Mti naman ñen kapigogak ku mbep, in Kilaisiyelen am mañge selinan kwitnañ ñen mme keyañ ekñen mme toindondoyelen seleset ku indaik mebep. ¹⁴ Neñ Amobotnañ Zisasmak tusuwanañ mamayap keyepmti neñ pigok nâyap, meu sepemañ iñak iñak tapmezine keyañ naman keñ mme bekañañ beme neñ Kawawañgalen ku bembeyelen mulup mamm. Kogogapm ñen egañ meu ekseseñañmak, “Ñen nimti keñ keyañ mme bekañañ beme Kawawañgalen an ku bewap,” nâme nin egalen nânâ ke ku mann topme meu ke niniyelen apitilimpewek mene. ¹⁵ Kogok apitilimpemtiñgut geñ zedi mâti meu egañ, “Nima keñ mme bekañañ bewe,” manâin ke naman geñ giti totati tatnimane gige. Gikti egañ keñanen nâme bekañañ bep. Kegok mnak beme gâlen nodanggat keñdi beme ke ku tazin. Geñmak nodi it ilisakwep Kilaisiyañ gilik zemti idadagat gakiye. Keyet geñ nodanggat ñoktik nâmamañañ kumane gakikiyet setetekdi lendetme mama mimi egañ nâmttem min ke ku mbanik. ¹⁶ In kwitnañ kwitnañ pembenañ zemti maip keyañgut

mama mimi keyet nodañ ekme nukñañ ma eksemak mambein kogogapm geñ eksemti mbanik. Mneti nodañ keyet nâme mgasik mambeinañ zeok zet notnañ zeweyet eksemti mammambanik. ¹⁷ Kawawañgalen zemâtâtâtgat mama ke Emetak Teñañ amgat keñinan mulup mme amnañ mama kapigok mamip: nolinmak oloñkati mamaip ma nolinmak keñ sewakñañ palen ma mama kwetetepmañ Kawawañañ nâmtikñañ min ke mamañinan mamkawañ beip. Kawawañgalen amnañ in keyet otnâmti tu meuyet etañ atindândâ ku mbep. ¹⁸ Keyepm an ñenañ set ke imti Kilais sisiliñ mulup msamti mainen Kawawañañ ek nâmpeme dolakñañ bewe. Ma am ekñañ keggok egat nâme dolakñañ penañ bewe. ¹⁹ Keyepmti sewakñañ mama keyañ notnnekem ningalen mamayet popeñañ bembeyelen ñokañkañ kumti mbanup. Naman notn mukulem mukulem ke kogogak mti Kawawañgalen mama mimi in mimiyet manâinen ke mamañinan penañ mkatikñañ bewep. ²⁰ Geñ tu meuyepmti nodañgalen nâmkijpepeñañ Kawawañmagen tazin ku walebanik. Bo meu sambe ekñañ ke dolakñañ etañ. Kawawañañ nin niniyelen bempaye yangut bo meu ninup keyet notn keñañ walatme ekme tokukuyelen bep beme geñ bo meu ke ninipij. ²¹ Geñ nodi keñañ ku mmane bekanañ bembeyelen nâmbanik beme geñ songom sesumbanañ ma wain tu ma kwileki ñen ku nimbanik ma kwileki ñen mmane nodangañ keñañ mme bekanañ ku bewe. ²² Geñ kapigok nâmbanik, tu meu niniyelen maotnânik ke geñ ma Kawawañ igalen kwitnañ kwitnañ. Kegogapmti nodimak tu meuyet atindândâpiñ. Geñ kwileki ñen yayañ palen ku mnik beme keyet keñdan nâmane ñep beme oloñen mbanik. ²³ Yangut an ñenañ keñ zut mtijgut kileñ ke nimbe beme ek nimti yommak bewe. Egañ nâmkijpepepiñ ilak nin keyet penañ keggok sokbewe. Nin kwileki ñen nâmtentem palen belak etañ mman keyañ yommak etañ bemâpbe.

15

Nin Kilaisiyañ manje sepem keyet katañ mambanup

¹ Nin nâmkijpepeen katikñañ bemti kwitnañ kwitnañ ñen ku eksemti kambuk ku manzenup nin am nâmkijpepeñin tuwat tuwat kwitnañ kwitnañ eksemti kambuk manzeip ekñañmak atindândâpiñ sewakñañ palen mambanup. Kogok mamti nin nânuwen kapiyañ pembedañ etañ kogok nâmti sek mmopmot ku mbanup. ² Nin notnne indamukulem mman nin mama mimi dolakñañ minuwen keyañ ekñañ indamukulem mimindeme Kawawañmak tusu mamañin mkatikñañ bewe. ³ Kilais egañ keggok ikñañgat nâme mopme ku manje. Kegogapmti Kawawañgalen Zet Itnañanen Dewilañ Zisasiyet zet ñen kapigok kuyeyañ tazin ke penañmak beye,

“Kawawañ zemtalat pewien keyañ neñ zemtalat newien keggok bein.” *(Sam 69:9)*

⁴ Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ke belak ku kukuñañ. Zet keyañ mama mimi dolakñañ zikat ndandayelen nâmti meluwañ mimiñañ. Zet keyet keñan tazin keyañ nin ñep ndamukulem mme nâmkijpepeen kaliñañ bem tati Kawawañañ koti yommak gakiki mtot idesâpm keyet damuñ mti webepañ tabanup. ⁵ Kawawañ ek am keñin mkatik beme kaliñañ bemti tatat toñañañ ñep indamukulem mimindeme Kilaisiyelen mama mimi ke timti keñ kwep bemti mambep. ⁶ Kogok mti nin sambe keñ kwep bemti Amobotnañ zemesewatpewanup. Kogok minuwen Zisas Kilaisiyet bipmañ Kawawañ nin zemesewat mnup keyañ kwizet buñañ mme palakñañ bein.

⁷ Notn notn mti keñ kwep bem mama keyañ ingalen mamayet popeñañ beme noline keñ oloñen palen indazemtetime kopme mait. Kilaisiyañ in indazemtetiye keyet penañ notn notn mmame mti Kawawañgat kwitnañ mme palakñañ bewe. ⁸ Kawawañañ notnne Zuda indamukulem mme kapigok nânâyelen nâmti Kilais peme koge. Egañ ekñañgat mukulem mimi an yeñsokñineyet zetik mge ilak Kilais zempeme kogeyañ egalen zetik ke mme penañmak sokbeye. ⁹ Kogok mgeyepm am Zuda manjeen ku sokbembenañ ekñañ Kawawañgalen añañ gogotgat zemesewatpepeyet nâmti keggok mme Kawawañgalen Zet Itnañanen tazin keyet katnañ sokbeye,

“Neñ Zuda am manjeen ku sokbembenañ am ekñañgat zikalinan zemesewatgemti silik kwizet buñañdi mwawatgat mililim kuwap.” *(2 Samuel 22:50; Sam 18:49)*

¹⁰ Naman zet ñen ewe Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ zenzeŋaŋ kapigok tazin,
 “Am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenaŋ koti ikŋaŋgalen maŋgeen ekŋenmak
 tusumti zemesewatnewep.” *(Zii Zet 32:43)*

¹¹ Naman zet ñen ewe kapi zenzeŋaŋ tazin,
 “Am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ, in ilinsakwep Amobotnaŋ oloŋen mpemti sesewat-
 pewep ma am sambe ekŋenaŋ kegogak egat nâme mopme zemesewatpewep.”
(Sam 117:1)

¹² Ma Aizayayaŋ zet ñen kapigok kuye,
 “Zesimagengatnaŋ an ñen sokbewe egaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋen
 ma am sambe ekŋengalen Amobotnaŋ bewe. Mme am Zuda maŋgeen ku
 sokbembeŋaŋ ekŋenaŋ egaŋ indamukulem mbeyet webemti mambep.” *(Aizaya
 11:10)*

¹³ Keyepmti neŋ in Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ingat nâmkijpepeŋin ma
 webembeŋin Kilaismagen tazin keyaŋ keŋin msewak beme mamayet mandunduyap.
 Kawawaŋ ek webembe toŋaŋ keyepm Emetak Teŋ indaye keŋinan tazin keyaŋ webem-
 beŋin mkatikŋaŋ beme mamayet mandunduyap.

*Pâl Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ timti am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenma-
 gen zenze an*

¹⁴ Kilaismagen notnne, inmagen keŋ taolet mimi ma mama mimi teŋ keyelen set
 ke ilak ke Kawawaŋaŋ keŋinan bemisik peme mamaip keyepmti ilinagak mukulem
 mukulem mti ñoktik dolakŋaŋ dopmaŋ sam dopmaŋ sam mimiyet ñep mmambep.
 Neŋ ingat yaŋaŋin kegok ke ilak manâmkatik beyap. ¹⁵ Âpme neŋ Kawawaŋaŋ keŋ
 taoletnaŋgat Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenze mulup ke tewalaŋ mneŋge keyepmti neŋ
 zet notnaŋ ingat zesâgâti kwalaj kwalaj ku mamiyap. ¹⁶ Kilais egaŋ am Zuda maŋgeen
 ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zempalakŋaŋ bembeyet
 naombemneŋge keyepmti neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋgapmti sâpe
 sâpe bumbu anok beyap. In Kawawaŋgat wisikŋ tewalaŋ Emetak Teŋaŋ keŋinan mme
 kwetetepmaŋ beme Amobotnaŋgalen wisikŋ tewalaŋ dolakŋaŋ Kawawaŋmagen neŋ
 mmet Kawawaŋgat tewalaŋ ke sâpe sâpe bumbuyet mulup zet ke nange. ¹⁷ Neŋ keŋ
 bugan oloŋen bein enenogat neŋ Kawawaŋgalen mulup ke mma keyet keŋanen Kilais
 Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mwaban keyet nâyap. ¹⁸ Neŋ sekŋ mobot zet zeya gwa
 yaŋaŋ kapigogak, neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timti mulup dolakŋaŋ
 am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen timet zema Kilaisiyaŋ indamukulem
 mme nâmkijpepeen kwabien keyepmti zeya. ¹⁹ Neŋ menok ma winde mamananamaŋ
 notnaŋ tatname zet zewan ke Emetak Teŋaŋ winde name mti Zelusalem mkaengatnaŋ
 yaŋbemti Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ katnaŋ ke ilak msat kataŋ zempalakŋaŋ
 bemmeti met Ililikam msalen met pataj zewan. ²⁰ Neŋ am ñenaŋ mka taŋkawat
 tendempeye keyet palen mka walalatgat nâma ñep ku bein. Kegogapm nanangat
 mawalalap. Kegok mamiawen neŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi am
 notnaŋ ku nâip ekŋenmagen met zempalakŋaŋ bembeyet tikŋaŋŋ omba penaŋ matazin.

²¹ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen golaŋ zenze an Aizayayaŋ zet zeye ke penaŋaŋmak
 bembeyelen manâyawen ke kapigok zeye,

“Am zet zapatnaŋ ku nânânaŋ ekŋenaŋ ke eknâmâtâbep.” *(Aizaya 52:15)*

²² Zet keboŋ keyaŋ naopem manamandame mulup mamiyap ke ekma ektemtemŋaŋmak
 beme inmagen sakwep kokogalen kwindenderaŋmak beye.

Pâlaŋ Loma am met indikti omteŋ Sipaen msalen mesâgât nange

²³ Neŋ am ekŋen kapimagen mulup mimiyet nâmbanen ilak mma delaŋ zeme inmagen
 kosâgât webe webe teepmaŋ mban ke elak daŋgome inmagen kosowap. ²⁴ Neŋ in
 kot indikti inmak belaknik taindema mukulem notnaŋ mnamengut indemti Sipaen
 msalen indem mebap ke nâma kopme oloŋen miap. Sipaen msat ke mebegalen
 manâyap kegogapm mebap. ²⁵ Yaŋgut alak pi Kawawaŋgalen an imbi indamukulem

msâgât Zelusalem mkaen mesâgât weyanbe weyanbe notnaŋ tapmiap. ²⁶ Ke notnne Kawawaŋgalen am bemberaŋ Masedoniamak Akaia Plowins ekŋenaŋ Zelusalem mkaen Kawawaŋgalen am olat olat palen mamaip ekŋen indamukulem mimindemti zemtâmti milawat akumbemti beme Zelusalem mesâgât oloŋen palen tapmip. ²⁷ Ekŋenaŋ keŋ taolelin tazin keyet kataŋ mme dolakŋaŋ penaŋ bein. Yanŋut ekŋen Zelusalem am ekŋenmagen dopmaŋin butnaŋ tazin. Ekŋenaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋengat Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timamti zenze an bemti ekŋenmagen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timkokotnaŋ keyaŋ ekŋengalen dopmaŋin mututuyelenok keyepmti ekŋenaŋ sekgalen bandim ke akumbemti indame ŋep penaŋ bembeyelen. ²⁸ Âpme zemkatik bewien keyet penaŋaŋ sekgalen bandim akum bewien ke neŋ timti met indama delaŋ zeme gilik zem inmagen koti keyetnan Sipaen msalen mebaŋ. ²⁹ Neŋ inmagen kobawen belak penaŋ yek. Neŋ Kilaisiyelen windeŋaŋmak koti ingalen nâmkŋipepeŋin Zisasmagen bemtalip ke keŋogak mgwatnaŋ mimindewap.

³⁰ Kilaismagen notnne, neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais egapmti Kawawaŋaŋ nin egalen mulup an ombemndeŋeyepmti Emetak Teŋaŋ keŋnan bempaye keyaŋ indamukulem mme notnneyet gogot mimiyet ndaye. Keyet Kawawaŋaŋ nâlen nukŋaŋ ke mukulem mimiyet dundum sait. ³¹ In keŋok namukulem mme Kawawaŋaŋ Zudia msalengatnaŋ am nâmkŋipepeŋinpiŋ ekŋengalen belengatnan gilik zemti napbe. Ma Kawawaŋgalen am Zelusalem mamaip ekŋengat am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ milawat ondek beme tim mebaŋ keyet oloŋen mbep. ³² Keŋok mme neŋ inmagen kosâgât oloŋen palen koti inmak bugan tat indema keŋoset ke Kawawaŋaŋ in ma nâgât keŋŋ mme oloŋen bewe. ³³ Kawawaŋ ek keŋ sewak mama keyet ŋotekŋaŋ egaŋ inmak kwesiŋ mamayet nâmti dunduyap.

16

Pâlaŋ Loma mka temaŋgatnan an imbi ekŋengat nâpeŋ mamamtan

¹ In nâgât Kilaismagen ipm Pebe egaŋ inmagen kot pataŋ zeme in ek weyaŋ ekdamuŋ mbep. Ek Senkli mkaen imbi damuŋ matazin. ² Âpme neŋ in Amobotnaŋgat nâmti Pebe mkitik peme ingat tuŋguwinan mamayet nâmti diindoyap. Kawawaŋgalen an imbi nin mama mimi dolakŋaŋ keŋok ŋep penaŋ mimiyelen. Egaŋ keŋogak neŋ ma am notnaŋ mandamukulem mamimindain keyepm ek nukŋaŋ ŋen sokbemsame in mukulem mpewep. ³ Mti Plisilamak Akwila eget nenmak nsakwep Kilais Zisasiyelen mulup animbiŋaŋet nâgât egaŋ indamukuin zewep. ⁴ Egeleŋ nâgât mti sekŋit walesât mbungapmti Kawawaŋgalen am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ma neŋ egetgat keyet nâmamozin. ⁵ Ma egalen mkaen an imbi ondekti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenâ zenâ mamip ingat keŋogak indamukumindein. Ma in Epinetas notn penaŋ Esia an Kilais kukŋaŋgat nâmkŋipeŋeen ek keŋogak mukumpeyap. ⁶ Malia eget keŋogak zeme nâk egaŋ inmagen mulup omba penaŋ mge keyepm neŋ eget nâma dolakŋaŋ beme ek keŋogak mukumpeyap. ⁷ Adonikus an ma Zunias ek imbi eget am maŋge msat kwegatnaŋ neŋ keyetnaŋgapmti neŋmak nsakwep mka katiŋan kek ndeme taben. Egetgat zeme nâselup neŋ eget kogogak mukumideyap. Eget an imbi kwizet buŋamit temaŋaŋ ma eget kogogak an imbi Kawawaŋgalen zet timamti zenze an ekŋengat tuŋguwinan mamti Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ŋeŋaŋ bemti nâmbun. Neŋ ewe belak mama egeleŋ keŋok mbun. ⁸ Ampliatus ek Amobotnaŋgalen mama mimien notn penaŋgapm mukumpeyap. ⁹ Ulbanus ek Kilaisiyelen mulupgat mandamukulem mindein ekmak Stakis eget notnet penaŋgat idamukum ideyap. ¹⁰ Apelis ek Kilaisiyelen mulupgapm sindem omba same ke epumti maŋge keyaŋ mme ek Kilaisiyelen an penaŋ mamain mukumpeyap. Mti am Alistobulus egalen mkaŋanen matalip ekŋen keŋogak mukumideyap. ¹¹ Zuda an notn Elodion ma am Nasisusyelen maŋge Amobotnaŋmak mamaip ekŋen keŋogak indamukumideyap. ¹² Imbi zut Tilipenamak Tiliposa egeleŋ Amobotnaŋgalen mulup nukŋaŋbeŋ penaŋ mamilup. Imbi eget keŋogak mukumideyap.

Pesis ek Kawawangalen mulup windenjanben mamgapmti ek kegogak mukumpeyap. ¹³ Lupus ek an Amobotnanj mâtî mamayet giŋgiŋ mamain. Ek mamenet egelaŋ dolakjan nadamuŋ mbun mti mamaŋan nâgât mammnok penaŋ beye keyepmti eget kegogak mukumideyap. ¹⁴ Asinklitusmak Pligon ma Elmes ma Patlobas ma Elmas ma an notnne notnanj ekŋenmak mamaip ekŋen kegogak mukumindeyap. ¹⁵ Pilologusmak imbiŋan Zulia ma Neliasmak ipmaŋ ma Olimpas ma Kawawangalen an imbi sambe ekmak matalip ekŋen kegogak indamukumindeyap. ¹⁶ Kawawangalen an imbi mama mimiŋin tazin keyet kataŋ ilinak notn notn mti bet butem aiwep. Msat kataŋ Kilaisiyelen manje ekŋenanj ingat kegogak nâpeŋ mamaip.

Am notnanjan nâmkijpepemak maindakalan indeip ekjengalen zet

¹⁷ Kilaismagen notnne, in indakalanŋi Zet Zapat Dolakjanj Penaŋ zemzikat indamim- ijanj ke myuŋgusât mamip. Am ekŋen keboŋgat indiksem indemti bamkumindewep. ¹⁸ Am ekŋen keboŋ keyaŋ Amobotnanj Kilais egat mulupmaŋ ku mamip. Ekŋenanj ilinanŋat keŋinanŋalak mulup ke mamip mti sek mmobot zet zemti an imbi notnanj keŋin uwatnanj zet kelakjanj mimindamti maindatetimindeip. ¹⁹ Zet Zapat Dolakjanj Penaŋ nâmti manŋawepup keyet zet zapalin msat kataŋ mepmâge. Âpme neŋ keyet ingat keŋ dolak nâmti pigok diindosowap. Kwitnanj kwitnanj dolakjanj mimiyet keŋin imbelanjaŋ beme oloŋen palen mbep. Kwitnanj kwitnanj bekananŋatgut imbelanjaŋ bemti ku mbep. ²⁰ Kawawaŋ An sewakjanj toŋaŋ egaŋ Sadaŋ belaknik kapi mtopesâpm. Amobotnanj Zisas Kilais egalen keŋ taolelaŋ inmagen wemti wembe. ²¹ Mukulem mimin Timoti ma Zuda am notnne notnanj Lusias ma Zeson ma Sosipata ekŋenanj in kegogak indamukumindeip. ²² Tetias neŋ Pâlaŋ zet zeme keyet kataŋ zet kapi kumti Amobotnanŋat kwitnanen zet kapi ingat kumidalup mti neŋ in kegogak indamukumindeyap. ²³ Gaiasyaŋ neŋ ma nâmkijpepeŋinmak manndikdamuŋ minden egaŋ kegogak in indamukumindein. Ma Elastas ek Loma gapmangalen mulup an mka kapiyelen mânep damuŋ ek ma ningat notn Kwotas egelaŋ in kegogak indamukumindeip. ²⁴ Amobotnanŋalen anŋalaŋ gogolaŋ inmagen wemti wembe penaŋ. ²⁵ Kawawaŋan neŋ Zet Zapat Dolakjanj Penaŋ tim kot- diindowaneset ingalen nâmkijpepeŋin Zisas Kilaismagen tazin ke mme windenjanben ŋep tatagalen. Mme Kawawangalen zet enzililiŋan eweŋan baen takwage ke Nemuŋanj ningapmti peme kotgakikiyelen nânge kelak sokbeye keyet zapatnanj mandiindonup. ²⁶ Kawawaŋ mama kanzizit mamain egaŋ zemndeme nin keyet kataŋ manzemkawaŋ benup. Ma am sambeyaŋ ke nâmti gawepupuyet nâmti zeme golaŋ zenze an ekŋenanj papiaen yaŋaŋ sosok zemkawaŋ bemti meluwaŋ mpepeŋaŋ. ²⁷ Âpme Kawawaŋ ek an ŋoktikjanj temaŋ mamain Zisas Kilais ningapmti zempeme koge keyepmti Kawawaŋ zem oloŋen mpemti kwesiŋ kwesiŋ sesewatpepeyelen! Ke penaŋ.

1 Kolin

Pâlan Kolin am ekjengat zapat meluwan njanj kapi kumindaye

Zapat meluwan kapi Pâlan Kolin ekjengat njanj kumindaye. Kolin ekjengat zapat meluwan zut kuye yangut nuknanj sepem iknjak iknjakgapmti sek zut kuye. Pâlan Kolin mkaen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj timepme sek zut beye kan keyet Kolin dapmelanje msokbemindemti koge. Koti mame nuknanj notnanj sokbeme kot zeme nâmtiye pm zapat meluwan kapi kuye.

Kolin mka temanj ke Akaia plowis kejanj tazin. Manan Akaia msat ke msat temanj alak pigokgat Glis makup keyet kejanj tazin. Am msat keyetnanjanj zelin Glik zet ke manzeip. Kolin mka keyanj nembu ganzenan ma msat busilijanjanj njeteknanj Aika msat temanj ma Kolin mka temangatanjanj mezinen ke atam tatatanjanj nok mam tazin. Âpme am wanjanen makotemien ekjenanj tokwat bembululungat wisat mti sakwep mepmegalen nâmti wanjanjanj Kolin msat busilijanjanen ke gapumoti nembet daen mebemti moti mametemien. Mme naman Kolin ke kawa kambuk iknjaknen tapme kejanen amnanj sesewat mulup sepem iknjak iknjak mamtemien. Kawa kambuk njengat kejan Kawawanj sesewatsawien ma njengat kejan nopiom mânep milawatgalen mene sesewatsawien ma kawa kambuk njengat nopiom imbi set kilenjanen. Kogok mme Kolin mka ke mama mimi mgasikgalen sulumsesikganj Kolin am indabulut tapmeyepm Pâlan zapat meluwan kapi kumindaye. Nuknanj notnanj Kolin mkaen dapmelanje mambien ekjenmagen sokbeyeen kapigok: Ekjenanj meu nopiom ekjengat sâpe sâpe zemindamti naman timkot bemkwiti kwiti munduman kobeme dapmelanje ekjengat tunjuwinanen notnanjanj ke met kwitim nime zezet banjanjanj mak sokbeye. Notnanjanj nolinanjanen mama mimiyet ektekalili mulup omba mbien. Nolin towewenanjanj ekjengat tewalanj bembeyet nâmti kumindaye (7:1; 8:1; 12:1; 16:1).

Zet njoteknanjanj temanj kapigoganj 1 Kolin zapat meluwan kejan talip:

1:1-9 Pâlanj indamukumti zemgwanjanj zet notnanj zeye

1:10-4:21 Zet atindândâ yanj dapmelanje kalanje

5:1-6:20 Msatgalen mama mimi bekananjanj dapmelanje ekjenjanen nâmkijnpepejanjanj waletme delanj zemâge

7:1-40 Pâlanj awimbinjanj mamayet zet notnanj zeye

8:1-11:1 Kejan zut palen ku mamayelen; Zisas kwewetanjanj nâmkijnpepmti mamayelen

11:2-14:40 Dapmelanje njotik sepem zibonjanj mâti Kawawanj sesewatpepeyelen

15:1-58 Zisasiyanjanj gakikiyeengatanjanj wageyepmti am nâmkijnpepejanjanj maganjanj kegogak wabep

16:1-24 Pâlanj iknjangat zigok mimiyelen nângeyete zemkawanjanj bemti zemgwanjanj mindamti eksem mamayet zemindeye

¹ Pâl nej Kawawanjanj iknanjanj nânganok Zisas Kilaisiyanjanj bujanj zapatnanjanj zempalaknanjanj bembeyelen annanj nakumtetiye ma ningat notn nâmkijnpepejanjanj mak kwitnanjanj Sosenes
² nit meluwan kapi kumti Kawawangalen am nâmkijnpepejanjanj mak Kolin mka temanjanj mamaip ingat kumbemalu kozin. Kawawanjanj in Zisas Kilaismak tusumindemti mme tejanj kwapme iknanjanj zapat etanj mamayet indakumtetiye. Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanjanj Penanj keyanj am sambe msat katanjanj Amobotnanjanj Zisas Kilais masesewatpeip ekjenmagen penanj bein ma eganj ekjenjanen Amobotnanjanjanj ma sakam kegogak ningalen Amobotnanjanjanj bein.

³ Bipm Kawawanjanj ma Amobotnanjanj Zisas Kilais egetmagenganjanjanj kejan taolet ma kejan sewaknanjanjanj inmagen wenti weweyelen mandundulup.

Kolin am ekjenmagen zet zapat dolaknanjanjanen penanjanjanj sokbeye

⁴ Kawawaŋaŋ in Zisas Kilais nâmkîŋpeme keyepmti egat pembedŋgat keŋ taolet omba mamimindain. Neŋ Kawawaŋgalen keŋ taoletgat ma kwitnaŋ kwitnaŋ kapiyet egat kan kataŋ wisikŋ zemti mandunduyap. ⁵ Eneŋog in Zisasiyelengapmti Kawawaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe in tim mamayelen indaye ke kapigok: in nânâ penaŋ keyelen yaŋaŋ kogogak winde indame nâmbien ma Kawawaŋgalen zet katnaŋ penaŋ ke amgat diindondoyet winde neŋ indayeyaŋ tat indain. ⁶ Ke Kilaisiyet buŋam zapatnaŋ ingat tuŋguwinan zemkawaŋ bemann keŋinaŋ atam katik mbien. ⁷ Keyepmti in Kawawaŋgalen Emetak Terŋaŋ taolet yaŋaŋ yaŋaŋ maindain kwep neŋ ku matimalip timti in Amobotnaŋ Zisas Kilais bamgat sokbemkawaŋ beme eegalen gulak damuŋ mamip. ⁸ Ma Kilaisiyaŋ in kegogak bandim mimindeme teŋ mama tapmepme kan delaŋ zenze sokbween Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen kokot kanen ingat myuŋguŋguŋin neŋ ku aikbe. ⁹ Kawawaŋaŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais ekmak pepap bemti mamayet nâmti indakumtetime kobien. Ek zet neŋ zem neŋ zem ku mamin.

Kolin dapmelanŋe ekŋenaŋ kalalaŋ mbien

¹⁰ Kilaismagen notnne, neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet kwitnaŋgapmti in golaŋ zet diindoma nâit. In zet mmot mtot mti tuŋguwinan kalalaŋ temaŋ ku sokbak. In keŋ kwep bemti kalalaŋin tazin ke weyaŋme kwep bak. Mme keŋinan ma nânâŋinan tusumti keŋ kwep mamayelen nâwep. ¹¹ Kilaismagen notnne, ingalen tuŋguwinan atindândâ temaŋ tasokbein keyet zapalin ke Koloweyelen sip kwep notnaŋaŋ kot dinome nâmban. ¹² Zet zapalin kapigok kot zeme nâmban. Inmagen notnaŋaŋ manzeip, “Nin Pâl egalen am.” Ma notnaŋaŋ manzeip, “Nin Apolosiyeleŋ am.” Ma notnaŋaŋ, “Nin Kepasiyeleŋ* am,” manzeip. Ma notnaŋaŋ, “Nin Kilaisiyelen am,” manzeip. ¹³ Kegok neŋwaŋgut pigok neŋ zenzeyelen Kilaisiyaŋ ikŋaŋ epeemti sambe ku beye. Ma Pâl neŋ ingapmti tewen yomengatnaŋ indatitiyeleŋ ku gakiwan. Ma Pâl nâlen kwilen tusumindemti tu ku zulutindewien.

¹⁴ Neŋ inmagengatnaŋ am sambe tu ku zulutindewan yek. Keyet neŋ nâma neŋ bein. An zut Kilipusmak Gaias eget etaŋ zulutidewan. ¹⁵ Keyepmti inmagengatnaŋ neŋaŋ, “Pâlŋat kwitnanen tu zulutgeyap,” neŋ ku zenzeyelen. Egaŋ kegogak, “Neŋ egalen zapat,” neŋ ku zenak. ¹⁶ Neŋ Stiwen ma an notnaŋ egalen mkaen matalip ekŋen tu zulutindewan ke nâmtalap. Yaŋgut am notnaŋ tu zulutindewan ma yek ke ku nâmtâtindeyap ¹⁷ eneŋog neŋ Kilaisiyaŋ am tu zulutindendeyet ku zemneŋge. Egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋbembeyelen mulup ke naŋge. Yaŋ neŋ am nânâŋin temaŋ ekŋenaŋ manzeip kegok am ku maapitilimindeyap. Neŋ belak Kilais tewen kumasasokpewien zapat ke amnaŋ nâmkîŋpepeyeleŋ mandiidoyap eneŋog zet zapat ke ikŋaŋgat windenaŋ omba penaŋ tasain.

Kawawaŋaŋ amgat set maweyaŋzin ke ŋoktik dolakŋaŋ penaŋ

¹⁸ Am waleletgalen mama mimi tapmip ekŋenaŋ Zisasiyet gakikiŋaŋgat buŋam zapat diindomann ekŋenaŋ nâme belakŋaŋ penaŋ mambein. Yaŋgut am yomengatnaŋ indatetiŋaŋ ekŋengat buŋam zapat ke diindoman kemageset keŋinan Kawawaŋaŋ ekŋenmagen mulupmaŋ windenaŋbeŋ mamm. ¹⁹ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ meluwaŋ neŋ pigok mimiŋaŋ tazin,

“Neŋ am ŋoktikŋin temaŋ ekŋengalen nânâŋin mtot indewap. Ma am ŋoktik sambe ma otnâip ekŋen ŋoktikŋin peŋ pema mebe.” (Aizaya 29:14)

²⁰ Mti amnaŋ nâme ŋoktik temaŋ mambein ke Kawawaŋaŋ mapenpeme mezin. Kelak egaŋ am nânâ omba manâip ekŋengalen nânâ ke ku matimti zein. Egaŋ, “Am Zuda ekŋengalen zii zet nânup,” manzeip ekŋengalen nânâ ke ku matimti zein. Egaŋ am zelaŋ auuyelen weyaŋti manzeip ekŋengalen zet ke mapemewen.

²¹ In nâit, am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ku manâmkîŋpeip ekŋenaŋ Kawawaŋgalen ŋoktik temaŋ penaŋ ke nâme zet kilom mambein. Mme ekŋenaŋ

* 1:12: Kapi Pitayet kwitnaŋ neŋ gilik zeleset makuip.

ilinangat ñoktikñinangat Kawawañ ku nâmâtâtpewien. Yangut Kawawañ am Kilais nâmkinpewien ekñen ombemindemti yomengatnañ indatitiyet egalen Zet Zapat Dolakñan Penaneset nin manzemkawañ benup keyañ am Kawawañgata zapat maangalañindein. ²² Zuda am ekñenañ menok yañañ yañañ eegalen ñoktikñin temañ keeset bemti matalip. Ma am Zuda mañgeengatnañ ku sokbemberañ ekñenañ nânâ temañmak mamayet ñoktikñin keeset mambeip. ²³ Yangut nin Zisas tewen kukuñañ keyet zapatnañ manzemkawañ benup. Mme Zuda am ekñenañ Kilais tewen gakiye keyet zapatnañ nânâyet ñenzinziñ mamip ma am Zuda mañgeen ku sokbemberañ ekñenañ nâme zet ke kilom mambein. ²⁴ Yangut Kawawañ Zuda am notnañ ma am Zuda mañgeen ku sokbemberañ notnañ ikñangata zapat bembeyelen indamandaye ekñenañ Kilaisiyelen buñam zapat zemkawañ beme nâmtil ekñenañ Kawawañgalen windeñañ am yominangatnañ matimkwatindein ke maegip ma nânâñañ temañ am walelelen ku mebegalen manâin ke kegogak maegip. ²⁵ Am ekñenañ Kawawañgalen zet keyet kilom zeme keyañ naman egalen nânâñañ amgalen nânâ masebempein. Ma Kawawañgata an windeñañ isikñañ bugan nâme keyañ naman egalen windeñañ amgalen winde masebempein.

²⁶ Ke neñ pigok nâyapgat zema nâit: Kilaismagen notnne, in ewe ikñangata zapat ku indakum tetiyeen baen kan keyet in sambe notnañ nânâmak ku mambien ma notnañ kagogak windemak ku tabien ma notnañ kwizet buñammak ku mambien. ²⁷ Am msat palengatnañañ aññine ñoktik temañinmak maombem indeip yangut Kawawañ am ñoktikñin temañmagañ sakambuk mimiyelen nâmtil keyepm am tototnañ penañ ke ikñangalen mulup mimiyelen maonzemendein. Ma am windeñinmak ekñenañ sakambuk mimiyelen nâmtil keyepm am ekñen windeñinpiñ mamaip ke Kawawañ maonzemendein. ²⁸ Mme Kawawañ ñep kwitnañ kwitnañ sambe am msat kapiyetnañañ nâme mobotnañ mambein ke asesekgalen manâin keyepm egañ am tototnañ mañgeengatnañ ma am msat kapiyetnañañ nâme ekñen am tototnañ bemberañ ma ekñengata kagogak nâmindeme belakñañ penañ bemberañ ke ombemindeye. ²⁹ Msalen am ñenañ Kawawañgata zikatnan sek mmobot mnakgapmti Kawawañ yañañ kegok mamimindain. ³⁰ Kawawañañ ikñangata ñoktikñangalak in indatetimti Zisas Kilaismak tusumindeye ma Kawawañañ mme Kilaisiyañ ningalen ñoktikñ beye. Mti Kilaismageset in Kawawañañ ikñangata zapat mamayet ma yomengatnañ timkwat indemti teñ mamayet ombemindeye. ³¹ Keyepmti Kawawañgalen Zet Itnañañ meluwañ pigok mimiñañ, “An ñenañ ikñangata sekñañ ku mobe. Amobotnañañ mulup mge keyet nâme mobe.”
(*Zelegaia 9:24*)

2

Pâlan Zisas kumasasokpepeñañ keyet zapat diindoye

¹ Âpme Kilaismagen notnne, neñ inmagen koti Kawawañgalen zet enziliñañ penañ zewan ke zet dolakñañ weyañti zenze ma ñoktik temañ temañ ñen timti ku diindowan. ² Neñ kapigok nâmkatik bemti inmagen koban. Zet notnañgata yek; Zisas Kilais tewen kumasasokpewien keyet zapatnañ etañ diindosât koban. ³ Neñ inmak mambanen kan keyet neñ sebetn sukñañ beme kinñati sebet diñdiñ palen mamban. ⁴ Neñ zet zemzikat indandan ma zet zapat zemkawañ bewan ke an ñoktikñin temañañ zemkawañ bemti mamip keyet katañ ku mban. Neñ Emetak Teñañ winde name Zisasiyelen buñam zapat ke zemkawañ bema in nâmkinpewien. ⁵ Wa ke am ñoktikñin temañ ekñengalen zet sakam ku zewan. Enenogata neñ nâmbanen ingalen nâmkinpepeñin ke am ñoktik temañ ekñengalen zelen peme ku wetekum tatagalen nâmban; Kawawañgalen windeen peme wetekumti tatagata nâmban.

Kawawañgalen Emetak Teñañ kwitnañ kwitnañ manzemkawañ bemndain

⁶ Yangut neñ am nâmkinpepeñin katikñan ma Amobotnañgata zetnañ mañgawepuip ekñengata tunñuwinan talawen buñam zapat Kawawañgalen ñoktikñañ temañmak neñ zet mandiindoyap. Naman zet manzeyap keyañ neñ am ñoktikñin temañmak msat

kapiyelen amobotnañ manzeip keboñ yek. An ekñen keyelen ñoktik ke belakñañ penañ bewe. ⁷ Yangut nin zet enzililiñañ manzenup ke Kawawañmagengatnañ. Zet enzililiñañ kapi Kawawañgalen ñoktik temañ eweñañ baen msat ku weyañgeen ke nâmbiliwege. Zet enzililiñañ ke Zisas Kilais nin pembedañ bembeyet ketalasin ndaye. Yangut egañ an ñen ku dundum mamkwatnepeme alak tatnuwen kapi kwazin. ⁸ Msalengatnañ amobotnañ ñenañ Kawawañañ ñoktikñañ temaset kwitnañ kwitnañ setnañ zigoset mamin ke ñenañ ku nâmatâge. Ekñenañ Kawawañgalen ñoktik temañ ke ku nâwien keyepm Amobotnañ Kawawañgat yañañ penañ mamsokbein ke tewen kuwien. ⁹ Keyet Kawawañgalen Zet Itnañañ zet meluwañ kapigok mimiñañ tazin,

“An ñenañ zikalañ ku ege ma wagañ ku nâmatâge ma an ñenañ Kawawañañ kwitnañ kwitnañ pembedañ am ek gogot mammpeip ekñengat indandayelen weyañ beye ke ku eknâmmge penañ.” *(Aizaya 64:4)*

¹⁰ Nin kwitnañ kwitnañ pembedañ ke nin nâmatâtnup enenogat Kawawañgalen Emetak Teñañ zemâtâtndaye. Ke penañ enenogat Emetak Teñañ Kawawañgalen ñoktik temañ biliwawatnañ sambe ke maekmâtâzin. ¹¹ An ñenañ ñep notnañgat keñañgat yañañ ku nâmatâtdak keñ toñañañ ikñañ kwewetañ manâmatâzin. Kegogak Kawawañgat keñañgat yañañ an ñenañ ku nâin; Emetak Teñañ etañ ñep nâmatâzin. ¹² Âpme nin Emetak Teñ am ñoktikñañ temañmagengatnañ ke ku tiwenn. Yek, nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke eknâmatâtn mimiyeleñgapm ikñañgalen Emetak Teñ ke ndaye. ¹³ Keyepmti nin zet mandiindonuwen am ñoktikñañ temañañ manzeip keyet katañ ku diindowenn yek. Nin zet Emetak Teñañ manzemzikat ndainen ke mandiindonup. Sepem kegogak nin am kwitnañ kwitnañ mandiindonuwen Emetak Teñañ mandiindoin sepem kegogak mandiindonup. ¹⁴ Am ñen Emetak Teñañpiñ egañ Kawawañgalen Emetak Teñgalen zet ku manâin ek kwilekiñañgat nâmatâtnak? Egañ zet ke nâme penañepiñ mambein. Zet ke am Emetak Teñ tat indain etañañ maweyañnâmatâlip. ¹⁵ Am Emetak Teñ keñinan tazin ekñenañ kwitnañ kwitnañ keyet yañañ ñep manâmatâlip. Am Emetak Teñ keñinan ku tazin ekñenañ am Emetak Teñ keñinan tazin ekñengat zelin zemdelañ zenze mulup ñep ku mimiyeleñ.

¹⁶ “Amobotnañgat keñanen zet tazin ke an kwiyañ nâñgeyañ ñep zemâtâtn zikat same mnak?” *(Aizaya 40:13)*

Nin Kilaisiyelen ñoktik ke Emetak Teñañ zikat ndame ke etañ timti manup.

3

Dapmelange ekñengalen an ñenañ bembe ekñen Kawawañgalen mulup an

¹ Kilaismagen notnne, neñ inmagen koti am Emetak Teñañ indadamuñ mme mamaip ekñengat zet diindondoyelen keyet katañ ku diindowan. Ingat ñoktikñañ am msat kapiyelen sepem keboñ ma in Kilaisiyelen buñam zapat ku nâwien keyepmti neñ ingat okak ekñengat zet zewaknok zewan. ² Neñ meu katikñañ ku indawan, belak nam etañ indama nimbien ma meu katikñañ zigok nimbiek? Enenogat kan pigogak in meu katikñañ niniyeleñ katañ ewe ku beip. ³ Alak in am Emetak Teñañ indadamuñ mme mamaipnok ewe ku mamaip. Ingat ñoktikñañ am msat kapiyelen sepem keboñ nâmti pepet ma atindândândâ tunguwinan mti am nâmkijpepeñinpiñ ekñenañ mti maip sakam kegok tapmip. ⁴ In pigok tazeip, “Neñ Pâliyeleñ am,” ma “Neñ Apolosiyeleñ am.” Kegok tazeip keyañ zeinen in am msat kapiyelen nembon beip.

⁵ Apolos ma neñ nit kwiyeipm in nigat egegalen am manzeip? Nit mulup an etañañ belak Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindomalun in Kilais nâmkijpewien. Keyet katañ Amobotnañañ mulup ikñañgat kwep kwep zemndeyenok mbelin. ⁶ Neñ alikñañ katnañ etañ onzewan. Âpme Apolos egañ kegogak nusinañ etañ mge. Âpme Kawawañañ ikñañ mme penañañ sokbeye. ⁷ Keyepm an katnañ ondeye ma nusinañ mge keyañ mulup omba penañ mge ñep ku zenzeyelen. Kawawañañ mme penañañ masokbeingapmti egañ mulup omba mamgulak ñep zenzeyelen. ⁸ Maondeme mozin

ma nusiñan mamin an eget ke sepemit kwep. Yangut mulup mimiñit dangat katañ tosañangulak ikñak ikñak tiwalup. ⁹ Nit belak Kawawañ mukulem mimiñan anenet mme in Kawawañgalen mulupmanñgalen msat nembon. Kogogak in Kawawañgalen mka nembon nit tawalalup.

¹⁰ Kawawañan keñ taolet mnamti nânâ nanñe katañ neñ mka walalalañ tanñkawat kaliñan pema towege. Âpme timbilanñe ilak mpepeñan keyet palen amnanñ mka penanñ tusumti tawalatmolip keyepm am ekñen keyanñ weyanñ nâmâtâtati walapbep. ¹¹ Kawawañan Zisas Kilais amnanñ mka timbilanñe mampeipnok bempewe. Zisas Kilais ek am nâmkiñpepeñinmak ekñengalen mka timbilanñenñan keyepmti an ñenanñ asekti timbilanñe alakñanñ mimiñyelen sakam yek. ¹² Âpme mka timbilanñe mpepeñan keyet am notnañanñ tusumti gol ma silwa ma nanañ tosañanñ temañ ma tep ma mgek ma puñ kawaseñ kebonañ walamobep. ¹³ Kan temañgat Zisas kobe keyet muluwinañgat yanñanñ tewanñ zimti mka butnañ kwep keyet kwiyanñ katikñanñ ma bakñanñ walalatnañ keyet penañanñ msokbewe. Mka keyet palen tep temañ zimti tewanñ mka mulup mimiñanñ keyet yanñanñ msokbewenok am kwep kweggalen kegogak mbe. ¹⁴ Âpme an ñenanñ mulupmanñ mka timbilanñe mpepeñanñnok keyet palañanñ walage ke tewanñ zim alewe beme egañ keyet tosañanñ tiwe. ¹⁵ Ma an ñeniñyelen mulupmanñ ke tewanñ zime delañ zemâbe beme mulupmanñgat tosañanñ ku tiwe. Âpme mka toñanñ ke zinziñyelen bududuk penanñ tapmengut Kilaisiyanñ an ikñanñ ke etañ anñgalañpewe.

¹⁶ In Kawawañgalen sesewat mka ma Kawawañgalen Emetak Teñanñ ingat tunñguwinan mamain. In kegok nâmatalip ma yek? ¹⁷ Kawawañgalen sesewat mka ke ikñanñgalen etañ. Sesewat mka ke dapmelañge in kemak. Keyepmti am ñenanñ Kawawañgalen dapmelañge sesewat mka nembon ke walebe beme Kawawañanñ kegogak an ke waletpewe.

¹⁸ In keñ otnânânin ku tetipewep. Inmagengatnañ ñenanñ nâme ñoktikñanñmak bewe beme egañ am msat kapiñyelen ekñenanñ maotnâit sepem kebon. Egañ ikñanñ ñoktikñanñmak ku nâwe. Egañ kogok peme tapme Zisas nâmkiñpewe keyanñ mme ñoktikñanñmak penanñ bewe. ¹⁹ Enenogat msalengalen kwitnañ kwitnañgalen ñoktik kebon ke Kawawañanñ nâme belakñanñ penanñ mambein. Kawawañgalen Zet Itnañanñ meluwanñ ñen kapigok mimiñanñ tazin,

“Egañ am ñoktikñinñ temañ ekñenanñ kwitnañ kwitnañ tetimae palen tapmme Kawawañanñ ke timti anñkapipilinok ompeme indowe.” (Zop 5:13)

²⁰ Ma ñen ewe kapigok zenzeñanñ,

“Amobotnañ egañ am nânâninñ temañ ekñengalen zet nâme belakñanñ etañ mambein.” (Sam 94:11)

²¹ Keyepmti nin ingat an ñenanñin tapmanup kalañ kumndemti, “Neñ ekmak talap,” zemti sek mmobot palen ku mambep. Yangut kwitnañ kwitnañ sambe ke ilinañgalen zapat:

²² Neñ ma Apolos ma Kepas nin ingalen zapat mammanup ma msat kululuñ ma wenzim eyonñga talip ma gakiki ma alik mama pigogat wein ma bam wemobe ke ingat zapat bein.

²³ Ma in Kilais egat zapat mambeip âpme Kilais egañ naman Kawawañgat zapat bein.

4

Amobotnañanñ ikñanñ mulup anene ekñengat yanñin msokbemâbe

¹ Kogogapm ningat nâmndeme nin Kilaisiyelen mulup an ma egañ mulupmanñgat ñenanñ bembem ndeme nin amgat Kilaisiyelen buñam zapat itnañanñ ku nâwien ke zemkawañ bembeyelen ndeye kogok nâwep. ² Âpme Kilaisiyelen mulup an ekñenanñ weyanñti muluwin zemâtâtindendeñanñnok nâmsemteñ mbep. ³ Mti naman pi nanañgat yanñ zema nâit. Nâlen mulupgat in ondedakñinan manzemkwalañlip beme neñ keyet yayanñ ku mamiap. Ma neñ nâmatalawen neñ mulupm ñen ku myuñguwan. ⁴ Neñ Kawawañgalen mulup mimiñanñgut myuñguñgu ñen ku mban ke nâyap yanñgut neñ yompiñ penanñ mayap kegok ñep ku zenzeñyelen. Amobotnañanñ nâgât yanñ ewe msokbewe. ⁵ Keyepm in amgat yanñin bekananñ zemti msokbembeyet mulupmanñ sakwep

ku mbep. Amobotnaŋ egaŋ ikŋaŋ koti kwitnaŋ kwitnaŋ enzililiŋan tazin ke mkawaŋ bemâbe ma am keŋan nânâ ziboŋ tapmezin ke kegokak msokbemâpbe. Mme zemdelan zenze kanen Kawawaŋaŋ ikŋaŋ sakamin nâmti keyet kataŋ zemsesewatindewe.

⁶ Kilaismagen notnne, in zet kapi ilak manzeip, “Zet kumpepeŋaŋ ke ku sebempepeyelen.” Zet ke yaŋaŋ kapigok, Kawawaŋgalen zelen zet tazin ke ku sebempepeyelen. In zet ke gawepup beme an ŋeŋaŋine ŋengat sekŋaŋ mmoti ŋengat peme topme kegok ŋep ku mimiyeleŋ. Neŋ ma Apolos nigat palen in kegok mamip. ⁷ In ilinaŋgat sekŋin mmopemti am notnaŋgat kwit zapalin mamtotpeip. Kegok ke kwiyaŋ zemindeyeyepm mamip? Âpme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe taindanagut ekŋenmagengatnaŋ kwep ŋen Kawawaŋaŋ ku indadaŋaŋ, ma? Ekŋen sambe ke Kawawaŋaŋ talasim indandaŋaŋagut in nâme ku indandaŋaŋnok beme sekŋin mammolip.

⁸ Âpme in nâme, “Kawawaŋgalen zet sambeyet yaŋaŋ ilak bemisik ndeyeyaŋ manup,” manzeip. In nâme ninpiŋ ilinak amobotnaŋ ŋep kwebenek zemti ilinagak amobotnaŋ bewienan talip. Neŋ nâme in amobotnaŋ ŋep tabiek ze nin inmak tusumti amobotnaŋak tabenek. ⁹ Amnaŋ kogak nâme nin belakŋaŋ peweweŋaŋ gakikiyet zapat penaŋnok beme tetepulet mimindamti yeyengalen nemboŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet zikalinan ma ensel sambe ma msat palen am ilindiŋ penaŋ tatndigip keyepm neŋ nâme Kawawaŋaŋ nin an ombemndemti buŋam zapatnaŋ zemkawaŋ bembeyelen anene mundum delaŋ zenzeŋan tototnaŋ penaŋ ndeye mambein. ¹⁰ In nâme nin Kilaisiyelen mulup mamnupgapmti an kopanok benup. Mme in nâme ilin Kilaismagen nâmkiŋpeipgapmti am ŋoktikŋin temaŋnok mambeip. Âpme nin windenpiŋ mme in windeŋinmak kogok nâip. Ma nin tototnaŋ benup mme ilin mobotnaŋ beip kegok nâip yaŋgut enenogat kegok ke zeap ¹¹ nin tu meuyet gakim walet mbennaŋ ewe mamnup. Mti elimiak miakpiŋ ma kasayaŋ mandoip ma mkayet olat olat palen mamannup. ¹² Mti kwileki bugan aikti mamayet nâmti nin betnaŋ mulupmaŋ temaminup. Ma am notnaŋaŋ saik makumndeiwaŋgut nin Kawawaŋaŋ pembenan etaŋ mimindandayet mandundunup. Ma amnaŋ sisipeŋpeŋ mti kasa mamndaiwaŋgut nin epumtati dopmaŋ ku mamnup. ¹³ Amnaŋ dekuku mindame keŋ sewakŋaŋ zet mandiindonup nin mgasik penaŋ bemti msat sambe ekŋengalen isek iseknok bemti mam kobenaŋ ewe mamannup.

¹⁴ Âpme neŋ meluwaŋ kapi sakambuk indandayet ku kuyap. Belak nanaŋgat nemunambanne gogot mimindawaknok mti golaŋ zet etaŋ zemti m indayap keeset indamukulem miap. ¹⁵ Kilaismagen am mukulem mimiŋine sambe penaŋ mene tatindaip, yaŋgut ŋenaŋ ingat biwinnemboŋ penaŋ ku tazin. Neŋ kukuŋaŋgat Zisas Kilaisiyepm Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindoma nâmkiŋpewien keeset neŋ kwewetaŋ kapiyaŋ biwin bewanaŋ indadamuŋ mti mayap. ¹⁶ Keyepmti neŋ kapigok apitilim indesowap in neŋ mayapnok napmâti mamambep. ¹⁷ Keyepmti neŋ Timoti Amobotnaŋmagen nemun pembenan gogot mampeap ma ek an mulupmaŋ nâmsemteŋ mam zempema inmagen kozin. Koti egaŋ neŋ Zisas Kilais nâmkiŋpemamti mama mimi mamiap ke ma msat kataŋ meti am manzemzikat indayap eget keyaŋ sepem kwep mambein kegok diindowe.

¹⁸ Inmagengatnaŋ notnaŋaŋ nâgâek, “Ku kobe,” zemti mobotnaŋ mbien. ¹⁹ Kegok tapmiwaŋgut neŋ Amobotnaŋaŋ nâme ŋep bewe beme kan belaknik bugan inmagen ke kobap. Koti an notnaŋ mobotnaŋ tapmip ekŋen zeletaŋ tazeip ma Emetak Teŋgalen windemak tazeip ke eknâmbap. ²⁰ Enenogat Kawawaŋgalen zemâtâtât katnaŋ mama ke Emetak Teŋgalen winde palen masokbein amnaŋ zelak zelak etaŋ mamip ke yek. ²¹ Ke penaŋ in neŋ ŋenzinziŋmak ku kokogalen nâip nâyap keyepmti in mama mimiŋin weyaŋit mme neŋ gogot ma keŋ sewakŋaŋ palen kobap.

¹ Neŕ ingalen zapat kapigok ilak penaŕ dinome nâmti talap. Inmagen kwitnaŕ kwitnaŕ okbi okbiŕaŕmak am Kawawaŕaŕ ku nâmkirpemtî maip notnaŕ ekŕenmagen ku sokbembeyelen ke inmagen sokbemti tazin. Nemuŕaŕaŕ gilik zemti naman mamaŕ mpelaŕguŕguŕaŕmak alak set kileŕ malup keyet zeyap. ² Mama mimi keboŕ mmambe in naman mobotnaŕ igagen tapmip. In mama keboŕ ke weingapmtiŕgut kemberŕ mti an keboŕ ke peme ingat tuŕguwinan ku tabe. ³ Neŕ sekŕnaŕ beŕan pien tapme nânânnaŕ inmagen kopme an muluwaŕ bekaŕaŕ ke mge eget zet ingat tuŕguwinanok mamti zet zewaknok ilak kapigok nâmdelaŕ zewan. ⁴⁻⁵ In ondektapme neŕ keŕŕnaŕ etaŕ inmagen tusumtati zemdelaŕ zempeman an keyet keŕaŕ sekŕaŕ mama mimi itnaŕaŕgalen ke tikŕaŕ nâmezingapm Amobotnaŕ Zisas egat kwitnanen Sadanŕgalen kimbalen pemann sek sindem tusumsawe. Nin kegok mmann egaŕ zupman totati keŕ itnaŕaŕgalen tikŕaŕ keyet, “Yek,” zenzeyelen winde timti tabe. Mme keeset keŕan gilik zeme Amobotnaŕ egalen kanaŕ danŕgome an kemak in temakwep Amobotnaŕaŕ indatiwe.

⁶ Mama mimi bekaŕaŕ keboŕ tatindame in sekŕin mammolip keyepmti neŕ nâma ŕep penaŕ ku bein. Bo kaŕkaŕaŕ ek isikŕaŕ buganaŕgut bo penaŕ olekme bumann keyaŕ bo penaŕ mme akŕaŕ mambemâzin. Ke in nâip, ma? ⁷ Sipsip yomgat dopmaŕ kukuŕaŕ ke Kilais. Inŕat kaŕkaŕin indam menzemtîmâbâtnaŕ keyepmti akŕaŕin ekmâtâtî peme mepme penaŕin tikŕaŕ bewe. ⁸ Kilaisiyaŕ ningat yomnaŕgat dopmaŕ gakiye keyepmti kwilekiki akŕaŕ ke katikpewanup ma mama mimi bekaŕaŕ akŕaŕ ke katikpemtî mama mimi busatnaŕaŕmak ma penaŕaŕmak ke mtati Anŕgalalaŕ Kendo Penaŕ ke tatne.

⁹ Eweŕan neŕ meluwaŕ ŕen kapigok kumindama ekbien. Meluwaŕ keyet keŕanen kapigok zewan in am set kileŕ maip ekŕenmak zenâ zenâ ma aem kwaem ku mbep. ¹⁰ E am Kilais ku manâmkirpeip ekŕenaŕ set kileŕ mama ma nolineyelen kwitnaŕ kwitnaŕ ego ego mti kileŕ matip ma am kambu titi ma nâmkirpepe dâsuki notnaŕ mamip ekŕen katikindemtî ilinak paŕsetnak tatagat ku nâmti kuwan. Enenogat ekŕen msatgalen am mme nin kogogak msalen kapiyelen am mamanup. ¹¹ Neŕ kapigogapmti kumindawan. An ŕen nâmkirpepeŕaŕmak ŕenaŕ set kileŕ mamain met walebe ma notnaŕgalen kwitnaŕ kwitnaŕ notnaŕ ego ego mti mandamtiwien ma nopiom sesewatindanda ma nolineyet dekuku mamip ma tu katikŕaŕ nimâbât ma kambu titi an. Am ekŕen keboŕ katimindeme met zupman mame in naman ekŕenmak zet zenâ zenâ mti tu meu nimwiaŕ wiaŕ ku mbep.

¹² Neŕ am Kilais ku nâmkirpeip ekŕengat zet zemti ku zemdelaŕ zemindewak. In ilinaŕgat noline Kilaismagen maip ekŕengat mimyuŕguŕguŕinaŕgat musuwewet zet diindome ŕep bewe. ¹³ Âpme am Kilais ku nâmkirpeip ekŕengalen mimyuŕguŕguŕinaŕgat zetnaŕ Kawawaŕaŕ zemdelaŕ zewe. Naman in Kawawaŕgalen Zet Itnaŕaŕ mâti, “Inmagengatnaŕ am bekaŕaŕ mimi keboŕ ke indeme ingat tuŕguwinan ku mambep.”

6

Nukŕaŕin notnaŕ sokbemindame ilinak ku zemdelaŕ zewien

¹ Inmagengatnaŕ ŕenaŕ notnaŕmak kalalaŕ mbe beme egaŕ kalalaŕit ke mmeti am Kilais ku nâmkirpeip ekŕenmagen notnaŕ zelen ku pewe. Ekŕelaŕ nâmkirpepeŕinmak ilinaŕgat tuŕguwinan kalalaŕit ke weyaŕbalup. ² Am nâmkirpepemak nin maneti am nâmkirpepeŕinpiŕ ekŕengalen zet zemdelaŕ zewanup ke in nâip keyepmti ilinaŕgat tuŕguwinan zet notnaŕ isikŕaŕ sokbeme ŕep zet zemdelaŕ zenze mulup mbep. ³ Nin ensel ekŕen kegogak zet zemdelaŕ zemindewanup ke in ku nâip? Ya nin keboŕaŕ nukŕaŕ notnaŕ nnaŕgat tuŕgupmnaŕ sokbeme zelin zemdelaŕ zenzeyet nâmtemtem ku mimiyelen. ⁴ Kalalaŕ keyelen nukŕaŕ sokbeme am Kilais ku manâmkirpeip ma dapmelaŕge ekŕenaŕ an ekŕen ke indikme an damuŕ ku mambep ekŕenaŕ zet zemdelaŕ zenze mulup ku mbep. ⁵ Mama mimi kapi mamip ke nâme sakambukŕaŕmak bembeyet nâmti zet kapi diindoyap. Neŕ nâyaŕ inmagen an ŕen zet nâmtâtâtâtnaŕ dolakŕaŕ main in nukŕaŕin ekmagen mmepme egaŕ ŕep zelinaŕgat zemdelaŕ zenze mulup mbe.

⁶ In kekok penañ ku mamip, yek penañ. An nâmkijpepemak zulañ nâmbekambe-mberjit tapme in katikpeme an nâmkijpepeñepij ekñenmagen mmepmalu manzem musuwetindeip. ⁷ Âk kalalañin zupman mmeti weyañsât zeip beme Kawawañgalen set ku mâti mme keyañ am nâmkijpepeñinmak sakambuk indamti Kawawañgat kwit zapatnañ mamtotpeip. Set keboñ dolakñañ yek. Nodañ myuñguñgap ke timane weme nâmpemane gâlen kwitnañ kwitnañ notnañ tiwe.

⁸ In ilinañgat tuñguwinan nâmkijpepeen noline ekñengalen kwitnañ kwitnañ tateti-mindem tip ma myuñguñgu sambe tapmip. Kok penañ ke tapmimindaip ke ñep penañ yek.

⁹⁻¹⁰ Am set kileñ mamaip ma nopiom masesewatsaip ma awembiñ kalalañ mamip ma an anekgañ muluwañ bekañ mamilup ma an kambu titi ma amgalen kwitnañ kwitnañ notnañgat eyak mamip ma am tu kalijañ omba manip ma nolinañgat zentalalat zet manzeip ma kwitnañ kwitnañ tetimaem titi. Am mama mimi bekañ kekok mamip ekñañ Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama keyet keñan ku mebep keyepmti in bekañ sambe kapi ñep mimiyeleñ zemti keñin ku tetipewep. ¹¹ Itnañan in notnañ sepem kekok ke mti mamkwabien yañ pi ilak in Amobotnañ Zisas Kilais nâmkijpeme egañ yomin sambe zemzuluge. Mme Kawawañgalen Emetak Teñ ikrñañgat zapat mame Kawawañgañ indikme an teñ bewien.

¹² Am notnañ, “Kwitnañ kwitnañ sambe kapi ñep mimiyeleñ,” kekok tazeip. Yañgut kwitnañ kwitnañ ke mma ñep ku napmukulem mbe. Kwitnañ kwitnañ sambe ñen mimiyeleñ tapmezín, yañgut ekñenmagengatnañ ñenañ neñ nadamuñ mimiyeleñ ku nâmpewap. ¹³ Tu meu ke tip kambakñañgat kwitnañ kwitnañañ etañ âpme tip kambakñañ ke tu meuyet eleñañ. Kekok kek penañ yañgut eget ilisakwep Kawawañgañ indawalepme yek bewalup. Sekñ kapi set kileñ mama keyet zapat yek; ke Amobotnañgat zapat bein. Egañ sekñañgat toñañañ ikrñañ ekdamuñ mamm. ¹⁴ Âpme Kawawañgañ Amobotnañ gakikiengatnan mme wage keyet katañ maneti egalen windeen sekñ kapi mama alakñañ samti mme wabanup.

¹⁵ Sekñ kwewañ butnañ butnañ sambe sepem kogok nin sambe Kilaisiyet zapalañ egat sekñañ kwep keyet butnañ kwep kwep benup. Ke in nâip, ma? Ke nâmtiñgulak in Kilais nâmkijpepeñañ in sekñañ kilom timeti imbi set kileñmak tusum tapmaip beme ke pembeñañ penañ yek. Kelak peme tasem. ¹⁶ Kawawañgalen Zet Itnañañ meluwañ kapigok mimiñañ tazin,

“Egat zulañ pepem bemalu sek kwepnok mambein.”

(Sokbembe 2:24)

Kegogapmti an ñenañ imbi set kileñtoñ ekmak mepmain beme egañ ekmak keñan aem kwaem mti eget kwepnok mambelup. Kekok ke in ku nâip, ma? ¹⁷ Ma naman ñen egañ Amobotnañ ekmak tusumti keñ kwep bemti pepem mambelup.

¹⁸ Am ñenañ yom notnañ ñen mbe keyañ sekñañ zigok ñen ku mamsain yañgut am ñenañ set kileñ mambe egañ sekñañ Amobotnañgat zapat zenzeñañ ke walebe keyepmti in set kileñ mama eksemti kunzuñbep. ¹⁹ Ma in kapigok ñep penañ nâip, sekñañ ke Emetak Teñgalen sesewat mkanok bein. Emetak Teñañ ingalen sekñañ keyet keñan ke mamayet Kawawañgañ ketalasim indaye keyepmti ingalen sekñañ ke ilinañgalen etañ yek. ²⁰ Enenogat in Kawawañgañ tosa temañ penañañ indakwitiye keyepmti sekñañañ Kawawañgalen kwizet buñañgañ mwawatgat mulup mbe.

7

Awembiñ mamayelen zemâtâtât

¹ In yañkwesisi kumbeme koge ke meluwañen bemti pigok zemâtâtindama nâit. An ñenañ imbi wawatpiñ masât nâme e ñewak bewe. ² Yañgut set kileñ mamayelen tetimaemae temañ penañ tazin keyepmti an ma imbi ñenañ apmañ ma imbiñañ wati ekmak etañ esemteñ mambe. ³ Kekok mti apmañañ sekñañ imbiñañgat anñañañ ku mpewe ma imbiñañañ kekokok sekñañ apmañgat anñañañ ku mpewe. ⁴ Imbiñañ ikrñañgat

sekñan tonan yek; apmanan tonan bein. Ma apmanan kegogak ikñangat sekñan tonan yek; imbiñanan tonan bein. ⁵ Awembiñ, in sekñin anñinan kiler penan ku mbep. In dundundu msât kan keyegut an imbiyan ilisakwep zenâmti keñ kwep bemti segit anñinan mti kan tungupman isikñan bugan ke dundunduyet otnâwalup. Mti keyet palanan an imbi mama mimiñit ke ñep tusumti mambalup. It kegok mti an imbi mamayet tikñan damun mmalu Sadañan tetimae ñep ku idemti yomen ku idatimtowebe. ⁶ Awembiñ mama kapigoset mambiegen ñep mene benak keyet nâmti zet kapi zeyap. Wa zemkatik bemindemti ku zeyap. ⁷ Nananat keñnan pigok nâyan: Am sambe pi neñ mayap kegok imbi wawatpiñ mambenek. Yanñut Kawawanan winde sepem igak igak ndame notnanan imbi ma an wawatpiñ ma notnan awembiñ bembeyelen winde maindain.

⁸ Sipkotem ma animbi kwambet ingagulak pigok zeyap: In neñ imbi wawatpiñ belak mayap sakam keboñak mambiek beme ñep benak. ⁹ Yanñut sipkotem ma animbi kwambet in awembiñ mamayelen sek tikñan omba tapme sekñin ñep ku damun mimiñelen beme awembiñ ñep bewep. Mneti sekñinanñalen tikñanan indamandame yom mbepgat awembiñ ñep bewep.

¹⁰ Awembiñ maip ekñangat zet pigok zema nâit (kapi nenanñalen zet yek; Amobotnanan zeye): Imbi ñenan apman ku asekpemti mebe. ¹¹ Ma ilak apman asekpemti megeyan main beme eñan apman peme tapme mege ke ewe kot zet weyanñi wabe. Âk yek beme an ñen ewe ku wabe. Ma an ñenan kegogak imbiñan ku asekpewe.

¹² Ma am notnan sambe ingat nanangat keñnanñatnan zet zesowap. Wa ke Amobotnanan zet ñen zeye keyetnan yek. Zet ke kapigok: An nâmkñipepeñanmak ñenan imbi nâmkñipepeñanpiñ wage yanñut imbi keyan ekmak mamayet tikñan nâin beme imbi ke ku asekpewe. ¹³ Ma imbi nâmkñipepemak ñenan apman nâmkñipepepiñ wage yanñut an keyan ekmak mamayet tikñan nâin beme apman ke ku asekpewe. ¹⁴ Enenogat neñ kegok zeya? An Kilais nâmkñipepepiñ eñan imbi nâmkñipepemak walep manan imbi nâmkñipepepiñan an nâmkñipepeñanmak walep beme ekñetmagengatnan ñenan nâmkñipepeyet setnan zulutme ñandem tazingapm Kawawanan nâme ñep mambein. Keyepmti Kawawanan keboñagak nemunamabanane ekñen maminbiwineyelen nâmkñipepeyepm ekñenmagen kogogak nâmkñipepeyelen setnan zulutme ñandem tazingapm nâme ñep mambein.

¹⁵ Yanñut an ma imbi ñenan Kilais ku nâmkñipein eñan imbiñan ma apman nâmkñipepeñanmak ñen pemti mesât giñgiñ mme nâmpeme ñep mebe. Keyet zemkululuñan ñen ku tazin. Enenogat Kawawanan sewakñan palen notn notn mti mamayet nâmti indakumtetime kobien. ¹⁶ Imbi, geñ apdi mama mimi dolakñaset mukulem mmame eñan nâmkñipepemak benak ma yek? Set ke geñ ku nânik, ma? Ma an, geñ imbindi mama mimi dolakñaset mukulem mpemane eñan nâmkñipepemak benak ma yek? Set ke geñ ku nânik, ma? Keyepm an ma imbi nâmkñipepepiñ watnagan geñmak mamayet tikñan nâin beme asekpemti.

Nin Kawawanan mama mimi nâmtikñan mamnen mâti mbanup

¹⁷ In mama mimi zigok mti mame Kawawanan indakumtetime nâmkñipepeen kwabien ke ilak mti mambep. Neñ zet sakaman keboñ am nâmkñipepemak mka sambe manzemkawan bemindam melap. ¹⁸ An sekñan butnan piliñanmagar nâmkñipepemak beye beme eñan piliñ ke asesegalen ku nâwe ma an sekñan butnan piliñepiñ tati nâmkñipepemak beye beme eñan sekñan butnan piliñmak bembeyelen nâmti ku antiwe. ¹⁹ Sek piliñmak mamayelen ma piliñpiñ mamayelen keyan nâmkñipepemak mamayet yanñan penan ku bein. Kawawanñalen zet gawepupu keyan penanan penan bein. ²⁰ Keyepmti an ñenan mama mimi ke ma ke tati nâmkñipepemak beye beme mama mimi keyegak mti mambe. ²¹ Geñ mulup an tosapiñ mulup mimi mamti nâmkñipepemak bewanan beme mama keyet nâmtentem mimiñiñ. Yanñut geñ mama ke katikpepeyelen setnan sokbengaween katipewanik. ²² An ñenan mulup an tosanepiñ manepeme Amobotnanan kumtetiye beme eñan Amobotnanñalen an opepepiñ beye. Enenogat

Amobotnaŋaŋ yomaŋ katikpemmâge. Sepem kegogagak an ŋen opepeŋepiŋ mame Amobotnaŋaŋ kumtetiye beme egaŋ Kilaisiyelen mulup an tegaŋ opepeŋaŋnok beye. ²³ Kawawaŋaŋ in ilak tosa temaŋaŋ kwitimindage keyepmti amgalen nânâyet kandaŋan wak bemti ku mambep in Kawawaŋ mâti zet kapi etaŋ nâwep. ²⁴ Kilaismagen notnne, an ŋenaŋ mamaŋaŋ zigok tapmmamti nâmkijpeye egaŋ mama mimi keyegak tapmmamti Kawawaŋaŋ nâmkijpemti mambe.

Am awembiŋ bemti mama ma awembiŋ ku bemti mama keyaŋ zetnepiŋ

²⁵ Âpme pi am awembiŋ bembepiŋ maip ekŋengat yaŋkwesisi bewien keyet dopmaŋ gilik zesowap. Awembiŋ bembepiŋ maip ekŋengat Amobotnaŋaŋ zet windeŋaŋbeŋ zeye ŋen ku mtalap. Yaŋgut Amobotnaŋaŋ kemberŋ mnayeyepmti neŋ zet penaŋ zeyap ke in ŋep mimiyeleŋ. ²⁶ Kan pigogat nukŋaŋ igagen penaŋ tasokbein keyepmti an ŋenaŋ imbi wawatpiŋ mamayelen zeme neŋ nâma dolakŋaŋ penaŋ bewe. ²⁷ Ma imbindimak manik beme imbi ke aseksesâgât ku nâwanik. Ma geŋ gitak belak manik beme imbi wasâgât ku zewanik. ²⁸ Yaŋgut imbi wasât mbanik beme ke wapmane yom ku bewe ma imbi ŋenaŋ an wapme keyaŋ yom ku bewe. Kegok ŋewaŋgut kan pigogat nukŋaŋ igagen penaŋ tasokbein keyepmti kegok ku mti mamayelen nâmti kegok zeyap.

²⁹ Kilaismagen notnne, zet pi zema nâit. Kan delaŋ zenze ilak bududuk bugan beingapmti an imbiŋaŋmagaŋ Amobotnaŋgat mulup omba penaŋ mamambe yaŋgut nâme imbi ku wage nembonj bewe. ³⁰ Ma si zemsu zemsu mamip ekŋenaŋ si kemberŋin ŋeŋinan bemti Kawawaŋgalen mulupgat omba penaŋ ku manâip ma am oloŋen palen maip ekŋen oloŋeŋin ŋeŋinan bemti Kawawaŋgalen mulupgat omba penaŋ ku manâip. Ma am milawat makwitip ekŋenaŋ milawat keyet nâme tatat katikŋaŋ tabe nâmti keŋin temaŋ keyet ku bewep. ³¹ Ma am aem kwaem mulup mamip ekŋenaŋ mânep mulupgat etaŋ nâme mobotnaŋ penaŋ beme ku mambep. Enenogat msat ma kululuŋ kapi ilak sakwep delaŋ zesâpm.

³² Mneti in kwitnaŋ kwitnaŋ belakŋaŋ keboŋ timti mamti ŋoktikŋin temaŋ keyet bemti nâmtemtem palen mambepmagen zemti keyet zemâtâtindayap. Imbi wawatpiŋ ekŋenaŋ Amobotnaŋgalen mulupgat yayaŋin omba penaŋ tatindain eneyet ekŋenmagen opepeŋaŋ ŋen ku tazin. Egaŋ Amobotnaŋaŋ mama mimi nâmtikŋaŋ min ke mâti mam. ³³ Yaŋgut animbimagaŋ sekgalen bandim keyet nâmtemtem mamin. Mti imbiŋaŋaŋ nâmpeme dolakŋaŋ bembeyelen mulupmaŋ mamm. ³⁴ Kogok mti ŋoktikŋaŋ sambe makalaŋzin. Âpme imbi apmepiŋ ma imbi nembip ekŋenaŋ keŋin ma sekŋin Amobotnaŋgat zapat sasât manâip mti Kawawaŋgalen mulupgat yayaŋ omba penaŋ mamip enenogat ekŋenmagen opepeŋin ŋen ku tazin. Mme naman imbi awinmak ekŋenaŋ sekgalen bandim keyet nâmtemtem temaŋ mamip. Mti awinaŋ nâme dolakŋaŋ bembeyet mulup mamip. ³⁵ Neŋ nukŋaŋ palaŋinan bemti ku zeyap yek. Neŋ zet kapi in indamukulem mimiyeleŋ nâmti diindoyap. Neŋ in kwilekiyaŋ penaŋ ma pembenaj ke mimiyeleŋ nâmindayap mti keŋin ma sekŋin melesij ondekme Amobotnaŋmagen mebegalen nâmti zapat kapi diindoyap.

³⁶ Yaŋgut imbiŋaŋ an zapatnaŋmak awembiŋ sakwep ku bemti damuŋ teepmaŋ tati welut beme ke pembenaj yek. Egeleŋ kegok milut beme yom milut. ³⁷ Yaŋgut an ŋenaŋ imbi zapatnaŋ zempepeŋaŋaŋgut nâme egaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋgalen tikŋaŋ ke ŋep ekdamuŋ mimiyeleŋ winde tasainaŋ imbi zapatnaŋ ku wazin beme keyaŋ yom ku bein. ³⁸ Keyepm an ŋenaŋ imbi zapatnaŋ wazin beme ke ŋep bein ma egaŋ imbi zapatnaŋ ku wazin beme keyaŋ naman dolakŋaŋ penaŋ bein.

³⁹ Imbi ŋen apmaŋ mambeen egaŋ apmaŋmak tâtâŋit tapme mamambe. Apmaŋ gakimeŋgut bam an ŋen wasât nâmti egaŋ eknâmâtâti an Kilais nâmkijpepeŋaŋmak beme wabe. ⁴⁰ Imbi egaŋ ewe an ŋen wawapiŋ mambe egatgulak nâma dolakŋaŋ bein. Ke nanangat keŋnaŋgalak zeyap yaŋgut Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ keŋnan tazin keyaŋ keŋin m elenj beleŋ beme zeyap.

8

Sonjom nopiomgat sâpe sâpe sasayet nsâti nâmâtâtati nimbep

¹ Âpme pi naman nopiomgat sâpe sâpe masaip keyet pigok zema nâit: Nin nâmkiñpepemağan nânup nin sambe nânân tatndain. Nânâ temağan am notnağ mme sekñ mobot mamip yağgut nin am gogot mimindenup beme nin mukulem mimindemann ekñenağ Ambotnağ weyağti dolakñağ mâbâgalen manânup. ² Inmagen an ñenağ nâme ikñağat nânâñağ omba bein beme egağ, “Neğ ñep nâyap,” zet zein keyağ mkawağ beinen an ke Kawawağalen nânâ penañağ penañ yağañ ewe ñep ku nân. ³ An ñen egağ Kawawağ gogot mampein beme Kawawağañ ek ekti zein, “An keyağ nânâ penañağ yağañ ñep nân.”

⁴ Keyepmti neğ zet ñenağ nopiomgalen sâpe sâpe meu kukñağat bemberañ niniyelen kapigok zesowap: Nin nânup nopiom ke amnağ sâsâñağ mamañapiñ ma ekñen ke Kawawağ penañ yek. Kawawağ kwewağ penañ mamain ke nin nânup. ⁵ Am notnağañ kawawağ notnağ penañ kululunen ma msalen talip manzeip. Penañ, ekñenağ amobotnağ sambe ma kawawağ sambe talip manzeip. ⁶ Yağgut nin nânuwen Kawawağ ek ningalen Bipm ek kwewağ penañ mamain. Egağ kwitnağ kwitnağ sambe kapi Amobotnağ melakwep Zisas Kilais ekmageşetgatnağ etağ mme sokbemâge ma egağ mme nin ikñağ manâmkiñpemti ekmak mamanup.

⁷ Yağgut zet penañ kapi am ilindiğ ku nâmâtâlíp. Am notnağ sambeyağ nopiomgat nâme mobotnağ penañ beyeyepm alak pigogat meu keboğ ke nim nâme nopiomgalen meu mambein. Ekñen keboğ keyet nâmkiñpepeñin tuwat tuwat ma ekñenağ keñinan nâme meu ke niyo beme am yomtoğ kogok nâyo. ⁸ Kawawağañ tu meuyepm nâmndeme mobotnağ ku bewanup. Nopiomgalen tu meu kiğabanup keyepm ku nâmbekambem ndewe ma ke nimann ku zemsesewatndewe.

⁹ Ma notnağ in yağañ weyağ nâmâtâti manip in noline nâmkiñpepeñin tuwat tuwat tazin ekñen keñin myuğume yom beweyet ekşewep. ¹⁰ Âpme geğ nânândi ke tazinağ met nopiomgalen sesewat mkaen moti egat meu bumbemberañ ke tatnimane nodi ñen nâmtemtemñağmagağ gikti egağ tatniğat nimbi kogok zemti nime yom bewe keyet geğ ekşewanik. ¹¹ Enenogat nodi kapiyet Kilaisiyağ egat mti gakiye ek nâmkiñpepeñağ tuwat tuwat ke gâlen nânâ keyağ mme sukñağ bemti meu ke nimti nâme yom beme walebe. ¹² Set kegoşet in noline nâmkiñpepeñin tuwat tuwat waletindemti yom miyo. In kekok miyo keyağ in Kilais yom msayo bein. ¹³ Keyepm notn Kilais manâmkiñpenañ meu nopiomgat sâpe sâpe bemberañ ke nima yom besem nân beme neğ meu keboğ ewe ninipiğ penañ mamambap. Enenogat neğ ek mma yom ku mimiyelen kogok nâmti mbak.

9

An Zisasiyağ egalen zet zemkawağ bembeyelen ombemti kumtetitiğañgalen mama

¹ Zet zemkwala keyet butnağ ñen ewe kapi zesowap. Neğ kwitnağ kwitnağ keyağ ku naopemneneñağañ. Neğ belak âlâgâlâk talap. Ma neğ Amobotnağ Zisas penañ ekban. Neğ Amobotnağalen mulupmağ penañ ingat tuğguwinan mamti mban keyepmti in nâmkiñpepemak bewien. Keyepm neğ Zisasiyet buğam zapağnağ zemkawağ bembe an ombemnakumtetitiğañ penañ talap. ² Am notnağañ nâme mene neğ Kilaisiyelen buğam zapağ zempalakñağ bembe an ku ombemnemti nakumtetitiğañ ku beyawağgut in yağñ penañ sukwep nâmneip. Enenogat neğ Kilaisiyelen buğam zapağ zempalakñağ bembe an ombemnemti nakumtetitiğañ mamti zapağnağ diindoma in Amobotnağ nâmkiñpewien keyağ neğ an kwi keyet yağñ penañ msokbeye.

³ Âpme yağñağat zet kuku mti nâgât Zisasiyelen buğam zapağ zempalakñağ bembe an ombemnemti nakumtetitiğañ ku manzeip ekñen keyet zet dopmağ kapigok gilik zemindayap. ⁴ Nin inmagen mulup mamnupgapm in tu meu ndandayelen ñep wekukuyelen yağgut nin ku mawekunup. ⁵ Amobotnağat nemberañne notnağ ma

meninane ma Sipas ekñenan imbiñinemak zet zapat dolakñan manzemelip. Keyepmti notnan nin sepem kekok mimiyele nâmbenek beme nin ñep kogok mbenek. ⁶ Kulekiyet neñmak Banabas nit betndan mulup mti mânep keeset aikti meu kwitim niniyele mamilup âpme ekñenan in indapelangunguyet manzeip? Ke set pembenan yek.

⁷ Kasa kuku an ñenan mulupmanen mamti ikñangalen mânewan tu meu ma kwitnan kwitnan sambe ke kwititiyele mulup belakñan ñen mti keeset mukulem ku matin. Ma an ñenan mulup mip keyet penañan weme belak peme tatagale ku maondein yek. Egan meu penañan ñep bep ke akumti manin. Ma bo toñan ekdamun mme sememe kumti manin. ⁸ Pi an zet etan ku zeyap; zet kapi zii zele keyegak zemkawan bembenan tazin. ⁹ Mosesiyele zii zele zet ñen kapigok meluwan mimiñan tazin,

“Bupaloyan mulup mgemti kwan sinan nsât mme ku anñan mpewanik.” (*Zii Zet 25:4*)
 Âpme Kawawanan zet ke bupalo ekñengat etan nâmti ku zeye. ¹⁰ Zet ke am ningat penan zenzenan. An mulup mimonze onze mamm ma an meu penan maakumbein egelan meu penan ke ilisakwep kalañti nimbale ke nâmti mamilup. ¹¹ Âpme nin Kilaisiyet bunam zapat diindowen kan keyet nin mulup an mulup mimondendeyele zapat sakam kebon mbenn. Nin mulup kebon mmann Emetak Teñan ingat keñinan topmange keyepmti nin inmagengatnan segale mukulem mimiyele ngat omba penan ndandayele ku mawekunup. ¹² Mulup an notnanan inmagengatnan segale bandim titiyele beme nin kekokagak segale bandim titiyele bein enenogati nin inmagele mulup yanbemt mbenn. Yanñun nin inmagengatnan meu milawatgati ku wekuwenn. Mneti Kilaisiyele zapat pembenan bekepewanekmagele zemti inmagele titiyele zenzenan ke katikpewan. ¹³ Zelusalem mka temanganle sesewat mka temanen an mulup mamip ekñenan meu sesewat mka temanganle matinip. Ma an sâpe sâpe sisagen mambuip ekñenan keyetnan meu butnan niniyet zenzenan timti manip. In set ke ñep penan nâip. ¹⁴ Âpme set keeset Amobotnanan Kawawanale Zet Zapat Dolakñan Penan zenze an nin zet zapat dolakñan zemepman am ekñen keyan tu meu aikndame niniyet nâmti zet ke diindoye.

¹⁵ Neñ set ke ku mamâlap. Mti in sakam keyet katan mnanayele otnâmti meluwan ku miyap yek. Nen betnanan mulupman mti maaikniyap keyet nâma mobotnan mambein. Enenogati ingati tu meuyet indawekumindandayet nâma sakambukñanmak penan mambein. ¹⁶ Kawawanale Zet Zapat Dolakñan Penan zempalakñan bembeyele mulup ke zemkatikbemt ilak nâgât bele bempenan yanñun neñ am bunam zapat dolakñan diindondopiñ mma wakai Kawawanan sindem omba penan nawe keyepm bunam zapat manzempalakñan beyap keyet sek mmobot zet zema dolakñan penan ku besem. ¹⁷ Mulup ke nanangati keñanngalak sokbemt mbak ze maneti tosanñan tiwak. Yanñun nanangati keñanngalak mulup kapi ku tiwangapm pigok ñep zewi, Kilaisiyale Kawawanale Zet Zapat Dolakñan Penan zenzeyele zenengeyepm manzeyap.

¹⁸ Kawawanale mulup mamipgati tosanñan kapigok: neñ Kawawanale Zet Zapat Dolakñan Penanale mulup mmeti am mulup keyet tosanngati ku wekuwap. Kawawanale Zet Zapat Dolakñan Penan manzeap keyet tosanñan ñep titiyelanngati keyet ku mawekuyap. Keñ oloñen nâyap keyan tosanok bein keyet nâma pembenan bein. ¹⁹ Neñ zet kebon keyan ku naopemneme talap keyanngati neñ am sambeyet kilambaninan gwidikti ekñengale sisiliñ an beyap. Enenogati neñ keeset am sambe indatetima Kilais ñep nâmkinipepeyele nâmti mamiyap ²⁰ Keyet yanñan neñ Zuda am ekñenmak mamti Zuda am ekñengale mama mimi timti ekñenan Kilais nâmkinipepeyele mulupman mban. Zii zet keyet sisiliñ mulup mamip ekñenmak tusumti ekñengale mama mimi keyet meti zii zetgati sisiliñ mulupnok mban. Mosesiyele zii zet itnanan nâgât damun ku mam keyanngati am keyet sisiliñ mulup mamip ekñenan Kilais nâmkinipepeyele kekok mamiyap. ²¹ Neñ Kawawanale Zet Zapat Dolakñan Penan am Zuda mangeen ku sokbembenan ekñen zemkawan bembeyele ekñenmak mamti ekñengale mama mimi ke timti sepem ekñen nembon Zuda amgale zii zepiñ mamayap. Âpme kogok

mama ekñenañ Kilais nâmkñepeyelen mamiyap. Kapiyañ neñ zii zet maangosoyap kogok ku bein enenogat Kilaisiyañ neñ mama mamayelen mandinoink mayap. ²² Âpme Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penanen Kilaisiyet yañañ mandiindoyawen am nâmkñepepeñin tuwat tuwat ekñenañ kwilekiki nâme bekañañ am nâmkñepemagañ ku mimiyele bein ke neñ belak mapeyap. Kogok mti neñ mukulem mimindema weyañ nâmatâlip ma set kekok set neñ am sambe yañañ yañañ maipnok ma mama ekñenañ Zisas Kilaisiyet nâmkñepewep. ²³ Keyepm neñ set ekñen sambe ke mma am sambe msat katañ ekñenañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ nâmti neñ ma in sambeyañ kwitnañ kwitnañ pembedañ sambe Kawawañañ am Kilaisiyelen buñañ zapañañ manâmkñepeip ningat zetik mimndaye ke titiyelen mamiyap.

²⁴ Âpme in pigok nâit, kanzowak mimi mundumen am sambe ekñenañ ilinsakwep yañbemi winde mambeip. Yañgut an ñenañ winde bemti ñenañ piliñen ke kwati milawat ke matin. Âpme in kekokak kululuñgalen milawat tazin ke tisât nâwep beme in winde bewewen an ñenañ bemti makwazin kekok winde bewep. ²⁵ Am ekñenañ msalen kanzowak msâti sesep mulup tagoñgoñepiñ mti kwitnañ kwitnañ notnañ ekseseñañmak mti mamaip. Ekñenañ msalengalen milawat sakwep waleletgalen keyet kekok mamip. Nin mama kanzizitgalen milawat kululuñen kanzizit matazin keyet kekok mbanup. ²⁶ Nenn kekokak piliñ bembenañ ke ektati keyet esemteñ mawindem beyap. Neñ nasamek belak tuñgupman kileñ kuma elepema mezin weyañti teñ maeleyap. ²⁷ Neñ am Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ manzemkawañ bemindanetiñgut nenn zet ke ku mâti mbap beme walelet aikbañ keyepm sekñañgalen tikñañ igak igak ke mtotpemti nen damuñ mma etañ mamain.

10

Islael myuñgunguñinaset ningat golañ titiñañ

¹ Kilaismagen notnne, neñ eweñañ yeñsokñe ekñenañ Moses mâti mama mimi mkwabien keyet zapañañ mimindama nâit. Ekñen ilindiñ zanzayañ indautukekme meti nembu diliñ zem metat kotat mme Kawawañañ atamtapme tuñgupmaset walelepiñ nembelen mepatañ zewien. ² Âpme ekñen am mañge kwep Mosesiyañ ñenañ bemindeme ekmak zanza mâbien ma nembu diliñ zemti metakotat mti katime tuñgupmaset mebien. ³ Âpme ekñenañ ilinsakwep tambu katañ Kawawañgalen Emetak Teñañ mme kululuñengatnañ meu sepemañ kwep matotan ke nimbien. ⁴ Ma ekñenañ Kawawañgalen Emetak Teñañ nanzañ kapilañ sepemañ igagen keyetnañ tu mme kwapme ekñen ilindiñ nimbien. Nanzañ kapilañ ke Kilais ikañ nembon. Egañ deset ma deset mebien ke ekñengat windiñañgat yañañ ñotekñañ penañ tapme mamamtemien. ⁵ Kawawañañ kwitnañ kwitnañ sambe weyañindeyeyañgut sambeyañ Kawawañañ nâñge kogok ku mambien-gapm egañ zemindeme msat zetik mimindendañañ ku mebegalen zemti notnañ indeme msat tuñgupman amnañ ku maiwen gakiwien.

⁶ Ekñenañ mama mimi bekañañ msâgât keñin temañ wemindaye keyepm ekñenmagen kwitnañ kwitnañ sokbeye. Keyañ ningat golañ tin mneti nin kekokagak mbenekmagengat. ⁷ Kawawañgalen zet Itnañañ papiaen meluwañ pigok mimiñañañ tazin, “Am ekñenañ nopiomgat kandañan totati tu meu nimwianñti silik kumti wendiwien.”

(Kisim Bek 32:6; Makuku 25:1-3)

Ekñenmagen notnañañ nopiom sesewatpewien. Nin sepem kekokak ku mbanup. ⁸ Ekñenmagen notnañañ kekok mme kasup kwep keyet Kawawañañ am sambe penañ (23 tausen) indawalege keyepm nin set kileñ ekñenañ mambienok ku mbanup. ⁹ Ekñenañ Kawawañ m ekmeyepm Kawawañañ nombe zemindeme koti indime gakiwien. Kegogapm nin Amobotnañgat m ek m ek mimiyelele yom omba penañ ku mmobanup. Penañ, egañ dopmañ ekñen gilik zemindayenok ndawe. ¹⁰ Âpme in Kawawañgat kwileki ñen ku tatndañ zemti kwelat zet ku dunduwep. Ekñenmagen notnañañ kekok mme ensel am indome gakiyelañañ koti indome gakimâbien.

¹¹ Âpme msat kululuŋ asesekgalen kanaŋ bududuk tabeme manupgapmti ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye ke ningat golaŋnok bein. Nin ekŋenaŋ mama mimi mgasik mbien kekok ke ku mne. ¹² Âpme an ŋenaŋ nâme egaŋ Amobotnaŋgat nâmkiŋpepeŋaŋ tazingapm tetimaeen katikŋaŋ benak nâin egaŋ weyaŋeksewe. Enenogat ek ŋep tetimaeme am itnaŋaŋ ekŋenaŋ yom mbienok mnak. ¹³ Inmagen tetimaemae masokbein sepem kegogagak am sambe masokbemindain. Âpme Kawawaŋaŋ zemkatik bemberaŋ mamâzin keyepm egaŋ peme tetimaemaeyaŋ ingalen windeŋin aŋgosomti ku masokbein. Yaŋgut tetimaemaeyaŋ inmagen masokbein beme Kawawaŋaŋ indamukulem mimiyelen setnaŋ ŋep weyaŋme in katik bem tapme tetimaemae keyaŋ ŋep ku mamtoindein.

¹⁴ Keyepmti Kilaismagen notnne penaŋ, in nopiom masesewatindap ke bamkumpemti kuŋzuŋit. ¹⁵ In zet opeem nânâyelen nânâŋin tazin keyepmti zet kapi zema ilin opeemti nâseip. ¹⁶ Okowen wain mannup kan keyet nin Kilaisiyet sipmaŋ ningalen yomgat mti mulage ke otnâmti nin keyet Kawawaŋgat wisikŋ manzenup. Âpme nin wain mannuwen kan keyet nin am sambe Kilaisiyaŋ ekŋengat yominangapm sipmaŋ mulage ekŋengat bulinan tusunup kekok masokbein. Âpme nin nupmamaŋ mutumti mannuwen kan keyet nin Kilaisiyaŋ gakimti sekŋaŋ ningalen yomgat dopmaŋ ndaye kan keyet maotnânap. Nin kogok mti am sambe Kilaisiyaŋ ekŋengapmti sekŋaŋ talasiye ekŋen keyet bulinan tusunup kekok masokbein. ¹⁷ Keyepmti nupmamaŋ kwepnok âpme nin sambeyaŋ nupmamaŋ ikŋaŋ kwep ke mannup. Âpme nin nupmamaŋ nsakwep mannuwen keyaŋ nin butnaŋ sambenok keyaŋ ondekti sek kwepnok benup kekok masokbein.

¹⁸ Âpme ŋen pigok zema nâit, Zuda am sambe kwi ŋenaŋ sâpe sâpe meu sisak dukŋan bumburaŋ manip ekŋenaŋ ilinsakwep sisak keyelen Kawawaŋ masesewatsaip. ¹⁹ Neŋ zet notnaŋ zemkwala keyet in nâmkiŋeŋ bemti nâgât egaŋ nopiomgat sâpe sâpe meu sasaŋaŋ keyet nâme sâpe sâpe penaŋ bein ma nopiomgat nâme Kawawaŋ penaŋ bein. Kegok ke yek. ²⁰ Yaŋgut neŋ neman guluk gilik tazeyap ke am Kilaisiyet ku manâmkiŋpeip ekŋenaŋ nopiomgat sâpe sâpe mambumsaip ke wa Kawawaŋgat yek. We bekaŋaŋ masesewatpeip bein. Kok keyepm neŋ in we bekaŋaŋmak tususuyelen ku nembeingapmti ekŋen eksemindendepiŋ. ²¹ In Amobotnaŋgalen okowen wain nti naman dembusek kwep keyaŋak we bekaŋaŋgalen windeyep tazemopenik keyaŋ pemberaŋ yek. Ma in nupmamaŋ Amobotnaŋaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ otnâmti niniyelen ningat ndaye ke nti naman dembusek kwep keyaŋak we bekaŋaŋgat songom sasaŋaŋ ke ŋep ku niniyelen. ²² Nin kogok mmann Amobotnaŋaŋ ningat keŋ kuku mti ŋenzinziŋ penaŋ mbe. Nin nâmann nin windenmak beinaŋgut egalen musuwewet ke nin ŋep ku seabempeyelen penaŋ.

Ilinangat etaŋ otnânâ keyaŋ pemberaŋ yek

²³ Am notnaŋ, “Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi ŋep mimiyelen,” kekok tazeip yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ ke mma ŋep ku napmukulem mbe. Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe tapmezin keyaŋ nâmkiŋpepeen katikŋaŋ bemti mamayelen setnaŋ ku kabemndawe. ²⁴ Am nâmkiŋpepemak ŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ikŋaŋ mukulem mimiyelen etaŋ ku mbe egaŋ naman am notnaŋ indamukulem mimiyelen keeset mbe.

²⁵ In songom kwitisât omkwiti kwitim mundumanen meti songom ke nopiom sâpe sâpe sasaŋaŋ keyet yaŋkwesisipiŋ ŋep kwitiwep. ²⁶ Enenogat Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ kapigok zenzeŋaŋ,

“Msat ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe msat palen tazin ke Amobotnaŋgalen etaŋ.” (Sam 24:1)

²⁷ Am Kilais ku nâmkiŋpein ŋenaŋ tu meu weyaŋbemti indazemtetime keŋinan mobogalen indembeme ŋepgat ekŋengalen mkaen mowebep. Mowepme ekŋenaŋ tu meu indame nâmtentem mti nopiomgat sâpe sâpe bumbu mundumaŋgatnaŋ kwitiyo zemti ku indayaŋkwesiwep. Belak nimbep. ²⁸ Yaŋgut in nsâgât tapmme an ŋenaŋ

pigok diindowe, “Songgo kapi nopiomgalen sesewat mkaengatnaŋ.” Zeme nâmti in ke ku nimbep. An zet zemkawaŋ bemindawe egat otnâmti meu ke ku nimbep mneti ŋoktikŋinaŋ nâmnukŋaŋ mbepgat. ²⁹ Wa in nâme bekaŋaŋ beingapm ku nimbep kogok ku zeyap yek. An ŋen keyaŋ nâme bekaŋaŋ bein egat mti ku nimbep. Yangut an ŋenaŋ kapigok mene zein, “Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ keŋnan nâma ŋep mimiyelen bein beme an ŋenaŋ nâme bekaŋaŋ bein beme keyepm egaŋ neŋ ŋep ku zemkulumneneyelen. ³⁰ Neŋ Kawawaŋgat wisikŋ zemti niyap beme an belakŋaŋ ŋenaŋ, ‘Geŋ an bekaŋaŋ,’ ke ŋep ku zenak. Enenogat neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe msat palen tazin ke Kawawaŋgalen etaŋ nâyap.”

³¹ Notnaŋ kogok zewien mene mme neŋ kapigok zesowap, in tu meu nimbep ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mbep ke in mme Kawawaŋgat kwitnaŋ m onzempepeyet nâmti mbep. ³² In kwileki ŋen mme Zuda am ma am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ma Kilaisiyelen am nâmkijpepeŋinmak ŋen setnaŋ bekekme Kawawaŋ zetnaŋ ku mâbeyet eksewep. ³³ In neŋ mamiyapnok mamambep. Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mamiyap ke mma amnaŋ oloŋen mimiyelen nâmti mamiyap. Nanaŋgat pembenaŋnaŋgat etaŋ ku mamiyap. Neŋ kegogak am sambeyet pembenaŋnaŋgat nâmti mma am sambe Kilaisiyaŋ aŋgalaŋindendeyet nâmti mamiyap.

11

¹ Neŋ Kilaisiyelen set kaisasat ekti mâti mayap. Âpme in kegogak nâlen set kaisasat ke ekti namât mambeb.

Silik dundundu mimiyelen zemâtâtât

² In Zuda am ekŋengalen mama mimi mâti mamayet neŋ zemâtâban keyet kataŋ mamaip keyepmti ingat nâma dolakŋaŋ penaŋ beme oloŋen miyap.

³ Âpme pi naman Zuda am ekŋengalen mama mimi ŋengat zet kapigok zema nâit. Angat yaŋaŋ Kilaismagengatnaŋ kozin. Âpme imbi kogogak egat yaŋaŋ anmagengatnaŋ kozin. Âpme Kilaisiyet yaŋaŋ Kawawaŋmagengatnaŋ kozin. ⁴ An ŋenaŋ bunduŋ ŋokŋanen munduŋ tati dapmelange tuŋguwinan dunduwe ma Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ zewe beme egaŋ Kilais sakambuk sawe. ⁵ Ma imbi ŋenaŋ saŋgum ŋokŋan ambululupiŋ tati dunduwe ma Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ dapmelange tuŋguwinan zemkawaŋ bewe beme egaŋ apmaŋ sakambuk sawe.* Kogok min beme egaŋ imbi ŋokŋaŋ pilik pilik kwanzetpepeŋan nemborŋ bein.† ⁶ Keyepmti imbi ŋen sâk ambululupiŋ mame ŋok sinaŋ antim pewep. Ma egaŋ keyet sakam mti ŋok sinaŋ antitipiŋ mbe beme ek sâgaŋ ŋokŋaŋ ambulut be. ⁷ An in ŋokŋin ondedagen sumumuŋpiŋ enenogat inimagesetgatnaŋ ŋep Kawawaŋgat sakamaŋ ma kwitnaŋ mamsokbein. Ma imbi inimagesetgatnaŋ ŋep angat kwitnaŋ mamsokbein. ⁸ Neŋ kegok zeyap enenogat Kawawaŋaŋ an kukŋaŋgat mti anmagengatnaŋ imbi mge. Imbimagengatnan an ku mge. ⁹ Kawawaŋaŋ an imbiyepmti ku mimiŋaŋ. Egaŋ imbi angapmti mimiŋaŋ. ¹⁰ Keyepmti imbi apmaŋgat eksempeinaŋ ondedagen saŋgumaŋ ŋokŋaŋ ambuluti mamezin enenogat ensel ekŋenaŋ taekgip. ¹¹ Yangut am Kilais nâmkijpepmti maiwaŋ imbiyaŋ apmaŋgat mukulemaŋ bein ma anaŋ kogogak imbiŋaŋgat mukulemaŋ bein. ¹² Kawawaŋaŋ imbi kukŋaŋgat anmagengatnaŋ mge keyepmti naman alak imbiyaŋ an mammsokbeip. Kogok keyaŋgut eget ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe Kawawaŋmagengatnaŋak sokbewien.

¹³ In nâmkijpepeŋinmak, ilinak weyaŋ nâmtâtâlit. Inmagengatnaŋ imbiyaŋ dapmelange tuŋguwinanen Kawawaŋgat dundusât nâwe beme egaŋ ŋokŋaŋ sâk ambululupiŋ mbe beme keyaŋ pembenaŋ yek. Imbi in ŋokŋin ambulubep. ¹⁴ Kogok keyepm in kapi ekme penaŋ bein enenogat kwitnaŋ kwitnaŋ setnaŋ talip in nâip. ŋen pigok egip an ŋenaŋ ŋokŋaŋ sinaŋ teepmaŋ peme tozin beme ke sakam bukŋaŋmak. ¹⁵ Yangut imbi ŋenaŋ ŋoksinaŋ peme teepmaŋ tozin beme nin nâmann keyaŋ mme sepemaŋ dolakŋaŋ

* 11:5: Ke Zuda am ekŋengalen set kegok matazin. † 11:5: Imbi set kileŋ inda aikti ŋokŋin makwanzetindeip ke Zuda am ekŋengalen set kegok matazin.

bein. Enenogat ke Kawawaŋaŋ iŋaŋ imbiyaŋ ŋoksiŋin teepmaŋ kogok toti kwatan tapme mamayet nâmti beye. ¹⁶ Am ŋenaŋ zet kapiyet nâme ŋep ku beme mdândâsât setnaŋ zulutbe beme kapigok nâmbe. Set kapi Kawawaŋgalen dapmelaŋge sambe nin mâti mamnup.

Amobotnaŋaŋ tu meu ndandaŋaŋ

¹⁷ Âpme neŋ tambuŋalem zigok niniyelen ke zemzikat indasowap. Neŋ in set mamip keyet zemesewatindendeyelen yek. Enenogat set in alak kapi tapmip kapiyaŋ indamukulem mme Amobotnaŋ Kilais nâmkatik bempemti zetnaŋ gawepumti yek. Keyaŋ naman mme in Amobotnaŋ nâmkatik bemti zetnaŋ gawepupuyelen mme naman bakŋaŋ betobep. ¹⁸ Kukŋaŋgat neŋ pigok zesowap. Neŋ zet pigok nâwan in tambuŋalemgat ke ondaktingut tuŋguwinangataŋ am notnaŋaŋ zet mopmtot mti kalalaŋ mawen. Am notnaŋ zapat kegok mnawien ke naman nâma bugan penaŋ penaŋnok beye. ¹⁹ Yaŋgut inmagengataŋ maŋge denenaŋ set pembenaset kwitnaŋ kwitnaŋ tapmip ke ŋep ekmâtâtâtgalen ke kapigok, ekŋenaŋ maŋge temaŋ katikindemti kalaŋti sokbemkawaŋ bembeyelen mamip. ²⁰ In ondekti tambuŋalem nsât koti tu meu bumti koti nolineneyet zikat gatnan mti tatnip. Kegok ke in tapmip. ²¹ In sambeyaŋ meuŋin timkoti nolineyet damaŋ tatapiŋ sakwep manip. ŋenaŋ igak kambak balaŋ mmepme ŋenaŋ meuyet mamimti melip ma notnaŋaŋ wain omba penaŋ nimti keŋ kileŋ mamip. ²² In tu meu etaŋ nsât nâmti ilinaŋgat mkaŋinan manimambep enenogat in Kawawaŋgalen dapmelaŋge ondegawen in ku maeksemindeip ma am bekopsat ekŋen sakambuk maindaip. Neŋ keyepmti ingat zigok zenzeyelen ke ku nâmâtâlap. Keyepmti neŋ keyet oloŋen ŋep ku mimiyeleŋ.

²³ Neŋ zet kapigok Amobotnaŋmagen tiwanen ke in zemâtâtindama delaŋ zeye. Tambuyet Amobotnaŋ Zisas Zudasiyaŋ Zuda am ekŋengalen an ŋenaŋ ekŋenmagen zemkuye kan keyet Amobotnaŋaŋ nupmamaŋ mti ²⁴ keyet Kawawaŋgat wisikŋ zemutumti zeye, “Nupmamaŋ kapi nanaŋgat sekŋnok ingat yomin katikpepeyelen indawap. Nimbep kataŋ nâgât otnâpeŋ mamambep.” ²⁵ Meu nime delaŋ zeme wain okop sakam kegogak mtati pigok zeye, “Wain kapi nanaŋgat sipmnok. Tâtâ Alakŋaŋ sipmnaŋ miap. Nimbep kataŋ nâgât otnâpeŋ mamambep.” ²⁶ Kok keyepm in nupmamaŋ ma wain kapi manimambep kataŋ Amobotnaŋgat gakikiŋaŋgat zapatnaŋ zemkawaŋ bepeŋ manepeme iŋaŋ kobe.

²⁷ Keyepmti an ŋenaŋ set pembenayaŋ ku mâti nupmamaŋ ma wain nti keeset egaŋ Amobotnaŋgalen sip sesumbaŋaŋ ku eksempepamti yom mip. ²⁸ Keyepmti am ŋen nupmamaŋ ma wain nsâpmti iŋaŋgat keŋaŋgat yaŋaŋ nâmâtâti nimbe. ²⁹ ŋen egaŋ Amobotnaŋgat sekŋaŋ keyet yaŋaŋ ku nâmâtâti nupmamaŋ ma wain nimbe beme Amobotnaŋaŋ zemkuwe. ³⁰ In notnaŋ set pembenayaŋ ku mâti Amobotnaŋgalen tu meu manipamti zawat suksuk ma sek sindem matip ma notnaŋ gakiwien. ³¹ Yaŋgut nnaŋgat yaŋaŋ ekmâtâti nimbanup beme Amobotnaŋaŋ ku zemndowe. ³² Yaŋgut Amobotnaŋaŋ yaŋaŋ msokbemti manndamusuwezin kogok mme egaŋ am Kilais ku nâmkiŋpeip ekŋen nsakwep ku zemdelaŋ zemndowe.

³³ Keyepmti Kilaismagen notnne, in nupmamaŋ ma wain nsâti am sambe ilinsakwep ondekme delaŋ zemeŋgut yaŋbemti manimambep. ³⁴ ŋenaŋ meuŋaŋgat penaŋ mbe beme egaŋ meuŋaŋ mkaŋan nimitingut bam kobe. Mneti ondedak ke myuŋgunepeme Kawawaŋaŋ zemkuwe.

Zet notnaŋ notnaŋ ke nen kotingut zemâtâtindawap.

12

Emetak Teŋaŋ taolet yaŋaŋ yaŋaŋ mulupmaŋgat manndain

¹ Kilaismagen notnne, neŋ Emetak Teŋaŋ mulupmaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak ekŋen-gat mamaŋinan zigok mamm yaŋkwesisi keyelen dopmaŋ gilik zesowap. Neŋ in kapi

weyan̄ti nâmtâtâgalen nâyap. ² Ilin nâmtalip in itnayan̄ tambusosop keyan̄ mambi-
enen nopiom yan̄an̄ yan̄an̄ mamar̄inpiñ pedondom indamti masesewatindemtemien.

³ Keyepm neñ nembetnan̄ pigok diindosowap: An ñen ek Kawawañgalen Emetak Teñan̄
keyan̄ m eleñ beleñ beme egañ pigok ku zenak, “Zisas geñ zemtalat geyap.” Ma ñen
Emetak Teñan̄ keyan̄ ku m eleñ beleñ beme egañ pigok ku zenak, “Zisas ek Amobotnan̄.”

⁴ Emetak Teñan̄ taolet yan̄an̄ yan̄an̄ am nâmkijpepeñinmak sambe ke mulupmanḡat
winde indame mamip. Yan̄gut Emetak Teñ ikñan̄ kwep keyan̄ak am nâmkijpepeñinmak
taolet sambe ke maindain. ⁵ Amobotnan̄galen mulup kwep kwep am nâmkijpepeñinmak
sambeyan̄ mimiyelen maindain. Yan̄gut Amobotnan̄ ikñan̄ kwep keyan̄ak ikñan̄galen
am sambe mukulem mimiyelen mulup ke maindain. ⁶ Ma Kawawañan̄ mulup mimiyelen
am nâmkijpepeñinmak kwep kwep winde sepem igak igak maindain. Yan̄gut Kawawañ
ikñan̄ kwep keyan̄ak ikñan̄galen am sambe mulup mimiyet winde maindain.

⁷ Emetak Teñan̄ am nâmkijpepeñinmak taolet sakam ikñak ikñak maindainen keyan̄
msokbeinen Emetak Teñan̄ am ñeniyet tunguwinan̄ mulupman̄ penan̄ tapm. Kogok mi-
mindainen am sambeyan̄ mukulem titiyet nâmti mamm. ⁸ Emetak Teñan̄ nânâ dolakñan̄
nânâyelen taolet same egañ am Kawawañan̄ mama mamayelen nâmtikñan̄ mam ke
manzemkawañ bemindain. Emetak Teñ ikñan̄ kwep keyan̄ak am nâmkijpepeñinmak
taolet sambe ke maindain. ⁹ Ñen Emetak Teñ ikñan̄ kwep keyan̄ak taolet mpeme
Kilaismagen nâmkijpepeñan̄ kaliñan̄ penan̄ tatagalen masain. Ma ñen ek Emetak Teñ
ikñan̄ kwep keyan̄ak am zawat mme alik bembeyelen taolet masain. ¹⁰ Ma ñen Emetak
Teñ ikñan̄ menok notnan̄ mimiyet taolet masain. Ma ñen ek Emetak Teñan̄ buñam zapat
same timti daplange ondedageñinan̄ mandiindon. Ma ñen ek taolet mpeme winde
ke Kawawañmagengatnan̄ makozin ma we bekanan̄magengatnan̄ ke maekmâtâzin. Ma
ñen taolet zet mamanan̄set zemkawañ bembeyet masain ma ñen ek taolet zet
mamanan̄set zeme nâmti am zelinaset gilik zemindandayet masain. ¹¹ Emetak Teñ
ikñan̄ kwep keyan̄ak taolet sambe kapi mulup sambeyet winde am kwep kwep maindain.
Mti Emetak Teñ ikñan̄gat keyan̄gatnan̄ am nâmkijpepeñinmak sambe taolet sepem
ikñak ikñak makalan̄ kumti indain.

Sekñ butnan̄ butnan̄ ekñen muluwin ikñak ikñak yan̄gut sek ek kwewetan̄

¹² Am nin sekñ kwewetan̄ yan̄gut sekñ butnan̄ butnan̄ ekñen sambeyan̄ muluwin
ikñak ikñak penan̄ mamiwan̄gut ekñen keyan̄ ondekti sek kwepgat mulup mamip.
Kilaismagen sepem keboñak tazin. Nin am sambeyan̄gut man̄ge kwep benup ma
man̄ge ke Kilaisiyelen sekñan̄. ¹³ Notnan̄ nin Zuda am ma notnan̄ Zuda man̄geen ku
sokbemberan̄ ma notnan̄ sisiliñ kuku an̄ etan̄ ma notnan̄ lala bubuk etan̄ mamayet
Emetak Teñ kwep keyan̄ nin sambe sek kwep kekok mamayet temakwep ondekn̄deye.

¹⁴ Âpme sekñ ikñan̄ ke butnan̄ kwep etan̄ yek; sambe penan̄. ¹⁵ Keyepmti setn̄nan̄
kapigok ñep ku zenzeyelen, “Neñ bet yek keyepmti neñ sekmagen etimti nanak etan̄
mepmamambap,” kekok ñep ku zenak. ¹⁶ Ma wagan̄ kapigok ñep ku zenzeyelen, “Neñ
zikat yek keyepmti neñ sekmagen etimti nenak etan̄ mepmamambap,” kekok ñep ku
zenak. ¹⁷ Sekñnan̄ zikat etan̄ bemâdak ze zigoset zet nânak? Ma wak etan̄ tamâtnak
ze zigoset kambe sesik nânak? ¹⁸ Sekñ ikñan̄ tazin kapigok Kawawañan̄ ikñan̄gat
keyan̄galak butnan̄ butnan̄ ikñan̄ nânge nogak beye. ¹⁹ Sekñ butnan̄ sambe sepeman̄
kwewetan̄ ze sekñ kapiyet sekñ ku zewanek. ²⁰ Sek ikñan̄ tazin kapigok butnan̄ sambe
yan̄gut sekñ penan̄ kwep.

²¹ Âpme zikalan̄ betgat pigok ñep ku zenak, “Neñ gepiñ ñep mambap.” Ma ñokñnan̄
setn̄ zutgat pigok ñep ku zenak, “Neñ itpiñ ñep mambap.” ²² Kogogapm sekñ butnan̄
notnan̄ nâmindema winden̄inpiñ mambeip; ekñenpiñ beme sekñnan̄ dolakñan̄ penan̄
ku tadak. ²³ Nin sekñ butnan̄ nâmindemann̄ tototnan̄ mambein ekñen indikdamuñ
dolakñan̄ mamnup ma notnan̄ sakambukñan̄mak maan̄galan̄indenup. ²⁴ Sekñ butnan̄
notnan̄ sakaman̄ pembersan̄ ekñenan̄ sosok matamâlíp. Kawawañan̄ sekñ mmeti sek
butnan̄ notnan̄ tototnan̄ yan̄gut mulup teman̄ indaye. ²⁵ Ke sekñ butnan̄ ekñenan̄

epeemti kilerj mekokopiņ sisiliņ mulup sakam kwep penaņ mimiyeť nâmti kegok mge. ²⁶Keyepmti sekņ butnaņ kemak ņenaņ sindem nâme sekņ sambe ekņen sindem mambein etaņ. Ma ņenaņ zemsesewatpeme ekņen sambe ekņenaņ kemak oloņen mammâlîp.

²⁷Inmagen kegok bein. In sambeyaņ temakwep Kilaisiyet sekņaņ beip. Ma in kwep kwewaņ sek keyet butnaņ butnaņ bep. ²⁸Kawawaņ egaņ amņene nâmkiņpepemak maņge ninmagen am kapigok taolet mimindamti indem mege.

ņeņaņ an ombemindemti buņam zapat zemkawaņ bembeyelen indeye,
keyetnan golaņ zenze an,
keyetnan am zikat indanda,
keyetnan am menok mimiyeľen,
ma am zawat sek sindemak weyaņindendeyelen,
keyetnan am mukulem mimi
ma am damuņ

ma zet mamanamaņ iķņak iķņak zenzeyet am indaye.

²⁹Kawawaņaņ am sambe ombemindemti buņam zapat zemkawaņ bembeyelen an etaņ taolet ku indaye. Ma am sambe golaņ zenze an bembeyet taolet ku indaye. Ma am sambe an zikat indandayelen taolet etaņ ku indaye. Ma am sambe menok yaņaņ yaņaņ mimiyeľen taolet etaņ ku indaye. ³⁰Ma am sambe zawat sek sindemak weyaņindendeyelen taolet ku indaye. Ma an zet mamanamaset zenze keyelen taolet etaņ ku indaye. Ma am zelinaset zemguluk gilik mimiyeľen taolet an etaņ ku indaye.

³¹Yaņgut neņ in Emetak Teņmagengatnaņ taolet mobotnaņ ke indandayelen omba penaņ indembewe. Keyaņ indamukulem mme mulup dolak dolakņaņ dapmelangeyett tuņguwinan ņep mimiyeľen. Kegogapm neņ set pembenañ ņen kapigok zikat indasowap.

13

Am nâmkiņpepeņinmagalen gogot

¹Âpme neņ taolet ņen zet mamanamaņ zenzeyet nanaņaņ ma ensel ekņengalen zet ņep zeyap yaņgut am ņengat gogot ku miap beme neņ belo ma gwesim nemborj kwisakņ yaņepiņ nemba isikņaņaņ kunak keboņ. ²Ma neņ Kawawaņgalen buņam zapat timti dapmelange ondedageņinan diindowak ma neņ Kawawaņaņ kwitnaņ kwitnaņ bam mme sokbembeyelen enzilim tazin ke nâwak, ma neņ am Kawawaņaņ mama mamayelen nâmtikņaņ mam ke ņep manzemkawaņ bemindama delaņ penak ma nâmkiņpepe kaliņaņ name Kawawaņ dundum sama winde name kalaņ zempema piyetnaņ kainde medak yaņgut neņ am ņengat gogot ku mimindawak beme neņ belakņaņ penaņ beap.

³Âpme neņ milawatn kalop bemti am tototnaņ ekņen indawak ma sekņ Kawawaņgalen Zet Zapat Dolakņaņ Penangapm ketalasimindama kumti buwiek yaņgut am ņengat gogot ku mbak beme neņ belakņaņ penaņ beap.

⁴Am keņinanen gogolaņ misik tazin ekņenaņ sindem indame dopmaņ ku mutu-mindaip ma sindem indame keyet peme weme dopmaņ pembenañ mamimindaip, ma eyak ku mamip ma ilinaņgat mampoņgaņin ku kumti kwilin ku mamwalip. ⁵Ekņenaņ am nolineyett sekņeyak ku mamin indaip; ekņengat nâme mobotnaņ mambeip. Ma ilinaņgat etaņ nâme ku mamolip ma ņenzinziņ sakwep ku mamip ma myuņgum indame keyet nâmbekambembe teepmaņ ku mamm maip. ⁶Am gogolinmagaņ bekaņaņaņ palakņaņ bemepme keyet nâme pembenañ ku mambein yaņgut ekņenaņ mama mimi dolakņaņaņ palakņaņ bembeyett nâme pembenañ mambein. ⁷Ekņenaņ nukņaņ sepem iķņak iķņak ke nâme betetnaņ beme mapuip, ma am ņen ekti ekņengat ku manâmbemindeip. Ekņenaņ am notnaņaņ mamaņin gilik zeme pembenanen kokogat webepet mamaip. Nukņaņ sambe sokbemindame ekņenaņ katikņaņ bemti matalip.

⁸Gogot ke delaņ zenzeņepiņ. Âpme Emetak Teņgalen taolet golaņ zenze an kapi delaņ zenzeņaņmak ma Emetak Teņgalen taolet zet mamanamaset zenze kapi kegogak delaņ zenzeņaņmak. Ma Emetak Teņgalen taoletnaņ kwitnaņ kwitnaņ yaņaņ nâmâtâtât kapi

kegogak delaŋ zenzeŋaŋmak. ⁹ Enenogat alak pigogat Kawawaŋgalen mama butnaŋ etaŋ nâmti ke dapmelaŋge ondedakginan buŋam zapat butnaŋ etaŋ ke mandiindonuwaŋ ¹⁰ bamgat Zisasiyaŋ ikaŋ kopmegulak taolet ekaŋ kapi delaŋ zeme nin kwitnaŋ kwitnaŋgataŋ yaŋaŋ nâmtâbanup enenogat Kawawaŋ ikaŋmak tapmann kegok sokbewe.

¹¹ Neŋ nempa isikaŋ mambanen zet ma mama ma otnânân nempa isigaŋ mamip keyet kataŋ otnâmti mammteman. Yaŋgut maneti an temaŋ bewan kan keyet nempa ekaŋgalen nânâ ke pema temege. ¹² Alak pigogak Kawawaŋgalen yaŋaŋ isikaŋ bugan nâmtâtnup yaŋgut bamgat Zisasmak sokŋan tati zikaŋ dopmaŋ ek dopmaŋ ek mbanup. Alak kapiyet Kawawaŋgataŋ yaŋaŋ butnaŋ butnaŋ etaŋ maeknâmtâtnup yaŋ kan keyet egat yaŋaŋ nâmtâtpmann delaŋ zewe. Kawawaŋaŋ nâgât yaŋ nâme delaŋ manzein sepem keboŋ neŋ egat yaŋaŋ eknâm mman delaŋ zemâpbe.

¹³ Alak pigogak mama mimi kapigok wem ndame tapmanup; Nâmkijaŋpepemak mama ma Zisasiyet kokotnaŋgataŋ webemti mama ma gogot mti mama. Ekaŋ tuk kegogaŋ talip, yaŋgut ekaŋ kemagengataŋ gogot palen mama keyaŋ egat zut ke sebemitdemti dolakŋaŋ penaŋ bein.

14

Emetak Teŋgalen taolet kapiyaŋ neŋaŋ penaŋ bein

¹ Kogogapm in am sambe gogot mimindewep. Mti Emetak Teŋmagengataŋ taolet kapi titiyelen keŋinan omba indembewe: Kawawaŋmagengataŋ buŋam zet timti dapmelaŋge ondedagen diindondo mulup ke nâme mobotnaŋ bewe. ² Am neŋaŋ zet mamaamaset manzein egaŋ amgat yek; Kawawaŋgataŋ etaŋ manzein ma keyaŋ ek etaŋ mamukulem mpein. Egaŋ Emetak Teŋaŋ zet ke zenzeyet keŋaŋ m eleŋ beleŋ mpeme manzein mme am ekaŋnaŋ yaŋaŋ ku manâmtâlip. ³ Keyaŋgut am neŋaŋ Kawawaŋgalen buŋam zapat manzemkawaŋ bein egaŋ am zet ke diindome keyaŋ nâmkijaŋpepeŋin bandim mamindein ma mamaŋin gwatnaŋ mamin ma keŋin mamkipmaŋ bein. ⁴ Zet mamaamaset manzein egaŋ ikaŋgataŋ keŋaŋ mambutein yaŋgut Kawawaŋgalen buŋam zapat manzein egaŋ am nâmkijaŋpepeŋinmak mgwatnaŋ mam indein.

⁵ In zet mamaamaset zeme neŋ ingat nâma neŋ penaŋ bein, yaŋgut naman Kawawaŋgalen zet zapat zemkawaŋ bembeyelen an beme neŋ keboŋ keyet nâma pembenaŋ penaŋ mambein. Kawawaŋgalen zet zapat manzemkawaŋ bein egaŋ am zet mamaamaset manzeip ekaŋ bugan silim indem talip. Yaŋgut ekaŋnaŋ zet mamaamaset zem meti keyet yaŋaŋ am nâmkijaŋpepemak zemâmtâindandayelen an neŋ tazin beme dapmelaŋge ekaŋmagen mukulem neŋ omba penaŋ sokbenak.

⁶ Kilaismagen notnne, neŋ inmagen koti zet mamaamaset zewak beme nâlen zet mamaamaŋ keyaŋ in zigok indamukulem mindenak? Inmagen kopmambak mene ze Kawawaŋmagengataŋ nânâ zet katnaŋ mzikat nayeen ke ma Kawawaŋgalen nânâ dolak dolakŋaŋ ma Kawawaŋgalen buŋam zapat zemkawaŋ bemindawak ma Kawawaŋ nâmkijaŋpemamayelen zemâmtâtnup in kot zemzikat indandayelen keboŋ timti kobak. ⁷ Gwasim ma gita kulele belak etaŋ kuma kwitnaŋ kuwaŋgut silik ŋandaŋaŋ ku mâti kun beme amnaŋ yaŋaŋ neŋ ku nâmtâtgalen. ⁸ Ma lumun ondedagat makumbuiwen katnaŋ ku kumbuyo beme kwilekiyet takup ke neŋ ku nâmbek. ⁹ Ma in kegogak zet mamaamaset belak kwisak etaŋ takume notnaŋ ekaŋnaŋ zigoset zet keyet yaŋaŋ nâmtâbe. E to zeme met penaŋepiŋ mambein. ¹⁰ Msat sambe kataŋ zet sepemaŋ ikaŋ ikaŋ penaŋ wemezin yaŋgut zet zeip ke am maŋge keyelenaŋ neŋ yaŋaŋ zigogataŋ tazeip ke nâyo. ¹¹ Yaŋgut neŋ zet ke ku weyaŋ nâmtâbap beme zet toŋaŋ egaŋ nâgât nâme kopa penaŋ bewak ma neŋ kegogak egat nâma kopa benak. ¹² Âpme inmagen sakam kegogak tazin. Emetak Teŋgalen taolet inmagen sokbembeyelen manzeip e neŋ, yaŋgut in taolet ke timti am nâmkijaŋpepemak indamukulem mimiyet wendaŋaŋ mbep.

¹³ Keyepm zet mamaamaset animbi zet diindosât mbanik beme Amobotnaŋ dundum samane zedi ke gilik zenze winde game timtati zemti gilik zemindawanik. ¹⁴ Neŋ zet mamaamaset ondedagen dundusât nâmti dunduyap beme nanangataŋ keŋaŋ ma

sekrj mme p p yelen talayangut ya a  zigogat miak ke  oktik nan penarj ku alalep. ¹⁵ Keyepmti zigok  ep mimiyele? Zet mamananaset ondedagen dunduyap beme keyet ya a   oktik nan sokbeme gilik zemindayap. Mme silik  en zet mamananaset ondedagen kuyap beme keyet ya a   oktik nan sokbeme gilik zemindayap. ¹⁶ Ma ge  ondedagen ke dan zet mamananaset Amobotna gat zemesewatpemane, am ek ena  g len zet ya a  ku n ip beme ek ena  zigoset gamukulem mti keyet, “Ke penarj,” zewiek? ¹⁷ Ge  dundundudanen Kawawa  zem olim pes t mene mti zet mamananaset dundunak ya gut ya a  ku gilik zenak keyarj nodi ku mukulem mip.

¹⁸ Ne  in bugan sebemindemti zet mamananaset zet mamananarj omba penarj manzeyap keyepmti Kawawa gat wisik  zemti mandundusayap. ¹⁹ Ya gut ne  dap-mela ge ondedagen zet n m taliwen Kawawa galen bu am zapat pemkwepmarj zema n me tulurj tela  bembeyelen zelinan zema n yo keyarj pembenarj. Ya gut zet mamananaset zemane amnarj ya a  ku n me teepmarj zemti mandam mama ke pembenarj penarj yek.

²⁰ Kilaismagen notnne, zet zemkwala keyet ya a  ekn m t t mimiyele  oktik nan okak ek engalen sepem ku bewe. Bekana  mimi ek enmagensetgut okak maipnok mambe , ya gut kwitnarj kwitnarj ekn m t t mimiyele  oktik nan an temarj ek engalen kata  bewe. ²¹ Zii zelen zet  en kapigok kumpepenarjarj matazin. Amobotna arj zein,

“Ne  am mamananarj ma zelin igak  en zemindema ek ena  koti nenarjgalen am mangemagen kobewen n len  enzinzingalen pilinok keyarjgut n len amnarj ek ena  ke in kalinarj bewe mme yomengatnarj gilik zem kwakwagalen ku n mbep.”
(Aizaya 28:11-12; Zii Zet 28:49-50)

²² Am zelin mamananarjmak kobien ke am Kawawa galen zet ku n mkinjpevien ek engat pilinok n mindeme kokotnarj ya gut ke n mkinjpepemak am ek engat zapat ku beye.  pme naman Kawawa galen bu am zapat zemkawa  beme keyarj am n mkinjpepejinmak ek enmageset pembenarj masokbein enenogat keyarj ke in mbutemti mamarjin mgwatnarj mamm.

²³ Kogogapmti am n mkinjpepemak sambeyarj ondek tati zet mamananaset tazeme am n mkinjpepejinpinj ek ena  Emetak Tenralen taoletgat ya a  ku n iwarj kot indikti pigok zewep, “Am kapi ke in kilerj tabein.” ²⁴ Ya gut an Kawawa galen bu am zapat tazemkawa  beme am n mkinjpepejinpinj ek ena  Emetak Tenralen taoletgat ya a  ku n iwarjgut koti zet ke n me keyarj mama mimi in mgasik ke zikat indame ekti yayarj omba mbep. ²⁵  pme ke anen kwitnarj kwitnarj bekanarj maenzilim tazin ke sokbemkawa  beme msalen tot kusum tati Kawawa  zemesewatpemti pigok zewe, “Kawawa  inmak penarj mamain.”

Silik dundundu ms t setnanen m ti mbep

²⁶ Keyepm Kilaismagen notnne, in zigok penarj mbep? In ondebep kan keyet  enarj silik yarjbeme kuwep ma  enarj Kawawa galen zetgat ya a  zemzikat indam mbe ma  enarj Kawawa magengatnarj n n  zet katnarj mzikat saye ke zemsokbewe ma  enarj zet mamananaset zewe ma  enarj zet keyet ya a  gilik zewe. In kwitnarj kwitnarj silik dundunduninan mbep keyarj am n mkinjpepejin bandim mme katik arj bemtabe. ²⁷ Zet mamananaset zet zesâti sambeyarj yek. Am zut tuk mee kekok etarj mbep. Ya gut kwewarj zeme kwewarj zeme kekok mme  enarj ya a  gilik zem zeme amnarj nâmbep. ²⁸ An zet gilik zenze timabep beme ondedak keyet ke an zet mamananarj ku zewep. Egarj zes t n mbe beme ikjak etarj ma Kawawa gat zewe.

²⁹ Ma Kawawa galen bu am zapatnarj zenzeyelen Emetak Tenarj taolet indandajarj ek enmagengatnarj an zut ma tuk etarj zewep.  pme am notnarj ek ena  zet ke ya a  penarj opemn mbep. ³⁰ An  en Emetak Tenarj Kawawa magengatnarj n n  zet katnarj mzikat same an keyarj zes t wabe beme an zet tazein keyarj notnarj zet zes t wazin ke ekti totabe. ³¹ Kawawa galen zet zapatnarj zemkawa  besâti  epgat zewep.

Yaŋgut ŋenaŋ zeme nâm ŋenaŋ zeme nâm kekok mme am nâmkijpepeŋinmak ekŋenaŋ nâme keyaŋ keŋin mbuteme keŋin kikipmak mambep. ³² Kawawaŋgalen buŋam zapat zemkawaŋ bembe an ekŋenaŋ zet zigok zigok zesenuŋ e yaŋaŋ ilinagak omkalili mulup mbep. ³³ Kawawaŋ ek myuŋguŋgu keyet ŋotekŋaŋ yek. Ek sewakŋaŋ mama keyelen Kawawaŋ.

An zikat indanda notnaŋaŋ dapmelaŋge ekŋengat tuŋguwinan zet kapi mamzikat indaip, ³⁴ “Ondedeginan imbi ekŋenaŋ zet zenzeŋ belak tabep. Imbi ekŋenaŋ kekok mti tototnaŋ mambep. Nin etaŋ ku zenup; zii zelen kekok zenzeŋaŋ tazin. ³⁵ Kwileki ŋen nânâyelen nâmti mkaŋinaŋ daenen awinemak zenâ zenâ mbep. Mneti imbiŋineyaŋ dapmelaŋge ondedagen zet zeme sakambukŋaŋmak bewe.” ³⁶ Zet ke nâma yeyeŋgalen penaŋ bein. Kawawaŋgalen zet inmagen etaŋ sokbembeŋaŋ ma in ilinak etaŋ nâma-mayet zet keyaŋ koindaige? Yek penaŋ. ³⁷ Inmagengatnaŋ ŋenaŋ ikŋaŋgat nâme golaŋ zenze an ma Emetak Teŋmak mayap bewe beme egaŋ zet kumindayaŋ kapiyet nâme Amobotnaŋgalen zemkatik bembe bewe. ³⁸ An ŋenaŋ kekok ku nâwe beme, in eget nâme Kawawaŋgalen zet zapatnaŋ zenze an penaŋ ku bewe mti naman egalen zet nânâpiŋ.

³⁹ Keyepm Kilaismagen notnne, kapigok kwepgut nâseip. In Emetak Teŋgalen taolet Kawawaŋgalen buŋam zapatnaŋ zemkawaŋ bembeyelengut wendaŋaŋ mbep ma taolet ŋen zet mamananaset zenze ke ku bekekbep. ⁴⁰ Yaŋgut in silik dundunduŋin ke weyaŋti ekdamuŋ mti esemteŋ mbep.

15

Zisasiyaŋ gakikiengatnaŋ gilik zem wawatnaŋgalen zetnaŋ

¹ Kilaismagen notnne, pi ewe Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timkot diindoma nâmkijpemti timaip ke ewe wendaŋaŋ beŋ atam kitik mtalip. ² Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemzikat indam mban keyet nâmkijpeme keyaŋ indaŋgalaŋindeye. Keyet Kawawaŋgalen zet katnaŋ ke weyaŋti atam kitik mti mamambep. Kegok ku mbep beme ingalen nâmkijpepe belakŋaŋ penaŋ bewe.

³ Zet ŋotekŋaŋ mobotnaŋ neŋ kukŋaŋgat zemâtâtanaŋaŋ keyegak inmagen koti diindowanen kapigok: Kilais ek eweŋan Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zemâtâtpepeŋaŋ keyet kataŋ ningalen yommgat dopmaŋ gakiye. ⁴ Mti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zenzeŋaŋ keyet kataŋ kumti met am sumen bewienaŋ kasup tuk etaŋ tati naman gakikiengatnaŋ gilik zemti wage. ⁵ Gakikiengatnaŋ wati ŋeŋaŋ Pita sokbemsaye eyetnaŋ nempaŋane sokbemindaye. ⁶ Eyetnaŋ zet zapat zenze anene 500 sebempein kekok sokbemindame ekmâbien. Am ekŋen ke ekbien ke notnaŋ gakiwien ma notnaŋ ekŋen ewe tapmaip. ⁷ Eyetnaŋ Zekop sokbemsamti met nempaŋane ekŋen ilindiŋ sokbemindaye. ⁸ Bam penaŋ neŋmagen pempetuk sokbemname ekban. Neŋ ekmak ku mampaŋaŋgut kekok sokbemnamti an zet tim palakŋaŋ bembeyet an bekaŋaŋ neŋ nakumtetiye.

⁹ Neŋ an Kawawaŋgalen buŋam zapat zempalakŋaŋ bembeyet ombemindemti indakumtetiye ekŋen kemagengatnaŋ neŋ toweweŋaŋ penaŋ. Tipman baenen neŋ Kawawaŋgalen maŋge indom walet mamteman keyepmti Kawawaŋgalen buŋam zapat zempalakŋaŋ bembeyet ombemnemti nakumtetitiŋaŋ kwit ke name ŋep penaŋ ku mambein. ¹⁰ Yaŋgut neŋ alak Kawawaŋgalen buŋam zapat zempalakŋaŋ bembeyet ombemnemti nakumtetitiŋaŋ kwit ke timti talap ke pe Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋgapmti tiwan. Âpme Kawawaŋgalen keŋ taolet ke penaŋepiŋ ku beye yek penaŋ. Neŋ mulup mban keyaŋ Kawawaŋgalen buŋam zapat zempalakŋaŋ bembe ombemindemti indakumtetiye notnne silim indemti omba penaŋ mban. Kegok mban ke nanak ku mban; Kawawaŋaŋ keŋ taolet mnamti napmukulem mme mban. ¹¹ Âpme neŋ ma ekŋenaŋ buŋam zapat kwep keyegak mkoti zempalakŋaŋ bemann in zet ke nâmkijpemti maip.

Zisas gakikiengatnaŋ wageyepmti nin kekok gakikiengatnaŋ waŋmâbanup

¹² Nin Kilais gakikiengatnaŋ wawatnaŋgalen zapatnaŋ diindomangut inimagen notnaŋ gakikiengatnan wawat ku tazin manzeip. ¹³ Ekŋenaŋ zet tazeip ke penaŋ benak beme, Kilaisiyaŋ gakikiengatnan wage zet ke kegogak penaŋ yek. ¹⁴ Kilais ku watnak ze Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋ bembenn ma ingat nâmkîŋpepeŋin penaŋpeŋ bemâtnak. ¹⁵ Âpme nin Kawawaŋgat zewenn egaŋ Kilais gakikiengatnaŋ mme wage. Naman in gakikiengatnaŋ wawat ku tazin zewiegen nin Kawawaŋgalen zet zapat zemyuŋguŋgu an bewenek. ¹⁶ Am gakikiengatnaŋ ku mawalip kegok zewanup beme nin Kilaisiyet kegogak gakikiengatnan wage ku zewanup. ¹⁷ Kilais gakikiengatnan ku watnak ze nâmkîŋpepeŋin belakŋaŋ beme, yomin aseseŋgalen selin ŋen ku tatindanak. ¹⁸ Ma am notnaŋ Kilais nâmkîŋpemti gakiwien ekŋen kogogak waleletgalen zapat bewiek. ¹⁹ Nin Kilais manâmkîŋpenup ke msalen mama tapmanup kapiyelen kwitnaŋ kwitnaŋ etaŋ benak beme nâmkîŋpepe keboŋ ke kemberaŋmak.

²⁰ Yaŋgut kegok yek. Kilais ek penaŋ gakikiengatnaŋ am gakikiŋaŋ ŋenaŋ bemindamti wageyaŋ mamain. ²¹ An ŋenaŋ yaŋbem gakiyeyemti nin maŋgakimann delaŋ zein. Yaŋgut an ŋenaŋ kegogak yaŋbem wageyepm nin wabanup. ²² Nin Adamgat sip butnaŋ keyepmti maŋgakimann delaŋ zein. Sepem kegogak Kilaismak tususun tazin keyepmti gakikiengatnaŋ wapmâbanup. ²³ Gakikiengatnaŋ wawat ke setnaŋ kapigok penaŋ sokbesâpm: Kilais ek ilak Bipmaŋ Kawawaŋaŋ mme wage. Âpme Zisas kosâpm kan keyet egalen amŋaneyaŋ kegogak wapmâbep. ²⁴ Kawawaŋaŋ kululuŋ ma msat kapi aseksâpm, kan keyet Zisasiyaŋ msatgalen amobotnaŋin sambe ma Sadanŋgalen mulup anene ma winde sakam ikŋak ikŋak timtot indemti egaŋ ikŋak etaŋ Amobotnaŋin tabe. Ke ilak Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama ke sokbeme mtati Bipmaŋ same Kawawaŋaŋ damuŋ mbe. ²⁵ Kan keyet Kawawaŋaŋ kasaŋene sambe timtot indeme setnaŋ kanderan tamâpme Nemuraŋ nâmpeme kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet Amobotnaŋin tabe. ²⁶ Kawawaŋaŋ an kasa notnaŋ mtot indem metiŋgut gakiki winderan bekegogak mtot pewe. ²⁷ Kawawaŋgalen Zet Itanaŋaŋ pigok zemkawaŋ bemberaŋ, “Kawawaŋaŋ am ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe Kilaisiyet kanderan maŋge bempewe.”

(Sam 8:6)

Zet ke Kawawaŋgat eyo ku zenzeŋaŋ enenogat Egaŋ am ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe Kilaisiyet kanderan maŋge bemindewe. ²⁸ Kawawaŋaŋ am ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe Kilaisiyet kanderan yaloŋpemti Kilais naman ikŋaŋgat kanderan pewe. Mti Kawawaŋaŋ ikŋaŋ Kilais ma am ma kwitnaŋ kwitnaŋ damuŋ mme delaŋ zewe.

²⁹ Gakikiengatnaŋ wawat keyet zemkotnetipeya ke ewe tusum zesowap. Kawawaŋgalen buŋam zapat zemkawaŋ bembe an notnne ekŋen sekŋin ketalasimti am nâmkîŋpepeŋin ekŋenmagen buŋam zapat timet diindome maindome gakip. Gakikiengatnaŋ wawat ku tazin beme eneyet ekŋenaŋ kegok mamip? ³⁰ Âpme nin kegogak, kwilekiyet kwitnaŋ kwitnaŋ ndawalelegalen mme nâpemti set keyegak mamâtnup? ³¹ Kilaismagen notnne, neŋ Amobotnaŋaŋ Zisas Kilais ekgapmti ingat keŋ oloŋen mambein. Zet kapi penaŋ sukwep diindoyap. Neŋ kasup kataŋ nukŋaŋ sambeyaŋ naminzilime gakikiyelen etaŋ mamkwalap. ³² Neŋ Epesa mkaen an soŋgom kukŋaŋbeŋnok ekŋenmak auwan. Nukŋaŋ tiwan keyet penaŋaŋ kwileki tiwap? Gakikiengatnaŋ wawat ku tazin beme neŋ kapigok zema ŋep besem,

“Seŋen mene gakiwanupgat alak tu meu akuman kwaopme nim wiaŋwiaŋ temaŋ mne.”

(Aizaya 22:13)

³³ Am mama mimiŋin bekanan ekŋenaŋ zet kelakŋaŋ mti indatetim mebep beme ingalen mama mimi dolakŋaŋ ke mme bekanan bewe. ³⁴ In yom mamip ke katikpeit. Mti eksemti mamambep. Inimagen notnaŋaŋ Kawawaŋgat yaŋaŋ dolakŋaŋ ku nâmatâlip ke sakambukŋaŋmak.

Gakikiengatnaŋ sek alakŋaŋ timti wabanup

³⁵ Notnaŋ ekŋenaŋ kapigok mene yaŋkwesiwiek, “Gakikiŋaŋ ekŋenaŋ zigok mti wabep ma sek sepemin ziboŋmak wabep?” ³⁶ Yaŋkwesisi ke ku nâmatâti belak kileŋ zenzeŋaŋ.

Alik alik katnañ notnañ maondeip ke mamañañ sambume dukñañ alakñañ makwazin.
³⁷ In alik alik katnañ notnañ maondeip ke dukñañ mitimti ku maondeip. Nin sanjom ma kawek mee kebon ondemann dukñañ ñeñañ patañ zemkwapme bam sinañ betnañ mamin. ³⁸ Âpme Kawawañañ zemâtâtpeye keyet katañ kwati penañañ ikñañ keyek masokbein ma katnañ kegogak sepem ikñañ ikñañ masokbein. ³⁹ Sekñañgatañ yañañ kegogak sepemañ kwep penañ yek. Am ningalen sek sepem ikñañ ikñañ ma songom ekñañ kegogak sek sepemin ikñañ ikñañ ma age ekñañ kegogak sek sepemin ikñañ ikñañ ma tuyengalen songom ekñañ kegok sekñ sepemañ ikñañ ikñañ. ⁴⁰ Msat kululuñ palen kwitnañ kwitnañ tazin ke kululuñ ekñañ sepemin ikñañ ikñañ ma msalen ekñañ kegogak sek sepemin ikñañ ikñañ. ⁴¹ Ma kasup ek busatnañañ sepemañ ikñañ ma eyonga ek kegogak busatnañañ sepemañ ikñañ ma wenzim ekñañ kegogak busatnañin sepemañ ikñañ ikñañ. Wenzim notnañ ekñañañ nolinyet busatnañin sebemindemti ego egoñañmak tapmelip.

⁴² Gakikiengatnañ wawat ke sepemañ kegogak tazin. Msalen bemberañañ sambumbuyet zapat; wabe ek mama kanzizit mamayet zapat mambe. ⁴³ Msalen bemberañ waleletnañ ego egoñañpiñ yangut wabeyen elimiakñañmak ma ego egoñañmak. Msalen bemberañ windenepiñ yangut wabeyen keyañ windenñañmak. ⁴⁴ Bemberañ msat sekmak, wabeyen kululuñ sekmak. Msat sek timti manup kegogak kululuñ sek timti mambanup. ⁴⁵ Mama msalen sokbemti manup keyet kapigok zenzeñañ,

“Kawawañañ an kukñañgatañ weyañti mama saye kwitnañ Adam ke.” *(Sokbembe 2:7)*
 Âpme mama alakñañ titiyelen ke Kawawañañ Nemuñañ Zisas gakikiengatnañ mme wapme saye keyepmti egañ mama alakñañ mama kanzizit ndawe ke egat An bamgatnañ Kawawañgaleñ zelañ manzemkawañ bein keyet katañ. ⁴⁶ Msalengalen sek ñeñañ ndame timti msalen kapi mamanup; bamgut kululuñgaleñ sek ndame timti kululuñ mambanup. ⁴⁷ An ñeñañ ek Kawawañañ msalañ mgeyepmti msat kapiyelen an beye. Âpme An bam ek gakikiengatnañ wapme kululuñ sek sasañañ. ⁴⁸ An ñeñañ msalañ mge kegogapm nin egat insokeñe bemti msat sek timti mamanup. Âpme naman An bamgatnañ kululuñ sek timti mamaingapmti nin egalen bemberañ kogogak kululuñ sek timti ekmak mamti mambanup. ⁴⁹ Âpme an msatgaleñ sek sakam tiwenn sakam keyet katañ maneti bam kululuñgaleñ An ikñañgaleñ sek sakam timti mambanup.

⁵⁰ Kilaismagen notnne, neñ zet ñen pigok zema nâit. Am msat sekmak ekñañañ Kawawañgaleñ zemâtâtâtgaleñ katnanen mama keyet keñan ku mebep. Ma kwitnañ kwitnañ sambumbuyelen ekñañañ mama kanzizitgat toñañ ku bewep. ⁵¹ In weyañ tati nâme zet enzililiñañ Kawawañañ am ñen ku diindoye ke neñ dinoyeyepm ingat pigok zema nâit: Nin notnañ ku gakimann Kilaisiyañ gilik zemkopme nin sambe asekti sepem ñen bemâbanup. ⁵² Lumun temañ kuwe keyegak nin sepem asekm ikñañ ñen bemâbanup. Âpme gakikiñañ ekñañañ sekñañin alakñañ kululuñgaleñ kemak wabep ma alik mamanup ningat sekñ kapi asekm sepemañ ñen kululuñgaleñ zapat bewe. ⁵³ Sekñ kapi gakimti masambum yek mambein ke mgilik zemi naman ku waleletgaleñ ke timti mama kanzizit mambe. ⁵⁴ Kegogapmti sekñ tetak ku mamayelen pi mgilik zeme tetak mamayelen sokbewe. Kan keyet zet pigok Kawawañgaleñ Zet Itnañane Itnañanen zenzeñañ ke penañañ sokbewe,

“Mamayañ gakiki wilige.” *(Aizaya 25:8)*

⁵⁵ “Kawawañañ gakiki ilak windenñañ mtotpein. Gakikiyet windenñañ ninmagen ewe ku tazin.” *(Hosea 13:14)*

⁵⁶ In kapigok nâit, yom ke nombe kukñañbengatañ zetutuñañ nembongapm ndime gakinup. Zii zelañ nin an yomtoñ zemti keyet dopmañ manzemndomwaleletgatañ zapat manndein. ⁵⁷ Kwitnañ kwitnañ ekñañ keyelen windenñañ ninmagen ñen ku tim tazin enenogatañ Zisas Kilaisiyañ gakimti windenñañ tim totindeye keyet nin Kawawañgatañ wisikñ manzem mamambanup. ⁵⁸ Kogogapmti Kilaismagen notnne, in katikñañ bemti tabep.

Mti Amobotnangalen mulup njokkanjaj kumti winderaj bemti mbep. Amobotnangalen mulup mbep ke penarjepij belak penaj ku wembe ke nâmkatik bemti mbep.

16

Kawawangalen an imbi towewenaj indamukulem mimiyele tewalaj akukuyet diindoye

¹ Kawawangalen an imbi towewenaj ekjengat mukulem mimiyele mânep akum besât nâmbep beme Galesia am diindowan sekem kegogak mbep. ² In mânewin tiwep kataj butnaj nen kalanti Sonda kataj ewenane mkaninan mopmangat Kawawangalen tewalaj bembeyet wisimti beme tabe kogogapm nej ke tisât kopma in nâmkwindende-pij âlâkjak bewep. ³ Nej inmagen kot pataj zemti an zemindewep ekjen zemâtâtât papia nen kumindama tewalajin akum bembenaj kemak indame timti Zelusalem mebep. ⁴ Ma tewalajin sambe nej nsakwep mebegalennok bewe beme nej mebanup.

Pâlan Kolin ekjenmagen met indidikgat zet beme mege

⁵ Nej Masedonia msat kuma balaj zeme mamkotne kotne inmagen kot pataj zewap. ⁶ Nej Masedonia msalen kwesij penaj ku mambap, winde bembajak inmagen kobap. Inmagen koti inmak belaknik bugan mambap ma inmak ke tapmetnepema mawalam kanen delaj zewe mene. Ma in set aikneme nej katim indenti butnaset nen mebap. ⁷ Nej inmak abatatat palen kotati mebegat ku nembein inmak ke Amobotnangaj nâmneme koti inmagen kan teepmajnik bugan mamayelen nâmti zeyap. ⁸ Nej pi ewe Epesa mkaen kapi mama Pentikos Kendo bewe. ⁹ Pienen Kawawangaj ikjangalen Zet Zapat Dolaknaj Penaj zenzeyelen set weyanjeme mulup temaj penaj sokbemnain. Yanjut keyet kenan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknaj Penangalen kasa kuku an notnaj tapmaip ekjen nejmak nejbeluj beluj mti mulupnnangat kasa bugan tapmip.

¹⁰ Timoti egañ inmagen koti kingatpej mambeyet kopme ekti in wati mkitikpewep. Nej Amobotnangalen mulup mamiyap egañ mulup keyegak mamin. ¹¹ Keyepmti in egat nâme tototnaj ku bewe. Ek ekdamuj dolaknaj mpemti peme ewe gilik zemti nenmagen kej sewaknaj palen kobe. Nej ma am nâmkijpepemak notnaj nin egat damuj tapmanup.

¹² Ningat notn Apolos ek inmagen am nâmkijpepemak notnaj indatime inmagen kokogat zeginjij mpema egañ nâme bugan nukjanjik bein. Egañ kan kapigogat ku kobe bam maneti iknaj inmagen kokogalen nâmtijgut kopme ekbep.

¹³ In nâmkijpepejin mme toweweyelen nuknaj sambe kobeyet eksemte tabep. Ma Kilais kogogak ginjij nâmkijpemt mambep. Am windetoj ekjenaj nâmtalat matalipnok in kogogak nâmtalati mamambep. In mama mimi bekanaj nen nâmpeme keyaj ku indikdamuj mti tabe. ¹⁴ Kogok mti kwitnaj kwitnaj sambe gogot palen mbep.

¹⁵ In Stepanesmak am egalen mkaen matalipgat yanajin nâip. Akaia msalen an ke ma am egalen mkaen matalip ekjenaj nejaj bemti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknaj Penaj nâmti nâmkijpepe aikbien. Ekjenaj dapmelanjeyelen damuj mamti Kawawangalen bujam zapalaj palaknaj bembeyet mukulem eyo mamip. Kilaismagen notne, in kapigok ewe mimiyele zema nâit, ¹⁶ in ekjengat nâmindeme mopme an damuj sambe nej mamiap sepem kegogak mâti mamip ekjen eksemindewep. ¹⁷ Ingalen an damuj kapigogaj nej magen Epesa kobien Stepanesmak Potiunetas ma Akaikas ekjenaj kopme nej indikti olojen penaj mimindewan. Ekjenaj ingat munduminan koti ingat zet zapalin mname keyaj keñ mkipmaj beye. ¹⁸ Dolaknaj penaj an ekjen kapi zemindeme kobiengapm nâgât keñ ma ingat kejin kogogak msewaknaj bewien. In an keboj ekjengat kegogak nâme dolaknaj bewe.

Pâlan amjane indamukumindemti zemgwatnaj mimindein

¹⁹ Nâmkijpepemak am Esia msalen maip ekjenaj in indamukumindeip. Akwilamak Plisila ekjetgalen mkaen am nâmkijpepemak maondegip ma egelaj Amobotnangaj pbenangapm in gogot palen indamukumindeip. ²⁰ Kilaismagen notne nejmak pien

taliwan indamukumindeip. Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan mâti maip ilinak bet butem aimti olojen palen mambep.

²¹ Pi neŋ Pâl inda mukukuyelen zet kapi betnnaŋ penan meluwan kumindayap.

²² Am ŋenan Amobotnangat wisat mbe beme ek teziŋ ŋandenŋat zapat bewe. Amobotnan, geŋ kot!

²³ Amobotnan Zisas Kilaisiyelen keŋ taolet inmagen wemti weweyet mandundayap.

²⁴ Neŋ Kilais Zisasmagen tusumtati in sambe nâmtiknan mimindeyap.

2 Kolin

Pâlañ Kolin dapmelange ekñengat zapat meluwañ sekñen ewe kumindaye

Zapat meluwañ kapi Pâlañnegak kuye. Kan keyet Kolin dapmelange ekñengat tunjuwinangatnañ an notnañ Pâlmak atindândâ msâgât set notnañ aikti egat keñañ walalatgalen zet notnañ kapigok zewien: Pâlañ Kawawañgalen zet timti zempalakñañ bembe an gwalak dâsuki manzein enenogat egañ eweñan Zisasimak ku manje. Tungupmanen piwandesetgatnan koti zet kiler tazemulaloñ mezin. Zet notnañ ikñañgat mulupmañ mamneset bemzemti keyet zetnañ omba penañ zapat meluwañ kapiyet kumindaye. Pâlañ dapmelange ekñañ milawat notnañ akumbewien ke ondekbeme delañ zeme timti kokogat an zut ombemideme met indamukulem mindeme bukñen ombanik akumbemtingut timti kot am Zuda msalen meuyet kambeñ tapbien ekñen indamukulem mimiyet zemgwañnañ zet notnañ diindoye. Egañ ekñenmagen ewe gilik zemet indikdigat nâmti zapat meluwañ kapi kuye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 2 Kolin kapiyet keñañ talip:

1:1-11 Zet yañbemti zenzeyelen zet.

1:12-7:16 Pâlañ Kolin dapmelange ekñañmak zet weyeyañgalen notnañ zenzeñañ.

8:1-9:15 Zuda amgat milawat om aku aku mulup mimiyeleñgat zemgwañnañ zet notnañ zeye.

10:1-13:10 Pâlañ ikñañgat mulupmañgat yañañ bandim mti zet zenzeñañ.

13:11-13 Zet zemdelañ zenzeyelen zet.

Zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Neñ Zisas Kilais ikñañgalen ombemindendañ mamayet Kawawañ ikñañ nâmdelañ zemti neme mamti mulupmañ kapi mamiyap. Âpme neñmak Timoti nâmkijpepen notn ekmak nit Kawawañgalen am manje nâmkijpepeñinmak Akaia msalen mka katañ tapmelip ingat temakwep papia pigok kumti bemalu mkañin ñotakñañ Kolin ke kozin. ² Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilais egañ keñ taolet mimindeme ingat tunjuwinan keñ sewakñañ wemti weweyet nâmti dunduyap.

Pâlañ Kawawañgat zemsesewatpeye

³ Amobotnañ Zisas Kilais egat Bipmañ Kawawañ ek bakbak toñañ ma ninmagen mukulem ekmageset etañ makopmâzin keyet mti nin ek sesewatpewanup. ⁴ Egañ Zisasiyet buñam zapañnañ kaliñañ tatagat nâmti mulupmañ mmann am ekñañ nukñañ sambe dukñañ beme keyet palen tapmann Kawawañ ikñañ ndamukulem dolakñañ mamin. Âpme nin naman mama mimi sepem keyegak timtati am notne notnañ nukñañ sambe sokbemindame maolalip ekñen keboñ ke indamukulem mimin-dewanup. ⁵ Kilais egañ ikñañ sek sindem omba penañ nâmeti gakiye. Keyet katañ nin Kawawañgalen kwizet buñamañgapmti sek sindem kegogak omba penañ matinup. Keyepmti Kilaisiyañ Emetak Teñañ peme toti egañ ndamukulem mti keñ m elej belej bemndein. ⁶ Ninmagen sek sindem sambe masokbemndain ke belak etañ penañ yek. In indamukulem mmann in yomengatnan gilik zemkwati mama kanzizit timti mamayet maminup. In nin sindem matinup sepem kegogak matip. Âpme Kawawañ nin nukñanen ndamukulem mindeme mambanup beme nin keeset in nukñanen ñep indamukulem mimindemti zemgwañnañ mimindemann mambep. ⁷ Âpme nin ingat nâmtemtem temañ mimipiñ pigok manâmkatikbenup. In ninmak tusumti mamaip keyepmti sindem indame keyet kiñgapiñ timti titiyak mamelip keyepmti Kawawañ nin nukñanen mandamukulem min sepem kegogak in maindamukulem min.

⁸ Nin Esia msalen mulup mmamti sek sindem palen etaŋ mamkwabenn. Keyet zapatnaŋ bugan pigok zemâtâtindama nâit. Kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ omba penaŋ sekŋnan moti mtotndeme ekti nin ilak kapi gakisâpmnup elak penaŋ nâmkatik bewenn. ⁹ Sepem kekok mti windenn penaŋ kwalepme delaŋ zemâge. Yangut kwitnaŋ kwitnaŋ ke belak etaŋ penaŋ ku sokbemndaye. E nin nnaŋgat nâmann tototnaŋ beme Kawawaŋ ek am gakikiengatnan mamme walip egat kwewetaŋ nâmkîŋpepeyet nukŋaŋ sambe ke sokbemndaye. ¹⁰ Nin nukŋaŋ temaŋ ke timti gakikiyelen bududuk tapmnepemann Kawawaŋaŋ ikŋaŋ ndaŋgalaŋ ndemti ndatimti koge. Nan alak nukŋanen tapmann pi ewe taŋgalaŋ ndemkwazin. Yaŋ bam ewe tatndaŋgalaŋ mepmambe e penaŋ nâmkatik beyap. ¹¹ Keyet mti in dundunduyaŋ ndamukulem minndewep. Âpme Kawawaŋaŋ dundunduŋin nâmti ndaŋgalaŋ ndeme ewe mamann in ma am sambeyaŋ ningat mti Kawawaŋgat olim sesewatsawep.

Pâlaŋ Kolin mkaengatnaŋ am ekŋen ŋen ku tetim indeye

¹² Nin yaŋaŋ kapigogapmti nnaŋgat bugan nâmann dolakŋaŋ mambein. Nin Kawawaŋaŋ ndadamuŋ mme egat zikatnan zet penaŋ penaŋak zemti kweteteŋmaŋ mamti am nâmkîŋpepepiŋ ekŋen indamukulem mamimtemenn. Âpme naman ingat tuŋguwinan kopmamti indamukulem omba penaŋ mamimtemenn. Ewan am nnaŋgalen nânâen yek. Ke Kawawaŋaŋ keŋ taolet minndamti nânâ ndame egalen nânâen mulup mamimtemenn. ¹³ Nin in zet maiŋti nânâyelen ilak kapi kumti bemann kozin. Ke maiŋti yaŋaŋ weyaŋ nâmtâpme delaŋ zemâbe ke nâmkîŋpemindenup. ¹⁴ In ningat yaŋŋ omba penaŋ ku nâmtalip; isikŋaŋ bugan nâmtalip yangut yaŋŋ belatnik mamoti nâsâip. Mme temaŋ penaŋ Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kobeen kan keyet nin dopmaŋaŋ dopmaŋgat yaŋŋ eknâm mbanup keyet oloŋen temaŋ penaŋ mbanup.

¹⁵⁻¹⁶ Neŋ zet kapi keŋŋnan penaŋ tageyepmti neŋ weyeyaŋ mti ŋeŋaŋ in kot indikti nâmkîŋpepeŋin gwatnaŋ mimindemti eyetnan Masedonia msalen met maneti gilik zemti ewe inmagenak koti ewe sepem kekok mimindema in naman napmukulem mimneme Zudia msalen mebegat nâmti zewan. ¹⁷ Âpme in nâme neŋ zet ke belak etaŋ tetim indewanok bein? Ma in nâme neŋ am dâsukitoŋ ekŋenaŋ kwilekiŋen mimiyet zet zemkatik bemtiŋgut naman ŋen mimipiŋ belak mapeme wennok sepem kekok mamiyaŋ bein? ¹⁸ Yek. Kawawaŋ ek an zet teŋ toŋ egat zikatnaŋ zet zewenn kelak penaŋ etaŋ. Dâsuki ŋen ku tazin. ¹⁹ Kogogapm Kawawaŋgat Nemuŋaŋ Zisas Kilaisiyet buŋam zapatnaŋ neŋmak Sailas, Timotimak nin tim koti diindowenn ke zemusulalatnaŋmak ku tazin. Zetlak ikŋaŋ kwep ke etaŋ diindowenn kemak. ²⁰ Kawawaŋgalen zetik sambe sopmaŋ zigok mkwakwatnaŋ ekŋen keyet penaŋin Zisasmagen sokbemâpme delaŋ zenzeŋaŋ. Kogogapmti nin egalen zetikŋaŋgalen penaŋaŋ ke nâmkîŋpemti Zisas Kilaisiyet wisikŋ zenup mti Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ kegaset mwatpenup. ²¹ Kekok ke Kawawaŋaŋ ikŋaŋ in ma nin Kilaisiyet bembeyet zemgwatnaŋ mamminndein. Mti Kawawaŋ ikŋaŋgat zapat mamayet maombemndein. ²² Kawawaŋaŋ nin ikŋaŋgat betziŋaŋ bembeyelen nâmti Emetak Teŋ keŋnan bempaye keyaŋ ekmagen kwitnaŋ kwitnaŋ bam tiwanup keyet busilinan bugan kogok mndaye. ²³ Kawawaŋaŋ neŋmak tapme zet kapi zeap. Neŋ Kolin dapmelaŋge inmagen ku gilik zemkobanen e yaŋaŋ kapigogat neŋ inmak ku atindândâyelen nâmbangapm ku koban. ²⁴ Neŋ inmak ku atindândâyelen nâmbanen ke kapigogat neŋ ingat mobotnaŋin bem tati nâmkîŋpepeen ke mit ke mit ku mimindandayelen nâmban. Nin inmagen mulup mbenen ke in nâmkîŋpepeen katikŋaŋ bemti oloŋen nsakwep mamayelen nâmti mbenn.

2

¹ Neŋ inmagen ewe koti kemberŋ temaŋ aik indawapmagengapm nâmtemtem miyapgapmti ŋep ku koban. ² Neŋ am nâgât keŋŋ mme oloŋen bembeyelen elak in kwep ke keyepmti neŋ mneti keŋŋin mma bekaŋaŋ bewe beme naman am kwiyaŋ nâgât keŋŋ mme oloŋen bewe. ³ Mneti in ilinak nukŋaŋin weyayaŋpiŋ tatnepeme neŋ kot indikti

nukrañ tiwapmagen zemti papia ñeñañ baen kumti indawan. Am neñ keññ mme oloñen bembeyelen am mañge elak in kwep penañ ke. Keyepmti in nukrañin sambe weyañme delañ zeme tapme neñ kot indikti oloñen mma in ilin kegogak oloñen mbep elak penañ nâmindeyap. ⁴ Neñ ingat yayañ temañ mti keññ sindem beme simak simak tati nâmisimti zapat meluwañ ke kumti indawan. Wa neñ zapat meluwañ ke in nukrañ aikindandayet nâmti ku kuwan. Neñ keññ temañ inmagen penañ matazin keyet yañañ e in ekmâtâtâgat nâmti ke kumindawan.

Am ñeñañ kwileki ñen myuñgumindame in yomin katikpewep

⁵ Ingat tuñguwinangatanñ an ñeñañ keññ mme walebe beme wa ke nâgât keññ eyo mme ku walebe ilinangât keññ ke waletindawe. Neñ zet winderañbeñ an yom mge ikñañgat esemteñ ombemzema ñep ku besem. ⁶ In sambenik penañañ an kwitnañ kwitnañ mgasik mimindaye keyet dopmañ msamkwabien elak ñepgat peme tabe. ⁷ Mneti egañ igak tapme nukrañ sambe keyañ omba penañ mtopewemagat in yomañ ke katikpemti zebabak mpemti kandañinan pemti mambep. ⁸ In notn notn penañ ewe mpemti gogot penañ mti mimiek mimiyelen nânzeap. ⁹ Neñ meluwañ keboñgat zet eweñañ tipman baen zet diindowan ke mañgawepup ma yek? Keyet yañañin eknâsâgât nâmti papia ñeñañ ke kumti indawan. ¹⁰ In noline ekñañañ myuñgum indame in yomin ke katikpewep beme neñ kegogak ekñañgalen myuñgunuññin katikpewap. An ñeñañ in myuñgumindawe beme neñ ingat tikñañ omba matazin keyepmti Kilaisiyet monzalaman an keyet yomañ ke katikpewap. ¹¹ Nin Sadañgalen tetimaemae eyet yañañañ nâmpenup keyepmti nin egañ zet kelakñañ mindandayet kawañañ bugan ku pewanup.

Pâlañ Toloas meti eyetnan Masedonia mege

¹² Neñ meti Toloas mkaen patañ zema Amobotnañ Kilaisiyañ ikñañ zet zapatnañ dolakñañ kapi ammagen zenzeyet setnañ dolakñañ penañ aikname tati ¹³ naman notn Taitas ek ku aikban. Keyet mti egat yayañ temañ mti mulup dolakñañ ku mban. Keyepmti neñ Toloas mka pemti naman ek aiksât Masedonia msalen meban.

Nin Kilaismak tapmann nukñañañ omba ku mtotndeye

¹⁴ Nin Kilaisiyañ kan katañ ndabandim minndeme nin egalen mulup mmepmann nukrañ sambe masokbemndain katañ mtopemti keyet oloñen mti ambeliliñañ makunup. Amnañ kasañin mtoidemti oloñen mti ambelili makuip sepem keboñak nin Amobotnañañ ndabandim minndeme msat katañ Kilaisiyelen buñam zapat zemepmann am ekñañañ keyet nâme soñgompelep sesik dolakñañ keboñ mambein. Keyepmti nin Kawawañgalen winde keyet wisikñ manzenup. ¹⁵ Wisikñ manzenup keyañ Kawawañañ nin ndikme zit kunuk sesik Kilaisiyañ Kawawañ mpeyenok mambenn. Âpme sesik keyañ kalañti mama kanzizitgat zapat bewep ma gakikiyet zapat bewep ekñañmagen mekobe. ¹⁶ Âpme am yomengatan ku gilik zenzeñañ ekñañmagen nin Kawawañgalen zet dolakñañ zemann nâmti waleletgat zapat mambeip. Ma am yomengatan indatitiñañ ekñañañ nâme sesik dolakñañ beme mama kanzizitgat zapat mambein. Keyepmti mulup dolakñañ kabon kapi Kawawañañ ndamukulem ku mme nin nnak etañ mulup temañ kapi ñep ku mbenek. ¹⁷ Wa nin am Kawawañgalen zeleset kwizet buñam temañ etañ matip ekñañ keboñ yek. Nin Kawawañgat zetnañ kandañan mamanup keyepmti Kilaisiyañ nin ikñañgat mulupmañ kapi mimiyet zemndeyeyepmti Kawawañgat zikatnan esemteñ mamti mulupmañ mamnup.

3

Tâtâ alakñañgalen mulup an

¹ In nâme nin nnañgat kwizet buñam etañ mobotgat mulupmañ mamnup bein? Ma in nâme an ñeñañ ningat yaññ papia notnañ ningat kwizet buñam mmobogat kumti kot indawien? Ma in papia notnañ keboñ kumti ningat kwizet buñamm mmot ndendeyet manzenup ma? E yek penañ. ² Ningalen papia elak in kemak. Ingat mama mimiñin

dolakñaṅ ma nâmkijpepeṅin an imbi sambeyañ ke ekti nin inmagen mulup dolakñaṅ mbenn ke ilinak maekmâtâlîp. ³ Nin inmagen mulup mmann in Kilaisiyelen papia keboṅ bewien. Zet zeyap keyet yaṅañ sosok penaṅ tazin. Yaṅgut ke tinde sopmanen olekti meluwaṅ makunup sepem keboṅ yek. E ikñaṅgat Kawawaṅ mama mamain egalen Emetak Teṅ keyañ am keṅinan baen meluwaṅ mpeye wa ke nanzaṅ palakñaṅ palen yek.

⁴ Zet ke yaṅañ kapigogapmti zeyap Kawawaṅ nâmkijpepeyelen set ke Kilaisimagesetgatñaṅgut sokbeye. ⁵ Penaṅ nin nnaṅ etaṅ mulup kwitñaṅ kwitñaṅ sambe kapi mmann ku sokbenak Kawawaṅ etaṅ ndamukulem mme mulup sambe mmann penaṅ sokbem mâge. ⁶ Kawawaṅ ikñaṅ nin tâtâ alakñaṅgalen mulup mimiyet ndaombem ndeme nin Emetak Teṅañ zemâtâtndame keyet kataṅ mulup ke mamnup. Wa nin zii zelen meluwaṅ mimiñaṅ keyelen mulupmaṅ ku maminup. Âpme zii zet sambe keyañ nin ḥep penaṅ ku gawepumann delaṅ zenzeyelen keyepmti zii zet meluwaṅ mimiñaṅ keyañ am gakiki katikñaṅ maaikndain. Âpme tâtâ alakñaṅ ke Emetak Teṅañ mulup mme keyañ mama kanzizit maaikndain.

⁷ Kawawaṅañ zii zet ke nanzaṅ palakñaṅ palen meluwaṅ mge. Zii zet keyañ mulupmaṅ am ekṅenmagen mam ke gakiki aikindaye. Yaṅgut zii zet ke Kawawaṅ an busatñaṅañmak piyaṅ mme sokbeye. Keyepmti Kawawaṅañ Moses zii zet saye kan keyet Moses ḥenzimosetnan busatñaṅ temaṅ bemti tapme topme Israeḷ am ekṅenaṅ zigok epumti zimoseṅñaṅ ekbiek belak kwalaṅ kwalaṅ mbien yaṅgut busatñaṅ ke Mosesiyet palen tatat katikñaṅ ku tage. ⁸ Âpme Emetak Teṅgalen tâtâ alakñaṅ keyet busatñaṅ zii zetgalen busatñaṅ silipein. ⁹ Penaṅ sukwep Kawawaṅañ Moses zii zet saye kan keyet Mosesiyet zimoseṅnanen saṅga soṅgayaṅ uluṅ elañ tapmme toge. Zii zet ke dolakñaṅ yaṅgut zii zet keyañ am belak zet muluwen etaṅ maindein. Âpme naman Kawawaṅañ am yomengatnan ndaṅgalaṅti tâtâ alakñaṅ ke mobotñaṅ igagen penaṅ mme nin teṅ mamayelen winde keyet keṅañ tazin. ¹⁰ Mosesiyet ḥenzimosetñaṅ busatñaṅ tapme toge busatñaṅ keyañ belaknik tapmetneti yek beye sepem kegogak zii zetgalen mulupmaṅ dolakñaṅ ewan belaknik tatopmâzin. Âpme tâtâ alakñaṅgalen buṅam zapat kapiyaṅ naman itñaṅañ ewan sebempemti gwaen tapmozin. ¹¹ Set eweṅañ sokbeye keyelen busatñaṅañ elak kan pigogak tototñaṅ beme naman tâtâ alakñaṅ kapiyelen buṅam zapatñaṅañ omba penaṅ tapmakozin.

¹² Nin ḥoktikṅnan zet keyañ penaṅ tazin keyepmti nin mulup Mosesiyaṅ mge kegok ke ku maminup. Nin mulup tâtâ alakñaṅ ke mâti kingagapiṅ mulup windeṅañbeṅ mamnup. ¹³ Âpme nin Mosesiyaṅ mge sepem kegok ḥep ku mimiyelen. Egaṅ busatñaṅ temaṅ ḥenzimosetnan tage ke Israeḷ am ekṅenaṅ ekti walebiekmagengapmti egaṅ ḥenzimosetñaṅ saṅgum aiaikñaṅ keyañ ambulutpeme tapmeti busatñaṅ ke yek bemeti yek beme delaṅ zeye. ¹⁴ Mosesiyaṅ mge sepem kegogak Israeḷ amṅane ekṅenaṅ keṅ otnânâṅin saṅgumaṅ atampemâbien. Keyepmti ekṅenaṅ Kawawaṅgalen Zet Itñaṅañ e ḥep mamainṅ nâip yaṅgut keyet yaṅañ penaṅ ḥep ku maweyaṅnâmâtâlîp. Saṅgum ke gaipeme mebegalen. Setñaṅ ke Kilais kwewetaṅ nâmkijpemtiṅgut ḥep gaipeme mebegalen. ¹⁵ Yaṅ alak kan pigogat eyo ekṅenaṅ nin Mosesiyelen zet kapi gawepumti set keeset mama kanzizit mambanup. Zemti ke mâti mame keyañ saṅgumnok keṅ otnânâṅin maambulut tazin. ¹⁶ Keyepmti am ekṅen keyañ ilin keṅin gilik zemti Amobotñaṅmagen mepme saṅgum ke tim beme mekobe. ¹⁷ Amobotñaṅ ek Emetak Teṅgak keyepmti egaṅ am ḥengat keṅañ matazin beme egaṅ saṅgum ke tim beme mekopme an keyañ belak lala mamain. ¹⁸ Am nâmkijpepemak ningulak zimoseṅnnan busatñaṅ ke saṅgumaṅ ku mautukekpenup. Nin gapiyamnok tapmann Amobotñaṅgalen saṅga soṅga keyañ ningat palen ome nin naman sepem aseṅme Amobotñaṅgalen mama mimi ke omba penaṅ mkwapmann am ekṅenaṅ nin Amobotñaṅgalen maṅge e sosok manndikmâtâlîp.

¹ Kawawaŋaŋ aŋgalaŋ gogotnaŋgapmti nin mulupmaŋ kapi mimiyet ndaye. Keyepmti nin mulupmaŋ kapi ku katikpewanup. ² Âpme nin zet manzemkawaŋbenup kapi Kawawaŋ ikŋaŋgalen zet penaŋ. Keyet mti amnaŋ nin ndikti am ekŋen kapi Kawawaŋ ikŋaŋgat monzalaman mulup mamip elak manâmâtâtndeip. Nin zet dâsuki ma amnaŋ yom notnaŋ enzilimti mammelip ma tetimaemae eboŋ eboŋ bamkumpemâbenn. Nin Kawawaŋgalen zet penaŋ pemaŋ tapme naman dâsuki kileŋ ŋen ku manzenup. ³ Nin Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi diindomann am waleletgat zapat ma maip ekŋenaŋ ku manâmâtâlip ekŋen ke walepmâbep. ⁴ Msat kapiyelen Amobotnaŋ Sadaŋ egaŋ am ekŋen kapi tambusosok keŋan maindatimti main keyepmti ekŋenaŋ nâmkiŋpepe ku maaigip. Egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapiyaŋ keŋin mkawaŋ bem indeme Kilais ek Kawawaŋak ma am mama eyo maaikindain ke nâmâtâti nâmkiŋpepeyet selin mambekke indein. ⁵ Nin toto kwati nnaŋgat kwizet buŋamm mobotgat ku manzemmetnup. Nin Zisasiyet kwizet buŋamaŋ etaŋ mwati Zisas Kilais ek ningalen Amobotnaŋ kegok manzenup. Mti nin ingat sisiliŋ anŋin mamanup elak sosok penaŋ mandiindonup. ⁶ Kawawaŋaŋ msat kululuŋ mme sokbeye kan keyet pigok zeye, “Busatnaŋaŋ tambusosogen melak.” Zeme kegok mge. Sepem kegokak zeme am ningat keŋŋnan busatnaŋaŋ sokbeye. Keyet yaŋaŋ kapigok: Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat windenaŋ keyet yaŋaŋ Kilaismageseti am nin yomengatnan gilik zemti ndatiye keeset mkawaŋ beme ekmâtâbenn.

⁷ Mti egaŋ ningat sekŋ windenepiŋ menzim tosiŋ bakŋaŋ keboŋ kapiyet keŋan Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ tapme timti manzemkawaŋbemmetnup. Ke wan nin keŋŋnaŋgatnaŋ timti ku manzenup. Nin Kawawaŋgalen windeen etaŋ tati manzenup. ⁸ Zisasiyelen buŋam zapatgapmti kan sambe penaŋ amnaŋ nukŋaŋ omba penaŋ manndaip yaŋgut ku mawaletnup nukŋaŋ temanen tati pe zigok minndame eksenuwenn zemti keŋ zut maminup. Yaŋgut kileŋ ke nâmisimti mulup temaminup. ⁹ Am sambeyaŋ ningat kasa ŋenzinziŋ omba mam ndaip. Yaŋgut nin Kawawaŋaŋ ikŋaŋ ndamukulem minndeme matatnup. Kan notnaŋgat kasa ekŋenaŋ omba penaŋ manndoip yaŋgut penaŋ ndome ku maŋgakinup. ¹⁰ Msat sekŋ kapi kan sambe penaŋ gakikyelen selen mamezin Zisas msamebien sepem kegokak mamimndaip. Âpme am ekŋenaŋ Zisas kume gakiyeyaŋ naman wageyaŋ ewe mamain. Egaŋ ndaŋgalaŋme nin ewe alik kapi mamann am sambe ekŋenaŋ Kilais ek mama keyet toŋaŋ elak sosok maekmâtâpeip. ¹¹ Nin pi Zisasiyet zet zapatnaŋ zekawaŋ bemann keyet kasa mti ndom walet mme gakikiyelen bududuk penaŋ maminup. Yaŋgut Kilaisiyaŋ msat sekŋ kapi ewe mukulem mme alik mamann am ekŋenaŋ Kilais ikŋaŋ alik main elak sosok masokbemkawaŋ beme egip. ¹² Nin inmagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindomann keyepmti ndomkume gakisâgât penaŋ mimkwabenn sindem mulup kegok mkwabengapmti in mama kanzizitgat zapat bewien.

¹³ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ Sam keyet keŋan zet ŋen kapigok tazin, “Neŋ nâmkiŋpepenn tazin keyet mti neŋ Kawawaŋgalen zet manzemkawaŋ beyap.”

(Sam 116:10)

Sepem kegokak nin pigok zenup, Nin nâmkiŋpepenn tazin keyepmti Kawawaŋgalen zet pi manzemkawaŋ benup. ¹⁴ Mulup ke mmambe pigok penaŋ manânup Kawawaŋaŋ Amobotnaŋ Zisas gakikiengatnan mme wage. Âpme nin ekmak tusumti mamanup keyepmti Kawawaŋ egaŋ ninmak inmak kegokak mme wapmann ndatimti mot Zisasiyet kandaŋan yaloŋndewe. ¹⁵ Nin ingat mti sek sindem mulup mkwapmann Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgapmti am indiŋ ŋen indiŋ ŋen keŋin m eleŋ beleŋ beme Kilais nâmkiŋpentti Kawawaŋgat dundundujinanen wisikŋ zemti kwizet buŋamaŋ mamwapmâlip.

¹⁶ Nin yaŋaŋ kapigogapmti nin mulup kapi mimiyet keŋŋ eleŋ beleŋ beme maminup. Nin sekŋnaŋ belaknik belaknik piyaŋ mamenzeum tozin yaŋgut keŋeset Kawawaŋaŋ mene mene ndamukulem mti gwatnaŋ maminndein. ¹⁷ Alak kan pigogat mulupgapmti nukŋaŋ ma sek sindem tatim kwatnup kapi kan isikŋaŋ bugan tapmoti delaŋ zewe. Âpme nukŋaŋ kapi matinup keyet penaŋaŋ Kawawaŋaŋ mama kanzizit ndame keyet keŋan

moti egat zimosetnan telepgat mambanup keyaŋ mobotnaŋ penaŋ bein. ¹⁸ Keyepmti nin keŋ otrânân nukŋaŋ tasokbemndame eknup keeset ku bemann tabe. Nin bam kululuŋen gwaen moti oloŋen palen kwesiŋ mambanup keeset bemann tabe. Alak kwitnaŋ kwitnaŋ sambe tasokbemndain kapi kwesiŋ ku tapmobe. Bam mama oloŋen palen mamobanup keyaŋ kwesiŋ tapmobe.

5

¹ Keyepmti nin pigok nânup: Nin msatgalen mka minzalaŋnok kapi Kawawaŋaŋ asekpeme toweme naman mka alakŋaŋ ŋen kululuŋengatnaŋ ke ndame ke timti mama kanzizit mamti mambanup. Mka minzalaŋ ke wa am belaŋ mawalatnup keboŋ yek minzalaŋ kapi sekŋ kapiyet nâmti zenzeŋaŋ. ² Nin mama mamanuwen kapi nukŋaŋ sambeyaŋ sokbemndame keyepmti msat sekŋ kapi gaipemann toweme kululuŋen gwaen moti sekŋ penaŋ ke timti sek welelaŋŋ kwawepme mamayet nâmti eyak temaŋ maminup. ³ Nin kululuŋen gwaen sekŋ alakŋaŋ tazin yaŋ maneti gakimti mot bam tiwanup e nâmann tapme mamanup. ⁴ Alak sekŋ tazin kapi nukŋaŋaŋ kwati mamimtopein yaŋgut nin gakikiyet ku manânup. Nin belak sekŋ alakŋaŋ kemak sekŋ itnaŋaŋ kapimak timundunŋti sekŋ alakŋaŋ keyaŋ minzilime delaŋ zeme melesiŋ kululuŋen mobogat manânup. ⁵ Kwitnaŋ kwitnaŋ tasokbemndain kapi sokbemndandayet nâmti Kawawaŋaŋ eweŋanak nâmâtâpme weme keyet piliŋaŋ Emetak Teŋaŋ ke yaŋbemti ndaye.

⁶ Nin kwitnaŋ kwitnaŋ kekok sokbemndawe e nâmti keyepmti nâmann eleŋ beleŋ beme mamanup. Nin msalen pien msat sekmak mamnup yaŋ maneti gakiwanup beme Amobotnaŋmak moti mambanup. Nin msalen pien msat sekmak mamanupgapmti nin Amobotnaŋŋ egalen mkaen ku matatnup. ⁷ Keyepmti kan pigogat nin Amobotnaŋ zikalajaŋ eekpiŋ belak etaŋ nâmkijpemtî mamayelen kan tazin. ⁸ Nin Amobotnaŋmak moti mambanup e penaŋ nânupgapmti keyaŋ keŋŋ m eleŋ beleŋ bem ndeme gakikiyet mee eyet ku makingatnup belak nâmann ŋep etaŋ mambein. ⁹ Nin sekŋ kapi melesiŋ msalen kapi mambanup ma kululuŋen moti sekŋ alakŋaŋ timti mambanup beme kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ sambeyet nâmann tototnaŋ beme Amobotnaŋŋ ek etaŋ keŋnan mmann pembenajaŋ mamti mambe. ¹⁰ Maneti am nin sambe bepi Kilaisiyaŋ zet zemdelaŋ zenze munduman tapme egat kandaŋan mopmann delaŋ zemâbe. Âpme egaŋ nin msalen pien mamti mama mimi dolakŋaŋ mbenn ma bekanajaŋ mbenn keyet tosaŋaŋ ikŋaŋgat toŋaŋ toŋaŋ kalaŋ kumti ndamâbe.

Pâlaŋ Zisasiyaŋ yomengatnan ndatiye keyet buŋam zapaŋaŋ zemkawaŋ beye

¹¹ Set kekok penaŋ tazingapmti nin Amobotnaŋgat nâmpemann mamozin. Keyepmti nin am indamukulem mmann nâmkijpepe aiikgat mulupmaŋ kaliŋaŋ maminup ke Kawawaŋaŋ ikŋaŋ penaŋ nâmnndein sepem kekokak in ningat nâmnndeip e nâmtalap. ¹² Wa in nin kwizet buŋamm in mmot ndendeyet nâmti nnaŋgat keŋnaŋgalak zet dolak dolakŋaŋ ku mandiindonup. Nin Amobotnaŋgalen mulup esemterŋ penaŋ ke mmanngut am notnaŋaŋ msatgalen mama mimi keeset mti sekŋin etaŋ mammolip ekŋen keyaŋ ningat naman kasa maminndaip keyepmti in am ekŋen keyaŋ zet ŋen wakŋinan peme topme in dopmaŋ naman Amobotnaŋgalen zet ke timtati diindowep. ¹³ In ningat nâme keŋin kilom mambein kekok manâip beme e nin Kawawaŋgat kwizapatnaŋ mwawatgat sepem kekok mamnup ma nin ŋoktikŋ esemterŋ nâmâtâtî mulup mamnup beme e in pembenajaŋ bembeyet nâmti ke maminup. ¹⁴ Kilaisiyaŋ ningat gogot penaŋ maminndain keyepmti nin pigok nânup: An kwewetaŋaŋ am nin sambeyelen yomgapmti gakimti nin ndamukulem mme nin yomgalen mama mimi mgasigen mamkwabenn bee bamkumpemann delaŋ zemâge. ¹⁵ Egaŋ msalen am sambe nin bekapiyet mti gakimti naman gakikiengatnan gilik zemwati mama alakŋaŋ kapi aikndaye. Keyepmti nin mama ke mamti nnaŋgat sekŋ ŋep ku mmobogalen. Nin Kilaisiyelen mulupmaŋ ke windenaŋberŋ mti ek etaŋ manzemsesewatpemambanup.

¹⁶ Alak nin nnaŋgalen nânâ mâti am ŋeniyeŋ ewe zelin ku manzemdelaŋ zeminde-mambanup. Eweŋan nin am nnaŋgalen nânâ ke mâti keyet kataŋ Kilaisiyet zetnaŋ

zemdelaŋ zempewenn. Yaŋ nin set sepem kekok ke ewe ŋen ku maminup. ¹⁷ An ŋenaŋ Kilais ek penaŋ manâmkinŋpein beme egaŋ Kilaismagen mama alakŋaŋ ke timti naman an sepem igak ŋen ke makwazin. Egaŋ mamaŋaŋ mgasik itnaŋaŋ mamkwage ewan katikpem mâpme delaŋ zeme egaŋ naman Kilaisiyelen mama alakŋaŋ ke yaŋbemti mamezin. ¹⁸ Nin itnaŋaŋ Kawawaŋgat kasa mti manepemann Kawawaŋaŋ Kilais egat mti egaŋ naman ndamimgilik zeme nin egat notnane penaŋ sokbewenn. Âpme egaŋ nin am notnaŋ ekŋen eyo indamukulem mmann egat notnane sokbembeyet nâmti mulupmaŋ kapi ndaye. ¹⁹ Nin Kawawaŋaŋ Kilais egat pembedaŋgapmti msalen am sambe bepi notn notn etaŋ mamimndein keyet zapaŋaŋ nin kapi zemkawaŋ bemndame nin am manzemkawaŋ bemndanup. Am egat notnane penaŋ bemti mamaip ekŋen ke egaŋ yominagaŋ dopmaŋ indandayet nâmti yomin kumabiliwezin.

²⁰ Kawawaŋaŋ ningat paleset in zet mandiindoin. Nin Kilaisiyet kwitnanen ingat pigok zemti indayaŋkwesinup. Ka yek, in Kawawaŋgat kasa mamip e peme tapme Kawawaŋaŋ ikŋagaŋ notnane penaŋ bemti mamayet indatiwe. ²¹ Kilais ek yomaŋ meepiŋ yaŋgut Kawawaŋaŋ am ningat mti ningalen yomm bepiwan naman timtati Kilaisiyet dukŋan peme mowege. E nin ekmak tusumti Kawawaŋgalen mama teŋ ke nin eyo titiyet nâmti kekok mge.

6

Pâlaŋ Kawawaŋgalen mulupgat nukŋaŋ omba penaŋ tiye

¹ Nin Kawawaŋaŋ ikŋaŋmak mamti mulup maminuwaŋ in pigok indayaŋkwesinup: Ka yek, in Kawawaŋaŋ keŋ taoleŋgaŋgapmti mulup dolakŋaŋ notnaŋ mimiyet winde indaye ke in belak peme ku tabe. ² Nâip, Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet ŋen pigok zenzeŋaŋ, “Neŋ kan esemteŋ keyegak ingalen kwizelin nâmti yomengatnan gilik zemti indatiwan.”

(Aizaya 49:8)

Nâip, kan kapi ilak am yomengatnan gilik zemti indatiti keyelen kan esemteŋ penaŋ ilak alak kapi sokbein.

³ Nin am ŋenaŋ mulup maminup keyet keŋanen myuŋguŋgunn ŋen ku aiikgat nâmti maweyaŋ mnup. Mneti nin kwileki ŋen mmann yuŋgume am ekŋenaŋ ke ekti nâme ŋep ku beme Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ manzenup kapi bamkumpeme ŋep ku bewe zemti maeksenup. ⁴ Nin Kawawaŋgalen mulup kapi esemteŋ timamti mmann am ekŋenaŋ Kawawaŋgalen mulup an penaŋ maip e ŋep ndik mâtâbep. Nin mulupmaŋ ke mti sewak palen mamann am ekŋenaŋ sisiperŋpeŋ temaŋ mimndame nukŋaŋ temaŋ keyet palen mot anzam tati olat olat palen mamti keyet nâmann kinŋagatnaŋmak ku bewe. ⁵ Am ekŋenaŋ kileŋ manndomkuip ma ndatamti met mka katikŋan manndeip. Ma am sambeyaŋ bililim kot ndatamti ndome gakikiyelen bududuk maminup. Nin kekok minndame nâmisimti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenze mulup tagoŋgopiŋ mimiek mmeti muluk mee wewepiŋ ma tu meu mee dolakŋaŋ aikniniŋpiŋ mamanup. ⁶ Nin mama kweteteŋmaŋ penaŋ mamanup. Nin Kawawaŋgat yaŋaŋaŋ sambe penaŋ nânuŋ ma sewak sewak palen mamanup ma am gogot dolakŋaŋ mimindamti manup. Ma Emetak Teŋaŋ gwaŋaŋ mimndeme mamann am ekŋenaŋ nin Kawawaŋgalen mulup an penaŋ mamanup elak manâmndeip. ⁷ Nin Kawawaŋgalen windemak tati zetnaŋ penaŋ kapi manzemkawaŋbenup ma mama mimin kweteteŋmaŋ keyaŋ timbi sâkŋnok beme timtati nembelen sekŋ aŋgalaŋpemtati nembetnaŋ naman kasanne indelem mâpmann mebeŋ. ⁸ Keyepmti am notnaŋ ekŋenaŋ naman mamimtotndeip. Âpme notnaŋ ekŋenaŋ ningat nâme mopme manzemesewatndeip. Nin zet penaŋ ke zemaŋgut notnaŋ ekŋenaŋ ningat nâmndeme an dâsukitoŋnok mambenup. ⁹ Âpme am notnaŋ ekŋenaŋ ningat Kawawaŋgalen mulup an pembedaŋ yek kekok zemti nâmndeme tototnaŋ mambenup yaŋgut am notnaŋ sambe ekŋenaŋ naman ningat yaŋŋ ŋep nâmndeme mandelaŋ zein. Am notnaŋ ekŋenaŋ nin kwapem penaŋ ndome gakikiyelen bududuk penaŋ mamanup. Yaŋgut kileŋ penaŋ ke nâmisimti temamanup.

Naman kan notnangat ndatimti mepme amobotnaŋ ekŋenaŋ zemdelaja zeme omba penaŋ mandom kwatamtemien. Yangut penaŋ manndome ku mangakinup. ¹⁰ Nukŋaŋ sambe penaŋ ke sokbemndame keŋj sindem omba penaŋ mambein. Yangut nin Amobotnaŋgat etaŋ nâmti oloŋen maminup. Nin mânep milawatnpiŋ am bekopsat penaŋ mamanup. Yangut nin am indamukulem mmann ekŋenaŋ nâmkijpepemak bambeyet mulupmaŋ windeŋambeŋ maminup. Nin penaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ku tatndain yangut Kilaisiyelen mama mimi sambe bee penaŋ tatndame delaŋ zein.

¹¹ Kolin am manŋe notnne dolakŋaŋ penaŋ, nin ingat tikŋaŋj omba penaŋ matatndain elak sosok penaŋ zemkawaŋ bemindamann nâip ke. ¹² Nin pien mamti ingat otanâpeŋ penaŋ mamanup yangut in ilinagak ningat wisat minndemti bamkumndewien. ¹³ Keyepmti neŋ am notnaŋaŋ nemunambaŋine ekŋengat zet manzeip sepem keŋgak neŋ ingat pigok penaŋ diindoma nâit. Nin ingat tikŋaŋ manâmindenup sepem keŋgak in ningat tikŋaŋ ewe nâmndemti kot tusume nsakwep mambanup.

Am nâmkijpepepiŋ ekŋengalen mama mimi ku mâti mamayet aŋkeŋoo zet zenzeŋaŋ

¹⁴ In am nâmkijpepeŋinpiŋ ekŋenmak met lumaŋti ekŋenaŋ mama mimi bekaŋaŋ mamip sepem keŋgak ku mbep. Am bekaŋaŋmak am dolakŋaŋaŋ zigoset notn notn mti mambuk ma busatnaŋmak tambusosogaŋ zigoset temakwep ondekti tabuk? ¹⁵ Ma Kilaismak Sadaŋ ekŋenaŋ zigoset mulup ŋen mimiyet zenâmti keŋ kwep bewuk? Ma am nâmkijpepeŋaŋmak am nâmkijpepepiŋ ekŋenaŋ zigoset manŋe kwep penaŋ bemti mambiek? ¹⁶ Ma nin zigoset Kawawaŋ penaŋgalen sesewat mka temaŋ kemak naman nopiom egalen sesewat mkamak tusumidewanup? Nâip, Kawawaŋ mama kanzizit mamain egalen sesewat mka ke am nâmkijpepemak nin. Keyepmti Kawawaŋaŋ Zet Itnaŋanen pigok zeye,

“Neŋ aminne ingat tuŋguwinan mundum weyaŋti ke mamambap. Mti neŋ Kawawaŋin bemti mama in nâlen aminne bemti mambep.” (*Wok Pris 26:12; Zelemaia 32:38; Esekiel 37:27*)

¹⁷ Keyepmti Amobotnaŋaŋ pigok zeye,

“In am neŋ ku manâmkijpem neip ekŋenmak tusummaneti ekŋengalen mama mimi bekaŋaŋ notnaŋ in ku mimiyelen zemkulumindendeŋaŋ ke mbepmegat wati kunzuŋti nenmagen pien kopme nen indatiwap.” (*Aizaya 52:11; Esekiel 20:34, 41*)

¹⁸ Âpme nen biwin mama in nemunambanne bemti mambep. Amobotnaŋ ek kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyelen winde bee tasamâpme delaŋ zein. Egaŋ ningat zet keŋgak penaŋ zein.” (*2 Samuel 7:14; 7:8; Aizaya 43:6; Hosea 1:10*)

7

¹ Notnne dolakŋaŋ penaŋ, neŋ pigok zemkawaŋ bema nâit: Kawawaŋaŋ zetik sambe mge bee nin kapiyet nâmti mge. Keyepmti nin yomaŋ keŋj sekj mme bekaŋaŋ bemberaŋ e zulutkaputmann delaŋ zeme kwetetepmaŋ penaŋ mamti Kawawaŋgat etaŋ nâmann mobotnaŋ beme egat kandaŋanak matapmambanup.

² In ningat keŋj ewe beme ninmagen ewe kopme mamambanup. Inmagengatnaŋ am notnaŋ ekŋenaŋ ningat ekŋenaŋ am belak keŋj mamyuŋgum indeip ma am notnaŋ bekaŋaŋ mimiyet zet kelakŋaŋ mimindeme ke metneti mawalelip ma tetim indemti milawalîn notnaŋ makakimtip manzeip. E ilin zet keyet yaŋaŋ nâmtalip. Wa neŋ zet kapi in mtot indendeyet nâmti zet kapi ku zeyap yek. ³ In ninmak notn notn dolakŋaŋ penaŋ mamanup keyepmti gakiwanup ma ewe alik mambanup beme tususun tazin ke ku etiwe keboŋ keyepmti neŋ meluwaŋ ŋeŋaŋ kuwan ke wa in mtot indendeyet zetnaŋ ku kumindawan. ⁴ In Kawawaŋgalen mulup dolak dolakŋaŋ sambe ke ewe mmebep. E nâmkijpem indeyap keyepmti neŋ ingat nâma dolakŋaŋ penaŋ beme masesewatindeyap in nâgât keŋj omba penaŋ gwatnaŋ mamimneip. Neŋ Zisasiyelen mulupgapm sek sindem omba penaŋ timkwaban yangut in naman mme keŋj oloŋen penaŋ mambein.

⁵ Nin Masedonia msalen meti mulup yañbemti mbennen kan keyet nin tagonjo dolakñañ ñen ku aikbenn penañ. Mka sambe mebenn katañ nukñañ sokbemndaye ma am notnañmak zet mmot mtot omba mbenn ma ndomkusât mme sekñañ omba penañ makingatan. ⁶ Keyañgut Kawawañ ek an zemkâkât toñañ keyepmti egañ nin zemkâkât minndemti keññ m eleñ beleñ bemndendeyet nâmti Taitas zempeme ningalen pien koge. ⁷ Wa egañ ninmagen koge keyet etañ nâmti ku zeyap. In ek gwatñañ zet dundumti naman neñ eyo kot niknikgat keñin temañ matazin keyet ma in nâgât kemberñ manâip ma nukñanen tapma otnânânjanan bandim mamimneip. Keyet zapatñañ kot zeme nâmti neñ ingat oloñen temañ penañ mban.

⁸ Neñ itnañañ meluwañ kumti indawan ke in maiñ nâmti keyet nâme bekañañnik beye yañgut nenn zet kumti indawan keyet nâma bekañañ ku bein. Zetn keyañ in kan isikñañ bugan bukapi keñin mme bekañañ beye keyet nâma nukñañnik beye. ⁹ Yañgut alak kan pigogat neñ ingat nâmti oloñen palen penañ talap wa meluwañ kumti indama ekti nâme ñep ku beye keyet yek. Nâmbekam bembe mbien keyelen yomañ keñin mgilik zeye keyet nâma dolakñañ bein. Zet ke Kawawañañ ikñañ nâme wenje keyet katnanen sokbemindaye. ¹⁰ Amgalen nukñañ sepem keboñ mataindain ke Kawawañañ mamañin mgasik ke mgilik zemti naman egañ mama kanzizitgalen set maaikindain. Keboñ keyepmti nin nâmbekambembe temañ ñen ku maaiknup. Am msalen sambe yomin bamkumpemti keñin ku gilik zemti Kawawañmagen ku mamelip. Ekñen sambe bee mama mimiñin bekañañ keyañ indaâtâindeme teziñ ñandañ mebep. ¹¹ In nâip, in yom tunguwinan ke sokbeme nukñañ palen mamkwabien ewan naman Kawawañañ mim gilik zeme inmagen mama mimi dolakñañ sambe pigok sokbemindamâge. In yom sokbeye ke mtopepeyete nânânjin kaliñañ penañ matazin. Ma myuñguñgu notnañ tunguwinan sokbeme sakwep weyañti belaknok tapme amnañ myuñguñguñin ku maegip. Ma myuñguñgu notnañ mimiyet keñin temañ ku matazin ma mineti Kawawañgalen ñen-zinziñ ninmagen sokbesem zemti egat kingapeñ maip ma nin kot indikmann dolakñañ bembeyet nâmti myuñguñguñin sakwep weyañti matalip. Ma mineti myuñguñgu ewe kwesiñ tapme ñep ku besem zemti Kawawañgat zikatnañ sakwep maweyañip ma an myuñguñgu mge e keyegak sakwep myuñguñguñangat dopmañ mutumsawien keyepmti yañañin keyañ pigok penañ mamsokbemindein ingat tunguwinan myuñguñguñin bugan ku tazin. ¹² Neñ eweñañ meluwañ kumti indawan ewan an myuñguñgu mge egat etañ nâmti ku kumindawan ma an ñen an kapiyañ myuñgumsaye egat etañ nâmti kegogak ku kuwan yek. In Kawawañgat zikatnan ningat tikñañin omba penañ matazin keyepmti ingat meluwañ kapi kumti indawan.

¹³ Yañgut neñ wan kwep keyet etañ nâmti keññ dolakñañ ku beye. Taitas inmagen kopme in zemtetimemopme mukulem dolakñañ mpeme ekti egañ keñañ pembedañ penañ beye keyañ eyo keññ mme oloñen beye. ¹⁴ Taitasiyañ inmagen kosât mme neñ in animbi dolakñañ e eweñañak dundumti ingat sekñin mmoban. Yañ in manepeme egañ kopme neñ zapat dunduwan keyet katañ msawien. Nin ingat zet ñen nâmti manzenup ke zetnnañ kipmañak mambein sepem kegogapmti nin Taitas inmagen kokogat zet zemti keñañ mwat pewenn e penañak msawien. ¹⁵ Taitas egañ ke kopme in egat nâme mobotnañ beme oloñti met peme egañ zet notnañ zeme zetnañ gawepuwien. Yañ alak egañ pien tati kwitnañ kwitnañ sambe msawien keyet otnâm meti ingat nâmindeme dolakñañ penañ mambein. ¹⁶ Nin alak pigogat inmak tususunn ewe dolakñañ sokbein keyepmti neñ ingat oloñen temañ penañ mimindayap. Mti ewe mama sepem kapigogak mamobanup e penañ nâmkijpeyap.

8

Pâlañ tewalañ bembeyet zetnañ zemâtâge

¹ Kolin dapmelange notnne, in Kawawañañ Masedonia msalen dapmelange maip ekñen keñ taolet temañ mimindame ekñañ Kawawañgat tewalañ temañ bewien keyet yañañ in weyañ indikmâtâtâtgat nâmti pigok diindosowap. ² Masedonia dapmelange

ekjen nukraꝋ sambe sokbemindame keyet palen moti olat olat temaꝋ mkwabien. Ekjen am bekopsat penaꝋ ke mambienanꝋut Kawawaꝋgat tewalaꝋ bembeyet keꝋin oloꝋen temaꝋ penaꝋ tage keyepmti tewalaꝋ omba penaꝋ bemkwabien. ³ Ekjenaꝋ Kawawaꝋgat tewalaꝋin bembeyet eyakꝋin omba penaꝋ tage. Keyepmti ekjenaꝋ tewalaꝋ omba penaꝋ bewien elak penaꝋ nâmindeyap. Wa nâlen zetgat yek ilinaꝋgat keꝋinaꝋgalak mmoti omba penaꝋ bewien. ⁴ Ekjenaꝋ nin nâmindemann Kawawaꝋgalen dapmelanꝋe Zudia msalen olat olat palen mambien ekjen ke nin nâmindemann ekjenaꝋ eyo indamukulem mimndendeyet ndapitiliwien. ⁵ Âpme nin ekjenaꝋ tewalaꝋ gesinaꝋ isikraꝋ keꝋok bewep e nâmti tatnepemann naman ekjenaꝋ mmoti omba penaꝋ mambeip. Ekjenaꝋ ilin melesin Kawawaꝋgat betnan beme maindikdamuꝋ min yaꝋ bam Amobotnaꝋanꝋ ikraꝋ nâme weꝋge keyet kataꝋ ningat keꝋogak gogot minndawien. ⁶ Âpme in eyo Zudia am indamukulem mimiyet Taitasiyaꝋ kot indamukulem mme yaꝋbemti sek bandim notnaꝋ indandayet akuku mulup mmetneti peme muluwinaꝋ memuꝋ bemti tage. Mulup dolakraꝋ mkwabien ke ewe kot indamukulem mme mimiyet zempewan. ⁷ Kolin am inmagen mama mimi dolakraꝋ kapigok wein: In nâmkipepeꝋin kalinaꝋ tazin inmagen Kawawaꝋgalen Zet Zapat Dolakraꝋ Penaꝋ zenze an dolakraꝋ sambe talip ma in Kawawaꝋgalen zet notekraꝋ sambe penaꝋ nâip ma in am indamukulem mimiyet webembeꝋin temaꝋ tazin ma in ningat tikraꝋin omba penaꝋ tazin keꝋok keyepmti in tewalaꝋ bembeyet eyo otnânânin temaꝋ penaꝋ bemti mamayet nâmti diindoyap.

⁸ Wa neꝋ in ke sakwep mimiyet ku indapitiliap. Masedonia dapmelanꝋe notnne bekakan ekjenaꝋ tewalaꝋ bembeyet otnânânin temaꝋ penaꝋ matazin in muluwin ke mbep beme muluwin keyaꝋ in Zudia am ekjengat gogot mamimindeip ke ilak penaꝋ mkawaꝋ bemindawe. ⁹ In nâip, Amobotnaꝋ Zisas Kilais ek keꝋ taoletnaꝋ temaꝋ penaꝋ eknuꝋ. Ek kwitnaꝋ kwitnaꝋ sambe bekaꝋiyet toꝋaꝋ yaꝋꝋgut egaꝋ ningat mti kululuꝋen mundumaꝋ dolakraꝋ e peme tapme toti am nin kabonꝋ bekopsat penaꝋ bemti maꝋge. Mti set keꝋoset egaꝋ am nin yomengatnan gilik zemti ndatimti mama kanzizit motitiyet setnaꝋ aikndaye.

¹⁰⁻¹¹ Pi nâgât nânânann zet pigok tazin ke zemsokbemindama nâit: In nup kan tipman baenak yaꝋbemti tewalaꝋ mânep akum bembe mulup kapi mimiyet keꝋin puꝋpuꝋ penaꝋ kwapme mkwatneti naman tuꝋꝋupman peme memuꝋ bemti tage. In mânep akuku mulup ke alagak yaꝋbemti keꝋin seꝋme oloꝋen palen mulup ke mkwabien. Sepem keꝋogak ewe mmepme amiꝋine ekjenaꝋ mânep taindain kataꝋ bemti beme delaꝋ zewe. ¹² In tewalaꝋ mânep ke bembeyet keꝋin puꝋpuꝋ mme keꝋ taolet palen taindain kataꝋ bewep. Âk penaꝋ ku taindawe beme keyet yayaꝋ temaꝋ ku mbep. Kawawaꝋanꝋ am sambeyet nânâninaꝋgat yaꝋaꝋ maekmâtâpme delaꝋ zein.

¹³⁻¹⁴ Wa nin in mânep akumti am bekopsat indamti ilin naman omtimat timat palen mamayet nâmti ku zenup. Alak kan pigogat in mânep polak polak penaꝋ taindain keyepmti in am notnaꝋ deset olat olat palen tapmelip ekjen indamukulem mimindewep. Ya naman maneti ekjenaꝋ nimwianꝋ wiaꝋ temaꝋ palen tapme in naman kameꝋ sokbemindawe beme naman ekjenaꝋ in keꝋogak indapmukulem mimindewep.

¹⁵ Kawawaꝋgalen Zet Itnaꝋanen zet nen pigok zenzeꝋaꝋ tazin,

“Islael am ekjenaꝋ msat tuꝋꝋupman mameti meuꝋin mana ke matim nimtemien. Am meti mana omba polak polak maambepeleti timkotemien ekjen polak polagak ku taindaye ma am meti mana ilinaꝋgat kataꝋ isikraꝋ bugan timti makotemien ekjenaꝋ olat olat temaꝋ ku mbien.*

(Kisim Bek 16:18)

¹⁶ Neꝋ ingat tuꝋꝋuwinan kot mamti mulup mimiyet keꝋꝋ temaꝋ penaꝋ matazin. Sepem keꝋogak Kawawaꝋanꝋ Taitas keꝋaꝋ m eleꝋ beleꝋ beme egaꝋ ingat tuꝋꝋuwinan mulup kot mimiyet keꝋaꝋ temaꝋ penaꝋ keꝋogak matazin keyepmti neꝋ Kawawaꝋgat wisikꝋ penaꝋ manzeyap. ¹⁷ Egaꝋ in kot indamukulem mimiyet keꝋaꝋ temaꝋ eweꝋanak

* 8:15: Meu kwitnaꝋ mana zenup kapi msat tuꝋꝋupman Kawawaꝋgalen amnaꝋ meuyet gakiwaletme meu kapiyaꝋ msat tuꝋꝋupman indapeleꝋguye.

matazin yaŋ neŋ in kot indamukulem mimiyet nâmti zempema egaŋ zetn gawepumti oloŋen temaŋ mti inimagen kosât tapmin. ¹⁸ Neŋ ekmak an notn ŋen kapi mamti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penajaŋ zenze mulup mme dapmelaŋge ekŋen kapiyet-naŋaŋ mulup aŋin ke maegoip an kemak ilisakwep idema kolup. ¹⁹ An ke dapmelaŋge ekŋenaŋ egomti zempeme nitmak ke koti in tewalaŋ mânep bewep ke timti Zudia am met indandayet zempewien. Mulup kekok mmann Zudia am ekŋenaŋ nin indamukulem mimiyet keŋin temaŋ tazin ke ekti Amobotnaŋgat kwizet buŋamaŋ temaŋ mmobep.

²⁰ Nin in am bekopsat indamukulem mimiyet tewalaŋ mânep temaŋ ke beme damuŋ mti mmetnepemann tuŋgupman notnaŋ yuŋgume zet mmot mtot notnaŋ tuŋgupman sokbewemagat weyaŋ eksewanup. ²¹ Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ nin an dolakŋaŋ elak mandikmâtândein keyepmti nin kwitnaŋ kwitnaŋ kapiaset mulupm weyaŋti mmann am ekŋenaŋ kekok ndikmâtâtâtgat nâmti maminup.

²² Egetmak an notn ŋen ewe pema kozin ek ke pienen mukulem mulup notnaŋ mimiyet zempemann egaŋ ŋep etaŋ mamme eknup keyepmti nin ingat ekŋenaŋ Zudia am nâmkŋepepamak ekŋen indamukulem mimindendeyet keŋin temaŋ matazin keyet zapatnaŋ zema nâmti egaŋ inmak kot mânep akuku mulup ŋep penaŋ mbep elak penaŋ nâmkatikbemti pemann kozin. ²³ An ŋenaŋ Taitasiyet yaŋaŋ nâsâgât indayaŋkwesime in nâgât ekmak ilisakwep nin ndamukulem mimiyet mulup mamilup kekok dundume nâmbé. Ma an zut ŋen keyet yaŋidaŋgat idayaŋkwesime in pigok zewep, “An zut kapi Kilaisiyelen kwizet buŋamaŋ mpalakŋaŋ bembeyet nâmti dapmelaŋgeŋine ekŋenaŋ mulup kapi mimiyet zemideme kobun.” Kekok zeme nâmbep. ²⁴ Neŋ ingat am dolakŋaŋ zemti dapmelaŋge ekŋengat tuŋguwinan sekŋin mmotindewan keyet kataŋ in an ekŋen keyaŋ kopme gogot mimindawep. Âpme nin meti dapmelaŋge notnaŋ ekŋenmagen met zet zemti ingat sekŋin mam moindenup keyet penaŋaŋ sosok sokbeme ekmâtâbep.

9

Pâlaŋ nâmkŋepepamak am indamukulem mimiyet mânep akum bembeyet zeye

¹⁻² In Kawawaŋgalen am Zudia msalen maip ekŋen indamukulem mimiyet keŋin temaŋ e eweŋanak matapme egaŋ. Keyepmti neŋ Masedonia dapmelaŋge ekŋengat zikalinan ingat sekŋin mmot indemti masesewatindemteman. Âpme am nâmkŋepepamak notnne bekakan Gilis msalen maip ekŋenaŋ nup kan tipman baenak yaŋbemti mânep akum bembeyet mulupmaŋ mkwabien. Nâip, in Zudia am indamukulem mimiyet keŋin temaŋ tapme mamip keyaŋ am sambe notnaŋ keŋin mamwatindein. ³ Neŋ ingat sekŋin mmot indemti zet zewan keyet penaŋaŋ ku sokbenakmagat in keyet penaŋaŋ mânep akuku mulup tapmme an nâmkŋepepamak notnne notnaŋ zemindema kolip ekŋen keyaŋ inimagen kot pataŋ zemti indamukulem mme in mânep zenzeŋaŋ ke akum beme delaŋ zeme tapmambep. ⁴ Mneti wan inlak akumti beyo mene zemti neŋ Masedonia am notnaŋ indati nsakwep kotneti indikmann in mânep ŋen ku akumti bemberaŋ tapme ekti inmak nin nsakwep Masedonia am ekŋengat zikalinan sakambuk mbanupmagat in mânep akuku mulup eweŋanak mbemti tapmambep. ⁵ Neŋ mulup keyet nâma temaŋ penaŋ beme keyepmti an ekŋen ke eweŋanak ŋeŋaŋ zemindema kolip. Kot indamukulem mme in tewalaŋ mânep akumti beme mebegat zetik mbien ewan ke tapmme neŋ bam koti indikbap. Ke am ilinaŋgat keŋ taolelinaŋgat penaŋaŋ nâmti beip sepem kekok bewe. Wa ningat ekŋenaŋ zeme tapmnup sepem kekok ku bewe.

⁶ Pigok penaŋ zemâtâpma nâit: An ŋenaŋ mulupmaŋ temaŋ mti alik alik sambe kwitnaŋ kataŋ maondein. Ek nimwiaŋ wiaŋaŋ omba penaŋ mamin ma an ŋenaŋ mulupmaŋ belaknik mti alik alikŋaŋ belaknik maondein beme nimwiaŋ wiaŋaŋ belaknik bugan masokbemsain. ⁷ An kwep kwep in ilinaŋgat nânâŋin tazin keyet kataŋ nâmti keŋ taolet palen tewalaŋ mânep bewep. Wa ningat ekŋenaŋ zeip keyet ma amnaŋ tabeipgat bene zemti ku bewep. Kawawaŋaŋ am keŋ taolet tewalaŋ mambeip ekŋen keyet nâme dolakŋaŋ mambein. ⁸ Âpme Kawawaŋaŋ am ekŋen ke naman kwileki ŋeniyet maolalip

beme e egaj nep omba indamkwatawe. Âpme ekjenaj olat olatpij tim nimwianji mamaip. Mti mulup dolak dolakjan notnaj zigoset tapmezin ke mukulem mti mamelip.

⁹ Sepem kegogapmti Kawawangalen Zet Itnajan keyet kejan zet nen pigok tazin, “An nenaj am bekopsat sambe kwitnaj kwitnaj sambe maindamkwatain kejan taoletnaj keboj ke am nenaj ku kanda pewe.” (Sam 112:9)

¹⁰ Am sambe nin bepi Kawawanaj etaj meu alik maakumndain. Âpme nin msalen pemann egaj ikjan meu agulam mme penajan sambe sosop sokbemndame matimti nimwianjup. Egaj in alik alik sambe ke akumti indame in mme sambe penaj masokbemindain. Ke tim nimti notnaj timti Kawawangalen am notnaj indamukulem mbep. ¹¹ Kawawanaj in kwitnaj kwitnaj sambe indamkwatame olat olatpij mamti in naman am bekopsat notnaj ekjengat tewalaj akum beme nin timti met indawanup. Âpme ekjenaj ingat kejin dolakjan beme Kawawangat wisikj zemti kwizet bujanaj mwabep. ¹² In mulup kegok mti Kawawangalen am sambe Zudia msalen maip ekjen ke indamukulem mimindeme mama mimiin dolakjan keyaj am sambe kejin mwapme sambe penajan koti Kawawangat wisikj zewep. ¹³ In am namkijpepemak bekopsat Zudia maip ma am kebojak msat notnanen indamukulem mmepme ekjenaj in tewalaj mimindamebep. Keyet olojen temaj mimindewep mti in Kilaisiyelen zet zapat dolakjanaj manzein keyet katarj tati muluwin ke mme ekjenaj keyet eyo namti Kawawangat kwizet bujanaj mwabep. ¹⁴ In sepem kegok mme am ekjenaj ingat tikjanin omba penaj tapme Kawawanaj in indamukulem mimindendeyet dundum sawep. Set dolakjan kapi Kawawanaj ikjan kejan taoletnaj omba penaj tasaingapmti weyaj zikat indayeen ke mamip. ¹⁵ Kawawanaj ikjan msalen am nin ikjanjat Nemujan Kilais gogot penaj mampein mee piwan ningat tewalaj temaj ndame egaj toti ndamukulem mge keyepmti egat wisikj zempene.

10

Pâl Kawawanaj mulup zet sasajan keyet yanaj zemâtâzin

¹ Alak nejan nanangat mamananjat zapatnaj pigok diindoma nait: In nâgât pigok manzeip, “Egaj ninmak kapi matazin beme egaj mtopmamti zet sewakjan mandinndoin. Ya naman met bejan main kan keyet egaj naman nin papia tipkwasisi zet notnaj makumndain.” Yanjut nejan Kilaisiyaj ikjan mtot mamti zet sewakjan mandindomtan set sepem kegogak mimiyet kejan temaj matazin. ² Sepem kegogapmti nejan inmagen kobap kan keyet in kejan ku walabep. Mneti peme nejan in sambe keyet zet tipkwasisi zet zema keyaj nep ku bewe. Âpme am ningat ekjenaj msat kapiyelen mama mimi mgasik mâti maip manzeip ekjen kemagengut zet nenzinziq mimindawap. ³ Nin msat palen am bekanaj ekjen kapiyet tunguwinan e penaj mamanup. Yanjut nin wa msat kapiyelen timbi sâk ke timti an ku maânup. ⁴ Nin timbi sâk timti an maânup ke wan am bekanaj msat palen mamti maâip ekjen keyelen timbi sâk sepem keboj yek. Nin Kawawanajagen timbi sâk winderjamberj penaj ke timti an winderjamberj penaj Sadajan egalen mka jande temaj maindelemâkunup. ⁵ Nin timbi sâk ke timtati nin am zet dâsuki mmot mtot mti Kawawangalen nânâjan ke mtopepeyet mulupmaj mamip keyelen winderjanj mtopemti am ekjen ke njotikjin mgilik zemann Kilaisiyaj njotik mimiyet manâin ke etaj mti mamayet mamnup. ⁶ In zetn kapi gawepumti mulup mme nin keyet sakjan ektatingut nin am ningalen zet ku manjgawepup ekjen ke zet muluwen indendeyet kalem mbanup.

⁷ In mulupm mamiap keyet penajanj ekti yanj nâmâtâtnembep. An nenaj nâgâeganj Kilaisiyelen mulup an penaj mamain kegok nâmnembe beme an keyaj nejan Kilaisiyelen mulup an penaj mayap elak penaj nâmâtâtnembe. ⁸ In nejan nikme nejan Amobotnanajan mulupgat winde nanje keyet sekj omba penaj mammolapnok penaj bein beme ke wa in mtot indendeyet ku mamiap. In indamukulem mimiyet kegok mamiap keyepmti nejan keyet nâma sakambukjanmak ku bein. ⁹ Keyepmti nejan ingat papia sambe kumti indawan ke wa in sekjin mma kjangagat namti ku kuwan. ¹⁰ Am notnanajan nâgât pigok manzeip,

“Pâlarj bejan met mamti papiajanen zetnarj nuknarj ma tipkwasisi zet makum ndain ya naman pien ninmak kot mame ekmann an sâlâgâgâtmarj bugan zetnarj mee zeme nâmann windenepij mambein.” ¹¹ Am nâgât zet kekok manzeip ekjen keyarj pigok nâmbep, nej bejan met mamti papia makum indayap ma sokjan inmak mamti zet mandiindoyap kemak sepemit igak igak nen ku belup.

¹² Wa nin am belak am nânânjinpij ilinangat mamarjin bem ekti nej an keboj gej an keboj mti mamaip ekjen keboj yek. Am ekjen keyarj ilinangat ziijin notnarj ilinak bempemti ke ekti keyet katarj nej keboj ek keboj mamip. ¹³ Yangut nin wa Kawawarjarj winde ndame mulup mamnup keyet nâmti nningarj sekj ku mam motnup. Kawawarjarj ikjarj nin mulup mimiyet gesjarj bemndaye ke inmagen mulup eyo mimiyet nâmti bempeye. ¹⁴ Keyepmti nin Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakjarj Penarj inmagen kot nenarj yarjbemti zewenn. Wa nin mulupmningarj gesjarj bemndenderjarj ke sebempemti belak mulup kilom ku mammetnup. ¹⁵ Wa nin mulup an marje nenarj inmagen mulup mimijarjarj nin keyak sakwalam mti kwizet bujam temarj titiyet nâmti ku mbenn. Nin Kawawarjarj mulupm mimiyet gesjarj inmagen bemndeye keyepmti nin mulup mman in Kilaismagen nâmkijpepejin kalijarj bewe ma mulupmnarj inmagen palakjarj bemti omba mekobe e nâmkatik bemti mulup ke inmagen yarjbemti mbenn. ¹⁶ Inmagen mulupmningarj penarjarj kekok sokbeme ektingut nin naman mulup msat bejan notnanen am nenarj mulup ku mimijarj nningarj met yarjbemti keyet nâmti sekj nep mmobanup.

¹⁷ Kawawarjalen Zet Itnarjarj keyet kejarj zet nen pigok tazin, “An nenarj ikjarjarj sekjarj mmosât nâmbep beme egarj Amobotnarjarj mulup ekmagen mge keyet nâmti sekjarj nep mmobe.” *(Zelemmaia 9:24)*

¹⁸ An nenarj mulup ikjarj mbe keyet nâmti ikjarjarj zemesewabe beme Amobotnarjarj magen nep ku bewe. Âk Amobotningarj zemesewatpewe beme Amobotnarjarj an keyet nâmp dolakjarj penarj bewe.

11

Pâlmak ombemindenderjarj dâsuki ekjengalen zet

¹ In buzak tati nâmp nej zetn ewe tusumti pigok zema nâit: nej nânâ kwitnarj kwitnarj kenjanen tapme manzeyap ke in ekme am seorj ekjenarj manzeip sepem kekoknok mambein. ² Kawawarj egarj ingat eyak penarj mamimindain. Nej ingat sepem kekokok penarj mamimindeyap. In imbi nembip dolakjarj penarj nej in awin Kilais ek kwewetarj ke wawagat ombemindewan. ³ Mneti an nenarj nânâ sepemarj igak nen zikat indame njotikjin yungume Kilais bamkumpewepmagen zemti sekj omba penarj manzin. In nâip Sadarjarj zet dâsuki zemti Ewa njotikjarj myungume egarj walege in sepem kekok mbepmagat eksewep. ⁴ In am notnarjarj inmagen koti Zisasiyet yarjarj nin mandiindonup e tapme nan sepemarj igak nen mandiindoip ma Emetak Terj e tapme naman emetak sepemarj igak nen main ma Kawawarjalen Zet Zapat Dolakjarj Penarj nin diindondonarj e tapme nan sepemarj igagen diindome in ekjengalen zelin ke sakwep nâmti keyet nâmp penarj beme mangawepup kebojgapmti nej igat yayarj penarj miyap.

⁵ Nej nâmp in am ombemindenderjarjine dolakjarj penarj mandiindoip ekjen keyarj nej sebem nemti gwaen ku talip bein. ⁶ Nej Kawawarjalen Zet Zapat Dolakjarj Penarj zenzennarj dolakjarj penarj ku masokbemkawarj beme egip mene yangut nej zet keyet yarjarj nep nâmpâpma delarj zein. Keyet yarjarj notnne notnarjmak nin set sambe mamimkwatnup keyarj nânân temarj ke msokbeme manndikmâtâkwalip ke.

⁷ Nej in mwat indendeyet nâmti nanangat nâmp tototnarj beme kandarjanan mamti Kawawarjalen Zet Zapat Dolakjarj Penarj zenze mulup mkwabab. Kan keyet nej in mulupm keyet tosarjarj nanayet ku indayarjkwesiwan. Wa nej set ke ku myunguwan.

⁸ Nej ingat tunguwinan mamti ingat mulup mma dapmelange notnarj ekjenarj etarj mânewan nabandim mneme mamti mulup mban. Ekjenmagen mânep milawat belak

kaim timti inimagen mulup mban. ⁹ Neŕ ingat tunŕuwinan ke mamti kan notnaŕgat mânepgat olati keyaŕgut ingat ŕnen ku indayaŕkwesimti nâmban. Ekŕnen Masedonia dapmelaŕge notnne bekakan ekŕnenŕ kwitnaŕ kwitnaŕgat maolateman ke timti kot manamtemien. Neŕ eweŕnan mulup inimagen yaŕnbemti mkwaban kan keyet ingat palen nukŕnaŕ ŕnen ku pema moge yaŕ ewe mulup mmobap keyet nukŕnaŕ ŕnen ewe ku indawap. ¹⁰ Kilaisiyaŕ zet penaŕ penaŕak manzemtan. Neŕ sepem kegogak zemti Kawawaŕgalen Zet Zapat Dolakŕnaŕ Penaŕ zenze mulup inimagen tosaŕjepiŕ mamiyap keyepmti sekŕ ŕjep mmobap. Âpme Akaia mkaengataŕnaŕ an ŕnenŕ ku bekek nembe. ¹¹ Neŕ yaŕnaŕ eneyet zet ke zeyap ke nâit. Wa neŕ zet kapi ingat wisat mimindemti ku zeyap. Neŕ ingat gogotn temaŕ penaŕ tazin ke Kawawaŕgat zikatnan zeyap.

¹² Neŕ mulupm sakam kegogak ewe mmoti ombemindendeŕnaŕ belakŕnaŕ notnaŕ tosayet etaŕ nâmti muluwin mmambe nin Pâl mee ekŕnenŕ mulup mamip sakam kegogak mamipun zegwem kegok zemti belak sek mmobot zet etaŕ mamip ekŕnen keyelen selin bekekme olabep. ¹³ Am ekŕnen ke wan Kilaisiyelen ombemindendeŕnaŕ penaŕ yek. Ekŕnen ke belakŕnaŕ penaŕ. Ekŕnenŕ muluwin dâsuki kegok mti nin Kilaisiyelen ombemindendeŕnaŕhane penaŕ manup zemti am dâsuki matetimindeip. ¹⁴⁻¹⁵ Sepem kegok tapmimyunŕgume neŕ keyet keŕŕ ku mawazin. Sadaŕnaŕ iŕkŕnaŕ eyo sepemaŕ asekti Kawawaŕgalen ensel saŕga songaŕnaŕmak keboŕ mambein. Keyepmti Sadaŕgalen mulup anene ekŕnenŕ asekti naman Kawawaŕgalen mulup an penaŕ nin nemboŕak mambeip beme neŕ keyet nâma kwileki ŕnen mamananŕ ku mambein. Maneti bam kan temanen an ekŕnen ke muluwin bekaŕnaŕ mamip keyet tosaŕnaŕ esemteŕ bekaŕnaŕak timâbep.

Pâlaŕ ombemindendeŕnaŕ mulup mti nukŕnaŕ omba tiye

¹⁶ Neŕ zet ewe iŕkŕnaŕ keyegak sakwalamti zema nâit, an ŕnenŕ nâgât an seoŕ kegok ku dinowe. In nâgât nâmneme am seoŕ ekŕnen kemak tusumti mamain kegok manâmnep. Neŕ ekŕnenmak mambak ze neŕ mulup ekŕnenŕ mamip sepem kegogak mti keyet nâmti sekŕ belaknik ŕjep mmobak. ¹⁷ E penaŕ. Neŕ zet tazeyap kabonŕ kapi Amobotnaŕnaŕ nâme dolakŕnaŕ ku bein. Sek mmobot zet kapi e penaŕ am nânânjinpiŕ ekŕnenŕ zelin kok zemti mamaip. ¹⁸ Am sambe penaŕnaŕ kwitnaŕ kwitnaŕ mammeliŕ keyet nâmti sekŕnin mamimmopme indigap. Neŕ ekŕnenmak mambagen sepem kegogak ŕjep mbak. ¹⁹ Kolin dapmelaŕge in ilinaŕgat nâme nânânjin temaŕ mambein keyet mti in am myunŕgunŕunŕin temaŕ keboŕ ke nâmindeme mamti inmak zapat mamip. ²⁰ In am ekŕnen keboŕ ke nâmindeme kot indadamuŕ mti tetimindemti kwitnaŕ kwitnaŕnin maomenzerŕtip. Mti ingat nâme tototnaŕ beme belak bepalaksat maindoip. ²¹ Neŕ in sepem kegok mimindandayet wendeŕnaŕ ku mamiyap kegok mimindandayet nâma sakambuk mambein. Am ŕnenŕ mulup kwileki ŕnen mti keyet sekŕnaŕ mam mozin. Neŕ sepem kegogak ŕjep mbak neŕ zet ke setnaŕpiŕ e nâmtiŕgut belak kileŕ ke okpema kwazin.

²² Am ekŕnen keyaŕ ilinaŕgat sekŕnin mmoti pigok manzeip, “Nin Ibulu am wa pimak, ma nin Islael am wa pimak Kawawaŕnaŕ iŕkŕnaŕ iŕkŕnaŕgat zapat ndaombemndeye.” Ma naman pigok manzeip, “Nin Abalaamgat iŕsokŕhane wa pimak.” Ekŕnenŕ zet sambe manzemeliŕ beke neŕ kegogak tatnain. ²³ Ekŕnenŕ nin Kilaisiyelen mulup mnup zemti mamimyunŕguip keyepmti neŕ zet kapi ŕnenzinziŕ palenok kilom ke zeyap. Ekŕnenŕ nin Kilaisiyelen mulup an manup e ŕjep manzeip yaŕngut neŕ Kilaisiyelen mulup an penaŕ mamti ekŕnen bugan sebemindemti

Kilaisiyelen mulup pi belak omba penaŕ pusinaŕ seksak mammelap.

Âpme keyet mti am notnaŕnaŕ ŕnenŕin zime nati mka katikŕnan kan sambe met maneip ma am notnaŕnaŕ sindiwaŕ nawitikme sekŕ pi buyuk beyak mapein.

Kegok mme neŕ kan sambe penaŕ gakikiyelen bududuk penaŕ mamiyap.

²⁴ Sek 5 bepi Zuda am ekŕnenŕ sindiwaŕ nawitikme kwep nonoŕnaŕgat sindip makuma 39, 39, 39 kapi manawitikwatemien.

²⁵ Sindiwan miset tuk kapi sek sambe nawitikne nawitikne peme sipsip timti wemban.

Kan njeniyet nanzanarj nom kune kune peme wemban.

Sek tuk pi warjaen moti nembu sutnan daen mepma warjayan bekanarj bemti towepme nembuyen waleletgalen bududuk mban.

Mise njen tambumbu kwep msasa kwep pi warja bekanarj bemti towepme tep penarj ambeti tu palen etarj ke manepema toge.

²⁶ Kan sambe penarj nej Kilaisiyelen mulupgat set teepmarj penarj tokwati mamamteman.

Kan notnanarj map tungwawam kwati napmesat mamtan.

Kan notnanarj an kambu titi ekjenarj milawatn kambu tisat tati nopeme kilej mawemteman.

Nanarj mangenne penarj Isael ekjenarj ilin ma am belakjarj notnarj ekjenarj nomkume gakisat penarj mamkwateman.

Mka nde temarj notnanen mepma nome gakikiyet namti am sambeyarj manabembulurtemien.

Msat tungupman maneti tu meuyet mti gakisagat bududuk mamteman.

Warjaen moti manepema nembu mamarj temarj kumti manawaletan.

Am notnarj ekjenarj, "Nin Kilais namkinpenup keyet mti nin gagat nodi," zemti natetim nemti nati met kasa ekjengalen belen mambemnemtemien.

²⁷ Tambu misa sek sindem sambe tipej mamamteman

ma tambu misa pi Kilaisiyelen mulupgat yayarj temarj mti muluk mee dolakjarj ku maweyarj wemteman

ma kan sambe pi mka ma sangum kalapingapmti tagayet dijdij mamteman.

²⁸ Wa zema nâip ke etarj yek. Kan sambe penarj dapmelange sambe jep talip ma yek zemti kejarj yayarj temarj mambein.

²⁹ Am namkinpepemak njenarj nukjarj njen aikme nej kegogak nukjarj matiyap. Ya naman njenarj yom mme nej an keyet mti nukjarj temarj matiyap.

³⁰ Nej sekj mmobogat nambak beme nej Kawawajarj nukjanen napmukulem mme mamayap keyet namti jep sekj mmobak. ³¹ Nej Amobotnarj Zisasiyet Bipmarj Kawawarj an kwizet burjamarj mene mene mamimwalip egat zikatnan nej zet ekjen ke penarj zeyap. ³² Nej Damaskas mkaen meti mamban kan keyet amobotnarj Alatas egarj amobotnarjarj njen peme Damaskas mkaen mamamtan keyarj kasa kuku an notnarj indeme ekjenarj met mka set bimarj sambe bee nagat egarj mesat kopme ekti atamti met mka katikjarj pesenup zemti dombemti tapmebien. ³³ Apme am notnne notnarj ekjenarj zapat ke namti buzakset nati met kimbat solonan tati suasembe kejarj naweti mka kimbat enzuraset tek tim tapme ululurj piyarj zupman baen toti keeselak buzak kunzurjti meban.

12

Kie kienok Kawawajarj Pâl kwileki njen zikat same ege

¹ Nej nanarjat sekj mmoti keyet nama jep penarj ku mambein. Nej kegok mimiyet nama jep benak beme nej Amobotnarjarj kie kienok kwitnarj kwitnarj enzililijan tazin ke zikat name ekbak keyet namti sekj jep mmobak. ²⁻³ Nej nup kan 14 tipmarj penarj kaimgat Kilaisiyarj nati kululurjen mundum dolakjarj penarj keyet kejarj natetim mopme ekban e nayap yanggut ke pe sekj melesij napmopme ekban ma belak kie kienok etarj zikat name ekban ke weyarj ku namatâlap Kawawajarj ikjarjgut nain. ⁴ Apme nej ke totati nej zet mamananarj penarj namban. Msalen pien am zet nde igak igak manzemetnup sepem keboj yek igagen keyepmti nej jep ku zenzeyet ma msalen am zet ke zenâ zenâ mimiyet zemkulurj nenejarj. ⁵ Ma nej kwitnarj kwitnarj dolakjarj penarj kululurjen gwaen ekmaban keyet namti sek mmobot zet jep zewak. Yanggut nej keyet namti sekj ku mamimolap. Nej nukjanen met tapma Kawawajarj manapmukulem mnein keyet namtingut sekj mamimolap. ⁶ Nej zet penarj zeyapgapmti nej nanarjat kwitn mmolap beme nej am seoj yek. Nej an njenarj namneme mobotnarj

ku bewap. Egañ nâlen mama mimi ekti neñ zet zeyap kapi nâwe. Kok keyet nâme ñep teñ beweyeyepmti neñ nananggat kwitn ku mmobap yek.

⁷ Neñ ekma Kawawañan kwitnañ dolakñañ zikat nañge. Keyet neñ nananggat sekñ ku mmolap Kawawañan Sadañ nâmpeme zawat nukñañ sekñnanen bem neñge. ⁸ Miset tuk kapi Amobotnañan ikñañ nukñañ sambe bekapi menzempeme mebegat dunduwan. ⁹ Yangut egañ neñ dundundu nnañgat dopmañ pigok gilik zemti nañge, “Geñ kwitnañ kwitnañ maolat temanen elak keñ taolet nnañgapmti elak mañgamâpma delan zemâzin. Geñ sek sukñañ sukñañ palen mamanigen nâgât windennañ geñmagen ewe windenañberñ matazin.” Kegok dinoyeyepmti neñ sukñañ palen mama Kilaisiyañ manadamuñ mimnein keyet windenañ temañ tapme Kilaisiyelen winde keyañ nabembuluñti nadamuñ mme mamayap keyet oloñen mti sekñ omba ñep mmobap. ¹⁰ Neñ Kilaisiyet tikñañ omba penañ tazin keyepmti egat kwizet buñamañ mpalakñañ bema keyepmti amnañ sisipenpen mnamti mene mene nom kupeñ mme neñ nukñañ sambe bee timtati tima dukñnan mopme sebe sugak sugak palen temama Kilaisiyañ ikñañ gwatnañ mneme egalen windeen katikñañ bemti matalap.

Pâlan Kolin am nâmkijpepemak ekñengat yayañ temañ mimindeye

¹¹ In papia kumti nâgât sekñ ku mmobien. In kegok mme neñ nananggat yaññ kuwan keyepmti ingat tunjuwinangatan am notnañ ekñañ nâgât nâme an seon ñenok mban kegok mambein. Neñ an tototnañ mambak ze in ombemindenderaññine dolakñañ manzeip ekñengat kandañinan baen penañ ku mambak. ¹² Neñ eweñan inmak kot mamban kan keyet neñ Kilaisiyelen ombemindenderañ mamayap elak eweñanak ke zemkawañ bemti indama nâmbien. Âpme ingat tunjuwinan sewak sewak palen mamti menok sepem igak igak mti Kawawañgalen mulup sepemañ igak igak bepi mmepma in ekti maâtâtalip. ¹³ Neñ dapmelange notnañ ekñen dolakñañ maindadamuñ mmelap. Sepem kegogak in indadamuñ dolakñañ mimkwaban. Mti mulup sambe notnañ bee mkwaban yangut kwitnañ kwitnañgat olat olat mti in ke napmukulem mimiyet kwep kegut ku indayankwesiwan. In keyet nâme neñ ke myunjuwan beme in yomm ke katikpewep.

¹⁴ Neñ inmagen sek zut pilak koban. Yañ pi ewe naman kot indiksât tapmiyap in nâgât yayañ mti mânewin kileñ ku time mebe. Neñ inmagen mulup met mimiyet tikñañ omba penañ matazin keyepmti kobap wa in mânep nanayet nâmti yek. Nemba isikñañ ñenañ mamañ bipmañ ku maidadamuñ min. Nemba mamañ bipmañyangut nemba maindadamuñ mip. ¹⁵ Neñ ingat gogotn omba penañ matazin keyepmti neñ mânepm mee tima mepme in indamukulem mimiyet nâma oloñenañmak beme mulup mamiyap. Keboñ mma in naman nâgât gogolin belaknik bugan matazin mene?

¹⁶ In nâgât yaññ ñep nâmmâtâlip neñ in nukñañ ñen ku indawan. Keyangut am notnañ ekñañ nâgât pigok manzeip, “Setnañ mee e ikñañ ñep kwitimti kobe. Yangut pien kot mamti nin tetimndemti ñoktikñ mme yunjuume mânepm mee tiwe.” ¹⁷ In nâgât nâme neñ an notnañ zemindema koti ingat zeme in mânep indame ekñañ mti kot name makwitim niap kegok mambein. ¹⁸ Neñ Taitas inmagen kokogat yankwesim nâma egañ ñep zeme nâmti ekmak notnne notnañ zemindema kobien. In nâme neñ an ekñen ke zemindema koti in zet kelakñañ mimindamti mânewin mee zemtimiti kot nanayet zemindewan kegok bein ma? Ekñenmak neñ nsakwep mulup yañañ kwep mimiyet mamnup ma mama mimi dolakñañ sambe bee mmâbenn.

¹⁹ Nin zet sambe mandiindom kwatnup bee in nâme nin ingat zikalinan kwetetepmañ mamayet nâmti etañ manzenup kegok mambein ma? E yek penañ. Nin Kilaisiyañ zet sepem kegok zemti Kawawañgat zikatnan mamayet nâmndeye keyepmti notnne dolakñañ in pigok nâmbep. Nin kwitnañ kwitnañ sambe mam mann egip bee in indamukulem mimiyet etañ nâmti mamnup. ²⁰ Mneti neñ ingat sepemin nâmban e ñen tapme in mama mimi bekanañ sambe mti mdândândâ palen ma kwitnañ kwitnañ bekanañ mimiyet eyak ma ñenzinziñ palen ma kwitnañ kwitnañ ilinañgat etañ time

kwaopme nimwian̄ti mama ma lowek zet ma zeok zet ma sek mmoti mama kekok mti dapmelaŋgeyelen set pi kumasekme delaŋ zeme mame neŋ kot indikti endilipemti naman in nâgât nâmbien e tapme neŋ asekti sepem ŋen tapma nimbepmagengat eweŋanak eksemti mambep. ²¹ Inŋat tunŋuwinaŋatnaŋ am notnaŋ ekŋenaŋ mama mimi okbi okbiŋaŋmak sambe penaŋ pigok mbien. An imbi set kileŋ mama ma mama mimi bekaŋaŋ mimiyet seblaŋ dindiŋ mimi ma nolinaŋgat imbiŋaŋ menzem wawat set sepem kekok mti ekŋenaŋ keŋin gilik zemti kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ sambe ke bamkumpepepiŋ mbien. Yom temaŋ kekok ke mkwabien keyepmti maneti neŋ kan ŋeniyet indiksât kotneti indikma in ewe yomenagak tapme indikti Kawawaŋgat ŋeŋz-imosetnaŋ sakambuk temaŋ mti ingat tunŋuwinan si temaŋ suma ŋep ku bewemagen zemti kiŋgalap.

13

Pâlaŋ eksese zet notnaŋ zeye

¹ Pi neŋ inmagen kopma sek tuk ilak besâpm. Âpme Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ keyet keŋan zet ŋen pigok tazin,

“An zut ma tuk ekŋenaŋ an ŋeniyet myuŋguŋguŋaŋ ŋen ekti zewep beme an ke ŋep wati zet muluwen met pewep.” *(Zii Zet 19:15)*

² Neŋ inmak mamban kan keyet am yommak mambien in yomin zemkawaŋ bemti mamayet ma am notnaŋ in mamaŋin weyaŋ ektitim mamayet eksese zet diindowan. Ya alak pi naman zapat meluwaŋ kapiyet keŋan in sambeyet temakwep eksese zet ewe kumti indayap. Kan neŋ kobap keyet am yomin mbien ke ewe zemkawaŋ bembepiŋ mambep beme ekŋen ke zet muluwen katikŋaŋ penaŋ onzemindema tabep. Neŋ ekŋengat kembeŋ ku mbap. ³ In nâgât pe Kilaisiyelen ombemindendeŋaŋ penaŋ main ma yek manâmmneip keyepmti neŋ inmagen koti am yominmak ke zet muluwen indesât zewan ke indema in Kilaisiyaŋ neŋmak tapme mulup mamiap keyet yaŋaŋ ŋep nikmâtâtnebbep. Wa Kilaisiyaŋ ingat mulup poptep poptep bugan ku mamin egaŋ inmagen mulup windeŋamberjak mamin. ⁴ Egaŋ eweŋan msalen pien manepeme atamti tewen kumasasokpewien. Kan keyet penaŋ windeyep timmage yaŋgut Kawawaŋgalen windeyaŋ mme gilik zemti wati main. Âpme am nin met ekmak tusumti manup nin penaŋ windennpiŋ mamananup. Yaŋgut nin ekmak tapmann Kawawaŋgalen windeyaŋ ninmak tapme nin egalen winde kemak tati ingat zelin ŋep zemusuwet indewanup.

⁵ In am nâmkŋepepeŋinmak ma belak mamaip e in ilinaŋgat otnânâŋinan baen kwalimti egit. In Kilais Zisas ingat keŋinan baen matazin ke in ku manâmmâtâpeip ma? Ku weyaŋ nâip beme Kilaisiyaŋ ingat keŋinan ku matazin elak sosok sokbembekawaŋbewe. ⁶ Neŋ in ningat nâmmndeme Kilais penaŋ nâmkŋepemti mamananup mambein elak penaŋ nâmkatikbemindeyap. ⁷ In ningat ekŋen ombemindendeŋaŋ penaŋ yek e ŋep manâmmndeip yaŋgut in Kilaisiyelen mama mimi dolakŋaŋ ke mâti mambep beme in ningat Kilaisiyelen ombemindendeŋaŋ penaŋ elak ŋep nâmmndewep. Nin in Kawawaŋaŋ indamukulem mme yom ŋen mimipiŋ mamti mama mimi dolakŋaŋ Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mamin ke etaŋ mti mamayet nâmti mandundum sanup. ⁸ Nin Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi windeŋaŋ kumann totogat mulupmaŋ ŋen ku mbenn. Elak ilin ŋep nâmmâtâtndeip. Nin Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi mukulem mmann msat sambe palakŋaŋ mebegat mulupmaŋ etaŋ mamnup. ⁹ In nâgât an tototnaŋ bugan e ŋep mandinoip wa neŋ keyet nâma bekaŋaŋ ku bein. Âpme in ŋepgat windeŋinbeŋ ke mambep. Yaŋgut nin in Kawawaŋaŋ indamukulem mme nâmkŋepepeen kaliŋaŋ penaŋ bemti mamayet nâmti Amobotnaŋgat mene mene mandundum sanup. ¹⁰ Neŋ Amobotnaŋaŋ in gwatnaŋ mimindendeyep nâmti neŋ winde naŋge wa ke in memendep mimindamti indawalet indendeyep yek keyepmti neŋ beŋan pien mamti in papia kapi eweŋanak kumti indayap. Ke ekti in eweŋanak weyeyaŋ mulup

mimiyet nâmti bema kozin. Mneti neŋ koti winde keyaŋ naman mtoindema ɲep ku bewemagen zemti meluwaŋ kapi kumti indayap.

Pâlaŋ notnane mukumindeye

¹¹ Notnne, neŋ zetn pigok zemdelaŋ zema nâit: In Kilaismak maip keyepmti tuŋguwinan oloŋen palen mama mimi keyaŋ weme nâmkɩŋpepeen katikɩaŋ bemti mambeŋ. In nâlen zet zeyap kapi gawepume delaŋ zemâbe. In ɲoktikɩŋin ma nânâŋin kwep bemti sewakɩaŋ palen mambeŋ. Mme Kawawaŋ an gogot toŋaŋ ma an sewakɩaŋ toŋaŋ egaŋ ingat tuŋguwinan mambe.

¹² In Amobotnaŋmak maip keyepmti in ilinak dopmaŋ mukulem dopmaŋ mukulem mti bet butem aiwep. ¹³ Am nâmkɩŋpepemak pien manup nin in indamukumindenup.

¹⁴ Neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen keŋ taolet ma Kawawaŋgalen gogot keyet keŋan tapme Emetak Teŋaŋ pende zamindeme in ilinak notn notn mti oloŋen palenak mamayet nâmti mandunduyap.

Galesia

Pâlañ Zisas Kilaisiyelen am manje Galesia msalen mamamtemien ekñengat zapat meluwañ kapi kumindaye

Pâlañ zapat meluwañ kapi kuye. Galesia zapat meluwañ kapiyet zet kuye keyañ an nânânjin temañ Tâtâ Alakñañgalen nânâ mulup mamiwan egañ zapat meluwañ kuye ma yek e zet kapiyetnañ timti zet ñen kemak bemekti Pâliyelen ma egalen yek e zet Galesia kuye kapiyetnañ zemusuwepme keyet katañ mamâlíp.

Pâlañ zapat meluwañ kapi kuyeen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ am notnañ Zuda manjeen ku sokbemberañ ekñenmagen alakñañgat ma ñeñañ timti megeen kan keyet ekñen dapmelange sambe msokbem mege. Ekñengalen keñañgatnañ ñen ilak Galesia kapi ekñengat zapat meluwañ kuye. Nukñañ kapiyañ tageyepm Pâlañ zapat meluwañ kapi mge. An notnañ Zuda am manjeengatnañ Galesia msalen dapmelange tapmebien ekñengat tunjuwinanen meti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ Pâlañ ekñenmagen timet zeye ke tapmeñgut sakñañ naman Zuda am ekñengalen yeñsokñineyañ Kawawañmak tusum mamayet zetik mimiñañgalen betziñ ke kegogak ewe pepem bempti tim mamayelen zewien. Betziñ keyet piliñañ sek butnañ maantimtemien. “Ñep in nâmkijpepemak mamayet Zisas nâmkijpeme ingalen bep. Kegok ke set penañañ penañ mimiyañ yanjut keetañ ñep penañ yek. In kegok mti keyet palañañ sekñin butnañ ewe antiseip wagak.” Zet kegok mozeme amnañ keñ zut palen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañañ Zisas nâmkijpemti mama kazizit aiik keyet mtobiengapmti Pâlañ zapat meluwañ kumti zet keboñ keyañ Kawawañgalen zet ku mtotogalen nâmti kuye. Angalen mama mimi zetnañ Kawawañgalen zetmak ñep ku lumañti tim mamayelen yegat satnañ penañañ penañ zemti kumindaye. Zet ñotekñañ temañ kapigokgañ Galesia zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-10 Zet yanbem zenzeyelen zet

1:11-2:21 Pâlañ mulup kapi Kawawañ ketalasim nanje kegok zeye

3:1-4:31 Kawawañgalen keñ taoletgat zet zapatnañ kapiyet mimiñañ

5:1-6:10 Dapmelange ekñen Zisasimagen tâtânjin tazin keyepmti ekñenañ kwitnañ ñen mimiyañ e kwidenderañpiñ

6:11-18 Pâlañ zet zemdelañ zein

Pâlañ Galesia am nâmkijpepemak ekñen indamukumin

¹ Neñ Pâl, Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembeyet Zisasiyañ ombemneñge. Âpme neñ wa an ñeñañ mulup kapi mimiyañ ku zemneñge ma ku neme meban. Ningat Kawawañ Bipm egañ ikañ Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage egelañ muluwit kapi mimiyañ zemnembun. ² Âpme neñmak nâmkijpepeen an notne sambe pien Galesia matalip ekñenmak nin in indamukunup.

³ Mme neñ Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyañ keñ taolet mimindamti indamukulem mimindeme keñ sewakñañ ingat tunjuwinan wemti weweyelen mandundayap.

⁴ Kawawañ Bipmnañ nâme weñge keyet katnan Kilais zempeme egañ zet gawepumti nin yomengatnan gilik zemti ndatim kwakwagat ikañgat keñañ penañ mamañañ ke amgat belen ketalasime ekñenañ kume gakiye. ⁵ Keyepmti nin Kawawañgat nâmann mobotnañ beme kan katañ sesewatsapeñ mamambanup. E penañ.

In Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi ku zemyunjuwep

⁶ Kawawañ in Kilaisiyelen keñ taoletnañgapm indazemtetime ekmagen kobien. Ya in kot belak welep mti naman zet katnañ ñen amgalen ñoktikmak lumamañañ ke mamâlípapmti neñ ingat nâmttem penañ mimindeyañ. ⁷ In nâip, Kilaisiyelen zet

katnaŋ penaŋ ŋen ku tazin. An notnaŋaŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindondoraŋ ke amgalen ŋoktikmak lumaŋti ingat ŋoktikŋin mamyuŋgumindeip. ⁸ Keyepmti pigok zema nâit. Ninmagengatnaŋ an ŋen ma Kawawaŋgalen ensel kululuŋengatnaŋ ŋenaŋ zet katnaŋ diindowennen ke zemyuŋgumti ŋen diindowe beme an keboŋ ke Kawawaŋaŋ zemdelaŋ zempeme teziŋ ŋandaŋgat zapat bewe! ⁹ Âpme zet pi eweŋan zewan keyegak sakwalam zema nâit. An ŋenaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindowenn ke zemyuŋgumti zet katnaŋ ŋen diindoween an ke Kawawaŋaŋ welili mpeme teziŋ ŋandaŋgat zapat bewe.

¹⁰ In nâme neŋ zet kapi amnaŋ nâmneme dolakŋaŋ bembeyet zeyap bein? E yek! Neŋ Kawawaŋaŋ iŋaŋ nâmneme dolakŋaŋ bembeyet nâmti manzeyap. Neŋ nanaŋgat amnaŋ nâmneme mobotnaŋ bewak ze zigoset Kilaisiyet mulup an mambak?

Kawawaŋaŋ Pâl mulupmangaŋm kumtetime koge

¹¹ Notnne, neŋ zet kapigok zema nâit: Neŋ Kilais iŋaŋmagengatnaŋ penaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi timti diindowan wa ke ammagengatnaŋ yek. ¹² Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ manzeyap kapi am ŋenmagengatnaŋ ku tiwan ma ŋenaŋ zemzikat ku mnaye. Zisas Kilaisiyaŋ iŋaŋ zemzikat naŋge.

¹³ Neŋ Zuda am nnaŋgalen nâmkijaŋpepe ke mâti mmamkwabannen zigok mamban ke in mamannaŋgat yaŋaŋ ŋep nâip. Neŋ windenaŋ penaŋ bemti Kawawaŋ nâmkijaŋpepeŋaŋ am maŋge ŋen maŋge ŋen sisipeŋpeŋ mimindamti indawalesâgât mamkwateman. ¹⁴ Neŋ itnaŋaŋ Zuda am nnaŋgalen sesewat mama mimien nempa sememen kwep notnaŋ indasebemindemti yeŋpampne ekŋengalen mama mimi ke mâpmamti keyaŋ katikŋaŋ bem tatagalen mulup windenaŋbeŋ mammteman.

¹⁵ Âpme Kawawaŋaŋ nâmneneŋge keyet kataŋ neŋ ewe sokbembepiŋ tapma eweŋan tipman baenen egaŋ keŋ taoletnaŋgapmti naombemneŋge. Ma nâme weme nazemtetime iŋaŋgalen mulup mamiap. ¹⁶ Âpme kan beme ekbanen egaŋ Nemuŋaŋ zikat name egaŋ buŋam zapat keyet yaŋaŋ am Zuda maŋgaen ku sokbembeŋaŋ ekŋengat ŋep zewak. Ma neŋ an ŋenmagen mepma zemmusuwewetgalen ŋoktik ku naŋge. ¹⁷ Ma Zelusalem mkaen ku moti Zisasiyet nempaŋane an notnne eweŋan yaŋbemti mamkwatemien ekŋen ku indikban. Neŋ belak Alebia msalen metatneti bam gilik zem Damaskas mkaen koban.

¹⁸ Ke matokwatnepema nup kan tuk delaŋ zeme bam Pita eksâgât Zelusalem mkaen moti ekmak ke Sonda zut etaŋ mamban. ¹⁹ Ekmak ke mamti Zisasiyet nempaŋane notnaŋ sambe ku tapme indikban. Amobotnaŋ Zisasiyet meniŋaŋ Zems etaŋgut tapme ekban.

²⁰ Zet kapi dâsuki ku kumindayap. Penaŋ sukweŋ Kawawaŋgat zikatnan kuyap.

²¹ Neŋ Zelusalem mka teman ke maneti keyetnan bam Silia ma Silisia msalen meti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindom diindom meban. ²² Kan keyet Zudia msalen Kilais nâmkijaŋpepeŋaŋ am mambien ekŋenaŋ niknikpiŋ mme meban. ²³ Neŋ mepma am notnaŋ ekŋenaŋ nâgât zapatn pigok etaŋ zeme nâmbien, “An nin sisipeŋpeŋ minndamti Zisasiyelen kwizet buŋamaŋ mme yek bembeyelen mulupmaŋ mamin piwan naman Zisas nâmkijaŋpemti egat kwizet buŋamaŋ zetnaŋ zemzikat indam tapmmez.” ²⁴ Ekŋenaŋ nâgât zapatn kekok zeme nâmti keŋin dolakŋaŋ penaŋ beme Kawawaŋgat wisikŋ zewien.

2

Pâlaŋ ombemindenaŋ notnaŋ Zelusalem mkaen met indige

¹ Msat kataŋ matokwapmetnepema nup kan 14 delaŋ zeme Zelusalem mkaen ewe mesât tati Banabasimak Taitas ilisakweŋ idatima neŋmak mebenn. ² Ke belak penaŋ ku mobenn Kawawaŋaŋ zet zemkawaŋ bem namti keŋiŋ m eleŋ beleŋ beme mosâti eget idatimti moban. Moti am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋ bemindawan keyet zapatnaŋ an ŋenaŋ etaŋ

ondekindemti ekjen zemkawan bemindawenn. Kapigok nâmtiyepm mbenn mneti ekjenan neŋ mulup mamiyap ma mkwaban keyet zentalat neme mulupmnan penapeŋ benakmagen zemti kegok mbenn. ³ Âpme Taitas ek kogogagak Glik msalengatnanan wati mebelin keyepmti ondedagen ek sekjan butnan antimpepeyet ku nâmpewien. ⁴ Keyangut ningalen ondedak keyet kejan an belakjan notnan nâmkijpepeen sakam-nok mamaip ekjenan buzak buzak ondedagen motati nin Kilais Zisasmak tusum mamti lala mamanyap keyet yanŋ ndikmâtâti Zuda am ekjengalen zii zet kandanjan ke ewe gawepumti mimiyet nâmti Taitas sekjan butnan antimpepeyet zemndewien. ⁵ Zemâtândame nin ekjen keboŋ ke ondedagen zet zenzeyet kawanjan isikjan bugan ku indawenn. Nin Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan keyelen setnan ke inmagen mkaliŋan bemann tatagat nâmti mulupman maminup.

⁶ Nâmkijpepemak am ekjenmagen an ŋenan notnanjan amobotnanjan sakam bemti ekjenan Zet Zapat Dolakjan Penan zenze mulup mkwabien. Ekjenan nânâ alakjan ŋen ku zeme nâmban. Neŋ manzeyap sepem kegogak zemkwapme nâmban. Mobotnanjan ma tototnanjan, temaŋ ma isikjan, Kawawangjan nin sambe ndikme sepem kwep mambenup. ⁷ Ekjenan ek nâme Kawawangjan Pita ek Zuda am ekjenmagen Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan zemkawan bembeyet zempeye. Âpme neŋgut am Zuda manŋeen ku sokbembenjan ekjenmagen mulup mimiyet zemneŋge. ⁸ Mti Kawawangjan Pita Zisas Kilaisiyelen buŋam zapat zemkawan bembeyelen kumtetimti winde same egaŋ Zuda am ekjenmagen mulup mge. Âpme neŋ kegogak an Zisas Kilaisiyelen buŋam zapat zemkawanbembeyelen nakumtetimti winde namti zemneme am Zuda manŋeen ku sokbembenjan ekjenmagen mulup mimiyet zemneŋge. ⁹ Neŋ Kawawangjan keŋ taolet mnamti mulup mobotnanjan kapi nanŋe. Mti Zemsmak, Pita ma Zân ekjenan am Kilais nâmkijpepenjan manŋe ekjengat ŋenanjan amobotnanjan sakam bemti mambiengapm ndikmâtâti neŋmak Banabas nit notn minndemti bet butem ndemti nit am Zuda manŋeen ku sokbembenjan ekjenmagen mulup mimiyet zemâtândame mepmalu ilin Zuda am ekjenmagen mulup ewe tusumti mbien. ¹⁰ Âpme ekjenan ondedagen keyet nin am nâmkijpepemak msat notnanen maip ekjenmagen met zemalu milawat notnanjan beme timti nin am bekopsat Kawawangalen dapmelanŋe Zelusalem mka teman mamaip ekjen indapmukulem mimindendeyet etaŋ zemndewien. Âpme neŋ mulup ke ewejan baen windejanbeŋ mamkwalawanjan ya pi ewe mti indamukulem mmobap.

Pâlan Pitayelen myuŋgunjan eksokbeye

¹¹ Âpme Pitayanjan Antiok mka temanen kopme neŋ am sambe kejan myuŋgu yuŋgunjan ombemti zewan e kwilekiyet egaŋ myuŋgunju sosok penan mge. ¹² Kelak tipman baen Zemsiyanjan am nâmkijpepemak Antiok mkaen ku indeme kobienen Pitayanjan am nâmkijpepemak Zuda manŋe ku sokbembenjan ekjenmak tu meu manimtan. Yanan am ekjen keyanjan kot patanjan pewien kan keyet egaŋ naman ekjen Zuda manŋeen ku sokbembenjan ekjengat kŋngat kumti ekjenmak tu meu ku manimtan. Enenogat egaŋ ekjenanjan yanŋ eksokbeseip ma an ekjen keyanjan am sekjanjan butnanjan antitiyelen kejanjan temaŋ weŋge keyepmti kingati mge. ¹³ Âpme Zuda am nâmkijpepemak notnanjan sambe ekjenanjan yanbemti Pitayanjan kingati mgenok sakamkwep mme Banabas mee kogak ekjengat kŋngati sululuk mege. ¹⁴ Kegok mti ekjenanjan Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan tazin keyet katanjan ku mâpme indikti neŋ am sambeyet zikalinan Pitayet pigok dunduwan, “Geŋ Zuda ananjan, Zuda am ningalen mama mimi tazin keyet katanjan ku maminiŋ. Geŋ am Zuda manŋeen ku sokbembenjan ekjengalen mama mimi keyet katanjan maminiŋ ke ŋep penanjan yek. Giti an keboŋnanjan naman zigok ekjenanjan Zuda am ningalen mama mimi keyet katanjan mamayet maindapitiliniŋ?”

¹⁵ Nin Zuda am manŋe penanjan wa nin am zupman mamaip amka yomtonjan ekjen keboŋ yek. ¹⁶ Nin nânup an ŋenanjan Zudayelen zii zet gawepumti keyepm Kawawangjan zikatnanjan teŋ ku mambein. Zisas Kilaisiyet etaŋ nâmkijpentingut teŋ ŋep bembeyelen. Nin kegogak Zisas Kilais nâmkijpewenngapmti Kawawangjan zikatnanjan teŋ mama ke

mamanup. Wa zii zetgat yek. ¹⁷ Âpme am notnañ nin Kilaismak pepep bemti teñ mamasâgât manzenup. Yanğut nin Kawawañañ ndikme am yomtoñ mamaip ekñen nembonak mambein keyepmti in nâme Kilais egañ yom mimiyet zemndeme mamanup bein? Wa kogok ke yek! ¹⁸ Neñ zii zet ekma dolakñañ bein keyanğut zii zet ke mâti teñ setnañ bembé ke set ku tazin keyepm naman bankumpewan ke naman ewe mma kwapme mti mambap beme neñ an zet kululutoñ bewap. ¹⁹ Âpme nin an gakikiñañ sekñañ ke mti zet muluwen ku mawapmotnup. Âpme neñ kegogak am gakikiñañnok mayap keyepmti zii zelañ ñep ku zemnonak. Neñ Kawawañ manâmkiñpeyapgapmti mama mimi teñ penañ mamiyap. Keyepmti zii zelañ neñmak Kilais tewen ndome gakiwelinok bein. ²⁰ Neñ pigok nâmkiñpeyap Zisas Kilais tewen gakiye kan keyet mama miminn itnañañ bekanañ sambe bee asekmé yek bemâge. Keyepmti neñ alak pi mama miminn itnañañ bekanañ ke mâti mulup mamin, keyet katañ ku mamiyap. Neñ Zisas Kilais egalen ñoktik etañ mâti mamiyap. Âpme Kawawañgat Nemunañ Zisas Kilais egañ nâgât kembeñ nâmnemti yomm pumti gakiye. Keyepmti neñ keyet nâmkiñpema egañ nâgât keñnan koti matazingapmti egañ nâgât zet zigok ñen manzein ke neñ nâmti zetnañ mañgawepuyap. ²¹ Neñ Kawawañgalen keñ taolet am ninmagen sokbeye ke ku manzentalatpeyap. Zii zet gawepumti yompiñ bembé set ke tadak ze Kilais ek belak etañ gakiye kok zewenek.”

3

Zii zet gawepupu ma nâmkiñpeyeyelen zet

¹ Wakae, Galesia am seon mañge penañ! In am pe kwiyañ keñin mme kilom beye? Neñ Zisas Kilais tewen kumasasokpepeñañ keyet yañañ weyañ zemâtâtindama nâmbien. ² In zii zetgalen mama mimi ke mâpmamti Kawawañgalen Emetak Teñ ke tiwien? Ma Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi nâmti nâmkiñpemti Kawawañgalen Emetak Teñ tiwien ze? Olak zeme nâmbi! ³ In ke kwilekiyet seon penañ bembé delañ zemâzin? In Kawawañgalen Emetak Teñgalen selen yañbemti mebienañ naman itnañañ ke ewe gilik zemti ilinañgalen windeen mdelañ zesâgât tapmip ma? ⁴ In Kawawañgalen Emetak Teñmak kot tusume kwitnañ kwitnañ nukñañ inmagen sokbemindamâge ke in nâme belak penañ sokbemindaye kegok bein? ⁵ Ma in zii zet mâti mamaip keyepmti Kawawañañ Emetak Teñañ indamti menok inmagen mammsokbein? Yek, in Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ nâmti manâmkiñpeip keyepmti menok mamip.

⁶ Kawawañgalen Zet Itnañañ keyañ Abalaamgat pigok zenzeñañ tazin, “Abalaamañ Kawawañgat nâmkiñpeyeyepmti Kawawañañ egat nâme an teñ beye.”

(Sokbembe 15:6)

⁷ Keyepmti in pigok penañ nâit, am nâmkiñpepemak mamaip ekñañ Abalaamgat nemunambañañ penañ bemti mamaip. ⁸ Am Zuda mañgeen ku sokbemberañ ekñañ eyo nâmkiñpepe aikme Kawawañañ indikme an imbi teñ bembeyet zenzeñañ keyepmti eweñañ Kawawañañ Abalaamgat zet zapatnañ kapi zeme Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok kumpewien,

“Abalaam, geñ nâmkiñpepemak bewanan keyepmti geñmagengatnañ alikdi sokbewe.

Âpme am msat sambe ekñañ ek nâmkiñpemti set keeset kaisatnañ ke mâti mme neñ ekñen añañindewap.” *(Sokbembe 12:3; 18:18; 22:18)*

⁹ Keyepmti am Kawawañ manâmkiñpeip ekñañ Abalaamak tusume Kawawañañ nsakwep tewalañ sambe mandamkwatain.

¹⁰ Âpme am notnañ zii zelañ ñeñañ bemindeme mamaip ekñen Kawawañañ saik makumindein keyepmti Kawawañgalen Zet Itnañañ kapigok mimiñañ tazin,

“Zii zelen zet sambe tazin ke ñep ku kululuyelen. Am ñeñañ kwep ñen makuluin bembé ek Kawawañañ saik makumpein.” *(Zii Zet 27:26)*

¹¹ Keyepmti an ñenaj zii zet keyet keñan mamti naman neñ Kawawañgat zikatnan teñ penaj yompiñ mayap. Kegok ñep ku zenzeyelen elak Kawawañgalen zet piyañ sosok penaj pigok zemkawañ beme nânup,

“Nâmkiñpepen etañ Kawawañaj indikme teñ mambeip am ekñen keyañ etañ mama kanzizit aikbep.” *(Habakuk 2:4)*

¹² Zii zetgat keñanen nâmkiñpepeyet zetnañ ñen ku zenzeñaj Kawawañgalen Zet Itnañaj pigok gulak zenzeñaj,

“An ñenaj zii zet sambe ke mâti mamambe beme maneti keyet penañaj mama kanzizit tiwe.” *(Wok Pris 18:5)*

¹³ Âpme Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ñen kapigok tazin,

“Am tewen maindom masasokindeip ekñen Kawawañaj saik makumindein.” *(Zii Zet 21:23)*

Âpme Zisas ek yomepiñ yañgut egañ am yominmak Kawawañaj saik kum indeme nukñañ matip sepem kegogak tiye. Kegok timti am zii zetgalen zemdelañ zenze muluwengatnan gilik zemndatiye. ¹⁴ Zisas Kilaisiyelen zet gawepupu ma gakikiñañ pembenañgapmti Kawawañaj Abalaam Emetak Teñ sasayet zetik mpeye ke am Zuda mañgeen ku sokbembeyañ ekñenaj ke time delañ zeye. Âpme nin nâmkiñpepemak bemtiñgut Emetak Teñ titiyet Kawawañ ikñañ eweñan zapatnañ zemndendeñaj ke ñep tiwanup.

Zii zet keyañ Kawawañgalen zetik mge ke ñep ku asekb

¹⁵ Nâmkiñpepen notnne, neñ kwitnañ kwitnañ masokbeme eknâminup keeset zet ñen pigok bem zema nâit: an zut ñenaj keñ kwep bemti muluwit kwileki ñen mimiyet zemkatik bermalu an ñenaj ku maasekidein ma an ñenaj nânâ ñen ku matusumidain.

¹⁶ Kawawañaj Abalaamak iñsokñane sambe ekñenmagengatnan an kwep ñenmagen kwitnañ kwitnañ dolakñañ bam sokbembeyet zetik mpeye. Kawawañgalen Zet Itnañanen muluwañ ke wa iñsokñane sambe ekñengat meluwañ mimiñañaj ku mamaiñ nânup: Iñsokñane sambe, ekñengat tunguwinangatnañ sokñañ kwewetañ egat zet zapatnañ mimiñañaj mamaiñnup sokñañ ke Kilais. ¹⁷ Kawawañaj Abalaamak zemtâmti tâtâ ke mkatikñañ beye ma zetik mge ke ñep ku asesekgalen. Kegok mti mamkwatnepeme nup kan 430 bemeñgut zii zet 10 ke Moses saye. Keyepmti zii zet keyañ Kawawañaj Abalaamak tâtâ mti kwitnañ kwitnañ ke sokbembeyet zetik mpeye ke ñep ku asekb. ¹⁸ Zii zet ekñen kapi weyañ gawepumann delañ zeme keyañ yomengatnan gilik zemti ndatiti set ke tadak ze nin naman zetik mimiñañ keyet katañ ku mbenek. Âpme Kawawañaj keñ taoletnañgat Abalaam zetik mpeye keyet penaj saye.

¹⁹ Âpme naman yañaj eneyet penaj Kawawañaj zii zet kapi beye? Kawawañaj am ekñenaj yomnnañgat yañaj ekmâtâtâtgat nâmti zii zet kapi indaye. Zii zet ke mti manepeme zetik mimiñañ keyet penañaj Kilaisiyañ am mamain sokbeme zii zet kapi delañ zenzeyet zenzeñaj. Kukñañgat Kawawañaj zii zet ke ensel ñengat betnan beme egañ mti Kawawañ ma am ekñengat an tunguwin Moses egat betnan beye. Beme Mosesiyañ mti kot yeñsokñine ekñen indamti zemâtâtindaye. ²⁰ Âpme kukñañgat Kawawañaj Abalaamgat zetik mpeyeen egañ igak etañ zeye. An ñenaj tungupman tatat ke yek penaj, ensel ma Moses mee kogak yek.

Zii zelañ gapmukulem mti Kilaismagen ku gaikmebe

²¹ Keyepmti in nâme zii zet alakgatnañ zeya keyañ Kawawañaj eweñan zetik mge ke ñep peñpeme mebe bein? E ñep ku mimiyelen. Kawawañaj zii zet kapiaset amnañ mama titiyet set aikndaye ze amnañ zet keeset etañ mepme Kawawañaj indikme teñ beme mama ñep maaik indamanak. ²² Yañgut Kawawañgalen Zet Itnañaj nin pigok zikat ndain: Msalen am sambe bepi yom mimiyet tikñañin omba penaj matazin. Keyepmti an ñenaj Zisas Kilais nâmkiñpewe beme Kawawañaj Emetak Teñaj ke taolet ndandayet zetik mge ke sawe.

²³ Nin ewejan nâmkijpepeyelen setnaŋ ewe sokbemndandapiŋ tapme zii zet katikŋaŋ kandaŋan tatnepemann nâmkijpepeyet zetik mimiŋaŋ keyet penaŋaŋ sokbemkawaŋ bem ndaye. ²⁴ Zii zelaŋ ndamusuweti mandalem kwatnepeme Kilaisiyaŋ ikŋaŋ kopme ek nâmkijpemti Kawawaŋgat zikatnan yompiŋ teŋ bembeyet kekok mimiŋaŋ. ²⁵ Kilaisiyaŋ kopme nin egat nâmkijpemti keyet sakŋan gwaenen nin zii zetgat kandaŋan ŋen ewe ku matatnup.

Nâmkijpeepen nin Kawawaŋgat nenunambaŋane mambenup

²⁶ In Kilais Zisas nâmkijpewiengapmti in Kawawaŋgat nambaŋaŋ bemti mamaip. ²⁷ In Kilaismak tususu mme tu zulutindeme Kilais ikŋaŋ nemboŋak bewien. ²⁸ Kegok mti am sambe Zuda ma am Zuda manŋeen ku sokbemberaŋ ma sisiliŋ nemba ma am belak lala mamaip ma an ma imbi nin sambe Kilaismak tusumti am manŋe kwep kwabien. ²⁹ In Kilaisiyet zapat bewien kan keyet in Abalaamgat iŋsokŋane penaŋ bewien. Mti ewejan Kawawaŋaŋ Abalaamgat zetik mpeye keyet penaŋaŋ Emetak Teŋ timti mamaip.

4

Nin Kawawaŋgat nambaŋane mamanup

¹ Neŋ bemzenze zet ŋen ewe kapigok zema nâit. Nemba isikŋaŋ ŋen bipmaŋ gakime sakwep keyegak bipmaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋ keyet toŋaŋ bemti damuŋ ku mamain. Ek anemba isikŋaŋ bugan keyepmti egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋaŋ keyet sisiliŋ etaŋ main. Egaŋ ŋep ku damuŋ mimiyelen keyepmti ² bipmaŋ isikŋaŋ egaŋ datnaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ yaloŋ pemti gakiye ke time kwaopme ekdamuŋ mti manepeme nemba isikŋaŋgat bipmaŋaŋ kan beye ke bududuk beme nemba ikŋaŋgat betnan beme ikŋaŋ ekdamuŋ mamin. ³ Ewejan nin nemba isikŋaŋ keboŋ sisiliŋ nemba bemti zii zet ma Zuda ekŋengalen set sambe notnaŋ bemberaŋ keyet kandaŋan meti kapiyaŋ mama kanzizit ŋep aikndasem zemti ke mâti manepemann bam Kilaisiyaŋ koge. ⁴ Kawawaŋaŋ kan nâmpeye kan ke kopme ikŋaŋgat Nemuŋaŋ penaŋ Zisas ke Zuda imbi ŋeniyet keŋan beme kambakmak tati ambege. Ambepme egaŋ Zuda amgalen zii zet gawepumti mamtan. ⁵ Egaŋ ke nin zii zetgat kandaŋangatan gilik zemndatime Kawawaŋgat nambaŋane bembeyet nâmti kekok mge.

⁶ Egaŋ kekok mti indatime in egat nemuŋane bewien keyepmti Kawawaŋaŋ Nemuŋaŋgat Emetagaŋ butnaŋ ke ningat keŋŋan peme toweti egaŋ mme nin nâmtalati Kawawaŋgat kwizet pigok makunup, “Bien, Bien!” ⁷ Keyepmti nin zii zet kandan sisiliŋ nemba ewe ku mamanup. Nin Kawawaŋgat nemuŋane penaŋ bemti mamanupgapmti ekmagangatnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ kopme matinup.

Pâlaŋ Galesia am nâmkijpepejinmak ekŋengat yaŋaŋ mge

⁸ In ewejan Kawawaŋgat yaŋaŋ ku weyaŋ nâmtâtâti keyepm Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ zeme sokbem mâge keyet nâme kawawaŋ dâsuki mmonzempemti keyet kandaŋan meti mambien. ⁹ Yaŋ alak in Kawawaŋ penaŋ egat yaŋaŋ ilak nâmtâtâlip ma gilik zem kapigok zema ŋep besem Kawawaŋaŋ ingat yaŋaŋin nâmtâtâzin. Âpme in eneyet naman gilik zemti Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mge kemagen tapmelip. Kwitnaŋ kwitnaŋ belakŋaŋ keboŋ keyaŋ in indamukulem mimindendeyet windenaŋ ŋen ku tazin, yek penaŋ. Âpme in yaŋaŋ ke nâmtiŋgut naman kwilekiyet keyet kandaŋan ewe mebegalenak mamip? ¹⁰ In kendo sambe sepem igak igak pi tapmeti keyet nâme mobotnaŋ beme ¹¹ keyet kandaŋan mepmâpme neŋ mulupm inmagen mban keyaŋ penaŋepiŋ besemagen zemti keyet omba penaŋ maembembeliap.

¹² Notnne, in neŋ Kawawaŋgat manâmkijpeyap kekok nâmkijpepeyet nâmti zeap. In nukŋaŋ ŋen ku aik nawien. Kegok tusumti mmobotgat wekum indayap. ¹³ Nâip, neŋ ewejan sek zawalaŋ naikgeyepmti inmak ke tati in Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindowan. ¹⁴ Âpme zawat sebet susuk igagen penaŋ sokbemname in nâmneme mgasik beme ku nikkiŋgabien. Yek, in nikme Kawawaŋgalen ensel ŋenok bewan ma

Zisas Kilaisnok bema nikdamuŋ dolakŋaŋ penaŋ mnawien. ¹⁵ Kan keyet Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindoma nâmti oloŋen mbien. E naman eneyet pigogat winderŋaŋ peme tatozin? Kan keyet in zikalin kwanzemti neŋ nanayelen benak ze in nâgât zikatn bekanŋ kwanzemnti ingalen pembenŋ keyaŋ wetneme neŋ mulup inmagen ewe tusumti mbak. ¹⁶ Yanaman kan pigogat zet penaŋ sukwep diindoma in kwilekiyet neŋ naman nikme kasaŋin bema mambamkumneip?

¹⁷ Âpme am zii zet zikat indanda dâsuki notnaŋ mamaip. Ekŋenaŋ in ekŋenmak met tusumti mamayet nâmti zet kelakŋaŋ mamimindeip. Ekŋenaŋ ŋep indamukulem mimindeme mama kanzizit ŋep ku tiwep. Ekŋenaŋ belak tususuŋin neŋmak tazin ke elenŋem indeme in met ekŋenmak mamayet nâmti kekok mamip. ¹⁸ Neŋ inmak ke mama ekŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋgat setnaŋ zikat indamti indamukulem mme keyaŋ ŋep benak. Âk neŋ beŋan piyen mama ekŋenaŋ zet kelakŋaŋ etaŋ mimindamti indatimti ilinaŋgalen mamaen mesât manzeip ke dolakŋaŋ penaŋ yek. ¹⁹ Nembanne, neŋ in Kilaisiyelen mama mimi tazin sepem kekok titiyelen nâmti keŋŋ sindem temaŋ penaŋ beme inmagen mulup mamiap. Imbi ŋenaŋ nembraŋ sokbesâpmme sek sindem matin sindem sepem keboŋ manâyap. ²⁰ Neŋ alak pi inmak ke tabak ze dolakŋaŋ penaŋ. Neŋ ingalen nukŋaŋ ke eknâm mti ŋep indamukulem mimindewak. Âk neŋ beŋan penaŋ pien tati ingalen nukŋaŋ ke zigoset ekti indamukulem mimiyelen ke ku nâmtiyepm ingat yayaŋ temaŋ penaŋ mimindeyap.

Selamak Aga egetmagen bemzenze zet zenzeŋaŋ

²¹ Neŋ am in zii zet keyet keŋan meti mamaip in pigok indayaŋkwesima zeit, in zii zelaŋ zigok penaŋ zein keyet yaŋaŋ zemkawaŋ beme nâmbi? ²² Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet pigok zemkawaŋ bein, “Abalaamgat nemuŋanet zut sokbewun, ŋen ikŋaŋgat imbiŋaŋ penaŋ kwitnaŋ Sela ekmagengatnaŋ sokbeye. ŋen sisiliŋ imbiŋaŋ kwitnaŋ Aga ekmagengatnaŋ sokbeye. ²³ Âpme sisiliŋ imbiŋaŋmak ambebun ke Abalaamgalen ŋoktigengatnaŋ etaŋ sokbeye. Âpme imbiŋaŋ penaŋ kemak ambebun ke Kawawaŋaŋ zetik mpeye keyet katnaŋ sokbeye.” ²⁴ Keyepmti nin eknuwen imbi Aga ek Kawawaŋaŋ Sainai Kalaŋan Moses zii zet saye sepem keboŋ. Ma imbi Sela ek Kawawaŋaŋ Abalaamgat iŋsokŋane sambe sokbembeyet zetik mge sepem keboŋ. Aga ek sisiliŋ imbi etaŋ mamtan keyepmti iŋsokŋane ekŋenaŋ sisiliŋ am bemâbien. ²⁵ Sisiliŋ imbi Aga ke Alebia msalen Sainai Kalaŋ tazin keyet sesepmaŋ bein. Yaŋ alak Aga egaŋ Zelusalem mka temaŋ keyet sesepmaŋ bein. Zelusalem mka ma am ke matalip ekŋenaŋ zii zetgat kandaŋan meti sisiliŋ mamip. ²⁶ Âpme Abalaamgat imbiŋaŋ penaŋ keyaŋ Zelusalem alakŋaŋ kululuŋen gwaen Kawawaŋgat kandaŋan tazin keyet sesepmaŋ bein. Âpme Zelusalem kululuŋen tazin keyaŋ am lala mammanup ningat mamm kekok bein. ²⁷ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok tazin,

“Imbi tipkatik mammanik geŋ nempa ambesâgât sek sindem ku matinik. Keyet mti geŋ oloŋen mti kwizet temaŋ ku. Bam Kawawaŋaŋ geŋmagen menok mme geŋmagen nempa sambe penaŋ sokbem mâbep. Sisiliŋ mulup imbindaŋ nempa ambege ke sebempemti gâlenaŋ omba penaŋ sokbemâbep.” *(Aizaya 54:1)*

²⁸ Âpme Aisakgaŋ Kawawaŋaŋ zetik mge keyet kataŋ sokbeye. Yaŋ alak pi notne in Kawawaŋaŋ zetik mge keyet kataŋ sokbemti egat nemunambaŋane bemti mamaip. ²⁹ Âpme nempa sisiliŋ imbi Agamaŋen sokbeye egaŋ Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ menok mme sokbeye nempa ke kasa kasa msaye. Sepem kekok alak pi am zii zetgalen set mâti mamaip ekŋenaŋ nin kasa kasa mammanndaip. ³⁰ Âpme keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zigok penaŋ zenzeŋaŋ tazin?

“Sisiliŋ imbi ek nemuŋaŋmak ilisakwep idamâpmane msat belakŋan melit. Mneti sisiliŋ imbi egalen nemuŋaŋ keyaŋ imbindi penaŋgalen nempa keyelen kwitnaŋ kwitnaŋ ke toŋaŋ bewemagat.” *(Sokbembe 21:10)*

³¹ Keyepmti notnne, wa nin sisiliŋ imbi keyelen nemunambaŋane yek. Nin Abalaam ikŋaŋgat imbiŋaŋ penaŋ egalen nemunambaŋane mamananup.

5

Nin lala manuwaŋ lalayegak penaŋ mamananup

¹ Kilaisiyaŋ in mme lala mekoti maip keyepmti in lala bubuk mekoti mambep. Keyepmti in am notnaŋ kawaŋaŋ bugan indame ekŋenaŋ Zuda am ekŋengalen zii zet keyet kandaŋan meti mamayet zet kelakŋaŋ mimindamti ku indatiwep.

² Neŋ zet kaliŋaŋ kapigok zema nâit, in sekŋin butnaŋ antim indendeyet zeme nâmindewep beme Kilaisiyet gakikiŋaŋ keyet nâme belakŋaŋ penaŋ bewe.

³ Neŋ zet keyegak ewe sakwalamti penaŋ pigok diindoma nâit, mneti an ŋenaŋ sekŋaŋ butnaŋ antitiyet nâmindewe beme zii zet sambe ke esemteŋ weyaŋ gawepume delaŋ zemâbe. ⁴ In zii zet gawepumann Kawawaŋaŋ indikme teŋ besenup zemti mamip. Inmagen Kilaismak tususu mbien e ilak etime delaŋ zeye. Keyepmti Kawawaŋgalen keŋ taolelaŋ inmagen ku matazin. ⁵ Keyaŋgut nin Kawawaŋgalen Emetak Teŋgalen windeyaŋ nâmkŋipeperjnan ndamukulem mimindeme mulup dolakŋaŋ mmann Kawawaŋaŋ nin nâmindeme teŋ bembeyet webemti damuŋ matatnup. ⁶ Nin Zisas Kilaismak tususu mbennen am sekŋin butnaŋ antitiŋaŋ ma sekŋin butnaŋ antitipiŋ mama mimi keyet nâma kwitnaŋ kwitnaŋ ŋotekŋaŋ penaŋ ku beye. Nin nâmkŋipepeen gogot palen mama keyet nâmann penaŋaŋ penaŋ bein.

⁷ Eweŋan in Kawawaŋgalen zet katnaŋ penaŋset mama mimi dolakŋaŋ ke mkwabien. Yaŋ alak kwi ŋenaŋ zigoset zet kelakŋaŋ mimindeme Kawawaŋgalen zet katnaŋ bankumpemti naman set ŋen ŋaset mâti mamelip? ⁸ In Kawawaŋaŋ indakumtetime kot egat zapat bewien. Yaŋ egaŋ in mama mimi bekaŋaŋ ke mimiyet egaŋ zet kelakŋaŋ mimindeme ku mamip. ⁹ Nâip, nin yis isikŋaŋ bugan nupmamaŋ keŋan pemann toti keyaŋ nupmamaŋ mme omba penaŋ masemem kwapme eknup. Sepem kegogak an bekaŋaŋ kwewaŋ am dolakŋaŋ sambe ŋotikŋin mamme yuŋgum temezin. ¹⁰ Neŋ in Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ŋep ku katik pewep ke nâmkatikbemindeyap. Nin Amobotnaŋ Kilaismak tususunn tazin keyepmti in ŋotik sepemaŋ ŋen ku mâti mebep ke penaŋ nâmkŋipem indeyap. Âpme am zii zet mâti mamaip ekŋenaŋ keŋin mamimyunguip keyepmti bamgat yomin keyet dopmaŋ Kawawaŋaŋ mutumindawe.

¹¹ Notnne, neŋ amnaŋ sekŋin butnaŋ antitiyet zetnaŋ diindowak ze zigoset Zuda am ekŋenaŋ sisiperpeŋ mnawiek? Ma kekok diindowak benagen Kilais tewen kumasasokpeme gakiye keyet zapatnaŋ zemann manâmbekambemndeip e kekokak ku mbiek? ¹² Am in sekŋin butnaŋ antim pepeyet zetnaŋ mandiindoip ekŋen keboŋ ke indikti diindome ilinaŋgat kalin sowep.

¹³ Notnne, in lala mamayet nâmti Kilaisiyaŋ indazemtetime kobien. Keyepmti in kapigok ku nâseip. Nin lala tatnup keyepmti mama mimi itnaŋaŋ ke ewe timann kwapme mne kekok ku otnâit in ilinak mukulem mukulem mti gogot palen mambep. ¹⁴ Âpme zii zet sambe keyet zet ŋotekŋaŋ temaŋ pigok pende mti zenzeŋaŋ,

“Gitaŋgat maŋgembein keyet kataŋ am notnaŋ ekŋengat gogot mimindewanik.” (*Wok Pris 19:18*)

¹⁵ In mneti tuŋguwinan zet mdândândâ mti dopmaŋ mekum kokum mti am mama mimiŋin dolakŋaŋ tazin ke walep mâbepmagen zemti yayaŋ zet kapi diindoyap.

Emetak Teŋaŋ mama mimi alakŋaŋ kapigok manndain

¹⁶ Neŋ ingat pigok penaŋ zema nâip: In Kawawaŋgalen Emetak Teŋ ek nâmpeme ingat mama mimiŋin damuŋ mbe. Kegok mme in keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋ keyelen tikŋaŋ ke ku mâpmebep. ¹⁷ Keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋ keyelen tikŋaŋaŋ Kawawaŋgalen Emetak Teŋ kasa mammpain. Âpme naman Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ kekokak keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋ ke kasa mammpinegak. Egelaŋ kasa kasa kekok mmalu in kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ msât maotnâip ke eleŋ beleŋ

bemti ñep ku mamip. ¹⁸ In Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ indadamuŋ mbe beme zii zetgat kandaŋan ewe ku mambep.

¹⁹ Keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi sambe bee wa enzililiŋan ku tazin. Ke sosok kapigok ma sokbeme eknup: Imbimak set kileŋ mama ma muluwaŋ okbi okbiŋaŋmak muluwaŋ bekaŋaŋgat mimiyet keŋ wawat. ²⁰ Ma nopiom sesewatindaip ke ma aindindi ma mulup kwitnaŋ kwitnaŋ we bekaŋaŋmak mee notnaŋ mamip. Ma kasa kasa mti an ââ ma am notnaŋgat nâmbembe mimi ma ŋenzinziŋ ma ilinaŋgat kwitnaŋ kwitnaŋin sambe tatagat mulup temaŋ mimi ma mdândâmti maŋge kalalaŋ ²¹ ma eyak zet ma tu katikŋaŋ nimti keŋ kileŋ mama ma ondedak keŋan mama mimi bekaŋaŋ penaŋ mti mama mimi sambe keboŋ keboŋ ke mamip. Am ekŋen keboŋ keyaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mamaen ku mambep.

²² Âpme am Kawawaŋgalen Emetak Teŋmak mamaip ekŋengat mamaŋinaŋ mulup mme penaŋaŋ kapigok masokbein: Ammak gogot mama ma oloŋen palen mama ma keŋ sewakŋaŋ palen mama ma mama mimi sewak sewak mti mama am indamukulem mimi ma dopmaŋ mukulem mukulem mti mama ma zegawepupumak mama ma ²³ keŋ mtoti mama ma segaŋ mama mimi bekaŋaŋgat manâin keyet windeŋaŋ mtopemti mamti, mama mimi dolakŋaŋ keboŋ keboŋ ke zii zet ŋenaŋ ku mtopepeyelen. ²⁴ Am Zisas Kilaisiyet zapat mamaip ekŋenaŋ keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋgat tikŋaŋ keyaŋ indapmandame yom mamip, keyelen windeŋaŋ ke Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ indamukulem mimindeme keŋ itnaŋaŋgalen winde omba penaŋ mtopeme delaŋ zemâge. ²⁵ In Kawawaŋgalen Emetak Teŋgalen windeyete maip beme egalen windeen negak mamebep. ²⁶ Nin nnaŋgat sekŋ mmoti notnne notnaŋ ekŋengat keŋin mmann bekaŋaŋ ku bewe. Ma nin notnne notnaŋ ekŋengat nâmbembe ku mbanup.

6

Dopmaŋ mukulem mukulem mti nukŋaŋin pumti mamambep

¹ Notnne, inmagengatnaŋ ŋenaŋ tetimaemaen sukŋaŋ bemti yom mme in Kawawaŋgalen Emetak Teŋmak nâmkŋepepeŋin kaliŋaŋ matazinaŋ sewak sewak mti an ke mama miminaŋ weyaŋpewep. In egat mobotnaŋ mti sakambuk mti sakambuk samti ku mtopewep. Mneti mseŋan Sadaŋaŋ in kegogak indatetim indeme toindoweyet weyaŋ eksemti mbep. ² Tuŋguwinaŋ nukŋaŋ notnaŋ masokbemindain ke ilinak mukulem mukulem mti gapuwep. Kegok mti Kilaisiyelen zii zet bee ñep gawepuwep. ³ An ŋenaŋ iŋaŋ neŋ amobotnaŋ mayap nâmbembe yaŋgut am ekŋenaŋ egat nâme amobotnaŋ ku bewe beme egaŋ belak sek mmobot etaŋ mbe. ⁴ Keyepmti am kwep kwewaŋ ilinaŋgat muluwinagaŋt yaŋaŋin weyaŋ ekmâtâbep. Ekme muluwinagaŋ dolakŋaŋ bewe bemeŋgut muluwin keyet nâmti ilinaŋgat sekŋin mmobep. Yaŋgut in ilinaŋgalen mulupmak nolin ŋengalen mulupmak ku bemak ekbep. ⁵ Mti am kwep kwewaŋ ilinaŋgat nukŋaŋin iŋaŋgaŋt iŋaŋgaŋt timti met Kawawaŋgat betnan bewep.

⁶ In an Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindom zikat indamamip ekŋen ke segalen bandim indamukulem mimindeme mamti mulup mbep.

⁷ In kapigok ku nâmyuŋguwep. Kawawaŋ tetipewep beme in an tetimaee toŋaŋ bewep. Am ŋenaŋ mulupmanen kwitnaŋ kwitnaŋ maondein keyet penaŋaŋ iŋaŋ keyegak sokbeme matin. ⁸ Keyepmti am ŋenaŋ mama mimi bekaŋaŋ ke keŋanen bemisik tabe beme egaŋ maneti keyet penaŋaŋ bekaŋaŋak timti walelet temaŋ aikbe. Ma am ŋenaŋ Emetak Teŋgalen mama mimi dolakŋaŋ sambe ke keŋanen tabe beme egaŋ maneti keyet penaŋaŋ mama kanzizit ke tiwe. ⁹ Keyepmti nin kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ mimiyet sekaŋaŋ palen ku mne. Nin sisiliŋ palen mbanup beme penaŋaŋ titi kanen nin omba penaŋ ndamkwatame timti nimwiaŋ wiaŋ temaŋ mbanup. ¹⁰ Kegogapmti nin timti mulup dolakŋaŋ mti am notnaŋ indamukulem mimiyet setnaŋ sokbemndawe kataŋ mbanup. Kilais nâmkŋepepeŋaŋ ekŋenmagen yaŋbemti mpemann mebe.

Pâlaŋ zetnaŋ delaŋ zenzeŋaŋ zesâti aŋkeŋoo zet zeye

¹¹ In papiaen muluwan kasetnan temar temar penar nen betnna penar kumin-dayapgat egit! ¹² Am notnar ekjenar amgat zikalinan kwizet burjamak bembeyet nâmti in sekjin butnar antitiyet zet giŋgin penar mamiindeip. Ekjenar Kilais tewen gakiye keyet zetnar etar zemann sisipeŋpeŋ sokbemndasemagen zemti kekok mamip. ¹³ An sekjin butnar antitiŋmak ekjen sambe keyar zii zet sambe bee weyar dolakŋar penar ku maŋgawepup. Ekjenar in nâmindeme ingat sekjin butnar antim indeme in ekjenmak tusumti ilinaŋgat kwizet bujamin mmot indendeyet nâmti kekok manzeip. ¹⁴ Āpme neŋgut Amobotnaŋ Zisas Kilais tewen gakiye keyet nâma mobotnaŋ beme keyet nâpeŋ mamayap. Neŋ msalen kwitnaŋ kwitnaŋ tazin keyet nâma mobotnaŋ ku mambein ma ekjenar kekokak nâgât mobotnaŋ ku matalip. ¹⁵ Am sekjin butnar antitiŋar ma am sekjin butnar antitipiŋ keyar penar penar ku bein. Kawawaŋar mama alakŋar aikndaye keyar penar penar bein. ¹⁶ Ma am sambe zet zeya kapi nâmti maŋgawepup in ma am Zisas Kilais manâmkijpemamaip in Islael alakŋar Kawawaŋar aŋgalaŋ gogot mimindeme keŋ sewakŋar palen mamayet nâmti dunduyap.

¹⁷ Pilak zetn pigok zemdelar zesowap: Notnne, neŋ Kilaisiyelen sisiliŋ an bema sek yemben sambe tamezin ma sisipeŋpeŋ omba mnawien keyepmti am ŋenar neŋ ŋep ku mtot neneyelen.

¹⁸ Notnne, Amobotnaŋ Zisas Kilais egalen keŋ taolelar inmak weweyet nâmti dunduyap. Penar.

Epesa

Pâlañ Epesa am nâmkinpepeñinmak ekñengat zapat meluwañ kapi kumindaye

Am sambeyañ nâiwen zapat meluwañ kapi Pâlañ kuye nâmti manzeiwañgut zet keboñ ke sakwep ku zenzeyelen. Zet egok zenup e zet abatatat. An notnañ zeuwen an ñenañ Pâl ammemti zapat meluwañ kapi kuye yañgut nin sambeyañ Pâlañ kuye zemann aañtage keyepmti kegok zene. Epesa mka temañ keyet keñanen Loma gapman egañ kwitnañ kwitnañ sambe penañ mge. Epesa mme egalen mka ñotekñañ beye ma dalangalen mka ma sesewat sepem ikñañ ikñañgalen mka ñotekñañ beye. Pâlañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timepme zut beye keyet egañ Epesa msalen metapme nup kan tuk kegok mege. Mesâgât Timoti peme egat munduman tati dâpmeleñge ke ekdamuñ mge. Kie Kienogen dâpmeleñge Epesa ekñen zet kegogak kumindandañ (Kie Kienok 2:1-7).

Pâlañ de tati zapat meluwañ kapi kuye? Egañ mka katikñañ Loma msalen tati dâpmeleñge Epesa mkaen mambien ekñengat kuye. An notnañ nâmtaliwen zapat meluwañ kapi am sambeyet apalak kuye. Keboñ keyepmti Epesa dâpmeleñge ekñenañ makumti beme naman dâpmeleñge notnañmagen mepmegalen nâmtiyepmti zapat meluwañ apalak kapi kuye. Epesa ekñenmagen nukñañ ñen sokbeme keyepmti ku kuye yek. Zet ñotekñañ notnañ kapigok: Kawawañgalen keñ taoletgat penañ Zisas peme koge âpme Zisasiyañ naman am nâmkinpepeñinmak ekñengat toñin kapigoset beyeyañ tazin. Egañ am nâmkinpepeñinmak ekñengat ap biwin ma ñokaselinnok beyeyañ tazin Pâlañ kogok kuye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Epesa zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-2 Notn mukuku zet

1:3-23 Kawawañgalen keñ taoletnañgat penañ

2 Zisasiyañ am nâmkinpepeñinmak ondakme kwep mobien

3 Dâpmeleñge penañ mama ke Kawawañ nâmbiliwepme tazinen ke mamip

4:1-6:20 Kawawañmagengatnañ mama mimi alakñañ mti mamayelen zetnañ

6:21-24 Zet zemdelañ zenze zet

Zet yañbem zenzeyelen zet

¹ Neñ Zisas Kilaisiyelen an ombemneneñañ Kawawañ ikñañ naombem nenge. Neñ meluwañ kapi Epesa mkaen Kawawañgalen an imbi Zisas Kilais pañpañ nâmkinpemtiki katikñañ mti mamaip ingat kumindayap.

² Nin sambeyet Bipm Kawawañ ma Amobotnañ Zisas Kilais egeleñ keñ taolet ma keñ sewakñañ mimindame in keyet keñan tatagat mandunduyap.

Kilaisiyet pembenangapmti Kawawañ mama mimiñañ dolakñañ maketalasindain

³ Nin Amobotnañ Zisas Kilais egat zapat manup keyepmti Bipmañ Kawawañ kululuñgalen mama mimiñañ dolakñañ sambe keyañ maketalasi ndaingapmti kame nin ek sesewatpene! ⁴ Kawawañ eweñan tipman baenen penañ msat kululuñ mee pi ewe sokbembepiñ tapme nin ikñañgat zapat mamayet ndaombemndendeñañgapmti ikñañgat zikatnañ kwetetepmañ mamambanup. ⁵ Egañ eweñan nâmtikñañ mimndemti kwitnañ kwitnañ mimiyet nânâñañ kegok nâmbiliwepme weñgeyepmti Zisas Kilais egat pembenangapmti keñ taolet mimndamti nin nemunambajane bemti mamayet ikñañ nâmdelañ zemti zemndeme mamananup. ⁶ Ikñañgat Nemuñañ penañ gogot penañ mamimpein piwan egañ am ningat tikñañ omba penañ tazin keyepmti keñ taolet ek kinagatnañmak mimndamti Nemuñañ ke ningat mti peme msalen kapi toge. Keyet kame nin Kawawañ zemesewatpene!

⁷ Kawawañ ek keñ taoletnañ omba penañ tazingapmti nin yomgalen kimbat keñan manepemann egañ Nemuñañ Zisas Kilais zempeme koti tewen gakimti sipmañ mulapme

sipmanj keyan yomm sambe zilupme delaŋ zeme lala tobennaŋ mamanup. Egalen keŋ taolet temaŋ bekapi ekti pisempayap. ⁸⁻⁹ Egaŋ ikŋaŋ am ningat yaŋaŋ dolakŋaŋ penaŋ nândein keyepmti eweŋan baenen Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ kapi mimiyet igak nâmbiliwepme weŋge keyet penaŋaŋ Kilais peme toti ikŋaŋ mkawaŋbemndame ekbenn. ¹⁰ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mimiyet kanaŋ nâmbiliwepme weŋge kan ke penaŋ daŋgome msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ weme eknup sambe bepi ma kululuŋengalen kwitnaŋ kwitnaŋ wein sambe bee Kilaisiyet kandaŋan ondekme kwaoti kwep beme egaŋ keyet Amobotnaŋaŋ mamain.

¹¹ Egaŋ eweŋanak nâmbiliwepme weŋge keyet kataŋ Kilais egat mti egaŋ nin ikŋaŋgat zapat penaŋ ndaombemndemti Kilais ekmak tusumndeye. Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi sokbembeyet nâmbiliwepme weŋge keyet katnanen masokbemkwapme eknup. ¹² Egaŋ nin ndamukulem dolakŋaŋ penaŋ kegok mme nin ŋeŋaŋ penaŋ yaŋbemti Zisas Kilais nâmkŋepewenn keyepmti kame nin Kawawaŋ kwizet buŋamaŋ temaŋ mamain ek sesewatpenel!

¹³ Âpme in kegogak Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ilak nâmti nâmkŋipepe aikme keyet piliŋaŋ Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat zapat eliŋgom indemti Emetakŋaŋ Teŋ eweŋan penaŋ indandayet zetik mimindeye ke indame tiwien. ¹⁴ Emetak Teŋ ke Kawawaŋaŋ bam ikŋaŋgat zapat ndatimti mama kanzizit ndawe keyet piliŋaŋ ke ndaye. Keyepmti kame nin Kawawaŋ kwizet buŋamaŋ temaŋ mamain ek kwitnaŋ mwatpenti sesewatpenel!

Pâlaŋ Epesa am ekŋengat mandundumtan

¹⁵ Âpme neŋ in Zisas Kilais nâmkŋepemamti Kawawaŋgalen am notnaŋ ekŋenmak keŋ kwep bemti notn notn palen mamaip. ¹⁶ Keyet zapalin kopme nâmbangapmti kan kataŋ Kawawaŋ sesewatpenti ingat nâmti mandundumkwalap. ¹⁷ Neŋ ingat nâmti Amobotnaŋaŋ Zisas Kilaisiyet Bipmanj Kawawaŋ kwizet buŋamaŋ temaŋ egaŋ Emetak Teŋ indame Emetak Teŋaŋ in nânâ dolakŋaŋ sambe indamti Kawawaŋgat yaŋaŋ dolakŋaŋ mimkawaŋ bemindame in egat yaŋaŋ weyaŋ nâmatâtâgalen nâmti mandundumsayap. ¹⁸ Mti keŋin mkawaŋ beme in Amobotnaŋaŋ ikŋaŋgat zapat indatimti kululuŋengalen kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ingat zapat zeye keyet nâme mobotnaŋ beme keyet nâpeŋ nâpeŋ mamambep. ¹⁹ In yaŋaŋ kapigok penaŋ nâmkawaŋbewep. Kawawaŋ ek winderŋaŋ temaŋ penaŋ tazin keyepmti am nâmkŋepemak sambe nin kan kataŋ manndamukulem min. ²⁰ Winderŋaŋ keyet yaŋaŋ Kilais gakikiengatnan mwati wat mot betnaŋ penaset kwizet buŋamaŋmak mamayet pempti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe damuŋ mimiyelen winde samâge keeset yaŋaŋ ekmâtâtnup. ²¹ Egaŋ Zisas winde same msalen amobotnaŋ sambe ekŋengalen winde ma Sadaŋ mee piyelen winde ma ensel kululuŋen maip ekŋengalen amobotnaŋine sambe ekŋengalen winde mee pi timtot ba pempti mobotnaŋ penaŋ gwaen motazin yaŋ bangat mama katikŋanen ewe tapmebe. ²² Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi Kilaismagen winde titiyet nâmti ek ekŋengat ŋoktekŋin onzempempti egat kandaŋan yaloŋ pempti ek mtati dapmelanŋeŋane nâmkŋepemak manup ningat ŋeŋaŋ onzempaye. ²³ Msat kataŋ nin Kilaismak tusumti an kwep etaŋnok bemti mamanup. Kilaisiyet setnaŋ betnaŋ mee pi ilak nin dapmelanŋeŋane kapi. Âpme Kilaisiyaŋ ikŋaŋ ningat ŋokasetn bein. Âpme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kululuŋen ma msalen weme eknup pi ikŋaŋ mgeyaŋ indadamuŋ dolakŋaŋ mme wemelip.

2

Kawawaŋaŋ yomengatnan gilik zemndatiye

¹ In eweŋan yom mti gakikiŋaŋnok mamti Kawawaŋgat zetnaŋ ku gawepuwien keyepmti waleletgat zapat etaŋ mamamtemien. ² In belak msatgalen kwitnaŋ kwitnaŋ bekanŋ sambe kapiyet nâme penaŋ beme ke mâti mamtemien. Mti Sadaŋgat kandaŋan meti zetnaŋ gawepumti mambien. Am Kawawaŋgalen zet makuluip ekŋen kemagen amobotnaŋ Sadaŋ msat kululuŋ tungupman gwaen mamain egaŋ maindadamuŋ min.

ndawalatime kwatabennañ tati dapmelangejane in indasektimti matatnup. Kilaisiyan ikñañ tepum tungupman penañ gweñgweñ kumti katikñañ bemtapme nin ganze ganzenan tati maindasektatnup. ²¹ Kegok tapmann am sambe nâmkijpepemagañ kot Kilaismak tusumti tusum tapm metnepemann Kawawañgalen sesewat mka temañnok masokbein. ²² Nin Kilais nâmkijpepemak am mañge notnañ ekñenmak tusumti Kawawañgalen mkanok bemti tapmann Emetak Teñañ ningat keññnan mamain.

3

Pâlan am Zuda mañgeen ku sokbemberañ ekñenmagen mulup mge

¹ Neñ Zisas Kilaisiyet kwit zapatnañ in am Zuda mañgeen ku sokbemberañ tunguwinan mpalakñañ bema Kilais nâmkijpeme keyepmti mka katikñañ met newien. ² In nâgât zapatn pigok kopme nâmbien. Nâgâek Kawawañgalen keñ taoletnañ omba tazin keyet zet zapatnañ timamti kalopbemti indandayelen an kegok zewien e penañ. ³ Egañ mulup ke zemnemti kwitnañ kwitnañ tasokbeme eknup keyet setnañ igak nâmbiliwepme tage ke zemsokbemnamâge. Keyet penañañ neñ pemkwep bugan kumpeya. ⁴ Ke maiñbewen neñ Kilaisiyelen zet enzililiñañ zigoset eknâmâtâban keyet yañañ e in kegogak ñep nâmâtâbep. ⁵ Zet enzililiñañ ke am eweñañ tipman baen mamkwabien ekñenmagen ku zemsokbemberañ. Alakñati kapi Kawawañgalen Emetak Teñ keyañ zemindendeñañ an nin ma golañ zenze an teñ ninmagen zemkawañ bemndame nâmbenn. ⁶ Zet Kawawañañ igak keñanenak nâmpeme weñge ke kapigok: Am Zuda mañgeen ku sokbemberañ mañge in Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ nâmti Zuda am ninmak sepem kwep bemti mañge kwep tati Zisas Kilaisiyepmti Kawawañañ kwitnañ kwitnañ ndandayet Zuda am ningat zetik minndeye keyet penañañ ewan inmak nsakwep toñañ bewanup.

⁷ Âpme Kawawañañ neñ keñ taolet omba penañ mnamti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi zempalakñañ bembeyet naombem nemti winderñañ temañ penañ ketalasimti nange. ⁸ Âpme neñ Kawawañgalen am mañge notnañ nâmkijpepemak tototnañ mamaip ekñengat tunguwinan tototnañ in penañ manepema Kawawañañ ikñañ keñ taolet mnamti Kilaisiyan am yomengatnan ndatitiyet toge keyet buñam zapatnañ ma ekmagen kwitnañ kwitnañ sambe penañ mawein ke nin ñep ku maiñgalen keyet buñam zapatnañ am Zuda mañgeen ku sokbemberañ inmagen zemkawañ bembeyet zemneñge. ⁹ Eweñañ tipman baenen Kawawañañ msat kululuñ mme sokbeye kan keyet am Zuda mañgeen ku sokbemberañ ekñen yomengatnan gilik zemti indatitiyet igak nâme weñge keyet katañ kwitnañ kwitnañ sambe ke neñ am sambe pi zemkawañ bemindama eknâmâtâpme tat delañ zein. ¹⁰ Alak kan kapiyet Kawawañañ am nâmkijpepemak mañge ninmagen mulup sepem igak igak tapmmepme ensel Kawawañañ ikñañ winde temañ temañ indamti ñeñañ mamayet zemindeye. Ekñenañ Kawawañgalen nânâñañ nâmbiliwepme weñge ke kapiyet taekmâtâlip. ¹¹ Kawawañañ eweñañ penañ msat kululuñ sokbembepiñ tapme keñañañ nâmbiliwetpeye keyet penañañ Amobotnañ Zisas Kilais peme koti egañ ke msokbeye. ¹² Nin Zisas Kilais nâmkijpemtiki ekmak tusuwenn keyepmti Kawawañgat zimoseñañ kiñgagapiñ nâmtalati mandundum sanup. ¹³ Keyepmti pigok penañ diindoma nâit. Neñ ingapmti sisipeñpeñ palen mayap keyet zapatn nâmti keñin yayañ temañ ku kwabe. Keyañ Kilaismagen nâmkijpepeñ in mkatikñañ bemindewe.

Pâlan Epesa dapmelange ekñengat dunduye

¹⁴⁻¹⁶ Kegogapmti neñ am nâmkijpepemak msalen manup nin ma am nâmkijpepemak gakimti kululuñen mobienañ maip nin sambeyet Kawawañ Bipm apalak an winderñañ mobotnañ penañ ekmagengatnañ Emetak Teñañ nâmindame ingat keñinan Emetak Teñañañ in winde aikindame in nâmkijpepeen kaliñañ bemti egat kandañan topedondom samti mamayet mandunduyap. ¹⁷ In nâmkijpepe katikñañ aikti Kilais mkitikpeme egañ ingat keñinan telepgat tati gogot palen mama ke aikindame mama mimi keyañ

ingat keñinan tati tepnok kindiñan time mekopme nâmkijpepeen gweñ gweñ kumti tatagat mandunduyap. ¹⁸ Sepem kegok ke tati in ma Kawawañgalen am nâmkijpepemak sambe notnañ nin nsakwep Kilaisiyañ am ningat gogot omba penañ maminndain keyet yañan nâmatâtâgalen ñoktik dolakñañ penañ ñep tiwanup. ¹⁹ In Kilaisiyañ am ningat gogot omba penañ maminndain keyet yañan nin nâmatâpmann delañ zenzeyelen sepem yek; ke omba penañ. Keyet yañan in ñep weyañ nâmatâtâgat nâyap. Kawawañan iññañ inmak tati indamukulem mme in egalen mama mimiñañ dolakñañ ke etañ mti iññañ nemborjak mamambep.

²⁰ Kawawañan iññañ windenjanat penañan am ningat tungupmnan pigok mamkawañbein ke delañ zenzeñepiñ tapmebe. Nin egalen winde keyañ ndamukulem minndendeyet nâmti mandundunup ke ma nânâ notnañ belak keññan nâmann matazin mee pi egañ ekmâtâpme delañ zeme ndamukulem mamimndein. ²¹ Nin Zisas Kilais egat pembedanapmti nâmkijpepemak am sambe manup nin pi ma am bam sokbemamobep katañ Kawawañ kwizet buñaman mwati sesewatsameti mamebanup! E penañ.

4

Kilaismagen nin am manje kwep bewenn

¹ Neñ Amobotnanjat kwit zapatnañ mpalakñañ bema keyet pepetnañ kwati mka katikñañ newienañ tati pigok diindosowap. In Kawawañan mama dolakñañ mamayet nâmti indakumtetime kobien keyepmti in mama keyegak esemterñ penañ mamambep. ² Mti am notnañ ekñengat kandañinan tototnañ mambep ma am notnañan myuñgumindame in dopmañ kegogak ku mutumindawep. In noline keñ sewakñañ mimindamti ilinak gogot palenak mamti dopmañ mukulem mukulem mti mambep. ³ Kawawañgalen Emetak Teñañ am manje sambe nin ondekdeme manje kwep bemti keñ sewak palen mamanup. Mneti in mama dolakñañ ke katikpewepmagengat kakanemuñ ekdamuñ mti mamambep. ⁴ Nin maneti mama kanzizit titiyet Kawawañan iññañ ndaombemndeme iññañgalen Emetak Teñañ keyañ ndaondak ndeme egat kandañan kwep kumann kwaopme webemti matatnup. ⁵ Keyepmti nin Amobotnañ Zisas Kilais egat kwitnanen ma nâmkijpepenn kwep ma an tuk ekñengat kwilinanen tu manzulutindeip kelak kwep. ⁶ Nin sambe bepi Bipm Kawawañ kwep egañ nin sambeyet Amobotnañ apapalak mamain. Egañ ningat keñnan mamti winde ndaperñ tapme nin iññañgalen mulupmañ kapi maminup.

⁷ Kilaisiyañ keñ taoletnanapmti mulupmañ sepem igak igak mimiyet kalañkumti ndamâgeyañ winde keyet katnanen mulupmañ maminup. ⁸ Keyepmti Kawawañgalen Zet Itnananen zet ñen pigok zenzeñan tazin,

“Egañ gwaen mosâti am kasaen indomti indatitiñañ nembor indati moge. Naman kegogak mosâtati am mulup mimiyet winde notnañ indaye.” *(Sam 68:18)*

⁹ (Zet kululuñen gwaen mowege ke belak penañ ku zenzeñan. Egañ ñeñañ penañ gakiki mkaen baen toweti Sadañ windenjan mtopemti kwati gwaen mowege egañ msalen pien eyo Sadañ windenjan mtopeye. ¹⁰ An toge iññañ keyañak kasup eyonga mee pi seabemndemti mama katikñanen penañ gwaen mogeyañ egañ kululuñen ma msalen kwitnañ kwitnañ sambe ilindiñ manndadamuñ min.) ¹¹ Egañ msalen amñane nâmkijpepemak nin windenjan ke ndamti mulupmañ mimiyet pigok kalañ kumti ndamti kululuñen moge. An notnañ nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zenzeyet ndakumtetimti ombemndendeñan ma notnañ Kawawañgalen buñam zapat penañ zemkawañ bembeyelen an ma notnañ am nâmkijpepeninpinmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timet zenze an ma notnañ am indadamuñ mti Kawawañgalen Zet diindom zikat indamimiyet zemindeye. ¹² Egañ mulup kegok kalañkumti ndame nin mulup ke mmann Kilaisiyet setnañ betnañnembor nin nâmkijpepenmak sememti kaliñañ kegaset mambenup. ¹³ Mulup kapi tapm metne metne pemann amnañ nâmkijpepeen keñ kwep bemti nin sambeyan Kawawañgat Nemuñanjat yañan nâmatâpmann delañ

zeme an penaŋ semem katikŋaŋ bemti Kilais ikŋaŋ nemboraŋk bewanup. ¹⁴ Nin Kilais ikŋaŋ nemboraŋk bemti tabanup beme am bekanaraŋ notnaraŋ koti neŋ kekok kekok mgawap zemti zekelakŋaŋ minndame nin nempa isisikŋaŋ ekŋenaŋ sepem pigok mamip kekok ku mbanup. Nempa ekŋenaŋ pigok mamip: Zet ŋen diindome nâmti zet keyet nâme penaŋak etaŋ mambein. Ekŋenaŋ zet penaŋ ma dâsuki tazeip zemti yaŋkwesimti ku manâip; belak nâme penaŋ etaŋ mambein. ¹⁵⁻¹⁶ Nin am penaŋgalen set tazin keyet kataŋ mti zet penaŋ penaŋak zemti notn notn mti dopmaŋ mukulem dopmaŋ mukulem mti mambanup. Nin kekok mmoti mambanup beme nin Kilaisiyelen mama mimien katikŋaŋ bemti tabanup. Âpme egaŋ ikŋaŋ ndadamuŋ dolakŋaŋ mme nin egat kandaŋan maŋge kwep kumann kwaopme egat palen metusum tusum mti tetekŋan ekmagen dolakŋaŋ wati mekopme egat setnaŋ betnaŋ mee penaŋ ke bemti katikŋaŋ bem tati Kawawaŋaŋ mulup mimiyet winde ndaye kataŋ mulupm sakam igak igak mti notn notn gogot palen mukulem mukulem mti nâmkŋipepeen semem kaliŋaŋ bewanup.

Nâmkŋipepemaŋaŋ mama mimi alakŋaŋ tiwep

¹⁷ Keyepmti neŋ Amobotnaŋ egalen windeen tati ingat aŋkeŋoo zet ŋen pigok zema nâit. In am notnaŋ Kilais nâmkŋipepepiŋ mamti ŋoktikŋin temaŋ msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ belakŋaŋ keyet kileŋ peme matazin in sepem kekok ku mbep. ¹⁸⁻¹⁹ Am ekŋen keboŋ keyet keŋinanen mama mimi mgasigat tikŋaŋaŋ etaŋ bemisik tapme keyepmti ekŋenaŋ mobotnaŋ sambe mmeti Kawawaŋ mee bamkumpemti tu katikŋaŋ nimti zet kilom kilom zenze ma imbimak set kileŋ mama ma yom sepemaŋ igak igak mti keyet nâme dolakŋaŋ etaŋ mambemâzin. Am ekŋen ke Kawawaŋaŋ nin mama kanzizit ndawe ke ekŋen keyaŋ paŋaŋ nembet bugan ku tiwep.

²⁰ Âpme nin Kilaisiyet yaŋaŋ zikat indawennen kan keyet mama mimi sepemaŋ kabonŋ ŋen ku zikat indamann ekbien. ²¹ In Zisasiyet yaŋaŋ diindowenn kan keyet Zisas ek an zet penaŋ penaŋak zenze toŋaŋ elak penaŋ ke zemkawaŋ bemindamann nâmbien kemak. ²² In eweŋan mama itnaŋan mamkwabien kan keyet mama mimi bekanaraŋgalen tikŋaŋaŋ indaminzilime keyet keŋan matatemien e naman peme tapme Kilaismagen kobien. Ya naman mama mimi okmak eyaŋ gilik zem kwati tetimindemti mtoidesât tapm ke windeŋaŋ mtopemti ²³ keŋin ma otnânâŋin ke wenzeume alakŋaŋ etaŋ bemâbe. ²⁴ Mti Kawawaŋaŋ ikŋaŋgalen mama mimi teŋ ma kweteteŋmaŋ ikŋaŋmak tazin sepem keboŋagak ninmagen tatagalen Kawawaŋaŋ nâmti nda mge.

²⁵ In Kilaismak tusumti egalen maŋge kwep mamaip. Keyepmti in zet dâsuki met zem kot zem e peme tapme kume kwaopme notn notn palen mamti zelin penaŋ penaŋak zemti mambep. ²⁶ In nolin ŋeniyet ŋenzinziŋ mti nâmsopkumti zelin weyaŋaŋpiŋ tetak manepeme kasup zikatnaŋ ku towebe. Sakwep keyegak nolinmak zelin weyaŋbep. ²⁷ Mneti belak maneti pemalu Sadaŋaŋ itmagen koti keŋit mkatikŋaŋ beme ŋenzinziŋ keyaŋ kwitnaŋ ŋen bekanaraŋ aikindawe. ²⁸ An kambu titi egaŋ kambu peme tapme betnaŋaŋ mulup windeŋaŋbeŋ mme sokbeme ikŋaŋgalen keyetnaŋ tim nimti notnaŋ am toweweŋaŋ ekŋen indamukulem mbe. ²⁹ In am nolinyet tipkwasisi zet mee ku zewep. Zet dolakŋaŋ zeme am noline ekŋen zelinaŋ meti indamukulem mimindeme nâmkŋipepeŋinan kaliŋaŋ bewe. ³⁰ Kawawaŋgalen Emetak Teŋ ke Kilaisiyaŋ kot indatimti Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat zapat kululuŋen indatimti mobotgat nâmti piliŋaŋ ke keŋinan bem indeyeyaŋ egaŋ ke tati ma indamukulem min. Keyet yaŋaŋ ilin nâip. Keyepmti in naman meluwaŋ bekanaraŋ kabonŋ mme Emetak Teŋaŋ ingat kembeŋ temaŋ penaŋ mme ŋep ku bewe. ³¹ Keyepmti in tuŋguwinan nâmbekam bembe ma keŋ kasa ma ŋenzinziŋ ma kwizet ŋakŋak mti mdândândâ ma nolinyet zemtalalat zet ma kalembi mee keboŋ ke ŋen ewe ku mbep. ³² Kawawaŋaŋ Kilaisiyepm ingalen yomin katimindeye kogogapm in am sambe bepi bakŋaŋ etaŋ mimindamti ekŋengat tikŋaŋ nâmindemti yom dopdop katipe katipe mti mamambep.

5

Nin busatnanen etaj mambanup

¹ In Kawawaŋgat nemunambaŋane penaŋ iŋkaŋ gogot mamimindein keyepmti in Biwin Kawawaŋaŋ iŋkaŋ mama main sakam keboŋak penaŋ mamayet mulupmaŋ mbep.

² Amnaŋ yominaŋgat nâmti soŋgom Kawawaŋgat sâpe sâpe bume zim pilik sesik dolakŋaŋ peme nâmti yomin makatikpemtan sepem kegogak Kilaisiyaŋ ningat gogot penaŋ mti ningalen yom pumti tep palen gakime Kawawaŋaŋ ek ekti nâme dolakŋaŋ penaŋ beye keyepmti nin Kilaisiyaŋ mge keyet katnanen gogot palen mamti dopmaŋ mukulem mukulem mti mambanup.

³ Keyepmti nin Kawawaŋgalen am maŋge penaŋ manup nin imbimak set kileŋ mama tamaŋ mamaipnok mamayet zet kelakŋaŋ ma nolineyelen kwitnaŋ kwitnaŋgat eyak kileŋ ku mbanup. ⁴ In zet sakambukŋaŋmak ma zet mgasik notnaŋ ma zet sambuŋ mee ke zeme ŋep penaŋ ku bewe. Kawawaŋgat wisikŋ zet keboŋ keboŋ etaj zemti mame keyaŋ dolakŋaŋ bewe. ⁵ In penaŋ kapigok nâmbep, an imbimak set kileŋ tamaŋ maipnok maip ma zet sambuŋ manzeip ma amgalen kwitnaŋ kwitnaŋgat eyak mamip ekŋen ke nopiom pedondom samti keyet otnâpeŋ maip ekŋen keyaŋ Kilaismak Kawawaŋ ekŋengalen zemâtâtât katnanen mama keyet keŋan ku mebep.

⁶ Am notnaŋaŋ in tetimindemti mama mimi bekananeset indatimti mesât zet kelakŋaŋ mimindame in zelin ke ku nâmbep. Muluwaŋ bekananŋ keboŋ keyepmti Kawawaŋaŋ am zet kululutoŋ ekŋen keboŋ ke ŋenzinziŋ mimindamti dopmaŋ mutumindawe. ⁷ Keyepmti in am ekŋen keboŋmak oloŋkati ku mamambep. ⁸ In eweŋan tambusosokgalen mama mimi bekananŋ ke timti mmamkwabien. Yaŋ alak pi Amobotnaŋmagen kot tusumti egalen am maŋge bemti busatnanen mamaip. Keyepmti in am maŋgeŋene itnaŋaŋ nin mamanup sepem kegogak mambep. ⁹ Am busatnanen mamaip ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ kapigok masokbein. Ekŋenaŋ mama mimi dolakŋaŋ mti zelin penaŋ penaŋak zemti mama mimiŋin kwetetepmaŋ mti mamaip. ¹⁰ Kwitnaŋ kwitnaŋ ekmâtâti Amobotnaŋaŋ nâmindeme ŋep bembeyelen keboŋ keboŋ etaj mbep. ¹¹ In am tambusosogalen mama mimi bekananŋ mamip ekŋen kemak met tusumti ku mambep. In naman met am bekakan ekŋen ke indatimti busatnanen kobep. ¹² Mama mimi bekananŋ ekŋenaŋ enzilimti mamimelip keboŋ ke zetnaŋ sosok kawaŋaŋ zemkawaŋ bembeyelen ŋep yek keyepmti neŋ zet kapi zenzeyet nâma sakambukŋaŋmak bein. ¹³⁻¹⁴ Am sambe mama miminn dolakŋaŋ ma bekananŋ mamimenzili mâtnup bee Amobotnaŋgalen busatnaŋ keŋan sosok kot sokbemkawaŋ beme nin ekmâtâbanup. Keyet zet apapalak ŋen Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zenzeŋaŋ,

“An muluk toŋ geŋ ilak wat. An gakikiŋanok mawenik geŋ wapmane Kilaisiyelen busatnaŋaŋ mbusatnaŋ bemgek.” *(Aizaya 60:1)*

¹⁵ In mama mimiŋin weyaŋ eksemti mbep in am nânâŋinpiŋ seon ekŋenaŋ mamti mamip sepem keboŋ ku mammambep in am nânâŋinmak sepem keboŋ mambep. ¹⁶ Kan pigogat bekananŋ msalen palakŋaŋ beyeyaŋ tazingat kan isikŋaŋ bugan taindain kataŋ Kawawaŋgalen mulup windenaŋ bemti mbep. ¹⁷ In am seon sepem ku mambep. Amobotnaŋaŋ mulup maindain ke ekmâtâti mbep.

¹⁸ In wain tu katikŋaŋ omba ku nimbep keyaŋ ŋoktikŋin mme yuŋgume bekananŋ sambe mmebepgat e bam kumpemti Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ nâmpeme egaŋ indadamuŋ mbe. ¹⁹ In ilinak silik Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen tazin ke tim kukuŋaŋ ke kuwep ma silik notnaŋ Zisas milim kukuŋaŋ ke kumti sesewat silik notnaŋ kumti Amobotnaŋinaŋgat keŋ oloŋen nâmti sesewatpewep. ²⁰ Amobotnaŋ Zisas Kilais egapmti kwitnaŋ kwitnaŋ mamimambep kataŋ Kawawaŋ Biwinaŋgat wisikŋ zepeŋ mamambep.

Awembij ekŋengalen zet

²¹ In Kilaisiyet kwitnaŋ mwatonzemti zetnaŋ maŋgawepup sepem kegogak ŋenaŋ ŋengat eksempem eksempem mti mambep.

²² Amobotnaŋ Zisasi eksempeṁti manâṁkiŋpeip keyet penaŋaŋ imbi in kegogak awine eksemindewep. ²³ An in imbiŋaŋgat ŋokŋin nemborŋ sakam kegogak Kilaisiyaŋ dāpṁelaŋgeŋane ekŋeŋgat ŋokŋin nemborŋ mamain. Kilaisiyet setnaŋ betnaŋ mee e dāpṁelaŋgeyēt ŋokŋaŋ tazin e eneyēt Kilaisiyaŋ ikŋaŋ yomēŋatnān gilik zemti ndatiye. ²⁴ Âṁpe dāpṁelaŋgeŋane ekŋenaŋ Kilais eksempeṁti manâṁkiŋpeip sepem kegogak imbi in awine eksemindewep.

²⁵ Âṁpe an in imbiŋine ekŋen gogot mimindawep. Sepem kegogak Kilaisiyaŋ dāpṁelaŋgeŋane nin kegogak gogot mimndamti gilik zemndatitiyet nâṁti ikŋaŋgat mamaŋaŋ ke ketalasiye. ²⁶ Egaŋ kegok ke mti am nin egalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ke nâṁti nâṁkiŋpepe aikmann yom zulut kapupme mepme tu zului Kawawaŋgat zapaletaŋ mamayēt zet zapatnaŋ mandiindoip keyet kataŋ mamambep. ²⁷ Egaŋ nin ndatimti met kandaŋan penaŋ maŋgeŋane penaŋ beṁti mamann egaŋ ikŋaŋ nin ndikdamuŋ mimndeme nin yom mimipiŋ ma kwileki ŋen ku myuŋguwanup belak kweteteṁmaŋ piliwilaŋ piyaŋ mamambanup. ²⁸ Keyepṁti an in ilinaŋgat sekŋin ekdamuŋ dolakŋaŋ mamip sepem kegogak imbiŋine indikdamuŋ dolakŋaŋ mimindemti gogot mimindawep. An ŋenaŋ imbiŋaŋgat gogot msawe beme ikŋaŋgat mbe. ²⁹⁻³⁰ Nin an ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ kasa ṁṁeme ku maeknup. Egaŋ sekŋaŋ ekdamuŋ dolakŋaŋ ṁṁemti tu meu dolakŋaŋ masain. Âṁpe dāpṁelaŋge nin Kilaisiyet setnaŋ betnaŋ mee ke beṁti mamānup keyepṁti egaŋ dāpṁelaŋgeŋane ningat sepem kegogak mamimndain. ³¹ Keyepṁti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen pigok zenzeŋaŋ,

“An ŋenaŋ mamaŋ bipmaŋ katimidemti meti imbiŋaŋ wati ekmak pepēp beṁti am kwepnok bemamalup.” (Sokbembe 2:24)

³² Zet Kilaismak dāpṁelaŋgeŋane ningat zenzeŋaŋ kapi yaŋaŋ nukŋaŋ penaŋ tazin. ³³ An in ilinaŋgat sekŋin ekdamuŋ mti maweyaŋpeip sepem kegogak imbiŋine ekŋen gogot mimindawep. Âṁpe imbi in awineyēt eksemindewep.

6

Nemba mambipmane ekŋengalen zapat

¹ Animbi nemba in Amobotnaŋ Zisas egat mti mambiwine ekŋengalen zet gawepuwep. Mama mimi kaborŋ kapiyaŋ dolakŋaŋ penaŋ bein. ² Zii zelen zet ŋen pigok tazin, “Geŋ mambipdine egegat nâṁmane mobotnaŋ beme zemsesewatidewanik.” Zet kapiyaŋ zii zet mobotnaŋ penaŋ bein ma zet keyēt zetik pigok zempepeŋaŋ tazin, (Kisim Bek 20:12)

³ “Nemba ŋenaŋ kegok mbe beme egaŋ msalen nukŋaŋ ŋen titipiŋ kan teepmaŋ penaŋ mamambe.” (Zii Zet 5:16)

⁴ Âṁpe nemba mambiwine in nembaŋineyaŋ kwileki ŋen myuŋgume nâṁbekambeṁti ŋenzinziŋ mti nemba ekŋen keŋin mme bekaŋaŋ ku bewe. In ekŋen indikdamuŋ dolakŋaŋ mimindamti Amobotnaŋgalen zet zapat dolakŋanen zet tazin ke zemzikat indawep.

Msalēŋatnaŋ amobotnaŋmak sisiliŋ an ekŋengalen zet zapat

⁵ Sisiliŋ an in damuŋine ekŋeŋgat nâṁe mobotnaŋ penaŋ beme kandaŋinan meti ekŋengalen zet gawepumti muluwīn esemteŋ mti mamambep. Kilaisiyet nâṁe mobotnaŋ beme zetnaŋ gawepumti egat kandaŋan mamaip sepem kegogak ⁶ in amobotnaŋine ekŋenaŋ indikme dolakŋaŋ bambeyēt belak etaŋ segaŋ mulup mimindawepgat. In Kilaisiyelen mulup anene kegok mamti Kawawaŋaŋ mama mimi nâṁtikŋaŋ mamin keboŋ keboŋ ke mâti mbep. ⁷ Wa am ekŋenaŋ nâṁmindeme mobotnaŋ bambeyēt nâṁti yek. Amobotnaŋ Zisas egaŋ nâṁmindeme mobotgat nâṁti muluwīn oloŋen palen mbep. ⁸ In nâit, am ŋenaŋ mulup dolakŋaŋ mti mambe beme Amobotnaŋaŋ dopmaŋ sepem kegogak sawe. Sisiliŋ an ma an lala manup bepi mulupmaŋgat dopmaŋ sepem kwep kwitnaŋ kwitnaŋ mimndawe.

⁹ Âpme an damuḡ, in keḡogak sisiliḡ nembanjine weyaḡ indadamuḡ mbep. In ekḡen zemtalat indemti ku mtot indewep in pigok nâmbep. Sisiliḡ an ma an damuḡ nin Amobotnaḡin kwewetaḡ kululuḡen tazin. Eḡaḡ an mobotnaḡ ma sisiliḡ an sambe nin bepi zet mulup sepem kwewetaḡ ndeme tabanup.

Nâmkiḡpepemak ekḡenaḡ kasa kuku an ekḡen keboḡ tabep

¹⁰ Neḡ zetn delaḡ zenzeḡaḡ kapigok zemdelaḡ zesâwapgat nâit. In Amobotnaḡmagen wetekumti tapme egalen windeḡaḡ temaḡ keyaḡ indapbulupme gweḡ gweḡ kumti tabep. ¹¹ Mti Kawawaḡmagengatnaḡ timbisok ma moe ke timti tatnepeme Sadaḡaḡ buzakeset kasa timkwapme winde timti gweḡ gweḡ kum tabep. ¹² Nâit, wa nin am ekḡenmak kasa ku maânup. Nin kasa Sadaḡgalen amobotnaḡ temaḡ temaḡ ma an ḡeḡaḡ temaḡ temaḡ ma maḡḡeḡane bekaḡaḡ penaḡ windeḡinbeḡ mamaip nin zikalaḡ ḡep ku maindiknup ekḡen bekemak maâm bekambenup ekḡenaḡ msat kapi damuḡ mti mama mimi bekaḡaḡaḡ sambe sokbembeyet mulupmaḡ mamip. ¹³ Keyepmti in Kawawaḡmagengatnaḡ kasayelen kwitnaḡ kwitnaḡ ke timti weyaḡ tabep. Keyepmti kasa kuku kanen katikḡaḡ bemti tapme kasa ekḡenaḡ indom walesâḡât mbewaḡ olapme beme belak katim indemti mebep.

¹⁴ In kapigok mti tabep, Kawawaḡgalen zet penaḡaḡ bitiminok zampemti mama teḡ mama keyaḡ melakandundu kapaḡinok beme suwalolo mbep. ¹⁵ Kawawaḡgalen Zet Zapat Dolakḡaḡ Penaḡ sewak mamayelen zet keyaḡ sewawatnok beme weti ime kwiḡ kume ektitipeḡ mambep. ¹⁶ Naman ḡotekḡaḡ temaḡ nâmkiḡpepeyaḡ moeḡinok beme mimwatonzemtapme an bekaḡaḡ Sadaḡ egalen namsamek kukḡaḡ keyaḡ kot keyet palen imti kukḡaḡ etumti tobe. ¹⁷ Kawawaḡaḡ yomengatnan gilik zemti ndatimti mama kanzizitgat zapat ndaye nânâ keyaḡ sipakandak bunduḡnok ḡokḡinan peme toti ḡokḡin aḡgalaḡ tabe. Âpme Kawawaḡgalen Zet sambe Emetak Teḡaḡ manzemâtâtindain keyaḡ wanam ḡilikḡaḡ keboḡ mti Sadaḡmak an âwep. ¹⁸ Emetak Teḡgalen windeen in Amobotnaḡgat mene mene dundum sapeḡ mamambep. Mti kandati mamaḡiḡ posiḡin mpeḡ tabep. Mti Kawawaḡgalen animbi notnaḡ ekḡengat otnâmti dundundu mulup mbep. ¹⁹ Mti nâḡât keḡogak dundume Amobotnaḡaḡ dembusekḡ mim eleḡ beleḡ beme neḡ kiḡḡagaḡiḡ Kawawaḡgalen Zet Zapat Dolakḡaḡ Penaḡ enzililiḡan tazin kapi eleḡ beleḡ bemti windennbeḡ ammagen zemkawaḡ bemebap. ²⁰ Neḡ Kawawaḡgalen Zet Zapat Dolakḡaḡ Penaḡ ke zemkawaḡ bema keyepmti mka katikḡan tot newien. Keyet in neḡ Kawawaḡgalen Zet Zapat Dolakḡaḡ Penaḡ ke kiḡḡagaḡiḡ tusumti mka katikḡan pien eyo zemkawaḡ bembeyet dundunduyaḡ bandim mnewep.

Zetn delaḡ zenzeḡaḡ

²¹⁻²² Tikikas ek nâmkiḡpepemak notn dolakḡaḡ penaḡ ek Amobotnaḡgalen mulup an dolakḡaḡ penaḡ keyepmti neḡ ek ke pema koti eḡaḡ neḡ mka katikḡan pien sepem zigok mamayap keyet yaḡaḡ ma msat kapi am nâmkiḡpepemak ekḡen sepem zigok mamaip keyet yaḡaḡ zemâtâtindame nâmti keḡin dukḡaḡ beme oloḡen mbep.

²³ Kawawaḡ Bipm ma Amobotnaḡḡ Zisas Kilaismagen notnne, in eḡaḡ keḡ sewakḡaḡ mimindemti nâmkiḡpepeḡin mkatik bemindeme gogotmak mambep. ²⁴ Am Amobotnaḡ Zisas Kilais gogot penaḡ mpeḡmti mamaip am ekḡen ke Kawawaḡaḡ keḡ taolet mimin-damti manepeme met mama kanzizit ke titiyet nâmti mandunduyap.

Pilipai

Pâlaņ Pilipai dapmelaņge ekņengat zapat meluwaņ kapi kumindaye.

Pâlaņ zapat meluwaņ kapi kuye. Pâlaņ mka katikņan Loma msalen tati Pilipai dapmelaņge talip ekņengat zapat meluwaņ kapi kuye. Pilipai dapmelaņge ke Masedonia plowins keņan mwawatnaņ.

Ekņenmagengatnaņ an ñen kwitnaņ Eapolodaitas egaņ Pâlyet milawat ondakbewienen mti Loma mka katikņan ke metsame keyet wisikņ zet ma tususuņin Zisasimak tazin ke ewe mkatikņan bemti mamayelen nâmtiyepm zemgwatnaņ mimindeye. Ma keņ oloņen palen mama ke Kawawaņaņ winde indame mamayelen zetnaņ notnaņ zeye (1:18, 2:17, 18, 3:1, 4:4, 10). Keņ mtoti mama keyet zetnaņ Pâlaņ zet zapat meluwaņ kapiyet omba kuyeyaņ tazin. Dapmelaņge kapi Pâlaņ Kawawaņgalen zet timepme sek zut beye keyet mwage (Nembayelen Muluwin 16). Pilipai dapmelaņge ke dapmelaņge Kawawaņgalen Zet Zapat Dolakņaņ Penañgalen sesewat timamayelen maņge ñeņaņ kegek zenzeyelen.

Zet ñotekņaņ temaņ kapigogaņ Pilipai zapat meluwaņ keņan talip:

1:1-2 Notn mukumti zet zenze keyelen zet

1:3-11 Pâlaņ dapmelaņgeyet dundumti naman wisikņ zet zeye

1:12-30 Nukņaņ sokbeme Zisasiyaņ Pâl winde same gwaņgwaņsim matatan

2:1-11 Kilasiyaņ maņge kogogak tototnaņ mambep

2:12-18 Kawawaņaņ ningat tuņgupmnaņ mamti mulup mamin

2:19-30 Pâlaņ Timotimak Eapolodaitas ideme Pilipai mebegat zeye

3:1-11 In Kilaismak maip keyepmti oloņen mbep

3:12-21 In daen milawat bembenaņ ke met titiyet winde bewep

4 Eksemi mamayet Pâlaņ aņkeņoo zet zemti mukumindeye

¹ Neņmak Timoti nit nilisakwep Zisas Kilaisiyelen mulup mamilup. Ya nit zapat meluwaņ kapi in Zisas Kilaisiyelen dapmelaņge ma ingalen ñeņaņ bembene ma an damuņine Pilipai mka temanen mamaip ingat zapat meluwaņ temakwep kapi kumti bemalu kozin.

² Kawawaņ Bipm ma Amobotnaņ Zisas Kilais egegalen keņ taoletmak keņ sewakņaņaņ inmak wemti weweyet mandunduyap.

Pâlaņ mka katikņan tati Kawawaņgat wisikņ manzemtan

³ Kan kataņ neņ in am sambe nâmkijpepemak mamaip ingat otnâmeti Kawawaņnaņgat wisikņ zemti mandundumsayap. ⁴⁻⁵ Neņ in Zet Zapat Dolakņaņ Penaņ diindoma nâmti keyegak ninmak kot tusumti nâmkijpepemak bemti kan keyegak yaņbemti in ndamukulem mti Zet Zapat Dolakņaņ Penaņ zenze mulup nsakwep mamkwatnup. Keyepmti neņ Kawawaņgat mandunduyap kataņ ingat nâmti keņ oloņen palen mandunduyap. ⁶ Neņ dundumambe pigok manâmkatikbeyap. Kawawaņaņ inmagen mulupmaņ dolakņaņ ke yaņbemti mge ke tapmmetnepeme met Zisas Kilais kokot kananen delaņ zewe. ⁷ Neņ ingat gogot penaņ mimindeyap kegogapm zet ingat kegek zeya. Ma naman neņ Kawawaņaņ keņ taoletnaņgapmti mulup naņge kapi mma amnaņ zet kapi nâme penaņ beme Kilaismagen nâmkijpepe aiikgat nâmti mulupmaņ windejaņbeņ mti mamban kan keyet amnaņ pepet mti alak mka katikņan totnemetapma in keyet popeņaņ tati ewe tatnamukulem mkwalip. ⁸ Zisas Kilasiyaņ ingat gogot penaņ mamimindein sepem kegek neņ ingat gogot penaņ mamimindeyap zet kapi penaņ zeyap Kawawaņ ikņaņ nâin.

⁹ Neŋ ingalen gogolinaŋ ammagen ma Kawawaŋmagen ewe omba mkawaŋ bembeyet maŋyap ma keyegak nânâ dolak dolakŋaŋ am notn zet weyaŋ musuwewet ma indamukulem mti mama mimi teŋ mzikat indandayet nâmti manduduyap. ¹⁰ Keyet mti in kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ etaŋ ke ekmâtâti keyet kataŋ mmamti Kilaisiyaŋ gilik zemti kokotnaŋgat damuŋ ekpeŋ mamti mama mimi teŋ penaŋ ma kwetetepmaŋ etaŋ mti mame am ekŋenaŋ ingat zekukuŋin ŋen ku mbep. ¹¹ In mama teŋ kekok mti mame Zisas Kilaisiyaŋ etaŋ gwatnaŋ mimindeme am ekŋenaŋ in indikgomti ingat paleset Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ omba mwati sesewatpewep.

Mama mimin Kilaisiyaŋ damuŋ min

¹² Notnne, neŋ pigok penaŋ zemkawaŋ bem indama nâit. Neŋ pien kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ sokbemnaŋge ke wa belak yek. Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapiyaŋ palakŋaŋ bemti msat kataŋ mebegat sokbemnaŋge. ¹³ Neŋ Kilais kwit zapatnaŋ mpalakŋaŋ bema keyet pepetnaŋ kwati mka katikŋan nati met nembien. Âpme nâlen zapat ke mka katikŋaŋgalen an tipdakutum notnaŋ sambe ekŋen ma mulup an notnaŋ sambe ekŋenaŋ nâme delaŋ zemâge. ¹⁴ Âpme neŋ mka katikŋan neme talap keyet penaŋaŋ notnne notnaŋ sambe ekŋenaŋ Amobotnaŋgat nâmkŋepepe kaliŋaŋ mti eleŋ beleŋ bemti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kiŋgapiŋ ewe tusumti am sambe ekŋenmagen tazempalakŋaŋ bemelip.

¹⁵ Âpme kapi penaŋ am notnaŋ ekŋenaŋ neŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zema ekŋenaŋ kekokak zene zemtati mamti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ neŋ zewi geŋ zewi mti yup met yup kot mti mamimdândâip. Âpme am dolakŋaŋ ekŋenaŋ weyaŋ ekmâtâtati keŋ sewak palen manzemelip. ¹⁶ Neŋ Kawawaŋaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi zemkawaŋ bembeyet mulup zet naŋge. Kapiyet popeŋan bemtati mulupmaŋ keyet kasaŋaŋ ku matopme mamiyap. Yaŋaŋ keyepmti am dolakŋaŋ ekŋen kapiyaŋ nâgât gogot mnemti mulupm butnaŋ ewe tusumti mamimelip. ¹⁷ Yaŋgut notnaŋ ekŋenaŋ belak nâyap nâyap palen Kilaisiyet kwit zapatnaŋ sek mmobotgat setnaset manzemkawaŋbeip. Ke neŋ mka katikŋan kapi tati keŋ sindem ewe nânâyet nâmti kekok manzemyuŋgum melip.

¹⁸ Yaŋgut neŋ amnaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ keŋinaŋ penaŋ nâmkŋepemti zewep ma belak sekŋinaŋ etaŋ kwizet buŋam temaŋ titiyet zewep keyet neŋ zet sambe ŋep ku zesap. Kilaisiyelen zelaŋ palakŋaŋ bemti msat sambe mamekozin keyet nâma dolakŋaŋ penaŋ mambein. ¹⁹ Neŋ pigok nâmti oloŋen palen mamayap. In nâgât mti dundume Zisas Kilaisiyelen Emetak Teŋaŋ namukulem mneme kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ tasokbemnain kapiyaŋ delaŋ zemâpme belak mambap. ²⁰ Neŋ ŋoktikŋan kapigok penaŋ tapme nâpeŋ mamayap. Neŋ am ŋenaŋ Zisas maeksempayap keyet zigok ŋen mnawe beme sakambuk ku mbap. Belak oloŋen palenak tati kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ sambe kopmâbe bee timtati dukŋan tima mopmâbe. Wa neŋ alik mama ma gakiki keyet ku kiŋgalap. Neŋ sekŋ belak kilom ketalasima sekŋaŋ Kilaisiyet kwizet buŋamaŋ mwabe. ²¹ Neŋ msalen pien ewe alik mamti Kilaisiyet kwit zapatnaŋ zempalakŋaŋ bemepma amnaŋ nâmtâtâbep. Âk gakiwawen ke neŋ meti Kilaisiyet ŋenzimosetnan oloŋen palen penaŋ mambap. Mama keyaŋ mobotnaŋ penaŋ bein. ²²⁻²³ Neŋ msalen kapi ewe kan teepmaŋ mamti mulup mma penaŋaŋ omba sokbewe ma sakwep gakiwap mene zemti ewe keŋ zut palen nâmtemtem mamiyap. Neŋ gakim meti Kilaismak mama dolakŋan mambap keyet nâma dolakŋaŋ penaŋ mambein. ²⁴ Ma in belak kileŋ indemepma in nempa dumen mame ŋep ku benakgapmti inmak msalen kapi ewe tusumti mambap beme e ewe nâma dolakŋaŋak penaŋ bewe. ²⁵ Keyepmti neŋ pigok penaŋ manâmkatikbepap. Neŋ gakikipiŋ ewe msalen kapi mamti indamukulem mma in nâmkŋepepen katikŋaŋ bemti oloŋen palen tapmopme neŋ indiktingut bam gakiwap. ²⁶ Keyepmti neŋ ewe inmagen kotapma in nikti ilinaŋgalen mama mimiŋin Zisas Kilaismak mamaip keyet nâgât yaŋaŋmak oloŋen penaŋ mbep.

²⁷ Tepumañ penañ kapigok mbep in mama mimiñin weyañme esemterñ beme Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakñañ Penañ mâti maip keyet katañ mti mambep. Mti keñ kwep ma tususuñin kwep tapme kitik kitik tati am indamukulem mimindeme nâmkijpepeen katikñañ bemti tapme neñ kot indikbap. Âk yek beme belak pien tati zapalin etañ nâmbap. ²⁸ In kitik kitik bemti tapme kasañine ekñañ zemkiñgagat mimindame kiñgagapiñ winderñin timti katikñañbemti tabep. Âpme Kawawañañ in indatimtati ekñen belak katimindeme walelet aikbep keyet yañañ ilinagak ekmâtâbep. ²⁹ Kawawañañ in Kilaisiyelen mulup mimiyet nâmti kabemindaye ke sek sindemañmak. Egañ wa Kilais nâmkijpepeyet etañ yek ekgapmti sek sindem palen eyo mobogat nâmindeye. ³⁰ Keyepmti neñ eweñañ tipman baen mulup sek sindem mkwapma nikbien. E ewe kan pigogat tapmma zapatn takopme tatnâip ke mulup sek sindem in mamip sepem kegogak neñ pien mamiyap.

2

In Kilaisiyañ mange kegogak tototñañ mambep

¹ Kilaisiyañ in keñinan mamti gwetnañ mamin ma Egañ gogot mamindamti mkipmañ mambein ma Emetak Tenmak tusumindeme maip ke ma Kilaisiyañ kemberñ mti aŋgalañ gogot mimindendeñañ ² kegok taindaingapm in ñoktik kwep bemti gogot palen mamti keñ kwep bemti zenâ zenâñin kwep tunguwinan tatindame kegok mame neñ zapalin nâmti ingat oloñen temañ penañ mbap. ³ Nâip, in ilinañgat nâme mobotñañ beme mulup neñ mbi geñ mbi zemti sek mmobot palen ñen ku mbep penañ. In keñin sekñin mtot mamti noline ekñengat kandañinan meti ekñengat nâme mobotñañ bewe. ⁴ Ma in ikñañ ikñañgat kwitnañ kwitnañinañ dolakñañ bembeyet etañ nâmti mulupmañ ku mbep. Noline notnañ ekñengalen eyo weyañme pambenañ bembeyet mulupmañ mbep. ⁵ In Kilais Zisasiyelen ñoktik dolakñañ tapme mama mimi dolakñañ mti mange sepem kegogak penañ mti mambep: ⁶ Zisas Ek Kawawañak mange yañgut neñ Kawawañ mama mayap kapi zigok katipemti msalen towesap kegok zemti gwaenak ku tage. ⁷ Egañ kululuñen Amobotñañ mamtan mundumañ bee wan peme tapme msalen kapi toti an penañ sokbemti an tototñañ sisiliñ an sepem kegok mange. ⁸ Egañ Kawawañañ zempeye keyet katañ gawepumti tototñañ mameti tewen gakiye. ⁹ Kegok mgeyepmti Kawawañañ ekme dolakñañ beme wapmoti Amobotñañ temañ onzempeye. Âpme egalen kwizet buñamañ temañ keyañ palakñañ bemti amgalen kwizet buñam sambe tapmezine bee ilindiñ indasebemindemti igak belak gwa tazin. ¹⁰ Keyepmti am kululuñen mamaip ekñen sambe ma msat palen mamanan nin sambe ma msat kandañan baen matalip ekñen sambe Zisasiyet kwizet buñamañ mwati pedondom samti sesewatsasayelen. ¹¹ Âpme nin sambeyañ Zisas Kilais ek Amobotñañ mamndain zemti kwizet buñamañ manzempalakñañ benup. Set keeset Kawawañ Bipmnañgat kwizet buñamañ mamwatnup.

Kawawañañ ningat tungupmnan mamti mulup mamin

¹² Keyepmti notnne, neñ inmak ke mamkwaban kan keyet zetn zema in nâmti dolakñañ mangawepumtemien. Yanaman beñañ pien teleñañ mamti zet bema kopme e kegogak gawepuwep beme neñ ingat nâma mobotñañ penañ bewe. In nâit, in Kawawañ yomengatnañ indatitiñañ keyet nâme mopme egat kandañan kume kwaopme nâmsemerñ mamambep. ¹³ Kawawañañ ikñañ ingat keñinan mulup mti indamukulem mme zetnañ gawepupuyelen ma kwitnañ kwitnañ egañ nâmtikñañ minen ke etañ mimiyelen manâin. ¹⁴⁻¹⁶ Âpme in myuñgungupiñ keñin kwetepmañ mamti am mgasik penañ segeyakñinbeñ msat kapiyet zapat mamaip ekñengat tunguwinan wenzim eyoña busatnañ keboñ bemtati mamayelen zet ke am notnañ diindome nâmkijpepe aikbep. In kwileki ñeniyet zet mmot mtot mti mdândândâ mee ku mbep. Âpme maneti Kilais kokotgalen kanaan neñ ingat mti sindem nâmkwaban ma mulup msâgât olatkwaban keyet penañañ in Zisasiyet zikatnan sosok motapme neñ indikti keñ dolak penañ

nâmbap. ¹⁷ Neŋ mulup mamimetnepema amnaŋ nomti sipm mulapme kwawabe mene beme kemak ingalen nâmkijpeperjnmak dundundunŋin keyaŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe mambuip sepem kekok bewe. Neŋ keyet otnâmti inmak oloŋen temaŋ mamiap. ¹⁸ In sepem kekok keyet nâmti neŋmak oloŋen mamambep.

Pâlaŋ Timotimak Epapolodaitas ideme Pilipai mebegat zeye

¹⁹ Neŋ Timoti inmagen ŋep pema kosâpm keyepm neŋ Amobotnaŋ Zisasiyet dunduma ek mukulem mme egaŋ sakwep inmagen kobe. Kot inmak maneti naman gilik zem kot inmagen kwitnaŋ kwitnaŋ zigok tasokbein keyet zet zapalin notnaŋ dinome nâmti oloŋen mbap. ²⁰ An kemak neŋmak etaŋ in indamukulem mimiyet keŋnit temaŋ penaŋ matazin an ek keboŋ pienen neŋmak ŋen ewe ku tazin. ²¹ Am sambe ekŋenaŋ ilinaŋgat muluwin mimiyet etaŋ manâip. Mti Zisas Kilaisiyelen mulup mimiyet ku maotnâip. ²² Yaŋgut in Timotiyelen mamaŋaŋgat yaŋaŋ ilin ŋep nâip. Egaŋ nembayaŋ biwin mamukulem mip sakam kekok egaŋ neŋ zet zapat dolakŋaŋgalen mulupgat manapmukulem dolakŋaŋ penaŋ mamimkwazin. ²³ Neŋ mka katikŋan kapiyetnan zemneme tobap ma ewe tabap ke nâmtiŋgut Timoti ek sakwep penaŋ zempema inmagen kobe. ²⁴ Âpme nenngut Amobotnaŋ ikŋaŋ setn weyaŋme neŋ kan belaknik bugan kapi inmagen kobap ke nâmkatikbeyap.

²⁵⁻²⁶ Neŋ nenak pien mulup olat olat palen tapminepema in nâmkijpepeen notn Epapolodaitas peme koti egaŋ kekokat mulup olat olat palen mti segeset napmukulem omba penaŋ mneme mulup mbelin. Egaŋ pien neŋmak mamti zawat mme in buŋam zapatnaŋ nâmti in egat yayaŋ temaŋ mbiengapmti egaŋ in kot indidigat keŋaŋ temaŋ penaŋ matazin. Keyepmti alak pi naman pema inmagen kokogat nâyp. ²⁷ Âpme ek zawat nukŋaŋ penaŋ mti gakisât penaŋ mge yaŋgut Kawawaŋaŋ egat kemberŋ nâmti mukulem mpeme alik beye. Wa ek etaŋ yek. Neŋ nenn nukŋanen mamayap yaŋ egaŋ yek benagen nukŋaŋ temaŋ ŋen ewe dukŋnan motdakgapmti neŋ kokogak Kawawaŋaŋ keyet kemberŋ nâmnemti napmukulem mnenge. ²⁸ Keyepmti in ek ekti keŋin dolakŋaŋ bembeyet ma neŋ kekok egat ewe nâmtemtempij mamayet nâmti ek eweŋan pigogat pema sakwep inmagen kozin. ²⁹⁻³⁰ Egaŋ Kilaisiyelen mulup keyet nukŋaŋ pumaneti zawat temaŋ penaŋ mti gakisâgât penaŋ mge. In beŋan daen mambien keyepmti egaŋ ingat weŋnok kapi tati napmukulem omba penaŋ maminnemetneti gakisât penaŋ mge. Keyepmti egaŋ kopme in ekti Amobotnaŋmagen nolingapmti in oloŋen temaŋ mpemti notn mpewep. In ekme am ekŋen keboŋaŋ kopme indikti ekŋengat nâmindeme mobotnaŋ mambemambe.

3

In Kilaismak maip keyepmti oloŋen mbep

¹ Notnne, neŋ zet zenkwala elak kapi pema tapme naman ingat pigok zema nâit. In Amobotnaŋgalen am manŋe mamaip keyepm in ikŋaŋ main sepem kekok oloŋen palen mambep. Neŋ zet itnaŋaŋ kumindawan keyegak zenzeyelen nâma nukŋaŋ ku bein. Neŋ zet kapi indamukulem mimiyelen zet keyepmti ewe keyegak ke sakwalamti pigok diindosowap. ² In am bekanaŋ tam zupmaŋ keboŋ mamti zemyunŋu yunŋu mti sekŋin butnaŋ etaŋ antimpemtiŋgut mama titiyet zetnaŋ manzeip ekŋen keboŋgat indiksewep. ³ Nin sekŋ butnaŋ antiti set keeset Kawawaŋgat nemunambaŋane ku mambenup. Nin Emetak Tenŋalen windeen Kawawaŋ sesewatsamti mama ma Kilais Zisas kwizet buŋamaŋ mwapemti mama keesetgut Kawawaŋgat nemunambaŋane mambenup. Wa mulupm ŋen dolakŋaŋ maminup keyet mti yek. Am nâmkijpepemak nin Zisas Kilaisiyaŋ ningat mti kwitnaŋ kwitnaŋ mge keyet nâmkijpemti Kawawaŋ masesewatsanup. Nin ninyegak mama aiikgalen mulupmaŋ mti ŋep ku titiyelen. ⁴ Neŋ segeset kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ mamip keyaŋ ŋep napmukulem mbe nâmbak ze keyet mulupmaŋ ŋep mbak. An notnaŋ ekŋenaŋ segeset keyet nâme ŋep ndamukulem mbe zemti ke mamip. Neŋ kekok msât nâmbak benagen neŋ am ekŋen ke seabindemti omba penaŋ mbak.

⁵ Neŕ sokbemti tapmepma kasup 8 kekok beme sekŕ butnaŕ antim newien. Neŕ Islael an Benzamingalen alikŕaŕ. Neŕ Ibulu am ekŕengat sip butnaŕ penaŕ. Neŕ eweŕan Palisi an zii zet timamayet ƒotekŕaŕ penaŕ mamban. ⁶ Ya neŕ wa Kawawaŕgalen mulup windeŕaŕbeŕ kapi tapmiapmak zemti egalen dapmelange omba penaŕ indawalekwaban. Âpme amnaŕ nikme zii zelen teŕ ma myuŕguŕgupiŕ kweteteŕmaŕ mamti mkwaban. ⁷ Âpme neŕ eweŕan kwitnaŕ kwitnaŕ ke mmamti keyet nâma penaŕ beye. Yaŕ bamgat Zisas Kilaisiyet nâmkŕŕpenti kwitnaŕ kwitnaŕ sambe mkwaban bee ekma belakŕaŕ penaŕeŕiŕ etaŕ bemâge. ⁸ Neŕ Amobotnaŕ Zisas Kilais egat yaŕaŕ weyaŕ eknâmâtâpma delaŕ zeme ek mkitik penaŕ pewan mti Kawawaŕaŕ nikme dolakŕaŕ kapi tabeinmak zemti kwitnaŕ kwitnaŕ eweŕan mkwaban keyet nâma penaŕaŕ ku beme ektalalap. Neŕ Kilais ekmak tususât tati kwitnaŕ kwitnaŕ mkwaban bee ekma okbi okbiŕaŕmak beme kŕŕgat pema delaŕ zemâge. ⁹ Neŕ Kilaismak tususu penaŕ mti ek nâmkŕŕpenti mama Kawawaŕaŕ yom katipemti mme kweteteŕmaŕ bewan. Wa nanaŕgat pembenaŕŕnnaŕgat teŕ bewap nâmban ke ma zii zet gawepumti mamban keyet mti yek. ¹⁰ Neŕ kwitnaŕ kwitnaŕ sambe notnaŕ ekŕengat nâma tototnaŕ beme Kilaisiyet yaŕaŕ etaŕ nânâyet mulupmaŕ giŕgiŕ penaŕ mamiap. Kilais ek Kawawaŕgalen winde temaŕ keyaŕ gakikien-gatnan mme wage windeŕaŕ keyet yaŕaŕ weyaŕ nânâyet mulupmaŕ mti egalen winde kemak mamti neŕ egaŕ ningat sindem nânge kekokak neŕ tusumti sindem nâmban. Ma egaŕ ningapmti gakiye kekokak neŕ ƒep gakiwap. ¹¹ Neŕ kekok mbawen bam maneti egaŕ gakikiengatnan wagenogak wabap.

In daen milawat bemberaŕ ke met titiyet winde bewep

¹²⁻¹⁴ Wa neŕ nanaŕgat Kilais nemboŕak ilak bewan kekok ku zeyap. Neŕ Kilaisiyaŕ ikŕaŕgat zapat nage keyepmti neŕ kwitnaŕ kwitnaŕ egaŕ nâmtikŕaŕ mamin ke mmepma delaŕ zenzeyet ikŕaŕ winde name egalen windemak tati winde mam-beyap. Neŕ mama mimi itnaŕaŕ mkwaban sambe beewan bamkumpema delaŕ zemâge. Âpme neŕ naman kwitnaŕ kwitnaŕ bam gwaen sokbemnambe keyet nâmti mulupmaŕ windeŕaŕbeŕ mamiap. Am ekŕenaŕ kwileki ƒengat nâmbempemti zeme ke titiyet winde temaŕ mambeip sepem kekokak neŕ kwitnaŕ kwitnaŕ sambe bam kumpema delaŕ zeme neŕ kwitnaŕ kwitnaŕ nâgât zapat bemberaŕ ke titiyet mulupmaŕ beka kwisak mmeti timâpma delaŕ zeme Kawawaŕaŕ keyet tosaŕaŕ nambe keyet nâmti mulupmaŕ windeŕambeŕ penaŕ mamiap.

¹⁵⁻¹⁶ Am sambe nin nâmkŕŕpepenn kaliŕaŕ tazinaŕ nin set zemâtâlap kwep kapigogak mti mambanup. Nin Kawawaŕgalen mama mimi dolakŕaŕ tiwenn ke nin mkatikŕaŕ bemti mambanup. Âpme naman notnaŕaŕ zetn keyet nâme pepepeŕaŕmak bewe beme Kawawaŕaŕ keŕŕŕ ƒep m eleŕ beleŕ bemindeme eknâmâtâbep, e nâmindeyap.

¹⁷ An notnne sambe, notnaŕ ekŕenaŕ neŕ mama mimi dolakŕaŕ mma ekti keyegak napmâti mamip ekŕen keboŕ keyelen eyo indikti keyegak mbep. ¹⁸ Eweŕan baen neŕ zet mandiindom kwateman keyegak ewe simak simak tati pigok diindoma nâit. Ingaŕ tuŕguwinanŕgatnaŕ am notnaŕ ekŕenaŕ Kilaisiyaŕ tewen gakiye keyet zet zapatnaŕ diindomann nâmbienanŕgut naman zet ke bamkumpemti tapmelip. ¹⁹ Am maŕge ekŕen keyaŕ bam walelet temaŕ aikbep. Ekŕenaŕ segalen kwitnaŕ kwitnaŕ sakambukŕaŕmak ke mimiyet nâme oloŕenaŕmak mambein. Ma msatgalen kwitnaŕ kwitnaŕ sambeyet tikŕaŕaŕ keŕ otnânâŕŕin bee maminzilime delaŕ zemâzin. ²⁰ Âpme nin Amobotnaŕ Zisas Kilaisiyaŕ koti yomengatnan ndatimkwatndemti moge. Yanaman kot ndatimti kululuŕen gwaen mobe keyet damuŕ msalen kapi matatnup. ²¹ Ek am ma kwitnaŕ kwitnaŕ sambe weme eknup beŕi kandaŕan baen tim kot yaloŕ pemti manndadamuŕ min. Windeŕaŕ keyaŕ sekŕ belakŕaŕ toweweŕaŕ kapi mgilik zeme ikŕaŕgalen sekŕaŕ keboŕak alakŕaŕ saŕga soŕŕaŕaŕmak ndame ikŕaŕmak mamambanup.

¹ Kilaismagen notnne, in kot indidigat keñj temañ penañ matazin ma neñ ingat gogot mamiap. Neñ ingat tunguwinan mulup mma in nâmkijpepe aikbien keyet neñ oloñen mimindemti am ekñengat zikalinan sekñin mamotindeyap. Kogogapm notnne dolakñañ penañ, in Amobotnañ Zisas ekmagen wetekumti gweñgweñ kumti katikñañ matapmambep.

² Imbi zut Yuodiamak ma Sintiki it Amobotnañ ekmagen nâmkijpepeñit kwep tazin keyet mti it tunguwidan zet mmot mtot bugan tazin e pemalu tapme keñ kwep bemti mambalup. ³ Kegok mmalu mulup an notn penañ geñ imbi zut ke idikdamuñ dolakñañ mmame mambalup. Eget ma Kelemen ma am notnañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penangat napmukulem mti zempalakñañ bemebien. Ekñen ke kwilin mama kanzizitgalen papiaen ilak kumpepeñañ tazin.

⁴ In Amobotnañgat oloñen mti sesewatsapeñ mamambep zet ewe ikñañ keyegak sakwalamti zema nâit. In Amobotnañgat oloñen mti sesewatsapeñ mamambep.

⁵ Nâip, Amobotnañ ilak kokogalen kan sokjanik bein keyet in am bakbak mimindemti nâmkijpepeen indamukulem mimindewep. ⁶ In kwileki ñeniyet olati keyet yayañ temañ ku mbep. In belak nânâñin ke Amobotnañ zikat same egañ ñep indamukulem mbe. Âpme in mukulemañ ke ekti egat wisikñ kan katañ zepeñ mamambep. ⁷ Nin Kilais Zisasmak tususunn tazin keyepmti Kawawañ keñ sewakñañ toñañ egañ tungupmnanen keñ sewak temañ manndain. Keñ sewak keboñ ke am nin yañañ ñep ku nâmâtâtâgalen. Keñ sewak keyañ keñin sekñin damuñ mimindeme kakanemuñ mambep.

⁸ Notnne, zet delañ zenzeñañ pigok met zema nâit, in keñinan kwitnañ kwitnañ dolakñañ etañ wizinzimpemti mama mimiñin esemteñ ma kweteteñmañ mti am sambe bepi gogot etañ mimindamti mame am ekñañ indikti Kawawañgat kwizet buñamañ mwabep. ⁹ Mama mimi dolakñañ ekñen kapi neñ zemti mkwapma ekti eknom mme delañ zeye. Keyegak mti mame Kawawañ keñ sewak toñañ indikme dolakñañ beme inmak mambe.

Pâlañ Pilipai dapmelange ekñañ taolet notnañ beme mepme ekti oloñen mge

¹⁰ In eweñañ nâgât milawatn ñen ewe ñep ke beme kotnakgalenangut ilinmagen kameñ temañ takwapme olat olat palen mamkwabien keyepmti ku beme koge. Yañ alak pi in nâgât nâmti tewalañ ewe beme kozin keyepmti neñ ingat keñ dolak omba penañ nâmindemti Amobotnañ sesewatpeyap. ¹¹ Wa neñ âñ zet mti zet kapi ku kumindayap. Neñ kwileki notnañgat omtimat timat palen mamti keyet ku manâmbekambeyap. ¹² Neñ kwitnañ kwitnañ sambe wem name mamayet ma olat olat palen mamayet ilizuzut nâma ñep penañ mambein. Nim nalak nalak mti mama ma kameñ palen mama ma nimwiañ wiañ palen mama ma meuyet tip alañ nâpeñ mama ekñen ke yañañ mnâmti mama sekñ beye. ¹³ Kilaisiyañ winde name windemak mamayap ma egalen windeyeyet neñ kwitnañ kwitnañ sambe bee ñep mmâbap.

¹⁴ Yañgut neñ olat olat palen manepema in napmukulem mnewien keyepmti neñ ingat nâma dolakñañ penañ bein. ¹⁵ Pilipai mkaengatnañ am in ilin nâip. Neñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penangat mulup yañbemti Masedonia msat pemti mulup mmebanen dapmelange notnañ ekñañ belak mame in etañ segeset napmukulem mkwabien. ¹⁶ Ma neñ Tesalonaika msalen met mulup mamimtemanen in napmukulem mti segeset bandim omba penañ mamnamkwatemien. ¹⁷ Wa mânep milawat keyet etañ nâmti ku zeyap. Mama mimi dolakñañ ke inmagen temañ penañ tasokbein keyet eyo nâmti zeyap. In ewe kegok mmebewen keyet tosañañ Kawawañañ temañ indawe. ¹⁸ In nâgât taolet omba penañ Eapolodaitas same timkot name tim elimiakti tapmayap. Taolelin beme koge kapi Kawawañgat songom sâpe sâpe bume zim pilik sesikñañ dolakñañ mapemtan sepem kegok bein. Sâpe sâpe keboñ ke Kawawañañ ekme dolakñañ penañ beme oloñen temañ penañ mamin. ¹⁹ Kawawañ ek kwitnañ kwitnañañ sambe penañ tazingapm in Zisas Kilaismak tusumti mamaip keyepmti in olat olat palen mame egañ kwitnañ kwitnañ sambe ketalasim indame in tim nimwiañ mambep.

²⁰ Am sambeyaj Gerj Kawawayj Bipm kwizet bujamdi mwagemti sesewatgapej mamambep. Ke penaaj.

Zet zemdelaaj zenzejaaj

²¹ Nejmak notnne notnaaj am nâmkijpepemak pien mamanup nin Zisas Kilais egat mti ingat otrâpej mamanup keyet mti in am nâmkijpepemak noline notnaaj ekjen diindome nâmbep. ²² Pien am nâmkijpepemak notnaaj gapman temaaj egalen mkaen mulup mamip ekjenaaj in kegogak indamukumindeip.

²³ Nej Ambotnaaj Zisas Kilaisiyaaj in keaj taolet mimindandayet nâmti mandunduyap.

Kolosi

Pâlañ Kolosi mkaen am nâmkijpepemak mamaip ekñengat zapat meluwañ kapi kumindaye

Zapat meluwañ kapi Pâlañ kuye. Egañ Loma msalen mka katikñan kekpeme tati kuye. Kolosi mka temañ ke Loma gapmangalen plowins kwitnañ Esia msat temañ keyet keñan tazin. Alak pigogak msat ke kwitnañ Teki makuip. Pâlañ mañgeyen kan keyet Kolosi mka temañ ke dapmelañge msokbeye. Loma gapmanañ totatmimiñin ke mtatiñgut butnañset mamekotemien.

Kolosi dapmelañge ke Pâlañ ku mwage. Ekñen am Zuda mañgeen ku sokbemberañ ekñenañ dapmelañge ke msokbewien. Lukmak Pilemon ma Epapalas ekñengat kwilin zapat meluwañ kapiyet keñan tazin (4:12-13). Kolosi ke kegogak ekñengalen mka (2:17) kegogapm nukñañ sokbeme Epapalas zet zapat ke timti Pâlyet zesâgât Loma msalen mege.

Nukñan kapigok sokbeye: Amnañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañmak amgalen mama mimi ke pepebemi tim mamayet windeñañ ikñañ ñen penañ mbien. Nâmkijpepe kwitnañ belakñañgat palen bemi nâmkijpepe penañ tazinnok belak nâwien keyet zemâtâtât notnañ zeye. Ensel ekñengat sesewatindanda mbiengat nâme kegogak bekanañ beye. Angalen nânâ yañ kwitnañ kwitnañ temañ ma Kawawañgalen zet ke mme pepesut peye. Nukñañ sepem kegok sokbeme Epapalasiyañ buñam zapat timti Pâlmagen mege. Kolosi dapmelañge ekñen Pilemon egalen mkaen maondaktemien. Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Kolosi zapat meluwañ keñan talip:

1:1-14 Zet yañbemi zenzeyelen zet.

1:15-23 Kilais egañ Amobotnañ penañ bein.

1:24-2:7 Pâlañ dapmelañge ekñengat mulup msâgât sek sindem timti mge.

2:8-23. Amgalen mama mimi etañ ke kume topme Kilaismagen mama ke timti mamayelen.

3:1-4:6 Kwatetepmañ mamayelen zemâtâtât zet notnañ.

4:7-18 Zet zeme delañ zenzeyelen zet.

¹⁻² Neñ Kawawañañ ikñañ Zisas Kilais egalen mulup an neñ mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen nâmti nakumtetiye. Ma ningat notn Timoti nilisakwep zapat meluwañ kapi kumti Kawawañañ amñane ikñañgat zapat ombemindenñañ ma am Kilais manâmkijpemti wisat mimipiñ Kolosi mkaen talip ingat bemalu kozin. Nit Kawawañ Bipm dundu samalu egañ keñ taolet ma keñ sewakñañ mimindawe.

Dundundunnan ingat wisikñ Kawawañgat manzenup

³⁻⁴ In Zisas Kilais nâmkijpemti Kawawañgalen am mamaip ekñen gogot mamimindamti maip keyelen zet zapatnañ nit nâwelín keyet dundunduyen kan katañ Amobotnañ Zisas Kilais egat Bipmañ Kawawañgat wisikñ zemti mandundulup. ⁵ Yañbemberañ baen Kawawañgalen zet penañ ke inmagen kopme in Zisasiyañ kululuñengatnañ toti ingat yomgapm gakiye ke nâmkijpemti ek kululuñen eekgalen webemti mamaip. Naman kogogak webebeñin ekmagen tazin keyañ mme nolín gogot mimindamti Kilais nâmkijpematalip. ⁶ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke in nâmti egalen keñ taolet mimindame penañ sukwep nâmkijpewien. Sepem kogogak msat katañ am sambemagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keyañ meti penañañ Zisasmagen nâmkijpepe msokberne kwati tasambelen mezin. ⁷ Epapalas ek Kilaisiyelen mulup an dolakñañ nigat notn penañ. Nin nsakwep mulup an dolakñañ. Egañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keyet yañañ ningat mundum mnan tati inmagen zemâtâtindaye.

⁸ Egan Emetak Tejan inmagen gogot mama ke indame keyet penajan mamkawan beip keyelen zet zapatnan kot dinitdoye.

Kawawanj Kolosi am namkinpepejin gwatnan mimindendeyet Palan mandundumtan

⁹ Kan ingalen zet zapalin yanbemti nawelinen nit yajan kebon kebon keyet olojen mti Kawawangat omtejan mandundusalup. Ma nit egan nanâ indandayelen mawekumti kwitnan kwitnan Kawawanj ikjan namtikjan mamin ke mbep ma Emetak Tejan nanâ dolakjan indame mama mimi tejan Kawawangalen ke mabep. ¹⁰ In kekok mti Amobotnan namtikjan mbe keyet katnan mambep ma kwitnan kwitnan sambe mbep keyet egan olojen mbe. Ma ingalen mamañin keyan mulup kwitnan kwitnan mbep keyet penajan sokbemindawe. Kegok mti Kawawanj namkinpenti mama keyan inmagen omba sememeyet mandundulup. ¹¹ Kawawanj ek winde tojan keyepm egan winde indandayelen mandundulup. Ma egalen winderjan dolakjan timtati in katikjan bemti nukjan sambe sewak sewak nep gapuwep. ¹² Kawawangalen zemâtâtât katnanen mama busatnanjanmak mama ke nep motitiyet zetik mti ombemindeye. In kan katan Bipmnangat keyet olojen palen wisikjan manzemmbep.

Zisasiyelen mama mimiñan ma mulupman

¹³ Kawawanj egan tambusosok tojan egalen windeengatan ndatimti Nemujan gogot penan mamm egalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet kejan met ndeye. ¹⁴ Egat tambusosok kejangatan ndatiye keyet yajan kapigok, egan ningalen yomgat dopman gakiki keyetnan ndakwitimti lala ndeye. Mti yomm sambe katikpepeyelen kekok mge.

¹⁵ Kawawanj amnan ku ekbienangut Kawawangat yajan penan nasâgât Nemujan Zisasiyet mama mimiñan keeset ekti Kawawangat yajan nanâyelen. Zisasiyan kwitnan kwitnan sokbembepin tapme Kawawanjmak mamti manje ma egan kwitnan kwitnan sambe Kawawanj mge keyet Amobotnanin bein. ¹⁶ Eneyet Egan mamti kululunggalen ma msalengalen ma kwitnan kwitnan kejan wemezin ikjan msokbeye. Kwitnan kwitnan eekgalen msalen talip ma ku eekgalen kululujen talip ma ensel winderjinmak temakwep ma amobotnan winderjinmak ma an damuñ winderjinmak ke ilinsakwep egat zapat zeme sokbemti egat zetnan kanderan matalip. ¹⁷ Ek kwitnan kwitnan sokbembepin tapme tipman baen mamkwage. Ma kwitnan kwitnan sambe ke egalen winde keyet palen dolakjan mawemkwazin. ¹⁸ Ma egat setnan betnan ma pemañ ke am nin egat manamkinpenup keyet yajan dapmelangenjane nin. Apme egan ningat nokasetn bein. Enenogat Egan am gakikiengatan wawat ke nejan bem ndemti wage. Mti kwitnan kwitnan sambe keyet notekjan beye. ¹⁹ Kogogapm Kawawanj ikjangat kejangalak Nemujanjan ikjangalen sek sepem ilindin bemisik peye. ²⁰ Keyepmti Kawawanj am sambe msalen ma kwitnan kwitnan kululujen ma msalen talip ekngat namti set weyanje ke Nemujan peme toti tewen gakime sipman mulati mamasi msokbeye.

²¹ In ewejan Kawawangat kasanan mamti bekanan sepem igak igak mti notikjanin Kawawanj ku main namti bankumpenti telejan mambien. ²² Apme Kilaisyan nin masokbeip sepem kekok sokbemti ningalen kasa kasa mamann Kawawanjagen tage ke kume totogat tewen kume gakim wati alak nin Kawawanjmak timet tusumndeme ekmak keñ kwep bemndeme myungungupin tejan Kawawangat zikatnan ndatime kotapmanup. ²³ Kegok ke nep keyangut in namkinpepeen kaliñan bemti tepum miñan gwetnan mimiñan nembon bemti kululujen mebegalen webemberjin Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penajan manzemsokbemindain ke ku ketalasiwep. Mme Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penan ke nejan keyelen mulup an kwaban ke am sambemagen timti msat sambe zempalakjan bemmaban.

²⁴ Nejan Kilaisiyelen buñam zapatnan dapmelange inmagen mkawan bema keyepmti nejan sek sindem matiyap keyet nama olojen penan beinen keyet penajan inlak am namkinpepemak kwabien. Kilais egan sek sindem temañ tiye sepem kekok nejan dapmelange in sambe Kilaisiyet setnan betnanok ingat mti sek sindem tusumti matiap.

²⁵ Kawawanj nejan dapmelangenjane inmagen zetnan sambe bekapi zempalakjan bema

dopman ku titiyelen zemdelaŋ pemâge. ¹⁵ Kegok mti Kawawaŋaŋ Nemuŋaŋ ketalasime yomgat dopman tewen gakiye keyaŋ we mobotnaŋ ma windemak ekŋen winderin mtotindeme delaŋ zeme, egaŋ am sambe ekŋengat zikalinan we mobotnaŋ ekŋen ke ma winde sambe ekŋen tetepulet mindeme ekmâtâbien.

¹⁶ Keyepmti an ŋenaŋ ingat tu meu zigok niniyet zetnaŋ ma Sonda temaŋgat nimwiaŋ wiaŋ mamipgalen yaŋkwesisi ma eyoŋga alakŋaŋ kwapme zigok mimiyelen ma Sabat tagoŋgo kangalen zemâtâtât ekseseyelen notnaŋ ku mâlip zemti indome keyet sukŋaŋ bembepiŋ. ¹⁷ Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keboŋ keboŋ keyet nâman belak elewilinaŋ etaŋ keboŋ bein. Penaŋaŋ bam sokbemberaŋ ke ilak Kilais yaŋin. ¹⁸ Ma an ŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ penaŋaŋ pi ilak kie kie baen ege zemti ensel ekŋengat kandaŋinan meti masewatindain beme in an keboŋgalen zet kandaŋan ku mebep. Am ekŋen keboŋ keyaŋ sekŋ mmobot igagen mam mti mobotnaŋ sepem ikŋak ikŋak keboŋ mammip. ¹⁹ An ekŋen keboŋ keyaŋ Zisasmak pepebemti kaliŋaŋ penaŋ kuma talip. Zisasiyaŋ dapmelaŋge sambe ningat ŋokasetn beme nin egat setnaŋ betnaŋ ma pemaŋ mee keboŋ benup. Âpme tetekŋ temaŋ ŋokasetnnaŋ gwaen omti tot epeemti setn betnnaŋ ma pemnaŋ mee mekoti temakwep tusumndeme sekŋ kwep bemti mme segaŋ sememti Kawawaŋaŋ nâme tazin keyet kataŋ temaŋ kwatabe. ²⁰ In Kilaisiyelen gakikiŋanen tusumti msatgalen winde sambe keŋ mamyuŋguin bamkumpewienaŋ naman zigogat in msat kapiyet zapat mamaiwaŋ mamti mamipnok zii zetnaŋ maŋgawepuip? ²¹ In kwilekiyet zii zet keboŋ keyet kandaŋan mepme egaŋ “Pi atatapiŋ” “Pi ninipiŋ” “Pi taŋguŋgupiŋ.” Yukwat yukwat kegok mamimindain. ²² Zet atindândâyelen keboŋ tetak ku tapmebe. Belaknik kapi tapmeti yek besâpm. Zemâtâtât zet ke amgalen zeletaŋ kegogapm am ŋep ku indamukulem mbep. ²³ An ekŋen keboŋ keyaŋ amgalen nânâ etaŋ mâti sekŋ sek sindem temaŋ ndamti nin sesewat mulup mene mene mimiyet mandapitilip. Keyepmti nin mulup ke ekman dolakŋaŋ penaŋnok mambein. Yaŋgut ekŋengalen sesewat ma zemâtâtât zet keyaŋ keŋ itnaŋaŋgalen winde ke ku mamtopein.

3

In kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ gwaen tazin keyet webemti nâpeŋ mamambep

¹ In Kilais gakikiŋengatnaŋ wawatnaŋmak tusuwiŋgapmti gwaen Kilaisiyaŋ Kawawaŋmak windeen matazin ke kwitnaŋ kwitnaŋin bemberaŋ ke met titiyet keŋin temaŋ keeset bemti webempeŋ mamambep. ² In keŋin temaŋ msalen kwitnaŋ kwitnaŋ tazin kapiyet bembepiŋ; kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ kululuŋen gwaen tazin nânâŋin keyet peme mepme nâpeŋ mamambep. ³ In Kilaismak gakiwienok bein. Mme Kawawaŋaŋ mama alakŋaŋ indamti ikŋaŋmak ma Nemuŋaŋ Zisasmak mamain enzilim ndeme mamanuwen keyet yaŋaŋ alak kapigogak ewe ku eksokbembeyelen. ⁴ Mameti Kilais mamayet yaŋaŋ ŋotekŋaŋ temaŋ ingat toŋinnaŋ sokbemkawaŋ beme in egalen bemberaŋ kegogapm busatnaŋ seŋge soŋga inmak temaŋ kwep keyet keŋan sosok mot sokbemkawaŋ bemti tabep.

⁵ Keyepmti in mama mimi ekŋen kabon kapi keŋ itnaŋaŋgalen ekŋen kemagen ilak gakiwienok nâmbep: imbimak set kileŋ mama ma mama mimi okbi okbiŋaŋmak sambe bee ma sebet dindiŋ palen kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ myuŋguŋgu ma kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ mimiyet zet kelakŋaŋ mimi ma an ŋeniyelen kwitnaŋ kwitnaŋ kakim titi ma kawawaŋ dâsuki sesewatindanda. ⁶ Am sambe mama mimi mgasik keboŋ keboŋ mamip ekŋen ke maneti bam Kawawaŋaŋ mama mimiŋin mgasik keyet dopman mutumindawe. ⁷ Âpme in eweŋan mama mimi mgasik keboŋ ke mmamti keyet nâme dolakŋaŋ beye. Ya pi in Kilaismak tusuwien keyaŋ in mama mimi alakŋanen tusuwienok bein. Mti in mama mimi bekaŋaŋ keboŋ ke bamkumpeme delaŋ zemâgeyepmti mama kapi ewe ku mimiyelen: ⁸ ŋeŋziziŋ palen mama ma wâm kalem ma keŋ kwali kwali mama ma nolinaŋgat zekuku mimi ma zet sambuŋ zenze ma zet dâsuki zenze. Mama mimi mgasik sambe keboŋ ke bamkumpeme delaŋ zemâpbe. ⁹ Mti mama mimi mgasikgalen

tiknjan keñ itnanjanan indamandame set bekanan mebien e ilak bamkumpemti peme tage ke ewe terngugupin. ¹⁰ Mti in Kilaismak tusumti mama mimi dolaknan Zisasiyan amñane maindain ke Kawawan iknan mama alaknan ke aikindaye kogogapm kan katan in ñotik alaknan indamti indamukulem mme in Kawawan iknan gat sepem bemti mama mimi teñ mamimobogalen. ¹¹ Keyepmti manje iknak iknak kalan kumti mama keyan inmagen ku tabe. Glik am ekñenan manñen in ma Zuda am ekñenan manñen in ma am sekñin butnan antitinan ekñenan manñen in ma am sekñin butnan antitipin ekñenan manñen in ma am nembuyengatnan ekñenan manje in ma am kalangan gatnan ekñenan manñen in ma amobotnan ekñen manñen in ma mulup an ekñenan manñen in ke ku mimiñ mamip. Nin sambe bepi Kilaisiyan temakwep pende zamndemti ningat Amobotnan mamti mamdelañ zemndein.

Nin dopman mukulem mukulem mti mamambanup

¹² Âpme am Kawawangalen zapat mamaip, in gogot mimindamti iknan gat zapat ombemindeye. Kegogapmti in mama mimi ekñen kapi mkipman beme ingat tip keñin bewe: in am sambe ekñengat kember mimindamti indamukulem mimindawep. Ma keñ mtot mamti sewaknan palen mama ma ammak ñeñ beluñ beluñ mimiñ ma bakbak palen mama ekñen keyan ingalen mama bemâbe. ¹³ In yomgat dopman mututu mulup ke kumbep. Tunguwinan yungungu sokbeme in yom ke katikpewep. Amobotnanan ingalen yom sambe bee katikpeme delañ zeye, sepem kegogak in ilinak yomgat dopman katikpe katikpe mti mambep. ¹⁴ Kegok mti in gogot palen mama keyan mama mimi dolaknan sambe mamip keyet tepuman bemti tabe. ¹⁵ In Kilaisiyan keñ sewaknan penan mamimindain keyepm in egalen keñ sewaknan keyan indikdamun mme am nâmkinpepenmak keñ kwep bemti keñ sewaknan palen mambep. In kogok mimiyet Kilaisiyan indakumtetitinan keyet in Kawawangat sikñ zemti sesewatpewep. ¹⁶ Mti Kilaisiyelen Zet Zapat Dolaknan Penan ke keñinan mkipman beip keyet penanan ilinak Kawawangalen zet zemzikat inda mme tunguwinan palaknan bemti wembe. Weme noloneyet ankeño zeta notnan diindomti ilinsakwep oloñen palen mambep. Âpme kan katan silik dundundunanan sesewat silik ma Kawawangalen Zet Itnanan zet tazin ke silik kuip ma silik notnan Zisasiyet milim kukuñan ekñen ke kumti Kawawan sesewatpewep. ¹⁷ Âpme in zet kwileki in zesa ma mulup kwileki in msat nâmbep beme in Zisas Kilaisiyelen an penan tati mulup ke mti Kawawan Bipman gat Kilaisiyet pbenan gapmti wisikñ zemti sesewatpewep.

Nemba ma mambiwine ekñenan sepem zigok mame ñep bewe

¹⁸ Imbi, in mama mimi dolaknan Amobotnanan nâmtiknan mamin ke etan mti awin eksem indawep. ¹⁹ An, in imbinine ekñengat gogot mimindamti ku indom kumti sewaknan palen indatim mamambep. ²⁰ An imbi nemba, in mamin biwinangalen zet zeme keyet katan zelin gawepuwep. Kegok mme Amobotnanan ingat nâme dolaknan penan bewe. ²¹ Nemba isisiknan ekñenan ñenzin in palen mamambepmagengat nemba biwineyan zet memendepmak yanepin ku mimindawep. ²² Sisilin an, in msalengalen amobotnanine mamaip ekñengalen zet gawepuwep. Mneti in ekñenan indikme pbenan bembeyet etan mulup mbepmagengat eksemti keñ oloñen palen Amobotnan kululunen main egat nâme mobotnan beme amobotnanine msalen maip ekñengat zelin kandan meti mulup dolaknan mti mamambep. ²³ In mulup mbep katan wa am ekñenan indikme pbenan bembeyet nâmti ku mbep. Amobotnan kululunen main egañ indikme pbenan bembeyet nâmti muluwin indandan nâmsemeten windember mbep. ²⁴ Mulup keyet tosan kwitnan kwitnan dolaknan Amobotnanmak kululunen gwaen bempepenan ke mopme indawe. In Amobotnan Kilais egalen mulup mamnup kegok nâmti mulupman winderanber mamambep. ²⁵ An ñenan mulupman myunguwe beme an keyan maneti mulupman keyet tosan sepem kegogak tiwe. Amobotnanmagen ken ke ken ke ku matasaingapmti zetnan gat penan sokbewe.

4

¹ Amobotnaŋ msalengatnaŋ, ingat Amobotnaŋin kululuŋen gwaen tazingapmti egat otnâme mopme sisiliŋ nembarjine dolakŋaŋ mimindamti kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋengat ondekmambewien esemterŋ indawep.

Dundundumak mama keyelen set

² Dundundu katikpepepiŋ keŋin kaik tapme kwitnaŋ kwitnaŋ nâmbiliweti ke mkatik bemti tambu misa dundunduŋinanen Kawawaŋgat dundumti wisikŋ manzemambep. ³ Mti ningat kegogak dundume Kawawaŋaŋ ndamukulem mti set aikndeme in Kilais egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ enzililiŋan nin yomengatnaŋ ndatitiyelen koge tazin ke sosok msat kataŋ zemkawaŋ bewanup keyet set aikndawe. Neŋ zet keyet mulupmaŋ mmepma keyepmti nati mka katikŋan neme talap. ⁴ In nâgât mulup kegok mimiyyet nâmti dundume Amobotnaŋaŋ namukulem mimneme neŋ Kilaisiyelen buŋam zapat nin yomengatnaŋ ndatitiyelen peme koge tazin zet kapi weyaŋti zemkawaŋ bema am sambeyaŋ nâme delaŋ zewe. ⁵ In am nâmkŋpepeŋinpiŋ ekŋengat tuŋguwinan mamti Zisasiyyet kwizet buŋamaŋ zempalakŋaŋ bewep. Mti mulup belak mimiyyet kaŋin belak kileŋ walebepgat nâmâtâtî mbep. ⁶ In zelin sewakŋaŋ palen zeme amnaŋ nâme tikŋaŋmak bewe. Kegogapmti am notnaŋgalen yaŋkwesisinŋaŋgat dopmaŋ zigok ma zigok gilik zemti indawep.

Pâlaŋ Tikikasmak Onesimas zemideme Kolosi mkaen mebun

⁷⁻⁸ Neŋ mulup zigok zigok mammelap eyet zapatnaŋ Tikikasiyaŋ ikŋaŋ ke diindome nâmbep. An ke nâgât notn penaŋ ma Amobotnaŋgalen sisiliŋ an zet gawepupuŋaŋ temaŋ penaŋ tazin. Keyepmti egaŋ mulup kapiyyet namukulem dolakŋaŋ penaŋ mamin. Keyepmti neŋ ek pema inmagen koti zapat sambe ke mimindamti keŋin mme eleŋ beleŋ bembeyet nâmti ek inmagen pema kozin. ⁹ Âpme Onesimas ekgut nâmkŋpepeen notn dolakŋaŋ ma an zet gawepupuŋaŋ temaŋ penaŋ ilinaŋgat dapmelange keyelen an ekmak Tikikas ilisakwep itdema koti kwitnaŋ kwitnaŋ ninmagen pien zigok tasokbemezin keyet zapatnaŋ diindome nâmâbep. ¹⁰⁻¹¹ Notn Alistakas ek neŋmak nsakwep mka katikŋan kapi ndakot ndeme matalup. Nitmak Banabasiyyet donarŋ Makmak Zisas kwitnaŋ ŋen Zastas manzeip egeleŋ in indamukumindeip. Âpme nin Mak peman inmagen kokogat buŋam zapatnaŋ eweŋan zeman nâmbien keyepmti egaŋ maneti kot inmagen pataŋ zeme ekti in oloŋen mti betnaŋ butempemti mukulem mpewep. Zuda am maŋge sambe ekŋen kapiyyet tuŋguwinangatnaŋ an ekŋen bukapi etaŋaŋ sokbemti Kawawaŋgalen zemâtâtâtgalen katnanen mama keyelen mulupgat namukulem mti mulup mti nâgât keŋ mkipmaŋ mambeip. ¹² Âpme inmangatnaŋ an ŋen Epapalas ek Kilais Zisasiyyelen mulup an egaŋ kegogak indamukumindein. Mti in nâmkŋpepe katikŋaŋ bemtati Kawawaŋgalen zet tazin keyet kataŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ etaŋ mimiyyet nâmti kan kataŋ keŋ sindem palen dunduduŋanen in indabandim mamimindein. ¹³ Neŋ egat yaŋaŋ ŋep nâmâtâlâp egaŋ ingat ma Laodosia animbi ma Ielapolis mkaen animbi maondegip in indamukulem mimiyyet sek sindem mulup omba penaŋ matin. ¹⁴ Luk ek ningat notn dolakŋaŋ ma ek an dokta ekmak Dimas egeleŋ kegogak in indamukumindeip. ¹⁵ Âpme neŋ Laodosia mkaengatnaŋ animbi ma dapmelange imbi nâmkŋpepemak Nipa egalen mkaen maondegip ekŋen indamukumindemti zet zeap kapi mediindome nâmbep. ¹⁶ In papia kapi mti animbi makumindame nâme delaŋ zemâpme bam naman beme Laodosia mkaen am nâmkŋpepemak mamaip ekŋenmagen mepme maiŋti nâmbep. Âpme ekŋengat kuwan ke neman beme inmagen kopme in maiŋti nâmbep. ¹⁷ Âpme in Akipasiyyet pigok zeme nâmbep, Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timamti zenzeyet mulup sasaŋaŋ zeme ke weyaŋti kakanemuŋ mmeti mdelaŋ zewe. ¹⁸ Neŋ nen penaŋ betnaŋ muluwaŋ kapi kuyap. Neŋ mka katikŋan matalap keyepmti in nâgât kandadapiŋ nâpeŋ mamambep. Kawawaŋgalen keŋ taoleleŋ inmak tatagat nâmti dunduyap.

1 Tesalonaika

Pâlañ Tesalonaika am ekñengat zapat meluwañ ñeñañ kapi kumti beme mege

Pâlañ zapat meluwañ kapi kukñañgat kuye. Egañ Kolin mka temañ tati Tesalonaika dapmelañge ekñengat zapat meluwañ kapi kumindaye. Kolinmak Tesalonaika mka temañ zut ke msat temañ kwegat keñañ talip. Loma gapmangalen plowins ikñak ikñak. Kolinañ Akaia plowinsyet keñañ tazin ma Tesalonaikayañ Masodonia plowinis keñañ tazin. Kegogapmti Pâlañ Kolin mka temañ tati zapat meluwañ kapi kumti Tesalonaika dapmelañge ekñenmagen beme mege. Tesalonaika mka temañ ke nembu gazenan matazin. Zuda am isikñañ bukñen mme penañ msat mtoñ Glis am. Tesalonaika mkaen Zuda am ekñengalen sesewat mka tage keyepmti Pâlañ Zisasiyañ gakimti wageyelen zet zapatnañ ke met diindome kumâpme Tesalonaika mka pemti Belia mkaen towepme mâtoti mâpme Aten mepmamtan (Nembayelen Muluwin 17:1-14).

Pâlañ zapat meluwañ kapi yañañ kulekiyet kuye? Egañ Tesalonaika dapmelañge ekñenmak belaknik bukñen tati koge yañgut Pâlañ ekñengat kemberj mtiyepm zapat meluwañ kapi kumindain. Ekñenañ amnañ ek ku mâbien sepem keboñ ke amnañ ekñen indomâpme keyet nâmnukñañ ku mbep nâmtiyepm kumindaye. Ekñenañ nâmkijpepeyen alakñati kobien keyepmti zemgwañnañ zet notnañ mimindaye. Zisasiyañ sakwep kokogalen zet ke bukñen tembenik zapat meluwañ kapiyet kumindamti zemâtâtât omba penañ mge.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 1 Tesalonaika zapat meluwañ keñañen talip:

1:1 Pâlañ dapmelañge indamukuye

1:2-3:5 Pâl Zisasiyañ mulup sasañañ ke mimiyelen zemâtâtât zet notnañ kuye

3:6-13 Pâlañ ekñengalen nâmkijpepeñin ma notn notn mamayet tikñañin omba tatindaye keyet zemsesewatindaye

4:1-12 Pâlañ mama mimi dolakñañ mimiyet zemgwañnañ mge

4:13-5:11 Pâlañ msatmak kululuñ asekmalu menok sambe sokbewe keyet zetnañ zeye

5:12-28 Pâlañ an kwep kwep mukumindemâge

Zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Neñmak Silwanusmak, Timoti, nsakwep kapi tati zapat meluwañ kapi Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen am mañge Tesalonaika mka teman talip ingat kumti bemann kozin. Ma egeñañ in keñ taolet ma keñ sewakñañ mimindandayet nâmti mandundunup.

Tesalonaika am ekñengalen nâmkijpepeñinañ am notnañ meleñ belañ bemindeye

²⁻³ Mti nin Bipm Kawawañmagen nâmkijpemti kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambe mamimelip keyet maotnâmindenup. In Kawawañgalen am mañge ekñenmagen mulup windenjañberj mti Amobotnañ Zisas Kilais kokogat penañ webemti matalip keyepmti nin mandundunup katañ ingat nâmti Kawawañgat wisikñ manzenup. ⁴ Kilaismagen dapmenijne in kapigok nâit, Kawawañañ ingat keñañ temañ beme ikñañgat zapat penañ indaombemindeye. ⁵ Nin imagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ mti kobenn ke wan am ñengalen zet belakñañ yek. Zet ke Emetak Teñmak ma windenjañmak e penañ ekmâtâpmann delañ zeme ingat tunguwinan kopmamti indamukulem mti mambenn keyet yañañ ilin nâmndeip. ⁶ In buñañ zapat timkitikpemti nin ma Amobotnañ ikñañ ndapmâti mambien kan keyet nukñañ sambe penañ amnañ ingat palen bewien. Yañgut keyet keñañ Emetak Teñañ keñin mme oloñen etañ bemâbien. ⁷ Âpme in mama mimiñin dolakñañ ke mme am Masedonia msalen ma Akaia msalen am nâmkijpepemak mamaip ekñenañ in indikti ingalen set dolakñañ keyegak mâti mbien. ⁸ Wa in nâme

Masedoniamak Akaia msalen ke meti Kilaisiyelen mulup mbien ewan msat zut ke etaj ku tage nâmkijpeperjanagat zapatnajan msat sambe bee mekopme am sambeyaj nâme delaj zemâge. ⁹ Nin inmagen kobenn kan keyet in mukulem dolakjan mimndawien ma nin zet zemann nânâjak keyegak nopiom notnaj sambe masesewatsantemien e peme tapme Kawawajmagen koti Kawawaj alik main ma ek penaj sukwep tazin ek masesewatsaip. ¹⁰ Kegok mti Kawawajgat Nemujan Zisas kululujengatnaj gilik zemti kobe keyet damuj matalip. Ek Bipmanaj gakikiengatnan buteme wati moge. Nin ekmak watekumti manup keyet mti ninmagen Kawawajgalen wejbowaj ku sokbewe.

2

Pâliyaj Tesalonaika amgat tunjuwinan mamti mulup mge

¹ Kilaismagen notnne, nin inmagen ke kot luejset mamtemen ke wa belak penaj ku mambenn. Nin mulup ingat tunjuwinan mbenn eyet penajan sokbeye. Keyet yajan ilin nep nâmtalip. ² Pilipai am ekjenaj kasa nenzinzi minndame keyet kejan nâmisim mamti mulup mbenn e ilin nâip. Yanaman inmagen kegogak mulup mmann am notnajan kasa nenzinzi minndame keyet kejan Kawawajan winde ndame epumti ingat tunjuwinan ke mamti Kawawajgalen Zet Zapat Dolakjan Penaj diindowenn. ³ Nin inmagen mulup kop mbenn ewan nin zet dâsuki diindomti imbiyet zikat ma tetimaemae mulup ku mbenn. ⁴ Kawawajan ikjan yanj minndigeyaj nin Kawawajgalen Zet Zapatnaj Dolakjan Penaj kapi nep zenzeyelen beme mulupmaj kapi ndaye. Keyepmti nin wa amnaj sekj mot ndendeyet nâmti ku maminup. Kawawaj ikjan etaj ningalen mulupgat olojen mimiye nâmti maminup. ⁵ In nâip, nin inmagen kobenn ke wan in mânep ndandayet nâmti zet kelakjan mimindasât ku kobenn. E Kawawajan ke nâme egat zikatnan penaj zenup. ⁶⁻⁷ Nin inmagen ma am notnaj ekjenmagen kwizet bujamak bembeyet ku manâmtemenn. Nin penaj Kilaisiyelen zemindenderaj an manup keyepmti in kwizet bujam temaj ndandayet nâmbenek benagen nin bewelep kwisak mimindamann in kwizet bujam temaj ndawiek. Keyangut nin inmak mambennen sewak sewak mamtemenn. Imbi nenaj nemananeyet gogot mti indadamuj dolakjan mamin sepem kegok mimindati mambenn. ⁸ Nin ingat tikjan penaj manâmindenupgapmti Kawawajgalen Zet Zapat Dolakjan Penaj inmagen zenzeyet tikjan kwapem penaj tatndain. Yangut ke etaj yek. Nin ingat nâmtikjan mamimindenupgapmti ingapm sek sindem temaj matinup. ⁹ Kilaismagen notnne, in nin nangat sekj bandim mimiye len mulup nukjan sambe tambuyet ma kasupgat mamtemenn keyet otnâit. Nin Kawawajgalen Zet Zapat Dolakjan Penaj inmagen manzemtemenn kan keyet in sek bandim kwileki nen ndandayet ku indawekuwan.

¹⁰ Kegok mti nin Kilais nâmkijpeperaj am ingat tunjuwinan kwetetepmaj ma mama terj ma mimyungunupij mamamtemenn ke in ma Kawawaj ilinsakwep ningat mamananagat yajan nep nâmtâtndeip. ¹¹⁻¹² Nin nempa biwinaj nemanjine indamukulem dolakjan mamimindeip. Sepem kegogak in an kwep kwep indamukulem mti kejin mim elej belej bemindemti gwatnaj mimindewenn. In Kawawajgalen zemâtâtât katnanen mama ke ma mama kanzizit ego egojanmak ke motitijet indazemtetime kobien. Keyet in mama mimi dolakjan Kawawajan nâmtikjan maminen ke etaj mti mambep.

¹³ Nin inmagen zet koti zewenn ke wa am neniyelen zet yek e Kawawajgalen zet ke zemann in nâmti timkitikpewien keyepmti nin Kawawajgat wisikj manzenup. Keyepmti pigok zema nâit: Kawawajan am nâmkijpepemak ingat kejinan mamti mulup mamin. ¹⁴ Kilaismagen notnne, nâip. Kawawajgalen dapmelange Zudia msalen mamaip ekjenaj Zisas Kilaismak metusumti mame ilinangat noline ekjenaj kasa nenzinzi miindamti indomwalet mbien. Sepem kegogak inmagen sokbemindaye. ¹⁵ Zuda am ekjenaj wan nin Kawawajgalen mulup kapi mmann egaj nâmdeme dolakjan tabeinmak zemtati mamti Amobotnaj Zisas ma Kawawajmagen zet mti zenze an indomti eyetnan sulu tapme am belakjan notnaj timtoindemti nin mee pi sisipeperj minndamti ndapmâtâmâti maminndeip. ¹⁶ Mti am Zuda mangeen ku

sokbemberaj ekjenmagen Kawawajalen Zet Zapat Dolakraj Penaj diindomann nâmti Kawawajagen keñ gilik zenze aikgalen eyo mambekekndeip. Ekjenaj kegok mti yom mti mimiek mamkwatnepeme Kawawajalen nenzinziñaj sokbemindaye.

Pâliyaj keñaj temañaj ewe Tesalonaika am met indidigat manâmtan

¹⁷ Kilaismagen notnne, inmak kan belatnik kapi segaj etaj kalañ mekoti manup. Âpme nânânnaj in ku katimindewenn. Keyepmti nin set zigoset aikti kot indiksenup zemti mulup temañ maminup. ¹⁸ Nin ñep penaj kot indikbenakgalenangut kan notnangat kosât mmann Sadañaj mambekekndein. Âpme nenn penaj kan notnangat nenak etaj inmagen kokogalen penaj manembemtan. ¹⁹ Nin msalen pi alik mamti inmagen mulup sek sindem ke yañaj kwilekiyet matinup? Amobotnañ Zisasiñaj kobe kan keyet inmak nin nsakwep egat zimosetnan lindiñ motati in ningat keññ mme olojen bewe ma nin mulup mbenn keyet penañaj in motapme indikbanup keyet nâmti webepeñ mamanup. ²⁰ Ingapmti nin segeyak mti keññ olojen mamnup.

3

¹ Keyepmti nin ingat keñ sindem ke tetak ku nânâyelen nâmtiyepm neñmak Silwanusmak kapigok nâmtalati nit ndak Aten mka teman tati ² nit Timoti Kilaismagen meniñnit ek nitmak Kawawajgat mulup mamnup ek pemalu eweñaj inmagen koge. Egañ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakraj Penaj mampalakraj bein kogogapmti egañ indamukulem mme Kilaismagen nâmkiñpepeñin windeñajbeñ ñep butem wat indendeyelen mulupmañ mge. ³ Kogogapm inmagengatnañaj kukraj palen tati gilik pemti naman mamañin itnañaj ku mebep. In nâmtalip kukraj keboñ kapi Kawawajaj nin titiyet nâmti bempaye. ⁴ Nin in eweñaj amnañ sisipeñpeñ mimindawep e mandiindomtemenn. Keyet katañ masokbemindamkwazin e in nâip. ⁵ Âpme neñ ingat keñ sindem tetak ku nânâyelen nâmti keyepmti Timoti inmagen pema nâmkiñpepeñinangat yañaj eegalen koge. Mneti Sadañaj tetimindeme ningalen mulup belak penañepiñ benakgapmti ek pema koge.

⁶ Keyangut Timotilak ninmagen gilik pem koti ingalen nâmkiñpepeñin ewe tapme nolinañgat keñin mambein keyet zapatnañ ilak minndame nâmbenn. Nin inmagen mulup pembeda mbenn ke nâmti in kot ndidikgalen manâip nin sepem kegogak imkot indidikgalen manâip. ⁷ Kilaismagen notnne, ninmagen nukraj ma sisipeñpeñ kogein ingalen nâmkiñpepeñin ewe kaliñaj tazin keyet zapatnañ nâmbenn keyaj keññ m eleñ belaj bemndeye. ⁸ In Amobotnañmak penaj wetekumti ewe mamambep beme nin keyaj keññ m eleñ beleñ bemndeme nin nukraj sambe e ñep timann dukñnanen mopme mulup nâmisimti mbanup. ⁹ Nin mulupmnañgat penañaj in sokbewien ke nâmti keññ segeyegañ bemisikme olojen palen tati Kawawajgat wisikñ manzenup. ¹⁰ Nin tambu msa pi Kawawajaj set ñen aikndame in ewe kot indikti nâmkiñpepeñinan nukraj ñen taindain beme ke ekti indamukulem mimiyet nâmti dundundu mulup katikraj maminup.

¹¹ Kawawaj Bipm ikraj ma Amobotnañ Zisasiñaj set ñen weyañme inmagen kokogalen nâmti mandundunup. ¹² Nin Amobotnañaj indamukulem mimindeme tunguwinan ma am notnañ ekjenmak gogot palenegak etaj mamayet nâmti mandundunup. Sepem kegogak nin ingat gogot mimindamti manup ¹³ Kegok mme Amobotnañaj gwatnañ mimindeme tapmetnepeme Amobotnañ Zisasiñaj gilik zem koti am egalen bemberaj indatimkobe kan keyet in Kawawaj Bipmgat nenzimosetnan keñin kwetetepmañ ma yompiñ piyañ motabepgat nâmti mandundunup.

4

Amnañ mama dolakraj mamayet Kawawajaj nâme tikraj mambein

¹ Pinan kwileki ñengat kumindasowap. Kilaismagen notnne, in nin mama mimi dolakraj Kawawajaj nâmtikraj mamnnen keyet yañaj zikat indamann ekbien. Ke

mâti mamip. Kegogapmti Amobotnaŋ Zisasiyet pembenangapm mama mimi dolakŋaŋ kapi tusumti ewe penaŋ mimiyet nâmti meluwaŋ mimindanup. ² In zet zemzikat indam mbenn e Amobotnaŋ Zisas ikŋaŋgalen zet penaŋ e in nâip. ³ Kapi Kawawaŋaŋ in mimiyelen nântikŋaŋ mamm ma egaŋ in imbimak set kileŋ mamaŋiŋ kweteteŋmaŋ penaŋ mamayet manâin. ⁴ Keyet mti an kwep kwewaŋ imbi wasâti Kawawaŋgalen seleset dolakŋaŋ maip sepem kegogak imbi kwep wati egat nâme mobotnaŋ beme mukulem mpemambe. ⁵ Mamti in am Kawawaŋ ku manâmkiŋpeip ekŋenaŋ imbiyet eyak mti set kileŋ mamaipnok ku mambep. ⁶ Nin eweŋan Kawawaŋgalen nânâ tazin ke mâti pigok diindowenn. An ŋenaŋ an ŋeniyet imbiŋaŋ menzem wabe beme Amobotnaŋaŋ an keyet yomaŋgat dopmaŋ mobotnaŋ penaŋ mutumsawe. ⁷ Kawawaŋaŋ nin imbimak sek kileŋ mamayet ku ombemndeye egaŋ ikŋaŋ mama mimi nâme dolakŋaŋ mambein ke mti teŋ mamayet ombemndeye. ⁸ Keyepmti an ŋenaŋ zet ke zemtalabe beme egaŋ amgat ku zemtalabe Kawawaŋaŋ Emetak Teŋaŋ manndain egat zemtalabe.

⁹ Keyepmti in Kilaismagen noline ekŋengat keŋin bembe keyet nin zemâtâti meluwaŋ ku kumindandayelen. Nolone tunŋuwinanen mamaipgat keŋin bembe nânâ ke Kawawaŋaŋ ikŋaŋ eweŋan keŋinan baen bempeye. ¹⁰ Penaŋ sukwep, nolinaŋgat keŋin bembe nânâ ke in keŋinan tazin keyet mti in am Kilais nâmkiŋpepeŋaŋ Masedonia msat kataŋ mamaip ekŋen indamukulem mimindewien keyepmti Kilaismagen notnne in mama mimi dolakŋaŋ kapi ewe weyaŋ tusum mimiyelen nâmti diindonup. ¹¹ In mama mimi mtot sewakŋaŋ palen mama keyet nâme mobotnaŋ bewe. Mti belinaŋ muluwin mme weme ilinaŋgalen keyetnaŋ tim nimti mamambep. Zet e eweŋan inmak ke mamti diindowenn. ¹² Sepem kekok mbep beme in am nâmkiŋpepeŋinpiŋ ekŋengat zikalinan mama mimiŋin dolakŋaŋ sokbewe. Mti ilinaŋgat sekŋin ekdamuŋ mti mambep.

Amobotnaŋ gilik zemkopme kwitnaŋ kwitnaŋ kapiŋok sokbewe

¹³ Kilaismagen notnne, nin in am gakikiŋaŋgat yaŋaŋ pigok diindomann nâit. Am nâmkiŋpepeŋin Kawawaŋmagen etaŋ ku tazin ekŋen webembeŋinpiŋgapm noline gakime keyet si kemberŋ omba mamip, kekok in ku mbep. ¹⁴ Zisas gakimti ewe gilik zemti wage yaŋ maneti Kawawaŋaŋ naman zempeme gilik zemkosâpmnen am Kilais nâmkiŋpemti gakiwien ekŋen koindati ilinsakwep mebeŋ. Zet kapi penaŋ e nâmkiŋpem tatiyepm zenup.

¹⁵ Zet kapi Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ zeyeen keyegak nin sakwalamti diindonup. Amobotnaŋaŋ gilik pemkobe kan keyet am aligaŋ am itnaŋaŋ gakikiŋaŋ ekŋengat damuŋ tapmann ekŋenaŋ am sumengatnan ŋenaŋ wabep. ¹⁶ Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ kululuŋgataŋ kopmambe am ningat zet busup kuwe ma Kawawaŋgalen ensel ŋenaŋ bembeyaŋ kwizet kume Kawawaŋaŋ lumun temaŋ kumbuwe. Kilaisiyaŋ topme am ek nâmkiŋpemamti gakikiŋaŋ ekŋenaŋ ŋenaŋ am sumengatnan wapmâbeŋ. ¹⁷ Wapme wapme keyegak Kilais nâmkiŋpepeŋaŋ alik tabanup nin ma am gakikiŋaŋ ekŋen nsakwep lumaŋ moti muŋgulubugen gwaen Amobotnaŋ aikbanup. Mtiŋgut nin ekmak kwesiŋ mepmamambanup. ¹⁸ Kogogapm zet kapi zenâmti ilinak nâmkiŋpepeen dopmaŋ mukulem dopmaŋ mukulem mti mamambep.

5

Amobotnaŋaŋ kobe keyet damuŋ tabep

¹ Kilaismagen notnne, kwitnaŋ kwitnaŋ kapi sokbewe keyet kan nin ku nânup. Keyepmti nin Zisas kan keyet penaŋ kobe ke zemâtâti ku kum indasenup. ² Amobotnaŋaŋ kosât mbe kan keyet egaŋ am kambu titi ekŋenaŋ kambu tisât pempetuk makolip sepem kekok egaŋ pempetuk timkwabe. ³ Amnaŋ pigok zewep, “Kan pi ninmagen mamasiyaŋ weme keyepmti totatat pembenay tatnup.” Kegok zemti tapmnepepe kan keyegak kasa tunŋuwinan sokbeme ekŋenaŋ ŋep ku kunzuŋbeŋ. Imbi kambakmagar tatneti nempa sindemaŋ pempetuk masokbemindain sepem kekok sokbemindawe. ⁴ Kilaismagen notnne, in kwitnaŋ kwitnaŋ sokbewe keyet yaŋaŋ ku kandalip. Keyepmti in manepeme

Amobotnanaŋ kobe kan keyet in ku endilipewep. Am ekŋenaŋ nânâpiŋ tapmetnepeme an kambu titi ŋenaŋ kopme ekti maendilipeip sepem kekok ku mbep. ⁵ Nin msayet sosok mamti mama mimi pbenanaŋ maminup. Wa nin am tambuyet enzilim mamti mama mimi bekananŋ mamip ekŋen keboŋ yek ⁶ keyepmti in eksepeŋ mambep. In am notnaŋ ekŋenaŋ muluk maweip kekok ku mambep. In Kilais kokotnanaŋat damuŋ eksepeŋ kaik tabep. Am tu katikŋanaŋ nimti sebelin sukŋanaŋ beme mulukgat manzalim talip kekok ku mbep. ⁷ Am muluk weweyelen ekŋenaŋ tambuyet muluk mawep ma am nânânjinpiŋ ekŋenaŋ tambuyet tu katikŋanaŋ nimti keŋin kileŋ beme tambu sutnan kaliyaŋ kwisagat matalip. ⁸ In msayetgalen am keyepm nin tu katikŋanaŋ nimti keŋ kilom ku mbanup. Nin nâmkŋepepe ma am notnanaŋat gogot mimi keyaŋ mowenok sembe mti mambanup. Kawawaŋanaŋ yomengatnan anŋalaŋndewe ke aiikgalen webem mama keyaŋ sipakandak bunduŋinok beme munduŋ mambep. ⁹ Kawawaŋanaŋ nin wa sek sindem ndamti ndawalalatgat ku ndaombemndeye. Egaŋ Amobotnanaŋ Zisas Kilaisiyet pbenanaŋgapmti teziŋ ŋandaŋgalen selengatnan gilik zemti ndatitiyet ndaombemndeye. ¹⁰ Nâip, egaŋ nin ekmak mot mamayet nâmti ningat mti gakiye. Keyepmti nin ewe alik mambanup ma gakiwanup beme egaŋ kobeen nin nsakwep ilindiŋ ndatime mopmâbanup. ¹¹ Keyepmti in sepem mamip kekokak nâmkŋepepeŋinan notnanaŋ notnaŋ gwatnaŋ mpem notnanaŋ notnaŋ gwatnaŋ mpem mti mukulem mukulem mti mambep.

¹² Kilaismagen notnne, in damuŋine tuŋguwinan mamti mulup winderanaŋberŋ mamip ekŋengat nâme mobotnaŋ beme zelin gawepumti ekŋengat kandaŋinan mtot mambep. Ekŋen keyaŋ mama mimi dolakŋanaŋ zikat indamti zemusuwetindeme in ke mâti mimiyet nâmti Amobotnanaŋ ikŋanaŋ ombemindeye. ¹³ Ekŋen keyaŋ ingat tuŋguwinan mulup mamip keyepmti in ekŋengat nâmindeme mobotnaŋ igagen penaŋ beme gogot mimindewep. Mti ilinaŋgat tuŋguwinan mamasiyaŋ weweyet eyo mulupmaŋ kaliŋanaŋ mbep.

¹⁴ Kilaismagen notnne, nin in pigok penaŋ mimiyet diindosâpmnup. In am wisatoŋ ekŋen an keŋoo mimindewep ma am kingapeŋ maip ekŋen zemgwatnaŋ mimindeme winderjinberŋ tabep. Ma am sugak sugak maip ekŋen indamukulem mimindewep. Mti am sambe ekŋenmak sewakŋanaŋ palen etaŋ mambep. ¹⁵ Nâip, in am ŋenaŋ myuŋgum indame in dopmaŋ sepem kekokak ku mimindawep. In ilinaŋgat tuŋguwinan mama mimi dolakŋanaŋ etaŋ mti eyetnaŋ am notnaŋ ekŋenmak sepem kwep kekokak mmambep.

¹⁶ Kan kataŋ oloŋen palen mambep. ¹⁷ Mti tambu msa dundupeŋ mamambep. ¹⁸ In Kilais Zisasiyet zapat mamaip keyepmti in nukŋanaŋ palen mamti Kawawaŋanaŋat wisikŋ zepereŋ mimiyet nâmtikŋanaŋ mam.

¹⁹ In Emetak Teŋanaŋ ammagen mulupmaŋ msâpmme e ku mautukek pemambep.

²⁰ In amnaŋ Kawawaŋanaŋmagatnaŋ zet matimzep. Zet ke zemtalatpemtiti winderanaŋ ku mtot pewep. ²¹⁻²² In zet sambe nâmtimti weyaŋ mendesim ekti pbenanaŋ weyaŋ mimkitikpemtimitati bekananŋ notnaŋ bee time mepmâbe.

²³ Neŋ Kawawaŋanaŋ an keŋ sewaktoŋ egaŋ in indapmme kweteteŋmaŋ bembeyet nâmti egat mandunduyap. Egaŋ in indadamuŋ mme nâmamaŋin ma keŋin ma sekŋin esemteŋ kakanemuŋak manepeme Amobotnanaŋ Zisas Kilaisiyaŋ kobe. ²⁴ Kawawaŋanaŋ am ikŋanaŋgat nemunambaŋane penaŋ bemi mamayet zetik mimindeye keyet penaŋanaŋ elak in eyo ke sokbemti mamaip.

²⁵ In nin Kawawaŋanaŋ ndamukulem mimiyet nâmti kekokak dunduwep.

²⁶ Âpme nâgât weŋnok in Kilaisiyelen dapmelange notnaŋ maip ekŋen ke notn mimindemti indamukum belin butemindewep.

²⁷ Âpme neŋ Amobotnanaŋat zikatnan pigok zemkatikbeyap. In zapat meluwaŋ kumbema kozin kapi mti Kilaisiyelen dapmelange sambe ke maip ekŋen makumindame nâme delaŋ zewe.

²⁸ Amobotnanaŋ Zisas Kilaisiyelen keŋ taolelaŋ inmak kwesiŋ wemeti wembe.

2 Tesalonaika

Pâlanj Tesalonaika am ekñengat zapat meluwanj kapi kume sek zut beye

Pâlanj zapat meluwanj kapi ewe dapmelanje sekem kwep ekñengat kuye. Eganj am notnanj ekñenmagen nâmyunjunjunj notnanj tage keyepmti zapat meluwanj kapi ewe kuye. Pâlanj msat sekam kwewegak tati zapat meluwanj kapi kuye.

Zet ñotekñanj kegogak sekam kwewegak. Zisasiyanj gilik zem msalen kokotnangalen zetnanj. Setnanj zigok kopbe ma katnanj zigok mbe keyet zetnanj kuye. Pâlanj nângeen eganj ewe alik tapmame Zisasiyanj sakwep penanj kokotgalen e nâmtiyepmti zapat meluwanj kapi sakwep kan teepmanj ewe ku mepme kumindaye.

Zet ñotekñanj temanj kapigoganj 2 Tesalonaika zapat meluwanj keñan talip:

- 1 Zet yanjbemti zenzeyelen zet notnanj ma am mukumindedeyelen zet.
- 2 Zisas gilik zem kosâpmgat weyanjeksemti tabep.
- 3 Zet notnanj mukulem mimiyelen zet.

¹ Neñmak Sailasmak Timoti nin Kawawanj Bipm ma Amobotnanj Zisas Kilais egalen manje Tesalonaika mka temanen matalip ingat papia kapi kumti beman kozin.

² Kawawanj Bipm ma Amobotnanj Zisas Kilaisiyanj keñ taoletmak keñ sewakñanj indandayelen nâmti dunduyap.

Kawawanj mama mimi nnanjat sepemanj nâmti keyet kataj dopmanj mutumndawe

³ Notnne, nin ingat mti kan kataj Kawawanjat dundumti wisikñ manzenup. E ingalen nâmkijpepeñanj omba tasemein ma ilinagak ñenanj ñengat keñin beme keyanj kegok omba tabeingapmti ingat mti kogok mmann ñep mambein. ⁴ Âpme in amnanj sisipeñpeñ mimndame sek sindem palen olat olat mamti kilej nâmisim mamti nâmkijpepeñin atam kili kili mti mamaip. Keyet nin nâmann mopme keyet zapatnanj mka kataj Kawawanjgalen am manje sambe mandiindo metnup.

⁵ Kawawanj in ñep penanj egalen zemâtâtât katnanj mamayet kukñangat ombemindeyeeñ yanjanj msokbembe elak kapigok: in sek sindem matimkwalip keyanj ku mtotindeye in nâmisim mame Kawawanj ingalen mama ke ekti indaombeminden-deñanj ke teñ penanj soksokekamak. ⁶ Âpme am in sek sindem maindaip ekñen Kawawanj yomin keyet katajak nâmtati sek sindem dopmanj indame tiwep. ⁷ Yanjut eganj in ma nin sek sindemengatnan kwaletndeme sewakñanj mambanup. Kegok ke Amobotnanj Zisasiyanj kululuñ keñangatnan enselñane windenjin ombamak ma tanjam balem keñan patanj pemti kosâpm kan keyet sokbewe. ⁸ Ke koti eganj am Kawawanjat makandapeip ma Amobotnanj Zisas Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakñanj Penangat wisat mti ku manjawepup ekñen dopmanj bekananj omba mutumindasâpm. ⁹ Am ekñen keboñ keyanj tosarjin teziñ ñandanj delanj zenzepiñ tiwep. Âpme Amobotnanjgalen mundum windemak matazinen elemiak ego egoñanjmak keyetnanj kalañ indeme ilinak beñan penanj meti mambep.

¹⁰ Âpme Amobotnanjgalen kokot kan keyet Kawawanjgalen am ñeneyanj sesewatsawep ma am nâmkijpepemak ekñenanj nâme mobotnanj beme dundumsawep. Âpme in nin Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanj diindomann nâmti in penanj sukwep nâmkijpepewiangapmti in kegogak mbep. ¹¹ Kegok mme nin Kawawanjñanj mme ingalen mama miminjanjat kataj ikñanj bemti indakumtetiyeen ke penanj keyet keñan mamobotgalen mene mene mandundunup. Yanj Kawawanj nâmti winde indame in am sambe set ke ma ke weyanjindendeyelen manâyap ma in Kilais manâmkijpeipgapm muluwin weyanji mmane mdelay zenzeyet mandunduyap. ¹² Mme in Amobotnanj Zisas egalen kwitnanj mmot pemti sesewatsawep ma eganj in kogak mmotindewe. Ke Kawawanj ma Zisas Kilais egetgalen keñ taoledidanjgalen penanjangat kegok mimindandanjanj keyet mene mene mandunduyap.

Kilaisiyaj kosâpmme kapigok sokbewe

¹ Nâmkiñpepen notnne, neñ ingat wekuyawen kapigok: Amobotnañ Zisas Kilaisiyaj kan kosâpmnen Kawawañan nin Kilaismak ondekndeme tabanup keyet nâpen talit. ² Am notnañan Amobotnañgalen Kan kokogat zenzeñan ilak koge. Pâlan kogok zeme nânzemi zeip keyangut zet ke penañ yek. Golañ zenze an zet ñen zenzeñan mene keyet zeye keyangut zet ke dâsuki. Ma Zet Zapat Dolakñan Penañmageset zeyeen mene keyet zeye ma papia ñen kuyeen keyet zeye mene zeme nâmnukñan mimipiñ. Zet ekñen ke dâsuki etañ. ³ In am notnañan Amobotnañgalen Kan koge tetimaemaeset zeme keyet nâme penañ ku bewe. Amobotnañgalen Kanañ kokogalen ewe ku sokbeme amnañ kukñañgat kasa ñenzinziñ Kawawañmak mbep keyañ kasa notnañ âañan ke omba penañ sebemindewe. Ma an bekanañ penañ teziñ ñandañgat zapat mamain egañ kegogak sosok sokbemkawañ bewe. ⁴ Mti egañ Kawawañgalen sesewat mka temanen motati, “Neñ kawawañ,” kekok zewe. Ma egañ Kawawañ ma nopiom notnañgat nâme mobotnañ mambein ekñen ke kekok kasa etañ mimindawe. Mti egañ ikñañgat kwizet buñamañ mimwati kwitnañ kwitnañ sambeyet winderñin mtopemâbe.

⁵ Neñ ingat tunguwinan mamti zet kapi mandiindomteman ke keñinan tazin ke in ñep nâmâtâlíp. ⁶ In kekok nâip alak kapi Kawawañ an bekanañ penañ ke yañañmak peme bekanañgat mulupmañ omba ku tapm. Yalak maneti Kawawañan kasa temañ msokbembeyelen kanañ saye ke sokbeme egañ bekanañgat mulupmañ omba mbe. ⁷ An bekanañ penañgalen mulup enzililiñan Kawawañgalen zii zet mamtotpein kelak yañbemti mulupmañ mamim keyangut bamgat nukñañ zigok penañ sokbembeyelen ke ewe sokbembepiñ tazin. Tapmotnepeme Kawawañan zemkulumpeme tazin ke pilik pemti nâmpeme bekanañgat mulupmañ mkawañ bemti sosok omba penañ mbe. ⁸⁻¹¹ Egañ keñin walatme zet penañgat keñin beme Kawawañan indagalalañgalen ku nâwiengapm an bekanañ penañ ke Sadañan ñeñan bempemti winde sepem igak igak same am indatetim indemti egañ mulup winderñamber mti mulup mamanamañ manap sepemañ igak igak mbe. Mme egañ teziñ ñandañeset walelegat tapmâlipmagañ omba penañ tetimindewe. Am ekñeñan kekok mamip keyepmti Kawawañan amgat keñin myuñgume amnañ an tetimaemae toñan egalen zet dâsuki ñen “Neñ kawawañ,” manzein ke manâmkiñpeip. Kekok mme an bekanañ penañan sosok sokbem kawañ bewe yañgut nanan Amobotnañ Zisasiyan koti an bekanañ ke busatnaññgat sañga songaññgalen winderñañan ome winderñañ sukñañ beme zewelearañañ kume gakiwe. ¹² Kekok mme penañanlak am zet penañ ñotekñañ bamkumpemti kwitnañ kwitnañ bekanañ mimiyet tikñañ etañ manâip ekñen ke waleletg zapat bewep.

In nâmkiñpepen katikñañ bemtabep

¹³ Notnne, Amobotnañan ingat nâme tikñañ penañ mambein. In am Kawawañan ikñañgat zapat tipman baenen angalañindendeyelen nâmti ombemindeye. Emetak Teñgat windeen ma in zet penañ ñotekñañ nâmkiñpeme keyañ in indabumkomti musuwepme Kawawañ ikñañ nembon teñ bewep. Keyepmti nin ingat Kawawañ kan katañ wisikñ manzemsanup. ¹⁴ Keyepmti nin inmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ diindowennen keset nâmkaliñ beme Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen am bemti mama ego egoñañmak ilinsakwep timti Kawawañgat ñenzimosetnan mamayet indaombemindeye. ¹⁵ Kegogapm notnne, nin zet penañ nâmtimti ke naman belak dembusegañ ma papiaeset zet zemzikat indammebenn e in weyañti kakanemuñ timti kaliñan bemti tabep.

¹⁶ Mme Amobotnañan Zisas Kilais ma Kawawañ Bipm ek ilidangañ keñ taolelitdañgapmti ingat gogot mamilup. Ke zikat ndamti bangalen webembe dolakñañ ma bangalen keñ wawat ke ndawun. ¹⁷ Nin keyepmti Ek ma Amobotnañ Zisas Kilais dundum idamann ingat keñinan egełañ mulup mmalu egañ keñin mme wawagalen ma

kwitnaŋ kwitnaŋ sambe in mamip ma zet manzeip keyet gwatnaŋ mimindendeyelen mandundunup.

3

In Kawawaŋaŋ ndamukulem mimiyet dunduwep

¹ Nâmkîŋpepeen notnne, nin zet kapi zemdelaj zemann nâit. In Kawawaŋat dundume egaŋ ndamukulem mimndeme Amobotnaŋgalen zet zemann keyaŋ msat kataŋ sakwep palakŋaŋ beme kwizet buŋamaŋaŋ mwatonzewep keyet sakam ingat tunŋuwinan sokbeye keboŋ. ² Am sambe ilindiŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ku nâmkîŋpeipgapi am notnaŋ ekŋen am bekaŋaŋ mamti nin ndawaleletgalen-gapi in Kawawaŋ dundum same egaŋ nin mukulem mimndemti ndagalaŋ ndewe.

³ Amobotnaŋ egat in keŋ zutmak ku mimiyelen egaŋ ŋep mukulem mimindewe. Egaŋ winde indamti indikdamuŋ mme an bekaŋaŋ penanaŋ ku indawalebe. ⁴ Amobotnaŋaŋ ndamukulem mme nin zet diindowenn ke gawepupeŋ mamti mamobep kogogapmti nin ingat nâmtemtem ku mamnup. ⁵ In Amobotnaŋaŋ nânâ omba Kawawaŋgalen gogotnaŋgat indain ma Kilaisiyaŋ mme in keŋin mgwatnaŋ mimindeme nâmisim mamobepgat mandundunup.

Am wisat toŋ ekŋenaŋ mulup mbep

⁶ Notnne, Amobotnaŋ Zisas Kilais egaŋ kwitnanen golaŋ zet pigok zemann nâit, zet zemzikat indam mben ke am notnaŋaŋ ku gawepumti belak kileŋ mamti mulupgat nânâpiŋ mamip. In an ekŋen keboŋ kemak notn notn ku mbep. ⁷ Nin eweŋaŋ yaŋbemti set katnaŋ zikat indamâbenn set keeset nâmti mebegat ku kandalip. Set ke ewe mâbep. Nin eweŋaŋ inmak mambennen nin wisat palen ku mambenn. ⁸ Inmagengatnaŋ meu tosaŋaŋpiŋ belak ku nimbenn. Yek. Nin tu meuyet ingat wekumann in nukŋaŋ tiwiekmagengapmti nin tambu msa mulup winderŋaŋberŋ mti keyetnaŋ sek bandim mimiyet mukulem aikbenn. ⁹ Wa nin tu meuyet in ŋep ku indayaŋkwesisiyelengapmti kekok mbenn yek. Nin set keeset set katnaŋ ke zikat indamann in ningalen mama mimi ke ekti keyegak mâti mamayet nâmti kekok mbenn. ¹⁰ Nin inmagen mamtemennen ingat kapigok diindowenn, “An mulup mimipiŋ wisat mti mambe beme ek meu ku same nimbe.”

¹¹ Apme inmagengatnaŋ zet pigok kopme nâwenn, “Am notnaŋ ekŋenaŋ mulup mimipiŋ belak wisat mmamti zet belak belakŋaŋ e zeme tikŋaŋmak etaŋ beme zetetek manda maip.” ¹² Am ekŋen keboŋ keyet Amobotnaŋ Zisas Kilais egat kwitnanen zemkatik bemti golaŋ zet pigok zemann nâit. Ekŋen weyaŋ tomtati muluwin mme penanaŋ sokbeme keyetnaŋ timtati nimbep. ¹³ Notnne, in mulup yaŋaŋmak mamip ke esemteŋ mti mimiek mbep; katikpepepiŋ. ¹⁴ Zet papiaen kumti indanup kapi an ŋenaŋ ku gawepun beme eksempeme igak penaŋ mamti sakambuk penaŋ mbe. ¹⁵ Wa ke ek kasa penaŋ nâmppepyet ku zeyap. Naman ek nâmkîŋpepe angapi golaŋ zet dalinaŋ meniŋinaŋgat manzepnok zewep.

Zet zemdelaj zenze zet

¹⁶ Nin ingat Amobotnaŋgat dundumann ek ikŋaŋ keŋ sewakŋaŋ toŋaŋaŋ in keŋ sewak mama ke kan kataŋ indawe. ¹⁷ Neŋ Pâl meluwaŋ kumindayaŋ kapi nanaŋgat betn penanaŋ kuyap. Mme papia sambe makuyawen kapigok betnaŋ meluwaŋ makumdelaj zeyapgapmti kapi kuyap. ¹⁸ Amobotnaŋaŋ Zisas Kilais egalen keŋ taolelaŋ inmagen weme in keyet keŋanen meti mamayet dunduyp.

1 Timoti

Pâlañ Timoti egat zapat meluwañ neñañ kumti saye

Pâlañ zapat meluwañ kapi kuye yañgut sekamañ nen kuye. Zapat meluwañ notnañ kukñañgat tapmeliwen ke egañ dapmelañge mka ma msat dende keyet kumindadañañ. Âpme Timotiyet kuin kapi zapat meluwañ an kweggat kuye yañgut zet keyet keñañ tazin ke am sambe neñ makumti winde titiyelen. Pâlañ mka katikñañ ku tati zapat meluwañ kapi kuye yek; egañ zupman mamti kuye.

Timoti ek Pâlañ mulup annañ mtetime mulup ilitsakwep mmebun. Timotiyet mamañ Zuda mañgeengatnañ âpme bipmañ Glik an (Nembayelen Muluwin 16:1). Pâlañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ neñañ timegeen Timoti nâmkijpepe aige (Nembayelen Muluwin 14). Bamgat Pâlañ ekmak mamayelen ombempeye (Nembayelen Muluwin 16). Pâlañ Timoti peme ikñak mepmamti mulup mge keyet zemgwatnañ zet kapi kumsaye. Ikñak zempeme dapmelañge tunguwinan mamti mulup mimiyelen msaye. Mulup annañ tototat zigok tatagalen zet sekam ikñak ikñak ke zemâtâtât mulup omba penañ mge.

Zet notekñañ temañ kapigogañ 1 Timoti zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-11 Zet yañbemti zenzeyelen zet

1:12-17 Pâlañ Kawawañgalen keñ taoletnañ ekmagen wemsaye keyet zetnañ zeye

1:18-20 Yañañ eneyet añañkeñoo zet ke zemâge

2-3 Dapmelañge indikdamuñ mimiyelen zemâtâtât zet

4 Ekñen am zemyunungu omba mamip ekñenmak set zigoset zemusuwewet mimiyelen zet

5:1-6:2 Am mañge ikñak ikñak dapmelañge kweggat tunguwinan talip ekñenmagen mulup mimiyelen zemâtâtât

6:3-19 Mama mimi yununguññañ omba weyayañgalen zemâtâtât zet

6:20-21 Zet zemdelañ zenze zet

¹ Kawawañ Angalalañ ma Zisas Kilais egat nin mawebenup. Egat mulup an neñ mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen nâmti nakumtetiwin.

² Timoti, neñ gâgât meluwañ kapi kumgayap. Geñ nâmkijpepeen nemun penañ benik. Kogogañmti Kawawañ Bipm ma Zisas Kilais ningat Amobotnañnnanngalen keñ taolet ma angalañgogot ma keñ sewakñañ geñmak tatagalen nâmti dunduyap.

Pâlañ Timotiyet zet kilom zemyunungu an ekjengat ekseseyet zein

³ Âpme neñ Masedonia msalen mesât mti kapigok apitilim gewan, “Geñ Epesa tati am notnañ am zet katnañ dâsuki sakam igak igak tadiindop ekñen ke zemkulumindewanik.”

⁴ Geñ ekñen bemzet dâsuki ma gulugalakñineyet kwilin etañ omaiñ maiñ tapmip ke penañepiñ keyepmti zemkuluminde. Set keboñ keyañ Kawawañmagen nâmkijpepeyeyet setnañ ku manzuluzin. Âmandanda setnañ etañ manzuluzin. ⁵ Neñ golañ zet yañañ kapigok in mimiyet nâmti zeya, in gogot dopdop mbep. In gogot ke keñ kwetetep-manengatnañ kobe ma nânânjin kileñ mamaip kemagengatnañ yek ma Kilaismagen nâmkijpepe tuwat tuwat palen mamaip kemagengatnañ ku kobe. ⁶ Am notnañ ekñenañ zet zeyap ke bankumpemti selin myunungupemti kopa zelen gwidikbien. ⁷ Ekñen zii zet Mosesiyañ Kawawañmagen titiñañ keyelen an zikat indanda igagen kwakwagalen mamip keyañgut ekñenañ zelin tazeip ke yañañ ku nâmti keyet windenañ mamip.

⁸ Yañgut nin nânup zii zet teñ mamâti mip beme keyañ dolakñañ mambein. ⁹ In pigok penañ nâit, zii zet sambe kewan am teñgat yek. Kelak am zii zet ku mamâlíp ma am keñ katik ma Kawawañgat ku manâme mozin ma ayomtoñ ma am eseserjipiñ ma Emetak Teñ ku mamâlíp ma am mambiwine maindome gakip ma am notnañañ am sambe maindome gakip, ¹⁰ ma animbi set kileñ mama ma anañ anañañ timambet

wewe ma imbiyan imbimak timambet wewe ma amnan am nolin kambutiti ma am dâsukitor ma am nolinangtat zet dâsukiyet zemkatikbembe ma Kilaisiyelen dapmelaŋge mama mimiŋinan zet katnan penaŋ tazin ke ku mamâlip ekŋen keyelen. ¹¹ Zet katnan penaŋ am zikat indandayelen ke ilak Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanen Kawawaŋaŋ mamsokbein. Ke Kawawaŋaŋ neŋ zempalakŋaŋ bembeyelen naŋge. Zet keboŋ keyaŋ Kawawaŋaŋ pembedangtat windenaŋ dolak dolakŋaŋ keyet sesewatpepeyelen diindom zikat ndamamm.

Pâlaŋ Kawawaŋgat pembedangtat wisikŋ zein

¹² Neŋ mulupmnaŋtat winde Kilais Zisas Amobotnaŋnaŋ manaingapm wisikŋ penaŋ zeyap. Egaŋ neŋ mulupmaŋ ke ŋep mbap e nâŋgeyepm name mulupmaŋ ke mamiyap keyepm egaŋ neŋ ombemneŋge. Neŋ keyet wisikŋ zeyap. ¹³ Neŋ penaŋ egat eweŋan ku nâmkijpempti egat bekaŋaŋ zewan ma amŋane sisipeŋpeŋ mimindewan ma kwelat kumpempti kwileki tapmiyaŋ ke ku nâmtiyepm mbanangtat Kawawaŋaŋ neŋ aŋgalaŋ gogot mneŋge. ¹⁴ Kogok tapmnepepa ningalen Amobotnaŋ ek neŋ keŋ taoletnaŋ bemisisikŋaŋmak bem mnemti nâmkijpepe ma gogot mimi keyet yaŋaŋ Kilais Zisasmagen tusumneŋge. ¹⁵ Zet kapi penaŋ sukweŋ keyepmti neŋ manâyawen am sambeyaŋ kapi nânâyelen Zisas Kilaisiyaŋ msalen toti am yom toŋaŋ nin timkwatndeye. Ninmagangtatnaŋ nâgât yomnaŋ am sambe sebemindein. ¹⁶ Keyangtat Kawawaŋaŋ nâgât aŋgalaŋ gogot mge ewan Kilaisiyaŋ neŋmagen mulup mge e sepsepnok keyepmti am yomtoŋ ekŋenaŋ ke ekti nâwep ek an sewakŋaŋ. Kogogapmti notnaŋaŋ ŋep kapi nâmti mama kanzizit Kawawaŋmagen tiwep. ¹⁷ Mama katikŋaŋgalen Amobotnaŋ ku gakikiyelen ma amnan ŋep ku gigigalen. Geŋ Kawawaŋaŋ kwewetaŋ mamaniŋ. Amnan Geŋ eksemgemti sesewatgepeŋ mamti mamambep. Ke penaŋ sukweŋ mgaŋgayelen.

¹⁸ Timoti, nâmkijpepeen nemun benik keyepmti neŋ apitilim gesowaŋ kapi mbanik. Eweŋan geŋ Kawawaŋgalen anaŋ muluwen gesâti ekŋenaŋ gâgât Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋ bembeyelen Emetak Teŋaŋ nâmbiliwepme weme ombemgeye keyet zemgwatnaŋ mgewien. Keyet Amobotnaŋgalen muluwen geŋ zedaŋ an kasayen dolakŋaŋ maâin keboŋ bemti âwanik. ¹⁹ Mti nâmkijpependi katikŋaŋ bemti tapme keŋdi damuŋ mmane kwetetepmaŋ tabe. Am notnaŋ ekŋenaŋ keŋin damuŋ mme kwetetepmaŋ ku tage keyepm nâmkijpepeŋin kwalepme delaŋ zeme kileŋ mekobien. ²⁰ Ekŋenmagangtatnaŋ an zut Aimenias ma Aleksandia egeŋaŋ sepem kekok mbun. Egeŋaŋ ŋoktik dolakŋaŋ kapigok ku tiwungapmti neŋ eget Sadangtat betnan bemidema nukŋaŋ omba idame keyaŋ idamukulem mme egeŋaŋ Kawawaŋgat zet kwelat ewe ku kuwalup.

2

Sesewatmak mamayelen zet

¹ Zet ŋen mobotnaŋ pemaŋtat neŋ apitilingeyap e pigok: Geŋ an nâmkijpepeŋinmak ekŋen diindomane ekŋenaŋ am sambeyet nâmti Kawawaŋgat kwileki ŋemat teŋ dunduweŋ ma dundundu temakweŋ mbep. Ma yaŋkwesieset ma wisikŋeset bemti Kawawaŋgat dundum sawep. ² Msatgalen amobotnaŋine ma am notnaŋ mundum temanen talip ekŋenaŋ nin ndadamuŋ mme nin sewakŋaŋ ma mamasi palen mamti Kawawaŋaŋ eksempti am sambeyaŋ mama mimi dolakŋaŋ mamnupgat dundum sawanup. ³ Kegok mamnup keyaŋ Kawawaŋaŋ aŋgalaŋaŋ egaŋ keyet nâme dolakŋaŋ ma ŋep bein. ⁴ Kawawaŋaŋ am sambe ikŋaŋgalen zet katnan penaŋ ke nâmatâtâgalen manâin ma Egaŋ am ekŋen bekaŋinaŋtatnaŋ aŋgalaŋindendeyet manâin. ⁵ Kawawaŋaŋ kwewetaŋ mamain. Mti Kawawaŋaŋ ma am ningat tuŋgupmnan an kwep Zisas Kilais ek an sek tiyeyaŋ mamamndain. ⁶ Kawawaŋaŋ am sambe ndaangalalangaŋgalen nâŋge ke msokbembeyelen kanaŋ penaŋ kopme Kawawaŋaŋ Zisas Kilais am sambe yomangtatnaŋ ndatitiyelen ketalasimpeme koge. ⁷ Neŋ yaŋaŋ keyepmti Zisas Kilais egeŋen mulup an neŋ mamti egeŋen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zempalakŋaŋ bembeyelen ma zikat indanda mamayet

nâmti zemnemti am Zuda mangeen ku sokbemberaj zet penaj njeteknaj indandayet ma nâmkijpepeyet nâmti zenewien. Zet ke dâsuki yek; nej penaj sukwep zeyap.

⁸ Keyepmti nej am Kawawangalen mulupgat kejin bemberaj ekjengat pigok nâyap, ekjenaj zet zapat pbenangat ondedagen belin time mopme dundusâti nolinangat nenzinij ma zekanjaj mee bamkumpemti dunduwep.

⁹ Ma imbi ekjengat kegogak pigok nâyap, ekjen sâk melakandu pbenaj miak bewangut ego egonajmak yek weyanji miak bep. Ma nok sepem yanaj yanaj igak sek mmobotgat ku elengewep. Ma elemiak tosanaj mobotnaj golaj weyanaj mee ku miak bep. Ma sâk melakandu tosanaj temanjaj kwititijaj sek mmobotgat ke ku miak bep. ¹⁰ Imbi Kawawaj masesawatpeip ekjengat mama mimiin elimiak pbenaj keboj mti mamayet nâmti zeap.

¹¹ Imbi ekjenaj buzak mamti damuj ekjenmagen mulup zigok mimiijet yanaj mnâmti ekjengat kandanin mambe. ¹² Nej imbi notnaj ekjenaj zikat indanda mulup mimiijet ma imbiijaj angat mobotnaj mamayet ku nâmindeyap; ekjen buzak tati nânâ etaj nâmbep. ¹³ Kawawaj Adam kukjangat mge bam Ewa mme sokbeye. ¹⁴ Adaman Kawawangalen zemkatikbembe ke nângeyagut tetimae tonaj imbimageset koti tetimideye ke suknaj bemti Kawawangalen zet kuluye. Mme imbiijaj tetimaemae tongalen zet nâmti yom mge. ¹⁵ Keyet Kawawajaj nâme nep beme imbi nâmindame namba ambebelinan ekjenaj nâmkijpeperinmak ma gogolinmak kejin kwetetepmaj ma weyanji mambe enenogat ekjenmagengatnaj An Angalalaj ke sokbembeyet zenzenaj.

3

An dapmelange nejaj bembe ekjengalen zet

¹ Zet kapi penaj. An nejaj dapmelangeyelen nejaj bembe kwasâgât nâit beme egaj mulup pbenaj penangat nâin. ² Âpme dapmelange nejaj bembe ekjenaj myungungupij mamti imbi kwewetajmak mambe. Egaj njotik dolaknaj etaj mâti mama mimiijaj damuj mbe. Am sambe eksempewep. Egaj am mamananaj notn mimindemti mkanan indewe. Mti an zikat indanda dolaknaj penaj mambe. ³ Egaj tu katiknaj omba nimti kejin kilej ku mbe. Egaj kejin kasa sakwep ku mbe. Egaj zekanjajpij; kejin sewaknaj palen mambe. Egaj mânepmak bembeyet kejin temaj ku tabe. ⁴ Egaj imbi nembanane nep weyaj indikdamuj mimindewe. Mti nembanane indamusuwet indeme ekjenaj zetnaj gawepumti dolaknaj eksempewep.

⁵ An egaj imbi nembanane nep ku maweyajindikdamuj min beme ek Kawawangalen dapmelange ekjengat nejajin tati nep ku indikdamuj mbe. ⁶ An nâmkijpepe alaknaj tususanaj egaj dapmelangeyelen an nejaj nep ku bembeyet mneti egaj sek mmobot omba min beme ek Sadangat zet zemdelajpepe mimiijaj kegogak egaj keyet palen mowebe. ⁷ An ke am sambe dapmelange ku bemberaj ekjenaj eksempewep mneti ektakalimti Sadangalen ankapipilen kume Kawawangalen kwit zapatnaj towembemangat.

An damuj dolaknaj ekjengalen mama mimiijelen zet

⁸ Dapmelangayelen damuj ekjenaj kogogagak mama mimiin dolaknaj mamambep ma maminangat eksemenajmak mbep ma ekjenaj wain omba ninipij ma mânepgat eiyakgaleset mulup ku mbep. ⁹ Ekjenaj Kawawangalen zet katnaj penaj zemkawanbemberaj ke kejin zutpij atam tabep. ¹⁰ Ekjen ke kukjangat yanin mekme tej mamenjut indeme damuj mulup mbep.

¹¹ Imbi damuj ekjenaj kogogak mama mimiin dolaknaj mambe ma ekjenaj zekukunipij mamti ekjenaj njotik dolaknaj etaj mâbep. Ma kwitnaj kwitnaj nâmsemeraj mamip.

¹² Dapmelangeyelen an damuj ekjenaj imbi kwep esemeraj wabep. Kegok mti imbinembanane nep weyanji indikdamuj mbep. ¹³ An damuj ekjenaj mulup dolaknaj

mbep katar kwilin mwapme windemak tati Kilais Zisas nâmkijpepejin nep sosok zemkawan bewep.

Nâmkijpepeyelen zet katna penaj

¹⁴ Neŋ koti gigigalen nâyap ya ku kolap beme meluwan kumgayap kapi makuwanik.
¹⁵ Keyangut sakwep ku kobap beme meluwan kuyawen kapi makumti am nâmkijpepejinmak zigok mamayelen ke zemâtâtindawe. Nin Kawawangalen nemunamba manŋe keyet butnaŋ. Manŋe keyaŋ Kawawaŋ mama toŋaŋ egalen dapmelanŋe temaŋ ke Kawawangalen zet katnaŋ penaj ke bandim mti ekdamuŋ mamin. ¹⁶ Zet katnaŋ ekjen kapiyaŋ ningalen zet enzilim tazin ke alak msokbemkawaŋ bein:

Egaŋ an penaj sosok sokbemkawaŋ beme am sambeyaŋ ekbien.

Emetak Teŋaŋ egalen yaŋaŋ sosok penaj mkawaŋ bemti zeye, “Kilais ek an teŋ toŋaŋ penaj.”

Âpme ensel ekjenaŋ ekbien.

Manŋe katar am sambeyaŋ kwit zapaŋaŋ mepmâpme nâmpbien.

Msalengalen am sambeyaŋ ek nâmkijpemâbien

ma Kawawaŋaŋ kululuŋen busatnaŋ keŋan tetimoge. Nin zet keyet keŋ zutmak ku mnup. Nin nânuwen zet ekjen keyaŋ penaj sukwep bein.

4

An zemyuŋguŋgu notnaŋgat zet

¹ Kawawangalen Emetak Teŋaŋ alak pigok zemâtâti manzein, “Bam am notnaŋaŋ nâmkijpepe peme tapme ekjenaŋ zet we bekaŋaŋmagenaŋaŋ gawepumti ekjen galen zet yuŋgu yuŋgu ke an zemyuŋguŋgu yelen keŋinan beme am keŋin omba mamyuŋguip.”

² Zemzikat indanda keboŋ ke an dâsukitoŋ ekjenmagenaŋaŋ. Ekjenaŋ, “Nin zikat indanda dolaknaŋ mamnup” manzeiwaŋgut ke penaj yek. Yominanŋat sakambuk ku mamip ma keyaŋ mme keŋin gakikinaŋnok maip. ³ Am ekjen keboŋ keyaŋ Kawawangalen dapmelanŋeyaŋ awembiŋ bemti Kawawaŋmak tâtânjin tazin ke mme mgasik bewe zemti manzemzikat indaip. Ma Kawawaŋaŋ meu zeme sokbeye ke am nâmkijpepemaŋaŋ wisikŋ dundum samti nimti zet katnaŋ penaj ke nâmpâtâtâgat zeme sokbembeŋaŋ ke ekjenaŋ meu ke ku niniyet manzemkulumindeip. ⁴ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mme sokbeye ke pembeŋaŋ etaŋ. “Mgasik,” zemti ku peme mebegalen. ŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ tim nsâti Kawawaŋgat wisikŋ zemti nimbe. ⁵ Enenogat kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke Kawawaŋaŋ zetnaŋaŋ zeme sokbeme ekme dolaknaŋ beme iknaŋgat zapat nâmindeyeyet nin timnsâgât wisikŋ zemti dundumsawanup.

⁶ Geŋ zet zemâtâtât timti mâpmanik ke am nodine nâmkijpepemak ekjen diindowanik beme geŋ Kilais Zisasiyelen mulup an penaj bewanik. Kegok mti giti kogak nâmkijpem manik ke giŋgiŋ mbanik ma an dapmelanŋeyelen zemâtâtât mam indanik. Zet katnaŋ tiwananen ke ewe nânâ mulup mamambanik. ⁷ Kegok tati bem zet ke zet katnaŋgat kasaŋaŋ penajepiŋ ke bankumpemti keŋgaleset keyet mulupmaŋ mmamoti nâmkijpepe dolaknaŋmak mama ke mmambanik. ⁸ Segeset pembeŋaŋ tatatgalen titok titok mambutenup ke zawatpiŋ mamayelen mamnup ke ŋewaŋgut keŋ butemti nâmkijpepeen kaliŋaŋ bemti mamayelen set ke ma ke mimiyelen nep penaj. E eneyet egaŋ penajalak msalen kapi maaiknup ma bamgat penajalak kogak aikbanup. ⁹ Zet kapi penaj sukwep penaj. Ke am sambeyaŋ ilindiŋ nep nâmti nâmkijpepeyelen. ¹⁰ Nin webembenn Kawawaŋ mama toŋaŋ ma Anŋalalaŋ Anmagen tazin. Ma am egat manâkijpewen yomenaŋaŋ matimkwatindein. Nin keyet nâmkijpemti sek sindem palen mulup katiknaŋ penaj mti mimiek mamnup. ¹¹ Geŋ zet zemâtâtât sambe zemâtâtâgayap ke am zemzikat indamane nâmbep.

¹² Geŋ pemane an ŋenaŋ gâgât an zomolim zemti mtogenŋepiŋ. Yek, geŋ an imbi nâmkijpepemak sambe ekjenŋat ŋenaŋin ma zikat indanaŋin bemti zet zenzendi ma mama mimindi ma gogot mimindi ma nâmkijpependi ma mama kwetetepmaŋ mamandi

keyañ sosok tapme ekbep. ¹³ Geñ nâgât damuñ damuñ kan mambaniknok ke windenjañ Kawawañgalen zet dapmelañge makumindawanik ma dindom zikat mimindawanik. ¹⁴ Kawawañgalen an ñeñañ belin ñokdan bemti Kawawañgalen zet zempalakñañ bembeyet zemgewien. Mulup ke ku pemane towembe. ¹⁵ Geñ kan katañ wisatpiñ ke tati mulup alak zeyap ke kakanemuñ mbanik. Kogok mmane mulup mimindangat penañañ sambeyañ sosok ekmâtâbep. ¹⁶ Geñ gitangat mama mimindi weyañti damuñ mbanik ma am zikat indandandi kogak weyañti damuñ mbanik. Kan katañ geñ kwileki ke giñgiñ mti mbanik. Geñ kogok mbanik beme ku walebanik geñ mama kanzizilen kwabanik. Mme am zedi manâiwañ kogogak ku walebep ekñenañ mamaen kwabep.

5

Am mama mimi kapigaset indatimambep

¹ Geñ ailip ñen tetim mesât zet ñenzinziñ ku msawanik. Geñ zet sewak sewakñaset bipdangat zeweknok dunduwanik. An sipkotem ekñen kogak dapmeniñ katnanen indatim mambanik. ² Imbi ilip ekñengat kegogak mamne zemti sewakñaset diindowanik ma imbi sipkotem ekñengat kogak ipmne zemti keñ kwetetepmanen tejeset indati mambanik.

Dapmelañgeyañ imbi kwambet indikdamuñ mbep

³ Imbi kwambet penañ nemunambañinepiñ ekñen ke eksem indewanik. ⁴ Âk imbi kwambet ñen ek nemunambañane ma ñsokñañne talip beme ekñenañ kukñañgat mukulem ekmagen ma ilinañgat mambiwinemagen mbep. Mama mimi sepem keboñ keyet Kawawañañ nâme dolakñañ mambein. ⁵ Âpme imbi kwambet keyañ igak mame am ñenañ ekdamuñ ku mamm egañ webembeñañ Kawawañmagen bemti tambu msa katañ dundunduyen mukulem mpepeyelen mayañkwesin. ⁶ Âk imbi kwambet ñenañ ikñañgat sekñañgat tikñañ mamâzin elak alik mainañgut keñañ eweñañ gakikiñañ. ⁷ Zet kapi imbi kwambet ma nemunambañine zemâtâtindame weyañti mamme am ñenañ ku zemkwelat mimindawep. ⁸ Âk ñenañ ikñañgat sipbutnañ ma mamnotnane ku indikdamuñ min beme egañ nâmkiñpepeñañ iyañti am nâmkiñpepepiñ ekñengalen bamen tototnañ penañ bein. ⁹ Imbi kwambet kwilin kilom timti kwambet mangeen tususupiñ. Imbi kwambet ekñen kabon kapi indikdamuñ mbep. Kwambet keyañ an kwewetañ wawatnañ ma nup kanañ 60 bein ¹⁰ ma mama mimiñin notnañ kapigok ekbep. Egañ nemunambañane weyañti indatim mamkwage. Ma am mamananañ indameti mka indaye. Ma sekñañ mtoti dapmelañge nâmkiñpepeñinmak notnañgat mulup mge. Ma am nukñanen tapme mukulem mimindeye ma mulup notnañ pembeñañ keñañ keyet bemti mamkwatan. Imbi keboñgat ekbep. ¹¹ Âk imbi kwambet sipkotem egañ kwilin dapmelañgeyañ indikdamuñ mimiyeleñ tususupiñ. Mme ekñenañ aimbiñ bembeyelen tikñañañ mandame an wati Kilais bankumpewepgapmti ¹² ekñenañ ekmak kukñañgat tâtâ mbien keyepmti yommak bewep. ¹³ Ekñenañ kogak kan walaletgalen yañañ mnâmti mka ñengatnañ mka ñen mamotolip. Kogok etañ yek, ewe mme bekanañ beme dekuku mimi ma nenn nâyap nâyap an damuñnok mulup zet manzeip. Ma ekñenañ zet ku zenzeyelen ke manzeip. ¹⁴ Keyepmti neñ nâma imbi kwambet sipkotem ekñenañ awembiñ bemti nemba indambeti apnemañine ma mkañin ekdamuñ mmambep. Kogok mti weyañ mame am notnañ nâmkiñpepepiñañ ningat kwelat ku kuwep. ¹⁵ Eneyet imbi kwambet notnañ ilak set pembeñañ bankumpemti Sadan mâbien. ¹⁶ Keyepmti dapmelañge imbi ñenmagen imbi kwambet notnañ egat apnemañanemak maip beme egañ indikdamuñ mbe. Âpme dapmelañgeyañ ekñen keboñgat nukñañ pupu yek. Imbi kwambet ñen igak penañ main keboñ etañ indikdamuñ mbep.

Dapmelañgeyañ damuñine indikdamuñ mbep

¹⁷ Âpme an damuŋine muluwin dolakŋaŋ mamip ekŋen keyet nâmindeme mopme an ŋeŋaŋ Kawawaŋgalen zet zenze main ma an zikat indanda nâmti weyaŋ indikdamuŋ mti eksemindewep. ¹⁸ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen meluwaŋ mimiŋaŋ kapigok tazin, “Makau apmaŋaŋ wit imenzaŋme katnaŋaŋ bululuŋ zem totogalen mulupmaŋ tapmti meu nsâpmme kaŋgalemaŋ bekekekiŋ.” (Zii Zet 25:4)

Ma sepem kogogak mulup anaŋ tosaŋaŋ ŋep titiyelen. ¹⁹ An ŋenaŋ an ŋeŋaŋgat ŋep beluŋ beluŋ zet ombem zeme nânâpiŋ. An zut ma tuk ekŋenaŋ zet sakam kwep zemti bandim mme nâme penaŋ bewe. ²⁰ An ŋenaŋ yom mme geŋ am notnaŋ ekŋeŋgat zikalinan zet msamane an notnaŋ ekŋenaŋ ekti kiŋgabep.

²¹ Kawawaŋ ma Zisas Kilais ma enselŋene ekŋeŋgat zikalinan dindomti ingat zemâtâtât kapi mâti ken ke ken ke ma notn notn katnan betetnaŋ ku mbep zemti diindoyap.

²² In am Kawawaŋgalen mulup an winde indandayelen belin ŋokŋinan bembeyelen abak abak ku mbep. In am yaŋin nâmâtâtâtpiŋ mneti ilin yommak bewepgat eksemti kwetetepmaŋ mambep.

²³ Âpme geŋ sek zawat susuk mpeŋ mamnikgapmti tu etaŋ ninipiŋ; wain isikŋaŋ kambakdi mukulem mimiŋyelen ŋep nimbanik.

²⁴ Âpme am notnaŋgalen yomin ŋep sosok eegalen ma yominaŋgat dopmaŋ mutumin-dandayelen sosok matazin. Yaŋgut am notnaŋgalen yom bamgat zemdelajaŋ zenze kanen sokbeme ekbanup. ²⁵ Sepem keboŋagak mama mimi dolakŋaŋ sosok ŋep eegalen, ma notnaŋ sosok penaŋ ku eegalen ke tetak ku enzilim tabe.

6

Sisiliŋ an nâmkŋiŋpepemaŋ ekŋeŋgalen zet

¹ Am nâmkŋiŋpepemaŋ sisiliŋ etaŋ mamip ekŋenaŋ an mobotnaŋinaŋgat nâme pem-benaŋ beme mobotnaŋ talip nâmti eksemindewep. Kogok mme am ŋenaŋ Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ ma Kilais nâmkŋiŋpepeyelen zetnaŋgat ku zeme tobe. ² Ma an mobotnaŋin ekŋen nâmkŋiŋpepeŋinmak zemti keyet sisiliŋ mulup an ekŋenaŋ ku mtotindewep. Eksemindemti ekŋeŋgat mulup msâgât ekme nolin nâmkŋiŋpepeen tazin nâmti sek bulâlâŋ mulup ku mbep. Sisiliŋ an in an mobotnaŋin Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ miminden ekŋeŋgat in muluwin winderjaŋbeŋ mbep.

Mânep milawatgat eyak ku mbep

Zet zeap kapi zemzikat mimindamti keŋin buteme ke mâti mbep. ³ An ŋenaŋ nânâ sakam igagen tazikat indain ma Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen zetnaŋ penaŋ ke nâme ŋep ku bein ma mama Kawawaŋaŋ nâme dolakŋaŋ mambein zet ke zikat indandaŋaŋ ku mâzin ⁴ an ke belak sekŋaŋ etaŋ mamimozin ma an ke nânâŋaŋ bugan ku tazin. Keŋanen kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋaŋ misik tazin. Egaŋ zet mdândândâ ma zet yaŋaŋ zem guluk giluk omba mamm. Zet mdândândâyelen keboŋ keyaŋ penaŋaŋ kapigok mamsokbein: keŋ kuku mimi, atindândâyeyet setnaŋ kabembe ma am nolin ŋeniyet manâmbekambein ma an notnaŋgat kwelat makun ma ⁵ an ekŋen keboŋ ke zet mmot mtot mti keŋin yuŋgume delaŋ zenzeŋaŋ ma nânâŋinpiŋ penaŋ ekŋenaŋ zet penaŋ bamkumpewien. Mti nâme Kilaisiyelen zapalaŋ mânep milawat sokbemndasem zemti mamip.

⁶ An ŋenaŋ mamaŋanen Kawawaŋaŋ mama mamayelen manâin ke mâti mezin beme keyaŋ mânep milawatmak mama keyaŋ sebempein. Ekmagen zigok tasain kelak ŋep kemak. ⁷ E zigogak? Nin msalen talak kobenn ya nan mane mesât belak betn mobeŋbeŋ mebanup. ⁸ Kegok keyepmti nin meu ma sâk melakandu tatndain beme keyaŋ nnaŋgat sepem ŋep bein. ⁹ Âk am ŋenaŋ milawatmak omba bembeyelen manâiwaŋ tetimaemaen sukŋaŋ beme Satangalen kapipilen maindon. Âpme keŋin kwilekiki bekaŋaŋ ma waleletnaŋmak keyet tikŋaŋaŋ bemisikti keyaŋ indamandame walelet kaliŋaŋ metobep. ¹⁰ E eneyet mânepgat keŋ omba bembe ke yom notnaŋgat ŋotekŋaŋ. Notnaŋ ekŋen

ke wemindandayelen omba nâmti nâmkijpeperjin katikpeme kilom mekogeyan bamgat keŋ sindem ma nukŋan omba aikindaye.

Pâlanj Timoti mama kanzizitgat yayanj zemzikat sain

¹¹ Timoti, geŋ Kawawaŋgalen an mamananikgapmti kwitnanj kwitnanj keboŋ ke eksem-
penti kunzun mebanik. Geŋ teŋ mama ma Kawawaŋgalen mama nâmtikŋan mnen
ma nâmkijpepemak mama ma gogotmak mama ma katikŋan bemti tatat ma sewak
palen mama keyet giŋgiŋ mbanik. ¹² Mti nâmkijpependanŋat mulupmanj windenjanj
bemti mbanik. Kegok mmeti giti mama kanzizit tiwanik. Mama mimi kabonj kapiyet
Kawawaŋanŋ gakumtetime geŋ nâmkijpependi am sambeyet zikalinan zemkatik bemane
nâmbien. ¹³ Kawawaŋ kwitnanj kwitnanj sambe mamananj maaikindain egat zikatnan
ma Zisas Kilais egaŋ Pontias Paillet egat zikatnanen kiŋgagapiŋ ikŋanŋat yayanj penan
zemkatik beye. Egat zikatnan geŋ kapi mimiyet zemkatik beyap. ¹⁴ Ke geŋ neŋ
zemgeya ke gawepumti mammopmane nnanŋalen Amobotnanj Zisas Kilaisiyanj gilik
zemkobe. Gawepumti tapmopmane am ŋenanj geŋmagen keyet yomanj ŋen aiikpiŋ mbep.
¹⁵ Kawawaŋanŋ kananj beyeyanj tazin kan beme Kawawaŋanŋ Zisas sosokpeme kobe. Geŋ
Kawawaŋ am sambeyanj sesewatgewep ma geŋ kwep winde toŋanj ma ŋenanj sambeyet
ŋenanjin ma amobotnanj sambeyet Amobotnanj. ¹⁶ Geŋ kwewetanj gakikipiŋ busatnanj
temanj keyet keŋan mamananik ke am ŋenanj mebegalen yek. Geŋ an ŋenanj ku giga ma
ŋep ku gigigalen. Amnanj nâmgeme mobotnanj bewe ma winde gaŋgaŋanj ewe wemgamti
wemobe! Keyet nâmti dundunganup. Ke penanj.

Am mânep milawalin temanj ekŋengalen zet

¹⁷ Msalen am mânep milawalin temanj mamaip ekŋen sekŋin ku mobotgalen diin-
domane ekŋenanj webembe mânep milawalin waleletgalen keyet ku bewep. Ekŋenanj
Kawawaŋanŋ kwilekiki kwapem matalasimndame oloŋen palen matimanup ekmagen
webebeŋin bewep. ¹⁸ Mti zemindemane mama mimininan kwileki pembenanj ke mbep
ma mama miminjin dolakŋanj keyanj semem mopme ekŋenanj kwileki ke ma ke omba
indawep ma am eleŋ beleŋ bemti mukulem mukulem mimindewep. Mama mimi
dolakŋanj ke ekŋenanj mânep milawalinok timti mambep. ¹⁹ Sepem kegok mti ekŋenanj
Kawawaŋanŋ kwitnanj kwitnanj tosa temanj bamgat timambep keyanj luayanj katikŋanj
penanj weyanj bewep. Kogok mti keŋinan ŋep mama penanj penanj mamnup ke
nâmatâbep.

²⁰ Timoti, geŋ Kawawaŋgalen zet katnanj gaya ke yayanj kakanemuŋ ekdamuŋ mti
mbanik. Mti am notnanj ekŋenanj kwelat zet ma zet penanpiŋ ke timamti kwitnanj, “Nânâ
temanj,” manzeip ke dâsuki keyepmti geŋ bankumpewanik. ²¹ Am notnanj ekŋenanj zet
keboŋ ke toŋanj bemti nâmkijpepeyet set tageen myuŋgumti set belakŋaset mebien.
Kawawaŋgalen keŋ taolet inmak wemti wembe.

2 Timoti

Pâlañ Timotiyet zapat meluwañ sek zut kapi kumsasañ

Zapat meluwañ kapi Pâlañ Timoti ñen ewe kum same sek zut beye. Timotimagen zapat meluwañ ñeñañ kuyeen Pâlañ ewe mka katikñañ mebepiñ tati zemgwatnañ zet ke kum saye. Âpme zapat meluwañ zut kapiyet Pâlañ mka katikñañ tati nâmpeme mepme Timotiyañ ekmak tati mukulem mpenak kegok nâmti kuye. Ma dapmelange ekñenañ amobotnañ Lomayetnañ ekñenmagen sisipeñpeñ omba mimindasâpm keyet weyañ eksese mulup mpeñ mpeñ tapmamayelen. Ekñen dapmelange Epesa talip ekñengat zapat meluwañ Pâlañ Timotiyet kuin ke kegogak mme ekñengalen beme makumti zet zapat meluwañ keyet keñan tazin ke mme ekñengalen bembeyet nâmti Timoti kumsaye. Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 2 Timoti zapat meluwañ keñan talip:

1:1-4 Zet yañbemti zenzeyelen zet

1:5-14 Pâlañ Timotiyet yayañ zet mti zeye

1:15-18 Pâlañ ikñañgat totatatnañgat yañañ zeye

2 Bimbiñ zet notnañ Timoti ikñañgat esemteñ zeye

3 Kan delañ zenzeyelen zet

4:1-8 Pâlañ bimbiñ zet zemdelañ zemti zeye

4:9-22 Notn keñ mbuteteyelen zetmak zet zemdelañ zenze zet

Mukukumak zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Kawawañañ nin mama alakñañ titiyelen zetik mimndamti nin ke ndame Kilais dolakñañ mâbâgalen keyet penañ, neñ Pâl Kawawañañ ikñañ zemnemti Zisas Kilais egalen mulup an neñ mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen nâmti nakumtetiye. ² Timoti nemun dolakñañ, gâgât zapat meluwañ kapi kumgayap. Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilais egetmagengatnañ keñ taolet ma anğalañ gogot ma keñ sewakñañ geñmak wemti wembe.

Timoti nâmkĩñpepe omba penañ tasaye

³ Neñ Kawawañgat sesewatpemti keñ kwetetepmanen sokñneyañ mbien kegogak mamiyap. Mti neñ Kawawañ mandundayawen gâgât otnâpeñ mti neñ wisikñ manzeyap. ⁴ Nit mebe kokot mbelinan geñ nâgât omba suwanan. Ke otnâmti neñ ewe gikti oloñen penañ mimiyet nâyap. ⁵ Mti nâmkĩñpepe penañ tagain keyet kegogak maotnâyap. Nâmkĩñpepe ke papdi Lois ma mamdi Yunis egetmagen tageyañ alak geñ ewe keyegak kwatimtusumti timanik ke nâmatâgeyap. ⁶ Keyepm neñ gâgât nâmti pigok zesowap, neñ betn ñokdanan bewanen Kawawañañ taoletnañ mgaye ke wisatpiñ mbutem mambanik. ⁷ Geñ pigok nâwanik, Kawawañañ Emetak Teñañ nin kiñgagatgalen ku ndaye. Egañ windemak ma gogotmak ma keñ sekñ ekdamuñ mti mamayet ndaye.

⁸ Geñ Amobotnañnñañgat yañañ zemkawañ besâti sakambuk palen ku mbanik. Neñ ekgapmti mka katikñañ matalap keyet zet zesâti kegogak sakambuk ku mbanik. Geñ Kawawañañ winde gasâpm keyepmti neñmak kot tusumti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penangat sisipeñpeñ palen moti neñ mayapnok mamambanik. ⁹ Egañ anğalañndemti yomengatnan ndatimti ndakumtetime amñane teñ bewen. Ke nñañgat pembedañnñañgat yek. Ikñañgat pembedañgat ma keñ taoletnañgapmti egañ keñ taoletnañ mimndemti eweñañ baen kululuñ ma msat ku sokbeme Zisas Kilaismageset ndasâgât nâme weñge. ¹⁰ Ya alak Kawawañgalen keñ taoletgat penañañ Zisas Kilaisiyañ koti ningat yomgat mti gakiye keyañ mkawañ bein. Egañ gakikiyelen winde mtopemti mdelañ zemti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañeset mama kanzizit sosok msokbeye.

¹¹ Âpme Kawawaŋaŋ neŋ Kilaisiyelen mulup anaŋ mamti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penarŋ zempalakŋaŋ bemti zemkawaŋ bemindandayelen ma zemzikat indandayelen ombemneŋge. ¹² Kegogapmti neŋ yaŋaŋ keyelen kene sek sindem matiyap yaŋgut neŋ sakambuk ku miyap. Enenogat neŋ nâyaŋ neŋ Kilais nâmkinpewan ma neŋ nâmkatikŋaŋ beyap egaŋ nâgât maman ma mulupm ke betnanen bewan ke egaŋ ekdamuŋ mmetnepeme zemdelarŋ zenze kan bewe. ¹³ Zet katnaŋ penarŋ kapi geŋ neŋmagengatnaŋ nâmtiwanan keyegak mâti mmobanik. Mti Zisas Kilais nâmkinpemti mama ma am gogot mimi ke nin Zisas Kilaismagen tusumti manup ningalen zapat. ¹⁴ Kawawaŋgalen zet katnaŋ penarŋ ke damuŋ mimiyet zemgeye ke damuŋ mmane tagawe. Emetak Teŋ ek keŋnan mamain egaŋ mukulem mgewe ke mbanik.

¹⁵ Am sambe nâmkinpemmak Esia msalengatnaŋ ekŋenaŋ neŋ bamkumnewien. Ma an zut Pigelusmak Elmogenes ekŋengat keŋangatnaŋ egelaŋ kegogak nâgât nâmtikŋaŋ kumnewun keyet zapatn ilak nânik. ¹⁶ Neŋ Amobotnaŋaŋ Onesipolas imbi nembane ekŋengat keŋaŋ beme dolakŋaŋ mimindandayet mandunduyap. Egaŋ neŋ mka katikŋan matalap keyet sakambuk mimipiŋ keŋŋ mme oloŋen mambein. ¹⁷ Egaŋ Loma kapi mka temanengatnan koti nâgât mulup temaŋ mti sakwep natimat metneti bam naige. ¹⁸ Keyepmti neŋ Amobotnaŋaŋ zemdelarŋ zenze kanen kobe keyet egat kemberŋ otnâmpepayet nâmti mandunduyap. Egaŋ Epesa mka temanen mulup omba penarŋ mimndeje ke giti ilak eknâmbanan.

2

Bemzenze zet kapi Kilaisiyelen kasa kuku anak mamayelen bemzein

¹ Âpme nemun Timoti, Zisas Kilaisiyaŋ keŋ taolet mgaye winde kemagen timane kwaopme mambanik. ² Am sambe ekŋengat zikalinan zet zema geŋ nâwanan. Zet ke an notnaŋ Amobotnaŋgalen mama mimi mâti katikŋaŋ bemti tati mamip. Ekŋen keboŋ indamane ekŋenaŋ ŋep am notnaŋ kegogak zemzikat indam mbep.

³ Kasa kuku an dolakŋaŋ nukŋaŋ pumti mulup mamipnok geŋ Kilais Zisasiyelen kasa kuku an dolakŋaŋ mamti mulup nukŋaŋ ke pumane delarŋ zewe. ⁴ An ŋenaŋ kasa kuku an mamain egaŋ mulup sambe notnaŋ ke temakwep ku maatam tazin. Egalen kasa kuku an ŋeŋaŋaŋ egaŋ nâmpeme dolakŋaŋ bembeyet nâmti kasa kuku mulup dolakŋaŋ penarŋ mamain.

⁵ An ŋenaŋ silimaimai msât mbe beme egaŋ zemâtâtât zet zenzeŋaŋ ke ku gawepuwe beme egaŋ penaraŋ ku tiwe. ⁶ An ŋenaŋ meu mulup sek sindem timti mamm beme egaŋ mulup keyet keŋanen kwitnaŋ kwitnaŋ masokbein ke ŋeŋaŋ egaŋ yaŋbemti matim nin. ⁷ Zet diŋgoyap kapi giti opemti nâmbanik Amobotnaŋaŋ nânândi mkawaŋ bemgeme geŋ zet kapi nâmtâtâbanik.

⁸ Zisas Kilais ek Dewitgat sokŋaŋaŋ gakikiengatnan gilik zemwage keyet otnâmbek. Sakam keboŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanen tazin ke neŋ manzemkawaŋ beyap. ⁹ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penangapmti sindem temaŋ penarŋ matiyap. Mti an bekanarŋ mimi an kegok senarŋ bem zamneme mka katikŋan kapi matalap. Yaŋgut Kawawaŋgalen zet senarŋ zampeme ku matazin. ¹⁰ Neŋ nukŋaŋ sepem igak igak sambe ke Kawawaŋaŋ amŋane indamakum indeye ekŋen keyepmti matiyap. Ekŋenaŋ Kilais Zisas yomengatnaŋ gilik zemindatitiŋaŋ ma ekmagen mama kanzizit tazin busatnaŋaŋmak ke ekŋenaŋ Kawawaŋ ikŋaŋmak tatagalen ke titiyet nâmti mamiyap. ¹¹ Zet kapi penarŋ ke nâmkinpene. Nin ekmak tusuwenn zenup beme nin ekmak gakiwenn bein. Kegok mti ekmak tusumti mamambanup. ¹² Giŋgiŋ mmambanup beme ekmak amobotnaŋ kegogak tabanup ma nin ek iyaŋ pewanup beme egaŋ kegogak iyaŋ ndewe. ¹³ Ningalen zemkatik bembennaŋ bakŋaŋ bewe beme egalen zemkatik bembeyarŋ katikŋaŋ matazin. Egaŋ zet zut ku manzein.

Kawawaŋgalen mulup penarŋ mamip ekŋengat kwilin ikŋaŋgat zikatnan tazin

¹⁴ Geŋ amdine zet sakwalamti Kawawaŋgat zikatnan golaŋin ti. Ekŋenaŋ zet etaŋ keyet mdândândâ ku mit. Zet mdândândâ keboŋ ke yaŋepiŋ ma am zet keyaŋ maindawalezin.

¹⁵ Kawawaŋ gâgât mulup anaŋ dolakŋaŋ nâmgenggeyet nâmti mulup windenjaŋbeŋ mti keyet sakambuk ku mbanik. Ma geŋ zet penaŋ esemteŋ mzikat indawanik. ¹⁶ Ma geŋ msat palengalen nânâ belakŋaŋ ma zet Kawawaŋ bamkumpepeyelen keboŋgat ku mzikat indawanik. Zet keboŋ keyaŋ amgat keŋin mme teenjaŋ bemepme Kawawaŋ ku nâmkijpewep. ¹⁷ Zet zikat indandaŋin yuŋguŋuŋaŋmak ke lingit temaŋ keboŋ bemti ma palakŋaŋ bemezin. Am ekŋen keboŋ ekŋenmagengatnaŋ an zut ŋen kwilit Imeniusmak Piletus egelaŋ zet keboŋgat ma zemzikat indamelip. ¹⁸ An eget keyaŋ zet penaŋ ke katikpemti am ekŋengat zet kilom pigok manzelup, “Nin ilak gakikiengatnan wabenn ya bam gakimti ewe ku wabanup.” Zet keboŋaŋ meti am notnaŋ ekŋengalen nâmkijpepeŋin mme mayuŋguin. ¹⁹ Kawawaŋaŋ tepum kaliŋaŋ peme towege ke katikŋaŋ bemti tazin. Tepum keyet palen melowaŋ kapigok kumpepeŋaŋ tazin, “Amobotnaŋaŋ amŋane iŋŋaŋgat zapat mamaip ekŋen nâmindein.”

Ma zet ŋen ewe kapigok kumpepeŋaŋ tazin,

“Amobotnaŋgalen kwizapatnaŋ manzemkawaŋ bemmâlip ekŋenaŋ myuŋguŋu bankumpeme delaŋ zewe.” *(Aizaya 8:14; 28:16)*

²⁰ Âpme mka temaŋ ŋengat bati notnaŋ golaŋ ma silwayaŋ weyayaŋaŋ ma notnaŋ tewaŋ ma ampambelaŋ weyayaŋaŋ. Ekŋenmagengatnaŋ notnaŋ mulup dolakŋaŋ sakam ŋen ŋen mimiyelen ma notnaŋ tambu msasa kataŋ mulupmaŋ sasayelen. ²¹ Keyepmti Timoti, geŋ mama mimindi mgasik sambe katikpemaŋe delaŋ zeme kweteteŋmaŋ penaŋ bemti tabanik beme geŋ batikondo mulup dolakŋaŋgalen keboŋ bewanik. Mti kweteteŋmaŋ penaŋ bemti ŋep Amobotnaŋaŋ mukulem mgemti mulup dolakŋaŋ sakam ŋen ŋen mimiyelen weyaŋ tabanik. ²² An imbi nembip mamaiwaŋ bekaŋgat keŋin temaŋ keeset mambemaip. Geŋ mama mimi keboŋ kemagen kunzuŋbanik. Kogok mti geŋ naman mama mimi kweteteŋmaŋ ke mâti nâmkijpepemaŋ mambanik ma am nodanŋat keŋdi bembe ma keŋ sewakŋaŋ mama ma am mama mimiŋin kweteteŋmaŋ mamip ekŋenmak tusumti Amobotnaŋ masesewatsamti mambep. ²³ Mti geŋ am zet katnaŋgat manzemkwelat mamip ekŋenmagen ku matamambanik. Nânik zet keboŋ keyet penaŋaŋ mamdândâip. ²⁴ Âpme Amobotnaŋgalen mulup anaŋ zet mdândâ ku mbe. Egaŋ am sambe notn notn mimindemti an zikat indanda dolakŋaŋ mamti am ek peŋ peŋ mampep ekŋenmak keŋ sewakŋaŋ palen mambe. ²⁵ Am zetnaŋ kulumti mobotnaŋ mamsaip ekŋenmagen musuwewet mulup sewak sewak palen mbe. Âpme Kawawaŋaŋ ekŋen kan indawe mene beme nâmyuŋguguŋin zemsalaŋ beme Kawawaŋaŋ mme yominangatnan keŋin gilik zeme Kawawaŋgalen zet katnaŋ penaŋ ke nâmkijpewep. ²⁶ Sadaŋgalen aŋkapipilaŋ indomtapme egalen zetnaŋ gawepumti mambien. Yaŋ keŋin teŋ peme ke nâmâtâti katikpemti kunzuŋ mebep. Keyet nâmti dundunup.

3

Kululuŋ msat kanen delaŋ zesât tapmme mama mimi mgasik omba penaŋ sokbewe

¹ Geŋ kapigok nâmbak kan delaŋ zenzeyelen kan bududuk tabeme mama mimi nukŋaŋ omba penaŋ msat suluŋti tabe. ² Am ekŋen kemagen set kapigok sokbewe: Ekŋenaŋ ilinaŋgat etaŋ yayaŋ mbep, mânepgat keŋin temaŋ tabe. Ilinaŋgat kwizet buŋamin mwatonzewep ma ilinaŋgat sekŋin mmobep. Ma Kawawaŋgat kwelatnaŋ kuwep ma ekŋenaŋ mambiwineyelen zet kuluwep. Ekŋenaŋ kwileki ŋeniyet wisikŋ ku zewep ekŋenaŋ mama mimi teŋ keyet wisat penaŋ mbep. ³ Ekŋenaŋ gogot palen ku mamip keyepm am notnaŋgat nukŋaŋinmak indamukulem mimiyelen nâmtikŋaŋ ku mbep. Ma am ekŋenaŋ nolinaŋgalen yomin ku katikpewep. Am ekŋenaŋ nolinaŋgat kwelat zet makuip. Sekŋinaŋgalen tikŋaŋ etaŋ maŋgawepup. Ekŋenaŋ zet mdândândâ mbep ma ekŋenaŋ kasa ŋenzinziŋ mbep ma ekŋenaŋ am kileŋ indomwalet mbep ma mama mimi dolakŋaŋ keyet ekŋenaŋ ŋenzinziŋ mbep. ⁴ Ma ekŋenaŋ noline zemindowep ma ekŋenaŋ sakwep ilinaŋgalen ŋoktik kileŋ mamâlip ma ekŋen Kawawaŋgat tikŋaŋ ku manâip ilinaŋgalen sekŋinaŋgat etaŋ oloŋen mamip ⁵ ma ekŋenaŋ, “Nin an nâmkijpepemaŋ,”

zeip keyangut kejinan Kawawangalen winde ku tatindain. An ekjen kemak sebemti mamapiņ. ⁶ Am ekjen zeyap ekjenaj imbi nâmkijpepeņin katikņajpiņ ekņengalen mkaen moti tetimaemaeset ekjenaj ekņengalen zet mâbâgalen zet kelakņaj mimindemti ekņengalen ŋoktik mandamuņ mip. Âpme imbi ekjen keyaj ilinaņgat yominaņgat ekme nukņaj beye. Ekņenaj sekņanaņgalen tikņaj mâbien ⁷ ma ekņenaj an ke ma keyaj kot diindome zelin nâmti nânâmak tabenup zewienangut Kawawangat yaņaj penaņ ku nâmtâbien penaņ. ⁸ Eweņan Zanismak Zambilis egeļaj Mosesiyet ŋenzinziņ mti zetnaņ mtopewun. Sepem kegogak am ekjen kapiyaņ zet penaņ mtopewien ma keņin kilom penaņ beme Kawawaņaj nâmkijpepeņin mimindikme yek beme bamkumindeye. ⁹ Yangut ekņengalen zemzikat indanda dâsuki ke temaņ penaņ ku bewe. Nâmyuņgunņuninaņgat yaņaj sokbeme am sambeyaņ yaņajin maekmâtâlip. Eweņan an zut Zanismak Zambilis egatmagen sokbeme ekbien keboņ.

Kawawangalen zet mkatikņaj bemtatagalen

¹⁰ Kogogapm geņ zet katnaņ penaņ zemzikat gawan keyet ma mama mimin ekbanan ma mulupmnaņgat yaņaj ma nâmkijpepenaņgat yaņaj ma sewakņan mamann ma gogot miminn ma nukņanen katikņaj bem tatatn ekmâbanan. ¹¹ Ma am ekņenaj sisipeņpeņ mname sek sindem palen mamkwaban. Neņ Antiok, Aikoniam ma Listala mka temanen am ekņenaj sisipeņpeņ mname sek sindem omba penaņ timkwaban ke geņ nânik. Yangut ku nome gakiwan Amobotnaņaj aņgalaņ neme ewe mayap. ¹² Âpme am nâmkijpepe dolakņajmak mama ke mâsât mti Kilais Zisasmagen tusuwep ekņenmagen sisipeņpeņ sokbemindawe. ¹³ An bekaņaj penaņ ma an dâsukitoņ ekņengat mama mimiņin bekaņajnaņ bamsset bekaņaj penaņ mambein. Ekņenaj matetim indeme Sadaņaj ekņen kegogak matetimindein. ¹⁴ Yangut geņ zet zemzikat gamme nâmtimti keyet nâmkijpemti mamanik ke mkatikņaj bemti tabanik. Ma geņ nânik gâlen zemzikat gaņgandine ekņen an zikat indanda dolakņaj. ¹⁵ Geņ otnâsenik geņ anemba isikņaj tapmane ekņenaj Kawawangalen zet teņ ke zemzikat gamme nânâ keyet tiwanan. Ma zet keyaj am set ŋep zikat indame Zisas Kilais nâmkijpemti egalen aņgalaņ gogolen mamayelen. ¹⁶ Kawawangalen zet meluwaņen tapmezinen ke Kawawaņaj ikņaj zeme aneneyaņ meluwaņ mbien. Ma ke dolakņaj am zemzikat indandayelen zet penaņ. Ma amgalen mama mimi bekaņaj manzem musuwetindein. Ma myuņgunņunin weyaņgalen ma keyaj am zemzikat indame Kawawangalen set kwetetepmaņ ke mâbâgalen. ¹⁷ Keyepmti an ŋenaņ Kawawangalen mulup mme nânâ dolakņaj timti mulup dolakņaj sakam ŋen ŋen ŋep mbe.

4

Zet zapat penaņ zemyuņgumti zemzikat indandayelen golaņ zet

¹ Zisas Kilais ek koti am gakikiņaj ma alik zemdelaj zemindemti Amobotnaņ tati am sambe indikdamuņ msâpm keyepmti neņ Kawawaņ ma Zisas Kilais egegat zikalidan Kawawangalen Zet Zapat Dolakņaj Penaņ zenzeyelen zemgwatnaņ mgeye. ² Kogok ke kan kataņ kanaanen ma belakņanen kogogak mbanik. Mti geņ sewak sewak paleset mama mimiņin bekaņaj zikat indamti musuwet indemti aņkeņoo mimindewanik. ³ Nânik, amnaņ Kawawangalen zet zapat katnaņ penaņ bamkumpemti ilinaņgalen ŋoktik mâti an zikat indanda sambe ammagen meti zapat alakņaj ilin amnaņ tikņaj igagen nânâyelen ke diindondoyelen kan belakņik dangosâpm. ⁴ Mti ekņenaj Kawawangalen zet penaņ ke peme tapme bemzet yaņaj yaņaj keeset wetekuwap. ⁵ Yangut kwitnaņ kwitnaņ notnaņ sokbewe geņ katikņaj bemti ewe giņ giņ palen mbanik ma sek sindem sambe titiyelen weyaņ tabanik. Mti am Kawawangalen Zet Zapat Dolakņaj Penaņ mene mene diindowanik. Geņ am indamukulem mimiyelen mulup gaņgaņaj ke weyaņ ekdamuņ mti Kawawangat mulup mbanik.

⁶ Neŕ gakikiyelen kan ilak sokŕan penaŕ kozin ma msalen mamann kapi katikpemti mebegalen kan sokŕan bein. Nâlen mama ma gakikin keyaŕ Kawawaŕgat sesewatsasayelen sâpe sâpe keboŕ besâpm. ⁷ Neŕ Kawawaŕgalen muluwen mamban ke sakam kasa kuku windenaŕ beŕ keboŕ mambene delaŕ zenzeŕaŕ patan zewan ma nâmkijpepen ke atamkatikpewan. ⁸ Keyepmti pilak teŕ mamayelen dopmaŕ Amobotnaŕ An kweteteŕmaŕ zemdelaŕ zenze egaŕ nâgât zapat kululuŕen zilem kwilik weyaŕ bembenaŕ tazin ke zemdelaŕ zenze kanen nawe. Wa ke neŕ kwep yek, am sambe ekŕen ek nâmtikŕaŕ mpemti egalen kokotnaŕgat damuŕ mamaip nsakwep ndawe.

Aŕkenoo delaŕ zenzeŕaŕ

⁹ Geŕ set ke ma ke aikti neŕmagen sakwep kokogalen otnâwanik. ¹⁰ Dimas ek msalen mama mimi keyet nâme tikŕaŕ beme neŕ nemti Tesalonaika mka temanen kunzuŕ mege. Ma Kelesen egaŕ Galesia msalen meŕme Taitas egaŕ Delmesia msalen mege. ¹¹ Mebâpme pi Lukmak ndak etaŕ talupgapmti geŕ kosâti Makmak aikti kobanik. Enenogat egaŕ napmukulem mme mulup ŕep penaŕ mbalup. ¹² Âpme neŕ Tikikas ilak zempema Epesa mka teman ke mege. ¹³ Geŕ kosât mbanigen neŕ Toloas mka temanen tâgâ melakandumak meluwaŕ Kalapas egalen mkaen bempewan ke timti kobanik. Papia muŕguŕ muŕguŕ mpepeŕaŕ ma papia songom sekŕaŕaŕ mimijaŕ ke pe ke mkokolak.

¹⁴ Aleksandia an aenaŕ kwitnaŕ kwitnaŕ weyeyaŕ an keyaŕ neŕ mka teman ke tapme omba penaŕ yuŕgumnange keyepmti bam maneti Amobotnaŕaŕ keyet dopmaŕ mutumsawe. ¹⁵ Zetn zewan kataŕ egaŕ zentalalat zet omba penaŕ mti windenn mtot peye. Geŕ egat eksemti mamabanik.

¹⁶ Zet mulup ŕenaŕ penaŕ yaŕnbemti mban kan keyet an ŕenaŕ zetgat ku napmukulem mneŕge. Nem mekopme nenak taban. Neŕ Kawawaŕaŕ ekŕengalen yom ke katikpepeyett dundum sawan. ¹⁷ Yaŕgut Amobotnaŕ ikŕaŕ neŕmak tati winde name neŕ Kawawaŕgalen Zet Zapat Dolakŕaŕ Penanaŕ ŕep zemkawaŕ bema delaŕ zeme am Zuda mangeen ku sokbembenaŕ sambe ekŕenaŕ ŕep nânâyelen. Kogok mnemti kasa ekŕenaŕ nome gakiwakmagengat zemti Kawawaŕaŕ ikŕaŕ mukulem mneŕge. ¹⁸ Mti Amobotnaŕaŕ ewe bekanan yaŕaŕ yaŕaŕgatnaŕ aŕgalaŕ nemti kakanemuŕ natetim moti kululuŕen gwaen ikŕaŕ Amobotnaŕ tapme neŕ kandaŕan mambap. Mamti am nâmkijpepemak sambe nin kwesiŕ kwesiŕ sesewatpemti mamambanup. Ke penaŕ.

¹⁹ Neŕ Pilisila ma apmaŕ Akwila ma Onesipolas egat imbi nembanaŕane indamukuyapgat met zeman nâmbep. ²⁰ Ilastas neŕmak tageyaŕgut alak ek Kolin mka temanen mege. Âpme Tolopimas egulak zawat mme keyepmti Militas mka temanen ke katikpema tapme neŕ koban. ²¹ Geŕ mawalam kanaŕ ewe bembepiŕ tapme set ke ma ke aikti kokogalen mulup mbanik. Âpme Yubulus ma Pudens ma Linus ma Kolodia ma am notnne nâmkijpepemak ekŕenaŕ gâgât kogogak gamukuip. ²² Amobotnaŕaŕ winde gawe ma egalen keŕ taolelaŕ geŕmak weweyet nâmti dunduyap.

Taitas

Pâlan Taitasiyet zapat meluwan kapi kumti beme mege

Pâlan zapat meluwan kapi Taitasyet kum saye. Timotiyet kuye sekam keboŋak. An kweggat kuye yaŋgut am sambeyan zet keyet keŋan tazin ke makumti winde nep titiyelen.

Taitas ek Zuda an yek. Ek am Zuda mangeen ku sokbembenan ekŋengalen mangeen-gatnan. Ek nâmkijpepeyeen Pâlan mme kwageyepmti egaŋ Pâl mâti mulup ilitsekwep mamilup. Egaŋ Pâl mukulem mme Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋan Penan timti am Zuda mangeen ku sokbembenan ekŋenmagen timti mekokotnan. Egaŋ Pâlmak oloŋkati Zelusalem am kukŋangatnan nâmkijpepeŋinmak ekŋengalen an damuŋan on-deksâgât mbien ke ilitsekwep towebun. Pâlan Taitas ombempeme ikŋangat mundumaŋ msat notnan mekoge. Pâlan ombempeme Kilit msat nembu tuŋgupanen tage am nâmkijpepeŋinmak ekŋen indikdamuŋ mimiyelen peme mepmamtan. Kilit msat ke nembu tuŋgupanen matazin kegogapmti waŋga ŋenan nembu nembeti nembet mebi zem mme nembu mamaŋ temaŋ kun beme ekŋen met Kilit ke enzilimtapme tâgâyaŋ bemtopme mametemien. Yaŋ Pâlan Taitas am mange kemagen peme met mange.

Pâlan Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋan Penan zapat meluwan kapiyet kuyeen yaŋan kapigogat: Taitasiyaŋ mulup ke windenanbeŋ mimiyelen ma nukŋan mulup keyet keŋan sokbeme katikŋan bemtati kume totogalen. Pâlan egat zemgwatnan zet notnan nâmkijpepeŋan galen ma mama mimiŋan galen zeye. Am eksese mulup notnan mti mamayelen zet notnan zeye.

Zet ŋotekŋan temaŋ kapigogaŋ Taitas zapat meluwan keŋan talip:

1:1-4 Zet yaŋbemti zenzeyelen zet

1:5-9 An damuŋ ekŋengalen zet

1:10-16 Am zet zemyuŋgu yuŋgu mamip ekŋengat ekseseyelen zet

2 Am mange ikŋak ikŋak dapmelange tuŋguwinaŋ matalip ekŋengalen zet

3:1-8 Am nâmkijpepeŋinmak ekŋengat zet apapalak zet

3:9-11 Mama mimi bekanan mme zemkulumane zedi kulume indemane bekanen keyegak tusumambep

3:12-15 Zet zemdelanpepeyelen zet

Mukukumak zet yaŋbam zenzeyelen zet

¹ Neŋ Pâl. Neŋ Kawawaŋgalen mulup an ma Zisas Kilaisiyelen buŋam zapat zemkawaŋ bembeyet nakumtetiye. Neŋ Kawawaŋan am ikŋangat zapat indaombemindeye ekŋen kemagen Kawawaŋgalen zet penaŋ keyet yaŋan nâmkijpepeŋin katikŋan bembeyet zemâtâtindawan. Kegok mimindawenn keyaŋ Kawawaŋgalen zet katnan ke nâmâtâpme keeset mama mimi pembedan gawepumti mbep. Kawawaŋan mulup zet ke nanŋe.

² Neŋ mulup kegok mti am nâmkijpepeŋinmak indamukulem mma ekŋenan oloŋen palen mamti mama kanzizit ke tiwep. Kawawaŋan mama kanzizit zetik mimndaye keyet webemti damuŋ manup. Eweŋan penaŋ kwitnan kwitnan ku sokbeme Kawawaŋan mama kanzizit mama zetik mimndaye. Wa Kawawaŋan ek ke an zet dâsukitoŋ yek. Zet penaŋ penaŋ etaŋ manzein. ³ Kawawaŋan Zisas sokbembeyelen zeye kan ke sokbeme zet zapatnan zemkawaŋ bembeyelen neŋ ombemnemti Kawawaŋan Anŋalalaŋŋnan neme buŋam zapatnan ke zemkawaŋ bembep.

⁴ Âpme Taitas neŋ gâgât zapat meluwan kapi kumgayap. Geŋmak nit Kawawaŋan kwep manâmkijpelup keyaŋ mme geŋ nâgât nemun penaŋnok bemane mamalup. Neŋ Kawawaŋan Bipm ma Kilais Zisas Anŋalalaŋŋnan keŋ sewakŋan ma keŋ taolet mgame mamayet mandundayap.

Dapmelange ŋenan bembepine ekŋengalen zet

⁵⁻⁶ Nit nsakwep Kilit msalen tatneti gemkohan e yañañ kapigok. Geñ ke tati neñ mulup mmeti butnañ pewan ke mzikat gama met mka katañ meti an damuñ dolakñañ myuñguñguñpiñ, imbiñin kwewetañ ma nemunambañane ekñañ Zisas nâmk-ijpenti mama mimiñin kweteteñmañ mamip ma mam biwine ekñengalen zet kuma kuluip. An keboñ indikti indaombem indemane dapmelañgeyelen ñeñañ bembeyin mamayet nâmti gemkohan. ⁷ Âpme an ñeñañ bembey aikbanan keyañ Kawawañgalen mulup mamin beme egañ myuñguñgupiñ mambe. Mti egañ am ekñengat zikalinañ sek mmobot zet zemti am ñenzinziñ ku mindawe ma tu katikñañ omba ku nimbe ma kasa ku kuwe ma mânep milawatgat keñañ temañ ku bewe. ⁸ Mti egañ keñañ sekñañ weyañdamuñ mti nâmkijpepe katikñañañ tapme ikñañ sekñañ ñep ekdamuñ mbe. Mama mimi esemteñ mti Kawawañgat zikatnan kwateteñmañ mambe. Mti am notnañ nukñañen kwitnañ kwitnañgat olat zeme indamukulem mimindewe ma mka weweyet timapme aikindawe. Ma mama mimi dolakñañ sambe ke timañgalañme egat zapat etañ bemâbe. ⁹ Egañ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemzikat sawien ke keñañ penañ nâmkijpenti atam tabeyepmti egañ am notnañ keñin walati zet zapat pembenañ ke teñ zemzikat indame nâwep. Ma zet zapat penañ ke peñpeñ mampeip ekñen papalimti zeme ekñañ yuñguñguñin ke ekmâtâbep.

Kilit msalen am dâsukitoñ sambe penañ mambien

¹⁰ Kilit msat kapiyet keñanen an sek mmobot zet manzeip sambe penañ mamip. Ekñañ Kilaisiyelen zet zapat dolakñañgat kasa makuip. Zuda am kegogak zet dâsuki dâsuki zemti am Kilaisiyelen mañge tetimaemae omba mamiindaip. Ma notnañ ninmak tusumti mamaip ekñañ kegogak am sekñin butnañ antitiyelen zet tim maiwañ am keñin omba penañ mamyuñgum indeip. ¹¹ An ekñen keyañ mânep milawatgapmti mama mimi mgasik ke ekñañ zemzikat indamti mam biwine ma nembrañine ilinsakwep ñoktikñin mme yuñgume indatimti ilinañgalen mañgeen matusumindeip. Keyepmti geñmak mulup an ñenmak in am ekñen keboñ ke zemkulumindeme zet ewe ku zewep. ¹² Kilit msat keyetnañ golañ zenze an ñeñañ zet pigok zeye,

“Kilit ekñen am ka dâsukitoñ penañ ekñen ke bonzup nembon mgasik penañ ekñen an nimbi nimbi toñañ penañ ma wisalin omba penañ mataindain.” ¹³ Golañ zenze an zeye kapi neñ nâma penañ bein keyepmti Taitas, geñ dapmelañge ekñengat añañkeñoo zet bewalak kwisak mimindamti indamukulem mmane nâmkijpepeñinan pembenañ bewe ¹⁴ ma Zuda am ekñengalen wekawat zet notnañ dâsuki manzeip ke ma Zet Zapat Dolakñañ Penañ bankumpemti keñañgalak zii zet notnañ mambeip ke bankume delañ zeme ewe ku mâpmebep. ¹⁵ Âpme an ñeñañ Zisas Kilaisiyet nâmkijpewe beme mama mimiñañ pembenañ mâbe. Mme bekañañ ekmagen kobe beme keyañ ku mtopewe. Keyañgut an ñeñañ Zisas Kilais ku nâmkijpenti egañ zet dâsuki mâti kwitnañ kwitnañ mgasik mbe beme ekñen ke yom etañ beme nânâñañañ mgasik penañ bewe. Egañ ñep bekañañ ma pembenañ ke mimiyelen ku nân. Egañ bekañañ mip beme nâmtetem ku mamin ¹⁶ Ekñen dembusekñañ etañ, “Kawawañgat yañañ nin nânup,” zemtingut naman mama mimiñin Kawawañgalen zelañ zein keyet katañ mimipiñ mamip. An ekñañ ekñen keyet mgasik penañ manâmindeip. Ma ekñañ Kawawañgalen zet ku mañgawepup. Ma am mama mimiñin keboñ keyañ kwileki dolakñañ ñen ku mamip.

2

Am nâmkijpepemak ekñengalen zet zemâtâtât

¹ Âpme geñ naman am nâmkijpepeñinmak ekñengat mama mimiñin teñ bembeyelen zapatnañ diindomti indamukulem mmane ekñañ Kawawañgalen zet katnañ keyet katañ gawepumti mbep. ² Mti an penañdine ekñen weyañ diindomane ekñañ tu katikñañ nimti keñ kilom ku mbep. Mti am notnañ ekñengat zewep, “An ke dolakñañ penañ main.” Ma mamañin weyañ damuñ mti nâmkijpepeñin katikñañ

bemti nolineyet gogot mamip ma nukñaj sokbeme gweñ gweñ kumti matalip. ³ Âpme geñ imbi penañdine kogogak diindomane zet dâsuki mezem kozem ku mbep ma tu katikñanggat kandañan ku mebep. Mama mimiñin kwetetepmañ ke mti ekñenañ mama dolakñangalen an zikat indanda mti mambep. ⁴ Kogok mamti ekñenañ imbi sipkotem ekñen zet kegogak weyañ zemâtâtindamane nâmti keyet katañ apnemañineyet gogot mimindawep. ⁵ Mti ekñenañ nâmambe nâmambe mamti awimak etañ mama kwetetepmañ mamti mamañin weyañti damuñ mti awine eksemindewep. Kok mamambep beme an ñenañ Kawawañgalen Zet Zapatgat kwelat ku kuwep.

⁶ Sepem kegogak an sipkotem ekñen melenj beleñ bemindemane mamañin weyañ ekdamuñ mbep. ⁷ Mti geñ giti zedi zemti keyet katañ mâti mama mimi dolakñañ sambe keyet keñañ bemti mmane am ekñenañ geñ eksem giknâmti keyet katañ mbep. Geñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keñdanen kwep penañ mkatikñañ bemtati am zet penañak diindowanik. Kawawañgalen mulupmañ pep palen ku mbanik. Nâmambe nâmambe mulupmañ mme penañak bewe. ⁸ Mti geñ zet weyañ nâmâtâtati teñ etañ diindomane an ñenañ gâgât zedi ñep kum topewe. An ñenañ gitanggat yañdi giksât koti gikmâtâti yañdi ekme geñ yomdipiñ an dolakñañ penañ beme ikñanggat sakambuk aikme zetnañ kilenj zemti mebe.

⁹ Âpme am notnañ sisiliñ am mañgandine diindomane an damuñine ekñengalen zet gawepumti keñin mdolakñañ bembeyet mulupmañ mbep. Mti zelen kulumti zet dopmañ ñen ku gilik zemti indawep. ¹⁰ Ma ekñenañ kwitnañ kwitnañin kambu titipiñ ekdamuñ dolakñañ mimindamti kan katañ muluwin dolakñañ mme amobotnañine ekñenañ ke nâmtalatindewep. Sisiliñ an imbi kegok mamambep beme am notnañ ekñen keyet indikmâtâpme dolakñañ penañ beme nâme Kawawañgalen zapatnañ penañ sukwep otnâwep. Kawawañ Anğalalañ An kegok nâwep.

Nin mama dolakñañ mtati Zisasiyañ kobeyet damuñ mbanup

¹¹ Msat sambe am mamañup katañ Kawawañañ keñ taoletnañgapmti am sambe yomengatnan gilik zemti ndatitiyet Zisas sosokpeme kot sokbemkawañ beye. Keyepmti geñ am mañgendine zapatn mgawan ke ewe kogogak zemkawañ bemindemane ¹² Kawawañañ mama mimi mgasik sambe keyet wisat mammambep ma msat palen kwitnañ kwitnañ notnañgat eyak kumbep ma mamañin weyañ damuñ mbep me mama mimi kwetetepmañ mbep ma Kawawañañ mama nâmtikñañ min kemak mama mimi sambe ke mimiyet zemzikat indawanik. ¹³ Kwitnañ kwitnañ Kawawañañ nâmtikñañ mam keyet katañ mti kan temañ sokbesâpm keyet webemti egat damuñ matapmambanup. Nin Kawawañ winañañ igagen keyet Nemuñañ Zisas Kilais an yomengatnan gilik zemndatiye egañ sañga sonğañañmak kobe. ¹⁴ Egañ ikñanggat sekñañ ke an kasa ekñen ketalasim indame kumsagat mpeme gakiyeyañ gakikiengatnan wati am nin yomengatnan gilik zemndatimkwati mme animbi kwetetepmañ ikñanggat zapat bewenn keyepmti nin egañ ningapmti gakiye keyepmti nin egat kwitnañ kwitnañ dolakñañ etañ zempye ke mti webe webe palen mamambanup.

¹⁵ Zet delañ zenzeñañ kapi geñ mama mimi dolakñañ sambe ke winañañ penañ bemti zikat indawanik. Geñ diindomane ekñenañ zedi ke gawepumti mbep. Ku mbep beme indikti zet mimindamane gâlen zedi gawepuwep. Mti geñ an ñenañ mulupdi ekme ñep ku beme mulupdañgat zemtalatgeweyet weyañ eksemti mulupdi kakanemuñ mbanik.

3

Emetak Teñmagen mama mimi dolak dolakñañ sambe tiwen

¹ Geñ amdine ekñen ewe sakwalamti zemâtâtindamane ekñenañ gapmañine ekñengat kandañinan tati zelin gawepumti kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambe tazin ke oloñen palen eleñ beleñ bemti mbep. ² Mti ekñenañ am ñeniyet kwelat zet ñen ku kuwep. Ekñenañ neñ zewi geñ zewi ku mbep. Ekñenañ mamasi palen notn mmamti mama mimiñin sewakñañ dolakñañ penañ am sambemagen mbep. ³ Âpme eweñan nin

sepem keboŋak Kawawaŋ ku nâmkijpemamti nin zetnaŋ kulumti mambenn ma nin tetimndeme set penaŋ ku mâti mebenn. Ma nin nnaŋgalen tikŋaŋ keyet kandaŋan meti kwilekiki mbenn ke oloŋengat ma nnaŋgat sekŋnaŋgat etaŋ mbenn. Mti nin yuŋguŋgu keŋan meti notnne notnaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋgat eyak mti ŋenaŋ ŋengat nâmbekambembe mamimtemenn. ⁴ Sepem kegok mamkwatmanngut nin pembedaŋ bembeyelen Kawawaŋ An Anŋalalaŋ Toŋaŋ egaŋ am sambeyet gogot mam ke sosok sokbembekawaŋ beye. ⁵ Kewan nin kwileki ŋen pembedaŋ nnaŋ mbenggat dopmaŋ yek. E ikŋaŋ anŋalaŋ gogot mndamti yomengatnaŋ gilik zemndatiye. Kegok mgeen ningalen yomm zemzuluti mama alakŋaŋ Emetak Teŋaŋ ningalen mamaen penaŋaŋ mme sokbeme nin kweteteŋmaŋ bembeyet nâmti mge. ⁶ Âpme Anŋalalaŋ Zisas Kilaisiyet pembedaŋgapmti Kawawaŋaŋ nin omba mukulem mimindendeyelen Emetak Teŋ ndaye. ⁷ Nin Zisasiyet keŋ taoletnaŋgapmti Kawawaŋaŋ nin ndikme kweteteŋmaŋ mambenup. Keyepmti nin mama kanzizilen gwaenen mot ndemti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ndame timti mambanup. Keyet webemti nâpeŋ mambanup.

⁸ Neŋ zet tipman baen zemkwala ke penaŋ sukweŋ penaŋ keyepmti geŋ windenaŋ bemti am Kawawaŋgat nâmkijpem maip ekŋen zemkawaŋ bemandamane ekŋenaŋ am indamukulem mimindemti mimiyet nâme mopme mulup windenaŋbeŋ mbep. Mulup keboŋ ke dolakŋaŋ penaŋ. Keyaŋ am sambe penaŋaŋ maaikindain. ⁹ Kok keyepmti zet penaŋepiŋgat zet kaŋkaŋ ma zet mmot mtot ma yeŋ sokŋne ekŋengat kwilin kumti yaŋin omâtât mâtât ma an ŋenaŋ bembeyelen zet ŋenzinziŋ ma zii zetgat yaŋaŋgat zet mmot mtot mti kasa kasa keboŋ sambe ke bankumindewep. Mama sepem keboŋ keyaŋ am ŋen ku mukulem mimiyelen ma penaŋepiŋ yek penaŋ. ¹⁰ An ŋenaŋ zikat gaŋgandi yaŋgut indatetimti ŋoktik alakŋanen tusum taindame geŋ aŋkeŋoo kwep ma zut ŋen ewe mpewanik. Yaŋ ku nâmti ewe tapmme an keboŋ ke zemkulumpeme delaŋ zewe ma sesewat mka keŋan ku mambe mâpme mebe. ¹¹ An keboŋ ke Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ bankumpeme keyepm geŋ zemkulumpewanik. Ek an yomtoŋ. Am ekŋen keboŋ ke kilom mamaip. Keŋin gakiwewaŋgapmti yom mti mimiek mamip.

Zemâtâtât delaŋ zenzeŋaŋ

¹² Âpme neŋ bamgat Atemas mene ma Tikikas mene zempema gâgât mundumdan koti timtapme geŋ naman set ŋen ke ma ke aikti neŋmagen Nikopolis mka temanen kot naikbanik. Neŋ map tâgâ kanaŋ keyet mka keyet keŋan metabap. Nâyapgapmti geŋ naikbanik. ¹³ Taitas, geŋ Apolos ma Sinas egelaŋ mebegalengat kanaŋ beme eget tu meu ma kwitnaŋ kwitnaŋ weyaŋidawanik. Âpme an ŋen Sinas an ke gapmangalen zii zet nâmâtâtât an. ¹⁴ Aminne ekŋenaŋ am nukŋanen talip ekŋen indamukulem mimindemti mulup keboŋ mimiyelen yaŋaŋ nâwep. Kogok mmopme mamaŋinanen penaŋaŋmak sokbewe.

¹⁵ Am pien neŋmak mamaip ekŋenaŋ in sambeyet indamukup. Âpme geŋ am nâmkijpepeŋin notn notn maip ekŋengat diindomane nâmbep nin ekŋen kogogak indamukunup. Kawawaŋgalen keŋ taolet in sambemak wemti weweyet nâmti dunduyap.

Pilimon Pâlaŋ Pilimongat zapat meluwaŋ kapi kumsaye

Pâlaŋ zapat meluwaŋ kapi kumti an notnaŋ nâmkînpepeyeen aik kwatpeye Pilimongat kuye. Zapat meluwaŋ kapi an kweggat kuye. Timotiyetnaŋ kot Pilimon delaŋ zeinen Pâlaŋ an kwep kweggat zezapat meluwaŋ kumindaye yangut zet zapat meluwaŋ keyet keŋan talip keyaŋ nin sambe kapi ñep ndamukulem mimiyele. Zapat meluwaŋ kapi tuŋgupmaŋ sambe yek; ek ilak kwep keboŋ.

Pilimon ek Kolosi mka temaŋ keyelen amobotnaŋ ma an mânep milawatnaŋ sambe. Ek ilak Kolosi mka temaŋ keyelen toŋaŋ ma an nâmkînpepeŋmak. Ek kegogak mulup animbiŋanen sambe. Ekñenmagengatnaŋ kwep ñen kuŋzuŋ meti Pâlmak Loma msalen mka katikŋan ilisukwep tati Pâlaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ke dundume nâmti nâmkînpeye. Kegok aikgeyepmti peme toŋaŋmagen gilik zemebegalen nâmti Pilimonaŋ Onesimas sisiliŋ nembraŋ ke toŋinaŋ zigok ma zigok mamindamtemien keyet kataŋ kumsasayelen nâmti zapat meluwaŋ kapi kumsaye. Zapat meluwaŋ kapiyet keŋan zet tazinen Kilaisiyaŋ Kawawaŋgat an ñep keŋ gilik zenze aikme Kawawaŋgat dundum sanak keboŋ. Ma Kawawaŋaŋ am nin ndikme sepem kwep mambein. Egaŋ kumakalaŋ ndein animbi ma am mânep milawatnaŋmak ma an tototnaŋ sekŋaŋ satnaŋ ma sekŋaŋ sopmaŋ, nânâŋaŋmak ma nânâŋaŋpiŋ kegok egaŋ ku man. Pâlaŋ Onesimas peme Pilimonmagen gilik zem mesâgât nâmti kukŋaŋgat egaŋ notnaŋ Pilimon zemkâkât msamti Onesimas peme gilik zem ekmagen mege.

Zet ñokteŋaŋ temaŋ kapigogaŋ Pilimongalen zapat meluwaŋ keŋan talip:

1-3 Mukuku zet

4-7 Dundundu ma zemesesewat

8-21 Pâlaŋ Onesimasiyet zemkâkât toŋaŋ Pilimongat mge

22-25 Zemgwatnaŋ zet delaŋ zenzeŋaŋmak dundundu dundum delaŋ zenzeyelen zet

Keŋ mbuteteyelen zet

¹ O Pilimon notn penaŋ, neŋ Zisas Kilaisiyet zetnaŋ mpalakŋaŋ bema keyet pepetnaŋ mti nati tot mka katikŋan neme tapma Kilaisimagen notn Timoti egaŋ kapi mamti napmukulem mamin. Yaŋ nit nsakwep kapi tati mulup an notnit penaŋ Pilimon gâgât keŋnit beme zapat meluwaŋ kapi kumti galup. ² Nit dapmelaŋge gâlen mkaen maondagip ekñengat ma nâmkînpepeen ipnit Apia egat ma Akipasiyaŋ nit nembraŋ bekaŋgat kasa kuku an dolakŋaŋ mamain ingat zapat meluwaŋ temakwep kapi kumbemalu kozin.

³ Neŋ Bim Kawawaŋ ma Amobotnaŋ Zisas Kilais egegalen keŋ taoletmak keŋ sewak ingat tuŋguwinaŋ wemti weweyet mandundayap.

⁴⁻⁵ Geŋ Amobotnaŋ Zisasiyet tikŋaŋdi temaŋ tapme ek nâmkînpepamti egalen am notnaŋ indamukulem mamindenik keyet zet zapadi kopme nâmban keyepmti gâgât otâmti Kawawaŋgat wisikŋ manzeyap. ⁶ Âpme neŋ gâgât mandundayap kelak geŋ nâmkînpependi tazin ke am zemzikat indamane ekñengalen nâmkînpepeŋin lemunaŋ temaŋ beme ekñenaŋ kwilekiki dolakŋaŋ mbewaŋ Kilaisiyet kwizapatnaŋ mwabe. ⁷ Kilaisimagen notn, geŋ Kawawaŋgalen am ekñengat keŋdi bembe ma ekñengat keŋin mwatindewanan keyaŋ nâgât keŋ mme oloŋen ma eleŋ beleŋ penaŋ beye.

Pâlaŋ Onesimasiyet yayaŋ zet zeye

⁸ Notn, neŋ Kilaisimagen gâgât nodi mamayap keyepmti neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ke mimiyele ñep gapitilima mbek. ⁹ Yangut neŋ gâgât tikŋaŋ omba tazin keyepmti belak etaŋ wekumgamti eksowap. Neŋ ailip penaŋ. Neŋ Zisas Kilaisiyet kwizapatnaŋ mpalakŋaŋ bema keyet pepet mti nati mka katikŋaŋ kotneme matalap. ¹⁰ Âpme neŋ Onesimas egat weŋnok zet ñen pigok zema nâmbak. Neŋ mka katikŋanen tapma

Onesimasiyaŋ niksât kopme neŋ Kawawaŋgalen buŋam zapat dundumti mukulem mpema keŋ gilik zemti Kawawaŋ nâmkijpeye keyaŋ mme nâgât nemun penaŋ bemti kandaŋnnan main. ¹¹ Eweŋan egaŋ geŋmak maŋge kan keyet mukulem dolakŋaŋ ku mgaye. Yaŋ alak egaŋ neŋmak mamti mukulem dolakŋaŋ tapmnemkwazin. Yaŋ maneti pema geŋmagen kobeen mukulem dolakŋaŋ mgawe.

¹² Neŋ Onesimas wembekatn penaŋ ke pema alak naman geŋmagen kozin. ¹³ Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋapmti mka katikŋanen neme tapma egaŋ nikdamuŋ dolakŋaŋ mamim keyepmti neŋ ek aŋgalaŋma neŋmak kapi tatagalen penaŋ nâyaŋ. Egaŋ gâgât weŋnok neŋmak mamti napmukulem mnenagen dolakŋaŋ penaŋ benak. ¹⁴ Wa neŋ geŋ napmukulem mimiyet gapitilim gemti zet kapi ku zeyap. Giti weyaŋ nâmtati zetnaŋ zemdelan zenzeyet nâmti zeyap. Nit ŋoktik kwep bembepiŋ neŋ nenak egat zetnaŋ ŋep ku zemdelan zenzeyelen.

¹⁵ Onesimasiyaŋ kan belaknik bugan kapi gemti kunzuŋti pieneŋ koti main. Keyepmti taekmane gilik zemti kopme naman mkitik pemane gitimak ke kwesiŋ mamambe. ¹⁶ Wa ek sisiliŋ nempa etaŋ mamtan keboŋ yek. Egaŋ notnaŋ sambe ekŋen sebemindein. Ek Kilais nâmkijpepen an notnit penaŋ. Egaŋ neŋmak pieneŋ mamti napmukulem dolakŋaŋ penaŋ mamimnein. Yaŋ geŋmagen kobeen kegogak gapmukulem dolakŋaŋ penaŋ mme geŋ sisiliŋ mimiŋanŋat ma Amobotnaŋmagen notn penaŋ mamain keyet nâmti egat nâmpemane pembedaŋ bewe.

¹⁷ Keyepmti geŋ nâgât notn penaŋ nâmneneŋ beme neŋ kopma mnawek keyet weŋnok taekmane egaŋ kopme ekti ek msawanik. ¹⁸ Egaŋ geŋmagen kwileki ŋen myuŋguye ma geŋmagen kwileki ŋen butnaŋ mututuyelen tapme kunzuŋ koge beme geŋ nâgât damuŋ tapmane neŋ koti ekbap. ¹⁹ Neŋ nenn betnaŋ penaŋ pigok kumpema ekbak: Neŋ Pâl, nen egalen butnaŋ ke neŋ koti mutumgawap. Neŋ geŋmagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diŋgoma nâmti geŋ Kawawaŋmagen keŋ gilik zenze aikbanan. Keyet nâlen butnaŋ temaŋ ewe geŋmagen tazin. Neŋ keyet zet sambe ku zesap. ²⁰ Keyepmti Kilaismagen notn, pigok zema nâmbak: Amobotnaŋ Kilais egat mti wekumgayap kapi mmane neŋ gâgât oloŋen penaŋ mbap.

²¹ Neŋ gâlen zet gawepupundi tazin e penaŋ nâmgeyapgapmti zapat meluwaŋ kumambe puk tatnâyaŋ. Wekukun sambe gâgât beyap kapi ŋep mti notnaŋ ewe gitanaŋat keŋdan tusumti mbanik. ²² Pi nan zet ŋen ewe pigok zema ekbak. Kawawaŋaŋ gâlen dundundudaŋat penanaŋ neŋ napmukulem mneme mka katikŋaŋ pemti geŋmagen sakwep kobap. Ke nâmkijpeyaŋ keyepmti geŋ nâgât mka keŋaŋ ŋen eweŋanak weyaŋpemane tabe.

Zet delaŋ zenzeŋaŋ

²³ Epapalasiŋmak nit nilisakwep Zisas Kilaisiyet kwitnaŋ mpalakŋaŋ bembeyet mulupmaŋ mmalu keyepmti mka katikŋan kot ndeme tati in indamukumindenup. ²⁴ Âpme mulup an notnne notnaŋ Loma mkaen mamaip Mak ma Alistakasimak Demasmak Luk ekŋenaŋ kegogak ingat keŋin temaŋ penaŋ mambein.

²⁵ Amobotnaŋ Zisas Kilais egalen keŋ taolet in sambemagen tatagalen nâmti mandunduŋap.

Ibulu Ibulu am ekñengat zapat meluwañ kumindadañ.

Zapat meluwañ kapi kwiyañ penañ kuye ke sosok ku zemsokbembeñañ. Pâlañ zapat meluwañ kukuñañ sambe ikñañgat kwitnañ kumti, “Neñ kuya,” e ñep manzemkawañbein. Âpme Ibulu kapiyet zet esemtañ keboñ ñen ku tazin. Kogogapmti an nânâñin temañ Kawawañgalen zetgat nânâ mulup mamiwan kwiyañ kup keyet zet mulup ikñañken mamip. Ekñen nâmkinpepeñinmak kukñañgat mambien ekñenañ Pâlañ kup zewien. Yañgut Lutayañ mañgeengatañ takwalip ekñenañ kwiyañ kup keyet zemusulalak zet omba mamip. Pâlañ ku kup zewien e yañañ kapigogapmti zet ke zenzeñañ. Egalen zapat meluwañen ekbegen egañ kuye set katnañ kwep mâti kukuñañ nemoñ yekgapmti zenzeñañ. Zapat meluwañ kapi kwitnañ Ibulu kukuñañ eneyet Zuda am ekñengalen zelin Ibulu.

Ibulu an ma imbi kwiyañ zapat meluwañ kapi kuyeyañ am nâmkinpepeñinmak ekñen sindem omba penañ nâmkinpepeñinañgapmti tatimeyepm zemgwañtañ zet ma nâmkinpepeñin katikñañ beme tatatgat nâmti zet kapi kuye. Zuda am ekñenañ Kawawañgat sesewatpesâti sâpe sâpe sepem ikñañ ikñañ mambumkwetemien kemak Zisasiyañ an sâpe sâpe bumbu mulup mti sekñañ sâpe buye keyañ mobotnañ bein zemti zapat meluwañ kapi kuye. Sâpe sâpe bumbu mulup mkwakwañtañ keyet penañ ilak Zisasmagen sokbeye keyepmti tâtâ alakñañ ekmagen mimiñañ ke ku elenğenğeyelen nâmti zapat meluwañ kapi kuye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Ibulu zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-5 Kawawañ alak pi set ikñañ ñen aikzin Nemuñañ Zisasiyañ set ke bein

1:6-7:28 Kilaisiyañ tâtâ itnañğalen mulup an sebemindein

8-10 Ningalen sâpe sâpe bumbu an Zisas egañ sâpe sâpe buye keyañ sâpe sâpe bumkwakwañtañ ke sebemindein

11-12 Nâmkinpepeen ewe gwañ gwañ kumtatagalen indakumtetitiñañ delañ zenzeñañ

13 Zet zemdelañ zenze zet

Zisasiyañ golañ zenze an itnañañ mamkwabienmak ensel ekñen sebemindein

¹⁻² Kawawañ egañ golañ zenze an zemindeme ekñenañ yeñsokñine ikñañgat mundumann kan sepemañ ikñañ ikñañ ma zet setnañ yañañ ikñañ ikñañ mandiindom kwatnepemelak alak tatnuwen kapiyetnañ Zisasiyañ kosâpmnen kan keyet Kawawañañ ikñañgat yañañ mkawañbeme delañ zenzeñañ ikñañgat Nemuñañ penañ zempeme toti zet tadiindoin. Kawawañañ Nemuñañ keyañ kwitnañ kwitnañ sambe keyet toñañ bemti mamayet ombempeye. Eneyet egeñañ ilisakwep mamti kwitnañ kwitnañ sambe ke mbun. ³ Kasupgat sañga soñgañañ mamekoczyn sepem kegogak Kawawañgat yañañ penañ Nemuñañañ mamsokbemkawañbein. Nemuñañ ek yañañ ikñañ yek; egegat yañit kwep. Zet dembusekñañ windeñañmak zeme keyañ kwitnañ kwitnañ sambe kapi bandim mpeme matazin. Egañ ningalen bekañañ zulutndemti gwaen mogeyañ Amobotnañ Temañ egat betnañ penaset mundum windeñañber keyet totazin.

Kawawañgat Nemuñañ ensel ekñen aņgosomindemti mobotnañ tazin

⁴ Âpme Zisasiyañ ensel ekñen sebemindemti motazin. Kogok mti ensel ekñengalen kwit zet buñam timtotindemti egañ kwizet buñam temañ timti matazin. ⁵ Kawawañañ Nemuñañgat nâmti zet kapigok zeye,

“Geñ nâgât Nemun penañ; nit alak Bip Nemun belup.”

(Sam 2:7)

Ma ñen kapigok zeye,

“Neñ gâgât Bipdi bemti mambap ma geñ nâgât Nemun bemti mambanik.”

(2 Samuel

7:12-14)

Ensel ekñengat Kawawañan zet kekok ñen ku zeye. ⁶ Yangut egañ Nemuañan kwewetan ke msalen ewe peme tobe kan keyet zet pigok zeye,

“Kawawañgalen ensel ekñenan ek pedondom samti sesewatpewep.” (Sam 96:7-9)

⁷ Kawawañan enselñene ekñengat kapigok zeye,

“Tâgâmak tañamañ nâlen zet nâmti zetn mamâlupnok ensel ekñen nâlen mulup angapmti zetn mañgawepup.” (Sam 104:4)

⁸ Kawawañan Nemuañangat gulak kapigok zeye,

“Kawawañ, geñ Amobotnañ mundumdi katikpepepiñ tatat kaliñan tapmeti mambanik. Ma Amobotnañ mamandi teñ keyañ amobotnañgalen toñge ke nemboñ beme am indamusuwewet dolakñan penañ mbanik. ⁹ Geñ mama mimi teñ keyet tikñan manânik ma mama mimi bekanan keyet kasa mamnik. Kogogapmti neñ gâgât nâmtikñan mti geñ Amobotnañ tatagat ombemgemi kelakñan zulutgeap keyet nâmti oloñen palen mambanik. Ke ensel ekñen sebemindemi Amobotnañ tatagat ombemgemi kelakñan zulutgeap.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kawawañan ñen ewe kapigok zeye,

“Amobotnañ, geñ yañbembenan msat palen kwitnañ kwitnañ mbanan ma kululuñgalen kwitnañ kwitnañ betdañ munduminan bemindemebenan tapmelip.

¹¹ Sengum melakandu keboñ tengeñan mambeinok msat ma kululuñ tengeñan bemti asekalup. Geñgulak mama kanzizit mamambanik. ¹² Kekok beme geñ amnañ sangum tañanañ mamungunpeme mewen kekok geñ kululuñ ma msat muñgun timane mowembe. Geñgulak sepem mambanan kekok ewe mambanik. Ma an penañ bambepiñ mamti mamambanik.” (Sam 102:25-27)

¹³⁻¹⁴ Ensel ekñen tâgâ etañ mme ekñenan Kawawañgalen mulup etañ mamip. Kawawañan ekñen zemindeme meti am ekñen ikñan gilik zemindatitiyet manâin ekñen ke ma indamukulem mamimindeip. Kekok mamnañgut Kawawañan ensel ñengat kapigok ku dunduye,

“Kot betn penaset tapmane neñ kasandine ekñen kandañdanen mulaloñ indema selañ indim kapisik indemane topmâpme tabanik.” (Sam 110:1)

2

Kawawañan Nemuañangat zet zein ke ku bamkumpewep

¹ Nin weyañti zet eweñan tiwen ke bamkumpewanupmagengat ewe tim kitik mta-banup. Mneti Nemuañangat zet zeye ke pemann wembemagengat nâpeñ mamambanup.

² Eweñan Kawawañan zet notnañ ensel ekñen zemindeme Mosesiyet kot zeme egañ mtoge ke diindome am ekñenan angosowien ma ke kulume keyet dopmañ Kawawañan sakwep mamutumindamtan. ³⁻⁴ Amobotnañan nin angalañ ndendeyet zetnañ ikñan zemkawañan beye. Âpme am sokñan tati wakñin penañan nâmbien ekñenan zet ke zemkotnepeme kaliñan bemti tazin. Naman Kawawañan ikñan muluwañ mamana-

mañ notnañ mge ma menok notnañ mti windañan sakam ikñak ikñak keyet yañan zemkawañbemti zetnañ ke mgwatnañ mge. Egañ kekok Emetak Tengalen taolet dolakñan nin kwep kwep ikñangat keñangalak ndaye. Keyepmti Nemuañgalen zet zapatnañ weyañti ku timtabanup beme dopmañ penañ sukwep mobotnañ mutumndawe.

Kawawañan Zisas kwit zapatnañ temañ saye

⁵ Msat alakñan sokbewe keyet zetnañ manzenup ke Kawawañan ensel ekñenan damuñ mimiyet ku zeye. ⁶ Kawawañgalen Zet Itnañan an ñenañ zet pigok zeye,

“Am nin pembenan yegañgut Geñ ningat nâpeñ mambanik. Ma am nin Adamgat nembane nin tototnañ yangut Geñ ningat damuñ dolakñan matatnik. ⁷ Geñ kan belaknik bugan ensel ekñengat kandañinan mamayet zemndewanan. Yañ Geñ nin busatnañ ma kwizet buñam temañmak miakndewanan. ⁸ Mti kwitnañ kwitnañ sambe ningat setn kandañan baen mulaloñ pewanan.” (Sam 8:4-6)

Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ningat kandaŋnnaŋ mulaloŋpeye. Kwitnaŋ kwitnaŋ kalelaŋpiŋ belak sembe melesij nin damuŋ mimiyet ndaye. Kan pigogat kwitnaŋ kwitnaŋ ningat kandaŋnnaŋ maŋge bempepeŋaŋ keyet ku tapme maeknup. ⁹ Yangut nin Zisas egat yaŋaŋaŋ nânup. Eweŋaŋ kan belaknik bugan ensel ekŋengat tototnaŋin maŋge ke Egaŋ Kawawaŋgalen keŋ taolet ke msokbembeyet ma am sambe indamukulem mti gakikiyet kekok maŋge. Egaŋ sek sindem temaŋ timti gakiye keyepmti Kawawaŋaŋ mwatonzempemti elimiak seŋge soŋgaŋaŋmak ma kwizet buŋamaŋ temaŋ ke saye.

¹⁰ Kawawaŋaŋ kululuŋ ma msat ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mge keyaŋ iŋkaŋgat kwizet buŋam mmobogat nâmti mge. Ma amnaŋ kululuŋen mebegalen nâmti Nemunaŋ zempeme toti sek sindem tiye keyaŋ amnaŋ mama kanzizit aiikgalen setnaŋ beye. Kegok ke Kawawaŋaŋ amnaŋ nâmkijpepeyeen kwakwagat nâmti Zisasiyet nâmpeme ekŋengat Anŋalalaŋ Anŋin beye. ¹¹ Âpme am Zisasiyaŋ mme teŋ beip ekŋen ke ma Zisas iŋkaŋmak ekŋen mme teŋ bemberaŋ temakwep Biwin kwewetaŋ ke Kawawaŋ keyepmti Zisasiyaŋ, “Ip meniŋne,” zenzeyet nâme nukŋaŋ ku mambein. ¹² Zet keyet zet ŋen kapigok zenzeŋaŋaŋ tazin,

“Neŋ buŋam zapadi ip meniŋne ekŋenmagen zempalakŋaŋ bewap. Neŋ ip meniŋne ekŋengat tuŋguwinan zemsesewatgewap.” (Sam 22:22)

¹³ Ma zet ŋen ewe pigok zeye,

“Neŋ Kawawaŋgat nâmkijpemti penaŋ mambap.” (Aizaya 8:17)

Naman ŋen pigok zenzeŋaŋ,

“Pi neŋ ma Kawawaŋaŋ ip meniŋne namâge ekŋenmak neŋ nsakwep tatnup.” (Aizaya 8:18)

Zisas ek an penaŋ maŋge keyepmti egaŋ nin ŋep ndamukulem mimndewe

¹⁴ Âpme ip meniŋane ekŋen sek sesubaŋinmak mamaip kekok egaŋ ekŋengat sepem timti indamukulem msâti sokbeye. Mme an penaŋ mame kume gakimti wage keyaŋ gakiki toŋaŋ Sadaŋ egalen windenaŋ mtopeye. ¹⁵ Mti gakikiyet kiŋgagat keyaŋ indatimti tapme kan kataŋ egalen mka katikŋaŋ mamaip ekŋen indamenzemtitiyet kekok mge. ¹⁶ Egaŋ mulup mge ke ensel ekŋengat mti ku mge. Egaŋ Abalaamgalen iŋsokŋane ndamukulem mimndesâti kekok mge. ¹⁷ Keyepmti Ek ip meniŋane ekŋenmak sepemin kwewetaŋ penaŋ bembeyet zempepeŋaŋ. Egaŋ kekok mti ŋep sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ mamti Kawawaŋgalen mulup mbe. Ek an anŋalaŋ gogot toŋaŋ ma an mulup esemteŋ penaŋ mamim ma egaŋ ŋep am sambeyelen yomin maasekmâzin. ¹⁸ Egaŋ sek sindem nâmti tetimaemaen mege keyepmti am nin tetimaemae sokbemndame ŋep ndamukulem mimndewe.

3

Zisasiyaŋ Moses anŋosompemti mobotnaŋ beyeyaŋ matazin

¹ Kilaismagen notne, Kawawaŋ kululuŋen mamainnaŋ Zisasiyelen mulupgapm indamandame kobien. Nin Zisasiyet kapigok nâmâtâti manzemkawaŋbenup. Ek sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ ma Kawawaŋaŋ ombempemti buŋam zapatnaŋ zemkawaŋbembeyet peme koge. Zisasiyet mulupmaŋ ŋen kekok ke mamingat nâpeŋ mamambep. ² Mosesiyaŋ Kawawaŋgalen mulup nâmsemtiŋ mkwage sepem kekok Zisasiyaŋ Kawawaŋaŋ mulup mimiyet zempeye ke kokogak nâmsemtiŋ mge. ³⁻⁴ Nin an ŋenaŋ mka dolakŋaŋ mawalazin beme an mka walage keyet kwizet buŋamaŋ mamwatnup. Sepem kekok Mosesiyet an dolakŋaŋ zenup yangut Zisasiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mme sokbeyeyepm egat kwizet buŋamaŋ mwawagalen. ⁵ Moses egaŋ Kawawaŋgalen mulup an mamti zet gawepupu mulup mti mamkwage. Keeset bam sokbewe keyet buŋam zapatnaŋ zenzeyelen keyet sisiliŋ annaŋ mamkwage. ⁶ Yangut Kilais ek nemunaŋ penaŋaŋ mka keyet toŋaŋ penaŋ mamain. Kawawaŋmagen nâmkijpepen tazin ke mkitikpem mamann nukŋaŋ sokbemndame katikŋaŋ bem tatnup beme nin ilak mka ke nemboŋ benup.

Israel am kej katik mambien nin sepem kegok ku mbanup

⁷⁻⁸ Keyepmti Emetak Tej egañ zet kapigok zeye ke in nâseip,
 “Alak kapi in zetnañ nâseip beme in msat tunjupman tetimaemae sokbeme nenzinziñ palen kwitnañ kwitnañ mbien kegok mti kej katik in ku mbep. ⁹ Yej sokñine ekñenañ Neñ msat tunjupman ke nup kan 40 menok ma nenzinziñ kogogak mkwapma eknâmamkwebien. Yangut ekñenañ neñ mobotnañ omba mnamkwati yaññ mnik kwabien. ¹⁰ Âpme neñ keyet nâmsopkumindemti pigok zewan, ‘Kan katañ kej otnânânjin kileñ mapeme mekozin mme ekñenañ nâlen set ke ñen ku ekmâtâbien.’ ¹¹ Kegok mbiengapmti neñ ekñengat nenzinziñ mindamti zemkatik bembe pigok zewan, ‘Ekñenañ nâlen kâtnânâ msatnan ke ku mebep. Yek penañ.’ ” *(Sam 95:7-11)*

¹² Kilaismagen notnne, inmagengatnañ ñenañ nâmkijpepe katikpemti keñañ bekañañañ etañ bemisikme Kawawañ mama toñañ ek bamkumpenakmagengat eksemambe. ¹³ Kawawañ kan delañ zenzeñañgat zempeye ke nin ku nânup keyepm nin kej katik ku mti mamambanup ma Sadañ nâmpeman tetimaeen ndatowewegalen kawañañ ku sawanup. Kegogapmti nâmkijpepeen mamayet notn mukulem mukulem mti mambanup. ¹⁴ Nin nâmkijpepeen alagak kwabenen ke ewe mkipmañ bemti manepemmann gakikiyañ ndaaikbe. Mti Kilaisiyañ ndamukulem mbe ke penañ nâmkatikbemti mambanup. Nin kegok mbanup beme nin Kilais egalen animbi penañ bewanup.

¹⁵ Kawawañgalen zelen kapigok zenzeñañ,
 “In yeñsokñineyañ Kawawañañ zet zeme nâmtiñgut keñin katikñañ beme nenzinziñ palen mamkwabien sepem kegok in egalen zetnañ alak pigogat nâmti kej katik palen ku mambep.” *(Sam 95:7-8)*

¹⁶ Am kwi ekñenañ zetnañ nâmtiñgut bamkumpemti egat nenzinziñ mbien? Ke animbi Mosesiyañ ñeñañ bemindame Izip msat katikpemti kobien ekñen keñañ kegok mbien. ¹⁷ Ma am kwi ekñengat Kawawañañ nup kan 40 keyet keñanen nâmsopkumindeye? Ke am yom sepem ikñak ikñak mti msat tunjupman gakim walet mbien ekñengat kegok mge. ¹⁸ Âpme am deset ekñengat Kawawañañ zemkatik bembe zet kapigok zeye, “Nâlen kâtnânâ msatnanen ku mebep?” Zet ke am egalen zet kulumti mambien ekñengat nâmti zeye. ¹⁹ Keyepmti nin pigok penañ nânup, ekñenañ ku nâmkijpewien keyepmti ekñenañ Kawawañgalen kâtnânâ msat dolakñañ keyet keñan ku mebien.

4

Kawawañgalen am nin kâtnânâ msalen mebegat zemndendeñañ

¹ Kawawañgalen kâtnânâ msalen mebegat zetik mge ke ku asekmela delañ zemâge. Alak pigogat ewe tazin keyepmti inmagengatnañ ñenañ ku nâmkijpemti selen met yunguwemagengat mama mimiñin eksemti mamambep. ² Kawawañañ zetik mimindaye sepem keyegak nin zetik mimindain. Egañ zetik mimindame keñinan penañ ku bempewiengapmti ekñenmagen penañañ ku sokbeye. Zet zemkatik bembenañ ke nâmkijpemti ku timambien. ³ Nin animbi nâmkijpewemagañ Kawawañgalen kâtnânâ msat keyet keñan tapmetnup. Eweñañ Kawawañañ kâtnânâ msat keyet pigok zeye,
 “Neñ keññ kasa beme pigok penañ zemkatik beyap, ‘Ekñenañ nâlen kâtnânâ msalen kapi penañ ku kobep yek penañ.’ ” *(Sam 95:11)*

Eweñañ Kawawañañ msat mge kan keyet kâtnânâ msat ke kegogak beye yangut amnañ ke mesâgât ku manâmkijpeip keyepmti egañ kogok zeye. ⁴ Âpme msasa 7 keyet keñan kwep delañ zenzeñañgat kapigok zeye,

“Kawawañañ mulup sambe ke kasup mulup mimi 6 mme delañ zemâpme msasa delañ zenzeñañ 7 keyet egañ kâtnâm tage.” *(Sokbembe 2:2; Kisim Bek 20:11; 31:17)*

⁵ Âpme zet keyegak ñen ewe kapigok zeye,
 “Ekñenañ nâlen kâtnânâ msalen kapi penañ ku kobep yek penañ.” *(Sam 95:11)*

⁶ Âpme pi am notnaŋ tatnup nin kâtnânâ msatn keŋan mebegalen setnaŋ notnaŋ ñep tazingapmti keŋan mobanup. Kogok keyaŋgut am tipman baenen mamkwabien ekñenaŋ zetik mimindame nâmbienanŋut ku gawepuwien keyepmti ekñenaŋ kâtnânâ msat keŋan ñep ku mebien. ⁷ Keyepmti Kawawaŋaŋ kan ñen ewe beye, ke bemti kan keyet kwitnaŋ “Alak” kumti kâtnânâ msalen mebegalen zetik mge ke ewe ñandem tage. Yaŋ mamkwati Kawawaŋaŋ zet ñen Dewit egat keŋan beme egaŋ zet zein kegok zeye. “Alak an ñenaŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ nâsem beme keŋaŋ katikñaŋ ku aŋgalaŋ tasem.”

(Sam 95:7-11)

⁸ Âpme Zosua egaŋ am kâtnânâ msalenan Kawawaŋaŋ zetik mimindeyeen indapmege. Ke etaŋ benak beme Kawawaŋaŋ zigoset kâtnânâ msat ñen ewe tazingat zeme Dewilaŋ zeye? ⁹⁻¹⁰ Eweŋan Kawawaŋaŋ mulup sambe mme delaŋ zeme tagom tage kegogak an ñen Kawawaŋgalen kâtnânâ msat keyet keŋan mebeyaŋ mulupmaŋ mdelaŋ zemti kâtnâwe. Kawawaŋgalen am ekñengalen kâtnânâ msat ñen ewe tazin sepem Kawawaŋaŋ tambu msasa 7gat kâtnâyeeen kegoknok ekñenaŋ kegogak makâtnâip. ¹¹ Kogogapm ninmagen ñenaŋ zet kululu keyelen mama mimi ke mâti mambeyet am eweŋan mbien kegogak ku mbep. In kâtnânâ msalen mebegat Kawawaŋaŋ mama mimi nâmtikñaŋ mamin ke windenjaŋbeŋ mbep.

¹² Kawawaŋgalen zet ke windenjaŋmak ma amgat mamaŋinan mulupmaŋ mamnen wanam kukñaŋbeŋ kukñaŋ bameset eyo tazin keboŋ. Keyaŋ am keŋin aŋme epeeme amgat yaŋaŋin sosok mamsokbein. Mti wanamaŋ kanziŋaŋgalen kelakñaŋaŋ ma kanziŋ olalaŋaŋ aŋmann bikpemti mamekozin keboŋ. Kawawaŋgalen zelaŋ ammagen kegok mti keŋinaŋgalen ñoktik yaŋaŋ yaŋaŋ maenzilim tamezin ke yaŋaŋin mamekzin. ¹³ Âpme kwitnaŋ kwitnaŋ aiikñaŋ keyaŋ Kawawaŋgat zikatnan enzilimti ñen ku matazin. Ekmagen kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke sosok etaŋ mawemâzin. Egat zikatnan nin nnaŋgat yaŋaŋ zemkawaŋbemâbanup.

Zisas ek ningalen sâpe sâpe bumbuyelen an ñenaŋ temaŋ

¹⁴ Ningalen sâpe sâpe bumbu an ñenaŋ ñen tatndain ek kululuŋ mka keyet keŋan penaŋ mepmoge ek Zisas Kawawaŋgat Nemuŋaŋ keyepmti nin nâmkijpepen manzemkawaŋ benup ke mimkatikñaŋ bemti mambanup. ¹⁵ Nin yomgalen windenjaŋ kumann tototgalen winden ku tatndain yaŋgut sâpe sâpe bumbu an ñenaŋ egaŋ tetimaemae sambe ninmagen masokbein ke ekmagen kegogak sokbemâpme delaŋ zemâge yaŋgut egaŋ yom ñen ku mge. ¹⁶ Keyepmti nin Kawawaŋgat kiŋgagapiŋ ekmagen sokŋan mebanup. Zisasiyaŋ Kawawaŋ an keŋ taolet toŋ egalen mundum windeen totazingapmti nin nukñaŋ ñen ndaikme ekmagen mepmann keŋ taoletnaŋ ma aŋgalaŋ gogotnaŋgat penaŋaŋ ndamukulem mimndewe.

5

¹ Sâpe sâpe bumbu an ñenaŋ indaik indendenjaŋ ekñenaŋ amgat munduminan Kawawaŋgat zikatnan meti yomgat sâpe sâpe mambumtemien ma tewalaŋ timet bembeyet zemindendenjaŋ. ² Sâpe sâpe bumbu an ñenaŋ ikñaŋ an penaŋ yomgalen tetimaeeen ñep tokukuyelen keyepmti am yomgat yaŋaŋ penaŋ ku nâmti yom mti set penaŋ katikpemti ñenen mebien ekñengat ñep sewakñaŋ mamindain. ³ Keyet yaŋaŋ kapigogapmti am ekñengalen yomgapmti etaŋ yek ikñaŋgat eyo nâmti bumbuyet zempepeŋaŋ. ⁴ Mulup mobotnaŋ keboŋ ke an ñenaŋ keŋagalek ikñak ñep ku mimiyelen. Sâpe sâpe bumbu an ñen Kawawaŋaŋ aikpemti mulup same ñep penaŋ mbe. Egaŋ Alongat setnaŋ munduman mâti kegok ke mpeye. ⁵ Sepem kegogak Kilais ek ikñaŋgat nâme mobotnaŋ beme sâpe sâpe bumbu an ñenaŋ temaŋ ku beye. Ke Kawawaŋaŋ pigok zemti zempeye,

“Alak neŋ gâgât kapigok zemkawaŋ besâwap, ‘Geŋ nâgât Nemun penaŋ.’” (Sam 2:7)

⁶ Mti naman zet ñen Zisasiyaŋ sâpe sâpe bumbu an bembeyet ewe kapigok zeye, “Geŋ Melkisedek nembon sâpe sâpe bumbu An ñenaŋ kwesiŋ kwesiŋ mamti mambanik.”

(Sam 110:4)

⁷ Zisas ek msalen manje kan keyet An gakikiengatnan mme belek zem wawagalen winde tasaye egat Gesemani muluwen dundundu mge ke njakjak palen omba penan sumti zeye, “Kawawan napmukulem mne.” Kegok zeme Kawawanjan dundundunan nampeye enenogat egan Kawawanjat kandanjan mtot meti pedondom saye keyepm Kawawanjan winde same kingagapij gakikien moge. ⁸ Ek nemunan penan manje yangut egan sindem tiye keyan egalen zet gawepupunjan keyet yanjan tasaye keyepm mgwatnan mge. ⁹⁻¹⁰ Zisasiyan zet gawepumti gakiye keyan sâpe sâpe bumbu an dolakjan penan kwage. Mti ek ke Melkisedek sâpe sâpe bumbu an temanj keyet katanj sâpe sâpe bumbu an eknjengat njenanin mamayet Kawawanjan zempeye. Keyepmti am zetnanj manjgawepup ekjen ke yomengatnanj gilik zemindatitiyelen tonjin penan bemti mama kanzizit mama ke maindain.

Nemba isisik eknjengalen mama mimi keyet katanj ku mambanup

¹¹ Melkisedek egalen zet omba penan tazin yangut in wakjin bekekme mamaip keyepmti zet sewak sewak tadiidomopma nambep. ¹² In kan teepmanj namkinjpepe aikbien mme nolinyan mama keyet yanjan zemzikat indawien kogogapm an zet zikat indanda njep kwabiek keyangut in zet ke wisat palen tati yanjan penan ku namâtâbien keyepm am notnanjan in ewe Kawawanjalen zet njotekjanj ke ewe zemzikat indame weyanjamâtâbep. In ewe nam etanj niniyelen beip; meu katikjanj njep ku niniyelen. ¹³ Am nam manip eknjengat nemba okak kegok manzeip, ekjen kebonjan set de pembenan ma de bekanan ke njep ku maekmâtâlip. ¹⁴ Meu katikjanj ke am semem delanj zenzenjanj eknjengalen zapat. Kejinan namâtât talipgapmti bekanan ma pembenan ke kалан kumti maegip ekjen kebonj keyan meu katikjanj niniyet zapat beip.

6

Nin namkinjpepeen semem katikjanj bemti mambanup

¹⁻² Âpme in alagak namkinjpepeen kwati Kilaisiyelen zet zapatnanj yanjan imbelanjan nambien keyegak namti ewe belak etanj manâip ke peme tapme zet keyan penanjan mimiyele zen ke mâti mamambep. Kegok ke am namkinjpepeen kalijan kwabien ekjenanj kegok mamip. Zet alagak nambien ke kapigok: mama mimi bekananjan indamandame gakikiyet zapat mambienen keyelen yomengatnanj ke nj gilik zenze zetnanj ma Kawawanjam kinjpepeyet zetnanj ma tu zululugat yanjan nanâyet muzikat indandanjan ke ma am namkinjpepeninmak belin njokjinan atata ma gakikiengatnan wawagalen zet ma am Kawawanjan zet zemdelanj zenze muluwen tabepgat zetnanj. In zet kebonj ke etanj sakwalambemti zenzeyak windenanj ku mbep. Zet namkinjpepeen mama mimi tototnanj mimiyele ke zenamti namkinjpepenin mkalij bembeyelen wemezin ke zenâ zenâ mti semem kalij bewep. ³ Nin kegok mimiyet Kawawanjan winde ndame timamti semem kalij bewanup.

⁴ Ne nj kegok zeyeyangut njen ewe kapi zesowap. Am notnanj Kawawanjalen Zet keyan kejin melej belej beme Zisasiyan eknjengat yominanjat gakiye kegok namkinjpepewien. Kegok sokbeme am ekjen ke Kawawanjan Emetak Te nj indaye. ⁵ Ma Kawawanjalen Zet Zapat Dolakjan Penan ke nâme keyan kejinan mealat mepme Kawawanjan menok notnanj bangat sokbewe keyet katanj mme ekmâtâlip. ⁶ Am ekjen kemagen kwitnanj kwitnanj kegok sokbeme ektingut ekjenanj Zisas penanj sukwep bamkumpewien keyan ekjen Kawawanjat Nemunanj ilinak kejinanek ewe tewen kumasasokpewienok beye. Mti am sambe zimoselinan egat kwitnanj mtopewien. Am kebonj ke yomengatnanj ke nj gilik zenzeyelen setnanj njen ku taindain penan.

⁷ Msat njen map tope nj tati kwitnanj kwitnanj mme dolakjanj kwapme am mulup mamip keyan meu ma sikokok matinip. Ke Kawawanjam egalen tebumolet temanj keyet penanjan ke masokbemindain. ⁸ Ma msat njeninaset nusi temanj kalak zewenn keeset penanjan keyepmti bam msat ke Kawawanjalen wepuwaliliyan duknan mopme tewen zim tobe.

Nin winde kumann kwapme mambanup

⁹ Notnne penañ, neñ ingat zet kiñgagatgalen zema manâip keyepm keñ zut ku miap kegot in set pemberset mebep e nâyap. Set pemberset mebep ke Kawawañan indaangalan indewe kogok. ¹⁰ Kawawañan kwitnañ kwitnañ mamnen teñ etañ. Keyepmti egañ in mulup dolakñañ mbien keyet ku kandatindemâbe. In Kawawañat nâmtikñañ mpeme keyañ keñin melen beñ mimindeme in egalen am indamukulem mbienok mmobep. ¹¹ Âpme nin in mulup windemben kegot etañ mimiyet nâmindenup mti nâmkijpeperin mkatikñañ bemtati Kawawañan kot indatim mobogat damuñ tabep. In kegot mti webematalip keyet penañan indamâbe. ¹² In am nâmkijpeperin kaliñañ mamaip ekñengalen mama mimi ke mâti mti wisat sakwep ku mbep. Ekñañ Kawawañan kwitnañ kwitnañ iññañat nemuñene indandayet zetik mge ke timalip.

Kawawañgalen zetik ke penañanmak

¹³ Ekñenmagen ñen Abalaam ek Kawawañan zetik mti an mobotnañ kwiyet kwitnañ kumti zemkatik besap zem mgeyañ yek beme Kawawañan iññañat kwitnanen bemti pigok zemkatik mti ¹⁴ pigok zeye,

“Neñ penañ sukwep gwetnañ mgemti iñsokdine sambe sopmañ penañ gawap.” (*Sokbembe 22:17*)

¹⁵ Âpme Abalaam ek zetik mge keyet damuñ kan teepmañ wisatnepiñ mamkwatneti bam penañan aige.

¹⁶ Am nin amobotnañ ñengat kwitnanen zetik minn beme zet zen ke bandim mti mmann am nâyo keyañ ningat zet bamset ñen ku zewep. ¹⁷ Keyepmti Kawawañan ek am zetik mimindame keñ zut mbiekmagengapmti zetikñañ mkaliñañ bembeyelen zetik notnañ omba penañ iññañat kwitnanen mge keyet penañan nin tiwanup. ¹⁸ Kawawañan zetikñañ mam ma zemkatik beme ñen mamm iññañat kwitnanen eget zut keyet Kawawañan dâsuki ñep ku zenzeyelen. Zetikñañmak zemkatik bembeyañ penañan masokbein. Keyepmti animbi nukñañinmak kunzuñti Kawawañanmagen mepme egañ maenzilim indeingapm ekñen keñ oloñen palen tatagalen. ¹⁹⁻²⁰ Sâpe sâpe bumbu an ñeñañan Zelusalem sesewat mka keñan iññak ñen mamotan sepem kogok Zisasiyañ kululuñen Kawawañat ñenzimosetnan mogeyañ nin ndamukulem mti ndadamuñ mam. Egañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañan ñen kwesiñ kwesiñ mañge Melkisedek keboñ. Keyepmti nin Zisas mâti egañ mundum dolakñañ motapmainen mosâgât webepañ mamambanup.

7

Melkisedekmak Kilais egetgalen sâpe sâpe bumbu muluwit yañan sepem kwep

¹ Melkisedek ek Salem mkaengalen amobotnañ mañge ma Kawawañan Amobotnañ temañ egalen sâpe sâpe bumbu mulup keyet anañ kegot mañge. Egañ Abalaam met amobotnañ kasañane indomindamâti gilik zemkopme an keyañ met selen aikti zemgwatnañ mpeye. ² Mme Abalaam ek milawat sambe kasañane ekñenmagengatnañ indamâti timkoge ke kalañ kumti mañge 10magengatnañ kwep keyet katañ Melkisedek saye. Nin zetnaset kwit Melkisedek ke gilik zewennegen kapigok benak: “Teñgalen Amobotnañ” ma kwitnañ ñen Salem mkaengalen* amobotnañ kwit keyet yañan kapigok zenzeyelen, “Mamasiyelen Amobotnañ.” ³ Melkisedek ek mamañ bipmañpiñ ma yeñsokñañ mee ku zemkawañ bembeyañ. Ek mamañan ambege keyelen kanañ ku nâip ma gakiye keyelen kegotak kanañ ku nâip.† Ek Kawawañgalen Nemuañ keyet sesepmañ sokbembeyet zenzeñañ keyelen sâpe sâpe bumbu An ñeñañ mulup kwesiñ mti mañge.

⁴ Nin pigok nânup Melkisedek ek an tototnañ yek; ek amobotnañ temañ keyepmti ningat yeñsokñ Abalaam egañ milawat dolakñañ etañ kalañ kumti mañge 10magengatnañ kwep egat saye. ⁵ Abalaamgat iñsokñane am mañge temañ kogogapm am mañge Liwai zep ekñañan sâpe sâpe bumbu mulup ke mimiyet zemindendeñañ. Âpme

* 7:2: Kwit kapi Zelusalemgat kwitnañ itnañan penañ kum mamañan. † 7:3: Melkisedek egat mamañ ma bipmañ ma yeñsokñaneyet Kawawañgalen zelen yañan ku kukuñan yañgut mulupmañ mgeyeen Zisasiyañ mbe keyet katañ mge.

Abalaamgat iñsokñane am manje notnañ ekñenañ Liwai am manje ke indikdamuñ mimiyyet milawalin manje 10magengatnañ kalañti kwep indandayet zii zelen zemâtâtât-nañ. ⁶ Yangut Melkisedek ek Liwai am manjeengatnañ ku sokbembenañ. Keyangut Abalaam an zetik mpepenañ ekmagengatnañ milawat manje 10 keyetnañ kwep ke etañ Melkisedek same egañ zemgwatnañ mpeye. ⁷ Amobotnañ an tototnañ zemgwatnañ mamimindeip. Set kekok tazingapmti Melkisedegañ Abalaam zemgwatnañ mpeye keyañ zeinen Melkisedek ek amobotnañ. ⁸ Islael an ekñenañ milawalin kalañ kume manje 10 mopme manje kwep timtati Liwai maindamtemien. Am manje ke mamoti an penañ bemti magakimtemien. Âpme Melkisedegañ milawat manje kokok titinañangut Kawawañgalen zelañ egat pigok zenzenañ ek mama kanzizit tapmain. ⁹ Neñ zet keyet yañañ ñen pigok nâyapgapm zewi. Zuda am ekñenañ Liwai ekñen milawalin manje 10magengatnañ kalañti kwep maindamtemien. Yangut Abalaam ek Liwai ekñengat yeñinañangut egañ naman milawatnañ manje 10magengatnañ kalañti kwep Melkisedek saye ke Liwai ekñenañ ku mamtemien ke yeñinañ mge. ¹⁰ Enenogat kekok zenup? Melkisedegañ Abalaam selen met aikge kan keyet Liwai am manje ekñen ku sokbewienangut yeñinañ Melkisedek saye keyañ ekñenañ mbienok bein.

Sâpe sâpe bumbu an alakñañañ itnañangalen mundum timâbien

¹¹ Liwai sâpe sâpe bumbu an muluwîn mkwabien ke zii zelañ zein katañ mâti mme keyañ am sambeyelen yom zulutme delañ manzem manak ze Kawawañañ sâpe sâpe bumbu an ñen ku aiknak. Yangut egañ sâpe sâpe bumbu an ñen Melkisedekgat sakam mwatomzempeye. Kewan Alongat sipmañ butnañ mâti aiikgalen zii zelañ zein katañ ku mimiñañ. ¹² Alongat iñsokñeneyañ sâpe sâpe bumbu an mamayet Mosesiyañ zemkaliñ beye kelak asesekñañ mme zii zelañ mulup keyet zet zemâtâtâtnañ ke kogogak asekmâzin. Mme sâpe sâpe bumbu an kwakwagalen Kawawañañ setnañ alakñañ zuluzin. ¹³ Kawawañañ sâpe sâpe bumbu an mwatonzempesâpm ke Liwai am manje ekñenmagengatnañ yek. An ke am manje ñenmagengatnañ sokbeye. Egat yeñene ekñenañ sâpe sâpe bumbu an mulup ñen ku mbien. ¹⁴ Amobotnañ ek Zuda manjeengatnañ sokbeye ke nânup. Âpme Moses egañ an manje ekñen keyañ sâpe sâpe bumbuyet mulup zet ñen ku indaye. ¹⁵ Pigok penañ sokbemkawañ bein sâpe sâpe bumbu an kwakwagat Mosesiyañ zii zelen zemâtâge ke ilak asekin mme sâpe sâpe bumbu an alakñañ Melkisedekgat sakam sokbein ke Zisas. ¹⁶ Ek Alongalen sip mâti sâpe sâpe bumbu an ku kwage. Kawawañañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ onzempeye enenogat egañ gakikiengatnañ wati gakikiyyet windeñañ mtotpeyyepm mulup ke saye. ¹⁷ Kawawañañ keyet pigok zeye,

“Geñ Melkisedek sâpe sâpe bumbu an ek keboñak tapmeti mamambanik katikñañ.” (*Sam 110:4*)

¹⁸ Keyepmti zii zetgalen zemâtâtât eweñan zenzenañ ke windeñepiñ ma penañepiñ beye keyañ nin yomengatnañ ñep ku ndaangalañ ndendeyelengapm kapume keñan motazin. ¹⁹ Zii zelañ an mukulem mpeme Kawawañmagen sokñañ ñep ku mege keyepmti Kawawañañ set ñen aikge keyañ dolakñañ penangat dolakñañ bein, eneyet set keyañ katnañ bem ndamandame Kawawañmagen sokñañ mametnup. ²⁰ Kawawañañ Zisas sâpe sâpe bumbu ñeñangalen mulup mimiyyet zempeye ke belak etañ penañ ku zempeye. Kawawañañ Nemunañañ mulup ke mimiyyet zet penañ ikñañgat kwitnanen zemkatikñañ bemeti zempeye. Sâpe sâpe bumbu an mamkwabien ekñen zemkatikñañ bemindeme mulup ke ku mbien. ²¹ Zisas ek Kawawañañ ikñañgat kwitnanen zemkatik bemti sâpe sâpe bumbu an onzempeye. Mti Kawawañañ pigok zeye,

“Amobotnañ zemkatik bembe zet zeye ke penañepiñ ku bewe. ‘Geñ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ mameti mamambanik.’” (*Makuku 23:19; 1 Samuel 15:29; Sam 110:4*)

²² Keyepmti nin kapigok nâsenup, Zisasiyañ tâtâ alakñañ aige ke dolakñañ penañ. Keyañ tâtâ tipman baen wemkwege ke sebempemti mobotnañ ñen tazin.

Zisas sâpe sâpe bumbu an egañ ñep ndamukulem mimndewe

²³ Ewejan baenen an sambeyan sâpe sâpe bumbu an mamkwabien yangut nenan mameti gakime nenan kegok mkwabien. ²⁴ Keyangut Zisas ek mama kanzizit mamain keyepmti sâpe sâpe bumbu mulupman ke kwesin kwesin wemeti wembe. ²⁵ Ma Zisasiyan kogogak kwesin kwesin mamti ningat Kawawan mandundum sain kegogapmti nin Kawawan ndamukulem mindendeyelen namti sokjanik mepmann Zisasiyan nep angalanndendeyelen.

²⁶ Ningalen sâpe sâpe bumbu an nenan alaknan ek kebonan nep penan ndamukulem mamin. Ek manan ketetepman, mimyugugunepin, ek ter penan. Ma Ek yoman nen ku tazin yek penan. Ek am yomton eknenmagengatnan Kawawan kalan ti iknak onzempye. Egan kululun gwaen Kawawanmak motazin. ²⁷ Ek sâpe sâpe bumbu an nenan mamkwabien eknen kebon yomton yek. Eknenan kasup nen kasup nen ilanangat yominangat sâpe nenan bumtingut amnine ekngalen yomgat bam mambumtemien. Yangut Zisasiyan iknangat kejan seknan keyan am ningalen yomgat sâpe sâpe sek kwep bume keyan sâpe sâpe bumbu mulup ke ilak mdelan zeyeyan matatmopmambe. Ke iknangat gakikinan. ²⁸ Mosesiyelen zii zelan sâpe sâpe bumbu an maombemindentan eknen ke an yomton. Yan zii zetgat baman Kawawan iknangat kwitnanen zemkalinbemti Nemunan Zisas sâpe sâpe bumbu an nenan onzempye. Egan sâpe sâpe bumbu mulup ke nep penan mdelan zeyeyepm kwesin kwesin mamti mambe.

8

Zisas tâtâ alaknan galen sâpe sâpe bumbu an nenan tazin

¹ Zet zemkokotnan keyet penanan kapigok: Ningalen sâpe sâpe bumbu an nenan bemndemti matazin Zisas ek kululun gwaenen Amobotnan Teman Kawawan kwizet bunamanmak egalen mundumen moti betnan penan set windeyelen mundumanen mogeyan tazin. ² Egan kululun Kawangan galen sesewat mka keyet kejan sâpe sâpe bumbu an nenan mulup mamin. Sesewat mka ke amnan ku walalatan; Amobotnanan iknan zeme wenje.

³ Sâpe sâpe bumbu an nenan eknen sambe meu ma songom notnan sâpe sâpe bumbuyet ma tewalan bembeyet zemindendenan. Kegogapm Zisas sâpe sâpe bumbu an nenan egan sâpe sâpe buye. ⁴ Mti ek msalen alak kapi manak ze sâpe sâpe bumbu an ku manak. Msalen zii zelen zein keyet katan sâpe sâpe bumbu an eknenan sâpe nep mambuip. ⁵ Sâpe sâpe bumbu an eknenan muluwin sesewat mka wenan ma sesepnan walalatan keyet kejan mambuip. Apme sesewat mka penanan ke kululun gwaen tazin. Moses egan sesewat mka zegwem zegwem time mosâpmme Amobotnanan pigok dunduye,

“Nânik kalan gwaenen sepeman zikat game ekbanan keyet katan walabanik.” (*Kisim Bek 25:40*)

Tâtâ alaknan galen zet

⁶ Tâtâ alaknan keyan tâtâ itnanan sebempemti mobotnan tazin. Ma Zisasiyan tâtâ alaknan keyelen an tungupnan mobotnan tati tâtâ itnanan galen sâpe sâpe bumbu an nenan mambien eknen kegogak sebemindem tazin. Ma zemkatik bembe ewenan miminan keyelen zetikanan zemkatik bembe alaknan kapiyelen zetikmak sepem kwep ku belup; alaknanan sebempein. ⁷ Ewejan tâtâ itnanan wenje keyan am mme dolakan bewien ze tâtâ alaknan nen ewe sokbembeyet zetnan nen ewe ku sokbenak. ⁸ Kawawanan amnanayan myungum same keyepmti pigok zein,

“Kan nen nep namtalap ke sokbeme nep tâtâ alaknan Isael am ma Zuda am eknenmak msowap. ⁹ Ewejan yensoknine Izip msalengatnan indatimti msalinan met indesâgat meti tâtâ eknen mindewan keyet katan alaknan mbap eyan itnanan sebempewe. Eknenan tâtâ keyet kejan nânân ku mambien keyepmti nep bankumindewan. Nep Amobotnanan zet kegok zeap. ¹⁰ Nep bam Isael am eknenmak tâtâ alaknan msât zewan ke kapigok, Nep nâlen zii zet nen

njoktiknjinan bemindewap. Ma keñinan kumpema tabe. Mme neñ Kawawañin mambap âpme ekñenan nâlen aminne mam nembep. ¹¹ Âpme an ñenan notnañ ñen ma meniñan ñengat pigok zemti ku zemzikat sampewe, 'Geñ Amobotnañ egat yañan weyañ nâmbek,' kekok ku zewe yek. Kan keyet am sambe tototnañ ma mobotnañ ekñenan nâgât yañ nâmâtâpme delañ zemâpbe. ¹² Ma neñ yomin ma myungungunjin sambe katikpemâbap. Mti kandatnome mamambap." (*Zelemiaia 31:31-34*)

¹³ Âpme Amobotnañ egañ tâtâ ke mti keyet, "Alakñañ" zeye. Kegok zemti itnañan tâtâ tage keyet tañganañ zeye. Âpme kwitnañ kwitnañ tañganañ bemti maetimben ke belaknik tati ilak endeletme mandelañ zein.

9

Kawawañgalen sesewat mka zegwem zegwem

¹ Tâtâ itnañan Kawawañ sesewatsasayelen setnañ tageen ke mâti mkañanmak ma mundumañ sesewat mka zegwem zegwem msalen tage keyet mamtemien. ² Sesewat mka zegwem zegwem ke teepmañ walati keñañ kutume zut beye. Keñañ ñeñañ keyet "Kambukñañ" kuwien keyet meu bem nini mundumañ tage keyet palen nupmamañ Kawawañgat zapat mambumbemtemiengalen mundum ma tañam bumbuyet mundumañ golañ weyayañan kogogak matatan. ³ Âpme sañgum teepmañ tuñgupman ke opem peme totapme mka keñañ ñen ikñañ enzililiñan keyet kwitnañ "Keñañ Kambuk Penawañgat Kambuk" kekok kuwien. ⁴ Keyet keñan kasak sesikñañ dolakñañ bumbu keyelen mundum golañ mpewien. Ma Kawawañan tâtâ amñanemak mti zii zet indaye keyelen bogis beke keyegak tapme pusekñañ golañ weyañti ambulutpeme matatan ma keyet keñañ Alongalen tonge eweñangatnañ petnañan mge kemak nanzañ palen zii zet kukunañ ma mana selikñañ golañ weyañti mana wepewien kemak eyo tâtâyelen bogis keyet keñañ ilinsakwep bempepeñañ. ⁵ Tâtâyelen bogis keyet sakñanen gwaen ensel zut weyañideme egegat pâwidañ bogis ke maambulutatemun keyet dukñanen sâpe sâpe bumbu an ñeñañan nup kan katañ amgat yomin Kawawañan katikpepeyet nâmti songom sipmañ anğalañ gogot mundum zenzeñañ bogis dukñanen matatan keyet palen matetelimtemien.

Sesewat mka zegwem zegwem keyet zapatnañ eneyet esemterj mmann delañ zesem. ⁶ Kwitnañ kwitnañ kekok bempeme tapmepme keñañ ñeñañ keyet sâpe sâpe bumbu an ekñenan mobot toti muluwin ke mamtemien. ⁷ Mka keñañ kambuk penawañgat kambukñañ keyet keñanen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ egañ nup kan kwep keyet keñan sek kwewetañ mamotan. Yañgut songom sipmañpiñ yek, egañ sip timti mot ikñañgat yomgat ma am yomton ekñengat nâmti sip ke tetelime bogis dukñan mundum kwitnañ anğalalañ gogot makumtemien keyet mamotan. ⁸ Emetak Teñañ pigok manzikat ndain: sâpe sâpe bumbu anmak zii zetgalen zemâtâtât egetgalen muluwit am ningat tuñgupmnan tazin beme nin Kawawañmagen mebeneknok sesewat mka keñañ kambuk penawañgat kambukñañ ke mebegalen setnañ mambekkezin. ⁹ Sesewat mka zegwem zegwem msalen tazin kapi bam kululuñen katikñañ sokbewe keyet sesepmañ bein. Mka zegwem zegwem keyet keñan meu ma songom timoti sâpe sâpe buwien keyañ zigoset am Kawawañgat masesewatsamtemien ekñen keñin mme kwetetepmañ benak? ¹⁰ Zii zet ke belak sekgeset etañ, tu meuyelen zetnañ ma sekñ tu zulutpepeyelen zetnañetañ tage. Penawañ Kawawañan msokbesâpmmme tazin keyet sesepmañ mkwabien.

Kilaisiyañ ikñañgat sipmañan sâpe sâpe buye

¹¹ Kilais ek kwitnañ kwitnañ penañ sokbembeyet zenzeñañ keyet sâpe sâpe bumbu an ñeñañ beye. Mti Egañ sesewat mka sepemañ igagen mobotnañ kululuñen tazin keyet keñan mowege. Amnañ ku walalatnañ ma msalen ku tazinen keyet keñan mowege. ¹² Meme ma makau sipmañ timti ku moge. Ikñañgat sipmañ penañ ke mka keñan kambuk penawañgat kambukñañ ke mmoti sipmañ sek kwewetañ tetelime mekoge keyañ

tatat katiknaŋ matakwazin. Sipmaŋ keyaŋ gakikiengatnaŋ ndatim kwat ndeyeyaŋ alak mama kanzizitgat zapat tatnup. ¹³ Eweŋan zii zelaŋ meme ma makauyet sipmaŋ timoti teteliliyet zenzeŋaŋ ma makau gandenŋaŋ bume zime mupmapmaŋ timti kâ kwakwatnaŋ ke tuyen time topme lumaŋti keyaŋ am set zii mpepeŋaŋgalen aŋgosomti nuknaŋ aiiŋnaŋ keyelen gwesep mti tetelime mekoti am keyaŋ mimindeme am kwetetepmaŋ mambemtemien, ke sekgeset etaŋ mme kwetetepmaŋ mamimindemtan. ¹⁴ Keyaŋgut Kilaisiyet sipmaŋaŋ soŋgom ekŋengalen siwin sebempemti mobotnaŋ tazin e egaŋ yom ŋen ku mge keyet penaŋaŋ. Kilaisiyaŋ mama keboŋ maŋge ke Emetak Teŋ mama kanzizit mamainaŋ winde same mge. Ma naman egaŋ ikŋaŋgat mamaŋaŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe nemoŋ sayeyepm egat sipmaŋaŋ nin zulutndeme teŋ bewennaŋ Kawawaŋ mama kanzizit toŋaŋ ek ŋep sisiliŋ mulup msawanup.

¹⁵ Keyepmti Kilaisiyaŋ tâtâ alaknaŋ keyelen an tuŋgupmaŋ mobotnaŋ penaŋ beye. Mti tâtâ itnaŋanen mamti yom aik kwabien ke yek bembeyet ikŋaŋ gakiye. Kogogapm am egat zapat mamaip ekŋenaŋ mama kanzizit mamayet zetik mimindendaŋ ke ŋep mepmamambep. ¹⁶ Betziŋ toŋaŋ bembeyelen setnaŋ kapigok, an ŋenaŋ gakime egalen betziŋaŋ ke an ŋenaŋ belak etaŋ maekdamuŋ min. Yaŋ an titiyet nâmppeŋaŋ keyaŋ damuŋ tapmepme toŋaŋaŋ gakimeŋgut an keyaŋ matin. ¹⁷ Egaŋ ewe alik mame betziŋgat zetnaŋ zenzeŋaŋ ke belak ewe tapme an keyaŋ gakimeŋgut zet keyet penaŋaŋ ŋep sokbenak. ¹⁸ Kogogapm tâtâ itnaŋaŋ ke penaŋaŋmak bembeyelen nâmbiengapmti soŋgom kume sipmaŋaŋ topme keyaŋ penaŋaŋmak mambemtan. ¹⁹ Moses ek zii zet sambe zemâtâtpepeŋaŋ keyet kataŋ am sambe diindome delaŋ zemâpme makau gandenŋaŋgat sipmaŋ tumak lelimpeme tapme sindip palen sipsip zupmaŋ ŋamaŋ keyaŋ zampemti keyaŋ siwenn olekti Kawawaŋgalen zet zapat meluwaŋmak muŋguŋguŋaŋ palen ma animbi ekŋengat palen matetelimitan. ²⁰ Mti pigok diindoye,

“Kawawaŋaŋ inmak tâtâ mimiyet diindoye keyelen sip e ilak kapi.” *(Kisim Bek 24:8)*

²¹ Mti sesewat mka zegwem zegwem ma sâpe sâpe bumbuyelen batikondo mee ke kegogak siwaŋ tetelime sipsak mambemtan. ²² Ke zii zelen zenzeŋaŋ keyet kataŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kataŋ siwaŋ etaŋ zulupme kwetetepmaŋ bemâge. Ma sippiŋ keyaŋ amgat bekaŋaŋin zulupme delaŋ zenzeyelen setnaŋ ŋen ku tazin.

Kilaisiyaŋ ningalen yomgat dopmaŋ gakiye keyaŋ sâpe sâpe bumbuyaŋnok beye

²³ Kwitnaŋ kwitnaŋ sesewat mka zegwem zegwemgat tazin ke penaŋ kululuŋen gwaen tazin keyet sesepmaŋ kegogapm siwaŋ tetelime dukŋinan mopme kwetetepmaŋ bembeyet zenzeŋaŋ keyet sâpe sâpe mambumtemien. Kogogapm am kululuŋen mebegalen ekŋen mme kwetetepmaŋ penaŋ bembeyelen sâpe sâpe sakamaŋ igagen dolakŋaŋ penaŋ bumbuyelen. ²⁴ Keyepmti nin nânap Kilais egaŋ sesewat mka amnaŋ belinan walalatnaŋ keyet keŋan kambuk zeip keyet sesepmaŋ msalen tazin keyet ku moge. Kawawaŋgalen sesewat mka keŋan kambuk kululuŋen tazin keyet keŋan moti Kawawaŋgat ŋenzi-mosetnan nin ndamukulem mimiyet nâmti mandundum sain. ²⁵ Kilaisiyaŋ ikŋaŋegak Kawawaŋgat sâpe sâpe sasayet sek kwep gakiye. Ke ewe sakwalambemti ku mimiyelen. Kogok mti egaŋ kululuŋen mogeyaŋ tazin. Egaŋ zii zelaŋ zeinen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ egaŋ nup kan sambe amgat yomin timti sek kwep mka keŋaŋ kambuk penaŋaŋgat kambukŋaŋ zeiben moti soŋgom ekŋengalen sip matimotemien keboŋ ke ku mge yek penaŋ. ²⁶ Kilais ek kegok mnak ze msat kululuŋ sokbeye keyetnan kwazinen amgalen yomgat mti Kilaisiyaŋ gakimti gakikiyegak mamananak. Yaŋgut kegok yek. Egaŋ sek kwewetaŋ gakimti yom sambe mkwakwatnaŋ ma miminaŋ ma mmobep ekŋen keyet kataŋ sek kwep dopmaŋin gakim delaŋ zeye. ŋen ewe ku sakwalambemti gakikiyelen. ²⁷ Am sambe nin sek kwewetaŋ gakiwanup. Mti keyet baman daenen zet muluwen tabanup. ²⁸ Kegogapmti Kilaisiyaŋ ikŋaŋgat palen am sambeyelen yom time mopme sek kwep gakiye. Kegok mgeyepm gilik zem kosâpmnen yom katikpepeyelen mulup ewe ku msâpm. Am egat nâmkiŋpemti webem maip ekŋen mama kanzizit indasâgât kosâpm.

10

Sâpe sâpe njanj mambumkwatemien keyaj yom nep ku makatikpemtan

¹ Zii zelen sâpe sâpe bumbuyet zenzenaj ke kwitnaj kwitnaj dolaknaj bam sokbewe keyet sesepmaj etaj mkwabien. Keyepm sâpe sâpe bumbu an ekjenaj zii zet gawepumti nup kan kataj sâpe sâpe bumti bumbuyak mkwapme am Kawawaj masewatsatemien ekjen kenin mme kwetetepmaj tatat katiknaj ku matatan. ² Sâpe sâpe mambumtemienaj am mme kwetetepmaj bewiek ze ekjenaj sâpe sâpe mene mene ewe ku mambumambiek. Keyaj am Kawawaj masewatsaip ekjen mme yompij sipmajmak kwetetepmaj bewiek ze ekjenaj yominanjat keninan nâmnuknaj ewe ku mbiek. ³ Sâpe sâpe kan nen kan nen mambumkwapme keyaj mme ekjenaj yominanjat manâmkwatemien. ⁴ Makau apmaj ma meme egegat siwidaj yomin nep ku zulupme delaj zemâtnak.

⁵ Keyepmti Kilaisiyaj msalen kogeem Kawawanjat zet pigok zeye, “Gej songom kumti sâpe sâpe mambuip keyet tiknaj penaj ku manânik. Yangut gej nej am sek kot mundunđungat ewenaneğak weyaj bempemane tage ke koti mundunđi sâpe sâpeyelen songomnok bema nome gakiwan. ⁶ Gej songom melesij ambepeme tewen motati zim totot ma amnaj gej yomin katikpepeyet nâmti sâpe sâpe bumgame keyet nâmane tiknaj penaj ku mambein. ⁷ Apme nenanğat pigok zewi, ‘Kawawaj, nânik, nej gâlen zet gawepupuyet msalen toban. Gâlen Zet Itnananen meluwaj mimiñaj keyet penanj ilak nej kapi kotalap.’” (Sam 40:6-8)

⁸ Sâpe sâpe bumbu keyet zii zelay pigok zeye, “Sâpe sâpe songom melesij ambepeme tewen motati zim totot ma amnaj gej yomin katikpepeyet nâmti sâpe sâpe sakam ikñak ikñak mambumgaip ma tewalaj notnaj mamgaip keyet nâmane tiknaj penaj ku mambein.” (Sam 40:6)

⁹ Kogok zemti naman zet nen pigok zeye, “Kawawaj, nânik, nej gâlen zet gawepupuyelen msalen toban.” (Sam 40:7) Eğaj zet keğok zeye ke kwitnaj kwitnaj itnajaj mpeme mepme alaknaj nen mwa-tonzempesâğât nâmtiyepmti zeye. ¹⁰ Keyepmti Zisas Kilaisiyaj ikñanjat sekñaj ke Kawawaj sâpe sâpenok ketalasim same keyaj nin keñj mme kwetetepmaj bewen. Ke sek kwewetaj mge keyanjut keyet pembenanjaj kwesij wemti wembe.

¹¹ Sâpe sâpe bumbu an sambe ekjenaj kasup nen kasup nen sesewat muluwin mti sâpe sâpe bumti bumbuyak mamkwatemien. Apme keyaj yomin nep ku peme mebegalen. ¹²⁻¹⁴ Kilais eğaj yomğat sâpe sâpe gakikiñanjaj mise kwep sâpe sâpe mambumkwatemienok bumdelaj zemti animbi mme kwetetepmaj bewienaj ekjen kwesij kwesij mambep. Ekjen eğaj sâpe sâpe kwewetaj bumti mme dolaknaj etaj bemâpme gwaenen mogeyaj Kawawanjat betnaj penaset totazin. “Mme mundum ke tapme Kawawanjaj kasanane indatimti egat setnaj kandanaj timot mulaloñ indeweyet damuñ tazin.” (Sam 110:1)

¹⁵ Keyet Emetak Tenaj Kawawanjalen Zet Itnananen kapigok zemsokbemndain, ¹⁶ “Kan kapi delaj zeme nej bam ekjenmak tâtâ alaknaj nen mbap. Nej zii zet zetn keninanen bem indema tabep. Ma nej zii zetn ñoktikñinanen meluwaj mpema tabe.” (Zelemmaia 31:33)

¹⁷ Mti Eğaj ewe zet pigok tusumti zeye, “Keyepmti nej yominanjat ma myunğunğunanjat kandatnome mamambap.” (Zelemmaia 31:34)

¹⁸ Kogogapm Kawawanjaj yom katikpewe beme sâpe sâpe bumbu an ekjenaj sâpe sâpe yom peme mebegat zembuwep ke yanepiñ.

Nin Kawawaj nâmkijpemti ekmagen sokñan mebanup

¹⁹⁻²⁰ Ewenaj sanğum sesewat mka zegwem zegwem keñaj zut kalañme mekotatagat anzam matatan ke Zisasiyaj gakime endelege. Keğok mti eğaj set alaknaj sipmajaj

zulutndeyeyepm nin sesewat mka keñaj kambukñan penangat keñan meti kwesij mamambanup. Kogogapm Kilaismagen notnne, Zisas ikñangat sipmañaj ningalen yom zulugeyepm nin Kawawañmagen kiñgagapiñ ekmagen sokñan nâmtalati mamepmambanup. ²¹ Âpme ningalen sâpe sâpe bumbu an ñeñaj Zisas egañ Kawawañgalen sesewat mka keñan ke bugan ñeñaj bemti megeyepmti ²² nin ek nâmkijpemann keyaj keñangalen yom sambe sipmañaj zulut kaputme mepme delañ manzein. Kogogapm nin yomnangat nâmnukñaj ñen ku mimiyelen yek. Nin nâmtalatempmann tu penañaj zulutndewiennok keñnan penañ sukwep nâmbanup Kawawañaj ñep ndamukulem mbe zemti ekmagen sokñan mepmamambanup. ²³ Âpme Kawawañaj zetik mti zet manzeinen penañajmak etañ mambein. Ke nâmtiyepm nâmkijpepen ku katikpewanup kaliñaj atam tabanup. ²⁴ Mti nin notnne indamukulem mimiyet setnaset etañ mâti keñin meleñ belañ bemti gogot mimindewanup. ²⁵ Âpme Kawawañgalen zet nânâyelen ondedagen am notnañ ekñenañ kokopiñ belak wisat mti matalip. Pi Zisas kokogalen kan ilak sokñan bein kegogapm nin Kawawañgalen zet nânâyeyet ondekti notnne ekñengat keñin meleñ belañ bewanup.

Nin Kawawañgat Nemunañ ku bamkumpewanup

²⁶ Yomgat sâpe sâpe bumbuyelen setnañ ñen ku tazin. Kogogapm nin zet penañ ñotekñaj Zisasiñaj ningat yomgat gakiye zet ke keñnangalak bamkumpewanup beme ningalen yom katikpepeyelen setnañ ñen kogogak ku tatndawe. ²⁷ Enenogat Zisasiyet gakikiñaj ku nâmkijpemann keyet dopmañ Kawawañaj zemdelañ zenze muluwen ndesâpm egalen zet zemdelañ zenze mulup kanañ ke kiñgagatnañmak ma tep tañam temañmak manzin keyaj am Kawawañgat kasa mamip ekñen ke indazime mupmamañ etañ bewep. ²⁸ Nin pigok nânup an ñenañ Mosesiyelen zii zet ke aᅅosome an zut ma tuk ekñenañ ekti mimiyuᅅgugañ ke zemkawañ bewep beme ekñenañ an keyet kemberñ ku mbep ek kume gakiwe. ²⁹ Âpme naman kogogak. An ñen ek Kawawañgat Nemunañ zemtalatpemtî mtopewe ma tâtâ alakñangalen sip zulutme keyaj keñaj mme kwetetepmañ beye keyet nâme pepesut bewe beme dopmañ bekanaj penañ tiwe ma keñ taoletgalen Emetak Teñ am mme keñ taolet palen mamaip zemtalatpewe beme am ekñen ke nukñaj omba penañ tiwep. ³⁰ Nin zet kapigok zeye ke nin nânup, “Yom dopmañ mutumindanda mulup ke nen mbap.”

(Zii Zet 32:35)

Ma ñen ewe pigok zenzeñaj tazin,

“Amobotnañ ek amñene ekñengalen zet zemdelañ zemindamâbe.”

(Zii Zet 32:36)

³¹ Kawawañ mama toñaj egalen belen am yommak yomgat dopmañ mutumindawe ke kwitnañ kwitnañ kiñgagatnañmak penañ.

Nin nâmkijpepen katikñaj bemti tabanup

³² In alagalak nâmkijpepen yañbemti tabien keyet otnâit. Kan keyet in Kawawañaj Emetak Teñ indame egañ busatnañ indame timtati amnañ sisipeñpeñ mindamti sek sindem indame in timti keyet keñan in windeñaj bemti tabien. ³³ Kan notnangat ekñenañ animbi sambe ekñengat zikalinan indati mozem indome tabien mti zet mgasik gasik penañ pi mandiindoip mti nukñaj sambe dukñinan bemindewien. Kan notnangat in am noline kwitnañ kwitnañ keboñ sokbeme indikti indamukulem mimindewien. ³⁴ In nolin notnañ mka katikñan towepme ekñengapmti kemberñ temañ mbien. Ma milom bilombi omenañ time in keñin oloñen palen tati indikme belak tiwien. In kwitnañ kwitnañ kululuñen tatatnañ katikñaj bam tiwep ke nâmtiyepm kegok mbien. ³⁵ Keyepmti pi ekñenañ kegok mindame windeñin ku kwalebe. Windeñaj bem maneti bam penañaj temañ penañ tiwep. ³⁶ Mti in windeñin bemti Kawawañaj kwitnañ kwitnañ in mimiyet manâmtikñaj min ke mbep beme keyet katnañ mamti kwitnañ kwitnañ zetik mimindendeñaj keyet penañaj tiwep. ³⁷ Keyepmti kan belaknik bugan tazin ke delañ zeme Kawawañgalen zelañ penañajmak bewe,

“Amobotnanaŋ kosât zeye ke ku katikpewe; egaŋ sakwep kobe. ³⁸ Neŋ am manâmkiŋpenep ekŋen nâmkiŋpepeŋin neŋmagen tazin ke ekti kwilin, ‘An teŋ,’ makuyap ma ekŋen nâmkiŋpepeen sukŋaŋ bewep beme neŋ ekŋengat nâmindema dolakŋaŋ penaŋ ku bewe.” *(Habakuk 2:3-4)*

³⁹ Nin nâmkiŋpepeen sukŋaŋ bewanup beme walelet keyet keŋan mebegalen. Keyaŋgut nin am keboŋ yek. Nin am nâmkiŋpepemak bewenŋapmti Kawawaŋaŋ mama kanzizit ndandayelen maŋge tatnup.

11

Nâmkiŋpepeyeen katikŋaŋ bemti mamayelen yaŋaŋ

¹ Bamgat kwitnaŋ kwitnaŋ titiyet buŋam zapatnaŋ diindondoŋaŋ keyet webemti damuŋ mama ma kwitnaŋ kwitnaŋ zikalŋaŋ eekpiŋ belak keŋaŋ etaŋ nâmkaliŋ bemti mama keyaŋ nâmkiŋpepe penaŋ bein. ² Kawawaŋgalen am eweŋan baen mamkwabien ekŋengalen nâmkiŋpepe sepemaŋ keboŋ mti mame Kawawaŋaŋ keyet nâmindeme dolakŋaŋ beye.

³ Kululuŋ ma msat kapi Kawawaŋaŋ zeme sokbeye. Zet ke nâmkiŋpepemak mamti yaŋaŋ manâmâtâtnup. Kwitnaŋ kwitnaŋ tapme eknup kapi Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ku wewenŋatnaŋ mme sokbeye.

Abelmak Inok ma Noa ekŋengalen nâmkiŋpepeŋin

⁴ Abel ek nâmkiŋpepemak maŋge keyepm Kawawaŋgat sâpe sâpe bumsame Kawawaŋaŋ ekme ŋep beme datnaŋ Kein egalen ektakalimpeye. Abel nâmkiŋpepeŋaŋgapmti Kawawaŋaŋ an teŋ zemti sâpe sâpeŋaŋ kogogak nâme dolakŋaŋ beye. Abelaŋ gakiye yaŋgut egalen nâmkiŋpepeŋaŋaŋ nin ekti mâbâgat sepem matazin.

⁵ Inok ek nâmkiŋpepemak maŋge keyepmti Kawawaŋ ek ku gakikiyet nâmpemti sekŋaŋ melesiŋ wati mowege. Kawawaŋaŋ kekok mme am ekŋenaŋ egat timabien. Ewe kululuŋen mobopiŋ tapme Kawawaŋaŋ egat nâmkiŋpepeŋaŋgat nâme dolakŋaŋ penaŋ beye. ⁶ Nin nâmkiŋpepepiŋ maman Kawawaŋaŋ ningat nâme dolakŋaŋ ku bewe. Nin Kawawaŋ mamain ke penaŋ nâmkiŋpewanup mme am ek aiksâgât windeŋaŋbeŋ matimalip ekŋen egaŋ tosa dolakŋaŋaŋ maindain.

⁷ Noa ek nâmkiŋpepemak maŋge keyepmti Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbewe keyet golaŋaŋ zemsokbemsame nâŋge. Dundume ek pedondom samti sip kwep ekŋen alik mamayet nâmti waŋga walage. Kegok mge keyaŋ msat kataŋgalen am bekaŋaŋ mimi toŋaŋ kekok msokbeye. Noa nâmkiŋpepeŋaŋgapmti Kawawaŋaŋ, “An teŋ,” kwitnaŋ kekok kuye.

Abalaamgalen nâmkiŋpepeŋaŋgat yaŋaŋ

⁸ Abalaam ek nâmkiŋpepemak maŋge keyepmti Kawawaŋaŋ msatnaŋ yaŋaŋ pemti msat ŋen met titiyet zempeme egaŋ zetnaŋ gawepuye. Mti msat deset sasayet zeye ke egaŋ nânâpiŋ belak etaŋ zetnaŋ gawepumti mege. ⁹ Nâmkiŋpepemak maŋge keyepmti msat zetik mpeye ke mege. Ke lueŋ maneti mesâtnok mka zegwem zegwem walati ke mawemtan. Aisakmak Zekop eget msat keyet Kawawaŋaŋ zetik mimidendeŋaŋgapmti sepem kekok mbun. ¹⁰ Abalaam ek mka tatat katikŋaŋ kululuŋen Kawawaŋaŋ timbilaŋge mpemti walatpeye ke sasayet nânâŋ mamamtan.

¹¹ Sela ek nâmkiŋpepemak mamti imbi ilip penaŋ ke beye yaŋgut Kawawaŋaŋ menok mme egaŋ namba kambakmak tage. Sela egaŋ kapigok nâŋge, “Kawawaŋaŋ zetik mam ke penaŋaŋmak etaŋ masokbein yaŋ namba sokbembeyet buŋam zapat zeye ke penaŋaŋ sokbewe.” ¹² Keyepmti an kwewetaŋ ke am ambet munzunzuŋgalen windeŋaŋ delaŋ zeye yaŋgut ekmagengatnaŋ namba sokbem sambelerbien kululuŋen wenzim ma nembuyelen gambibik tazin amnaŋ ku maiŋgalen nembor am keyet sepem sokbewien.

¹³ Am ekŋen keyaŋ nâmkiŋpepemak mamti gakimâpme delaŋ zeye. Kwitnaŋ kwitnaŋ zetik mimidendeŋaŋ ke belak beŋan daenen tapme ekbienŋgut ku timti ewe belak etaŋ oloŋen palen nâmkiŋpepemak mamtemien. Kogok mti yaŋaŋin pigok ekbien, “Nin

msat kapi belak lueŋ ma am mukup mamananup.”¹⁴ Am zet keboŋ manzeip ekŋenaŋ msat mamaip ke pemti met msalin penaŋ ŋen aiikgalen manâip.¹⁵ Mti ilinaŋgalen mka msalin pemti kobien keyet ku nâmbien. Keyet nâmbiek ze gilik zemti mesât nâmbiegen ŋep mebiek.¹⁶ Kogok mmamti ekŋenaŋ mka tatat katikŋaŋ ke met titiyet keŋin temaŋ tage. Kululuŋen tazin keyet nâpeŋ mambien. Keyepm Kawawaŋ ek ekŋengalen Kawawaŋ kekok zewanek keyet nâme bekaŋaŋ ku benak. Enenogat egaŋ ekŋengat mka temaŋ ŋen aikindawe.

¹⁷ Abalaam ek nâmkijpepemak mame Kawawaŋaŋ yaŋaŋ mekme egaŋ Aisak sâpe sâpe bumbuyet sisak palen mobempeme tage. Egaŋ zetik keyet penaŋ Aisak nânge yaŋgut nemuŋaŋ kwewetaŋ ke Kawawaŋgat sasâgât mge.¹⁸ Kawawaŋaŋ zetik pigok msaye, “Aisak ekmagen iŋsokdine sambe penaŋ sokbem sambelenbep.” (Sokbembe 21:12)

¹⁹ Abalaamaŋ ke kapigok nâmti mge, “Kawawaŋ ek am gakikiŋaŋ mme wawatgalen winderŋaŋ tazin keyepmti gakinak ze naman Kawawaŋaŋ gilik zemti gakikiengatnaŋ ŋep mme watnak.” ŋen kapigok mene zewanek, nemuŋaŋ sâpe sâpe mundumengatnaŋ watoge ke gakikiŋaŋgatnaŋ mwage sepem beye.

²⁰ Aisak ek nâmkijpepemak maŋge keyepmti egaŋ Isâ ma Zekop zemgwatnaŋ zet mimidamti kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbemidawe keyet zapatnaŋ diidoeye.

²¹ Zekop ek nâmkijpepemak maŋge keyepmti gakikiyelen kanaŋ bududuk beme Zosepgat nemulatnene zemgwatnaŋ zet mimitdamti tonge palen tati Kawawaŋ pedondom saye.

²² Zosep ek nâmkijpepemak maŋge keyepmti gakiki kanaŋ sokŋan beme nâmti Isael am ekŋenaŋ Izip msat pemti mebepgat zapatnaŋ diindomti naman mesâtati kasetnaŋ mti mebegat eweŋanek zemâtâtindaye.

Mosesiyet nâmkijpepeŋgat yaŋaŋ

²³ Mosesiyet mamaŋ bipmaŋ egelaŋ nâmkijpepemak mambun keyepmti nempa sokbeme egelaŋ nempa ke nempa notnaŋ ekŋen nemoŋ yek keyepmti egomti Izip ekŋengalen amobotnaŋgalen zemkaliŋ bembe keyet kiŋgapiŋ eyoŋga tuk pi enzilimpemalu matatan.

²⁴ Moses ek nâmkijpepemak maŋge keyepmti egaŋ sememti mame am ekŋenaŋ Palao egat nempaŋgat nemuŋaŋ zenzeyet egaŋ keyet nâme wisatnaŋmak beye.²⁵ Egaŋ Kawawaŋgalen am ekŋenmak kot tusumti nukŋaŋ pupuyelen nâmti ekŋenmak tusuye. Egaŋ mama mimi bekaŋaŋgalen tikŋaŋ seleset mâti kan belaknik bugan oloŋen mimiyet nâme ŋep ku beye.²⁶ An Kilaisiyaŋ nukŋaŋgatnaŋ indatitiyet zetik mge keyaŋ sindem tiwenok Mosesiyaŋ timti Izip msatgatnaŋ mânep milawatgat tikŋaŋ ku nâye. Enenogat egaŋ maneti bam tosaŋaŋ kululuŋen tiwe keyet nâme mopme maŋge.²⁷ Mosesiyaŋ nâmkijpepemak maŋge keyepmti Palaoyelen ŋenzinziŋ keyet nâme betatnaŋ beme Izip msat katikpeye. Egaŋ Kawawaŋ amnaŋ zikalinaŋ ku eekgalen ke egaŋ ekti mimiŋaŋnok ekmagen wetekumti tage.²⁸ Moses ek nâmkijpepemak maŋge keyepmti Anŋalalaŋ Kendo tage. Egaŋ zeme Isael am ekŋenaŋ sipsip kumti sipmaŋaŋ sekekegen zulutpe-mepme ensel egaŋ kasa tim kwati am indome gakikiyelen keyaŋ sip ke ekti nemuŋine yu ekŋen ku indome gakiwien.

Am eweŋan nâmkijpepemak mambien ekŋengat zapalin

²⁹ Âpme Isael am ekŋenaŋ nâmkijpepemak mambien keyepmti Kawawaŋaŋ zeme Nembu ŋamaŋaŋ epeemti metat kotat mme msalen imti tu nembet daeneset mowepbien. Âpme Izip am ekŋengalen kasa kuku an ekŋenaŋ keyegak indamâti mowetne zemti metnepeme nembuyaŋ munduman toti indaminziliye.

³⁰ Isael am ekŋen nâmkijpepemak mambien keyepmti Zeliko mka kimbat temaŋ be- mbuluŋ tati tokwapme kasup mulup mimi 7 kekok mepme kimbat nanzaŋaŋ bemberaŋ ke epeem topmâge.

³¹ Imbi set kilerj mama kwitnaŋ Leap ek nâmkijpepemak manŋe keyepmti an zut msat wilingiwun eget indikdamuŋ mimideye. Âpme am zet kululu Israeŋ ekŋenaŋ indowien kan keyet ek anŋalanpewien.

³² Yanŋut zet zapat notnaŋ Gidion

ma Belek
ma Semsân
ma Zapet
ma Dewit
ma Samuel

ma golan zet zenze an ekŋenaŋ mimiŋaŋ ke zewagen kan teepmaŋ penaŋ benak. ³³ Am notnaŋ nâmkijpepemak mambien keyepmti am manŋe temaŋ timtot indewien ma am notnaŋ mama mimi tengat mulupmaŋ mbien. Ma am notnaŋ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ŋen indasât zetik mge. Ma am notnaŋ laiongat dembusekŋan bekekbien. ³⁴ Am notnaŋ tep temaŋ tazime mme bep zeye ma am notnaŋ kasaŋineyelen gembo kukŋaŋ witikme mege. Ma am notnaŋ windeŋinpiŋ winde indame windeŋinbenŋ tabien. Ma am notnaŋ kasa kukuyen windeŋinbenŋ tati kasa kuwien. Am notnaŋaŋ amobotnaŋ ŋeniye-len kasa kuku an ekŋen windeŋaŋ bemti indamâpme mebien. ³⁵ Imbi notnaŋ ekŋengalen namba gakiwien mme alik bemti wabien. Am notnaŋ kasa ekŋenaŋ indatimti mka katikŋan indemti sekŋin omba penaŋ indom walepme gakikiyelenok penaŋ tabien. Ekŋenaŋ Kawawaŋ bankumpewien ze kasa ekŋenaŋ ŋep indemti mebiek. Yanŋut ekŋenaŋ kasa ekŋengalen zet kumti ekŋenaŋ gakikiengatnan wati mama dolakŋaŋ titi keyet nâmti katikŋaŋ bemtabien. ³⁶ Am notnaŋ ekŋen kasa ekŋenaŋ indatimti kwelalin kumti sindiwaŋ indawitikbien. Ma am notnaŋ selin belin tek katikŋaŋaŋ zam indemti mka katikŋan indeme nukŋaŋ pumti tabien. ³⁷ Am notnaŋ ekŋen nanzaŋaŋ indome gakiwien. Am notnaŋ ekŋen sâyaŋ indauluŋme butnaŋ butnaŋ towembien. Am notnaŋ wanam kukŋaŋaŋ indaŋme gakiwien. Am notnaŋ ekŋen kuŋzuŋpeŋ mamti sipsip ma memeyet sekŋinaŋ saŋgumnok ambulut mamtemien. Am notnaŋ sekgalen bandingat olat olat temaŋ mbien. Âpme am notnaŋ sisipeŋpeŋ mimindawien ma am notnaŋ muluwaŋ bekaŋaŋ penaŋ mimindawien. ³⁸ Kegok mme notnaŋaŋ msat ampiŋan mepmambien ma notnaŋaŋ kalaŋ dukŋan motabien ma notnaŋaŋ nanzaŋ enzuaŋ wemwat mti mamamtemien. Am msat kapiyelen indikme ekŋen bekaŋaŋ mimi toŋaŋ bewienanŋut bekaŋaŋ toŋaŋ penaŋ am msat kapiyelen.

³⁹ Animbi ekŋen ke nâmkijpepemak mambien keyepmti ekŋen Kawawaŋgat zikatnan mama mimiŋin dolakŋaŋ penaŋ beye. Yanŋut Kawawaŋaŋ ekŋen kwitnaŋ kwitnaŋ titiyet zetik mimindaye ke ku tiwien. ⁴⁰ Enenogat Kawawaŋaŋ ekŋen teŋ kwakwagat eweŋan baen zetik mge ke ekŋengat etaŋ yek. Nin eyo teŋ kwakwagat nâmti zetik mge.

12

¹ Animbi nâmkijpepeŋinmak sambe eweŋan mamkwabien ekŋen nukŋaŋ omba timti gakiwien kululuŋen mobienaŋ ekŋen keyaŋ nâmkijpem mamayelen set bem ndawien. Ekŋen keyelen nâmkijpepeyeen mama ke nin ekti mâbâgat set katnaŋ bempewien. Keyepmti nin nukŋaŋ sambe ma yom ningat palen mamilik tazin ke katikpewanup. Mti zet zikat ndandaŋanen ke tati wisat mimipiŋ Kawawaŋaŋ piŋ bemndeyen ke winde bemti mebanup. ² Mti Zisas nâmkijpepeyet ŋeŋaŋ bembe an ma nâmkijpepe keyet penaŋaŋ aiksâgât ek ektitimti mambep. Ek keŋ oloŋen temaŋ Kawawaŋaŋ bam sasayet zenzeŋaŋ keyet nâmti keyepmti tewen moti sindem temaŋ tiye ma amnaŋ sakambuk omba penaŋ sawien ke nâmisimti mmeti Kawawaŋgalen mundumen moti egat betnaŋ penaset totageyaŋ tazin. ³ Eweŋan am bekaŋaŋ mimi ekŋenaŋ Zisasiyet kasa ŋenzinziŋ omba penaŋ mbien. Yanŋut egaŋ ke kume topme nâmtalati windeŋaŋbenŋ tage. In ek msawien ke ekti sebelin sukŋaŋ ku bewe ma keŋin keyet teeŋaŋ ku bewe.

⁴ In nâmkîñpepeñinangtat yañang meegat sindem indame nâme sindem omba penang tazewangut inmagengatnang ñenang ewe ku gakiye Zisasiyand ningalen yomgat windenang mtopepeyet gakiye ke nembong. ⁵⁻⁶ Inगत Kawawangang, “Nemunambanne,” zeye zet ke in keñinan mkatiknang bembeyet nâmti zein ke kandabien ma zigok?

“Nemun nambanne, Amobotnang egang am ñen gogot mpesâgât nâmti ekmagen musuwewet mulup omba penang mamindein ma egang nemunambangane penang ekñen kegogak maindamusuwetindein keyepm Amobotnang gamusuwetgeme geñ nâmane tototnang ku bewe. Egang geñ gamusuwet gesât nuknang ñen game geñ keyet nâmane bekanang ku bewe.” *(Totatagalen Set 3:11-12)*

⁷ Nemba biwin dolaknangang nemunambangane mamusuwetindeip keyet katang Amobotnangang indamusuwesât mme in ke ekti windenang ku kwalebe. Kawawangang indikme nemunambangane beme sepem kegok ke mamimindain. ⁸ Nemba biwin dolaknangang nemunambangane mamusuwetindein. In ku indamusuwetindendenang beme in nemunambangane penang yek, belak kambu indabebetnang kegok bein. ⁹ Ma ñen ewe pigok zema nâit, bipmne msalengatnang ekñen kapiyand indamusuwepme in ekñengat kandanang meti zelin mangawepuip. Keyet katang an indapmge Kawawangang Bien mama kanzizit toñangang indamusuwepme nin egat kandanang meti zetnang gawepunup. Eñenogang egang mama kanzizit keyet penangang ndawe. ¹⁰ Bipmne ekñenang nânânang tange bukeyet katang kan belaknik bugan ke ndamusuwet ndemkwabien. Âpme Kawawangang gulak ninmagen kwitnang kwitnang pembenang sokbemndasâpme mandamusuwezin ke iknang nembong teñ bembeyet nâmti manndamusuwezin. ¹¹ Musuwetndeme nâman sindemangmak mambein. Yangut sindem keyet keñaset Kawawangang nânâ dolaknang ndame keñ sewaknang maaiknup ma egang nin mama mimi teñ mimiyelen manâinen ke mamnup.

¹² Keyepmti in nâmkîñpepeñinan nuknang sambe in taaikme keyang sebelin mme ma sukñang bein kegogapmti Kawawangang dundum same egang winde indame dopmang bandim dopmang bandim mti windenangbeñ tabep. ¹³ In wati mama mimiñang teñ mama seleset mâti im mepme nâmkîñpepeen noline ekñen nâmkîñpepeen kaliñang ku matalip keyang indikti Kawawangang mama mimi mâti mbep. ¹⁴ In am sambemak keñ sawakñang palen mamayet mulup windenangbeñ mbep. Ma keñin kwetetepmang bemti mamayet mulupmang mbep. An ñen keñang kwetetepmang ku tabe beme egang Amobotnangmak ku mambe. ¹⁵ Inmagengatnang ñen Kawawangang keñ taoletnang ñen witikme mebeyet dopmang damuñ dopmang damuñ mbep. Mti ñenzinang kindiñang zewet ningesatnok peme petnang epeem kwati in sambe indabumti keñin mme yungu temebemangang eksemti mambe. ¹⁶ Mneti inmagengatnang notnangang set kileñ mambepgat eksewep. Ma an ñenang Kawawangang bamkumpewemangang Isâ egang ewenang mge kegok ku mbep. Egang meu isiknang bugan keyepmti egang ayuyelen betzin biwinang indandayelen beke ketalasiye. ¹⁷ Âpme in keyet nâip ek bam betzin sasayet zetik mimiñang ke ku sasangang. Isâyang bipmangang betzin sasayet omba penang samsame keyang bipmangang keñang ku mgilik zeye, yek penang. Belak etang sum olage.

Kawangangalen kalang alaknang iknang tazinen ke mobien

¹⁸ In Zuda am ekñenang kalang ñen belang ñep ku timepmegalen keyet keñang ku patang zewien yek. Ma kalang tep temang manzin ma tambusosok kinknang manzamtazin ma tâgâ windenangbeñ makun keyet keñang ewe ku mebien. ¹⁹ Ma lumun kwisak ma zet bimñande gâlânang temang ke ewe ku nâmbien. Am kwitnang kwitnang eknâmbien ekñenang Kawawangang bimñande ke ewe ke nânâyet Moses samsawien. ²⁰ Zet kapigok zenzenang keyepmti ekñenang nâme kimgangatnangmak beye,

“Am ma songom mene ñenang kalang ke timakbe beme ek nanzangang timti kume gakiwe.”

(Kisim Bek 19:12-13)

²¹ Ekñenang kwitnang kwitnang sokbeme ekbien keyet wenang mebetnang mamtemien. Âpme Mosesiang kwitnang kwitnang ekmâge keyet pigok zeye,

“Neñ kimgati sebelang diñdiñ penang miya.”

(Zii Zet 9:19)

²² In kalañ keboñ keyet ku mobien. In Saion kalañ Kawawañ mama toñañ egalen Zelusalem mka temañ kululuñ tazin ke patañ zewien. Ensel sambe sopmañ penañ ondektati oloñen mti tapme in tunguwinan patañ zewien. ²³ In Kawawañgalen nembajane penañ ekñengalen ondedagen patañ zewien. In gat kwilin Kawawañ mamayelen muluwañ kumpeyeyañ kululuñ gwaen tazin. Ma Kawawañ am sambe ningat zemdelañ zenze an teñ ekmagen patañ zewien. Mti am sambe nâmkijpepeñinmak Kawawañ mme teñ bemti mamgakiwien ekñenmak tusuwien. ²⁴ Âpme Zisasiyañ tâtâ alakñañgalen ñeñañ bembe an beye eweñañ egañ tâtâ ke mkatik bembeyet sipmañ mulage. Abelijet sipmañañ yomgat dopmañ mututuyet kwizet makuin yangut Zisasiyet sipmañañ am añañgalañindemti keñ sewakñañ mimindandayet kwizet makuin ekmagen kopatañ zewien.

Nin weyañ eksemti mambanup

²⁵ Eweñañ Mosesiyañ Israeñ am golañ zet diindome zetnañ ku gawepumti bankumpewien. Kegok mme Kawawañ yomin ke ekti dopmañ bekañañ penañ mutumindame ekñenañ Kawawañgalen ñenzinziñ kemagen enzililiyet setnañ ñen ku tage. Âpme alak pi Kawawañ kululuñ mamti golañ zet tadiindome egalen zet ke gawepupupiñ bankumpenup beme keyet dopmañ penañ sukwep bekañañ penañ mutumndawe. Egalen ñenzinziñañ nin ñep ku enzililiyelen kogogapm eksemti mambanup. ²⁶ Eweñañ penañ Kawawañ zet zeme Sainai kalañ titok temañ penañ mge. Mme Kawawañgalen Zet Itnañanen zetik ñen kapigok mgeyañ tazin, “Neñ msat etañ ku butesowap; neñ kululuñ ma msat ilisakwep omba penañ idabutema titokñit temañ msâbulup.” *(Hagai 2:6)*

²⁷ Kwitnañ kwitnañ butesât zeye ke yañañ kapigok, kwitnañ kwitnañ Kawawañ zelañ zeme sokbeye ke mbuteme yek bewe. Mti naman kwitnañ kwitnañ alakñañ zeme wembe ke mama kanzizit tati titokñinpiñ penañ wembe. ²⁸ Kwitnañ kwitnañ titokñepiñ mama kanzizit tabe ke Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama ke nin met toñañ bemti mambanup. Keyet Kawawañ zemsesewatpemti mambanup ma egat nâmann mopme nin mtot mamti ikñañ mama mimi nâme tikñañ mambein ke mti sisiliñ msamti mambanup. ²⁹ Eneñogat Kawawañ ek tañañ temañ kwitnañ kwitnañ bekañañ zime mupmapmañ mambemtozin ke toñañ ek.

13

Nin notnne ekñengat kemberñ mimindewanup

¹ In am nâmkijpepeñinmak keyepmti in kan katañ Kilaismagen nolinemak gogot mamambep. ² Am mukuwañ mkañinan kopme in indikti wisat ku mimindawep. Am notnañ ekñenañ wa am timumuluñrup zemti ensel timumuluñbien. ³ In noline mka katikñañ talip ekñengat nâmindeme in ekñenmak mka katikñañ talip kegok bewe. Am notnañ sek sindem timti nukñañ palen talip in indikti nukñañ ke in timti tapmaipnok bewe.

⁴ Kawawañ am awembiñ mamañin myuñgumti set kileñ maip ma am awembiñ mamañin kambu setnaset mamaip ekñen ke Kawawañ dopmañ bekañañ mutumindawe keyepm in sambemagen awembiñ mama ke damuññañ dolakñañ penañ mbep. Awembiñ mama ke mame Kawawañgat zikatnan kwetetepmañ penañ bewe. ⁵ Amobotnañañ pigok zeye,

“Neñ ku katikgewap. Ma giktingut ku gigikñañ sepem ku mambap” *(Zii Zet 31:6)*
keyepm milawatmak mamayet keñin temañ ku bewe. Kwitnañ kwitnañ taindain katañ ke tim mamti naman ewe omba penañ titiyet ku nâmbep. ⁶ Kogogapm nin winden tim tati pigok zewanup,

“Amobotnañ ek an mukulem toñañ keyepmti am ekñenañ kwileki ñen mnanayet ku kijañgalap.” *(Sam 118:6-7)*

Nin Kawawañgalen mama mimi zikat ndandañañ ke mâbanup

⁷ Am ñejañ bemberjin ekñenañ Kawawañgalen zet diindowien keyet nâpeñ mamambep. Ekñen set keyegak mâti mamkwatneti gakimâbien ekñengalen mama ke mâti nâmkiñpepemak mambep. ⁸ Zisas Kilaisiyet yañañ eweñañ mañje sepem kogogak alak tapmain yañ ewe mameti mambe katikñañ.

⁹ Am notnañañ Kawawañgalen zelañ kapigok tazein zemti pigok tazeip, “In meu kapi nbep,” ma “Meu notnañ kanda ku niniyelen,” zet dâsuki kegok manzeip. Zet keboñañ am nâmkiñpepeñin ku mambandim min. Kawawañgalen keñ taolelañ etañ nâmkiñpepe mambandim min keyepmti am notnañañ zet nâmkiñpepe bandim mimiyeleñ ku tazeme in indik kiñgatindewep. ¹⁰ Ningalen tâtâ alakñañgalen sâpe sâpe sisak palen tazin keyañ eweñañ sâpe sâpe bumbu an ekñenañ sâpe sâpe sesewat mka zegwem zegwemen mambumtemien ke sebempein. Zisas ek ikñañ ningalen sâpe sâpe nemboñ. ¹¹ Eweñañ kapigok mamtemien: songom bimañ eleñgeme sipmañ topme sipmañ sâpe sâpe bumbu an ñejañ ekñenañ amgalen yom zulusâgât mka keñañ kambukñanen keyet keñañ mti mopme penañañ mti zupman meti tewen mambumtemien. ¹² Âpme Zisas ek kegogak sipmañañ am mme kwetetepmañ bembeyet Zelusalem mka temañ pem toti zupman kume gakiye. ¹³ Keyepmti nin Zisasiyeleñ mañgeen tusumti egañ sakambuk tiyenok nin kogogak timti tabanup. ¹⁴ Kogogapm nin kapigok nâne: Mka tatat katikñañ msalen kapi ku tatndain. Bam maneti mka tatat katikñañ kululuñen matapmambe ke sokbesâpmgat keyet keññ temañ bemti mamambanup.

¹⁵ Keyepmti nin Zisasiyet pembenañgat Kawawañ mene mene sesewatsamti maman keyañ egat sâpe sâpe mobotnañ ñen bewe. Nin dembusekñañ Kawawañ kwizet buñañ zempalakñañ bemti mamambanup. ¹⁶ Ma in animbi ekñenmagen mama mimi dolakñañ mimiyeleñ wisat ku mbep ma dopmañ mukulem dopmañ mukulem mbep. Kawawañañ sâpe sâpe ke nemboñ keyet nâne tikñañ mambein.

¹⁷ An ñejañine ekñengalen zet gawepumti kanderjinañ mtoti mambep. Ekñenañ ingalen nâmkiñpepe ma keñin maekdamuñ mamiwañ maneti bam muluwinañgat yañañ Kawawañmagen zemkawañ bewep. Keyepmti muluwin keñ oloñen palen mimiyeleñ in zelin gawepuwep. Kegok mbep beme in ekñengalen muluwinañgat nukñañ ku indawep ma naman inmagen kogogak totatat pembenañ sokbewe.

¹⁸ In ningat mandundum mambep. Nin nâmtatnup mama mimi dolakñañ mbenn ke ñoktikñnanen nâmtelen zemtati mbenn. Kawawañgalen zelen tazin ke mâti mamayet manâmkatikbenup. ¹⁹ In nâgât otnâmte dundupeñ tapme neñ Kawawañañ namukulem mme inmagen sakwep kobap.

²⁰ Neñ inmagen kapigok sokbembeyelen nâmte mandunduyap: Kawawañ keñ sewakñañ toñañañ ningat Amobotnañ Zisas ek gakikiengatnañ mme wapme sipsip ekñengalen damuñ dolakñañ penañ onzempeyeyañ tazin. Ke egat sipmañañ tâtâ alakñañ delañ zenzeñepiñ wemti mawen ke mme penañañ sokbeye. ²¹ Kogogapm Kawawañañ winde indamti indamukulem mme in mama mimi egañ nâmtikñañ mamin ke mbep. Mme Zisasiyañ ningat keñnanen Kawawañañ mama mimi nâmtikñañ mam keyet mme sokbewe. Kegok mimndame nin keyet Zisas Kilaisiyet kwitnañ mwatonzempepmi kwesiñ kwesiñ masesewatsamambanup. Ke penañ.

²² Kilaismagen notnne, neñ in kapigok mimiyeleñ apitilim indemti keñin meleñ beleñ bema tatagalen zemgwatnañ zet kapi diindosâgâti zapat meluwañ kapi teepmañ penañañ ku kuyap yek.

²³ Ningat notn Timoti ilak mka katikñañgatnañ peme zupman tolep. Egañ kot sokbemnain beme nilizuzut inmagen kopmalu ndigip.

²⁴ Neñ ingalen an ñejañ nâmkiñpepeñinmak sambe maip indamukumindeyap. Am nâmkiñpepeñinmak Itali msalen mamaip ekñenañ kogogak indamukumindeip.

²⁵ Kawawañgalen keñ taolelañ inmagen wemti wembe.

Zems Zapat meluwan kapi Zemsiyan kuye

Zapat meluwan kapi an kwiyan penan kuye ke sosok penan nen ku kukuwangapmti an keyan kup nep ku zenzeyelen. An Kawawangalen zetgat yanay mnâmti makup eknenan an kwi keyet kegogak zet mmot mtot omba penan mimiyan. Notnanay zewienen Zisasiyet meniyan nen kwitnay Zems ek dapmelange alaknay Zelusalem mka teman mambien ekngat an damuyn mange egay kuye manzeip. Zemsiyan an nâmkijpepejinmak Zuda mangengatnay kumkalañti msat sambe mebet kokotnay ekngat kumindaye.

An kwi ma kwiyan kuye keyan zet apalak kegok kuye. Zet esemtan penan kuye. Zet notnay zapat meluwan kapiyet kenan tazinen Matiyu kuye keyet katan kukuwan. Sekem keboŋat Kawawangalen Zet Zapat Dolaknay Penanen mâtâti ekbak. Zems 2:13 makumti naman Matiyu 5:7 kegogak mañti ekbak. Zet sekam keboŋ ombanik Zemsiyelen zapat meluwanen aikbek.

Zapat meluwan kapi yanay kapigok. Am nâmkijpepejinmak Zuda mangengatnay weyanbe weyanbe mti tatnepeme sisipepej sokbeme eknen katiknay bematatgalen nâmti zapat meluwan kapi kuye. Zemâtâtât notnay tazin keyan am kenin ma sekjin melen beley beme nâmkijpepemak tati keyet penan msokbembeyelen. Kwit Kilais ke zapat meluwan kapiyet tuk etan kukuwan.

Zet noteknay teman kapigogay Zems zapat meluwan kenan talip:

1:1 Zet nenay bemzenzeyelen zet

1:2-8 Nâmkijpepemak mama

1:9-11 Mânep milawatmak mama ma bekopsat mama

1:12-18 Tetimaemaeyan yanin mimekbe

1:19-27 Kawawangalen zet wagay etan nânâ ke nep yek

2:1-13 Kalalaŋgat yanay zenzenay

2:14-26 Nâmkijpepe yanay mim eek

3 Nambalamin ekdamuy mimiyelen zet

4:1-5:6 Am msat kapiyelen mama mimi bekanay

5:7-20 Zemâtâtât ikjak ikjak

¹ Nery Kawawan ma Amobotnay Zisas Kilaisiyelen mulup an. Nery zapat meluwan kapi ingat indamukumindesâti kuyap. In Islaeliyelen am mange 12 ekngat insojine Zisas Kilaismak tususun tazinañ kalañti lala bubuk bemti msat katan mekobienay talip.

Nuknanen kaliñay bem tatalay nâmkijpepe penangat yanay mamsokbein

² Kilaismagen notnne, inmagen nuknan igak igak sokbeme keyet nâme ken sokukuwanmak ku bewe; kenin oloñen palen tabep. ³ Kwitnay kwitnay keboŋay nâmkijpepejin mmek mmek mimindikme katiknay tabep. Keyet penanay inmagen katiknay bemti tatat omba sokbemindawe. ⁴ In nâmtekalim tati kan katan nuknan pumti giñgiñ mtabep. Keyet penanay nâmkijpepeen kaliñay bemti an imbi penan mamaipgapmti nuknan pusât ku olabep.

⁵ Ingat tunguwinangatnan am nenay Kawawangalen set ma mama mimi eknenay mimiye nâmtiknay mam keyet olati eknenay Kawawan dundum same egay nep nottik dolaknay am sambe penan ndamti egay keyet zem watot watot ku mam. ⁶ Dundusâgât ken zut palen yek; Amobotnay nâmkijpemti penan dunduwep. Ken zut mbep beme eknenay nembu mamañ tâgâyan kumbume mamekwazin keboŋ bewep. ⁷ Am keboŋat dundunduyin Amobotnanay ku manâmindein. ⁸ Am keyelen nottiknin kiley maepeemti mekozin ma eknenay mama mimi mamip keyan set kwewetan mâti ku mamezin.

Mânep milawatmak mama keyan penanay penan ku bein

⁹ An ñen bekopsat nâmkijpepeñenmak ek Kawawañan ekme ikñangat nembrañan mambein keyet nâmti oloñen mbe. ¹⁰ Yanğut an ñen nâmkijpepeñanmak mânep milawat sambe tasain keyepmti sek mobot ku mbe. Kawawañan ekme yomtoñ beme gilik zem wage keyet nâmti oloñen mbe. Tep elewilinañan dâlân zemti matolip sepem keğok mânep milawatnañan yek bewe keyet sek mmobopiñ. ¹¹ Kasuwañ tambuñan penañ kwati tep elewilinañ ekme añasimti dâlân zem msalen topme elimiakñan ke mayek bein. Sepem keğogak am mânep milawalin temañ ekñenañ gakime mka mundumin etañan tabe. ¹² An ñen ek nukñanen katikñan bemti tapme Kawawañan eget nâme dolakñan mambein. Ek nukñanen winderñan mambein beme Amobotnañan mama kanzizit keyañ miakpewe. Ke am Kawawañan gogot mampeip ekñen indandayet zetik mge.

¹³ An ñen bekananğat tetimaemae sokbemsame kapigok ku zewe. “Kawawañan tatetinem nikzin.” An ñenañ Kawawañ ku tetipepeyelen ma egañ keğogak an ñen bekananğ mimiyet ku matetipein. ¹⁴ Tetimaemaeyet yañan kapigosetgatnañ masokbein, ñenañ an ñenañ ikñanğalen mama mimi mğasik mimiyelen tikñanğ keñanen tazin keyañ zemandamti tetipeme bekananğ mme temañ mambein. ¹⁵ Âpme bekananğ mimiyet keñ puñpuñ mamin keyañ penañanğ yom maaiksain. Yom keyañ tapmetneti temañ bemti penañanğ gakiki maaikzin.

¹⁶ Notnne penañ, in zet keyet ku nâmyuñguwep. ¹⁷ Kawawañan keğok ku mimiyelen egañ taolet dolakñan ke mandain. Keyet Kawawañ Bipm An kwitnañ kwitnañ busatnañanmak sambe mme sokbeye. Mme busatnañ ekñen keyañ kan notnañanğat busatnañin temañ manzin ma kan notnañanğat aiaikñan manzim. Ma nin Kawawañ tañam keboñmak ku bem mek ekbanek. Ek sepem kwep matazin. ¹⁸ Kawawañan nâmâtâpweye ke zetnañ penañmagesetgatnañ am nâmkijpepeen nemunambañane nin ndaige. Ke nin kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañanğ mge keyet ñenañinok benup.

Kawawañgalen zet wagañ etañ nânâ ke ñep yek

¹⁹ Notnne penañ, in kapigok penañ nâseip, am in Kawawañgalen zet wagañ nânâyet eleñ beleñ bemti nâmbep. Zet zemti ñenzinziñ mimiyetgut kweleñ kweleñ mbep. ²⁰ Enenogat ñenzinziñ palen kwitnañ kwitnañ mamip keyañ Kawawañgalen mama mimi teñ keyelen set mamimyunguin. ²¹ Keyepmti in mama mimi mğasik sambe notnañ ma bekananğ msat palen palakñanğ bemtazin peme tapme keñ sewak palen mamti Kawawañgalen zelañ keñinan tewañ kindiñanğ time matowezin sepem keğok keñinanğ time topme mamambep. Keyañ keñin anğalañindendeyelen winderñanğ tasain. ²² In Kawawañanğ zet keñinanğ bempweye keyet penañanğ aikbep. Belak wagañ etañ nâmpemti ku nânânânğ sepem mamambep beme keñin tetipewep. Kogogat zeme nâmti keyet katañ mbep. ²³ Ñenañ Zet Zapat Dolakñanğ Penañ nâmtiñgut ku nânânânğ sekem mambe beme an keyañ amnañ zimoselin gapiamen ekti naman gilik zem belakñanğ ekti zimoselin makandat indoin sepem keğok bewe. ²⁴ Egañ ñeñzimosetnañ gapiamen ekpemti toti met kileñ mamamti naman ñeñzimosetnañanğat makandazin. ²⁵ Ma ñen egañ Kawawañgalen zet penañ yomgalen mka katikñanğatnañ tetimti lala mapein zet ke yañanğ weyañnâmâtâti mambe mti wagañ nânge ke ku makandatkuin. Nâmti gawepuwe an keboñ ke Kawawañanğ nâmtikñanğ mpemti mukulem mme oloñen palen mambe.

²⁶ An ñenañ pigok mene otnâmbe, “Neñ an nâmkijpepemak penañ mamayap,” zeyeyañğut dembusekñanğ ku ekdamuñ mbe beme keñanğ tetipewe. An keboñ nâmkijpepeñanğalen mama mimiñanğ belakñanğ penañ bewe. ²⁷ Nâmkijpepen esemteñ ma kakanemuñ keyet penañanğ Bipm Kawawañanğat zikatnañ penañanğmak bembeyelen kapigok mman ñep bein: Imbi kwambet ma nemba dumen olat olat palen mame indikdamuñ mimindendeyelen. Ma msalengalen kwitnañ kwitnañ keyañ keñin mme bekananğ bembeyelen keyet eksemti mamambep.

¹ Notnne, in Amobotnaŋ Zisas Kilais manâmkinpepgapmti am ekŋengat tunŋuwinan-gatnaŋ notnaŋgat ken ke ken ke ku mbep. ² Neŋ kapigogapmti zeyap, ondedakŋinan an ŋen melakandu dolakŋaŋ peme topme elimiak sopmaŋ mti kobe. Âpme egat baman an ŋen bekopsat saŋgum kâlâpmaŋ endeleletnaŋaŋ kobe. ³ Âpme in an elimiakŋaŋ temaŋmagaŋ kopme ekti pigok zewep, “Geŋ pien mundumen kototat.” Kegok zempemti an bekopsat egat pigok zewep, “Geŋ kainde bap palen metotat.” ⁴ In zemdelaŋ zenze mulup mimiyeŋt kwiyaŋ zemindeyeyepm kegok mti am ŋen mmopemti ŋen mtopenmi tapmip? Kegok miyo ke bekanan.

⁵ Notnne, zet pigok zema nâit. Kawawaŋaŋ am sepem zibonŋ indakumtetime kobien? Msalen am bekopsat mamaip ekŋen ke nâmkinpepeen polak polak talipgapm Kawawaŋ-galen zemâtâtât katnanen mama keyet keŋan mebegat indamandame kobien. Ke am egat nâmtikŋaŋ mampeip ekŋen kegok mimindandayet zetik mamimindain. ⁶ Âpme in am bekopsat ekŋen zikalin galemaset maindigip. Ekŋen ke mtot indemti nukŋaŋ sekŋinanek mambemindeip. Mme am sekŋin mamolip ilin keyaŋ nukŋaŋ indamti in an damuŋmagen zelen maindatimti melip. ⁷ Mti Zisas in ikŋaŋgat zapat indatitiŋaŋ egat kwitnaŋ pembenanŋ ke kwelatmakumpeip.

⁸ Gitaŋgat maŋgembein sepem kegogak am notnaŋgat gembewe. Zii zet Kawawaŋ-galen Zet Itnaŋanen mamaŋ kegok penaŋ kumpepeŋaŋ ke gawepume ŋep penaŋ bewe. ⁹ Yaŋgut am ekŋengat ken ke ken ke mbanik beme geŋ an zii zet kululutoŋ bewanik ma kegok mnekgapmti yomm mnik kegok bein. ¹⁰ Am ŋenaŋ zii zet sambe ke gawepumâpme delaŋ zemâpbe yaŋgut zii zet kwep penaŋ ŋen kuluwe beme an zii zet kululutoŋ. ¹¹ Kawawaŋaŋ pigok zeye, “Awembiŋ it kalelaŋ ku mbalup,” zemti ŋen ewe pigok zeye. “Geŋ kasa ku kuwanik,” yaŋgut geŋ imbindi katipepepiŋ mamti kasa kuwanik beme geŋ an zii zet kululutoŋ.

¹² In kapigok nâmbep, Kawawaŋgalen zet penaŋ yomgalen mka katikŋangatnan indatetimti lala maindein zet keyaŋ zemdelaŋ zenze kanen kosâpm keyepm weyaŋ nâmâtâti zelin sambe zewep ma mama mimi sambe weyaŋti mbep. ¹³ Enenogat Kawawaŋaŋ am ŋengat aŋgalaŋ gogot ku mamip egaŋ am ekŋen ke kogogak aŋgalaŋ gogot ku mimindawe. Bamgat aŋgalaŋ gogot palen mama keyaŋ kasa kasa palen mama selaŋ ime tobe.

Nâmkinpepe mulupmaŋpiŋ ke nâmkinpepe penaŋ yek

¹⁴ Notnne, an ŋenaŋ, “Neŋ nâmkinpepemak mamayap,” zewe, yaŋgut egaŋ am ŋen ku mukulem mpewe beme nâmkinpepe kebonŋ keyaŋ zigok kan delaŋ zenzeŋaŋ gapmukulem mbe? ¹⁵ Inmagengatnaŋ ŋenaŋ saŋgum kâlâpŋat ma tu meuyet olat olat palen mame ¹⁶ ekti ŋenaŋ pigok dunduwe, “Geŋ meti ŋep masenik mti tâgâyet msenikŋat bakeyaŋ ambulut mane kipmaŋ beme tassenik ma tu meu omba penaŋ nimnaleksenik.” An ŋenaŋ zelaŋ etaŋ kegok zemti am notn notn ku mamimindeinaŋ kegok zeme zigoset ŋep mukulem mpewe? ¹⁷ Keyepmti nâmkinpepeyaŋ keŋ taolet mimi mulup ku mbe ek nâmkinpepeŋaŋ penaŋaŋ yek bemberanŋ kegok zewanup.

¹⁸ Yaŋgut an ŋenaŋ pigok mene zenak, “Geŋ manâmkinpemti mamanik mme neŋ mama mimi dolakŋaŋ etaŋ mamiyap.” Âpme neŋ pigok zewi, “Geŋ nâmkinpependi ke zikat namane ekma mama mimi dolakŋaŋ kemak pepem ku mambein keyepmti nâmkinpependi penaŋepiŋ.” Ma neŋ nâmkinpepen zikat gama eegalen mama mimin dolakŋaŋmak temakwep mma ekbak. ¹⁹ Kawawaŋ Ek kwewetaŋ zet kapi penaŋ manâmkinpenik e ŋep mamnik yaŋgut zet ke we bekananŋ ekŋenaŋ kegogak manâmkinpeip. Mti keyet sebelanŋ diŋdiŋ mamip.

²⁰ An keŋdipiŋ, geŋ pigok nâmbek, geŋ belak etaŋ nâmkinpemti mama mimi dolakŋaŋ ku mbanik beme nâmkinpependi ke belakŋaŋ penaŋ bewe. Zet keyet yaŋaŋ zemkawaŋ bambeyelen zet zapat kapigok msowap ke kapi: ²¹ Eweŋan sokŋ Abalaam egaŋ nemuŋaŋ Aisak sâpe sâpe bumbu munduman mopeye. Kan keyet Kawawaŋaŋ nâmpeme an teŋ penaŋ beye ke mama mimiŋaŋgatyeŋpmti kegok mge. ²² Keyepmti pigok eknup,

Abalaam nâmkijpepeñañ ke mama mimiñañañ mukulem mpeme penañañmak beye. ²³Eweñañ Kawawañañ Abalaamgat pigok zeye ke katikñañ beye. Abalaam egañ Kawawañ nâmkijpeme egat nâmpeme an teñ beye. Keyepmti egat kwitñañ Kawawañgat notñañ penañ kogok zenzeñañ. ²⁴Egit. Kawawañ egañ am ñen nâmkijpepeñañgat etañ nâmpeme an teñ ku mambein. Egañ mama mimi dolakñañ ma nâmkijpepe eget keyañ temakwep bemalu keyet nâmpeme an teñ mambein.

²⁵Keyet sepmeñ ñen imbi set kileñ mama kwitñañ Leap egañ Zâsuayañ an zut zemideme msat wilingim eksâgât mebun idikdamuñ mimidemti zemideme set ñeneset mebun keyepmti Kawawañañ Leap egat imbi teñ kekok nâmpeye. ²⁶Keyepmti nin pigok nânup, sekñ kapi nâmanañpiñ ek ilak gakimti titokñañpiñ mawein. Kegogak nâmkijpemti mulup dolakñañ ku maminup beme nâmkijpepeyañ gakimti yek penañ mambem wein.

3

Nambalamm weyañ ekdamuñ mpewanup

¹Notnne, ingat tunguwinanğatñañ an zikat indanda mulup mimiyet windenay ku bewep. Nâip, zemdelay zenze kan temanen Amobotnañañ zikat indanda an nin kwitñañ kwitñañ mmotindawe. ²Nin sambeyañ kwitñañ kwitñañ mene mene mamam yungumtemezin. An ñenañ zikat indanda mulupmañ yungumti zet kwep ñen ku manzein beme an ke an dolakñañ penañ. Kegok min beme sekñañ butñañ notñañ sambe ñep indikdamuñ mamin.

³Âs ekñen zetn gawepupuyet nâmti aen butñañ takanzi nemborñ dembusekñinan pemann maapum talip. Âpme bukeborñ keyañ âs temañ mim guluk gilik mampeme keyet nânân mamezin. ⁴In nembuen wañga mamain keyet kekok otnâit. Wañga ke temañ penañ tâgâ katikñañ keyañ indakumbume mamelip. Yangut wañga mti mamain egañ wañga temañ ke deset mebegalen nân beme kwitñañ ñen stia zeip ke isikñañ bugan keyañ mme gilik zemti egañ manân keyegak esemteñ mamezin. ⁵Âpme am ningat nambalam sepem keborğagak isikñañ bugan yangut kwitñañ kwitñañ nukñañbeñ penañ mamin. Nâip, tep butñañ menzok mann zinak ek isikñañ penañ yangut bukeyañ bumann zimti tep msasat temañ manzim kawañ bein. ⁶Âpme ningat nambalam tep butñañ menzok mann zinak bukeborñ. Egañ sekñ notñañ sambe mtot indemti bekanay omba penañ mamin. Egañ sekñ sambe mama mimi bekananset maindamepme walepmâzin ma egañ sekgalen mama mimi bekanay keyañ tepnok bume zime mama mimin bekanay penañ mambein. Zet bekanay keborñ zenzeyet nambalamañ tep butnañañ teziñ ñandañengatñañ mapendoin.

⁷Songom sepemañ ikñak ikñak tuengatñañ ma katikñañgatñañ ma age ma nombe mee ke amnañ mme sewakñañ besâti ñep mamsewakñañ mambeip. ⁸Yangut nambalam kapi an kwiyañ ñep msewakñañ kumbempepeyelen. Ek tagogopiñ guluk gilik mti bekanay mti mimiek mamin. Nombe menemae keyelen zet tunay bekanay am indime gakikiyelen keyet katañ.

⁹Nambalamnañ Amobotnañ Bipm masesewatsanup ma nambalam ikñañ keyañak Kawawañañ am ikñañgat sepem mimindeye ekñen ke manzentalatindenup. ¹⁰Dembusek kwep keyañak sesewat zet ma zentalalat zet matozin. Notnne, mneti nin mama mimi kekok mbanupmagengat. ¹¹Tu zikatnañ kwep keyet tu penañ ma tu yoyorñ temakwep ku makwalup. ¹²Notnne, simam zup tepmanen sarğanerñ penañ ñep wenak? Ma sam tepmanen simam penañ ñep wenak? Ma nembu akñañañ tu niniyelen dolakñañ benak?

Nânâ dolakñañ Kawawañmagengatnañ makozin

¹³Ingat tunguwinanğatñañ an ñen nânânñañ dolakñañ ek ñen mamain ma yek? Mamain beme egañ mamañañ ekdamuñ mme dolakñañ penañ bewe ma mobotnañ ku mbe ma ñoktik dolakñañ mam keyet penañañ am notñañ ekñen zikat indame eknâm

mbep. ¹⁴ In keŋ kuku mti am notnaŋgalen mama mimiyet eiyak mti nen nâŋap nâŋap mamip keyet nâme nânâ penaŋ nâmtatnup manâip. Kegok mamip beme ke nânâ penaŋ yek; dâsuki keyepm sek mobopiŋ. ¹⁵ Nânâ sepem keboŋ ke gwaengatnan kwatoge kegok ŋep penaŋ ku zenzeyelen yek. Nânâ keboŋ ke msalengatnaŋ, anmagengatnaŋ ma Sadaŋ ekmagengatnaŋ. ¹⁶ Keŋ kuku mti nâŋap nâŋap palen mnik beme keyet keŋaset mama mimi bekananŋ mamsokbein ma mama kileŋ mama masokbein.

¹⁷ An nâmâtâzin egaŋ mama mimi dolakŋaŋgalen nânâ ke Kawawaŋmagengatnaŋ toge keyelen mama mimiŋanen kapigok masokbein: Keŋ kwatetepmaŋmak mama ma keŋ sewak palen mama ma keŋ taoletmak mama ma mtoti mama ma aŋgalaŋ gogot palen mama ma mama mimi dolakŋaŋ mimi ma ken ke ken ke ku mimi ma kwalanŋ kwalanŋpiŋ mama. ¹⁸ Keŋ sewak palen mamayet maomkakalip ekŋenaŋ keŋ sewak keyet alikŋaŋ maondeip keyet penaŋaŋ teŋ mama ke mamsokbemandain.

4

Am msalen kwitnaŋ kwitnaŋ kakikiyet tikŋaŋ manâip ekŋen Kawawaŋangat kasaŋane

¹ Inmagen kasa kasa mam maip ma âmanda manda masokbein ke yaŋaŋ kwilekiyet? Keŋŋinanen sekgalen kwitnaŋ kwitnaŋ titiyet tikŋaŋin indamandame tisât sebet dindiŋ mamip keyaŋ ke tati mme âmanda manda mamip. ² In keyet keŋin mawazinaŋgut keyet penaŋaŋ toŋaŋ kumambeip. Keyepm in dopmaŋ mekum kokum mimiyelen maweaŋbemtaliŋ ma dopmaŋ kekelim dopmaŋ kekelim mtingut keyet penaŋaŋ ku tiwien. In kasa kasa ma mdândândâ mulup mtingut penaŋ time kwaopme ku manimwiaŋip sepem keboŋ. Ke dundundupiŋ belak kileŋ mamaip keyet penaŋaŋ kegok mamip. ³ Naman ŋen mandunduiŋ waŋgut penaŋaŋ ku matip. Ke keŋinanen bekananŋ kapigok tapme keyepmti mandundum aleip. In kwitnaŋ kwitnaŋ tisât mandundup ke ilinaŋgat tikŋaŋinaŋgat mâti etaŋ mandunduiŋ keyepmti penaŋaŋ ku matip.

⁴ In Kawawaŋ bankumpemti tususunin maelenŋeip, msalen kwitnaŋ kwitnaŋ bekananŋ mti mambe am keyaŋ Kawawaŋ mabankumpein. In ke nâip? Keyepmti an ŋen msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ kapiyet notn notn mpewe beme Kawawaŋgat kasaŋaŋ bewe. ⁵ Kawawaŋgalen zet muluwaŋ kukuŋaŋ tazinen ke esemteŋ ku mâti zeye, egaŋ zet ke galak zeme zeye, keŋnanen Emetak Teŋ beye keyaŋ egat zapat etaŋ penaŋ mamayet winderanŋ penaŋ mamin. ⁶ Mti nembetnaŋ keŋ taolet omba penaŋ maminndain. Keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen muluwaŋ pigok penaŋ mimiŋaŋ tazin, “Kawawaŋ egaŋ am mobotnaŋ mamip ekŋen bandimin mamâtâtindein. Ma am mtoti mamaip ekŋengatgut keŋ taolet mamindain.”

⁷ Keyepmti in Kawawaŋgat kandaŋan meti mambep mme Sadaŋ indetetim indiksât kopme kan keyet ek ekti ku kuŋzuŋbe. Katikŋaŋ bemtapme ke ekti kiŋgatindemti kunzuŋbe. ⁸ In Kawawaŋmagen sokŋanik mepme egaŋ kegogak inmagen sokŋanik kobe. Am yomtonŋ, in bekananŋ mti keŋin time kileŋ mamekazin in keŋin peme Kawawaŋaŋ weyaŋ zulut kaput mme mama mimiŋin kwetetepmaŋ bewe. ⁹ In mama mimiŋin mgasik keyet otnâmti si kemberŋ mbep. Oloŋen zeyerŋ palen mamayet beme kemberŋ palen tabep. Ma oloŋen palen mamaip beme si kundundu temaŋ mbep. ¹⁰ Amobotnaŋgat kandaŋaŋ mtoti mame egaŋ mwatonzemindewe.

Nolin zet bekananŋ ku diindowep

¹¹ Notnne, in zet bekananŋ ku zewep. An ŋenaŋ notnaŋgat zekukuŋaŋ mti zelen pewe beme ek zii zet mtopewe. Enenogat Kawawaŋgalen zii zelaŋ notn notn mmamayet zenzenanŋ ke egaŋ aŋgosoye kegok bein. Geŋ zii zet aŋgosowanik beme geŋ zii zet gawepupu an ku bewanik. Geŋ an zemdelanŋ zenze an benik ke yomaŋmak. ¹² Kawawaŋ ikŋaŋ etaŋ zii zet ndaye keyet toŋaŋ ma Egaŋ etaŋ ningalen an zemdelanŋ zenze an bein. Ndatim tatagalen winde ma ndaketim ndendeyelen winde e ekmagen etaŋ tasain. Geŋ kwindanŋ nodanŋgalen zet zemdelanŋ zenzeyet mulup ke gaye?

Sek ku mobogalen golaŋ zet

¹³ Inmagengatnañ an notnañ ekñenañ kapigok manzeip, “Alak ma serenen kapi met msat ke nup kan kwep mamti mânep mulup mti mânep milawat temañ timti gilik zemti kobanup.” ¹⁴ In serenen ma âgânen kwileki ñen zigok sokbemindawe ke in nâip? Geñ gitañgat mamandi msalen mambanik kapi teepmañ ke ku nânikgapmti buzak tat. Am ningat maman kasek keboñ belatnik ekmann moti madiñpein keboñ. ¹⁵ Keyepmti in kapigok zeme ñep penañ bewe, “Amobotnañ nâmdeme ñep beme nin ewe alik mamti mulup ke ma ke ñep mbanup.” ¹⁶ Yangut in zet mobotnañ zet ikñak ñen penañ zemti sekñin mammolip. Sek mmobot zet ke mgasik penañ. ¹⁷ Keyepm an ñen ek kwitnañ kwitnañ dolakñañ ke mimiyele setnañ nâmtati mimiyele wisat mbe beme ek yommak bewe.

5

Am mânep milawalin temañ ekñengat golañ zelin

¹ Am mânep milawalin temañ in sek sindem sokbemindawe keyet eweñañ pigogat kember palen mamti si kundundu omba penañ mamambep. ² Mânep milawalin ke etimbemti yek bemâbe ma sañgum kâlâp elimiakñin sopmañ ke msatgat zapat bemâbe. ³ Ma mânep ma gol silwañin sañgip sañgip kwabe. Âpme sañgip sañgip keyañ ilinañgat yañañin msokbemindemti tep keboñ bemti indazimâbe. In kan delañ zenzeyelen bududuk tabeme keyañgut in mânep milawatgat mulupmañ mti time mañge temañ moge. ⁴ Nâip, mulup an ekñenañ muluwengatnañ meu penañañ akumindame in keyet tosañañ indamti butnañ ilin elengemtiwien keyañ ingat kwizet temañ penañ takuip. Âpme geñ tosañin ku indanik beme ekñengalen gawekum gaio keyañ kululuñengalen kasa kuku an ekñengalen Amobotnañ egat wakñañ topme manâin. ⁵ Msalen kapi in nukñañ ñen ku aikti omakumbembe mulup igagen mamip. Kan in zemindondoyelen kanen nâme bududuk bein keyañgut in keñañngalen tikñañ mâti tapmaip ke sekem bo palañgume sememti gunabikñañ mambem tazin. Âpme bamgat maindonip keboñ. ⁶ In am kwetetepmañ ekñen zelen zemindomti kasa mamimindeip. Ekñen am yommpij belak tunğupmane maindom walepme ekñenañ dowin mimipiñ, belak matalip.

Nin nukñañ sokbemndame keyet nâmann betetnañ beme windember tabanup

⁷ Notnne, in Amobotnañ kobe keyet damuñ nâmisimti mambep. In kapigok maegip, an ñenañ mulup mti kwitnañ kwitnañ ondempeme mawañ toti mme kwakwatgat damuñ matazin keyet katañ in damuñ tabep. ⁸ Âpme Amobotnañ kokotnañgat kanañ kegogak sokñañ bein keyet in damuñ nâmisim mamti keñin mkatikñañ bemti tabep. ⁹ Notnne, Amobotnañañ inmagen zemdelañ zenze mulup msâgât kosâpm keyepm in mamti wisat zet ku mbep. Zet zemdelañ zenze An ek ilak sokñañik penañ kozin. Pe nâmti tapmip ma yek?

¹⁰ Notnne, golañ zenze an ekñenañ Amobotnañgat zet zapatnañ zemkawañbewien ekñenañ sek sindem wisatnepiñ timti titiyek mbien yangut ekñenañ nâmisim tabien sepem kegogak in nâmisim mambep. ¹¹ Nâip, sindem keyet keñan tati windemak mambien ekñengat Kawawañañ nâme dolakñañ penañ bein. Zop egañ sek sindem palen tati nâmisim tage ke nâip. Mme bam Amobotnañañ kwitnañ kwitnañ omba penañ saye ke nâip. Amobotnañ ek ningat kember mindemti añañgalañ gogot penañ mamimndein.

Zemkatikbembe kileñ ku mbep

¹² Notnne, zet penañ ñen kapigok mimiyele zema nâit. In kululuñgat kwitnañ kumti zelin kaliñañ ku bandim mbep. Ma msatgat kwitnañ ma kwitnañ ñeniyet palen kumti zelim ku bandim mbep. In penañ, “penañ” zeit; Yek, “yek” zeit. Zet penañ ku zeip keyet Amobotnañañ zelen indewe.

Am teñ ekñengalen dundundunin windenaymak

¹³ Inmagengatnañ an ñenañ nukñañ keñan tabe egañ Kawawañgat dundum sawe. Ma ñenañ oloñen palen mambe egañ Kawawañgat kwizet buñañ mwati sesewat silik

kuwe. ¹⁴ Inmagengatnaŋ ŋenaŋ zawat mbe egaŋ an ŋenaŋ beme notnaŋ zeme kot ondektati egat mti dundundu mulup mbep. Mti Amobotnaŋaŋ mukulem mpepeyet dundum sawep ma âlip katnaŋgat kelakŋaŋ isikŋaŋ bugan keyaŋ kaput pewep.* ¹⁵ Âpme nâmkijpepemak tati dundundu mulup mbep beme an zawatmak ke Amobotnaŋaŋ weyaŋpewe. Ma an ke bekaŋaŋ ŋen mge beme yomaŋ katikpewe. ¹⁶ Keyepmti in alik besât nâmti yomin zemsokbemti dundunduyen mukulem mukulem mbep. An teŋ mamain egalen dundundunaŋ penaŋaŋmak masokbein.

¹⁷ Golaŋ zenze an ŋen itnaŋan maŋge kwitnaŋ Ilaiza ek kegogak an nin kaboŋak. Âpme egaŋ msalen map ku totogat nâmti dundume msalen map tototpiŋ nup kan tuk ma eyoŋga 6 kasup takwage. ¹⁸ Âpme bam ewe map totogat nâmti dundume kululuŋengatnan mawaŋ toti msat kume naman kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ kwapmâge.

An set kileŋ mege beme mtati selenegak pewanup

¹⁹ Notnne, inmagengatnaŋ an ŋenaŋ zet zapat katnaŋ penaŋ katikpemti mama mimi bekaŋaŋ mge beme in gilik zemti wabep. ²⁰ Keyepmti in zet kapi weyaŋ nâit. An ŋenaŋ notnaŋ a yomtoŋ gilik zemti wati kwabe beme egaŋ notnaŋ ke gakikiyet zapat tatatnanen gilik zemwabe. Mama mimi kegok mme Kawawaŋaŋ yomaŋ sambe manzulupme mepmâzin.

* 5:14: Zuda am ekŋenaŋ âlip tepgat misikme kelakŋaŋ topme keyaŋ melesenok manzulutindetemien.

1 Pita

Pitayelen zapat meluwan njanngatnaŋ

Zapat meluwan kapi Pitayan kuye. Ek nempa Zisasiyan elengolamaŋ tazulutme kumtetime kwitnaŋ kwitnaŋ mulaloŋ pemti Zisas mâpmege (Luk 5:1-11). Ma egaŋ Zisasimak mangeen zet abatatatnaŋbeŋ. Zet notnaŋ an njanŋ ku zenzeyelen egaŋ ilak abak zewanŋgut zet ilak penaŋ zeye. Egat mulup zet Zisasiyan omba penaŋ zemsaye.

Pitayan zet kapi am Zuda mangeengatnaŋ nâmkijpepejinmak kelaŋ kumti msat sambe mebet kokotnaŋ ekjengat zet kapigok kuye. Ekjenmagen nuknaŋ sokbewe keyet weyeyaŋ mulup mtabep keyepmti sisiperpeŋ mimindawep ma nuknaŋ sepem ikjak ikjak sokbemandame gwaŋ gwaŋ kumti tabep. Ma naman mopmanagak yaŋbemti Kilais kokotnaŋgalen weyaŋbe weyaŋbe mulup ewerjanagak mti tabep.

Pitayan zet kapi Loma msalen tati kuye kan keyet msat Loma keyelen kwitnaŋ nen Babilon kuwien enenogat nuknaŋ dapmelange ekjen yaŋbemti tiwewen ke sakam itnaŋaŋ Kawawaŋgalen amnaŋ nuknaŋ Babilon msalen tati tiwienok kataŋ. Kegogapmti Pitayan ekjenaŋ eksemti tatagat zapat meluwan kapi kumindaye.

Zet ŋoteknaŋ temaŋ kapigogaŋ 1 Pita zapat meluwan keŋan talip:

1:1-2 Zet yaŋbemti zenzeyelen zet

1:3-12 Kawawaŋaŋ ndaŋgalalaŋgalen keŋ mwat zenzeyelen zet

1:13-2:10 Teŋ mama keyelen zemgwatnaŋ zet

2:11-4:19 Nâmkijpepemak ekjenmagen nuknaŋ ma sisiperpeŋ sokbeme zigoset epumti tatatgalen set katnaŋ bemberaŋ

5:1-11 Nâmkijpepemagen keŋ mtoti mama katnanen zigok mamayelen zetnaŋ

5:12-14 Zet zemdelan zenzeyelen zet

¹ Neŋ Pita Zisas Kilaisiyelen mulup an mamti egalen Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ zemkawaŋ bembeyelen nâmti nakumtetiyeŋaŋ zet zapat meluwan kapi Kawawaŋgalen animbi mukupnok msalin peme tapme kileŋ Pontas ma Galesia ma Kapadosia ma Esia ma Bitima Plowins ekjen keyet keŋaŋ mamaip ingat bema kozin. ² Kawawaŋ Bipmnaŋ ikjaŋ nâme wenŋe kataŋ in indakumtetiye. In Emetak Teŋaŋ keŋin mme teŋ penaŋ bembeyet ma zetnaŋ gawepumti mamayet Zisas Kilaisiyelen sipmaŋaŋ zulutindeye. Inmagen Kawawaŋgalen keŋ taolet ma keŋ sewaknaŋ sambelerŋti weweyet nâmti mandunduyap.

Webe webenn Kawawaŋmagengatnaŋ mama kanzizit tiwanup kemagen bemti mamambanup

³⁻⁴ Egaŋ Zisas Kilais gakikiengatnaŋ mme wage egaŋ ningat keŋaŋ beme nin ekgapmti mama mimi alaknaŋ aŋgalaŋ gogotnaŋ temaŋ penaŋ tazin keyet penaŋaŋ Kawawaŋaŋ kot ndatime mebegalen damuŋ webematatnup. Kululuŋengalen milombi lombi ku sambumbuyelen ma yomgalen zukulak ku niniŋaŋ ma kok biliŋ biliŋ ke ingat zapat bempereŋaŋ tazin ke maneti in toŋaŋ bembeyet kekok mge keyepmti nin Kawawaŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais egat Bipmaŋ masesewatpemambanup. ⁵ Mti Kawawaŋ winde toŋaŋaŋ winde indame in nâmkijpepeen katiknaŋ bemtati mane peme msalen mama kan delan zeme milombi lombiŋin kalaŋ kumti bemberaŋ ke toŋaŋ bemambepgat zapat aŋgalaŋindeye. Kawawaŋaŋ toŋaŋ bemti mambepgat zeye ke bamgat Kawawaŋaŋ ikjaŋ msokbewe. ⁶ In keyet oloŋen palen mamambep. Ma Kawawaŋaŋ nâmindeme nuknaŋ palen moti keyet kemben palen mambep keyaŋgut keyaŋ kan isiknaŋ bugan tabeyet nâmisimti mambep. ⁷ Nâip, gol ek ŋep yek bembeyelen yaŋaŋaŋ tep keŋan toti mam-sokbein. In nâmkijpepeŋin penaŋaŋmak penaŋ keyet yaŋaŋ nuknaŋ sokbemandame keyaŋ mkawaŋ beme Zisas Kilais kokotnaŋ kanen inmagen keŋ sekŋeyak ma sesewat ma elimiak miak sokbemandawe. ⁸ In Zisas Kilais ek sek sepemaŋ penaŋ ŋep ku ekbienanŋgut gogot etaŋ mamsaip ma kan pigogat zikalinaŋ penaŋ ku ekti belak etaŋ manâmkijpeip.

Mti olim sesewat mobotnaŋ igagen penaŋ manâmsaip ⁹ keyepmti nâmkijpepeninangat penaŋ Kawawaŋaŋ bamgat anġalaŋindewe.

¹⁰ An golaŋ zenze an ekŋenaŋ Kawawaŋgalen keŋ taolet inmagen alak tasokbein keyet zetnaŋ zemkawaŋ bemkwabien. Ekŋenaŋ Kawawaŋaŋ gilik zemindatiwe zet keyet yaŋaŋ nâsâġât mulupmaŋ omba penaŋ mbien. ¹¹ Kilais ek sindem nâmeti bam gakikiengatnaŋ wati mama mundum zapatnaŋ Kawawaŋgat betnaŋ penaset windeen moti tiwe keyet zet Emetak Teŋaŋ golaŋ zenze angat keŋinan beme ekŋenaŋ kan zukŋan penaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ ziboŋaŋ tasokbeme Kilaismagen kogok sokbewe zemti ektitimti mamkwabien. ¹² An am yomengatnaŋ gilik zemindatitiyet mulupmaŋ mbe keyet an golaŋ zenze an ekŋenaŋ zetnaŋ zewienen ilinmagen sokbesâpmmme ku zewien. Ekŋenaŋ zet zewien keyet penaŋaŋ an ekŋen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timti inmagen kozeme Emetak Teŋaŋ kululuŋengatnaŋ toti zelin winde same in keŋ gilik zenze taegip keyaŋ an golaŋ zenze an ekŋengalen zelin penaŋaŋmak sokbein kogok bein. Âpme Kawawaŋgalen ensel ekŋenaŋ kogogak zet keyet yaŋaŋ nânâyelen mulupmaŋ mamip.

Mama mimi itnaŋaŋ bekaŋaŋ bamkumpemti alakŋaŋ mbep

¹³ Kogogapmti Zisas Kilaisiyaŋ gilik zemkoti keŋ taoletnaŋgat anġalaŋindewe keyepmti in keŋin kume kwaopme keŋin sekŋin ekdamuŋ mti nâpeŋ nâpeŋ tati webemti mamambep. ¹⁴ In animbi Kawawaŋgalen zet gawepumti mamaip. In eweŋan nâmkijpepepiŋ mambienen kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ msâġât keŋinaŋ puŋpuŋ mamtemien. Kan pigogat mama mimi bekaŋaŋ ke ewe ku mâbep. ¹⁵ Kawawaŋ ek teŋ penaŋ mamain egaŋ indakumtetime kobien keyepmti in mama mimi teŋ mti egaŋ mamainok mait. ¹⁶ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen meluwaŋ kapigok mimiŋaŋ, “Neŋ teŋ penaŋ mamayap keyepmti in kegogak teŋ ŋegak mamambep.” (*Wok Pris 11:44-45; 19:2; 20:7*)

Kawawaŋaŋ tosa temaŋaŋ ndakwitimti gilik zemndatiye

¹⁷ Kawawaŋ ek am kwizet buŋaminmak ma kwizet buŋaminpiŋ keyet ku manâin. Egaŋ amgat mama mimi zigok tazin keyet kataŋ ekti zetn manzemdelaŋ zein. Keyepmti in egat, “Bien” zemti mukulem mimiyet dundumsawep beme msalen kapi mamti ek eksempemti masesewatpemambep. ¹⁸ In kapigok ŋep nâmtalip, in eweŋan yeŋsokŋine ekŋengalen mama mimi yaŋepiŋ bekaŋaŋ ke timti mamkwatnepeme gilik zemindatitiyelen tosaŋin gol ma silwa yek bembenaŋmak keyaŋ ku indakwititiŋaŋ. ¹⁹ In Kilaisiyet sipmaŋ tosa temaŋ keyaŋ indakwititiŋaŋ. Kilais ek sâpe sâpe bumbuyelen sipsip keboŋ lingit zembepiŋ ma kwetetepmaŋ penaŋ. ²⁰ Ek eweŋan msat kululuŋ ewe sokbembepiŋ tapme mulup zet ke mimiyet zempepeŋaŋ. Yaŋ kan ke danġome Kawawaŋaŋ peme totmamti gakimti wage ke ingat nâmti kegok mge. ²¹ Mti Kawawaŋaŋ in ekmak tusumindeye keyet nâmkijpemti maip. Kawawaŋaŋ ikŋaŋegak Zisas gakikiengatnaŋ mme wapme mundum zapatnaŋ ikŋaŋgat betnaŋ penaset windeen mopeye kegogak in Kawawaŋaŋ ikŋaŋ kot ewe indadagat webematalip.

²² In Zisas Kilaisiyelen buŋam zapat penaŋ kapi zemti gawepu mmame keyaŋ keŋin mme kwetetepmaŋ beye. Âpme in Kilaismagen nolinemak gogot penaŋ mti mamaip keyepmti in keŋ kwep penaŋ bemti mama ke gogot palen giŋgiŋ mti mbep. ²³ Kawawaŋaŋ mama alakŋaŋ indayeen keyaŋ ingat dukŋin alakŋaŋ epeemti kwage keboŋ. In alik alik yek bembeyelen keyetnaŋ yek. Alik alik kwesiŋ matakwazin keyetnaŋgatnaŋ epeemti kwabien. Kawawaŋgalen zet mamaŋaŋmak ma wemeti wembe keyetnaŋ epeemti kwabien. ²⁴ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok kukuŋaŋaŋ tazin, “Animbi alik mamaip ekŋengat mamaŋin tep msikokok keboŋ ma elimiakŋin ke tebilalik katnaŋ keboŋ. Tep msikokok ekŋen kasuwan indikme maŋgasip ma tebilalik katnaŋ ekŋen mandâlân zemti tolip. ²⁵ Kawawaŋgalen zet katikŋaŋ keyaŋ wemti wembe penaŋ.” (*Aizaya 40:6-8*)

Zet kapi zet zapat dolakŋaŋ diindondonaŋ e penaŋaŋ ilak kapi zemkawaŋ bembenaŋ.

2

¹ Kegogapmti in kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋgat keŋin puŋpuŋ kapigok ku mbep: ammagen kwitnaŋ kwitnaŋ tisât dâsuki tetimaem titi ma zet nambalam zut zenze ke ma keŋ kuku ma nolinyet zet okzep tazep mee ku mbep.

²⁻³ “Amobotnaŋ Zisasiyelen keŋ taolet inmagen sokbeme egoyet,” (Sam 34:8-9) mama mimi keboŋ ke time temepme animbi nempa okak namgat maindemben sepem kegogak in Kawawaŋgalen zet mme namnok dolakŋaŋ penaŋ niniyelen tikŋaŋ penaŋ nâmti mamambep. Kegok mme Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋaŋ nâmkijpepeŋin mme semem katikbewep.

Zisas ek tepum miŋaŋ ma egalen am maŋge kogogak tepum isisikŋaŋ

⁴ In Amobotnaŋ Zisas ek tepum miŋaŋ mamaŋaŋmak am ekŋenaŋ ek ektalati peme meweŋge yaŋgut Kawawaŋaŋ ekme pembeŋaŋ penaŋ beme mwatonzempeye ekmagen wetekumti tabep. ⁵ Mti in tepum kaliŋaŋ nemboŋ tati mka bandim mme tatagalen Emetak Teŋaŋ ingat keŋinan tazin kogogapm Kawawaŋaŋ in tim tusumindeme ikŋaŋgalen am maŋge kwetepmaŋ ikŋaŋgat zapat ondekindeye. Keyepmti in kwep kwep ilinaŋgat sâpe sâpe bumbu mulup mimiyelen ke an Zuda am ekŋengalen sâpe sâpe bumbu anaŋ ammak Kawawaŋgat tuŋguwinanen tati mamtemien sepem kegok in mimiyelen. Zisas Kilaisiyet pembeŋaŋgat amgat tuŋguwinan mulup mamip ke Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mimiyet mamip. ⁶ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok zenzeŋaŋ tazin,

“Egit, neŋ tepum miŋaŋ ŋen mka mme kaliŋaŋ bembeyelen dolakŋaŋ penaŋ ombem-peyap. Neŋ tepum miŋaŋ ke Zaion Kalaŋaŋ* onzempema tazin. Keyepmti an ŋenaŋ tepum miŋaŋ mamaŋaŋmak ke nâmkijpewe beme bam sakambuk ku mbe yek penaŋ.” (Aizaya 28:16)

⁷ Âpme am tepum miŋaŋgat ma nâmkijpeip ekŋenaŋ tepum miŋaŋ ke ekme mobotnaŋ beme Kawawaŋaŋ kogok mamipgat nâmindeme pembeŋaŋ mambeip. Ma Kawawaŋgalen zelaŋ am ku nâmkijpeip ekŋengat kapigok zenzeŋaŋ,

“An mka walalat ekŋenaŋ tepum miŋaŋ ŋen ekme bekaŋaŋ beme wisat mti peme meweŋge tepum keyaŋ tepum miŋaŋ beye.” (Sam 118:22)

⁸ Ma Kawawaŋgalen zelaŋ am ku nâmkijpeipgat kapigok zein,

“Ekŋenmagen tepum keyaŋ uluk galuk beme ime ulukpeme waleletgat zapat bewe ma tepum miŋaŋ keyet palen setetek mti toindondoyelen keboŋ bewe.” (Aizaya 8:14) Ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet kulume zet keyaŋ selin kaikme toindowe keyepmti zet kululuŋinaŋgat tosaŋaŋ kegok sokbemindawe.

In Kawawaŋgalen animbi bewien

⁹ In Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat amŋane indaombemindeye. Ma in kwep kwep kogogak Amobotnaŋ winde toŋaŋ ma amŋane ekŋengat tuŋguwinan mamti dundundu ma sesewat mulup mimiyelen. Ma in kegogak Kawawaŋaŋ am maŋge kwetepmaŋ temaŋ ondekindeye. Ma am ikŋaŋgat zapat nâmsemtet mamayet zemindendeŋaŋ. In keboŋ ke tambusosogengatnaŋ timkwat ikŋaŋgalen busatnaŋaŋ ego egoŋaŋmak keyet keŋan indeyeyepmti in keyet kwit zapatnaŋ zempalakŋaŋ bewep. ¹⁰ Eweŋan in animbi Kawawaŋ ku nâmtâtpewien. Yaŋ alak pi Kawawaŋgalen am bemti mamaip. Eweŋan Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogot ku tiwien. Alak pi Kawawaŋaŋ aŋgalaŋ gogot mimindain.

In Kawawaŋgalen sisiliŋ an kegok bemti mamambep

¹¹ Notnne penaŋ, pigok zema nâit, in msat kapiyelen am yek. In am mukup ma lueŋset tapmaip keyepmti msat kapiyelen mgasikgat tikŋaŋ nânâ keyaŋ indamandame toweti walebepgat eksemte mamambep. ¹² Mti am nâmkijpepeŋinpiŋ ekŋengat tuŋguwinan mamti mama mimiŋin weyaŋme teŋ beme mti mamambep. Kegok mame am nâmkijpepeŋinpiŋ ekŋenaŋ yaŋaŋin ekmâtâti bekaŋaŋ mimi mandindoip beme ingalen

* 2:6: Zaion Kalaŋaŋ keyet kwitnaŋ ŋen Zelusalem mka temaŋ.

mama mimiñin dolakñañ ke ekti zet bekañañ ke peme tapme naman ekñañañ kogogak Kawawañ nâmkijpeme kan keyet ilinsakwep ek sesewatsawep.

¹³ Msalengalen amobotnañ sambe ekñengat kandenjanan mtoti mamti ekñañañ in set notnañ mâbâgat katnañ beme Amobotnañ Zisasiyet kwizet bujanañ mmobogalen nâmti in kekok mimindawep. Msalengalen an mobotnañ temañ kwizet bujanañmak ¹⁴ egañ plowinsgalen amobotnañ ekñen zemindeme kobiengat ekñengalen zet eyo gawepume delañ penañ bemâbe. Ekñen ke am bekañañ mimi ekñen zemindondoyet ma am dolakñañ maip ekñen zemesewatindendeyet zemindenderañ. ¹⁵ Kawawañañ in am nâmkijpepeñinpiñ ekñen mama mimi dolakñañ mimindamti zemyuñguñguñin mme yek bembeyet ingat mulup zet ke manzemindain. ¹⁶ In lala indenderañ ewan in bekañañ mimiyet nâmti ku indenderañ. In lala indenderañ ke Kawawañ sisiliñ msasayet nâmti indenderañ. ¹⁷ In am sambe ekñengat nâmindeme mobotnañ bemâbep ma noline nâmkijpepeñinmak maip ekñen gogot mimindawep. Kawawañ eksempemti an mobotnañ temañ kwizet bujanañmak ek kogogak nâmpeme mobotnañ bewe.

Nin Kilaisiyelen mama ke mâti sindem tiwanup

¹⁸ Sisiliñ an, in amobotnañine ekñengat nâme mobotnañ beme zelin gawepuwep. An mobotnañ zet sewak sewak mamip ekñenmagen etañ yek notnañ mgasik ñenzinziñinben, ekñengat sepem kwep kekok mbep. ¹⁹ Ekñañañ belak yompiñ tuñgupman sindem indame in Kawawañgat nâmti keñ kasapiñ sewakñañ mame Egañ nâmindeme dolakñañ bewe. ²⁰ Yanğut ñenañ yom aikme keyet dopmañ kume keñ kasapiñ tabe keyet kwiyañ zemesewatpewe? Yanğut ñenañ yompiñ teñ mame ekñañañ kume nâmisim matazin keyet Kawawañañ nâme dolakñañ mambein. ²¹ In sepem kekok ke mimindandayet Kawawañañ ombemindeyeyepm keyet penañañ mamañinañ msokbewep. Kilais ek kekok ingapmti ñenañ bemindamti sindem tiye keyepmti in egalen set kaisasatnañ ke ekti keyegak mâti mebep.

²² “Ek yom ñen ku mge ma dembusekñañgatnan dâsuki ñen ku toge.” (Aizaya 53:9)

²³ Ek zemtalatpeme egañ dopmañ gilik zemti ku zemtalatindeye. Sindem same egañ dopmañ zet ñen ku diindoye. Egañ Kawawañ An zet zemdelañ zenze teñ egat betnan keñañ ma sekñañ nâmtalasi saye. ²⁴ Ningalen bekañañ sambe egat palen mopme pumepme tewen kumasasokpewien. Egañ ke nin yomgalen mama mimi katikpepeyet nâmti kekok mge. Kogogapm nin yom ke bamkumpemti mama mimi teñ ke mâti mamambanup. Egat sekñañ witikme dulañ diliñ zeye keyañ in mimindeme dolakñañ bewien. ²⁵ Eweñañ in sipsip keboñ kileñ lala mekoti mambien. Alak pi sipsip damuñ nemoñ Zisas egañ gilik zemindatimtikot ondekindemti indikdamuñ mme tapmaip.

3

Awembij ekñengalen zet

¹⁻² Keyet katañ imbi awinmak in awine eksemindemti mambep. Âpme awin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penangat wisat mti mamain beme in eksemindemti esemteñ zetpiñ mame awinañ ingalen mama mimi dolakñañ ma kwetetepmañ ke ekti keñin gilik zeme Kawawañ nâmkijpewep. ³ Imbi, ingalen mama mimi awinañ egoñgoyelen ke sekñinañgalen elimiak miak kabon yek: ñokñin weyañ elimiakpemti maip ma kekek tosañañ temañ dolakñañ penañ andomti maip ma sañgum melakandu meluwañañ dolakñañ mundunti maip ekñen ke segalen elimiak etañ. ⁴ Ingalen mama mimi ego egoñañmak ke keñinan awineyet gogot omba penañ mimiyet Kawawañañ bempewe. Elimiak miak ke ñep ku endeleletgalen. Miak miak ke keñ sewak palen mame Kawawañañ mama keboñ keyet nâme pembenañ penañ mambein. ⁵ Nâmkijpepemak imbi tipman baen mamkwabien ekñañañ miak miak sakam keboñ ke mti mamkwatemienen weberbeñin Kawawañmagen tapme mamti awine eksemindewien. ⁶ Ekñenmagengatnañ imbi kwep ñen kwitnañ Sela egañ apmañ Abalaam ek eksempemti apmañgat nâme mopme,

“Amobotnaŋŋ,” zeme manġe. In Selayet nambaŋenenok besât mip beme in mama mimi dolakŋaŋ mti awineyet ku kiŋgabep.

⁷ An, in imbi ekŋenaŋ maeksem indeipnok imbiŋine eksemindewep. Enenogat it ilisakwep mama kanzizit mamayet Kawawaŋaŋ taolet mimideye. Keyepmti imbiŋine windenjinpiŋ ke nâmtatiyepm indamukulem mbep. In kekok ku mbep beme dundundunŋaŋgat setnaŋ bekek tabe.

Nin keŋ kwep bemti mambanup

⁸ Zet pigok ondekti zema delaŋ zek, in sambeyaŋ keŋin kwep bemti mambep. Ŋenaŋ ŋeniyet kembeŋ ŋenaŋ ŋeniyet kembeŋ mti noline nâmkijpepeen gogot mimindawep mti keŋ taolet mimindamti keŋin mtoti mambep. ⁹ Kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ mimindame in kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋak ku gilik zem mimindawep. Ekŋenaŋ zet bekaŋaŋ diindome in zet bekaŋaŋak ku diindowep. Kawawaŋ dundum same mukulem mimindewe. In mama mimi keboŋ mti mamayet Kawawaŋaŋ maindakumtetiin. In kekok mti mame egaŋ keŋ taolet mimindawe. ¹⁰ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok tazin,

“An ŋen nâmkijpepemak mama ke penaŋaŋmak bembeyelen nâin ma kan kataŋ oloŋen palen mamayelen nâin beme egaŋ dembusekŋaŋ damuŋ mti zet bekaŋaŋ ma zet dâsuki ŋen ku zewe. ¹¹ Kegok mamayet nâmbे beme egaŋ bekaŋaŋ bankumpemti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ ke mbe mti keŋ sewakŋaŋ palen mama ke windenjaŋbeŋ mbe. ¹² Amobotnaŋ zikatnaŋ am mama teŋ penaŋ mamaip ekŋengalen mamaŋin maekmâtâzin. Amobotnaŋ egaŋ am mama teŋ penaŋ mamaip ekŋengalen dundundu nânâyet wak mambein ma am bekaŋaŋ mimi ekŋen indik kiŋgati mambankumindein.”

(Sam 34:12-16)

Sisipeŋpeŋ mimndame nâmisimtabanup

¹³ In kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋgat nâmtikŋaŋ mti mame an ŋenaŋ ku indawaleletgalen. ¹⁴ Yanġut mama mimi dolakŋaŋgapmti sisipeŋpeŋ palen mobep keyet oloŋen mbep.

“Kasayet sebet dindiŋ mti windenjin ku kalube.”

(Aizaya 8:12)

¹⁵ Ma ŋen kapigok keŋin kume kwaopme Kilais Amobotnaŋgat zapat penaŋ bemti tabep. Âpme in nukŋaŋ timti nâmisim matalip keyet yaŋaŋgat nânâyet indayaŋkwesime in zemâtâtindasâġat weyaŋ ekmâtâti sewak sewak kapigok diindowep, “Kawawaŋaŋ mandamukulem mme mamanup.” ¹⁶ In keŋin kwetetepmaŋ penaŋ weme am notnaŋaŋ ingat zet bamset zewep beme in Kilais mâpmaipgapmti am ekŋen zet mobotnaŋ mbep ekŋen ke ingalen mama mimi dolakŋaŋgat bekaŋaŋ manzewaŋ eksokbemti sakambuk mbep. ¹⁷ In kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ mme sisipeŋpeŋ mimindawep ke Kawawaŋaŋ inmagen kekok sokbembeyet nâme kozin beme ŋep. Âk in yom mme keyet sindem indaip beme ke yominaŋgat dopmaŋ kogok nâmbep. ¹⁸ Kilais ek yom ŋen ku mge yanġut egaŋ bekaŋaŋgat dopmaŋ sek kwep gakime delaŋ zeye. Ek An teŋ penaŋaŋgut nin bekaŋaŋ mimi ningalen yomgapmti gakimti Kawawaŋmak tusumndeye. Ek am sekmak manġe manepeme kume gakiye âpme Emetak Teŋaŋaŋ sekŋaŋ gakikiengatnan mme wage. ¹⁹ Âpme Kilaisiyelen Emetakŋaŋaŋ am gakiwien weŋin mka kaliŋan tabien ekŋenmagen meti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindoye. ²⁰ Ekŋen ke Noayaŋ waŋga maweyaŋkwapme Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgapmti ekŋenaŋ keŋ gilik zenzeyet damuŋ mamkwage yanġut ekŋenaŋ zetnaŋ kuluwien. Âpme animbi 8 etaŋ waŋgaen mowepme tuyaŋ mimindeme tu palen mme mekoti alik mambien. ²¹ Tunġwam kwati am sambe indapminzilime tu nimbien mme tu keyaŋ ŋegak Noamak nemunanijane ekŋengalen waŋga tuyaŋ belaŋ zem mmange sepem kekok am Kilais nâmkijpeme tu manzulutindeip ekŋen ke Kawawaŋaŋ maanġalaŋindein. Tu manzululip keyaŋ sekgalen mubulup ke manzulupme kwawezin yek. Keyaŋ keŋinan Kawawaŋ manâmkijpeip keyet pilijaŋ kogok manzulutindeip. Kawawaŋaŋ Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage keeset maanġalaŋ indein. ²² Mti ikŋaŋ kululuŋen mogeyaŋ Kawawaŋgat betnaŋ penaneset

windeyelen mundumen totazin. Ke tapme ensel winderjinber sepem iknjak iknjak msat tâgâ tungupman maip ekjen Zisasiyet kanderjan tatagat Kawawarjan nâmindeme talip.

4

Nin mama mimi bekanaj pemann tapme Kilaisiyelen mama pembenaj ke mâbanup

¹ Kilaisiyar am sekmak manjeen kan keyet ningat nâmti sek sindem tiye. Kegogapmti in sek sindem tiwepgat weyar mambep. An nen nâmkijpeperangat sek sindem matin keyar kaliar bemti matazin ma bangat tetimae nen ekmagen sokben beme yom mimiyet tikjar ku manân. ² Mme msalen mama mamain katar amnar yom mimiyet tikjar taindame mamip kebor nen egar ku mbe yangut egar Kawawarjan mama mimi nâmtikjar mam ke etar mbe. ³ Tipman baen nâmkijpeperinpijar mamti mama mimi kapigok mmamkwepbien: imbimak set kiler mama ma bekanangat kejar purpur mimi ma tu katikjar nimti kilij kalur palen mama ma bo meu time kwaopme nimwiarji keyet kejar set âmanda manda palen mama ma tu katikjar omba nimti kejar kilom beme mama mimi bekanaj mimi ma nopiom notnar sesewatindanup zemti keyet kejar set mama mimi okbi okbijar mak mimi ma kwitnar kwitnar ke mkwabien ke peme temelak. ⁴ Âpme in kan pi am nâmkijpeperinpijar ekjenmak tusumti ku mamaip keyepmti ekjar nâme in mama mimi bekanaj ke ekjenmak tusum mbiek zemti ekme in ekjenmak tusum ku mamaip kegogapm ingat nenzinzijar omba mti zet bekanaj mandindoip. ⁵ Yangut ekjar maneti Kawawar am gakikjar ma am alik mamaip yarjar msokbembeyet damur matazin egat zikatnan an kwep kwewar yarjarin zewep. ⁶ Kogogapmti am Kawawar galen bujar zapat zenze an ekjar am gakiwien ekjen Kawawar galen Zet Zapat Dolakjar Penar diindondorjar. Ekjar msalen kapi mamti sek sindem tiwien mti nembetnar zemdelar zenze kanen keyet tosar in tiwep ma emetakjar Kawawar mak meti mama kanzizit mambe keyet temakwep zewien.

Kan bududuk beingat nolinemak gogot palen mambep

⁷ Kan bududuk beme kwitnar kwitnar sokbembeyet zenzerjar ke tasokbeingapmti dundundu mulup mene mene mimiyet kejar weyar nâmatâti esemter talip. ⁸ Gogot palen mama ke mama mimi dolakjar notnar sebempein keyepm nodar galen yomar sambe kwatampeme tapmâbe mti ekjengalen yungungurjar keyet kogogak kandaindowe. ⁹ In noline mkaen indamandame kopme timbulur indasâti zet kutuk palen ku mbep. ¹⁰ In Emetak Terjar taolet sepem iknjak iknjak indaye keyepmti taolet ke tim tati am sambe indamukulem mimi ke peme tatapijar mti mimiek mme Kawawar taoletongapm kejar taolet iknjak iknjak ketalasim maindai. ¹¹ An nenar Kawawar galen zet zapat zesâti egar Kawawar zetnanen egalen zet zenzeyet zemâtâtpemperjar mâti nâmdelar zemti zewe. An nen mukulem mimiyet taolet sasajar beme Kawawar winde same keyet katar mbe. In kwitnar kwitnar Zisas Kilaisiyet pembenangat kekok mme Kawawar kwit zapatnar mmobe. Kawawar Zisas Kilaisiyet kwizet bujar mme mmoti Amobotnar tatagat winde same egalen winde keyar kwesjar kwesjar tapmebep. Ke penar.

Zisas nâmkijpem maipgapm sindem tiwep

¹² Notnne penar, ingat winderjin mtot indendeyet kwitnar kwitnar kukjar ber sokbemageyar tapmezin. Âpme in kwileki nen mamananar sokbemndain zemti sebet dijar ku mbep. ¹³ In Kilais manâmkijpeipgapmti sek sindem egar tiyenok in tiwep katar olojen mamambep. Âpme maneti bam gilik zemkosâpmnen busatnar temar mak sokbemkwar beme amnar eksâip kan keyet kejar dolakjar nâmti segeyek mbep. ¹⁴ Kwitnar kwitnar kogok mimindame nâmbewenn Kawawar galen Emetak Terjar winderjar mak egar inmak tati kejar mam imbelarjar bemindein keyepm in Kilais egat kwitnar kwitnar mti mame am notnar ekjar zemtalalat zet diindome in keyet nâme dolakjar bewe. ¹⁵ Inmagengatnar nenar am nen kume gakiwe mene ma kambu tiwe mene ma mobotnar sakam iknjak iknjak mbe mene ma am notnar galen kwitnar

kwitnaŋgat eyak mme keboŋgat sindem sawep beme sakambukŋaŋmak. ¹⁶ Keyaŋgut in Kilaisiyelen am mamaip keyepmti sek sindem indame in keyet nâme sakambukŋaŋmak ku bewe. Kogok mimindawep beme Kawawaŋ sesewatpewep eneyet in indikmâtâti Kilaisiyelen am mamaip manzeip. ¹⁷ Nâip, Kawawaŋaŋ am ŋenyelen yaŋin msokbe-mbeyelen kanaŋ ilak yaŋ bein. Ninmagen ŋeŋaŋ yaŋbemti mmeti met bam am Zet Zapat Dolakŋaŋ Penangat wisat mamip ekŋenmagen zemdelan zenze mulup mti tosaŋin bekanan penanŋ indawe. ¹⁸ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet ŋen kapigok tazin, “An terŋ mamainaŋ Kawawaŋgalen zemdelan zenze kanen kiŋgagat palen tabep. Am yomtoŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penangat wisat mti keŋ katik mamaip ekŋen Kawawaŋaŋ ku aŋgalaŋindewe, yek penanŋ.” (*Totatatgalen Set 11:31*)

¹⁹ Keyepmti Kawawaŋaŋ sisipeŋpeŋ inmagen sokbemindandayet nâme makozin beme ke ŋep penanŋ. Egaŋ ikŋaŋ indam mge kogogapm egaŋ in ŋep indikdamuŋ mbeyet keŋin ma sekŋin egat betnanen ketalasim samti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ egaŋ nâmtikŋaŋ min ke ewe tusumti mbep.

5

An ŋeŋaŋ bembe ma sip kaikŋaŋ ekŋengalen zet

¹ Ingalen an ŋeŋaŋ bembe notnaŋ mamaip ekŋengat nolin neŋ kegogak an ŋeŋaŋ bembe ingat pigok diindoma nâit: Neŋ Kilaisiyaŋ sek sindem penanŋ tatime zikatn penanaŋ ekban. Ma neŋmak an ŋeŋaŋ bembe notnne in egaŋ gilik zem busatnaŋmak kobe kan keyet nin ekmak busatnanen mamayet zapat bewanup. ² Kawawaŋgalen am sipsip nembonŋ damuŋ mimi an in zemindendeŋaŋ kekok ke ilinaŋgat keŋinaŋgat nânâŋjak mbep amgalen zet palen yek. Ma mânep milawatmak bembeyet nâmti yek; mulup ke nâme ingalen penanŋ beme oloŋen palen mbep. ³ In am indikdamuŋ mimiyet zemindendeŋaŋ ekŋengat nâme topme mobotnaŋ ku tabep. Am sipsip nembonŋ ekŋen ŋeŋaŋ bemindamti mama mimi dolakŋaŋ mme am ekŋenaŋ indikti indamâbep. ⁴ Âpme bam maneti An damuŋ sambeyet ŋeŋaŋin keyaŋ koti in zilem kwilik waleletnaŋpiŋ tatat katikŋaŋ matazin keyaŋ miak indemti kwizet buŋamak mamayet mwatonzemindewe.

⁵ An sip kaik, in kegogak an ŋeŋaŋine ekŋengat kandeŋinan mamti zelin gawepuwep.

Nâip, Kawawaŋgalen zelaŋ kapigok zein,

“Kawawaŋaŋ am ilinaŋgat nâme mobotnaŋ mambein ekŋen mamtoindein ma am keŋin mtoti mamaip ekŋen Kawawaŋaŋ keŋ taolet omba mamimindain,” (*Totatatgalen Set 3:34*)

keyepmti in sambeyaŋ keŋ mtoti mama set ke etaŋ ime delaŋ zeme noline ekŋengat kandeŋinan mepmâbep. ⁶ Keyepmti in mama mimiŋin mtoti Kawawaŋgalen betnaŋ windeŋaŋbeŋ keyet kandeŋan mambep. Âpme kan temaŋ daŋgowe kan keyet in mwatindewe. ⁷ Kawawaŋaŋ indikdamuŋ dolakŋaŋ mamin keyepmti in nukŋaŋin sambe tatindain beme egat betnan beit. ⁸ In keŋin kume kwaopme kaik mamti nâpeŋ nâpeŋ mambep. Kasaŋin temaŋ Sadaŋ egaŋ gazu gazu temaŋ keboŋaŋ mebekoti an pi ma pi wilikbi zemti ŋandepŋ mamain. ⁹ Sadaŋaŋ tetimindiksât kopme ekti ku kuŋzuŋbep nâmkipepeen katikŋaŋ bemtabep. Enenogat msat sambe Kilaismagen noline tapmelip ekŋenaŋ nukŋaŋ sepem kwep in tatip kekok ke in nâit. ¹⁰ Kawawaŋ ek keŋ taolet toŋaŋ egaŋ Kilais egat pembenangapmti in ikŋaŋgalen busatnaŋ temaŋmak keyet keŋan ikŋaŋmak kwesiŋ kwesiŋ mamayet indakumtetime kobien. Keyepmti in sek sindem kan belaknik bugan timobep yaŋ bam naman egaŋ zekâkât mimndemti keŋ sewak zet zemti gwatnaŋ mimindemti ikŋaŋ mwatonzemindewe. ¹¹ Kawawaŋ ek winde temaŋmak maŋgeyaŋ mamti mamobe keyet sesewatpene. Ke penanŋ.

Zet zemdelan zenzenaŋ

¹² Neŋ Pita ingat zezapat meluwaŋ pemkwepmaŋ kumti Silasiyet betnan bema mkozin. Neŋ egat nâma nâgât notn penanŋ bein. Zet zapat meluwaŋ kapiyet ingat keŋin mbuteteyet nâyap ma Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋ mamimindain keyet eyo nâmti

kuyap. Kogogapm in egalen keŋ taolet keyet palen wetekumti mambep. ¹³ Neŋ Babilon* mkaen am nâmkijpepeŋinmak talip nin ma in temakwep Kawawaŋaŋ ombemndeŋe. Âpme nin sambe egalen maŋge mamanup nin in indamukumindenup. Ma nemun, Mak, egaŋ kegogak indamukumindein. ¹⁴ In Kawawaŋalen am keyepm notn notn mti bet butem aiwep. Kilaismagen wetekumti maip inmagen keŋ sewakŋaŋ wemti weweyet mandunduyap.

* 5:13: Babilon mka Lomamka temaŋgat kwitnaŋ ŋen bemzemkukuŋaŋ enenogat am nâmkijpepeŋin megaŋ nukŋaŋ sepem ikŋak ikŋak tiwien ke Babilon msalen keboŋ ke.

2 Pita

Pitayan Zapat Meluwan Mme Zut Beye

Zapat meluwan kapi Pitayan ikñanak kuyeyepmti egalen zapat meluwan zut kapi kuye zenzeyelen ñep wagak. Am manje sekam kwep ekñengat kuye ke am nâmkijpeperjinmak kalañti lalabubuk bemti msat katarñ mebep kokotnañ ekñengat kumindaye.

Zapat meluwan yañañ kapigogapmti kuye. Am notnañañ zet pigok zewien. Zisas ku kobe zemti zet notnañ zemyunungu omba penañ mbien keyepmti kuye. Zet zemyunuwien keyet dopmañ Kawawañañ mutumindawe keyet eyo kuye. Zet notnañ Pitayelen zapat meluwan tazin ke Zudasiyelen zapat meluwan ekbegen egelañ zenâmkukuñañnok tazin (2 Pita 2 ma Zudas 4-18).

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 2 Pita zapat meluwan keñan talip:

1:1-2 Zet yañbemti zenzeyelen zet

1:3-21 Am Zisasiyañ indakumtetitijañgalen mama mimi kapigok weweyelen

2 An zikat indanda dâsuki ekñengalen zemyunungu yununguinañgalen yañañ

3 Zisasiyañ gilik zemkobeyelen zet

¹ Neñ Saimon Pita, Zisas Kilaisiyelen mulup an mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembeyelen nâmti nakumtetiye. Neñ zapat meluwan kapi am in Zisas Kilais nâmkijpem maip ingat kumbema kozin. Ek ningalen Kawawañ teñ mamain ma nin yominangat dopmañ titiyelen zapat tapmamann keyengatnañ gilik zemindatiye. Kegok mgeyepm ingalen nâmkijpepe sepem ikñak yek; ningalen nemborñ sepem kwep. Ingalenmak ningalen nâmkijpepe ke mobotnañ penañ. ² In Kawawañ ma Amobotnañ Zisas Kilais egetgalen yañit nâmatâtâgalen mulupmañ mamip. Ke ma keñ taolet ma keñ sewakñañañ inmak omba penañ wemti weweyelen nâmti mandunduyap.

Kawawañañ ikñanggat zapat ombemndeye

³ Zisas ek an pembedañ ma winde toñ kegogapm ndakumtetimti winde ikñak ikñak ndame nin mama mimi dolakñañ Kawawañ nâmtikñañ mam ke mamnup. Winde ikñak ikñak Kilaisiyañ timti ndamukulem mam ke Kawawañgalen winde. Nin Kawawañgat yañañ nâmatâtñup beme winde ke ndame nin matinup. ⁴ Zetik mobotnañ penañ mimndaye keyet penañañ ninmagen kapigok sokbembeyelen nâmti gilik zemndatimti msalen mamti bekanangat keñ puñpuñ mimi ke bamkumpemann Kawawañañ Zisasmak tsumndeme ikñanggat sek sepem timti mamayet nâñge.

⁵ Kawawañañ kogok mgeyepm in nâmkijpepemak mamti esemteñ penañ mamayet mulup temañ penañ mbep. Kegok mti naman Kawawañañ amnañ mama mimi egañ nâmtikñañ mamin ke kogogak mbep. ⁶ Kogok mti naman keñin ma sekjin ekdamuñ mimi ke kogogak mbep. Kogok mti naman nâmisimti mambep. Kogok mti naman mama mimi dolakñañ Kawawañ nâmtikñañ mam ke mbep. ⁷ Kogok mti naman notn notn mti mamambep. Kogok mti naman gogot mamambep. ⁸ Mama mimi keborñ keyañ inmagen sokbem sambeleleñgalen nâwep beme Amobotnañ Zisas Kilaisiyet yañañ nânâyet mulupmañ mbewen penañañmak bewe. ⁹ An ñen mamañanen kwitnañ kwitnañ ke ku sokbewe beme egat kapigok zenzeyelen: Ek an zikatnañ beñañ, egañ zikatnañañ Kawawañañ yomañ zulutme mebegalen mulupmañ mge ke kandat kume ku maekmâtâzin. ¹⁰ Keyepmti Kilaismagen notnne, in Kawawañañ ikñanggat zapat mamayet indakumtetime kokotnañ ke penañañmak bewe e nâmkijpemti in keyet penañañ ma-mañinañ mkawañ bewep. Kegok mbep beme yomen ku toindowe. ¹¹ Kegok mbanuwen maneti Amobotnañ ma An yomengatnan gilik zemndatimkwage Zisas Kilais egalen zemâtâtât katnanen mama kwesiñ kwesiñ matazin keyet keñan mepmann ndaoloñti met ndewe.

¹² In kwitnañ kwitnañ sambe ke zemzikat indame nâmkaliñ bematalip ma in nâmtalip keyegak sakwalam zesowap. ¹³⁻¹⁴ Neñ msat sekñ belaknik kapi gaipema wesâpm ke ilak

nâmtalap. Zet ke Amobotnaŋŋ Zisas Kilaisiyaŋ iŋŋaŋ zemkawaŋ bemnaŋge keyepm msat sekmak mambap kataŋ zet ke ewe zemti nânâŋin mamkawaŋ bemambap. ¹⁵ In Kawawaŋgalen zet ke kwesiŋ kwesiŋ timamayet neŋ setnaŋ ŋen mulupmaŋ giŋgiŋ mti aikindama timame indikti gulak neŋ yek bewap.

Golaŋ zenze an ekŋenaŋ Zisasiyet zet zenzeŋaŋ sokbeme Pitayaŋ ekmâtâge

¹⁶ In Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet winderŋaŋ ma kokotnaŋgat yaŋaŋ diindowenn ke an ŋenaŋ wekawat mene ma keŋaŋgalak zet kwileki ŋen diindoweyaŋ nin ku diindowenn. Nin sokŋanik penaŋ tati Amobotnaŋ sekŋaŋ asekti busatnaŋ temaŋaŋmak sokbeme ekbenn. ¹⁷ Kawawaŋaŋ Zisas kwizet buŋamaŋ mwati busatnaŋ elimiakpeye. Âpme busatnaŋ keyet keŋanen zet kapigok sokbeye, “Kapi nenangat nemun penaŋ gogot mampeyaŋ. Neŋ ek ego ego mpema mamain.” ¹⁸ Nin nsakwep ekmak kalaŋ kambuk keyet dukŋan moti manepeman zet ke kululuŋengatnan topme nâmbenn. ¹⁹ Keyepmti nin golaŋ zenze an ekŋengalen zet nâman penaŋaŋ penaŋ mambein keyaŋ taŋam keboŋ bemti tambusosogen mambusatnaŋ bein kekok nâmâtâbep. Kekok mti indamukulem mme ektitimti manepeme Zisasiyaŋ kobe. Sekam saputuŋaŋ msat msambiyet kwati msasa mamandamkozinoŋ Zisas kokotnaŋgalen kanen egalen busatnaŋaŋ keŋin meleŋ belaŋ beme in Zisas ekbep. ²⁰ Yaŋgut in ŋeŋaŋ kapigok weyaŋ nâmbep, golaŋ zenze an ekŋenaŋ buŋam zapat Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen meluwaŋ mimiŋaŋ tazin ke ilinaŋgat keŋinaŋgalak nâmti ku zenzeŋaŋ. ²¹ Golaŋ zenze an ekŋenaŋ zet zenzeŋaŋ ke an ŋenaŋ buŋam zet ke keŋaŋgalak nâmbiliwati ku zenzeŋaŋ. An ekŋen Emetak Teŋaŋ iŋŋaŋ keŋin meleŋ beleŋ bemindeme Kawawaŋmagengatnaŋ zet timti zemkawaŋ bemkwabien.

2

An zikat indanda dâsuki ekŋengalen zet

¹ Israel am ekŋengat tuŋguwinan golaŋ zenze an notnaŋ dâsuki sokbemti mamkwabien naman kekokgak an zikat indanda dâsuki notnaŋ ingat tuŋguwinan sokbewep. Ekŋenaŋ buzakeset Kawawaŋgalen zet katnaŋ zemyuŋgumti ingat nâmkŋipepeŋin walebep. Mti Amobotnaŋin mama kanzizit main yominaŋgapmti gakiye ek ke zemkandapeme keyegak walelet sakwep sokbemindawe. ² An ekŋen keyaŋ mama mimiŋin okbi okbiŋaŋmak sambe ke mmepme am notnaŋ ingat tuŋguwinangatnaŋ ekŋenaŋ indikti indamâti keyegak mbep. Ekŋenaŋ kekok mame am nâmkŋipepeŋinpiŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet katnaŋ keyet zemtalati kwelatnaŋ kuwep. ³ Mti naman an zikat indanda dâsuki ekŋenaŋ mânep milawatgat ŋoktikŋin temaŋ tapme zet dâsuki mobotnaŋ notnaŋ zemti zet kelakŋaŋ mindamti ingalen kwitnaŋ kwitnaŋ timâbep. Yaŋgut eweŋan penaŋ Kawawaŋaŋ an ekŋen ke zelen tatagat zemkatik bempeye kan keyet ekŋenaŋ yek bemâbep. Kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen indawaleletgat zenzeŋaŋ keyaŋ ewe ekŋen indawalesât damuŋ tazin.

⁴ Âpme in ensel ekŋen yom mti Kawawaŋgalen zetnaŋ kulume Kawawaŋaŋ ku aŋgalaŋindeye. Âtâtindeme tambusosogen towebienan ke etaŋ ke matalip. Yaŋ bamgat zemdelan zenze kanen Kawawaŋaŋ ekŋen zem indondoyet zapat zemindeyeyaŋ talip. ⁵ Am eweŋan tipman baen mamkwabien ekŋen kekokgak Kawawaŋ bamkumpeme egaŋ ku indaŋgalaŋge. Egaŋ tuŋgwam temaŋ mme kwati am bekanan mimi sambe indawaletmâge. Âpme Noa an mama mimi teŋgat zet zenzeŋan ekmak animbi 7 etaŋ Kawawaŋaŋ indikdamuŋ mimindeme dolakŋaŋ tabien. ⁶ Âpme itnaŋan tipman baenen mka temaŋ zut Sodommak Gomola ke kekokgak bekanan palakŋaŋ beme keyepmti tepgat zeme toti tewaŋ indazimâge. Keyaŋ am bekanan mamip bam ekŋen yominaŋgat dopmaŋ Kawawaŋ mutumindawe keyet golaŋin titiŋaŋ. ⁷⁻⁸ Kogogak itnaŋan tipman baenen an ŋen Lot ek mamaŋaŋ teŋ egaŋ am bekanan mimi ekŋenaŋ meluwaŋ bekanan sakambukŋaŋmak ke mmamkwapme kan kataŋ ekŋengat tuŋguwinan ke mamti mama mimiŋin ke ekti keŋaŋ nukŋaŋ beme ekŋengat kemberŋ omba penaŋ mamtan. Kekok mmambe mame

Kawawaŋaŋ Lot aŋgalaŋpeye. ⁹ Kawawaŋ Amobotnaŋaŋ am teŋ mamaip ekŋen nukŋaŋ sokbemindame ŋep maŋgalaŋ indein ma am bekaŋaŋ mamip ekŋen keyet dopmaŋin matim metne metne bam zemdelan zenze kanen omba penaŋ mutumindame delaŋ zewe. ¹⁰ Am keŋinan bekaŋaŋgat tikŋaŋaŋ mamisik tazinaŋ Kawawaŋgat nâme ku mopme sekŋiyek mamsaip. An ekŋen keboŋ ke dopmaŋ mgasik penaŋ mutumindame tiwep.

An zikat indanda dâsuki keyaŋ kiŋgagaŋiŋ zeingat zewi mti ensel Kawawaŋgalen zet kulume indamâpme tototnaŋ ekŋenmak kogogak maatindondoip. ¹¹ Kawawaŋgalen ensel windenjin temaŋ penaŋ tazin ekŋen keyaŋ kogogak Amobotnaŋgat zikatnan ensel bekaŋaŋ ekŋengat ŋenzinziŋ omba ku mamip ma ku manzementalatindeip. ¹² Âpme set kileŋ an ekŋen keyaŋ zet yaŋaŋ ku nâmâtâlîp keyet ekŋenaŋ zet belakŋaŋ penaŋ manâip. Keyaŋgut an ekŋen keyaŋ tam boyaŋ sekŋinaŋgat tikŋaŋ nâmti mamâlîp keyet kataŋ ekŋenaŋ ilinaŋgat sekŋinaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋgat nânâ etaŋ mamâlîp. Kegok mti amnaŋ songom zupmaŋ maindowalelip sakam kegok Kawawaŋaŋ indomyaloŋme temebep. ¹³ Mti mama mimiŋin mgasik keyet dopmaŋ tiwep. Ekŋenaŋ kasup sutnateman keŋinaŋ bekaŋaŋ mimiyet tikŋaŋ manâip ke mamip. Yaŋgut am nâmkiŋpepeŋinmak in tu meuŋin timbumondekti tatnime set kileŋ an ekŋen keyaŋ inmagen koti me ilinsakwep tatnip. An ekŋen ke dâsukiŋinberŋ keyepm ingalen tototalin ke mme mgasik tabein. Mti Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mamtotpeip. ¹⁴ Kan kataŋ imbimak yom aiikgat imbiyet zikat posi mamip mti bekaŋaŋ mimiyelen tikŋaŋin omba penaŋ wemindain. Am nâmkiŋpepeŋin tuwat tuwat ekŋengat kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋgat zet kelakŋaŋ mimindamti indamandame yom ekŋenmak tusumti mamip ma mânep milawatgat keŋin temaŋ bemti mamaip. Am maŋge ekŋen ke teziŋ ŋandaŋgat zapat mamaip. ¹⁵ Ekŋenaŋ mama mimi esemteŋ ke katikpemti Beoyet nemuŋaŋ Balaam egaŋ mânep tisât nâmti set bekaŋaŋ mâti tiye kogok ekŋenaŋ mamip. ¹⁶ Ek bekaŋaŋgat tosaŋaŋ titiyet ŋoktikŋaŋ temaŋ tatnânepeme Amobotnaŋaŋ zet kululuŋaŋgapm ŋenzinziŋ msaye. Âpme doŋki zet ŋep ku zenzeyelenaŋgut zet amnaŋ manzeipnok zemti golaŋ zenze an dâsuki ke zemkulumpeye. ¹⁷ Am ekŋen keboŋ ke tu zikatnaŋ bemberaŋ ma zanza tâgâyaŋ kumbume mekopme map ku matozin keboŋ. Kawawaŋaŋ mundumin tambusosogen weyaŋpeye. Ekŋenaŋ tambusosok kiŋkiŋaŋ keyet keŋan mebegat zapat ombempeye keyet metabep. ¹⁸ Ekŋenaŋ mamponŋaŋin kumti zet manzeip ke penaŋepiŋ. Ekŋenaŋ am notnaŋ imbimak set kileŋ mama ma mama mimi mgasik notnaŋ keyet zet kelakŋaŋ mimindamti keŋin mamwalip. Âpme am ekŋen ke nâmkiŋpepeen alakŋaŋ kolo kogogapm naman sakwep penaŋ mama mimi bekaŋanengatnaŋ timkwatindendaŋ keyen ewe gilik zemti melo. ¹⁹ An ekŋen keyaŋ am ekŋengat pigok zetik maminindaip, “In zii zet ke ŋep katikpemti lala mebegalen.” Yaŋgut an ilin ke waleletgalen kimbataŋ keŋan tatiŋgut kegok manzeip. An ŋenaŋ bekaŋaŋgat nâme mopme mambe beme egaŋ keyelen kimbataŋ keŋan toti mambe. ²⁰ Nâip, am mama mimi bekaŋaŋ mâti mamiwaŋ keŋin gilik zeme Amobotnaŋ ma Aŋgalalaŋ Toŋaŋ Zisas Kilais manâmkiŋpeip. Ke naman ekŋenaŋ peme tapme gilik zemti mama mimi bekaŋaŋ keyet keŋan ewe melumaŋme keyaŋ indatamkitik mti matazin. Kegok mip beme eweŋan mama mimiŋin belaknik bekaŋaŋ beyeyaŋgut bamgat bekaŋaŋ penaŋ bewe. ²¹ Am ekŋen keboŋ mama mimi teŋgalen set ku nâmâtâti kegok mbiek ze keyaŋ bekaŋaŋ omba penaŋ ku benak. Yaŋgut am teŋ mamayelen set ma Kawawaŋgalen zet katnaŋ zemzikat indammimiŋaŋ ke katikpemti ewe mama mimi bekaŋanen mepme bekaŋaŋ penaŋ mambein. ²² Am ekŋen keboŋ ekŋengat zet pigok zenzeŋaŋ ke katikŋaŋ mambein,
 “Tam ekŋenaŋ meu okme topme ewe keyegak manip.” (Totatatgalen Set 26:11)
 ma “Bo ekŋenaŋ tu zululoyaŋ meti ewe witiwiwen manziniŋip.”

3

Penan sukwep Amobotnaŋgalen zet penaŋepiŋ ku bewe

¹ Kilismagen notnne, neŋ ingat zapat meluwaŋ kumindama sek zut ilak bein. Neŋ zet neŋaŋ kuwann ke ma bam kuyap kapiyet in nâm yuŋguŋguŋepiŋ eŋemteŋ nâmâtâtâgat nâmti keŋin mbuteyap. ² In eweŋan golaŋ zenze an teŋ mamkwabien ekneŋaŋ zet zewien ma Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ zemkawaŋ bembeyet an indakumtetitiŋaŋ ekneŋ Amobotnaŋŋ ma Anŋalalaŋ Toŋaŋgalen zet mandiindoip ke ilinsakwep weyaŋ nâmtimti timambep.

³ Mti neŋaŋ penañ kapigok nâmkatik bewep. Kan delaŋ zenzeyelen bududuk tabeme an notnaŋ mŋasik sokbemti zet kukak zet zemti mama mimi bekaŋaŋgat tikŋaŋin tatindain ke mti mambep. ⁴ Mti pigok zewep, “Amobotnaŋ gilik zemti kosât zetik mgeyet manzeiwan penañ denen? Ningat yeŋpapmne ekneŋ pi gakimâpme delaŋ zemâge âpme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kululuŋ msat sokbemti weŋge sepem keŋok ke pi ewe wemkwazin.” ⁵ Keŋok tazewaŋgut eweŋan kululuŋ ma msat sokbewun âpme msat ek tuyengatnan sokbemti witalip temaŋmak msat sepemnok yek weŋge. Kawawaŋaŋ zet etaŋ zeme sokbewun ke nânâyet wisat mamip. ⁶ Âpme bam tuyaŋagak gwawam kwati am ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe asekmâge. ⁷ Ma zet zeme kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye keyaŋagak kululuŋ msat alak pi talup pi Kawawaŋgalen zemdelaŋ zenze kan keyet tewaŋ idazinziyet damuŋ talup. Âpme am bekaŋaŋ ekneŋaŋ dopmaŋ tiwep kan keyet eŋelaŋ keŋogak asekbaluŋgapmti keyet damuŋ talup.

⁸ Notnne penañ, Amobotnaŋgat zikatnaŋ msasa kwep ma nup kan 1 tausen eget ke idikme kwepnok mambalup. Kogogapm keyet ku kandatindowe. ⁹ Amobotnaŋ egaŋ gilik zem kosâgât zetik mgeen olatiyepm kan ewe tusume mamezin zemti am notnaŋ ekneŋaŋ nâme keŋoknok mambein. Keyaŋgut keŋok yek egaŋ am sambe walepme delaŋ zenakgapmti am sambe yominangatnan keŋin gilik zenzeyet kan bugan matusumindain.

Kululuŋ ma msat kapi aseksâpmilup

¹⁰ Amobotnaŋ kokotnaŋgat kanaŋ am kambu titi memendepmak matimkwalip keŋok kobe. Kopme kululuŋ ek kwisak temaŋ kumti aseŋbe ma kwitnaŋ kwitnaŋ kululuŋen weme maeknup kapi tewaŋ zimâpme delaŋ zemâbe. Msat ma msat palen kwitnaŋ kwitnaŋ tazin kapi zime delaŋ zemâbep. ¹¹ Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe pi yek bemâbe keyepmti in teŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mamin ke mbep. ¹² Mama mimi keŋok mti Kawawaŋ kokotnaŋgat damuŋ mbep. Mti in mulup wendeŋaŋbeŋ mti eŋalen kokot kanaŋ ke mandame sokŋanik kobe. Kan keyet kululuŋ tep temaŋaŋ zime yek bewe ma kwitnaŋ kwitnaŋ kululuŋen weme maeknup pi keŋogak teziŋgat kipmaŋaŋ kâme zalim tobe. ¹³ Âpme nin Kawawaŋaŋ kululuŋ alakŋaŋ ma msat alakŋaŋ mme sokbeme ndandayet zetik mimndandaŋaŋ keyet damuŋ tapmanup. Mka msat alakŋaŋ ke am mama mimi teŋ mti mamaip ekneŋaŋ toŋaŋ bembeyet zeye. ¹⁴ Kogogapm notnne penañ in kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋ sokbemindandayet damuŋ mamti Kawawaŋmak keŋ sewakŋaŋ palen mambep ma egat zikatnan kwetetepmaŋ ma mubulupiŋ tabep.

¹⁵ Âpme Amobotnaŋaŋ kan ewe tusume teepmaŋ mepme ekti zewep. Nin keŋ gilik zenzeyet egaŋ damuŋ tazin keŋok nâmbep. Ningat notn Pâlaŋ zet keyegak Kawawaŋaŋ ŋoktikŋanen beme ingat keŋok kumindaye. ¹⁶ Egaŋ zapat meluwaŋ sambe kuyeen nâlen zet kumindayap galak zeme kuye. Keŋogapmti am nânâŋinpiŋ ma am nâmkŋpepeŋin tuwat tuwat ekneŋaŋ zet keyet yaŋaŋ nukŋaŋ penañ tazin ke neŋ ku nâmâtâtâgalen. Ekneŋaŋ zet keboŋ keyet yaŋaŋ manzemyuŋguip ma Kawawaŋgalen zet katnaŋ sambe keŋogak manzemyuŋgupgapmtiŋgut dopmaŋ walelet aikmâbep.

¹⁷ Notnne penañ, golaŋ zet eweŋan diindondaŋaŋ keyepmti am belakŋaŋ penañ ma maip ekneŋgalen zemyuŋguŋguyaŋ keŋin mme yuŋgume sukŋaŋ bewepmagengat keŋin weyaŋti damuŋ mbep. ¹⁸ Âpme Amobotnaŋ ma An Anŋalalaŋ Toŋ Zisas Kilais eŋalen keŋ taolelaŋ indamukulem mme egat yaŋaŋ nânâyet nânâŋin masemem mopmambe. Mme nin Ek kwesij kwesij sesewatpemtii mamambanup! Ke penañ.

1 Zân

Zânañ zapat meluwañ ñeñañ mge

1 Zân kapi Zisasiyet nembrañ ñen egañ nâmtikñañ mamin kwitñañ Zân Zebediyet nemuñañ keyañ kuye. Egañ Kawawañgalen Tâtâ Alakñañ kapiyet zapat meluwañ ombanik kuye. An keyañ 1 Zân ma 2 Zân ma 3 Zân ma Kie Kienok ma buñam zapat zulak zulak e egañgak kuye. Zân kapi Zisasiyet donañ penañ. Mamañ Salome ek Maliayet notñañ isikñañ mene (Zân 19:25). Zapat meluwañ kapi nukñañmak enenogat zemâtâtât pembenañ ku mimiñañ am kwiyet kumindandañañ e sosok ku tazin. An Kawawañgalen zezapatgalen nânânjinmak mambien ekñañ Glik zet kukuñañ ma zet notñañ zenzeñañ ke ekti Zânañ kukuñañ zewien.

Zet ñotekñañ Kawawañgalen Tâtâ Alakñañgalen buñam zapat zulak zulak tazinen keyet katañ zapat meluwañ kapi ewe mwati kuinegak: 1 Zân 1:1 ma Zân 1:1, 14 ma 1 Zân 1:4 ma Zân 16:24. Zet keboñ omba penañ tapmelip. Zapat meluwañ kapi nukñañ am notñañ zet mutu mutu mti zenze ekñañ dapmelañge ekñengat tuñguwinanen omba zewien. Zisasiyet yañañ zemkandadat mulup mti zet an nânâmagañ zenze zenup zemti zet zeme yuñgumtemege. Kegogapmti Zânañ eksese zet kumindaye.

Zet ñotekñañ kapigogañ 1 Zân zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-4 Zet yañbem zenze zetmak Zisasiyañ am tuñgupminan an penañ sokbembeñañgalen zet

1:5-2:28 Am nâmkijpepeñinmagañ Kawawañmak nemuñañ Zisasmagen tususuñin tazin ke mkatikñañ bemti tatagalen zemâtâtât zet

2:29-4:6 Kawawañgalen nemunamba mama ke Kawawañmagengatñañ keyepmti mama ke nâmkijpem timti mama kanzizit toñañ bembeyelen

4:7-21 Kawawañ ek gogot toñañ

5:1-12 Kilais nâmkijpemti mama keyet yañañ dâsuki ma penañ ke notn notn mti mama keyañ msokbewe

5:13-21 Am nâmkijpepeñinmak ekñengalen zet tepumañ ma zet zemdelañ zenze zet

Zemâtâtât zet

¹ Yañbembeñañ baen mama kanzizit mamayelen zapatñañ wemti wemkwage. Keyet yañañ Zisas Kilais. Ke nin zeme nâmbenn ma zikatnñañ penañ ekbenn. Nin ke ekti betnñañ penañ timakbenn keyepmti nin zetñañ keyet meluwañ mimindanup. ² Mama ke sokbemkawañ beme ekbenn. Mama katikñañ mama An ke Bienmagen tageyañ bam ninmagen sokbemkawañ beme nâwenn. Keyet nin zapatñañ mandiindonup. ³ Keyepmti nin egat mamañañ eknâmbenn keyegak nin kegogak zapatñañ mandiindonup. Diindomann nâmti kot ninmak tusume keñ kwep bemti Bipmañmak Nemuñañ Zisas Kilais egetmak keñ kwep ñep bemti mambanup. ⁴ Tuñgupmnan kegok sokbeme nin sambe oloñen mmann delañ zenzeyet zapat meluwañ kapi kumti indayap.

Nin mama mimi busatnanen etañ mbanup

⁵ Zisasmagen nin zet zapat zeme nâmbenn keyepmti in kapigok mandiindonup: Kawawañ ek An busatñañ toñañ. Tambusosok bugan ekmagen ku tazin. ⁶ Nin tambusosogen mamtingut, “Nin Kawawañmak tusunup,” zenup keyañ ñep penañ ku bein. Kegok mamnup keyañ mme nin dâsuki toñañ benup. Âpme zet penañ ñotekñañ ke ninmagen ku matazin. ⁷ Kawawañ ikñañ busatnanen mamain kegogak nin busatnanen mamnup beme Kilaismagen notnne ekñenmak keñ kwep bemti tapmann Nemuñañ Zisas egañ gakime sipmañ mulage keyañ yomm zulupme kwetetepmañ mamnup.

⁸ “Nin yom ku tatndain,” kegok zenup beme keñ matetipenup ma zet penañ ñotekñañ ke keññnanen ku tazin. ⁹ Âk nin yomm zemkawañbenup beme Kawawañ zeme penañak masokbein ma teñ mama toñañañ yomm zemdelañ zemndein ma myuñguñgu sambe

ke manzulutmâzin. ¹⁰ “Nin yom ku maminup,” zemann zet keyarj mme Kawawarj an dâsukitorj kekok mambein. Kegok manzenup keyarj msokbeinen Kawawarjgalen Zet Zapat Dolaknarj Penarj ke ningat keŋnan ku tazin.

2

Zisas Kilais egarj ningalen mukulem mimi an bein

¹ Nâgât nembanne penarj, in yom mbiekmagengapmti zapat meluwarj kapi kumti indayap. Nin yom mbanup beme ningat mundumnanen Zisas Kilais ek mama teŋ toŋarj egarj Bipmarjgat ndarjgalarj ndendeyelen nâmti mandundum sain. ² Kawawarjgalen Zisas zempeme toti ningat yomgapmti gakime sipmarj mulage keyarj ningat yomm zuluge. Wa ningat etarj yek. Msat sambe am ekŋengat temakwep gakiye.

³ Nin Kawawarj zet zapatnarj zempepenarj ke marjgawepunup bemelak nin ek manâmpenup ke penarj manâmkawarjbenup. ⁴ Ma an ŋenarj Kawawarjgalen zet gawepupupij mamti zewe, “Neŋ Kawawarj nâmpayarj,” zeweyen an ke dâsuki toŋarj. Kegok manzenup keyarj msokbeinen Kawawarjgalen zet zapat dolaknarj penarj ke ningat keŋnan ku tazin. ⁵ Âk an ŋen egarj Kawawarjgalen zet marjgawepun beme an keboŋ egarj penarj sukwep Kawawarj gogot mamsain. Kegok mti nin Kawawarjmagen tusumti tapmanup kekok penarj bein. ⁶ An ŋen egarj, “Neŋ Kawawarjmak tusumti mamayarj,” zein beme egarj Zisasiyarj mama marjge sepem kekokak mamain.

Busatnarj mamti keŋ dopmarj sam dopmarj sam mti mambep

⁷ Kilaismagen notnne penarj, neŋ zet pi alaknarj ku kumindayap. Zet kapi in yarjbemti Zisasiyelen buŋam zapat nâmti nâmkinjewien keyegak kumindayap. Zet yarjbemti zemzikat indam mbien kekokapm zet itnarjgalen zeyap. ⁸ Yangut zet kuyap keyarj zet alaknarjnogak tageyarj matazin. Keyet penarjgalen Zisasmagen sokbeye ma inmagen kogak sokbein. E yarjgalen kapigok tambusosokgalen bekanarjgalen yek bemâpme busatnarjgalen mama mimi dolaknarjgalen sokbemkawarjbemti tazin.

⁹ Âpme an ŋen egarj notnarjgalen keŋ kasa manâin an keboŋarj, “Neŋ busatnanen mamayarj,” ku zewe. Kogogapmti ek ewe tambusosogen mamain. ¹⁰ An ŋenarj notnarjgalen gogot mamin egarj busatnanen mamain. Busatnanen mamain keyepmti yom ŋenarj ma tetimaemae ŋen sokbemsame ku tokutuwe. ¹¹ Ma an ŋen egarj notnarjgalen keŋ kasa nâmpewe egarj yomgalen tambusosok keŋan tati tambusosok seleset meti set ku ekti mesâgât olabe enenogat tambusosogarj zikatnarj simuŋ tapme kekok mbe. ¹² Kilaismagen nemunambanne, in Zisas Kilais egat pembenarjgapmti yomin zulutindenderjgalen keyepm zet kapi kumindayap. ¹³ Yeŋ bipmne in Kilais eweŋan baenen takwapme egat yarjgalen nâmtâmbien keyepmti zet kapi kumindayap. Anemba zomolimne in Kawawarjgalen winderjgalen indame an bekanarj mimi winderjgalen mtobien keyepmti zapat meluwarj kapi kumindayap. Animbi nemba, in Biwin Kawawarjgalen nâmtâlip keyepmti zapat meluwarj kapi kumti indayap. ¹⁴ Bienne, in Kilais egat yarjgalen nâmtâlip keyepmti zapat meluwarj kapi kumindayap. Anemba zomolim, in winderjgalen temarjgalen tazin ma Kawawarjgalen zet keŋinan tapme Sadarjgalen tetimaemaen katiknarj bewien, keyepmti zapat meluwarj kapi kumti indayap.

Keŋ temarj msalengalen kwitnarj kwitnarj keyet ku bewanup

¹⁵ In am mama mimiŋin bekanarj ekŋenmak ku tusuwep ma keŋin msatgalen kwitnarj kwitnarj keyet palen ku peme wembe. Kogok mbep beme in Biwinarjgalen tiknarj ku nâmbep. ¹⁶ Nâip, mama mimi bekanarj seginarj nâmtiknarjgalen mamin ke ma msat palen kwitnarj kwitnarjgalen eksegat ma sekj mobot ke Biwinarjgalen ŋoktiknarjgalen yek. Ke msat kapiyelen kwitnarj kwitnarjgalen tiknarjgalen. ¹⁷ Âpme msat kapiyelen kwitnarj kwitnarj ma tiknarjgalen tazin kapi ilinsakwep yek bemâbe. Mme an ŋen Kawawarjgalen zet gawepumti mambe beme egarj kwesij mamti mamambe.

Kilaisiyet kasanane tasokbemâlip

¹⁸ Nemunambanne, Kilaisiyaŋ kokogalen kan ilak bududukbein. In Kilaisiyet kasaŋane sokbembeyet zeme nâwien e ilak omba penaŋ sokbemâbienañ tapmaip. Keyepmti kan bududuk penaŋ bein kegok ilak nânup. ¹⁹ Ekñen keyañ ningat tungupmnangatnaŋ sokbewien keyañgut ekñenaŋ ninmak tusumti ku mamaip. Ekñenaŋ ninmak keŋ kwep mambiek ze ku katimndewiek. Yaŋ ndemebien keyepmti ekñengat yaŋañ kapigok nânup ekñen ke Kawawaŋañ ninmak mamayet ku ombemindeye.

²⁰ In ekñen nemboŋ yek. In Emetak Teŋ ke timâbiengapmti in Kawawaŋgalen zet katnaŋ ke nâmkawaŋbewien. ²¹ Meluwaŋ kapi in, “Kawawaŋgalen zet penaŋ ñotekñaŋ ke ku nâip,” zemti ku kumindayap. In zet ke nâmtât talip keyepm kumindayap. An zet dâsukitoŋañ zet tazeip ke Kawawaŋgalen zet katnaŋ penaŋ kemagengatnaŋ yek. Ilinangat keŋinangalak tazeip. ²² An zet dâsukitoŋ ke kwiyet zesenuŋ? An ñenaŋ zewe, “Zisas Kilais Kawawaŋañ ku ombempemti zempeme toge,” zewe beme an keyañ Bien ma Nemunaŋ eget mambamkumidein keyepmti ek Kilais egat kasaŋañ. ²³ An ñenaŋ Zisas Kawawaŋgat Nemunaŋ mambamkumpein keyañ zeinen egaŋ Bipmaŋ Kawawaŋ ku nâmpain kogok bein. An ñenaŋ Nemunaŋgat an Kawawaŋañ ombempepeñaŋ Kilais zein beme egaŋ Bipmaŋgat kegogak ñep nâmpain zenup.

²⁴ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakñaŋ Penaŋ Zisasiyaŋ eweñaŋ baenen msalen ekmak mamti nâmkwabien ke mkatikñaŋ bemti mambep. Kawawaŋgalen zet katnaŋ ke nâmkatik bemti mame Bip Nemun ŋut egeleŋ kegogak ingat nâmtikñaŋ mamimindein. ²⁵ Ke Zisasiyaŋ ikñaŋ mama kanzizit mama ke ndandayet zetik mti buŋam zapatnaŋ diindoye ke ndawe.

²⁶ Am keŋin mamimyungumindeip ekñengat zet zapat kegok kumindayap. ²⁷ In Emetak Teŋ Kawawaŋmagengatnaŋ tiwiengapmti in nânâ notnangat ku maolalip yek. Emetak Teŋ egaŋ mama mimi dolakñaŋ manzemzikat indamin. Emetak Teŋgalen zet ke dâsuki yek, penaŋ sukwep keyepmti egaŋ manzemzikat indain kataŋ keŋinan mkatikñaŋ bemti mamambep.

²⁸ Nembanne penaŋ, in Kilaismak tusum mamambep. Âpme maneti kan delaŋ zenzeñaŋ ikñaŋ kot sokbemkawaŋ beme in windeŋinbeŋ tabep keyepm nin egat zikatnan sakambuk ku mbanup.

²⁹ In Kilais ek teŋ toñaŋ maekmâtâlíp beme in pigok nâmtâtâlíp. In am ñen mama mimi teŋ mme in nâip ek Kawawaŋgat nemunambaŋgapmti kegok mamin.

3

Nin Kawawaŋgalen nemunamba mamanup

¹ Neŋe neŋe, Bipm Kawawaŋ egaŋ gogot omba penaŋ mimndamti ningat, “Nemunambanne,” manzein. Kogogapmti nin egat nemunambaŋane mamann msat kapiyelen am ekñenaŋ Kawawaŋgat yaŋañ ku maekmâtâlíp. Sepem kegogak ekñenaŋ ningat yaŋñ ku manndikmâtâlíp. ² Notnne penaŋ, kan pigogat nin Kawawaŋgalen nemunambaŋane penaŋ mamanup yaŋgut maneti naman sepem zigok penaŋ mamambanup? Alak sosok ku sokbemkawaŋ beme eknup keyañgut nin kapigok nânup. Bamgat Amobotnaŋañ sosok sokbemkawaŋ bewe kan keyet ikñaŋ penaŋ ilak ekti egalen mama sepem keboŋak mambanup. Kan keyet nin ilak ikñaŋgalen yaŋañ penaŋ ke ekmâtâbanup. ³ Âpme am sambeyaŋ kan keyet webemti damuŋ mambep ekñenaŋ Kilaisiyaŋ kwetetepmaŋ mamain sepem keboŋagak kwetetepmaŋ besâgât webematalíp.

⁴ An ñenaŋ yom mamin beme Kawawaŋgalen zet maangosoin eneyet zet angososo ke yom. ⁵ Ma Kilais egat yaŋañ nânup. Egaŋ yom peme mebegat kwatoti ikñaŋ yompiŋ penaŋ maŋge. ⁶ Keyepmti am sambe ekñenaŋ Kilaismak tusumti mamaip ekñenaŋ yom mti mimiek ku mamip. Âk ñen egaŋ yom tusumti mamin beme egaŋ Kilais ewe ku ege ma yaŋañ ku nâmtâtâge kegok bein.

⁷ Nembanne penaŋ, in weyaŋ damuŋ mbep. Am notnaŋañ bekaŋañ mimiyet zet kelakñaŋ mme in ku nâmindewep. Ñen egaŋ mama mimiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ

pembenarj mamin an keyarj kwetetepmarj mamain. Kilaisiyarj kwetetepmarj mamain sepem keborjak egarj mamain. ⁸ An njenarj yom tusumti ewe mbe beme an ke Sadarjgalen manjeengatnarj. Sadarj ek ewerjanak yarjbemti yom aigeyarj ewe mamkwazin. Keyepmti Kawawarjgat Nemunarj egarj Sadarjgalen mulup kumaseksâgât koge. ⁹ Am njen Kawawarjgat nemunambanarj bewe beme egarj yom tusumti ewe ku mbe. Kawawarjmak mamayelen winde tatsame ekmagengatnarj sokbeye. Keyepmti egarj mama mimi bekanarj ewe ku tusumti mbe. ¹⁰ Kawawarjgalen nemunamba mamaip ma Sadarjgalen nemunamba mamaip keyet yarjarj kapigok sokbemkawarj beme ekmatâtâtgalen: An njen mamarjarj terj ku mamti notnane notnarj ekjengat gogot ku mbe beme ek, “Kawawarjgalen nemunamba,” ku zenzeyelen.

¹¹ Kawawarjgalen bujam zapalen in zet kapigok nâmkwabien: njenarj njeniyet gogot njenarj njeniyet gogot mbep. ¹² Nin Kaingalen mama mimi mgeen ke ku mbanup. Ek Sadarjgalen an bemti meniñarj isikjarj kume gakiye. Kume gakiye keyet yarjarj kapigok, egalen mama mimiñarj bekanarj âpme meniñarjgalen mama mimiñarj terj ke eksokbemtiyepm kuye. ¹³ Kilaismagen notnne, am nâmkijpepepij ekjenarj kej kasa mimindame ku palapewep. ¹⁴ An njen egarj notnarjgat kejarj ku bewe beme ek Kawawarjgalen an yek; gakikijarj nembonj mamain. An njen notnarjgat gogot mam beme egarj mama kanzizit ke timti mama mimiñarj gakikijarj nembonj keyetnarj wage sepem bein. ¹⁵ An njenarj notnarj njeniyet kej kasa mpewe beme Kawawarjgat zikatnan an keyarj notnarj penarj kume gakiye. In nâip an njenarj notnarj kume gakin beme ekmagen mama kanzizit ke ku tasain.

¹⁶ Notnngat kejarj bembe keyet yarjarj Kilaisiyarj ningapmti mamarjarj ketalasiye keyet palen ekmatâbenn. Âpme nin kegogak notnne nâmkijpepepijmak ekjengat sekj talasimti gakiwanup beme keyarj mukulem mimindewanup. ¹⁷ Yangut an njen mânep milawatnarj sambe penarj tasawe mene beme egarj ekme notnarj nâmkijpepepijmak njen milawatgat olat olat mme ekti sasapij igak timti mambe beme egarj, “Nerj Kawawarj gogot mamsayap,” zenzepij. Kegok zeme jep ku benak. ¹⁸ Nemunambanne, nin am notnne notnarj ekjengat gogot ke belak zeletarj ma belak dembusegarj etarj ku zewanup. Nin ekjengat kejarj penarj beme mukulem dolakjarj penarj mimindewanup.

Kawawarjgalen nemunamba manuarj bekanarj jep penarj ku mimiyele

¹⁹ Nin notnngat gogot mamnup beme nin mama mimi penarj sukwep Kawawarjgalen zelarj zein ke mâti mamnup. Mme kejarjnan Kawawarjgat zikatnan kijingapipij nâmtalati matazin. ²⁰ Kawawarj kwitnarj kwitngat yarjarj jotekjarj nâmatâpme delarj zein keyepmti njotikjarj zem ndowe beme nin Kawawarjgat zikatnan ku kijingatgalen.

²¹ Kilaismagen notnne, nin yom ku tatndain beme Kawawarjmak zet zenâ zenâ mimiyele ku kijingabanup. ²² Nin egalen zetnarj penarj ke mangawepumti mama mimi Kawawarjarj egarj nâme dolakjarj mambein ke maminup keyepmti nin kwileki njeniyet dundumsaman egarj mandain. ²³ Kawawarjarj nin egalen zetnarj gawepupuyet nâmti kapigok zeye: Nin Nemunarj Zisas Kilais egat penarj sukwep nâmkijpemti egalen zetnarj kapi mangawepumambanup, nin njenarj jengat gogot mti gogot palen mamayet manzein ke mbanup. ²⁴ An njen egarj Kawawarjgalen zetnarj gawepumti mamain egarj Kawawarjmak tususu kwep mamalup. Mme Kawawarjarj ikjarj ekmak wetekumti mamain. Nin Zisasi nâmkijpemann kan keyet Kawawarjarj Emetak Terjarj mandain. Emetak Terj ndaye keyarj msokbeinen Kawawarjarj ninmak tusumti mamain.

4

Golarj zenze an dâsuki omba penarj sokbemti msat katarj mekobienarj tapmaip

¹ Kilaismagen notnne, am dâsuki omba penarj sokbemti msat katarj mekobienarj tapmaipgapmti ekjengalen zet ke Kawawarjmagengatnarj ma yek zemti weyarj nâmatâbep. ² Kawawarjgalen Emetak Terj kapigok set jep ekmatâtâtgalen. An njenarj, “Zisas Kilais ek Kawawarjmagengatnarj an penarj sokbeye,” kogok zewe beme ek Kawawarjgalen Emetak

Tej tasain. ³ Ma an ñenañ, “Zisas Kilais ek Kawawañmagengatnañ an penañ ku sokbeye,” kekok zewe beme ek Kawawañgalen Emetak Tej ku tasain. Ek Kilaisiyet kasañgalen zet zemkawañ bein. Ek Kilaisiyet kasaññ sokbembeyet zeme nâmbien ke ilak sokbemti tapmain.

⁴ Nembanne penañ, ilin Kawawañmak mamaip keyepmti in an zet dâsuki ekñengalen zet ke mtopewien. Emetak Tejañ ingat keñinan tazin keyelen windenañ am msat kapiyelen ke sebempein. ⁵ Am zet dâsuki toñ ekñenañ ilinañgalen ñoktikñañgat etañ zet manzeip ke Kawawañmagengatnañ yek. Ilinañgalen ñoktikñañgat manzeip ekñen ke Kilaisiyet kasañane. Zet manzeip ke msat kapiyelen etañ masokbein keyepmti am sambeyañ zet ke tikñañ nâmti mamâlip. ⁶ Nin Kawawañgalen am keyepmti an ñenañ Kawawañ manâmâtâzin an keyañ ningalen zet manâin. Ma an ñen Kawawañ ku nâmâtâpein an keyañ ningalen zet ku manâin. Sepem kekok sokbeme zet penañgalen Emetak Tej ma zet dâsukiyelen am ke maekmâtâtnup.

Kawawañ ek gogot toñañ

⁷ Kilaismagen notnne, nin ñenañ ñeniyet gogot ñenañ ñeniyet gogot mbanup. Eneyet notnnañgat gogot mimi ke toñañ Kawawañ. Gogot palen mama ke ekmagen-gatnañ. Keyepmti an ñen gogotmak mambe beme ek Kawawañgat nemunambañañ bein. Kawawañgat yañañ nâmâtâtpain. ⁸ An ñenañ gogot mimipiñ mambe beme egañ Kawawañ ku nâmâtâtpain. Eneyet Kawawañ ek notnnañgat gogot mimi keyet ñotekñañ penañ. ⁹ Kawawañañ Nemuñañ kwewetañ ke nin mama kanzizit aikndandayet nâmti msalen peme toge. Egat gogotnañgat yañañ ninmagen mimkawañ beye kekok mgeyepmti nin Nemuñañgalen pembedañgat mama kanzizit titiyelen. ¹⁰ Âpme gogotgat yañañ kapigok tazin, nin Kawawañ keñ taolet ku msawen egañ ikñañ Nemuñañ peme toti ningalen yom zulumâge. ¹¹ Kilaismagen notnne, Kawawañañ gogot temañ kekok mimndayeyepmti nin kekok gogot dopdop mti mambanup. ¹² Msat palen kapi an ma imbi ñenañ Kawawañ ku ege. Yangut nin am ñenañ gogot dop dop mti manup beme Kawawañ ninmak main ma egalen gogotnañañ ninmagen mawemndain.

¹³ Kawawañañ ikñañgalen Emetak Tejañ ndaye keyepmti nin egat nembane kok nânupgapmti ekmak ningalen tususu kwep tatndain. ¹⁴ Bien egañ Nemuñañ msat katañ am yommak nin añañndendeyet nâmti peme toge. Âpme nin zikatn penañañ ekbenn keyepmti nin zet keyet yañañ mandiindonup. ¹⁵ Keyepmti an ñenañ, “Zisas ek Kawawañgat Nemuñañ,” zet kekok ke zemkawañ bewe beme egañ Kawawañmak tususu kwep mti mamalup. Ma Kawawañañ ekmak wetekumti mamain. ¹⁶ Kawawañ gogotnañ ninmagen sokbeye ke nin ekti nâmkatik pewenn. Kawawañ ek gogotgat ñotekñañ penañ keyepm ñen ek gogotmak mambe ek Kawawañmak tususu kwep mti mambe ma Kawawañañ kekok ekmak wetekumti mambe. ¹⁷ Zisasiyañ msalen mañge kan keyet egat mama mimiñañ gogot palen mama ke mgeyet sepem kekok nin gawepumti egalen mama mimiñañ ke mâbanup. Âpme mama mimi nodañgat gembembe ke keñdan misisikñañmak tapme ikñañgat kokotnañgat kanañ beme nin kingagapiñ tabanup. ¹⁸ Gogot palen mama ma kiñgat palen mama egelañ notn notn ku milup. An ñenañ pigok zein, “Kawawañ egañ nenañgat yomm dopmañ mutumnawe.” Kekok manzemkingazin ma an ñenañ pigok zein, “Kawawañ nâgât gogot mamin.” An kekok zeinañ ku makingazin. Gogot penañañ kiñgat sambe makwizikme mowezingapmti am gogot mamip ekñenmagen kiñgat ku tazin.

¹⁹ Nin Kawawañañ gogot kukñañgat mimndayeyepmti nin kekok ek gogot mpewanup. ²⁰ An ñenañ notnañgat msalen kapi tati notnañgat gogot ku min beme egañ kekok Kawawañgat yañañ ku nâmâtâzin. “Neñ Kawawañ ke nâmpaap,” zein beme an ke, “Kawawañ gogot mamsayap,” zemtingut naman notnañ ñengat keñ kasa nâmpewe beme an keyet an dâsukitorñ zewanup. ²¹ Nin Zisas Kilaismagen zet penañ kapigok tiwenn: An ñenañ Kawawañ gogot mamsain egañ notnane kekok gogot mamimindain.

5

Kawawaymak tusumti mamann kwileki ñenaj ku mtotndewe

¹ An ñenaj, “Zisas Kilais ek Kawawayaj ningapmti peme toge,” zemti nâmkijpemtî mambe beme ek Kawawayajgat nembajaj. Ma an ñenaj Bipmaj Kawawayaj gogot mampein egañ Kawawayajgat nembajane kegogak gogot mam indein. ² An ñenaj kapigok zein, “Neñ Bipm Kawawayaj gogot temañ mampeap,” zemti zetnañ penaj mañgawepumti naman nemunambajanejet gogot ku mamindein an ke Kawawayajgat zikatnan egalen gogot palen mama ke ku matazin. Kawawayaj ma nemunambajane ekñen sepemin kwep keyepmti nin gogot sepem kwep mimindawanup. ³ Nin Kawawayaj gogot etañ ku msasayelen; egalen zetnañ gawepumti minup keyañ gogot msanup bein. Kawawayajmak tusumti manup beme egalen zetnañ mâti mimiyelen ke nukñaj penaj yek. ⁴ Kawawayajgalen zetnañ nâmkijpemtî keñnan mkatikbempenup keyañ msalengalen mama mimi bekanaj keyet winderaj matimtopein. ⁵ Kwiyaj kasa kumti yomgalen mama mimiyet winderaj mam mtopein? An ñenaj Zisasiyet Kawawayajgat Nemujaj manâmkijpein an keyañ yomgat winderaj mam mtozin.

Kawawayaj Nemujajgat yajaj sosok zemkawayaj beye

⁶ Kawawayaj Zisas Kilaisiyet yajaj msat palen amnaj nin eksokbembeyet kapigok mge. Nemujajaj tu zulutme kan keyet Kawawayajaj kapigok zemkawayaj beye, “Kapi nenajgat nemun penaj.” Âpme ñen kapigok, Zisasiyaj tewen mopme sipmaj mulage. Egañ tu zululuge ke etañ yajaj ku msokbein ⁷kegogapm Emetak Teraj yajaj nâmatâtâgalen ningat keñnan mulupmaj mti kapigok manzein Zisas Kilais ek Kawawayajgat Nemujaj penaj. Egañ zet manzein ke penaj. ⁸ Zisas Kilaisiyet mamarajgat yajaj tuk kegok Kawawayajaj zemkawayaj bein keyaj zet kwep bandim mpemti zeip. ⁹ An ñenaj msat palen kapi zet ñen tazein ke nâmann penaj ma dâsuki kok mambein. Yajgut Kawawayajaj Nemujajgat zet zein keyaj penaj amgalen zet omba penaj mtopein. ¹⁰ An ñen egañ Zisas ek Kawawayajgat Nemujaj zet ke zemkawayaj bewe beme egañ Kawawayajgalen zet penaj ñotekñaj ke matin. An ñenaj Kawawayajgalen zet nâmkatik bembepij mbe beme egañ Kawawayajgat an dâsukitoñ zein kegok bewe beme an keboñ egañ Kawawayajaj Nemujajgat zetnañ bandim mpeye keyet nâme penajepij kegok mambein. ¹¹ Kawawayajaj zet zemkawayaj beye ke pigok: Kawawayaj egañ mama kanzizit mama ke ndaye. Âpme mama kanzizit keyet ñotekñaj ke Nemujaj egañ bein. ¹² Zisas ek mama kanzizitgat toñaj. Keyepmti an ñen egañ Nemujajaj mkitik mampein beme mama kanzizit ke matin. Âpme an ñenaj Nemujajaj ku mkitikmampein beme egañ mama kanzizit ku eknâmatâtâzin.

Nin nânup bam mama kanzizit tiwanup

¹³ In Zisasiyet manâmkijpeip keyepm neñ zet kapi in kapigok kum indama nâit, zet kapi main nâmti ilinak atam kitik mmaneti mama kanzizit ke tiwep. ¹⁴ Nin Kawawayajmak keñ kwep manupgapmti kwileki ñeniyet yajkwesimann egañ zetn manâin keyepmti nin egat kandañ kinjagapiñ ma sakambuk palen ku mambanup. ¹⁵ Mme Kawawayajaj ningalen zetn manâin keyepmti nin egat kwileki ñengat yajkwesiwanup beme egañ ñep ndawe ke nânup.

¹⁶ Yajgut an ñenaj Kawawayajgalen zetnañ kasa kasa mpemti mambamkumpein ek Sadañmak tususu kwep mambe beme Kawawayajgat zikatnanen yom keyaj nukñaj penaj mambein kogogapm ek teziñ ñandañgat zapat matazin. Keyepmti, “Kawawayajgat am ekñen keboñgat dunduindewep,” ke ku zeyap. An ñenaj yomaj tasain Kawawayajgalen zetgat kasa kasa mamip keyet sepem ku mimiñaj egat Kawawayaj dundundujanen yajkwesime yomaj ke Kawawayajaj katikpemtî mama kanzizit sawe. ¹⁷ Mama mimi bekanaj mamip ke yom. Yajgut yom sambe ke teziñ ñandañ mebegalen zapat yek.

¹⁸ Am ñen egañ Kawawayajgalen nemunambajaj mamain egañ bekanajgalen mama mimi ke mâti ku mamin. Zet ke in nâmatât talip. Am keboñ ke Kawawayajgat Nemujajaj

ņep damuņ pembenāņ mimiyeleņ keyepmti an bekaņāņ toņāņāņ sokņāņ koti ku walet sawe. ¹⁹ Nin nānup am sambe Sadāņgat kandaņāņ taliwaņgut nin Kawawaņgat zapat manup. ²⁰ Nin nānup Kawawaņgat Nemuņāņ egaņ kwatoti Kawawaņ penaņ main egat nāmti mamayeleņ ņoktik ndayeyepmti nin Kawawaņ ke penaņ zet penaņgat ņotekņāņ nāmpewanup. Ya nin Kawawaņ penaņ ekmak tususu kwep mamanup ma Nemuņāņ Zisas Kilaismak tususu kwep mti mamanup. Kawawaņ ek Kawawaņ penaņ ma ek mama kanzizit keyet toņāņ.

²¹ Nembanne, in nopiom ekņen bamkumindemābep.

2 Zân

Zânañ zapat meluwañ ñen ewe kume zut bein

Zapat meluwañ kapi Zânañegak kuye. Egañ dapmelañge ombemindenderañ ekñengat kumindaye. “Dapmelañge kwitnañ imbi ombempepeñañ ma egat nembajane ekñengat kuyap,” kegok kuye.

Nukñañ sekam kwep kegogapm amgat zemgwatnañ mimindeme an zikat indanda dâsuki ekñengat eksemti tatagalen nâmtiyepm zapat meluwañ kapi kumindaye. Zisasiyañ an mama ku mañge zemti zemtalalat omba penañ mbien kegogapmti zapat meluwañ kapi kuye. Zapat meluwañ kapi tuñgupañpiñ; yewañañ etañ yañgut zet notnañ Zân kapiyet tazinen Zân ma buñam zapat zulak zulak keyet keñan sepem kwepnok kukuñañgat zet eweñañ desegat talip ke kapiyet egit:

2 Zân 5	Zân 2:7	Zân 13:34-35
2 Zân 6	Zân 5:3	Zân 14:23
2 Zân 7	Zân 4:2-3	
2 Zân 12	Zân 1:4	Zân 15:11; 16:24

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zân zapat meluwañ keñan talip:

1-3 Mukuku zet.

4 Zemoli oli zet

5-9 Zemsesewat zet

10-11 An zemzikat indanda dâsuki ekñen indazemandandapiñ eksemindewep

12-13 Zet zemdelañ zenze zet

¹ Neñ ingalen an ñeñañin ya dapmelañge ingat tikñañ manâmindeyapgapm zapat meluwañ kapi kumindayap. Yañgut neñ etañ yek. An imbi sambe zet penañ ñotekñañ manâmaip ekñañ ingat kegogak nâme tikñañ mambein. ² Zet ñotekñañ ke ninmagen tazin ya tati tapmebe keyepmti nin ingat tikñañ penañ manâmindenup.

³ Âpme Kawawañ Bipm ma egat Nemuñañ Zisas Kilais egegat keñ taolelit ma añañalañ gogot ma keñ sewakñañjit inmagen wemti wembe. Mti nin zet penañ mkatik bemti gogot palenak mamabanup.

Nâmkiñpepemak gogot palen mamayelen zet

⁴ Inmagengatnañ notnañ ekñañ Bipm Kawawañgalen zet ndaye ke gawepumti zet penañ ñotekñañ ke ñep mâti mamaip. Zet zapat dolakñañ kegok zeme nâma keñ oloñen penañ bein. ⁵ Keyepm neñ zet alakñañ ñen ku diindoma nâsâbip. Zet kapi alakñañ penañ yek. Zisasiyañ sokbemberjanen baen zet ikñañ diindoye. Ke alak neñ pi zet ikñañ keyegak tazeap: nin gogot dopdop mamabanup. ⁶ Nin Kawawañ gogot etañ ku msasayelen. Egalen zetnañ mañgawepunup keyañ gogot msanup bein. Zet kapi Zisasiyañ eweñañ baenen msalen ekmak mamti nâmkwabien keyet zet zapatnañ ke nâmti tikâk mpemti mamayet nâmti mandiindoin.

⁷ Nâit, am dâsuki an sambe penañ mepmâbien mamaip ekñañ Zisas Kilais ek msalen am nemboñ ku sokbeye zet ke manzemtalalip. Am ekñen keboñ ke an dâsukitoñ ma Kilaisiyet kasañene zewanup. ⁸ Neñ Kawawañgalen zet zikat indama nâmti mkatik bempemti keñ kwep mambe. Mneti peme towembeyet weyañti ekdamuñ mmambep keyepmti bangat Kawawañ tosañin in mamip keyet katañ indawe. ⁹ Am notnañ Kawawañgalen zet mamkipmañ beip ekñañ Kawawañmak Nemuñañ egetmak tususu kwep mti maip. Âpme am notnañ ekñen Kilaisiyelen zet zemzikat indama nâmti mâpmeneti naman belaknik ke Kawawañgalen zetnañ ke ku mamkipmañbeip ekñen ke Kawawañmak tususuñin ku tazin. ¹⁰ An ñen ek Kawawañgalen zet ku manzemzikatindain ya naman egañ zet ikñañgat ñotikñañgat etañ manzein an keyañ inmagen kopme in

mkañin samti notn notn ku mpewep. ¹¹ In an dâsuki keboñ ke notn notn mpewep beme in myuñguñguñ ke mukulem mpewep.

¹² Zet sambe penañ tatnainangut papiaen meluwañ mimiyet nâma ñep penañ ku bein keyepmti naman neñ nen negak inmagen kot indikti inmak zet zenâ zenâ mimiyet keñnan nâma ñep penañ bein.

¹³ Amdine sambe piyañ ingat indamukuip.

3 Zân

Zânañ zapat meluwañ ñen ewe kume sek tuk bein

Zapat meluwañ kapi Zânañegak kuye. An kapi Zisasiyañ namba indatim mayeengatanañ tunğupmañ an Zân kapiyañ zezapat bukgen ombanik kuye. Papia ekñen kuye keyet kwilin kapigok: Zânañ Buñam Zapat kuyeen ma Zân ma Zân ma 3 Zânmak Kie Kienok.

Egañ an kwitnañ Gaiasiyet kumsaye. Zânañ an kapi zapat meluwañ mti same mmet an sek mobot Daiotepis zemkulumpepeyet nâmti meluwañ kapi kumsaye. Daiotepis an ke an damuñ mobotnañ penañ. Damuñ mulupmañ nânâñak mti dapmelañgemagengatanañ am notnañ Zângalen am mukup timumuluñbien ekñen ke indamâti pasalen tainde-meyepmti Gaias zemâtâtât zet msamti zemsesewatpemtî zapat meluwañ kapi kumsaye. Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zân zapat meluwañ keñan talip:

1-8 Gaiusiyet zemsesewatî zemgwatnañ mpeye

9-10 Daiotepis zemkulumpepeñañ

11 Zemgwatnañ zet

12 Demitiasiyelen mama mimi dolakñañ ekti mâbep

13-14 Zemdelañ zenze zet

¹ Neñ ingalen an ñeñañin ya Gaias gâgât tikñañ nâmgemti gogot mamgayapgapmti zapat meluwañ kapi kumti gayap.

² Nâgât notn penañ, geñ Zisasmak tususundi ma ekmak zenâ zenâ dolakñañ penañ matazingapm neñ Kawawañgat dunduma geñmagen sek zawat kumbemgawe mme kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambeyañ geñmagen wembe. ³ Geñ zet penañ ñotekñañ ñep mmamti mañgawepunik keyet zapadi am notnne ekñenañ kot zeme nâma keññ dolakñañ penañ beye. ⁴ Nemban geñ ma nodine in zet penañ ñotekñañ keyelen set mamâpmpelip zet ke nâmti keññ oloñen omba penañ manâyp.*

⁵ Notn, geñ nâmkîñpepemak nodine mukulem mamimindenik am sokñañ kapiyetnañ etañ yek. Kawawañgalen mulup am notnañ beñangatnañ ekñenañ kopme kegogak mukulem mamimindanik. Kegok ke dolakñañ penañ mamnik. ⁶ Am ekñenañ gogot mimindi dolakñañ ya dapmelañge ñenañ yañdi zemsokbeme ekñenañ gâgât nâme mobotnañ beye. Keyepm geñ Kawawañgalen mulup an notnañ ekñenañ selen mebegalen indamukulem mane mebep. Kegok mmane dolakñañ penañ nâmgewap. ⁷ Ekñenañ Zisasiyet zet zapatnañ zemkawañ bembeyet mulupmañ am msat palen kapi mamti mandiiindome manâip. Ke ekñenañ, “Muluwinañgat tosañañ kogok nda,” kok ku zenzeyelen. ⁸ Keyepmti nin am ekñen keboñ indamukulem mti bandim mimindemti nin mulup keyet toñañnok bemti nsakwep zet ke mpalakñañ bembeyet zemndendeñañ.

⁹ Neñ dapmelañge ekñengat zet zapat meluwañ notnañ kuwan yañgut Daiotepis ek ikañ amobotnañ kwesâtgat nâmti zetn manzementalazin. ¹⁰ Keyepmti neñ koti mama mimiñañ zigok mamain keyet yañañ msokbewap. Egañ ningat dâsuki penañ zemti manzementalatndein yañgut ke etañ yek. Egañ am nâmkîñpepemak notnne ekñenañ am kup notnañ kopme ikañ timumululuñpiñ tapme am notnañ ekñenañ timumuluñ indame, kegok ku mimiyet zemkulumindemti am mukup dapmelañge notnañ ekñengalen zet nânâyelen mme egañ zupman maindamâzin. ¹¹ Notn, geñ an keyañ mama mimi bekañañ ñen mme ekti sepem keyak ku mâti mbanik. Geñ naman mama mimi dolakñañ mâti mbanik. An ñen mama mimi dolakñañ mbe egat Kawawañmak tusus dolakñañ mamain kegok bewe. Ma an ñenañ bekañañ mti mambe beme egañ Kawawañ ku nâmkîñpein kegok zenzeyelen.

Demitias egat nâmpeme dolakñañ penañ beye

* 1:4: Wa ke ikañgat nambañane penañ keyet ku zein. Ke am Kilais nâmkîñpemtî maip ekñenañ Kawawañgat nemunambañene mambeip ekñengat nâmti zeye.

¹² Demitias egat am sambe ekjenan nâme dolakjan mambein. Ma Kawawangalen zet penan notekjan yanjan kegogak zemkawan mambein. Nejan ma mulup an notnne nin kegogak zetnan zeme nâmann nep penan mambein. Ya nin zet penan manzenup ke manânik.

¹³ Zet zenzeyelen sambe penan tazin yangut zet ke papiaen kukuyet nâma nep penan ku bein. ¹⁴ Nejan sakwep penan genmagen kot gikti nit nsakwep zenâ zenâ mimiyelen nâyap.

¹⁵ Kawawangalen kejan sewakjan genmak wemti tabe. Nodine pi taliwen ekjenan gâgât nâpejan mamaip. Ningat notnne ke taliwen ke giti indamukuwanik.

Zudas Zudas egañ zapat meluwañ kapi kuye

Zapat meluwañ kapi Zudasियाñ kuye. An kapi Zemsiyet notnañ isikñañ. Zems egañ Zelusalem am nâmkijpepeñinmak mambien ekñengalen an damuñ. Zemsimak Zudas eget Zisasiyet meniñanet (Matiyu 13:55; Mak 6:3). Zudasियाñ zapat meluwañ kapi apapalak kuye. Glik ma Zuda amgat temakwep kumindayeyepmti eksese mti mamayelen.

Zet zapat meluwañ kapiyet keñan tazinen am nâmkijpepeñinmak indamukulem mimindeme zet ñen yunguñguñañmagañ ekñengat tunjuwinanen kwapme sekwep kume totogalen zemgwatnañ zet kumindaye. Kawawañ nâmkijpenup keyañ zemâtâtât papianok beme yom mmambe tapmanup yangut ke met zikat samamti mama kanzizit ñep aiikgalen kogok zemyunguwien. Zemgwatnañ keboñ ma zet notnañ am nâmkijpepeñin ñep mukulem mindendeyelen nâmti kumindaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zudas zapat meluwañ keñan talip:

1-2 Mukuku zet ma zemesewat zet

3-4 Kulekikiyañ tasokbeme zapat meluwañ kapi kukuñañ

5-16 An zemyungu yungu ekñengalen zet mutu mutuyet ekseseyelen

17-23 Am nâmkijpepeñinañgalen zemolimindendañ

24-25 Zet zemdelañ zenzeñañ

¹ Âpme neñ Zudas Zisas Kilaisiyelen mulup an ma Zemsiyet meniñañ. Yañ neñ zet zapat meluwañ kapi Kawawañañ am indakumtetiye ma Kawawañ Biwinañ ikñañ in gogot mimindeme Zisas Kilais egañ maindikdamuñ min ingat kumindayap.

² Kegogapmti Kawawañgalen añañgalañ gogot ma keñ sewakñañ ma gogotnañ inmagen bemisiksikñañmak weweyet nâmti mandunduyap.

Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemyunguñgu an ekñengat eksewep

³ Notnne penañ, neñ inmagen zet zapat meluwañ ñeñañ in ma neñ ningalen nâmkijpepeyeyet yañañ Zisas Kilaisiyañ ningat yomgapmti gakiye manânup keyet kumin-dasâgât mneti pemaweme naman zet kapi ñoktiknnañ nâmkawañ bemtiyepm inmagen sakwep zemsokbemindandayelengapmti kumindasowap. Kawawañgalen zet katnañ penañ in kukñañgat indadañañ e zet penañ ilak ke. Kogogapmti egalen zelen in ekmak tusum mamayelen zemâtâtât sambe tazin ke ingat nâmkijpepeñin mkaliñañ bembeyelengat zet windeñañbeñ zemti tabep. Zet ke nâmkijpepeñin mkaliñañ bemti weyañ mamayelen golañ zet kekok kumindayap. ⁴ An notnañ Kawawañgat ku manâmkijpeip ekñen keyañ buzak ingat tunjuwinan kobienañ mamaip, ekñen ke in ku indikmâtâbien. Ekñen keyelen mzikat indanda kapigok set tazin. Kawawañgalen keñ taoletnañgat manzemyungumti zemgulu gilik mamip, “Kawawañgalen keñ taoletnañ tazingapmti yom ñep mseip,” zeme in yom mamip. Ma Amobotnañ Zisas Kilais winde sambeyet toñañ ek manzemkandatpeip. Kogogapm kan tipman baenen golañ zenze an ekñenañ Kawawañañ an ekñen set kileñ mama ekñenañ zet kaboñ kapi zewep nâmtiyepm dopmañin bekanañ mutumindasâgât nâmti zeme kuwien. ⁵ In zet kapi nâmtalip keyegak neñ ewe zema in keyet otnâit. Amobotnañ Kawawañañ eweñañ Isael am mulup katikñañ Izip msalen mame Kawawañañ indamukulem mme Izip msat ke katikpemt mebien. Yangut keyet palañanen am notnañ ekñen Kawawañgalen zetnañ kuluwiengapmti indawalet mâge. ⁶ Âpme in ensel ekñen Kawawañgalen zetnañ kulumti ek sebempepeyelen mme Kawawañgalen mundumen ke Kawawañañ âtâtindeme kwatobien keyet nâmtalip. Topme Kawawañañ selin belin zamti mundumin tambusosogañ zemindeyeyañ ke etañ ke matalip. Yañ bamgat zemdelañ zenze kanen Kawawañañ ekñen zemindondoyet zapat zemindeyeyañ talip. ⁷ Ma in itnañañ tipman baenen mka temañ zut Sodom ma Gomola

ma mka n̄ande sokn̄an sokn̄an tapmebien ekn̄en keyelen zet zapat ke otr̄n̄ait. Ekñen̄an̄ an̄an̄ an̄an̄ ilinak set kileñ mulup mbien ma imbi imbiyan̄ ilinak set kileñ mimiyelen n̄amtikn̄an̄ penañ mti bekan̄an̄ ke mkwabien. Kegok mamme Kawawan̄an̄ am ma mka temañ ekñen ke yominan̄gat dopmañ tewañ indabume delañ zem̄age. Keyañ ningat piliñ bein ma teziñ kwesiñ kwesiñ manzin keyet keñan̄ ayomton̄an̄ dopmañin̄ ke indeme towebep.

⁸ Âpme sakam kegogak an ekñen keyañ ki kimbemti ilinan̄galen ñoktik ke bandim mti otr̄n̄amti set kileñ mulup mti sekñin̄ mawalelip. Ekñen̄an̄ Kawawan̄galen windeyet zemtalati ensel dolakn̄an̄ ekñengat mtotindemti zet bekan̄an̄ manzeip. ⁹ Yanğut eweñan̄ penañ ensel dolakn̄an̄ ekñengalen ñeñan̄in̄ kwitnañ Maikel ekmak Sadañmak Mosesiyet sekñan̄ gakikin̄an̄gat msalen kapi md̄and̄amti zet mmot mtot mbun. Yan̄ mbunañ yek beme ensel Maikel egañ Sadañ zet mtopemti zenzeyet n̄ame ñep ku beme pigok etañ dunduye, “Amobotnañ Kawawan̄an̄ ikñan̄ dopmañ mutumgawe.” Egañ zeye keyet katañ ekñen̄an̄ ku tapmip. ¹⁰ Âpme set kileñ an ekñen keyañ zet yan̄an̄ ku n̄am̄at̄alip keyet ekñen̄an̄ zet belakn̄an̄ penañ man̄aip. Keyan̄gut an ekñen keyañ tam boyañ sekñinan̄gat tikn̄an̄ n̄amti mam̄alip keyet katañ ekñen̄an̄ ilinan̄gat sekñinan̄galen kwitnañ kwitnañ-gat n̄an̄a etañ mam̄alip. Kegok mti ilinan̄gat keñin̄ ma sekñin̄ mawalelip. ¹¹ Wakae! An ekñen sindem omba penañ tiwep. Ekñen keyañ an ñen kwitnañ Kein egalen mama mimi mam̄alip. An ñen kwitnañ Balaam egalen mama mimi m̄ati m̄anep mandam titiyelen mulup kwitnañ kwitnañ bekan̄an̄ mam̄alip. Ma sakam kegogak an kwitnañ Kola ek ma man̄geñane ekñen̄an̄ Kawawan̄gat zet bamset zeme indawalege. An ekñen kemagen Kawawan̄galen ñenzin̄ziñ ekñengat palen timtapme tapmaip.

¹² Âpme am n̄amkin̄pepeñin̄mak in tu meur̄in̄ timbum ondekti Amobotnañgat keñ oloñen tatnime set kileñ an ekñen keyañ inmagen koti meu ilinsakwep tatnip. Keyañ ingalen totatalin ke mme mgasik tabein. Mti keyet ekñen̄an̄ sakambuk ku mamip. Ekñen̄an̄ ilinan̄gat an damuñ manzeip keyan̄gut dapmelan̄geñine ku maindikdamuñ mip. An ekñen keyet yan̄in̄ zanza sopmañ t̄aḡayan̄ kumbume pelelañ mekopme mawañ ku makozin keboñ. Ma ekñen ke tep katnañ kananen ku maelikme selume memunañ penañ mambein keboñ. ¹³ Ma an ekñen keyet mama mimiñin̄ nembu mamañ temañan̄ kwati mpulup pulup kaputimti gambibigen mopmayaloñzin keboñ. Ma ekñengalen mama mimiñin̄ sakambukñan̄mak mamip ke nembu mamañ zawak salañ kalak kalak mamin keboñ. Ma an ekñen ke wenzimañ mundumañ katikpemti belakn̄an̄ mepmatazin keboñ. Ma an ekñen ke Kawawan̄an̄ tambusosok gimbikn̄an̄ keñan̄ mamayet zapat ombempeye keyet tabep.

¹⁴ Âpme Adam ekmagengatnañ am sokbemkwatnepeme sek 7 beme an kwitnañ Inok egañ sokbeye. Egañ an ekñen keyet ma am notnañ keboñgat golañ zenze an keyañ zet kapigok zeye, “Egit! Amobotnañ ek ensel̄ane teñ sambe sopmañ ekñenmak koti ¹⁵ am sambe zemindomti am yomton̄ ekñen egat ku man̄amkin̄pemti mulup bekan̄an̄ am notnañmagen mamip ma zet kwitnañ kwitnañ bekan̄an̄ Kawawan̄an̄ egat manzemtalalip am ekñen keboñ ke dopmañin̄ bekan̄an̄ penañ egañ mutumindawe.”

¹⁶ Âpme an ekñen ke añ zelinbeñ ma am notnañgat n̄ambekam bembe mamip. Mti ilinan̄galen mama mimi bekan̄an̄ ke mam̄alip ma ilinan̄gat sek mobot zet zemti zet kelakn̄an̄ mimindame ekñengat kwizet bujamin mmobotgat mamip.

Bimbim zet

¹⁷ Yanğut notnne, in Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen mulup anene mamti egalen Zet Zapat Dolakn̄an̄ Penañ zempalakn̄an̄ bembeyelen n̄amti ombemindeye ekñen̄an̄ zet tipman baenen kwitnañ kwitnañ bam sokbembeyet diindowienen ke otr̄n̄ait! ¹⁸ Ekñen̄an̄ ingat kapigok zewien, “Kan Zisas Kilaisiyelen kokotnañgalen kan bududuk beme am Kawawan̄gat ku man̄amkin̄peip ekñen keyañ ingat zet mtotindende zet diindowep ma an ekñen keyañ ilinan̄galen mama mimi bekan̄an̄ mam̄alip.” ¹⁹ Ma ekñen keyañ am man̄ge makalañindeip ma ekñen Kawawan̄galen Emetak Teñan̄ ku maindikdamuñ min.

Sekgalen tikraṅaṅ etāṅ maindikdamuṅ min. ²⁰ Yaṅgut notnne, in nâmkijpepeṅin esemterṅ taindain keyet dukraṅ imtati kwitnaṅ kwitnaṅ pembenāṅ akumbembeyet mti nâmkijpepen semembep. In Emetak Teṅaṅ nânâ indame egalen nânâ mâti mandundu-mambep. ²¹ Ma in Kawawaṅgalen gogotnaṅ kandaṅaṅ mamti ku bamkumpewep. Kegok mti kan delaṅ zenzeyet damuṅ tapme Amobotnaṅ Zisas Kilais egaṅ ingat aṅgalaṅ gogot mimindamti mama kwesiṅ kwesiṅ ke indawe.

²² In am ekṅen nâmkijpepeṅin ku mamkatikbeip ekṅen keyet keṅ sewakraṅ palen indamambep. ²³ Ma in am mama mimiṅin bekaṅaṅ mamip ekṅen teziṅ ṅandenṅ mesâipgat indamukulem mbep. Ma notnaṅ ekṅen bekaṅaṅ kileṅ penaṅ mti mamaip in kembeṅ palen indamukulem mbewaṅgut eksemambe mbep mneti in indamandame in kogogak bekaṅaṅin keṅan toti yommak bewepgat teleṅan tati mbep.

Kawawaṅ olimpepeyelen zet

²⁴ Neṅ Kawawaṅaṅ in ṅep kapigok mimindandayelen maotnâṅap. Egaṅ in ṅep indamukulem mme yomen ku toindowe ma egaṅ kegogak ṅep indatimti mama kwesiṅ kwesiṅ busatnaṅmak ikraṅgalen mundum keyet keṅan moindowe. Ma egaṅ in Kilaisiyet pembenāṅgat mti in indikme myuṅguṅguṅinpiṅ beme oloṅen palen ekmak mambep. ²⁵ Kogogapmti nin Kawawaṅgat kwizet buṅamaṅ mwapene. Ek kwewetaṅ Kawawaṅ. Egaṅ Amobotnaṅ Zisas Kilais egalen gakikiṅaṅgapmti am nin yomengatnaṅ gilik zemti ndatiye. Ek Amobotnaṅ temaṅ ma ek kwitnaṅ kwitnaṅ sambe keyet toṅaṅ ma ek windeṅaṅ temaṅaṅ eweṅan baen takwage yaṅ alak takwazin yaṅ ewe tapmobe! Ke penaṅ.

Kie Kienok Zisas Kilaisiyan kwitnañ kwitnañ bamgat sokbewe ke kie kienok Zân zikat same ege

Kwitnañ kwitnañ enzililiñan msokbembeyelen zet kapi Zânañ mka katikñan Patmos tati kuye. Egañ Zisasiyelen namba kegok mañge ma Zebediyet nemuñan (Matiyu 10:2). Zân am sambe penañan nâmpaip. Ekñen dapmelañge 7 Esia msalen talip ekñen kegogak egañ nâmindein. Zân ek an nâmkijpepenañ temañ ma Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ keñanen mkatikñan bemti mamain ke am sambeyañ nâmtalip. Kwit Kie Kienok keyet yañan kapigok, kwitnañ kwitnañ enzililiñan msokbembeyañ.

Egañ mka katikñan Patmos msat nambu tungupmañ ke tati kwitnañ kwitnañ bamgat sokbewe kapi kie kienok ekmâge. Egañ ekme Sadañgalen winde kwage yañgut bam penañ Kawawañgalen windeyañ mobotnañ penañ bemtati kume tomâpme delañ zemâpme Kawawañan etañ windeyañber bemti tati mobe kegok ege. Zânañ am golañin time tapmeñgut nukñan sambe ke sokbemosâpm. Nukñan ke zet esemter penañ kegok kegok sokbewe penañ ku zeye. Egañ zet myambu zenze zet omba penañ zeye. Mneti kasañine ekñenañ nâwepmagen zemti set kegok kuye.

Zet ñotekñan temañ kapigogañ kie kienok kapiyet keñan talip:

1:1-8 Zemâtâtât zet

1:9-20 Zisasiyañ dapmelañge 7 ekñengat tunguwinan mamain

2-3 Notn zapat meluwañ dapmelañge 7 ekñengat kumindaye

4-5 Amobotnañ mundum totatalen tazinmak Kawawañgalen zet muñgunuñan ma Sipsipgat Nemuañ

6 Gwede 7

7 Kawawañ zemolimpepenañgalen zet

8:1-11:19 Kawawañgalen lumun 7 enselañ kumbuwegalen zet

12-14 Kwitnañ kwitnañ ñep bemâpme timkalalañgalen kanañ

15-16 Kawawañgalen batikondo temañ 7

17:1-20:10 Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañangtat kasa makup ekñen Kawawañan indawalesâpm

20:11-15 Dopmañ mututu kanen

21:1-22:5 Kawawañan kululuñ msat ma Zelusalem alakñan weyañsâpm

22:6-21 Zet zemdelañ zenzeñan

¹ Papiia kapi kan belaknik kapiyet keñanen kwitnañ kwitnañ penañ sokbesâpm keyet zapatnañ am Kawawañ nâmkijpemti msalen mamaip ekñengat zemsokbemindandayet Kawawañan Zisas Kilaisiyet zeme naman Zisas Kilaisiyan enselnañ kululuñengatnañ peme Zân Zisas Kilaisiyelen sisiliñ an ekmagen toti zemzikat saye. ² Zikat same Zânañ kwitnañ kwitnañ eknâm mge keyet ma Kawawañgalen zelen kwitnañ kwitnañ bamgat sokbesâpm ke eknâm mge ma Zisas Kilaisiyelen zet zapat penañ zemkawañ beye ekñen ke papiiaen kume towege. ³ Mme am ekñen zet kapi mamakuiwañ keñin dolakñan bek ma am ekñenañ zet kapi nâmti mañgawepuip keñin dolakñan talit eneyet kan bududuk beme meluwañ papiia kapiyet keñan kukuñan ke ilak sokbesâpm.

Zânañ dapmelañge 7 ekñengat zapat meluwañ kumindaye

⁴⁻⁵ Neñ dapmelañge 7 Esia msalen talip ingat meluwañ pigok kumindayap: Kawawañ eweñan baen takwageyañ alak tapmain ya ewe tapmobe. Âpme Kawawañ ek ma Emetak Teñan mulupmañ katnañ 7 mamm keyañ Kawawañan mundum totatatnañ matazinen kemagen egañ sokñan matazin. Ma Zisas Kilaisiyelen zetnañ amnañ ñep mkipmañ bembeyelen ma egañ gakikiengatnañ kukñañgat wati mama kanzizitgalen sek ke tiye yañ alak pigogat msat sambeyelen amobotnañ sambeyet Amobotnañin mañgeyañ main.

Ya ekjen tuk keyañ dapmelange 7 in keñ taolet ma keñ sewakñañ indawep keyet neñ mandunduyap.

Zisas Kilaisiyañ ningat gogot mti gakimti sipmañ mulage keyepm ningalen yom peme mege. ⁶ Kegok mti Zisas Kilaisiyañ nin mme am dundundeset indamukulem mimiyelen mulup nsakwep mti Kawawañ Bipm sesewatpenup. Kame Zisas Kilais sesewatsane; egañ kwesiñ kwesiñ damuñ mulupmañ windenjanben penañ mamm. Ke penañ.

⁷ “Nâit, ek zanza paleset kopme am sambe zikalín ekmagen ekme mesâpm. Ke am tewen kuwienañ kegogak eksâbip. Mti am sambe msat ñen msat ñen mamaip ekjenañ egat si kemberj mbep.”

(Daniel 7:13; Zekaraia 12:10)

Penañ sokbesâpm. Ke penañ.

⁸ Amobotnañ Kawawañañ windenjanmak egañ zeye, “Neñ kwitnañ kwitnañ sambeyet toñañ ma kwitnañ kwitnañ sambe nen maekdamuñ miyap ma neñ ewenjan takwabanaj alak tapmayawañ ya ewe tapmobap.”

Zânañ Kilais ege

⁹ Zân neñ Amobotnañmagen ingat nolingapmti sisipenpen nsakwep mamindaip ma nsakwep Kawawañgalen damuñ katnanen mama keyet keñanen nâmisim tatnup. Naman neñ Kawawañgalen zet zemkawañ bewan ma Zisas zet penañ mkoge ke zemsokbema kasa ekjenañ neñ Patmos msat nembu tungupmanen mka katikñan neme taban.

¹⁰ Ke tapmopma Sonda ñengat Kawawañgalen Emetak Teñañ keñnan bemisikme zet ñandañañ temañ sepemañ lumun nembon bamnaset kume nâmban. ¹¹ Nâma zeye, “Geñ papiaen kwitnañ kwitnañ zikat gasowawen keyet meluwañ kumti dapmelange 7 mka temañ ekjen kapiyet bemane mebe. Epesa ma Samilina ma Pelegamam ma Taitala ma Salidisa ma Piladelpia ma Laodosia mka temañ ekjen keyet.”

¹² Âpme neñ an zet zeye ke eksâgât gilik zemti ekma lam 7 goliyañ weyayañañ ke onzempepenangat ¹³ busatnañin sutnateman an ñen Angat Nemunañ nembon. Egañ kâlâpmañ teepmañ miakti bitim nembon goliyañ weyayañañ keyañ mamsosonanen zamti tage. ¹⁴ Ma ñokzupmañ satnañ kwalem zupmañ kebon ma zikatnañ ilizuzut tañam nembon. ¹⁵ Ma setnañ sokñañmak penañ galas peyak peyak mam kebon. Ma zet ñandañañ temañ tu sañsañ bimañ maoingalen kwisakñañ kebon. ¹⁶ Ma betnañ penaset wenzim 7 atam tage ma dembusekñanen wanam teepmañ kukñañ nembet nembet apum tage ma ñenzimosetnañgalen busatnañ kasup tinsutnan maekzin kebon.

¹⁷ Âpme neñ ek ekti setnanen tokutumti gakikiñanok wemban. Ya egañ betnañ penañañ neñ natamti zeye, “Kiñgagapiñ! Neñ kwitnañ kwitnañ yañbembenañ tapma sokbeyeyañ ewe delañ zenzeñañ kogogak tapma kwitnañ kwitnañ delañ zemâbe. ¹⁸ Neñ mama toñañañ gakimti waban ya mamti mambap. Neñ zemdelañ zenzeyelen winde neñmak tazin ma teziñ ñandañ keñan mebegalen winde neñ nanañañ. ¹⁹ Ilakgat geñ kwitnañ kwitnañ eksâpmnik keyet meluwañ kusenik. Kwitnañ kwitnañ tazin ke alak kapi eksâpmnik ma bam kwabe keyelen eksokbesâpmnik ekjen ke kusenik. ²⁰ Ma bet penaset wenzim 7 ma lam 7 ekdak keyet yañañ kapi zema nâmbak: wenzim 7 ke dapmelange 7 ekñengalen an damuñ 7 ma lam 7 ke dapmelange 7 ilin.”

2

Dapmelange Epesa mka temanen talip ekjengat Zânañ meluwañ kumindaye

¹ Âpme Kilaisiyañ nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Epesa mka temanen talip ekñengalen an damuñgat ma ilinangat zet papiaen pigok kumti bemane melak: ‘Betn penaset wenzim 7 mmamti lam 7 golañ mimiñañ keyet tungupman mebe kokot mamiap neñ zet kapigok zesowap, ² Neñ mama mimiñañgalen yañañ ñep nâyap ma neñ in ammagen muluwin temañ mbien ma ammagen sewak sewak mambien ke neñ ñep nâyap. Ma in am bekanañ yominmak indikpenpen mimindeme ingat tunguwinanen ku talip. Ma in an ekjen Kawawañgalen zet zapat dolakñañ zet zikat indanda penañ manzeip ekjen keyet mama mimiñañgat yañin msokbemindikbienen ekjen zet zikat indanda penañ

yek. Ma in indiksokbewienen ekjen an dâsukitorj etarj. ³ In nejmak tusuwien keyepmti sek sindem nâmisimatip keyangut in epumti sewak sewak mulup giŋgiŋ mamip. ⁴ Yangut nej ingalen nukjanj kapigok mtati ingat olojen ku mamiap. ⁵ Nâip, itnaŋarj in nâgât igagen indembeye yangut alak pigogat yek. Keyepmti in yominangatnaŋ keŋin ku gilik zewep beme nej koti ingat dapmelanŋe dolakŋarj ku nâmindewap. ⁶ Yangut mama mimiŋin kapiyaŋ dolakŋarj bein. In Nikolaiten am ekjen galen mama mimiŋin bekanan galen set ke in sekanŋarj manâmindeip. In ekjen galen mama mimi bekanan nej sekanŋarj manâyapnok in kekok manâip. Ke pembenarj.

⁷ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋarj nâgât zet zeme nej dapmelanŋenne ekjen gat zeyap ke in nâit. Am ŋenaŋ nâmkijpepe nejmagen atam tati bekanan galen winde ke kume tobe beme egaŋ Kawawan galen muluwen tep katnaŋ mama maindain ke nej ŋep nâmpema nimti kwesij kwesij mambe.’ ”

Dapmelanŋe Samilina mka teman talip ekjen gat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

⁸ Âpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelanŋe Samilina mka teman talip ekjen galen an damunŋat ma ilinanŋat zet zapat meluwaŋ pigok kumti bemane melak. ‘Nej kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet toŋarj ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe nen maekdamuŋ miyap ma nej gakikiengatnan belak zemamaen kwaban. ⁹ Kawawan galen zet zapat dolakŋanŋapmti in sisipeŋpeŋ mimindawien ke nâyap. Ma in milawatmageset bekopsat matalip yangut nâmkijpepemageset in katikŋarj penaŋ beip. Zuda am ekjenarj in zemtalatindemti zet mobotnaŋ mimindawep ke nej nâyap. Ekjen keyet nâmkijpepeŋin penaŋmak yek; ekjen ke Sadan galen manŋe. ¹⁰ In sisipeŋpeŋ ewe sokbemindawe keyet ku kiŋgabep. Nâip, Sadan ek ingat windenj mim eegat nâmti egaŋ mulupman mti inmagatnaŋ notnaŋ mka katikŋan indewe. Âpme ingalen nukjanj ke msasa 10 kapi tabe. In nâmkijpemnepeŋ mamambegapmti indome gakiwep beme nâmkijpepeŋinŋat tosaŋarj mama kanzizit tiwep.

¹¹ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋarj nâgât zet zeme nej dapmelanŋenne ekjen gat zeyap ke in nâit. Am ŋenaŋ nâmkijpepe nejmagen atam tati bekanan galen winde ke kume tobe beme gakiki delaŋ zenzerjeŋin teziŋ ŋandanen ke ku towebe.’ ”

Dapmelanŋe Pelegamam mka teman talip ekjen gat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

¹² Âpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelanŋe Pelegamam mka teman talip ekjen galen an damunŋat ma ilinanŋat zet zapat meluwaŋ pigok kumti bemane melak. ‘Nej wanam teepman kukŋarj nembet nembet mtalap. Nâlen zetn kapi zesowap, ¹³ In mka temanen matalip keyet yaŋarj nej ŋep nâyap. Sadan ek mka keyet amobotnaŋ bemti matazin keyangut in nâgât kwizet buŋam esemteŋ mmambienen Antipas Kawawan galen zapat dolakŋarj zemkawaŋ beme Kilaisiyaŋ ŋep mamkipman bein ek Sadan galen mka temanen ke kume gakiye. Âpme in kan keyet nâmkijpem nanayet meluwaŋ mti wisat ku mbien.

¹⁴ Âpme nej kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ mamip keyet keŋ kwep ku mambeyap. Inmagen am notnaŋarj an kwitnaŋ Balaamgalen zemzikat indanda ke mamkatik bemti matalip. Egaŋ an kwitnaŋ Balakgat zemzikat same Balakŋarj zemindeme Israeŋ am ekjenarj nopiomgat meu wisikŋ asaŋarj ke nimti ma sek kileŋ mama ke mâti yom aikbien kekok ekjenarj ewe tapmip. ¹⁵ Âpme sepem kegogagak inmagen am notnaŋarj Nikolaiten ekjen galen zemzikat indanda mamâlîp. ¹⁶ Keyepmti in yominangatnan keŋin gilik zek! Yek bewe beme nej inmagen sakwep koti am mama mimiŋin keboŋ mamaip ekjen ke zemdelaŋ zenzeyelen winde nanaŋarj wanam teepman nembon dembusekŋnan kwati matazin keyan ekjen indowe.

¹⁷ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋarj dapmelanŋenne ekjen gat zet zein ke nâit! Am ŋenaŋ nâmkijpepe nejmagen mamtati bekanan galen winde ke kume tobe beme an

ke meu kululuᅅngalen ke nimbe. Ma neᅅ nanzaᅅ satnaᅅ* kwit alakᅅnaᅅ keyet palen tatatnaᅅ ke sama atawe ke am ᅅenaᅅ meluwaᅅ ke ku eknâmbे ikᅅnaᅅ etaᅅ nâmbे.’ ”

Dapmelange Taitala mka temaᅅ talip ekᅅngat Zânaᅅ meluwaᅅ kumindaye

¹⁸ Âpme Kilaisiyaᅅ nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Taitala mka temaᅅ talip ekᅅngalen an damuᅅgat ma ilinaᅅgat zet zapat meluwaᅅ pigok kumti bemane melak. ‘Meluwaᅅ kapi neᅅ Kilais Kawawaᅅgat Nemuᅅnaᅅ nâlen. Ma nâgât zikatn taᅅam nemoᅅ ma setn sokᅅnaᅅmak balas zulupme peyak peyak mamm keboᅅ. ¹⁹ Neᅅ ingalen muluwinᅅngalen yaᅅnaᅅ nâyaᅅ. In gogot mamneip ma manâmkᅅpemeip ma nolin mamukulem mip keᅅ sewaᅅnaᅅ palen mamaip ma alak muluwin omba tapmip keyaᅅ itnaᅅnaᅅ ke sebempein.

²⁰ Yaᅅgut neᅅ zet piyet keᅅ kwep ku beyap eneyet in imbi Zesebel nâmpeme egaᅅ ikᅅnaᅅ neᅅ golaᅅ zenze imbi zemti nâlen mulup anne ekᅅn zemzikat indamti bekanaset indatime toti ekᅅnaᅅ sek kileᅅngalen mama mimi ke mâti meu nopiomgat sasanaᅅ ke manip. ²¹ Neᅅ egaᅅ keᅅnaᅅ yomengatnan gilik zenzeyelen kanaᅅ bempewan yaᅅgut egaᅅ sek kileᅅ mamaᅅnaᅅ ke ku peme tapme keᅅnaᅅ ku gilik zeye. ²² Keyepmti mama mimiᅅnaᅅ keyet dopmaᅅ zawat sek sindem temaᅅ tiwe. Ma am ᅅenaᅅ ekmak sek kileᅅ mamain egaᅅ kegogagak dopmaᅅ sek sindem mobotnaᅅ penaᅅ tiwe. Yaᅅgut yomengatnan keᅅin gilik zewe beme dopmaᅅ ku tiwep. ²³ Ma nemunambaᅅane ekᅅnemagen zawat temaᅅ penaᅅ pema koti mme gakimâbep. Kegok mma mka kataᅅ nâmkᅅpemeip maᅅge ekᅅnaᅅ nâmbep neᅅ am ᅅoktikᅅinmak keᅅin maegaᅅ. Neᅅ in muluwinᅅngat tosaᅅnaᅅ sepem igak igak indawaᅅ. ²⁴ Mti Taitalayetnaᅅ am notnaᅅ in zemzikat indanda ke ku mammtalip ma in Sadaᅅngalen mulup penaᅅ ke ku mamkatik beip ingat kapigok zeyap, Neᅅ mulup ᅅen in ku tusumindawaᅅ. ²⁵ Yaᅅgut in ewe nâgât nâmkᅅpemeip muluwin dolakᅅnaᅅ mkwabien ke mâti atam kitik mtapmetne peme neᅅ gilik zemkobap. ²⁶ Am ᅅenaᅅ Sadaᅅngalen windaᅅnaᅅ ke kume topme nâlen zet zemkawaᅅ bemindawan ke mkatik bemti tapmetnepeme delaᅅ zenzeᅅnaᅅ ek Kawawaᅅnaᅅ winde same msat sambe kapi indikdamuᅅ mbe.

²⁷ “Âpme egaᅅ am aen butnaᅅnaᅅ amobotnaᅅngalen toᅅganok mtati indikdamuᅅ mbe. Mti indawalebe ma kumsome isisikᅅnaᅅ menzim tosinok zaliwep.” (Sam 2:9)

²⁸ Âpme neᅅ wenzim “Saputuᅅ” matazin ke an ke sawap. ²⁹ In wakᅅin bemti nâlen Emetak Teᅅnaᅅ nâgât zet zeme neᅅ dapmelangeᅅne ekᅅngat zet zeyap ke in nâit.’ ”

3

Dapmelange Saldis mka temaᅅ talip ekᅅngat Zânaᅅ meluwaᅅ kumindaye

¹ Âpme Kilaisiyaᅅ nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Saldis mka temaᅅ talip ekᅅn-galen an damuᅅgat ma ilinaᅅgat zet zapat meluwaᅅ pigok kumti bemane melak. Zet kapi neᅅmagengatnaᅅ kozin. ‘Neᅅ Kawawaᅅngalen Emetak Teᅅnaᅅ neᅅmak mamti mulupmaᅅ katnaᅅ 7 mamm ma neᅅ wenzim 7 mammtalap. Ma am ekᅅnaᅅ dapmelange ingat muluwin dolakᅅnaᅅ penaᅅ mamip manâmindeip. Yaᅅgut in Kawawaᅅngalen ze zapat dolakᅅnaᅅ ku mkawaᅅ bemti mâbien. Neᅅ ingalen mamaᅅinaᅅgat yaᅅnaᅅ ke nâyaᅅ kelak in am gakikiᅅnaᅅnok maip. ² Neᅅ ingalen mama mimiᅅin ekma Kilais mâbâgalen Kawawaᅅnaᅅnaᅅ piliᅅ bempeye keyet kataᅅ ku bein. Keyepm in gakikiᅅnaᅅnok maiwengatnaᅅ wati mulup dolakᅅnaᅅ windaᅅnaᅅber neᅅmagen mti kwitnaᅅ dolakᅅnaᅅ inmak taindain ke mkatik beit. Mti mama mimi dolakᅅnaᅅ inmagen tazin bugan keyaᅅ delaᅅ zewemagengat. Neᅅ ingalen muluwin Kawawaᅅgat zikatnan esemteᅅ penaᅅ ku aikban. ³ In Kawawaᅅngalen zet zapat dolakᅅnaᅅ eweᅅnaᅅ baenen diindowien ke otnâit ma ke in gawepumti mambep. Kegok mti in yominangatnaᅅ keᅅin gilik zemti mamaen kwabep. Yek beme neᅅ gilik zemti kambu titi an sepemnok ingalen kobap. Kan keyet in mulup mimipiᅅ ma in nânâpiᅅ tapme neᅅ kobap. ⁴ Âpme Saldis

* 2:17: Nanzaᅅ satnaᅅ sawe keyaᅅ mkawaᅅ benen an keyet yomaᅅ katikpewan.

mkaengatnañ am kwep kwep yom mimipiñ maip in kâlâp satnañ indama miakti neñmak mebep. In esemterj mambiengapmti neñmak ñep mambep. ⁵ An ñenañ nâmkinjpepe Kawawañmagen windenañ bem tabe beme egañ kâlâp satnañ munduñbe. Ma neñ kwilin mama kanzizitgalen papia tazin ke ku asekbap. Ma neñ Bien ma enseljaneyet zikalinan, “Ekñen nâlen zapat,” ke sosok zemkawañ bewap. ⁶ In wakñin bemti nâlen Emetak Teñañ nâgât zet zeme neñ dapmelañgenne ekñengat zeyap ke in nâit! ”

Dapmelañge Piladelpia mka temañ talip ekñengat Zânañ meluwañ kumindaye

⁷ Âpme Kilaisiyañ nâgât kapigok zeye, “Dapmelañge Piladelpia mka temañ talip ekñengalen an damuñgat ma ilinañgat zet papiaen pigok kumti bemane melak. ‘Neñ teñ toñañ ma kwitnañ kwitnañ zema penañak masokbein. Ma neñ winden sakamañ amobotnañ Dewitgalen nemboñ. Ya am ñenañ nâlen mulupmnañgat ñep ku zemkululuyelen. ⁸ Neñ ingalen muluwin ñep nâmâtâlap. Ma neñ nâyawen in winde isikñañ bugan taindain yañgut in nâlen zetn gawepumti nâgât ku wasinewien. Neñ mulup Kawawañgalen zet zapat dolakñañ mkawañ bembeyelen omba penañ indawan ma am ñenañ muluwin ke ku zemkuluye. ⁹ Nâip! Am dâsukitoñ ekñen Sadangalen manje ekñenañ ilinañgat Zuda am manzeiwañgut yek penañ. Neñ ekñen ke indatima inmagen sokñañ koti ingat pedondom indawep. Mti in kapigok nâmâtâbep, neñ dapmelañge ingat neñ gogot mamiyap. ¹⁰ In nâlen zet ke gawepumti sisipeñpeñ mimindame in nâmisim tabiengapmti sisipeñpeñ ma nukñañ temañ msat katañ kwabeen kan keyet neñ indikdamuñ mma tetimaemae kanen windenañ beñ bemti tabep. ¹¹ Âpme neñ sakwep kosowapgat nâmkinjpepe taindain ke weyañ ekdamuñ mbep. Ma ñenañ ingalen mama mimiñinañgalen tosañ kululuñen tiwep ke ku mpewe. ¹² Am ñenañ nâmkinjpepe Kawawañmagen windenañ bem tabeen ke Kawawañ nnañgalen sesewat mkayelen tepumañ temañnok bein. Ma egañ mka ke ku katipewe; neñ egat palen Kawawañ nnañgat kwitnañ kumpewap ma neñ kegogak Kawawañ nnañgalen mka temañ kululuñengatnan kwatobe ke kwitnañ Zelusalem alakñañ kuwap. Neñ kegogagak egat palen kwitn alakñañ kuwap. ¹³ In wakñin bemti nâlen Emetak Teñañ nâgât zet zeme neñ dapmelañgenne ekñengat zet zeyap ke in nâit.’ ”

Dapmelañge Laodosia mka temañ talip ekñengat Zânañ meluwañ kumindaye

¹⁴ Âpme Kilaisiyañ nâgât kapigok zeye, “Dapmelañge Laodosia mka temañ talip ekñengalen an damuñgat ma ilinañgat zet zapat meluwañ pigok kumti bemane melak. ‘Neñ zet, “Ke penañ” manzenup ke neñ ma Kawawañgalen zet penañ manzemkawañ beyap. Ma neñ amnañ maeknâmneip. Ma Kawawañañ msat kululuñ yañbemti msokbeye keyet toñañegak. ¹⁵ Neñ ingalen muluwinangalen yañañ ñep nâyap. In nâmkinjpepeñinmak ku talip ma in nâmkinjpepemagen keñ zut talip. Keyet nâme pembenañ bein keyepm neñ ingat oloñen ku miyap. ¹⁶ Inmagen nâmkinjpepe kaliñañ ku taindaye keyepmti neñ zemindewap. ¹⁷ In ilinañgat pigok manzeip, “Nin milawatn omba penañ tatndain keyepm totatatn pembenañ. Nin kwileki ñengat ku matimatnup.” Kegok manzeip yañgut neñ ingat kapigok zesowap, in ilinañgat yañin ku maekmâtâlip. In am bekopsat. In ola olat palen mamaip ma zikalin beñañ ma talak mamaip. ¹⁸ Keyepmti neñ pigok zemâtâtindewi: In neñmagen koti gol tewañ zime dolakñañ penañ bembenañ ke kwitiit. Ma kâlâp teepmañ satnañ neñmagen kwitimti munduñme toti sekñin sakambuginañ tazinen ke añgalañti tabe ma zikatgalen melesen ñen neñmagen kwitimti zikalinan kaputi zikalin dolakñañ ekmâtâbep. Kwitnañ kwitnañ ekñen keboñ keyañ am keñin mukulem mme nâlen bewep. ¹⁹ Neñ in notn mamimindeyap keyepm keñ gilik zemti yomin katipewep. Âk yek bewe beme indom musuwetindewap. ²⁰ Nâip, neñ sekekegen tati set tâñtâñ takuma am ñenañ nâlen tâñtâñ ke nâmti kot set mâtâbe beme neñ egalen mka keñan tati tu meu nsakwep nimbakup.

²¹ Am ñenañ nâmkinjpepe Kawawañmagen windenañbeñ bemti tabeen neñ ekñen mundum totatat nenangat solonan indema totabep. Neñ kasa temanen ke windennbeñ bemti tabangapmti in kegogak windebeñ bemti tapme Bipmnañ Amobotnañgalen

mundum ke neŕ name mundum totatat nenangat solonan ke in indema totabep. ²² In wakŕin bemti nâlen Emetak Terŕaŕ nâgât zet zeme neŕ dapmelanŕenne ekŕengat zet zeyap ke in nâit! ”

4

Zânaŕ Kawawaŕgalen mundum kululuŕen tazin ke ege

¹ Neŕ kwitnaŕ kwitnaŕ ke eknâm mtingut tati ekma kululuŕen sekekek ŕandemti tapme ekban. Âpme zet ŕen lumun kwisaknok nâma kegogak ewe sokbemti pigok dinoye, “Geŕ pien kwapmane gatati mamti kwitnaŕ kwitnaŕ bam sokbewe ke zemzikat gama eksenik.” ² Kegok zeme keyegak Kawawaŕgalen Emetak Terŕaŕ keŕŕ meleŕ beleŕ mme ekma kululuŕen Amobotnaŕgalen mundumaŕ keyet palen an ŕenaŕ totapme ekban. ³ An keyelen ŕenzimoseŕnaŕgalen sokŕaŕ nanaŕ kwilit zaspamak kalnelien nemboŕ. Âpme Amobotnaŕgalen mundum totatat keyet tazinen bitimnatagaŕ tokwat bembuluŕti tage sek sepemaŕ nanaŕ dolakŕaŕ kwitnaŕ emelal nemboŕ. ⁴ Ekma Amobotnaŕgalen mundum totatat keyet solonan mundum totatat 24 kapiyaŕ bembuluŕ tabien. Tapme ŕeŕaŕ bembe an 24yaŕ mundum keyet palen tokwa bembuluŕ totabien. An ekŕen ke kâlâwin satnaŕaŕ mundumti ŕokŕinanen elimiak goliyaŕ weyayaŕaŕ ke mundum tabien. ⁵ Amobotnaŕgalen mundum totatalen keyetnaŕ kululuŕ ambeyegaŕ tapmme taeknepema kululuŕ kwisak tembe kume nâmban. Ma egalen mundum totatat ŕenzimoseŕnaŕ ke ekma taŕam sokŕaŕ 7naŕ ziye. Taŕam ke Kawawaŕgalen Emetak Terŕaŕ mulupmaŕ katnaŕ mam 7 keyaŕ ziye. ⁶ Âpme Amobotnaŕgalen mundum totatat zikatnaŕset mundum ke ekma saŕga soŕga tu lemunaŕ temaŕ ma galas nemboŕ beye.

Mme Amobotnaŕgalen mundum totatalen ke ganzenaŕ ilindiŕ ke kwitnaŕ kwitnaŕ mamaŕinmak soŕgom nemboŕ zulak zulak zikalin sambe ŕenzimoseŕlinaset ma bami-naneset nembet nembet ekmâtâtâtgalen ku olalatgalengapmti zikalin kegok tatindaye. ⁷ Soŕgom ŕeŕaŕ tage ke laion nemboŕ. Mme keyet bamanen makau apmaŕ nemboŕ. Ma eget zut keyet bamidanen soŕgom ŕen ŕenzimoseŕnaŕ amgalen nemboŕ. Mme soŕgom delaŕ zenzeŕaŕ ke muŕtinaŕ mapâmain keboŕ. ⁸ Soŕgom zulak zulak ekŕen kwep kwep ke pâwin sikis sikis zikalin sambe biselinaset ma mamsosoŕinaset taindain. Tambu msat zet kapigok kwesiŕ kwesiŕ zepet matakwalip:

“Geŕ An Tenŕat Tenŕgalen toŕaŕ. Geŕ Amobotnaŕ Kawawaŕ windendiberŕ. Kawawaŕ geŕ eweŕan tabanan, alak tapmanigaŕ ya bam tapmobanik.” *(Aizaya 6:3)*

⁹ Âpme soŕgom mamaŕinmak ekŕenaŕ egaŕ ikŕaŕgalen mundumanen ke kwesiŕ kwesiŕ tapmoti tataŕgalen keyet kwizet buŕamaŕ mwati wisikŕ zemti sesewat tapmsaip. ¹⁰ Kegok mme an ŕeŕaŕ bembe 24 ekŕenaŕ egaŕ kwesiŕ kwesiŕ mamain keyet totatatnaŕ kandaŕan ke pedondomti sesewat tapmsaip. Ekŕenaŕ bunduŕin elimieyakŕaŕmak ke saŕti egalen totatat kandaŕan bemti kapigok zeip,

¹¹ “Geŕ ningalen Amobotnaŕ ma ningalen Kawawaŕ! Gâgât kwizet buŕamdi mwatgenup ma windendi temaŕgat wisikŕ nâmgenuŕ. Geŕ kwitnaŕ kwitnaŕ sambe ke msokbemane mamaŕinmak sokbewien.”

5

Sipsip Nemaŕaŕ papia muŕgunguŕaŕ Kawawaŕaŕ same mge

¹ Âpme neŕ ekma an ŕenaŕ Amobotnaŕgalen mundum totatalen papia muŕgunguŕaŕ betnaŕ penaset mtaŕme ekban. Papia keyet palen meluwaŕ nembet nembet kumpepeŕaŕ tapme ekban. Mme papia setnaŕ kwep palen keyet palen gwede 7 kapiyaŕ piliŕ amnaŕ keŕan ku eegalen bumilikpepeŕaŕ. ² Neŕ ekma enŕel windenjaŕberŕ yaŕkwesisi ŕen kwizet palen kapigok kuye, “An teŕaŕ penaŕ kwiyaŕ ŕep gwedem papiaen milikpepeŕaŕ kapi mâtâpemti papia ŕep mendesinak?” ³ Yaŕgut an ŕen kululuŕengatnaŕ ma msat kataŕ taliwen kapiyetnaŕ ma msat kandaŕan maip ekŕen kemakgatnaŕ an

nenaj gwedem papiaen bumilikpepenaj ke mâtâtpemti kejan eegalen ke an nen ku tage
⁴ keyepm neŋ si temaŋ suwan.

⁵ Âpme an nenaj bembe nenaj nâgât kapigok zeye, “Si susupin! Ekbak, Laion ek Zudayelen manŋeengatnaŋ ma Dewitgalen aliknaŋ nenaj kasa temanen ke an aumti kasaŋaneyelen windenjin mtoindeyeyepmti egaŋ gwede 7 papiaen bumilikpepenaj ke nep mâtâpewe.”

⁶ Âpme Amobotnaŋgalen mundum totatalen kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak songom nemoŋ zulak zulak ma an nenaj bembe ekŋengat tunŋuwinanen neŋ ekma Sipsip kume gakimti wageyelen gwilim zemberaŋmak dendaŋ tapme ekban. Eget zegalipmaŋ 7 ma zikatnaŋ 7 keyaŋ Kawawaŋgalen Emetak msat kataŋ indeme toti mebe kokot mti muluwin katnan 7 mamip ke mbien. ⁷ Kegok sokbeme Sipsiwaŋ Amobotnaŋgalen mundum totatalen ke meti betnaŋ penaset papia muŋŋuŋuŋaŋ ke mge. ⁸ Kok ke mme kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak songom nemoŋ zulak zulak ekŋen ma am nenaj bembe 24 Sipsipgat kandaŋan pedondom sawien. Ekŋen kwep kwewaŋ gita temaŋ nemoŋ ma bati goliyaŋ weyayaŋaŋ kejanen tu sesiknaŋ dolaknaŋmak atamti egat kandaŋan pedondom sawien. Kwitnaŋ kwitnaŋ belinan atamti pedondowien ekŋen ke Kawawaŋgalen am ekŋengalen dundundu. ⁹ Kok mti silik alaknaŋ kapigok kuwien, “Geŋ gwede papia muŋŋuŋuŋaŋ palen tazin ekŋen ke nep mâtâpepeyelen keyepmti gâgât nâmann mobotnaŋ bein. Geŋ am ekŋenaŋ gome gakiwanan keyepm am yaŋin igak igak ma am zelin ŋande igak igak ma am sek sepemin igak igak ma msalin igak igak tapmelip kataŋ Kawawaŋgat zapat gakimti sipdaŋ indakwitimti indabanan.

¹⁰ Geŋ nin mmame amdine ekŋengat tunŋuwinan mamti dundundu ma sesewat mulup mimiyelen kwati msat sambe ekdamuŋ mbanup.”

¹¹ Âpme ewe ekma ensel sambe sopmaŋ penajaŋ Sipsiwaŋ Kawawaŋ iknaŋgalen munduman totage ma kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak songom nemoŋ zulak zulak ke ma nenaj bembe an ekŋen ensel ekŋen keyaŋ indabembuluŋti dendaŋ tapme ekma
¹² silik omba kapigok kume nâmban,

“Sipsip Nembraŋaŋ, Geŋ damuŋ mimiyelen windendi igagen tagaen ma kwitnaŋ kwitnaŋ polak polak wem gain ma nânândi temaŋ ma sebet susuk ku mamnik, ma kwizet buŋamdi temaŋ penaŋ ma kwidi mwawagalen ma zemesewatgeŋgeyelen. Ya amgapm gome gakiwanan keyepm nin sesewatgenup. Geŋ An Teŋ.”

¹³ Âpme neŋ eknâma Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mamaŋinmak msokbemberaŋ kululuŋen ma msat palen ma msat kejan ma nembu kejan ma msat kataŋ ekŋenaŋ silik kapigok kuwien,

“Geŋ Kawawaŋgapm gitanaŋgalen mundum totatalen totadik ma geŋmak Sipsip Nembraŋaŋ igat sesewatidanup. Kwizet buŋamit mmot idenup ma windenjit igagen keyaŋ kwesiŋ kwesiŋ tapmobe.”

¹⁴ Kegok sokbeme kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen mamaŋinmak songom nemoŋ zulak zulak keyaŋ zewien, “E penaŋ!” Ekŋenaŋ kegok zeme an nenaj bembe ekŋenaŋ egegat kandaŋidan pedondom idamti eget sesewatidawien.

6

Sipsip Nembraŋaŋaŋ gwede 7 ekŋen ke mâtâtpemti

¹ Âpme neŋ eknâma Sipsip Nembraŋaŋaŋ gwede 7 keyet kejanen kwep mâtâpeme ke eknepema kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak songom nemoŋ zulak zulak ekŋenmangengatnaŋ kwewaŋ zetnaŋ kululuŋ kwisaknok kumti zeye, “Geŋ pien kot!” ² Kegok sokbeme neŋ ekti ewe weyaŋ ekma âs satnanen an nenaj totati timbiŋaŋ betnanen atamti amobotnaŋgalen bunduŋ goliyaŋ weyayaŋaŋ same munduŋge. Same âsiŋaŋ palen totati kasa kuku an nenaj kasa kumti kasaŋene indomdelajaŋ zemti metnak keyet katnan motati mege.

³ Âpme Sipsip Nembaraŋaŋ gwede ŋen mâtâpeme neŋ nâma kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋaŋmak soŋgom nemboŋ ŋenaŋ kapigok zeye, “Kot!” ⁴ Kegok zeme âs ŋen ŋamaŋ penaŋaŋ kosokbeye. An âs palen tage ke kasa msat kataŋ kukuyelen ke winde sasanaŋ keyepm anaŋ ilin ilinak aumsomti gakim temebegalen. Ek wanam teepmaŋ sasanaŋ.

⁵ Âpme naman keyegak Sipsip Nembaraŋaŋ gwede tuk ke mâtâpeme neŋ nâma kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋaŋmak soŋgom nemboŋ tuk egaŋ kapigok zeye, “Kot!” Zeme neŋ taekma âs sopmaŋaŋ kosokbeye. Mme an dukŋan gwaen tage ek skel betnaŋaŋ mti tage keyaŋ mkawaŋ beinen meuyet kamberŋ temaŋ sokbesâpm. ⁶ Kegok kwapme kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak soŋgom nemboŋ zulak zulak ekŋengat tunguwinan an zet ŋandenok sokbemti pigok zeme nâmban, “Plawa wilaŋ weyayaŋaŋ nukŋaŋaŋ kilo kwep e msasa kwepgat an peme wewenŋangalen tosaŋaŋ ma plawa baliyaŋ weyayaŋaŋ nukŋaŋaŋ kilo tuk e msasa kwepgat an peme wewenŋangalen tosaŋaŋ. Kogok mti olip tep ma wain tek muluwen ke walelepiŋ!”

⁷ Âpme naman keyegak Sipsip Nembaraŋaŋ gwede 4 ke mâtâpeme neŋ nâma kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak soŋgom nemboŋ 4 egaŋ kapigok zeye, “Kot!” ⁸ Mme neŋ taekma âs ŋen sekŋaŋ alaŋaŋ piyaŋ kosokbeye. An âs dukŋan gwaen tage ek kwitnaŋ “Gakiki.” Ma gakikiŋaŋ ekŋengalen mundum toŋaŋ keyaŋ egat baman âs kwepgat dukŋan moti tabun. Kawawaŋaŋ an zut âs palen tabunen ke msat palen toti kwitnaŋ kwitnaŋ sokbesâpm kapiyelen idaye. Kwitnaŋ kwitnaŋ ke kapi: Msalen amnaŋ ilinak kasa kasa mti aumti gakiwep ma meuyet kamberŋ tati gakikiyelen ma zawat bekaŋaŋ mti gakikiyelen ma soŋgom zupmaŋ kukŋaŋberŋ temaŋaŋ am indawalepme gakikiyelen winde keyelen idaye. Kwitnaŋ kwitnaŋ keyaŋ am maŋge kwep indawalepme gakiwep. Âpme maŋge tugaŋ belak tabep.

⁹ Âpme naman keyegak Sipsip Nembaraŋaŋ gwede 5 ke mâtâpeme ekma sisak kandaŋaŋ am Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ zemti Kilaismagen nâmkŋepepen katikŋaŋ tapme indome gakiwien ekŋenaŋ tapme indikban. ¹⁰ Mme ekŋenaŋ kwizet omba kapigok kuwien, “Amobotnaŋ, windendi igagen. Geŋ teŋ toŋaŋ ma penaŋgalen toŋaŋ. Nin gâgât damuŋ zigok ewe tapmann geŋ koti am ekŋen msalen kapi nin ndondoŋaŋgat zemindomti ma dopmaŋ mutumindawanik?” ¹¹ Kegok yaŋkwesime Kawawaŋaŋ kâlâp teepmaŋ satnaŋ kwep kwep indamti pigok diindoye, “Nâlen mulup an ma nâmkŋepepen noline ekŋen msalen alik talip kegogak indome gakiwep sakam in indome gakiwienok. In bugan kwesiŋnik tapmeŋgut kasaŋineyaŋ ekŋen noline in zigok indome gakiwien keyet kataŋ indowep.”

¹² Âpme naman keyegak Sipsip Nembaraŋaŋ gwede 6 ke mâtâpeme eknâma mâkinaŋ temaŋ mge ma kasup sopsop kume menzim tikandaŋaŋ tewen zimti sopmaŋ makuin keboŋ beye ma eyoŋgayaŋ ŋamaŋ sip sepem sokbeye. ¹³ Âpme wenzimaŋ kululuŋengatnaŋ msalen saŋganeŋ katnaŋ kaikŋaŋ tepmanengatnaŋ tâgâ temaŋaŋ kumbume matelakzemtozin kegok tobien. ¹⁴ Ma kululuŋaŋ galaŋ zem mekoge ke papia palakŋaŋ yaŋ muŋguŋme matazinok beye. Âpme kalaŋ ma msat nambu palen sambe ilindiŋ ekŋenaŋ mundumin pemti mebe kokot mbien.

¹⁵ Kwitnaŋ kwitnaŋ kegok sokbeme msat kataŋ amobotnaŋ ma an ŋeŋaŋine ma kasa kuku an ŋeŋaŋine ma am mânep milawalin temaŋ ma am winde igagen ma am notnaŋ sambe sisiliŋ am ma am lala ilinsakwep nanzaŋ aimboŋaŋ ma kapalaŋ kandaŋinan enzilim tati ¹⁶ kalaŋ ma ŋandaŋ kapalaŋ egegat pigok zewien, “It ndakwatamti enzilim ndeme an Amobotnaŋgalen mundum totatalen totazin egalen ŋenzimoseŋnanen ma Sipsip Nembayelen ŋenzinziŋaŋ temaŋ ke nin ku eksenup. ¹⁷ ŋenzinziŋ temaŋ keyet kanaŋ ke sokbein ke an kwiyaŋ ŋep tasâpm?”

¹ Keyetnañ ekma ensel zulak zulak ekñen keyet keñanen kwep kwewañ msatgalen ganzenañ zulak zulak keyet nembet nembet dendañ tapme indikban. Ke tati msatgalen tâgâ atam tabiangapmti tâgâyañ msat palen ma nembu palen ma tep ku indakumbuye. ² Âpme neñ ekma ensel ñenañ kasup kwakwatnaset Kawawañgalen piliñ betnanen atamti koge. Koti ensel zulak zulak ekñen msat ma nembu waleletgalen winde indandanañ ekñengat kwizet ³ kumti zeye, “In msat ma nembu ma tep ekñen waleindendeñ tapme nin Kawawañnangalen mulup an monzalamanen piliñ kumindemanngulak.” ⁴ Âpme am ekñen keyet monzalaman palen Kawawañgalen piliñ bemindendeñ makukuñin 144 tausen kekok eknâmban. Ke Islael am manje 12 ekñenmagengatnañ. ⁵⁻⁸ Ekñen sambe manje kapiyelen ikñañgat kwep kwepgat makukuñin 12 tausen kegogañ tabien: Zudayelen manjeengatnañ ma Lubengalen manjeengatnañ ma Gatgalen manjeengatnañ ma Asayelen manjeengatnañ ma Naptaliyelen manjeengatnañ ma Manaseyelen manjeengatnañ ma Simiongalen manjeengatnañ ma Liwaiyelen manjeengatnañ ma Isakayelen manjeengatnañ ma Sebulamgalen manjeengatnañ ma Zosepgalen manjeengatnañ ma Benzamingalen manjeengatnañ ekñen keyañ Kawawañgalen piliñ tiwien.

Am manje sambe penañ Kawawañgat zimosetnan tabien

⁹ Kwitnañ kwitnañ ke eknâm mti ekma msat katangalen am msalin igak igak ma yañin igak igak ma sek sepemin igak igak ma zelin ñande sepem igak igak am ñenañ ku indamakukuyelen. Ekñen ke Kawawañañ mundumañ totatatnanen tage ma Sipsip egegat zimoselidan dendañ tapme indikban. Ekñenañ kâlâwin teepmañ satnañ mundurñti belinan timbikim sinañ atamti tapme indikban. ¹⁰ Ekñenañ kwizet omba kapigok kumti zewien, “Kawawañmak Sipsip Nemañañ egelañ añañandemti kasanne ekñen indom moti Amobotnañgalen mundum totatalen Kawawañañ totazin ma Sipsip Nemañañ ekmak tazin keyepm sesewatidane.” ¹¹ Âpme ensel ekñenañ ma ñenañ bembe ma kwitnañ kwitnañ songom nemoñ mamañinmak zulak zulak ekñenañ Amobotnañgalen mundum totatat zimosetnan pedondomti Kawawañ sesewatsamti ¹² zewien, “Ke penañ! Zemesewatpepeyelen ma kwidi mwawagalen ma nânândi temañmak manik ma wisikn zemgañgayelen ma kwizet buñamdi temañ penañ tagain ma windendi igagen tazin ma sebet susuk ku mamnik ke Kawawañnangalen ya wemeti wembe. Penañ!”

¹³ Âpme ñenañ bembe an ñenañ kapigok nayañkweziye, “Ekñen kâlâp satnañ teepmañ mundum talip ekñen ke kwi ma desetgatnañ kobien?”

¹⁴ Kegok nayañkwesime neñ zet dopmañ kapigok gilik zemsawan, “Amobotnañ, e neñ ku nâyap, geñ nâmtdak.”

Zema egañ pigok dinoye, “Am ekñen ke sisipeñpeñ temañ mimindandanañ koloayañ talip. Ekñen kâlâwin teepmañ Sipsip Nemañañgat sipmañañ zulumpe sat kume talip. ¹⁵ Keyepmti ekñenañ Kawawañgalen mundum totatat Kawawañ ikñañgat zikatnan mamti sesewat mulup tambumbu ma msasa katañ sesewat mka temanen ke msawep. Ma Kawawañañ ikñañgalen mundum totatalen ke totati indikdamuñ mbe. ¹⁶⁻¹⁷ Ma Sipsip Nemañañ mundum totatatnanen ekñengat sutnan totati ekñen indikdamuñ mamin. Egañ sipsip damuñnok tati maindatim tu zikatnañ makwapmâzinen indatimepme tu ke nimti mama matipgapmti ekñenañ tu meuyet ñen ewe ku gakiwep ma kasuwañ ñen ewe ku indambuwe ma tâgâ kipmañañ ku indakumbewe. Kegok mme Kawawañañ zikalinanen siawin kaput indemâbe.”

8

Sipsip Nemañañ gwede delañ zenzenañ 7 papiaen milikpepeñañ keyet delañ zenzenañ mâtâpeye

¹ Âpme Sipsip Nemañañ gwede 7 delañ zenzenañ ke mâtâpme eknâma kululuñen kwisak ñen kukupiñ tapmetnepeme kan isikñañ bugan mee kekok beye.

² Kegok sokbeme neŋ taekma enŋel 7 kapiyaŋ Kawawaŋgat zimoseŋnan mot tapme lumun 7 ilinok toŋaŋ toŋaŋ indaye.

³ Kegok sokbeme enŋel neŋaŋ koti sisakmagen ke tati bati goliyaŋ weyayaŋaŋ tep tuŋaŋ sesikŋaŋmak mambuip ke mtage. Ma egaŋ tep tuŋaŋ sesikŋaŋ dolakŋaŋaŋ kasak sesik pembedaŋ mambuip ke timti sisak goliyaŋ weyayaŋanen Amobotnaŋgalen mundum totatatmagen ke busât amgalen dundundumak tep tuŋaŋ sesik dolakŋaŋmak temakwep lumaŋti bembuye. ⁴ Mme kasak tep tuŋaŋ pembedaŋ kemak Kawawaŋgat am neŋeyelen dundundayaŋ enseliyet betnaŋengatnaŋ Kawawaŋmagen mowege. ⁵ Enŋel keyaŋ kegok mti sisakŋengatnaŋ teziŋ timti pelepmanen beme gak zeme mti msalen mulapme topme kululuŋ kwisak ma ambeyak ma mâkinaŋ temaŋ mge.

Enŋel ekŋenaŋ lumun kumbuwien

⁶ Âpme enŋel 7 ekŋenaŋ lumuŋin kumbusâpmti weyayaŋ mulup mbien.

⁷ Mti enŋel neŋaŋ egaŋ lumun kumbume map ais temaŋmak teziŋ sipmak lumamaŋaŋ keyaŋ msalen mulapme toweti msat paŋaŋ temaset tage mme msat paŋaŋ isikŋaset ziye. Tep omba sambe tabien mme isikŋaŋ zimti msikokok ma kwaŋ zime delaŋ peye.

⁸ Âpme naman enŋel neŋ egaŋ lumunaŋ kumbume kwitnaŋ neŋ kalaŋ temaŋ keboŋaŋ tep temaŋ tazime beke melesiŋ nembu keŋan peme toweti nembu paŋaŋ isikŋaset sipbe-mâge. ⁹ Kegok sokbeme soŋgom mamaŋinmak nembu keŋangatnaŋ keyaŋ gakimâpme delaŋ zeye ma waŋga mee kegogak kumsagep mge. Mme nembu paŋaŋ temaset kwitnaŋ keboŋ keyaŋ ku sokbeye.

¹⁰ Âpme naman enŋel neŋ egaŋ lumun kumbume wenzim temaŋaŋ kululuŋengatnaŋ toti busatnaŋaŋ taŋam keboŋ sokbeye. Sokbeme kululuŋen gwaen pemti msat paŋaŋ isikŋaŋgalen tu ma tu zikatnaŋ wenzim temaŋ keyaŋ atame msat paŋaŋ temaŋ kwitnaŋ keboŋ keyaŋ ku sokbeye. ¹¹ Kegok mme tu paŋaŋ zut tapme paŋaŋ kwep akŋaŋ beye. Bemâpme am sambeyaŋ tu ke nimti gakim walelet mbien enenogât tu ke akŋaŋ. Ma wenzim ke kwitnaŋ “Akŋaŋ”.

¹² Âpme naman enŋel neŋ egaŋ lumunaŋ kumbume kasup ma eyoŋga ma wenzim paŋaŋ temaset tapme paŋaŋ isikŋaset ke mamaŋamaŋ sepem neŋ sokbeme busatnaŋin paŋaŋ temaset tapme paŋaŋ isikŋaset tambusosogaŋ sokbeme msasa ma tambumbu paŋaŋ temaset tapme paŋaŋ isikŋaset kegogak tambusosok sokbemâge.

¹³ Âpme naman tati ekma mepme muntin neŋ ekban. Ek kululuŋ bete bete gwaen penaŋ mamti kwizet ŋakŋak kapiŋok kuye, “Wakae, in sindem omba penaŋ tiwep. Enŋel tuk ekŋengalen lumuŋin tazin ke kumbume am msat palen talip in sindem omba penaŋ tisâbip.”

9

Enŋel ekŋenmagangatnaŋ 5 egaŋ lumunaŋ kumbuye

¹ Âpme naman enŋel neŋ egaŋ lumunaŋ kumbume wenzim neŋ kululuŋengatnaŋ telak zemti msalen topme ekban. Ek msat aimboŋaŋ teepmaŋ keyelen sekekek ke mâtâtâgalen ki sasaŋaŋ. ² Âpme egaŋ msat aimboŋaŋ teepmaŋgalen sekekek mâtâpme kasak temaŋ kwalage. Kasak ke tep temaŋ penaŋ kwalam peme makwazin keboŋ kasup ma kululuŋ mme tambusosok etaŋ sokbeye. ³ Âpme gwidedaŋ kasak keyelen keŋanengatnaŋ msalen tomâpbien. Toti windaŋin salisiyelen nembuŋak tiwien. ⁴ Timti ekŋen ke kwaŋ ma tep sinaŋ ma didik ku niniyelen zemindeye. Ekŋen ke am Kawawaŋgalen pilij monzalamanan ku tazin ekŋen ke etaŋ indime zawat mbep. ⁵ Yaŋgut penaŋ indime gakikiyet yek belak eyoŋga 5 keyet kataŋ indime sek sindem palen mamayet zenzeŋaŋ. Sindem ke salisiyaŋ indime sindem manâip sepem kegok. ⁶ Eyoŋga 5 keyet keŋan am ekŋen keyaŋ sekŋin walesât sek sindem mulup mbep yaŋgut penaŋ neŋ ku gakiwep.

⁷ Gwidek ekŋen ke sek sepemin âs; kasa ekŋenaŋ kasaen mesâti âs maondak beip sepem keboŋ. ŋokŋinanen amobotnaŋgalen elemiak bunduŋ neŋ goliyaŋ mimiŋaŋ keyet sepem tage. Zimoselin amgalen zimoseŋ keyet kataŋ. ⁸ Zuwin imbi satnaŋgalen

ņokzuwin teepmaņ keboņ ma zelin kukņāņ temaņ laiongalen keboņ. ⁹Ma melakanduņin mamponģarņinan kapayaņ weyayaņāņ nemboraņ tage. Ma ekņengat pāwinaņgalen kwisakņāņ age enzange sambe ekņengalen pāwin kwisak keboņ kuye. Ma kalis sambe ās mandamti kasaen mamelipnok kuye. ¹⁰Ma dakņin indindinaņgalen sindemaņ salisiyelen keboņ. Am dakņinaņ maindip keyaņ am eyoņa 5 keyet keņan sek sindem titiyelen keyet winde indandaņāņ. ¹¹Ekņen amobotnaņ kapiyaņ maindikdamuņ mamin ma ek ke ensel msat aimboņa teepmaņ maekdamuņ min ek kwitnaņ lbulu zeleset Abadon ma Glik zeleset Apolion. (Kwit eget keyet yaņit Waleletgalen Toņa.)

¹²Walelet ekņen kapi delaņ zeme pi naman walelet zut ņenaņ kosāpmilup.

Ensel ekņenmagatnaņ 6 egaņ lumunaņ kumbuye

¹³Āpme naman ensel 7 egaņ lumunaņ kumbume nāma sisak goliyaņ weyayaņāņ busilinaņ zulak zulak ke Kawawaņgat zikatnaņ tage. Keeset zet bim ņande kapigok koge. ¹⁴Zet bim ņande keyaņ ensel lumunaņ mtagemagen kapigok mepme nāņge, “Yupeletis Tu temaņ ganzenan ensel zulak zulak tegaņ zam indendeņa ke kwaletinde!” Kegok zempeme meti ensel ekņen ke kwaletindeye. ¹⁵Kegok mimindeme ensel zulak zulak ekņen ke Kawawaņāņ muluwin mimiyelen weyaņindeye ke nup kan ma eyoņa ma kasup ma aua kan keyet sokbeme msat kataņ am paņa temaset tapme paņa isikņaset indawalebien. ¹⁶Āpme ensel zulak zulak ekņengalen kasa kuku ekņen āsien totabien. Ekņen indamakume 200 milien talip zemti zeme nāmban. ¹⁷Kegok sokbeme neņ kie kienok ekma anaņ ās palen totabienen kolowin kapayaņ mimiņa sepemaņ ņamaņ tep kwitnaņ ma kāņkāmaņ ma alaņa nanaņ sulpa ekņen keboņ munduņbien. Ma ās ekņengalen ņokaselin laiongalen keboņ ma kaņgaleminaset taņam ma kasak ma nanaņ sulpayaņ kwawabien. ¹⁸Kwawati keyaņ am msalen paņa temaset tapme paņa isikņaset indondoyelen zenzeņa ke indome gakimābien. ¹⁹Āsi ekņengat windeņin ke dembusekņinan ma dakņinanen tage. Dembusekņinaņ winde tage keyaņ am indome gakikiyelen. Ma dakņin ke nombe ekņengalen nemoņ ņokasetnaņmak keyaņ am sindem indawien.

²⁰Āpme am butnaņ zawat ma walelelaņ ku indatime gakiwien ekņenaņ nopiom ilin belinaņ weyayaņāņ ma we bekaņa ke ku katikpewien. Ekņenaņ nopiom gol ma silwayaņ mimiņa ma aenaņ ma nanaņa ma tewaņ mimiņa kwitnaņ kwitnaņ ek nām mimiņaņpiņ ma set mebe kokotnaņpiņ ke ewe mandundumsaip. ²¹Kegok mti am indome gakiki ma aņkambuk mulup ma aindindi mulup mimi ma animbi set kileņ mama ma kambutiti mama mimi keboņ ke ku katikpenti yomin ku zemkawaņ bewien.

10

Ensel ņenaņ zemkatik bembe zet zeye

¹Āpme ensel windeņaņbeņ ņen kululuņengatnaņ kwatopme neņ ekban. Ma ensel ke zanzayaņ sumumuņa ma ņokņanen bitimnatagaņ kiliņ zemtatatnaņ ma zimosetnaņ kasup sepem keboņ ma setnaņ tapum tewaņ zime ņam makumtazin keboņ ekban. ²Betnaņa papia isikņaņ ņen muņgugaņa kwaleletnaņ mtaņpme ekban. Āpme setnaņ penaņ nembu palen imti setnaņ alomaņ msat palen imti tage. ³Tati zet laionaņ kwilin makuip keyet kataņ kume kululuņ patataņ sakwalam kumepme 7 beyeen an bim ņande keņa kuye. ⁴Kwizet kekok kume neņ kululuņ eksāt mnepema zet kululuņengatnaņ neņmagen kapigok sokbeye, “Kululuņ patataņ 7 kumti zet zeyo ke papiaen kukupiņ belak keņdanaņ nāņpemaņ wek!”

⁵Āpme ensel setnaņa msalen ma nembuyen imti tapme ekban egat betnaņ penaņa kululuņen peme mopme ⁶Kawawaņ mama katikņa mamti mamain ma egaņ kwitnaņ kwitnaņ zeme weņge: Kululuņ ma msat ma nembu zeme sokbeye ma ekņengat keņanen kwitnaņ kwitnaņ zeme sokbewien. Enseliyaņ egat kwitnanaņ zemkatik bemti kapigok zeye, “Kawawaņa golaņ zenze an itnaņa ekņen zezapat mimindaye ke ewe kwesiņ ku tasāpm; sakwep sokbesāpm. ⁷Ensel 7 egaņ lumunaņ kumbume kan keyet Kawawaņ

egalen nâmbiliwewetnaŋ enzililiŋan takwapme mulup anene golaŋ zenze an tipman baen diindoye keyet penaŋaŋ sokbemdelaŋ zesâpm.”

Ensel ŋenaŋ Zân papia muŋgugunaŋ same niŋge

⁸ Âpme kululuŋengatnaŋ zet nâwan keyaŋegak sokbemti pigok dinoye, “Geŋ meti papia kwaleletnaŋ ensel setnaŋ nembet msalen ma setnaŋ nembet nembu palen imtati papia mti tazin ke mi.” ⁹ Zeme neŋ enselmagen papia ke nanayet yaŋkwesima egaŋ kapigok dinoye, “Papia kapi mti ni. Nimane dembusekdanen bizik tuŋaŋ tikŋaŋ keboŋ besem yaŋgut kambakdanen baen towepme akŋaŋ besem.” ¹⁰ Kegok zemti papia ke name nima dembuseknan bizik tuŋaŋ tikŋaŋ kekok beme tikŋaŋ nâmban. Yaŋ wilikpema tipmamnan towepme akŋaŋgat mban. ¹¹ Nima Kawawaŋaŋ kapigok dinoye, “Geŋ am sek sepemin igak igak ma am msalin igak igak ma zelin ŋande sepem igak igak ma amobotnaŋine ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet ewe zemsokbemindamane nâmbep.”

11

Kawawaŋaŋ golaŋ zenze an zut ideme kobun

¹ Âpme Kawawaŋaŋ tek bemak eek ke mtot namti zeye, “Geŋ wati met Kawawaŋgalen sesewat mka temaŋ ma sisak ke bemak ekbak. Ma sesewat mka temaŋ keyet keŋanen am kwi ekŋenaŋ sesewat tapmip ekŋen ke indamaŋsenik. ²⁻³ Ma sesewat mka temaŋ keyelen tambaŋgum ke bemamakpiŋ; belak pemane tasem. Ke am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋengat ketalasim indandaŋaŋ. Ekŋen keyaŋ Zelusalem mka temaŋ kambuk manzenup ke eyoŋga 42 kekok ma tambu msasaŋaŋ makuwenegen 1, 260 benak keyet kataŋ ekŋenaŋ mka temaŋ ke kumwaleti mme belakŋaŋ bewe. Kegok sokbeme neŋ kan keyet zet zapatn zenze an zut idema toti amnaŋ kemberŋ ŋen tati miak miak mamtalip keyet kataŋ miak tati zet zapatn zemkawaŋ bewalup.” ⁴ Eget ke olip tep zut ma lam zut nembonŋ ke Amobotnaŋgalen mulup anenet msalen mulup mimiyet ombemideyeyaŋ zikatnan talup. ⁵ An ŋenaŋ egegat kasa mimidasâgât mbe beme egegat dembusekŋidangatnan tewaŋ toti ziwe keyepmti an ŋenaŋ eget idosât mbe beme an ke tewaŋ zime gakiwe. ⁶ Ma kekok eget map ku zemalut tototgalen winde idadaŋaŋ kan egelaŋ Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ mkawaŋ bembe kanen ke. Ma kekok eget tu zikatnaŋ sambeyet zemalut siwaŋ pesakpepeyelen winde taidain. Ma egelaŋ kekok nukŋaŋ penaŋ msat same sek zigok mmalu kwakwagalen winde taidain.

⁷ Âpme zet zapat dolakŋaŋ zenze kanaŋ delaŋ zeme msat aimbonaŋ teepmaŋ penaŋ keyet keŋangatnaŋ soŋgom kukŋaŋberŋ nembonaŋ kwati eget kasa mimidamti idime gakiwalup. ⁸ Ma segidaŋ mka temaŋgalen selen ke wembe ke Amobotnaŋit tewen amnaŋ kumasasokpewien keyet katnaŋ. Mka temaŋ keyet bemzenze kwit kapigok kukuŋaŋ: Sodom ma Izip. ⁹ Am sek sepem igak igak tabien ma am yaŋin igak igak ma zelin ŋande sepem igak igak ma am msalin igak igak mambien kataŋ am ekŋen keyaŋ meti segit ke ekti tapme kopme msasa tukmak butnaŋ ku nâmindame eget sumen indabewien. ¹⁰ Kegok mti an zut egelaŋ am alik sambe penaŋ msalen sindem temaŋ indawun keyepmti egelaŋ gakimalu msat sambe am sambe ekŋenaŋ keŋin dolakŋaŋ beme tewaŋaŋ dopmaŋ sam dopmaŋ sam tapm mme indikban. ¹¹ Yaŋgut kasup tukmak butnaŋ ke delaŋ zeme Kawawaŋaŋ zeweŋeŋaŋ kumbume keŋidan toweti mme wapmalu am sambeyaŋ idikti kiŋgagat temaŋ penaŋaŋ indaige. ¹² Keyaŋ sokbeme kululuŋengatnaŋ kwizet kapigok egetmagen toge, “It pien kwalit!” Kegok kume am kasaŋitne ekŋenaŋ taekme zanza paleset kululuŋen mowebun. ¹³ Kan egelaŋ kululuŋen mowepmalu keyegak mâkinaŋ temaŋ penaŋ mme mka temaŋ keŋanen paŋan 9 tapme paŋan kwep kumsage mge. Keyet keŋanen am gakime makume 7000 beye. Kegok sokbeme am notnaŋ alik tabien ekŋenaŋ kiŋgati Kawawaŋ kululuŋ toŋaŋgat sesewatsawien. ¹⁴ Âpme nukŋaŋ tugaŋ zut delaŋ zeme ekmane nukŋaŋ kwep sakwep penaŋ kosâpm.

Ensel ekŋenmagatnaŋ 7 egaŋ lumun kume kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye

¹⁵ Âpme ensel 7 egañ lumunañ kume kululuñen kwizet temañ sokbeye. Sokbemti kapigok zeye, “Msat ekdamuñ mimiyelen winde ke Amobotnañ Kawawañ ma An egañ ombempeme am yominan mndatiye winde keyañ egetmagen kwawozin ma egelañ msat kwesiñ kwesiñ ekdamuñ mbalup.” ¹⁶ Ma ñeñañ bembe an 24 ekñañañ Kawawañgat zimosetnan mundumin elimiakñañmak keyet palen totabien. Ekñañañ mundumin ke pemti totpedondomti Kawawañgat zemesewati pigok zewien:

¹⁷ “Amobotnañ Kawawañ geñ windendimak mambanannañ mamanik. Geñ windendi temañ ke mtati damuñ mimindi yañbewanan keyepmti nin geñ olim sesewat mganup. ¹⁸ Âpme am gâgât ku nâmkîñpeip ekñañañ gâgât ñenzinziñ temañ mbien. Kegok mme gâlen ñenzinziñ kanañ sokbem tazin ma am gakikîñañ ekñañmagen zet zemdelañ zenze mulup mimiyelen kandi sokñañik sokbein. Mti mulup amdine ma golañ zenze anne ma amdine nâmkîñpepeñinmak ma am mobotnañ ma tototnañ ekñañañ gâgât mobotnañ nâmti mamaip. Ekñañ tosañañ indandayelen kandi bududuk bein. Ma msat mawalelip ekñañgalen kan dopmañ indawaleletgalen sokñañ sokbem tazin.” ¹⁹ Kegok zemdelañ zeme an ñeñañ Kawawañgalen sesewat mka temañ kululuñen keyet sekekekeñañ kwaseleme neñ ekma boñgis temañ zii zet bempeme matatan sakamañ Kawawañañ Mosesimak ma Israeal ammak tâtâ mimiyet zii zet same bempeye ke nemborañ tage.* Ma keyegak ambeyegañ peyak peyak mge ma kululuñ kwisakñañ mandamti omba kuye ma mâkinañ mge ma map katnañ temañañ toge.

12

Kululuñen imbi ñenmak Sadañmak tapmalut idikban

¹ Âpme kululuñen muluwañ ñen kapigok sokbeye. Imbi ñen tage ek kasuwañ sangum melakandunok zamunduñti tage ma setnañ kandenan eyoñgayañ tage. Ma ñokñañen amobotnañgalen bunduñ elimiakñañmak wenzim 12 kapiyañ zampeme tage. ² Ma ek namba kambakmak ya namba ambesâgât sek sindem temañ nâmti si sumti ñakñañ tapmmañge. ³ Ek kegok tapmme kululuñen muluwañ mamananamañ ñen pigok sokbeye. Gazu gazu temañ ñen tage ma sek sepemañ ñamañ ñokasetnañ 7 ma zegalipmañ 10. Ma ñokasetnañ kwep kwep katañ amobotnañgalen bunduñ elimiakñañmak tapmege. ⁴ Ma gazu gazu keyet dakñañañ kululuñengatnañ wenzim butnañ kwep kaputim msalen topme butnañ zut tage. Kegok mti ekme imbi keyañ namba ambesâgât mme kapigok nâmbiliweti sokñañik metage, “Imbi kapi namba ambepme neñ keyegak mti wiliksap.” Kegok nâye. ⁵ Âpme imbi kemagen namba okak an sokbeye. Ya namba keyañ am sambe msat katañ aen toñge mmamti indadamuñ windenañberñ mimiyet zempepeñañ. Ya namba okak keyañ sokbeme Kawawañañ keyegak mti mot kululuñen mundum elimiakñañmak mundum keyet dukñañ mot peme tage. ⁶ Âpme manañ egañ kunzuñti msat tuñgupman ampîñañ mege. Ke kasup mulup mimi 1,260 ke mame ekdamuñ mpepeyet nâmti Kawawañañ mundum ke aikpeye.

⁷ Âpme kululuñen kasa temañ sokbeye. Ensel ñeñañ bembe an kwitnañ Maikel ek ma mañgeñane ekñañañ gazu gazu kumti mâpmâgat ondekbien ma nembet gazu gazu ma mañgeñane ekñañañ ondekbien. ⁸ Mti ekñañañ an temañ omti gazu gazu egalen mañgeyañ ku katikñañ bewien keyepmti kululuñ mkaen ku mamayet indamâbien. ⁹ Âpme Kawawañgalen ensel ekñañañ gazu gazu temañ kululuñengatnañ âtâpeme toge ma ek ke nombe kwemunañ takwage. Ke ma kwitnañ ñen an dâsukitoñ ma kwitnañ ñen am sambe keñin mamimyungume yom mamip. Ek âtâpeme toge kan keyegak mañgeñane ilinsakwep âtâindeme tobien. ¹⁰ Âpme kululuñen kwizet omba kapigok sokbeme nâmban, “Alak Kawawañañ am mañgeñane añañgalañ gogot mimindein. Kawawañ ek Amobotnañ ma windenañ temañ ma kwitnañ kwitnañ sambe ekdamuñ mamin. Ma Kawawañañ Kilais ombempeye mulupmañ sosok sokbein ke ilak Kawawañañ

* 11:19: Ma nanzañ palakñañ zut zii zet dukñañ kumpepeñañ keyañ keñañ tage. Ma boñgis keboñ ke Israeal amnañ pumamti piliñ Kawawañ ekñañmak tazin manântemien.

notnne ekñengat kasarjin Kawawañgat zikatnan tambu msa manzemindoin ek âtâpeme toge. ¹¹ Zisas ek Kawawañgalen Sipsip Nembarañ keyepmti egañ gakimti sipmañ mulapme am nâmkijpepeñmak Kawawañgalen zet zapat dolakñañ zemkawañ bewien-gapmti windenañ bemti kasa kume topme tabien. Mti mamañin gakikiyet nâmtalati ketalasiwien. ¹² Keyepmti kululuñ keñan ñen ñen maip in oloñen mbep! Wakae! Msat ma nembu in sindem omba penañ tiwep. Pi Sadañ ek ilak inmagen kwatozin yangut kanañ ilak sakwep delañ zewe ke nâmti keyepm ñenzinziñ palen tapmain.”

¹³ Âpme gazu gazu ek msalen âtâpeme toti gilik zemti ku mebegalen imbiyañ nembu an ambege ke mâpme kunzuñge. ¹⁴ Kegok sokbeme imbi ek age mutin temañ keyet pâpmañ zut ke same mti msat tungupman gazu gazu ek peme tapme Kawawañgañ msat ke egat zapat nâmpenañ ke enzilim mamayelen pâmege. Ke mepmame Kawawañgañ nup kan tuk ma butnañ kegotat tu meu ekdamuñ mbe ma gazu gazuyañ imbi ku walepewe. ¹⁵ Kegok mti imbi ek pâmti mepme gazu gazu ek tu wasekme imbi keyet bamanen tu teepmañ temañ mâge. Imbi ke waletpepeyelen kegotat mge. ¹⁶ Âpme msalañ imbi ke mukulem mpesâti ñandemti tapme gazu gazuyañ tu wasekme toti mege keyañ egat keñan mepme delañ zeye. ¹⁷ Msalañ kegotat mme gazu gazu ek imbi keyet ñenzinziñ temañ mti gilik zemti egalen mañgeñane indosâgât mege. Kawawañgalen zet gawepumti Zisasiyelen zetnañ zeyeen mamkatik bemtalip ekñen ke indomwalet msâgât

13

¹ meti nembu ganzenan gambibik palen met tapmañge.

Songom kukñañbeñ zulañ sokbewun

Âpme neñ taekma nembu keñangatnan songom temañ kukñañbeñ ñenañ kwage. Ek zegalipmañ 10 ma ñokasetnañ 7. Mme zegalipmañ kwep kwep keyet dukñañ amobotnañgalen bunduñ elemiakñañmak tabien. Âpme ñokasetnanen kwep kwegat Kawawañ mtopepeyelen kwit ñen ekñengat palen kumpepeñañ. ² Songom temañ kukñañbeñ ekban ke sek sepemañ tamñañ temañgalen keboñ ma setnañ betnañ palakñañ songom temañ penañ ñen egalen keboñ ma zetnañ ke laion temañ kukñañbeñ egalen keboñ. Âpme gazu gazuyañ windenañ ma ikñañgalen amobotnañ mundumañ ke ma msalen damuñ mimiñañ songom ketalasim saye. ³ Songom keyet ñokasetnan kwep ñengat lingilañ tapme gakiwewenañ sepem ekban. Yangut egat lingitnañ bekanañ keyañ ñelume dolakñañ beye. Kegok sokbeme msat sambe am ekñañ songom ke ektemtem mpemti ek mâti mambien. ⁴ Âpme gazu gazu ek an ñenañ ya egañ songom winde saye keyepmti amnañ gazu gazu zemsesewat msawien. Ma songom ek kegotat amnañ zemsesewatpemt kapigok zewien, “Ninmagengatnañ ñenañ songom keboñ kemak ñep ku bemekmekgalen. Ma ninmagengatnañ ñenañ ekmak ñep ku auuk.”

⁵ Âpme Kawawañgañ sek mmobot zet ma zet Kawawañgat kwitnañ mtotot mimiyele ke ku zenzeyet zembekekpepeñañ. Mti mulupmañ eyonga 42 keyet keñan etañ mti mamayet zempepeñañ. ⁶ Kegok sokbeme keyepmti Kawawañ ikñañ ma kwizet buñamañ ma kululuñ egalen mundum ma am kululuñ mamaip ekñen zemtalatindemti mañge. ⁷ Mti Kawawañgalen am nâmkijpepemak ekñen kasa mimindamti indomwalet mimindendeyet nâmpenañ. Mti am yañin igak igak ma msalin igak igak ma zelin ñande sepem igak igak ma sek sepemin igak igak ekñengalen ñenañ bembe an kwage. ⁸ Âpme msat katañ am ekñañ songom zemsesewatpewep. Mme itnañ penañ Kawawañgañ kululuñ ma msat weyayañpiñ mti egañ amñene sambe kwilin mama kanzitgalen papia keyet keñan kuye. Am ekñen kwilin mama kanzitgalen papiaen ke keñan tazin ekñen keyañ songom ku sesewatsawep.

⁹ In wakñañ bemti nâlen zet ingat kapigok zema nâit: ¹⁰ Kawawañgañ am nâmkijpepemak ñen mka katikñañ zapat nâmpeye beme mka katikñañ mebe. Ma ñen kasa kuku ekñañ wanamañ añme gakikiyet Kawawañgañ nâmpeye egañ kegotat gakiwe. Kan keyet Kawawañgalen amnañ nâmkijpepeñin mkatikñañ bemtati kupeme towembe.

¹¹ Âpme msat keñangatnan songom kukñañberñ ñen kwapme ekban. Ma ek zegalipmañ zut sipsipgalen nemborñ; zetnañ ñandanañ gazu gazuyelen zetnok zeye. ¹² Âpme songom keyañ songom ñeñañ kwage egat zimosetnan tati egalen windeen mulup mgeyañ ewe mamin. Mti msalen am mimindeme eweñañ songom gakikñañnok mti wage ek ke pedondom samti sesewatsawien. ¹³ Mti songom msat keñangatnañ kwage egañ menok temañ mme am msalengatnañ taekme egañ zeme kululuñengatnañ tewañ ziperñ toge. ¹⁴ Menok kwitnañ kwitnañ kekok mimiyet Kawawañañ nâmpepeñañ keyepmti egañ songom ñeñañ keyet zikatnan kekok mti msalen am keñin mme yunguye. Mti zeme songom maiwañ ome gakikñañnok mwati mamayelen tage keyet sepem weñañ weyañbien. ¹⁵ Songom keyet weñañ ke mti onzempeme tapme songom bamgatnañ ekñen miap maip mamin ek ke menok mimiyet nâmpepeñañ. Âpme egalen zeweleeñañ kumbume songom kukñañgalen weñañ keñan megeyepm wati zetnañ zeye. Zemti amnañ songom weñañ ke ku sesewatsaip ekñen ke egañ zeme indome gakiwien. ¹⁶ Kegok sokbeme egañ am mobotnañ ma tototnañ am milawatmak ma am bekopsat am lala talip ma am lala ku matalip ekñen nemborñ am keyet ekñengat mepmit zeme ilindiñ penañ belin penañset ma monzalamnan meluwañ kuindeye. ¹⁷ Âpme am songomgalen kwitmak mamaip ekñenañ etañ kwitnañ kwitnañ kwititiyet ma meaem kwaem ñep mbien. Am ekñen ke songomgalen kwitnañ ma kwit yañañ mâsâgât makuku mulup mme sokbenak keyet katañ tage.

¹⁸ Nin kapiyet weyañ nâsenup. An ñen nânâñañmagañ keyañ songom keyet kwitnañ makuku mulup mti nâmben. 666 ke makuku mulup mme kwit keyet yañañ kekok sokbeye.

14

Sipsip Nembrañañmak am 144 tausen

¹ Âpme neñ ekma mepme Sipsip Nembrañañ Zaion Kalañan tapme ekban. Ekmak am 144 tausen kegogañ tabien. Monzalamnan ikñañgalen kwitnañ kumpepeñañ ma Bipmañgat kwitnañ kegogak kumpepeñañ. ² Âpme kululuñen zet ñen nâmban. Ke tu bimañ ome kwisak omba penañ makuin sepem keboñ nâmben ma kululuñ kwisakñañ temañ makuin kwisak keboñ. Yañgut kwisak ke nâma gita kulele kwisaknok beye. Am sambe gita kulele kumenok kwisakñañ makuin kekok nâmban. ³ Ekñenañ Amobotnañgalen mundum elimiakñañmak ma kwitnañ kwitnañ mamañinmak zulak zulak ma an damuñ ekñengat zimoselinan sesewat silik alakñañ kuwien. Silik ke am notnañañ kumti nânâyelen. Am msat sambe ekñengat tunguwinanğatnañ am Kawawañañ 144 tausen gilik zemindatiye ekñenañ ñep nânâyelen. ⁴ Ekñenañ teñ penañ mambien imbiñen sekñañ ku ekbien. Ekñenañ Sipsip Nembrañañ mamain keyet katañ mamaip. Ekñen ke msalen am sambe ekñenmagengatnañ Sipsip Nembrañañ ekmak mamayet Kawawañañ ñeñañ yañbemti indatiye. ⁵ Ma zet dâsuki ñen ku zewien penañ; ekñen an ke teñ penañ.

Ensel tuk ekñenañ zet zapat dolakñañ mbien

⁶ Âpme neñ ensel ñen ekma ek pâmti msat tunğupman gwaen kwawege. Ek msalen am sambe sek sepem igak igak ma am mañge temañ ikñak ikñak ma am zelin sambe manzeip katañ ma am msalen msat katañ talip ekñengat buñam zapat dolakñañ mama kanzizit ke mti mamañge. ⁷ Egañ zet zapat dolakñañ kapigok zeye, “In Kawawañgat nâme mobotnañ beme kwizet buñaman mimwabep. Kawawañañ am yañin mimsokbemti dopmañ indandayelen kanañ sokñañ bein. Kululuñ ma msat ma nembu ma tu zikatnañ sambe ke weyañgeyepmti egat dundum sesewatsawep.”

⁸ Kegok zemti mepme naman ensel ñenañ koti zet kapigok kuye, “Babilon mka temañ kumasekzin. Asekme delañ penañ zein. Mka keyelen am ekñenañ msat katañ am sambe mme imbimak set kileñ mama keyet mama mimi mâbien sepem ilin mambienok.”

⁹ Âpme ensel bamnanen ñen ewe koge egañ zet kapigok zeye, “Am ekñenañ songom kukñañberñ mawañgat pedondom sawep ma monzalamnan ma belinanan egalen kwitnañañ tageyepm ¹⁰ ekñengat Kawawañañ ñenzinziñ temañ penañ mge. Mti

enselĵane teĵ ma Sipsip Nembraĵ ekĵenaĵ taindikme am ekĵenaĵ tepmak nanza sulpa taĵamaĵ keĵan toweti ke sek sindem temaĵ nâmti kwesiĵ mambep. ¹¹ Âpme tewaĵ am keboĵ ekĵen ke indazime tep kasagaĵ sindem temaĵ indame kasagaĵ bep zenzepiĵ kwesiĵ moti wembe. Keyepmti am songom kukĵaĵbeĵ ma egat weĵaĵgat sesewat mti kwitnaĵ mmambien ekĵen sindemen indewe. Ekĵen sindemen tambu msa tagogopiĵ tiwep.” ¹² Kan keyet Kawawaĵgalen am mamaip ekĵenaĵ nâmkijpepe winderĵaĵmak mambep. Ekĵen ke Kawawaĵgalen zet gawepumamti Zisasiyet nâmkijpepeĵin katipepepiĵ ek mâti mamambep.

¹³ Âpme neĵ tatnâma kwizet ĵen kululuĵengatnaĵ kwatoti kapigok zeme nâmban, “Geĵ zet papiaen meluwaĵ mi, ‘Kan alakgatnaĵ mezin Amobotnaĵ ekmagen wetekumti mamti gakim mosâip keyepmti ekĵenaĵ oloĵen mtatmâlip.’”

Kawawaĵgalen Emetagaĵ zein, “Penaĵ, ekĵenaĵ Kawawaĵgalen mulup katikĵaĵ mti sek sindem palen mambien. Ke peme tapme met kâtnânâ aikti oloĵen mbep. Mti mama mimiĵin pembedaĵgat penanaĵ gwaen tiwep.”

Meu ĵep beme titiyelen kanaĵ bein

¹⁴ Âpme neĵ ekma zanza satnaĵ sokbeme ekban. Mme zanza palen an ĵen Angat Nemaĵaĵ nemoĵ tapme ekban. Ĵokĵanen amobotnaĵgalen bunduĵ golaĵ mimiĵaĵ ke munduĵti tage ma betnaĵaĵ wanam kukĵaĵbeĵ ke mti tage. ¹⁵ Âpme ensel ĵen sesewat mka temaĵ keĵangatnaĵ kwatoti gwaen ekpeme mopme an zanza palen tage egat kapigok kwizet kuye, “Geĵ wanamdi mti tadik keyaĵ wit muluwen elenĵenĵeyelen kanaĵ bein. Msalen mulup ke penanaĵ ilak titiyelen bein keyepm met kumelenĵemât.” ¹⁶ Kegok zeme an zanza palen tage egaĵ wanamaĵ atam tati msalen wit mulup penanaĵ elenĵeme delaĵ zemâĵe.

¹⁷ Âpme ensel ĵenaĵ kululuĵ sesewat mka temaĵ keĵangatnaĵ kwatoge. Ek kegogak wanam kukĵaĵbeĵ penaĵ mti tage. ¹⁸ Âpme ensel ĵenaĵ sâpe sâpe bumbuyelen munduman koge. Ek tep keyet damaĵaĵ ensel wanam kukĵaĵbeĵ mti tage egat kapigok zeye, “Geĵ wanamdi kukĵaĵbeĵ keyaĵ msalen wain penanaĵ ekĵen sambe ilak kwipman beingat elenĵemât.” ¹⁹ Kegok zeme ensel keyaĵ wanam atam tati msalen wain tekĵanen katnaĵ antimti timtati time batikondo temaĵ keĵan towege. Kawawaĵgalen ĵenzinziĵ wain katnaĵ timti batikondo temaĵ keĵan time towepme amnaĵ selaĵ maip keyet kataĵ am yomtoĵ ekĵenmagen sakam kegok sokbewe. ²⁰ Âpme ekĵenaĵ wain katnaĵ ke mti mka temaĵ keyet ganzenan baenen batikondo temaĵ tage keyet keĵan bemti selaĵ ime zalimti amgalen sip keyaĵ batikondo temaĵ keĵangatnaĵ zupman toti msat teepmaĵ 180 mael keyet kataĵ mepme sipgat sememeĵaĵ kwageen mita zut keyet kataĵ kwage.

15

Ensel 7 ekĵenaĵ kwitnaĵ kwitnaĵ kiĵgagatnaĵmak 7 kapi mti tabien

¹ Âpme kululuĵen muluwaĵ temaĵ pisesenĵmak mamananĵ ĵen sokbeme ekban. Ensel 7 ekĵenaĵ kwitnaĵ kwitnaĵ kiĵgagatnaĵmak 7 mti tabien. Kwitnaĵ kwitnaĵ keyaĵ ĵenaĵ sokbemti wemenĵgut mameti Kawawaĵgalen ĵenzinziĵ sokbem delaĵ zenzeyet zenzenaĵ. ² Âpme neĵ nembu ĵen ekma ke galas tepmak lumaĵtinok tapme ekban. Âpme songom kukĵaĵbeĵ ma weĵaĵ ma meluwaĵ ke winderĵaĵ bemti kiĵgatpewien. Am ekĵen keyaĵ nembu keyet ganzenan tapme Kawawaĵaĵ gita kulele indame ke mti tabien. ³ Ekĵenaĵ Kawawaĵgat mulup anaĵ Mosesiyet ma Sipsip Nembraĵaĵ egat silikĵaĵ kapigok mililim kuwien,

“O Amobotnaĵ Kawawaĵ winde toĵaĵ. Geĵ mulupdi temaĵ penaĵ ma kiĵgagatnaĵmak maminiĵ. Msalen am sambe ekĵengalen amobotnaĵin. Geĵ mamandi teĵ ma-manik ma kwitnaĵ kwitnaĵ mmane penanaĵmak etaĵ mambein. ⁴ Amobotnaĵ,

am sambeyan sesewatgemti kwizet bujamdi mmobep. Gej kwewetananj tej manik ma gej musuwewet mulup penanj mmane keyet yanjan masokbemkawan mambein keyepmti am sambe penan ekjenan gejmagen koti sesewatgewep.”

⁵ Âpme nejan ekma kululungalen sesewat mka teman Kawawanjan mundum kejan matazin keyelen set ndapejan tapme ekban. ⁶ Nandeme ensel kwitnan kwitnan kingagatnanmak ⁷ timti tabien ekjenan keyet kejangatnan kwatobien. Ekjenan melakandujan bumbulumepin; satnan penan peme topme tabien. Ma mamponganjan bitim golan mimijan ke zamti tabien. ⁷ Âpme kwitnan kwitnan mamajinmak songom nembon zulak zulak tabien ekjenmagen nenan pelep golan mimijan ⁷ kapi timti ensel ⁷ ke indaye. Pelep keyet kejan Kawawan mama kanzizit mama main egalen nenzinjan gak zemti tage ke indaye. ⁸ Âpme sesewat mka teman keyet kejan Kawawagan busatnanjan ma winderan keyelen kasak teman penanjan kwalati tage keyepmti am nenan sesewat mka teman kejan mobogalen katan ku beye. Ekjenan damun tapme ensel ⁷ ekjenan kwitnan kwitnan kingagatnanmak timti tabien ekjenan muluwin mdelan zenzeyelen keyet damun tabien.

16

Ensel ekjenan kwitnan kwitnan kingagatnanmak mulapme msalen toge

¹ Âpme nejan ekma sesewat mka teman keyetnan zet bim nde zeye egan ensel ⁷ ekjen zet nen kapigok diindoye, “In meti Kawawagan nenzinjan pelep ⁷ tazin ke mti mulapme msalen towelek.”

² Âpme ensel kuknangat egan meti pelepman ke mtageen mulapme msalen toge. Toti an songom kuknanjan egalen meluwan belinan ma monzalaman tageen ma egalen wejan mti mamti masewatsaip ekjen lingit katikan kingagatnanmak penan sindeman teman sokbemindaye.

³ Kegok mme ensel kuknangat keyet baman egan pelepmanen kwitnan kwitnan ke mulapme nembuen toge. Topme nembuan gilik zemti am gakikijagan sip kebon beye. Beme nembuen kwitnan kwitnan mamajinmak gakime delan zeye.

⁴ Âpme ensel nen egan pelepmanen kwitnan kwitnan kingagatnanmak mulapme tuyen ma tu zikatnanen toti sip bemage. ⁵ Beme ensel tu damun pewien egan Kawawan gat kapigok zeme namban, “Gej ewenan baen takwabanen ma alak ewe tapmanik. Gej yompin; tej mambananan manik keyepm dopman mutumindanik ke esemtejan mamutunik. ⁶ Am bekanan ekjenan gâgât am nâmkijpewien ma golan zenze andine ekngalen sip walebien keyepmti siwagak mti indamane nimbep. Nime keyan dopman gilik zemindawanik keyan pembenan bein.” ⁷ Âpme sâpe sâpe bumbu munduman zet kapigok zeme namban, “Amobotnan Kawawan gej winde torjan! Tosa mututundi tej ma penanjanmak masokbein.”

⁸ Âpme ensel nenan egan pelepmanengatnan kwitnan kwitnan kingagatnanmak mulapme kasup kejan towepme tep omba penan zime kipmanjan msalen am omba penan indezimage. ⁹ Ekjenan tep kipmanjan omba penan indakâyeyepmti Kawawan gat zet mobotnan mbien. Kwitnan kwitnan kingagatnanmak ke mme sokbembeyet winderan tazin yangut ekjenan yomengatnan kejan gilik zemti ek ku nâmkijpewien.

¹⁰ Âpme ensel nenan pelepmanengatnan kwitnan kwitnan kingagatnanmak mulapme songom kuknanjan nenan tage egalen amobotnan mundumen toge. Topme msat sambe egalen am mataliwen ke tambusok etan sokbeye. Âpme am ekjenan sindem omba penan nambiengapm zelin penan angalik mambien. ¹¹ Mme ekjenan sindem ma lingilin ke ekti Kawawan kululungatnan egat kwelatnan kuwien. Yangut ekjenan kejan ku gilik zeme mama mimi bekanan mbien ke ku katikpewien.

¹² Âpme ensel nenan pelepman mti kwitnan kwitnan kingagatnanmak mulapme Yupeletis Tu teman towepme tu ke bep zeme delan zeye. Tu beme set sokbeme kasup zikatnan kwakwatnaset amobotnan ekjenan kokogalen kegok mge. ¹³ Âpme nejan taekma

gazu gazu egalen kangalimangatnan ma songom kukrañberj egalen kangalemengatnan ma golarj zenze an dâsuki ekñengalen kangalemengatnañ we bekanaj notnañ bet keboñ bemti topme indikban. ¹⁴ Ekñen ke we bekanaj penaj menok mulup ke mamtemien. Ekñen tuk keyaj msat katañ amobotnañ sambemagen meti keñin mimwatindeme ondektati Kawawañgalen nâmkijpepe am mekum kwakum Kawawañgalen kan delaj zenze kanañ keyet zetnañ zewien. Kawawañaj amobotnañ sambe sebemindein.

¹⁵ Amobotnañ Zisas Kilais kapigok zeye, “Nâip, neñ kambu titi an sepem kekok pempetuk kobap keyepmti an ñen ek talak mame neñ kot ekma sakambuk mbemagengat. Keñ kaik mamti sangum melakanduñgat damuñ tabe. An keyaj oloñen mbe.”

¹⁶ Âpme we bekanaj ekñenañ amobotnañ sambe ma ekñengalen kasa kuku an msat ke Ibulu zeleset kwitnañ Amagedon makuip ke ondekindewien.

¹⁷ Âpme ensel bam mulup mdelaj zenzeyelen tage egañ pelepmanengatnañ kwitnañ kwitnañ kiñgagatnañmak mulapme msat tungupman kangwa toge. Âpme sesewat mka temañ keyet keñan Kawawañgalen mundum elimiaknañmak keyet keñanggatnan kwizet temañ ñen kapigok sokbeye, “ilak delaj zein!” ¹⁸ Âpme kululuñ kwisak ma ambeyak ma zet kwisak temañ ma mâkinañ temañ penaj mge. Am mamkwabien kan keyet mâkinañ keboñ penaj ñen ku mge. ¹⁹ Âpme Babilon mka temañ ke epeemti tuk beye. Ma msat sambe am ekñengalen mka ñande asekmâge. Mme Kawawañ egañ Babilon am ekñengat nâmti ñenzinziñ mti indawalege. ²⁰ Mti msat nembu tungupman sambe ma kalañ temañ ekñen kekok asekmâge delaj zewien. ²¹ Ma kululuñ map katnañ temañ temañ kwep kwep tobiengat nukrañin 50 kilo sepem keboñ. Am map katnañ kiñgagatnañmak keboñ keyaj omba penaj indowe keyepmti am ekñenañ Kawawañgat kwelatnañ kuwien.

17

Imbi set kileñ kwizapatnañ temañ

¹ Âpme ensel 7 pelep 7 mmambien ekñenmagen kwep ñenañ neñmagen toti zeye, “Imbi set kileñ kwizapatnañmak ek mka temañ tu temañ sambe ganzenan matazin. Ek dopmañ sasayet kanañ bein, keyet kopmane met zikat gama ekbak. ² Msat katañ amobotnañ ekñenañ ekmak set kileñ mamaip ma msat katañ am ekñenañ ekmagengatnan wain tu nimti keñin kileñ mambein.”*

³ Kegok zeme Kawawañgalen Emetak Teñaj winde namti zikatn mme menoknok mme enseliyañ ikñañak naikti msat tungupman meneme nilizut tabelin. Msat tungupmanen ke imbi ñen tapme ekbelin. Ek songom kukrañberj ñamañ keyet palen totage. Songom keyet palen kwit sambe Kawawañ mtotogalen kukuñaj keyaj sekñanen bee kume delaj zenzeñaj. Mme songom kukrañberj keyet ñokasetnañ 7 ma zegalipmañ 10 ⁴ ma imbi ek sangum melakanduñaj sepemañ ñamañaj zut igak igaknok munduñti miak miak sopmañ mti tage. Betnan okop ñen golarj mimiñaj mti tage ke ikñañgalen mama mimi okbi okbiñañmak ma ikñañgalen set kilengalen mama keyaj gak zemti tage.

⁵ Monzalaman kwit yañaj enzililiñaj kapigok kumpepeñaj tage,

BABILON MKA TEMAÑ

SET KILEÑ IMBI SAMBEYELEN ÑOKTEKÑIN

MA EGAÑ MSAT KATAÑ MAMA MIMI BEKANAÑGALEN ÑOTEKÑAJ.”

⁶ Imbi ikñañ ke am Kawawañgat nâmkijpepemak ma Zisas egalen zapat zemkawañ bembe maindomtan. Keyepmti ekñengalen siwin nimti keñaj kileñ penaj beme an notnañ tu katikñañ wain nimti mamipnok sakam kekok mme ekti nâmtemtem penaj mban. ⁷ Mme ensel egañ kapigok nayañkwesiye, “Geñ kwilekiyet nâmtemtem penaj mnik? Neñ imbi egat yañaj ma songom ñenañ sekti tazin egat yañaj ma songom ñokasetnañ 7 ma zegalipmañ 10 keyet yañin ilinsakwep zema nâmbak. ⁸ Geñ songom kukrañberj ekdak keyaj kopme msalen am ekñen kwilin Kawawañaj kululuñ ma msat ku sokbeye keyetnañ yañbemti mama kanzizit keyelen papiaen ku kumpepeñaj

* 17:2: Tu nimbien keyaj mkawañ beinen ekmak set kileñ mambien.

ekñen keyañ songom eweñan etañ mange pi ewe ku mamain ya bam ewe mambe ke msat aimboñañ teepmañ penañgatanan gilik zemti kwapme Kawawañañ waletpeme ekñenañ ke ekti ektemtem mbep.

⁹ Pi am ñoktikñin temañ ekñenañ nânâyelen keyet sepem tazin. Songomgalen ñokasetnañ 7 ke kalañ temañ 7 imbi keyañ keyet palen topmatazin. ¹⁰ Kalañ 7 keyañ kogogak amobotnañ 7 keyet sepem bep. Amobotnañ 5 ekñen gakimâpme kwep ek alak kapi msat damuñ mti tapmain. Mme kwep ñen bam sokbesâpm. Sokbemti kan isikñañ bugan msat damuñ mimiyeleñ zempepeñañ. ¹¹ Mme songom kukñañbeñ mamti yek bewien ke amobotnañ 7 yañ ekñengat tunguwinangatan keyetnañ ñenañ ewe gilik zemkoti amobotnañ kwapme indamakuman an keyañ amobotnañ tapme 8 bein. Egañ amobotnañ gilik zemkwati msat belatnik damuñ mmeti walebe.

¹² Mme zegalipmañ 10 ekdak ke kegogak amobotnañ 10 yangut ekñenañ damuñ muluwin kan kapigogak ku yañbeip. Gazu gazu amobotnañ songom kukñañbeñ muluwin nâmdelañ zemindemti ekmak tusumti kan isikñañ bugan mbep. ¹³ Ekñen keyañ ñoktik sepem kwep bemtati songom kukñañbeñ egat kandañan muluwin windenañbeñ msawep. ¹⁴ Ekñenañ Sipsip Nemañañ ekmak kasa âwep keyangut Sipsip Nemañañ egañ windenañ bemti indomâbe. Egañ msalen amobotnañ ekñengalen Amobotnañin Temañ ma msalen an damuñ ekñengalen An Damuñin Temañ keyepm kasañane kume tobe. Am ikñañ indakumtetiti ombemindeme ek mâbien nâmisimti maip ekñen kemak Sipsip Nemañañmak ekñenañ kasañineyeleñ winde kume tobe.”

¹⁵ Âpme Ensel egañ kegok zemti ewe kapigok tusumti dinoye. “Imbi set kileñ mama ke tu sambe keyet ganzenan tapme ekdak. Tu ke am msalen msat katañ talip ma am sek sepem igak igak ma zelin igak igak manzeip katañ ke tu ke nembor. ¹⁶ Ma zegalipmañ 10 ekdak ke ma songom kukñañbeñ ke ilinsakwep imbi set kileñ mama zemtalatpenti kwitnañ kwitnañ sambe egat palen tati sangum melakandu kumâtâtpeme talak tapme sekñañ nim wiañti kanziñañ tewen bume zimâbe. ¹⁷ Yangut ke ilinañgat keñinañgat etañ ku mbep. Kawawañañ keñin ke mimiyeñ meleñ belañ bemindeme ekñenañ zetnañ gawepumti keñ kwep bemti songom kukñañbeñ ke mulup msawien. Mulup msamti manepeme Kawawañgalen zet penañañmak beye. ¹⁸ Âpme geñ imbi ekdak ke mka temañ. Ma imbi ke amobotnañ sambe msat katañ ekñenañ ekdamuñ mbep. Bemzenze zet egat palen bem zemkwakwatnañ.”

18

Kawawañañ Babilon mka temañ kumasekbe keyelen zet

¹ Naman neñ ekma ensel ñen kululuñgatanan kwatopme ekban. Ek windenañ temañ penañ ma sañga songañañañ msat sambe mbusatnañ bemâge. ² Egañ kwizet temañ ñakñañ palen kapigok kuye, “Wakae! Babilon mka temañ kumasekme delañ penañ pein. Mka temañ ke we bekañañ ekñengalen mka. Age mgasik sepem igak igak bekañañ mimiyeleñ mka temañ keyegak talip. ³ Kan Babilon mka temañ ke kumasesekpiñ tapme msat katañ am sambeyañ imbi keyelen mama mimi bekañañ ke mâbien. Msat katañ amobotnañ ekñenañ koti ekmak set kileñ mama mulup mbien. Âpme imbi keyañ aem kwaem mulup an ekñengalen milawalin sambe egomti kwitime keyepmti ekñenañ mânepmak omba bewien.”

⁴ Âpme kwitnañ kwitnañ ke ewe sokbembepiñ tapme ñenañ kululuñen zet ñen ewe kapigok neñmagen toge, “Aminne, in mka temañ ke pemti melit! Mneti in ke tatneti set kileñ mamayelen tusuwepmagengapmti in ekñenmak walebepmagengat mka temañ ke peit!

⁵ Am mka temañ keyet keñan keyañ yom mti mimiek mme sambe sopmañ penañ bein. Kegok mme Kawawañañ ekñengalen yom keyet otnâmti enseliyet pigok zeye.

⁶ Imbi egañ mulup kwitnañ kwitnañ mgasik mge keyet dopmañ kwitnañ kwitnañ mgasik msawanik. Ma egañ kwitnañ kwitnañ bekañañ mge ke geñ sebempemti bugan

temañ mosawanik. Ma egañ okop keñanen kwitnañ kwitnañ okbi okbiñañmak lumañti indayeyepmti in kogogak sebempemoti sawep.

⁷ Egañ ikañgat sekñañ mmoti ma set kileñ mama mimiñañ gogot mti keyet oloñen-mak tage. Keyet katañ in egat sek sindem ma si kemberñ temañ aik sawep. Egañ keñañ pigok manâin, 'Neñ imbi mobotnañ penañ. Neñ imbi kwambet yek ma neñ si kemberñ ku mbap ma keñ oloñen palen mameti mambap.' ⁸ Kegok manzein keyepmti kasup kwep ñengat ekmagen kwitnañ kwitnañ nukñañ ke kapigok sokbewe: zawat sek sindem ma si kemberñ ma meuyet kamberñ egalen kanañ bewe. Ma imbi ke tewen ziwe enenogot Amobotnañ Kawawañañ ek winde toñañ egañ yomañgat dopmañ mutumsame delañ zewe.

⁹ Âpme msat katañ amobotnañ ekmak set kileñ mamti egat gogot temañ mampeip. Kogogapm ek tewañ bume zimti tep kasakñañ mopme ekti si kemberñ temañ mbep. ¹⁰ Ekñañ sindem tisenup zemkiñgagalañ indaikme beñañ tati kapigok zewep, 'Wakae! Babilon mka temañ, Babilon mka katikñañ, geñ mama mimi bekañañdangot dopmañ pempetuk sokbengain.'

¹¹ Kegok mme msat katañ am ekmak milawalin egañ makwitimtan. An ekñen keyañ an ñenañ milawalin ku kwitiwepgapm si kemberñ temañ mbep. ¹² Milawat kapigok dopmañ sam dopmañ sam mbien: gol ma silwa ma kekek tosañañ temañ ma sañgum kake katikñañ ke kwetetepmañ mânepmañ temañ ma sañgum ñamañ ma aiaikñañ ma sañgum ñamañ palen kâñkâñañmak tatatnañ ke ma tep sesikñañ dolakñañmak ma elepan ke bo temañ penangot zegalipmañañ kwitnañ kwitnañ notnañ mimiñañ ma tep notnañ mânewin temañ ma kapayañ ma aenañ ma nanzañ saña songañañmak nukñañbeñañ mimiñañ ¹³ ma mâmbuzuzup sekñañ ma dip ma kabilam ma tep tuñañ sesikñañ dolakñañmak notnañ ma wet sesikñañ dolakñañ ma wain ma wet tuñañ dolakñañ ma meu kânzunzuñañ ma wit katnañ sepemañ sañgom nemborñ ma makau ma sipsip ma âsimak ma mulup an tosañinpiñ amnañ ekñen indakwitime ekñengalen bewien. ¹⁴ Ma an ekñen ekmak omkwiti kwiti mamtemien egat zewien, 'Geñ kwitnañ kwitnañ dolakñañ ego egomak makwitimtemanan wan alak delañ zein. Ma milawadi sambe ma kwitnañ kwitnañ dolakñañ tosañañ temañ delañ zein. Geñ ewe ñen ku aikbanik penañ!' ¹⁵ Âpme ekñen ke omkwiti kwiti mka temañmak mbiengapm ekñañ mânepmak kwabien. Ma ekñen sindem tisenup ze kiñgagalañ indaikme beñañ tati si kemberñ mti ¹⁶ kapigok zewep, 'Wakae! Babilon mka temañ! Egañ sañgum kwetetepmañ ma mânepmañ temañ ma ñamañ ma ñamañmak kâñkâñañmak manzamtatan. Ma egañ sekñañ gol ma nanzañ dolakñañ penañ ma kekek mânepmañ mobotnañ penañ keyañ sekñin miak pemti mamaip. ¹⁷ Ma kan isikñañ bugan kapiyet mânep milawatnañ ma elimiak ke yek beme delañ zep!'

Âpme wañga sambe mamaiwen ma am wañgaen mulup mamip ekñen ma an wañga mti maindap mainen ma an ekñen nembu palen mulup kwitnañ kwitnañ mânep titiyelen mamiwen ekñañ keogak beñañ tati ¹⁸ ekme Babilon kasakñañañ kwaikme tep temañañ zime si kemberñ temañ mti zewien, 'Mka temañ keborñ ke ñen ewe ku tazin.' ¹⁹ Kegok zemti kânzunzu time ñokñinan mopme si kemberñ temañ mti zewien, 'Wakae! mka temañ ke wañga toñañ nembuyen mamaip ekñañ mânep temañ milawalinangot tiwien. Âpme pi memendepmak mka temañ lambañañ etañ tage.'

²⁰ Am kululuñen talip in ma Kawawañgalen am ma ombemindenderañ ma golañ zenze an in keñ oloñen nâmti segeyak mbep. Mka temañ kumasekbiengapmti aminne, in kululuñen tati oloñen mbep! Ma Kawawañañ zemdelañ zenzeyelen mama mimi bekañañ egañ ingat mgeyepmti in Kawawañgalen am nâmkîñpepeñinmak ma Kawawañgalen nembajane ma golañ zenze an in oloñen mbep!'

²¹ Zet kegok sokbeme ensel ñen windenañ temañ egañ nanzañ siput temañ ke mwati witikpeme nembu keñan met towepme kapigok zeye, 'Babilon mka temañ ke keogak witikpeme nembu keñan metopme bam ku ekbep. ²² Âpme gita kulele ma silik eñsasat ma lumun kwisak ke geñmagen ñen ewe ku sokbewe. Ma am notnañ mulup kwitnañ

kwitnaŋ mamip ke ewe geŋmagen ku aikbep. Ma mulup mme kwisak kwisak makun kegokpiŋ tuŋtaŋ pemti tabe. ²³ Taŋam busatnaŋaŋ geŋmagen ŋen ewe ku sokbewe ma an imbi ekŋengalen ma kan an imbiŋ bembeyelen kan kwisakŋaŋ ma oloŋen ŋen ku sokbewe. Gâlen an milawat dopmaŋ sam dopmaŋ sam mamtemien ekŋenaŋ msat kataŋ milawat omkwiti kwitiyelen nânânjin temaŋmak kwati mambien. Ma gâlen aŋkambuk mulup msat kataŋ am keŋin mme yuŋguye.

²⁴ Âpme golaŋ zenze an ma Kawawaŋgalen am nâmkiŋpepeŋinmak ma msat kataŋ am indomwalet mbanan ekŋengalen siwin Kawawaŋaŋ Babilon mka temaŋ keyet keŋan aikge. Ya keyelen yom ke Babilonmagen tazin keyepmti set ke ekmagen sokbeye.”

19

Kululuŋen Kawawaŋgat olim sesewat sokbeme Zânaŋ eknânge

¹ Mme delaŋ zeme neŋ kululuŋen an maŋge temaŋ ekŋengalen sesewat silik kwisak temaŋnok nâmban. Ekŋenaŋ pigok kuwien, “Kawawaŋ ek am yomengatnan indatin ma ek an kwizetpatnaŋmak ma winde ke ekmagen etaŋ tazingapmti Kawawaŋgat sesewatne. ² Kawawaŋaŋ zemdelaŋ zenzeyelen zet mme penaŋaŋmak ma teŋ penaŋ mambein. Egaŋ set kileŋ mama imbi temaŋ ek zemdelaŋ zenzeyelen am msat kataŋ yom ekmak set kileŋ mama mbien. Mti imbi temaŋ egaŋ Kawawaŋgalen mulup an indome gakiwiengapm Kawawaŋaŋ dopmaŋ mutumsame delaŋ zein.” ³ Kegok zemti ewe pigok kuwien, “Mka temaŋ keyelen kasakŋaŋ mot kwesiŋ kwesiŋ tapmobe keyepmti Kawawaŋgat sesewatne.” ⁴ Âpme an damuŋ 24 ma kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak soŋgom nembon zulak zulak ekŋenaŋ Kawawaŋgalen mundum Kawawaŋ ikŋaŋ totage egat zikatnan ekŋenaŋ pedondom samti sesewati pigok zewien, “Penaŋ sukwep, Kawawaŋgat sesewatne!”

⁵ Âpme Kawawaŋgalen mundumen zet ŋandaŋ ŋen pigok sokbeye, “Kawawaŋgalen mulup an ma am nâmkiŋpepeŋinmak sambe inmagen mobotnaŋ ma tototnaŋ in Kawawaŋ sesewatsait ma eksempeit.” ⁶ Âpme neŋ am sambeyelen bim ŋandaŋ temaŋnok nâmban. Ke tu bimaŋ ome kwisakŋaŋ temaŋ makuinok ma kululuŋ kwisak temaŋ makuinok nâma kwizet kapigok sokbeye, “Amobotnaŋ Kawawaŋ winde toŋaŋ ndikdamuŋ mamingapmti ek sesewatpene! ⁷ Sipsip Nemaŋaŋ egalen aimbiŋ bembeyelen kan sokbein ma imbiŋaŋaŋ ikŋaŋgat aimbiŋ bembeyelen elemiak weyaŋ mgeyepmti nin keŋ oloŋen ma keŋ segeyak ma egat sesewatsane.” ⁸ Kawawaŋaŋ imbi saŋgum melakandu satnaŋ penaŋ dolakŋaŋ ke munduŋ mamayet nâmsaye. Kawawaŋgalen am mulup teŋ mti mamtemien ekŋen keyaŋ keboŋ beip.

⁹ Âpme enselaŋ zet ŋen kapigok dinoye, “Geŋ meluwaŋ kapigok ku, ‘Sipsip Nema egalen awembiŋ bembeyelen tu meu niniyelen am ekŋen indayaŋkwesime kobien ekŋen ke oloŋen mit.’” Kegok mti zeye, “Zet diŋgoyap ke Kawawaŋgalen zet ŋotekŋaŋ penaŋ.”

¹⁰ Kegok dinome neŋ egat setnaŋ ganzenan pedondomti dundum sasâgât mma egaŋ zemkulumnemt i kapigok dinoye, “Geŋ nâgât kegok mimipiŋ. Neŋ mulup an nodi ma nodine notnaŋ Zisasiyelen zet zapat dolakŋaŋ kiŋgagapiŋ manzemkawaŋ bemtemien ekŋengat nolin. Geŋ Kawawaŋgat etaŋ sesewatsa. Kawawaŋgalen Emetak ke am Kawawaŋgat nâmkiŋpewienen ekŋen Zisasiyelen zezapat dolakŋaŋ zenzeyelen indamukulem mamin.”

An ŋenaŋ âs satnaŋ dukŋan totage

¹¹ Âpme neŋ ekma kululuŋ ŋandeme âs satnaŋ ŋen tapme ekma an ŋen dukŋan tage ke am ekŋenaŋ kwitnaŋ kapigok mauip: Egaŋ amŋane ku matalasim indein ma egaŋ zet penaŋ keyet toŋaŋ bein. Keyepmti egaŋ dopmaŋ mututu ma kasa kukuŋaŋ mulup esemteŋ penaŋ mamin. ¹² Zikatnaŋ nembet nembet teziŋ taŋamaŋ keboŋ ma ŋokŋanen amobotnaŋgalen bunduŋ isikŋaŋ sambe tapmâge. Ma kwit kumpepeŋaŋ ke igak etaŋ maiŋti manâin. ¹³ Ma kâlâpmaŋ teepmaŋ mundum tazin ke siwaŋ etaŋ metekumpepeŋaŋ an ke mundum tage egat kwitnaŋ “Kawawaŋgalen Zet.” ¹⁴ Egaŋ âs

satnaŋ keyet palen moti mepme egalen kasa kuku an maŋge temaŋ kululuŋengatnaŋ ekŋenaŋ kâlâwin satnaŋ penarŋ mundumti ek mâti âsiŋin satnaŋ dukŋan mepmâbien. ¹⁵ Ma dembusekŋaŋgatnaŋ kasayelen wanam kukŋaŋberŋ keyaŋ kwage. Keyaŋ am sambe msat sambeyet indomti indawalebe. Mti Kawawaŋ winde toŋaŋ ma egalen ŋenzinziŋ temaŋ kasaŋane ekŋenmak mbe. Egaŋ aen toŋge mmamti am indom walebe ke sepem wain katnaŋ selaŋ im ziniŋ ziniŋ mamip sepem kekok mbe. ¹⁶ Kâlâpmaŋ palen ma tambaŋanen tage ke kwitnaŋ kapigok kukuŋaŋ:

“EGAŊ MSALEN AMOBOTNAŊ EKŊENGALEN AMOBOTNAŊIN TEMAŊ
MA MSALEN AN DAMUŊ EKŊENGALEN AN DAMUŊIN TEMAŊ.”

¹⁷ Âpme neŋ ekma mepme ensel ŋen kasuwen tapme ekban. Egaŋ ke tati age sambe tedukŋan gwaen kwapme indikti ekŋengat kwizet kumti zeye, “Kawawaŋaŋ tu meu temaŋ aikzingat toti kot ondegit. ¹⁸ In ondekti amobotnaŋ ekŋengalen sek sesumbaŋin ma kasa kuku an ŋeŋaŋ bembe ekŋengalen sek sesumbaŋin ma an windenŋinberŋ ekŋengalen sek sesumbaŋin ma âs ma an âs palen maip ekŋengalen sek sesumbaŋin ma am sambe ekŋengalen sek sesumbaŋin ma am lala ku mamaiwen ma am lala mamaiwen ekŋengalen sek sesumbaŋin ma amobotnaŋ ma am tototnaŋ ekŋengat sek sesumbaŋin nseip!”

¹⁹ Âpme neŋ soŋgom kukŋaŋberŋ ma msat kataŋ amobotnaŋ ma kasa kuku anŋane ilinsakwep ondek tapme ekban. Ekŋenaŋ an âs satnanen tage ek ke ma kasa kuku anŋane ekŋenmak kasa kusâgât kekok mbien. ²⁰ Âpme kasa kumti soŋgom kukŋaŋberŋ ke ma golaŋ zenze an dâsuki eget sukŋaŋ beme idatawien. Golaŋ zenze an dâsuki egaŋ soŋgom kukŋaŋberŋ egat zikatnan menok kwitnaŋ kwitnaŋ mge. Mme am soŋgom kukŋaŋberŋ egalen weŋaŋ mimiŋaŋ ke pedondom sesewatsamti mambien ma egalen muluwaŋ sekŋinan timti mamtemien. Am ekŋen ke keŋin mme yuŋgumtemege. Kegok mmalu an ekŋenaŋ âs palen soŋgom kukŋaŋberŋ ma golaŋ zenze an dâsuki eget ke alik tapmalu eget idatimti aimboŋan tep temaŋ nanaŋ salpa tazin maŋge keyet keŋan ideme towebun. ²¹ Kegok sokbeme egegalen kasa kuku anŋane tabien ekŋengut an âs satnaŋ dukŋan tage keyelen dembusekŋaŋengatnaŋ kasayelen wanam kukŋaŋberŋ keyaŋ toti kasa kuku ekŋen ke indome gakime ageyaŋ ekŋengat sesumbaŋin omba ŋep nimti kambakŋin kwapme wisat mbien.

20

Sadaŋ nup kan tausen kwep setnaŋ betnaŋ zamti msat aimboŋaŋ teepmaŋ butnepiŋ keŋan peme towege

¹ Âpme neŋ taekma kululuŋengatnaŋ ensel ŋen topme ekban. Ek msat aimboŋaŋ teepmaŋ butnepiŋ keyelen ki ma tek aenaŋ weyaŋaŋaŋ katikŋaŋ ke mtoge. ² Ensel egaŋ gazu gazu temaŋ ke nombe itnaŋaŋ maŋgeyaŋ main. Ke ek we bekaŋaŋ ekŋengat ŋeŋaŋin. Enseliwan Sadaŋ atamti tegaŋ aenaŋ setnaŋ betnaŋ zamti nup kanen tausen kwep mamayet nâmti âtâpeme msat aimboŋaŋ teepmaŋ keŋan towege. ³ Towepme ensel keyaŋ set kiŋaŋ mpemti sekekek palen gwadeyaŋ milikpeye mneti ke amnaŋ set mâtâpme egaŋ kwawabe. Mme egaŋ am ewe keŋin mme kileŋ bembepiŋ manepeme nup kan tausen kwep bembeyet zenzeŋaŋ. Ke manepeme nup kan sambe bemeŋgut kwalepepeyet zempepeŋaŋgapmti kwalep peme kwati mulupmaŋ kan belaknik mbe.

⁴ Âpme neŋ mundum totatat elimiakŋaŋmak sambe tapme ekban. Kegogak ekma am Kawawaŋgalen zetnaŋ zemkawaŋ bemti egalen zet mâti windenŋaŋberŋ mambien ma am ekŋen keyaŋ soŋgom kukŋaŋberŋ ikŋaŋ ma muluwaŋ weŋaŋ ku pedondom sesewatsawien ma kwitnaŋ monzalamanan ma belinan ku kumpepeŋaŋgapmti soŋgom kukŋaŋgalen kasa kuku an ekŋenaŋ bimin eleŋgewien. Ekŋen keyelen weŋin tapme indikban. An ekŋen keyaŋ gakikiengatnaŋ mamaen gilik zemkoti Kawawaŋaŋ am ekdamuŋ mimiyeleŋ winde indame mundum totatat elimiakŋaŋmak sambe keyet dukŋan totati Kilaismak mulup zemindendeŋaŋ ke nup kan tausen kwep mbep. ⁵ Mti am ekŋen ke wawat kukŋaŋgat ekŋenaŋ wabien. Âpme am gakikiŋaŋ ŋen mama ku

tiwienangut ekjen keyan nup kan tausen kwep kekok tapme delan zewe. ⁶ Am ekjen ke wawat kuknangat keyet wawagat zapat mamaiwan wati Kawawan iknangalen amjane ten penan ma ekjen olojen mip. Am ekjen kebon ke gakiki nen keyan ku indatiwe keyet yanang kapigok: Ekjen ke msat aimbonang teepman penan tepmak kejan ke ku waletbep. Ekjenang Kilais ma Kawawan egegalen am ekjengat tunguwinan mamti dundundu mulup mbep. Mti Kawawanmak am ekjen kemak am indikdamun mti manepeme nup kan tausen kwep delan zewe. ⁷ Apme nup kan tausen kwep delan zeme Sadanang msat aimbonang teepman kejangatnan ewe kwaletpeme kwati ⁸ am sambe msat katar mamaip ekjen zet dasukiyan kejin myunguwe. Am ekjen kekok mimindawe ekjen ke kwilin Gok ma Magok. Kekok sokbeme Sadanang am ekjen ke indamakuman nembu ganzenangalen gambibik sambe kebon ondekindemti weyeyan mulup mti an kasa mimiyele tabep. ⁹ Apme ekjenang msat sambe katar koti Isael msalen am ekjengalen ondedak munduminan meti am ekjen ma Zelusalem mka teman Kawawan meluwan mamtan kemak bembulubien. Kekok mti tatnepeme kululungatnan tewan toti Sadanangalen am ekjen ke indazimage. ¹⁰ Kekok mme Sadanang am kejin myungumindemti mange ek ke mtati tep teman nananang salpamak tazimangeen ke songom kuknangben ek ma golang zenze an dasuki egelang matatemunen ke peme towege. Ekjenang keyet kejan tati sindem teman tambuyet mamsayet matimambep.

Delan zenze kanen zet mulup teman sokbewe

¹¹ Apme nen mundum totatat elimiaknangmak satnan teman ekti keyet duknan an nen tapme ekma egalen kogeyelen windeyan ma nenzimosenang kopatang zeye keyan kululung ma msat galang zewun. Egelang an keyet nenzimosenang nep ku tatagalen keyepmti kekok galang zewun. ¹² Apme am mobotnan ma tototnan gakiwien ekjenang mundum totatat elimiaknang keyet ganzenan tapme indikban. Tapme papia noteknan notnan tage ke ensel ekjenang matâbien. Papia nen matâge ke am mama kanzizit keyet zapat maip ekjengalen kwit tage. Mme am sambe gakikinan ekjengalen mama mimiwin ke papia ekjen keyet kejan tage ke ekti zelin zedelang zemindeye. ¹³ Apme am notnan nembu kejan toti gakiwien ekjen nembuengatnan gilik zemti wabien. Ma an damun am gakikinan maindikdamun min egang am gakikinan indeme mebien ma an damun am gakikinanangalen mundum maekdamun min egang kekok am gakikinan indeme mebien. An damun zut ke Sadangat kandanang mamalup. Kekok sokbeme am ekjen ke msat palen mama mimiwin mambien keyet katar Kawawanang zemindoye. ¹⁴ Kekok mti an damun am gakikinan ekdamun mamin ma an damun am gakikinanangalen mundum damun mamin an zut ke Sadangat kandanang mamalup ya eget atâtideme msat aimbonang teepman kejan towebun. Gakiki ke Kawawanmak mama ke elengemideye. ¹⁵ Apme am nen ek kwitnan mama kanzizit keyelen papiaen ku tage ekjen indatimti atâindeme msat aimbonang teepman tep teman tazimangeen ke atâindeme towebien.

21

Kululung alaknan ma msat alaknan sokbeye

¹ Apme nen kululung ma msat alaknan taekma sokbeme kululung ma msat itnanang keyan yek bewun ma nembu temanang kekok yek beye. ² Kekok sokbeme Zelusalem mka teman ten alaknan ke kululungen Kawawanmagangatnan kwatopme ekban. Ke sepemanang imbi nen an zapatnan ekmagenpepeyelen mamiakpeme damun matazin kebon ekban. ³ Apme Kawawanangalen mundum totatat elimiaknangmak keyet palengatnan zet nande teman kapigok zeme namban, “Ekdik, Kawawanangalen mka ke amjanemagen sokbein. Egang ekjenmak matapme ekjenang iknangalen amjane penan bemti mambep. Kawawanang ekjenmak mamti ekjengat Kawawanin penan bewe. ⁴ Mamti siawin kaput indewe. Gakiki ma kember palen mama ma si susu ma sindem mee ke ku tabe. Kwitnan kwitnan msat itnanang takwage keyan yek bemâpme delan zeye.”

⁵ Kegok sokbeme Kawawaŋaŋ mundum elimiakŋaŋmak keyet dukŋan tati kapigok dinoye, “Nânik, neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe alakŋaŋ mma sokbein.” Kegok zemti kegogak dinoye, “Geŋ zet ke wembe katn penaŋ amnaŋ nâmkijpepeyelengat papiaen meluwaŋ mi!” ⁶ Mti ewe kapigok dinoye, “Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke ilak sokbemâpme delaŋ zeye. Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet toŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe nen maekdamuŋ miyaŋ. Neŋ eweŋan tapma kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeyeyaŋ neŋ tapma kogogak delaŋ zewe. Âpme ŋen egaŋ tuyet gakin beme neŋmagen kopme neŋ tu zikatnaŋ mamaŋaŋmak keyetnaŋ tu ke sama nimti mama kanzizit mambe ke tosaŋepiŋ. ⁷ Am ŋenaŋ nâmkijpepe neŋmagen atam tati bekaŋaŋgalen winde ke kume tobe beme egaŋ kapiyet katnaŋ tabe: Neŋ egat Kawawaŋaŋ penaŋ bema egaŋ nâgât nemun bewe. ⁸ Yaŋgut am Kawawaŋgalen zetnaŋ mkawaŋ bembeyelen makingalip ma am egat nâmkijpeip yaŋgut Kawawaŋ bamkumpewien ma am kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ mamip ma am maindome gakip ma am set kileŋ mamaip ma am aŋkambuk mulup ma mkambuk mulup ma egegat yeŋ zelit ma agulam mulup mamip ma am notnaŋ mulup sepem kekok mamip ma am nopiom masesewatsaip ma am zet dâsuki manzeip am ekŋen keboŋ keyaŋ mundumin msat aimboŋaŋ teepmaŋ penaŋ tepmak nanaŋ salpamak omba zimti kipmaŋ penaŋ mambem tazin ke toti gakiki ke Kawawaŋmak mama ke elenjemindewe.”

Zelusalem mka temaŋ alakŋaŋ kululuŋengatnaŋ kwatoge

⁹ Âpme ensel kwep ensel 7 ekŋenmagengatnaŋ egaŋ kotati dinoye, “Kopmane Sipsip Nemaŋaŋ egalen imbi zapat ke zikat gama ekbak.” Ensel zet zeye ke pelepmaŋ mtaŋpme makuma 7 kekok beye. Pelepmaŋ ekŋen keyet keŋan kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ 7 kwep kwep kataŋ pelep ekŋen keyet keŋan gak zem tabien. ¹⁰ Kegok zemti zikat name ekma Kawawaŋgalen Emetakŋaŋ winde namti zikatn mme menoknok ekma enseliyaŋ ikŋaŋak naikti kalaŋ temaŋ teepmaŋ ŋen tage ke nati dukŋan mobelin. Moti mka temaŋ teŋ Zelusalem kululuŋen Kawawaŋmagengatnaŋ toge ke zikat name ekban. ¹¹ Toti tapme zikat name ekban ke Kawawaŋgalen busatnaŋ temaŋmak keyaŋ mbusatnaŋ penaŋ bemtage. Ma sokŋaŋ temaŋ puyuk payakŋaŋ nanaŋ kwitnaŋ zaspâ mânepmaŋ temaŋ makwitip sakam keboŋ ekban. ¹² Mka temaŋ ke ganzenan tokwat bembuluŋti kimbatnaŋ nanaŋaŋ bempepeŋaŋ ke teepmaŋ ma katikŋaŋ penaŋ kimbat ke setokwakwatnaŋ 12 weyayaŋaŋ. Ma setokwakwatnaŋ 12 keyet ganzenan ensel kwep kwep kataŋ tati setokwakwat damuŋ mbien. Mti setokwakwat 12 keyet palen Israeŋ am maŋge 12 keyet kwilin kwep kwep keyet kalaŋ kumpepeŋaŋ tage. ¹³ Âpme kasup kwakwatnaset sekekek tuk tabien ma kasup towetnaset kogogak tugaŋ tabien. Mme tâgâyaŋbem kukuŋaset sekekek tuk ekma tabien ma tâgâyaŋ mepma delaŋ zein kogogak tugaŋ tabien. ¹⁴ Mka temaŋ alakŋaŋ keyet tepumaŋ 12 waletpeme kwatage keyet palen Sipsip Nemaŋaŋgat nemaŋane 12gat kwilinaŋ dukŋan kumpepeŋaŋ ekban.

¹⁵ Ekma ensel zet zeme nâmban keyaŋ tek kwitnaŋ kwitnaŋ bem eekgalen golaŋ weyayaŋaŋ keyaŋ mka temaŋ alakŋaŋ keyelen tepum ma sekekek ke bem eege. ¹⁶ Mka temaŋ alakŋaŋ keyet kwisimbembeŋaŋ zulak zulak kekok. Mme ekŋen ke bem eekme sakam kwep beye. Âpme kimbatnaŋ bem eek ekban keyet teepmaŋaŋ 1,500 mael mee kekok. Teepmaŋaŋ ekban sepemaŋ kekokak temaŋaŋ ma palakŋaŋaŋ ilizuzut sakamit kwep. ¹⁷ Mka temaŋ alakŋaŋ keyet kimbatnaŋ bembuluŋ tage keyet mâmaŋ 65 mita. Enselaŋ betnaŋ gwezenaŋgatnaŋ dukŋaŋ keyaŋ mka temaŋ alakŋaŋ keyet kimbatnaŋ bem eekgaen amnaŋ belinaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mambemegip keyet katnaŋ mge. ¹⁸ Kimbatnaŋ ke nanaŋ kwitnaŋ zaspâ keyaŋ walalatnaŋ ma mka temaŋ alakŋaŋ ikŋaŋ penaŋ ke gol titikŋaŋaŋ walalatnaŋgapmti galasiyaŋ puyuk peyak maminok mme ekban. ¹⁹⁻²⁰ Mka temaŋ alakŋaŋ keyet tepumaŋ kwep kwep nanaŋ tosaŋin temaŋ ego egoŋaŋmak keyaŋ walalatnaŋ. Nanaŋ ekŋen keyet kwilin ma ekŋen ziboŋ eknâm mimiyeŋen kapigok: zaspâ ke gol nembon sokŋaŋaŋ puyuk peyak mge ma sapaya nanaŋ kâŋkâmaŋ kululuŋ nembon ma nanaŋ ŋen kwitnaŋ aget ke satnaŋ kilimbiŋaŋ ma nanaŋ ŋen emelal kokŋaŋ msikokok keboŋ ma nanaŋ ŋen satnaŋmak ŋamaŋ mitipesak

kwitnaŋ sadonis ma nanzaŋ ŋen kwitnaŋ kanilian ke alalaŋaŋ, ma nanzaŋ ŋen kwitnaŋ kilisolait ke tipkokok, ma nanzaŋ ŋen kwitnaŋ beal kokŋaŋ nembu msikokogaŋ keŋan tapme ekbek nembon, ma nanzaŋ ŋen kwitnaŋ topaz tipkokok yangut aiaikŋaŋ, ma nanzaŋ ŋen kwitnaŋ kilisopalas mitipesak tipkokokmak kokŋaŋmak temakwep metek kukuŋaŋ, ma nanzaŋ ŋen kwitnaŋ zakin mitipesak tipkokokmak alaŋaŋmak temakwep metekukuŋaŋ, ma nanzaŋ ŋen kwitnaŋ ametis mitipesak kâŋkâmaŋmak ŋamaŋmak temakwep metek kukuŋaŋ keyet kataŋ. ²¹ Âpme sekekek 12 ekŋen ke mondele katnaŋ nembon kekek tosaŋaŋ mobotnaŋ kwep kwewaŋ sekekek igak igak ke mimiŋaŋ ekban. Mme set tambaŋgumin goliyaŋ mimiŋaŋ kegogapm galasiyaŋ puyuk peyak mge.

²² Neŋ mka temaŋ alakŋaŋ keyet keŋan ekspema mopme sesewat mka temaŋ ke ku tapme ekban. Enenogat Amobotnaŋ Kawawaŋ winde toŋ ma Sipsip Nembraŋaŋ egelaŋ sesewat mka temaŋ alakŋaŋnok bemalu amnaŋ sesewatidewep. ²³ Kawawaŋgalen saŋga soŋgaŋaŋ mka temaŋ alakŋaŋ keyelen taŋam manzin ma kasupmak eyoŋgaŋaŋ mka ke busatnaŋ ku sasayelen enenogat Sipsip Nembraŋaŋaŋ mka temaŋ alakŋaŋ keyelen taŋam bemti manzim tazin. ²⁴ Âpme am msat kataŋgalen ekŋenaŋ busatnaŋin Sipsip Nembraŋaŋ egalen taŋam ziwe keyet busatnanen tabep. Mme amobotnaŋ msat palen maip ekŋenaŋ kwizet buŋamin ke mka temaŋ alakŋaŋ keyet tewalaŋ besât timobep. ²⁵ Mka temaŋ alakŋaŋ keyet keŋan tambumbu ŋen ku tabe. Msamti etaŋ tapmepme sekekek sambe ekŋenaŋ mâtâpeŋ matapmambep. ²⁶ Mme am sambe msat palen maip ekŋenaŋ kegogak kwizet buŋamin ke tewalaŋ mka temaŋ alakŋaŋ besât mobep. ²⁷ Am yominmak ma mama mimi bekaŋaŋ mti mamaip ma zet dâsukiŋinbeŋ ekŋenaŋ mka temaŋ alakŋaŋ ku mobep. Am kwilin Sipsip Nembraŋaŋgalen mama papiaen tazin ekŋenaŋ etaŋ keyet keŋan mobep.

22

Mama tuyelen zet

¹ Âpme ensel egaŋ mama tu temaŋ ŋen zikat name ekban. Tu ke puyuk payakŋaŋ omba penaŋ sakamaŋ galas nembon. Ke tu zikatnaŋ Kawawaŋ ma Sipsip Nembraŋaŋ egegalen mundum totatat elimiakŋaŋmak keyetnaŋ kwatoge. ² Toti mka temaŋ keyelen set tuŋgupmaset mezin. Tu keyet nembet nembet mamayelen tep keyaŋ tapmege. Tep ekŋen keyet penaŋin nup kan kwep keyet keŋan sek 12 penaŋin maeligip ma eyoŋga kwep keŋan penaŋin sek kwep maeligip. Ma msat kataŋ tep sinaŋ keyaŋ am mme dolakŋaŋ bemâbep. ³ Mka temaŋ keyet keŋan am ma kwitnaŋ kwitnaŋ Kawawaŋaŋ saik kumindeye ekŋen keyaŋ keŋan ke ku tabep. Yangut Kawawaŋ ma Sipsip Nembraŋaŋ egegalen mundum elimiakŋaŋitmak mka temaŋ keyet keŋan ilit mundumit keyet dukŋan tapmalu Kawawaŋgalen mulup amŋane ekŋenaŋ ikŋaŋgat sesewatpemti mambep. ⁴ Mti am ekŋen keyaŋ ek weyaŋ ekmâtâti mambep ma ekŋengat monzalamanan egat kwitnaŋaŋ kumpepeŋaŋ tabe. ⁵ Ma mka temaŋ keyet keŋan tambumbu ewe ku tabe ma am ekŋenaŋ taŋam ma kasup keyet olalat mulup ku mbep. Enenogat Amobotnaŋ Kawawaŋ ikŋaŋ busatnaŋ bemindemti mamambe. Kegok sokbeme ekŋenaŋ amobotnaŋ kwati am msalen indikdamuŋ mti kwesiŋ kwesiŋ mameti mambep.

Zisasiyaŋ kokogalen kanaŋ sokŋan bein

⁶ Âpme ensel keyaŋ pigok dinoye, “Zet papia kapi penaŋaŋmakgapmti amnaŋ ŋep nâmkŋipewep. Amobotnaŋ Kawawaŋ egak Emetak Teŋaŋ golaŋ zenze an ekŋenmagen indame ikŋaŋgalen zetnaŋ mme sosok kwakwagalen indaye. Egaŋ ensel ŋen am nâmkŋipepeŋinmagen peme topme kwitnaŋ kwitnaŋ sokŋan sokbesâpm ke zemzikat indaye.”

⁷ Enseliyaŋ zet kegok zemdelaraŋ zeme Zisasiyaŋ pigok zeye, “Nânik, neŋ sakwep kosowap. Âpme an ŋenaŋ zet papia kapiyet keŋan gawepuween kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbesâpm ke egaŋ oloŋen mbe.”

⁸ Âpme Zânaŋ pigok zeye, “Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke eknâmban. Ke eknâma delaŋ zeyeen ensel keyet setnanen pedondom sawan. Enenogat egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe zemzikat name neŋ egat dundum sasâgât mban.” ⁹ Yanŋut ensel egaŋ zemkulumnemti zeye, “Yegat, pemane talak! Neŋ mulup an nodi ma golaŋ zenze an nodine ekŋengalen mulup an ma am papia kapiyelen zet gawepumti mambep ekŋengat nolin keyepmti geŋ Kawawaŋ ek etaŋ sesewati dundum sawanik!” ¹⁰ Kegok zemti kapigok dinoye, “Geŋ papia kapiyet keŋanen zet tazin ke sokbesâpm kapi ku enziliwanik. Zet papiaen kunek ke ilak penaraŋ sokbembeyelen kanaŋ sokŋanik bein ¹¹ keyepmti kan keŋ gilik zenzeyelen ŋen ewe ku tazin. An bekanaŋ mimi egaŋ bekanaŋ msâti mbe ma egaŋ set kileŋ mama masâgât nâmbep egaŋ ŋep mambep. Ma an teŋ main egaŋ kegogak mambep. Ma an keŋaŋ kweteteŋ main egaŋ kegogak mambep.” ¹² Âpme Zisasiyaŋ pigok zeye, “Nânik! Neŋ sakwep penaraŋ kosowap. Neŋ dopmaŋ mutumindandayelen koti am kwep kwep mama mimiŋinaŋgat kataŋ dopmaŋ mutumindawap. ¹³ Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet toŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe nen maekdamuŋ miyap. Neŋ eweŋaŋ tapma kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeyeyaŋ neŋ tapma kogogak delaŋ zewe. Neŋ eweŋaŋ takwaban bam tapmobap.”

¹⁴ Âpme am nâlen zetn mâti esemteŋ mambien ekŋenaŋ ŋep mka temaŋ keyet setokwakwatnanen moweti keŋan meti mama kanzizitgalen tep keyet katnaŋ nâmindema nimbep keyepmti ekŋenaŋ oloŋen mtalit. ¹⁵ Âpme am set kileŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaŋ mamip ma am aŋkambuk mulup ma mkambuk mulup ma egegat yeŋ zelit ma agulam mamip ma am notnaŋ mulup sepem kegok mamip ma am set kileŋ mamaip ma maindome gakip ma am nopiom sesewatsaip ma am zet dâsuki manzeip ekŋenaŋ mama mimi keboŋgat tikŋaŋ manâipgapmti Kawawaŋgalen mundum dolakŋanen ke ku tabep.

¹⁶ Âpme Zisasiyaŋ kapigok zeye, “Neŋ nâlen ensel zempema zet ke mti geŋmagen koti geŋ zet ke papiaen kumane zet keyaŋ Kawawaŋ nâmkŋipemaip ekŋenmagen mebe. Âpme neŋ Dewitgalen iŋsokŋane penaraŋ beyap ma neŋ saputuŋ busatnaŋ temaŋ tambuŋan makwatazin keboŋ beyap.”

¹⁷ Kawawaŋgalen Emetak ma Sipsip Nembraŋgalen imbi zapat mamalup egelaŋ Kilaisiyet pigok zewun, “Geŋ kot!”

Ma an ŋenaŋ zet ke nâmti kegogak zewe, “Geŋ kot” Âpme ŋen ekŋen tuyet gakimti kobep ma ekŋen tu niniyet nâmbep ekŋenaŋ koti mama tu tosaŋepiŋ nimbep.

Zânaŋ Zisasiyelen golaŋ zet delaŋ zenzeyelen zet ma zetik mge

¹⁸ Âpme Zânaŋ amgat golaŋ zet kapigok zeye, “Am ŋenaŋ golaŋ zet papia kapi keŋan mainŋti nâmbep ekŋengat golaŋin tiyap ke pigok: Am ŋenaŋ keŋaŋgalak zet ŋen tusumti zewe beme Kawawaŋaŋ papiaen kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaŋ sokbembeyet zenzeŋaŋ ke ewe tusumti sawe. ¹⁹ Ma am ŋenaŋ zet kapi notnaŋ aseke beme Kawawaŋaŋ mamayelen tep katnaŋ egat zapat tazin ke ma mka temaŋ teŋ keyet keŋan ku mebe ke menzem timâbe. Kwitnaŋ kwitnaŋ ke sepem kegogak papiaen kumpepeŋaŋ matazin keyaŋ sokbewe.”

²⁰ Zet sambe zenzeŋaŋ kapiyet toŋaŋaŋ zet kapigok zein, “Penaraŋ sukwep! Kann ilik sokŋanik bein.”

Zeme Zânaŋ dopmaŋ zeye, “Ke penaraŋ, Amobotnaŋ Zisas, geŋ kot!”

²¹ Amobotnaŋ Zisas egalen keŋ taolelaŋ am Kawawaŋgat manâmkŋipeip ekŋenmak wemti wembe. Ke penaraŋ.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiyu 1:1-2:12
2	Matiyu 2:13-3:6
3	Matiyu 3:7-4:11
4	Matiyu 4:12-25
5	Matiyu 5:1-26
6	Matiyu 5:27-48
7	Matiyu 6:1-24
8	Matiyu 6:25-7:14
9	Matiyu 7:15-29
10	Matiyu 8:1-17
11	Matiyu 8:18-34
12	Matiyu 9:1-17
13	Matiyu 9:18-38
14	Matiyu 10:1-23
15	Matiyu 10:24-11:6
16	Matiyu 11:7-30
17	Matiyu 12:1-21
18	Matiyu 12:22-45
19	Matiyu 12:46-13:23
20	Matiyu 13:24-46
21	Matiyu 13:47-14:12
22	Matiyu 14:13-36
23	Matiyu 15:1-28
24	Matiyu 15:29-16:12
25	Matiyu 16:13-17:9
26	Matiyu 17:10-27
27	Matiyu 18:1-22
28	Matiyu 18:23-19:12
29	Matiyu 19:13-30
30	Matiyu 20:1-28
31	Matiyu 20:29-21:22

February

date	Scripture
1	Matiyu 21:23-46
2	Matiyu 22:1-33
3	Matiyu 22:34-23:12
4	Matiyu 23:13-39
5	Matiyu 24:1-28
6	Matiyu 24:29-51
7	Matiyu 25:1-30
8	Matiyu 25:31-26:13
9	Matiyu 26:14-46
10	Matiyu 26:47-68
11	Matiyu 26:69-27:14
12	Matiyu 27:15-31
13	Matiyu 27:32-66
14	Matiyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Zân 1:1-28

date	Scripture
1	Zân 1:29-51
2	Zân 2:1-25
3	Zân 3:1-21
4	Zân 3:22-4:3
5	Zân 4:4-42
6	Zân 4:43-54
7	Zân 5:1-23
8	Zân 5:24-47
9	Zân 6:1-21
10	Zân 6:22-40
11	Zân 6:41-71
12	Zân 7:1-29
13	Zân 7:30-52
14	Zân 7:53-8:20
15	Zân 8:21-30
16	Zân 8:31-59
17	Zân 9:1-41
18	Zân 10:1-21
19	Zân 10:22-42
20	Zân 11:1-53
21	Zân 11:54-12:19
22	Zân 12:20-50
23	Zân 13:1-30
24	Zân 13:31-14:14
25	Zân 14:15-31
26	Zân 15:1-27
27	Zân 16:1-33
28	Zân 17:1-26
29	Zân 18:1-24
30	Zân 18:25-19:22
31	Zân 19:23-42

date	Scripture
1	Zân 20:1-31
2	Zân 21:1-25
3	Nembayelen Muluwin 1:1-26
4	Nembayelen Muluwin 2:1-47
5	Nembayelen Muluwin 3:1-26
6	Nembayelen Muluwin 4:1-37
7	Nembayelen Muluwin 5:1-42
8	Nembayelen Muluwin 6:1-15
9	Nembayelen Muluwin 7:1-29
10	Nembayelen Muluwin 7:30-50
11	Nembayelen Muluwin 7:51-8:13
12	Nembayelen Muluwin 8:14-40
13	Nembayelen Muluwin 9:1-25
14	Nembayelen Muluwin 9:26-43
15	Nembayelen Muluwin 10:1-33
16	Nembayelen Muluwin 10:34-48
17	Nembayelen Muluwin 11:1-30
18	Nembayelen Muluwin 12:1-23
19	Nembayelen Muluwin 12:24-13:12
20	Nembayelen Muluwin 13:13-41
21	Nembayelen Muluwin 13:42-14:7
22	Nembayelen Muluwin 14:8-28
23	Nembayelen Muluwin 15:1-35
24	Nembayelen Muluwin 15:36-16:15
25	Nembayelen Muluwin 16:16-40
26	Nembayelen Muluwin 17:1-34
27	Nembayelen Muluwin 18:1-21
28	Nembayelen Muluwin 18:22-19:12
29	Nembayelen Muluwin 19:13-41
30	Nembayelen Muluwin 20:1-38

date	Scripture
1	Nembayelen Muluwin 21:1-16
2	Nembayelen Muluwin 21:17-36
3	Nembayelen Muluwin 21:37-22:16
4	Nembayelen Muluwin 22:17-23:10
5	Nembayelen Muluwin 23:11-35
6	Nembayelen Muluwin 24:1-27
7	Nembayelen Muluwin 25:1-27
8	Nembayelen Muluwin 26:1-32
9	Nembayelen Muluwin 27:1-20
10	Nembayelen Muluwin 27:21-44
11	Nembayelen Muluwin 28:1-31
12	Loma 1:1-17
13	Loma 1:18-32
14	Loma 2:1-24
15	Loma 2:25-3:8
16	Loma 3:9-31
17	Loma 4:1-12
18	Loma 4:13-5:5
19	Loma 5:6-21
20	Loma 6:1-23
21	Loma 7:1-14
22	Loma 7:15-8:6
23	Loma 8:7-21
24	Loma 8:22-39
25	Loma 9:1-21
26	Loma 9:22-10:13
27	Loma 10:14-11:12
28	Loma 11:13-36
29	Loma 12:1-21
30	Loma 13:1-14
31	Loma 14:1-23

date	Scripture
1	Loma 15:1-21
2	Loma 15:22-16:7
3	Loma 16:8-27
4	1 Kolin 1:1-17
5	1 Kolin 1:18-2:5
6	1 Kolin 2:6-3:4
7	1 Kolin 3:5-23
8	1 Kolin 4:1-21
9	1 Kolin 5:1-13
10	1 Kolin 6:1-20
11	1 Kolin 7:1-24
12	1 Kolin 7:25-40
13	1 Kolin 8:1-13
14	1 Kolin 9:1-18
15	1 Kolin 9:19-10:13
16	1 Kolin 10:14-11:1
17	1 Kolin 11:2-16
18	1 Kolin 11:17-34
19	1 Kolin 12:1-26
20	1 Kolin 12:27-13:13
21	1 Kolin 14:1-17
22	1 Kolin 14:18-40
23	1 Kolin 15:1-28
24	1 Kolin 15:29-58
25	1 Kolin 16:1-24
26	2 Kolin 1:1-11
27	2 Kolin 1:12-2:11
28	2 Kolin 2:12-17
29	2 Kolin 3:1-18
30	2 Kolin 4:1-12
31	2 Kolin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Kolin 5:11-21
2	2 Kolin 6:1-13
3	2 Kolin 6:14-7:7
4	2 Kolin 7:8-16
5	2 Kolin 8:1-15
6	2 Kolin 8:16-24
7	2 Kolin 9:1-15
8	2 Kolin 10:1-18
9	2 Kolin 11:1-15
10	2 Kolin 11:16-33
11	2 Kolin 12:1-10
12	2 Kolin 12:11-21
13	2 Kolin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epesa 1:1-23
23	Epesa 2:1-22
24	Epesa 3:1-21
25	Epesa 4:1-16
26	Epesa 4:17-5:2
27	Epesa 5:3-33
28	Epesa 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Ibulu 1:1-14
31	Ibulu 2:1-18

date	Scripture
1	Ibulu 3:1-19
2	Ibulu 4:1-13
3	Ibulu 4:14-5:14
4	Ibulu 6:1-20
5	Ibulu 7:1-19
6	Ibulu 7:20-28
7	Ibulu 8:1-13
8	Ibulu 9:1-10
9	Ibulu 9:11-28
10	Ibulu 10:1-18
11	Ibulu 10:19-39
12	Ibulu 11:1-16
13	Ibulu 11:17-31
14	Ibulu 11:32-12:13
15	Ibulu 12:14-29
16	Ibulu 13:1-25
17	Zems 1:1-18
18	Zems 1:19-2:17
19	Zems 2:18-3:18
20	Zems 4:1-17
21	Zems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Zân 1:1-10

date	Scripture
1	1 Zân 2:1-17
2	1 Zân 2:18-3:2
3	1 Zân 3:3-24
4	1 Zân 4:1-21
5	1 Zân 5:1-21
6	2 Zân 1:1-13
7	3 Zân 1:1-14
8	Zudas 1:1-25
9	Kie Kienok 1:1-20
10	Kie Kienok 2:1-17
11	Kie Kienok 2:18-3:6
12	Kie Kienok 3:7-22
13	Kie Kienok 4:1-11
14	Kie Kienok 5:1-14
15	Kie Kienok 6:1-17
16	Kie Kienok 7:1-17
17	Kie Kienok 8:1-13
18	Kie Kienok 9:1-21
19	Kie Kienok 10:1-11
20	Kie Kienok 11:1-19
21	Kie Kienok 12:1-18
22	Kie Kienok 13:1-18
23	Kie Kienok 14:1-20
24	Kie Kienok 15:1-8
25	Kie Kienok 16:1-21
26	Kie Kienok 17:1-18
27	Kie Kienok 18:1-24
28	Kie Kienok 19:1-21
29	Kie Kienok 20:1-15
30	Kie Kienok 21:1-27
31	Kie Kienok 22:1-21

Kwit ma Zet Notnangat Yanjin

Abalaam Kwit keyet yanjan kapigok, “am sambeyet sokrin”. Egan Ibulu am ekngat biwin penañ. Kwitnañ itnañ Abalam makumtemien ya bam Kawawañan kwitnañ naman Abalaam kuye (Sokbembe 17:5). Abalaamgat bipmañ kwitnañ Tela (Sokbembe 11:26-27). Mkañan noteknañ U Kaldia msalen mamantan yan meninañ gakime (Sokbembe 11:28) Abalaamañ imbiñan Sela ma meninañ Lot ke ilinsakwep msat ke pemti msat ñen kwitnañ Alan ke mepmamtemien (Sokbembe 11:31; Nembayelen Muluwin 7:2-4). Ke mamti Abalaamañ nup kanañ 75 beme naman Kawawañan pigok zeye, “Geñ mañgendine timti neñ msat ñen aikgawap ke met mambanik.” Kan keyegak Kawawañan Abalaamgat zetik pigok mge, “Neñ gâgât inşokdine mma sambe penañ sokbemti mambep.” (Sokbembe 12:2) Âpme Abalaamañ Kawawañgalen zet gawepumti Kenan msalen mege. Ke mame egat nup kanañ 100 kekok beme Kawawañgalen zetik keyet penañan imbiñan Selayan nemuñit yu Aisak ambege (Sokbembe 17). Keyet sakñan Kawawañ ma amnañ Abalaamgat kwit ma zet notnañ kapigok zewien: “An zet gawepupu toñ,” “Nâgât notn penañ,” (Zems 2:21-23), “Am nâmkijpepeñinmak ekngat biwin” (Loma 4:17). Abalaamañ set kegoset mame keyepmti egat kwitnañ ma mamañangat yanjan notnañ kekok zenzenañ.

Abel Nema ke Adammak Ewa egegat nemuñit muñ. Egan sipsip damuñ mamtan. Ek nâmkijpepeñan kalinañ keyepmti Kawawañan eget nâme dolaknañ penañ beye (Ibulu 11:4). Abelyet sipmañan msalen mulatkawawati Kawawañgat dopmañ mututuyet kwizet kuye (Sokbembe 4:10) yanğut Zisasiyelen sipmañan toti Kawawañgat kwizet kuyeen yom katikpepeyet kuye (Ibulu 12:24). Yunañ, Keinañ, kuye keyet zetnañ egalen zet kukunañ keyet ekbak.

Adam Kwit keyet yanjan penañ, “an”. Eweñan Kawawañan an ke ñeñan weyañpemti mme sokbeme kwitnañ kwitnañ zelañ zeme sokbeye keyet damuñin peme mamtan. Adam nup kanañ 930 beme gakiye. An ñeñan yom mti gakiki aikndaye ek Adam. Âpme An bam sokbeyeyan mama aikndaye ek Zisas (Loma 5:12-21; 1 Kolin 15:22, 45; Epesa 4:22-24).

Aga Imbi ke Abalaamgat imbiñan Selayet sisiliñ imbi. Selayan tipkatik mañgeyepm sisiliñ imbiñan nâmpeme apmañmak wemti nema ambet itdandayet zempeme apmañ Abalaamak mamti nema ambet itdaye (Sokbembe 16:1-4). Agayan nema ambege keyet kwitnañ Ismael. Yanğut Kawawañan ekñetmak zetik mge keyan setnañ keeset ku mâbâgalen. Selayan Abalaamgat imbiñan penañan nemuñan ambet samti sisiliñ imbiñan Agayet ñenzinziñ mti nemuñan Ismael itdamâpme msat tungupman mebun. Selayet zet notnañ zenzenañ ke ekbak.

Aisak Ek Abalaamak Sela ekñetgat nemuñit yu. Abalaam ek ailip penañ nup kanañ 100 beye âpme imbiñan imbi penañ nup kanañ 90 beye. Kawawañan ekñetgat alikñit sambe penañ sokbembeyet zeye. Yanğut nemuñit yu Aisak sokbeye (Sokbembe 21). Âpme nema ke mamkwati sememe naman nemuñit kwewetan ke kumti Kawawañan ikñañgat sâpe sâpe bum sasayet zeye. Âpme Abalaamañ nâmti nemuñan kwep Aisak ke tep mee pi same time kalañan Aisak ke kumti busâgât mowebun. Âpme Kawawañan Abalaamgat nâmkijpepeñan ke ekti nan sipsip ñen same kumti sâpe sâpe bumti naman nemuñan wapme gilik zemti tobun (Sokbembe 22; Ibulu 11:17-19). Yan mamoti Aisakgañ imbiñan Lebeka wati manepemalu nemuñit yu muñ nema pepet sokbewun. Nemujit yu kwitnañ Isâ ma muñgat kwitnañ Zakop. Aisakgat kwitnañ Zisasiyet sokñane ekngat kwilin tazinen ke egalen kogogak tazin (Matiyu 1:2; Luk 3:34).

Aizaya An kapi Kilais ewe sokbembepiñ tapme nup kan 700 mee keyet kejan

golaŋ zenze an maŋge. Egaŋ Zelusalem mka temaŋ mawemtan. An keyaŋ Zuda am ekjenaŋ keŋin gilik zenzeyet zetnaŋ mandiidomkwatan, “In keŋin ku gilik zewep beme Kawawaŋaŋ am maŋge notnaŋ nâmindeme ekjenaŋ koti Zuda am nin ndomkumti ndatimti mebeŋ.” Egaŋ zet sambe kapi teepmaŋ kumpepeŋaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ keyet keŋan Aizayayet kwitnaŋ tazin. Aizaya papia keyet keŋanen zet notnaŋ zenzeŋaŋ ilak kwep ŋen Zân tu zululut an ekmagen penaŋaŋ sokbeye (Matiyu 3:3; Mak 1:2; Luk 3:4; Zân 1:23). Zet notnaŋ Mesaiayet nâmti zenzeŋaŋ elak Zisasimagen penaŋaŋ sokbemâpme delaŋ zeye (Matiyu 1:23; 4:14; 8:17; Luk 4:17; Nembayelen Muluwin 8:23, 30; Loma 15:12). Zet notnaŋ am Kawawaŋgalen zetnaŋ kulumti ilinaŋgat keŋinaŋgalak mamaip ekŋengat nâmti zenzeŋaŋ (Matiyu 13:14; 15:7; Mak 7:6; Zân 12:38-41; Nembayelen Muluwin 28:25; Loma 9:27, 29; 10:20-21).

Aleluya Zet kapi Ibulu ekŋengalen zet. Aleluya zet kapiyet yaŋaŋ penaŋ, “Amobotnaŋgat kwizet buŋamaŋ mwatne.” Ibulu zet aleluya kapi age zelen gilik zewien ma Nabak zeleset gilik zewennen aleluya pemann toweme naman kapigok etaŋ kuwann, “Nin Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mwatne.”

Alon (Luk 1:5; Nembayelen Muluwin 7:40; Ibulu 5:4; 7:11; 9:4). Alon ek Liwaiyet sokŋaŋ. Mme Liwai ek Zekopgat nemuŋaŋ. Islael amnaŋ Izip msat pemti kwawebienen Kawawaŋaŋ Alon ombempeme sâpe sâpe bumbu mulup an ŋeŋaŋ kwage. Alonaŋ meniŋaŋ Moses mukulem mpeme Islael am indatimti msat zetik mimindendeŋaŋ indatime mepmâbien.

Am Nâmkiŋpepeŋinmak Am Zisas nâmkiŋpemti mamaip ekŋengat kwilin Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋaŋaŋ zeinen “am nâmkiŋpepeŋinmak” (Nembayelen Muluwin 1:15; 2:44; 4:32). Am ekŋen Zisasiyelen gakikiŋaŋ ma wawatnaŋgat manâmkiŋpeip ekŋen ke animbi nâmkiŋpepetoŋ kekok mazenup.

Am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ (Ol Heiden) Zuda amnaŋ am ekŋengalen siwen ku sokbembeŋaŋ ekŋengat nâme belakŋaŋ penaŋ tam ma bo keboŋ mambeip. Mme indikpeŋpeŋ ikŋakŋen mamimindemtemien. Yaŋgut Zisasiyaŋ msalen togeyeen egaŋ am sambe indikme waleletgalen selen mepme keyepmti am Zuda maŋgeen sokbembeŋaŋ ma ekŋengalen maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ilinsakwep indamukulem mge (Matiyu 15:21-28; Luk 17:12-16). Pâlaŋ ikŋaŋgat kapigok zeye, “Neŋ am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen buŋam zapat timebegalen an ombemneŋge.” (Loma 11:13, 25; 1 Timoti 2:7) Dapmelange sambe penaŋ tapmeliwen am Zuda maŋge ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen omba sokbemmege (Nembayelen Muluwin 10:25; Kie Kienok 2-3).

Angat Nemuŋaŋ (Pikinini Bilong Man) Zisasiyet kwitnaŋ kapi ikŋaŋ ewe sokbembepiŋ tapme golaŋ zenze an kwitnaŋ Danielaŋ amŋaneyet keŋin mme sewakŋaŋ bembeyet zet kapigok zeye, “Angat Nemuŋaŋ koti ingalen Amobotnaŋ Temaŋ windenaŋbeŋ mzingagapmaŋ sopmaŋ totabe.” (Daniel 7:13-14) Zuda amnaŋ an keboŋ keyet Kilais mazeiwaŋgut Danielaŋ Angat Nemuŋaŋ kekok kuye. Kegogapmti Zisasiyaŋ msalen kogeŋ ikŋaŋgat kwitnaŋ Angat Nemuŋaŋ kekok kuye. Egaŋ msat sek timti sokbeye yaŋgut ewe Kawawaŋgat Nemuŋaŋnegak (Matiyu 27:54; Zân 1:34).

Babilon Kwit ke mka temaŋ kwitnaŋ. Zapat notnaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen makuwegen am msat kapiyetnaŋaŋ Zuda am kot indomtimti Zelusalem sesewat mka temaŋ ke bume zime am ekŋengalen sililiŋ mulup mindandayelen nup kan 70 kekok mepmambien. Zânaŋ Kawawaŋgalen kasaŋane ekŋengat bemzenze zet Babilon mka kapiyet palen omba bemzeye (Kie Kienok 17-18).

Bal (Loma 11:4) Kwit kapi kawawaŋ dâsuki Kenan amnaŋ masesewatsamtemien. Am Islael msat mtoŋ mamtemien ekŋenaŋ nopiom kapi mme kawawaŋinok beme masesewatsamtemien (An Damuŋ 10:10; 2 Stori 28:1-4) keyepmti golaŋ zenze an ekŋen ŋeŋin zime zet omba mimindamkwakwatnaŋ.

Balaam (Makuku 25:1-2; 31:16; Kie Kienok 2:14) An ke golaŋ zenze an. Moap am Israel amgat kasaŋine. Âpme Moap ekŋengalen amobotnaŋ kwitnaŋ Balak egaŋ Balaamaŋ Israel am wepuwalili mimindendeyet zeye. Kegogapmti Balaamaŋ selin beyo mpesât nâmti mepme Kawawaŋgalen ensel ŋenaŋ selen bekek tapme Balaamgalen doŋkiyaŋ meekti kiŋgaga. Âpme Balaam giŋgiŋ penaŋ mti mebegalen mme Kawawaŋaŋ doŋkiyet dembusekŋaŋ m eleŋ belan beme ŋandemti Balaam weŋaŋ tiye (Makuku 22-24). Set kegaset Kawawaŋaŋ amŋene indamukulem mge. Balaamgat keŋaŋaŋ mânep milawatgat tikŋaŋaŋ bemisik tageyepmti Balakgalen zet gawepuyeyaŋgut Kawawaŋaŋ ku nâmpeye (2 Pita 2:15-16; Zudas 11).

Balak (Barak) An zut ŋen kwilit sekam kwep kabonŋ yaŋgut Age zeleset kapigok kukuŋaŋ; Balak ma Barak. Nabak zeleset kwilit kwep kukuŋaŋ. An kwitnaŋ ŋeŋaŋ tazin ke Israel ekŋengat kasaŋineyelen amobotnaŋ. (Balaamgat zet kukuŋaŋ ke ekbak.)

Âpme Balak ŋen kapi ek Israel am ekŋengalen an damuŋgapmti kasaŋine indosâgât kopme an kapiyaŋ Debolamak ŋeŋaŋ beme meti kasaŋine maindomwaletemien (An Damuŋ 4-5; Ibulu 11:32)

Beelsebul Zisas msalen maŋgeen we bekaŋaŋ ekŋengat ŋeŋaŋin Sadangat kwitnaŋ Beelsebul kegok kumsamti maŋge (Matiyu 10:25; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15-19). Ke Sadangat kwitnaŋ ŋen kegok.

Benzamin (Loma 11:1; Pilipai 3:5; Kie Kienok 7:8) Benzamin kapi Zakopgat nemuŋaŋ (Sokbembe 35:16-24; 46:19). Benzamingat sokŋaŋ Pâl (Nembayelen Muluwin 13:21).

Dewit (Matiyu 1:6-17; Luk 3:31) An kapi Israel am ekŋengalen amobotnaŋ dolakŋaŋ penaŋ. Amobotnaŋ notnaŋ mamkwabien ekŋenmagengatnaŋ ŋenaŋ ek ku sebe-mpein yekgat satnaŋ. Ek Zesiyet nemuŋaŋ delaŋ zenzeŋaŋ. Egaŋ sipsip tadamuŋ mnepeme golaŋ zenze an Samuel amobotnaŋ tatatgat mwatonzempeye (1 Samuel 16:1). Kan ŋengat egaŋ Goliat Pilistan ekŋengalen kasayet an ŋeŋaŋ dabaŋaŋ ŋokasetnaŋ kume kulukpeme gakiye (1 Samuel 17). Dewilaŋ Kawawaŋgat keŋ oloŋen omba penaŋ nâmpemtiyepm Kawawaŋ milim kukuŋaŋ Sam zeip keyet keŋan silik kwapemkuye. Naman Kawawaŋaŋ Dewit kegogak zetik mpeye, Kilais zeip ke egat alikŋaŋ (Loma 1:3; Kie Kienok 6:6).

Elisa (Luk 4:27) An ke Kawawaŋgalen golaŋ zenze an eweŋan maŋge. Ilaiza gakime egat mundumaŋ tage. An kapiyet zet zapatnaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ kapiyet makumti ekbak (2 Kiŋ 2-8).

Elot Buŋam zapat kapiyet kwit kapiyaŋ an zulak zulak ekŋengat kwilin kegok bein. ŋeŋaŋ Elot Zuda am ekŋengalen amobotnaŋ Zudia msalen tapme Zisasiyaŋ sokbeme an nânânjinmak kasup kwakwatnasetgatnaŋ Zisas eksâgât koti met an Elot kapimagen sokbemsawien (Luk 1:5). Elot kapiyaŋ nempa okak sambe Beteleem mkaengatnaŋ indommâge (Matiyu 2:1-22).

Âpme Elot an ŋen ke kwitnaŋ Elot Antipas. An kapi Galili ekŋengalen amobotnaŋ name Zisasiyaŋ sokbemkawaŋ bemti Kawawaŋaŋ mulup mimiyet peme koge ke mti menok sekam ikŋak ikŋak mmâge. Elot kapiyet imbiŋaŋ Elodias Zân tu zululut angat ŋenzinziŋ nâmtiyepm zeme apmaŋaŋ Zân tu zululut angat ŋokasetnaŋ elenŋeye (Mak 6:14-29). Mme Zisas zelen wapmoti zemkusâgât mbien ke an kapiyet mkaen wapmebien (Luk 23:6-12).

Amobotnaŋ Elot Aglipa kwit ke an zutgat kwilit sakam kwep. Elot Aglipa 1 kapi Elot Zuda am ekŋengalen amobotnaŋgat sokŋaŋ. Elot Aglipa 1 kapiyaŋ am nâmkŋipepeŋinmak yaŋbemti indomwalet mkwage. Egaŋ Zângat datnaŋ Zems Zisasiyet nempaŋaŋ ke kume gakiye (Nembayelen Muluwin 12:1-23).

Mme Elot Aglipa 2 kapi nan amobotnaŋ ŋengat kwitnaŋ. An kapiyet zikatnan Pâl wati zelen mowabien. Egat Pâlyelen zet nâmti Pâl peme Loma msalen Sisayaŋ zetnaŋ nânâyelen peme mege (Nembayelen Muluwin 25:13-26:32).

Emetak Terj Emetak Terj kapi Kawawaŋmagengatnaŋ makozin kegogapmti egat kwitnaŋ Terj Emetak makunup. Egaŋ am nâmkirpeperjinmak ekŋengat keŋinan mamti keŋin m eleŋ beleŋ beme Kawawaŋgalen zet ŋoktekŋaŋ manâmkirpeip (Zân 16:13), ma egaŋ ningat mundumnnan Kawawaŋaŋ mandundum sain (Loma 8:26), ma Kawawaŋaŋ nin mama mimi zigok mimiyelele nâmtikŋaŋ min ke ndamukulem mme maminup (Nembayelen Muluwin 13:2; 16:6-7), ma ndamukulem mme Kawawaŋgalen zetnaŋ yaŋaŋ msokbembeyelen notnne mukulem mindendeyelen (1 Kolin 2:4-5; 12:14). Emetak Terjaŋ keŋŋ m eleŋ beleŋ beme mama mimi pembedaŋ mimiyelele (Galesia 5:22-23).

Ensel An ekŋen ke Kawawaŋgalen mukulem mimi an. Ekŋen kapi am sekmak yek; tâgâ etaŋ kegogapmti amnaŋ nin ekŋen ŋep ku indidikgalen. Ekŋenaŋ kululuŋen Kawawaŋmak mamaip ma ekŋen tâgâ mee keboŋ. Kawawaŋaŋ kan kataŋ mulup zet indame am nin ndamukulem msâgât makolip. Mukulem mulup kapi ilak Kawawaŋaŋ ekŋengat zapat penaŋ indandaŋaŋ (Nembayelen Muluwin 12:6-11; 27:23; Ibulu 1:14). Ekŋenaŋ kegogak Kawawaŋmagengatnaŋ zet timti kot ammagen manzemkawaŋ beip (Matiyu 2:13; Luk 1:26; 2:9).

Ewa (2 Kolin 11:3; 1 Timoti 2:13) Ewa ek Adamgat imbiŋaŋ. Ek imbi ŋenaŋ penaŋ Kawawaŋaŋ angat gatnaŋ kasetnaŋaŋ mge (Sokbembe 2:18-24). Imbi kapiyaŋ kegogagak asiŋgat zetnaŋ nâmti Kawawaŋaŋ tep katnaŋ ku niniyet zeye ke mâtâti niŋge. Nimtiŋgut apmaŋ butnaŋ same niŋge. Keyepmti animbi zut kapiyaŋ Kawawaŋgalen zet kuluwun keyaŋ Kawawaŋ bamkumpepe ke kukŋaŋgat ekŋelaŋ aikbun (Sokbembe 3). Ekŋelaŋ kegogak nempa idabebun ekŋen keyet kwilin kapigok: Kein, Ebel ma Set.

Gidion (Ibulu 11:32) An ke Isael ekŋengalen an damuŋ temaŋ ŋen. Ek nâmkirpeperjaŋ temaŋ penaŋ kegogapm Kawawaŋ dundumsame windemak ŋoktik same egaŋ kasaŋene omba sopmaŋ kasa kuku anene isikŋaŋ timeti met indommâge. Kawawaŋaŋ mukulem mpeme kegok mge (An Damuŋ 6-7).

Glik Kwit kapi kwitnaŋ kwitnaŋ zutgat kwilit. Zet am msat keyetnaŋ manzeip (Zân 19:20) ma am msat keyelen (Zân 12:20; Nembayelen Muluwin 11:20). Msalin kwitnaŋ Gilis. Am msat kapiyetnaŋ ekŋen am nânâŋin temaŋ kegogapm am msat sambeyetnaŋ maeksemindemtemien. Am msat notnaŋgatnaŋaŋ Glik zet kapi nâmtâlip. Zisasiyaŋ msalen maŋgeen am egalen kanen mambienyaŋ Glik zet kapi omba manzemtemiengapmti Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋaŋ ke zet Glik zelen kuwien.

Golaŋ Zenze An (Propet) Itnaŋaŋ Kawawaŋaŋ an notnaŋ ekmagengatnaŋ zet timti am diindondoyet ombemindeme mamti zetnaŋ am mandiindomtemien. Kawawaŋaŋ am ŋeneyaŋ ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbeweyet an ekŋen kapiyaŋ zemkawaŋ bemeŋgut amnaŋ nâmti keŋin gilik zenzeyelen mamtemien. Golaŋ zenze an notnaŋ kwilin kapigok: Samuel ma Aizaya ma Zelemaia ma Esekiel. Golaŋ zenze an ekŋengat zet zapalin Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ omba penaŋ makuwek.

Gomola Yaŋaŋ zet Sodom kemak tusum kukuŋaŋ ke ekbak.

Ibulu Kwit kapi Isael am ekŋengat kwilin ŋen kapi. Isael am ekŋengat sokŋin ŋen Abalaam (Sokbembe 14:13) ma sokŋin ŋen kwitnaŋ Ibel (Sokbembe 10:21; 11:14-17). Kogogapmti ekŋenaŋ ilinaŋgat kwilin Ibulu am kegok makuip. Ma zelin kwitnaŋ kegogak Ibulu makuip.

Ilaiza (Matiyu 11:14; Mak 9:4; Loma 11:2; Zems 5:17-18) An golaŋ zenze an Ilaiza ek kukŋaŋgatnaŋ. Egaŋ menok sambe penaŋ mge enenogat Kawawaŋgalen windeyaŋ egat dukŋan kwalat tapmeyepmti kegok mkwage (1 Kiŋ 17-19; 1 Kiŋ 2:11-12). Zisasiyaŋ zet notnaŋ zeyeen Ilaizayet palen bemzemti zeye, “Zân ek Ilaiza nembonŋ,” kegok zeye (Matiyu 17:9-13; Mak 9:9-13; Luk 1:17).

Isâ (Loma 9:13; Ibulu 11:20; 12:16-17) Aisakgat nemulatnenet pepet keyet kwilit kapigok: Nemuŋaŋ yu kwitnaŋ Isâ ma muŋgat kwitnaŋ Zekop. Zuda am ekŋengalen

mama mimi tazinen nemba yu egañ bipmangalen milombi lombi ke egañ toñañ bembeyelen. Yarj kan ñengat Isâ zupsatñañ maneti kot meuyet penañ gakim walege. Âpme muñañañ milam tati meu bumnsât tabume ekti notñañ same niniyet yañkwesiye. Mme muñañañ zeye, “Ayuyañ betzin toñañ bembeyelen zemgwatñañ ke neñ mimneneyelen zetik mnamanengut gasap,” zeme yuñañ Isâyañ, “Ñep,” zeme nâmti meu bemsame niñge (Sokbembe 25:29-34). Kegok mti betzin titiyelen zemgwatñañ walak muñañ saye. Kegogapm ayuyet iñsokñanemak muñgalenañ maâmandaip.

Izip (Nembayelen Muluwin 7:34-48; Ibulu 11:27) Izip msat ke Israeñ msat butnan sokñanik. Eweñañ Israeñ amñañ msat kapi nup kan sambe sek sindem timti manepeme Kawawañañ Moses mwatonzempeme indatimti msalin itñañañ indayeen ke indatimege.

Israeñ Kwit ke Zuda amgat yeñsokñin Zekopgat kwitñañ alakñañ Kawawañañ saye (Sokbembe 32:22-28). Kwit Israeñ kapi Ibulu ekñengalen zeleset yañañ kapigok, “Egañ Kawawañmak an âwun.” Zekopgat nemulatnane 12gapmti ekñengat iñsokñineyañ ilinañgat kwilin Israeñ kuwienañ ewe keyegak makuip. Âpme ekñenañ Izip msat pemti msat Kawawañañ zetik mindandañañ kwitñañ Kenan ke peme tapme ekñenañ naman Israeñ msat makuip.

Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ (Gutnius) (Zân 3:16) Zisasiyañ nembarjane zemindeme ekñenañ egalen buñam zapat zenup ke ma zet ñen ewe kapi ñewegak zenup, “Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ”. Zisas ikñañ peme kokotñañgalen buñam zapat timti mekozewien (Mak 16:15). Nin Kawawañañ Zisas Kilais ningat mti msalen peme toti ningalen yomgat gakimti wage manâmkijpenup ningat kwitn kapigok kukuyelen, “Am Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ nâmkijpem mama toñ” kegok zenzeyelen. Enenogat nin keññañ yomm ekmann nukñañ beme keññ gilikzep keyepmti kegok zenup. Kogok sokbein beme Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keyañ mulupmañ amgat keññinan kegok mamim kelak ñep eksokbembeyelen.

Kein (Ibulu 11:4; Zân 3:12; Zudas 11) An ke Adamak Ewayet nemuñit yu. Keinmak Abelañ sâpe sâpe Kawawañgat igak igak mambumtemun. Âpme Kawawañañ muñañgalen sâpe sâpe nâmtikñañ mti yuñañgalen ku nâmtikñañ mgeyepmti muñañgat ñenzinziñ mti kume gakiye (Sokbembe 4:1-16).

Kenan (Nembayelen Muluwin 13:19) Kawawañañ msat kapi amñene Israeñ indandayelen zetik mge. Mme ekñenañ msat ke metiwien keyet iñsokñineyañ bamgat kwitñañ Israeñ kuwien.

Kilais (Matiyu 1:16; 16:16; Zân 1:41; Nembayelen Muluwin 5:42; 9:22) Kwit zut kapi Kilaismak Mesaya yañañit sekam kwep. Kwitñañ yañañ kwepgat zet zulañ manzelup. Kwit Kilais ke Glik zeleset âpme Mesaya ke Ibulu zeleset. Kwit zut keyet yañañit kapigok “an ñen mulup mimiyet kelakñañañ zulutpemti ombempepeñañ.” Set kapi Israeñ am ekñengalen. Ekñenañ an ñen an damuñ onzempesât nâyo beme ekñenañ kelakñañ ñokñan mulalo keyañ zewen an kapi mulup ke mimiyet ombempeip kegok nâyo. Israeñ am ekñen ekme golañ zenze anañ koti kelakñañañ an ñen zulutpen beme ekñenañ zeyo an kapi Kawawañañ ombempein manzeip. Zuda amñañ Kilais Kawawañañ an ombempepeñañ keyañ koti indatitiye ma indamukulem mimiyet damuñ tati webematatemien yañgut Zisasiyañ kogeen Zudamagangatñañ am isikñañ bukñenañ egat nâmkijpewien.

Kola (Zudas 11) An ke kan Mosesiyañ mangeen egañ kegogak mange. Âpme Israeñ am ekñenañ msat tungupmañ mamtemien kan keyet Kolamak anene ekñenañ Mosesimak Alon egegalen muluwidañgat kasa mme keyepmti Kawawañañ msat mme ñandeme Kolayelen dapmelange indawilige (Makuku 16).

Leap (Matiyu 1:5; Ibulu 11:31; Zems 2:25) Israeñ am Izip msat pemti msat tungupman

tokwati mame nup kan 40 kekok mepme weyeyen mulup mti msalin Kawawaŋaŋ yeŋsokŋin Abalaam zetik msasaŋaŋ ke mobogalen tati an zut ŋen kukŋaŋgat msat wilingiŋgiyelen mowebun. Âpme kasaŋitneyaŋ nâme eget ewe zupman mebeŋiŋ keŋaŋnegak tapmalu idatimabien. Mme Leap ek imbi set kileŋaŋgut an zut kapi enzilimideye. Egaŋ nâŋge Kawawaŋgat keŋaŋ temaŋ Israeŋ amŋanemak tazingapmti msat ke ekŋen indawe e nâmti egetmagen mama mimi dolakŋaŋ kekok mge. Kegogapmti Israeŋ ekŋenaŋ gilik zemkoti am ekŋen kapimak âwienien Leapgalen mka etaŋaŋ ŋep tage âpme sambeyelen yek (Zosua 2:1-21). Matiyuyaŋ Leapgat kwitnaŋ Zisasiyet yeŋsokŋaneyelen kwilin biliwawatnanen tazin keyet kuye (Matiyu 1:5).

Lebeka (Loma 9:10-13) Imbi ke Israeŋ am ekŋengat yeŋsokŋin Aisakgat imbiŋaŋ. Mme ek Zekopmak Isâyet mamit. Egat zet zapatnaŋ Sokbembe 24 keyet maiŋti ekbak.

Liwai (Ibulu 7:5, 9-10; Kie Kienok 7:7) An ke Israeŋ ekŋengat sokŋin ŋen kwitnaŋ Zekop keyet nemuŋaŋ mme egat iŋsokŋane am maŋge kwep maŋge temaŋ 12magengatnaŋ ke ŋen ilak ekŋen kapi. Kawawaŋaŋ an maŋge ekŋen kapi ombemindame ekŋen sesewat mka temaŋ keyet keŋan mulup mamtemien. Kegogapmti sâpe sâpe bumbu an ekŋen ke ilak an kapiyet iŋsokŋane (Makuku 1:47-53; 3:11).

Âpme Zisasiyet nembraŋaŋ ŋengat kwitnaŋ Liwai makumtemien mme nembra ikŋaŋ keyet kwitnaŋ ŋen Matiyu (Matiyu 9:9-13; Mak 2:14; Luk 5:27-29).

Loma (Nembayelen Muluwin 2:5-12) Kwit kapi mka temaŋ Itali msalen tazin keyet kwitnaŋ makuip. Zisasiyaŋ msalen maŋgeen kan keyet am Loma mkaengatnaŋaŋ Zuda indikdamuŋ mme mambien. Ma naman Loma ekŋengalen amobotnaŋaŋ am msat kataŋ indikdamuŋ mme mamtemien. Zuda am kekok indikdamuŋ mme keyepmti ŋenzinziŋ mamtemien. Loma ekŋenaŋ amobotnaŋineyet kwilin Sisa makuip.

Lot (Luk 17:28-32; 2 Pita 2:7) Lotgat bipmaŋgat datnaŋ temaŋ ke Abalaam. Lolaŋ biyuŋaŋ Abalaam mâti Kawawaŋaŋ msat indasâgât zetik mge ke temakwep mebun. Msat ke mepmamti Lotgat keŋaŋ ikŋak penaŋ mamayelen nâŋgeyepmti biyuŋaŋ pemti naman meti ikŋak Sodom mka mgasik ke mepmamtan. Kawawaŋaŋ mka ke walesâgât nâmti keyepm mka ke pemti mebegat apitilim peme Lolaŋ mka mgasik ke pemti imbiŋaŋmak nambalatnenet timti kunzuŋge. Mme Kawawaŋaŋ Sodom mkaen kwileki ŋen sokbesem ke gilik zem egepiŋ zeye keyaŋgut Lotgat imbiŋaŋaŋ gilik zem ekti keyegak nanaŋ sat beye (Sokbembe 18-19).

Mama Kanzizit (Matiyu 19:16-30; Zân 3:1-21; Ibulu 5:9) Mama ke Kawawaŋaŋ am Zisas manâmkiŋpeip ekŋen etaŋ ketalasim maindain. Am Zisasiyet gakikiŋaŋ ke ekŋengalen yomaŋ egat dukŋan mopme gakiye kekok nâmâtâti manâmkiŋpeip ma yomin katikpepeyet mawekup ekŋen yomin katikpepempti mama kanzizit ke maindain.

Mana (Zân 6:31, 49; Ibulu 9:4; Kie Kienok 2:17) Israeŋ amnaŋ msat tungupmanen matokwatemien nup kan 40 mepme meuyet gakim walesâgât mbien. Âpme Kawawaŋaŋ meu kululuŋengatnaŋ msasa kwepgat niniyelen kataŋ matime totan. Meu kululuŋengatnaŋ keyet kwitnaŋ mana. Ibulu zeleset kwit kapi yaŋaŋ, “Pi pe kwileki.” (Kisim Bek 16)

Melkisedek (Ibulu 5-7) Kan ŋengat Abalaam kasaŋene met indomâti ekŋenmagengatnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ timti mkaŋan mesâgât kotneti an sâpe sâpe bumbu ŋeŋaŋ kapi selen aikti kwitnaŋ kwitnaŋ timti koge ke kalaŋ kumti maŋge 10magengatnaŋ kwep an kapi saye (Sokbembe 14:17-20).

Mesaya Zet Kilaisiyet yaŋaŋ kukuŋaŋ ke ekbak.

Moses (Mak 12:24-27; Luk 24:44-49; Zân 3:14; Kie Kienok 15:3) Eweŋan Israeŋ ekŋenaŋ Izip sindem msalen mambien kan keyet Kawawaŋaŋ an ŋen sindeminaŋgatnan timkwatindemti indati met msalin eweŋan Kawawaŋaŋ indasâgât Abalaamgat

zetik mge ke indatimebe. An indatimebepgat zetik mimiŋaŋ ke ilak Moses kapi. Kawawaŋaŋ Moses sokbemsayeen setnaŋ kapigok. Msat tungupman tatnaŋ Zetiloyelen sipsip tadamuŋ mme taŋam ŋen tep isikŋaŋ tazimaŋge yaŋgut tep sinaŋ ma betnaŋ zinzipiŋ tapme, “Ekbi,” zemepme Kawawaŋaŋ mulup zet nukŋaŋ kapigok saye, “Nâlen amnaŋ sindeminangatnaŋ tasumnaiwen Izip msalen kaim totindatimkwasenik,” zeme nâmtetem omba penaŋ mge (Kisim Bek 3–4). Kegogapmti Kawawaŋaŋ menok notnaŋ Mosesiyaŋ Izipgalen amobotnaŋ ekmagen mme ekti Israeal am indeme mebegalen mzikat same mege. Kegok mepme Izipgalen amobotnaŋaŋ Israeal am nâmindeme Mosesiyaŋ ŋeŋaŋ bemindeme met Nembu ŋamaŋ ke somti msat tungupman mepmame nup kan 40 delaŋ zeye. Kawawaŋaŋ Moses Sainai Kalaŋan zii zet saye. Mosesiyaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen buŋam zapat kapigok kuyeyaŋ talip: Sokbembe ma Kisim Bek ma Wok Pris ma Makuku ma delaŋ zenzeŋaŋ Zii Zet.

Msat Tungupman (Matiyu 3:1-3; 4:1-11; Zân 3:14) Kawawaŋgalen Tâta Alakŋaŋ ekbegen zet msat tungupman kapi omba penaŋ kukuŋaŋaŋ tazin. Kawawaŋgalen zelaŋ msat tungupmangat zeinen msat amnaŋ ku mamaip. Amnaŋ msat kalalaŋ kenogaŋ tabiek ze ŋep tu meuyet gakim walebiek.

Nâmaman (Luk 10:27) Sekŋ gakime nâmamannaŋ ku magakin. Am nâmkiŋpepeŋin-magaŋ gakime nâmamaŋinaŋ Kawawaŋmagen mamezin (2 Kolin 5:1).

Niniwe (Matiyu 12:39-41; Luk 11:29-32) Mka temaŋ kapi Kawawaŋaŋ golaŋ zenze anaŋ Zona peme met Kawawaŋaŋ mka ke waleletgat zeye keyet zapatnaŋ met diindoye. Enenogat ekŋenaŋ yom tototnaŋ omba mbiengapmti golaŋ zenze an kapiyaŋ kegok mge. Yaŋgut ekŋenaŋ egalen zet ke nâmti keŋin gilik zeme Kawawaŋaŋ ku indawalege (Zona 1–4).

Noa (Matiyu 24:37-38; Luk 3:36; 17:26-27; Ibulu 11:7; 2 Pita 2:5) Noa ke an eweŋan penaŋ maŋge. Kan keyet am sambeyaŋ yom sepem ikŋak ikŋak mti Kawawaŋ bankumpewiengapmti tungwawam mme kwati am sambe indaminzililiyet nâŋge. Yaŋgut Noayaŋ etaŋ kwatetepmaŋ maŋge keyepmti Kawawaŋaŋ ekmak egalen imbinembamak naniŋane etaŋ aŋgalaŋ indeye. Kawawaŋaŋ Noa zempeme waŋga temaŋ walati soŋgom sekam ikŋak ikŋak sepem sepeminok ma ikŋangat imbinembananemak naniŋane etaŋ time waŋgaen mobien. Mopme Kawawaŋaŋ map temaŋ mme toti am sambe yominmak indaminziliye (Sokbembe 6–9).

Olip Tep (Loma 11:17, 26; Kie Kienok 11:4) Tep ke msat notnanen etaŋ makwazin. Tep kapi katnaŋ maelikzin mme amnaŋ katnaŋ ke timsomti katnaŋ keŋaŋ ke timti kelakŋaŋ maweyaŋip. Kelakŋaŋ keyaŋ mulup sambe mamin keyepmti Zuda am ekŋenaŋ olip katnaŋgat tikŋaŋ omba penaŋ manâip. Zelusalem mka temaŋ keyet sokŋanik kalaŋ ŋen matazin âpme olip tep kalaŋ keyet dukŋan omba tazin keyepmti kan notnaŋgat kalaŋ keyet kwitnaŋ, “Olip Kalaŋ” makuip (Matiyu 24:3).

Ombemindenderaŋ (Aposel) Zisasiyaŋ an 12 ikŋaŋmak mamayet indakumtetimti indatmamtan ekŋen keyet kwilin “Ombemindenderaŋ” makunup (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). An ekŋen kapi ma notnaŋ Zisasimak mame zet zapat mandiindomtan ma ekŋenaŋ ekme Zisas kume gakimti weŋgeyaŋ gakikiengatnaŋ wati mowege keyet zapatnaŋ zenze an zemindeye (Matiyu 28:18-20). An ekŋen kapiyaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak kukŋaŋgat mambien ekŋengat damuŋine kwabien.

Bangat an notnaŋ ekŋen kapiyaŋ kegogak ombemindenderaŋ kwabien: Pâlmak (Galesia 1:1), Banabas (Nembayelen Muluwin 14:14) ma am notnaŋ sambe.

Palisi (Parisi) Zuda am ekŋengat tunguwinanen an mange kapiyaŋ Mosesiyelen zii zet ke tapme ekŋenaŋ ilinaŋgat keŋinagalak tusumti mamtemien. Ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zii zetnaŋ keyet eksese mobotnaŋ mti keŋin ma sekŋin temaŋ keyet bemti am notnaŋ ekŋen indamâti mimiyet manzikat indamtemien. Mti sek mmobot omba penaŋ mti nâme ilinaŋgat an kwatetepmaŋ Kawawaŋgat zikatnan, “Nin an

terj,” manzeip. Yanggut ekñen an dâsuki torj. Mama mimiñinañ zelin manzeip kemak temakwep ku mambelup. Kegogapmti ekñen Zisas penjer omba penañ mpewien ma egalen mulup anane kegogak penjer mamimindeip (Nembayelen Muluwin 23:6; Pilipai 3:5-6).

Pentikos Kendo Zuda ekñengalen Kendo keyet ekbak.

Sadañ Sadañ ek we ekñengalen amobotnañ. Ek ñejañ Kawawañgalen ensel ekñengalen ñejañ bemberjin. Yan egañ Kawawañgat mobotnañ msaye kegogapmti mâpme msalen toge (Luk 10:18; Kie Kienok 12:7-9). Egañ am ningat tungupman mamti keñ myuñgume bekañ mimiñet tikñañ nâmti maminup. Ma am nâmkijpepemak mamaip ekñen kegogak yom itnañ mimiñañ keyet zemberjañ kwilikme nâme yom ke Kawawañañ ku katikpep nânâyet keñ walatme keñ zut palen mamti nâmkijpepeen toindondoyelen mamip. Zisasiyañ Sadangañ winañ mtopeye yañ kan delañ zenzeñ winañ waletme delañ zewe (Kie Kienok 20).

Sadusi Zuda am ekñengat tunguwinangatañ an manje kapiyañ Palisi ekñenañ zigok zigok mamtemien keyet keñ kwep ku mam mtemien. An manje kapi ekñen sesewat mka temañgalen an damuñ. Sadusi ekñenañ gakikiengatañ gilik zemwawat keyet ku manâmkijpeip (Matiyu 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27; Nembayelen Muluwin 4:1-2) ma naman ensel ma we mee ke ku talip manzemtemien (Nembayelen Muluwin 23:8). Yanggut zet keboñ ke zemyuñgu yuñgu etañ mti nâmkijpepe mme tuwat tuwat mambein (1 Kolin 15:20-21; 1 Tesalonaika 4:13-14).

Saion Kalañ (Matiyu 21:5; Zân 12:15; Loma 9:33; 11:26; 1 Pita 2:6) Saion Kalañ ke kalañ sambemagengatañ kwepgat dukñañ Zelusalem mka temañ walalatnañ tazin. Ma kalañ keyet dukñanen sesewat mka temañ kegogak walabien. Kan notnangatañ Zelusalem mka temañ keyet kwitnañ ñen Saion Mka. Mme Zuda am ekñengalen nâmkijpepenañ tazinen Kawawañañ toti mka temañ keyet keñan tatatneñnok nâmti pigok mazemtemien, “Neñ zikatn Saion Kalañan ekspema mosem enenogatañ nâlen mukulem mimin keesetgatañ makozin.” (Sam 121:1) Kan notnangatañ Kawawañgalen zelañ kululungatañ kwitnañ ñen, “Saion alakñañ” manzeip (Ibulu 12:22; Kie Kienok 14:1).

Samalia Samalia msat ke Zuda ekñengalen msat butnanen sokñañ sokñanik. Eweñañ penañ am manje ekñen ke kegogak Zekopgat iñsokñane yanggut ekñenañ am notnañ msat pemeniñangatañmak lumanti belakñañ bewien. Zuda am ekñenañ nâmindeme ekñen am belakñañ penañ mambeip mti ekñengatañ wisat omba penañ mamimindeip (Luk 10:25-37; Zân 4:4-42; Nembayelen Muluwin 1:8).

Samuel (Nembayelen Muluwin 3:24; 13:20; Ibulu 11:32) An ke Kawawañgalen golañ zenze an. Egañ olip tep kelakñañ Dawit amobotnañ tatagatañ met zulutpeye. An keyet zapatnañ 1 ma 2 Samuel main nâmbak.

Sanai Kalañ (Sainai) (Galesia 4:21-31) Kalañ keyet dukñañ Kawawañañ amñaneyet zii zetnañ kumti Mosesiyet betnan beme mtotindaye. Kalañ kapi msat tungupman tazin (Kisim Bek 19-20).

Sâpe sâpe Bumbu An (Pris) Sâpe sâpe bumbu an mulup ma mulup notnañ sesewat mka temanen mimiñet zenzeñ e ilak Liwaiyet iñsokñane etañ mimiñelen. Kegogapmti Zuda am ekñenañ sâpe sâpe sekam igak igak bumbuyelen timkopme an ekñen kapiyet belinan beme ekñenañ mambumtemien. Âpme Zisasiyañ kegogak ikañ sâpe sâpe bumbu an kwati sâpe sâpe ikañgatañ sipmañañ sek kwep bumti nin sambeyelen yom kwesiñ kwesiñ katikpepeyelen kegok mge (Ibulu 5-10).

Sek Butnañ Antiti (Loma 2:25; Galesia 5:2; 1 Kolin 7:19) Sek butnañ antiti kapi Kawawañañ Abalaamak nembane ekñenañ ikañgatañ zapatañ mamayetañ pilij kapi zemindeme mbien (Sokbembe 17:9-14). Kegogapmti Zuda am ekñenañ nembane an sokbeip beme sonda kwep tadelañ zemti keyet miseñan ilak nemuñineyetañ sekñin butnañ maantip. Âpme Zisasiyelen buñam zapalañ alakñañ yanbemti msat

kataŋ tapmekopme am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenaŋ nâmkijpepeyeen yaŋbem takopme dapmelanŋe keŋangatnaŋ am notnaŋaŋ pigok zewien, “Am Zuda mange ku sokbembeŋaŋ ekŋenaŋ sekŋin butnaŋ ku antiwep beme ekŋen am nâmkijpepeŋinmak penaŋ yek.” Kegok zewien keyaŋgut Pâlaŋ zet keyet omba penaŋ mdândâye (Nembayelen Muluwin 15:1-19).

Sela (Loma 4:19; 9:9) Imbi ke egaŋ Islaeliet sokŋin Abalaamgat imbiŋaŋ. Egaŋ tipkatik maŋge yaŋgut Kawawaŋaŋ zetik mgeyet penaŋaŋ sokbembeyelen egaŋ imbi ilip penaŋ beme keyet paleŋaŋ ekmak apmaŋ nembraŋit ŋen itdaye (Sokbembe 18:10-12; 21:1-6) Zet Abalaamgat kukuŋaŋ ke maiŋti ekbak.

Semsân (Ibulu 11:32) An ke Israel am ekŋengalen damuŋ ŋen ke. Egaŋ damuŋ mulup sepemaŋ ŋen mge. Kawawaŋaŋ winde mobotnaŋ penaŋ same egaŋ kasaŋine indomâge. Egalen zapat Kawawaŋgalen Zet Itnaŋan kapiyet maiŋ nâmbak (An Damuŋ 13-16).

Sesewat Mka (1 Kolin 3:16-17) Zelusalem mka temaŋ keyet keŋan sesewat mka temaŋ penaŋ Zuda amnaŋ walati keyet keŋan Kawawaŋ masewatsamtemien. Ekŋen sambe de ma denen mamtemienanŋgut Kawawaŋ sesewatsasâgât Zelusalem etaŋ makotemien. Ekŋengalen an sâpe sâpe bumbuyelen sambe ke tati amnaŋ sâpe sâpeŋin busâgât mkopme timti mambumtemien. Âpme sesewat mka temaŋ ke kutume keŋaŋ zut kegok bembeŋaŋ. Keŋaŋ zupmanen sâpe sâpe bumbu mulup mamtemien âpme keŋaŋ ŋen keŋanen penaŋ matatan keyet kwitnaŋ, “Kambuk penaŋgat kambukŋaŋ,” kegok zeme sâpe sâpe bumbu ekŋengalen ŋeŋaŋinaŋ nup kan kwepgat keŋan sek kwep bulmakauyet sipmaŋ mmoti tetelime kwitnaŋ kwitnaŋ mka keyet keŋanen tapmelipgat dukŋanen mekopme amgalen yom manzulutan (Wok Pris 16). Âpme set tokwakwalen seŋgum temaŋ ŋen maanzammatan. Yaŋ kan Zisasiyaŋ tewen gakiyeen seŋgum ke endeleti mekopme zut beye (Matiyu 27:51; Mak 15:38; Luk 23:45). Kegok sokbeye keyaŋ pigok zemsokbein, Zisasiyaŋ set alakaŋaŋ mââtpein. Am nâmkijpepeŋinmak sambe Kawawaŋaŋmak omteŋ meti dundum sasayelen (Ibulu 4:14-16; 6:19-20)

Sisa (Matiyu 22:21) Loma amnaŋ amobotnaŋin tembe penaŋ Loma mkaen matatemien kwilin kapi makumtemien. Amobotnaŋ ekŋen kapiyaŋ msat sambe mekoti an aumti msat mtoŋ indomwaleti am msat keyelen mme ekŋengalen zemâtâtât katnanen mamamtemien.

Sisak (Alta) (Matiyu 5:23) Eweŋan Zuda amnaŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe busâti bulmakau ma sipsip ma meme ma age timti met sisak palen bemti mabumtemien. Set ke zii zelaŋ zemâtâtindame mâti mamtemien. Ekŋenaŋ sâpe sâpe bumbu mundumaŋ ke nanzayaŋ bemoti keyet palaŋan soŋgom maindomtemien. Sesewat mka temanen sâpe sâpe bumbuyelen mundumaŋ ke kegogak matatan.

Sisiliŋ Am (Slev) (Zân 8:34; 1 Kolin 7:20-24; Epesa 6:5-9; Kolosi 3:22-25; Pilimon 16) Am kwilin kapigok kuip ke amobotnaŋ kwiyaŋ indakwitiye. Ekŋenaŋ tosaŋinpiŋ; mulup etaŋ mamtemien. Mti keŋinaŋgalak de ma de ku mebegalen; toŋinaŋ zeme kataŋ mâti mamtemien. Israel ekŋenaŋ Izip msalen mambienen Izipgalen amobotnaŋ sisiliŋ mulup etaŋ msamti mambien (Nembayelen Muluwin 7:9, 34). Pâlaŋ ikŋaŋgat, “Neŋ Zisas Kilaisiyelen sisiliŋ kuku an” kegok zeye (Loma 1:1; Pilipai 1:1; Taitas 1:1)

Sodom (Matiyu 10:15; 11:23-24; Luk 17:29; Kie Kienok 11:8) Kwit ke mka temaŋ ŋengat kwitnaŋ. Mka ke Abalaamgat notnaŋ isikŋaŋ keyet nemuŋaŋ Lolaŋ mamamtan. Am mka Sodommak Gomala egegat keŋitdaŋgatnaŋ yomtoŋ kegogapmti Kawawaŋaŋ tep kululuŋengatnaŋ kuzuŋme toti ziye. Zapatnaŋ kapiyet maiŋnâmbak (Sokbembe 13:13; 19:1-24).

Solomon (Matiyu 1:6-7; 6:29; 12:42; Luk 11:31; 12:27; Nembayelen Muluwin 7:47) Solomon ke Israel ekŋengalen amobotnaŋ Dawitgat nemuŋaŋ. Bipmaŋaŋ gakime egaŋ bipmaŋgat munduman amobotnaŋ tati Kawawaŋgat nânâ sasayet yaŋkwisime Kawawaŋaŋ nânâ same mulup dolakŋaŋ penaŋ mti mânep milawatnaŋ omba

sambelen same kwizet bujanan teman beye. Mme egan kegogak Kawawangalen sesewat mka teman Zelusalem mka teman keran tazin ke walage (1 Kirj 6).

Tagonjo Kan (Sabat) Ewejan Kawawanjan kwitnan kwitnan mgeen egan mulup mimiyele msasa 6 mtingut 7gat tagoye (Sokbembe 2:1-3). Kawawanjan amjaneyan msasa keyet tanjomti ek sesewatsasayet zeye. Yangut Zuda am ke mti naman saknanen set notnan ilin timtusume nuknan beme ilin kegogak msasâgât nuknan mamip. Kan notnangat Zisasiyan menok tagonjo kanen mme Palisi ekjenan nâme ekjengalen set takulun zemti nenzinzi mbien. Yangut egan Kawawangalen zii zet ku kuluye (Luk 6:1-11; 13:10-17; 14:1-5). Zuda ekjenan Sonda Isiknan matagomtemien keyet kwitnan Sabat tagonjo makumtemien. Mme alak pigogak am nâmkijpepejinmagan Sonda mme ekjengalen tagonjo kan beme ondakti silik dundundu mamip enenogat Zisasiyan msasa keyet wageyepmti kegok mamip (Nembayelen Muluwin 20:7).

Tâtâyelen Bogis (Bogis Kontrak) (Ibulu 9:4-5; Kie Kienok 11:19) Itnanjan Israel amnan Kawawanjan ekjenmak tâtâ msâti kwitnan kwitnan mobotnan indaye keyet mundumanjan tewanj borjis sâmti keyet palanan golan bumtaimti peme ego egoranmak tapme keyet keran zii zet nanzan palen kukunan ke (Zii Zet 10:5) ma manayet seliknan ma Alongalen tonje petnan kwakwatnan keyet bepeme matatan. Israel am ekjenan de ma de mekosât mamtemien beke gapupej mamtemien (Makuku 10:33; Zosua 3).

Teziŋ ŋandan (Hel) Am sambe Zisasiyet ku manâmkijpeipgapmti yomin melesij matimaip. Kegogapmti ekjenan gakiwewen yominangat dopnan gakiki katiknan aikti teziŋ ŋandan sindem kwesij kwesij timti mamambep (Mak 9:47-48; Kie Kienok 19:20; 20:11-15). Ekjenan sindem omba penan tipej mamambep yangut nenan ku indamukulem mimindewe (Luk 16:19-21).

Wain Tep (Zân 15; Matiyu 21:33-43) Tep ke tek nembon ma betsasatnan tek. Tep ke katnan tiknan penan ma amnan manip. Kan notnangat Zuda am ekjenan wain katnan ke akume kwaopme time nanzan enzan topme selanj im enzenme tunanj kwapme manip. Zuda am ekjen msat nen ilak tep kapi etanj onzempeme telapgat matakwetan. Zânan Burjam Zapat kuyeen keyet tungupman 15 wain tepgat wejan ekbak.

We Bekanan (Matiyu 17:14; Mak 5:1-20; Luk 4:33-36; 1 Timoti 4:1) We bekanan kapi Sadangalen mulup anene. Ekjen am msalen mamaip selin peletme toindoyet mulupnan omba penan mamip. Kegok mme amnan Kawawanangat nâmtiknan ku mti bamkumpepeyelen mulupnan omteŋ mamip. Kan notnangat we bekanan keyan am inda msesepelimi indadamun mme ekjen keyan bekanan mamip. Yangut am nâmkijpepepagan Sadan mamain ke nâiwanjut Zisasiyelen winderanan egalen sebempein kegok manâip (1 Zân 4:4).

Wit (Mak 2:23; Luk 6:1; 22:31) Wit kapi laisiyan makwezinok makwezin. Kalit sekam kwep. Wit katnan timti enzenme tototnan ke plawa. Amnan plawa ke timti nupmaman mambuip. Witgat katnan belanj kaik timti nep niniyelen (Matiyu 12:1).

Yis (Galesia 5:9) Amnan nupmaman busâti yis isiknan bukjen plawaen lumanme keyan plawa mme sememti teman kwapme elengemti nupmaman mambuip. Kan notnangat Kawawangalen Tâtâ Alaknanen yomgat yis nembon kegok bemzenenan (Matiyu 16:6; 11; 1 Kolin 5:6-8). Sepem kebon an kwegalen yoman am sambe indasimunme yommak bemâbenn. Ma naman Kawawangalen zemâtâtât katnanen mama keyet kogogak yis palen bemzenenan (Matiyu 13:33).

Zekop (Yekop) (Sokbembe 26-50) Zekop ke Israel amgat yensokjin nen ek. An zet zapanan omba penan mimiŋanan tazin. Mme egat kwitnan nen Israel kegok makumtemien (Sokbembe 32:22-32). An kapi Isâyet meniŋan yangut datnan meu isiknan buknenan tetimpemti namba yuyelen zemgwanan zet ke biwitmagengat-

nañ kambu tiye.

Zelemaia (Matiyu 2:17; 16:14; 27:9) Zelemaia ke Kawawaŋgalen golañ zenze an. Zisasiyañ msalen kokopiñ tapme an kapiyañ ekmagen zet notnañ zeye ke penañañmak beye. Ma an kapiyañ kogogak kwitnañ kwitnañ bam msat katañ sokbemmebe keyet zemkawañbemâge. Kawawaŋgalen Zet Itnañanen papia ñen an kapiyañ kuye ke ikñaŋgat kwitnañ kumpepeñañ tazin.

Zii Zet Kawawaŋgalen zii zet kapi zet zapat itnañañ Kisim Bekgatnañ met Zii Zet ke delañ zein. Kawawañañ zii zetnañ ke Moses saye kegogapmti amñeneyañ zet ke zigok msokbembeyelen zetnañ omba penañ zemâtâge. Israeal am ekñañañ nâmbienekñen zii zet sambe ke penañ weyañ kakanemuñ timambep beme ekñañañ Kawawaŋgat zikatnañ teñ kwabep nâmti mamtemienangut ekñenmagengatnañ ñenañ set kegoset teñ ñen ku kwabien. Kegogapmti am nâmkijpepeñinmak nin zii zetgat kanderan ku tatnup. Nin Zisasiyelen keñ taolet keñan tatnupgapmti keñ temañ Kawawaŋgat manndembein. Ma naman am sambeyet kegogak keñ temañ mambein (Matiyu 5:17; Zân 1:17; 15:1-17; Nembayelen Muluwin 13:39; 15:24, 28; Loma 5:18; 10:18; Galesia 2-6; Epesa 2:15; Kolosi 2:14; Ibulu 7).

Zii Zet Zikat Indanda An (Saveman bilong Lo) (Matiyu 2:4; Luk 23:10) Zuda an notnañ muluwin ilak Kawawaŋgalen zii zet Moses kalañan saye ke am manzemzikatindamtemien. An ekñen kapi Palisi ekñenmak tati Zisas kuwien.

Zisas (Jisas) Zisas ek Kawawaŋgat nemuñañ penañ. Kwit ke Ibulu zeleset kukuñañ. Mme kwit keyet yañañ kapigok “An amñane yomengatnañ indatimkwabe” (Matiyu 1:21). Zisasiyet kwitnañ notnañ kapigok makunup:

Zisas Kilais (Loma 5:17) ma ñen

Angat Nemuñañ (Matiyu 8:20) ma ñen

Kawawaŋgat Nemuñañ (Zân 1:34) ma ñen

Dawitgat Sokñañ (Matiyu 1:1) ma ñen

Immanuel (Matiyu 1:23) ma ñen

Msatgalen Tañam (Zân 9:5) ma ñen

Sipsip ekñengat Toñin Penañ (Zân 10:14) ma ñen

Mamayelen ñjotekñañ (Zân 11:25) ma ñen

Kawawaŋgalen Zet (Zân 1:1; Kie Kienok 19:13) ma ñen

Kawawaŋgalen Sipsip Nembrañañ (Zân 1:29) ma ñen

Laion Ek Zudayelen Mañgeengatnañ (Kie Kienok 5:5) ma ñen

Msalen amobotnañ ekñengalen Amobotnañin Temañ ma Msalen an damuñ ekñengalen An Damuñ Temañ (Kie Kienok 19:16).

Kawawaŋgalen Tâtâ Alakñañ Zisasiyet kwitnañ kegok kukuñañ omba talipgat main nâmbak.

Zisasiyet Nembrañane (Disaipel) Kwit ke am Zisasiyet zetnañ gawepumti ek mâpmaip ekñengat manzenup (Nembayelen Muluwin 6:7). Am sambeyañ Zisas mâp-mamtemien ekñen ke Zisasiyet nembrañane yangut ekñenmagengatnañ an 12 ombemindemti ekñen keyet kwilin “Ombemindendañ” kegok kuye (Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16).

Zona (Matiyu 12:39-41; 16:4; Luk 11:29-32) An ke Kawawaŋmagengatnañ golañ zenze an. Kegogapmti Kawawañañ Zona pigok zemâtâtpeye, “Geñ met Niniwe mkaen meti am ekñengat zemane nâit neñ mka ke waletmâbap.” Egañ zapat ke nâmti kunzunge. Egañ Zopa towati wañga ñen mti msat belakñan mesât mge yangut Kawawañañ tâgâ temañ mme kwati nembu mme mgasik beye. Mme am wañgaen tabienañ nâmbien, “Kapi belek yek; Kawawañañ ningat ñenzinziñ min,” zemti an yomañmak kwi keyet timabien. Mti Kawawañañ tâgâ temañ mme koti nembu mme mgasik beye keyet penañañ Zonamagen msokbemti ek ambepeme nembu keñan towege. Mme Kawawañañ aŋgala temañ ñen peme koti Zona pumwilige. Âpme

Zonayan angala temanggat tip kambakñan msasa tuk tage. Mme naman Kawawañan angala temañ nâmpeme gambibik ñengat Zona meokputatipeme mowege. Kegok sokbeme Zonayan Niniwe mkaen meti golañ zet diindoye (Zona 1-4).

Zosep Kawawañalen Tâtâ Alakñan kapiyet kwit ke an 7 ekñengat kwilin sekam kwep. Kegogapmti an kwi kwi penañ ke kalañti kumtowetne.

Ñeñan Zosep Israel ekñengat yeñin Zekopgat nemuñan egat kwitnañ ke makuip. Egat zapatnañ Sokbembe 37-48 keyet maiñ ekbak. Ma zet notnañ kapiyet maiñti ekbak: Zân 4:5; Nembayelen Muluwin 7:9-14; Ibulu 11:21-22; Kie Kienok 7:8.

Ñen Zisasiyet mamañ Maliayet apmañ kwitnañ Zosep (Matiyu 1:18-25; Luk 2).

Ñen Zisasiyet meniñan isikñan ñengat kwitnañ kegogak Zosep (Matiyu 13:55; Mak 6:3).

Ñen Zems Zisasiyet nembañanggat meniñan kwitnañ kegogak Zosep (Matiyu 27:56; Mak 15:40, 47).

Ñen naman Zosep Alimatia mkaengatnañ an Zuda am ekñengalen damuñin keyet kwitnañ kegogak Zosewegak makuip. An kapiyan Zisasiyet sekñan tewengatnañ mtoti met ikñanggat sumanen beye (Matiyu 27:57-60; Mak 15:42-46; Luk 23:50-53; Zân 19:38-42).

Âpme an ñen kapi kegogak kwitnañ Zosep Balsabas. An kapi Zisasiyan mulupmañ yanbem mge egañ Zisas ma nembañanemak mamamtan. An notnañ Matias kapi kegogak. Kegogapmti an Zudas Isikalit egat munduman ombesâtmbienen an zutgat kwilit ilitzuzut aikbienangut Matiasian Zudasiet munduman tatagat ombempewien (Nembayelen Muluwin 1:23-26).

An kwit sekam kwep aoop mtotne totne delañ zenzeñan an Zosep kapi. An nâmkijpepeñanmak msatnañ ikñangalen beme kwitime Zisasiyet nembañane indame am nâmkijpepeen alakñan tusuwien ekñen indamukulem miye egat kwitnañ ñen Banabas (Nembayelen Muluwin 4:36-37).

Zosua (Nembayelen Muluwin 7:45; Ibulu 4:8) An keyañ Moses msat tungupman gakime egat munduman timti Israel am indatimti msat Kawawañan eweñan yeñsokñine idandayet zetik mimiñan keyet keñan indatimoge. Zosuayan Israel am indatimoin-demti am msat ke mamtemien indapmâti Kenan msat kalañti Zekopgat iñsokñane indaye. Liwaiyet sokñane etañ gulak belak indeye enenogat ekñengat muluwin sesewat mka teman Zelusalem ke ekdamuñ mti sâpe sâpe bumbu mee kegok etañ mimiñalen zemindenderañ.

Zuda Âpme Zuda ek Zekopgat nemuñan 12 ekñengat tunguwinañangatnañ ñen keyepmti egat iñsokñaneyañ ilinañgat egat iñane kegok manzemtemien. Mange ekñen kapimagatnañ Zisasiyan sokbeye. Mme Zelusalem sesewat mka temañ ke kegogak ekñengalen msalen matatan ma msalinañgat kwitnañ Zudia makuip. Alak pigogat kwit kapi Zekopgat nemuñane 12 ekñengat iñsokñineyet kwili makuip.

Zuda Ekñengalen Kendo Zuda ekñenañ nup kan kwepgat keñanen tambu msasa notnañ Kawawañanggat sesewatsasyet nâmti kwizikme motapme keyet kendo kambuk zewien ma Kawawañan kwitnañ kwitnañ mobotnañ penañ mimindandañ keyet nembañine manzemâtâtindamtemien. Kegok mamtemiengalen kendo kapigok:

Kendo ñeñan sesewat mka temañ Zelusalem Omzuluti mme Kambuk Bembeñangalen Kendo (Zân 10:22). Kendo kapiyet ekñenañ aniñ kwitnañ Zudas Mekabi egañ kasañine ekñenañ Zelusalem sesewat mka ke mme ilinañgalen nopiomgalen mkanok beme sâpe sâpe bumbu mundumañ mwatonzempepeñan kumasakti kasañine indoye keyet maotnâmtemien. Ma naman sesewat mka ke mme kambukñan beme Zuda am ekñenañ keyet keñanen moti Kawawañ ewe tusum sesewatsawien.

Kendorjin ñen Angalalañ Kendo (Matiyu 26:2, 5, 17-19). Kapi Zuda am ekñengalen kendo mobotnañ penañ. Kegogapmti kwitnañ Angalalañ Kendo kuwien ke yanajmak. Isip sindem msalen mamtemien kan keyet Kawawañan ekñen indatimkwasâgât mulup zigok mge keyet maotnâmtemien. Msat ke pempti kwawewegalen Kawawañan ensel am

Kwit ma Zet Yanjin Zuda Ekñengalen Kendo484Kwit ma Zet Yanjin Zuda Ekñengalen Kendo

sipsip sipmañan mkañin setokwakwalen metekuwien aňgalañ indemti kasañineyelen nemba ma songom ñeñan sokbemberañ indome gakiwien. Mme kan keyet Israeł amnañ Isip msat pemebien (Kisim Bek 12) kegogapmti Zuda amnañ kendo kapiyet sipsip kumti tepmelesin tembu kwepgat nime mandelañ zein. Kegogapmti am nâmkijpepeñinmak nin “Zisas Kilaisiyet Sipsip yomgat dopmañ kukunañ” manzenup (Zân 1:29; 1 Kolin 5:7). Zisasiyañ gakime sipmañ toge keyepm Kawawañan nin ke nâmkijpenupgapmti maañgalañndein (Loma 5:9; Epesa 1:7; İbulu 9:12, 22; 1 Pita 1:19; Zân 1:7; Kie Kienok 1:5; 5:9; 12:11).

Kendoñin ñen Nupmamañ Yisipiňgalen Kendo matatemien (Matiyu 26:17; Luk 22:1). Âpme Zuda am ekñenañ Isip msat pemti kwawewegalen kwitnañ kwitnañ abatatat palen mti tembuyelagak kunzuñzungalen kegogapmti nupmamañ yisipij bumnimbien. Nupmamañ bumbuyelen setnañ penañ yisimak lelimpeme tati sememeñgut antimti mambuip yañgut kan ñen ku tatindaye keyepmti kegok ke mbien. Kendo kapi Aňgalalañ Kendoyet keñanegak makwazin (Kisim Bek 12:14-20).

Kendoñin ñen Minzalañ Kendo. Ke sonda kwepgat keñan minzalañ isisik walati mawemtemien (Zân 7:2-52). Kendo kapiyet Zuda animbi ekñenañ oloñen palen mawiañtemelip. Enenogat meu ilak ñep bemtemepme akume kwaolep. Mme ekñenañ minzalañ isisik walati yeñsokñineyañ nup kan 40 msat tuñgupman minzalañen mawemkotemien keyet maotnâip (Wok Pris 23:33-36; Zii Zet 16:13-15).

Kendoñin ñen Pentekos (Nembayelen Muluwin 2:1; 20:16; 1 Kolin 16:8). Kapi kegogak Zuda am ekñengalen kendo temañ ñen. Zet keyet yañan, “Msasa 50.” Zuda am ekñenañ Aňgalalañ Kendo tadelañ zemti tapmepme msasa 50 mepme ilak Pentekos Kendo kapi maekgip. Kendo kapiyet kegogak ekñenañ oloñen mamip enenogat ekñenañ yañbemti wilin katnañ atimbemti naman Kawawañan zii zet Sainai Kalañan indaye keyet maotnâip. Zisasiyañ gakiye keyet baman Petekos Kendo kapiyet egañ Emetak Teñ peme nembrañanemagen toge (Nembayelen Muluwin 2:1-4).